ΚΕΝΤΡΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ Ε.Ι.Ε.

62

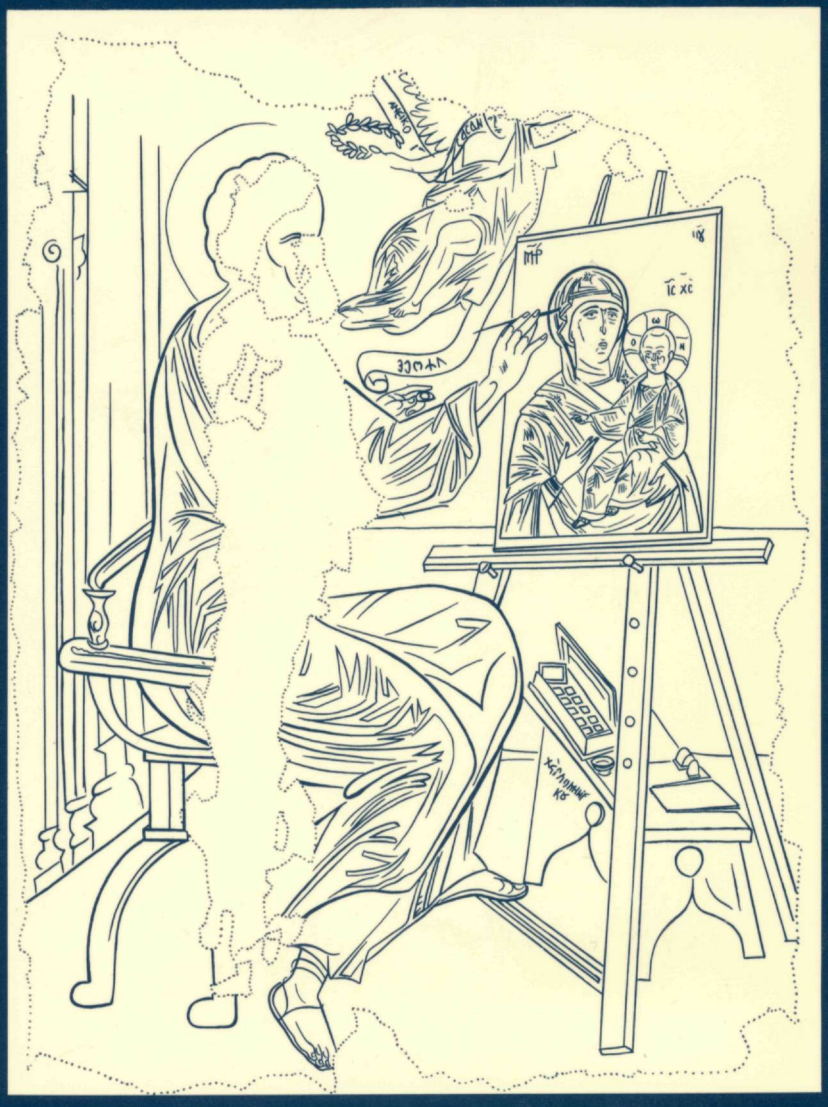

ΜΑΝΟΛΗΣ ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ
ΕΥΓΕΝΙΑ ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΛΛΗΝΕΣ ΖΩΓΡΑΦΟΙ
ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ (1450-1830)

ΑΘΗΝΑ 1997

Ὁ Εὐαγγελιστής Λουκᾶς ζωγραφίζει τήν Παναγία. Σχέδιο τοῦ Φώτη Ζαχαρίου ἀπό τήν εἰκόνα τοῦ Θεοτοκόπουλου στό Μουσεῖο Μπενάκη.

ΚΕΝΤΡΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ Ε.Ι.Ε.
62

ΜΑΝΟΛΗΣ ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ
ΕΥΓΕΝΙΑ ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΛΛΗΝΕΣ ΖΩΓΡΑΦΟΙ
ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ (1450-1830)

ΑΘΗΝΑ 1997

ΕΛΛΗΝΕΣ ΖΩΓΡΑΦΟΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ
(1450-1830)

Ο ΤΟΜΟΣ ΑΥΤΟΣ ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΜΕ ΧΟΡΗΓΙΑ
ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΚΩΣΤΑ ΚΑΙ ΕΛΕΝΗΣ ΟΥΡΑΝΗ

ΚΕΝΤΡΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ Ε.Ι.Ε.

62

ΜΑΝΟΛΗΣ ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ
ΕΥΓΕΝΙΑ ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΛΛΗΝΕΣ ΖΩΓΡΑΦΟΙ

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ (1450-1830)

ΤΟΜΟΣ 2

ΚΑΒΑΛΛΑΡΟΣ – ΨΑΘΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΘΗΝΑ 1997

ISBN 960-7916-00-X

© ΚΕΝΤΡΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ / Ε.Ι.Ε.
ΜΑΝΟΛΗΣ ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ – ΕΥΓΕΝΙΑ ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ.
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	9
ΠΡΟΛΟΓΙΚΑ Β΄	11
ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	15
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ	43
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΖΩΓΡΑΦΩΝ	47
Κ (Καβαλλάρος Ν. - Κώστας 2)	47
Λ (Λαγκάδης Ν. - Λυμήτης Γ.)	139
Μ (Μαγγαφᾶς Ἰω. - Μωυσῆς 3)	161
Ν (Ναούμ - Ντούντας Ἀθ.)	225
Ξ (Ξανθόπουλος Ν. - Ξένος Μιχ.)	254
Ο (Οἰκονόμος - Οὐρίας Θ.)	255
Π (Παβίας Ἀθ. - Πυλαρινός Ν.)	259
Ρ (Ραζέλος Ἀντ. - Ρώτας Τ.)	321
Σ (Σαβαστός Δ. - Σωφρόνιος)	338
Τ (Ταβουλάρης Ν. - Τσιτσέλης)	406
Υ (Ὕπατος Ἰω.)	442
Φ (Φαδόπουλος Μαν. - Φώτιος 4)	442
Χ (Χαλκιᾶς Ἰω. - Χωραφᾶς Ν.)	453
Ψ (Ψαθόπουλος Σπ.)	468

Πρόλογος

Εἶναι πηγή μεγάλης χαρᾶς ἡ ἐκδοτική ὁλοκλήρωση ἑνός ἔργου πολύμοχθης καί μακροχρόνιας προετοιμασίας ὅπως οἱ "Ἕλληνες Ζωγράφοι μετά τήν Ἅλωση" τοῦ Μανόλη Χατζηδάκη. Μέ τόν παρόντα δεύτερο τόμο τό ἔργο αὐτό παίρνει μιά ξεχωριστή θέση ὄχι μόνον στόν ἐρευνητικό ἐξοπλισμό τοῦ μελετητῆ τοῦ νεώτερου ἑλληνισμοῦ, ἀλλά καί στήν ἴδια τή συγκρότηση τοῦ ἐπιστημονικοῦ πεδίου τῆς πολιτιστικῆς ἱστορίας τῆς νεώτερης καί σύγχρονης Ἑλλάδας. Ἡ χαρά αὐτή ὡστόσο μετριάζεται γιατί ὁ Μανόλης Χατζηδάκης δέν εἶναι πιά κοντά μας. Δέν μπορεῖ νά χαρεῖ κι ἐκεῖνος μέ τή σειρά του τήν ἱκανοποίηση τῶν δικῶν του ἀνθρώπων καί τῶν συνεργατῶν του πού βλέπουν αὐτό τό ἔργο ὁλοκληρωμένο, δέν μπορεῖ νά δεῖ τό ἔργο-πλοηγό νά κάνει τή δική του διαδρομή, μέσα στίς, ἄλλοτε ρηχές, καί ἄλλοτε χαώδεις, θάλασσες τῆς ἔρευνας. Ὥριμος καί ἤρεμος ὁ Μανόλης Χατζηδάκης, λίγες μέρες ἀκριβῶς πρίν φύγει ἀπό τή ζωή, εἶδε τό ἔργο του σέ τυπογραφικά δοκίμια, ἔγραψε τόν πρόλογο αὐτοῦ τοῦ β΄ τόμου, καί μέ τό δικό του ἀλώβητο ἦθος καί γενναιοφροσύνη θέλησε νά προσγραφεῖ ὁ τόμος καί στή βασική συνεργάτριά του, ἐρευνήτρια τοῦ Κ.Ν.Ε., Εὐγενία Δρακοπούλου γιά τήν ὁποία εἶχε μιλήσει τόσο θερμά στόν πρόλογο τοῦ α΄ τόμου τοῦ 1987.

Οἱ "Ἕλληνες Ζωγράφοι μετά τήν Ἅλωση" εἶναι ἕνα ἔργο πού ἔρχεται ἀπό μακριά, καί γιά μᾶς στό Κ.Ν.Ε./Ε.Ι.Ε., ἔχει μιά ξεχωριστή σημασία. Ἡ ἰδέα γεννήθηκε στίς συνθῆκες τοῦ μεσοπολέμου κάπου στήν τροχιά τῆς γενιᾶς τοῦ '30, ὅταν, νέοι ἐπιστήμονες, αὐστηρότερης συγκρότησης σέ σχέση μέ τούς δασκάλους τους, συναντιοῦνται μέ εὐαίσθητους καί καλλιεργημένους λογίους ὅπως εἶναι ἡ συνάντηση, κριτική ἀλλά δημιουργική, τοῦ πρέσβυ Δ. Σισιλιάνου καί τοῦ νεαροῦ "φιλολόγου" Μανόλη Χατζηδάκη, πού περιγράφει ὁ ἴδιος στόν πρόλογο τοῦ α΄ τόμου. Τό μέστωμα ὅμως αὐτοῦ τοῦ ἐρευνητικοῦ σχεδίου γίνεται μέσα σέ ἄλλες, περισσότερο κρίσιμες καί περισσότερο καίριες συνθῆκες. Μᾶς τό λέει ὁ ἴδιος, κάπως χρονογραφικά, χωρίς νά δίνει μάλιστα ἰδιαίτερη ἔμφαση στήν προσωπική του μαρτυρία: "Ἡ ἀποδελτίωση συνεχίσθηκε ἀπό τόν ἴδιο πτυχιοῦχο, εὐκαιριακή καί ὄχι συστηματική, ἕως ὅτου κατά τή διάρκεια τῆς Κατοχῆς, ὅταν αὐτός συνειδητοποίησε τήν ἀξία τῆς τέχνης" ὄχι σάν μιᾶς, ἀφηρημένα, ἀνθρώπινης καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, ἀλλά σάν μιᾶς συνιστώσας "τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου μετά τήν Ἅλωση".

Αὐτό εἶναι ἄλλωστε τό σημεῖο επαφῆς τοῦ Κέντρου Νεοελληνικῶν Ἐρευνῶν μέ τό ἔργο, ἐννοῶ τή σκέψη καί τόν τρόπο, τοῦ Μανόλη Χατζηδάκη. Ἐκκλησιαστική ζωγραφική, βεβαίως· μετά τήν Ἅλωση, ἀναμφισβήτητα· ἀλλά στή συνάφεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὅπως τόν συνειδητοποίησαν οἱ νέοι Ἕλληνες στίς συνθῆκες τῆς βαρβαρότητας τοῦ β΄ παγκοσμίου πολέμου, μέσα ἀπό τά φωτεινά παραθυράκια τῆς καθημερινῆς τους ἀντίστασης. Αὐτό τό πνεῦμα ἐκφράζει νομίζω καί ἡ Λουκία Δρούλια, ὅταν στόν ἐκδοτικό πρόλογο τοῦ α΄ τόμου ἀποκαλεῖ τό ἔργο "Κατάλογο τῶν Ἑλλήνων Ζωγράφων τῆς περιόδου τῆς Τουρκοκρατίας" καί ἀναφέρεται στίς εὐθύνες τοῦ Κέντρου Νεοελληνικῶν Ἐρευνῶν νά συμβάλει στήν ἔκδοσή του "πιστεύοντας ὅτι ἀποτελεῖ χρέος ἀπέναντι στή νεοελληνική ἔρευνα".

Ἂς μή νομιστεῖ ὅμως ὅτι πρόκειται γιά μιά προσπάθεια οἰκειοποίησης, ἐπιστημολογικῆς καί ἐννοιολογικῆς ἔστω, ἑνός ἔργου πού οἱ ἄλλες ἐπιστημονικές πειθαρχίες θά ἤθελαν ἤ θά μποροῦσαν νά τό ἐντάξουν στό δικό τους γνωστικό θησαυρό. Τά μεγάλα ἔργα ἐπιδέχονται πολλαπλές ἀναγνώσεις καί γιά μᾶς οἱ μονοδιάστατες χρήσεις καί ἑρμηνεῖες, εἶναι ξένες καί ἀδιάφορες. Οἱ βυζαντινές καταβολές τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ εἶναι αὐτονόητες καί ὁ θρησκευτικός χαρακτήρας τοῦ συντριπτικοῦ ὄγκου τῆς ζωγραφικῆς παραγωγῆς, ὡς τήν ἵδρυση τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, δέν ἀπαιτεῖ κάποιο ἰδιαίτερο συμβιβασμό.

Τό ἐρώτημα ὅμως στό ὁποῖο ἀπαντᾶ τό βιβλίο αὐτό εἶναι διαφορετικῆς τάξεως. Πῶς, πράγματι, πάνω στόν καμβά τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωγραφικῆς, εἰκαστικῆς ἔκφρασης μιᾶς ὀρθόδοξης οἰκουμενικότητας, ἀποτυπώνονται τά χνάρια ἑνός νέου κόσμου πού ἀποσπασματικά καί μέσα στή γεωγραφική καί πολιτική του κατάτμηση, φθάνει σέ μιά ἐκφραστική σύνθεση πού ἐκβάλλει, μέ τόν δικό της τρόπο, σέ αὐτό πού ἀποκαλοῦμε, ἄλλοτε συμβατικά καί ἄλλοτε στοχαστικά: νεοελληνική ταυτότητα. Ἡ βυζαντινοβενετική Κρήτη, ἡ Θήβα τοῦ Φράγκου Καταλάνου, ἡ Ζάκυνθος τῆς κρητικῆς μετακένωσης, συναντῶνται μέ τούς Χιωνιαδίτες καί τούς Καπεσοβίτες ζωγράφους σέ μιά νεοελληνική σύνθεση, σέ μιά ἐνιαία πολιτιστική συμπεριφορά-ψυχολογία καί συνείδηση.

Κάπου ταυτίζεται νομίζω τό προσωπικό δρομολόγιο τοῦ Μανόλη Χατζηδάκη μέ αὐτή τή διαδρομή τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ. Ἡ κρητική καταγωγή του, τά ρασιοναλιστικά σκιρτήματα τοῦ μεσοπολέμου, ἡ ἐπιτάχυνση καί τό βάθεμα τῆς Κατοχῆς, ἡ εὐρυχωρία τοῦ Μουσείου Μπενάκη – ὅλα αὐτά δίπλα στήν προσωπική του ἐμπλοκή καί τήν ἀσταμάτητη φροντίδα του γιά τή μελέτη τῆς ὀρθόδοξης ἐκκλησιαστικῆς εἰκονογραφίας, σηματοδοτοῦν καί χαρακτηρίζουν αὐτό τό ἔργο πού ἔχουμε σήμερα στά χέρια μας – ἕνα ἔργο ἄμεσης καταγραφῆς ἀλλά καί ἔμμεσης ἀποτίμησης τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωγραφικῆς μετά τήν Ἅλωση, ἕναν ακόμη πυλώνα τοῦ νεοελληνικοῦ μας οἰκοδομήματος πού δέν λέει εὔκολα νά ὁλοκληρωθεῖ.

Κέντρο Νεοελληνικῶν Ἐρευνῶν
10 Ἰουνίου 1998

ΒΑΣΙΛΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΙΚΑ Β΄

Μέ τή δημοσίευση τοῦ β΄ τόμου κλείνει ὁ κύκλος μιᾶς ἔρευνας πού ἄρχισε ἀπό τόν Μανόλη Χατζηδάκη πρίν ἀπό ἑξήντα χρόνια καί πού δέν ἔπαυσε ἕως σήμερα. Ὑπενθυμίζουμε ὅτι στά Προλογικά τοῦ α΄ τόμου τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἔχει γίνει ἀνάλυση τῆς ἱστορίας, τῶν σκοπῶν καί τῶν μεθόδων τῆς μακρόχρονης ἐρευνητικῆς ἐργασίας.

Ἡ σχετικά μεγάλη χρονική ἀπόσταση ἀνάμεσα στήν ἔκδοση τοῦ α΄ καί τοῦ β΄ τόμου ἐξηγεῖται ἀπό τήν ἀδιάκοπα συνεχιζόμενη ἀναζήτηση νέων πληροφοριῶν. Οἱ ἐκδόσεις ἀνέκδοτου ἕως τώρα ὑλικοῦ πού ἐπύκνωσαν τά τελευταῖα χρόνια καί ἡ ἠθική ἀπαίτηση νά μή μείνει τό νέο ὑλικό ἔξω ἀπό τήν ἔρευνα παρέτειναν τή χρονική διάρκεια τῆς προετοιμασίας τοῦ βιβλίου ἀκόμη καί κατά τή διάρκεια τῶν τυπογραφικῶν διορθώσεων. Αὐτό δέν σημαίνει ὅτι δέν θά παρατηρηθοῦν ἐλλείψεις σέ καταγραφές ὑλικοῦ πού εἶναι ἀναπόφευκτες παρόλο ὅτι ἡ συμβολή ἀνέκδοτων προσωπικῶν σημειώσεων εἶναι ἀρκετά μεγάλη γιά εἰκόνες καί τοιχογραφίες. Φυσικά ἐλήφθησαν ὑπόψη ὅσες παρατηρήσεις καί συμπληρώσεις, καλοπροαίρετες καί μή, δημοσιεύθηκαν γιά τόν α΄ τόμο, καθώς καί οἱ σχετικές πληροφορίες καί φιλικές ὑποδείξεις γιά τή μορφή καί τό περιεχόμενο τοῦ ἔργου. Ὅλους τούς εὐχαριστοῦμε γιά τή συμβολή τους γιά τήν ὁποία εἶχαν ἄλλωστε προσκληθεῖ ὅταν ἐκδόθηκε ὁ πρῶτος τόμος. Θερμές εὐχαριστίες ἀπευθύνουμε ἐπίσης στούς συναδέλφους πού ἔδωσαν πληροφορίες καί φωτογραφικό ὑλικό γιά τόν παρόντα τόμο καί οἱ ὁποῖοι ἀναφέρονται στά σχετικά λήμματα καί στήν προέλευση τῶν φωτογραφιῶν.

Ὡς πρός τήν προέλευση τοῦ φωτογραφικοῦ ὑλικοῦ καί τοῦ τρόπου ἐπιλογῆς του ἰσχύουν ὅσα εἶχαν σημειωθεῖ καί στόν πρόλογο τοῦ α΄ τόμου (σελ. 15).

Ἡ βιβλιογραφία πού παρέχεται στόν τόμο αὐτό ἀφορᾶ στά λήμματα πού περιέχει. Κάποια δυσχέρεια προκαλεῖται ἀπό τό γεγονός ὅτι ἡ ἐκτενής βιβλιογραφία πού παρατίθεται στόν α΄ τόμο ἀφορᾶ ἐν μέρει καί στά λήμματα τοῦ β΄ τόμου μέ συνέπεια ἡ χρήση τοῦ τελευταίου τόμου χωρίς τόν προηγούμενο νά μήν εἶναι εὐχερής. Ἐξάλλου, οἱ συντομογραφίες στά λήμματα τοῦ παρόντος τόμου ἐνδέχεται νά ἀναλύονται στόν προηγούμενο. Ἐλπίζομε ὅτι ἡ σχεδιαζομένη ἀνατύπωση τοῦ α΄ τόμου πού ἔχει ἐξαντληθεῖ πρό ἐτῶν θά θεραπεύσει τό πράγμα γιά τούς μελλοντικούς ἀναγνῶστες.

Σχετικά μέ τή βιβλιογραφία θά πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι πρόσφατα δημοσιευμένοι κατάλογοι ἐκθέσεων πού ἀποδελτιώθηκαν, σημειώνονται στή γενική βιβλιογραφία καί ὄχι στίς εἰδικές παραπομπές τῶν λημμάτων. Ἐπίσης ὑπάρχουν ὁρισμένες περιπτώσεις, κυρίως παλαιῶν καί δυσεύρετων ἄρθρων σέ περιοδικά, ὅπου οἱ παραπομπές εἶναι ἀναγκαστικά ἐλλιπεῖς, ἐκεῖ πού δέν ἦταν δυνατή ἡ αὐτοψία.

Ὡς πρός τό συντομογραφικό σύστημα ἀκολουθήθηκε τό ἴδιο πού εἶχε καθορισθεῖ ἀρχικά· σέ ὁρισμένες περιπτώσεις ἅπαξ συναντώμενα βιβλία δέν συντομογραφήθηκαν· ἄρθρα σέ περιοδικά στά ὁποῖα ἡ χρονολογία συγγραφῆς εἶχε μεγάλη χρονική ἀπόσταση ἀπό τή χρονολογία ἐκδόσεως (ὅπως τό Ἀρχαιολογικό Δελτίο) συντομογραφήθηκαν μέ τή χρονολογία τῆς ἐκδόσεως γιά λόγους πρακτικούς.

Εἰδικά προβλήματα ἀντιμετωπίσαμε στήν ἀναγραφή τοπωνυμίων καί χωριῶν, πού προέρχονταν ἀπό παλαιά μελετήματα καί δέν ἦταν εὔκολο νά ταυτισθοῦν μετά τή μετωνομασία τους. Ὅπου ἦταν δυνατόν ἡ παλαιά ὀνομασία παρατίθεται μέσα σέ παρένθεση γιά διευκόλυνση τοῦ ἀναγνώστη. Ἐπίσης σέ ὁρισμένες γεωγραφικές περιοχές, ἰδίως τῶν Βαλκανίων, δέν ἦταν πάντα εὔκολο νά παρακολουθήσουμε τίς νέες κατανομές μετά τίς πρόσφατες μετατοπίσεις τῶν συνόρων.

Γενικά, ὅπως γίνεται εὔκολα ἀντιληπτό ἀκολουθήθηκε ἡ ἴδια δομή τῶν λημμάτων μέ αὐτήν τοῦ α΄ τόμου. Μόνη ἀλλαγή ἀποτελεῖ ἡ ἐνσωμάτωση στά οἰκεῖα γράμματα ζωγράφων μέ ὄχι ἐμφανῶς ἑλληνικά ὀνόματα, οἱ ὁποῖοι στόν προηγούμενο τόμο περιλαμβάνονταν στό τέλος τῶν σχετικῶν γραμμάτων.

Ὅπως εἴχαμε ὑποσχεθεῖ, μετά τήν ἔκδοση τοῦ β΄ τόμου θά ἀκολουθήσει ἐπεξεργασία τοῦ συνόλου τῶν λημμάτων ὥστε νά συνταχθοῦν πίνακες χρονολογικῆς κατάταξης, γεωγραφικῆς προέλευσης καί τόπου ἐργασίας τῶν ζωγράφων.

Γιά τήν βοήθεια στήν ὑλοποίηση τοῦ παρόντος ἔργου κατ' ἀρχήν εὐχαριστοῦμε τό Διοικητικό Συμβούλιο τοῦ Ἱδρύματος Κώστα καί Ἑλένης Οὐράνη τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν γιατί χάρη στή γενναία εἰσφορά του ἔγινε δυνατή ἡ προετοιμασία καί ἡ δημοσίευσή του.

Στήν πρώην διευθύντρια τοῦ Κέντρου Νεοελληνικῶν Ἐρευνῶν κυρία Λουκία Δρούλια καί τόν νῦν διευθυντή κύριο Βασίλη Παναγιωτόπουλο, πού δέν ἀρνήθηκαν νά ἀναλάβει τό Κέντρο τή διεκπεραίωση ἕως τήν τελευταία τυπογραφική μορφή τοῦ ἀρκετά πολύπλοκου τυπογραφικοῦ αὐτοῦ ἐγχειρήματος, ἐκφράζομε θερμές εὐχαριστίες. Εὐχαριστοῦμε τήν κ. Κέλλυ Ἀγγελῆ, χειρίστρια ἠλεκτρονικοῦ ὑπολογιστῆ τοῦ Κέντρου Νεοελληνικῶν Ἐρευνῶν ἀπό τά χέρια τῆς ὁποίας πέρασαν στόν ὑπολογιστή ὅλα τά ἐξαιρετικά δύσκολα αὐτά κείμενα τῶν χιλιάδων λημμάτων. Στή θεώρηση τῶν κειμένων γιά τήν ἐπιθυμητή ὁμοιομορφία ἦταν ἀποφασιστική ἡ συνεργασία μέ τήν κ. Θέτιδα Ξανθάκη, καθώς καί ἡ συνεργασία μέ τήν κ. Ἀθηνᾶ Λεβαντίνου, ὑποψήφια διδάκτορα τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης, γιά τήν προώθηση τῶν βιβλιογραφικῶν ἐλέγχων καί τῶν ἀποδελτιώσεων. Ἡ συμβολή τοῦ ἐπιμελητῆ κ. Παναγιώτη Μιχαηλάρη στήν ἔκδοση ὑπῆρξε ἀποτελεσματική σέ ὅλη τή διάρκεια τῆς ἐπεξεργασίας τῶν δοκιμίων. Σέ ὅλους τούς συνεργάτες, σέ ὅλα τά στάδια τῆς ἐργασίας αὐτῆς, χωρίς νά ξεχνάμε καί τό δύσκολο τελικό στάδιο τῆς σελιδοποίησης, πού πραγματοποιήθηκε ἀπό τήν κ. Θεανώ Ρέντζη μέ ὑπομονή καί εὐαισθησία, καθώς καί τῆς ἐκτύπωσης κειμένων καί φωτογραφιῶν, πού ἀνέλαβε ὁ ἔμπειρος τυπογράφος κ. Ἐπαμ. Ταμπακόπουλος, ἀπευθύνουμε θερμές εὐχαριστίες. Τέλος, πρέπει νά τονισθεῖ ὅτι ὅλα αὐτά τά χρόνια ἔγινε δυνατή ἡ συνέχεια τῆς ἔρευνας καί τῆς σύνταξης τῶν λημμάτων, καθώς καί ἡ ὁλοκλήρωση τῆς ἐκδοτικῆς παραγωγῆς χάρη στή μόνιμη καί δυναμική παρουσία τῆς ἐρευνήτριας τοῦ Κέντρου Νεοελληνικῶν Ἐρευνῶν καί συνεργάτιδας τοῦ ἔργου, τῆς κυρίας Εὐγενίας Δρακοπούλου.

Κλείνοντας τό ἔργο αὐτό μέ συνείδηση τῶν ἀναπόφευκτων ἀτελειῶν καί τοῦ χρόνου πού θά χρειάζονταν γιά τήν τελειοποίησή του, πράγματι διαπιστώνεται παρ' ὅλες τίς δεκαετίες πού τοῦ ἀφιερώθηκαν, πώς «ὁ βίος εἶναι βραχύς».

Ἰούλιος 1997 Μανόλης Χατζηδάκης

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ACHEIMASTOU-POTAMIANOU — Βλ. ΑΧΕΙΜΑΣΤΟΥ-ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ.

AGEMIAN 1975 — Agémian S., «Un peintre crétois en Syrie au début du XIXe siècle: Michel Polychronis», *Γ΄ Κρητ. Συν.*, τ. III, 3-7.

ΑΓΟΡΟΠΟΥΛΟΥ-ΜΠΙΡΜΠΙΛΗ 1991 — Ἀγοροπούλου-Μπιρμπίλη Α., «Μονή Σισίων Κεφαλονιᾶς», *Πρακτικά τοῦ Ε΄ Διεθνοῦς* Πανιονίου Συνεδρίου, τ. 3, Ἀργοστόλι 1991, 179-212.

ΑΓΡΑΦΑ 1992 — *Ἄγραφα. Ἐκκλησίες καί Μοναστήρια. Ἀρχαιολογικοί χῶροι. Παραδοσιακά κτίσματα*, Ἀθήνα 1992.

ΑΓΡΑΦΙΩΤΗΣ 1977 — Ἀγραφιώτης Δ., «Ὁ Χιονιαδίτης ἁγιογράφος Μιχαήλ Ζῆκος καί ἡ συντροφιά του στό Μεταξοχώρι Ἁγιᾶς», *Ηπ. Εστ.* ΚΣΤ΄, 1977, 507-521.

ΑΓΡΑΦΙΩΤΗΣ 1987 — Ἀγραφιώτης Δ.Κ., «Σύντομη ἐπισκόπηση τῆς ἱστορίας τῆς Μονῆς Παναγία ἡ Κατουσιώτισσα στή Μεταμόρφωση τοῦ Ἀνθηροῦ τῆς Καρδίτσας», *Θεσσαλικό Ἡμερολόγιο* 12, 1987, 193-208.

ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ 1931 — Ἀθηναγόρας, μητροπολίτης Παραμυθίας καί Φιλιατῶν, «Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γεράσιμος Β΄ ὁ Κακαβέλας», *Ἑλληνικά* Δ΄, 1931, 69-79.

ΑΛΕΞΙΟΥ 1953 — Ἀλεξίου Στ., *Ὁδηγός Ἱστορικοῦ Μουσείου Κρήτης*, Ἡράκλειον 1953.

ΑΛΙΠΡΑΝΤΗΣ — Ἀλιπράντης Ν. Χρ., «Μεταβυζαντινά μνημεῖα τῆς Πάρου», *ΕΕΚΜ* Η΄, 1969-70, 412-483.

ΑΜΑΝΤΟΣ 1953 — Ἄμαντος Κ., *Σύντομος ἱστορία τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Σινᾶ*, Θεσσαλονίκη 1953.

ΑΝΑΠΛΙΩΤΟΥ 1989 — Ἀναπλιώτου Ε., «Ἐργασίες συντήρησης καί εἰδικές παρατηρήσεις στήν εἰκόνα τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν τοῦ Μιχαήλ Δαμασκηνοῦ», *Θ΄ Συμπ. ΧΑΕ*, 23.

ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ 1940 — Ἀνδρεάδης Ι.Μ., *Ἱστορία τῆς ἐν Χίῳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, μέρος Α΄, Ἀθήνησιν 1940.

ΑΝΔΡΙΑΝΑΚΗΣ 1985 — Ἀνδριανάκης Μ., «Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Ἐρημίτης καί ἡ μονή τοῦ Γδερνέτου», *Ε΄ Κρητ. Συν.*, τ. 2, 14-53.

ΑΝΔΡΙΑΝΑΚΗΣ 1996 — Ἀνδριανάκης Μ., *Ἱερά Σταυροπηγιακή καί Πατριαρχική Μονή Πρέβελη*, Ρέθυμνο 1996.

ANGIOLINI-MARTINELLI 1979 — Angiolini-Martinelli P., *Icone dalle collezioni del Museo Nazionale di Ravenna,* Ravenna 1979.

ANGIOLINI-MARTINELLI 1982 — Angiolini-Martinelli P., *Le icone della collezione classense di Ravenna*, Bologna 1982.

ANGIOLINI-MARTINELLI 1984 — Angiolini-Martinelli P., *Icone Bizantine nella Pinacoteca Nazionale di Bologna*, χ.τ., 1984.

ΑΞΙΩΤΑΚΗΣ 1985 — Ἀξιωτάκης Α., *Μονή Μουνδῶν τῆς Χίου, Τοιχογραφίες*, τ. Α΄, Ἀθήνα 1985.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ-ΜΙΧΑΗΛΑΡΗΣ 1987 — Ἀποστολόπουλος Δ. - Μιχαηλάρης Π., *Ἡ Νομική Συναγωγή τοῦ Δοσιθέου. Μιά πηγή καί ἕνα τεκμήριο* (Κέντρο Νεοελληνικῶν Ἐρευνῶν, ἀρ. 35), τ. 1, Ἀθήνα 1987.

ARTE Y CULTO *Arte y Culto despues de Bizanzio Siglos XVII-XIX, Santiago, Museo Nacional de Bellas Artes*, Atenas 1995.

ΑΣΗΜΟΜΥΤΗΣ 1992 Ἀσημομύτης Β., «Ὁ ζωγράφος Δημήτριος Κακαβᾶς καί ἡ σχολή τοῦ Ναυπλίου», *ΙΒ΄ Συμπ. ΧΑΕ*, 7-8.

ΑΣΠΡΑ-ΒΑΡΔΑ-ΒΑΚΗ 1988 Ἀσπρᾶ-Βαρδαβάκη Μ., «Μεταβυζαντινή εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου στό Βυζαντινό Μουσεῖο», *ΔΧΑΕ*, περ. Δ΄, τ. ΙΓ΄, 1985-86, 113-123.

ASTRUC-CONCASTY 1960 Astruc Ch.-Concasty M.-L., *Bibliothèque Nationale, Departement des Manuscripts. Catalogue des Manuscripts Grecs, 3ème partie. Le Supplement grec*, τ. III, Paris 1960.

ΑΧΕΙΜΑΣΤΟΥ-ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ 1971 Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου Μ., «Βυζαντινά, Μεσαιωνικά καί Νεώτερα μνημεῖα Ἠπείρου», *ΑΔ* 26, 1971, Χρονικά, 338-343.

ΑΧΕΙΜΑΣΤΟΥ-ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ 1971α Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου Μ., «Βυζαντινά καί Μεσαιωνικά Μνημεῖα Ἰονίων Νήσων», *ΑΔ* 26, 1971, Χρονικά, 359-363.

ΑΧΕΙΜΑΣΤΟΥ-ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ 1985 Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου Μ., «Ἕνα ἄγνωστο ἔργο τοῦ Θωμᾶ ἢ Τομίου Μπαθᾶ στό Βυζαντινό Μουσεῖο», *ΑΑΑ* XVIII, 1985, 145-160.

ΑΧΕΙΜΑΣΤΟΥ-ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ 1986 Βλ. *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 22, ὅπου ἀπό παραδρομή ἔχει σημειωθεῖ: ΑΧΕΙΜΑΣΤΟΥ-ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ 1969.

ΑΧΕΙΜΑΣΤΟΥ-ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ 1987 Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου Μ., «Συντήρηση Ξυλογλύπτων καί Εἰκόνων. Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Κυκλάδων», *ΑΔ* 34, 1979, Χρονικά, Ἀθήνα 1987, 375.

ΑΧΕΙΜΑΣΤΟΥ-ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ 1988 Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου Μ., «Ἡ Κοίμηση τῆς Θεοτόκου σέ δύο κρητικές εἰκόνες τῆς Κῶ», *ΔΧΑΕ*, περ. Δ΄, τ. ΙΓ΄, 1985-1986, 125-154.

ΑΧΕΙΜΑΣΤΟΥ-ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ 1988α Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου Μ., «Συντήρηση Εἰκόνων καί Ξυλογλύπτων, 2η Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων», *ΑΔ* 36, 1981, Ἀθήνα 1988, 381-385.

ACHEIMASTOU-POTAMIANOU 1988β Acheimastou-Potamianou M., *Holy Image, Holy Space 1988*, λῆμμα ἀρ. 69.

ΑΧΕΙΜΑΣΤΟΥ-ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ 1989 Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου Μ., «Εἰκόνα Τριῶν Ἱεραρχῶν τοῦ Μιχαήλ Δαμασκηνοῦ», *Θ΄ Συμπ. ΧΑΕ*, 26-27.

ΑΧΕΙΜΑΣΤΟΥ-ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ 1990 Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου Μ., «Βυζαντινό καί Χριστιανικό Μουσεῖο», *ΑΔ* 41, 1986, Χρονικά, Ἀθήνα 1990, 4-8.

ΑΧΕΙΜΑΣΤΟΥ-ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ 1991 Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου Μ., «Ἡ Κοίμηση τοῦ Ὁσίου Ἐφραίμ τοῦ Σύρου σέ μιά πρώιμη κρητική εἰκόνα τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν», *Εὐφρόσυνον, Ἀφιέρωμα στόν Μανόλη Χατζηδάκη* 1, Ἀθήνα 1991, 41-56.

ΑΧΕΙΜΑΣΤΟΥ-ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ 1991α Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου Μ., «Δύο εἰκόνες τοῦ Ἀνδρέα Ρίτζου στό Βυζαντινό Μουσεῖο», *ΔΧΑΕ*, περ. Δ΄, τ. ΙΕ΄, 1989-90, Ἀθήνα 1991, 105-118.

ΑΧΕΙΜΑΣΤΟΥ-ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ 1992 Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου Μ., «Βυζαντινό καί Χριστιανικό Μουσεῖο», *ΑΔ* 42, 1987, Χρονικά, Ἀθήνα 1992, 3-4, 8, 9, 11.

ACHEIMASTOU-POTAMIANOU 1993 Acheimastou-Potamianou M., *Ikonen, Bilder in Gold*, Graz 1993, λῆμμα ἀρ. 42.

ΑΧΕΙΜΑΣΤΟΥ-ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ 1993α — Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου Μ., *Εἰκόνες τῆς κρητικῆς τέχνης (Ἀπό τόν Χάνδακα ὡς τή Μόσχα καί τήν Ἁγία Πετρούπολη)*, Κατάλογος ἐκθέσεως, εἰσαγωγή Μ. Χατζηδάκης, ἐπιστημονική ἐπιμέλεια Μ. Μπορμπουδάκης, Ἡράκλειον 1993, λήμματα ἀρ. 206, 213, 216, 217.

ΑΧΕΙΜΑΣΤΟΥ-ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ 1993β — Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου Μ., «Βυζαντινό καί Χριστιανικό Μουσεῖο», *ΑΔ* 43, 1988, Β΄ 1, Χρονικά, Ἀθήνα 1993, 9-18.

ΑΧΕΙΜΑΣΤΟΥ-ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ 1994 — Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου Μ., «Νικολάου τοῦ Λαμπούδη Σπαρτιάτου: Εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Ἐλεούσας», *ΔΧΑΕ*, περ. Δ΄, τ. ΙΒ΄, 1993-94, 259-270.

ΑΧΕΙΜΑΣΤΟΥ-ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ 1994α — Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου Μ., «Μία ἄγνωστη εἰκόνα τοῦ Ἐμμανουήλ Τζάνε», *Ἀντίφωνον, Ἀφιέρωμα στόν καθηγητή Ν.Β. Δρανδάκη*, Θεσσαλονίκη 1994, 163-170.

ΑΧΕΙΜΑΣΤΟΥ-ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ 1994β — Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου Μ., *Ἑλληνική Τέχνη, Βυζαντινές Τοιχογραφίες*, Ἀθήνα 1994.

ΒΑΒΙΆ 1980 — Babić G., «Les fresques du peintre Onufrius sur les murs des églises de la région de Prilep», *Matica Srpska* 16, 1980, 271-280.

ΒΑΚΙΡΤΖΗΣ 1989 — Βακιρτζῆς Ἡρ., «Ἡ μεγάλη εἰκόνα τῆς Δευτέρας Παρουσίας τοῦ Χριστοῦ καί τῆς Μέλλουσας Κρίσης τοῦ Ἐκκλ. Βυζαντινοῦ Μουσείου Μυτιλήνης», *Λεσβιακά* ΙΒ΄, 1989, 77-91.

ΒΑLTOYANNI — Βλ. ΜΠΑΛΤΟΓΙΑΝΝΗ.

ΒΑΡΣΑΜΙΔΗΣ 1990 — Βαρσαμίδης Ἀθ. Ζ., *Συμβολή στή μελέτη τῆς λαϊκῆς ζωγραφικῆς-λαϊκῆς ἁγιογραφίας (Δυτικῆς Μακεδονίας-Ἠπείρου-Θεσσαλίας) 18ου-19ου αἰώνα*, Θεσσαλονίκη 1990.

VASSILAKES-MAVRAKAKES 1987 — Vassilakes-Mavrakakes M., *Greece and the Sea*, Κατάλογος ἐκθέσεως, ed. A. Delivorrias, Amsterdam, Cultural Capital of Europe, 1987, λήμματα ἀρ. 194, 203, 204.

ΒΑΣΙΛΑΚΗ 1988 — Βασιλάκη Μ., «Εἰκόνα τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους», *ΔΧΑΕ*, περ. Δ΄, τ. ΙΓ΄, 1985-86, Ἀθήνα 1988, 247-259.

VASSILAKES 1988α — Vassilakes M., *Holy Image, Holy Space 1988*, λῆμμα ἀρ. 70.

VASSILAKI 1990 — Vassilaki M., «Some Cretan Icons in the Walters Art Gallery», *The Journal of the Walters Art Gallery* 48, 1990, 75-92.

ΒΑΣΙΛΑΚΗ 1991 — Βασιλάκη Μ., «Παρατηρήσεις γιά τή ζωγραφική στήν Κρήτη τόν πρώιμο 15ο αἰώνα», *Εὐφρόσυνον, Ἀφιέρωμα στόν Μανόλη Χατζηδάκη* 1, Ἀθήνα 1991, 65-77.

ΒΑΣΙΛΑΚΗ 1994 — Βασιλάκη Μ., «Ἡ ἀποκατάσταση ἑνός τριπτύχου», *Θυμίαμα στή μνήμη τῆς Λασκαρίνας Μπούρα* 1, Ἀθήνα 1994, 325-336.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ 1978 — Βλ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ 1970, β΄ ἔκδοση.

ΒΑΦΕΙΑΔΟΥ 1967 — Βαφειάδου Μ., «Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στά Θεσσαλικά Ἀμπελάκια», *ΕΕΠΣΠΘ* 3, 1967-68, 17-36.

ΒΕΗΣ 1901 — Βέης Ν., «Χριστιανικαί ἐπιγραφαί Μεσσηνίας μετά σχετικῶν ἀρχαιολογημάτων», *ΔΙΕΕ* ΣΤ΄, 1901, 373-396.

ΒΙΑΝCΟ FIORIN 1978/79 Bianco Fiorin M., «Il pittore greco Giovanni Trigonis a Trieste», *Atti dei Civici Musei di Storia ed Arte di Trieste* 10, 1978/79, 103-112.

ΒΙΑΝCΟ FIORIN 1979 Bianco Fiorin M., *Il pittore greco Giovanni Trigonis a Trieste*, Trieste 1979.

ΒΙΑΝCΟ FIORIN 1981 Bianco Fiorin M., «Giovanni Permeniate pittore greco a Venezia e una tavola del Museo Nazionale di Ravenna», *BdA* 11, ser. IV, 1981, 85-88.

ΒΙΑΝCΟ FIORIN 1984 Bianco Fiorin M., «L' attività dei pittori Angelo e Donato Pitzamano: precisazioni ed aggiunte», *BdA* 27, ser. IV, 1984, 89-74.

ΒΙΑΝCΟ FIORIN 1989 Bianco Fiorin M., «Nomi greci di pittori, orafi, committenti e donatori rinvenuti a Trieste», *ΔΧΑΕ*, περ. Δ΄, τ. ΙΔ΄, 1987-88, Ἀθήνα 1989, 297-304.

ΒΙΑΝCΟ FIORIN 1993 Bianco Fiorin M., *Ἀπό τόν Χάνδακα στή Βενετία. Ἑλληνικές εἰκόνες στήν Ἰταλία, 15ος-16ος αἰώνας*. Κατάλογος Ἐκθέσεως, Ἀθήνα 1993, λήμματα ἀρ. 8, 34.

ΒΙΚΕΛΑΣ 1894 Βικέλας Δ., *Καί πάλιν περί Θεοτοκοπούλου*, Ἀθῆναι 1894, 224-227.

ΒΙΝDER 1906 Binder M., «Ein byzantinisch-venezianisches Hausaltärchen», *Studien aus Kunst und Geschichte Friedrich Schneider zum siebzigsten Geburtstage gewidmet von seinen Freunden und Verehrern*, Freiburg im Breisgau 1906, 503-505.

ΒΛΑΧΑΚΗ 1978 Βλαχάκη Ρ., «Πληρεξούσιο τοῦ ἡγουμένου τῆς κρητικῆς μονῆς Καβαλλαρᾶς στό Γαβριήλ Σεβῆρο (1587)», *Θησαυρίσματα* 15, 1978, 137-143.

ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ 1984α Βοκοτόπουλος Π.Λ., «Μία ἄγνωστη κρητική εἰκόνα στό Σεράγεβο», *ΔΧΑΕ*, περ. Δ΄, τ. ΙΒ΄, 1984, Ἀθήνα 1986, 383-397.

ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ 1984β Βοκοτόπουλος Π.Λ., «Τρεῖς σταυρόσχημοι ναοί στήν περιοχή τῆς Βόνιτσας», *ΑΑΑ* XVII, 1984, 100-114.

ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ 1984γ Βοκοτόπουλος Π.Λ., *Ἔκθεση 1984*, λήμματα ἀρ. 25, 26.

ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ 1986β Βοκοτόπουλος Π.Λ., «Ἑπτά κρητικές εἰκόνες τοῦ 17ου αἰ.», *Ἀμητός, τιμητικός τόμος γιά τόν καθηγητή Μανόλη Ἀνδρόνικο*, Θεσσαλονίκη 1986, 133-144, πίν. 11-20.

ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ 1986γ Βοκοτόπουλος Π.Λ., Βιβλιοκρισία: Φ.Ἰ. Πιομπῖνος, «Ἕλληνες ἁγιογράφοι μέχρι τό 1821, Β΄ ἔκδοση ἀναθεωρημένη καί συμπληρωμένη, Ἀθήνα 1984», *Κρ. Χρ.* ΚΣΤ΄, 1986, 307-314.

ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ 1986δ Βοκοτόπουλος Π.Λ., «Ἰδιομορφίες στήν διακόσμηση τῶν κερκυραϊκῶν τέμπλων», *Κεφ. Χρ.* 5, 1986, 149-156.

ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ 1986ε Βοκοτόπουλος Π.Λ., «Ἕνα ἄγνωστο τρίπτυχο τοῦ Γεωργίου Κλόντζα», *Ε΄ Κρητ. Συν.*, τ. 2, Ἡράκλειο 1986, 64-74.

ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ 1987α Βοκοτόπουλος Π.Λ., «Δύο εἰκόνες τοῦ ζωγράφου Ἀγγέλου», *Φίλια Ἔπη*, Β΄, Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀρ. 103, Ἀθήνα 1987, 410-414.

ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ 1987-88 Βοκοτόπουλος Π.Λ., «Οἱ δεσποτικές εἰκόνες τοῦ Βίκτωρος στή Μονή Φιλοσόφου», *Πρακτικά Γ΄ Διεθνοῦς Συνεδρίου Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν*, 1985, Ἀθῆναι 1987-88, 242-251, πίν. 5-12.

ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ 1988α — Βοκοτόπουλος Π.Λ., «Κερκυραϊκές ἀναθηματικές εἰκόνες», *Δελτίον Ἀναγνωστικῆς Ἑταιρείας Κερκύρας*», 22, 1988, 31-52.

ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ 1988β — Βοκοτόπουλος Π.Λ., «Οἱ μικρογραφίες ἑνός κρητικοῦ χειρογράφου τοῦ 1600», *ΔΧΑΕ*, περ. Δ΄, τ. ΙΓ΄ 1985-86, Ἀθήνα 1988, 191-207.

ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ 1991 — Βοκοτόπουλος Π.Λ., «Οἱ εἰκόνες μηνολογίου τοῦ Μεγάλου Μετεώρου», *Εὐφρόσυνον, Ἀφιέρωμα στόν Μανόλη Χατζηδάκη* 1, Ἀθήνα 1991, 78-90.

ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ 1992 — Βοκοτόπουλος Π.Λ., «Τό τρίπτυχο τοῦ Osimo», *ΙΒ΄ Συμπ. ΧΑΕ*, 12.

ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ 1994 — Βοκοτόπουλος Π.Λ., «Ἡ εἰκόνα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ στό Δημοτικό Μουσεῖο τῆς Vicenza», *Ροδωνιά, τιμή στόν Μ.Ι. Μανούσακα*, Α΄, Ρέθυμνο 1994, 97-105.

VOCOTOPOULOS 1994 — Vocotopoulos P.L., «Le triptyque d' Osimo», *JÖB 44*, Ἀνδριάς *Herbert Hunger zum 80* Geburstag, Wien 1994, 431-438.

ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ 1994α — Βοκοτόπουλος Π.Λ., «Ἐπιγραφικά Σύμμεικτα ἀπό τήν Ἀλβανία», *«ΦΗΓΟΣ», τιμητικός τόμος γιά τόν καθηγητή Σωτήρη Δάκαρη*, Ἰωάννινα 1994, 391-402.

ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ 1995 — Βοκοτόπουλος Π.Λ., Ἑλληνική Τέχνη, Βυζαντινές Εἰκόνες, Ἐκδοτική Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 1995.

BORBOUDAKIS — βλ. ΜΠΟΡΜΠΟΥΔΑΚΗΣ.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΤΕΧΝΗ ΣΤΗΝ ΚΕΡΚΥΡΑ — *Βυζαντινή καί μεταβυζαντινή τέχνη στήν Κέρκυρα. Μνημεῖα, Εἰκόνες, Κειμήλια, Πολιτισμός*, Κέρκυρα 1994.

GARIDIS 1980 — Garidis M., *La peinture murale dans le monde orthodoxe après la chute de Byzance, 1450-1600 1. Dans les pays sous domination étrangère*, Thèse de Doctorat d'État (δακτυλογραφημένη), τ. 1-2, Παρίσι 1980.

GARIDIS 1989 — Garidis M., *La peinture murale dans le monde orthodoxe après la chute de Byzance, 1450-1600 1. Dans les pays sous domination étrangère*, Athènes 1989.

ΓΑΡΙΔΗΣ 1994 — Γαρίδης Μ., «Οἱ Μελχίτικες ἀραβοορθόδοξες εἰκόνες. Προδρομικές ἐμφανίσεις τοῦ φαινομένου», *ΔΧΑΕ*, περ. Δ΄, τ. ΙΒ΄, 1993-94, Ἀθήνα 1994, 363-373.

ΓΑΤΑΝΑΣ 1983 — Γατανᾶς Χ., *Ἡ ἱερά μονή Μουνδῶν τῆς Χίου*, Χίος 1983.

ΓΕΔΕΩΝ 1902 — Γεδεών Μ., «Ὑπέρ τῆς ἱστορίας τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει Μεγίστης τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου Λαύρας», *ΕΑ* 22, 1902, 239-242.

ΓΕΔΕΩΝ 1962 — Γεδεών Μ., «Παριστορήματα ἱστορικῆς σημασίας. "Εἰς κεφαλήν γωνίας"», *ΕΜΑ* 12, 1962, 30-37.

ΓΙΑΚΟΥΜΗΣ 1994 — *Μνημεῖα Ὀρθοδοξίας στήν Ἀλβανία*. Ἔρευνα-κείμενα: Γεώργιος Κ. Γιακουμῆς. Φωτογραφίες: Γρηγόρης Βλασσᾶς, ἔκδοση ἐκπαιδευτηρίων Δούκα, Ἀθήνα 1994.

ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ 1940 — Γιαννόπουλος Ν.Α., «Ἔρευναι ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἁγιᾶς», *ΕΕΒΣ* ΙΣΤ΄, 1940, 370-383.

ΓΙΟΦΥΛΛΗΣ 1958 Γιοφύλλης Φ., «Ἡ ζωγραφική στήν Κέρκυρα (1500-1950)», *Κερκ. Χρ.* 6, 1958, 5-40.

CHATZIDAKIS βλ. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ.

ΓΚΙΝΗ-ΤΣΟΦΟΠΟΥΛΟΥ 1990 Γκίνη-Τσοφοπούλου Ε., «Περιοδεῖες- Περισυλλογές-Καταγραφές», *ΑΔ* 40, 1985, Χρονικά, Ἀθήνα 1990, 82.

ΓΚΟΛΟΜΠΙΑΣ 1983 Γκολομπίας Γ., «Ἡ κτητορική ἐπιγραφή τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων Καστοριᾶς καί ὁ ζωγράφος Ὀνούφριος», *Μακεδονικά* 23, 1983, 331-356.

ΓΚΟΛΟΜΠΙΑΣ 1986 Γκολομπίας Γ., «Τά σημειώματα τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων Καστοριᾶς», *Μακεδονικά* 25, 1985-86, 297-359.

ΓΚΟΛΟΜΠΙΑΣ 1988 Γκολομπίας Γ., «Ἀνέκδοτες ἐπιγραφές καί συσχετισμοί τοιχογραφικῶν συνόλων Καστοριᾶς», *Ἱστορικογεωγραφικά* 2, 1988, 53-88.

ΓΚΡΑΤΖΙΟΥ 1985 Γκράτζιου Ὄλγα, «Ἐπιγραφές μέ ὁδηγίες γιά τήν πρόληψη φθορῶν σέ τοιχογραφίες», *Διπλή Εἰκόνα* 4-5, Μάιος 1985, 62-64.

ΓΚΡΑΤΖΙΟΥ 1987 Γκράτζιου Ὄλγα, «Ἐπάλληλα ἐπίπεδα σέ εἰκόνα τοῦ Κλόντζα στό Σεράγεβο», *Ζ΄ Συμπ. ΧΑΕ*, 26-27.

ΓΚΡΑΤΖΙΟΥ 1989 Γκράτζιου Ὄλγα, «Ἡ εἰκόνα τοῦ Γεωργίου Κλόντζα στό Σεράγεβο καί τά ἐπάλληλα ἐπίπεδα τῶν σημασιῶν της», *ΔΧΑΕ*, περ. Δ΄, ΙΔ΄, 1987-88, Ἀθήνα 1989, 9-31.

ΓΟΥΝΑΡΗΣ 1980 Γούναρης Γ., *Οἱ τοιχογραφίες τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καί τῆς Παναγίας Ρασιώτισσας στήν Καστοριά*, Θεσσαλονίκη 1980.

ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ 1980 Γριτσόπουλος Τ. Ἀθ., «Τό ἁγιογραφικόν ἔργον τῶν Μόσχων εἰς τά μνημεῖα τοῦ Πορετσοῦ», *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Ἠλειακῶν Σπουδῶν*, Ἀθῆναι 1980, 269-281.

ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ 1989 Γριτσόπουλος Τ. Ἀθ., «Παρουσία ζωγράφων ἐξ Ἀργολίδος κατά τούς ΙΖ΄ καί ΙΗ΄ αἰῶνας», *Πρακτικά τοῦ Β΄ Τοπικοῦ Συνεδρίου Ἀργολικῶν Σπουδῶν*, Ἀθῆναι 1989, 263-295.

ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ 1994 Γριτσόπουλος Τ. Ἀθ., «Κυνουριάτες λαϊκοί ζωγράφοι Κουλιδάδες», *Πρακτικά Ἀρκαδικοῦ Πνευματικοῦ Συμποσίου 1992*, Ἀθῆναι 1994, 29-64.

ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ 1995 Γριτσόπουλος Τ. Ἀθ., «Μονή Καλαμίου Γορτυνίας», *Πελοποννησιακά* ΚΑ΄, 1995, 1-32.

ΓΩΓΟΣ 1884 Γῶγος Γρ. ἀρχιμανδρίτης, Ἡ ἐν Πέστῃ τῆς Οὐγγαρίας ὀρθόδοξος ἑλληνική κοινότης καί ἐκκλησία, *ΕΑ* ἔτος Δ΄, 1883-84, 339-344.

CANART 1963 Canart P., «Scribes grecs de la Renaissance. Additions et corrections aux répertoires de Vogel-Gardthausen et de Patrinélis», *Scriptorium* XVII, ἀρ. 1, 1963, 56-82.

CERVELLINI 1907 Cervellini G.B., «Marino, Emmanuele e Costantino Zane», *Nuovo Archivio Veneto*, nuova serie, vol. XII, Venezia 1907, p. 11.

CONSTANTOUDAKI-KITROMILIDES Βλ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΔΑΚΗ-ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΟΥ.

CZERWENKA-PAPADOPOULOS 1984 Czerwenka-Papadopoulos K., «Eine wiener Ikone aus dem Umkreis des Andreas Ritzos», *Βυζάντιος, Festschrift für Herbert Hunger*, Βιέννη 1984, 203-212.

CZERWENKA-PAPADOPOULOS 1993 Czerwenka-Papadopoulos K., *Ikonen, Bilder in Gold*, λῆμμα ἀρ. 67.

ΔΑΛΑΜΠΥΡΑΣ 1984 Δαλαμπύρας Στ., «Θεσσαλικά Μελετήματα. Α΄ Ἀνέκδοτες ἐπιγραφές ἀπό τό χωριό Σπηλιά τῆς Λάρισας», *Θεσσαλικό Ἡμερολόγιο Ζ΄*, Λάρισα 1984, 39-40.

ΔΑΛΑΜΠΥΡΑΣ 1986α Δαλαμπύρας Στ., «Ἐπιγραφές καί ἐνθυμήσεις τῶν Ἀμπελακίων [1578-1900]», *Θεσσαλικό Ἡμερολόγιο Θ΄*, Λάρισα 1986, 177-190.

ΔΑΛΑΜΠΥΡΑΣ 1986β Δαλαμπύρας Στ., «Ἀνέκδοτες ἐπιγραφές τῶν μεταβυζαντινῶν μνημείων τῆς Τσαριτσάνης καί τῆς περιοχῆς της», *Θεσσαλικό Ἡμερολόγιο Ι΄*, Λάρισα 1986, 81-96.

ΔΑΛΑΜΠΥΡΑΣ 1987α Δαλαμπύρας Στ., «Ἀνέκδοτες ἐπιγραφές τῶν μεταβυζαντινῶν μνημείων τῆς Τσαριτσάνης καί τῆς περιοχῆς της», *Θεσσαλικό Ἡμερολόγιο ΙΑ΄*, Λάρισα 1987, 97-112.

ΔΑΛΑΜΠΥΡΑΣ 1987β Δαλαμπύρας Στ., «Ἀνέκδοτες ἐπιγραφές τῶν μεταβυζαντινῶν μνημείων τῆς Τσαριτσάνης καί τῆς περιοχῆς της», *Θεσσαλικό Ἡμερολόγιο* 12, Λάρισα 1987, 113-122.

DAUX 1960 Daux G., «Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1959», *BCH* LXXXIV, 1960, 617-869.

DAVIGO 1984 Davigo M.L., «Le jugement dernier de Franghias Kavertzas», *Cahiers Balkaniques* 6, 1984, 153-197, εἰκ. 1-35.

ΔΕ-ΒΙΑΖΗΣ 1903 Δε-Βιάζης Σπ., «Ἡ βυζαντινή τέχνη ἐν Ζακύνθῳ», *Πινακοθήκη Γ΄*, 1903, 82, 112, 132.

ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ 1980 Δεληβορριᾶς Α., *Ὁδηγός τοῦ Μουσείου Μπενάκη*, Ἀθήνα 1980.

ΔΕΛΙΑΛΗΣ 1959 Δελιαλῆς Ν., «Συμβολαί εἰς τήν ἐκκλησιαστικήν ἱστορίαν τῆς Κοζάνης», *Οἰκοδομή Β΄*, 1959, Κοζάνη 1960, 202-272.

DELIYANNI 1975 Deliyanni-Doris H., *Die Wandmalereien der Lite der Klosterkirche von Hosios Meletios*, Miscellanea Byzantina Monacensia 18, Μόναχο 1975.

ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ 1994 Δεληγιάννης Δ., «Ἕλληνες ζωγράφοι στά ρουμανικά μνημεῖα (14ος-17ος αἰ.)», *Σύμμεικτα* 9, *Μνήμη Δ.Α. Ζακυθηνοῦ*, μέρος Α΄, Ἀθήνα 1994, 185-199.

ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ 1995 Δεληγιάννης Δ., *Ρουμανία. Ἑλληνισμός - Τέχνη - Ὀρθοδοξία*, Ἀθήνα 1995.

ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ 1980-81 Δημακόπουλος Ι., «Παραστάσεις ἐκκλησιῶν τῆς Κωνσταντινούπολης, τῆς Βενετίας καί τῆς Κρήτης σέ φορητές μεταβυζαντινές εἰκόνες», *ΔΧΑΕ*, περ. Δ΄, τ. Ι΄, 1980-81, 181-197.

ΔΗΜΑΡΑΣ 1992 Δημαρᾶς Κ.Θ., *Ἱστορικά φροντίσματα. Α΄ Ὁ Διαφωτισμός καί τό κορύφωμά του*, Ἀθήνα 1992.

ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ 1983 Δημητρόπουλος Χαρ. Π., *Οἱ ἐκκλησίες τῆς Κέας*, Θεσσαλονίκη 1982-1983.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΤΡΙΚΚΗΣ 1976 Διονύσιος, μητροπολίτης Τρίκκης καί Σταγῶν, *Τά Μετέωρα*, Ἀθήνα 1976.

DJURIĆ 1964 Djurić V., «Fresques médiévales à Chilandar», *Actes du XIIe Congrès International d' Etudes Byzantines (Ochride 1961)*, τ. III, Βελιγράδι 1964, 59-98.

ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ 1991 Δρακοπούλου Εὐγ. *Ἡ χριστιανική Καστοριά μέ βάση τίς ἐπιγραφές τῶν ναῶν της (12ος-ἀρχές 16ου αἰώνα)*, Ἀθήνα 1991 (διδ. διατρ. δακτυλ.).

ΔΡΑΚΟΣ 1895 Δράκος Εὐστ., *Τά Μικρασιανά ἤ αἱ Ἑκατόνησοι, τά νῦν Μοσχονήσια*, Ἀθήνησι 1895.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΔΡΑΝΔΑΚΗ 1993 Δρανδάκη Ἀν., *Εἰκόνες τῆς κρητικῆς τέχνης (Ἀπό τόν Χάνδακα ὡς τήν Μόσχα καί τήν Ἁγία Πετρούπολη)*, Κατάλογος ἐκθέσεως, εἰσαγωγή Μ. Χατζηδάκης, ἐπιστημονική ἐπιμέλεια Μ. Μπορμπουδάκης, Ἡράκλειον 1993, λήμματα ἀρ. 195, 196, 198, 201.

ΔΡΑΝΔΑΚΗΣ 1951 Δρανδάκης Ν.Β., «Ἡ Ρεθυμνία εἰκών τῆς Παναγίας τοῦ Πάθους», *Κρητ. Χρ.* Ε΄, 1951, 61-70.

ΔΡΑΝΔΑΚΗΣ 1975 Δρανδάκης Ν.Β., «Ἔρευναι εἰς τήν Μάνην», *ΠΑΕ* 1975, 184-196.

ΔΡΑΝΔΑΚΗΣ 1976α Δρανδάκης Ν.Β., «Ἓξ εἰκόνες τοῦ Θεοδώρου Πουλάκη», *Θησαυρίσματα* 13, 1976, 205-226.

ΔΡΑΝΔΑΚΗΣ 1981 Δρανδάκης Ν.Β. - Δωρῆ Ε. - Καλοπίση Σ. - Κέπετζη Β. - Παναγιωτίδη Μ., «Ἔρευνα στή Μάνη», *ΠΑΕ* 1981, Β΄, Ἀθήνα 1984, 449-578.

ΔΡΑΝΔΑΚΗΣ 1985 Δρανδάκης Ν.Β., «Ἡ Κερά τῆς Ρεθέμνους», *Τιμητικό ἀφιέρωμα στόν Κ. Δ. Καλοκύρη, ΕΕΘΣΠΘ*, Θεσσαλονίκη 1985, 181-188.

ΔΡΑΝΔΑΚΗΣ 1988-89 Δρανδάκης Ν.Β., «Αὐτοπροσωπογραφία(;) τοῦ ἁγιογράφου ἱερέως Ἐμμανουήλ Σκορδίλη σέ εἰκόνα του», *Κρητ. Χρ.* ΚΗ΄-ΚΘ΄, 1988-89, 224-229.

ΔΡΑΝΔΑΚΗΣ 1989 Δρανδάκης Ν.Β., «Ἐμμανουήλ Τζάνε Μπουνιαλῆς», *Νέα Χριστιανική Κρήτη*, ἔτος Α΄, τχ. 2, Ρέθυμνον 1989, 221-239.

ΔΡΑΝΔΑΚΗΣ 1990 Δρανδάκης Ν.Β., «Μεταβυζαντινές εἰκόνες (Κρητική Σχολή)», *Σινᾶ, Οἱ Θησαυροί τῆς Ι. Μονῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης* (γενική ἐποπτεία Κ. Μανάφης), Ἀθήνα 1990, 125-132.

ΔΡΑΝΔΑΚΗΣ 1993 Δρανδάκης Ν.Β. - Δωρῆ Ε. - Κέπετζη Β. - Κωνσταντουδάκη Μ., *Ἔρευνα στήν Κάτω Μάνη*, Ἀθῆναι 1993.

DUCELLIER 1965 Ducellier A., «Observations sur quelques monuments de l'Albanie», *RA* 1965/II, 153-207.

DUMITRESCU 1977 Dumitrescu C.L., «Fondateurs et iconographie au XVIe siècle en Valachie», *Revue Roumaine d'Histoire de l'Art*, XIV, 1977.

ΔΩΡΙΖΑΣ 1978 Δώριζας Γ.Ι., *Ἡ Τῆνος ἐπί Τουρκοκρατίας καί κατά τόν ἀγῶνα τοῦ 1821*, Ἀθῆναι 1978.

ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΗΣ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ *Romanian Icons 16th-18th century, Βυζαντινό Μουσεῖο, 29 Μαρτίου-29 Ἀπριλίου 1993*, Ἀθήνα 1993.

ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, τ. ΙΙΙ *Ἐκκλησίες στήν Ἑλλάδα μετά τήν Ἅλωση. Churches in Greece 1453-1850*, ΙΙΙ, Ἐθν. Μετσόβιο Πολυτεχνεῖο, Ἀθήνα 1989.

ΕΛΛΗΝΕΣ ΖΩΓΡΑΦΟΙ 1 Χατζηδάκης Μ., *Ἕλληνες Ζωγράφοι μετά τήν Ἅλωση (1450-1830)*, μέ εἰσαγωγή στήν ἱστορία τῆς ζωγραφικῆς τῆς ἐποχῆς, τ. 1 (Ἀβέρκιος-Ἰωσήφ), Ἀθήνα 1987.

ETINHOF 1993 Etinhof O., *Εἰκόνες τῆς κρητικῆς τέχνης (Ἀπό τόν Χάνδακα ὡς τήν Μόσχα καί τήν Ἁγία Πετρούπολη)*, εἰσαγωγή Μ. Χατζηδάκης, ἐπιστημονική ἐπιμέλεια Μ. Μπορμπουδάκης, Ἡράκλειο 1993, λῆμμα ἀρ. 86.

ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ 1982 Εὐγενίδου Δ., «Μία "συντεχνία" ἁγιογράφων τοῦ 19ου αἰώνα ἀπό τήν Κολακιά», *Μακεδονικά* 22, 1982, 180-204.

ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ 1940 Εὐστρατιάδης Σωφρ., «Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης», *Μακεδονικά* 1, 1940, 38-57.

FELICETTI-LIEBENFELS 1956 Felicetti-Liebenfels W., *Geschichte der byzant. Ikonenmalerei*, Olten-Lausanne 1956.

FISKOVIĆ 1959 — Fiscović C., «Slikar Angelo Bizamano u Dubrovniku», *Prilozi Povijesti Umetnosti u Dalmatiji* 11, 1959, 72-91.

FRONTHINGHAM 1894 — Fronthingham A.L., «Byzantine artists in Italy from the sixth to the fifteenth century», *AJA* 9, 1894, 32-52.

GALAVARIS 1981 — Galavaris G., *The icon in the life of the Church*, Iconography of Religions XXIV, 8, Institute of Religious Iconography, State University Groningen, Leiden 1981.

GALAVARIS 1981α — Galavaris G., An icon with the "Epinikios" Hymm in the Benaki Museum», *ΔΧΑΕ*, περ. Δ΄, τ. Ι΄, 1980-81, 85-94.

GAMULIN 1971 — Gamulin G., *Madonna and Child in Old Art of Croatia*, Zagreb 1971.

GERHARD 1972 — Gerhard H.P., *Welt der Ikonen*, Recklinghausen 1972.

GEROLA 1903 — Gerola G., *Emmanuele Zane da Retimo (un pittore bizantino a Venezia)*, Venezia 1903.

GOLDEN LIGHT — Golden Light, *Masterpieces of the Art of the Icon*, Snoeck-Ducaju and Zoon, Ghent (χ.χρ.).

GOUMA-PETERSON 1968 — Gouma-Peterson Th., «Crete, Venice, the "Madonneri" and a Creto-Venetian Icon in the Allen Art Museum», *Allen Memorial Art Museum Bulletin* XXV. 2, 1968, 53-86.

GOUMA-PETERSON 1972 — Gouma-Peterson Th., «The Dating of Creto- Venetian Icons: A Reconsideration in Light of New Evidence», *Allen Memorial Art Museum Bulletin* XXX.1, Winter 1972, 12-21.

GOUMA-PETERSON 1988 — Gouma-Peterson Th., «The icon as cultural presence after 1453», *Icon (four essays)*, The Trust for Museum Exhibitions, Washington, D.C., The Walters Art Gallery, Baltimore-Maryland 1988.

GRATZIOU — Βλ. ΓΚΡΑΤΖΙΟΥ.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΣΤΗ ΡΟΔΟ 1988 — *Ἡ ζωγραφική στή Ρόδο ἀπό τά παλαιοχριστιανικά χρόνια μέχρι τόν 18ο αἰώνα*, Ἔκδοση Δημοτικῆς Πινακοθήκης Ρόδου, 1988.

ΖΩΓΡΑΦΟΣ 1962 — Ζωγράφος Ι.Π., «Ἀναδρομή εἰς τά περασμένα (Χρονογραφικά σημειώματα περί τῆς Ἄνδρου) 1759-1941», Μέρος Α΄ 1759-1840, *Ἀνδριακά Χρονικά* 11, 1962.

ΖΩΗΣ 1900 — Ζώης Λ., *Αἱ ἐν Ζακύνθω μοναί. Ἱστορικαί Σελίδες Ζακύνθου*, Ζάκυνθος 1900.

ΖΩΗΣ 1908 — Ζώης Λ., «Δοξαρᾶς καί Μόσχος», *Πινακοθήκη*, τ. Η΄, 1908, 86.

ΖΩΗΣ 1927 — Ζώης Λ., «Μεταβυζαντινή τέχνη, Χριστιανικόν Μουσεῖον Διονυσίου Λοβέρδου», *Πανελλήνιον Λεύκωμα Ἐθνικῆς Ἑκατονταετηρίδος 1821-1921. Ἡ Χρυσή Βίβλος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τ. Δ΄, Καλαί Τέχναι*, Ἔκδοσις Ἰωάννου Χ. Χατζηϊωάννου, Ἐν Ἀθήναις 1927, 185-192.

ΖΩΗΣ 1934 — Ζώης Λ., *Ὁδηγός Μουσείου Ζακύνθου*, Ἐν Ζακύνθῳ 1934.

HENZE 1926 — Henze Cl. M., *Mater de Perpetuo Succursu*, Bonnae, Collegium Iosephinum, 1926.

HEYZEY 1876 — Heyzey L.-Daumet H., *Mission archéologique de Macédoine, Texte et planches*, Paris 1876.

HOLY IMAGE, HOLY SPACE 1988 — *Holy Image, Holy Space, Icons and frescoes from Greece*, The Walters Art Gallery, Baltimore-Maryland, 1988.

HUTTER 1978 — Hutter Irm., *Corpus der byzantinischen Miniaturenhandschriften, Band 2, Oxford Bodleian Library II*, Stuttgart 1978.

ICONE DI PUGLIA — *Icone di Puglia e Basilicata dal Medioevo al Settecento. A cura di Pinna Belli d'Elia*, Κατάλογος Ἐκθέσεως, Bari (Pinacoteca Provinciale) - Milano 1988.

ΙΝΤΙΑΝΟΣ 1941 — Ἰντιάνος Ἀντ., «Εἰκόνες Ἑλλήνων μεταβυζαντινῶν ζωγράφων στήν Κύπρο», *Κυπρ. Γράμμ.* Ε΄, ἀρ. 69, 1941, 429-437.

IORGA 1931 — N. Iorga, «Miniaturi româneşti în secolul al XVII-lea», *Buletinul comisiunii monumentelor istorice* 24, 1931, 145-153.

ΙΩΑΝΝΙΔΑΚΗ 1990α — Ἰωαννιδάκη Εὐ., «Νομός Τρικάλων. Τυχαῖα εὑρήματα-Περισυλλογές-Περιοδεῖες», *ΑΔ* 40, 1985, Χρονικά, Ἀθήνα 1990, 210.

ΙΩΑΝΝΙΔΑΚΗ 1990β — Ἰωαννιδάκη Εὐ., «Νομός Τρικάλων. Περιοδεῖες-Καταγραφές», *ΑΔ* 41, 1986, Χρονικά, Ἀθήνα 1990, 83, 85.

ΙΩΑΝΝΟΥ 1974 — Ἰωάννου Α., *Ἡ Ἑλληνική Ζωγραφική, 19ος αἰώνας*, Ἀθήνα 1974.

KADAS 1979 — Kadas S., *Mont Athos. Guide illustré des vingt monastères*, Athènes 1979.

ΚΑΖΑΝΑΚΗ 1988 — Καζανάκη Μ., «Εἰδήσεις ἀπό ἀρχειακές πηγές γιά τή ζωγραφική καί τούς ζωγράφους στήν Κέρκυρα τό 16ο αἰ.», *ΔΧΑΕ*, περ. Δ΄, τ. ΙΓ΄, 1986, Ἀθήνα 1988, 293-300.

KAZANAKI 1988α — Kazanaki M., *Holy Image, Holy Space 1988*, λῆμμα ἀρ. 73.

ΚΑΖΑΝΑΚΗ 1990 — Καζανάκη-Λάππα Μ., «Εἰκονογραφικές παρατηρήσεις σέ τρεῖς κρητικές εἰκόνες μέ τήν παράσταση τῆς Δέησης», *Ι΄ Συμπ. ΧΑΕ*, 26-27.

ΚΑΖΑΝΑΚΗ 1991 — Καζανάκη-Λάππα Μ., «Ὁ ξυλόγλυπτος σταυρός τῆς Εὐαγγελίστριας τοῦ Λιβόρνου (1643) καί οἱ σταυροί ἐπιστυλίου στά κρητικά τέμπλα», *Εὐφρόσυνον, Ἀφιέρωμα στόν Μανόλη Χατζηδάκη* 1, Ἀθήνα 1991, 219-237.

ΚΑΖΑΝΑΚΗ 1995 — Καζανάκη-Λάππα Μ., «Τρεῖς ἄγνωστες εἰκόνες μέ τήν ὑπογραφή τοῦ ζωγράφου Ἐμμανουήλ Λαμπάρδου», *ΙΕ΄ Συμπ. ΧΑΕ*, 29-30.

ΚΑΪΛΑΣ 1991 — Κάιλας Ἀλ., «Ἁγιογράφοι τῆς Φθιώτιδος», *Φθιωτικός Λόγος*, Λαμία 1991, 19-25.

ΚΑΚΑΒΑΣ 1991 — Κακαβᾶς Γ., «Τρεῖς ἑπτανησιακές εἰκόνες σέ ἰδιωτική συλλογή τῆς Ἀθήνας: Συμβολή στή μελέτη τῆς ἑπτανησιακῆς εἰκονογραφίας», *ΙΑ΄ Συμπ. ΧΑΕ*, 48-49.

ΚΑΚΑΔΙΑΡΗΣ 1976 — Κακαδιάρης Ἀλ., «Ἐπώνυμοι ἁγιογράφοι στόν Τύρναβο», *Θεσσαλική Ἑστία* Δ΄, τχ. 23-24, Σεπτ.-Δεκ. 1976, 552-553.

KALAS 1988 — Kalas G., *Holy Image*, Holy Space 1988, λῆμμα ἀρ. 52.

ΚΑΛΛΙΓΑΣ 1977 — Καλλιγᾶς Μ., «Ζωγραφική - Γλυπτική - Χαρακτική», *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*, Ἐκδοτική Ἀθηνῶν, τ. ΙΓ΄, Ἀθήνα 1977, 529-543.

ΚΑΛΟΚΥΡΗΣ 1974 — Καλοκύρης Κ., *Ἡ εἰκών "Μέγας εἶ Κύριε..." τοῦ κρητός ζωγράφου Ἰωάννου Κορνάρου ἐκδιδομένη ἐπί τῇ 200ετηρίδι αὐτῆς (1770-1970)*, Ἐν Ἀθήναις 1974.

ΚΑΛΟΥΣΙΟΣ 1976 — Καλούσιος Δ.Γ., *Οἱ ἐκκλησίες τῆς Βασιλικῆς Καλαμπάκας*, Τρίκαλα 1989.

ΚΑΛΟΥΣΙΟΣ 1989 — Καλούσιος Δ.Γ., «Καλαρρυτινοί ἁγιογράφοι», ἐφημ. *Καλαρρύτες*, Ἰούλ.-Αὔγ. 1989.

ΚΑΜΑΡΟΥΛΙΑΣ 1993 Καμαρούλιας Δ., «Ἡ "προσκύνησις τῆς ἁλύσεως τοῦ Ἁγίου Πέτρου"», *Ἠπ. Εστ.*, τχ. 205, Ὀκτώβριος 1993, 507-514.

ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΗΣ Κανδηλάπτης Γ.Θ., «Ὁ κῶδιξ τοῦ ἐν Ἀργυρουπόλει ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου», *ΑΠ* 24, 1961, 134-160.

ΚΑΝΕΛΛΑΚΗΣ 1890 Κανελλάκης Κ., *Χιακά Ἀνάλεκτα*, Ἐν Ἀθήναις 1890.

KARAMAN 1932 Karaman L., *Notes sur l'art byzantin et les Slaves Catholiques de Dalmatie. Recueil pour F.Uspenkij*, Παρίσι 1932.

KARPATI 1990 Karpati L., *Miskolc. Magyar Orthodox Egyhazi Muzeum*, Budapest 1990.

ΚΑΤΣΑΡΟΣ 1977-78 Κατσαρός Β., «Ἡ κτητορική ἐπιγραφή τοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου στήν περιοχή Ἀμαδερός τῆς Βόνιτσας», *Ἑλληνικά* 30, 1977-78, 424-433.

ΚΑΤΣΙΑΡΔΗ-HERING 1986 Κατσιαρδῆ-Hering Ὄλγα, *Ἡ ἑλληνική παροικία τῆς Τεργέστης (1751-1830)*, 1, Ἀθήνα 1986.

ΚΑΤΣΟΥΛΑΚΟΣ-ΑΣΗΜΟΜΥΤΗΣ 1991 Κατσουλάκος Θ.-Ἀσημομύτης Β., *Τό Μοναστήρι τῆς Γόλας Λακωνίας*, Ἀθήνα 1991.

ΚΕΝΤΡΗΣ 1982 Κέντρης Στ., «Ἐκκλησίες καί ξωκκλήσια τῆς Νισύρου», *Νισυριακά* 8, 1982, 55-96.

ΚΕΠΕΤΖΗ 1992 Κέπετζη Β., «Εἰδήσεις γιά τή ζωγραφική ναῶν καί οἰκισμῶν τοῦ 17ου καί 18ου αἰ. στήν Ἀνατολική Μάνη», *ΙΒ΄ Συμπ. ΧΑΕ*, 26.

ΚΕΦΑΛΟΝΙΑ 1989 *Κεφαλονιά. Ἕνα Μεγάλο Μουσεῖο. Ἐκκλησιαστική Τέχνη*, τ. 1. *Περιοχή Κραναίας*, (γενική εποπτεία Γ.Ν. Μοσχόπουλος), Ἀργοστόλι 1989.

ΚΕΦΑΛΟΝΙΑ 1994 *Κεφαλονιά. Ἕνα Μεγάλο Μουσεῖο. Ἐκκλησιαστική Τέχνη*, τ. 2. *Ἐπαρχία Πάλης* (γενική εποπτεία Γ.Ν. Μοσχόπουλος), Ἀργοστόλι 1994.

ΚΙΣΣΑΣ 1991 Κίσσας Σ., *Εἰκόνες. Σιμωνόπετρα Ἁγίου Ὄρους*, Ἀθήνα (ΕΤΒΑ) 1991, 187-191.

ΚΛΕΟΜΒΡΟΤΟΣ 1972 Κλεόμβροτος Ἰάκ., μητροπολίτης Μυτιλήνης, *Ὁ ἱερός ναός τοῦ Ἁγίου Συμεών Στυλίτου τῆς Μυτιλήνης*, Μυτιλήνη 1972.

ΚΛΕΟΜΒΡΟΤΟΣ 1976 Κλεόμβροτος Ἰάκ., μητροπολίτης Μυτιλήνης, *Mytilena Sacra. Ναοί-Κειμήλια* (Μυτιλήνη), τ. 3, Θεσσαλονίκη 1976.

ΚΛΕΟΜΒΡΟΤΟΣ 1981 Κλεόμβροτος Ἰάκ., μητροπολίτης Μυτιλήνης, *Mytilena Sacra. Ναοί-Κειμήλια*, τ. 4, (Ν-Ω), Θεσσαλονίκη 1981.

ΚΟΛΙΑ 1990 Κόλια Ἰω., «Ἀθανάσιος ἱερομόναχος ὁ ἐξ Ἀγράφων (1656;-1719). Ἡ ἐπιστολογραφία του», *Μεσαιωνικά καί Νέα Ἑλληνικά* 3, 1990, 215-254.

ΚΟΛΙΑΣ 1968 Κόλιας Γ., «Ἔκθεσις παλαιογραφικῶν ἐρευνῶν ἐν ταῖς ἱ. μοναῖς Προυσοῦ Εὐρυτανίας καί Βαρνακόβης Δωρίδος κατά τήν διάρκειαν τοῦ ἔτους 1967», *Ἐπετηρίς Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν* Α΄, 1968, 653-660.

ΚΟΛΛΑΣ 1996 Κόλλας Χαρ., *Ἡ νῆσος τῶν Κορυφῶν τόν 16ο καί 17ο αἰώνα ἀπό μαρτυρίες τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Κέρκυρας*, τ. Β΄, Κέρκυρα 1996.

ΚΟΛΛΙΑΣ 1993 Κόλλιας Ἡ., *Εἰκόνες τῆς κρητικῆς τέχνης (Ἀπό τόν Χάνδακα ὥς τή Μόσχα καί τήν Ἁγία Πετρούπολη)*, εἰσαγωγή Μ. Χατζηδάκης, ἐπιστημονική ἐπιμέλεια Μ. Μπορμπουδάκης, Ἡράκλειο 1993, λῆμμα ἀρ. 184.

ΚΟΜΙΝΗΣ 1968 Κομίνης Ἀθ., *Πίνακες χρονολογημένων πατμιακῶν κωδίκων*, Ἐν Ἀθήναις 1968.

ΚΟΝDAKOV 1931 Kondakov N., *The Russian Icon*, Πράγα 1931.

ΚΟΝΟΜΟΣ 1979 Κονόμος Ντ., «Δύο ἀνέκδοτες ἐπιστολές τοῦ Παναγιώτη Πέτρου Μαυρομιχάλη», *Λακ. Σπ.* Δ΄, 1979, 206-212.

ΚΟΝΟΜΟΣ 1988 Κονόμος Ντ., *Ζάκυνθος – Πεντακόσια χρόνια (1478-1978), τ. 5, Τέχνης Ὀδύσσεια, τχ. Α΄, Θρησκευτική Τέχνη - Ζωγραφική*, Ἀθήνα 1988.

ΚΟΝΟΜΟΣ 1989α Κονόμος Ντ., *Ζάκυνθος – Πεντακόσια χρόνια (1478-1978), τ. 5, Τέχνης Ὀδύσσεια, τχ. Γ΄, Κοσμική Τέχνη - Ζωγραφική - Ἀρχιτεκτονική*, Ἀθήνα 1989.

ΚΟΝΟΜΟΣ 1989β Κονόμος Ντ., «Ἕνα σχολεῖο ζωγραφικῆς τοῦ Φιλοθέου Σκούφου. Ἕνα συμφωνητικό μαθήματος ἁγιογραφίας (Ζάκυνθος 1670)», *Ἑπτανησιακά Φύλλα*, καλοκαίρι 1989, 50-51.

ΚΟΝΟΜΟΣ 1989γ Κονόμος Ντ., «Ἐπιστολή τοῦ Ἰωάννη Ἱερώνυμου Κοράη πρός τόν Νικόλαο Κουτούζη (Ζάκυνθος 1772)», *Ἑπτανησιακά Φύλλα*, καλοκαίρι 1989, 52-53.

ΚΟΥΜΠΑΡΙΔΟΥ 1987 Κουμπαρίδου Ἀν., «Ἰωάννου Κορνάρου τοῦ Κρητός ἄγνωστος φορητή εἰκών τῆς Παρθένου», *Πρακτικά τοῦ Δευτέρου Διεθνοῦς Κυπρολογικοῦ Συνεδρίου (Λευκωσία, 20-25 Ἀπριλίου 1982)*, Γ΄, Λευκωσία 1987, 441-446.

ΚΟΥΤΕΛΑΚΗΣ 1982α Κουτελάκης Χ.Μ., «Βιβλιοκρισία: "Φοίβου Πιομπίνου, Ἕλληνες ἁγιογράφοι μέχρι τό 1821, Ἀθήνα 1979"», *Νισυριακά 8*, 1982, 462-465.

ΚΟΥΤΕΛΑΚΗΣ 1986 Κουτελάκης Χ.Μ., *Ξυλόγλυπτα τέμπλα τῆς Δωδεκανήσου μέχρι τό 1700*, Ἀθήνα 1986.

ΚΟΥΤΕΛΑΚΗΣ 1988 Κουτελάκης Χ.Μ., «Τήνιοι ἁγιογράφοι καί ζωγραφικά ἔργα στήν Τῆνο», *Συριανά* 3, 1988, 248-258.

ΚΟΥΤΕΛΑΚΗΣ 1991 Κουτελάκης Χ.Μ., «Δωδεκανήσιοι ζωγράφοι καί ζωγραφικά ἔργα στά Δωδεκάνησα», *Δωδ. Χρ.* ΙΔ΄, 1991, 115-131.

ΚΟΥΦΟΠΟΥΛΟΥ-ΜΥΡΙΑΝΘΕΩΣ 1994 Κουφοπούλου-Μυριανθέως Μ., «Τεχνίτες στή Μονή Σινᾶ κατά τό 18ο αἰώνα μέσα ἀπό γνωστά ἔργα τους», *Θυμίαμα στή μνήμη τῆς Λασκαρίνας Μπούρα* 1, Ἀθήνα 1994, 149-154.

ΚΥΡΙΑΚΟΥ 1990 Κυριακοῦ Κ., «Ἡ συλλογή προσωπογραφιῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βενετίας», *Θησαυρίσματα* 20, 1990, 431-457.

ΚΥΡΙΑΚΟΥ 1995 Κυριακοῦ Κ., *Οἱ ἱστορημένοι χρησμοί τοῦ Λέοντος ΣΤ΄ τοῦ Σοφοῦ. Χειρόγραφη παράδοση καί ἐκδόσεις κατά τούς ΙΕ΄-ΙΘ΄ αἰῶνες*, Ἀθῆναι 1995.

ΚΥΖLASOVA 1993 Kyzlasova I., *Εἰκόνες τῆς κρητικῆς τέχνης (Ἀπό τόν Χάνδακα ὡς τή Μόσχα καί τήν Ἁγία Πετρούπολη)*, εἰσαγωγή Μ. Χατζηδάκης, ἐπιστημονική ἐπιμέλεια Μ. Μπορμπουδάκης, Ἡράκλειο 1993, λῆμμα ἀρ. 40.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ 1913 Κωνσταντινίδης Μ., «Ἡ ἄλλοτε ἐν Πόλᾳ τῆς Ἰστρίας Ἑλληνική Κοινότης καί οἱ ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτῆς ἑλληνικοί συνοικισμοί (1540- 1796)», *ΕΦ* ΙΒ΄, 1913, 508-524.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ 1992 Κωνστάντιος Δ., «Μία οἰκογένεια ζωγράφων τοῦ 18ου αἰ. ἀπό τό Καπέσοβο τοῦ Ζαγοριοῦ», *ΙΒ΄ Συμπ. ΧΑΕ*, 29.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΥ 1988 Κωνσταντίου Φρ., «Ἡ φορητή εἰκόνα στήν Ἤπειρο (15ος-19ος αἰ.)», *Ἔκθεση στό Δημαρχεῖο Ἰωαννίνων, 15 Ἰουνίου-30 Ἰουλίου 1988* (φυλλάδιο).

ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΔΑΚΗ 1981 Κωνσταντουδάκη-Κιτρομηλίδου Μ., «Τρίπτυχο μέ σκηνές ἀπό τό Πάθος τοῦ Χριστοῦ στή Δημοτική Πινακοθήκη τῆς Ραβέννας», *Θησαυρίσματα* 18, 1981, 145-176, πίν. Α΄-Ι΄.

CONSTANTOUDAKI-KITROMILIDES 1982 Constantoudaki-Kitromilides M., «A fifteenth century byzantine icon-painter working on mosaics in Venice», *JÖB* 32/5, 1982, 265-272.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΔΑΚΗ 1986 Κωνσταντουδάκη-Κιτρομηλίδου Μ., «Οἱ Κρητικοί ζωγράφοι καί τό κοινό τους: ἡ ἀντιμετώπιση τῆς τέχνης τους στή Βενετοκρατία», *Κρητ. Χρ.* ΚΣΤ΄, 1986, 246-261.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΔΑΚΗ 1986α Κωνσταντουδάκη-Κιτρομηλίδου Μ., «Τρίπτυχο τοῦ Γεωργίου Κλόντζα(;) ἄλλοτε σέ ξένη ἰδιωτική συλλογή», *Ε΄ Κρητ. Συν.*, τ. Β΄, Ἡράκλειο 1985, 209-249, πίν. ΛΖ΄-ΝΗ΄.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΔΑΚΗ 1988 Κωνσταντουδάκη-Κιτρομηλίδου Μ., «Παρεξηγημένες κρητικές εἰκόνες τοῦ δέκατου πέμπτου αἰώνα», *Η΄ Συμπ. ΧΑΕ*, 57-58.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΔΑΚΗ 1991 Κωνσταντουδάκη-Κιτρομηλίδου Μ., «Ὁ Θεοφάνης, ὁ Marcantonio Raimondi, θέματα all'antica καί grottesche», *Εὐφρόσυνον*, Ἀφιέρωμα στόν Μανόλη Χατζηδάκη 1, Ἀθήνα 1991, 271-281.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΔΑΚΗ 1994 Κωνσταντουδάκη-Κιτρομηλίδου Μ., «Ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ σέ πλούσιο τοπίο τοῦ ζωγράφου Ἰωάννη Περμενιάτη(;)», *ΙΔ΄ Συμπ. ΧΑΕ, 24.*

ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ 1964α Λαζαρίδης Π., «Ἀρχαιότητες καί μνημεῖα Αἰτωλίας καί Ἀκαρνανίας», *ΑΔ* 19, 1964, Χρονικά, 294-301.

ΛΑΜΠΑΚΗΣ 1908α Λαμπάκης Γ., «Ἐπιγραφή ἐν Δολοῖς τοῦ Οἰτύλου», *ΔΧΑΕ* Η΄, 1908, 66.

ΛΑΜΠΡΟΣ 1915 Λάμπρος Σπ., «Ὁ Μαρκιανός κῶδιξ τοῦ κρητός Γεωργίου Κλόντζα», *NE* 12, 1915, 41-52.

ΛΑΜΠΡΟΣ 1924 Λάμπρος Σπ., «Τό ὑπ' ἀριθμόν ΠΘ΄ κατάλοιπον», *NE* 18, 1924, 212-216.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΤΕΜΝΙΤΣΑΣ Ρωμαίου-Καρασταμάτη Ἑλ. - Μαντζούτσου Ε. - Μπίθα Ἰω. - Κοῦρος Π. - Τριανταφυλλόπουλος Δ. - Μυλωνογιάννη Α. - Κουγέας Σ.Β., *Λαογραφικό Μουσεῖο Στεμνίτσας*, Ἀρκαδία 1991.

ΛΑΥΡΙΩΤΗΣ 1963 Λαυριώτης Γ. Ἀλέξανδρος, «Τό Ἅγιον Ὄρος μετά τήν Ὀθωμανικήν κατάκτησιν», *ΕΕΒΣ* ΛΒ΄, 1963, 113-261.

LECHNER 1993 Lechner G.M., *Iconen, Bilder in Gold*, λήμματα ἀρ. 21, 23, 29, 49, 50, 59, 88, 95.

LEGRAND 1885 Legrand E., *Bibliographie Hellénique ou description raisonée des ouvrages publiés en grec par des Grecs aux XVe et XVIe siècles, t. 1*, Paris 1885.

ΛΕΜΠΕΣΗ-ΕΤΖΕΟΓΛΟΥ 1990 Λεμπέση Ἀ.-Ἐτζέογλου Ρ., «Ἐφορεία Ἀρχαιοπωλείων καί Ἰδιωτικῶν Συλλογῶν», *ΑΔ* 40, 1985, Χρονικά, Ἀθήνα 1990, 309.

ΛΕΜΠΕΣΗ-ΕΤΖΕΟΓΛΟΥ-ΚΑΖΑΝΑΚΗ-ΛΑΠΠΑ 1990 Λεμπέση Ἀ.-Ἐτζέογλου Ρ.-Καζανάκη-Λάππα Μ., «Ἐφορεία Ἀρχαιοπωλείων καί Ἰδιωτικῶν Συλλογῶν», *ΑΔ* 41, 1986, Χρονικά, Ἀθήνα 1990, 242-243.

ΛΕΜΠΕΣΗ-ΕΤΖΕΟΓΛΟΥ-ΚΑΖΑΝΑΚΗ-ΛΑΠΠΑ 1993 Λεμπέση Ἀ.-Ἐτζέογλου Ρ.-Καζανάκη-Λάππα Μ., «Ἐφορεία Ἀρχαιοπωλείων καί Ἰδιωτικῶν Συλλογῶν», *ΑΔ* 43, 1988, B_2 - Χρονικά, Ἀθήνα 1993, 688-694.

ΛΥΚΟΥΔΗ 1994 Λυκούδη Ε., «Ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος. Δύο περιπτώσεις εἰκονογράφησης», *Κεφαλονιά 1994*, 241-262.

ΜΑΘΙΟΠΟΥΛΟΣ 1970 Μαθιόπουλος Π., «Θησαυροί μεταβυζαντινῆς τέχνης ἐν Πάρῳ», *ΕΕΚΜ* Η΄, 1969-70, 652-663.

ΜΑΚΡΗΣ 1979 Μακρῆς Α.Κ., *Βήματα*, Ἀθήνα 1979.

ΜΑΚΡΗΣ 1981 Μακρῆς Δ., «Ἁγιογράφοι τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Ψηφιδογραφία καί τοιχογραφία», *Μακεδονική Ζωή*, τχ. 179, Ἀπρίλιος 1981, 22-25.

ΜΑΚΡΗΣ, ΧΙΟΝΙΑΔΙΤΕΣ Μακρῆς Α.Κ., *Χιονιαδίτες Ζωγράφοι, 65 λαϊκοί ζωγράφοι ἀπό τό χωριό Χιονιάδες τῆς* Ἠπείρου, Ἀθήνα, χ.χ.

ΜΑΚΡΙΔΑΚΙΣ 1959 Μακριδάκης Ἀ., «Ἡ Ἱερά Μονή Γωνιᾶς (Κισάμου)», *Κρητ. Ἐστ.* ΙΑ΄, τχ. 88-89, 1959, 161- 163.

ΜΑΛΤΕΖΟΥ 1989 Μαλτέζου Χ., «Εἰδήσεις γιά ναούς καί μονές στά Κύθηρα», *Πρακτικά Ε΄ Διεθνοῦς Πανιονίου Συνεδρίου*, τ. 1, Ἀργοστόλι 1989, 268-288.

ΜΑΛΤΕΖΟΥ 1991 Μαλτέζου Χ., *Βενετική παρουσία στά Κύθηρα. Ἀρχειακές μαρτυρίες*, Ἀθήνα 1991.

ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ 1957 Μανούσακας Μ., «Ἰωάννου Πλουσιαδηνοῦ ἐγκύκλιος ἐπιστολή πρός τούς ἱερεῖς τοῦ Χάνδακος», *Κρητ. Χρ.* ΙΑ΄, 1957, 302-307.

MANOUSSACAS 1959 Manoussacas M., «Recherches sur la vie de Jean Plousiadénos (Joseph de Méthone) (1429?-1500)», *Revue des Études Byzantines* 17, 1959, 28-51.

ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ 1960 Μανούσακας Μ., «Μέτρα τῆς Βενετίας ἔναντι τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπιρροῆς τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως κατ' ἀνέκδοτα βενετικά ἔγγραφα (1418-1419)», *ΕΕΒΣ* Λ΄, 1960-1961, 85-144, 704.

ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ 1971γ Μανούσακας Μ., «Προσθήκη εἰς τά περί Ἐμμ. Λαμπάρδου καί Μάρκου Παντίμου», *Θησαυρίσματα* 8, 1971, 283-284.

ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ-ΠΑΛΙΟΥΡΑΣ 1976 Μανούσακας Μ. - Παλιούρας Ἀθ., *Ὁδηγός τοῦ Μουσείου τῶν εἰκόνων καί τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Βενετίας*, Βενετία 1976.

MANOUSSACAS 1981 Manoussacas M., «Un acte de donation à l'église Sainte-Kyriakĕ de Mouchli (1457)», *Travaux et Mémoires* 8, 1981, Homage à M. Paul Lemerle, 315-319.

ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ 1993 Μανούσακας Μ.-Σκουλᾶς Ι., *Τά ληξιαρχικά βιβλία τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος Βενετίας. Α΄, Πράξεις γάμων (1599-1815)*, Βενετία 1993.

ΜΑΡΑΓΚΟΥ 1988 Μαραγκοῦ Λ., *Ἀμοργός. Μονή Παναγίας τῆς Χοζοβιώτισσας*, Ἀθήνα 1988.

MEDAKOVIĆ 1978α Medaković D., *Manastir Savina*, Beograd 1978.

ΜΕΛΕΝΤΗ 1995 Μελέντη Μ., «Ἡ εἰκόνα τῆς Ἀποτομῆς τοῦ Προδρόμου τοῦ Σπυρίδωνος Σπεράντζα (1756)», *Θησαυρίσματα* 25, 1995, 362-371.

ΜΕΡΤΖΙΟΣ 1970 Μέρτζιος Κ.Δ., «Μικρός Ἑλληνομνήμων-Τεῦχος Γ΄, Θωμᾶς ἢ Τόμιος Μπαθᾶς ἢ Μπαττᾶς - Κερκυραῖος», *Ηπ. Εστ.* ΙΘ΄, 1970, 535-539.

ΜΗΝΔΡΙΝΟΥ 1970 Μηνδρινοῦ Μ.Ε., *Ἡ ἐν Θήρᾳ μονή Προφήτου Ἠλία*, Ἀθήνα 1970.

ΜΗΤΣΑΝΗ 1996 Μητσάνη Ἀ., *Εἰκόνες καί Κειμήλια ἀπό τή Συλλογή τῆς Ἑκατονταπυλιανῆς Πάρου*, Ἀθήνα 1996.

ΜΙΟΝΙ 1985 — Mioni E., *Εἰσαγωγή στήν Ἑλληνική Παλαιογραφία*, μτφρ. Νικ. Παναγιωτάκη, Ἀθήνα 1985.

MIRKOVIĆ 1958 — Mirković L., «Icônes et autres objets d'art dans l'église de St. Elie à Zadar», *Starinar* VII-VIII, 1956-57, Beograd 1958, 359-374.

MIRKOVIĆ 1974 — Mirković L., *Iconografske studije*, Novi Sad 1974.

ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ-ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΟΥ 1989 — Μιχαηλίδης Μ.-Χριστοφίδου Ἀθ., «Μοναστήρια περιοχῆς Καρδαμύλης, Καπετανίας καί Τρουπάκηδων-Μούρτζινων», *Ἐκκλησίες στήν Ἑλλάδα* III, 169-210.

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ ΝΗΣΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ — *Μοναστήρια Νήσου Ἰωαννίνων, Ζωγραφική* (γενική ἐποπτεία Μίλτος Γαρίδης - Ἀθανάσιος Παλιούρας), Ἰωάννινα 1993.

ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ 1980-82 — Μοσχόπουλος Γ.Ν., «Συμπληρωματικά γιά τήν ἐκκλησιαστική τέχνη στήν Κεφαλονιά (17ος-19ος αἰ.), (Καλλιτέχνες καί ἐργαστήρια ζωγραφικῆς)», *Κεφ. Χρ.* 4, 1982, 266-318.

ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ 1990 — Μοσχόπουλος Γ.Ν., *Ἱστορία τῆς Κεφαλονιᾶς. Τόμος Α΄. Ἀπό τά ἀρχαῖα χρόνια ὡς τό 1979*, Ἀθήνα 1990.

ΜΟΥΖΑΚΗΣ 1985-86 — Μουζάκης Στ. Α., «Πληροφορίες γιά τόν ἀντιγραφέα Σταμάτη, ἱερέα ζωγράφο καί γιά τίς σχέσεις τῶν μοναστηριῶν Ἰωάννη Θεολόγου Πάτμου καί Χοζοβιώτισσας Ἀμοργοῦ, ἀπό ἄγνωστο χειρόγραφο τοῦ 17ου αἰώνα. Συμπλήρωση καταλόγου ἡγουμένων Χοζοβιώτισσας 15ου-18ου αἰώνα», *Μυριόβιβλος* 8, 1985, 2-17 καί 9, 1986, 29-35.

ΜΠΑΚΙΡΤΖΗΣ 1988 — Μπακιρτζῆς Χ.-Τριαντάφυλλος Δ., *Θράκη (Πολιτισμικοί ὁδηγοί Α΄)*, Ἀθήνα 1988.

ΜΠΑΚΟΥΡΟΥ 1993 — Μπακούρου Αἰμ., «5η Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων», *ΑΔ* 43 (1988) Β΄ 1 - Χρονικά, Ἀθήνα 1993, 139-141.

BALTOYANNI 1988 — Baltoyanni Ch., *Holy Image, Holy Space 1988*, λῆμμα ἀρ. 74.

ΜΠΑΛΤΟΓΙΑΝΝΗ 1989 — Μπαλτογιάννη Χρ., «Ἡ Κοίμηση τοῦ Ἀνδρέου Ρίτζου τοῦ Λονδίνου καί ἡ ἐξάρτησή της ἀπό τήν Παλαιολόγεια ζωγραφική τοῦ 14ου αἰώνα», *Θ΄ Συμπ. ΧΑΕ*, 56-57.

ΜΠΑΛΤΟΓΙΑΝΝΗ 1991 — Μπαλτογιάννη Χρ., «Ἡ Κοίμηση τοῦ Ἀνδρέου Ρίτζου τοῦ Λονδίνου καί ἡ ἐξάρτησή της ἀπό τή ζωγραφική καί τά ἰδεολογικά ρεύματα τοῦ 14ου αἰώνα», *Εὐφρόσυνον*, Ἀφιέρωμα στόν Μανόλη Χατζηδάκη, 1, Ἀθήνα 1991, 353-372.

BALTOJANNI 1993 — Baltojanni Ch., *Ikonen, Bilder in Gold*, λήμματα ἀρ. 60, 97.

ΜΠΑΛΤΟΓΙΑΝΝΗ 1994 — Μπαλτογιάννη Χρ., *Εἰκόνες Μήτηρ Θεοῦ Βρεφοκρατούσα. Στήν Ἐνσάρκωση καί τό Πάθος*, Ἀθήνα 1994.

ΜΠΙΡΗΣ 1989 — Μπίρης Μ.Γ., «Τό καθολικό τῆς Μονῆς Φανερωμένης στήν Σαλαμίνα», *Ἐκκλησίες στήν Ἑλλάδα* III, 179-188.

ΜΠΟΡΜΠΟΥΔΑΚΗΣ 1988 — Μπορμπουδάκης Μ., «Τοιχογραφίες στήν Κρήτη κατά τόν 15ο αἰώνα», *Η΄ Συμπ. ΧΑΕ*, 14-15.

ΜΠΟΡΜΠΟΥΔΑΚΗΣ 1990 — Μπορμπουδάκης Μ., «Εἰκόνες ἀπό τό μετόχι τῆς μονῆς Σινᾶ στό Ἡράκλειο Κρήτης», *Σινᾶ: Οἱ Θησαυροί τῆς Ι. Μονῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης*, Ἐκδοτική Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 1990, 132-134.

ΜΠΟΡΜΠΟΥΔΑΚΗΣ 1993 — Μπορμπουδάκης Μ., «Σχόλιο στίς Εἰκόνες τοῦ Πρωτάτου», *Θεοφάνης ὁ Κρής. Εἰκόνες ἀπό τό ἱερό ναό τοῦ Πρωτάτου Ἅγιον Ὄρος*, Ἐθνική Πινακοθήκη καί Μουσεῖο Ἀλεξάνδρου Σούτζου, Ἀθήνα 1993, 11-17, εἰκ. ἔγχρωμες.

ΜΠΟΡΜΠΟΥΔΑΚΗΣ 1993α — Μπορμπουδάκης Μ., *Εἰκόνες τῆς κρητικῆς τέχνης (Ἀπό τόν Χάνδακα ὡς τήν Μόσχα καί τήν Ἁγία Πετρούπολη)*, εἰσαγωγή Μ. Χατζηδάκης, ἐπιστημονική ἐπιμέλεια Μ. Μπορμπουδάκης. Ἡράκλειο 1993, λήμματα ἀρ. 114, 115, 120, 121, 132, 134, 140, 141, 144, 159, 162, 163, 164, 166, 167, 169, 171, 172.

ΜΠΟΥΡΑ 1994 — Μπούρα Λ., «Δύο εἰκόνες τοῦ ἁγίου Δημητρίου τοῦ Ἐμμανουήλ Τζάνε καί ἡ σχέση τους μέ ἀνθίβολα τοῦ Μουσείου Μπενάκη», *Ἀντίφωνον, Ἀφιέρωμα στόν καθηγητή Ν.Β. Δρανδάκη*, Θεσσαλονίκη 1994, 361-369.

ΜΠΟΥΡΑΣ 1966 — Μπούρας Χ., «Ἀλληγορική παράσταση τοῦ Βίου-Καιροῦ σέ μία μεταβυζαντινή τοιχογραφία στή Χίο», *ΑΔ* 21, Α΄ Μελέται, 1966, 26-34.

ΜΠΟΥΡΑΣ 1988 — Μπούρας Χ., *Βυζαντινές καί μεταβυζαντινές ἐκκλησίες στή Βόρειο Ἤπειρο*, Διάλεξη στήν Ἐπιτροπή Σπουδῶν Νοτιο-Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, 30 Ἰανουαρίου 1988 (σ. 14).

ΜΠΟΥΡΑΣ 1993 — Μπούρας Χ., «Τό καθολικό τῆς Μονῆς τῆς Μαλεσίνας στήν Λοκρίδα», *Ἐκκλησίες στήν Ἑλλάδα* IV, 129-141.

ΜΥΛΩΝΑ 1992 — Μυλωνᾶ Ζ., «Συντήρηση τοιχογραφιῶν - εἰκόνων. Νομός Ζακύνθου», *ΑΔ* 42, 1987, Χρονικά, Ἀθήνα 1992, 188.

MYLONAS 1980-81 — Mylonas P., «Nouvelles recherches au Mont Athos (Lavra)», *Cahiers Archéologiques* 29, 1980-81, 175-177.

ΝΙΚΟLENKO 1977 — *Icônes grecques et russes, Galerie Nikolenko*, Paris 1977.

ΝΙΚΟΝΑΝΟΣ 1987 — Νικονάνος Ν., *Μετέωρα. Τά μοναστήρια καί ἡ ἱστορία τους*, Ἀθήνα 1987.

ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ 1938 — Ξυγγόπουλος Ἀ., «Ἡ αὐτοπροσωπογραφία τοῦ Θεοδώρου Πουλάκη», *ΕΕΒΣ* 14, 1938, 201-206.

ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ 1939 — Ξυγγόπουλος Ἀ., *Κατάλογος τῶν εἰκόνων, Μουσεῖον Μπενάκη. Συμπλήρωμα Α΄*, Ἐν Ἀθήναις 1939.

ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ 1956 — Ξυγγόπουλος Ἀ., «Δύο ἔργα κρητικῆς ζωγραφικῆς εἰς τήν Walters Art Gallery τῆς Βαλτιμόρης», *Κρητ. Χρ. Ι΄*, 1956, 323-340.

ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ 1960-61 — Ξυγγόπουλος Ἀ., «Ἡ παλαιολόγειος παράδοσις εἰς τήν μετά τήν ἅλωσιν ζωγραφικήν», *ΔΧΑΕ*, περ. Δ΄, τ. Β΄, 1960-61, 77-100.

ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ 1962-63 — Ξυγγόπουλος Ἀ., «Ἀνθίβολα δύο εἰκόνων τοῦ Θεοδώρου Πουλάκη», *ΔΧΑΕ*, περ. Δ΄, Γ΄, 1962-1963, 75-85.

ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ-ΤΣΙΜΑΣ 1933 — Ξυγγόπουλος Ἀ. - Τσίμας Γ., *Τοιχογραφίες ἐκκλησιῶν Ὑμηττοῦ. Λεύκωμα φωτογραφιῶν*, Ἀθῆναι 1933.

ΟΔΗΓΟΣ ΛΑΥΡΑΣ 1988 — Νικοδήμου Λαυριώτου, *Μεγίστη Λαύρα τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Ἅγιον Ὄρος. Εἰκονογραφημένος Ὁδηγός. Προσκυνητάριον*, Ἔκδοσις Μεγίστης Λαύρας 1988.

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ 1957 — Οἰκονόμου Γ.Α., «Τό Μπισδουνόπουλο καί τό πανηγύρι στόν Αϊ-Γιάννη», *Ἠπ. Εστ.* ΣΤ΄, 1957, 615-618.

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ 1979 — Οἰκονόμου Φ.Γ., *Ἡ Θεσπρωτία ἀπό τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν*, Ἀθῆναι 1979.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟ 1989 Φειδᾶς Βλ., Πασαδαῖος Ἀρ., Παλιούρας Ἀθ., *Τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο. Ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία*, Ἀθήνα 1989.

ΟΡΛΑΝΔΟΣ 1969β Ὀρλάνδος Ἀ., «Ἡ ἐπί τοῦ Ἀμβρακικοῦ μονή Παναγίας τῆς Κορακονησίας», *ΑΒΜΕ* ΙΑ΄, 1969, τχ. 1, 1-56.

ΟΡΛΑΝΔΟΣ 1978 Ὀρλάνδος Ἀ., *Ὁ ἄνθρωπος καί τό ἔργον του*, Ἀθῆναι 1978.

PACHT 1954 Pacht J. and O., «An unknown cycle of illustrations of the life of Joseph», *Cahiers Archéologiques* 7, 1954, 35-49, πίν. XII-XVI.

ΠΑΪΣΙΟΣ 1961 Παΐσιος Γ., «Κατάλογος ἁγιογράφων», *Ηπ. Εστ.* Ι΄, 1961, 80-87.

ΠΑΛΙΟΥΡΑΣ 1976 βλ. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ - ΠΑΛΙΟΥΡΑΣ 1976.

ΠΑΛΙΟΥΡΑΣ 1981 Παλιούρας Ἀθ., «Οἱ μικρογραφίες τοῦ χρησμολογικοῦ κώδικα 170 Barozzi, *Πεπραγμένα Δ΄ Διεθνοῦς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου*, Β΄, Ἀθήνα 1981, 318-328, πίν. 96-114.

ΠΑΛΙΟΥΡΑΣ 1995 Παλιούρας Ἀθ., «Ὁ ζωγράφος Γεώργιος Κλόντζας στό Σινᾶ», *Πεπραγμένα Ζ΄ Διεθνοῦς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου*, Ρέθυμνο 1995, B_2, 599-609.

ΠΑΛΛΑΣ 1956 Πάλλας Δ., «Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1955. Première Partie: Iles Ioniennes, Grèce Centrale, Eubée», *BCH* LXXX 1956, 291-299.

ΠΑΛΛΑΣ 1960 Πάλλας Δ., «Ὁδοιπορικό τῶν Γερανίων», *Κορινθιακή Πρωτοχρονιά* 1960, 43-47.

ΠΑΛΛΑΣ 1971 Πάλλας Δ., «Ἡ Ζωγραφική στήν Κωνσταντινούπολη μετά τήν Ἅλωση», *ΑΔ* 26, 1971, *Μελέται*, 239-263.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΗΣ 1992 Παναγιωτάκης Ν.Μ., «Νέες εἰδήσεις γιά τούς ζωγράφους Θεοφάνη, Συμεών, Μάρκο Μπαθᾶ καί Μιχαήλ Δαμασκηνό ἀπό τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας», *ΙΒ΄ Συμπ. ΧΑΕ*, 44.

ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΥ 1989 Πανσελήνου Ν., «Κρητική εἰκόνα τοῦ 1636, ἔργο Ρεθυμνίου ζωγράφου», *Θ΄ Συμπ. ΧΑΕ*, 66-67.

ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΥ 1992 Πανσελήνου Ν., «Κρητική εἰκόνα τοῦ 1636, ἔργο τοῦ ρεθυμνίου ζωγράφου Γεωργιλᾶ Μαρουλῆ», *Εὐφρόσυνον, Ἀφιέρωμα στόν Μανόλη Χατζηδάκη*, 2, Ἀθήνα 1992, 469-482.

ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ 1938 Παντελάκης Ἐμμ. Γ., «Τό Σινᾶ καί ἡ Κρήτη», *ΕΕΚρΣ* Α΄, 1938, 165-185.

ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ 1983 Παπαγεωργίου Α., *Κατάλογος εἰκόνων Βυζαντινοῦ Μουσείου*, Ἵδρυμα Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄, Πολιτιστικό Κέντρο, Λευκωσία 1983.

ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ 1987 Παπαγεωργίου Ἀ., *Βυζαντινό Μουσεῖο*, Ἱερά Μητρόπολις Πάφου, Πάφος 1987.

ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ 1988 Παπαγεωργίου Ἀ., Λῆμμα στή *Μεγάλη Κυπριακή Ἐγκυκλοπαίδεια*, Λευκωσία 1988, τ. 8, 304-305.

PAPAGEORGHIOU 1989 Papageorghiou A., «Syrie et les icônes de Chypre. Peintres syriens à Chypre», Reprinted from the *Report of the Department of Antiquities of Cyprus*, 1989.

ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ 1990 Παπαγεωργίου Ἀ., Λήμματα στή *Μεγάλη Κυπριακή Ἐγκυκλοπαίδεια*, Λευκωσία 1990, τ. 10, 196 καί τ. 13, 238-239, 248.

ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ 1991 Παπαγεωργίου Ἀ., *Εἰκόνες τῆς Κύπρου*, Λευκωσία 1991.

ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ 1938 — Παπαδημητρίου Ἰω., «Ἀπό τήν ζωήν καί τό ἔργον τοῦ ἁγιογράφου Θεοδώρου Πουλάκη», *ΕΕΒΣ* 14, 1938, 195-206.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ 1993 — Παπαδοπούλου Β., «8η Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων», *ΑΔ* 43, 1988, Ἀθήνα 1993, Β΄ 1 - Χρονικά, 318-328.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ 1994 — Παπαδοπούλου Β., «Εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ Παντοκράτορα στή μονή Μολυβδοσκεπάστου Ἰωαννίνων», *Φηγός*, τιμητικός τόμος γιά τόν καθηγητή Σωτήρη Δάκαρη, Ἰωάννινα 1994, 489-508.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ 1995 — Παπαδοπούλου Β., «Εἰκόνα τοῦ Νικολάου Τζαφούρη στό Μουσεῖο Ἀντιβουνιώτισσας στήν Κέρκυρα», *ΙΕ΄ Συμπ. ΧΑΕ*, 58.

ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ 1980 — Παπαζήσης Τρ.Δ., «Δύο Γιαννιῶτες ἁγιογράφοι τοῦ 18ου αἰώνα στήν ἐπαρχία Καλαβρύτων (ἱστορικά στοιχεῖα)», *Ηπ. Εστ.* ΚΘ΄, 1980, 593-608.

ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ 1982 — Παπαζήσης Τρ.Δ., «Δυό Καλαριτινοί ἁγιογράφοι στή Δυτική Θεσσαλία (ἱστορικά στοιχεῖα)», *Ηπ. Εστ.* ΛΑ΄, 1982, 660-672.

ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ 1987 — Παπαζήσης Τρ.Δ., «Ὁ Χιοναδίτης ἁγιογράφος Μιχαήλ στή Δυτική Μακεδονία», *Ἠπειρωτικό Ἡμερολόγιο*, Ἰωάννινα 1987, 181-192

ΠΑΠΑΖΩΤΟΣ 1994 — Παπαζῶτος Θ., *Ἡ Βέροια καί οἱ ναοί της (11ος-18ος αἰ.). Ἱστορική καί ἀρχαιολογική σπουδή τῶν μνημείων τῆς πόλης*, Ἀθήνα 1994.

ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ 1970 — Παπαθεοδώρου Ἀπ. Π., *Ἐκ Δωδώνης ἀντίλαλοι (Θρησκεία – Παιδεία – Εὐεργέται – Ἀρχεῖα – Λαογραφία κ.λ.π.)*, Ἀθῆναι 1970.

ΠΑΠΑΘΕΟΦΑΝΟΥΣ-ΤΣΟΥΡΗ 1982 — Παπαθεοφάνους-Τσουρῆ Ε., «Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης νήσου Περιθείας στήν Κέρκυρα», *Ηπ. Χρ.* 24, 1982, 183-202.

ΠΑΠΑΚΥΡΙΑΚΟΥ 1926 — Παπακυριακοῦ Σ., «Ἡ Μονή τοῦ Λεσινίου», *ΔΙΕΕ* 9, 1926, 573-575.

ΠΑΠΑΣ 1989 — Παπᾶς Ἀ., μητροπολίτης Ἑλενουπόλεως, *Πολίτες ζωγράφοι καί ἁγιογράφοι τοῦ δέκατου ἕνατου καί εἰκοστοῦ αἰώνα*, Ἀθήνα 1989.

ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ 1986 — Παπαστράτου Ντ., *Χάρτινες εἰκόνες. Ὀρθόδοξα θρησκευτικά χαρακτικά 1665-1899*, τ. Ι-ΙΙ, Ἀθήνα 1986.

PAPAVASSILIOU 1991 — Papavassiliou E. - Archontopoulos Th., «Nouveaux éléments historiques et archéologiques de Rhodes à travers des fouilles dans la ville médiévale», (estratto da *XXXVIII Corso di cultura sull'arte ravennate e bizantina*), Ravenna, 1991, 307-350.

PASKALEVA 1981 — Paskaleva K., *Die bulgarische Ikone*, Sofia 1981.

ΠΑΤΡΙΝΕΛΗΣ 1961 — Πατρινέλης Χρ., «Ἕλληνες κωδικογράφοι τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως», *ΕΜΑ* 8/9, 1958-59, Ἀθήνα 1961, 63-124.

ΠΕΛΕΚΑΣΗΣ 1934 — Πελεκάσης Δ., «Τεχνοκριτική μελέτη ἐπί τοῦ ἔργου τοῦ ζωγράφου Ἰωάννη Κοράη», *Αἱ Μοῦσαι*, Ἐν Ἀθήναις 1934 (ἀνάτυπο).

ΠΕΡΔΙΚΗΣ 1987 — Περδίκης Στ.Κ., «Ἐκκλησίες τῆς Κύπρου στόν κατάλογο τῆς παγκόσμιας πολιτιστικῆς κληρονομιᾶς», *Ἀρχαιολογία*, τχ. 24, Σεπτ. 1987, 26-33.

ΠΕΡΔΙΚΗΣ 1989 — Περδίκης Στ.Κ., *Ἡ μονή Κύκκου. Ὁ ἀρχιμανδρίτης Κυπριανός καί ὁ τυπογράφος Μιχαήλ Γλυκῆς*, Λευκωσία 1989.

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ — *Ὁ Περίπλους τῶν Εἰκόνων. Κέρκυρα, 14ος-18ος αἰώνας*, Κατάλογος Ἐκθέσεως Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ, Ἀθήνα 1994.

POLITIS 1958 — Politis L., «Eine Schreiberschule im Kloster τῶν Ὁδηγῶν», *BZ* 51, 1958, 17-36.

ΠΟΛΙΤΗΣ 1967 — Πολίτης Λ., «Δύο χειρόγραφα ἀπό τήν Καστοριά», *Ἑλληνικά* 20, 1967, 29-41.

ΠΟΛΙΤΗΣ 1973 — Πολίτης Λ., «Παλαιογραφικά ἀπό τήν Ἤπειρο», *ΕΕΦΣΠΘ* 12, 1973, 329-407.

ΠΟΛΥΒΙΟΥ 1979 — Πολυβίου Μ.Δ., «Ὁ ναός τοῦ Ἁγίου Νικολάου στό Περιβόλι Γρεβενῶν», *Ἐκκλησίες στήν Ἑλλάδα* I, 83-92.

ΠΟΛΥΒΙΟΥ 1987 — Πολυβίου Μ.Δ., «Ἄλλα ἀρχειακά στοιχεῖα σχετικά μέ τήν ἁγιογράφηση τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς Ξηροποτάμου», *Ζ΄ Συμπ. ΧΑΕ*, 67-68.

ΠΟΛΥΒΙΟΥ 1995 — Πολυβίου Μ.Δ., «Ταύτιση ἀνυπόγραφης εἰκόνας τοῦ Σιλβέστρου Ἀντιοχείας», *ΙΕ΄ Συμπ. ΧΑΕ*, 66-67.

POPA 1960 — Popa Th., «Peintures inédites de Nicolas, fils d'Onufre de Neokastro, découvertes à Kurjan de Fier», (ἀλβανικά), *Buletin Shkencat Shoquerore* 4, 1960, 223-229.

ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ 1938 — Πρεβελάκης Μ.Γ., "Ἡ ἱερά μονή τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἡ ἐπιλεγομένη «Πρέβελη»', *ΕΕΚρΣ* Α΄, 1938, 262-292.

ΠΡΕΠΗΣ 1988 — Πρέπης Α., «Στοιχεῖα γιά τήν καλλιτεχνική δραστηριότητα Γιαννιωτῶν στό Μελένικο καί τήν εὐρύτερη περιοχή του, τό 18ο καί 19ο αἰώνα», *Πρακτικά Β΄ Διεθνοῦς Συνεδρίου "Γιάννινα-Ἤπειρος 19ος-20ος αἰ., Ἱστορία – Κοινωνία – Πολιτισμός", 2-4 Δεκέμβρη 1988*, σ. 9-23.

PRIJATELJ 1978 — Prijatelj Kr., «Pala Konstantina Zanea u Trogiru», *Zograf* 9, 1978, 54-56.

Πύλες τοῦ Μυστηρίου — *Οἱ Πύλες τοῦ Μυστηρίου. Θησαυροί τῆς Ὀρθοδοξίας ἀπό τήν Ἑλλάδα*. Κατάλογος ἐκθέσεως, Ἐθνική Πινακοθήκη – Μουσεῖο Ἀλεξάνδρου Σούτζου, Ἀθήνα 1994.

ΡΑΠΤΟΠΟΥΛΟΣ 1983 — Ραπτόπουλος Ζ., *Ἀκολουθία καί ἱστορικά στοιχεῖα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Παναγίας Ἀμιροῦς*, Λεμεσός 1983.

RATTI 1991 — Ratti Ant., Ratti-Vidoli P., «Giorgio Sideri Callapodà, cartografo cretese del cinquecento», *Θησαυρίσματα* 21, 1991, 347-357.

RECKLINGHAUSEN 1960 — *Kunstsammlungen der Stadt Recklinghausen. Ikonen-Museum*, 1960.

RECKLINGHAUSEN 1965 — *Kunstsammlungen der Stadt Recklinghausen. Ikonen-Museum*, 1965.

RIGO 1988 — Rigo A., *Oracula Leonis. Tre manoscritti grecoveneziani degli oracoli attribuitti all'imperatore bizantino Leone il Saggio (Bodl. Barocc. 170, Marc. gr. VII. 22, Marc. gr. VII.3)*, Centro Veneto Studi e Ricerche sulla civiltà Orientali, Venezia 1988.

RIZZI 1979 — Rizzi Al., «La madonna Nicopeia con note tecniche di Lorenzo Lazzarini», *Quaderni della Sopratendenza ai beni artistici e storici di Venezia* 8, 1979, 11-21.

ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ 1979 Ρηγόπουλος Ἰω., *Ὁ ἁγιογράφος Θεόδωρος Πουλάκης καί ἡ φλαμανδική χαλκογραφία*, Ἀθήνα 1979.

ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ 1988 Ρηγόπουλος Ἰω., «Damnatio memoriae καί errata», *Περίπλους*, χρ. ε΄, τχ. 17-18, 1988, 100-105.

ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ 1990 Ρηγόπουλος Γ., «Corrigenda», *Περίπλους*, χρ. ζ΄, τχ. 26, 1990, 49-54.

ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ 1991 Ρηγόπουλος Γ., «Ἐμμανουήλ Σκορδίλη, Ἡ Ἁγία Τριάδα. Προβλήματα "ἀνάγνωσης"», ΙΑ΄ *Συμπ. ΧΑΕ*, 81-82.

ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ 1994α Ρηγόπουλος Γ., *Νικόλαος Καλέργης (1745;-1747;). Συμβολή στή μεταβυζαντινή ζωγραφική τῆς Ζακύνθου*, Ἀθήνα 1994.

ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ 1994β Ρηγόπουλος Γ., «Ἀξιολόγηση τοῦ ἔργου τοῦ Ν. Καλέργη. Ἡ ἔρευνα ὡς τώρα καί ἡ κριτική της», *Θυμίαμα στή μνήμη τῆς Λασκαρίνας Μπούρα 1*, Ἀθήνα 1994, 283-287.

ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ 1996 Ρηγόπουλος Γ., «Φλαμανδικές ἐπιδράσεις σέ μεταβυζαντινά ἔργα τῆς Λευκάδας», *Πρακτικά Δ΄ Συνεδρίου Ἑπτανησιακοῦ Πολιτισμοῦ. Ἀπό τήν τοπική ἱστορία στή συνολική: τό παράδειγμα τῆς Λευκάδας, 15ος-19ος αἰ.*, Ἀθήνα 1996, 161-184.

ΣΔΡΟΛΙΑ 1994 Σδρόλια Στ., «Ἡ ζωγραφική τῆς Μονῆς Πέτρας», *Πρακτικά τοῦ Συνεδρίου γιά τά 400 χρόνια τῆς Ι. Μονῆς Πέτρας Καταφυγίου Καρδίτσας 1593-1993*, Καταφύγιο Καρδίτσας 1994, 38-41.

ΣΕΡΕΜΕΤΗΣ 1962 Σερεμέτης Δ.Γ., «Δικαιοπρακτικά καί ἄλλα ἔγγραφα ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βενετίας περί Κυθήρων», *Θησαυρίσματα* 1, 1962, 119-141.

ΣΙΓΑΛΑΣ 1939 Σιγάλας Ἀ., *Ἀπό τήν πνευματικήν ζωήν τῶν ἑλληνικῶν Κοινοτήτων τῆς Μακεδονίας. Α΄. Ἀρχεῖα καί Βιβλιοθῆκαι Δυτικῆς Μακεδονίας*, Θεσσαλονίκη 1939.

ΣΙΓΑΛΑΣ 1991 Σιγάλας Σ.Π., *μητροπολίτης* Γρεβενῶν, *Ἱερά μονή τοῦ Ὁσίου Νικάνορος (Ζάβορδας) καί τό κειμηλιοφυλάκιον αὐτῆς*, Γρεβενά 1991.

ΣΚΙΑΔΑΣ 1992 Σκιαδάς Ἀν., *Ὁ Ναός τοῦ Ἁγίου Νικολάου στό Γαλαξείδι*, Ἀθήνα 1992.

SKROBUCHA 1971 Skrobucha H., *Iconen aus der Tschechollowakei*, Prague 1971.

ΣΟΦΙΑΝΟΣ 1994 Σοφιανός Δημ., «Δύο κώδικες τῆς μονῆς Ἁγίου Στεφάνου τῶν Μετεώρων καί ἡ μαρτυρία τους γιά τεσσάρων αἰώνων ζωή καί δράση τῆς ἱστορικῆς μονῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Καταφυγίου Ἀγράφων, τῆς ἐπιλεγόμενης Πέτρας», *Πρακτικά τοῦ Συνεδρίου γιά τά 400 χρόνια τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Πέτρας Καταφυγίου Καρδίτσας 1593-1993*, Καταφύγιο Καρδίτσας 1994, 10-16.

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ 1986 Σοφοκλέους Σ., «Ὁ κρητικός ζωγράφος Ἰωάννης Κορνάρος στήν Κύπρο», ἐφ. "Ὁ Φιλελεύθερος", 15 καί 16 Ὀκτωβρίου 1986.

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ 1986α Σοφοκλέους Σ., «Ἡ δράση τοῦ Κορνάρου στήν Κρήτη, στό Σινᾶ (στήν Ἀλεξάνδρεια;) καί στήν Κύπρο», *Κυπρ. Σπ.* Ν΄, 1986, 228-256.

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ 1987 Σοφοκλέους Σ., «Ὁ ζωγράφος Ἰωάννης Κορνάρος καί ἡ σχολή του», *Ἀρχαιολογία*, τχ. 25, Δεκ. 1987, 64-70.

SOPHOCLEOUS 1994 Sophocleous S., *Icons of Cyprus, 17th-20th century*, Nicosia 1994.

ΣΟΥΡΛΑΣ 1954 — Σούρλας Εὐ., «Ἡ Ἁγιογραφική Σχολή Χιονάδων (Ἐπαρχίας Κονίτσης)», *Ἠπ. Εστ.* Γ΄, 1954, 929-933.

ΣΠΑΘΑΡΗ 1994 — Σπαθάρη Ἐρ., *Ἀρμενίζοντας στό Χρόνο. Τό πλοῖο στήν ἑλληνική τέχνη*. Πρόλογος: Βάσος Καραγιώργης, Ἀθήνα 1994.

ΣΠΑΝΑΚΗΣ, ΚΡΗΤΗ — Σπανάκης Σ.Γ., *Κρήτη. Τουρισμός – Ἱστορία – Ἀρχαιολογία*, τ. Α΄-Β΄, Ἡράκλειον, χ.χ.

SPITERIS 1962 — Spiteris T., *Introduction à la peinture néo-hellénique*, Athènes 1962.

STAMATOPOULOS 1978 — Stamatopoulos N., *Old Corfu. History and Culture*, Corfu 1978.

ΣΤΑΜΙΡΗΣ 1948 — Σταμίρης Γ., «Ὁ σεισμός τοῦ 1783 εἰς Γορτυνίαν», *Γορτ. Ημ.* Γ΄, 1948, 55-62.

ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ-ΜΑΚΡΗ 1982 — Σταυροπούλου-Μακρῆ Α., «Πρῶτες εἰδήσεις γιά τοιχογραφίες τοῦ 16ου αἰώνα στόν Ἅγιο Δημήτριο Βελτσίστας», *Ἠπ. Χρ.* 24, 1982, 176-182, πίν. 29-34.

ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ-ΜΑΚΡΗ 1988-89 — Σταυροπούλου-Μακρῆ Α., «Ἡ παρουσία τοῦ ζωγράφου Θεοδώρου Πουλάκη στήν Κέρκυρα», *Κρητ. Χρ.* περ. Γ΄, τ. ΚΗ΄-ΚΘ΄, 1988-89, 212-223.

STAVROPOULOU-MAKRI 1989 — Stavropoulou-Makri A., *Les peintures murales de l' église de la Transfiguration à Veltsista (1568) en Epire*, Ἰωάννινα 1989.

ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ 1993 — Σταυροπούλου Ἀ., «Ἡ Εὕρεση καί ἡ Ὕψωση τοῦ Τιμίου Σταυροῦ στό Τρίπτυχο τοῦ Κλόντζα», *ΙΓ΄ Συμπ. ΧΑΕ*, 56.

ΣΤΡΑΤΗ 1989 — Στρατῆ Ἀ., *Ἡ μονή τοῦ Τιμίου Προδρόμου στίς Σέρρες*, Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ, Ἀθήνα 1989.

ΣΤΡΑΤΗ 1994 — Στρατῆ Ἀ., «Οἱ τοιχογραφίες τοῦ Ἀρχονταρικίου στήν Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου Σερρῶν», *ΙΔ΄ Συμπ. ΧΑΕ*, 44-45.

ΣΤΡΑΤΗΣ — Στράτης, βλ. *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 56, ὅπου ἀπό παραδρομή ἔχει σημειωθεῖ Στρατῆς.

STRZYGOWSKI 1902 — Strzygowski Y., «Καισαριανή. Συμβολαί εἰς τήν ἱστορίαν τῆς ἀρχαιοτέρας Χριστιανικῆς τέχνης ἐν Ἑλλάδι», *ΑΕ* 1902, τχ. Α΄-Β΄, στ. 51-96.

ΣΥΜΕΩΝΙΔΗΣ 1967 — Συμεωνίδης Σ., «Νικόλαος Πρατικός, ἕνας ἄγνωστος ἁγιογράφος», *Ἡ Σιφνιακή*, Ἰούλιος-Αὔγουστος 1967, ἀρ. 7-8, 100.

ΣΥΜΕΩΝΙΔΗΣ 1990 — Συμεωνίδης Σ., *Ἱστορία τῆς Σίφνου. Ἀπό τήν προϊστορική ἐποχή μέχρι τό Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο*, Ἀθήνα 1990.

ΣΥΜΕΩΝΙΔΗΣ 1991 — Συμεωνίδης Σ., «Ἀγγελής Ἀχλυμπάρης ὁ πρῶτος (;) Σίφνιος τυπογράφος. Μιά διαφορά μέ τόν ἁγιογράφο Νικόλαο Πρατικό», *Σιφνιακά*, ἔτ. Α΄, τ. Ι΄, 1991, 121-123.

Η΄ ΣΥΜΠ. ΧΑΕ — *Ὄγδοο Συμπόσιο Βυζαντινῆς καί Μεταβυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας καί Τέχνης*. Πρόγραμμα καί Περιλήψεις ἀνακοινώσεων, Ἀθήνα 1988.

Θ΄ ΣΥΜΠ. ΧΑΕ — Ἔνατο Συμπόσιο Βυζαντινῆς καί Μεταβυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας καί Τέχνης. Πρόγραμμα καί Περιλήψεις εἰσηγήσεων καί ἀνακοινώσεων, Ἀθήνα 1989:

ΙΑ΄ ΣΥΜΠ. ΧΑΕ — Ἑνδέκατο Συμπόσιο Βυζαντινῆς καί Μεταβυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας καί Τέχνης. Πρόγραμμα καί Περιλήψεις εἰσηγήσεων καί ἀνακοινώσεων, Ἀθήνα 1991.

ΙΒ΄ ΣΥΜΠ. ΧΑΕ — Δωδέκατο Συμπόσιο Βυζαντινῆς καί Μεταβυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας καί Τέχνης. Πρόγραμμα καί Περιλήψεις εἰσηγήσεων καί ἀνακοινώσεων, Ἀθήνα 1992.

ΙΓ΄ ΣΥΜΠ. ΧΑΕ — Δέκατο Τρίτο Συμπόσιο Βυζαντινῆς καί Μεταβυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας καί Τέχνης. Πρόγραμμα καί Περιλήψεις εἰσηγήσεων καί ἀνακοινώσεων, Ἀθήνα 1993.

ΙΔ΄ ΣΥΜΠ. ΧΑΕ — Δέκατο Τέταρτο Συμπόσιο Βυζαντινῆς καί Μεταβυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας καί Τέχνης. Πρόγραμμα καί Περιλήψεις εἰσηγήσεων καί ἀνακοινώσεων, Ἀθήνα 1994.

ΙΕ΄ ΣΥΜΠ. ΧΑΕ — Δέκατο Πέμπτο Συμπόσιο Βυζαντινῆς καί Μεταβυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας καί Τέχνης. Πρόγραμμα καί Περιλήψεις εἰσηγήσεων καί ἀνακοινώσεων, Ἀθήνα 1995.

ΙΣΤ΄ ΣΥΜΠ. ΧΑΕ — Δέκατο Ἕκτο Συμπόσιο Βυζαντινῆς καί Μεταβυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας καί Τέχνης. Πρόγραμμα καί Περιλήψεις εἰσηγήσεων καί ἀνακοινώσεων, Ἀθήνα 1996.

ΣΩΤΗΡΙΟΥ 1938 — Σωτηρίου Γ.Α., «Ἔκθεσις περί τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσείου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Γεωργίου ἐν Π. Καΐρῳ», *ΕΦ* ΛΖ΄, 1938, 385-401.

ΣΩΤΗΡΙΟΥ 1960-61 — Σωτηρίου Μ., «Τό καθολικόν τῆς Μονῆς Πετράκη», *ΔΧΑΕ* περ. Δ΄, τ. Β΄, 1960-61, 101-129.

ΤΑΤΙΆ-DJURIĆ 1975 — Tatić-Djurić M., «Icône signée de Constantinos Zgouros avec la représentation du Christ Grand Archevêque», *Πρακτικά Α΄ Διεθνοῦς Συνεδρίου Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν 1975*, τ. Β΄, Ἐν Ἀθήναις 1976-78, 211-218.

ΤΖΩΡΤΖΑΚΗΣ 1981 — Τζωρτζάκης Τ.Π., *Ἡ πρωτεύουσα τῆς Μάνης Γύθειον-Μαραθονήσι (Ἁγιώργης)*, Ἀθήνα 1981.

ΤΟΣΚΑ 1983 — Τόσκα Λ., «Εἰκόνα Μεταμόρφωσης ἀπό τή Μονή Παντοκράτορος Ἁγίου Ὄρους», *Μακεδονικά* (Παράρτημα), Ἀφιέρωμα στή Μνήμη Στυλιανοῦ Πελεκανίδη, Θεσσαλονίκη 1983, 425-433, πίν. 1-3.

ΤΟΥΡΤΑ 1988 — Τούρτα Α.Γ., «Οἱ ἠπειρῶτες ζωγράφοι Ἀναστάσιος καί Ἀλέξιος καί τό ἔργο τους (18ος αἰ.)», *Η΄ Συμπ. ΧΑΕ*, 93-94.

ΤΟΥΡΤΑ 1991 — Τούρτα Α.Γ., *Οἱ ναοί τοῦ Ἁγίου Νικολάου στή Βίτσα καί τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ στό Μονοδένδρι. Προσέγγιση στό ἔργο τῶν ζωγράφων ἀπό τό Λινοτόπι*, Ἀθήνα 1991.

ΤΟΥΡΤΑ 1992 — Τούρτα Α.Γ., «Εἰκόνες ζωγράφων ἀπό τό Λινοτόπι (16ος-17ος αἰ.)», *ΙΒ΄ Συμπ. ΧΑΕ*, 54-55.

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ Δ. — Βλ. ΜΠΑΚΙΡΤΖΗΣ 1988.

TRIANTAPHYLLOPULOS 1985 — Triantaphyllopulos D.D., *Die nachbyzantinische Wandmalerei auf Kerkyra und den anderen Ionischen Inseln*, 1, 2, Miscellanea Byzantina Monacensia 30(Α΄-Β΄), München 1985.

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ 1987 — Τριανταφυλλόπουλος Δημ., «Περιοδεῖες – Καταγραφή Εἰκόνων, Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Κυκλάδων», *ΑΔ* 34, 1979, Χρονικά, Ἀθῆναι 1987, 379-381.

ΤΣΕΛΕΝΤΗ 1994 — Τσελέντη-Παπαδοπούλου Ν., *Οἱ εἰκόνες τῆς ἑλληνικῆς Ἀδελφότητας Βενετίας ἀπό τόν ΙΣΤ΄ ὡς τόν ΙΘ΄ αἰώνα*, Κρήτη 1994 (διδ. διατρ. δακτυλ.).

ΤΣΙΑΚΑΣ 1995 — Τσιάκας Κ., *Τά μεταβυζαντινά μνημεῖα τοῦ Μαυρίλου Φθιώτιδος, Ὁ ἱερός ναός τοῦ Ἁγίου Δημητρίου*, Ἀθῆναι 1995.

ΤΣΙΓΑΡΙΔΑΣ 1992 Τσιγαρίδας Ε.Ν., «Ἄγνωστο ἐπιστύλιο τοῦ Θεοφάνη τοῦ Κρητός στή Μονή Ἰβήρων στό Ἅγιον Ὄρος», *ΔΧΑΕ*, περ. Δ΄, τ. ΙΣΤ΄, 1991-92, Ἀθήνα 1992, 185-208.

ΤΣΙΓΑΡΙΔΑΣ 1992α Τσιγαρίδας Ε.Ν., «Σχέσεις βυζαντινῆς καί δυτικῆς τέχνης στή Μακεδονία ἀπό τόν 13ο ἕως τόν 15ο αἰώνα», *Ἑορταστικός τόμος 50 χρόνια, 1939-1989*, Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Θεσσαλονίκη 1992, 157-207.

ΤΣΙΓΑΡΙΔΑΣ 1992β Τσιγαρίδας Ε.Ν., «Ἄγνωστες εἰκόνες τοῦ Θεοφάνους τοῦ Κρητός στήν Ι.Μ. Γρηγορίου στό Ἅγιον Ὄρος», *Μακεδονικά* 28, 1991-92, 513-514.

ΤΣΙΓΑΡΙΔΑΣ 1993 Τσιγαρίδας Ε.Ν., *Εἰκόνες τῆς κρητικῆς τέχνης (Ἀπό τόν Χάνδακα ὡς τή Μόσχα καί τήν Ἁγία Πετρούπολη)*, εἰσαγωγή Μ. Χατζηδάκης, ἐπιστημονική ἐπιμέλεια Μ. Μπορμπουδάκης, Ἡράκλειον 1993, λήμματα ἀρ. 179, 180.

ΤΣΙΓΑΡΙΔΑΣ 1994 Τσιγαρίδας Εὐθ., «Οἱ τοιχογραφίες τοῦ ναοῦ τῆς Νέας Παναγίας Θεσσαλονίκης καί τό κίνημα ἐπιστροφῆς τοῦ 18ου αἰώνα στήν παράδοση τῆς τέχνης τῆς "Μακεδονικῆς Σχολῆς", *ΚΖ΄ Δημήτρια, ΣΤ΄ Ἐπιστημονικό Συμπόσιο "Χριστιανική Θεσσαλονίκη", Ὀθωμανική Περίοδος 1430-1912, Β΄*, Θεσσαλονίκη 1994, 315-368.

ΤΣΙΓΑΡΙΔΑΣ 1994α Τσιγαρίδας Εὐθ., «Ἄγνωστες φορητές εἰκόνες τοῦ Φράγκου Κατελάνου καί τοῦ Διονυσίου τοῦ ἐκ Φουρνᾶ στό Ἅγιον Ὄρος», *Μακεδονικά* 29, 1993-94, 398-401.

ΤΣΙΤΣΑΣ 1975 Τσίτσας Ἀθ., «Περιπλάνηση στά ταφολόγια, *Δελτίον Ἀναγνωστικῆς Ἑταιρείας Κερκύρας* 12, 1975, 5-42.

ΤΣΙΤΣΕΛΗΣ 1960 Τσιτσέλης Ἠλ., *Κεφαλληνιακά Σύμμικτα. Συμβολαί εἰς τήν ἱστορίαν καί λαογραφίαν τῆς νήσου Κεφαλληνίας εἰς τόμους τρεῖς. Τόμος Β΄: Ἐκκλησιαστικά. Μονῶν Ἱστορίαι. Χρονογραφίαι. Πολιτικά καί Στατιστικά Σημειώματα*, Ἐν Ἀθήναις 1960.

ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ 1932 Τωμαδάκης Ν., «Ἡ ἱερά μονή Ἁγίας Τριάδος τῶν Τζαγκαρόλων ἐν ἀκρωτηρίῳ Μελέχα Κρήτης», *ΕΕΒΣ* 9, 1932, 289-350.

VAN RIJN 1980 *Icons and East Christian Works of Art*, ed. Michel van Rijn, Amsterdam 1980.

VASILIU 1982 Vasiliu A., «Pictura muralā brîncovenească. Context cultural şi trăsături stilistice (I)», *Studii şi cercetări de Istoria Artei* 29, 1982, 19-36.

VASILIU 1983 Vasiliu A., «Pictura muralā brîncovenească (II). Arta portretului», *Studii şi cercetări de Istoria Artei* 30, 1983, 12-35.

VASILIU 1988 Vasiliu A., «Brancovan mural painting and several aspects related to Greek postbyzantine art (II)», *Revue Roumaine d' Histoire de l'Art* XXV, 1988, 45-62.

VASSILAKES Βλ. ΒΑΣΙΛΑΚΗ.

VELMANS 1977 Velmans T., *La peinture murale byzantine à la fin du Moyen-Age, Paris 1977.*

VENEZIA E LA DIFESA DEL LEVANTE *Venezia e la difesa del Levante da Lepanto a Candia 1570-1670*, συλλογικός τόμος, Venezia 1986.

VEREECKEN 1991 Vereecken J., «Un manuscrit illustré inconnu avec "Les oracles de Leon" signé: Georgios Klontzas», *XVIII Congrès International des Etudes Byzantines, Moscou 1991*, Communications, Τόμος II, Moscou 1991, 1220-1221.

VEREECKEN 1994 Vereecken J., «Devouverte d'un manuscrit illustré avec les "oracles de Leon le Sage, signé": Georgios Klontzas», *Byzantion* LXIV, 1994, 2, 485-489.

VOKOTOPOULOS Βλ. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ.

ULEA 1970 Ulea S., «Un peintre grec en Moldavie au XVIe siècle: Stamatelos Kotronas», *Revue Roumaine d'Histoire de l'Art*, serie Beaux Arts, t. VII, 1970, 13-26.

WALTER 1992 Walter Chr., «Ὁ ἀποκεφαλισμός τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου στή ζωγραφική τοῦ 17ου καί 18ου αἰώνα», *ΙΒ Συμπ. ΧΑΕ*, 66-67.

WEHLE 1940 Wehle H., *The Metropolitan Museum of Art. A catalogue of Italian, Spanish and Byzantine Paintings*, New York 1940.

WEITZMANN 1973 Weitzmann K., *Illustrated manuscripts at St. Catherine's Monastery of Mount Sinai*, St. John University Press, Collegeville Minnesota 1973.

WEITZMANN 1986 Weitzmann K., «Icon Programs of the 12th and 13th centuries at Sinai», *ΔΧΑΕ* περ. Δ΄, τ. ΙΒ΄ 1984, Ἀθήνα 1986, 63-116.

ΦΙΛΙΠΠΟΥ 1935 Φιλίππου Λ., *Ἡ Ἱερά Μονή Χρυσορρωγιατίσσης*, Πάφος 1935.

ΦΛΕΜΟΤΟΜΟΣ 1990 Φλεμοτόμος Δ., «Καλλιτεχνικές πληροφορίες γιά τήν προσεισμική Ζάκυνθο ἀπό ἕναν κώδικα τοῦ ζωγράφου Παναγιώτη Πλαίσα Νίκα τοῦ Νεοτέρου», *Περίπλους*, τχ. 24-25, 1990, 198-207.

ΦΛΩΡΕΝΤΗΣ 1980 Φλωρεντῆς Χ.Γ., διάκονος, *Βραβεῖον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Πάτμου*, Ἀθῆναι 1980.

ΦΩΚΑΣ 1989 Φωκᾶς Νικόδημος, πρωτοσύγγελος, *Τό σκευοφυλάκιον τῆς Παναγίας τοῦ Κάστρου Νήσου Λέρου καί ὁ κατάλογος τῶν ἐν αὐτῷ ἀντικειμένων, Ἡ Παναγία τοῦ Κάστρου*, Ἔκδοση Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λέρου, Καλύμνου καί Ἀστυπαλαίας Ἀθήνα 1989, 293-347.

ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ 1973 Φωτόπουλος Ἀθ., «Χειρόγραφα Μοναστηρίων τῆς Ἠλείας», *Μνήμων* 3, 1973, 91-120.

ΧΑΛΚΙΑ 1993-94 Χαλκιᾶ Εὐγ., «Οἱ ἐνοριακοί ναοί τῆς Ἴμβρου», *Δελτίον Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν* 10, 1993-94, 289-325.

ΧΑΣΙΩΤΗΣ 1970 Χασιώτης Ι.Κ., *Οἱ Ἕλληνες στίς παραμονές τῆς ναυμαχίας τῆς Ναυπάκτου*, Θεσσαλονίκη 1970.

ΧΑΤΖΗΔΑΚΗ 1977 Χατζηδάκη Ν., *Τό μοναστήρι τῆς Καισαριανῆς*, Ἀθήνα 1977.

ΧΑΤΖΗΔΑΚΗ 1984 Χατζηδάκη Ν., *Ἔκθεση 1984*, λήμματα ἀρ. 24, 25.

ΧΑΤΖΗΔΑΚΗ 1992 Χατζηδάκη Ν., «Εἰκόνα τῆς Προσκύνησης τῶν Μάγων. Ἔργο Ἕλληνα ζωγράφου τῆς πρώιμης Ἀναγέννησης», *Εὐφρόσυνον*, Ἀφιέρωμα στόν Μανόλη Χατζηδάκη 2, Ἀθήνα 1992, 713-741.

ΧΑΤΖΗΔΑΚΗ 1993 Χατζηδάκη Ν., *Ἀπό τόν Χάνδακα στή Βενετία. Ἑλληνικές Εἰκόνες στήν Ἰταλία, 15ος-16ος αἰώνας*, Κατάλογος ἐκθέσεως, Ἀθήνα 1993.

ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ 1960 Χατζηδάκης Μ., «Βυζαντινόν Μουσεῖον (1946-1959)», *ΑΔ* 16, 1960, Κείμενον, Ἀθῆναι 1962, 11-13.

ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ 1960α Χατζηδάκης Μ., «Μεσαιωνικά Νήσων Αἰγαίου», *ΑΔ* 16, 1960, Ἀθῆναι 1962, 244.

ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ 1969στ Χατζηδάκης Μ., *Ὁδηγός Μουσείου Μπενάκη*, Ἀθήνα 1969[3].

ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ 1979α Χατζηδάκης Μ., «Παναγία ἡ Ἐπισκοπιανή, μιά βυζαντινή εἰκόνα στή Ζάκυνθο», *Θησαυρίσματα* 16, 1979, 387-391.

ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ 1990 Χατζηδάκης Μ. – Σοφιανός Ν., *Τό Μεγάλο Μετέωρο. Ἱστορία καί Τέχνη*, Ἀθήνα 1990.

ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ 1991 Χατζηδάκης Μ., *Δ. Θεοτοκόπουλος 1950-1991*, Ἀθήνα 1991.

CHATZIDAKIS 1993 Chatzidakis M., *Les icônes byzantines et postbyzantines. Icônes Grecques, Melkites, Russes, Collection Abou-Abal*, Genève 1993, λήμματα ἀρ. 16, 23, 32, 33.

ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ 1994 Χατζηδάκης Μ., «Παρατηρήσεις σέ ἄγνωστο χρησμολόγιο τοῦ Γεωργίου Κλόντζα», *Θυμίαμα στή μνήμη τῆς Λασκαρίνας Μπούρα* 1, Κείμενα, Ἀθήνα 1994, 51-60.

ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ 1972 Χατζιδάκης Ἰωσ., *Ἡ ἱστορία τῆς νήσου Μήλου*, Ἀθῆναι 1972[2].

ΧΟΥΛΙΑ 1992 Χούλια Σ., «Νομός Λάρισας, Καταγραφές», *ΑΔ* 42, 1987, Χρονικά, Ἀθήνα 1992, 298-300.

ΧΡΗΣΤΙΔΗΣ 1992 Χρηστίδης Γερμ., ἀρχιμανδρίτης, «Αἱ ἐκκλησίαι τῆς Καστορίας», *Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς* ΣΤ΄, 1922, 128-132, 165-176, 277-281, 342-345, 388-392.

ΧΡΗΣΤΟΥ 1987 Χρήστου Π.Κ., «Ἠπειρωτική ζωγραφική στό Ἅγιον Ὄρος τόν δέκατο ὄγδοο αἰώνα», *Ἠπειρωτικό Ἡμερολόγιο*, Ἰωάννινα 1987, 28-32.

ΧΡΗΣΤΟΥ-ΚΟΥΜΒΑΚΑΛΗ-ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗ 1982 Χρήστου Χ. – Κουμβακάλη-Ἀναστασιάδη Μ., *Νεοελληνική Γλυπτική 1800-1940*, Ἀθήνα 1982.

ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ 1968 Χριστόπουλος Π., «Ἐπιγραφαί ἐκ τῆς Μονῆς τοῦ Προφήτου Προδρόμου Βομβοκοῦς Ναυπάκτου», *ΕΕΣΜ* Α΄, 1968, 276 (ἀπό παραδρομή στόν Α΄ τόμο σημειώνεται Χριστόπουλος 1969).

ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ 1969-70 Χριστόπουλος Π.Φ., «Ἐνθυμήσεις καί ἐπιγραφαί ἐκ Κραββάρων», *ΕΕΣΜ* Β΄, 1969-70, 26.

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ 1933 Χρύσανθος, μητροπολίτης Τραπεζοῦντος, «Ἡ Ἐκκλησία Τραπεζοῦντος», *ΑΠ* 4-5, 1933, 1-904.

ΧΡΥΣΙΚΟΠΟΥΛΟΣ 1978 Χρυσικόπουλος Γ., *Ν. Κουτούζη Ἅπαντα*, Βιβλιοθήκη Ζακυνθινῶν Μελετῶν 9, Ζάκυνθος 1978.

ΧΩΡΕΜΗΣ 1981 Χωρέμης Α., «Νέο εἰκονογραφικό σύνολο τοῦ Τζάνε στήν Κέρκυρα», *Κερκ. Χρ.* XXV, 1981, 217-227.

ΨΙΛΑΚΗΣ 1992 Ψιλάκης Ν., *Μοναστήρια καί Ἐρημητήρια τῆς Κρήτης*, τ. Α΄, Ἡράκλειο 1992.

ΨΙΛΑΚΗΣ 1993 Ψιλάκης Ν., *Μοναστήρια καί Ἐρημητήρια τῆς Κρήτης*, τ. Β΄, Ἡράκλειο 1993.

YUCEL 1988 Yucel Er., *Trabzon and Sumela*, Instabul 1988.

Κατά τή διάρκεια τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ βιβλίου, κυκλοφόρησαν ὁρισμένα σημαντικά ἔργα, τά ὁποῖα γιά τεχνικούς λόγους δέν χρησιμοποιήθηκαν στή σύνταξη τῶν λημμάτων τοῦ βιβλίου:

Ἱερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου. Παράδοση - Ἱστορία - Τέχνη, τ. Α΄, Β΄, Ἅγιον Ὄρος 1996.

Ὀρθοδοξία. Ἑλληνισμός. Πορεία στήν τρίτη χιλιετία, Ἱερά Μονή Κουτλουμουσίου, τ. Α΄, Β΄, Ἀθήνα 1995, 1996.

Θησαυροί τοῦ Ἁγίου Ὄρους, Κατάλογος Ἐκθέσεως, Θεσσαλονίκη 1997.

Μ. Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου, *Εἰκόνες τῆς Ζακύνθου. Προλεγόμενα ἱστορικά τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Μανόλη Χατζηδάκη*, Ἱερά Μητρόπολις Ζακύνθου καί Στροφάδων, Ἀθήνα 1997.

Ν. Χατζηδάκη, *Εἰκόνες τῆς Συλλογῆς Βελιμέζη, Ἐπιστημονικός Κατάλογος*, Ἀθήνα 1997.

ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

Οἱ φωτογραφίες –ὅσες δέν ἀνήκουν στό φωτογραφικό ἀρχεῖο τοῦ Μανόλη Χατζηδάκη– προέρχονται: Ἀρ. εἰκ. 1, 13, 21, 23, 49, 51, 68, 71, 73, 74, 85, 87, 93, 94, 98, 109, 114, 115, 120, 121, 122, 123, 125, 145, 146, 157, 168, 179, 191, 192, 193, 206, 207, 208, 222, 254, 255, 256, 261, 262, 268, 308, 311, 313, 325, 326, 341, 357, 358, 362, 364, 368, 370, 371: Βυζαντινό Μουσεῖο.
Ἀρ. εἰκ. 4, 22, 39, 155, 201: Michingan-Princeton Alexandria expedition to Mount Sinai.
Ἀρ. εἰκ. 5: Ἀν. Ξυγγόπουλος, *Σχεδίασμα ἱστορίας τῆς θρησκευτικῆς ζωγραφικῆς μετά τήν Ἅλωσιν*, Ἀθῆναι 1957, πίν. 50.1.
Ἀρ. εἰκ. 6, 9, 17, 18, 19, 56, 57, 62, 63, 64, 65, 119, 142, 265: Μουσεῖο Ζακύνθου.
Ἀρ. εἰκ. 11, 177: Μ. Μπορμπουδάκης (εἰσαγωγή), *Ἡμερολόγιο 1985*, Δῆμος Ἡρακλείου, εἰκ. 42, 50.
Ἀρ. εἰκ. 24, 25, 26, 27, 38, 169: Ἐθνική Τράπεζα.
Ἀρ. εἰκ. 12, 158, 210, 233, 267, 318, 355: Μουσεῖο Μπενάκη.
Ἀρ. εἰκ. 302, 303, 305: Ἐθνικό Ἵδρυμα Ἐρευνῶν.
Ἀρ. εἰκ. 43, 66, 79, 81, 83, 214, 215, 236: Συλλογή Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βενετίας.
Ἀρ. εἰκ. 36, 37, 196: Μουσεῖο Βατικανοῦ.
Ἀρ. εἰκ. 50: *Εἰκόνες τῆς Κρητικῆς Τέχνης*, Ἡράκλειον 1993, εἰκ. 115.
Ἀρ. εἰκ. 52, 53: Μ. Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου, *Ἡ Μονή τῶν Φιλανθρωπηνῶν καί ἡ πρώτη φάση τῆς μεταβυζαντινῆς ζωγραφικῆς*, Ἀθήνα 1983, πίν. 90β, 93.
Ἀρ. εἰκ. 69: Musée des Beaux-Arts, Βουδαπέστη.
Ἀρ. εἰκ. 70: Εὐθ. Τσιγαρίδας, *Βυζαντινά καί Μεσαιωνικά Μνημεῖα Χαλκιδικῆς - Ἁγίου Ὄρους*, Α.Δ. 31 (1976) Β2 Χρονικά, Ἀθῆναι 1984, 273-289, πίν. 225β.
Ἀρ. εἰκ. 72, 154, 338: Π. Βοκοτόπουλος.
Ἀρ. εἰκ. 77: S. Bettini.
Ἀρ. εἰκ. 80, 84: Π.Λ. Βοκοτόπουλος, *Εἰκόνες τῆς Κέρκυρας*, Ἀθήνα 1990, εἰκ. 169, 171.
Ἀρ. εἰκ. 105: Μ. Λάζαρη, *Οἱ τοιχογραφίες τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς στό Μαρκόπουλο Μεσογείων*, ΔΧΑΕ, περ. Δ΄, τ. ΙΑ΄ (1982-83), Ἀθήνα 1983, 198, εἰκ. 9.
Ἀρ. εἰκ. 106: Ν. Πανσελήνου, *Κρητική εἰκόνα τοῦ 1636, ἔργο τοῦ ρεθύμνιου ζωγράφου Γεωργιλᾶ Μαρούλη*, Εὐφρόσυνον, Ἀφιέρωμα στόν Μανόλη Χατζηδάκη, τ. 2, πίν. ΚΘ΄.
Ἀρ. εἰκ. 107, 147, 153, 187, 188, 200: *Οἱ Θησαυροί τοῦ Ἁγίου Ὄρους, Εἰκονογραφημένα Χειρόγραφα*, τ. Α΄, Ἀθήνα 1973, εἰκ. 372, 159, 435, 417, 392, 174.
Ἀρ. εἰκ. 117, 151, 152: Ἀν. Τούρτα, *Οἱ ναοί τοῦ Ἁγίου Νικολάου στή Βίτσα καί τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ στό Μονοδένδρι*, Ἀθήνα 1991, εἰκ. 105α, 117, 121β.
Ἀρ. εἰκ. 141: Π.Λ. Βοκοτόπουλος, *Μεσαιωνικά Ἰονίων νήσων*, Α.Δ. 24 (1969) Β2 Χρονικά, Ἀθῆναι 1970, 280-290, πίν. 271β.
Ἀρ. εἰκ. 143, 235, 354: Π. Ροντογιάννης, *Ἡ χριστιανική Τέχνη στή Λευκάδα*, Ἀθῆναι 1974, πίν. 119.2, 120.2, 70.2.

Ἀρ. εἰκ. 149: Θ. Ἀλιπράντης, *Θησαυροί τῆς Σίφνου. Εἰκόνες τῶν ναῶν καί τῶν μονῶν*, Ἀθῆναι 1979, πίν. 25.
Ἀρ. εἰκ. 150: Μ. Χατζηδάκης, *Εἰκόνες τῆς Πάτμου. Ζητήματα βυζαντινῆς καί μεταβυζαντινῆς ζωγραφικῆς*, Ἀθήνα 1995², πίν. 190, εἰκ. 118.
Ἀρ. εἰκ. 161: Μ. Βασιλάκη.
Ἀρ. εἰκ. 165: Ε. Δρακοπούλου.
Ἀρ. εἰκ. 172, 173: Ἐθνική Πινακοθήκη.
Ἀρ. εἰκ. 176: Κ. Μακρῆς, *Χιοναδίτες Ζωγράφοι*, Ἀθήνα 1981, εἰκ. 32.
Ἀρ. εἰκ. 184: Μ. Μπρούσκαρη, *Τό Μουσεῖο Παύλου καί Ἀλεξάνδρας Κανελλοπούλου, Ὁδηγός*, Ἀθήνα 1985, εἰκ. σελ. 182.
Ἀρ. εἰκ. 189: *Οἱ Θησαυροί τοῦ Ἁγίου Ὄρους, Εἰκονογραφημένα Χειρόγραφα*, τ. Β΄, Ἀθήνα 1975, εἰκ. 181.
Ἀρ. εἰκ. 194: Ν. Χατζηδάκη, *Ἀπό τόν Χάνδακα στή Βενετία, Ἑλληνικές εἰκόνες στήν Ἰταλία, 15ος-16ος αἰώνας*, Ἀθήνα 1993, εἰκ. 5.
Ἀρ. εἰκ. 199: Μ. Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου, *Βυζαντινά, Μεσαιωνικά καί Νεώτερα Μνημεῖα Ἠπείρου*, Α.Δ. 29 (1973-74) Β2 Χρονικά, Ἀθῆναι 1979, 598-608, πίν. 421β.
Ἀρ. εἰκ. 213, 258: Museo Civico Correr.
Ἀρ. εἰκ. 246: Μ. Ρουσέα.
Ἀρ. εἰκ. 251, 349: Φ. Ζαχαρίου.
Ἀρ. εἰκ. 266: Χρ. Μπαλτογιάννη, *Εἰκόνες. Συλλογή Οἰκονομοπούλου*, Ἀθήνα 1985, πίν. 97, εἰκ. 140.
Ἀρ. εἰκ. 272: Δ. Σοφιανός.
Ἀρ. εἰκ. 300, 301: Μ. Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου, *Φορητές εἰκόνες τοῦ ζωγράφου Μάρκου Στριλίτζα Μπαθᾶ ἤ Μάρκου Βαθᾶ στήν Ἤπειρο*, ΔΧΑΕ, περ. Δ΄, τ. Η΄ 1975-76, Ἀθῆναι 1976, πίν. 64α, 66α.
Ἀρ. εἰκ. 340: Χρ. Μπαλτογιάννη, *Εἰκόνες Ἰδιωτικῶν Συλλογῶν στήν Ἑλλάδα, Κατάλογος Ἐκθέσεως, Institut français d'Athènes*, Ἀθήνα 1986, εἰκ. 31.
Ἀρ. εἰκ. 350: Β. Παπαδοπούλου.
Ἀρ. εἰκ. 356: *Κεφαλονιά, Ἕνα Μεγάλο Μουσεῖο, Ἐκκλησιαστική Τέχνη*, τ. 2, Ἀργοστόλι 1994, εἰκ. 145.
Ἀρ. εἰκ. 359: Ἐμμ. Μπορμπουδάκης, *Μεσαιωνικά Μνημεῖα Κρήτης*, Α.Δ. 26 (1971) Β2 Χρονικά, Ἀθῆναι 1975, 520-533, πίν. 540β.
Ἀρ. εἰκ. 361: *Icônes Melkites, Exposition organisée par Le Musée Nicolas Sursock*, Beyrout 1969, εἰκ. 49.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΖΩΓΡΑΦΩΝ

Καβαλλάρος Νικόλαος 1795

ΒΙΟΓΡ. Ἐργάσθηκε στήν Κρήτη τό 1795[1].
ΕΙΚΟΝΑ Εἰς Ἅδου Κάθοδος, καθολικό μονῆς Τοπλοῦ, Σητεία, Κρήτη[2].

1. Gerola 1905-32, II, 313, 7. Ἀναφέρεται ἐπίσης ὡς Nicolo Cavallato· Bettini 1933, 17 **2.** Πληροφορία 13ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Καβερτζᾶς Παῦλος 1629

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Φραγγιᾶς.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ μεγαλύτερος γιός τοῦ ζωγράφου Φραγγιᾶ Καβερτζᾶ*. Ὑπογράφει ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη ποὺ ἔγινε στό Ἡράκλειο στίς 12 Φεβρουαρίου 1629: *μισερ Παουλο Καβαρτζας σγουράφος*[1].

1. Καζανάκη 1981, 194.

Καβερτζᾶς Φραντζέσκος ἤ Φραγγιᾶς 1615 † πρίν ἀπό τό 1648

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Παῦλος.
ΥΠΟΓΡ. *χειρ Φρα Καβερτζά* (εἰκ. 1), *χειρ Φραγγιᾶ Καβερτζᾶ* (εἰκ. 2, 3), *χειρ Φρ[αγγ]ία Καβερτζᾶ* (εἰκ. 4), *χειρ Φρ. Καβερτζᾶ* (εἰκ. 5).
ΒΙΟΓΡ. Μαρτυρεῖται συνεχῶς ἀπό τό 1615 ὡς τό 1647 στό Χάνδακα σέ νοταριακές πράξεις καί ἄλλα ἔγγραφα. Νυμφευμένος μέ τήν ἀδελφή τοῦ Μανέα Σοφιανοῦ, ἀπέκτησε τρεῖς γιούς, ἀπό τούς ὁποίους ὁ πρῶτος, ὁ Παῦλος, ἔγινε ζωγράφος. Σύμφωνα μέ τίς γραπτές πηγές, διέθετε ἀκίνητη περιουσία στό Χάνδακα καί στήν Ἰταλία. Τελευταία μαρτυρία του ἔχουμε στίς 9 Δεκεμβρίου 1647[1]. Σέ ἔγγραφο τῆς 9ης Μαρτίου 1641 γίνεται ἀναφορά στήν εἰκόνα τῆς Δευτέρας Παρουσίας (βλ. εἰκ. 3) καί σέ ἐξόφληση τῆς ἀμοιβῆς του σέ εἶδος ἀπό τή μοναχή Εὐγενία Τραπεζοντιοπούλλα, ἡ ὁποία δέν μποροῦσε νά τόν πληρώσει σέ χρῆμα (βλ. σημ. 5). Τεχνοτροπικά κατατάσσεται στήν ὁμάδα τῶν κρητικῶν καλλιτεχνῶν (Ἐμμ. Τζανφουρνάρης*, Βεν. Ἐμπόριος*, Ἱερ. Παλλαδᾶς* κ.ἄ.), οἱ ὁποῖοι, ἄν καί ἐπηρεάζονται στήν εἰκονογραφία ἀπό τόν Μιχ. Δαμασκηνό* ἤ τόν Γ. Κλόντζα*, ἐπιστρέφουν σέ παλαιότερη παραδοσιακή μορφολογία[2].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἀντώνιος μέ σκηνές βίου, συλλογή Π. Κανελλοπούλου, ἀρ. 14, Ἀθήνα[3] 2) Ἀποτομή Ἰω Προδρόμου[4] καί 3) Δευτέρα Παρουσία, συλλογή Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου, Βενετία[5] 4) Τρεῖς Ἱεράρχες, Κάθισμα Εὐαγγελισμοῦ, Πάτμος[6] 5) Ἰω Πρόδρομος, μονή Τοπλοῦ, Σητεία, Κρήτη[7] 6) Ὑπαπαντή, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Ἀθήνα[8] 7) Ἐπί σοί χαίρει καί 12 σκηνές ἀπό τή Γένεση, ἰδιωτική συλλογή, Παρίσι (Κατάλογος Ἐκθέσεως «Visages de l' icône» Pavillon des Arts, Paris Musées, 1995, σελ. 56-57, ἀρ. 21).
ΒΙΒΛ. *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 92, 95.

1. Καβερτζᾶς Φρ., Ἀντώνιος μέ σκηνές βίου, εἰκ. ἀρ. 1.

1. Καζανάκη 1981, 194-197 **2.** Χατζηδάκης 1974α, 432 καί 1977, 123 **3.** Χατζηδάκης 1986α, ἀρ. 162, εἰκ. ἔγχρ. **4.** Chatzidakis 1962, 87, πίν. 46 **5.** Chatzidakis 1962, 88-90, πίν. 45· Σπαθάρη 1994, εἰκ. 246, 247 (Ἀναφορά τῆς εἰκόνας σέ πράξη τοῦ 1641, σχετικά μέ τήν ἐξόφληση τῆς ἀμοιβῆς τοῦ ζωγράφου ἀπό τή μοναχή Εὐγενία Τραπεζοντιοπούλλα: Κωνσταντουδάκη 1975α, 118-120)· Davigo 1984, 153-197, εἰκ. 1-5, 22-24, 26, 27, 29, 31 **6.** Χατζηδάκης 1977α, 124, ἀρ. 73, πίν. 129 **7.** Μπορμπουδάκης 1969, 527, πίν. ΡΛΔ΄, εἰκ. 4· Μπορμπουδάκης 1970, 499, πίν. 433α-β καί 1985, 147-148, εἰκ. 49· Μπορμπουδάκης 1993α, 497- 498, ἀρ. 141, εἰκ. 141 **8.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 68, ἀρ. 492.

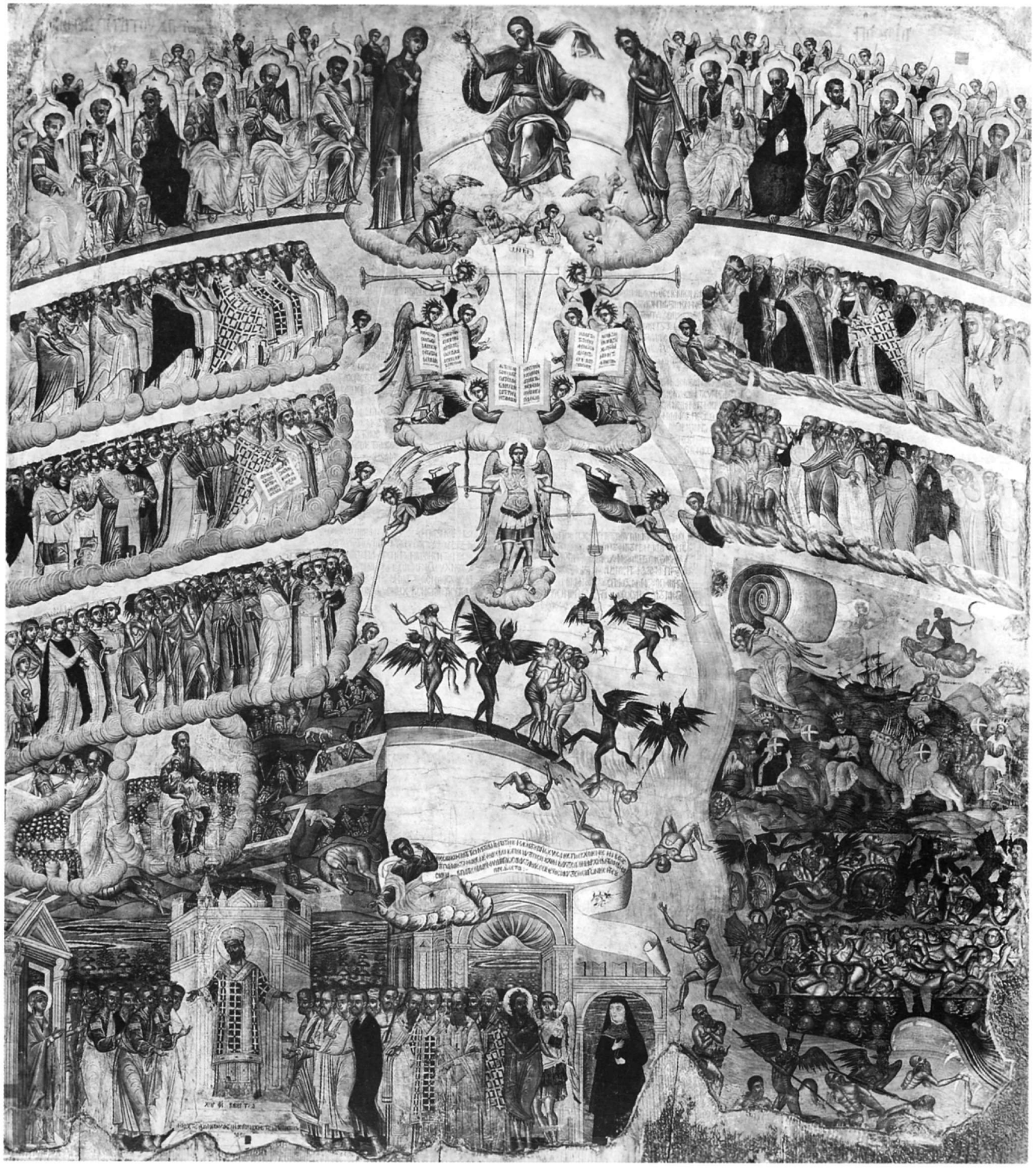

2. Καβερτζᾶς Φρ., Δευτέρα Παρουσία, εἰκ. ἀρ. 3.

Καγγελαρής (Καγγελάρης) Παρθένιος 1729

ΚΑΤΑΓ. Ἀθήνα.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Παρθενίου ἱερομονάχου Καγγελαρί ἐξ Ἀθηνῶν.*
ΕΙΚΟΝΑ Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης, 1729, συλλογή Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου, Βενετία[1].

1. Chatzidakis 1962, 167, πίν. 73.

Καθαραχτούσης Κωνσταντῆς 1730

ΙΔΙΟΤ. Διάκος, ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Στίς 4 Αὐγούστου 1730 ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Μουνδῶν Χίου Παρθένιος συμφώνησε μέ τόν *κυρ διακο Κωνσταντί Καθαραχτούση ζωγράφον* νά ἱστορήσει τό ναό τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου τῆς παραπάνω μονῆς. Στή συμφωνία περιγράφεται τό εἰκονογραφικό πρόγραμμα, πού ἔπρεπε νά ἀκολουθήσει ὁ ζωγράφος, καθώς καί τό ποσόν καί οἱ ὅροι τῆς ἀμοιβῆς του[1]. Ὀκτώ χρόνια ἀργότερα ἀναζητοῦνται χρήματα γιά τήν ὁλοκλήρωση τῆς τοιχογράφησης[2].
ΒΙΒΛ. *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 121.

1. Κανελλάκης 1890, 423, σημ. 4· Χατζηδάκης 1975α, 260· Γατανᾶς 1983, 28-29· Ἀξιωτάκης 1985, 17-20 **2.** Γατανᾶς 1983, 29· Ἀξιωτάκης 1985, 19.

Καθαρός - Καρδέας Γεώργιος
(Catharus, Cataro) 1512-1532

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor, designator (magister).
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ὑπογράφει ὡς μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις τῶν ἐτῶν 1512, 1522 καί 1532 (magister Georgius Catharo, pinctor, dictus Cardea) στό Ἡράκλειο[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 327, ἀρ. 33.

Καιροφυλ(λ)ᾶς (Καιροφύλας) Ἀνδρέας 1596
(Cherofilla Andrea) † πρίν ἀπό τό 1633

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pintor, maistro.
ΠΑΤΡ. Θεόδωρος.
ΒΙΟΓΡ. Γιός τοῦ Θεοδώρου Καιροφυλᾶ* καί ἀδελφός τῶν ἐπίσης ζωγράφων Πέτρου καί Γεωργίου Καιροφυλᾶ*. Ἀναφέρεται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις στό Ἡράκλειο ἀπό τό 1596 ὥς τό 1615[1]. Ἀπό τό προικοσύμφωνο τῆς κόρης του Τζουάννας συμπεραίνεται ὅτι ὁ θάνατός του δέν πρέπει νά τοποθετηθεῖ πολύ μετά τό 1615[2].

3. Καγγελαρής Παρθένιος, Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης, εἰκ.

1. Κωνσταντουδάκη 1977, 179, σημ. 113· Καζανάκη 1981, 197 **2.** Καζανάκη, *ὅ.π.*

Καιροφυλ(λ)ᾶς (Καιροφύλας) Ἀντώνιος
(Cherofilla) 1603

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Depentor, μαΐστρος.
ΠΑΤΡ. Θεόδωρος.
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τῶν Ἀνδρέα, Πέτρου καί Τζωρτζῆ Καιροφυλᾶ*. Μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη στό Ἡράκλειο στίς 28 Νοεμβρίου 1603[1]. Ἔχουν διατυπωθεῖ ἀμφιβολίες γιά τήν ταυτότητα τοῦ ζωγράφου. Ἡ μο-

ναδική μνεία θά μποροῦσε νά σημαίνει λάθος τοῦ νοταρίου καί ταύτιση τοῦ ζωγράφου μέ τόν Ἀνδρέα Καιροφυλᾶ*[2].

1. Κωνσταντουδάκη 1977, σημ. 113· Καζανάκη 1981, 198 **2.** Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.*· Καζανάκη, *ὅ.π.*

Καιροφυλ(λ)ᾶς (Καιροφύλας) Γεώργιος
(Cherofilla Zorzi) 1589-1614

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Θεόδωρος.
ΙΔΙΟΤ. Pitor.
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τῶν Πέτρου καί Ἀνδρέα Καιροφυλλᾶ*. Ἐργάσθηκε στήν Κρήτη καί στή Ζάκυνθο[1]. Τό 1589 στή Ζάκυνθο ἀναφέρεται μαζί μέ τόν ἀδελφό του Πέτρο σέ συμβόλαιο μέ τό ζωγράφο Ἁρμοδώρα Κόλα* (συμβόλαιο Μαρτινέγκου 213)[2]. Τά ἔτη 1607, 1609 καί 1614 ὑπογράφει ὡς μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις στό Ἡράκλειο[3].

1. Ζώης 1909, 71 καί 1923, 107· Σισιλιᾶνος 1935, 97· Χατζηδάκης 1974α, 434 **2.** Κριτσωτάκης 1934, 138· Κονόμος 1988, 57, σημ. 3 **3.** Κωνσταντουδάκη 1977, 179, σημ. 113· Καζανάκη 1981, 198, ἀρ. 18.

Καιροφυλᾶς (Καιροφύλας) Θεόδωρος
(Chierophila) 1554-1602 † πρίν ἀπό τό 1607

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Νικόλαος.
ΙΔΙΟΤ. Depentore, pittore, ζωγράφος, maistro.
ΒΙΟΓΡ. Πατέρας τῶν ζωγράφων Πέτρου, Ἀνδρέα, Ἀντώνη καί Γεωργίου Καιροφυλᾶ*. Ἐργάσθηκε στήν Κρήτη καί μνημονεύεται σέ δικαιοπρακτικά ἔγγραφα στό Ἡράκλειο ἀπό τό 1554 ὡς τό 1602. Σέ ἔγγραφο τῆς 31ης Ὀκτωβρίου 1598 ὑπογράφει *μισερ Θεοδωρίς Κεροφιλάς, ζογράφος*. Ὁ θάνατός του τοποθετεῖται πρίν ἀπό τό 1607[1].

1. Μέρτζιος 1961-62, 257· Παλιούρας 1973, ἀρ. 21· Κωνσταντουδάκη 1977, 179, ἀρ. 32.

Καιροφύλας (-ξ) Ἰωάννης 1594

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται σέ συμβόλαιο τῆς Ζακύνθου ὡς δάσκαλος ἁγιογραφίας τό 1594[1]. Ἔργα του δέν ἔχουν σωθεῖ. Θεωροῦμε πλαστές τίς ὑπογραφές τῶν εἰκόνων τῆς Γεννήσεως τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου (1600) στό Βυζαντινό Μουσεῖο τῆς Ἀθήνας[2], τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καί τῆς Ἀποκαθηλώσεως (1603), στό Μουσεῖο Μπενάκη[3] καί τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου τῆς τ. συλλογῆς Π. Μοδινοῦ[4].

1. Ζώης 1911, 71 καί 1963, 249· Σισιλιᾶνος 1935, 97: «ἐργάσθηκε στή Ζάκυνθο κατά τά ἔτη 1589, 1594 καί 1600» **2.** Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.* **3.** Δεληβορριᾶς 1980, 70-71 (σημειώνει τήν πλαστότητα τῆς ὑπογραφῆς) **4.** Σημ. Μ.Χ.

Καιροφυλ(λ)ᾶς Πέτρος 1581-1610
(Cherofilla Piero)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Θεόδωρος.
ΙΔΙΟΤ. Pitor, depentor.
ΒΙΟΓΡ. Γιός τοῦ Θεοδώρου Καιροφυλᾶ καί ἀδελφός τῶν Ἀνδρέα καί Γεωργίου Καιροφυλᾶ*. Ἀναφέρεται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις στό Ἡράκλειο στίς 20 Νοεμβρίου 1581 καί στίς 24 Ἰουλίου 1583[1]. Ἐργάσθηκε καί στή Ζάκυνθο[2]. Σέ συμβόλαιο τῆς 2ας Αὐγούστου 1589, πού ἔγινε στή Ζάκυνθο, ἀναφέρεται ὅτι συνεταιρίζεται μέ τόν ἀδελφό του Γεώργιο*, μέ τό ζωγράφο Ἁρμοδώρα Κόλα* καί μέ τό μαθητή τοῦ Πέτρου Καιροφυλᾶ, Στυλιανό*. Ὁ Πέτρος θά παίρνει *διά προτιμή μερδικό μισό ἀνέξοδα* καί τό ὑπόλοιπο θά τό μοιράζονται στά τρία[3]. Τό 1610 συμφωνεῖ νά μάθει τήν τέχνη τῆς ζωγραφικῆς στόν Ἰωάννη Παπαδιάνο*[4].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1974α, 434 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 95.

1. Κωνσταντουδάκη 1977, 178, ἀρ. 31 **2.** Ζώης 1911, 71 καί 1923, 107· Σισιλιᾶνος 1935, 97 **3.** Κριτσωτάκης 1934, 138· Κονόμος 1988, 57, σημ. 3 **4.** Βαγιακᾶκος 1956β, 109.

Καισάρ(ε)ιος 1691-1708

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Κεσαρίου ἱερομονάχου* (εἰκ. 1, 2), *χείρ Καισαρίου* (εἰκ. 3).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Θεία Λειτουργία, 1691 καί 2) Νικόλαος, 1708, παρεκκλήσιο Ζωοδόχου Πηγῆς, μονή Σινᾶ[1] 3) ΘΚ Ὁδηγήτρια καί 4) ΘΚ ἡ Βάτος, παρεκκλήσιο Βάτου, μονή Σινᾶ[2].

1. Ἄμαντος 1928, 56 **2.** Ἄμαντος, *ὅ.π.*· Σισιλιᾶνος 1935, 97-98· Weitzmann 1986, 98.

4. Καισάριος, ΘΚ ἡ Βάτος, εἰκ. ἀρ. 4.

Κακαβᾶς Δημήτριος 1599-1635

ΚΑΤΑΓ. Ναύπλιο.
ΠΑΤΡ. Θεοδόσιος Κακαβᾶς*.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός καμοῦ Δημητρίου ζωγράφου τοῦ ἐπονομαζομένου Κα(ρ)καβᾶς τοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ Ναυπλίου* (τοιχ. 1), *τοῦ ταπεινοῦ...σύν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Δημητρίῳ* (τοιχ. 2), *ἡ παροῦσα τοίνυν ἱστορία γέγονε παρ' ἐμοῦ Μαρίνου τοῦ Κακαβᾶ σύν τῷ ἀδελφῷ Δημητρίῳ* (τοιχ. 3), *ἱστορήθη διά χειρός ἐμοῦ Δημητρίου Κακαβᾶ ἐκ χώρας Ναυπλίας* (τοιχ. 6), *διά χειρός Δημητρίου Κακαβᾶ* (τοιχ. 7), *χείρ Δημητρίου Κακαβᾶ* (τοιχ. 8, 9), *διά χειρός ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ ζωγράφου Δημητρίου Κακαβᾶ ἐκ (χώρας) Ναυπλίου* (τοιχ. 10).

ΣΥΝΕΡΓ. Μαρίνος Κακαβᾶς*, ἀδελφός του.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Μονή Παναγίας Μελινίτζης, 1599, Μαλεσίνα, Λοκρίδα[1] 2) ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1592, χ. Ροϊνό, Μεσσηνία[2] 3) ν. Ἁγίων Νικολάου καί Παντελεήμονος, 1593, χ. Κλένια, Κορινθία[3] 4) ν. Ἁγίας Μαρίνας, 1607, μονή Φανερωμένης, χ. Χιλιομόδι, Κορινθία[4] 5) ν. Ἁγίου Δημητρίου, 1611, χ. Ἀθίκια, Κορινθία[5] 6) Καθολικό μονῆς Ἁγίων Ἀναργύρων (κοντά στό χ. Πολύδροσο, πρ. Τζίτζινα), 1621, Λακωνία[6] 7) ν. Ἁγίου Βλασίου, 1621, χ. Πολύδροσο (Τζίτζινα), Λακωνία[7] 8) ν. Ἁγίου Νικολάου, 1625, χ. Ἀναβρυτή, Λακωνία[8] 9) Καθολικό μονῆς Γόλας, 1632, Λακωνία[9] 10) Καθολικό μονῆς Μαρδακίου, 1635, Ἀλαγονία, Μεσσηνία[10].
ΒΙΒΛ. Ξυγγόπουλος 1957, 194-195· Ἰωάννου 1970α· Χατζηδάκης 1974α, 425 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 98· Garidis 1989, 241, 261· Ἀσημομύτης 1992, 7-8.

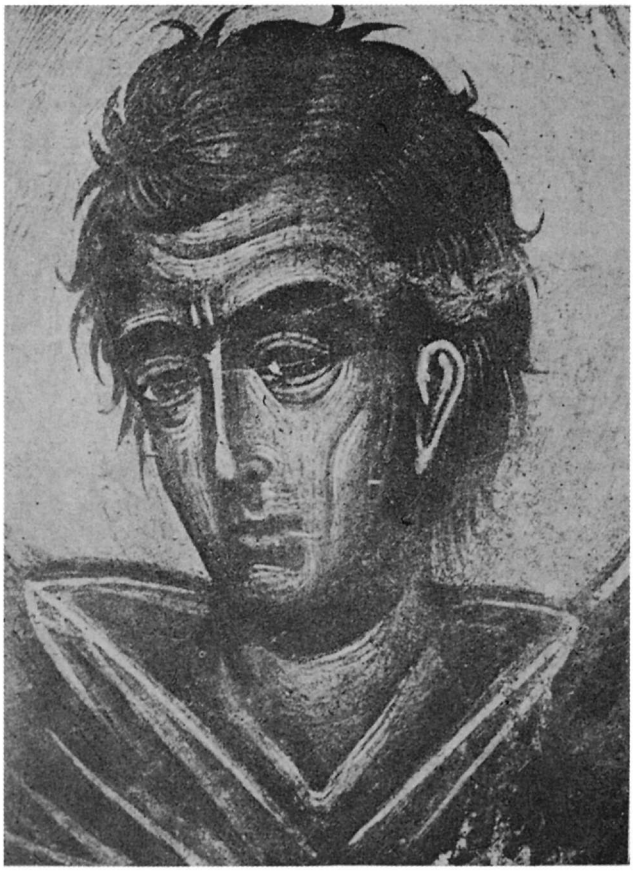

5. Κακαβᾶς Δημήτριος, Ἰω Καλυβίτης, τοιχ. ἀρ. 9.

1. Κόλιας 1934-36, ξ΄-ξα΄ καί 1937, ξ΄· Λαζαρίδης 1961-62, 161· Παπαναγιώτου 1971, 263-266, εἰκ. 150-152· Γριτσόπουλος 1989, 275, εἰκ. 27-28, 33· Μπούρας 1993, 138, εἰκ. 13, 17 **2.** Μουτσόπουλος 1960, 189-191· Ἀντωνακάτου 1979, 75 **3.** Δρανδάκης 1957, 88, σημ. 70· Γριτσόπουλος 1989, 277, εἰκ. 25 **4.** Βολίδης 1926, 335-336· Ὀρλάνδος 1935, 86· Ἰωάννου 1970α, εἰκ. 1-20· Γριτσόπουλος 1989, 277 **5.** Σισιλιᾶνος 1935, 98· Γριτσόπουλος 1989, εἰκ. 19 **6.** Κουκουλές 1924, 282· Δρανδάκης 1967, 149, πίν. 21β· Γριτσόπουλος 1989, εἰκ. 31 **7.** Κουκουλές, *ὅ.π.*· Δρανδάκης 1967, 157, πίν. 23β· Κακούρης 1978, 105, εἰκ. 36α· Γριτσόπουλος 1989, εἰκ. 21, 24, 32 **8.** Γαλανόπουλος 1936, 254, εἰκ. 2· Δρανδάκης 1967, 159, σημ. 1· Γριτσόπουλος, *ὅ.π.* **9.** Ζησίου 1909, 427, ἀρ. 114· Κουκουλές 1924, 282· Ξυγγόπουλος 1957, 194-195, πίν. 50.1· Σιμόπουλος 1966, 108· Γριτσόπουλος 1989, 277-278, εἰκ. 22, 23, 26, 29, 30· Κατσουλάκος-Ἀσημομύτης 1991, 69-123, πίν. δ΄-ι΄, ιβ΄ **10.** Καλοκύρης 1973, 197· Γριτσόπουλος 1989, 278, εἰκ. 20.

Κακαβᾶς Θεοδόσιος 1565

ΚΑΤΑΓ. Ναύπλιο.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *Ἡ παροῦσα τοίνυν ἱστορία γέγονε παρ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ Θεοδοσίου τοῦ Κακαβᾶ καί ζωγράφου.*
ΒΙΟΓΡ. Πατέρας τοῦ Μαρίνου καί Δημ. Κακαβᾶ*.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ταξιαρχῶν, 1565, χ. Στεφάνι, Κορινθία[1].
ΒΙΒΛ. Chatzidakis 1953, 25.

1. Λαμπάκης 1892-1894, 21· Σισιλιᾶνος 1935, 98· Γιαννακόπουλος-Παρασκευόπουλος 1959, 45· Δρανδάκης 1967, 159, σημ. 1· Γριτσόπουλος 1989, 275-277.

Κακαβᾶς Θεόδουλος 1668

ΚΑΤΑΓ. Ναύπλιο.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *Διά χειρός καμοῦ τοῦ ταπηνοῦ Θεοδούλου ἱερομονάχου τό ἐπίκλην Κακαβᾶς ἐκ πόλεως Ναυπλίου.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Καθολικό Κοιμήσεως Θεοτόκου στό Στείρι, 1688, χ. Κόρφος, Κορινθία[1].

1. Ὀρλάνδος 1935, 85 (διαβάζει Κακαρᾶς)· Γριτσόπουλος 1989, 278.

Κακαβᾶς Μαρίνος 1566-1593

ΚΑΤΑΓ. Ναύπλιο.
ΠΑΤΡ. Θεοδόσιος Κακαβᾶς*.
ΥΠΟΓΡ. *Ἱστορίθη ἐξ' ἐμοῦ ταπεινοῦ χερός Μαρίνου Κακαβά* (τοιχ. 1), *τοῦ ταπεινοῦ...σύν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Δημητρίῳ* (τοιχ. 2), *ἡ παροῦσα τοίνυν ἱστορία γέγονε παρ' ἐμοῦ Μαρίνου τοῦ Κακαβᾶ σύν τῷ ἀδελφῷ Δημητρίῳ* (τοιχ. 3).
ΣΥΝΕΡΓ. Δημήτριος Κακαβᾶς*, ἀδελφός του.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Ἁγίου Νικολάου, 1566, Βυτίνα, Ἀρκαδία[1] 2) ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1592, χ. Ροϊνό, Μεσσηνία[2] 3) ν. Ἁγίων Νικολάου καί Παντελεήμονος, 1593, χ. Κλένια, Κορινθία[3].
ΒΙΒΛ. Chatzidakis 1953, 25.

1. Παπαζαφειρόπουλος 1883, 89-91· Μουτσόπουλος 1956, 124· Γριτσόπουλος 1989, 277 (ἀναφέρει ὅτι ὁ ναός εἶναι κατεστραμμένος) **2.** Μουτσόπουλος 1960, 189-191· Ἀντωνακάτου 1979, 75 **3.** Δρανδάκης 1957, 88, σημ. 70· Γριτσόπουλος 1989, 277, εἰκ. 25.

Κακαλετρίκης Ἀναγνώστης 178[.]

ΚΑΤΑΓ. Πραστεῖο Μάνης.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΕΙΚΟΝΑ ΧC, 178[.], ν. Φανερωμένης, μεταξύ Σαϊδόνας καί Πραστείου, Μάνη[1].

1. Δρανδάκης 1983, 131.

Κακοπλεβρίτης Γιάννης 1819

ΚΑΤΑΓ. Μακεδονία(;).
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σέ ἔγγραφο τοῦ 1819, τοῦ τμήματος χειρογράφων τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, τό ὁποῖο περιέχει σχέδια ἁγίων, ἀναφέρεται: *εδό κάμο θημηση ό Γιάννης ζογράφος Κακοπλεβρίτης. 1819. Ἰουνίου 10 ἀρχήσαμε τήν ἐκκλησίαν εἰς Λημπήνοβο*[1].

1. Σιγάλας 1939, 161-162.

Καλαθᾶς Μιχαήλ 1500
(Calata Michele, Calata, Calatha Micali)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, μνημονεύεται σέ ἔγγραφο τοῦ 1500 στό Ἡράκλειο[1].

1. Cattapan 1968, 115 καί 1972, 208, ἀρ. 130.

Καλαποδᾶς βλ. *Σιδέρης Γεώργιος*

Καλαρώνης 1620

ΠΑΤΡ. Παπα-Μανουήλ.
ΒΙΟΓΡ. Μνεία σέ συμφωνητικό πού ἔγινε τό 1620, μετα-

ξύ τοῦ ἡγουμενοσυμβουλίου τῆς μονῆς Μουνδῶν καὶ τοῦ ζωγράφου, γιά νά τοιχογραφήσει τό καθολικό ὁ Καλαρώνης μέ πρότυπο τό ναό τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου τῆς Χίου. Ἡ ἔλλειψη χρημάτων δέν ἐπέτρεψε τήν πραγματοποίηση τοῦ ἔργου[1].

1. Ἄμαντος 1931, 469· Ἀξιωτάκης 1985, 17.

Καλ(λ)έργης Κωνσταντίνος 1720 †1765

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΠΑΤΡ. Ἀναστάσιος Ἀναγνώστης.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Κωνσταντίνου Καλέργη.*
ΒΙΟΓΡ. Γιός τοῦ Ἀναστασίου Ἀναγνώστη καί τῆς Ζαμπέλας Κρεζία καί ἐγγονός τοῦ Φραγκίσκου Καλέργη*. Μαθητής τοῦ Γεωργῆ Πετρουλῆ*, ὁ ὁποῖος στή διαθήκη του τό 1727 ἄφησε ὅλα του τά σύνεργα ζωγραφικῆς στόν Καλέργη. Πέθανε τό 1765[1].
ΕΙΚΟΝΑ Περιτομή ΧΣ καί ἅγιοι, 1720, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Ἀθήνα[2].

1. Σισιλιᾶνος 1935, 102· Κονόμος 1970α, 24 2. Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 44, ἀρ. 276· Κονόμος, *ὅ.π.*

Καλ(λ)έργης Λαμπριανός 1449-1458
(Labriano Calergi)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, κατά τό διάστημα 1449-1458 βρισκόταν στό Ἡράκλειο[1].

1. Cattapan 1968, ἀρ. 81.

Καλ(λ)έργης Μακάριος 1681-1683

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος, ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μακαρίου ἱερομονάχου Καλέργι* (εἰκ. 1).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ τοῦ Πάθους, 1683, καθολικό μονῆς Ἰβήρων, Ἄθως[1] 2) ΘΚ Ζωοδόχος Πηγή, παρεκκλήσιο Ἁγίου Νικολάου, ν. Ἁγίας Ἑλένης, Χώρα, Μύκονος[2]. Στό χειρόγραφο Προσκυνητάριο, ἀρ. 293, σελ. 46 τῆς μονῆς Βατοπεδίου στήν περιγραφή τοῦ κουβουκλίου τῆς εἰκόνας τῆς Ἐσφαγμένης μέ χρονολογία 1681 ἀναφέρεται: *χείρ δέ Μακαρίου ἱερομονάχου, ζωγράφου Καλλέργη*[3].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1974α, 434 καί Ἕλληνες Ζωγράφοι 1, 95.

1. Millet-Pargoire-Petit 1904, ἀρ. 249 2. Κυριαζόπουλος 1980-81, 213 (χρονολογεῖ στόν 18ο αἰ.) 3. Πληροφορία Ἰωακείμ Παπάγγελου 1996.

Κα(λ)λέργης Νικόλαος (1) 1651

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Ἰάκωβος.
ΙΔΙΟΤ. Pitor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας στίς 7 Μαρτίου 1651 ὑπογράφει ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη στό Ἡράκλειο: *il signor Nicolo Calergi pitor quondam signor Giacomo*[1].

1. Καζανάκη 1981, 199, ἀρ. 21.

Καλ(λ)έργης Νικόλαος (2) 1699-1747

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος (οἰκογένεια κρητική).
ΠΑΤΡ. Φραγκίσκος (Κέκος).

6. Καλέργης Νικόλαος (2), ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, εἰκ. ἀρ. 9.

7. Καλέργης Νικόλαος (2), Ἅγιος Χαράλαμπος μέ σκηνές βίου, εἰκ. ἀρ. 14.

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.

ΥΠΟΓΡ. *Νικολάου Καλέργη χείρ* (εἰκ. 1), *χείρ Καλέργη* (εἰκ. 2), *χείρ Νικολάου Καλέργη* (εἰκ. 3, 7, 9, 12, 13, 16, 17, 21, 22, 23· τοιχ.), *χείρ Νικολάου Καλλέργη* (εἰκ. 10), *χείρ Νικολάου Καλέργι* (εἰκ. 14, 15, 25).

ΒΙΟΓΡ. Γόνος κρητικῆς οἰκογένειας ἀπό τό Ρέθυμνο, πού ἐγκατέλειψε τήν πόλη ὕστερα ἀπό τήν τουρκική κατάκτηση (1645). Ἀκολούθησε τό ἐπάγγελμα τοῦ πατέρα του Φραγκίσκου Καλέργη*, τοῦ ὁποίου ἰδιοκτησία ἦταν ὁ ναός τῆς Ἁγίας Ἄννας στήν πόλη τῆς Ζακύνθου, πού τοιχογράφησε ὁ Νικόλαος (βλ. τοιχ.). Σέ ἀνέκδοτο κώδικα τοῦ ναοῦ τῆς Φανερωμένης Ζακύνθου (φ. 36) ἀναφέρεται τό 1744 ἡ ἐκτέλεση μιᾶς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ ἀπό τόν Νικόλαο Καλέργη, ἡ ὁποία στοίχισε *τζεκίνια ἑφτά καί ρεάλια 57*[1] (εἰκ. 22).

ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀθήνα: 1) Ἔγερση Λαζάρου, 1699 2) Μαρτύριο Χαραλάμπους, 1701 3) Ἡ προφητεία τοῦ Βαλαάμ, 1722 4) ΘΚ Βρεφοκρατούσα, 1742 καί 5) Γέννηση ΧC, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Βυζαντινό Μουσεῖο[2] 6) Γέννηση, 1720, συλλογή Μ. Καλλιγᾶ[3] 7) Μεταμόρφωση, 1737, Μουσεῖο Κανελλοπούλου, ἀρ. 63[4] 8) ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, τ. συλλογή Ἀλ. Χωρέμη, κατόπιν συλλογή Δ. Μελᾶ (ὑπογραφή ὕποπτη)[5] Ζάκυνθος: 9-12) ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, 1723, Δύο βημόθυρα μέ παραστάσεις Ἀγγέλου μέ τά σύμβολα τοῦ Πάθους, 1732, καί Ἀγγέλου πού ἀνακρατεῖ τόν Χριστό νεκρό καί Πρόδρομος, Μουσεῖο (ἀπό ν. Παναγίας Ἀρσενιώτισσας τοῦ Τσουρούφλη)[6] 13) Ἀναστάσιος ὁ Πέρσης, Γεώργιος καί Λουκία, 1724, ν. Τριμάρτυρο τοῦ Γαρζώνη, Ἀκρωτήρι[7] 14) Χαράλαμπος μέ σκηνές βίου του, 1728, Μουσεῖο (ἀπό ν. Βλαχέραινας τῶν Μπακάληδων)[8] 15) ΧC Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος, 1732, Μουσεῖο (ἀπό ν. Ταξιάρχη τοῦ Πασπαλιάρη)[9] 16) Ἄγγελος, 1736 17) Εἰσόδια ΘΚ, 1739 18-20) ΧC Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος, Ἄγγελος καί θωράκια τέμπλου, Μουσεῖο

8. Καλέργης Νικόλαος (2), Ἅγιος Νικόλαος, τοιχ.

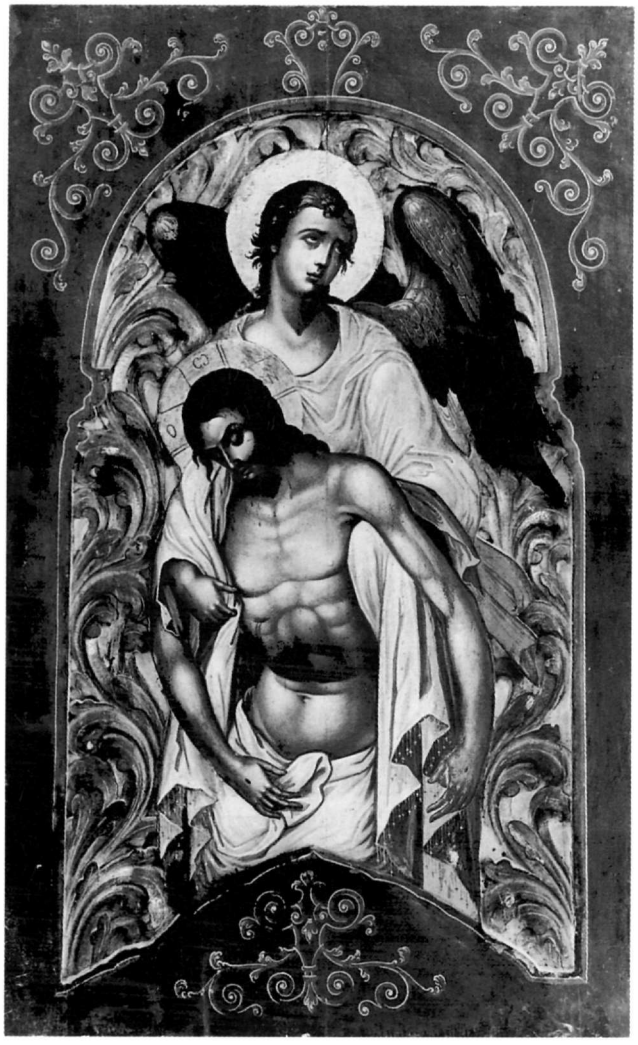

9. Καλέργης Νικόλαος (2), Βημόθυρο, εἰκ. ἀρ. 12.

(ἀπό ν. Ἁγίου Πνεύματος, ἰδιοκτησία Κλαυδιανοῦ, χ. Γαϊτάνι)[10] 21-23) ΘΚ μέ προφῆτες, 1743, ΧΣ καί Ἰω Πρόδρομος, ν. Ἁγίου Χαραλάμπη στό Ποτάμι, πόλη[11] 24) ΧΣ, 1744 καί 25) ΘΚ Βρεφοκρατούσα, ν. Φανερωμένης, πόλη (κάηκαν τό 1953)[12] 26) ΧΣ, 1747 καί 27) ΘΚ Κυρία τῶν Ἀγγέλων, ν. Ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου, χ. Μεγάλο Γαλάρο[13] 28) Ἰω Πρόδρομος, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, Μπελούσι[14] 29) ΧΣ Ἐσταυρωμένος (ἀποδ.), ν. Ἁγίου Νικολάου τοῦ Μώλου, πόλη[15] 30) Φιλοξενία Ἀβραάμ, Μουσεῖο, πόλη[16] Κεφαλονιά: 31) Ἅγιοι Θεόδωροι ἔφιπποι, ν. Ἁγίων Θεοδώρων τοῦ Κατσαΐτη, Ληξούρι[17] Παρίσι: 32) Δέηση μέ ΘΚ καί Ἰω Πρόδρομο, τ. συλλογή Π. Μοδινοῦ[18].

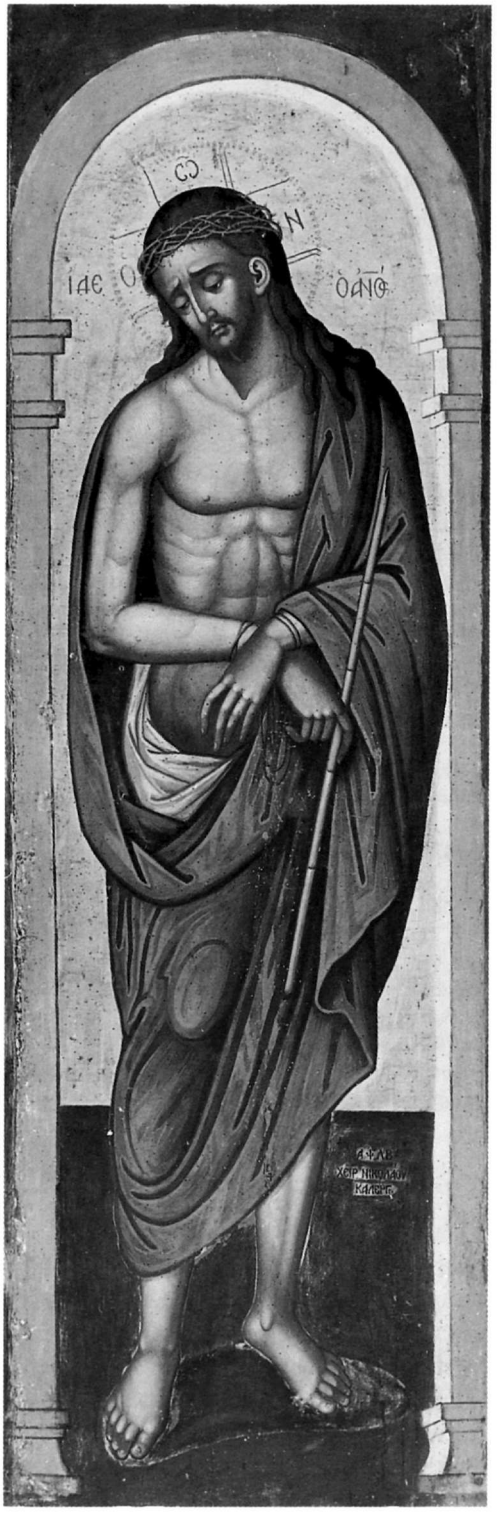

10. Καλέργης Νικόλαος (2), ΧΣ Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος, εἰκ. ἀρ. 18.

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίας Ἄννας τῶν Καλλέργηδων, 1715, Ζάκυνθος, πόλη, (μόνο ὁ ἅγιος Νικόλαος σώζεται στό μουσεῖο Ζακύνθου. Ἡ ὑπογραφή στή σχεδόν κατεστραμμένη τοιχογραφία τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος)[19]. ΒΙΒΛ. Kreidl-Papadopoulos 1970, 110, εἰκ. 88· Χατζηδάκης 1975α, 263 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 98, 125· Ρηγόπουλος 1994α καί 1994β, 283-287.

1. Κονόμος 1964, 14-15 **2.** Σισιλιᾶνος 1935, 101· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, ἀρ. 233, 133, 536, 205, 404· Ξυγγόπουλος 1957, 324, πίν. 70.1 (μόνο γιά τήν προφητεία τοῦ Βαλαάμ)· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1990, 8, πίν. 24β (μόνο γιά τή Γέννηση)· Ρηγόπουλος 1994α, 28-31, 37-38, 44-47, ἀρ. 2, 10, 16, 18, 19· οἱ ὑπογραφές τῶν εἰκόνων ἀρ. 4, 5 ἀπεδείχθησαν πλαστές· βλ. Χρ. Μπαλτογιάννη, Συνεχιστές τῶν Κρητικῶν, ἐφ. Ἡ Καθημερινή, Ἑπτά Ἡμέρες 22.12.1996, 18-19 **3.** Σημ. Μ.Χ. 1953 **4.** Χατζηδάκης 1956α, 16, σημ. 13· Μπρούσκαρη 1985, 188· Ρηγόπουλος 1990, 53, σημ. 10 καί 1994α, 36-37, ἀρ. 8 **5.** Σισιλιᾶνος 1935, 101· Ρηγόπουλος 1994α, 46, ἀρ. 17 **6.** Quinn 1902, 587· Σισιλιᾶνος 1935, 100· Ρηγόπουλος 1994α, 36, ἀρ. 7, 43-44, ἀρ. 15, εἰκ. 8, 9, 51-54, ἀρ. 21, 54, ἀρ. 22· Κονόμος 1960α, 26, εἰκ. 4 καί 1964, 120 **7.** Κονόμος 1967, 168· Ρηγόπουλος 1994, 33, ἀρ. 4 **8.** Κονόμος 1960α, 27, 30· Ρηγόπουλος 1994α, 34-35, ἀρ. 5, εἰκ. 2 **9.** Σισιλιᾶνος 1935, 100· Χατζηδάκης 1956β, 17, εἰκ. 3· Ξυγγόπουλος 1957, 324-325· Κονόμος 1964, 92· Ρηγόπουλος 1994α, 35, ἀρ. 6, εἰκ. 3, 4 καί 1994β, 283-285, πίν. 164.1 **10.** Χατζηδάκης 1967, 27· Κονόμος 1967, 140· Ρηγόπουλος 1994α, 37, ἀρ. 9, εἰκ. 5 καί 1994β, 286, πίν. 165.2, XXIX.3 **11.** Quinn 1902, 587· Σισιλιᾶνος 1935, 100-101· Κονόμος 1964, 139 καί 1967, 181· Ρηγόπουλος 1994α, 38-40, ἀρ. 11, 12, εἰκ. 6, 7, 56, ἀρ. 25 **12.** Quinn, *ὅ.π.*· Σισιλιᾶνος 1935, 101· Κονόμος 1964, 14 καί 1967, 174· Ρηγόπουλος 1994α, 40-42, ἀρ. 13 **13.** Κονόμος 1967, 67 **14.** Σημ. Μ.Χ. 1972 **15.** Κονόμος 1967, 97 **16.** Χατζηδάκης 1967, 27· Ρηγόπουλος 1994α, 54-55, ἀρ. 23 **17.** Καλογερόπουλος 1926, 48· Σισιλιᾶνος 1935, 100· Κονόμος 1966β, 22· Ρηγόπουλος 1994α, 58, ἀρ. 28 **18.** Σημ. Μ.Χ. 1980 **19.** Χατζηδάκης 1956α, 15, εἰκ. 3· Ξυγγόπουλος 1957, 324· Triantaphyllopulos 1985, 364· Κονόμος 1988, 25· Ρηγόπουλος 1994α, 27-28, ἀρ. 1.

* Σημείωση: Εἰκόνα τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος μέ ὑπογραφή Νικολάου Καλέργη ἀνῆκε στήν τ. συλλογή Αἰμ. Βελιμέζη.

Καλέργης Φραγκίσκος (Κέκος[1]) 1662 †1728

ΚΑΤΑΓ. Ρέθυμνο.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ζωγράφος.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Φραγκίσκου Καλέργη* (εἰκ. 1).

ΒΙΟΓΡ. Καταγόταν ἀπό γνωστή κρητική οἰκογένεια, ἡ ὁποία μνημονεύεται καί στόν «Κρητικό Πόλεμο» τοῦ Μαρίνου Τζάνε[2]. Ἀπό τό Ρέθυμνο ἔφυγε μετά τήν κατάκτησή του ἀπό τούς Τούρκους (1645) καί πῆγε στή Ζάκυνθο. Ἐκεῖ, τό 1662, συμφώνησε νά ζωγραφίσει στό ναό τῶν Ἁγίων Σαράντα στούς Κήπους Ζακύνθου *τούς τρεῖς Ἱεράρχες τοῦ Ἁγίου Βήματος μέ τούς ἀγγέλους του καί κολόνες τους καί ἕξι Ἁγίους, ἤτοι τόν Ἅγιον Διονύσιον Ἀρεοπαγίτην, τόν Ἅγιον Ἱερόθεον, τόν Ἅγιον Ἐλευθέριον, τόν Ἅγιον Μηνᾶν καί Ἑρμογένην*[3]. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τοῦ καμένου ἀρχειοφυλακείου Ζακύνθου, στίς 23 Μαρτίου 1677 *τοῦ παρεχώρησεν ὁ μητροπολίτης Ἰωσήφ Δόξας τόν τόπον ὁπού εἶχεν εἰς τήν Σαλτζάδα διά τήν ψυχήν του καί ὅτι εἰς τούς 1687 ἔστησε ταύλινην τήν ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας Ἄννης καί τῷ 1701 ἐτελείωσε ἡ αὐτή ἐκκλησία*[4]. Τήν ἐκκλησία αὐτή, ὅπως καί τή βιβλιοθήκη του, ἄφησε στήν κόρη του Ἀναστασία, τή μόνη κόρη μεταξύ τεσσάρων ἀγοριῶν πού εἶχε ἀποκτήσει ἀπό τό γάμο του μέ τήν Ἐλησά[5] (μεταξύ τῶν γιῶν καί ὁ Νικόλαος Καλέργης*, ζωγράφος). Μέ ἀπόφαση τοῦ προβλεπτῆ Ζακύνθου, στίς 8 Ἰουνίου 1677 ἀποστερήθηκε τό ἀντίγραφο εἰκόνας τῆς Θεοτόκου Ἀναφωνήτριας, τό ὁποῖο ὁ ἴδιος *ὁ αἰδαισιμότατος ἐφημέριος Φραγκῖσκος Καλέργης, ὅστις εἶναι καί ζωγράφος, ἐτόλμησεν' ἀντιγράψῃ*, γιά νά ἐκτεθεῖ σέ προσκύνημα στό ναό τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων τῆς πόλεως Ζακύνθου, στόν ὁποῖο ἦταν ἱερέας. Ἡ πρότυπη εἰκόνα ἀνῆκε στή μονή Ἀναφωνήτριας Ζακύνθου καί τήν κατέβαζαν στήν πόλη σέ περιόδους ἀνομβρίας[6]. Στόν κώδικα 112 τῆς τέως βιβλιοθήκης Ἀλ. Κολυβᾶ (συλλογή Δ. Λοβέρδου) μνημονεύεται ὡς ρεφερενδάριος Ζακύνθου τά ἔτη 1691, 1696 καί 1714[7]. Πέθανε στίς 20 Μαρτίου 1728 καί ἐτάφη στόν ἰδιόκτητο ναό τῆς Ἁγίας Ἄννας Ζακύνθου[8].

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ ἔνθρονη, 1665, συλλογή Κ. Μαρτίνου (τ. συλλογή Ἀλ. Χωρέμη καί Δ. Μελᾶ), Ἀθήνα[9] 2) ΘΚ Ἀναφωνήτρια, μονή Παναγίας Ἀναφωνήτριας, Ζάκυνθος[10] 3) Εἰκόνες (βλ. καί ΒΙΟΓΡ.), ν. Ἁγίων Σαράντα ἤ Ἁγίας Πελαγίας στούς Κήπους, Ζάκυνθος (κάηκαν τό 1953)[11].

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1974α, 434 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 95, 98.

1. Ὡς Κέκος, πατέρας τοῦ Νικολάου Καλ(λ)έργη, ἀναφέρεται ὁ Φραγκίσκος Καλέργης σέ ἀνέκδοτο κώδικα τοῦ ναοῦ τῆς Φανερωμένης Ζακύνθου: Κονόμος 1964, 14-15 **2.** Ξηρουχάκης 1908, 443, στίχ. 25 **3.** Κονόμος 1967, 142-143 **4.** Κονόμος 1970α, 25 **5.** Σισιλιᾶνος 1935, 98-99· Κονόμος, *ὅ.π.* **6.** Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.*· Ζώης 1963, 254· Κονόμος 1964, 32-33 καί 1988, 81-82 **7.** Λάμπρος 1916, 471· Ζώης, *ὅ.π.* **8.** Ζώης 1923, 108· Κονόμος 1970α, 25 **9.** Σισιλιᾶνος 1935, 99· Λεμπέση-Ἐτζέογλου 1990, 309 **10.** Κονόμος 1964, 33 **11.** Κονόμος 1967, 142.

Καλ(λ)έργης Χριστόδουλος 1698-1740

ΚΑΤΑΓ. Μύκονος.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Χριστοδούλου Καλλέργη* (εἰκ. 1, 3, 10),

χείρ Χριστοδούλου Καλέργη (εἰκ. 4, τοιχ. 4), *διά χειρός κἀμοῦ τοῦ ἐλαχίστου ζωγράφου Χριστοδούλου Καλλέργη ἐκ νήσου Μυκόνου* (τοιχ. 2), *διά χειρός ἐμοῦ Χριστοδούλου Καλλέργη ἐκ νήσου Μυκόνου* (τοιχ. 5).

ΒΙΟΓΡ. Ὅπως προκύπτει ἀπό τά σωζόμενα ἔργα του, ἐργάσθηκε καί στήν Πελοπόννησο τήν περίοδο τῆς δεύτερης ἑνετοκρατίας (1680-1715). Μετά τή νέα τουρκική κατάκτηση ἐπέστρεψε στή Μύκονο.

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ Κυρία τῶν Ἀγγέλων, 1712, ἰδιοκτησία Φ.Α. Γαλάνη, Μύκονος[1] 2) ΧC Ἐσταυρωμένος, 1725, μονή Ἁγίου Παντελεήμονος, Μύκονος[2] 3) ΘΚ Γλυκοφιλούσα, 1729, τ. συλλογή Ζερβουδάκη, Ἀθήνα[3] 4) Εἰκόνα τέμπλου, 1732, μονή Κιτριανῆς, Σίφνος[4] 5) ΘΚ, 1735 καί 6) ΧC, 1736, ν. Ἁγίου Νικολάου Παραλίας, Χώρα, Μύκονος[5] 7) Ἁγία Τριάς, 1740, ν. Ἀναλήψεως καί Εὐαγγελισμοῦ, Ἀμοργός[6] 8) Ἁγία Τριάς, ν. Ἁγίας Τριάδας, Ἀμοργός[7] 9) ΘΚ, ν. Ἁγίας Παρασκευῆς, Μύκονος[8] 10) ΧC, ν. Μεταμορφώσεως, χ. Ἀπολλωνία, Σίφνος[9].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Μονή Κοιμήσεως Θεοτόκου Ἀρτοκωστᾶς ἤ Ὀρθοκωστᾶς, 1698, Κυνουρία[10] 2) ν. Προδρόμου, 1701, χ. Μεγάλη Βρύση, Λακωνία[11] 3) ν. Ἁγίου Ἰωάννου, 1706, χ. Μηλιά (Ξανθιάνικα), Μεσσηνιακή Μάνη[12] 4) ν. Ἁγίου Νικολάου, πρίν ἀπό τό 1715, κάστρο Ζαρνάτας, Μάνη[13] 5) Μονή Ταξιαρχῶν, 1719, Σέριφος[14].

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 258, 261 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 116, 117, 122.

1. Κυριαζόπουλος 1980-81, 213-214, σημ. 10 **2.** Μάνεσης 1964, 13-14· Κυριαζόπουλος, *ὅ.π.* **3.** Σισιλιᾶνος 1935, 102· Μπαλτογιάννη 1986, ἀρ. 27 **4.** Ἀλιπράντης 1979, 57, ἀρ. 1 **5.** Κουκουλές 1908, 23· Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.*· σημ. Χρ. Μπαλτογιάννη (σημειώνει τίς χρονολογίες) **6.** Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων **7.** Πληροφορία τῆς ἴδιας Ἐφορείας **8.** Κυριαζόπουλος 1980-81, 213, σημ. 10 **9.** Δρανδάκης 1964α, 421 **10.** Καλογερόπουλος 1943, 882β· Γριτσόπουλος 1948, 441· Γιαννακόπουλος-Παρασκευόπουλος 1959, 54· Ἀθανασίου 1974, 23 **11.** Κουκουλές 1908, 23 **12.** Βαγιακᾶκος 1967, 174· Δρανδάκης 1983, 131 **13.** Κουγέας 1933, 287· Δρανδάκης 1976, 238 καί 1983, 131 **14.** Εὐαγγελίδης 1913, 103· Gerola 1916, 225, 234, 235.

Καληνανάκης Γεώργιος 17ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.

ΒΙΟΓΡ. Ἐργάσθηκε στα Δωδεκάνησα[1].

1. *Ζωγραφική στή Ρόδο 1988* (χ. σελ.).

11. Καλιάκης Ἐμμανουήλ, ΧC καί ἅγιος Γεώργιος, εἰκ. ἀρ. 3.

Καλιάκης Ἐμμανουήλ (Μανέας) 1612
(Cagliachi)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.

ΙΔΙΟΤ. Pitor.

ΥΠΟΓΡ. *[Ἐμμα]νουηλ Καλιάκη* (εἰκ. 1), *[Ε]μμανου[ηλ Καλι]ακη* (εἰκ. 3), *χείρ Ἐμμαν. Καλιάκου* (εἰκ. 4).

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, ἀναφέρεται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη τῆς 8ης Ἰανουαρίου 1612 στό Ἡράκλειο: *signor Manea Cagliachi pitor*[1].

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἄνωθεν οἱ Προφῆται (ἀπό ν. Παναγίας Γκουβερνιώτισσας, χ. Ποταμιές Ἡρακλείου[2] καί 2) ΘΚ Ζωοδόχος Πηγή (ἀποδ.), Ἱστορικό Μουσεῖο, Ἡράκλειο [3] 3) ΧC ἔνθρονος καί Γεώργιος ὁλόσωμος, Ἱστορικό Μουσεῖο, Ἡράκλειο (ἀπό ν. Παναγίας Γκουβερνιώτισσας)[4] 4) ΘΚ Ὑψηλοτέρα, Ἐθνική Πινακοθήκη, Σεράγεβο, Βοσνία[5].

1. Καζανάκη 1981, 198, ἀρ. 19 2. Ξανθουδίδης 1903, 57 (διαβάζει Καλάκης)· Σπανάκης, *Κρήτη* Α΄, 184, εἰκ. σελ. 185· Ἀλεξίου 1953, 31, πίν. Γ΄· Καζανάκη, *ὅ.π.* 3. Ἀλεξίου, *ὅ.π.* (ἀναφέρει τήν εἰκόνα χωρίς νά τήν ἀποδίδει στό ζωγράφο) 4. Καζανάκη 1981, 198, ἀρ. 19· Μπορμπουδάκης 1985, εἰκ. 42 (δέν ἀναφέρει τήν ὑπογραφή τοῦ ζωγράφου) 5. Mazalić 1965, 116-117, εἰκ. 16 καί 1967, εἰκ. 47.

Καλιάκης Τζώρτζης 1638-1650
(Cagliachi Giorgi)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Ἰωάννης.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται στή διαθήκη τοῦ ἱερέα πατέρα του (30 Μαΐου 1638), ὁ ὁποῖος ὁρίζει *νά βάλουσι ἕνα κόνισμα νά ζογραφήσι ὁ υἱός μου Ντζόρτζι ὁ δηάκος τούς τρίς ἀρχιερίς Βασίλιον, Γριγόριον καί Χρισόστομο*[1]. Ἡ εἰκόνα θά τοποθετηθεῖ, σύμφωνα μέ τήν ἐπιθυμία τοῦ πατέρα, ἐπάνω ἀπό τόν τάφο του στήν ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Κυριακῆς τοῦ Κάστρου, τήν ὁποία ἀφήνει στόν Τζώρτζη μέ τήν ἐνορία της, τά σκεύη, τά βιβλία καί ὅ,τι ἄλλο τῆς ἀνήκει. Ὁ Τζώρτζης ἀναφέρεται ἐπίσης στίς 22 Ἰουλίου 1650 σέ ἐξουσιοδότηση ἱερέων τοῦ Χάνδακα[2].

1. Κωνσταντουδάκη 1975α, 38 2. Καζανάκη 1981, 198-199, ἀρ. 20.

Καλιάτης Μάρκος 1545-1573

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Μανοῦσος.
ΙΔΙΟΤ. Pictor.
ΒΙΟΓΡ. Στίς 12 Φεβρουαρίου 1545 ἀναφέρεται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη στό Ἡράκλειο, μαζί μέ τό ζωγράφο Μανέα Ρίτζο*[1]. Μνημονεύεται καί σέ ἄλλα δικαιοπρακτικά ἔγγραφα στό Ἡράκλειο ἀπό τό 1554 ὡς τό 1573[2]. Στίς 18 Σεπτεμβρίου 1573 ὁ καθολικός ἐπίσκοπος Σητείας καί Ἱεράπετρας Vinan συμβάλλεται μέ τό ζωγράφο στό Χάνδακα[3].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, ἀρ. 87 2. Μέρτζιος 1961-1962, 257· Παλιούρας 1973, ἀρ. 16· Κωνσταντουδάκη 1977, 175, ἀρ. 25 3. Παναγιωτάκης 1986, 24.

Καλι(υ)βωκᾶς Διονύσιος 1806-1887[1]

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΥΠΟΓΡ. *Γραφή Δ. Καλιβωκᾶ Ζακυνθίου* (εἰκ. 1), *Δ. Καλιβωκᾶς* (εἰκ. 2).
ΒΙΟΓΡ. Μαθητής τοῦ Νικολάου Καντούνη*. Συνέχισε τίς σπουδές του στήν Ἰταλία, ὅπου ἔμεινε δώδεκα περίπου χρόνια. Διετέλεσε καθηγητής τῆς Ἰχνογραφίας στήν Ἰόνιο Ἀκαδημία. Διακρίθηκε κυρίως ὡς προσωπογράφος καί ἔργα του ὑπάρχουν στή Ζάκυνθο, τήν Κεφαλονιά, τήν Ἐθνική Πινακοθήκη καί τό Ἱστορικό καί Ἐθνολογικό Μουσεῖο τῆς Ἀθήνας[2].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Μυστικός Δεῖπνος, 1856 (ἀντίγραφο πίνακα τοῦ Leonardo da Vinci), ν. Ἁγίας Παρασκευῆς Λευκάδα[3] 2) Γέννηση ΧΣ, 1859 3) Βάπτιση ΧΣ (ἀποδ.) 4-6) Εὐαγγελιστές (ἀποδ.) καί 7-17) Ἀπόστολοι στό τέμπλο (ἀποδ.), ν. Παντοκράτορος, Λευκάδα[4] (οἱ εἰκόνες 2-6 ἀποτελοῦν τήν οὐρανία τοῦ ναοῦ).

1. Ροντογιάννης 1974, 438 2. Κονόμος 1989α, 31-32, εἰκ. 20 3. Ροντογιάννης 1974, 439 4. Ροντογιάννης 1974, 438-439.

Καλ(ι)καντζάκης Ἀναγνώστης 1764-1791

ΚΑΤΑΓ. Μάνη.
ΥΠΟΓΡ. *χεῖρ ἀναγνώστου Καλκαντάκη νίκλου* (τοιχ. 1), *χήρ α(ν)αγνώστου Κα(λ)καντζάκη νικλου* (τοιχ. 3), *χείρ αναγνώστου Νικλιάνικα* (τοιχ. 4), *χηρ αναγνώστου Καλικαντάκη νίκλου* (τοιχ. 5), *διά χειρός ὑπ' ἐμοῦ ἀναγνώστου Καλκαντζάκη νίκλου* (τοιχ. 6).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μάνη: 1) ν. Ἁγίου Ἰωάννη, 1764, χ. Βαχός[1] 2) ν. Ἐπισκοπῆς, 1775, χ. Σταυρί[2] 3) ν. Ταξιάρχη, 1773, χ. Καρβελᾶς[3] 4) ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος, στό κτιστό τέμπλο, 1773, χ. Σκουτάρι[4] 5) ν. Ἁγίου Πέτρου, 1780, χ. Καρβελᾶς[5] 6) ν. Ἁγίου Νικολάου, 1791, χ. Βαχός[6].

1. Δρανδάκης 1993, 156, σημ. 288 2. Δρανδάκης 1964β, 78-80, πίν. 54 καί 1983, 131 3. Δρανδάκης 1983, 131 καί 1993, 83, 84, σημ. 159 4. Δρανδάκης 1983, 131 καί 1993, 200, σημ. 376 5. Δρανδάκης 1983, 131 καί 1993, 87, σημ. 163 6. Δρανδάκης 1983, 131 καί 1993, 160.

Καλλανᾶς Ἀνδρέας 1704

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *Κόπος Ἀνδρέου ἱερομονάχου τοῦ Καλλανᾶ.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἀποτομή Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, 1704, Μουσεῖο Μπενάκη (ἀπό συλλογή Αἰμ. Βελιμέζη)[1].

1. Δεληβορριᾶς 1980, 75, εἰκ. 65 (ἡ ὕποπτη ὑπογραφή ἀποδείχτηκε ὅτι εἶναι γνήσια).

Καλλιεργάκης Ἀναγνώστης 1785-1787

ΚΑΤΑΓ. Πραστεῖο Μάνης.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Ἀναγνώστη Φιλιππάκη καί Ἀνα-*

12. Καλλανᾶς Ἀνδρέας, Ἀποτομή Ἰωάννου Προδρόμου, εἰκ.

γνώστη Καλλιεργάκη ἀπό Ἀνδρούβιστα καί Πραστίο καί Πούλου Δημαγγελέα Κουτούφαρι καί Ἀναγνώστη Πενταχωρέα (τοιχ. 1), *διά χειρός ἐμοῦ Ἀναγνώστη Φιλιππάκη Ἀνδρούβιστας καί ἐμοῦ Ἀναγνώστη Καλειεργάκη ἐκ Πραστίου* (τοιχ. 2, 3).

ΣΥΝΕΡΓ. Π. Δημαγγελέας, Ἀν. Πενταχωρέας καί Ἀν. Φιλιππάκης.

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μ ά ν η: 1) ν. Ἁγίου Νικολάου, 1785, χ. Κάτω Δολοί[1] 2) ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1786, χ. Σταυροπήγιο (Βαρούσι)[2] 3) ν. Ζωοδόχου Πηγῆς, 1787, Κάστρο Ζαρνάτας[3].

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 258 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι*, 1, 117· Δρανδάκης 1981, 473.

1. Κουγέας 1934, 108· Πετρονώτης 1982β, 132· Δρανδάκης 1983, 131 **2.** Ζίας-Κακούρης 1975, 125· Δρανδάκης 1983, 136 **3.** Κουγέας 1933, 288· Πετρονώτης, ὅ.π.· Δρανδάκης 1983, 131.

Καλλίνικος (1) 1640

ΚΑΤΑΓ. Στερεά Ἑλλάδα.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Καλλινίκου μοναχοῦ.*

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ, 1640, τ. συλλογή Αἰμ. Βελιμέζη, Ἀθήνα[1] 2) Ὑπάτιος, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ. 161, Ἀθήνα[2].

ΒΙΒΛ. Bettini 1933, 47, σημ. 1.

1. Σημ. Μ.Χ. **2.** Σωτηρίου 1931, 78 (ἀναφέρει ὅτι ἡ ὑπογραφή εἶναι πιθανῶς τῶν χρόνων τῆς ἐπισκευῆς)· Σισιλιᾶνος 1935, 102.

Καλλίνικος (2) 17ος αἰ.(;)

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος, καλλιγράφος καί μικρογράφος.

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΕΣ Κώδικας Λειτουργιῶν, Μουσεῖο Θρησκευτικῆς Τέχνης, ἑλληνικό χειρόγραφο 23, Βουκουρέστι.[1]

Brătulescu 1939, 76, πίν. 21-32· Nicolescu 1964, ἀρ. 64.

Καλλίνικος (3) 1743

ΙΔΙΟΤ. Μοναχός.

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἰω Πρόδρομος καί 2) Ἀρχάγγελος, 1743, μονή Χρυσορρογιάτισσας, χ. Πάνω Παναγιά, Κύπρος[1].

1. Gunnis 1937, 366.

Κάλμος Νικόλαος 1609(;)

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.

ΕΙΚΟΝΑ Ἰω Θεολόγος μέ σκηνές βίου, 1609(;), ναΐσκος στή θέση Ἀβοῦρκος, χ. Κυριάκι, Φωκίδα[1].

1. Κρέμος 1880α, 229, σημ.

Κάλμπος Νικόλαος 1674-1687

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, δάσκαλος ἁγιογραφίας.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νικολάου ιερε(ως) του Κάλμπου* (εἰκ. 1).

ΒΙΟΓΡ. Ἀπό κρητική οἰκογένεια[1] ἐγκατεστημένη στή Ζάκυνθο, συμφώνησε τό 1678 νά ζωγραφίσει τόν Ἰωάννη Πρόδρομο στό ναό τῆς Φανερωμένης στά Σεληνάτα Ζακύνθου[2] καί τό 1687 νά διδάξει τήν *προφεσιόν τήν ἁγιογραφοσύνη καί τήν ψαλτική σέ τέρμινο χρόνους τέσσερους* στόν Ἰωάννη Δανίλη*[3].

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Νικόλαος μέ σκηνές βίου, 1674, ἰδιωτική συλλογή, Ἀθήνα[4] 2) Τρίμορφο, ἰδιωτική συλλογή, Ἀθήνα[5] 3) Εἰκόνα δίζωνη μέ ΘΚ, Γεώργιο, Παρασκευή καί σκηνή πλοίου πού κινδυνεύει (ἀποδ.), μονή Παναγίας Χοζοβιώτισσας, Ἀμοργός[6].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1974, 434 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 95.

1. Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1986, ἀρ. 168 **2.** Κονόμος 1967, 178 καί 1988, 80 **3.** Ζώης 1923, 108· Σισιλιᾶνος 1935, 103· Κονόμος 1988, 80 **4.** Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου, *ὅ.π.*· Λεμπέση - Ἐτζέογλου 1990, 309 **5.** Ζώης 1923, 59 **6.** Vassilakes-Mavrakakes 1987, ἀρ. 203.

Καλογερᾶς Ἰωάννης 1600-1630
(Callog(h)era Zuanne)

ΙΔΙΟΤ. Pittor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφες μαρτυρίες, τό 1600 νυμφεύθηκε στή Βενετία, ὅπου καί κατοίκησε ἀργότερα, στήν ἐνορία τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου[1]. Τό 1606 ἦταν μάρτυρας σέ πληρωμή τοῦ ζωγράφου Γ. Πλούτινου*[2]. Στό διάστημα 1620-1630 μνημονεύεται στό ἀρχεῖο τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητας Βενετίας[3]. Στίς 28 Ἰουνίου 1630 ὁ Zuanne Callogiara, pittor καλεῖται νά ἐξετάσει μερικές ζωγραφιές στό ναό τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου στό Torcello[4].
ΒΙΒΛ. Chatzidakis 1962, 47-48.

1. Βελοῦδος 1893, 145· Scrinzi 1920, 271· Bettini 1933, 44 **2.** Μέρτζιος 1939, 232 **3.** Βελοῦδος, *ὅ.π.* **4.** Scrinzi, *ὅ.π.*· Bettini, *ὅ.π.*

Καλογερᾶς Μακάριος 1664

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφη μαρτυρία, στίς 24 Ἰουλίου 1664 ὑποσχέθηκε νά μάθει σέ δύο χρόνια στόν Ἀντώνιο Παπαδόπουλο* τήν τέχνη τῆς ζωγραφικῆς *καί νά τόνε βγάλῃ δάσκαλον περφέτον τῆς αὐτῆς προφεσιός*[1].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1974α, 434 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι*, 1, 95.

1. Ζώης 1963, 256· Κονόμος 1970, 26 καί 1988, 80.

Καλογέρου(;) Χαράλαμπος 1620
(Kaloyeron Karalambo)

ΕΙΚΟΝΑ Ἀρχάγγελοι Μιχαήλ καί Γαβριήλ, 1620, τ. συλλογή Bay, Κάιρο[1].

1. *Collection Bay*, ἀρ. 176.

Καλοδονᾶς βλ. *Πορφύριος*

Καλοδούκας Μήκλης 1791-1802

ΚΑΤΑΓ. Σύμη.
ΒΙΟΓΡ. Ἐργάσθηκε στά Δωδεκάνησα[1].

1. *Ζωγραφική στή Ρόδο* 1988 (χ. σελ.).

Καλομάτης Τζώρτζης 1648-1650
(Calomati Zorzi)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη(;).
ΠΑΤΡ. Παπα-Κωνσταντής.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ νοταριακό ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας, τό 1648 βρισκόταν στό Ἡράκλειο καί ἦταν ἐκτιμητής σέ προίκα[1]. Στίς 22 Ἰουνίου 1650 ἀναφέρεται σέ ἐξουσιοδότηση, μαζί μέ ἄλλους δεκαεπτά ὀρθόδοξους ἱερεῖς τοῦ Χάνδακα[2].

1. Κωνσταντουδάκη 1975α, 127 **2.** Καζανάκη 1981, 199, ἀρ. 22.

Καλονᾶς Ἰωάννης 1705

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΠΑΤΡ. Μιχαήλ.
ΙΔΙΟΤ. Νοτάριος, ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ κρητικός δημόσιος νοτάριος καί ζωγράφος (*perito della professione di pitore*) Ἰωάννης Καλονᾶς, πού ἐργαζόταν στά Κύθηρα, ἐκλήθη τό 1706 ἀπό τίς βενετικές ἀρχές τῶν Κυθήρων νά ἀντιγράψει τήν κτητορική ἐπιγραφή τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου στά Σανίδια καί νά καταθέσει τό κείμενο στήν ἁρμόδια ὑπηρεσία, ὕστερα ἀπό διαφωνία πού εἶχε προκύψει γιά τήν κυριότητα τοῦ ναοῦ. Ὁ Καλονᾶς, ἐκτός ἀπό τό ἀντίγραφο τῆς ἐπιγραφῆς, παρουσίασε στίς 2 Αὐγούστου 1705 καί σκαρίφημα τῆς διάταξης τοῦ ζωγραφικοῦ διακόσμου τοῦ ναοῦ[1].
Στά ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητας Βενετίας ἀναφέρεται κάποιος Τζουάνες Καλονᾶς, κουμπάρος σέ γάμο πού ἔγινε τό 1765 στόν Ἅγιο Γεώργιο τῶν Ἑλλήνων, χωρίς νά εἶναι βέβαιο ὅτι πρόκειται γιά τό ζωγράφο[2].

1. Μαλτέζου 1989, 272-273, σημ. 14-15, 286-287 καί 1991, 272-273, εἰκ. 1-2 **2.** Μανούσακας 1993, 15-16, ἀρ. 56.

Καλονίτης: παρανάγνωση τοῦ *Καλαρρύτης* βλ. *Ζούκης Δημήτριος.*

Καλός Θεόφιλος ἤ Θεοφύλακτος 1751 †1777

ΚΑΤΑΓ. Λευκάδα.
ΠΑΤΡ. Βασίλειος.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται ὡς ζωγράφος σταυρῶν, στά βιβλία ἐσόδων-ἐξόδων τῶν ναῶν τῆς Παναγίας τῶν Εἰσοδίων καί τῆς Παναγίας τῶν Ξένων στή Λευκάδα κατά τά ἔτη 1772-1774[1].

1. Ροντογιάννης 1974, 373-374.

Καλουδᾶς Θεόδωρος 1729

ΚΑΤΑΓ. Κυκλάδες.
ΙΔΙΟΤ. Ἀναγνώστης.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Θεοδόρου ἀναγνώστου Καλουδᾶ καί Πέτρου Μαυρογένη.*
ΣΥΝΕΡΓ. Πέτρος Μαυρογένης.
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Καρδιώτισσα, 1729, ν. Εἰσοδίων Θεοτόκου, χ. Μάρπησσα (Τσηπίδο), Πάρος[1].

1. Ὀρλάνδος 1964, 137, πίν. 62.

Καλούδης Ἀναστάσιος 1728-1742

ΚΑΤΑΓ. Καπέσοβο Ἰωαννίνων.
ΠΑΤΡ. Ἰωάννης.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός τοῦ εὐλαβεστάτου ἱερέως κυροῦ Κωνσταντίνου καί Νικολάου καί Ἀναστασίου αὐταδέλφων* (τοιχ. 1), *διά χειρῶν κἀμοῦ τοῦ ταπεινοῦ Ἀναστασίου Ἰω(άννου) Καλούδη καί αὐταδέλφων μου ἐκ κώμης Καπετσόβου κατά Ἰωάννινα* (τοιχ. 2).
ΣΥΝΕΡΓ. Κωνσταντίνος καί Νικόλαος Καλούδης, ἀδελφοί του.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Ἁγίου Μηνᾶ, 1728 καί 2) ν. Προφητῶν Ἠλιοῦ καί Ἐλισσαίου, 1742, Σιάτιστα, Κοζάνη[1].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 252· Χατζηδάκης 1982, 424 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 108, 110.

1. *ΕΕΒΣ Β΄*, 1925, 325-326· Παπασωτηρίου 1930, 356-357· Θεοχαρίδου 1979, 56, σημ. 4, 7· Μακρῆς 1981, 23· Βαρσαμίδης 1990, 61.

Καλούδης Κωνσταντίνος 1728-1742

ΚΑΤΑΓ. Καπέσοβο Ἰωαννίνων.
ΠΑΤΡ. Ἰωάννης.
ΥΠΟΓΡ. βλ. Καλούδης Ἀναστάσιος.
ΣΥΝΕΡΓ. Ἀναστάσιος καί Νικόλαος Καλούδης, ἀδελφοί του.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Ἁγίου Μηνᾶ, 1728 καί 2) ν. Προφητῶν Ἠλιοῦ καί Ἐλισσαίου, 1742, Σιάτιστα, Κοζάνη[1].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 252 καί 1982, 424.

1. *ΕΕΒΣ Β΄*, 1925, 325-326· Παπασωτηρίου 1930, 356-357· Θεοχαρίδου 1979, 56, σημ. 4, 7.

Καλούδης Νικόλαος 1728-1742

ΚΑΤΑΓ. Καπέσοβο Ἰωαννίνων.
ΠΑΤΡ. Ἰωάννης.
ΥΠΟΓΡ. βλ. Καλούδης Ἀναστάσιος.
ΣΥΝΕΡΓ. Ἀναστάσιος καί Κωνσταντίνος Καλούδης, ἀδελφοί του.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Ἁγίου Μηνᾶ, 1728 καί 2) ν. Προφητῶν Ἠλιοῦ καί Ἐλισσαίου, 1742, Σιάτιστα, Κοζάνη[1].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 252, *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 110 καί Χατζηδάκης 1982, 424.

1. *ΕΕΒΣ Β΄*, 1925, 325-326· Παπασωτηρίου 1930, 356-357· Θεοχαρίδου 1979, 56, σημ. 4, 7.

Καμισᾶς Μιχελής 1655-1666
(Camissa Michel ἤ Camisan)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΠΑΤΡ. Μανόλης.
ΙΔΙΟΤ. Pentor, ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, ἀναφέρεται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακά ἔγγραφα τοῦ Ἡρακλείου ἀπό τό 1655 ὥς τό 1666. Ἰδιόχειρη ὑπογραφή του ὑπάρχει στή διαθήκη τῆς Ὀνέστας Μπαρμπαριγοπούλας (30 Δεκ. 1660). Ὑπάρχουν δύο ἐκδοχές σχετικά μέ τήν ἰδιαίτερη πατρίδα του (Ρέθυμνο ἤ Χανιά). Προφανῶς μετά τήν ἅλωση τῶν πόλεων αὐτῶν ἀπό τούς Τούρκους (1646), ὁ ζωγράφος κατέφυγε στό Χάνδακα, ὅπου καί συνέχισε νά ἀσκεῖ τήν τέχνη του[1].

1. Καζανάκη 1981, 199-200, ἀρ. 23.

Καμπάνης (;) 1801

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος (;).
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Πασχάλη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καί Καμπάνι.*
ΣΥΝΕΡΓ. Πασχάλης (2).
ΕΙΚΟΝΑ 1801, μονή Ὀμβρικοῦ, Φθιώτιδα[1].

1. Γιαννόπουλος 1901, 489.

Καμπίσος-Μπέλλος Δημήτριος 1792 †1852

ΚΑΤΑΓ. Λευκάδα.
ΠΑΤΡ. Σπυρίδων.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Δημητρίου Μπέλλου* (εἰκ. 8, 9), *Δημήτριος Καμπίσος Μπέλος ἐποίησε* (εἰκ. 10), *ποίημα Δημητρίου Μπέλου, τοῦ ἐξ Ἁγίας Μαύρας* (εἰκ. 34).
ΒΙΟΓΡ. Γιός τοῦ ζωγράφου Σπυρίδωνος Καμπίσου-Μπέλλου*. Γεννήθηκε τό 1792, ὅπως φαίνεται ἀπό τή ληξιαρχική πράξη τοῦ θανάτου του, στήν ὁποία σημειώνεται ὅτι τό 1852 ἦταν 60 ἐτῶν[1]. Σέ ἔγγραφα τοῦ Ἀρχειοφυλακείου Λευκάδας καί τῶν ναῶν ὅπου ἐργάσθηκε βρίσκονται πληροφορίες γιά τά ἔργα καί τίς ἀμοιβές του. Τό 1816 ἔλαβε *διά βερνίκιασμα* γρόσια 5 καί τό 1816 τάλληρα 10 γιά τούς προφῆτες τοῦ τέμπλου (καζάνες) τοῦ ναοῦ τῶν Εἰσοδίων τῆς Παναγίας[2]. Τό 1819 ὁ ζωγράφος *ὅπου ἐκολόρισε τίς τόρτζες* (τόρτσα = ξύλινη ἀπομίμηση τεσσάρων χονδρῶν λαμπάδων ζωγραφισμένων καί ἑνωμένων σέ σχῆμα σταυροῦ) πῆρε 6 γρόσια καί τό 1827 τάλληρα 10 γιά μία εἰκόνα τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων Φρυνίου[3]. Τό 1843 ὁ *Κύριος Δημήτριος Καμπῦσος, λεγόμενος Μπέλλος, ποτέ Σπυρίδωνος, ζωγράφος, ἐκ ταύτης τῆς πόλεως* ὑπέγραψε στή Λευκάδα συμφωνητικό καί ἀνέλαβε νά εἰκονογραφήσει τό τέμπλο τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας στό χωριό Κοντάραινα. Τό συμφωνητικό περιέχει στοιχεῖα γιά τήν ἐπιλογή τῶν παραστάσεων, τήν ποιότητα τῶν χρωμάτων, τό ποσόν καί τόν τρόπο τῆς ἀμοιβῆς (*τάληρα δίστηλα 120 χορηγούμενα εἰς τρεῖς δόσεις*) καί ἀναφέρει τήν ὑπόσχεση τῶν ἐπιτρόπων τοῦ ναοῦ *νά δώσουν τοῦ ζωγράφου Καμπύσου κατάλυμα τοῦ νά κατοικῇ καί κοιμᾶται ἀνεξόδως, δι' ὅλον τό διάστημα, ὁποῖον διαρκέσει εἰς τήν αὐτήν ζωγραφίαν, καθώς θέλει τοῦ δίδουν καί πᾶσαν τήν ζωοτροφήν του, ἀπό πᾶν φαγητόν ὁποῖον ἤθελε τύχει καί τοῦ μετακομίσουν τά χρειαζόμενα ἐργαλεῖα τῆς ζωγραφίας του*[4]. Ἡ ἐργασία αὐτή δέν φαίνεται νά ἐκτελέσθηκε[5]. Σέ συμβόλαιο τοῦ 1850 ὁ ζωγράφος δηλώνει ὅτι πληρώθηκε γιά τήν ἐργασία του στό ναό τῆς Παναγίας στό χωριό Καλαμίτσι[6]. Πέθανε τό 1852 στήν Κεφαλονιά, ὅπου εἶχε πιθανῶς κληθεῖ νά ἐργασθεῖ[7].
Ἀπό τό ἔργο του στή Λευκάδα σώζονται τουλάχιστον οἱ ἀκόλουθες εἰκόνες:
ΕΙΚΟΝΕΣ Λευκάδα: 1-4) Προφῆτες κάτω ἀπό τίς δεσποτικές εἰκόνες, 1818 καί 5) Ἀθανάσιος, 1827 (μνεία), ν. Ἁγίων Ἀποστόλων, χ. Φρύνιο 6-11) ΧC, ΘΚ, Ἰω Πρόδρομος, Ἀρχάγγελοι, 1818, ΘΚ Πλατυτέρα, 1851 καί ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς (ἀποδ.), ν. Παναγίας τῶν Εἰσοδίων, πόλη 12-15) Δεσποτικές εἰκόνες, 1850, ν. Παναγίας, χ. Καλαμίτσι 16-22) ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, 1851, ΘΚ, Ἰω Πρόδρομος, Δημήτριος, στρογγυλές εἰκόνες (ἀποδ.) καί Δημήτριος (ἀποδ.), ν. Ἁγίου Δημητρίου, πόλη 23-31) Εἰκόνες τέμπλου (ἀποδ.), ν. Εὐαγγελίστριας, χ. Νιοχώρι Κεφαλονιά: 32-33) ΘΚ (ἀποδ.) καί ΘΚ ἔνθρονη (ἀποδ.), ν. Παναγίας Ρακατζῆς, Ἀργοστόλι[8] 34) ΘΚ Κυρία τῶν Ἀγγέλων ἡ Κεκρεώνα, 1830, ν. Ἁγίου Ἰωάννου, χ. Πατρικάτα[9].

1. Ροντογιάννης 1974, 429-430 2. Ροντογιάννης 1974, 430-431 3. Ροντογιάννης 1974, 431 4. Ροντογιάννης 1974, 432-433 5. Ροντογιάννης 1974, 433 6. Ροντογιάννης 1974, 434 7. Ροντογιάννης 1974, 429, 435 8. Ροντογιάννης 1974, 429-434 (βλ. καί Ρηγόπουλος 1996, 174-175) 9. Πληροφορία 6ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Καμπίσος-Μπέλλος Σπυρίδων 1750(;)-1816(;)

ΚΑΤΑΓ. Λευκάδα.
ΥΠΟΓΡ. *Σπυρίδων Καμπίσος* (εἰκ. 1), *χείρ Σπυρίδωνος Καμπίσου* (εἰκ. 2), *διά χειρός Σπυρίδωνο(ς) Καμπίσου τοῦ ἐξ Ἁγία(ς) Μαύρας* (τοιχ.).
ΒΙΟΓΡ. Γεννήθηκε στή Λευκάδα στά μέσα τοῦ 18ου αἰώνα, ὅπως προκύπτει ἀπό τή χρονολογία τοῦ γάμου του: *10 Φεβρουαρίου 1779 ἀρρεβωστεφανώθη ὁ Σπῦρος Μπέλλος μέ τήν Σουσάνα τοῦ Δημητρίου Καρτούτζου.* Γιός του ἦταν ὁ ἐπίσης ζωγράφος Δημήτριος Καμπίσος-Μπέλλος*[1]. Στίς 13 Μαρτίου 1816 ἔδωσε ἀπόδειξη γιά 62 γρόσια, πού ἦταν ἡ πληρωμή του γιά τά τρία θυρόφυλλα πού εἶχε ζωγραφίσει γιά τό Βῆμα τοῦ ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν στό χωριό Καριῶτες τῆς Λευκάδας (βλ. εἰκ. 3-5)[2]. Συμπεραίνεται ὅτι πέθανε λίγο μετά τό 1816, γιατί μετά ἀπό αὐτήν τή χρονολογία δέν ὑπάρχουν ἔργα του μέ ὑπογραφή ἤ ἀποδιδόμενα[3].
ΕΙΚΟΝΕΣ Λευκάδα: 1) Προφήτης Ἠλίας, 1778, εἰκονοστάσιο οἰκίας[4] 2) Προφήτης Ἠλίας, 1779, ν.

Εὐαγγελιστρίας (ἀπό κατεστραμμένο ν. Ἁγίου Ἀντωνίου)[5] 3) Χρυσόστομος (θύρα προθέσεως) καί 4) ΧC Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος (Ὡραία Πύλη) 5) Γρηγόριος Θεολόγος (θύρα διακονικοῦ), 1806, ν. Ταξιαρχῶν, χ. Καριῶτες[6] 6-9) Δεσποτικές εἰκόνες, 1778 καί μερικές ἄλλες εἰκόνες (ἀποδ.), ν. Ἁγίας Τριάδας, χ. Καλλιγόνι[7] 10) Θυρόφυλλο, 1797 καί 11) Κοίμηση ΘΚ (ἀποδ.), 1801, Μουσεῖο Λευκάδας[8] 12-15) Θυρόφυλλα καί δεσποτικές εἰκόνες (ἀποδ.) 1808, ν. Ἁγίου Γεωργίου, χ. Καριῶτες[9] 16-17) Θυρόφυλλα (ἀποδ.), 1816, ν. Παναγίας, χ. Ἀλέξανδρος[10] 18) Θεόδωρος (ἀποδ.), ν. Παναγίας, χ. Μεγάλη Βρύση[11].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Θεοτόκου Ὁδηγήτριας, 1785, χ. Ἀρχάγγελος, Πρέβεζα[12].

ΒΙΒΛ. Ροντογιάννης 1974, 369-373.

1. Ροντογιάννης 1974, 369 **2.** Ροντογιάννης 1974, 370 **3.** Ροντογιάννης 1974, 372 **4.** Ροντογιάννης 1974, 370 **5.** Ροντογιάννης 1974, 369-370 **6.** Ροντογιάννης 1974, 370 **7.** Ροντογιάννης 1974, 372 **8.** Ροντογιάννης 1974, 370, 371 **9.** Ροντογιάννης 1974, 370 **10.** Ροντογιάννης 1974, 371 **11.** Ροντογιάννης, *ὅ.π.* **12.** Τριανταφυλλόπουλος 1975α, 233 καί Triantaphyllopulos 1985, 367.

Κανάκης

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.

ΥΠΟΓΡ. *Κανάκη ἱερέα.*

ΕΙΚΟΝΑ Ἁγία Τριάς, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, Παλαιοχώρι Ἀρκαδίας[1].

1. Μπακούρου 1993, 141.

Κανάκιος 1621

ΣΥΝΕΡΓ. Γεώργιος Μόσχος* (;).

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίων Ἀποστόλων, χ. Σαραντάπηχο, Κορινθία[1].

1. Καλογερόπουλος 1920, 10· Σισιλιᾶνος 1935, 103· Γιαννακόπουλος-Παρασκευόπουλος 1959, 52.

Κανή(ά,ί)κης Λάζος (Λάζαρος) 1809-1817

ΚΑΤΑΓ. Ἄνω Πεδινά (Σουδενά) Ἰωαννίνων.

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.

ΥΠΟΓΡ. *ἐζωγραφήστηκαν καί ἱ ἑωρτές τοῦ τέμπλου... Διά χειρός Λαζάρου κ(αί) ανηψιου αυτοῦ Λαζάρου ἐξ Ανω Σουδεννά* (εἰκ. 1), *ἡ παρουσα οικον ιστορηθη δια χαιροσ ημων των ταποινων ζωγραφων Λαζαρου κ(αι) ανιψιου αυτου Λαζου εξ Ανω Σουδενα* (εἰκ. 17), *δηα χειρος λαζαρου κ(αι) ανηστιου αυτου ἐκόμης αὐτῆς* (εἰκ. 18), *διά χειρός Λαζάρου Κανίκη ... αὐτοῦ Λάζου ἀπό Σουδενά* (εἰκ. 19), *δια χιρος ημων των ταπινον ζωγραφων Λαζαρου καί ανηψιου αυτου Λαζω [πλου] παπα Ιω(άννη)* (εἰκ. 20), *διά χειρός Λαζάρων ἐξ Ανο Σουδηνῶν* (εἰκ. 21), *δια χειρός καμοῦ τοῦ αναξίου Λαζου και παπα Ιω(άννου) κ(αί) ανιστιοῦ αὐτοῦ Λάζου Κανάκι* (εἰκ. 22), *δια χειρος καμου του ευτελους Λαζαρου παπα Ιωαννου κ(αί) ανηψιου αυτου Λαζου Κανήκη* (τοιχ.).

ΣΥΝΕΡΓ. Λάζαρος, θεῖος του.

ΕΙΚΟΝΕΣ Ἤ π ε ι ρ ο ς (νομός Ἰωαννίνων): 1) Σπυρίδων, 1809 2-16) Εἰκόνες ἑορτῶν τέμπλου, 1809 καί 17) ΘΚ ἔνθρονη, 1810, ν. Ἁγίου Νικολάου, χ. Ἐλαφότοπος (Τσερβάρι)[1] 18) Κοίμηση ΘΚ, 1810, μονή Εὐαγγελιστρίας, Ἄνω Πεδινά[2] 19) Εἰκόνες τέμπλου, 1811, μονή Προφήτου Ἠλιοῦ, χ. Μονοδένδρι[3] 20) ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, 1811 21) Γεώργιος, 1815 καί 22) Σύναξη Ταξιαρχῶν, 1817, ν. Ἁγίου Δημητρίου, Ἄνω Πεδινά[4].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Καθολικό μονῆς Εὐαγγελιστρίας, 1809, Ἄνω Πεδινά[5].

1. Βοκοτόπουλος 1966β, 310 **2.** Βοκοτόπουλος 1966β, 306 **3.** Σούλης 1934, 103· Θεοδώρου 1956, 367 **4.** Βοκοτόπουλος 1966β, 307 **5.** Σούλης 1934, 103, ἀρ. 80· Βοκοτόπουλος 1966β, 305, πίν. 313α, β.

Κανάσης(;) 1511

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, μαΐστρος.

ΒΙΟΓΡ. Σέ ἔγγραφο τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Κέρκυρας ἀναφέρεται τό 1511: *μάστρο Κανάσης ζωγράφος*[1].

1. Κόλλας 1996, 145.

Καντούνης Νικόλαος

γενν. πρίν ἀπό τό 1768 †1834

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.

ΠΑΤΡ. Ἰωάννης.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νικολάου Καντούνη ἱερέως* (πίν. 1), *Καιρός καί μόχθος ἐδίδαξέ με πάντως καί οὐδείς ἄλλος τήνδε τήν ἐπιστήμην τῇ δυνάμει τοῦ βλέποντος τά τῆς γῆς καί πόλον οὐρανίου. Θύτης Νικόλαος Καντούνης εἶμαι ὁ λαλῶν καί μέμνησθε μου φίλοι* (πίν. 2), *Κόπος καί μόχθος ἐδίδαξέ με πάντως καί οὐδείς ἄλλος τήνδε τήν ἐπιστήμην τοῦ αὐτοφανοῦς ὄμματος τῇ δυνάμει τοῦ βλέποντος τά τῆς γῆς τε καί πόλου. Ταύτης ταπει-*

13. Καντούνης Νικόλαος, Ἅγιος Γεώργιος, εἰκ. ἀρ. 1.

νός Νικόλαος Καντούνης εἰμί λαλῶν καί μέμνησθέ μου φίλοι (πίν. 47), *χείρ Νικολάου Ἱεροδ(ιακόνου) Καντούνη* (πίν. 75), *χείρ Νικολάου ἱερέως Καντούνη* (πίν. 83), *διά χειρός Νικολάου ἱερέως Καντούνη Ζακυνθίου* (πίν. 123).

ΒΙΟΓΡ. Γεννήθηκε στή Ζάκυνθο καί βαπτίσθηκε στίς 28 Ἰανουαρίου 1768. Ἡ οἰκογένειά του ἦταν πλούσια καί μέ παράδοση λογιοσύνης· ὑπῆρξε μαθητής τοῦ δασκάλου Ἀντ. Μαρτελάου καί τῶν ζωγράφων Γ. Κοράη* καί Ν. Κουτούζη*, ἀπό τούς ὁποίους ὁ δεύτερος ἐπηρέασε περισσότερο τό ἔργο του. Ἔγινε κληρικός τό 1786 καί διετέλεσε ἐφημέριος τῆς Εὐαγγελιστρίας Ζακύνθου, ὅπως μαρτυροῦν τά βιβλία τῆς ἐκκλησίας. Τό 1803 συμφώνησε μέ τούς ἐπιτρόπους τοῦ κατεστραμμένου σήμερα ναοῦ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς στήν πόλη Ζακύνθου *να γράψη 12 εἰκόνας, εἰλημμένας ἐκ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας ἀντί 40 χρυσῶν τσεκινίων.* Μυήθηκε στή Φιλική Ἑταιρεία καί ἐξορίσθηκε ἀπό τούς Ἄγγλους τό 1821 στόν ἀπόκρημνο σκόπελο μέ τό ὄνομα ὁ Δίας, δυτικά τῶν ἀκτῶν τῆς Κεφαλονιᾶς, λόγω τῶν φιλελεύθερων φρονημάτων του. Τό 1823 τιμήθηκε μέ τό ὀφφίκιο τοῦ Μεγάλου Σακελλαρίου καί τό 1825 ἀναφέρεται στόν κώδικα τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης Σινᾶ στή Ζάκυνθο *γιά τήν εἰκονογραφία ὁπού ἐδούλευσε 100 τάλλαρα*[1]. Πέθανε στίς 25 Ἀπριλίου 1834, ἀφήνοντας αὐτόγραφη διαθήκη, στήν ὁποία βρίσκονται ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες γιά τή ζωή καί τήν περιουσία του[2]. Μαθητές του ὑπῆρξαν ὁ Δ. Καλιβωκᾶς*, ὁ Ἀ. Ρίφιος*, ὁ Δ. Τσόκος κ.ἄ. (βλ. Κονόμος 1988, 122-125).

ΠΙΝΑΚΕΣ Ἀ θ ή ν α: 1) Γεώργιος δρακοντοκτόνος, Βυζαντινό Μουσεῖο[3] 2) Αὐτοπροσωπογραφία[4] 3) Προσωπογραφία τοῦ φαρμακοποιοῦ Δικόπουλου[5] καί 4) Προσωπογραφία τῆς Ἐλισάβετ Μαρτινέγκου, Ἐθνική Πινακοθήκη[6] 5) Προσωπογραφία ἄγγλου τοποτηρητῆ Ζακύνθου[7] καί 6) Τρία σχέδια μέ μολύβι (Θεία Οἰκογένεια - Γυναίκα πού περνᾶ κλαίγοντας, Ἐσταυρωμένος, Ἱερωμένος), Μουσεῖο Μπενάκη[8] 7) Παναγία τῆς Ἄμωμης Σύλληψης, συλλογή Ν. Πινιατώρου[9] 8-9) Προσωπογραφία τοῦ Ἰωάννη Πλαίσα καί τῆς γυναίκας του (χ. τόπο)[10] Ζ ά κ υ ν θ ο ς: (πόλη) 10) Ὑποδοχή τοῦ Ἀρχιεπισκόπου στή μονή τοῦ Ὄρους Σινᾶ, 1825[11] 11) Γερμανός (βημόθυρο) καί 12) Ἐπιφάνιος (βημόθυρο), ν. Ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ Σινᾶ[12] 13) Προσευχή στό Ὄρος τῶν Ἐλαιῶν (Ὡραία Πύλη) καί 14) ΧΣ (τέμπλο), ν. Ἀκαθίστου (κάηκαν)[13] 15-21) Σκηνές Δωδεκαόρτου (τέμπλο) 22) Μυστικός Δεῖπνος (Ὡραία Πύλη) 23) Ἀβραάμ καί Μελχισεδέκ (βημόθυρο) καί 24) Θυσία Ἀβραάμ (βημόθυρο), ν. Ἁγίων Ἀναργύρων, τώρα στό Μουσεῖο[14] 25) Ἀποκαθήλωση καί 26) Διονύσιος, Μουσεῖο[15] 28) Ἀνάληψη 29-31) Ἱεράρχες 32) Νιπτήρ 33) ΧΣ Ἑλκόμενος (Ὡραία Πύλη) 34) Πέτρος (βημόθυρο) καί 35) Ἰωάννης (βημόθυρο), ν. Ἁγίου Ἀντωνίου Ἀνδρίτση, τώρα στό Μουσεῖο[16] 36) ΧΣ καί Σαμαρείτις 37) ΧΣ ἐπί τῶν Ὑδάτων 38) Μυστικός Δεῖπνος 39) Ἀνάληψη 40) Ἁγία Τριάς καί 41-46) Ἀπόστολοι, ν. Ἁγίων Ἀποστόλων (κάηκαν)[17] 47) Αὐτοπροσωπογραφία, ἀρχιεπισκοπή Ζακύνθου[18] 48-54) Σκηνές Δωδεκαόρτου καί 55-57) Ἱεράρχες (βημόθυρα), ν. Ἁγίου Γεωργίου Καλο-

14. Καντούνης Νικόλαος, Αὐτοπροσωπογραφία, εἰκ. ἀρ. 47.

15. Καντούνης Νικόλαος, Ἀνάληψη, εἰκ. ἀρ. 54.

γραιῶν ἤ τῆς Κυπριάνας, τώρα στό Μουσεῖο [19] 58) ΧΣ Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος καί 59-60) Ἄγγελοι (βημόθυρα), ν. Ἁγίου Γεωργίου Πετρούτσου, τώρα στό Μουσεῖο[20] 61-72) Εἰσόδια ΘΚ, Ἀρχάγγελοι καί Προφῆτες, ν. Κυρίας τῆς Ντούσενας (κάηκαν)[22] 73) ΘΚ τοῦ Πάθους (Mater Dolorosa· ἐνυπ.), ν. Ἁγίου Νικολάου τοῦ Μώλου (χάθηκε)[23] 74) ΧΣ Ἐσταυρωμένος (Ὡραία Πύλη), ν. Ἁγίου Νικολάου τῶν Ξένων (κάηκε)[24] 75) Κιβώριο μέ παράσταση τῆς θυσίας τοῦ Νῶε μετά τόν Κατακλυσμό, 1786, ν. Παναγίας Ἀρσενιώτισσας ἤ τοῦ Τσουρούφλη, τώρα στό Μουσεῖο[25] 76) ΧΣ Ἐσταυρωμένος 77) ΘΚ 78) Ἰω Πρόδρομος 79) Ἁγία Τριάς 80) Βασίλειος (βημόθυρο) καί 81) Γρηγόριος (βημόθυρο), ν. Παναγίας Ἐπισκοπιανῆς, τώρα στό Μουσεῖο [26] 82) Εἰκόνες Ἀρτοφορίου, 1817, ν. Παναγίας Ὁδηγήτριας (κάηκε)[27] 83) Λιτανεία τῆς εἰκόνας τῶν Ἁγίων Πάντων, 1808 84) Ἀνάληψη 85-90) Ἱεράρχες καί 91-102) Θαύματα τοῦ Χριστοῦ, ν. Ἁγίων Πάντων (κάηκαν)[28] 103-109) Σκηνές Δωδεκαόρτου 110) Μυστικός Δεῖπνος (Ὡραία Πύλη) 111) Θυσία Ἀβραάμ (βημόθυρο) καί 112) Μελχισεδέκ (βημόθυρο), ν. Ἁγίας Παρασκευῆς (κάηκαν)[29] 113-116) Εὐαγγελιστές, 1833, ν. Παναγίας Πικριδιώτισσας, τώρα στό Μουσεῖο[30] 117-118) Ἄγγελοι μέ τά σύμβολα τοῦ Πάθους (βημόθυρα), ν. Ταξιάρχη τοῦ Πασπαλιάρη, τώρα στό Μουσεῖο[31] 119) Πίνακας μέ Εἰσόδια ΘΚ, Ἅγιο Πνεῦμα καί Ἀγγέλους, πού πλαισίωνε παλαιότερη εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, ν. Ἁγίας Τριάδας (τώρα στό νέο ναό)[32] 120) Ἁγία Τριάς 121) Εὐαγγελισμός 122) Ἀνάσταση καί 123-126) Εὐαγγελιστές, ν. Ὑπαπαντῆς (κάηκαν)[33] 127) ΘΚ ἀριστερόκρατούσα (ἐνυπ.) 128) Προφήτης Ἠλίας καί 129) ΧΣ εὐλογῶν, Παλαιό Μουσεῖο (κάηκαν)[34] 130) Εὐαγγελιστές καί Προφῆτες (ἀπό ν. Ἀναλήψεως), Παλαιό Μουσεῖο (κάηκαν)[35] 131) Εὐαγγελισμός, οἰκία Γ. Ζήβα Λαλώτη (κάηκε)[36] 132) Πίνακες, οἰκία ἀδελφῶν Στραβοπόδη (κάηκαν)[37]

16. Καντούνης Νικόλαος, Λιτανεία Ἁγίων Πάντων, εἰκ. ἀρ. 83.

133) ΘΚ τοῦ Πάθους, συλλογή Μουζάκη [38] 134) Ἄρχοντας καί δύο ἄγγελοι, 1815 (πίσω ὄψη εἰκόνας Παναγίας), ν. Παναγίας Χρυσοπηγῆς, Μπόχαλη[39] Ἐπαρχία Ζακύνθου: 135) ΧΣ Ἐσταυρωμένος, ν. Παναγίας, χ. Βανάτο[40] 136) Εἰκόνες, μονή Ὑπεραγάθου, χ. Γαλάρο[41] 137) ΧΣ Ἐσταυρωμένος (κάηκε), ν. Ἁγίου Δημητρίου, χ. Ἅγιος Δημήτριος[42] 138) Κάθοδος τοῦ Μωυσῆ ἀπό τό Ὄρος (βημόθυρο), ν. Παντο-

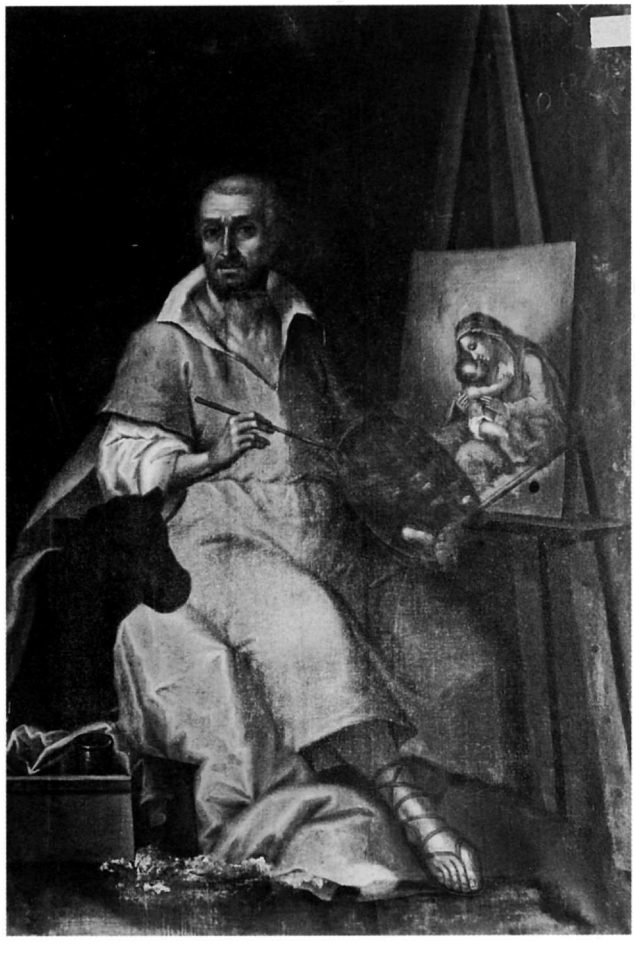

17. Καντούνης Νικόλαος, Εὐαγγελιστής Λουκᾶς, εἰκ. ἀρ. 113.

18. Καντούνης Νικόλαος, Εὐαγγελιστής Ἰωάννης, εἰκ. ἀρ. 114.

κράτορα ἢ Σωτήρα, χ. Καλιπάδος[43] 139) Ἁγία Τριάς 140) ΧΣ Ἑλκόμενος 141-144) Εὐαγγελιστές 145) Πέτρος 146) Παῦλος (κάηκαν), ν. Φανερωμένης, χ. Μουζάκι[44] 147) ΧΣ Παντοκράτωρ, ν. Παντοκράτορα, χ. Παντοκράτωρ (Πεισινῶντας)[45] 148-154) Εἰκόνες τέμπλου καί βημόθυρα (κάηκαν), ν. Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Μιχαλίτση, χ. Σαρακινάδο[46] 155) Εἰκόνες τέμπλου (προορισμένες γιά τό ν. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου στό φρούριο), ν. Ἁγίου Νικολάου, χ. Σαρακινάδο[47] Κέρκυρα: 156) Νιπτήρ (ἐνυπ.) 157) Μυστικός Δεῖπνος 158) Ἀπόστολοι 159) Σκηνές Δωδεκαόρτου καί 160) Γεώργιος ἔφιππος, μονή Πλατυτέρας[48] Κεφαλονιά: 161) Προσευχή ἐν τῷ Κήπῳ 162) Ἀπόφαση Πιλάτου 163) Νιπτήρ καί 164) Μυστικός Δεῖπνος, μονή Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν ἢ *Κυρᾶς ἀφ' τό Δία*[49].

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 266 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 128· Κονόμος 1988, 122-125.

19. Καντούνης Νικόλαος, Εὐαγγελιστής Ματθαῖος, εἰκ. ἀρ. 115.

---

1. Δε-Βιάζης 1902, 61-63· Ζώης 1963, 265-266· Κονόμος 1964, 41 καί 1967, 53· Χαραλαμπίδης 1978, 55 **2.** Κονόμος 1971, 83-85 (ὅπου καί δημοσιεύεται τό κείμενο τῆς διαθήκης **3.** Σωτηρίου 1956α, ἀρ. 230 **4.** Σισιλιᾶνος 1935, 105-106· Λυδάκης 1976α, εἰκ. 26 **5.** Σισιλιᾶνος 1935, 106· Ἰωάννου 1974, εἰκ. 23 **6.** Ἰωάννου 1974, εἰκ. 22 **7.** Χατζηδάκης 1969στ, ἀρ. 724 **8.** Λυδάκης 1976α, εἰκ. 25, 27, 28, 29 **9.** Χαραλαμπίδης 1978, 61, εἰκ. 58 **10.** Σπητέρης 1979, 90 **11.** Κονόμος 1964, 121 καί 1967, 12-13 **12.** Κονόμος 1967, 12· Χαραλαμπίδης 1978, 61, εἰκ. 56, 57 **13.** Κονόμος 1964, 138 καί 1967, 17 **14.** Κονόμος 1967, 17· Χαραλαμπίδης 1978, 57, 60, εἰκ. 36, 39-41 **15.** Κονόμος 1964, 112· Λυδάκης 1976α, εἰκ. 30 **16.** Κονόμος 1964, 90 **17.** Κονόμος 1964, 48· Χαραλαμπίδης 1978, 56-57 **18.** Δε-Βιάζης 1902, 59· Ζώης 1963, 266 **19.** Κονόμος 1964, 116, 117· Χαραλαμπίδης 1978, 57-61, εἰκ. 42-48 καί 51-54 **20.** Κονόμος 1964, 46 **21.** Κονόμος 1964, 87, 88, 89 **22.** Κονόμος 1967, 111 **23.** Ζώης 1963, 266· Κονόμος 1964, 84 **24.** Κονόμος 1964, 43 **25.** Σισιλιᾶνος 1935, 104· Κονόμος 1967, 25-26 **26.** Κονόμος 1964, 126, 127· Χαραλαμπίδης 1978, 61, εἰκ. 55 **27.** Κονόμος 1964, 82 **28.** Κονόμος 1964, 97-98 καί 1988, 140 **29.** Κονόμος 1964, 41, 42 **30.** Κονόμος 1964, 66, 68 **31.** Κονόμος 1964, 92 **32.** Κονόμος 1964, 56 **33.** Σημ. Μ.Χ. 1952 καί Κονόμος 1967, 169 **34.** Ζώης 1934, 25, ἀρ. 53, 54, 55 **35.** Κονόμος 1964, 69 **36.** «Χαμένοι Θησαυροί», *Ἑπτανησιακά Φύλλα*, Ἀθήνα, Φεβρ. 1954, περ. Β΄, ἀρ. φύλ. 3, 79 **37.** «Χαμένοι Θησαυροί», *ὅ.π.* **38.** Σημ. Μ.Χ. **39.** Κονόμος 1964, 71 **40.** Κονόμος 1967, 115 **41.** Κονόμος 1967, 172 **42.** Κονόμος 1967, 47 **43.** Κονόμος 1967, 130 **44.** Κονόμος

1964, 148 **45.** Κονόμος 1967, 128 **46.** Κονόμος 1967, 43 **47.** Δε-Βιάζης 1902, 62-63 **48.** Δε-Βιάζης 1902, 65· Γιοφύλλης 1958, 16-17· Stamatopoulos 1978, 55, 57· Χαραλαμπίδης 1978, 59, πίν. 49, 50 **49.** Κονόμος 1966β, 27.

Κα(β)οῦ(ζ)τσος Μάρκος 1529-1534
(Causo, Cauzo, Cauxo)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Πάρις.
ΙΔΙΟΤ. Depentor.
ΒΙΟΓΡ. Κατοικοῦσε στή Βενετία, μέλος τῆς νεοσύστατης Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητας, στήν ὁποία κατέβαλε εἰσφορά τό 1529 καί τό 1530 μαζί μέ τή σύζυγό του Maria Causena[1]. Ἀπό τή διαθήκη του, πού συντάχθηκε στίς 13 Μαρτίου 1534 στή Βενετία, ἀντλοῦμε τίς πληροφορίες ὅτι ἦταν γιός τοῦ Πάριδος, καταγόταν ἀπό τό Χάνδακα καί κατοικοῦσε στή Βενετία[2]. Πρέπει μᾶλλον νά ταυτισθεῖ μέ τό ζωγράφο Μάρκο[3].
ΒΙΒΛ. Chatzidakis 1962, 18.

1. Μανούσακας 1974, 216, ἀρ. 12· Πάρδος 1980, 156 **2.** Gerola 1903, 350, σημ. 2· Μανούσακας, *ὅ.π.* **3.** Μανούσακας, *ὅ.π.*· Πάρδος, *ὅ.π.*

Καπελέτης Θεοδόσιος 1732-1750[1]

ΙΔΙΟΤ. Βιβλιογράφος, γραφέας, διακοσμητής.
ΒΙΟΓΡ. Ἀντέγραψε τόν κώδικα τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης 2231 τοῦ Γγίνου*, καθώς καί τό ἰχνογράφημα τοῦ ἔνθρονου Χριστοῦ[2].

1. Πολίτης 1975, 161 **2.** Πολίτης 1975, 162-163, πίν. 3-4.

Καππάδοκας Ἰάκωβος (Γιακουμής) 1512-1516

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΠΑΤΡ. Ἰωάννης.
ΙΔΙΟΤ. Depentor (maistro).
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, κατοικοῦσε στό Βοῦργο τοῦ Χάνδακα καί ἦταν γιός τοῦ ἐπίσης ζωγράφου Ἰωάννη. Ἀναφέρεται σέ ἔγγραφα σχετικά μέ οἰκονομικές ὑποθέσεις, κατά τό διάστημα 1512-1516[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 327-328, ἀρ. 34.

Καππάδοκας Ἰωάννης 1455-1486
(Capadoca Giovanni) †πρίν ἀπό τό 1504

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΠΑΤΡ. Δημήτριος.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor, ἱστοριογράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, κατοικοῦσε στό Βοῦργο τοῦ Χάνδακα. Μνημονεύεται σέ ἔγγραφα ἀπό τό 1455 ἕως τό 1486[1]. Τό 1490 ὑπογράφει ὡς μάρτυρας σέ διαθήκη: *Ἰωάννης Καππάδοκας ἱστοριογράφος*[2]. Γύρω στό 1467 συνεταιρίζεται μέ τούς ζωγράφους Ἀνδρέα Ρίτζο* καί Γεώργιο Πελεγρῆ*[3]. Ἀναφέρεται καί σέ ἔγγραφα μεταγενέστερα τοῦ θανάτου του (πρίν ἀπό τό 1504), σχετικά μέ οἰκογενειακές καί οἰκονομικές ὑποθέσεις τῶν παιδιῶν του, ἀπό τά ὁποῖα ὁ Ἰάκωβος ἦταν ζωγράφος[4].

1. Cattapan 1968, ἀρ. 86 καί 1972, 207, ἀρ. 89 **2.** Σάθας 1877, 660 **3.** Cattapan 1973, 261, ἔγγρ. 16 **4.** Κωνσταντουδάκη 1973, 316-317, ἀρ. 16.

Καππάνι (;) Νικόλαος 1799

ΚΑΤΑΓ. Τῆνος.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος (;).
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἀρχειακές εἰδήσεις, τό 1799 ἐπιδιόρθωσε εἰκόνα τῶν ἁγίων Ἀναργύρων στό ναό τοῦ Κέχρου Τήνου[1].

1. Κουτελάκης 1988, 255.

Κάππης Μιχαήλ 1482

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΠΑΤΡ. Πέτρος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, μνημονεύεται σέ ἔγγραφα τό 1482 στό Ἡράκλειο[1].

1. Cattapan 1968, ἀρ. 98 καί 1972, 207, ἀρ. 103.

Καραβᾶς Ἀντώνιος 1816

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ πληροφορία τοῦ κώδικα Πλαίσα, πού βρέθηκε στή Ζάκυνθο, ζωγράφισε τίς δεσποτικές εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ καί τῆς Θεοτόκου στό ναό τῆς ἔξω Ἁγίας Τριάδας στήν πόλη τῆς Ζακύνθου. Οἱ εἰκόνες εἶχαν τήν ὑπογραφή *χείρ Ἀντωνίου Καραβά, 1816 Δεκέμβριος*[1].

1. Φλεμοτόμος 1990, 202.

Καραβέλ(λ)ας Ἰωάννης 1555-1567

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΠΑΤΡ. Παπα-Μανουήλ (ἔγγρ. VIII), παπα-Πέτρος (ἔγγρ. IX).
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται στά πρωτόκολλα τοῦ νοταρίου τοῦ Ἡρακλείου Μιχ. Μαρᾶ κατά τό χρονικό διάστημα 1555-1567[1]. Σέ ἔγγραφο τῆς 28ης Ἰουλίου 1560 ἀναφέρεται ὁ *Ἰωάννης Καραβέλας σγουράφος τοῦ ποτέ Παπακύρ Μανουήλ*, κάτοικος Ἡρακλείου, σέ μιά ὑπόθεση μεταξύ τῶν ζωγράφων Συμεών Στριλίτζα* καί Ἰωάννη Εὐριπιώτη*[2]. Σέ ἔγγραφο τῆς 31ης Ἰουλίου τοῦ ἴδιου ἔτους ὁ Συμεών Στριλίτζας* ὁρίζει τόν *Ἰωάννη Καραβέλα τοῦ ποτέ εὐλαβοῦς παπά κύρ Πέτρο* διαχειριστή τῆς περιουσίας του κατά τήν ἀπουσία του[3]. Ἡ διαφορά στό πατρώνυμο εἶναι πιθανότερο νά ὀφείλεται σέ λάθος τοῦ νοταρίου, παρά στήν ὕπαρξη δύο διαφορετικῶν προσώπων, πού σέ τόσο σύντομο χρονικό διάστημα σχετίζονται μέ τά συμφέροντα τοῦ Συμεών Στριλίτζα*.

1. Μέρτζιος 1961-62, 256-257· Παλιούρας 1973, 105, 118, ἀρ. 17
2. Μέρτζιος 1961-62, 260, ἔγγραφο VIII· Chatzidakis 1969-70, 350
3. Μέρτζιος 1961-62, 261, ἔγγραφο IX· Chatzidakis 1969-70, 350-351.

Καραβοκύρης Ἰάκωβος

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ, ν. Ἁγίου Ἰωάννου, Μερόγλι, Ρόδος[1] 2) Δημήτριος, ἰδιωτική συλλογή, Ἀθήνα[2].

1. Lojacono 1953, 179 2. Πληροφορία Γ. Μαστορόπουλου.

Καρανίκας Γεώργιος 1824

ΥΠΟΓΡ. *(χ)ειρί Γεωργίου Καρανίκα.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Προυσιώτισσα, 1824, καθολικό μονῆς Προυσοῦ, Εὐρυτανία. Ἡ εἰκόνα, ὅπως ἀναφέρει ἀφιερωτική ἐπιγραφή, ἔγινε *δι' ἐξόδων τοῦ γεναιοτάτου στρατηγοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη*[1].

1. Πουλίτσας 1926, 266.

Καραντινός Ἀνδρέας 1703 †1740

ΚΑΤΑΓ. Κάστρο Κεφαλονιᾶς.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *Ἀνδρέου ἱεροδιακόνου Καραντινοῦ χείρ* (εἰκ. 1), *χείρ ἱερομονάχου Καραντινοῦ* (εἰκ. 2), *τοῦ ἐλαχίστου ἱερέως Ἀνδρέου Καραντινοῦ κόπος* (εἰκ. 3), *Ἀνδρέου εὐτελοῦς καί ἐλαχίστου ἱεροδιακόνου Καραντηνοῦ κόπος* (εἰκ. 5), *Ἀνδρέου εὐτελοῦς ἱεροδιακόνου χείρ* (εἰκ. 6), *εὐτελοῦς καί ἐλαχίστου ἱεροδιακόνου Ἀνδρέου Καραντινοῦ κόπος* (εἰκ. 7), *τοῦ εὐτελοῦς καί ἐλαχίστου Ἀνδρέου ἱεροδιακόνου Καραντινού κόπος* (εἰκ. 8), *Ἀνδρέου εὐτελοῦς ἱεροδιακόνου Καραντινοῦ χείρ* (εἰκ. 9, 12, 13, 17), *Ἀνδρέου εὐτελοῦς ἱεροδιακώνου Καραντινοῦ κόπος* (εἰκ. 14), *τοῦ ἐλαχίστου Ἀνδρέου ἱεροδιακόνου Καραντινοῦ κόπος* (εἰκ. 15), *Ἀνδρέου ἱερέως Καραντινοῦ χείρ* (εἰκ. 16), *Ἀνδρέου εὐτελοῦς τε καί ἐλαχίστου ἱεροδιακόνου τοῦ Καραντινοῦ χείρ* (εἰκ. 17) *Ἀνδρέα τοῦ ἐλαχίστου ἱερέως Καραντινοῦ κόπος* (εἰκ. 18, 19), *τοῦ ἐλαχίστου ἱερέως Ἀνδρέου Καραντηνοῦ κόπος* (εἰκ. 21), *Ἀνδρέου εὐτελοῦς ἱερέως Καραντηνοῦ* (εἰκ. 22).
ΒΙΟΓΡ. Γεννήθηκε στά τέλη τοῦ 17ου αἰώνα στήν Κεφαλονιά. Ἡ οἰκογένειά του εἶχε καταφύγει στό νησί μετά τήν ἅλωση τῆς Μεθώνης καί Κορώνης ἀπό τούς Τούρκους[1]. Ὑπῆρξε μαθητής τοῦ Στέφανου Τζαγκαρόλα* καί δάσκαλος τοῦ Κωνσταντίνου Κόκκινου* καί τοῦ Ἀθανασίου Ἄννινου*[2]. Τό 1712 ὑπέγραψε γιά τελευταία φορά ὡς ἱεροδιάκονος καί τό 1716 ὡς ἱερέας. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τοῦ ἀρχείου Κεφαλονιᾶς, τό 1719 ἀγόρασε οἰκόπεδο. Τό 1735 πληρώθηκε γιά εἰκόνα τῆς Θεοτόκου στό ναό τῆς Σισιώτισσας στό Ἀργοστόλι καί τό 1739 πληρώθηκε γιά *τή θύρα τή μεσινή ὁπού ἐχρύσωσε* τῆς μονῆς Σισίων[3]. Ὑποψήφιος γιά τόν ἀρχιεπισκοπικό θρόνο τῆς Κεφαλονιᾶς, εἶχε τόν τίτλο τοῦ ἀρχιπρεσβυτέρου, ὅπως δηλώνει ἐπιγραφή τῆς Ἁγίας Τράπεζας τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος στό ἴδιο νησί: *Μνήσθητι Κύριε τοῦ δούλου Ἀνδρέου ἀρχιπρεσβυτέρου Καραντινοῦ κεκοιμημένου.* Στήν ἴδια ἐπιγραφή σημειώνεται καί τό 1740 ὡς ἔτος θανάτου του[4].
ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀθήνα: 1) Ἀλληγορία Θείας Μεταλήψεως, 1709, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου[5] 2-4) Λείψανο Διονυσίου, 1719[6], Ἰάκωβος ἀδελφόθεος, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ. 2161[7] καί Ἀνάσταση Χριστοῦ, στό ἐμπόριο[8] Κεφαλονιά: 5) Χειροτονία ἀποστόλου Ἰακώβου ἀπό τόν Χριστό, 1703, μονή Εὐαγγελισμοῦ, χ. Κηπούρια[9] 6) Εὐστάθιος, 1705[10] καί 7) Θύρα Προθέσεως, 1707, ν. Εὐαγγελιστρίας, Κάστρο (ἀπό ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος)[11] 8-10) ΧΣ, 1704, ΘΚ, 1705, Πρόδρομος (ἀποδ.) καί Γεώργιος μέ σκηνές μαρτυρίου (ἀποδ.), τ. συλλογή Μ. Κοσμετάτου, Ἀργοστόλι, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[12] 11-13) Γέννηση Χριστοῦ,

1706, Πρᾶσις παγκάλου Ἰωσήφ, 1706 καί Σπυρίδων, 1706, κατεστραμμένος ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος[13] 14) Ἰω Χρυσόστομος, 1711 καί 15) ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, 1716, ν. Εὐαγγελιστρίας, χ. Πεσάδα[14] 16-19) ΘΚ, 1712, ΧC, 1714, Γεράσιμος, 1716 καί Ἰω Πρόδρομος, ἡγουμενεῖο μονῆς Ἁγίου Γερασίμου[15] 20-22) ΘΚ Βρεφοκρατοῦσα, ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, καί Ἰω Πρόδρομος, 1721, Κοργιαλένειο Μουσεῖο, Ἀργοστόλι (ἀπό κατεστραμμένο ναό Ἁγίου Ἀνδρέα τῆς οἰκογένειας Σδρίν στό χ. Κατελειός· συντήρηση: Βυζαντινό Μουσεῖο Ἀθηνῶν[16].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Δευτέρα Παρουσία, 1720, ν. Εὐαγγελιστρίας, Κάστρο, Κεφαλονιά[17].

ΒΙΒΛ. Μαυρογιάννης 1893, 162· Τσιτσέλης 1904, 195· Χατζηδάκης 1974α, 434 καί 1975α, 263· *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 95· Μοσχόπουλος 1990, 228.

20. Καραντινός Ἀνδρέας, ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, εἰκ. ἀρ. 21.

1. Τσιτσέλης 1904, 194-195 **2.** Τσιτσέλης 1904, 3-4· Μαυρογιάννης 1893, 162 **3.** Μοσχόπουλος 1980-82, 270-271 **4.** Σισιλιᾶνος 1935, 106· Κονόμος 1966, 19 **5.** Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.*· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 66, ἀρ. 472· Βοκοτόπουλος 1986δ, 151, εἰκ. 3, πίν. ΙΘ΄ **6.** *ΕΕΒΣ* ΙΗ΄, 1948, 299 **7.** Σημ. Μ.Χ. **8.** Σημ. Μ.Χ. 1945 **9.** Κονόμος 1966β, 19· Βοκοτόπουλος 1969β, 287, πίν. 285α· *Κεφαλονιά 1994*, ἀρ. 245 **10.** Ἀρχεῖο Γ. Σωτηρίου **11.** Κονόμος 1966β, 19, πίν. 50-51· Βοκοτόπουλος 1986δ, 152, σημ. 11 **12.** Κονόμος 1966β, 20, πίν. 52-54· *Κεφαλονιά 1989*, ἀρ. 136· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1990, 4, πίν. 10β **13.** Ζησίου 1900, 240, 241· Σισιλιᾶνος 1935, 107· Κονόμος 1966β, 20 **14.** Κονόμος 1966β, 19 **15.** Κονόμος 1966β, 19-20 **16.** Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1977, 8, 12, πίν. 14α, β· Μοσχόπουλος 1980-82, 270-271, εἰκ. 2, 3, πίν. ΚΔ΄, ΚΕ΄ **17.** Ζησίου 1900, 288· Λουκᾶτος 1946, 36· Κονόμος 1966β, 11· Βοκοτόπουλος 1990, 123, σημ. 5.

Καράρος Ἀθανάσιος 1638

ΚΑΤΑΓ. Πάτμος.

ΙΔΙΟΤ. Ἱεροδιάκονος, μικρογράφος.

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΕΣ Κώδικας 1004, (1638), μονή Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου, Πάτμος[1].

1. Χατζηδάκης 1977α, 177.

Καρατζᾶς Ἰωάννης 1769 †1808

ΠΑΤΡ. Νικόλαος.

ΙΔΙΟΤ. Λόγιος, μέγας διερμηνέας τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους.

ΒΙΟΓΡ. Μεταφραστής συγγραμμάτων τουρκικῶν, γαλλικῶν καί ἰταλικῶν. Τό 1802 διορίσθηκε διερμηνέας τοῦ στόλου καί τό 1808 μέγας διερμηνέας, ἀλλά στή θέση αὐτή παρέμεινε μόνο δύο μῆνες, γιατί πέθανε ἀπό πλευρίτιδα. Ὁ Σταματιάδης σημειώνει ὅτι ἦταν *ἐπιτήδειος καί περί τήν ζωγραφικήν καί ἐζωγράφισε πολλές εἰκόνες καί μερικές ἐκκλησιαστικές*[1].

1. Σταματιάδης 1865, 158-160· Πολίτης 1973, 338, 368-370.

Καρβελᾶς Ἀδριανός 1836-1854

ΚΑΤΑΓ. Ὕδρα.

ΥΠΟΓΡ. *Ἀδριανός Καρβαιλά ἐξ Ὕδρας* (εἰκ. 2).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ, ν. Ἁγίας Ἄννας, χ. Ἐγκαρές, Νάξος 2) Γέννηση ΧC, 1854, ν. Παναγίας Μεγαλόχαρης, Τῆνος 3) Εἰκόνα, ν. Θεοτόκου, Νεομαράσι, Ρόδος[1].

1. Κουτελάκης 1988, 255.

Καρβελᾶς Δημήτριος 1781(;)

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Δημητρίου Καρβελά* (εἰκ. 1, 2, 7).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Αἰκατερίνη, 1781(;), ἰδιωτική συλλογή Μ. Γαρίδη, Παρίσι[1] 2) Γεώργιος, ν. Ἁγίου Γεωργίου, Χώρα, Κύθηρα[2] 3) ΧC Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος καί 4) Ἰω Πρόδρομος, ν. Ἁγίων Πάντων, Χώρα, Κύθηρα[3] 5) Χρυσόστομος (ἀποδ.), ν. Ἐσταυρωμένου, Χώρα, Κύθηρα[4] 6) Ταξιάρχες, ν. Ταξιαρχῶν, Ἀρεόπολη, Μάνη[5] 7) ΧC Παντοκράτωρ καί 8) ΘΚ (ἀποδ.), ν. Μεσοχωρίτισσας, Μέσα Βοῦργο, Κύθηρα[6].
ΒΙΒΛ. Πετρόχειλος 1949.

1. Πετρόχειλος 1978 **2.** Λαζαρίδης 1965α, 185 **3.** Πληροφορία τοῦ Κέντρου Ἔρευνας Βυζαντινῆς καί Μεταβυζαντινῆς Τέχνης τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν **4.** Πληροφορία τοῦ ἴδιου Κέντρου **5.** Δρανδάκης 1967, 167 καί 1983, 131 **6.** Πληροφορία τοῦ παραπάνω Κέντρου.

Καρδάνης Γεώργιος 1500

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΠΑΤΡ. Μανοῦσος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφη μαρτυρία, τό 1500 ἦταν μαθητής τοῦ Ἰωάννη Σαραζᾶ* στό Ἡράκλειο[1].

1. Cattapan 1972, 223, ἀρ. 24.

Καρδέας βλ. Καθαρός

Καρκαβέλας Γεώργιος 1675

ΥΠΟΓΡ. *Τετελειώθη τό πανέντημον καί θῆον ἔργον διά χυρός Ἰω(άννου) Μπουσήου κέ Γεωργάκι Καρκαβέλα.*
ΣΥΝΕΡΓ. Ἰωάννης Μπούσιος.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μονή Μεταμορφώσεως, 1675, Κάλαμος, Ἀττική[1].

1. Λαζαρίδης 1969, 97.

Καροῦσος Εὐστάθιος 1750-1818

ΚΑΤΑΓ. Κεφαλονιά.
ΥΠΟΓΡ. *χήρ Εὐσταθήου τοῦ Καρούσου* (εἰκ. 1), *Εὐ(στά)θιος Καροῦσος ἐπίησα* (εἰκ. 2), *Εὐστάθιος Καροῦσος Κεφ(αλλήν)ιος ἐπίησε* (εἰκ. 3), *πίειμα δέ Εὐσταθίου Καρούσου Κεφαλονίος* (εἰκ. 4), *χείρ Εὐσταθίου Καρούσου* (εἰκ. 7, 16), *ποίημα τοῦ ταπεινοῦ καί εὐσεβοῦς δούλου τοῦ Θεοῦ Εὐσταθίου τοῦ Καρούσου τοῦ ἐκ Κεφαλληνίας ὁρμωμένου* (εἰκ. 8), *Εὐστάθιος Καροῦσος ἐπόνησα* (εἰκ. 9), *μνίσθιτι Κύριε τοῦ δούλ(ου) σου Καρούσου τοῦ ἱστορίσαντος* (εἰκ. 11), *Εὐστάθιος ὁ Καροῦσος Κεφ(α)λλινιεύς ἔγραψα* (εἰκ. 12), *Εὐστάθιος Καροῦσος Κεφαλληνιεύς ἐν Νεαπόλει ἐποίησε* (εἰκ. 14), Εὐστάθιος Καροῦσος (εἰκ. 17), *χίρ Εὐσταθίου Καρούσου* (εἰκ. 18), *Εὐστάθιος Καροῦσος Κεφαληνιεῦς ἐπίησα* (εἰκ. 19, 20), *Εὐστάθιος Καροῦσος ἐπο[ίησε]* (εἰκ. 22), *Εὐστάθιος ὁ Καροῦσος ἐπήισα* (εἰκ. 23).
ΒΙΟΓΡ. Ὅπως προκύπτει ἀπό τά σωζόμενα ἔργα του, ἀπό τό 1756 ἔφυγε ἀπό τήν Κεφαλονιά καί ἐργάσθηκε στή Νεάπολη τῆς Ἰταλίας, ὅπου ἐκτός ἀπό τήν καλλιτεχνική εἶχε συγγραφική καί ἐκδοτική δραστηριότητα. Θεωρεῖται συγγραφέας τῶν ἔργων: "Sonetti in morte di Giorgio Corafan" (Νεάπολη, 1775) καί "Sentimenti di un concittadino delle Isole Ionie ai suoi concittadini[1]" (1802).
ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀθήνα: 1) ΘΚ καί Ἄννα, 1761 καί 2) Εὐαγγελισμός ΘΚ, 1781, συλλογή Γ. Τσακύρογλου,

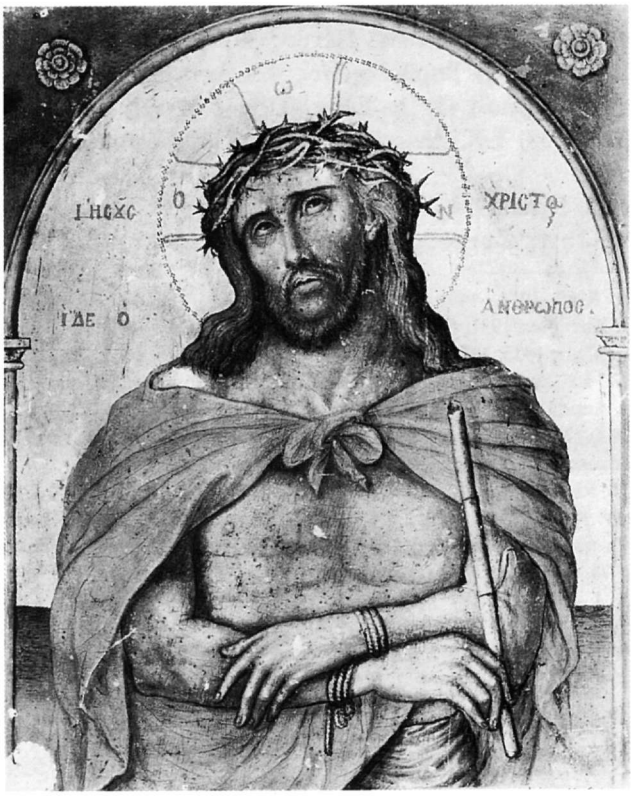

21. Καροῦσος Εὐστάθιος, ΧC Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος, εἰκ. ἀρ. 3.

Ἑστία Ν. Σμύρνης[2] 3) ΧΣ Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος, 1816, Βυζαντινό Μουσεῖο[3] Βενετία: 4) Λείψανο ἁγίου Σπυρίδωνος, 1818, ν. San Biagio[4] Κέρκυρα: 5) Λείψανο ἁγίου Σπυρίδωνος, ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος[5] Ἀργοστόλι: 6) Διονύσιος, 1750, ν., Φουσάτο[6] 7) Διονύσιος, 1756, ν. Βλαχέρνας[7] 8) ΧΣ Παντοκράτωρ, 1770, ν. Εὐαγγελιστρίας (ἀπό ν. Ἁγίου Γεωργίου)[8] 9) ΧΣ Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος, 17[...], ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος[9] Νεάπολη, Ἰταλία, ν. Πέτρου καί Παύλου: 10) ΘΚ Ζωοδόχος Πηγή, 1766[10] 11) Πίνακες τῶν κανόνων καί ΧΣ, 1766[11] 12) ΘΚ, 1777[12] 13) Ποτήριον Εὐχαριστίας, 1777[13] 14) Λείψανο ἁγίου Σπυρίδωνος, 177[.][14] 15) Εἰσόδια ΘΚ, 1784[15] 16) Βάπτιση ΧΣ, 1789[16] 17) Βαϊοφόρος, 178[9][17] 18) Ἔγερση Λαζάρου, 1791[18] 19) Βασίλειος, Χρυσόστομος καί Γρηγόριος Θεολόγος, 179[.][19] 20) Τιμόθεος καί Μαύρα, 17[..][20] 21) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ 22) Πέτρος καί Παῦλος 23) Νικόλαος μέ ΧΣ καί ΘΚ 24) ΧΣ Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος 25) Εὐαγγελισμός 26) Πεντηκοστή 27) Πέτρος, Παῦλος καί Ἁγία Τριάς 28) Ἰω Πρόδρομος 29) Χαράλαμπος 30) Ἐλευθέριος 31) Δέηση μέ ΘΚ καί Ἰω Πρόδρομο 32) Παῦλος 33) Ματθαῖος 34) Φίλιππος 35) Μάρκος 36) Ἰάκωβος 37) Συμεών 38) Πέτρος 39) Ἰω Θεολόγος 40) Ἀνδρέας 41) Βαρθολομαῖος 42) Λουκᾶς 43) Θωμᾶς 44) Σταύρωση 45) Ἰω Εὐαγγελιστής 46) ΘΚ 47) Σταύρωση 48) ΘΚ Λαμποβίτισσα καί 49) Ἀποκαθήλωση[21].

ΒΙΒΛ. Rizzi 1974, 140-145· Χατζηδάκης 1975α, 263 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 126.

1. Rizzi 1974, 140 **2.** Καρακατσάνη 1980, 182, εἰκ. 366, 367 **3.** Σωτηρίου 1931, 85 (διαβάζει *Καρέσος* καί χρονολογία 1716)· Σισιλιᾶνος 1935, 107 (ἐπαναλαμβάνει τήν πληροφορία τοῦ Σωτηρίου)· βλ. καί Λυκίσσας 1960, 45 **4.** Rizzi 1972, 266, ἀρ. 12, πίν. ΙΕ΄ **5.** Λαμπάκης 1904, 61, σημ. 1 **6.** Ἀρχεῖο Γ. Σωτηρίου **7.** Ζησίου 1900, 234· Σισιλιᾶνος 1935, 108 **8.** Κονόμος 1966β, 22 **9.** Βοκοτόπουλος 1969β, 285 **10.** Rizzi 1974, 150, ἀρ. 14, πίν. ΚΓ΄ **11.** Rizzi 1974, 162, ἀρ. 48, πίν. ΚΑ΄.1 **12.** Rizzi 1974, 148, ἀρ. 6, πίν. ΚΣΤ΄.1 **13.** Rizzi 1974, 157, ἀρ. 38 **14.** Rizzi 1974, 159, ἀρ. 43, πίν. ΚΕ΄ **15.** Rizzi 1974, 161, ἀρ. 46, πίν. ΚΘ΄.1-2 **16.** Rizzi 1974, 149, ἀρ. 10, πίν. ΚΖ΄.1 **17.** Rizzi 1974, 151, ἀρ. 15, πίν. Λ΄.1 **18.** Rizzi 1974, 149, ἀρ. 11, πίν. ΚΖ΄.2 **19.** Rizzi 1974, 150, ἀρ. 12, πίν. ΚΗ΄.1 **20.** Rizzi 1974, 150, ἀρ. 13 **21.** Rizzi 1974, 146-161, ἀρ. 2, 3, 4, 7 (πίν. ΚΣΤ΄.2), 8 (πίν. ΚΗ΄.2), 9, 18, 19, 20, 21, 22-37 (πίν. ΚΑ΄. 2, ΚΒ΄, 1, 2, ΚΔ΄. 2), 39, 42, 47.

Καρπάθιος Ἰωάννης 1554

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, ἀναφέρεται τό 1554 σέ δικαιοπρακτικό ἔγγραφο στό Ἡράκλειο[1].

1. Παλιούρας 1973, 119, ἀρ. 18.

Καρπάθιος Μανόλης 1554

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, ἀναφέρεται τό 1554 σέ δικαιοπρακτικά ἔγγραφα στό Ἡράκλειο[1]. Πιθανόν ταυτίζεται μέ τόν προηγούμενο ζωγράφο.

1. Μέρτζιος 1961-1962, 257, ἀρ. 19.

Καρυδάκης Σταυράκης 1608-1632

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.

ΠΑΤΡ. Στεφανής.

ΒΙΟΓΡ. Ὁ *μισέρ Σταυράκης Καριδάκης ζογράφος ποτέ μισερ Στεφανί* ἀναφέρεται συχνά ὡς μάρτυρας σέ νοταριακά ἔγγραφα στό Ἡράκλειο ἀπό τό 1608 ὡς τό 1632, σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας. Τό 1620 ἀναφέρεται ὡς μάρτυρας μαζί μέ τόν Τζώρτζη Κο(υ)ρτεζά* καί τό 1622 μέ τόν ἐπίσης ζωγράφο Φραγγιά Καβερτζᾶ*. Ὅπως φαίνεται ἀπό νοταριακή πράξη τοῦ 1622, ὁ Καρυδάκης εἶχε ἀμπέλια, τά ὁποῖα δέν καλλιεργοῦσε ὁ ἴδιος[1].

1. Καζανάκη 1981, 200, ἀρ. 24.

Καρύδης Ἰωάννης 1680-1722[1]

ΚΑΤΑΓ. Κεφαλονιά.

ΠΑΤΡ. Ἀντζουλής.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, νοτάριος, ἁγιογράφος, δάσκαλος ζωγραφικῆς.

ΒΙΟΓΡ. Ἔζησε καί ἐργάσθηκε στό Ληξούρι, ὅπου ἡ μητέρα του Πάολα διέθετε κτηματική περιουσία, τήν ὁποία κληρονόμησε ὁ ζωγράφος[3]. Διατηροῦσε ἐπίσης *σχολεῖο* ζωγραφικῆς στήν ἴδια πόλη, κατά πληροφορίες νοταριακῶν ἐγγράφων, πού μνημονεύουν συμφωνίες μέ μαθητές του. Στίς 31 Μαΐου 1685 ἀνέλαβε νά διδάξει τήν ἁγιογραφική τέχνη στόν Βασίλη Κουρούκλη*, γιό τοῦ Ράτσιου, μέ δίδακτρα 30 ρεάλια, καί μέ ἐγγύηση ἐπίσης τοῦ ἴδιου ποσοῦ ἀπό τήν πλευρά τοῦ δασκάλου ὅτι θά ὁλοκληρώσει τή διδασκαλία σέ πέντε χρόνια[3]. Στίς 22 Ἰανουαρίου 1688 ὁ Καρύδης

ἀνέλαβε νά διδάξει ζωγραφική στόν Μανόλη Μάνεση*, γιό τοῦ Πέτρου. Ὁρίσθηκε μία ἐπταετία γιά τή διδασκαλία, καί στό διάστημα αὐτό ὁ πατέρας τοῦ Μανόλη θά ἀναλάμβανε τήν *ντομασιά καί ποδεμή* τοῦ γιοῦ του· ἐπίσης ὁρίσθηκε καί τό ποσό τῶν 30 δουκάτων ὡς ἐγγύηση τῆς συμφωνίας[4]. Ἀπό δεύτερο ἔγγραφο τῆς 14ης Νοεμβρίου 1691 συνάγεται ὅτι ὁ ἴδιος μαθητής δέν τήρησε τούς ὅρους τῆς συμφωνίας καί ὁ δάσκαλος διεκδίκησε τή συμφωνημένη ἐγγύηση. Ὁ πατέρας τοῦ Μανόλη μέ τή νέα συμφωνία ὑποσχέθηκε ὅτι ὁ γιός του δέν πρόκειται νά ἀπουσιάσει στό ἑξῆς ἀπό τό ἐργαστήριο, ἐκτός ἀπό τίς ἡμέρες τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν καί τίς περιπτώσεις ἀσθενείας. Ὑποσχέθηκε ἀκόμη ὅτι ὁ γιός του θά μαθητεύσει πέντε μῆνες παραπάνω ἀπό τό χρόνο πού εἶχε ὁρισθεῖ στήν πρώτη συμφωνία[5]. Μαθητής τοῦ Καρύδη ὑπῆρξε καί ὁ Ἀντώνιος Μηνιάτης, σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῆς 11ης Ὀκτωβρίου 1691, κατά τό ὁποῖο ὁ δεύτερος παραχώρησε στό δάσκαλό του ὡς ἀμοιβή ἕνα μέρος χωραφιοῦ στήν περιοχή Χαβριάτων στήν Κεφαλονιά[6].

Ὁ Ἰωάννης Καρύδης, ὅπως πολλοί ἱερεῖς τῆς ἐποχῆς του, ἀσκοῦσε καί τό ἐπάγγελμα τοῦ νοταρίου μέ ἕδρα τό Ληξούρι. Στό Τοπικό Ἱστορικό Ἀρχεῖο στό Ἀργοστόλι σώζονται τρεῖς αὐτόγραφοι νοταριακοί κώδικές του τῶν ἐτῶν 1698-1722[7].

Σέ νοταριακό ἔγγραφο τῆς 3ης Ἰουλίου 1705 ἀναφέρεται ὅτι ὁ Δράκος Πολυκαλᾶς, γαστάλδος τοῦ ναοῦ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου στό Κορωνάτο Κεφαλονιᾶς, ὑποσχέθηκε νά ἐξοφλήσει μέ ἕνα βατσέλι σιτάρι τό χρέος του πρός τόν Ἰωάννη Καρύδη, ὁ ὁποῖος εἶχε ζωγραφίσει μία εἰκόνα τῶν 24 οἴκων τῆς Παναγίας[8]. Εἶναι ἡ μόνη εἰκόνα του πού ἔχει σημειωθεῖ (βλ. εἰκόνα).

ΕΙΚΟΝΑ 24 οἶκοι τοῦ Ἀκαθίστου, πρίν ἀπό τό 1705, μονή Κοιμήσεως Θεοτόκου στό Κορωνάτο, Κεφαλονιά (ἀποδ.)[9].

1. Μοσχόπουλος 1980-82, 288 2. Μοσχόπουλος 1980-82, 288-289 3. Μοσχόπουλος 1980-82, 290-291, 301-302 4. Μοσχόπουλος 1980-82, 291, 302 5. Μοσχόπουλος 1980-82, 291-292, 303-304 6. Μοσχόπουλος 1980-82, 292, 302-303 7. Μοσχόπουλος 1980-82, 289 8. Μοσχόπουλος 1980-82, 289-290, 306-307 9. Μοσχόπουλος 1980-82, 289-290, πίν. ΚΗ΄, εἰκ. 6 καί 1990, 228· *Κεφαλονιά 1994*, ἀρ. 307.

Καρυ(στινός) Ἰωάννης 1681

ΕΙΚΟΝΑ Βάπτιση, 1681, τ. συλλογή Αἰμ. Βελιμέζη, Ἀθήνα[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

Κασκαντάκης Ἀντώνιος 1763

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ταξιάρχη, 1763, χ. Δρυμός, Λακωνία[1].

1. Δρανδάκης 1983, 132.

Καστρίσιος Νικόλαος βλ. Νικόλαος (14)

Καστροφύλαξ Ἄνθιμος τέλη 18ου αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *Διά χειρός Ἀνθίμου ἱερομονάχου Καστροφύλακος τοῦ Κρητός.*
ΕΙΚΟΝΑ Αἰκατερίνη μέ τοπίο τοῦ ὄρους Σινᾶ, συλλογή Εὐκλείδου, Ἀθήνα[1].

1. Σισιλιᾶνος 1935, 108.

Καστροφύλαξ Γεώργιος (Ζώρζης) 1719-1760

βλ. καί Γεώργιος (27)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΥΠΟΓΡ. *πήυμα Τζώρτζη Καστροφυλάκου* (εἰκ. 1), *χέρι Γεωργίου Καστροφύλακος Κρητός* (εἰκ. 2, 23), *χείρ Ζώρζη Καστροφυλάκου* (εἰκ. 5), *χείρ Τζώρτζη Καστροφυλάκου* (εἰκ. 6, 34), *χείρ Γεωργίου Καστροφυλάκου* (εἰκ. 9, 15, 28), *Γεωργίου πόνημα Καστροφυλάκου* (εἰκ. 8, 10, 12, 13, 14, 29, 33), *χείρ Γεωργίου Κυδωνιαίου* (εἰκ. 26, 30), *χείρ Γεωργίου Καστροφύλακος* (εἰκ. 27).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Νικόλαος, 1719, καθολικό, μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ 2) Μαρτύριο ἁγίων Δέκα, 1723, παρεκκλήσιο Βάτου, μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ[2] 3-7) ΘΚ Ζωοδόχος Πηγή, 1723, Ἁγία Τριάς, 1723, Προφήτης Ἠλίας, 1724, Θεία Λειτουργία, 1760 (τύπου Δαμασκηνοῦ), Πρωτόπλαστοι καί Θυσία τοῦ Ἀβραάμ (ἀποδ.), μονή Προφήτου Ἠλιοῦ, Θήρα[3] 8-10) Ἱεράρχης, 1737, Μηνᾶς μέ σκηνές βίου, 1738[4] καί Χαράλαμπος μέ σκηνές βίου, 1740, συλλογή Ἁγίας Αἰκατερίνης Σιναϊτῶν, Ἡράκλειο[5] 11-24) Γέννηση ΧΣ, 1746[6], Προσκύνηση Μάγων, 1746[7], Βάπτιση, 1746[8], Ὑπαπαντή, 1746, ΘΚ Γαλακτοτροφούσα, 1748[9], Σκηνές Παλαιᾶς Διαθήκης, 1748[10], Σκηνές Γενέσεως, 17[..], Τίτος[11], Βρεφοκτονία (ἀποδ.), Δευτέρα Παρουσία[12] καί Ἱστορία Ματθαίου[13], παλαιός ν. Ἁ-

22. Καστροφύλαξ Γεώργιος, Μαρτύριο Ἁγίων Δέκα, εἰκ. ἀρ. 2.

γίου Μηνᾶ, Ἡράκλειο 25) ΘΚ, 174[1], ν. Ἁγίου Σάββα, Ἀλεξάνδρεια[14] 26) Γέννηση, 1749 καί 27) ΧΣ, 1751, ν. Παναγίας, Ἀρχάνες, Ἡράκλειο[15] 28-33) ΘΚ τοῦ Πάθους, 1752, Ματθαῖος, 1752, Προφήτης Ἠλίας μέ σκηνές βίου, 1752, ΧΣ, 1752, Μαστίγωση, 1752 καί Σταύρωση, 1752, ν. Ἁγίου Ματθαίου (μετόχι Σινᾶ), Ἡράκλειο[16] 34) Γεώργιος, μονή Ἁγίου Παντελεήμονος, Ἡράκλειο[17] 35) ΘΚ, ν. Ἁγίου Νικολάου, Ραχήτιον, Αἴγυπτος[18] 36) Πέτρος ἔνθρονος, στό ἐμπόριο (ἀρχαιοπωλεῖο Ζουμπουλάκη), Ἀθήνα[19].

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 259, 260 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 119, 120.

1. Weitzman 1964-65, 3, εἰκ. 7 **2.** Ἄμαντος 1928, 57 **3.** Δεναξᾶς 1920, 23· Κουμανούδης 1960, 108, ἀρ. 34· Μπορμπουδάκης 1973-74, 941· Λαζαρίδης, *Σαντορίνη*, εἰκ. 37, 38 **4.** Ἄμαντος 1928, 57 **5.** Βασιλάκη 1988, 249 **6.** Λυδάκης 1976, 171 **7.** Σημ. Μ.Χ. **8.** Μπορμπουδάκης 1973-74, 941, πίν. 731α **9.** Κριτσωτάκης 1934, 158 **10.** Πληροφορία Ὄλγας Μηναΐδη 1972 **11.** Κριτσωτάκης, *ὅ.π.* **12.** Σημ. Μ.Χ. 1975 **13.** Κριτσωτάκης, *ὅ.π.*· Λυδάκης 1976, 170 **14.** Μιχαηλίδης 1950, 139 **15.** Ξανθουδίδης 1903, 160, πίν. Ι.3 **16.** Ἄμαντος 1928, 57· Κριτσωτάκης, *ὅ.π.*· Σισιλιᾶνος 1934, 158· 1935, 108 **17.** Σπανάκης, *Κρήτη* Α΄, 55· Ψιλάκης 1992, 97 **18.** Παρασυρᾶς 1939, 32 **19.** Σημ. Μ.Χ. 1955.

Καστροφύλαξ Ζαχαρίας 1755-1779

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.

ΥΠΟΓΡ. *χειρ Ζαχαρίου Καστροφύλακος* (εἰκ. 4).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧΣ Παντοκράτωρ, 1755 2) ΧΣ Βασιλεύς τῶν Βασιλέων, 1758, ν. Ἁγίου Μηνᾶ, Ἡράκλειο[1] 3) Α΄ Οἰκουμενική Σύνοδος, 1779, Ἄθως[2] 4) Εὕρεση Τιμίου Σταυροῦ, τ. συλλογή Γ. Καρούζου, Ἀθήνα[3].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μονή Βερσῶν, Κέρκυρα[4].

1. Ἄμαντος 1928, 58· Κριτσωτάκης 1934, 158-159· Σισιλιᾶνος 1935, 108-109· Μπορμπουδάκης 1973-74, 941, πίν. 713β **2.** Σημ. Μ.Χ. 1937 **3.** Σημ. Μ.Χ. **4.** Κριτσωτάκης 1934, 145.

Καστροφύλαξ Ἰωάννης 17ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἰωάννου ἱερέως Καστροφυλάκου.*

ΕΙΚΟΝΑ 24 οἶκοι τῆς Θεοτόκου, μονή Ὁδηγήτριας, χ. Καινούριο, Ἡράκλειο[1].

1. Μπορμπουδάκης 1986, ἀρ. 173 καί 1993α, 476-477, εἰκ. 120.

Κασωμάτης Ἀνδρέας 1549-1573

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.

ΠΑΤΡ. Δημήτριος.

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.

ΒΙΟΓΡ. *ὁ διδάσκαλος κυρ Ἀνδρέας Κασωμάτης σγουράφος*[1] μνημονεύεται σέ δικαιοπρακτικά ἔγγραφα τῆς Κρήτης, πού βρίσκονται στά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, κατά τό διάστημα 1549-1573[2].

1. Λεντάκης 1977, 337 **2.** Μέρτζιος 1961-62, 256, 257, 269, 270, 271· Cattapan 1972, 233· Παλιούρας 1973, 119, ἀρ. 20.

Χ΄Κατεβαίνης 1804

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Ἀθανασίου καί Κυρίλλου, 1804, χ. Ὑδρούσα, Σάμος[4].

1. Λαζαρίδης 1968β, 400.

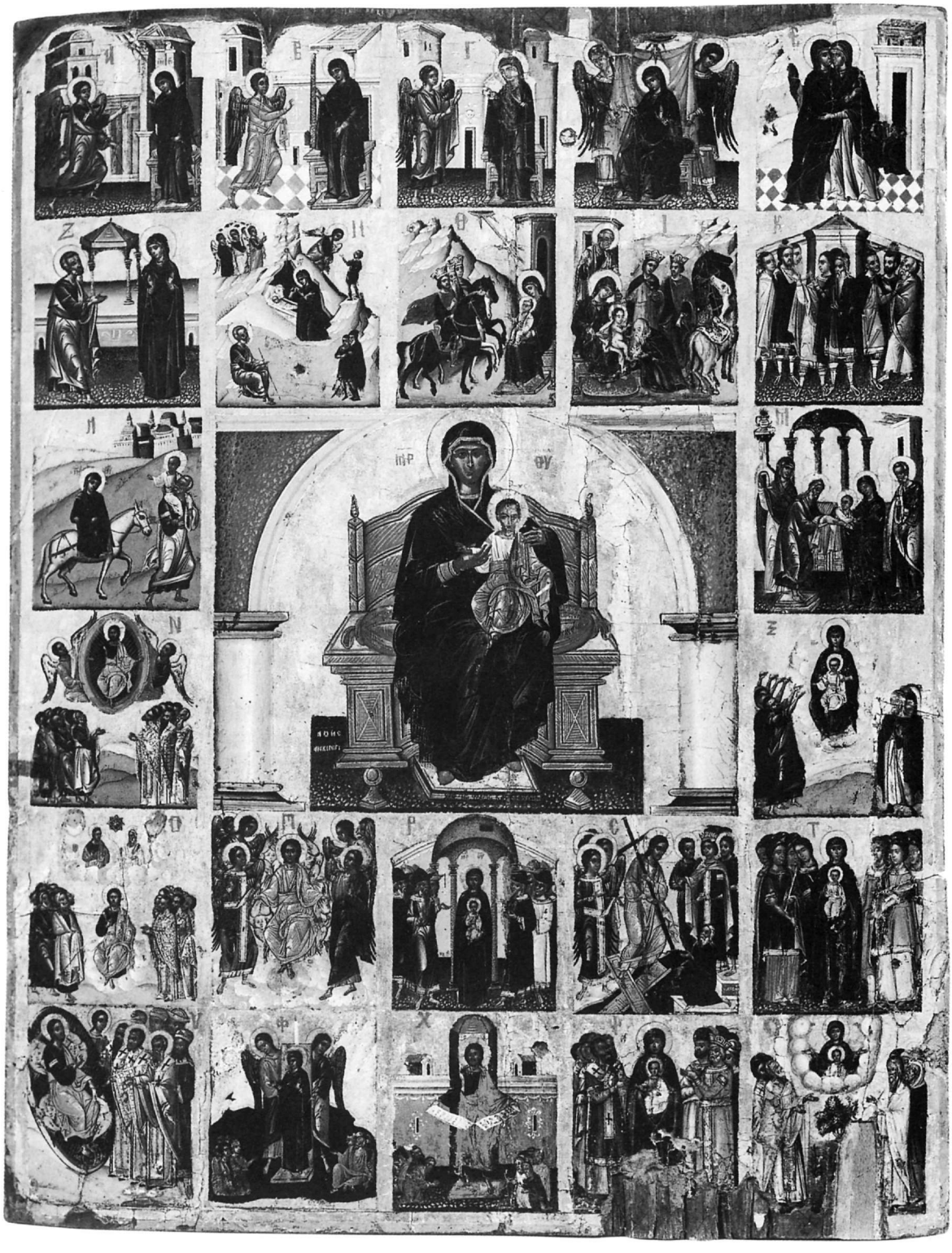

23. Καστροφύλαξ Ἰωάννης, 24 Οἶκοι τῆς Θεοτόκου, εἰκ.

Κατελ(λ)άνος Φράγγος 1560

ΚΑΤΑΓ. Θήβα.

ΒΙΟΓΡ. Βιογραφικά στοιχεῖα συνάγονται ἀπό τό μόνο ὑπογεγραμμένο καί χρονολογημένο (1560) ἔργο του στή μονή Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὄρους (τοιχ. 1), πού ἱστορήθηκε ἕνα ἔτος μετά τό θάνατο τοῦ Θεο-

24. Κατελάνος Φράγγος, Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, τοιχ. ἀρ. 1.

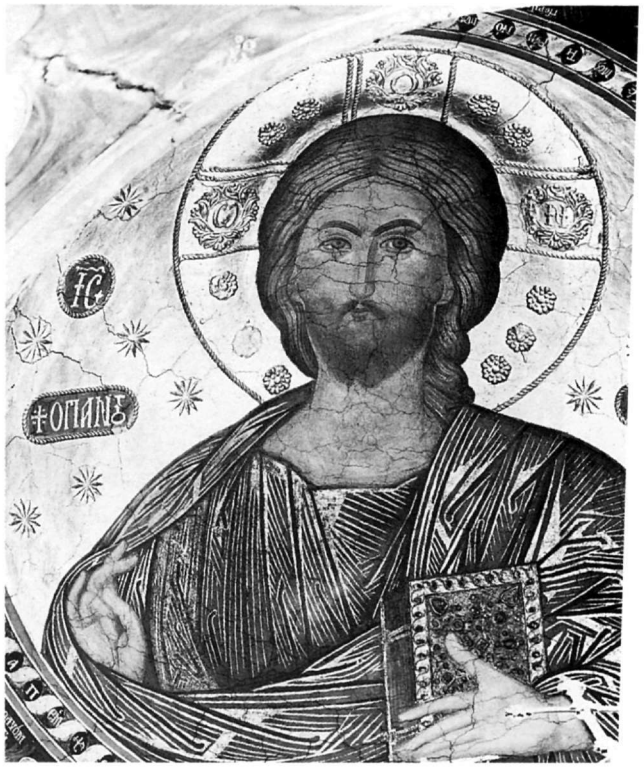

25. Κατελάνος Φράγγος, ΧC, τοιχ. ἀρ. 1.

φάνη Στρελίτσα*. Ζωγράφος κάπως ἰδιόρρυθμος, ἀλλά πολύ ἱκανός, πρέπει νά ἔχει ἐπηρεάσει ὁρισμένο ἀριθμό ζωγράφων στή ΒΔ Ἑλλάδα μέ κέντρο τά Γιάννενα, σέ βαθμό ἀρκετά σημαντικό, ὥστε νά ἔχουν δημιουργηθεῖ προβλήματα στούς νεότερους μελετητές ὡς πρός τήν πατρότητα ὁρισμένων τοιχογραφικῶν συνόλων. Ἀπό αὐτά τό παλαιότερο εἶναι στή μονή Μυρτιᾶς τοῦ 1539 καί τό τελευταῖο στή μονή Ζάβορδας στήν Κοζάνη τοῦ 1590 (;). Ἐξάλλου ἡ ἐπίδρασή του ἀναγνωρίζεται καί σέ μεταγενέστερα ἔργα, ὥστε νά θεωρηθεῖ ὅτι δημιούργησε «σχολή». Δεῖγμα τῆς ὑπόληψης πού εἶχε στή μεταγενέστερη ἐποχή εἶναι ὅτι μία ἀπό τίς πηγές τοῦ κειμένου τῆς «Ἑρμηνείας» μεταγράφει τήν κτητορική ἐπιγραφή τῆς Λαύρας, ὡς μοναδικό ὑπόδειγμα κτητορικῆς ἐπιγραφῆς ναοῦ.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ εὐτελεστάτου Φράγγου τοῦ Κατελλάνου ἐκ Θηβῶν τῆς (Βοι)ωτίας* (τοιχ. 1).

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Παρεκκλήσιο Ἁγίου Νικολάου, μονή Μεγίστης Λαύρας, 1560, Ἅγιον Ὄρος[1]. Ἀποδίδονται: 2) Καθολικό (μόνο κυρίως ναός) μονῆς Μυρτιᾶς, 1539, Τριχωνίδα, Αἰτωλοακαρνανία[2] 3) Μονή Φιλανθρωπηνῶν (θόλος κυρίως ναοῦ καί τύμπανα τοίχων,

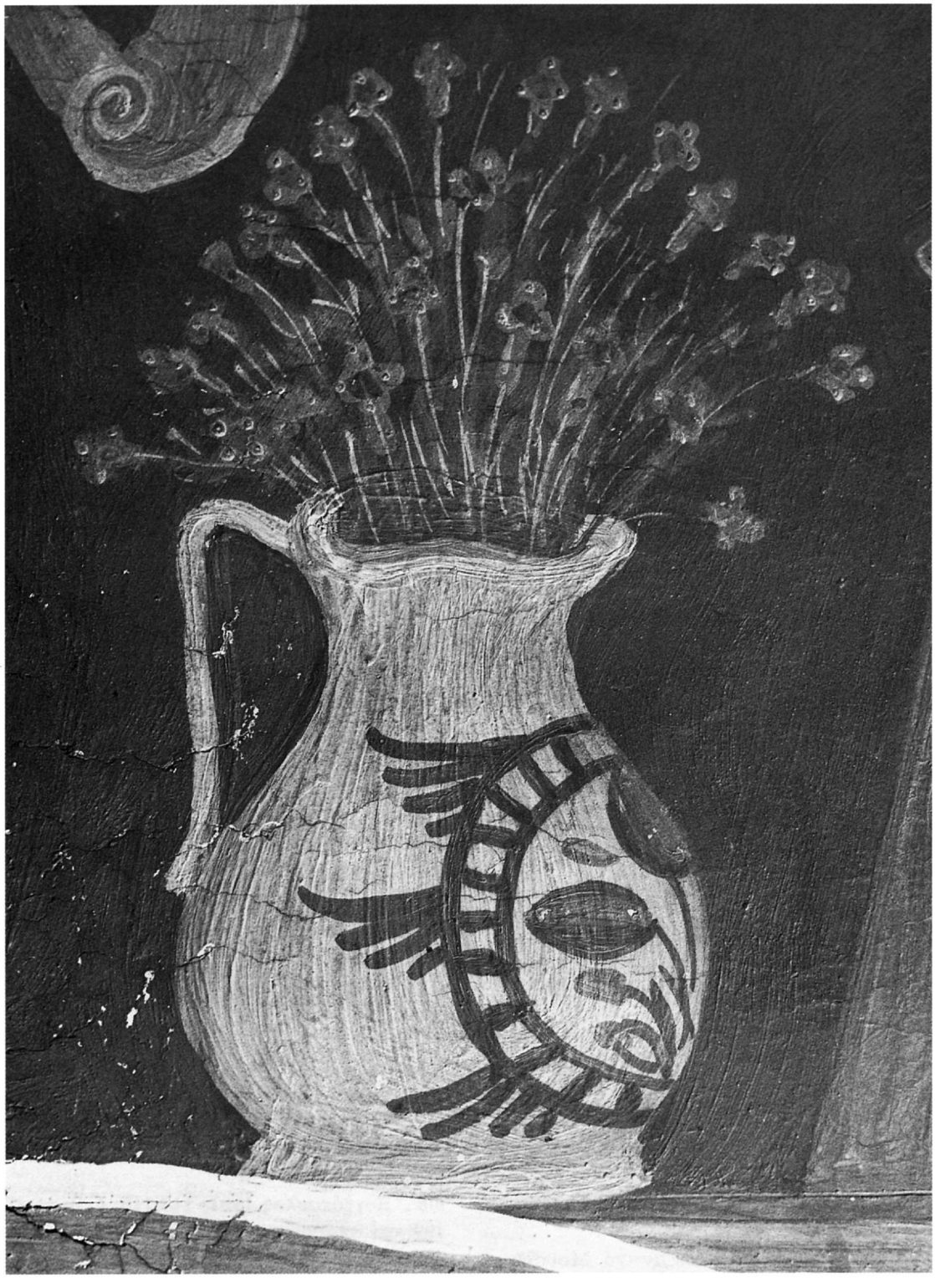

26. Κατελάνος Φράγγος, Εὐαγγελισμός, λεπτομέρεια, τοιχ. ἀρ. 1.

27. Κατελάνος Φράγγος, Ἅγιοι Λουκᾶς καί Λάζαρος, τοιχ. ἀρ. 1.

ἄνω μέρος νάρθηκα), 1542, Νησί, Ἰωάννινα[3] 4) Καθολικό μονῆς Βαρλαάμ (κυρίως ναός), 1548, Μετέωρα[4] 5) ν. Παναγίας Ρασιώτισσας, 1553, Καστοριά[5] 6) Μονή Ζάβορδας, 159[;], Κοζάνη[6] 7) ν. Ἁγίων Ἀποστόλων, χ. Ἅγιος Ζαχαρίας, Καστοριά[7].

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Δημήτριος (ἀποδ.), Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[8] 2) Σύναξη τῶν Ἀρχαγγέλων (ἀποδ.), Μονή Μεγίστης Λαύρας, Ἄθως[9] 3) Εἰκόνα ἐπιστυλίου μέ τούς ἀποστόλους Λουκᾶ, Ματθαῖο καί Πέτρο, καθολικό μονῆς Ζάβορδας, τώρα στό Μουσεῖο Καστοριᾶς[10].

ΒΙΒΛ. Ξυγγόπουλος 1957, 113-116· Garidis 1989, 189-199 καί σποραδικά· Χατζηδάκης 1982, 418· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1983, 197-205· *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 86-87, 89· A. Semoglou, Le décor mural de la chapelle athonite de Saint Nicolas (1560). Application

28. Κατελάνος Φράγγος, Βαϊοφόρος, τοιχ. ἀρ. 2.

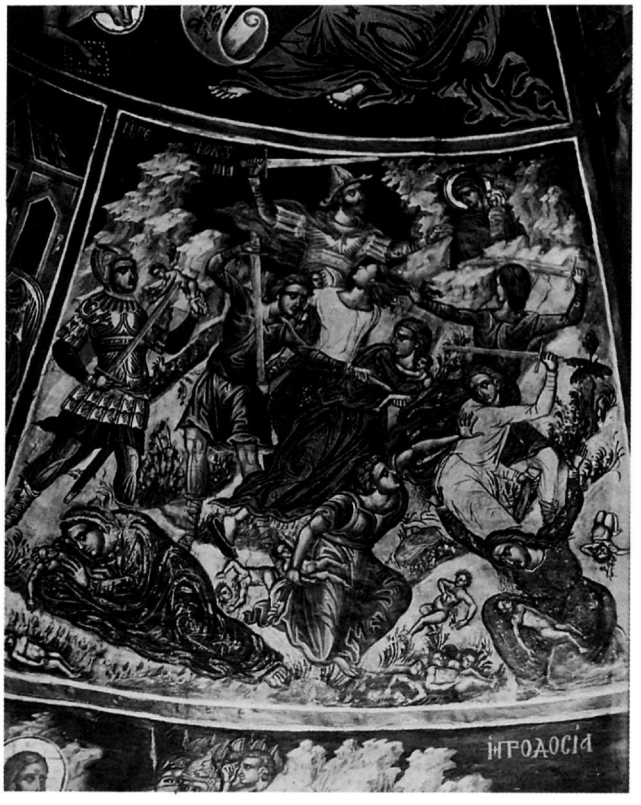

29. Κατελάνος Φράγγος, Βρεφοκτονία, τοιχ. ἀρ. 4.

d'un nouveau langage pictural par le peintre thébain Frangos Katelanos, I-II, Paris 1993-94 (διδ. διατρ. δακτυλ.).

1. Millet-Pargoire-Petit 1904, 122, ἀρ. 373· Millet 1927, πίν. 255-260 (ἡ ἐπιγραφή: πίν. 260.2)· Καλλιγᾶ-Γερουλάνου 1963, 224· Kadas 1979, 37· Χατζηδάκης 1982, 418· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1983, 178, 180· Ν. Δρανδάκης, Τό εἰκονογραφικό θέμα «Ἄνωθεν οἱ Προφῆται» σέ τοιχογραφία τῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ΙΣΤ΄ Συμπ. ΧΑΕ, 23 **2.** Ὀρλάνδος 1961, 103-109, πίν. 10-13 (δέν ἀποδίδει τίς τοιχ. στόν Φ.Κ.)· Χατζηδάκης 1974α, 425· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1983, 173-174· Παλιούρας 1985, 216, πίν. 225 **3.** Chatzidakis 1969β, 713 καί 1974α, 425· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1983, 173, 175, πίν. 20α, 21, 77, 78α, 78β, 79. Ἔγχρωμες εἰκόνες βλ. καί *Μοναστήρια Νήσου Ἰωαννίνων* (Μ.Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου) **4.** Chatzidakis 1953, 209, πίν. XI.4, XII.6, XX.21 καί 1981, εἰκ. σελ. 335· Ξυγγόπουλος 1957, 114, σημ. 2· Μιχαηλίδης 1971, 350, εἰκ. 10· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1983, 176-177, 180· καί 1994β, ἀρ. 180, 181· Νικονάνος 1987, 43-44, εἰκ. 36-38, 40, 43-45 **5.** Γούναρης 1980, 105 κ.ἑ., πίν. 23 κ.ἑ.· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1983, 177-178, 180 **6.** Μιχαηλίδης 1971, 351· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1983, 178-179, 180 **7.** Χατζηδάκης 1982, 418 **8.** Ἀσπρᾶ-Βαρδαβάκη 1988, 113-123, εἰκ. 1-3 **9.** Τσιγαρίδας 1994α, 398, εἰκ. 1-2 **10.** Τσιγαρίδας 1994α, 400, σημ. 4, εἰκ. 4.

Κατελᾶς Γιαννᾶς 1492-1500
(Catelan Giovanni καί Catela Yanna)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΣΥΝΕΡΓ. Μιχαήλ Ντεπάρης.
ΒΙΟΓΡ. Συναντᾶται σέ νοταριακά ἔγγραφα τοῦ Ἡρακλείου, πού βρίσκονται στά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, στό διάστημα 1492-1499[1]. Σέ ἔγγραφο τῆς 9ης Δεκεμβρίου 1500 ἀναφέρεται ὡς συνεργάτης τοῦ ζωγράφου Migiel de Parj (Μιχαήλ Ντεπάρης*)[2].

1. Cattapan 1972, 208, ἀρ. 120 **2.** Cattapan 1972, 224, ἀρ. 25.

Κατέλος Ἀλεσάντρος 1622-1623

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Τζώρτζης.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Κατοικοῦσε στό Ἡράκλειο σύμφωνα μέ νοταριακά ἔγγραφα τοῦ Ἀρχείου Βενετίας, τό διάστημα 1622-1623. Τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1622 ἀρραβωνιάστηκε καί τόν ἴδιο χρόνο νυμφεύθηκε, παίρνοντας προίκα

30. Κατελάνος Φράγγος, Ἀνάσταση τοῦ Λαζάρου, τοιχ. ἀρ. 6.

ἕνα σπίτι στό Ἡράκλειο καί ἕνα χωράφι στό χωριό Ἀμπρούσα. Τό 1622 ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ πέντε νοταριακές πράξεις. Τόν Μάιο τοῦ 1623 ἀρρώστησε καί, ἀπό τό φόβο τοῦ θανάτου, κάλεσε στό σπίτι του νοτάριο, πού βεβαίωσε ὅτι τοῦ εἶχε παραδοθεῖ ἡ προίκα τῆς γυναίκας του[1].

1. Καζανάκη 1981, 200-201, ἀρ. 25.

Κατηφόρης Θεοδόσιος 1615

ΚΑΤΑΓ. Ἑπτάνησα(;).
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ ἱερομονάχου Θεοδοσίου Κατηφόρη.*
ΕΙΚΟΝΑ Κοσμᾶς, Δαμιανός καί Παντελεήμων, 1615, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ. 1687, Ἀθήνα[1].

1. Σωτηρίου 1956α, 36 (ἀναφέρεται ὡς Διονύσιος).

Κατηφόρης Παΐσιος 1656

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος(;).
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Παϊσίου ἱερέως Κατηφόρη.*
ΕΙΚΟΝΑ ΧC Ἐσταυρωμένος, 1656, ν. Ἁγίας Παρασκευῆς τοῦ Κλαψῆ, νεκροταφεῖο, πόλη, Ζάκυνθος[1].

1. Quinn 1902, 585· Σισιλιᾶνος 1935, 109, 110· Ζώης 1963, 284· Κονόμος 1967, 134 καί 1988, 88.

Κατσαρᾶς Μιχαήλ γεν. 1670-1693

ΚΑΤΑΓ. Οἴτυλο Μάνης.
ΥΠΟΓΡ. *διά χηρός ἐμοῦ Μιχαήλ Κατσαρα ἀπό χωρα Βητηλο* (τοιχ. 1), *διά χείρος ἐμοῦ Μιχαήλ νέος ημουν ετον εἰκοσιτρίο ὁταν ἱστορισα το παρό* (τοιχ. 2).

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Μονή Ἁγίου Δημητρίου, 1692, Μηλιά, Μάνη[1] 2) ν. Παναγίας Γιάτρισσας, 1693, Πηγή (Λοσνά), Μάνη[2].

1. Βαγιακᾶκος 1967, 166· Δρανδάκης 1976, 238 καί 1981, 539· Πετρονώτης 1982, 133 2. Δρανδάκης 1981, 539 καί 1983, 132.

Κατσῆς Μαυρομιχάλης βλ. Μαυρομιχάλης

Κ.Γ.Α.Κ. 1797

ΕΙΚΟΝΑ Γεράσιμος, 1797, ν. Ἁγίου Γεωργίου, χ. Ἀγριλιά, Κεφαλονιά[1].

1. Πληροφορία 6ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Κεφαλόουλος Μανουήλ 1732-1772

ΚΑΤΑΓ. Νάξος(;).
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μανουήλ Κεφαλόουλου* (εἰκ. 1, 2).
ΒΙΟΓΡ. Μνημονεύεται σέ διαθήκη τοῦ 1772 ὡς *Μανόλης ἱστοριογράφος Κεφαλόουλος*[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ Νάξος: 1) Σταύρωση καί Ὕψωση Τιμίου Σταυροῦ, 1732, μονή Τιμίου Σταυροῦ[2] 2)Ἐλευθέριος ἔνθρονος, 1738, ν. Ἁγίου Ἐλευθερίου, χ. Σαγγρί[3].

1. *EEKM* 5, 1965-66, 656 2. Δρανδάκης 1964α, 429 (τόν ἀναφέρει ὡς Φαδόπουλο)· Μαστορόπουλος 1984, 488 3. Μαστορόπουλος 1984, 488-489.

Κιβέττος Ν. 1742

ΒΙΟΓΡ. Ἐργάσθηκε στά Δωδεκάνησα τό 1742[1].

1. *Ζωγραφική στή Ρόδο 1988 (χ. σελ.).*

Κισαμίτης Νικόλαος 1512
(Chisamiti)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΠΑΤΡ. Μιχαήλ.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας κατοικοῦσε στό Βοῦργο τοῦ Χάνδακα. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῆς 3ης Δεκεμβρίου 1512 λαμβάνει προπληρωμή τοῦ εἰσοδήματος ἀμπελιοῦ του[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 329, ἀρ. 38.

Κλάδος Πέτρος 15ος αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Πέτρου Κλάδ(ου).*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ «Pietà» μέ Ἰωάννη καί Ἰωσήφ, 15ος αἰ., ν. S. Fosca, Βενετία[1].

1. Rizzi 1972, 258, 266, ἀρ. 14, πίν. ΙΣΤ΄ (διαβάζει Κλαδᾶς)· Χατζηδάκης 1974β, 201· Χατζηδάκη 1993, 32-34, ἀρ. 3, εἰκ. 3, 3α.

Κλήμης 1598

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΕΣ Κώδικας 247, 1598 (δωρεά βοεβόδα Ἱερεμία Μοβιλᾶ), μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ[1].

1. Gardthausen - Vogel 1909, ἀρ. 648· Iorga 1931, 185 (λανθασμένη ἀνάγνωση ὑπογραφῆς)· Beza 1935, 10, 12, 18.

Κληροδέτης Μιχαήλ 1752-1803

ΚΑΤΑΓ. χ. Πύρριχος (Κάββαλος) Μάνης.
ΥΠΟΓΡ. *χίρ Μιχαήλ Κλιροδέτ(η)* (τοιχ. 1), *διά χερός ἐμοῦ ἐλαχίστου Μ(ιχαήλ) (Κλη)ροδέτου* (τοιχ. 3), *χείρ Μηχαήλ Κλιροδέτου ἀπό κόμης Καββάλου* (τοιχ. 4).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Μάνη: ν. Ἁγίου Νικολάου, 1752, χ. Γέρμα[1] 2) ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος, 1773, χ. Σκουτάρι[2] 3) ν. Ἁγίου Γεωργίου, 1798, χ. Γωνέα[3] 4) ν. Ἁγίου Γεωργίου, 1803, χ. Καρυούπολη[4].
ΒΙΒΛ. Βαγιακᾶκος 1956, 386· Δρανδάκης 1993, 109, 114, 117.

1. Δρανδάκης 1975, 74 καί 1976, 119, πίν. 94β· Δρανδάκης 1983, 131 καί 1993, 114, σημ. 203 2. Δρανδάκης 1993, 137 3. Δρανδάκης 1976, 135, πίν. 107γ 4. Δρανδάκης 1993, 137.

Κληροδέτης Παναγιώτης 1725-1789

ΚΑΤΑΓ. χ. Πύρριχος (Κάββαλος) Μάνης.
ΙΔΙΟΤ. Ἁγιογράφος, δάσκαλος.
ΥΠΟΓΡ. *εὐτελής δάσκαλως Παναγηότης Κληροδέτης* (τοιχ. 1), *διά χυρός καμου Παναγιότι Κληροδέτις εἰν χωριο Καβαλ(ο)* (τοιχ. 2), *δηα χηρος Παναγηοτης Κληροδέτης ἁγιογράφος* (τοιχ. 3), *κομι Καβάλου Παναγιώτις Κλιροδέτις* (τοιχ. 4).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μάνη:1) ν. Χριστοῦ Ζωοδότη, 1725, χ. Γέρμα[1] 2) μονή Ἁγίου Γεωργίου, 1737, χ. Σκουτάρι[2] 3) ν. Παναγίας, 1768, χ. Δροσοπηγή[3] 4) Μονή τοῦ Καπερνάρου, 1789, χ. Κεχριάνικα[4].

31. Κλάδος Πέτρος, Pietà μέ Ἰωάννη καί Ἰωσήφ, εἰκ.

1. Δρανδάκης 1976, 132, 107α-β· 1983, 132 καί 1993, 117, 122, 124, 176-177 **2.** Δρανδάκης 1983, 132 καί 1993, 177 **3.** Δρανδάκης 1967, 151, σημ. 3· 1983, 132 καί 1993, 164-168, 175-176 **4.** Δρανδάκης 1983, 132 καί 1993, 169, 215-216.

Κλόντζας Ἀντώνιος 1551-1556

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor, maistro.
ΒΙΟΓΡ. Μνημονεύεται σέ δικαιοπρακτικά ἔγγραφα στό Ἡράκλειο ἀπό τό 1551 ὡς τό 1553[1]. Ὑπογράφει ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη τῆς 13ης Μαρτίου 1556[2].

1. Μέρτζιος 1961-62, 256· Παλιούρας 1973, 119, ἀρ. 22 **2.** Κωνσταντουδάκη 1977, 164, ἀρ. 7.

Κλόντζας Βλάσιος 1430 †1444
(Cloza, De Clugia Biagio)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Κωνσταντίνος, ἱερέας.
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τοῦ ζωγράφου Νικολάου Κλόντζα* (1420-1468). Μαρτυρεῖται στό Ἡράκλειο, σύμφωνα μέ νοταριακά ἔγγραφα, ἀπό τό 1430 ὡς τό 1444, ἔτος τοῦ θανάτου του[1].

1. Cattapan 1972, 205, ἀρ. 48.

Κλό(ν)τζας Γεώργιος* περίπου 1530-1608
(Zorzi Cloza dito Cristianopullo)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Ἀνδρέας.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, depentor, pitor, μαΐστωρ, βιβλιογράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Γεωργίου Κλόντζα* (εἰκ. 2, 27, 35, 36, μικρ. 1), *χείρ Γεωργίου Κλόντζα Κρητός* (εἰκ. 11), *σπουδί καί κόπος τοῦ Γεωργίου Κλότζα* (εἰκ. 12), *χε[ίρ] Γεωργίου Κλόντζα* (εἰκ. 14), *[Γεωργί]ου χείρ Κλόντζα τάδε γεγράφει, ὁ δ' αὖ λαβών μέμνησο κἀμοῦ προφρόνως* (εἰκ. 16, 31, 34, μικρ. 2), *χείρ Γεω[ρ]γίου Κλόντζα τοῦ Κρη[τός]* (εἰκ. 27).
ΒΙΟΓΡ. Λόγιος, βιβλιογράφος, ζωγράφος εἰκόνων καί μικρογραφιῶν, καταγόμενος ἀπό ἀστική οἰκογένεια τῆς Κρήτης, πού εἶχε τό παρωνύμιο Χριστιανόπουλος. Ἀπό τούς πιό παραγωγικούς ζωγράφους τῆς ἐποχῆς του, κατόρθωσε, περισσότερο ἀπό ἄλλους συγχρόνους συναδέλφους του, νά δημιουργήσει προσωπικό ὕφος, χωρίς νά ἀποστεῖ στά βασικά στοιχεῖα ἀπό τή βυζαντινή παράδοση. Τό ὕφος του κλιμακώνεται ἀπό τό πιό ἀκαδημαϊκό κρητικό ἕως τό πλησιέστερο πρός τόν ἰταλικό μανιερισμό, προφανῶς ἀνάλογα μέ τόν παραγγελιοδότη του. Πρέπει νά σημειωθεῖ ἰδιαίτερα ἡ ἱκανότητα τοῦ καλλιτέχνη γιά εἰκαστικές ἐπινοήσεις, πού ὄχι μόνο ἐμπλουτίζουν τίς παραδοσιακές ἐμβληματικές εἰκόνες, ἀλλά καί δημιουργοῦν ἐντελῶς καινούριες συνθέσεις, σχεδόν ἱστορικοῦ χαρακτήρα, ὅπως παρατηρεῖται συχνά σέ φορητές εἰκόνες ἀλλά καί σέ μικρογραφίες.
Ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων τῆς Βενετίας δίνουν στοιχεῖα γιά τήν οἰκογενειακή καί οἰκονομική του κατάσταση. Ὁ πατέρας του Ἀνδρέας ἦταν κάτοχος σημαντικῆς περιουσίας στό Ἡράκλειο καί ἰδιοκτήτης τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Μάρκου τῶν Ρωμαίων[1].

* Τό ἐπώνυμο ἀπαντᾶ ὡς Κλόντζας καί Κλότζας. Γιά τήν ἐτυμολογία του βλ. Παλιούρας 1978, 28, σημ. 1.

32. Κλότζας Γεώργιος, ΘΚ ἔνθρονη Βρεφοκρατούσα, εἰκ. ἀρ. 14.

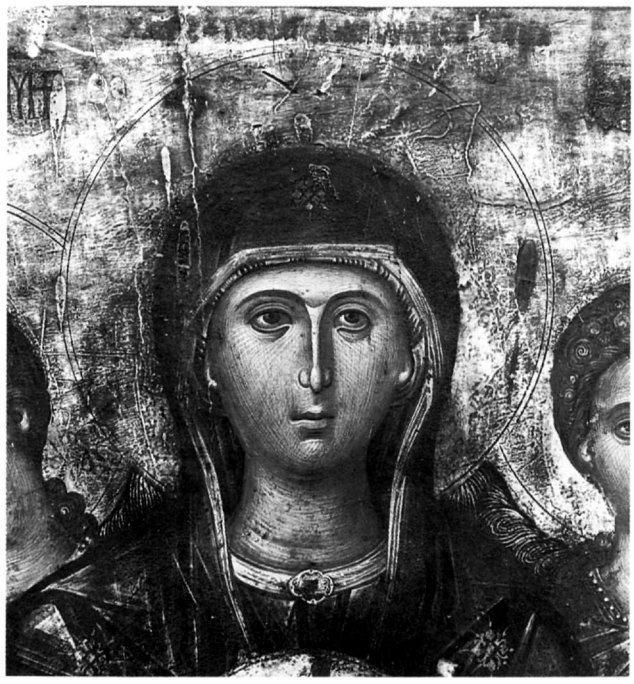

33. Κλότζας Γεώργιος, Μνηστεία ἁγίας Αἰκατερίνης, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 27.

Ἡ γέννηση τοῦ Γ.Κ. πρέπει νά τοποθετηθεῖ στή δεκαετία τοῦ 1530 στό Χάνδακα[2], ὅπου θά ἔζησε καί τό μεγαλύτερο μέρος, ἄν ὄχι ὅλη τή ζωή του. Τό 1562 νυμφεύθηκε τήν Ἐργίνα Πανταλέου καί ἀπέκτησε τρεῖς γιούς, μελλοντικούς ζωγράφους, τόν Νικολό*, τόν Μανέα* καί τόν Λουκᾶ*[3].

Τό 1564 ὁ *κυρ Γεώργιος Κλόντζας σγουράφος* μνημονεύεται γιά πρώτη φορά ὡς μάρτυρας σέ νοταριακό ἔγγραφο[4] καί τό Δεκέμβριο τοῦ 1566 ἀνέλαβε νά ἐκτιμήσει, μαζί μέ τόν παπα-Ἰωάννη de Frossega, μία εἰκόνα τοῦ Δομήνικου Θεοτοκόπουλου*[5]. Τό 1567 ὁ *maistro Giorgi Cloza depentor* ὑπέγραψε σέ νοταριακό ἔγγραφο[6]. Στόν *Zorzi Cloza dito Cristianopoullo* καταγράφηκε τό 1569 ἡ προίκα πού ἔλαβε ἀπό τή σύζυγό του[7] καί τό 1576 ὁ *κύρ Γεώργιος Κλόντζας σγουράφος τοῦ ποτε κυρ Ἀνδρέα* μνημονεύεται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακό ἔγγραφο[8], ἐνῶ στίς 5 Ἰουλίου 1581 ὑποχρεώθηκε μέ διαταγή τοῦ Δούκα νά πληρώσει ἕνα χρέος 144 ὑπερπύρων γιά ἕνα βαρέλι κρασί, πού εἶχε πάρει τό 1579, καί νά ἐπιστρέψει τό σκαρί, ἕνα *σφαλιστάρι* (=τρίπτυχο), πού εἶχε ἀναλάβει νά ζωγραφίσει μέ ἁγίους, ἀλλά τελικά δέν τό ζωγράφισε[9]. Τό 1582 ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας *mastro Giorgio Cloza quondam Andrea pitor* καί τό 1583 πλήρωσε φόρο στή βενετική

34. Κλότζας Γεώργιος, Μνηστεία ἁγίας Αἰκατερίνης, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 27.

διοίκηση γιά τόν οἰκογενειακό ναό τοῦ Ἁγίου Μάρκου τῶν Ρωμαίων[10]. Τό 1586 ἀνέλαβε νά ζωγραφίσει σέ ὕφασμα τήν Προβατική Κολυμβήθρα καί μία ἄλλη παράσταση, προορισμένες γιά τήν καθολική μονή τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου στό Χάνδακα· ἡ ἀμοιβή του θά ἦταν 25 τζεκίνια[11]. Ἔγγραφα τοῦ 1587 μᾶς πληροφοροῦν γιά τίς οἰκονομικές καί ἄλλες δραστηριότητες τοῦ ἔτους: τόν Ἀπρίλιο ἀγόρασε *τό τρίτον μέρος τῶν οἰκιῶν τῶν εὑρισκομένων εἰς τήν ἐνορίαν* τῆς Ἁγίας Μαρίας τῆς Ὁδηγήτριας ἀπό τήν κόρη τοῦ ζωγράφου *ποτε-Πιέρο Πολίτη**[12]. Στίς 2 Ἰουνίου παρέδωσε τίς εἰκόνες πού εἶχε ζωγραφίσει γιά τόν ἐπίσκοπο Καρπάθου, λαμβάνοντας τό ὑπόλοιπο τῆς ἀμοιβῆς του (ἡ προκαταβολή ἦταν 4 τζεκίνια)[13]. Ἀπό ἔγγραφα τῆς 6ης Ἰουνίου καί τῆς 1ης Αὐγούστου πληροφορούμεθα ὅτι, ἐπειδή ὑπῆρχε κώλυμα σχετικά μέ τήν προαναφερθεῖσα οἰκία πού εἶχε ἀγοράσει στό Χάνδακα, ὑποχρεώθηκε νά τήν ἀδειάσει[14]. Τό Σεπτέμβριο (πάντα τοῦ 1587) ὁ ζωγράφος ἀγόρασε τό ἐργαστήριο ζωγρα-

φικῆς, πού ἐνοικίαζε ἕως τότε στήν κεντρική πλατεία τοῦ Ἁγίου Μάρκου στό Χάνδακα, ἔναντι 120 δουκάτων[15]. Καί τό ἐργαστήριο ὅμως αὐτό ἀναγκάσθηκε γρήγορα νά ἐγκαταλείψει, διότι, σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῆς 17ης Ὀκτωβρίου τοῦ ἴδιου ἔτους, τό ἀγόρασε ἡ βενετική στρατιωτική διοίκηση τοῦ Χάνδακα[16]. Τόν ἴδιο χρόνο ὁ Κλότζας φαίνεται νά ἔχει συνάψει δεύτερο γάμο μέ τήν *κυρά Λία Βιτζημανοπούλα*, πού ἀναφέρεται καί σέ μεταγενέστερα ἔγγραφα[17]. Ἀπό τό γάμο αὐτό ἀπέκτησε ἕναν τέταρτο γιό ζωγράφο, τόν Γιακουμή*, ὁ ὁποῖος ἔγινε μοναχός μέ τό ὄνομα Ἰγνάτιος, καί τό 1618 εἶναι ἱερομόναχος καί ἐφημέριος στό μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Σκαλωτοῦ[18]. Τήν 28η Ἰουνίου 1595 ὁ ζωγράφος ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ ἔγγραφο *μισερ Γεώργης Κλότζας σγουράφος του ποτε Ἀντρέα*[19]. Σύμφωνα μέ νοταριακές πράξεις, στίς ὁποῖες ἀναφέρονται οἱ γιοί του, ὁ θάνατός του πρέπει νά τοποθετηθεῖ στούς πρώτους μῆνες τοῦ ἔτους 1608[20].

Ἀπό τά περισσότερα ἀπό πέντε δεκάδες ἔργα πού σημειώνονται ἐδῶ, ἔχουν ὑπογραφή μόνο δεκατέσσερα. Ἀπό τά ἀνυπόγραφα, ὅσα ἔχουν ἀποδοθεῖ μέ τρόπο πειστικό σέ αὐτόν, δημιουργεῖται τό πρόβλημα, γιατί ὁ καλλιτέχνης δέν τά ὑπέγραψε. Ὑπάρχει ἀκόμη ἕνας κύκλος ἔργων, τά ὁποῖα ἀποδίδονται συνήθως στό ἐργαστήριο πού θά διατηροῦσε στό Ἡράκλειο, ἀλλά δέν ἔχομε συγκεκριμένη μαρτυρία γιά συνεργάτες, οὔτε γιά μαθητές του. Οἱ γιοί του, πού ἀναφέροντ. στά ἔγγραφα ὡς ζωγράφοι, θά μποροῦσαν ἐνδεχομένως νά εἶχαν ἐργασθεῖ κοντά του διαδοχικά, μόνο μετά τό 1585 περίπου –χρονιά πού ὁ μεγαλύτερος θά ἐνηλικιώθηκε, ἐφόσον ὁ ζωγράφος παντρεύτηκε στά

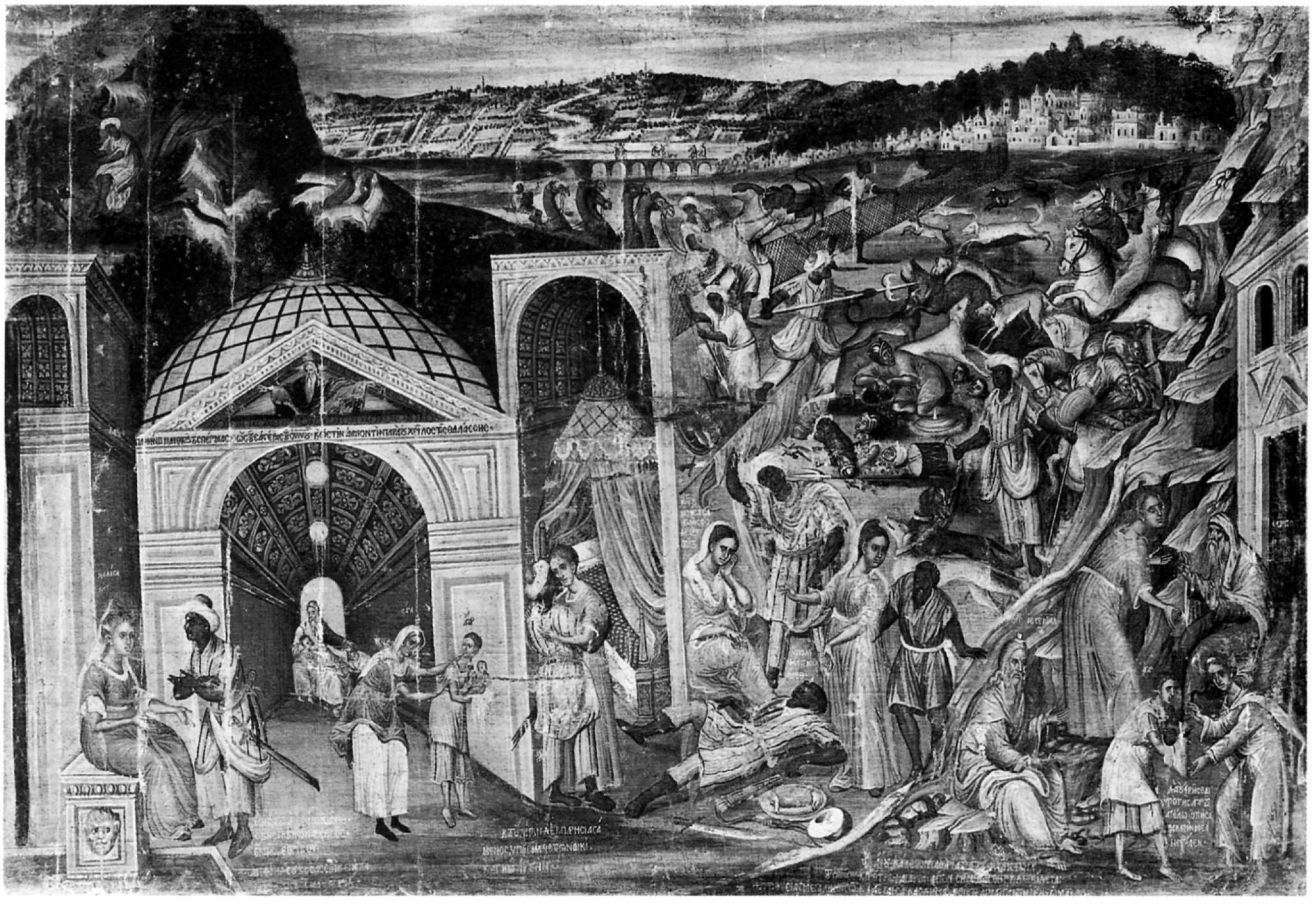

35. Κλότζας Γεώργιος, Ἱστορία τῶν Ἰσμαηλιτῶν, εἰκ. ἀρ. 18.

36. Κλότζας Γεώργιος, Ἅγιος Τίτος, εἰκ. ἀρ. 31.

1562– δηλαδή μόνο γιά τίς δύο τελευταῖες δεκαετίες τῆς ζωῆς του καί μάλιστα χωρίς τήν παρουσία τοῦ δεύτερου γιοῦ του μετά τό 1591. Ἐπειδή ὅμως δέν ὑπάρχει ὡς τώρα ἔργο μέ τήν ὑπογραφή ἑνός ἀπό τούς ζωγράφους γιούς του (βλ. Μανέας Κλό(ν)τζας), μπορεῖ νά ὑποτεθεῖ ὅτι αὐτοί οἱ δύο, ὄχι μόνο ὑπῆρξαν συνεργάτες τό σύντομο αὐτό διάστημα, ἀλλά καί ὅτι θά συνέχισαν καί μετά τό θάνατο τοῦ πατέρα τους νά ἐργάζονται μέ τούς ἴδιους τρόπους. Αὐτό τό ἐνδεχόμενο ἐξηγεῖ ἐν μέρει καί τό πλῆθος τῶν ἀνυπόγραφων ἔργων, κυρίως τριπτύχων, ἀλλά καί τήν ἄνιση ποιότητά τους.

ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀνάληψη: 1) Μουσεῖο, Ζάκυνθος (ἀποδ.)[21].

Γεώργιος ἔφιππος: 2) (τ. συλλογή Σταθάτου), Μουσεῖο Μπενάκη, Ἀθήνα[22] 3) Γεώργιος ἔφιππος δρακοντοκτόνος, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα (ἀποδ.)[23]

Δευτέρα Παρουσία: 4) Ὀρθόδοξος ναός Drnis, Δαλματία[24] 5) Καθολικό μονῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ (πάριση τῆς εἰκ. 10)[25] 6) Μουσεῖο Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου, Βενετία (ἀποδ.)[26] 7) τ. συλλογή Bay, Κάιρο (ἀποδ.)[27] 8) μονή Πλατυτέρας, Κέρκυρα (ἀποδ.)[28] 9) ν. Μεγάλης Παναγίας (φρούριο), Σύμη (ἀποδ.)[29]

Ἑβδόμη Οἰκουμενική Σύνοδος: 10) Stateus Museum for Kunst, Κοπεγχάγη, Δανία (ἀποδ.)[30]

Ἐπί σοί Χαίρει: 11) μέ εἴκοσι σκηνές τοῦ βίου τῆς Θεοτόκου καί ἄλλες σχετικές, 1604(;), καθολικό μονῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ[31] 12) μέ τούς Οἴκους τοῦ Ἀκαθίστου, ἁγίους καί ἄλλα θέματα, Μουσεῖο Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου, Βενετία[32]

Ἐφραίμ καί Ἀντώνιος: 13) Πινακοθήκη Βατικανοῦ (ἀποδ.)[33]

Θεοτόκος: 14) Πλατυτέρα, ἔνθρονη, βρεφοκρατούσα *ἡ χαριτωμένη ἡ ἀρώματος γῆ κ(αί) ζωηφόρος*, ν. Ἁγίου Νικολάου τοῦ Μώλου, τώρα Μουσεῖο, Ζάκυνθος[34] 15) τοῦ Πάθους, παρεκκλήσιο Κοιμήσεως, Παλαιά Βιβλιοθήκη, μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ (ἀποδ.)[35]

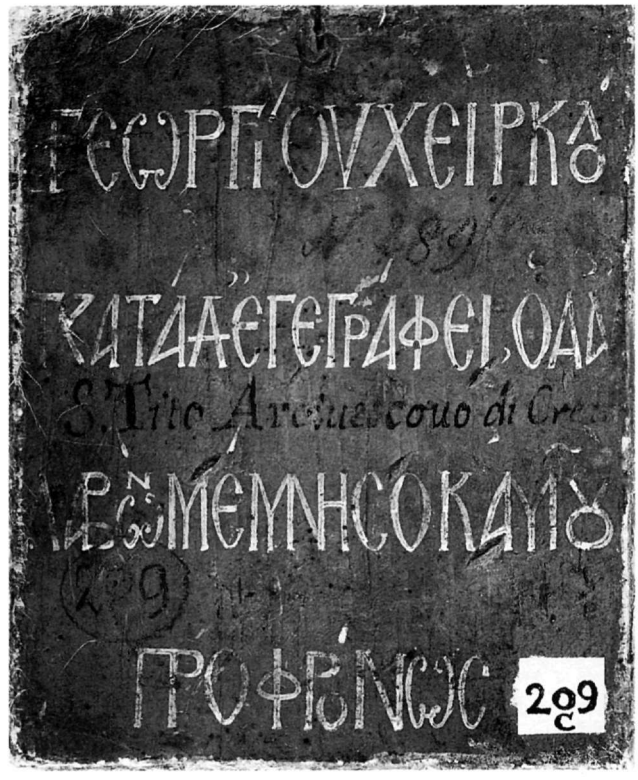

37. Κλότζας Γεώργιος, Ἅγιος Τίτος, ὑπογραφή, εἰκ. ἀρ. 31.

38. Κλότζας Γεώργιος, Ὕψωση τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ἐξωτερική ὄψη μεσαίου φύλλου, τρίπτυχο ἀρ. 34.

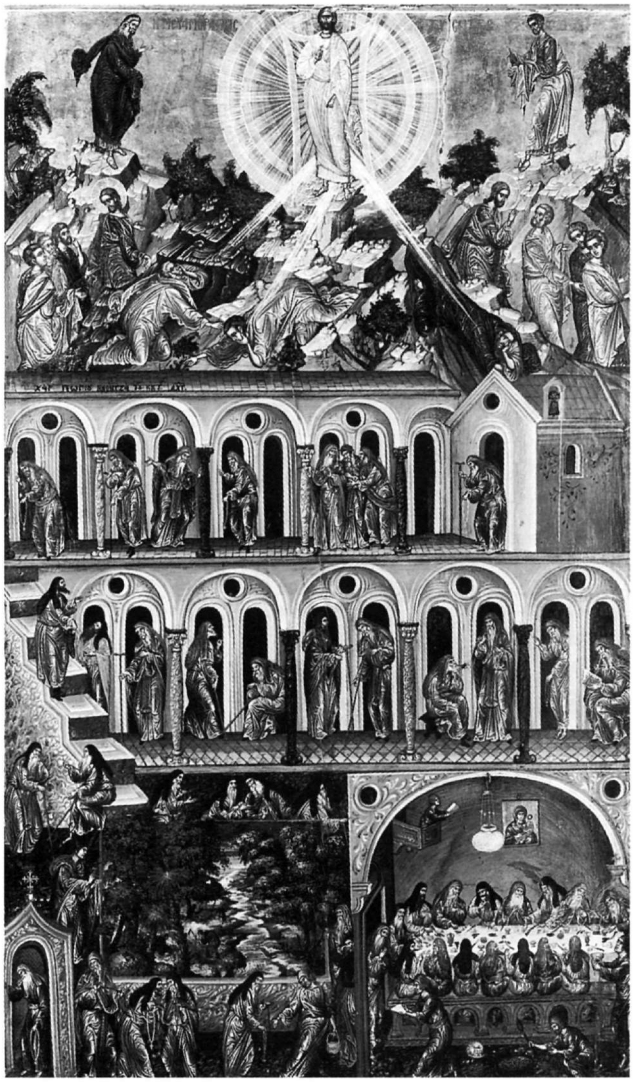

39. Κλότζας Γεώργιος, Μεταμόρφωση καί οί ἐν Ραϊθῷ Πατέρες, εἰκ. ἀρ. 26.

Ἱεράρχες: 16) Βασίλειος, Γρηγόριος, Ἰω Χρυσόστομος, τ. Galerie Nikolenko, Παρίσι[36] 17) Ἀθανάσιος, Βασίλειος, Γρηγόριος, Ἰω Χρυσόστομος, Κύριλλος (ἀποδ.), Πινακοθήκη Βατικανοῦ[37]

Ἱστορία τῶν Ἰσμαηλιτῶν: 18) Musée d'Art et d' Histoire, τ. Μουσεῖο Fol, Γενεύη, (ἀποδ. – πάριση τῆς εἰκ. 30)[38]

Ἰω Πρόδρομος: 19) Μουσεῖο, Ζάκυνθος, (ἀποδ.)[39] 20) παρεκκλήσιο Ἁγίων Πατέρων, καθολικό, μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ (ἀποδ.)[40]

Παράσταση Κηρύγματος: 21) Μουσεῖο Παλαιᾶς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας, Σεράγεβο, Βοσνία (ἀποδ.)[41]

Κοίμηση Θεοτόκου: 22) Μητροπολιτικό παρεκκλήσιο Εὐαγγελισμοῦ, Κῶς (ἀποδ.)[42] 23) παρεκκλήσιο Κοιμήσεως, Παλαιά Βιβλιοθήκη, μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ (ἀποδ.)[43]

Κύριλλος Ἀλεξανδρείας: 24) μονή Ἁγίου Γεωργίου, Παλαιό Κάιρο, (ἀποδ.)[44]

Μαρτύριο ἁγίου Δημητρίου: 25) μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ (ἀποδ.)[45]

Μεταμόρφωση καί οἱ ἐν Ραϊθῷ Πατέρες: 26) 1603(;), παρεκκλήσιο Ἁγίων Πατέρων, καθολικό, μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ[46]

Μνηστεία ἁγίας Αἰκατερίνης: 27) (ν. Ἁγίας Σοφίας), ν. Ἁγίου Δημητρίου, Ἄρτα[47]

Ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου: 28) Ἱστορικό καί Ἐθνολογικό Μουσεῖο, Ἀθήνα (ἀποδ.)[48] 29) Παλαιό Μουσεῖο, Ζάκυνθος (κάηκε τό 1953· ἀποδ.)[49]

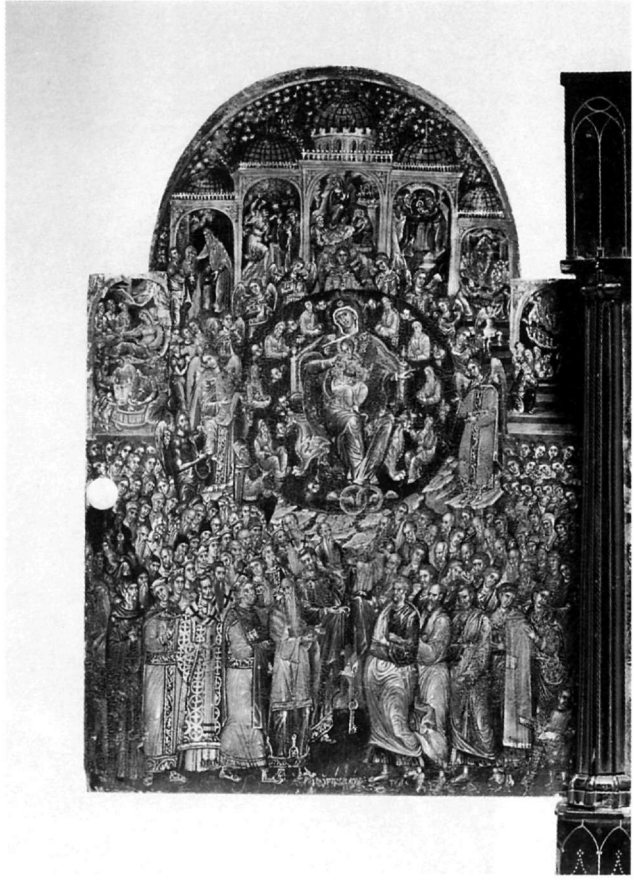

40. Κλότζας Γεώργιος, Ἐπί σοί χαίρει, Οἶκοι Ἀκαθίστου, ἅγιοι καί ἄλλα θέματα, εἰκ. ἀρ. 12.

41. Κλότζας Γεώργιος, Ἐπί σοί χαίρει, τοπίο Ὄρους Σινᾶ, Ἀνάσταση, εἰς Ἅδου Κάθοδος, Σφαγή τῶν Νηπίων, ἐξωτερική ὄψη, τρίπτυχο ἀρ. 36.

Π α ν ό ρ α μ α τ ο ῦ ὄ ρ ο υ ς Σ ι ν ᾶ: 30) Musée d'Art et d' Histoire, τ. Μουσεῖο Fol, Γενεύη (πάριση τῆς εἰκ. 18· ἀποδ.)[50]

Τ ί τ ο ς: 31) Biblioteca Apostolica, Βατικανό[51]

Φ ι λ ο ξ ε ν ί α τ ο ῦ Ἀ β ρ α ά μ: 32) Μουσεῖο Μπενάκη (κληροδότημα Κωνσταντίνου Α. Μπενάκη), Ἀθήνα (ἀποδ.)[52]

Χ Χ Π α ν τ ο κ ρ ά τ ω ρ: 33) παρεκκλήσιο Κοιμήσεως, μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ (ἀποδ.)[53]

Τ ρ ί π τ υ χ α: 34) Τρίπτυχο μονῆς Ἰωάννου Θεολόγου, Πάτμος[54] 35) Τρίπτυχο Spada[55] καί 36) Τρίπτυχο Yorkshire, Λονδίνο, τώρα συλλογή Μαριάννας Λάτση, Ἀθήνα[56]

Τ ρ ί π τ υ χ α ἀ π ο δ ι δ ό μ ε ν α: 37) Τρίπτυχο Μουσείου Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου, Βενετία [57] 38) Κεντρικό καί μεσαῖο φύλλο τριπτύχου, The Walters Art Gallery (37.628), Βαλτιμόρη, Η.Π.Α.[58] 39) Φύλλα τριπτύχου (ἔχουν πριονισθεῖ κατακόρυφα, κατά τό πάχος, ἐνισχυθεῖ καί συμπληρωθεῖ μέ κομμάτια ἀγνώστου τριπτύχου παλαιότερης καί καλύτερης τέχνης, Πινακοθήκη Βατικανοῦ[59] 40) Ἰδιωτική συλλογή, Βιέννη[60] 41) Museo Artul, Βουκουρέστι (πρώην ἰδιοκτησία κόμητος Pallfy καί κατόπιν τῆς Morita Binder)[61] 42) Φύλλα τριπτύχου, Musée d'Art et d' Histoire, Γενεύη[62] 43) τ. ἰδιωτική συλλογή, Παρίσι[63] 44) Δημοτική Πινακοθήκη, Ραβέννα[64] 45) Φύλλα τριπτύχου, Ἐθνικό Μουσεῖο, Ραβέννα[65] 46) Τρίπτυχο καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Osimo, κοντά στήν Ἀγκώνα[66] 47) Φύλλο τριπτύχου, ἰδιωτική συλλογή, Μιλάνο[67] 48) Φύλλο τριπτύχου μέ σκηνές Γέννησης καί Ἀποτομῆς Προδρόμου, Λονδίνο (1993)[68].

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Κώδικας χρησμῶν «Λέοντος τοῦ σο-

42. Κλότζας Γεώργιος, Δευτέρα Παρουσία, κεντρικό φύλλο, τρίπτυχο ἀρ. 37.

43. Κλότζας Γεώργιος, Σκηνές ἀπό τή Γένεση, κεντρικό φύλλο, τρίπτυχο ἀρ. 37.

φωτάτου βασιλέως» μέ 27 ὁλοσέλιδες μικρογραφίες, ἀπό τίς ὁποῖες οἱ τρεῖς ἔχουν ὑπογραφή. Δῶρο στόν προβλεπτή Foscarini, ἀπό τόν Barozzi, λόγιο τοῦ Ρεθύμνου, 1577, ἰδιωτική συλλογή, Παρίσι (τέως codex Bute)[69] 2) Κώδικας Marc. Gr. VII, 22 (μέ κείμενα χρησμολογικά, Παλαιᾶς Διαθήκης, ἱστορικά κ.ἄ.), εἰκονογραφημένος μέ 410 μικρογραφίες μεταξύ 1590-92, Μαρκιανή Βιβλιοθήκη, Βενετία[70] 3) Κώδικας χρησμῶν Oxon. Baroc. Gr. 170, 1577 (πρόκειται γιά μή ἐπιτυχημένο ἀντίγραφο τοῦ κώδικα ἀρ. 1, ὁ ὁποῖος προοριζόταν γιά δῶρο στόν ἴδιο προβλεπτή, παρέμεινε ὅμως στή βιβλιοθήκη τοῦ Barozzi. Στόν Κλόντζα μποροῦν νά ἀποδοθοῦν ὁρισμένες μόνο μικρογραφίες), Bodleian Library, Ὀξφόρδη, Ἀγγλία[71] 4) Κώδικας χρησμῶν (μνεία), πού παρέδωσε ὁ Γεώργιος Κλόντζας στό γιό του, πού ἔφυγε ἀπό τό Ἡράκλειο μέ τό *κάτεργο*, τό 1597[72] 5) Κώδικας Vat. Gr. 2137, τοῦ 1600, μέ Πατερικά κείμενα (ἀποδ.), Βατικανή Βιβλιοθήκη. Τό χφ. βρισκόταν στή μονή τῆς Κυρίας Γεθσημανῆς στά περίχωρα τοῦ Χάνδακα[73] 6) Φύλλα κώδικα προφητειῶν μέ μικρογραφίες ἀπό τή συλλογή Uvarov (SHM, mus. No 3629), Κατάλογος *Greek documents and manuscripts, icons and applied art objects from Moscow deposetories. The International Conference "Crete, East Mediterranean and Russia in 17th c."*, Μόσχα 1995, ἀρ. 21-22 (ἀναφορά στό χρησμολόγιο: Ν. Βέης, Περί τοῦ ἱστορημένου χρησμολογίου τῆς Κρατικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βερολίνου καί τοῦ θρύλου τοῦ μαρμαρωμένου βασιλιά, *BNJ* 13, 1937, 216-217).

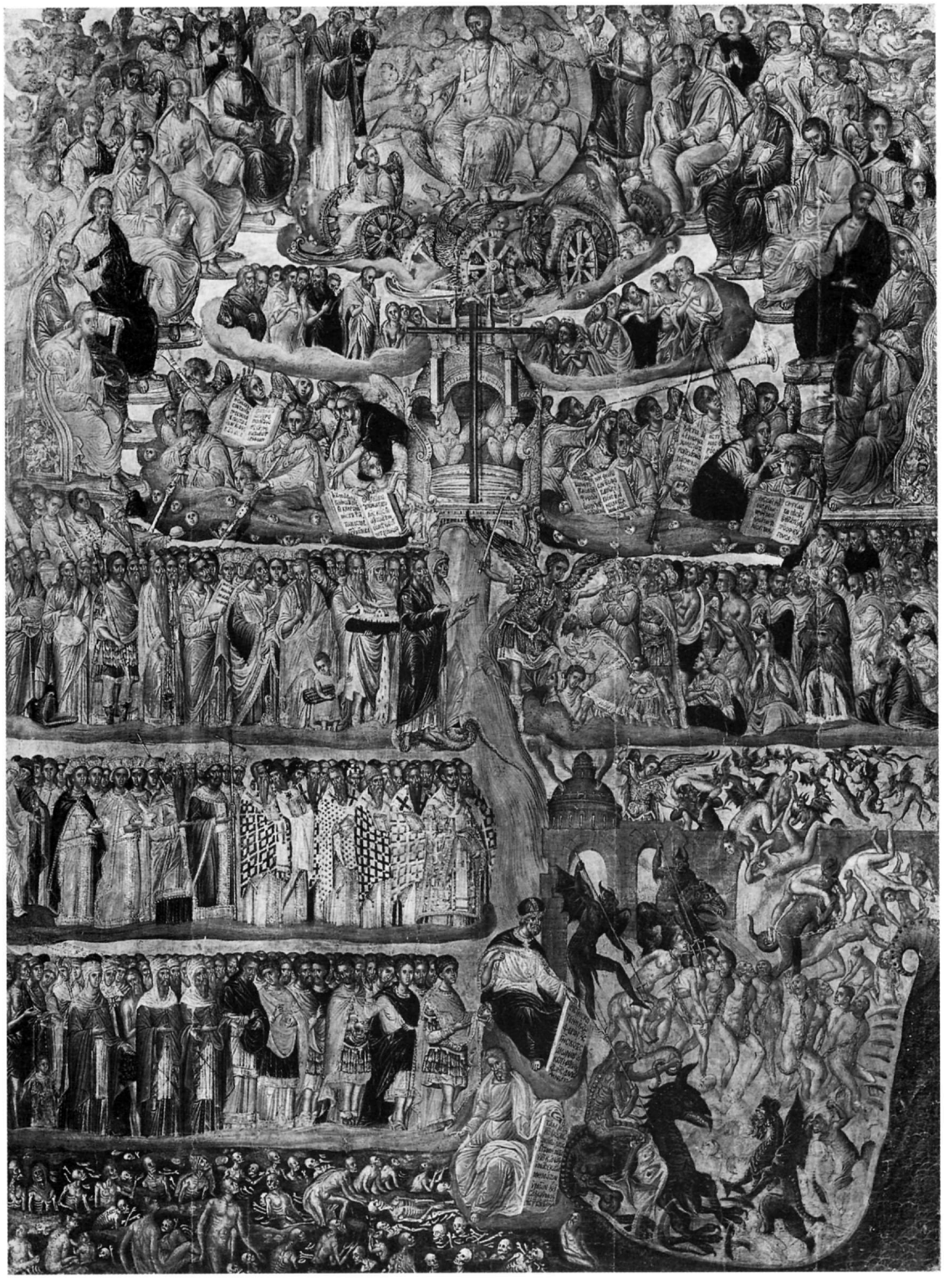

44. Κλόντζας Γεώργιος, Δευτέρα Παρουσία, εἰκ. ἀρ. 6.

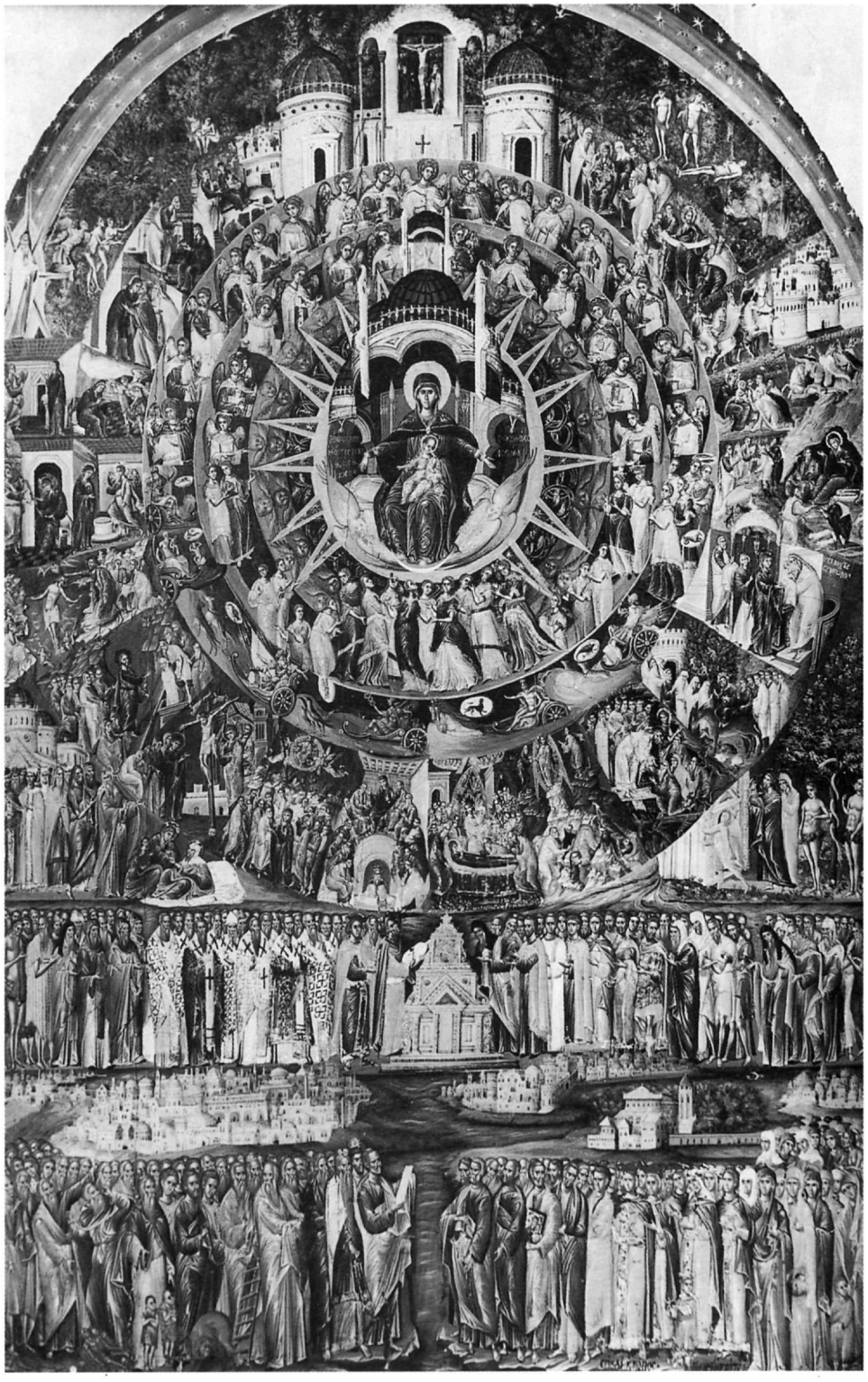

45. Κλότζας Γεώργιος, Ἐπί σοί χαίρει, ἐξωτερική ὄψη δεξιοῦ φύλλου, τρίπτυχο ἀρ. 36.

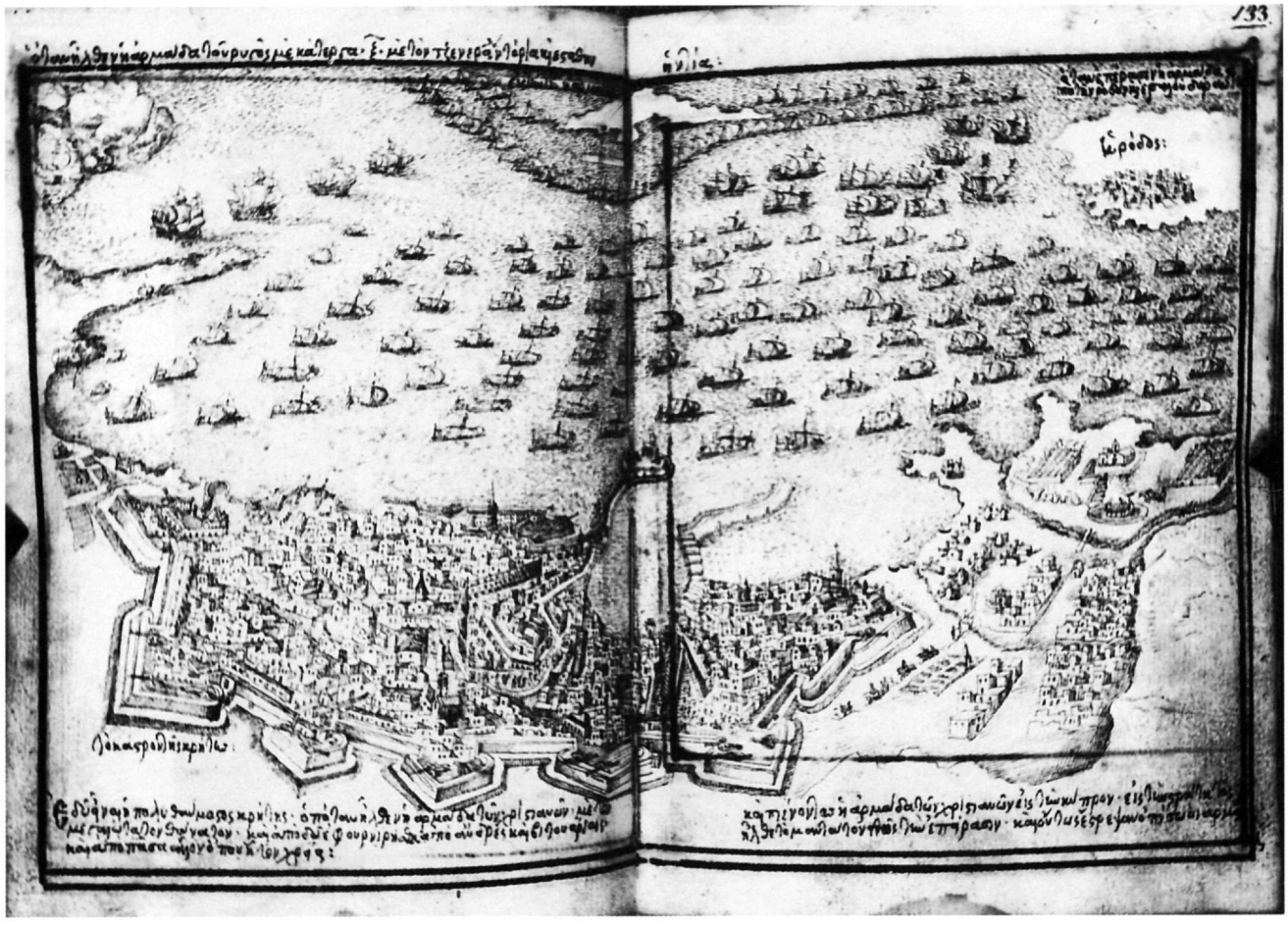

46. Κλότζας Γεώργιος. Τό «Κάστρον τῆς Κρήτης», μικρογραφία ἀρ. 1.

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΛΟΝΤΖΑ ΜΕ ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΠΟΥ ΘΕΩΡΟΥΜΕ ΠΛΑΣΤΗ:[74]

1) Αἰκατερίνη, Μουσεῖο Μπενάκη, ἀρ. 3726, Ἀθήνα[75] 2) Γεώργιος ἔφιππος δρακοντοκτόνος, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, ἀρ. 331[76] 3) Γεώργιος ἔφιππος δρακοντοκτόνος, ἀρ. 64[77] καί 4) Κωνσταντίνος ἔνθρονος (ἀρ. 138), Μουσεῖο Κανελλοπούλου, Ἀθήνα[78] 5) Ἰω Πρόδρομος, μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ[79].

ΒΙΒΛ. Ξυγγόπουλος 1957, 174-176· Chatzidakis 1962, XXXIV-XXXV, XLII, 74-81· Χατζηδάκης 1974α, 431-432 καί 1977α, 106-107· Παλιούρας 1977 καί 1995· Vereecken 1991· *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 90, 91-92, 94. Γιά τή δραστηριότητά του ὡς κωδικογράφου βλ. Gamillscheg-Harlfinger 1978, 301-302.

---

1. Μέρτζιος 1961-62, 264-65· Παλιούρας 1977, 29-32 **2.** Ἀπό τούς νεότερους μελετητές τοποθετεῖται γύρω στά 1540 χωρίς τεκμηρίωση: Παλιούρας 1977, 37· Κωνσταντουδάκη, *Βιογραφικό Λεξικό*, τ. 4ος, 408. Θεωροῦμε ὅτι γεννήθηκε τήν προηγούμενη δεκαετία, γιατί ἀποκτᾶ παιδιά μετά τό 1562 **3.** Μέρτζιος 1961-62, 236-237· Παλιούρας, *ὅ.π.*· γιά τήν ὕπαρξη καί τέταρτου γιοῦ, τοῦ Γιακουμῆ, βλ. Μάρκος Κλόντζας* **4.** Μέρτζιος 1961-62, 256-257· Παλιούρας 1977, 39 **5.** Κωνσταντουδάκη 1975-76, 57-58· Παλιούρας, *ὅ.π.* **6.** Cattapan 1972, 333· Κωνσταντουδάκη 1977, 168-169· Παλιούρας, *ὅ.π.* **7.** Παλιούρας 1977, 37-39 **8.** Παλιούρας, *ὅ.π.* **9.** Κωνσταντουδάκη 1977, 169 **10.** Παλιούρας 1977, 25, 48 **11.** Κωνσταντουδάκη 1975α, 87· Παλιούρας 1977, 39-40 **12.** Παλιούρας 1977, 40-41 **13.** Κωνσταντουδάκη 1977, 169 **14.** Κωνσταντουδάκη 1977, 169-170 **15.** Παλιούρας 1977, 42-43 **16.** Παλιούρας 1977, 46 **17.** Παλιούρας 1977, 43-44 **18.** Παλιούρας 1977, 52 **19.** Κωνσταντουδάκη 1977, 170 **20.** Παλιούρας 1977, 56 **21.** Σημ. Μ.Χ. **22.** Ξυγγόπουλος 1951, 6, πίν. 3· *Πύλες τοῦ Μυστηρίου*, ἀρ. 241-242, ἀρ. 61, εἰκ. 61 (Ἀν. Δρανδάκη) **23.** Σωτηρίου 1932, 104, ἀρ. 234· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1990, 7, πίν. 20α **24.** Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1988, 135, σημ. 28, 30. Γιά τήν ὑπογραφή βλ. Βοκοτόπουλος 1990, 63, σημ. 10 **25.** Βοκοτόπουλος 1986α, 74· Κωνσταντουδάκη 1986α, 237, σημ. 109 **26.** Chatzidakis 1962, ἀρ. 52, πίν. 40, 41 **27.**

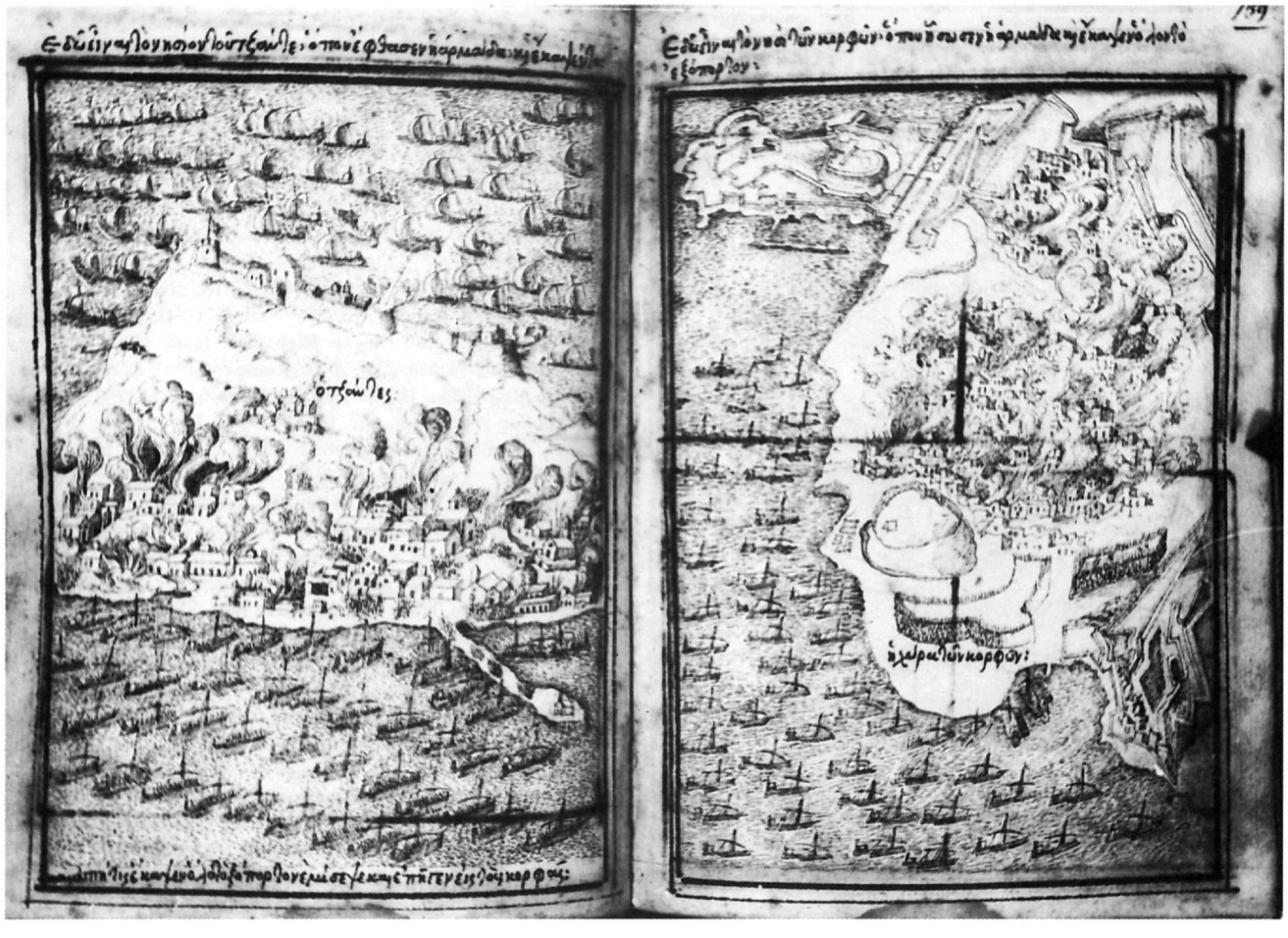

47. Κλότζας Γεώργιος, «Ὁ Τζάντες καί ἡ χώρα τῶν Κορφῶν», μικρογραφία ἀρ. 2.

Collection Bay, ἀρ. 248, εἰκ. σελ. 38 **28.** Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1969, 217-225, πίν. 90β-95· Βοκοτόπουλος 1990, 63-66, ἀρ. 40, εἰκ. 41-43, 153-157· *Περίπλους τῶν Εἰκόνων*, ἀρ. 22 (Τζένη Ἀλμπάνη)· *Βυζαντινή καί Μεταβυζαντινή τέχνη στήν Κέρκυρα*, 117 (Π. Βοκοτόπουλος)· Σπαθάρη 1994, εἰκ. 244-245· Βοκοτόπουλος 1995, 227, ἀρ. 161 **29.** Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1969, 207-217, πίν. 84-90α **30.** Gerhard 1957, 89· καί 1972, 92, εἰκ. 18· Βοκοτόπουλος 1984α, 394-395, σημ. 17 **31.** Ἄμαντος 1928, 52· Κωνσταντουδάκη 1986α, 212, σημ. 11, 238, σημ. 111. Ἡ ὑπογραφή εἶναι ξαναγραμμένη ἀπό τόν Ἰωάννη Κορνάρο τό 1778, ὁ ὁποῖος πιθανῶς ἀντέγραψε τήν προϋπάρχουσα, προσθέτοντας τό *Κρητός*. Ἀπό τόν ἴδιο εἶναι ξαναγραμμένες καί οἱ πολυάριθμες ἐπιγραφές τῆς εἰκόνας· Δρανδάκης 1990, 130-131, εἰκ. 98 **32.** Chatzidakis 1962, ἀρ. 50, πίν. VI, 37 καί 1981, εἰκ. σελ. 356, 357· Δημακόπουλος 1980-81, 190-197, πίν. 39, 41α-γ, 42β· Χατζηδάκη 1993, 166-172, ἀρ. 41, εἰκ. 41, 41α, 41β-γ **33.** Σημ. Μ.Χ. **34.** Χατζηδάκης 1964, εἰκ. (χ. ἀρ.)· Κονόμος 1988, 45, σημ. 1, εἰκ. 12 **35.** Σημ. Μ.Χ. **36.** Nikolenko 1975, ἀρ. 12 **37.** Muñoz 1928, ἀρ. 5, πίν. 1112· Χατζηδάκης 1977α, 122, ἀρ. 71, σημ. 3 **38.** *Collections Suisses 1968*, ἀρ. 18 (ἀποδ. Μ.Χ.) **39.** Σημ. Μ.Χ. **40.** Σημ. Μ.Χ. **41.** Βοκοτόπουλος 1984α, 383-397, εἰκ. 1-9· Γκράτζιου 1987, 26-27 καί 1989, 9-31, εἰκ. 1, 2 **42.** Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1988, 125-132 καί 136-142, εἰκ. 1-9, 125 (σημ. 1, ὅπου καί παλαιότερη βιβλιογραφία)· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1990, 5 **43.** Weitzmann 1980, ἀρ. 23, πίν. ἔγχρ. (ἀποδ. Μ.Χ.) **44.** Σωτηρίου 1938, 13, ἀρ. 17, εἰκ. σ. 19· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1988, 135, σημ. 28 **45.** Weitzmann 1980, ἀρ. 20, πίν. ἔγχρ· Βοκοτόπουλος 1986ε, 74 (ἀποδίδει στόν Κλόντζα). Σύμφωνα μέ σημείωση στήν πίσω ὄψη τῆς εἰκόνας, ἀγοράσθηκε στήν Κρήτη, τόν Μάρτιο τοῦ 1573 ἀντί 50 ὑπερπύρων. Ἡ σημείωση ἔχει ὡς ἑξῆς: *ζπα΄ Μάρτης ἔφερα ἐγώ Νήφος ἱερομόναχος τό παρόν κόνισμα ἀπό Κρήτης καί ἔχι ἀγοράν ἠπέρπυρα ν΄*" (μεταγραφή Μ.Χ.)· **46.** Ἄμαντος 1928, 52· Ξυγγόπουλος 1957, 175, πίν. 47.2· Galavaris 1981, 36, πίν. XXXI· Κωνσταντουδάκη 1986α, 238, σημ. 111: ἡ ὑπογραφή ἴσως δέν εἶχε γραφεῖ ἀπό τόν ζωγράφο, πού πρέπει νά εἶναι ὁ Κλόντζας· μᾶλλον προστέθηκε ἀπό μεταγενέστερο χέρι· Δρανδάκης 1990, 130, εἰκ. 99 **47.** Παπαδάκη 1984, 148-162, πίν. 36, 37 **48.** Ἡ εἰκόνα προέρχεται ἀπό τήν Κεφαλονιά. Δωρήθηκε ἀπό τό Βυζαντινό Μουσεῖο (1916)· Βασιλάκη 1985, 100· Κωνσταντουδάκη 1985, 43 (ἔγχρωμος πίνακας: IEE I, 316-317)· Vassilakes-Mavrakakes 1987, 294-295, ἀρ. 194. *Κατάλογος τοῦ Ἐθνικοῦ Ἱστορικοῦ Μουσείου, Ἱστο-*

48. Κλότζας Γεώργιος, Χρησμολόγιο, Σχῆμα ΙΖ΄, μικρογραφία ἀρ. 1.

ρική καί Ἐθνολογική Ἑταιρεία τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα (χ. χρ.), εἰκ. 10· Σπαθάρη 1994, εἰκ. 236, 237 **49.** Χατζηδάκης 1956β, 18· Κονόμος 1964, 56 καί 1988, 43-45· Χατζηδάκης 1994, 57, πίν. 28, 14 **50.** *Collections Suisses* 1968, ἀρ. 17 (ἀποδ. Μ.Χ.)· Χατζηδάκης 1991, 145, εἰκ. 33 **51.** *Muñoz* 1928, 12, ἀρ. 38, πίν. XX. 1-2 **52.** Ἀνέκδοτη (ἀποδ. Μ.Χ.) **53.** Ἀνέκδοτη (ἀποδ. Μ.Χ.) **54.** Χατζηδάκης 1977α, ἀρ. 62, πίν. 40-44, 117· Chatzidakis 1981, εἰκ. σελ. 359· Σταυροπούλου-Μακρῆ 1988 καί Σταυροπούλου 1993, 56 **55.** Βοκοτόπουλος 1986ε, 64-73, πίν. 1-9·Vocotopoulos 1987α, ἀρ. 74, 88-95, ἔγχρ. πίν.· Acheimastou-Potamianou 1988α, ἀρ. 69 **56.** *East Christian Art* 1987, ἀρ. 75· *Golden Light*, ἀρ. 106 (E. Vandamme)· *Μετά τό Βυζάντιο*, ἀρ. 24 **57.** Chatzidakis 1962, ἀρ. 51, πίν. 38, 39· Μανούσακας - Παλιούρας 1976, πίν. Κ΄ **58.** Vassilakes 1988α, ἀρ. 70 **59.** Muñoz 1906, 71, εἰκ. 45-47· καί 1928, 9, 10, πίν. III.2, VI· *Βυζαντινή Ἔκθεση 1964*, ἀρ. 273· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1969, 218, σημ. 38· Βοκοτόπουλος 1986ε, 69 **60.** Σημ. Μ.Χ. (κατά πληροφορία Κ. Ipser 1965) **61.** Binder 1906, 503-505, πίν. 1-3 (σημ. Μ.Χ. 1974) **62.** *Genève 1985*, ἀρ. 4, 5, ἔγχρ. φωτ. **63.** Κωνσταντουδάκη 1986α, 209-248, πίν. ΑΖ΄-ΝΗ΄ **64.** Κωνσταντουδάκη 1981, 145-176, πίν. Α΄-Ι΄ **65.** Angiolini-Martinelli 1984, ἀρ. 117 καί 137· καί Angiolini-Martinelli 1979, ἀρ. 117 καί 137 μέ ἔγχρ. πίν. (δέν θεωροῦμε βέβαιη τήν ἀπόδοση) **66.** Βοκοτόπουλος 1992, 12 καί Vocotopoulos 1994, 431-438, εἰκ. 1, 3-7 **67.** Βοκοτόπουλος 1990, 63, σημ. 30 **68.** Πληροφορία Ἰω. Πετσόπουλου **69.** Vereecken 1991, 1220-1221 καί 1994, 485-489, εἰκ. 1, 2· Χατζηδάκης 1994, 51-60, πίν. 22, 23.4, 24, 25, 26. 9, 27, 29· Κυριακοῦ 1995, 80-81· Misguisch 1995, 39-45 **70.** Gerola I (1905), 20 (πίν. 89)· II (1908), 22 (πίν. 1), 23 (πίν. 63), 356 (πίν. 396)· III (1917), 13 (πίν. 1), 138· Λάμπρος 1906, 240-242 καί 1915, 41-52· Παλιούρας 1977, ὅπου καί παλαιότερη βιβλιογραφία· Gamillscheg - Harlfinger 1978, 301· Δημακόπουλος 1980-81, 192, πίν. 40α· *Venezia e la difesa del Levante*, 101, εἰκ. 5, 6, 124, ἀρ. 200· Χατζηδάκης 1994, 57, 58, πίν. 28.13· Κυριακοῦ 1995, 70-71 **71.** Hutter 1978, 80-85, εἰκ. 621-641· βλ. καί Παλιούρας 1981, 318-328, πίν. 96-114· Rigo 1988, 16-48, εἰκ. 1-24· Χατζηδάκης 1994, 52-59, πίν. 23.3, 26.10· Κυριακοῦ 1995, 66-68 **72.** Κωνσταντουδάκη 1975α, 103· βλ. καί Χατζηδάκης 1994, 57-58 **73.** Βοκοτόπουλος 1984α, 397, εἰκ. 10 καί 1988β, 191-207, εἰκ. 1-10. Σημείωση: Ἡ ἀπόδοση τῶν κωδίκων Baroc. 8, 98, 140, 160, 208, 211 (Gamillscheg - Harlfinger 1978, 301-302) δέν γίνεται ἀποδεκτή· βλ. Παλιούρας 1981, 325 **74.** Ἡ ΘΚ Γλυκοφιλούσα τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου (Σωτηρίου 1956, 22, ἀρ. 351) ἔχει ὑπογραφή: *Τήνδε γέγραφε Γεωργίου χείρ Κλότζα*, τῆς ὁποίας τά γράμματα παρουσιάζουν ὁμοιότητα μέ τά γράμματα τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Κλόντζα στήν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Τίτου στό Βατικανό (εἰκ. 31). Ἡ εἰκόνα παρουσιάζει τά χαρακτηριστικά τῶν κρητικῶν εἰκόνων τοῦ 15ου αἰ. (βλ. Βοκοτόπουλος 1984α, 395 σημ. 18 καί 1990, 63, σημ. 12). Ἡ ἐργαστηριακή ἔρευνα ἀπέδειξε τήν πλαστότητα τῆς ὑπογραφῆς (βλ. Αχειμάστου-Ποταμιάνου 1988, 135, σημ. 28 καί Μπαλτογιάννη 1994, 161-163, πίν. 76) **75.** Βοκοτόπουλος 1986ε, 74 καί 1990, 63, σημ. 12 (τήν θεωρεῖ πλαστή) **76.** Κωνσταντουδάκη 1986α, 237-238, σημ. 110 (τήν θεωρεῖ πλαστή)· Βοκοτόπουλος 1986ε, 74 καί 1990, 63, σημ. 12 (τήν θεωρεῖ ἐπίσης πλαστή) **77.** Μπρούσκαρη 1985, 130 (τήν θεωρεῖ πλαστή)· Κωνσταντουδάκη 1986α, 237-238, σημ. 110· Βοκοτόπουλος 1990, 63, σημ. 12 (τήν θεωροῦν πλαστή) **78.** Μπρούσκαρη 1985, 130· Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.*· Βοκοτόπουλος, *ὅ.π.* (τήν θεωρεῖ πλαστή) **79.** Ἄμαντος 1928, 52. Ἡ ὑπογραφή: *χείρ Γεωργίου, Κόντζα τοῦ Κρι(τός)* εἶναι (ξανά;) γραμμένη ἀπό τόν Ἰωάννη Κορνάρο· ὁ Βοκοτόπουλος (1990, 63, σημ. 6) τήν θεωρεῖ πλαστή.

Κλό(ν)τζας Γιακουμής

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος Κλό(ν)τζας*.
ΒΙΟΓΡ. Γιός καί ἀδελφός ζωγράφων. Στόν κώδικα Marc. Gr. VII, 22 τοῦ Γεωργίου Κλό(ν)τζα ἔχει ζωγραφίσει πρόχειρα σκαριφήματα[1] μέ θέματα ἀντιγραμμένα ἀπό τήν ἔκδοση τῶν Vatinicorum τοῦ 1589[2].

1. Παλιούρας 1977, 52 **2.** Κυριακοῦ 1995, 71, εἰκ. 66, 67, χφ. ἀρ. 21.

Κλό(ν)τζας Ἰάκωβος 1440 †1458
(Cloza, De Clugia Giacomo)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Νικόλαος Κλό(ν)τζας*(1).

ΒΙΟΓΡ. Ἀνηψιός τοῦ ζωγράφου Βλασίου Κλό(ν)τζα* καί ἀδελφός τοῦ ζωγράφου Φραγκίσκου Κλό(ν)τζα*. Μαρτυρεῖται στό Ἡράκλειο, σύμφωνα μέ νοταριακά ἔγγραφα, ἀπό τό 1440 ὡς τό 1458, ἔτος τοῦ θανάτου του[1].

1. Cattapan 1972, 205, ἀρ. 49.

Κλό(ν)τζας Λουκᾶς 1591-1597

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Depentor, maistro.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος Κλό(ν)τζας*.
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τῶν ζωγράφων Μανέα, Νικολάου, Ἰακώβου-Ἰγνατίου καί Μάρκου (;) Κλό(ν)τζα*. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, μνημονεύεται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις τῆς 12ης Ἀπριλίου 1591[1] καί τοῦ 1596 στό Ἡράκλειο[2]. Σέ νοταριακό ἔγγραφο τῆς 5ης Ἀπριλίου 1597 ἀναφέρεται ὅτι ὁ Λουκᾶς Κλό(ν)τζας ἑτοιμάζεται νά ταξιδέψει μέ τό *κάτεργο* καί ὁ πατέρας του τοῦ παραδίνει χρήματα, μιά εἰκόνα καί ἕνα *ἑλληνικό βιβλίο* μέ χρησμούς, ὁρισμένης χρηματικῆς ἀξίας[3].

1. Κωνσταντουδάκη 1977, 185-186, ἀρ. 44 2. Παλιούρας 1973, 119, ἀρ. 24 καί 1977, 49-50 3. Κωνσταντουδάκη 1975α, 103-104.

Κλό(ν)τζας Μανέας γεν. περ. 1570
(Cloza) †πρίν ἀπό τό 1649

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος Κλό(ν)τζας*.
ΙΔΙΟΤ. Pintor, depentor.
ΒΙΟΓΡ. Γιός τοῦ γνωστοῦ ζωγράφου Γεωργίου Κλό(ν)τζα καί τῆς Ἐργίνας Πανταλέο καί ἀδελφός τῶν Μανέα, Λουκᾶ, Νικολάου, Μάρκου(;) καί Ἰακώβου-Ἰγνατίου Κλό(ν)τζα[1]. Πρώτη μνεία του συναντᾶται στά Ἀρχεῖα Βενετίας τό 1595, ὅταν παρευρίσκεται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη: *Manea Cloza de miser Zorzi depentor*[2]. Ἀπό τό 1595 ἕως τό 1644 ὁ Μανέας ἀναφέρεται συνεχῶς καί μέ μεγάλη συχνότητα στά νοταριακά ἔγγραφα, γεγονός πού μᾶς ἐπιτρέπει νά ὑποθέσουμε ὅτι αὐτά τά 49 χρόνια ὁ ζωγράφος δέν ἀπομακρύνθηκε ἀπό τό Χάνδακα. Ὑπάρχουν 180 μνεῖες του ὡς μάρτυρα σέ ἰσάριθμες πράξεις, ὅπου ἀναφέρεται ὡς *depentor, pintor*, ἀλλά καί *εὐγενής ἀφέντης* καί *spettabile signor* καί *capitan*[3].
Στοιχεῖα γιά τήν περιουσία τοῦ ζωγράφου περιέχονται σέ μία σειρά νοταριακῶν πράξεων. Ὁ πατέρας του, μέ τή διαθήκη πού εἶχε κάνει στίς 15 Φεβρουαρίου 1600, τοῦ ἄφησε τό μέρος πού τοῦ ἀναλογοῦσε ἀπό τή μητρική καί πατρική περιουσία[4]. Δέχθηκε ἐπίσης πολλές κληρονομιές καί ἀπό ἄλλα συγγενικά του πρόσωπα, συγκεντρώνοντας σημαντική περιουσία στό Χάνδακα[5].
Στίς 21 Ἀπριλίου 1602 παντρεύτηκε τή Μαρία Πολεμαρχοπούλα τοῦ Νικολό, *ἀναθρεφτή καί φιλιότσα* τῆς Fiordelise Foscarini, ἡ ὁποία καί τήν προίκισε[6].
Γιά τό ἐργαστήριο τοῦ ζωγράφου ὑπάρχει μία μαρτυρία σέ νοταριακή πράξη τοῦ 1617. Ὁ Μανέας ἀγόρασε ἕνα μαγαζί, πού τό μοιράστηκε μέ τό ξυλογλύπτη Τζανή Δρακοντόπουλο, στόν ὁποῖο παραχώρησε τό ἰσόγειο. Ὑποθέτουμε ὅτι ὁ ἴδιος εἶχε τό ἐργαστήριο του στό ἀνώγειο καί συνεργαζόταν μέ τόν ξυλογλύπτη[7].
Ἰδιόχειρη ὑπογραφή τοῦ ζωγράφου ὑπάρχει στά Actorum τοῦ Duca di Candia στίς 16 Μαΐου 1620, ὅπου καταχωρεῖται ἀπόδειξη τοῦ Τζώρτζη Βλαστοῦ, τῆς ὁποίας τή γνησιότητα βεβαιώνει ὁ ζωγράφος[8].
Τό 1623, ὅταν ἀναφέρεται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη, τόν συνοδεύει ὁ τίτλος τοῦ capetan: *ὁ εὐγενης αφεντις καπεταν Μανεας Κλοντζας*[9]. Σέ ἔγγραφο τοῦ 1628 ἀναφέρεται ὅτι ὁ ζωγράφος ἐξοφλεῖται γιά τούς ἄγνωστους σέ ἐμᾶς πίνακες, πού εἶχε ζωγραφίσει γιά τόν Δημήτρη Τζάγο[10]. Στίς 15 Φεβρουαρίου 1630 ἀναφέρεται ὡς ἐκτιμητής μιᾶς εἰκόνας στό Ἡράκλειο[11]. Παρά τίς μνεῖες γιά τά ἔργα του, ἀλλά καί γιά τό ἐργαστήριό του στό Ἡράκλειο, γνωρίζουμε μόνο δύο σχέδια τῶν τειχῶν καί κτιρίων στό λιμάνι τοῦ Ἡρακλείου μέ τήν ὑπογραφή του. Τό ἕνα, πού περιγράφει ὁ Gerola[12], βρισκόταν στό Museo Civico Correr τῆς Βενετίας, μέ τήν ἀναγραφή: «foglio a penna miniato eseguito a schire di militi vi è scrito Citta principal del Renio di Candia Capitan Manea Cloza fecit» καί τήν ὑπογραφή *Manea Cloza fecit*. Ὅπως σημειώνεται στό φάκελλο πού ἦταν τοποθετημένο, τό ἔργο ἔχει χαθεῖ ἀπό τό 1950[13]. Σχέδιο μέ τό ἴδιο θέμα καί τήν ὑπογραφή *Manea Cloza f.(ecit)*, τό ὁποῖο ἐνδεχομένως ταυτίζεται μέ τό προηγούμενο ὑπάρχει σέ ἰδιωτική συλλογή τῆς Γερμανίας[14].

1. Παλιούρας 1977, 49-50 2. Καζανάκη 1981, 201 3. Καζανάκη 1981, 202 4. Παλιούρας 1977, 51-52 5. Καζανάκη 1981, 203-204 6. Παλιούρας 1977, 51-52 7. Καζανάκη 1981, 204 8. Καζανάκη 1981, 202 9. Καζανάκη 1981, 205 10. Καζανάκη 1981, 204 11. Κωνσταντουδάκη 1975α, 100 12. Gerola 1905-32, IA, 49, (XXXVIII) 13. Καζανάκη 1981, 205 14. Στεριώτου 1996, 225-240, πίν. 1-6.

Κλό(ν)τζας Μάρκος 1595

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Γιωργίτσης (πιθανόν πρόκειται γιά τόν Γεώργιο Κλό(ν)τζα*).
ΙΔΙΟΤ. Σγουράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σέ ἔγγραφο τῆς 18ης Ἰανουαρίου 1595 ὑπογράφει ὡς μάρτυρας ὁ *μισερ Μάρκος Κλόντζας, σγουράφος, υιός του μισερ Γιοργίτζη*. Ἄν δέν πρόκειται γιά λάθος τοῦ νοταρίου, ὁ Μάρκος ἦταν γιός τοῦ Γεωργίου Κλόντζα* καί ἀδελφός τῶν Μανέα, Νικολάου καί Λουκᾶ Κλόντζα*[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1977, 186, σημ. 145.

Κλό(ν)τζας Νικόλαος (1) 1420 †περίπου 1468
(Cloza, De Clugia Nicola)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Κωνσταντίνος.
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τοῦ Βλασίου Κλό(ν)τζα*. Μαρτυρεῖται στό Ἡράκλειο, σύμφωνα μέ νοταριακά ἔγγραφα, ἀπό τό 1420 ὡς τό 1468 περίπου, πού πέθανε[1].

1. Cattapan 1972, 205, ἀρ. 47.

Κλό(ν)τζας Νικόλαος (2) 1587-1621

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος Κλό(ν)τζας*.
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τῶν ζωγράφων Μανέα*, Λουκᾶ* καί Μάρκου(;) Κλό(ν)τζα*. Ἀναφέρεται σέ νοταριακά ἔγγραφα στό Ἡράκλειο ἀπό τό 1587 ὡς τό 1621, σχετικά μέ κληρονομικές του ὑποθέσεις[1].

1. Παλιούρας 1973, 120, ἀρ. 26· Καζανάκη 1981, 208-209, ἀρ. 27.

Κλό(ν)τζας Τζανῆς 1556-1571

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pentor, maistro.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, ἦταν μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις στό Ἡράκλειο τό 1556[1] (16 Δεκεμβρίου) καί τό 1571[2].

1. Κωνσταντουδάκη 1977, 165, ἀρ. 9 **2.** Μέρτζιος 1961-62, 257· Παλιούρας 1973, 120, ἀρ. 27.

Κλόντζας Φανούριος 1549

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΒΙΟΓΡ. Συναντᾶται, σύμφωνα μέ νοταριακό ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων τῆς Βενετίας, στό Ἡράκλειο τό 1549[1].

1. Παλιούρας 1973, 120, ἀρ. 28.

Κλόντζας Φραγκίσκος 1457-1492
(Cloza, De Clugia Francesco)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Κλόντζας Νικόλαος (1).
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τοῦ Ἰακώβου Κλόντζα*. Συναντᾶται, σύμφωνα μέ νοταριακά ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων τῆς Βενετίας, στό Ἡράκλειο ἀπό τό 1457 ὡς τό 1492[1].

1. Cattapan 1972, 205, ἀρ. 50.

Κόκκινος (ἤ Στρουμπουλός) Γεράσιμος 1790 †1850

ΚΑΤΑΓ. Κεφαλονιά.
ΠΑΤΡ. Παναγής.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *κόπος Γερασίμου ἀναγνώστου Κόκκινου* (εἰκ. 1, 2, 6, 7, 8), *κόπος Γερασίμου ἱερέως Κοκκίνου* (εἰκ. 3, 9, 10, 13, 14, 15), *τοῦ ἀναξίου Γερασίμου ἀναγνώστου Κόκκινου κόπος* (εἰκ. 4, 5, 20), *κόπος Γ.Ι.Κ.* (εἰκ. 11, 12), *Γερασίμου ἱερέως Κοκκίνου κόπος* (εἰκ. 16, 17, 18, 21, 23), *Τοῦ ἐν ἱερεῦσιν ἐλαχίστου Γερασίμου Κοκκίνου κόπος* (εἰκ. 22).
ΒΙΟΓΡ. Ἡ οἰκογένειά του καταγόταν ἀπό τήν Κρήτη. Γεννήθηκε στήν Κεφαλονιά καί διετέλεσε ἡγούμενος τῆς μονῆς Σισίων (1804-1817) καί τῆς μονῆς Ὁμαλῶν (1817-1821)[1]. Πληροφορίες γιά τό ἔργο του βρίσκομε στούς κώδικες τῶν ναῶν Ἁγίας Τριάδας, Ἁγίων Θεοδώρων καί Ἁγίου Γερασίμου Ὁμαλῶν στήν Κεφαλονιά. Τό 1807 οἱ ἐπίτροποι τῆς παραπάνω μονῆς πλήρωσαν *σέ μία καθιέρωσι ὁπού μᾶς ἔκαμε ὁ παπα-Γεράσιμος Κόκκινος, ζωγράφος, καί διά τό πανί γρ. 18.* Τό πατρώνυμο τοῦ ζωγράφου εἶναι γνωστό ἀπό ἐξώδικο τοῦ εἰρηνοδικείου Ἀργοστολίου τοῦ 1839[2].
ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀθήνα: 1) ΘΚ, 1790, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου[3] 2) ΧΣ, 1802 καί 3) Κοίμηση ΘΚ, 1826, Βυζαντινό Μουσεῖο[4] Κεφαλονιά: 4) Μεταμόρφωση, 1791, ν. Μεταμορφώσεως, χ. Τραυλιάτα[5] 5) ΧΣ, 1796, ν. Εὐαγγελιστρίας (ἀπό ν. Ἁγίων Θεοδώρων), Κάστρο[6] 6) Ἰω Πρόδρομος καί 7) ΧΣ Παντοκράτωρ, ν.

49. Κόκκινος Γεράσιμος, ΧC, εἰκ. ἀρ. 2.

Ἁγίου Σπυρίδωνος, χ. Βασιλικιάδες[7] 8) Ἰω Πρόδρομος, 1798 9) Γεράσιμος, 1815 10) ΧC, 1815 καί 11) ΘΚ, 1818, ν. Ἁγίου Γερασίμου, Κάστρο 12-15) ΧC, 1806, ΘΚ, 1806, Κοίμηση ΘΚ, 1809 καί Ἰω Πρόδρομος, μονή Θεμάτων, Σάμη[8] 16-20) ΘΚ ἔνθρονη, 1827, Ἰω Πρόδρομος, 1827, Ἁγία Τριάς, 1828, Δευτέρα Παρουσία καί ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, ν. Ἁγίας Τριάδας, Ληξούρι[9] 21-23) Ἰω Πρόδρομος, 182[.], ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, 1831 καί ΘΚ Βρεφοκρατούσα, 1831, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Ἀγκώνας[10] 24) Βασίλειος καί Γρηγόριος Θεολόγος, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Βαρύ[11] 25) Εἰκόνες, μονή Μηνιατῶν[12].

ΒΙΒΛ. Ξυγγόπουλος 1957, 331· Μοσχόπουλος 1977, 227-229 καί 1990, 228.

1. Κονόμος 1966β, 22 **2.** Μοσχόπουλος 1977, 227-229 καί 1980-82, 271-272 **3.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 15, ἀρ. 23 **4.** Σισιλιᾶνος 1935, 112· Χατζηδάκης 1967, 17 **5.** Πληροφορία 6ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων **6.** Ζησίου 1900, 242-243· Κονόμος 1966β, 22, πίν. 62 **7.** Πληροφορία τῆς παραπάνω Ἐφορείας **8.** Κονόμος 1966β, 22 **9.** Κονόμος, *ὅ.π.*· Μοσχόπουλος 1977, 229· *Κεφαλονιά* 1994, ἀρ. 65-71, 81, 93-95 **10.** Πληροφορία 6ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων **11.** Πληροφορία τῆς ἴδιας Ἐφορείας **12.** Κονόμος 1966β, 22· Μοσχόπουλος 1977, 227.

Κόκκινος Δημήτριος 1825-1833

ΚΑΤΑΓ. Κεφαλονιά.

ΙΔΙΟΤ. Ἱεροδιάκονος.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Δημητρίου Κοκινου ἱεροδιακόνου* (εἰκ. 1), *χείρ Δημητρίου Κόκκινου* (εἰκ. 2, 4, 5, 6).

ΕΙΚΟΝΕΣ Κεφαλονιά: 1) ΘΚ Βρεφοκρατούσα, 1825 (ἀντίγραφο εἰκ. Στ. Τζαγκαρόλα*), ν. Ἁγίας Παρασκευῆς[1] 2) Γρηγόριος Θεολόγος, 1830, ν. Ἁγίου Νικολάου, χ. Μουσάτα[2] 3) ΘΚ ἔνθρονη Βρεφοκρατούσα, 1830, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, Ἀντελικό[3] 4) ΘΚ, 1833 καί 5) ΘΚ καί Ρίζα Ἰεσσαί, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Βαρύ[4] 6) Σπυρίδων, ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος, χ. Ἁγία Εἰρήνη[5].

1. Ζησίου 1900, 242· Τσιτσέλης 1904, 898 **2.** Πληροφορία 6ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων **3.** Κονόμος 1966β, 26 **4.** Πληροφορία 6ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων **5.** Πληροφορία τῆς ἴδιας Ἐφορείας.

Κόκκινος Κωνσταντίνος 1740-1788

ΚΑΤΑΓ. Κεφαλονιά.

ΙΔΙΟΤ. Πιττόρος.

ΒΙΟΓΡ. Πληροφορίες γιά τό ζωγράφο ἀντλοῦμε ἀπό τόν κώδικα τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων τοῦ Κάστρου Κεφαλονιᾶς. Στίς 6 Ἀπριλίου 1740 συναντᾶται ὡς γαστάλδος (πρόεδρος τῶν ἐπιτρόπων) τοῦ ναοῦ. Στά 1769 μαρτυρεῖται μέ τήν ἰδιότητά του, τοῦ *πιττόρου*, καί στά 1788 ἀναφέρεται ὅτι φιλοτέχνησε τό σταυρό τοῦ Ἱεροῦ Βήματος τοῦ παραπάνω ναοῦ καί ἀμείφθηκε μέ 8 λίτρες[1]. Ἐργάσθηκε ἐπίσης, σύμφωνα πάντα μέ τίς ἀρχειακές μαρτυρίες, στίς μονές Θεοτόκου Θεμάτων τό 1760, Θεοτόκου στούς Πέρα Κορωνιούς τό 1766, ὅπου ζωγράφισε εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, καί στή μονή Σισίων τό 1787, ὅπου φιλοτέχνησε διάφορες εἰκόνες[2].

ΕΙΚΟΝΕΣ 1)Ἔργο μέ χρονολογία 1746, Κάστρο, Κεφαλονιά[3] 2) Αἰκατερίνη, 1767, ν. Ἁγίας Τριάδας, νησί Κάλαμος, Λευκάδα[4] 3) Θεόδωρος Στρατηλάτης, ν. Εὐαγγελιστρίας, Κάστρο, Κεφαλονιά[5].

1. Μοσχόπουλος 1977, 224-225 2. Μοσχόπουλος 1980-82, 272 καί 1990, 229 3. Τσιτσέλης 1904, 898 4. Πληροφορία 6ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων 5. Κονόμος 1966β, 22.

Κόκλας Δανιήλ 1774-1866[1]

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.
ΒΙΟΓΡ. Σέ ἀπόδειξη τοῦ ἔτους 1817, ὁ ζωγράφος δηλώνει ὅτι πληρώθηκε γιά τήν ἐργασία του στό τέμπλο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου στήν πόλη τῆς Κέρκυρας (βλ. εἰκ. 1)[2].
Ἡ ὑπογραφή τοῦ ζωγράφου ὑπάρχει σέ ἀνθίβολο μέ τόν ἅγιο Ἐλευθέριο, πού βρίσκεται στό Βυζαντινό Μουσεῖο[3].
ΕΙΚΟΝΕΣ Πόλη Κέρκυρας: 1) Εἰκόνα τέμπλου, 1817, ν. Ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου[4] 2) Τρίπτυχο μέ Δευτέρα Παρουσία, 1818, ν. Παναγίας τῶν Ξένων[5] 3) Ἰω Πρόδρομος καί Ἀνδρέας, ν. Ἁγίου Ἀντωνίου[6] 4) Οὐρανία, ν. Ἁγίου Βασιλείου[7].

1. Δε-Βιάζης 1909, 25, σημ. 1 2. Ἀγοροπούλου-Μπιρμπίλη 1982, 109, σημ. 69 3. Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1992, 11, πίν. 20α 4. Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1992, 106 5. Κοντογιάννης 1978, 171, ἀρ. 29 6. Πληροφορία Π. Βοκοτόπουλου 1962 7. Δε-Βιάζης 1909, 25, σημ. 1.

Κόκ[λας;] Δανιήλ

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Δανιήλ ἱερομονάχου Κοκ...*
ΒΙΟΓΡ. Πιθανῶς ταυτίζεται μέ τόν προηγούμενο ζωγράφο.
ΕΙΚΟΝΑ ΧC Παντοκράτωρ, μονή Παντοκράτορος, Λευκάδα[1].

1. Ροντογιάννης 1974, 438.

Κόκλας Δημήτριος 1806

ΚΑΤΑΓ. Ἑπτάνησα.
ΙΔΙΟΤ. Ἱεροδιάκονος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Δημητρίου Ἱεροδιακόνου Κόκλα.*
ΕΙΚΟΝΑ ΧC, 1806, ν. Ἁγίου Νικολάου, χ. Σουλλάροι, Κεφαλονιά[1].

1. Κονόμος 1966β, 26.

Κόλας Ἁρμοδώρας 1589

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΒΙΟΓΡ. Μνημονεύεται σέ συμβόλαιο τοῦ 1589, μαζί μέ τούς ζωγράφους Γεώργιο* καί Πέτρο Καιροφυλᾶ* καί Στυλιανό*[1].

1. Ζώης 1911, 71 καί 1923, 107· Σισιλιᾶνος 1935, 97.

Κόλλας Δανιήλ βλ. *Κόκλας*

Κολυβᾶς Γεώργιος 1612

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη(;).
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ ἱερέως Γεωργίου τοῦ Κολυβᾶ.*
ΕΙΚΟΝΑ Νικόλαος, 1612, ν. Ἁγίου Νικολάου, Ἀνάφη[1].

1. Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Κολυβᾶς Ἰωάννης 1688
(Coliva Zuanne)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Κωνσταντῆς.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, Pentor.
ΥΠΟΓΡ. *[Χεί]ρ Ἰω[άννου] ἱερέος τοῦ Κολυβᾶ.*
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός πιθανῶς τοῦ Νικολάου Κολυβᾶ*. Ὑπογράφει ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη τῆς 16ης Μαρτίου 1636 στό Ἡράκλειο[1]. Ἡ εἰκόνα πού ζωγράφισε ἀποτελεῖ ἀφιέρωμα τοῦ Παρθενίου ἱερομονάχου τοῦ Νταβόγλα.
ΕΙΚΟΝΑ Φανούριος ἔνθρονος, 1688, ν. Ἁγίου Ματθαίου (μετόχι μονῆς Σινᾶ), Ἡράκλειο[2].

1. Καζανάκη 1981, 209, ἀρ. 29 2. Δρανδάκης 1990, 121, εἰκ. 91· Μπορμπουδάκης 1993α, 472, ἀρ. 115, εἰκ. 115.

Κολυβᾶς Νικόλαος (Νικολός) 1608-1610

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Κωνσταντῆς.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. *Ὁ μισερ Νικολός Κολῃβάς ζωγράφος* ὑπογράφει ὡς μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις τῆς 12ης Μαΐου 1608 καί τῆς 10ης Ἰανουαρίου 1610, ὅπου ἀναφέρεται μαζί μέ τόν Χαρίτο Κυνηγό*[1]. Μνημονεύεται ἐπίσης τό ἔτος 1609[2]. Πιθανῶς ὁ ζωγράφος ταυτίζεται μέ τόν ὁμώνυμο ἱερέα, ὁ ὁποῖος συναντᾶται στό Χάνδακα κατά τήν περίοδο 1621-1644[3].

1. Καζανάκη 1981, 209, ἀρ. 28 2. Παλιούρας 1973, 120, ἀρ. 29 3. Καζανάκη 1981, 209, σημ. 115.

50. Κολυβᾶς Ἰωάννης, Ἅγιος Φανούριος, εἰκ.

Κολυβᾶς Φώτης 1761

ΚΑΤΑΓ. Πρέβεζα.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφες μαρτυρίες, τό 1761 συμφώνησε μέ τόν ἰδιοκτήτη τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γερασίμου τοῦ Νέου στή Λευκάδα νά τοιχογραφήσει τήν κόγχη τοῦ ναοῦ.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Κόγχη, ν. Ἁγίου Γερασίμου τοῦ Νέου, 1761, χ. Χαραδιάτικα, Λευκάδα[1].

1. Ροντογιάννης 1974, 25, 87-89· Triantaphyllopulos 1985, 360, 366.

Κολώνας Ἰωάννης 1508

(Collona Yanni)
ΚΑΤΑΓ. Σητεία Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pentor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῆς 19ης Μαρτίου 1508 τῶν Ἀρχείων τῆς Βενετίας, ὁ ζωγράφος, πού βρίσκεται στό Χάνδακα ἀλλά εἶναι κάτοικος Σητείας, δύναται νά πουλήσει τμήματα τῆς περιουσίας του στό χωριό Μουλιανά[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 322, ἀρ. 24.

Κονδύλης Μελέτιος 1734

ΚΑΤΑΓ. Κυκλάδες(;).
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μελετίου ἱερομονάχου Κονδύλη.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Νικολάου, 1734, χ. Μεσαριά, Ἄνδρος[1].

1. Πασχάλης 1925, 31 καί 1957, 284.

Κονοφάκος Ἠλίας 1814

ΥΠΟΓΡ. *Διά χυρός Ἠλιοῦ Κονοφάκου.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Γεωργίου, 1814, χ. Νομιτζή, Μάνη[1].

1. Δρανδάκης 1976, 226.

Κονοφάος Ἰωάννης 1795-1801

(Conofao Giovanni)
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *fato da me papa Giovanni Conofao* (προσωπογραφία).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Δώδεκα Ἀπόστολοι, 1801 2) Ἐνταφιασμός ΧC καί 3) Σπυρίδων, ν. Ταξιαρχῶν, χ. Αὐλιῶτες, Κέρκυρα.
ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ (σέ μουσαμά), 1795, Κέρκυρα, τώρα σέ ἰδιωτική συλλογή, Ἀθήνα[1].

1. Πληροφορία Π. Βοκοτόπουλου 1962· Βλ. καί Λυκίσσας 1960, 69-70.

Κονσέρβας Πέτρος 1658-1687

ΚΑΤΑΓ. Ρέθυμνο.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται στό Βιβλίο Βαπτίσεων τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων στή Βενετία κατά τά ἔτη 1658, ὡς ἀνάδοχος σέ βάπτιση, 1668, ὅταν τελεῖται ὁ γάμος του μέ τήν Πηγή Κορτεζοπούλα, καί 1687, ὅταν βαπτίζεται ὁ γιός του Μιχαήλ[1].
ΒΙΒΛ. Chatzidakis 1962, 125.

1. Πληροφορία Σοφίας Ἀντωνιάδου.

Κονταρᾶτος Φιλόθεος 1689

ΚΑΤΑΓ. Κυκλάδες(;).
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΕΙΚΟΝΑ Κωνσταντίνος καί Ἑλένη, 1689, ν. Ἁγίου Κωνσταντίνου καί Ἑλένης, Παροικιά, Πάρος[1].

1. Σαγκριώτης 1935, 250.

51. Κοντάρης Κωνσταντίνος, ΘΚ ἔνθρονη Βρεφοκρατούσα, εἰκ. ἀρ. 3.

Κοντάρης (Κόνταρης) Κωνσταντίνος 18ος αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *[χεί]ρ Κωνσταντίνου Κόνταρη* (εἰκ. 1), *χείρ Κωνσταντίνου Κόνταρη* (εἰκ. 2), *χείρ Κωνσταντίνου Κον[τα]ρι* (εἰκ. 3), *χείρ Κωνσταντίνου Κοντάρη* (εἰκ. 4).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἀποκαθήλωση καί 2) Κοίμηση καί Μετάσταση ΘΚ, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Ἀθήνα[1] 3) ΘΚ ἔνθρονη, Βρεφοκρατούσα, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ.1752, Ἀθήνα[2] 4) Ρίζα Ἰεσσαί (θύρα), ν. Παναγίας τῶν Ξένων, πόλη, Κέρκυρα[3].

Μία εἰκόνα μέ τήν Ἀλληγορία τῆς Θείας Μεταλήψεως, πού βρίσκεται στό Ἀρχαιολογικό Μουσεῖο Ἰωαννίνων, μέ φθαρμένη ὑπογραφή, εἶχε θεωρηθεῖ ἀρχικά ἔργο τοῦ Κ. Κονταρίνη* (Χατζηνικολάου 1967, 353, πίν. 259β), κατόπιν ἔργο τοῦ Κ. Κόνταρη (Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1971, 228, πίν. 319) καί τελευταῖα ἀποδόθηκε πάλι στόν Κ. Κονταρίνη* (Βοκοτόπουλος 1986δ, εἰκ. 4, πίν. Κ΄).

1. Σισιλιᾶνος 1935, 112-113· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, ἀρ. 211, 388 **2.** Σισιλιᾶνος 1935, 113 (ἡ εἰκόνα ἀναφέρεται ὡς ἰδιοκτησία τοῦ ἀρχαιοπώλη Θ. Ζουμπουλάκη). Ἔχει ἐπίσης ἀποδοθεῖ στόν Κ. Κονταρίνη (Λαζαρίδης 1975, 9, πίν. 10β). Ἡ φθορά στό σημεῖο τῆς ὑπογραφῆς δέν ἐπιτρέπει βεβαιότητα γιά τό ὄνομα τοῦ ζωγράφου. Ἡ τέχνη του πάντως φαίνεται κατώτερη ἀπ' αὐτήν τοῦ Κ. Κονταρίνη **3.** Βοκοτόπουλος 1986δ, 150, σημ. 5.

Κονταρῆς Φράγγος 1563-1568

ΚΑΤΑΓ. Θήβα.

ΥΠΟΓΡ. *παρ' ἐμοῦ τοῦ ταπινοῦ κ(αί) εὐτελοῦς Γεωργίου ἱερέως κ(αί) ἐκκλησιάρχου Θηβ(ῶν) τῆς Βιοτί(ας) κ(αί) ημ(ῶν) αὐταδέλφου ἡμ(ῶν) Φράγκου τό ἐπίκλ(ην) Κ(ων)ταρής* (τοιχ. 1), *διά χειρός Γεωργίου ἱερέως καί σακελλαρίου ὁμοῦ μετά τοῦ αὐταδέλφου ἡμῶν Φράγκου* (τοιχ. 2), *ἀνιστωρίθη ὑπό χειρός Φράγγου ζωγράφου, τό ἐπίκλ[η]ν Κοταρής ἐκ τόπου Θήβας· ἐλαχίστου κ(αί) ἁμαρτωλοῦ* (τοιχ. 3).

ΣΥΝΕΡΓ. Γεώργιος (9), ἀδελφός του.

ΕΙΚΟΝΑ Βαϊοφόρος (ἀποδ.), συλλογή F. Abou-Adal, Βηρυττός[1].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Ἁγίου Νικολάου, 1563, χ. Κράψη, Ἰωάννινα[2] 2) Λιτή καθολικοῦ μονῆς Βαρλαάμ, 1566, Μετέωρα[3] 3) ν. Μεταμορφώσεως, 1568, χ. Κληματιά,

52. Κονταρῆς Φράγγος, Μαρτύρια ἁγίων, τοιχ. ἀρ. 2.

53. Κονταρῆς Φράγγος, Ἅγιοι Κύριλλος Ἀλεξανδρείας καί Νικόλαος, λεπτομέρεια, τοιχ. ἀρ. 3.

(Βελτσίστα), Ἰωάννινα[4] 4) Ἐξαρτικοί, 1560 καί κάτω μέρος τοίχων νάρθηκα μονῆς Φιλανθρωπηνῶν, Νησί Ἰωαννίνων (ἀποδ., σέ συνεργασία μέ Γεώργιο (9)[5] 5) Μονή Γαλατάκη, 1586, (ἀποδ.), Εὔβοια[6] 6) ν. Ἁγίου Γεωργίου (ἀποδ.· κατεδαφισμένος), κοντά στήν μονή Παναγίας Μελενίτσης, Μαλεσίνα, Λοκρίδα[7]. Στόν ζωγράφο καί τούς συνεργάτες του μποροῦν ἐπίσης νά ἀποδοθοῦν οἱ τοιχογραφίες τοῦ κυρίως ναοῦ τῆς μονῆς Ἐλεούσας στό Νησί τῶν Ἰωαννίνων[8], τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου στήν Κληματιά τῶν Ἰωαννίνων[9] καί τῆς λιτῆς τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς τοῦ Ὁσίου Μελετίου Κιθαιρώνα[10].

Σημείωση: Ὁ Π.Λ. Βοκοτόπουλος, στό ἄρθρο του «Οἱ εἰκόνες Μηνολογίου τοῦ Μεγάλου Μετεώρου», (*Εὐφρόσυνον Α΄*, Ἀφιέρωμα στό Μανόλη Χατζηδάκη, Ἀθήνα 1991, 78-89), ἀποδίδει στόν Γεώργιο ἤ στόν Φράγκο Κονταρῆ 11 εἰκόνες Μηνολογίου, πού βρίσκονται στό Μεγάλο Μετέωρο (βλ. Χατζηδάκης 1990, 43, εἰκ. 199, 201).

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1969α, 299-301· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1983, 182-185, 197· Stavropoulou 1984, 240-242 καί ἀλλοῦ· *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 87, 88, 89· Garidis 1989, 178-179· Tr. Kanari, *Les peintures du catholikon du monastère de Galataki*, Paris 1996 (διδ. διατρ. δακτυλ.).

1. Chatzidakis 1993, 106-109, ἀρ. 23 **2.** Σούλης 1934, 84, ἀρ. 2-3 (δέν διαβάζει τό ἐπώνυμο τοῦ ζωγράφου)· Εὐαγγελίδης 1959, 46, 53, πίν. 18-22 (τόν ταυτίζει μέ τόν Φρ. Κατελάνο*)· Χατζηδάκης 1969α, 299-300, πίν. 114β (σωστή ἀνάγνωση ἐπιγραφῆς)· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1983, 182, πίν. 89· Stavropoulou-Makri 1989, 137-153, πίν. 53a-55b **3.** Uspenskij 1896, 439, ἀρ. 10· Ξυγγόπουλος 1924, 395 καί 1957, 114-115, πίν. 28-29· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1983, 182, πίν. 90· Stavropoulou-Makri 1989, 153-157, πίν. 56a-59· Νικονάνος 1987, 43, 44-46, εἰκ. 39, 41, 42 **4.** Σούλης 1934, 85, ἀρ. 2· Εὐαγγελίδης 1959, 41 (διαβάζει Κατελάνος)· Ξυγγόπουλος 1957, 116 (διαβάζει τό ἐπώνυμο τοῦ ζωγράφου: Δικοτάρης)· Χατζηδάκης 1969α, 300, πίν. 114α (σωστή ἀνάγνωση ἐπιγραφῆς)· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1983, 182, πίν. 91-93· Stavropoulou-Makri 1989, 23-127, εἰκ. 1α-52b **5.** Δάκαρης 1959, 20, εἰκ. 8-9· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1983, 182-183· Stavropoulou-Makri 1989, 167-170, εἰκ. 65 **6.** Χατζηδάκης 1974α, 425· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1983, 184-185· Stavropoulou-Makri 1989, 174-176, εἰκ. 72· γιά τή χρονολογία βλ. J. Koder, *Negroponte*, Tabula Imperii Byzantini, I, Wien 1973, 158 **7.** Ζησίου 1900, 225· Χατζηδάκης 1969α, 301 **8.** Stavropoulou-Makri 1989, 170-174, εἰκ. 66a-71b **9.** Σταυροπούλου-Μακρῆ 1982, 176-182, πίν. 29-34· Stavropoulou-Makri 1989, 157-167, εἰκ. 60-64b **10.** Χατζηδάκης 1974α, 425· Deliyanni 1975, 154-158· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1983, 185 (δέν ἀποδέχεται τήν ἀπόδοση)· Stavropoulou-Makri 1989, 176, εἰκ. 73a-b (μέ πολλές ἀμφιβολίες).

Κονταρίνης Γεώργιος (Τζόρτζης) (1) 1715

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.

ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται τό 1715 στά ἀρχεῖα τῆς Κέρκυρας ὡς ἱερέας[1].

1. Πληροφορία Μ. Καζανάκη.

Κονταρίνης Γεώργιος (2) 1737-1758

ΚΑΤΑΓ. Μουντάδος Τήνου.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.

ΥΠΟΓΡ. *ὑποτυπώθην παρά τοῦ Γεωργίου τοῦ ἐκ Μοντάδου καί γόνου Κονταρίνου*[1], *χείρ Γεωργίου Κονταρίνη* (εἰκ. 5).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ ἔνθρονη 1725 (;), ἰδιοκτησία Τσαλίκη[2] καί 2) ΧΣ Παντοκράτωρ, 1737, ν. Ἁγίου Δημητρίου, χ. Μάρπησσα (Τσηπίδο), Πάρος[3] 3) ΧΣ, 1746, ν. Ζωοδόχου Πηγῆς, χ. Κτικάδος, Τῆνος[4] 4) ΘΚ Ἀμόλυντος, 1746, ν. Παναγίας, χ. Καρυές, Τῆνος[5] 5) ΘΚ Ρόδον τό Ἀμάραντον, 1758, στό ἐμπόριο, Ἀθήνα[6].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν., χ. Μουντάδος, Τῆνος[7].

ΒΙΒΛ. *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 118, 119.

1. Κουτελάκης 1988, 253 (δέν ἀναφέρεται ποῦ ἀκριβῶς σημειώνεται ἡ ὑπογραφή) **2.** Σισιλιᾶνος 1935, 115 **3.** Ὀρλάνδος 1964, 133 **4.** Βασιλειάδης 1962, 84, σημ. 1· Κουτελάκης, *ὅ.π.* **5.** Κουτελάκης, *ὅ.π.* **6.** Σημ. Μ.Χ. 1960 **7.** Κουτελάκης, *ὅ.π.*

Κονταρίνης Κωνσταντίνος 1699-1738

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Κωνσταντίνου τοῦ Κονταρίνη* (εἰκ. 1, 18, 29, 80), *χείρ Κοσταντήνου τοῦ Κονταρήνη* (εἰκ. 14, 17, 26), *χείρ Κοσταντήνου Κονταρήνη* (εἰκ. 4, 8, 11, 82), *χείρ [Κωνσταντίν]ου Κονταρίνη* (εἰκ. 9), *χείρ Κωνσταντίνου Κονταρίνη* (εἰκ. 10, 15, 16, 19, 32, 84), *χείρ Κωνσταντίνου τοῦ Κονταρήνη* (εἰκ. 12, 13), *Κωνσταντίνου τοῦ Κονταρήνη* (εἰκ. 22), *χείρ Κοσταντήνου Κονταρίν[η]* (εἰκ. 31).

ΒΙΟΓΡ. Ἡ οἰκογένειά του κατάγεται ἀπό τό Ρέθυμνο καί μνημονεύεται στόν «Κρητικό Πόλεμο» τοῦ Μαρίνου Τζάνε[1]. Τό 1715 καί 1716 ὁ ζωγράφος ἀναφέρεται στά ἀρχεῖα τῆς Κέρκυρας[2]. Τό 1718 πληροφορούμεθα ἀπό ἐπιγραφή εἰκόνας του ὅτι εἶχε ἕνα μικρό γιό, τόν Νικόλαο (βλ. εἰκ. 8). Ἐργάσθηκε καί στή Λευκάδα, ὅπου στίς 14 Ὀκτωβρίου 1731 ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας: *Κονσταντής Κονταρήνης μαρτυρό ὀσάνοθεν*[3].

ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀθήνα: 1) Τρεῖς Ἱεράρχες καί Δώδεκα Ἀπόστολοι, 1715, Βυζαντινό Μουσεῖο, Α.Τ. 1715[4] 2) Δημιουργία, Βυζαντινό Μουσεῖο 3) Πάτερ ἡμῶν, Βυζαντινό Μουσεῖο[5] 4) Ἀλληγορία Θείας Μεταλήψεως, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου[6] 5) Ἀρχάγγελοι Μιχαήλ καί Γαβριήλ, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου[7] 6) Ἀνδρέας, Ἀχίλλειος, Ἀντύπας, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου[8] 7) Ἰω Χρυσόστομος, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου[9] 8) Ἡ διά θαύματος διάσωσις παιδίου ἀπό τόν ἅγιο Ἐλευθέριο καί τόν Εὐαγγελιστή Λουκᾶ (πρόκειται γιά τό θαῦμα τῆς σωτηρίας τοῦ γιοῦ τοῦ ζωγράφου, Νικολάου), 1718, συλλογή Ἑλ. Σταθάτου, σήμερα στή Γεννάδειο Βιβλιοθήκη[10] 9) ΘΚ Βρεφοκρατούσα, 1724, Μουσεῖο Μπενάκη[11] 10) Χαράλαμπος, 1732, συλλογή Μ. Καλλιγᾶ[12] 11) Ἀντύπας, ἐπίσκοπος Περγάμου, 1738 12) Ἀλέξανδρος 13) Ἀποκαθήλωση (πλαστή), τ. συλλογή Αἰμ. Βελιμέζη[13] 14) ΧΣ Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος μέ ΘΚ, ἰδιωτική συλλογή (Λογοθέτη)[14] 15) Ἰω Θεολόγος, τ. συλλογή Γ. Τσακύρογλου, σήμερα Ἑστία Ν. Σμύρνης[15] 16) Μαρίνα, τ. συλλογή Δ. Σισιλιάνου[16] 17) ΧΣ Ἑλκόμενος καί ΘΚ, ἰδιωτική συλλογή[17] Ζάκυνθος, πόλη: 18) Σύναξις Ἀρχαγγέλων, ν. Ἁγίου Θεοφίλου, νεκροταφεῖο[18] Hvar, Δαλματία: 19) Λείψανο ἁγίου Σπυρίδωνος, θησαυροφυλάκιο καθεδρικοῦ ναοῦ[19] Μονή Savina, πρ. Γιουγκοσλαβία: 20) ΘΚ *Δωδεκάτειχος Πόλις*, 1703[20] Ἰωάννινα: 21) Ἀλληγορία Θείας Μεταλήψεως (λόγῳ τῆς φθαρμένης ὑπογραφῆς εἶχε ἀποδοθεῖ παλαιότερα στόν Κ. Κοντάρη*), Ἀρχαιολογικό Μουσεῖο[21] Κέρκυρα: 22-25) Σκηνές Παλαιᾶς Διαθήκης, 1699, ν. Ἀντιβουνιώτισσας[22] 26) Θαῦμα ἁγίου Λουκιανοῦ, 1708, μητροπολιτικός ναός[23] 27) Κοδράτος (ἀποδ.), 1708, μουσεῖο Ἀντιβουνιώτισσας[24] 28) Γεώργιος (ἀποδ.), 1708, μουσεῖο Ἀντιβουνιώτισσας[25] 29) Θύρα μέ παράσταση Σπυρίδωνος, ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος[26] 30) Σταύρωση, ν. Πα-

54. Κονταρίνης Κωνσταντίνος, ΧΣ Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος καί ΘΚ, εἰκ. ἀρ. 14.

55. Κονταρίνης Κωνσταντίνος, Ἅγιος Ἀλύπιος, εἰκ. ἀρ. 32.

ναγίας τῶν Ξένων[27] 31) Αἰκατερίνη, ν. Ἁγίας Αἰκατερίνης στό νησί Περίθεια[28] Kölliken, Ἑλβετία: 32) Ἀλύπιος, 1716, ἰδιωτική συλλογή[29] Λευκάδα: 33) Ἀνδρέας μέ σκηνές βίου, 1732(;), μουσεῖο Λευκάδας (ἀπό ν. Ἁγίου Νικολάου· ἡ ὑπογραφή ἐπιζωγραφισμένη)[30] 34-82) Εἰκόνες τέμπλου ν. Ἁγίου Μηνᾶ[31] (μόνο μία δίζωνη εἰκόνα μέ τούς Βικέντιο, Μηνᾶ καί Βίκτωρα ἔχει ὑπογραφή)[32] Manheim, Γερμανία: 83) Εἰσόδια ΘΚ, συλλογή Noether[33] Παρίσι: 84) Σταύρωση, 1710, συλλογή Π. Μοδινοῦ (ὑπογραφή ὕποπτη)[34] Split, Κροατία: 85) Εὐαγγελικές σκηνές, Πινακοθήκη[35].

Σημείωση: Ἡ εἰκόνα τῆς ἔνθρονης Θεοτόκου τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου (Λαζαρίδης 1975, 9, πίν. 10β) δέν θεωρεῖται ἔργο τοῦ Κονταρίνη (βλ. Κ. Κοντάρης*).

ΒΙΒΛ. Ξυγγόπουλος 1957, 318· Βοκοτόπουλος 1990, 163.

1. Ξηρουχάκης 1908, παρ. 443, στ. 27 2. Πληροφορία Μ. Καζανάκη 3. Ροντογιάννης 1974, 232 4. Σωτηρίου 1931, ἀρ. 1695· Gouma-Peterson 1971, εἰκ. 13 5. Σωτηρίου 1931, ἀρ. 1700, 299 6. Βοκοτόπουλος 1986δ, 152, εἰκ. 7, πίν. ΚΓ΄ 7. Σισιλιᾶνος 1935, 114· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, ἀρ. 35 8. Σισιλιᾶνος 1935, 114· Ξυγγόπουλος 1957, 318, πίν. 691 9. Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, ἀρ. 73 10. Ξυγγόπουλος 1951, 19-20, ἀρ. 18, πίν. 17· Βοκοτόπουλος 1988α, 37, εἰκ. 10· Gouma-Peterson 1988, 62, εἰκ. IV.4 11. Ξυγγόπουλος 1936, 87, ἀρ. 62, πίν. 44Α΄· Βοκοτόπουλος 1990, 163, σημ. 6 (δέν θεωρεῖ γνήσια τήν ὑπογραφή) 12. Σισιλιᾶνος 1935, 115 13. Σημ. Μ.Χ. Βλ. καί Ξυγγόπουλος 1957, 318 14. Πληροφορία Ὄλγας Μηναΐδη 1970 15. Καρακατσάνη 1981, 124, εἰκ. 176 16. Σισιλιᾶνος 1935, 114 17. Κακαβᾶς 1991, 48, 49 18. Κονόμος 1967, 62 καί 1988, 126, εἰκ. 112 19. Mirković 1955, 327 20. Medaković 1978α, 63, εἰκ. 54 21. Βοκοτόπουλος 1986δ, 150, εἰκ. 4, πίν. Κ΄ 22. Σισιλιᾶνος 1935, 113 (ἀναφέρει τίς σκηνές Ἁγίας Γραφῆς)· Βοκοτόπουλος 1990, 163, σημ. 2 23. Βοκοτόπουλος 1990, 163-164, ἀρ. 131, εἰκ. 305, 306, 344, πίν. ΙΕ΄· *Βυζαντινή καί Μεταβυζαντινή Τέχνη στήν Κέρκυρα*, ἀρ. 154 (Π. Βοκοτόπουλος)· *Περίπλους τῶν Εἰκόνων*, ἀρ. 31 (Δημ. Κωνστάντιος)· Βοκοτόπουλος 1995, 229, ἀρ. 168-169 24. Βοκοτόπουλος 1990, 164-165, ἀρ. 132, εἰκ. 307 25. Βοκοτόπουλος 1990, 165, ἀρ. 133, εἰκ. 308 26. Βοκοτόπουλος 1981β, 20, πίν. 11 27. Βοκοτόπουλος 1990, 163, σημ. 2 28. Παπαθεοφάνους-Τσουρῆ 1982, 190, πίν. 46β 29. *Collections Suisses* 1968, ἀρ. 52· Βοκοτόπουλος 1990, 163, σημ. 7 (θεωρεῖ τήν ὑπογραφή ὕποπτη) 30. Ροντογιάννης 1974, 197, 230· Ρηγόπουλος 1996, 166-167, εἰκ. 1, 2 31. Ροντογιάννης 1974, 230, 235-239 32. Ροντογιάννης 1974, 235-236 33. Schweinfurth 1930, 429 (δίνει λανθασμένη χρονολόγηση)· Ξυγγόπουλος 1957, 136 34. Σημ. Μ.Χ. 35. Mirković 1955, 327 καί 1974, 343, εἰκ. 109.

Κονταρίνης Νικόλαος 1690-1691

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.

ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται στά ἀρχεῖα τῆς Κέρκυρας κατά τό διάστημα 1690-1691[1].

1. Πληροφορία Μ. Καζανάκη.

Κοντογενάδας Νικόλαος 1629

ΚΑΤΑΓ. Ἑπτάνησα.

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ συμβόλαιο τοῦ 1629, πού ἔγινε στή Ζάκυνθο, ἀνέλαβε νά παραδώσει μαθήματα στόν Ἀλέξανδρο Μπελεφάντη καί νά τόν *βγάλει δάσκαλο τῆς ζωγραφικῆς*[1].

1. Ζώης 1923, 136 καί 1963, 313· Σισιλιᾶνος 1935, 115.

Κοντογιάννης Νικόλαος 1631-1645
(Κοντοϊωάννης)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.

ΥΠΟΓΡ. *Χέ[ι]ρ Νικολάου Κωντοϊωάννου.*

ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται τό 1631[1] καί σέ νοταριακή πράξη τῆς 7ης Μαΐου 1645, σύμφωνα μέ τήν ὁποία ἀνέλαβε νά ζωγραφίσει τίς δεσποτικές εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καί τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου γιά τό ναό τοῦ Ἁγίου Νικολάου στό χωριό Κουκουναρία τῆς Ζακύνθου, μέ ἀμοιβή 19 ρεάλια[2].

ΕΙΚΟΝΑ ΧC ἔνθρονος μέ τά σύμβολα τῶν τεσσάρων εὐαγγελιστῶν, 17ος αἰ., συλλογή Ἑκατονταπυλιανῆς, Πάρος[3].

1. Ζώης 1963, 313 2. Ζώης 1909, 71 καί 1923, 136· Σισιλιᾶνος 1935, 115· Κονόμος 1967, 105· 1970, 33 καί 1988, 79 3. Μητσάνη 1996, 30, ἀρ. 9, εἰκ. 9.

Κοντονῆς Ἀντώνιος 1705-1711

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Σταύρωση, 1705, ν. Ἁγίας Μαγδαληνῆς, χ. Μαριές, Ζάκυνθος[1] 2) Ὡραία Πύλη μέ ΧC Ἑλκόμενο, 1711, ν. Ἁγίου Νικολάου, χ. Ἅγιος Κήρυκος, Ζάκυνθος[2] 3) ΧC, 17[..], τ. ἀρχαιοπωλεῖο Ἀσκητοπούλου, Ἀθήνα[3] 4) Εἰσόδια ΘΚ, 1730, Μουσεῖο Μπενάκη, ἀρ. 2977, Ἀθήνα[4].

1. Σημ. Μ.Χ. 1974 2. Ξυγγόπουλος 1957, 135· Κονόμος 1988, 104 3. Ξυγγόπουλος, *ὅ.π.*· Κονόμος, *ὅ.π.* 4. Σισιλιᾶνος 1935, 115-116 (διαβάζει τή χρονολογία 1530)· Ξυγγόπουλος 1936, 13, πίν. 8 (ἐπαναλαμβάνει τή λανθασμένη χρονολογία) καί 1957, 135 (διορθώνει τή χρονολογία)· Δεληβορριᾶς 1980, 75 (ἀναφέρει χρονολογία 1530).

Κοντόρκουλος Γεώργιος 1488
(Condorcul(l)o Giorgio)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ μαρτυρία τῶν Ἀρχείων Βενετίας, συναντᾶται τό 1488 στό Ἡράκλειο[1].

1. Cattapan 1972, 208, ἀρ. 113.

Κοντοχήνας Θεόδωρος 1632

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ συμβόλαιο τῆς 10ης Σεπτεμβρίου 1632, συμφώνησε μέ τόν οἰκονόμο τῆς σιναϊτικῆς μονῆς Ὑπεραγάθου Ζακύνθου νά ζωγραφίσει τέσσερις δεσποτικές εἰκόνες (ΧC, ΘΚ, Πρόδρομος καί Εἰσόδια Θεοτόκου) καί *νά πλουμίση τά διάγλυφα, ἀντί 16 ταλλήρων*[1].

1. Ζώης 1923, 136 καί 1963, 315· Σισιλιᾶνος 1935, 116· Κονόμος 1967, 172.

Κοράης Ἀνδρέας 1755(;)

ΒΙΟΓΡ. Ὁ ζωγράφος Ἀνδρέας Κοράης ἀναφέρεται στή σελίδα 79 τοῦ κώδικα Πλαίσα, πού βρέθηκε στή Ζάκυνθο. Δίπλα στό ὄνομα σημειώνεται ἡ χρονολογία 1755[1].

1. Φλεμοτόμος 1990, 200.

Κοράης (Καστρινός) Ἰωάννης (1) 1752 †1799

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΠΑΤΡ. Ἱερώνυμος.
ΙΔΙΟΤ. Ἁγιογράφος.
ΒΙΟΓΡ. Ἐγγονός τοῦ Μιχαήλ Κοράη* καί θεῖος τοῦ Ἰωάννη Κοράη* (2), ὑπῆρξε ὁ πρῶτος δάσκαλος τοῦ Νικολάου Καντούνη*[1]. Ὑπέγραφε σέ συμβόλαια ὡς *Ἰωάννης Κοράης ὁ ἁγιογράφος*[2]. Ἀπό τόν κώδικα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπη στή Ζάκυνθο πληροφορούμεθα ὅτι ἡ ἐκτέλεση τῆς μεγάλης Λιτανείας τοῦ ἁγίου Χαραλάμπη (βλ. πίν. 1) ἄρχισε τό 1752 καί τελείωσε τό 1756, ἐνῶ ἡ ἀμοιβή του ἦταν 25 τσεκίνια. Τό 1772 ἔστειλε ἐπιστολή πρός τόν Ν. Κουτούζη*, πού βρισκόταν στήν Κέρκυρα[3].
Μέ τή διαθήκη του, τῆς 26ης Σεπτεμβρίου 1796, ἄφησε στόν ἀνηψιό του Ἰωάννη Κοράη(2)* *...ὅλα μου τά δισένια, στάμπες μου, κολόρα μου καί ὅλα τά σύνεργα τῆς τέχνης μου, καί ὅλα τά κουάδρα μου ποῦ ἔχω στολισμένο τό σπῆτι μας, διατί εἶναι ὅλα κόπος μου καί ἐξόδειες μου.* Πέθανε στίς 10 Δεκεμβρίου 1799[4].
ΠΙΝΑΚΕΣ 1) Λιτανεία λειψάνου ἁγίου Χαραλάμπη, 1756, Μουσεῖο, Ζάκυνθος (ἀπό ν. Ἁγίου Χαραλάμπη στό Ποτάμι)[5] 2) Γέννηση ΧC καί 3) Ἀνάσταση ΧC, ν. Ἁγίων Ἀποστόλων (κατεστραμμένος), Ζάκυνθος[6].
Ἀναφέρεται ἐπίσης ὅτι εἰκόνες του, πού κάηκαν τό 1953, ὑπῆρχαν στούς κατεστραμμένους ναούς τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καί τοῦ Ἁγίου Βασιλείου τοῦ Ἀπάνω στή Ζάκυνθο[7].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 265, εἰκ. σ. 264 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 127-128· Κονόμος 1989α, 25-26.

1. Ζώης 1923, 136· Σισιλιᾶνος 1935, 116 **2.** Ζώης, *ὅ.π.*· Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.* **3.** Κονόμος 1989γ, 52-53 **4.** Σισιλιᾶνος 1935, 116· Ζώης 1963, 315· Κονόμος 1988, 110, 133 **5.** Πελεκάσης 1934· Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.*· Κονόμος 1964, 139, εἰκ. σ. 141 καί 1967, 182· Λυδάκης 1976β, 190 **6.** Κονόμος 1964, 48 **7.** Κονόμος 1988, 111.

Κοράης (Καστρινός) Ἰωάννης (2) 1781 †1841

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΠΑΤΡ. Ἀθανάσιος.
ΒΙΟΓΡ. Ἀπόγονος τοῦ Μιχαήλ Κοράη* καί ἀνηψιός τοῦ Ἰωάννη Κοράη*(1), τοῦ ὁποίου κληρονόμησε τά σύνεργα τῆς ζωγραφικῆς (βλ. προηγούμενο λῆμμα). Γεννήθηκε τό 1781 καί πέθανε τό 1841 στό πτωχοκομεῖο Μαρτινέγκου τῆς Ζακύνθου[1]. Σύμφωνα μέ τόν κώδικα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπη στό Ποτάμι Ζακύνθου, τό 1810 πληρώθηκε γιά *φατοῦρα* 52 ρεάλια[2]. Ζωγράφισε τά τέμπλα τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ὁδηγήτριας καί τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῶν Γερόντων, καθώς καί τό τέμπλο τοῦ Ἁγίου Νικολάου στά Καρβουλιονιά τό 1815[3]. Στήν Ἐθνική Πινακοθήκη τῆς Ἀθήνας ὑπάρχει ἡ προσωπογραφία τοῦ Κυριάκου Χωραφᾶ, ἔργο τοῦ Κοράη[4].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1-7) Εἰκόνες τέμπλου 8) Τρίμορφο, 1809 9) Γεώργιος καί 10) ΘΚ Ζωοδόχος Πηγή, ν. Παναγίας Ὁδηγήτριας, Ζάκυνθος[5] 11-12) εἰκόνες τέμπλου, ν. Ἁγίου Βασιλείου[6] καί ν. Ἁγίου Νικολάου τῶν Γερόντων, Ζάκυνθος (κάηκαν)[7].

1. Ζώης 1923, 136 καί 1963, 315· Σισιλιᾶνος 1935, 117· Κονόμος 1988, 110 **2.** Κονόμος 1989α, 25-26 **3.** Κονόμος 1969, 71 **4.** Κονόμος 1967, 183 **5.** Κονόμος 1964, 82 καί 1988, 112 **6.** Ζώης 1963, 315 **7.** Ζώης 1963, 315· Κονόμος 1988, 111-112.

56. Κοράης Ἰωάννης (1), Λιτανεία λειψάνου ἁγίου Χαραλάμπη, λεπτομέρεια, πίν. ἀρ. 1.

Κοράης Μιχαήλ 1705

ΚΑΤΑΓ. Χίος.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Ἡ οἰκογένειά του καταγόταν ἀπό τή Χίο, ἀλλά ὁ ἴδιος, πρόγονος τῶν προηγούμενων ὁμωνύμων ζωγράφων, ἔζησε στή Ζάκυνθο καί τό 1705 μαρτυρεῖται σέ ἔγγραφο ὡς δάσκαλος τῆς τέχνης τῆς ζωγραφικῆς *στό νατουράλε*.
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 264 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 126.

1. Ζώης 1963, 315.

Κορδιᾶς Μανουήλ 1802

ΚΑΤΑΓ. Χίος.
ΕΙΚΟΝΑ Ἀπόστολοι, 1802, ν. Ἁγίων Ἀποστόλων, Κουκλοντζᾶς, Σμύρνη.

1. Σημ. Μ.Χ.

Κορένσιος Βελισσάριος 1558 †1643
(Corenzio)

ΚΑΤΑΓ. Ἀρκαδία.
ΒΙΟΓΡ. Μαθητής τοῦ Τιντορέτο στή Βενετία, ἐγκαταστάθηκε ἀπό τό 1590 ἕως τό θάνατό του στή Νεάπολη τῆς Ἰταλίας, στῆς ὁποίας τήν καλλιτεχνική ζωή συμμετεῖχε ἐνεργά. Οἱ τοιχογραφίες του (ν. Ἁγίου Σεβερίνου, ν. Ἁγίου Ἰανουαρίου, ν. Ἰησοῦ τοῦ Νέου κ.ἄ.) ἀκολουθοῦν τά ἰταλικά πρότυπα. Πέθανε τό 1643 σέ ἡλικία 85 ἐτῶν, πέφτοντας ἀπό τή σκαλωσιά τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Σεβερίνου, ὅπου ἐργαζόταν[1].
ΒΙΒΛ. Chatzidakis 1953, 10.

1. Ζώης 1927, 188· Σισιλιᾶνος 1935, 117.

57. Κοράης Ἰωάννης (1), Λιτανεία λειψάνου ἁγίου Χαραλάμπη, λεπτομέρεια, πίν. ἀρ. 1.

Κορέσιος Ἄνθιμος 1743-1753

ΚΑΤΑΓ. Χίος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός γέροντος Κυρίλλου ἱερομονάχου Φωτεινοῦ καί τῆς συνοδείας αὐτοῦ Ἀνθίμου ἱερομονάχου Κορεσίου καί Παρθενίου ἱερομονάχου Μακριδίκου γέγονεν ἡ παροῦσα ζωγραφία τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.*
ΣΥΝΕΡΓ. Κύριλλος Φωτεινός καί Παρθένιος Μακρίδικος.
ΒΙΟΓΡ. Ἦταν μαθητής, συνοδός, συνεργάτης καί κληρονόμος τοῦ Κυρίλλου Φωτεινοῦ*, μέ τόν ὁποῖον τό 1752 πῆγαν στή Σμύρνη, ὅπως ἀναφέρεται σέ κώδικα τῆς μονῆς Μουνδῶν Χίου[1]. Σύμφωνα μέ πράξη τῆς 10ης Ἰουλίου 1753, πού ἀναγράφεται στόν ἴδιο κώδικα καί πού τόν μνημονεύει ὡς ὑποτακτικό τοῦ Κυρίλλου, κληρονόμησε *τό ἥμισυ τῶν ὑπαρχόντων τοῦ γέροντος αὐτοῦ*[2].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Παναγίας, 1743, μονή Ἁγίου Γάλακτος, Χίος[3].

1. Δημαρᾶς 1968, 300 καί 1992, 59-60 **2.** Δημαρᾶς 1992, 59-60 **3.** Παχνός 1926, 198-199· Δημαρᾶς 1968, 301.

Κορίνθιος Γιάννης 1557

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, pindator.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῆς 8ης Ἰουνίου 1557 τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ἦταν ζωγράφος στό Ἡράκλειο[1].

1. Cattapan 1972, 233.

Κορνάρος Γεώργιος 1626

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΒΙΟΓΡ. Ἦταν σχεδιαστής στή Βενετία τό 1626[1].

1. Gerola 1905-32, IV, 310, εἰκ. 3, 61.

Κορνάρος Ἠλίας 1678

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη (;).
ΕΙΚΟΝΑ Τρίπτυχο, 1678, ἀρχαιοπωλεῖο Θεοφίλη (1946, ἀρ. 54), Ἀθήνα.

Κορνάρος Ἰωάννης 1745-1821

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἰωάννου Κορνάρου* (εἰκ. 1, 5, 7, 10), *χείρ ζωγράφου Κορνάρου Ἰωάννου* (εἰκ. 4), *χείρ ἦν ζωγράφου Κορνάρου Ἰωάννου* (εἰκ. 8, 12, 43), *Ἰωάννου πόνημα Κορνάρου εἰς τούς 25 χρόνους τῆς ἡλικίας αὐτοῦ* (εἰκ. 11), *διά τῆς χειρός Κορνάρου Ἰωάννου* (εἰκ. 13), *Χείρ ἦν ζωγράφου Κορνάρου Ἰωάννου τοῦ Κρητός ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Κύκκου* (εἰκ. 17), *Ιω Κ.Κ.* (εἰκ. 18, 19, 21, 22, 27), *χείρ ἦν ζωγράφου Κορνάρου Ἰωάννου τοῦ Κρητός ἐκ τῆς Ἱερᾶς Κύκκου Μονῆς* (εἰκ. 20), *χείρ ἦν ζωγράφου Ἰωάννου τοῦ Κρητός Κορνάρου* (εἰκ. 23), *χείρ Ιω. Κορνάρου τοῦ Κρητός* (εἰκ. 25, τοιχ. 1), *Ιω Κ.Κ.2.* (εἰκ. 26, 31, 32), *Ἰωάννην 2 Κορνάρον* (εἰκ. 29), *χείρ Ιω Κ.Κ.* (εἰκ. 30, 37, 38), *χείρ ἦν ζωγράφου Κορνάρου Ιω. τοῦ Κρητός* (εἰκ. 33, 34, 44), *πονήσαντι Ἰω Κ.Κ.* (εἰκ. 35), *χείρ Ιωάννου 2 ΚΚ* (εἰκ. 39), *χείρ Γρηγορίου ζωγράφου ἱερομονάχου καί Κ.Κ.* (εἰκ. 40), *χείρ Ἰω 2.Κ.Κ.* (εἰκ. 41), *Ἰωάννης κέκλημαι* (εἰκ. 42), *χείρ Ἰωάννου προσκυνητοῦ Κρητός* (εἰκ. 47), *τό παρόν τό ἀντίγραψεν Ἰωάννης Κρής ζωγράφος...ἐν Σινᾶ* (μικρ. 1).
ΣΥΝΕΡΓ. Γρηγόριος (11).
ΒΙΟΓΡ. Γεννήθηκε στήν Κρήτη τό 1745, ὅπως συνάγεται ἀπό τήν ὑπογραφή εἰκόνας του στή μονή Τοπλοῦ, στήν ὁποία δηλώνεται ὅτι τό 1770 ἦταν 25 ἐτῶν (βλ. εἰκ. 11). Γιά τή ζωή καί τήν οἰκογενειακή του κατάσταση στήν Κρήτη οἱ ὑπάρχουσες ἀπό τόν 19ο αἰώνα παραδόσεις εἶναι ἀσαφεῖς. Σύμφωνα μέ αὐτές, πρίν ἀπό τή μονή Τοπλοῦ εἶχε παραμείνει ἴσως ὡς μοναχός, ὕστερα ἀπό κάποια προσωπική περιπέτεια, στή μονή Σαββαθιανῶν, ὅπου εἶχε ζωγραφίσει εἰκόνα παρόμοια μέ τῆς μονῆς Τοπλοῦ[1]. Ἀπό τήν εἰκονογραφία καί τεχνοτροπία τῶν ἔργων του θεωρήθηκε μαθητής τῶν Καστροφυλάκων* στήν Κρήτη[2]. Ὅπως συνάγεται ἀπό τίς ὑπογραφές τῶν ἔργων του, γύρω στά 1775 πῆγε στή μονή τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ Σινᾶ, ὅπου εἶχε προστάτη τόν ἐπίσης κρητικό ἐπίσκοπο Σιναίου Κύριλλο Β΄[3]. Στό Σινᾶ, ἐκτός ἀπό τή ζωγραφική, ἐπενέβη καί σέ μεγάλο ἀριθμό εἰκόνων, ἀπό τίς ὁποῖες ἄλλες ἐπιζωγράφισε ἐντελῶς ἤ ἐν μέρει καί σέ ἄλλες προσέθεσε, συμπλήρωσε ἤ παραποίησε ὑπογραφές καί χρονολογίες γνωστῶν κρητικῶν ζωγράφων, μέ κάποια διάθεση κρητικοῦ σωβινισμοῦ. Οἱ ζωγράφοι πού φαίνεται ὅτι ἐκτιμοῦσε περισσότερο ἦταν ὁ Ἄγγελος*, ὁ Βίκτωρ*, ὁ Μιχαήλ Δαμασκηνός* καί ὁ Γεώργιος Κλόντζας* (βλ. σχετικές παρατηρήσεις στά ἀντίστοιχα λήμματα). Στό μοναστήρι τοῦ Σινᾶ ἐπίσης διακόσμησε καί τήν ὀροφή τοῦ καθολικοῦ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης[4].
Μεταξύ 1787 καί 1789 πρέπει νά ἔφθασε στήν Κύπρο. Τό χρονικό διάστημα τῆς παραμονῆς του ἐκεῖ, καθώς καί ὁ τόπος καί τό ἔτος θανάτου του, δέν εἶναι ἀκριβῶς καθορισμένα[5]. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τοῦ 19ου αἰώνα, τό 1821 βρισκόταν στήν Κύπρο[6], ἐνῶ τά τελευταῖα γνωστά ὑπογραμμένα ἔργα του στό νησί χρονολογοῦνται στά 1812 (βλ. εἰκ. 40, 41). Κατά τή διάρκεια τῆς παραμονῆς του στήν Κύπρο φιλοτέχνησε μεγάλο ἀριθμό εἰκόνων, σχέδια γιά χαλκογραφίες, πού ἄλλες τυπώθηκαν σέ χαρτί καί χρησίμευσαν καί γιά ἐκτυπώσεις ἀντιμηνσίων σέ ὕφασμα, καθώς καί σχέδια γιά ἀργυροεπίχρυσα καλύμματα εἰκόνων, κυρίως τῆς Παναγίας[7]. Στήν Κύπρο ἀπέκτησε πολλούς μαθητές καί μιμητές τῆς τέχνης του, ὅπως ἐπιβεβαιώνεται καί ἀπό τήν ὑπογραφή εἰκόνας τῆς ἁγίας Παρασκευῆς τοῦ 1806, στόν ὁμώνυμο ναό τῆς Λευκωσίας: *ἡ ζωγράφου χείρ τῶν μαθητῶν Κορνάρου*[8].
ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀθήνα: 1) Εἰκόνα δίζωνη μέ Κοίμηση ΘΚ, Δημήτριο καί Παντελεήμονα, 1790[9] καί 2) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 1795 (τ. ἰδιοκτησία οἰκ. Ζανέτου), Βυζαντινό Μουσεῖο[10] 3) Ἀνάσταση, στό ἐμπόριο[11] Αἴγυπτος: 4) Νικόλαος, 1725 καί 5) Ἀθανάσιος, 1786, μονή Ἁγίου Σάββα, Ἀλεξάνδρεια[12] 6) Βάτος, συλλογή Μιχαηλίδη, Κάιρο[13] 7) Ἀθανάσιος, 1786 καί 8) Νικόλαος, ν. Ἁγίου Νικολάου, Ραχήτιο[14] Θήρα: 9) Εἰκόνα, ν. Ἁγίου Πέτρου, Φοινικιά, Οἴα[15] Κρήτη: 10) Ἀναστασία φαρμακολύτρια μέ σκηνές βίου, 1765[16] καί 11) Μέγας εἶ Κύριε, 1770, μονή Τοπλοῦ[17] 12) Χαράλαμπος μέ σκηνές βίου, 1773[18] 13) Τίτος, 1773 καί 14) Ἅγιοι Δέκα, ν. Ἁγίου Ματθαίου, Ἡράκλειο[19]. Μνεῖες εἰκόνων: 15) Μέγας εἶ Κύριε, μονή Σαββαθια-

58. Κορνάρος Ἰωάννης, Τοπίο τοῦ Σινᾶ, εἰκ. ἀρ. 45.

νῶν, Ἡράκλειο[20] 16) Νικόλαος καί 17) Τρεῖς παῖδες ἐν καμίνῳ, Ρέθυμνο[21] Κύπρος: 18) ΘΚ Ἐλεούσα τοῦ Κύκκου, 1789, κυκκότικο μετόχι Ἁγίου Προκοπίου, Λευκωσία[22] 19) Ἰω Πρόδρομος, 1791 καί 20) Σπυρίδων, ν. Τιμίου Προδρόμου, χ. Κέδαρες, Πάφος[23] 21) ΘΚ Ἐλεούσα τοῦ Κύκκου καί οἶκοι τοῦ Ἀκαθίστου, 1791, ν. Χρυσοπολιτίσσης, Λάρνακα[24] 22) Γέννηση ΧΣ, 1792 καί 23) Ἀποκεφαλισμός Προδρόμου, 1792, ν. Παναγίας, χ. Πάνω Πλάτρες, Τρόοδος[25] 24) Ὁ ἀπόστολος Λουκᾶς ζωγραφίζει τήν Παναγία, 1792 καί 25) Ὁ ἀπόστολος Λουκᾶς παρουσιάζει τήν εἰκόνα στήν Παναγία, καθολικό μονῆς Κύκκου 26) ΧΣ μέ ἀ-

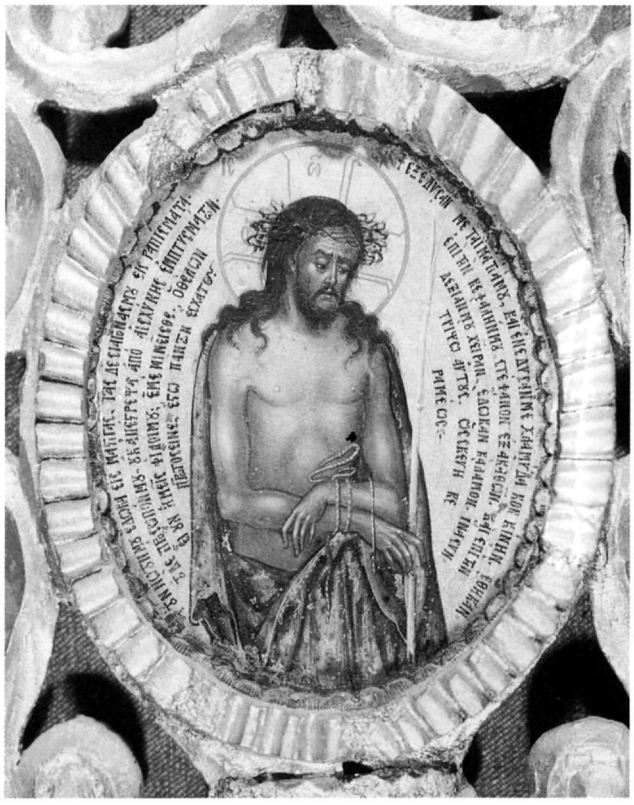

59. Κορνάρος Ἰωάννης, ΧΣ Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος, εἰκ. ἀρ. 46.

60. Κορνάρος Ἰωάννης, ΘΚ μέ ἁγίους Αἰκατερίνη καί Μωυσῆ, εἰκ. ἀρ. 46.

ποστόλους Ἀνδρέα καί Πέτρο, 1792, μουσεῖο μονῆς Κύκκου 27) Σέργιος καί Βάκχος, 1793, καθολικό μονῆς Κύκκου 28) ΘΚ τοῦ Σίντη, 1793, συνοδικό μονῆς Κύκκου (ἀπό μετόχι Σίντη) 29) ΘΚ, 1801, καθολικό μονῆς Κύκκου[26] 30) Ἐπί σοί Χαίρει, 1804, μονή Κύκκου (ἀπό μετόχι Ἁγίου Προκοπίου)[27] 31) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 1793, μετόχι Ἁγίου Προκοπίου, Λευκωσία[28] 32) ΧΣ Παντοκράτωρ, 1793, ν. Ζωοδόχου Πηγῆς, χ. Ἀμαργέτη, Πάφος[29] 33) ΧΣ Παντοκράτωρ, 1793, μονή Χρυσορρωγιάτισσας[30] 34-39) ΧΣ, 1795, ΘΚ, 1796[31], Νικόλαος, 1797, ΘΚ, Ἰω Πρόδρομος, 1797[32], καί Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 1798, ν. Ἁγίου Ἰωάννου, Λευκωσία[33] 40) Νεόφυτος, 1806, καθολικό μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου[34] 41) ΘΚ, 1812, ν. Ἁγίας Μαρίνας (ἀπό μονή Σίντη), χ. Ἁγία Μαρίνα Καλοκεδάρων[35] 42) Ἐπίσκοπος Κυθραίας Δημητριανός, 1812, ν. Παναγίας Χαρδιακιωτίσσης (μετά τό 1974 στίς τουρκοκρατούμενες περιοχές)[36] Λιβόρνο: 43) Αἰκατερίνη Ἀλεξανδρείας, ἔνθρονη, Museo Civico[37] Σινᾶ, μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης: 44) Παρθένιος, 1777, παρεκκλήσιο Βάτου[38] 45) Τοπίο Σινᾶ στό δεσποτικό θρόνο τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ Κυρίλλου τοῦ Κρητός, 1778, καθολικό[39] 46) Κορωνίδα τέμπλου (ΘΚ μέ Αἰκατερίνη, Μωυσῆ καί ΧΣ Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος, 1778, παρεκκλήσιο Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου[40] 47) Αὐτοπροσωπογραφία, αἴθουσα συνοδικοῦ[41] Ζάγκρεμπ: 48) Γέννηση ΧΣ, 1796, συλλογή Γεωργίου Συμεών (ἕως τό 1960)[42].

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Κώδικας ἀρ. 136, τοῦ 1783, μονή Ἁγίου Παύλου, Ἄθως[43] 2) Κώδικας σιναϊτικός, ἀρ. 454, τοῦ 1784, μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ[44].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ΘΚ Μακεδονίτισσα, ἀρχιεπίσκοπος Χρύσανθος, ἅγιοι καί ὁ Παλαιός τῶν Ἡμερῶν, 1796, καθολικό μονῆς Μακεδονιτίσσης, Κύπρος[45] 2) ΘΚ Πλατυτέρα (ἀποδ.), ἁψίδα καθολικοῦ, μονή Κύκκου, Κύπρος[46].

ΒΙΒΛ. Τωμαδάκης 1948, 253-264· Σπυριδάκις 1971, 285-292· Χατζηδάκης 1975α, 259· Παπαγεωργίου 1976, 397-398· Σοφοκλέους 1986α καί 1987· *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 119-120.

1. Τωμαδάκης 1948, 254-258 **2.** Καλοκύρης 1974, 135-136 **3.** Ἄμαντος 1953, 64-65 **4.** Τωμαδάκης 1948, 259 **5.** Βλ. Σοφοκλέους 1987, 68-69 **6.** Τωμαδάκης 1948, 258 **7.** Βέης 1934, 258 (ἀντιμήνσιο στό ναό Ἑλκομένου Μονεμβασίας)· Τσικνόπουλλος 1968, 121· Σπυριδάκις 1971, 288, 292· Τωμαδάκης 1971, 38· Σοφοκλέους 1986 καί 1987, 67, 68 (χαλκογραφίες καί ἐπικαλύμματα εἰκόνων στήν Κύπρο)· Παπαστράτου 1986, 519-521, ἀρ. 553 (χαλκογραφία στήν British Library, Λονδίνο) **8.** Παπαγεωργίου 1976, 397, σημ. 3· Σοφοκλέους 1987, 67 **9.** Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1990, 4, 7, πίν. 11β **10.** Σωτηρίου 1935, πίν. 130α· Τωμαδάκης 1948, 260· Σοφοκλέους 1986α (ἡ εἰκόνα φέρει ἐπεμβάσεις τοῦ Κορνάρου) **11.** Σημ. Μ.Χ. 1969 **12.** Μιχαηλίδης 1950, 138-139 **13.** Σημ. Μ.Χ. 1962 **14.** Τωμαδάκης 1948, 262 **15.** Κουμανούδης 1960, 108, ἀρ. 15 **16.** Καλοκύρης 1974, 136, πίν. 35β· ἡ εἰκόνα Ρόδον τό Ἀμάραντον τῆς μονῆς Τοπλοῦ, πού παλαιότερα εἶχε ἀποδοθεῖ στόν Κορνάρο, εἶναι ἔργο τοῦ ζωγράφου Σταματίου* (βλ. Καλοκύρης 1971γ, 136) **17.** Καλοκύρης 1971γ, 8, 10-22, πίν. 1-18 καί 1974, 119-132, πίν. 26-33α, 35α· Σπαθάρη 1994, εἰκ. 258-262 **18.** Σισιλιᾶνος 1935, 118· Τωμαδάκης 1948, 256· Βασιλάκη 1988, 249-250 **19.** Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.*· Τωμαδάκης 1948, 258, 259 **20.** Τωμαδάκης 1948, 257, 258 **21.** Τωμαδάκης 1948, 259 (δέν μνημονεύει συγκεκριμένο τόπο) **22.** Σοφοκλέους 1986α, 229, πίν. 1 καί 1987, 65 (ὁ ἴδιος, 1986 καί 1986α, 229-230, πίν. 3, ἀποδίδει στόν Κορνάρο τρεῖς ἀκόμη εἰκόνες, πού βρίσκονται στό μετόχι τοῦ Ἁγίου Προκοπίου στή Λευκωσία· ἡ εἰκόνα «Ἐπί σοί χαίρει» φέρει ὑπογραφή καί χρονολογία 1804) **23.** Σπυριδάκις 1971, 287, 292· Σοφοκλέους 1986α, 238, πίν. 8 (πρόκειται γιά μία καί ὄχι γιά δύο εἰκόνες) καί 1987, 66 **24.** Σοφοκλέους 1987, 66, εἰκ. 2 καί Sophocleous 1994, 110-111, ἀρ. 69 **25.** Σοφοκλέους 1986α, 232-233, πίν. 12, 13 **26.** Σπυριδάκις 1971, 287, 292· Σοφοκλέους 1986α, 230, πίν. 5 καί 1987, 66 **27.** Σοφοκλέους 1987, εἰκ. 1 **28.** Σοφοκλέους 1986α, 229, πίν. 2 **29.** Σπυριδάκις 1971, 287, 292· Σοφοκλέους 1986α, 238, πίν. 9 **30.** Τωμαδάκης 1971, 38, σημ. 3 **31.** Τωμαδάκης 1948, 261· Σπυριδάκις 1971, 286· Stylianou, *Cyprus*, 499 **32.** Σπυριδάκις 1971, 286, 290· Stylianou, *ὅ.π.* **33.** Σοφοκλέους 1986α, 231 καί 1987, 67 **34.** Σπυριδάκις 1971, 288, 292· Σοφοκλέους, *ὅ.π.* **35.** Σπυριδάκις 1971, 286, 292· Σοφοκλέους 1986α, 238 καί 1987, 66 **36.** Σοφοκλέους 1987, 67. Ἡ ὑπογραφή: *χείρ ἦν ζωγράφου Ἰωάννου Κορνάρου Κρητός* ὑπάρχει καί σέ εἰκόνα τῆς Θεοτόκου *Ἰαματικῆς* μέ χρονολογία 1806 σέ ναό τοῦ χωριοῦ Πιτσιλιά Ἀραπακᾶ στήν Κύπρο (Κουμπαρίδου 1987, 442-446) **37.** Museo Civico 1978, 90, ἀρ. 36 **38.** Σισιλιᾶνος 1935, 118· Ἄμαντος 1935, 60· Τωμαδάκης 1948, 259 **39.** Σημ. Μ.Χ. 1962 **40.** Σημ. Μ.Χ. 1962 **41.** Σημ. Μ.Χ. 1962 **42.** Σοφοκλέους 1987, 66 **43.** Λάμπρος 1900, 21 **44.** Beneševič 1911, 234 **45.** Τωμαδάκης 1948, 260-261· Σπυριδάκις 1971, 286· Σοφοκλέους 1987, 68 **46.** Σωτηρίου 1935, πίν. 114α· Σοφοκλέους, *ὅ.π.*

Σημείωση: Ἔργο τοῦ Κορνάρου εἶναι εἰκόνα τῆς Θεοτόκου τοῦ Πάθους, τοῦ 1746, πού βρίσκεται στό Ἐθνικό Μουσεῖο Τέχνης τοῦ Βουκουρεστίου (βλ. Δ. Δεληγιάννης, *Ἡ τέχνη καί τά μνημεῖα τοῦ Ἑλληνισμοῦ στή Ρουμανία*, ἐφημ. «Ἡ Καθημερινή», 4 Ἰουλίου 1993).

Κορνάρος Λέων 15ος αἰ.

ΒΙΟΓΡ. Ὁ Λέων τοῦ *κυρ παπα-Κορνάρου* ἐργάσθηκε τόν 15ο αἰώνα στό ναό τοῦ Σωτήρα, στό Μικρό Χωριό Τήλου[1].

1. Κουτελάκης 1991, 122.

Κορνάρος Μιχαήλ 1461
(Cornaro, Corner, Cornario)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ μαρτυρίες τῶν Ἀρχείων Βενετίας, τό 1461 ἦταν μαθητής τοῦ Νικολάου Γαϊτάνα* καί κάτοικος Βούργου Χάνδακα[1].

1. Cattapan 1968, ἀρ. 89 καί 1972, 207, ἀρ. 91.

Κορνάρος Στυλιανός

ΥΠΟΓΡ. *χ[εί]ρ Στυλιανοῦ Κορνάρου.*
ΕΙΚΟΝΑ Ταφή καί Ἀνάσταση ΧΣ, 1774, ὀρθόδοξη σερβική κοινότητα Τεργέστης[1].

1. *Ἔκθεση 1978*, 96, ἀρ. 84· Bianco Fiorin 1989, 302.

Κορνήλιος 1790

ΥΠΟΓΡ. *Χείρ Κορνηλίου.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἀθανάσιος, 1790, ν. Ἁγίου Γεωργίου, χ. Μαΐστρο, Αἶνος Θράκης, Τουρκία[1].

1. Λαμπάκης 1909, 40, ἀρ. 327· Σισιλιᾶνος 1935, 118.

Κορογάδος Γεώργιος 1678

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Γεωργίου Κορογάδου.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Ζωοδόχος Πηγή, 1678, Kloster der Elisabethinen, Βιέννη[1].

1. Czerwenka-Papadopoulos 1993, 253-254, ἀρ. 67, εἰκ. σελ. 253.

Κορογόνης Νικόλαος 1789

ΚΑΤΑΓ. Νομιτζή Μάνης.
ΥΠΟΓΡ. *δηά χειρός Νηκολάου Κορογόνη ἀπό Νομητζή.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Παναγίας, 1789, χ. Σωτήρας (Κουσκούνι), Μάνη[1].

1. Δρανδάκης 1967, 170, πίν. 28β· 1983, 133 καί 1993, 229, σημ. 425·

61. Κορτεζᾶς Γεώργιος, Μαρτύριο ἁγίου Δημητρίου, εἰκ. ἀρ. 1.

Πετρονώτης 1982β, 127. Γιά τήν πιθανή ταύτιση τοῦ Κορογόνη μέ τόν Νικόλαο (41) βλ. Δρανδάκης 1993, 191, σημ. 364.

Κο(υ)ρτεζᾶς Γεώργιος (Τζώρτζης) 1620-1645

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Μιχελής.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.

ΥΠΟΓΡ. *Κορτεζᾶ* (εἰκ. 1), *Γεωργ(ίου) Κορτεζα* (εἰκ. 3).
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἀρχειακές πληροφορίες, ἀναφέρεται συχνά ὡς μάρτυρας στό Ἡράκλειο, κατά τό διάστημα 1620-1645, σέ ὑποθέσεις πού σχετίζονται κυρίως μέ κληρονομικά θέματα τῆς οἰκογένειάς του[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Μαρτύριο ἁγίου Δημητρίου, Μουσεῖο Μπενάκη, Ἀθήνα[2] 2) Ἀρχάγγελοι Γαβριήλ, Μιχαήλ

καί Ραφαήλ, μουσεῖο, πόλη, Κέρκυρα[3] 3) Γεώργιος δρακοντοκτόνος, συλλογή Provatorov, Γενεύη[4].
ΒΙΒΛ. Ξυγγόπουλος 1957, 185-186.

1. Καζανάκη 1981, 210-211, ἀρ. 31 **2.** Ξυγγόπουλος 1936, 17 κ.ἑ., ἀρ. 9, πίν. 11α καί 1957, 162· Δρανδάκη 1993, 544-545, ἀρ. 196, εἰκ. 196 **3.** Παπαδημητρίου 1937, 291, ἀρ. 11 καί 1938, 79· Ξυγγόπουλος 1957, 162, πίν. 43 (χρονολογεῖ στό τέλος τοῦ 16ου αἰώνα)· Stamatopoulos 1978, 48· Βοκοτόπουλος 1990, 87-88, ἀρ. 58, εἰκ. 44-196, 198 **4.** Lazović 1974, 77, ἀρ. 38.

Κορωναῖος Ἰωάννης 1491-1500
(Coroneo Giovanni)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Depentor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ μαρτυρίες τῶν Ἀρχείων Βενετίας, βρισκόταν στό Ἡράκλειο κατά τό διάστημα 1491-1500[1]. Στίς 15 Φεβρουαρίου 1500 ὑπέγραψε συμφωνητικό μαθητείας γιά ἕνα χρόνο μέ τό ζωγράφο Μιχαήλ Φωκᾶ*[2].

1. Cattapan 1968, ἀρ. 111 **2.** Cattapan 1972, 208, ἀρ. 129, 223, ἔγγρ. 23.

Κορωνιός Μιχαήλ 17ος αἰ.(;)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Κορωνηοῦ Κρητός* (εἰκ. 1), *χείρ Μιχαήλ Κωρονιοῦ Κρητός* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧC ἡ Ἄμπελος[1] καί 2) Μεταμόρφωση, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Ἀθήνα[2] (ἀμφισβητεῖται ἡ γνησιότητα).

1. Σισιλιᾶνος 1935, 118-119 (ἀναφέρει δύο διαφορετικούς ζωγράφους μέ τό ἴδιο ὄνομα) **2.** Bettini 1934-35, 377· Σισιλιᾶνος 1935, 119· Ζώης 1927, 191-192· Παπαγιαννόπουλος- Παλαιός 1946, 33, ἀρ. 197.

Κορωνιός (Κορωναῖος) Νικόλαος 1688-1716

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, χρυσωτής.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ συμβόλαιο τῆς 9ης Μαΐου 1688, ὁ Νικολός Κορωναῖος συμφώνησε μέ τούς ἐπιτρόπους τοῦ ναοῦ Ἁγίας Τριάδας Γερακαρίου Ζακύνθου νά ζωγραφίσει, νά βερνικώσει καί νά χρυσώσει τρεῖς εἰκόνες (Ἁγία Τριάδα, ΘΚ, ΧC) μέσα σέ πέντε μῆνες, μέ ἀμοιβή 32 ρεάλια[1]. Στίς 5 Μαΐου 1715 συμφώνησε νά ζωγραφίσει καί νά χρυσώσει τόν Ἐσταυρωμένο τοῦ τέμπλου, δύο εἰκόνες καί δύο ἀετούς τοῦ ναοῦ Φανερωμένης Ζακύνθου[2] καί στίς 7 Μαΐου τοῦ ἑπομένου ἔτους συμφώνησε νά ζωγραφίσει καί νά χρυσώσει τό μεσαῖο βημόθυρο τοῦ ἴδιου ναοῦ μέ ἀμοιβή 20 ρεάλια[3].
ΕΙΚΟΝΑ ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, μεσαῖο βημόθυρο, ν. Φανερωμένης, Ζάκυνθος (κάηκε τό 1953)[4].

1. Κονόμος 1967, 166 καί 1988, 90 **2.** Κονόμος 1967, 176 καί 1988, 90 **3.** Ζώης 1923, 136· Σισιλιᾶνος 1935, 119 **4.** Κονόμος 1967, 174.

Κοσμᾶς (1) 1638/39

ΚΑΤΑΓ. Ἕλληνας(;).
ΕΙΚΟΝΑ Γεώργιος, 1638/39, μονή Πίβας, πρ. Γιουγκοσλαβία[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

Κοσμᾶς (2) 1721

ΚΑΤΑΓ. Λῆμνος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τό ἀρχεῖο τῆς μονῆς Βατοπεδίου, ζωγράφισε τό 1721 τό παρεκκλήσι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου[1].

1. Τσιγαρίδας 1994, 349, 356, εἰκ. 31-32.

Κοσμᾶς (3) 1749-1750

ΚΑΤΑΓ. Ἰωάννινα.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ εὐτελοῦς Σεραφείμ, Κοσμᾶ, Ἰωαννικίου τῶν ἱερομονάχων τῶν ἐξ Ἰωαννίνων* (τοιχ. 1, 2).
ΣΥΝΕΡΓ. Ἰωαννίκιος (7) καί Σεραφείμ (3).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Τράπεζα, 1749, μονή Παντοκράτορος[1] καί 2) νάρθηκας, 1750, μονή Καρακάλλου, Ἄθως[2].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 250 καί 1982, 423· *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 108.

1. Σμυρνάκης 1903, 532· Millet-Pargoire-Petit 1904, ἀρ. 191· Τσιγαρίδας 1978, 193, πίν. 12α,β **2.** Σμυρνάκης 1903, 578· Millet-Pargoire-Petit 1904, ἀρ. 313.

Κοσμᾶς (4) 1826-1827

ΚΑΤΑΓ. Χίος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ σημείωμα κώδικα, κατά τό διάστημα 1826-27 δίδασκε στή Σίφνο ζωγραφική καί εἶχε μαθητή τόν Ἰωάννη Οἰκονόμου Ἀφεντάκη, ὁ ὁποῖος

εἶχε πάει εἰδικά στή Σίφνο γιά νά σπουδάσει μέ τόν Δευτερεύοντα*[1].

1. Φωτόπουλος 1976, 233.

Κοσταρᾶς Ἀθανάσιος 1757

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος(;).
ΥΠΟΓΡ. *Ἀθανασίου Κοσταρᾶ.*
ΕΙΚΟΝΑ ΧC ἔνθρονος, 1757, ν. Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου, χ. Παπαδιά, Εὐρυτανία[1].

1. Λαζαρίδης 1973, 387.

Κοτι[...] Ἀντ. 1706

ΥΠΟΓΡ. *χειρ Ἀντ. Κοτι[...].*
ΕΙΚΟΝΑ Τμῆμα Σταυρώσεως τέμπλου, μουσεῖο, ἀρ. 324, Ζάκυνθος (ἀπό ν. Βλαχέραινας)[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

Κοτρο(ό)νᾶς Σταματέλος 1554

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Στό ἱερό τοῦ ναοῦ τῆς μονῆς Râsca στή Ρουμανία βρέθηκε ἡ ἐπιγραφή: *Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θ(εο)ῦ Σταματέλου Κοτρονᾶ, ζογράφου ἐκ Ζακίθου* μέ πιθανότερη χρονολογία 1554[1]. Ὁ Σταματέλος Κοτρονᾶς, ἀπό γνωστή οἰκογένεια τῆς Ζακύνθου[2], θεωρεῖται ὁ ζωγράφος τῶν τοιχογραφιῶν τῆς ἐξωτερικῆς νοτιοανατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ, καθώς καί τῶν προσωπογραφιῶν τῆς οἰκογένειας τοῦ ἡγεμόνα Πέτρου Ράρες, κτήτορα τῆς μονῆς[3].
ΒΙΒΛ. *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 130· Garidis 1989, 153, σημ. 715.

1. Ulea 1970, 19 2. Ζώης 1963, 320· Κονόμος 1988, 10-11, σημ. 3 3. Ulea 1970, 13-26, εἰκ. 1-4· Δεληγιάννης 1986, 56 (διαβάζει τή χρονολογία ὡς 1552)· Δεληγιάννης 1994, 193, 195, 196 καί 1995, 140-141· βλ. καί Triantaphyllopulos 1985, 218, σημ. 59, 335, σημ. 52.

Κουδουμνής Γιαννάς 1622-1629
(Κουδουμινᾶς, Κουδουμινής)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Νικολός.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, ἀναφέρεται σέ νοταριακές πράξεις στό Ἡράκλειο τά ἔτη 1622, 1626, 1627 καί 1629[1]. Ὁ ἴδιος ὑπέγραψε σέ μία ἀπόδειξη στίς 14 Ἰανουαρίου 1626: *εγό γιανας κουδουμνις*[2].

1. Καζανάκη 1981, 210, ἀρ. 30 2. Καζανάκη, *ὅ.π.*

Κοῦκος Μανοῦσος 1492
(Cuco)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΠΑΤΡ. Θεοτόκης.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας στίς 24 Ὀκτωβρίου 1492 ὁ πατέρας του ὑπέγραψε στό Ἡράκλειο συμφωνητικό μαθητείας τοῦ γιοῦ του Μανούσου μέ τό δάσκαλο τῆς ζωγραφικῆς Ἀνδρέα Παβία*[1].

1. Cattapan 1972, 221, ἀρ. ἐγγρ. 18.

Κουλιδᾶς Γεώργιος 1754

ΚΑΤΑΓ. Πελοπόννησος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, οἰκονόμος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ δέ Γεωργίου ἱερε(ως) Κουλιδᾶ κ(αί) Οἰκονόμου Ἁγίου Ἰωάννου μετά τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Παναγιώτου* (τοιχ. 1), *διά χειρός Γεωργίου ἱερέως Κουλιδᾶ καί οἰκονόμου Ἁγίου Ἰωάννου κ(αί) τέκνου αὐτοῦ Παναγιότου* (τοιχ. 2).
ΣΥΝΕΡΓ. Παναγιώτης Κουλιδᾶς, γιός του.
ΒΙΟΓΡ. Πατέρας τῶν ζωγράφων Κυριάκου καί Νέστορος (;) Κουλιδᾶ*.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Καθολικό μονῆς Ἁγίου Ἰω Θεολόγου, 1754, Κυνουρία[1] 2) ν. Παναγίας Ἀρκουδορεματίτισσας, 1754, Κυνουρία[2].

1. Καλογερόπουλος 1926, 113· Σισιλιᾶνος 1935, 120· Γιαννακόπουλος-Παρασκευόπουλος 1959, 60· Χατζηδάκης 1975α, 258· Ἀντωνακάτου 1979, 319· Γριτσόπουλος 1994, 43-55 2. Ἀντωνακάτου 1979, 79· Γριτσόπουλος 1994, 41-43.

Κουλιδᾶς Κυριάκος 1762-1770

ΚΑΤΑΓ. Πελοπόννησος.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Κυριάκου Κουλιδᾶ* (εἰκ., τοιχ. 1).
ΣΥΝΕΡΓ. Παναγιώτης Κουλιδᾶς, ἀδελφός του.
ΕΙΚΟΝΑ ΧC ἡ Ἄμπελος, 1762, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, Παλαιοχώρι Ἀρκαδίας[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Κυνουρία: 1) Κοίμηση Νικολάου,

1767, μονή Ἁγίου Νικολάου Σύντζας[2] 2) Μονή Ἁγίου Νικολάου Καρυᾶς, 1767[3] 3) Μονή Ἁγίου Νικολάου Κοντολινᾶς, 1769/70[4].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 258 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 117.

1. Μπακούρου 1993, 140 2. Πληροφορία Ρ. Ἀνδρεάδη 1972 3. Σισιλιᾶνος 1935, 120 4. Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.*· Γιαννακόπουλος-Παρασκευόπουλος 1959, 60· Ἀντωνακάτου 1979, 257· Γριτσόπουλος 1994, 55-62.

Κουλιδᾶς Νέστωρ 18ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Πελοπόννησος.
ΒΙΟΓΡ. Ἴσως γιός τοῦ Γεωργίου καί ἀδελφός τῶν Παναγιώτη καί Κυριάκου Κουλιδᾶ*.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Παλαιᾶς Παναγίας Ἐλεούσας, Κυνουρία[1].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 258 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 117.

1. Καλογερόπουλος 1926, 114· Σισιλιᾶνος 1935, 120.

Κουλιδᾶς Παναγιώτης 1750-1800

ΚΑΤΑΓ. Πελοπόννησος.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, οἰκονόμος.
ΥΠΟΓΡ. *Χείρ Παναγιώτου ἱερέως τοῦ Κουλιδᾶ* (εἰκ. 1), *χείρ Γεωργίου ἱερέως [...] μετά τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Παναγιώτου* (τοιχ. 1), *διά χειρός Γεωργίου ἱερέως Κουλιδᾶ καί οἰκονόμου Ἁγίου Ἰωάννου κ(αί) τέκνου αὐτοῦ Παναγιότου* (τοιχ. 2), *χείρ Παναγιώτου Οἰκονομωπούλου Κουλιδιᾶ* (τοιχ. 4), *διά χειρός Παναγιώτου Οἰκονόμου Κουλιδᾶ* (τοιχ. 5).
ΣΥΝΕΡΓ. Γεώργιος Κουλιδᾶς, πατέρας του, καί Κυριάκος Κουλιδᾶς, ἀδελφός του.
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἰω Πρόδρομος, 1750, ν. Ἁγίας Ἑλένης, Χώρα, Μύκονος[1] 2) Εἰσόδια ΘΚ, ν. μονῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, Πάτμος[2].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Κυνουρία: 1) Καθολικό μονῆς Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου, 1754[3] 2) ν. Παναγίας Ἀρκουδορεματίτισσας, 1754[4] 3) Μονή Ἁγίου Νικολάου Καρυᾶς, 1767[5] 4) Μονή Ἁγίου Νικολάου Σύντζας, 1767[6] 5) Μονή Ἁγίου Νικολάου Κοντολινᾶς, 1769/70[7] 6) Μονή Παναγίας τῆς Σέλας, 1770[8] 7) ν., 1800, Ἔλος[9].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 258 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 117.

1. Κυριαζόπουλος 1980-81, 214-215 2. Σημ. Μ.Χ. 1963. Ἐπίσης ἔχει ζωγραφίσει εἰκόνες στή μονή Ἁγίου Νικολάου Καρυᾶς (Ἀθανασίου 1974, 23) 3. Ἀντωνακάτου 1979, 319· Γριτσόπουλος 1994, 43-55 4. Ἀντωνακάτου 1979, 79· Γριτσόπουλος 1994, 41-43 5. Γιαννακόπουλος-Παρασκευόπουλος 1959, 60· Ἀθανασίου 1974, 23 6. Γιαννακόπουλος-Παρασκευόπουλος, *ὅ.π.*· Ἀθανασίου, *ὅ.π.* 7. Σισιλιᾶνος 1935, 120· Ἀθανασίου, *ὅ.π.*· Ἀντωνακάτου 1979, 257· Γριτσόπουλος 1994, 55-62 8. Ἀντωνακάτου 1979, 319· Γριτσόπουλος 1994, 63-64 9. Ζησίου 1892, 9 καί 1900, 226· Σισιλιᾶνος 1935, 120.

Κουλινάτος Παναγιώτης 1722

ΚΑΤΑΓ. Πελοπόννησος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *Χείρ Παναγιώτου ἱερέως τοῦ Κουλινάτου ἐκ Πελοποννήσου.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἀποτομή Προδρόμου, 1722, Ἐθνικό Μουσεῖο Τέχνης, Βουκουρέστι (προέλευση: μονή Văcăreşti)[1].

1. Κεραμόπουλλος 1926, 472· Δεληγιάννης 1995, 196, 236, ἀρ. 18.

Κουλουμπῆς 1783

ΥΠΟΓΡ. *Κουλουμπίς ἔγραψα τό παρόν μέ τό ἴδιο μου τό χέρι κέ μέ τό σπαθί στό χέρι.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Νικολάου, 1783, μονή Ἁγίων Φανέντων, Σάμη, Κεφαλονιά[1].

1. Ζησίου 1900, 233· Σισιλιᾶνος 1935, 119· Triantaphyllopulos 1985, 346, σημ. 115.

Κουλουμπῆς Γεράσιμος 171[9]

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΥΠΟΓΡ. *Γεράσιμος Κουλουμπίς Γιώργος Γριπάρις* (εἰκ. 1).
ΣΥΝΕΡΓ. Γεώργιος Γρυπάρης.
ΕΙΚΟΝΕΣ Θύρες Βήματος: 1) Πάπας Λέων, 171[9] 2) Πάπας Σίλβεστρος (ἀποδ.) καί 3) Πάπας Κλήμης (ἀποδ.), Μουσεῖο, Ζάκυνθος (ἀπό τό τέμπλο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Κόλα)[1].
ΒΙΒΛ. *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 125.

1. Σισιλιᾶνος 1935, 66, 67, 119· Ξυγγόπουλος 1957, 323-324, πίν. 702· Κονόμος 1964, 79, πίν. 80 καί 1988, 103, εἰκ. 65-67· Χατζηδάκης 1975α, 263.

Κουλούρης Νικόλαος

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ πληροφορία του κώδικα Πλαίσα, πού βρέθηκε στή Ζάκυνθο, οί δεσποτικές εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ καί τοῦ Προδρόμου ἦταν ἐνυπόγραφα ἔργα τοῦ Νικολάου Κουλούρη καί βρίσκονταν στό ναό τῆς Ντούσενας στή Ζάκυνθο[1].

1. Φλεμοτόμος 1990, 205.

Κουλούρης Σεραφείμ 1636

ΚΑΤΑΓ. Θήβα.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Ἀθανασίου, 1636, χ. Μπίσια Περαχώρας, Κορινθία[1].

1. Πάλλας 1960, 44.

Κούλουρος Παῦλος 1521-1530
(C[ch]uluro Polo)

ΚΑΤΑΓ. Μεθώνη[1].
ΙΔΙΟΤ. Depentor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφες μαρτυρίες, κατέβαλε εἰσφορές στήν Ἑλληνική Ἀδελφότητα Βενετίας ἀπό τό 1521 ἕως τό 1530[2]. Στίς 6 Μαρτίου 1524 ὑπέγραψε διοικητική πράξη στή Βενετία[3]. Ἴσως ταυτίζεται μέ τόν Παῦλο(1)*.

1. Πάρδος 1980, 334 2. Μανούσακας 1974, ἀρ. 5· Πάρδος, *ὅ.π.* 3. Μαυροειδῆ 1976, 81.

Κουλουφάκος Ἠλίας 1824-1839

ΚΑΤΑΓ. Κουτήφαρι Μάνης.
ΥΠΟΓΡ. *δια χιρος Ηλι[α] Καλοφακακη Κουτήφαρι* (εἰκ.), *δια χυρος Ἠλια Κολοφάκω* (τοιχ.).
ΕΙΚΟΝΑ ΧC, 1839, Ξανθιάνικα Μηλιᾶς, Μάνη[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου, 1824, ν. Ἁγίου Γεωργίου, Νομιτζή, Μάνη[2].

1. Πετρονώτης 1982β, 127-128 2. Πετρονώτης, *ὅ.π.*

Κουμαριανός Γιαννούλης 1760-1781

ΚΑΤΑΓ. Κόρθι Ἄνδρου.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας(;).
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Γιαννοῦλι Κουμαριανός* (εἰκ. 2).
ΒΙΟΓΡ. Τό 1781 ὑπέγραψε σέ ἔγγραφο μαζί μέ προκρίτους καί ἱερεῖς τοῦ Κορθίου Ἄνδρου[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ Ἄνδρος: 1) Νικόλαος, 1760 καί 2) ΧC, 1761, ν. Ἁγίας Εἰρήνης, χ. Ἀμονακλιός[2] 3) ΧC, 1763, ν. Ἁγίου Ἑρμολάου, χ. Ἀηδόνια[3].

1. Βασιλειάδης 1962, 56 2. Πολέμης 1962, 726-727 3. Πολέμης 1962, 724.

Κουμῆς Νικόλαος 1600

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νικολάου Κ[ουμῆ] ἱερέως.*
ΒΙΟΓΡ. Στά ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητας Βενετίας μνημονεύεται ὁ *μαστρο Νικόλας Κουμῆς ζωγράφος*, τό 1600[1].
ΕΙΚΟΝΑ ΧC, ν. Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων, Βενετία[2].

1. Μέρτζιος 1939, 247 2. Chatzidakis 1962, 48, 86, πίν. 44.

Κουντούρης Ἀπόστολος 1768

ΚΑΤΑΓ. Κεφαλονιά.
ΒΙΟΓΡ. Τό 1768 ζωγράφισε στή μονή Θεοτόκου Ἀγριλίων στή Σάμη Κεφαλονιᾶς[1].

1. Τσιτσέλης 1904, 4· Μοσχόπουλος 1990, 229.

Κουρῆς Ἰωάννης 1481
(Curi Zaninus).

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Designator.
ΒΙΟΓΡ. Κάτοικος Βούργου Χάνδακα, ἀναφέρεται σέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας τῆς 14ης Μαρτίου 1481 ὡς *designatorin arte pinctoria*. Σύμφωνα μέ τό ἔγγραφο αὐτό, ἀκολουθεῖ στή Νάξο ὡς ἔμμισθος βοηθός τό ζωγράφο Ἀντώνιο Παπαδόπουλο*[1].

1. Cattapan 1968, 45· Κωνσταντουδάκη 1973, 309-310.

Κουριότης Ἀναγνώστης 1818

ΥΠΟΓΡ. *διά χηρός ἀναγνώστου Κουριότου.*
ΕΙΚΟΝΑ Κοίμηση ΘΚ, 1818, ν. Κοιμήσεως, χ. Λουτροπηγή (Σμόκοβο), Καρδίτσας[1].

1. Quinn 1902, 54.

Κουρκουμέλης Ἀντώνιος-Ἐρίφιος (Ρίφιος)
1804 †πρίν ἀπό τό 1840

ΚΑΤΑΓ. Κουρκουμελάτα Κεφαλονιᾶς.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΠΑΤΡ. Σπυρίδων.
ΒΙΟΓΡ. Σύγχρονος τοῦ Ν. Καντούνη* καί τοῦ Ν. Κουτούζη*, καταγόταν ἀπό τήν Κεφαλονιά, ἐγκαταστάθηκε στή Ζάκυνθο[1], ἀλλά φαίνεται ὅτι τά τελευταῖα χρόνια γύρισε στήν πατρίδα του. Μνημονεύεται σέ ἔγγραφο τοῦ 1809[2] καί σέ κώδικα τῆς μονῆς Μεσοπαντίτισσας Ζακύνθου, ὅπου σημειώνεται ἡ ἀμοιβή του *διά τήν ζωγραφίαν τῶν κονισμάτων τοῦ 1804, γρόσια 26*[3] (βλ. εἰκ. 1). Τό 1810 ἐργάσθηκε στή μονή Θεοτόκου στά Ἀγρίλια τῆς Κεφαλονιᾶς, σύμφωνα μέ σημείωμα τοῦ ἡγουμένου στό κατάστιχο ἐξόδων: *εἶχα ἐδῶ τόν ζωγράφο Κουρκουμέλη ὁπού ἐχρύσωσε τόν θρόνον, ἔφτιασε ἕναν σταυρόν μεγάλον [...] τόν ἐζωγράφισε καί τόν ἐχρύσωσε. Ἔφτιασε δύο κασελέτες καί δύο ἄλτα καί εἰκονίσματα καινούρια ὅλα, καί σέ ὅλην ἐτούτην τήν δουλειάν τοῦ ἔδωκα γρόσ. 39*[4]. Σέ ἔγγραφο τοῦ 1839, πού βρέθηκε στό ναό τῆς Θεοτόκου στό χωριό Δράπανο Κεφαλονιᾶς, σημειώνει ὁ ἴδιος τά ἔργα πού ζωγράφισε, καθώς καί τή θέση τους μέσα στό ναό[5]. Ἀπό ἰδιόχειρη ἐπικύρωση τοῦ γιοῦ του Παύλου μαθαίνομε ὅτι στίς 9 Φεβρουαρίου 1840 εἶχε πεθάνει[6].
ΕΙΚΟΝΕΣ Ζ ά κ υ ν θ ο ς, πόλη: 1) Εἰκόνες (ἀριθμός ἀπροσδιόριστος), 1804, μονή Μεσοπαπαντίτισσας (κάηκαν)[7] 2) Ἀποκαθήλωση, 1816 3) Μυστικός Δεῖπνος, 1817 καί 4) Προσευχή ΧΣ, 1817, ν. Ὁδηγήτριας (δέν σώζονται)[8] 5) Χαράλαμπος, 1832 (στό λάβαρο τοῦ ἁγίου, πού εἶχε κατασκευασθεῖ τό 1822), ν. Ἁγίου Χαραλάμπους στό Ποτάμι[9] 6) Πίνακες μέ σκηνές βίου Ἀνδρέα, 1834, ν. Ἁγίου Ἀνδρέα Ἀβούρη[10] 7) Πίνακες μέ σκηνές βίου ΧΣ, ν. Ἁγίας Παρασκευῆς[11] 8) Βημόθυρα καί Ἐσταυρωμένος, ν. Ἁγίων Σαράντα[12] 9) Γεώργιος, ν. Ἁγίου Γεωργίου Καλογραιῶν[13] 10) Μαρτύριο Στεφάνου, ν. Ἁγίου Στεφάνου[14] Κ ε φ α λ ο ν ι ά: 11) Εἰκόνες διαστήλων καί τέμπλου, 1839, ν. Θεοτόκου Μυρτιδιώτισσας, χ. Δράπανο[15] 12) Τέμπλο, ν. Ἁγίου Νικολάου, χ. Λιβαθινάτα[16].
ΒΙΒΛ. Ζώης 1963, 325.

1. Μοσχόπουλος 1977, 231 **2.** Τσιτσέλης 1904, 904 **3.** Κονόμος 1967, 91 **4.** Μοσχόπουλος 1980-82, 272-273 **5.** Μοσχόπουλος 1977, 231-233 **6.** Μοσχόπουλος, *ὅ.π.* **7.** Κονόμος, *ὅ.π.* **8.** Κονόμος 1967, 114 **9.** Κονόμος 1967, 183 **10.** Δε-Βιάζης 1912, 234-235· Ζώης 1923, 107 **11.** Ζώης, *ὅ.π.* **12.** Κονόμος 1967, 142 **13.** Δε-Βιάζης 1903, 739, 740 καί 1911, 234 **14.** Κονόμος 1967, 153 **15.** Μοσχόπουλος 1977, 231-232 **16.** Τσιτσέλης 1904, 902.

Κουρκουμέλης Παναγής 1724-1773

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ἁγιογράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά ἀρχεῖα τῶν μονῶν τῆς Κεφαλονιᾶς, στό διάστημα 1724-1773 ἐργάσθηκε στούς ναούς τῆς Εὐαγγελιστρίας καί τῶν Ἁγίων Θεοδώρων στό Κάστρο, στίς μονές Ἁγίου Γερασίμου, Ἀγριλίων καί Σισίων καί στά χωριά Κοριάννα καί Μεταξάτα[1]. Τό 1759 ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Ἀγριλίων πλήρωσε στόν Κουρκουμέλη *μονέδα λίτρες 225 γιά τό σταυρό καί τίς ἀσπίδες, καί τίς ἐζωγράφισε καί τίς χρύσωσε*[2]. Τό 1773 *ὁ ἁγιογράφος παπάς Παναγής Κουρκουμέλης* πληρώθηκε γιά τήν ἐργασία του στό ναό τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου στό χ. Καραβάδος[3].

1. Μοσχόπουλος 1990, 229 **2.** Μοσχόπουλος 1980-82, 273 (ὁ συγγραφέας διαπίστωσε ὅτι σώζονται ὁ σταυρός καί τά θωράκια τοῦ παλαιοῦ τέμπλου τῆς μονῆς Ἀγριλίων **3.** Μοσχόπουλος, *ὅ.π.*

Κουρμουλίσης Ἰωάννης 1514
(Curmulissi)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Pentor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, ἀναφέρεται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη στό Ἡράκλειο τήν 1η Αὐγούστου 1514[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 330, ἀρ. 41.

Κουρούκλης Βασίλης 1685

ΠΑΤΡ. Ράτσιος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ νοταριακό ἔγγραφο τῆς Ζακύνθου, στίς 31 Μαΐου 1685 ἀνέλαβε νά τοῦ διδάξει ζωγραφική ὁ Ἰωάννης Καρύδης*[1].

1. Μοσχόπουλος 1980-82, 290-291, 301-302.

Κουρτεζᾶς Τζώρτζης βλ. *Κορτεζᾶς Γεώργιος*

Κουρτέσης Εὐστάθιος 1713

ΕΙΚΟΝΕΣ Τέμπλο, 1713, μονή Ἀγνοῦντος, Ἀργολίδα[1].

1. Στίκας 1966, 318, πίν. LX, LXI, LXII· Γριτσόπουλος 1989, 285 (τόν ἀναφέρει ὡς Κούρτεση).

Κούρτζουλας Τιμόθεος 1749-1756

ΚΑΤΑΓ. Κεφαλονιά.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Τιμοθέου ἱερέος Κούρτζουλα* (εἰκ. 2, 3, 4, 6).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Λείψανο ἁγίου Σπυρίδωνος μέ ἁγίους, 1749, στό ἐμπόριο 1966, Ἀθήνα[1] 2) Βάπτιση, 1755 καί 3) Ψηλάφηση Θωμᾶ, 176[.], ν. Ἁγίου Χαραλάμπους, πόλη, Ζάκυνθος[2] 4) Ἀνάσταση, 1756, ν. Εὐαγγελιστρίας, μονή Κηπουρίων, Κεφαλονιά[3] 5) Ἀνάσταση, 1756, συλλογή Γ. Τσακύρογλου, Ἑστία Ν. Σμύρνης, Ἀθήνα[4] 6) Δημήτριος 176[.], ν. Ἁγίου Δημητρίου, Παλιοσιάρι, Κεφαλονιά[5].

1. Σημ. Μ.Χ. 2. Πληροφορία 6ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων 3. Τσιτσέλης 1904, 4· Κονόμος 1966β, 22· Βοκοτόπουλος 1969, 287· Μοσχόπουλος 1990, 229· *Κεφαλονιά* 1994, ἀρ. 248 4. Καρακατσάνη 1980, 128, εἰκ. 190 5. Πληροφορία 6ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Κούτζης Δανιήλ 1615-1620
(Cuzzi Daniel) †πρίν ἀπό τό 1622

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Θεόδωρος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος, pittor, εἰκονογράφος.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *Δανιήλ Κούτζις, εἰκωνογράφος* ἦταν ἱερομόναχος στή μονή Ἁγίου Σάββα τῶν Σαββαθιανῶν, περιοχῆς Ἡρακλείου. Ἀναφέρεται σέ σχετικές μέ οἰκογενειακές του ὑποθέσεις νοταριακές πράξεις στήν ἴδια πόλη ἀπό τό 1615 ἕως τό 1620. Ταξίδεψε στήν Κωνσταντινούπολη καί ἴσως νά πέθανε ἐκεῖ πρίν ἀπό τό 1622[1].

1. Καζανάκη 1981, 179, 211-212, ἀρ. 32.

Κουτίφαρης Ἠλίας 1828-1845

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἠλιού Κουτίφαρη* (εἰκ.), *δια χιρος Ηλια Κουτιφαρη* (τοιχ.).
ΕΙΚΟΝΑ Κοίμηση ΘΚ, 1845, ν. Παναγίας, χ. Καστάνια, Μάνη[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Νικολάου, 1828, χ. Σκυφιάνικα, Μάνη[2].

1. Δρανδάκης 1993, 20, 25, 46 2. Δρανδάκης 1983, 133, ἀρ. 30 καί 1993, 20, 25, 46.

Κουτούζης Νικόλαος 1741 †1813
(Κοτούζης, Κοτούζιος, Cottusi)[1].
ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *N.C.F.* (Nicolo Cottusi fece) (πίν. 34).
ΒΙΟΓΡ. Γεννήθηκε στή Ζάκυνθο τό 1741. Ἦταν μαθητής τοῦ Νικολάου Δοξαρᾶ* καί στή Βενετία τοῦ Giovanni Battista Tiepolo[2]. Τό πρῶτο του ταξίδι στή Βενετία τοποθετεῖται γύρω στά 1760-65[3]. Τό δεύτερο γύρω στά 1777 καί τό τρίτο στά 1796, ὅπως προκύπτει ἀπό τό ἡμερολόγιο τοῦ Γάλλου φιλέλληνα Πέτρου-Αὐγουστίνου Guys[4]. Δάσκαλός του στά γραμματικά στή Ζάκυνθο ὑπῆρξε ὁ Ἀντώνιος Κατήφορος ἐνῶ διατηροῦσε στενό σύνδεσμο καί μέ τό ζωγράφο Ἰωάννη Κοράη[5]. Σύμφωνα μέ ἔγγραφες μαρτυρίες, τό 1757 ζωγράφισε μία εἰκόνα τοῦ Ἰωάννη Δαμασκηνοῦ καί τῆς ἁγίας Βαρβάρας, μέ τή βοήθεια τοῦ Νικολάου Δοξαρᾶ* καί ἀμείφθηκε μέ 3 τσεκίνια[6]. Τό 1770, στήν Κέρκυρα, πληρώθηκε μέ 60 τσεκίνια γιά δύο πορτρέτα τοῦ Βενετοῦ Γενικοῦ Προβλεπτῆ τῆς θάλασσας Ἀνδρέα Δονάτου[7]. Τό 1777 χειροτονήθηκε ἱερέας στή Λευκάδα[8] καί τό 1779 εἰσέπραξε *102 πιάστρας* γιά τίς εἰκόνες πού εἶχε ζωγραφίσει στόν ἐκεῖ ναό τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ[9]. Σύμφωνα μέ ἔγγραφες πληροφορίες, τό 1782 ἦταν ἐφημέριος στό ναό τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Μώλου καί τό 1785 στό ναό τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνα Φλαμπουριάρη στή Ζάκυνθο[10].
Ὁ τρόπος ζωῆς του στό νησί καί ὁ ἰδιόρρυθμος χαρακτήρας του προκαλοῦσαν τή ζακυνθινή κοινωνία, ἐνῶ οἱ σατιρικοί του στίχοι, πού σχολίαζαν τίς πράξεις τῶν συγχρόνων του, δημιουργοῦσαν πλῆθος προσωπικῶν ἐχθρῶν[11]. Καταγγελίες τοῦ 1808 καί 1809 στίς ἐκκλησιαστικές ἀρχές Ζακύνθου κατηγοροῦσαν τόν Κουτούζη γιά συμπεριφορά ἀνάρμοστη σέ ἱερωμένο, μέ ἀποτέλεσμα ὁ ζωγράφος, μέ ἀπόφαση τοῦ μητροπολίτη Κεφαλληνίας καί Ζακύνθου, νά μείνει τό 1810 *ἀργός πάσης ἱεροτελεστίας ἐφ' ὅρου ζωῆς*. Δύο χρόνια ἀργότερα ὁ ἴδιος μητροπολίτης ἀνακάλεσε τήν ἀπόφασή του καί ὁ Κουτούζης διορίσθηκε ἱερέας στήν ἐνορία τῆς Ὁδηγήτριας στήν πόλη τῆς Ζακύνθου[12]. Ὁ *Νικόλαος ἱερεύς ὁ Κουτούζης* στίς 23 Ἰουνίου 1810 κατέθεσε τή διαθήκη του σέ συμβολαιογράφο τῆς Ζακύνθου[13] καί στίς 23 Μαρτίου 1813 (*Νικόλαος ἱερεύς ὁ Κοτούζιος*) παραιτήθηκε ἀπό τή θέση τοῦ ἱερέα τοῦ ναοῦ τῆς Ὁδηγήτριας[14]. Πέθανε στή Ζάκυνθο στίς 23 Ἰουλίου 1813[15].

Τά ὑπογραμμένα ἔργα τοῦ Κουτούζη εἶναι λίγα, ἐνῶ τοῦ ἔχουν ἀποδοθεῖ κατά καιρούς πάρα πολλά, τά ὁποῖα ἔχουν ἐκτελεσθεῖ σέ συγγενική ἰταλίζουσα τεχνοτροπία.

Ὁ ἔλεγχος τῆς ὀρθότητας τῆς ἀπόδοσης τῶν ἔργων δέν εἶναι εὐχερής, λόγῳ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ καί τῆς δυσχέρειας ἐντοπισμοῦ τους. Ἐξάλλου, οἱ παλαιοί ἀλλά καί οἱ νεότεροι μελετητές τοῦ ζωγράφου ἔχουν περιπλέξει τά πράγματα, γεγονός πού ἐπιβεβαιώνει τήν ἀβεβαιότητα τῶν ἀποδόσεων[16]. Γι' αὐτό ὁ πίνακας τῶν ἔργων πού ἀκολουθεῖ, παρατίθεται μέ κάθε ἐπιφύλαξη, ἕως ὅτου μελετηθεῖ τό ἔργο τοῦ ζωγράφου οὐσιαστικά καί συστηματικά καί διευκρινισθοῦν τά σχετικά προβλήματα[17]. Ὅσα ἔργα βρίσκονται στό ναό τῆς Ἀναλήψεως καί στό νέο μουσεῖο Ζακύνθου ἔχουν περισυλλεγεῖ ἀπό τούς ἐρειπωμένους ναούς ἀμέσως μετά τούς καταστρεπτικούς σεισμούς τοῦ Αὐγούστου 1953, μέ φροντίδα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας.

Ἡ παρουσία τοῦ Κουτούζη στή Ζάκυνθο δέν ξεχάστηκε γρήγορα, ὅπως φαίνεται ἀπό τό σατιρικό ποίημα τοῦ Σολωμοῦ «Τό ὄνειρον», ὅπου δεσπόζει *ὁ ἴσκιος* τοῦ Κουτούζη καί οἱ λόγοι του.

ΠΙΝΑΚΕΣ Ἀθήνα: 1) Προσωπογραφία εὐγενοῦς, Ἐθνική Πινακοθήκη[18] 2) Βασίλειος, τ. συλλογή Δ. Σισιλιάνου[19] Ζάκυνθος: 3) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, ν. Ἀκαθίστου[20] 4) Ἐσταυρωμένος (κάηκε)[21] καί 5-7) Θρῆνος, Νικόδημος, Ἰωσήφ, ἀπό ν. Ἁγίου Γεωργίου Πετρούτσου, τώρα στό ν. Ἀναλήψεως[22] 8-11) Ἀπόστολοι 12-13) Ἱεράρχες καί 14) Ἁγία Τριάς, ν. Ἁγίου Ἀνδρέα Ἀβούρη, τώρα στό Μουσεῖο[23] 15-20) Ἱεράρχες, ν. Ἁγίου Ἀντωνίου Ἀνδρίτση, τώρα στό Μουσεῖο[24] 21) Διδασκαλία ΘΚ καί 22) Προσκύνηση Μάγων, ν. Ἁγίου Ἀντωνίου Ἀνδρίτση, τώρα στό Μουσεῖο[25] 23) Πεντηκοστή, 1785 καί 24) Σταυρός τέμπλου, ν. Ἁγίων Ἀποστόλων (κάηκαν)[26] 25) Ἰωάννης(;) 26) Πέτρος 27) Μαρία ἡ Μαγδαληνή καί 28) Μαρία τοῦ Κλωπᾶ, ἀπό ν. Ἁγίου Γεωργίου Πετρούτσου, τώρα στό Μουσεῖο[27] 29) Βαρβάρα καί 30) Δαμασκηνός (βλ. βιογρ.), ν. Ἁγίου Δημητρίου Κόλα (κάηκαν)[28] 31) Διονύσιος σώζει τό φονιά τοῦ ἀδελφοῦ του, 1795 32) Διονύσιος εὐλογεῖ τά δίχτυα τῶν ψαράδων 33) Κοίμηση Διονυσίου, 1798 καί 34) Ἀνακομιδή λειψάνου ἁγίου Διονυσίου, 1799, μονή Ἁγίου Διονυσίου[29] 35) Λιτανεία λειψάνου ἁγίου Διονυσίου, 1766[30] καί 36) Προφῆτες, ν. Ἁγίου Διονυσίου[31] 37) Ἁγία Τριάς, ν. Ἁγίου Ἐλευθερίου (κάηκε)[32] 38) Ἐσταυρωμένος 39) Σκηνές Καινῆς Διαθήκης 40) Τρεῖς Ἱεράρχες καί 41) Βημόθυρα, ν. Εὐαγγελιστρίας (κάηκαν)[33] 42) Εἰκόνες τέμπλου, ν. Ἁγίου Ἰωάννου Λογοθετῶν (κάηκαν)[34] 43) Ἁγία Οἰκογένεια, τ. συλλογή Διον. Κόκκινου[35] 44) Ἐσταυρωμένος, Παλαιό Μουσεῖο[36] 45) Διονύσιος (κάηκε), Πινακοθήκη Μαρ. Μινώτου[37] 46) Ἐσταυρωμένος (κάηκε), ν. Ἁγίου Νικολάου Γερόντων[38] 47) Ἐσταυρωμένος[39] καί 48) Τό ράπισμα τοῦ Ἀρείου, ν. Ἁγίου Νικολάου τοῦ Μώλου[40] 49) Εἰκόνες τέμπλου (κάηκαν), ν. Ἁγίου Νικολάου τῶν Ξένων[41] 50) Ἐσταυρωμένος καί 51) Ἐσταυρωμένος (μικρός), ν. Παναγίας Ὁδηγήτριας[42] 52) ΧΣ Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος, 1800 (κάηκε), μονή Σπηλαιωτίσσης[43] 53) Ἐσταυρωμένος 54) Εὐαγγελισμός Ἰωακείμ καί Ἄννας 55) Γέννηση ΘΚ 56) Διδασκαλία ΘΚ 57) Εὐαγγελισμός ΘΚ 58) Προσκύνηση Ποιμένων καί 59) Φυγή στήν Αἴγυπτο, μεταξύ 1790-1800, ν. Ἁγίου Σπυρίδωνα Φλαμπουριάρη, τώρα στό Μουσεῖο[44] 60-73) Δεκατέσσερις εἰκόνες τέμπλου, κατεστραμμένου ν. Ἁγίας Τριάδας, τώρα στό νέο ναό[45] 74) Ἐσταυρωμένος, ν.

62. Κουτούζης Νικόλαος, Γέννηση Θεοτόκου, εἰκ. ἀρ. 55.

Φανερωμένης, τώρα στό Μουσεῖο[46] 75-113) Τριανταεννέα εἰκόνες (καί διάφορα σχέδια), οἰκία Ν. Κουτούζη, κληρονομιά Ἐμμ. Βλαστοῦ, τώρα ἄγνωστο ποῦ βρίσκονται[47] 114) Ἐσταυρωμένος, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου Λαγκαδιώτισσας[48], χ. Ἄνω Γερακαρίο 115) Μνεία ἔργων, ν. Ἁγίας Μαύρας, χ. Μαχαιράδο[49] Κέρκυρα: 116) Γέννηση ΘΚ (οὐρανία), 1777, ν. Παναγίας τῶν Ξένων[50] 117) Εἰκόνες Δωδεκαόρτου, ἀπόστολοι, εἰκόνες δεσποτικές καί ἄλλοι πίνακες, ν. Θεοτόκου Πλατυτέρας[51] Κεφαλονιά: 118) Ἐσταυρωμένος, ν. Ἁγίου Ἐλευθερίου, Ἀργοστόλι[52] 119) Ἐσταυρωμένος, ν. Ἁγίου Ἀνδρέα, χ. Μηλαπιδιά[53] Λευκάδα: 120) Γεώργιος καί 121) Δημήτριος (οὐρανία), ν. Ἁγίου Μηνᾶ[54].

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΕΣ Ζάκυνθος: 122) Βερνάρδος Βοκκίνης (Bernardo Bocchini), 1783, Λατινική Ἀρχιεπι-

63. Κουτούζης Νικόλαος, Διδασκαλία Θεοτόκου, εἰκ. ἀρ. 56.
64. Κουτούζης Νικόλαος, Διδασκαλία Θεοτόκου, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 56.

σκοπή (κάηκε)[55] 123) Ἀντώνιος Μαρτελάος, Παλαιό Μουσεῖο[56] 124) Ὁ Φώσκολος παιδί στή Ζάκυνθο, συλλογή Κ.Δ. Βούλτζου[57] 125) Ὁ Διονύσιος Σολωμός σέ βρεφική ἡλικία, τ. συλλογή Ἰ. Θεοδωρακόπουλου (τ. συλλογή Στ. Κυρλόγλου)[58] 126) Προσωπογραφία γριᾶς, συλλογή Κουτλίδη[59] 127) Ὁ φιλικός Νικ. Γ. Καλύβας, συλλογή Δ. Μπαταΐμη[60] 128) Ἡ Μαρία Μάρτενς Λούντζη καί ὁ γιός της Ἑρμάννος, συλλογή Ἀλεξ. Ἀν. Λούντζη[61] 129) Σχέδιο αὐτοπροσωπογραφίας καί σχέδιο γιά προσωπογραφία γριᾶς, συλλογή Τ. Σπητέρη[62] 130) Αὐτοπροσωπογραφία, συλλογή Διον. Ρώμα[63] 131) Προσωπογραφίες μελῶν οἰκογενείας Κομούτου (κάηκαν)[64] 132) Μνεία προσωπογραφίας κ. Hawkins καί 133) Λόρδου Frederick North, fifth earl of Guilford, οἰκία προξένου Ἀγγλίας στά 1797[65] 134) Ἀντώνιος Κατήφορος, ἰδιοκτησία τοῦ κληρονόμου Ν. Κουτούζη, Ἐμμ. Σπ. Βλαστοῦ (ἄγνωστο ἄν σώζεται)[66] Κέρκυρα: 135) Ἀνδρέας Δονάτος, Ἀγροτική Τράπεζα[67] 136) Ἀρχόντισσα ἀπ' τά Ἑπτάνησα (χ. τόπο)[68].

ΒΙΒΛ. Δε-Βιάζης 1902, 47, 58· Κονόμος 1962, 1974 καί 1988, 117-121· Χαραλαμπίδης 1978, 46-57.

1. Γιά τίς ὑπογραφές τοῦ Κουτούζη βλ. Κονόμος 1974, 185 **2.** Χαραλαμπίδης 1978, 46 **3.** Κονόμος 1974, 145 **4.** Κονόμος 1974, 162-163, 181, 139 **5.** Κονόμος 1974, 139, 157-158 **6.** Κονόμος 1974, 142-143 **7.** Κονόμος 1974, 156 **8.** Ροντογιάννης 1974, 374-376 **9.** Κονόμος 1974, 166 **10.** Κονόμος 1974, 169, 176 **11.** Γιά τό χαρακτήρα καί τήν κοινωνική συμπεριφορά τοῦ Κ. βλ. Δε-Βιάζης 1902, 48-54 καί Κονόμος 1974, 7-224. Γιά τό ποιητικό του ἔργο βλ. Χρυσικόπουλος 1978 **12.** Κονόμος 1962, 7-20 **13.** Κονόμος 1974, 121 **14.** Κονόμος 1974, 123 **15.** Κονόμος 1974, 124 **16.** Χαραλαμπίδης 1978, 49-50, σημ. 1· Κονόμος 1960α, 1962 καί 1974, ὅπου οἱ ἀποδόσεις τῶν ἔργων ποικίλλουν **17.** Ἡ σχετική βιβλιογραφία εἶναι πολύ πλούσια, ἀρχίζοντας ἀπό τόν 19ο αἰώνα (Λ. Ζώης, Δε-Βιάζης, κ.ἄ). Ὅλοι, παλαιοί καί νεότεροι, ἔχουν ἀσχοληθεῖ κυρίως μέ τά περιπετειώδη βιογραφικά περιστατικά τῆς ἰδιόρρυθμης αὐτῆς προσωπικότητας **18.** Λυδάκης 1976, 35, εἰκ. 24· Σπητέρης 1979, εἰκ. σ. 89 **19.** Σισιλιᾶνος 1935, 122 **20.** Κονόμος 1967, 15 **21.** Κονόμος 1962, 22 καί 1967, 16 **22.** Κονόμος 1964, 46· Χαραλαμπίδης 1978, 49, εἰκ. 21, 22, 25 **23.** Κονόμος 1964, 112 καί 1967, 21 **24.** Κονόμος 1962, 24 **25.** Κονόμος 1967, 23 **26.** Κονόμος 1962, 20 καί 1964, 48 **27.** Κονόμος 1964, 46· Χαραλαμπίδης 1978, 48-49, εἰκ. 23, 24, 26, 27 **28.** Δε-Βιάζης 1902, 50· Κονόμος 1964, 79· Χαραλαμπίδης 1978, 47 **29.** Κονόμος 1962, 21-22 καί 1964, 152 **30.** Κονόμος 1962, 20, 21· 1974, 147-149 καί 1988, 137-139· Χαραλαμπίδης 1978, 17, 19-21, εἰκ. 1-3 **31.** Κονόμος 1964, 151, εἰκ. σ. 155· βλ. καί Κονόμος 1974, 150-151· τά σχέδια τῶν προφητῶν στή συλλογή Δημ. Πελεκάση (Κονόμος 1962, 25) **32.** Κονόμος 1967, 51-52 **33.** Κονόμος 1964, 87 καί 1967, 53 **34.** Ζώης 1923, 242 **35.** Κονόμος 1962, 23 **36.** Ζώης 1934, ἀρ. 134 **37.** Κονόμος 1962, 24 **38.** Κονόμος 1964, 37 **39.** Ζώης 1923, 242 **40.** Κονόμος 1962, 26 **41.** Κονόμος 1964, 43 **42.** Κονόμος 1967,

65. Κουτούζης Νικόλαος, Εὐαγγελισμός Θεοτόκου, εἰκ. ἀρ. 57.

114 **43.** Κονόμος 1967, 143 **44.** Κονόμος 1962, 21 καί 1964, 142, εἰκ. 146, 147· εἰδικά γιά τή Γέννηση τῆς ΘΚ: Λυδάκης 1976, 35, εἰκ. 23 καί Σπητέρης 1979, εἰκ. σ. 88. Ἡ πληροφορία τοῦ Ν. Καλογερόπουλου (1926, εἰκ. ἐκτός κειμένου) γιά εἰκόνα τῆς συλλογῆς Δ. Λοβέρδου, ἄλλοτε στό ν. Φανερωμένης, μέ θέμα τήν «εἰς Οὐρανούς Ἄνοδο» τοῦ Διονυσίου, ἐλέγχεται ὡς ἀνακριβής **45.** Κονόμος 1962, 22 καί 1967, 162 **46.** Κονόμος 1964, 14 **47.** Κονόμος 1962, 25 **48.** Κονόμος 1967, 80 **49.** Κονόμος 1974, 184, 186 (τά ἔργα μνημονεύονται στό ἡμερολόγιο τοῦ Πέτρου-Αὐγουστίνου Guys, Ζάκυνθος 1797)· (Γέννηση τῆς Παναγίας, χωρίς συγκεκριμένη προέλευση μνημονεύεται ἀπό τόν Κονόμο 1962, 23 στή Ζάκυνθο) **50.** Καλογερόπουλος 1926, 158-159· Κονόμος 1962, 21 **51.** Λυκίσσας 1960, 65· Κονόμος 1974, 157 **52.** Κονόμος 1966, 28 **53.** Κονόμος 1966, 28, πίν. 73 **54.** Ροντογιάννης 1974, 374-376 **55.** Κονόμος 1974, 175 **56.** Ζώης 1934, ἀρ. 136· ἡ προσωπογραφία τοῦ Ἀντ. Μαρτινέγκου, τήν ὁποία ἀναφέρει ὁ Ζώης (1934, ἀρ. 159), δέν ἀνήκει στά ἔργα τοῦ Κουτούζη· βλ. Κονόμος 1974, 157 **57.** Κονόμος 1974, 177, εἰκ. 2 **58.** Κονόμος 1974, εἰκ. 3 **59.** Κονόμος 1962, 23 **60.** Κονόμος 1962, 24 **61.** Κονόμος, *ὅ.π.*· ἀπό τόν Λ. Ζώη τοῦ εἶχαν ἀποδοθεῖ ἐπίσης παραστάσεις στούς τοίχους τοῦ ἀρχοντικοῦ τῶν Λούντζη, καθώς καί τοῦ Βλαστοῦ· βλ. Κονόμος 1962, 26 **62.** Κονόμος 1962, 25 καί εἰκ. σελ. 6· Σπητέρης 1979, εἰκ. σελ. 87 **63.** Κονόμος 1974, εἰκ. 4· Λυδάκης 1976, 34, εἰκ. 22· Χαραλαμπίδης 1978, 89· Σπητέρης 1979, εἰκ. σελ. 89· ἀναφέρεται ἐπίσης πώς μία δεύτερη αὐτοπροσωπογραφία τοῦ Κουτούζη ὑπῆρχε στή συλλογή Μουζάκη στή Ζάκυνθο, ἡ ὁποία καταστράφηκε τό 1953· βλ. Κονόμος 1974, 192 **64.** Κονόμος 1962, 26 **65.** Κονόμος 1974, 184 **66.** Κονόμος 1974, 139 **67.** Spiteris 1952, 15· Γιοφύλλης 1958, 16· Stamatopoulos 1978, 55 **68.** Σπητέρης 1979, εἰκ. σελ. 89.

Κουτρούλης Ἀναστάσιος 1697-1705

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ...Κουτρούλη* (εἰκ. 1).
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ συμβόλαιο πού ἔγινε στή Ζάκυνθο τό 1705, ὁ Ἀλέξανδρος Μεσσήνης ἀπό τήν Κεφαλονιά παρέδωσε τό γιό του Σπυρίδωνα Μεσσήνη* στόν ἱερέα Ἀναστάσιο Κουτρούλη *νά τόν μάθῃ γράμματα ὀρδινάρια καί νά τοῦ δείχνῃ τά τῆς ἁγιογραφοσύνης*[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Γεώργιος ἔφιππος, 1697, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[2] 2) Ὑπαπαντή, ν. Ἁγίας Βαρβάρας, χ. Πηγαδάκια, Ζάκυνθος[3].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1974α, 434 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 95.

1. Ζώης 1923, 136 καί 1963, 331· Σισιλιᾶνος 1935, 122-123 **2.** Σισιλιᾶνος 1935, 123· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 46, ἀρ. 296· Κονόμος 1988, 90-91 **3.** Ρηγόπουλος 1988, 101· ὁ συγγραφέας ἀποδίδει στόν Κουτρούλη πέντε ἀκόμη εἰκόνες στόν ἴδιο ναό τῆς Ζακύνθου, καθώς καί τρεῖς εἰκόνες (Εὐαγγελισμός, ἀρ. 770, Ὑπαπαντή, ἀρ. 800 καί Σταύρωση, ἀρ. 836) τοῦ Μουσείου Μπενάκη.

Κρασᾶς Χριστόδουλος 1779

ΕΙΚΟΝΑ Ἔγερση Λαζάρου, 1779, μονή Ἐσταυρωμένου, χ. Πεσάδα, Κεφαλονιά[1].

1. Πληροφορία 6ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Κρασσᾶς Στέφανος 1701

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *Στεφάνου εὐτελοῦς ἱερέως τοῦ Κρασσᾶ χείρ* (εἰκ. 1, 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ, 1701, ν. Ἁγίου Νικολάου, χ. Πεσάδα[1] καί 2) Θεόδωροι, ν. Ἁγίων Θεοδώρων ἐκτός Κάστρου, Κεφαλονιά[2].

1. Γιαννόπουλος 1937, 144-148· Κονόμος 1966β, 20· Μοσχόπουλος 1990, 229 **2.** Ζησίου 1900, 243 (χρονολογία: 17ος αἰ.)· Τσιτσέλης 1904, 280 (χρονολογία: 18ος αἰ.)· Σισιλιᾶνος 1935, 123 (18ος αἰ.)· Κονόμος, *ὅ.π.*· Μοσχόπουλος, *ὅ.π.*

Κρητικός Δημήτριος 1801

ΚΑΤΑΓ. Κεφαλονιά(;).
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Στό βιβλίο βαπτίσεων τοῦ ναοῦ τῆς Εὐαγγελιστρίας Ἄσου στήν Κεφαλονιά, ἀναφέρεται ἡ βάπτιση τοῦ γιοῦ του, τήν 25η Ἰανουαρίου 1801[1].
ΕΙΚΟΝΑ ΧC Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος, ν. Ἁγίας Παρασκευῆς, χ. Μονοπολάτα, Κεφαλονιά[2].

1. Μοσχόπουλος 1977, 2, 227 **2.** Μοσχόπουλος 1990, 229-230.

Κρητικός Μάρκος 1748-1751

ΚΑΤΑΓ. Τῆνος.
ΥΠΟΓΡ. *Μᾶρκος Κρητικός ἐκ νίσου Τίνου* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Φωτεινή, 1748, ν. Ἁγίας Φωτεινῆς, χ. Πύργος, Τῆνος[1] 2) Γέννηση ΧC, 1751, ν. Παλατιανῆς, Χώρα, Ἄνδρος[2].

1. Δώριζας 1978, 27 **2.** Δρανδάκης 1963, 303.

Κριδῆς Ἰωάννης 1682

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἰωάννου Κριδῆ.*
ΕΙΚΟΝΑ Λείψανο ἁγίου Σπυρίδωνος, 1682, τ. συλλογή Παμπούκη, Ἀθήνα[1].

1. Σισιλιᾶνος 1935, 124.

Κριεζῆς τέλη 17ου αἰ.

ΙΔΙΟΤ. Μοναχός.
ΕΙΚΟΝΑ Ἀνάσταση, τέλη 17ου αἰώνα, στό ἐμπόριο, Ἀθήνα[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

Κρ(ε)ιζίας Ἀπόστολος 1750-1791

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος(;).
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, ἀργυρογλύπτης, χρυσωτής.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἀποστόλου Κρεζία* (εἰκ. 1, 3, 4, 11), *χείρ Ἀποστόλη Κριζία* (εἰκ. 5, 6, 12), *χείρ Κριζία* (εἰκ. 7), *χείρ Ἀποστόλου Κριζία* (τοιχ.).
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται τό 1775 στό β΄ κώδικα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου τοῦ Ἀπάνου ἡ Ραψομανίκη ὡς ἀργυρογλύπτης καί χρυσωτής[1]. Σύμφωνα μέ πληροφορία τοῦ κώδικα Πλαίσα, πού βρέθηκε στή Ζάκυνθο, τό τρίμορφο στόν ἴδιο ναό εἶχε τήν ὑπογραφή *χείρ Ἀποστόλου Κρεζία*[2].
ΕΙΚΟΝΕΣ Ζάκυνθος: 1) Γεώργιος, 1750, ν. Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Κατραμῆ, Χουρχουλίδι[3] 2) Γέννηση ΧC, 1752, Μητρόπολη[4] 3) Ἰω Πρόδρομος, 1752 (κάηκε;), ν. Ἁγίας Βαρβάρας τῶν Κήπων, πόλη[5] 4) ΧC Ἑλκόμενος, 1756, ν. Παναγίας Μαρκαντάτου, χ. Ἅγιος Δημήτριος[6] 5-9) ΧC, 1762, ΧC, 1764, Βημόθυρα, 1767, ΧC Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος, 1750, καί Μυστικός Δεῖπνος καί Διδασκαλία στή Συναγωγή, 1769, ν. Κεριώτισσας, χ. Κερί[7] 10) ΧC, 1764 καί 11) ΘΚ, 1764, ν. Ἁγίας Παρασκευῆς, χ. Βολίμες[8] 12) Εἰκόνα στή βόρεια πλευρά τῆς βάσης τῆς Ἁγίας Τράπεζας, 1791, ν. Παναγίας Μπελουσιώτισσας, Μπελούσι[9].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑ Στήν ἁψίδα τοῦ ἱεροῦ τοῦ ν. Παναγίας Μπελουσιώτισσας, 1790, Μπελούσι, Ζάκυνθος[10].
ΒΙΒΛ. Ζώης 1923, 136· Σισιλιᾶνος 1935, 123-124.

1. Κονόμος 1967, 29 **2.** Φλεμοτόμος 1990, 205 **3.** Φλεμοτόμος 1990, 42 καί 1988, 106 **4.** Ἀδημοσίευτη **5.** Quinn 1902, 587· Κονόμος 1967, 26-27 καί 1988, 106 **6.** Κονόμος 1988, 119 **7.** Quinn 1902, 594· Κονόμος 1964, 64 καί 1988, 106 **8.** Quinn, *ὅ.π.*· Κονόμος 1967, 134 **9.** Κονόμος 1964, 149 **10.** Quinn 1902, 595· Κονόμος, *ὅ.π.* καί 1988, 26· Triantaphyllopulos 1985, 368-369, σημ. 243.

Κριτζάλης Δημήτριος 1821

ΕΙΚΟΝΕΣ Τέμπλο, 1821, ν. Ἁγίου Δημητρίου, Μέτσοβο[1].

1. Τηλεοπτική ἐκπομπή «Μεταβυζαντινοί Θησαυροί Μετσόβου», 10 Δεκεμβρίου 1988.

Κριτόπουλος Ἰάκωβος 1585-1587

ΠΑΤΡ. Ἀγγελῆς.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ συμβόλαιο μαθητείας, πού συντάχθηκε στήν Κέρκυρα τό 1585, ὁ Ἀγγελῆς Κριτόπουλος συμφώνησε μέ τόν Τομίο Μπαθᾶ* νά διδάξει ζωγραφική γιά πέντε χρόνια τό γιό του Ἰάκωβο Κριτόπουλο, μέ ἀμοιβή 10 χρυσά δουκάτα καί τριπλάσια τῆς ἀμοιβῆς ποινική ρήτρα, ἐάν ὁ Κριτόπουλος ἀθετοῦσε τή συμφωνία[1]. Νοταριακή πράξη τῆς 8ης Ἀπριλίου 1587, σχετική μέ τήν ἀναχώρηση τοῦ Μπαθᾶ ἀπό τήν Κέρκυρα, ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἰάκωβος ἐξακολουθοῦσε νά μαθητεύει στόν Τομίο Μπαθᾶ*, τοῦ ὁποίου εἶχε κερδίσει τή συμπάθεια καί τήν ἀγάπη, Ὁ ζωγράφος δέν εἶχε πληρωθεῖ κατά τά χρόνια τῆς μαθητείας τοῦ Κριτόπουλου, τοῦ ὁποίου ὁ πατέρας θά ἔδινε *χάριν χαρίσματος, οὐχί δέ διά πληρωμήν* 10 τάλαρα ἤ θά ἔστελνε προϊόντα τοῦ νησιοῦ στόν Μπαθᾶ, ὅταν ὁ τελευταῖος πήγαινε στή Βενετία[2]. Ὁ Ἰάκωβος θά ἔμενε κοντά στό ζωγράφο, ἕως ὅτου ὁ τελευταῖος ἀναχωροῦσε γιά τή Βενετία (τέλη 1587, ἀρχές 1588)[3].

1. Καζανάκη 1977, 129 **2.** Καζανάκη 1977, 130 **3.** Καζανάκη, *ὅ.π.*

Κυδώνης(;)

(Cuidonius, Cydonio Narcisus).

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Κοίμηση ΘΚ, ν. Εὐαγγελισμοῦ, Comiso καί 2) Ὑάκινθος, ν. Ἁγίου Δομήνικου, Alcamo, Σικελία[1].

1. Bettini 1952, 150.

Κυδωνιάτης Γεώργιος 1817-1826

ΚΑΤΑΓ. Κυδωνιές (Ἀϊβαλί) Μ. Ἀσίας.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Γ. Κυδωνιαίου* (εἰκ. 1), *χείρ τοῦ εὐτελοῦς Κυδωνιάτου*[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Θεόδωρος Βυζάντιος, 1817, ν. Ἁγίου Γεωργίου, χ. Σκόπελος Γέρας, Μυτιλήνη[2] 2) Χρυσόστομος, 1826 (στό δεσποτικό θρόνο) καί 3) Σπυρίδων, Διονύσιος, Γεράσιμος, 1826, ν. Παναγίας Μεγαλόχαρης, Τῆνος[3].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Ἱεράρχες, 1826, ἁψίδα ν. Παναγίας Μεγαλόχαρης, Τῆνος[4].

1. Κουτελάκης 1988, 253 (δέν σημειώνει σέ ποιό ἔργο ἀναφέρεται ἡ ὑπογραφή) **2.** Κλεόμβροτος 1981, 414 **3.** Κουτελάκης, *ὅ.π.* **4.** Κουτελάκης, *ὅ.π.*

Κυδωνιάτης Εὐστράτιος 1810-1840

ΚΑΤΑΓ. Τρίπολη.
ΒΙΟΓΡ. Ἐργάσθηκε κυρίως σέ ἐκκλησίες τῆς Ἀρκαδίας καί τῆς Ἀργολίδας[1].

1. Γλ. Μαρκόπουλος, *Ἡ λαϊκή μας ἀρχιτεκτονική*, Ἀθήνα 1981, 69-78.

Κυδωνιάτης Νικόλαος 1768

ΚΑΤΑΓ. Κυδωνία Κέας[1].
ΥΠΟΓΡ. *Ἐγράφη ὑπό Ν. Κυδωνιάτου 1768.*
ΕΙΚΟΝΕΣ 1-8) Εἰκόνες Δωδεκαόρτου, 1768, ν. Παναγίας Καστριανῆς, χ. Καστρί, Θήρα[2].

1. Gerola 1921-1922, 221 2. *ΕΕΒΣ* Β΄, 1925, 324.

Κυζικηνός Κωνσταντίνος

ΚΑΤΑΓ. Μικρά Ἀσία(;).
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος[1].

1. *Ἡμερολόγιον Φιλανθρωπικῶν Καταστημάτων Κωνσταντινουπόλεως* 1906, 194.

Κυνηγός Ἀντώνιος (1) 1650-1652
(Chinigo Antonio)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΠΑΤΡ. Δράκος.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. *Ὁ μισερ Αντωνις Κυνιγός σγουράφος* ὑπογράφει ὡς μάρτυρας σέ δικαιοπραξίες τῆς 10ης Νοεμβρίου 1650 καί τῆς 6ης Φεβρουαρίου 1652[1]. Πιθανῶς ταυτίζεται μέ τόν ἑπόμενο ὁμώνυμό του ζωγράφο.

1. Καζανάκη 1981, 212, ἀρ. 33.

Κυνηγός Ἀντώνιος (2) 1665

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Δομέστικος (ψάλτης).
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρῶν δέ ἐμοῦ τοῦ ἀναξίου δούλου τοῦ Θ(εο)ῦ Ἀντωνίου Δομεσσίχου Κηνιγοῦ τοῦ Κρητός.*
ΒΙΟΓΡ. Πιθανῶς ταυτίζεται μέ τόν προηγούμενο ζωγράφο[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίων Ἀποστόλων, 1665, χ. Πυργί, Χίος[2].

1. Καζανάκη 1981, 212 2. Σωτηρίου 1916, 36· Ὀρλάνδος 1930α, 255 καί 1930β, πίν. 43· Chatzidakis 1953, 26 (ὅπου ἀδίκως εἶχε ὑποτεθεῖ ὅτι τό *Κρητός* δέν εἶναι εἰλικρινές)· Μανούσακας 1966, 329, σημ. 9.

Κυνηγός Γιάννης 1601-1632
(Chinigo Yanni)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Κωνσταντής.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, ἱερέας.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται σέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας σχετικά μέ προσωπικές του ὑποθέσεις στό Ἡράκλειο, τό διάστημα 1601-1632. Σύμφωνα μέ αὐτά, ἦταν βαρδιάνος τῆς Ἀδελφότητας τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ τῶν ζωγράφων καί τό 1632 ἰδιοκτήτης τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Χαμαλεύρη στό Ἡράκλειο[1]. Πιθανῶς ταυτίζεται μέ τόν ὁμώνυμο κωδικογράφο καί ὑμνογράφο, γιά τόν ὁποίο ἔχομε μνεῖες ἀπό τό 1597 ἕως τό 1624[2].

1. Καζανάκη 1981, 212-214, ἀρ. 34 2. Καζανάκη 1981, 213-214.

Κυνηγός Ἰωάννης 1[.]76

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΥΠΟΓΡ. *ὑπό χειρός ἐμοῦ Ἰω(άννου) Κινηγου τοῦ ἐκ περιφήμου νησου Ζακηνθου.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ ἔνθρονη, 1[.]76, ν. Ἁγίου Δημητρίου, χ. Μακριώτικα, Κεφαλονιά[1].

1. Πληροφορία 6ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Κυνηγός Χαρίτος 1608-1629
(Chinigos Charitos) †πρίν ἀπό τό 1639

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Θεόδωρος.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται συχνά σέ νοταριακά ἔγγραφα καί διαθῆκες στό Ἡράκλειο κατά τό διάστημα 1608-1629. Εἶχε δύο ἀδέλφια, νυμφεύθηκε τήν Κατερίνα Ἀμπρασοπούλα καί ἀπέκτησε ἕνα γιό, τόν Θεόδωρο. Ἀπό τά ἔγγραφα φαίνεται ὅτι τόν ἀπασχολοῦσαν γιά πολλά χρόνια οἰκονομικές ὑποθέσεις καί ὅτι πέθανε πρίν ἀπό τό 1639[1]. Τό 1610 μνημονεύεται μαζί μέ τόν Νικόλαο Κολυβᾶ[2].

1. Καζανάκη 1981, 214-216, ἀρ. 35. 2. Καζανάκη 1981, 209, ἀρ. 28.

Κυνρύκος 18ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Κουτήφαρι Μάνης.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Κυνρήκου ἀπό Κουτήφαρι.*
ΕΙΚΟΝΑ ΧC ἔνθρονος, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, Μικρομάνη, Μεσσηνία[1].

1. Βέης 1901, 392, 394· Πετρονώτης 1982β, 127.

Κυπριανός (1) 18ος αἰ.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Πέτρος καί Παῦλος, παρεκκλήσιο μονῆς Φανερωμένης, Σαλαμίνα 2) Δημήτριος, ν. Ἁγίου Δημητρίου, χ. Χρύσαφα, Λακωνία[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

Σημείωση: Στό ἡσυχαστήριο τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, κοντά στό χωριό Ἐρυθρές (Κριεκούκι) Βοιωτίας, ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή *Ζωγράφος Κυπριανός* καί δίπλα εἶναι σημειωμένη μέ μολύβι ἡ χρονολογία 1790 (Πληροφορία Χ. Μπούρα 1990).

Κυπριανός (2) 1756-†1821

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος (;).
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Κυπριανοῦ ἱερομονάχου* (εἰκ. 1).
ΒΙΟΓΡ. Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου, ἐθνομάρτυρας (†1821). Αὐτοπροσωπογραφία του σέ μικρογραφία βρίσκεται στό Μουσεῖο Μπενάκη, ἀρ. 8445, Ἀθήνα[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ Κ ύ π ρ ο ς: 1) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 1807, ν. Ἁγίας Παρασκευῆς[2] 2) Χαράλαμπος, 1813 καί 3) Ἐλευθέριος, 1816, ν. Ἁγίου Ἐλευθερίου (μετόχι μονῆς Μαχαιρᾶ), Λευκωσία[3].

1. *Ὁδηγός Μουσείου Μπενάκη*, Ἀθήνα 1969, 14 (ἀρ. 23) 2. Σοφοκλέους 1987β, 69 3. Τσικνόπουλλος 1968, 242-243 (ὅπου καί οἱ μακροσκελεῖς ἐπιγραφές τῶν ἔργων).

Κύπριος 1770

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Κυπρίου ἱερέως.*
ΕΙΚΟΝΑ Σταύρωση, 1770, συλλογή Π. Κανελλοπούλου, Ἀθήνα.

1. Σημ. Μ.Χ.

Κύπριος Ἰωάννης 1585-1593
(Ciprioto Zuane)

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.
ΙΔΙΟΤ. Depentor, μαΐστρος.
ΥΠΟΓΡ. *Ἰω(άννου) κυπρ[ί]ου χείρ* (εἰκ. 1), *χείρ Ἰωάννη Κυπρίου* (εἰκ. 2), *χείρ Ἰωάννου Κυπρίου* (εἰκ. 3).
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά πρακτικά τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητας τῆς Βενετίας, στίς 9 Μαρτίου 1589 ἀνέθεσαν στόν Ἰωάννη Κύπριο νά ἑτοιμάσει τά ὑλικά καί τίς σκαλωσιές γιά τίς ἐργασίες τῆς διακόσμησης τοῦ τρούλλου τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων, τόν ὁποῖον εἶχε κληθεῖ νά τοιχογραφήσει ὁ Μιχαήλ Δαμασκηνός* ἀπό τό Ἡράκλειο τῆς Κρήτης. Ἐπειδή ὁ Δαμασκηνός δέν δέχθηκε, στίς 9 Νοεμβρίου 1589 ἡ Κοινότητα ἀποφάσισε *ἐπειδή εὑρίσκεται εἰς τήν πόλιν ταύτην ὁ μαστρο-Ἰωάννης ζωγράφος Κύπριος, πρόσωπον ἱκανόν καί ἐπαρκές διά τοιοῦτον ἔργον, νά γίνῃ ἀπόφασις ὅπως... ἀρχίσωμεν τήν εἰκονογράφησιν τοῦ θόλου χρησιμοποιοῦντες ὡς ἀρχιτεχνίτην (maestro) τόν εἰρημένον κ. Ἰωάννην Κύπριον... νά ὑποχρεωθῇ ὁ εἰρημένος νά χρησιμοποιήσῃ ὡς ἐπόπτην, σύμβουλον καί διορθωτήν τοῦ ἐν λόγῳ ἔργου τόν ἐκλαμπρότατον Τιντορέττον... ζωγραφίζων ὅμως τόν ρυθμόν, τά ἐνδύματα, τάς μορφάς καί τάς ἐκφράσεις Ἑλληνικάς.* Ὁ Ἰωάννης Κύπριος ὁλοκλήρωσε τό ἔργο μέσα σέ ἕνδεκα μῆνες, ὅπως φαίνεται ἀπό ἔγγραφο τῆς 4ης Ὀκτωβρίου 1590, καί ἔλαβε ὡς ἀμοιβή 220 δουκάτα *διά τόν Παντοκράτορα καί 16 πέριξ εἰκόνας ἃς ἐζωγράφισε ὡς καί διά μερικάς διακοσμήσεις*[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ [2] 1) Εὐαγγελισμός ΘΚ, 1585, Μουσεῖο Μπενάκη, ἀρ. 2978, Ἀθήνα[3] 2) Εὐφημία, Μουσεῖο, Ζάκυνθος (ἀπό ν. Ἁγίου Δημητρίου Κόλα[4]) 3) Ἀνάληψη, διακονικό, ν. Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων, Βενετία[5]. Στό ἱερό τοῦ ἴδιου ναοῦ βρίσκονται οἱ ἑξῆς ἀνυπόγραφες εἰκόνες, πού ἀποδίδονται μέ μεγάλη πιθανότητα στόν Ἰωάννη Κύπριο: 4) Ἀπιστία Θωμᾶ, διακονικό 5) ΧC πρό τοῦ Πιλάτου, διακονικό 6) Μή μοῦ ἅπτου, 1593, πρόθεση 7) Εἰς Ἅδου Κάθοδος (τώρα στό Μουσεῖο) 8) Σταύρωση[6].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Τροῦλλος, 1589/90, ν. Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων, Βενετία. Οἱ παραστάσεις εἶναι ζωγραφισμένες σέ τρεῖς ζῶνες, ὅπου ἀπεικονίζονται στήν α΄ ζώνη ὁ ΧC Παντοκράτωρ μέ τή Μεγάλη Δέηση καί οὐράνιες δυνάμεις, στή β΄ ζώνη οἱ Δώδεκα Ἀπόστολοι μέ Ἀγγέλους καί στή γ΄ ζώνη δεκαέξι ὁλόσωμοι προφῆτες[7].

66. Κύπριος Ἰωάννης, ΧΣ Παντοκράτωρ, τοιχογραφία.

ΒΙΒΛ. Ξυγγόπουλος 1957, 160-161· Παλιούρας 1971, 63-86.

1. Μέρτζιος 1939, 229-232· Μανούσακας 1971β, 347-351, ἀρ. 11-14. **2.** Ἡ ὑπογραφή τῆς εἰκόνας τῆς Ἐγέρσεως τοῦ Λαζάρου στή συλλογή Δ. Λοβέρδου τῆς Ἀθήνας (Ξυγγόπουλος 1957, 161, πίν. 42.1) ἔχει ἀποδειχθεῖ πλαστή· βλ. Χατζηδάκης 1977α, 78, σημ. 1 **3.** Ξυγγόπουλος 1936, 14-15, ἀρ. 7, πίν. 9α· Lechner 1993, 223, ἀρ. 21, πίν. 10 (δίνουν λανθασμένη χρονολογία 1581· τήν ὑπογραφή τῆς εἰκόνας θεωροῦμε ὕποπτη) **4.** Κονόμος 1960α, 79 **5.** Chatzidakis 1962, 99, ἀρ. 66, πίν. 49 **6.** Chatzidakis 1962, 98, 99, 100, ἀρ. 67, 68, 69 καί 196, ἀρ. 275 **7.** Παλιούρας 1971, 66-79, πίν. Ε΄-ΙΒ΄.

Κυπριότης Πέτρος 1803

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Πέτρου Κυπριότη.*
ΕΙΚΟΝΑ Βημόθυρο μέ Ρίζα Ἰεσσαί, 1803, ν. Παναγίας Δάφνης, Ὀθωνοί, Ἑπτάνησα[1].

1. Βοκοτόπουλος 1969β, 283.

Κυπριώτης Γεώργιος 1732-1751

ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Γεωργίου Μάρκου καί τῶν μαθητῶν αὐτοῦ Ἀντωνίου, Νικόλα Μπενιζέλου, ἔτι δέ καί Γεωργάκη Δημητρίου ἱερέως* (τοιχ. 1), *ἱστορήθη δέ διά χειρός Γεωργίου Μάρκου ἐκ πόλεως Ἄργους καί τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Νικολάου Μπενιζέλου, Γεωργάκη καί Ἀντώνιος* (τοιχ. 2), *διά χειρός Γεωργίου Κυπριότου καί Ἀντωνίου Μάρκου* (τοιχ. 3).
ΣΥΝΕΡΓ. Γεώργιος καί Ἀντώνιος Μάρκου, Νικόλαος Μπενιζέλος καί Δημήτριος (29).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1732, Κορωπί, Ἀττική[1] 2) καθολικό μονῆς Φανερωμένης, 1735, Σαλαμίνα[2] 3) ν. Ἁγίας Παρασκευῆς, 1751, Μαρκόπουλο, Ἀττική[3]. Ἡ Μ. Λάζαρη ἔχει ἀποδώσει στόν Γ. Κυπριώτη καί στούς συνεργάτες του τοιχογραφικά σύνολα, ὅπως τό καθολικό τῆς μονῆς Ἁγίας Τριάδας στό Μαρκόπουλο, τό ναό τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου στή Βάρη (1763), τό ταφικό παρεκκλήσιο τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη τῆς μονῆς Ὁσίου Μελετίου στόν Κιθαιρώνα (1764), τό μικρό ναό τῆς Ἁγίας Θέκλας στό Μαρκόπουλο, κ.ἄ.[4]
ΒΙΒΛ. Λάζαρη 1982-83, 220-225· *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 115, 116· Ἀρχιμανδρίτου Ἐλευθερίου-Εἰρηνάρχου Θεοδώρου, *Μαρκόπουλο Μεσογαίας. Ἐκκλησίες, Τοιχογραφίες, Πορεία στό Χρόνο*, Ἀθήνα 1994, κυρίως σελ. 63-71, 172-182.

1. Γκητᾶκος 1909, 24· Ξυγγόπουλος 1957, 284 **2.** Γκητᾶκος 1952,

67. Κύπριος Ἰωάννης, Ἁγία Εὐφημία, εἰκ. ἀρ. 2.

18· Ξυγγόπουλος, *ὅ.π.* **3.** Ξυγγόπουλος 1957, 289· Λάζαρη 1982-83, 192, 220-225 **4.** Λάζαρη 1982-83, 224.

Κυπριώτης Δομήνικος 1560
(Ciprioto Domenico).

ΙΔΙΟΤ. Depentor.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται σέ ἔγγραφο τοῦ Μητρώου τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητας τό 1560 στή Βενετία[1].

1. Μέρτζιος 1939, 246.

Κυπριώτης Κυριάκος 1817

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Κυριάκου Κυπριώτη.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἀποτομή Ἰωάννου Προδρόμου, 1817, Βυζαντινό Μουσεῖο, Α.Τ. 1851, Ἀθήνα[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

Κυπριώτης Παΐσιος 1795

ΠΑΤΡ. Νικόλαος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *Παϊσίου ἱερομονάχου τοῦ ἱστορήσαντος του Κυπριότη.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἁγία Παρασκευή, 1795, κώδικας ν. Ἁγίας Παρασκευῆς, Κάστρο, Κεφαλονιά[1].

68. Κυπριώτης Κυριάκος, Ἀποτομή Ἰωάννου Προδρόμου, εἰκ.

1. Μοσχόπουλος 1980-82, 273-274 καί 1990, 230.

Κύρ 16ος αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Κύρ.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Βρεφοκρατούσα, συλλογή Sekulić, Βελιγράδι [1].

1. *Collection Sekulić* 53, ἀρ. 53.

Κυργᾶς (Κυριάκος;) 1698

ΕΙΚΟΝΕΣ 1-3) ΧΣ, ΘΚ καί Ἰω Πρόδρομος, 1698, καθολικό μονῆς Ἁγίου Νικολάου, Μέτσοβο[1].

1. Προκοπίου 1962, 20, εἰκ. 26-28.

Κυριαζῆς (1) 1573

ΚΑΤΑΓ. Θεσσαλία (;).
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *Ἱστορίθη δέ καί διά χειρός κἀμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ Νεοφύτου μοναχοῦ τοῦ Κριτός, ὁμοῦ δέ καί μετά τοῦ Κυριαζῆ τῷ ἱερῖ τό ὄντι ἐκ τῆς αὐτῆς χώρας.*
ΣΥΝΕΡΓ. Νεόφυτος Στρελίτσας-Μπαθᾶς.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου Μητροπόλεως, 1573, Καλαμπάκα[1].

1. Σωτηρίου 1929, 306· Ξυγγόπουλος 1957, 125· Χατζηδάκης 1963α, 11· Chatzidakis 1969-1970, 323, 352· Χατζηνικολάου-Μαραβᾶ 1969, 11· Νικονάνος 1987, 16.

Κυριαζῆς (2) 1816-1828

ΚΑΤΑΓ. Αἶνος Θράκης, Τουρκία.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Κυριαζῆ ἀπό Αἴνου* (εἰκ. 1), *χείρ Κυριαζῆ ἐξ Αἴνου* (εἰκ. 2), *τέχνην μέν Κυριαζῆ Αἰνίτου* (εἰκ. 4).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἀρχάγγελοι Μιχαήλ καί Γαβριήλ, 1816, ν. Ταξιαρχῶν, Δράμα[1] 2) ΘΚ, 1827 καί 3) ΧΣ, 1827, ν. Ἁγίων Ἀντωνίου καί Μαρίνας[2] 4) Μάρτυρες, 1828, ν. Ἁγίου Βλασίου[3] καί 5) ΧΣ, ν. Ἁγίας Παρασκευῆς, Σέρρες[4].

1. Στράτης 1924, 19 **2.** Λαμπάκης 1905, 55, ἀρ. 46, 47 **3.** Λαμπάκης 1905, 60, ἀρ. 65 **4.** Λαμπάκης 1905, 55.

Κυριάκη(ο)ς 1750-1784

ΥΠΟΓΡ. *χύρ τοῦ εὐτελοῦς Κυριάκη* (εἰκ. 1), *χείρ δέ Κυριάκου* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Εὐαγγελισμός ΘΚ, 1750 καί 2) Κοίμηση ΘΚ, 1784, ν. Ἁγίου Δημητρίου, Αἶνος Θράκης, Τουρκία[1].

1. Λαμπάκης 1908, 24.

Κυριακόπουλος Θωμᾶς 1612

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
Κώδικας μέ μικρογραφικά σχέδια, 1612, Archivio della Fava, Βενετία[1].

1. Πληροφορία Μ. Κωνσταντουδάκη.

Κυριακός Μιχαήλ 1633

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ συμβόλαιο τῆς 29ης Αὐγούστου 1633, οἱ ἐπίτροποι τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τῶν Κήπων στόν Αἰγιαλό Ζακύνθου ἀνέθεσαν στόν Μιχαήλ Κυριακό νά ζωγραφίσει δύο εἰκόνες[1].

1. Σισιλιᾶνος 1935, 124· Ζώης 1963, 336 (δίνει χρονολογία 1632)· Κονόμος 1967, 9 καί 1988, 86.

Κυριακός Παντολέων
(Kyriaco Pandolio).

ΕΙΚΟΝΑ Δευτέρα Παρουσία, τ. συλλογή Bay, Κάιρο[1].

1. *Collection Bay*, ἀρ. 10.

Κυριακός 1634

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, εἰκονογράφος καί πατριαρχικός ἔξαρχος.
ΒΙΟΓΡ. Σέ ἔγγραφο τῆς μονῆς Χοζοβιώτισσας τῆς Ἀμοργοῦ μνημονεύεται τό 1634 *Κυριακός ἱερε[ύ]ς εἰκονογράφος καί ἔξαρχος πατριαρχικός*[1].

1. Βογιατζίδης 1918, 136-137.

Κυριάκος (1)

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Κυριάκου.*
ΕΙΚΟΝΑ Εἰς Ἅδου Κάθοδος, φύλλο τριπτύχου, συλλογή Π. Κανελλοπούλου, Ἀθήνα[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

Κυριάκος (2) 1792

ΚΑΤΑΓ. Σύμη.
ΒΙΟΓΡ. Ἐργάστηκε τό 1792 στά Δωδεκάνησα[1].

1. *Ζωγραφική στή Ρόδο 1988* (χ.σελ.).

Κύριλλος (1) 1560

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ δέ Κυρίλλου ἱερομονάχου.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Προδρόμου, 1560, χ. Ἀσκᾶς, Κύπρος[1].

1. Παπαγεωργίου 1975, 363.

Κύριλλος (2) 1688

ΚΑΤΑΓ. Μικρά Ἀσία (;).
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, πρωτοπαπᾶς μητροπόλεως Προύσης.
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Ἀράβισσα, 1688, μονή Μηδικίου, Βιθυνία, Μ. Ἀσία[1].

1. Πάλλας 1975-76, 108, σημ. 2.

Κύριλλος (3) 18ος αἰ.

ΒΙΟΓΡ. Ἕλληνας ζωγράφος εἰκόνων. Ἐργάσθηκε στήν Οὐγγαρία[1].

1. Somogiji 1970, 72.

Κύριλλος (4) 1729

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *Κυρίλου ἱερομονάχου.*
ΕΙΚΟΝΑ ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, 1729, ν. μονῆς Αὐγασίδας, Κύπρος[1].

1. Πληροφορία Χρ. Μπαλτογιάννη 1966.

Κύριλλος (5) 1766

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Κυρίλλου ἱερομονάχου.*
ΕΙΚΟΝΑ Χαράλαμπος, 1766, ν. Ἁγίου Συμεών Στυλίτου, πόλη, Μυτιλήνη[1].

1. Κλεόμβροτος 1976, 161-162.

Κύριλλος (6) 1779-1781

ΚΑΤΑΓ. Δαμασκός.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, Ἕλληνας - καθολικός.
ΕΙΚΟΝΕΣ Λίβανος: 1) Παχώμιος, 1779, ἰδιωτική συλλογή, Βηρυττός[1] 2) Προφήτης Ἠλίας, 1779, μονή Ἁγίου Σωτῆρος, Saida[2] 3) ΘΚ, 1781 4) ΧΣ, 1781, μονή Ἁγίου Ἠλία, Rašmayya[3].

1. *Icones Melkites 1969*, 175, ἀρ. 34 2. *Icones Melkites 1969*, 176, ἀρ. 35 3. *Icones Melkites 1969*, 176-177, ἀρ. 36-37.

Κύριλλος βλ. *Φωτεινός Κύριλλος**

Κύρκος (;) 1712

ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός ζωγράφου Κύρκο καί Παναγιότη.*
ΣΥΝΕΡΓ. Παναγιώτης.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ταξιάρχου Μιχαήλ, 1712, Βυθκούκι (Β. Ἤπειρος), Ἀλβανία[1].

1. Πληροφορία Π.Λ. Βοκοτόπουλου 1989.

Κωνσταντάκης 1687

ΙΔΙΟΤ. Ἁγιογράφος.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται στόν κώδικα τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Πάντων Ζακύνθου. Τό 1687 *ἔδοσα τοῦ Κοσταντάκι τοῦ γιογράφου πού μᾶς ἔκανε τόν ἐπιτάφιο ρεάλια 38*[1]. Ἴσως ταυτίζεται μέ τόν Κωνσταντίνο Φιλήμονα*.

1. Ζώης 1923, 159· Σισιλιᾶνος 1935, 125· Κονόμος 1988, 90.

Κωνστα(ν)ταλάρης Σταῦρος 1782

ΕΙΚΟΝΑ Κοίμηση ΘΚ, 1782, ν. Ἁγίου Νικολάου, χ. Κίρρα (Χρισσός), Φθιώτιδα[1].

1. Κεραμόπουλλος 1931, 165.

Κωνσταντίνος (1) 1530

ΙΔΙΟΤ. Pictor, magister.
ΒΙΟΓΡ. Στά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας ἀναφέρεται ὡς κάτοχος ἀμπελιοῦ στό Χάνδακα, σέ ἔγγραφο τῆς 10ης Ὀκτωβρίου 1530[1]. Ἴσως ταυτίζεται μέ τόν Κωνσταντίνο Σκορδίλη*.

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 349.

Κωνσταντίνος (2) 1604

ΚΑΤΑΓ. Γράμος (Γράμμοστα) Καστοριᾶς.
ΣΥΝΕΡΓ. Μιχαήλ (6).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μονή Θεοτόκου, 1604, Δέλβινο (Β. Ἤπειρος), Ἀλβανία[1].

1. Popa 1966, 1969, 778, εἰκ. 6.

Κωνσταντίνος (3) 1619/20-1653

ΚΑΤΑΓ. Λινοτόπι Καστοριᾶς.
ΠΑΤΡ. Μιχαήλ (8)*.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *Διά χιρος ελαχίστου κ(αί) ἁμαρτολοῦ Κονσταντίνου του ζογράφου ἐκ χώρας λινοτοπί εἰς Καστορίαν* (εἰκ.), *Ἠπό χειρός Μιχαήλ ζωγραφου μετα τοῦ ιου Κῶνσταντίνος ἐκ τ[ῆς] κώμης Λυνοτωπι ἐλαχίστου κ(αί) ἁμαρτωλού* (τοιχ. 1), *ἠπό χειρός Μηχαήλ ζωγράφου μετά τοῦ ηου ατου Κωνστατίνου* [*καί Νικολάου χώρα Λινοτόπι*] (τοιχ. 2), *δι[ά] χηρός Κονσταντήνου του ζωγράφου ελαχίστου κ(αί) αμαρ[τω]λοῦ* (τοιχ. 3), *και ιστορήθη διά χηρός ἐμοῦ Κωνσταντίνου ηυοῦ Μιχαήλ ἐκ χοριό Λινοτωπίου καί μαθητής αυτου Νικολάου* (τοιχ. 4).
ΣΥΝΕΡΓ. Μιχαήλ (8), πατέρας του, καί Νικόλαος (17).
ΕΙΚΟΝΑ Τμῆμα ἐπιστυλίου τέμπλου μέ παράσταση Δεήσεως, 1636, Ἀρχαιολογικό Μουσεῖο, Ἰωάννινα (ἀπό ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Κουκούλι Ζαγορίου, Ἤπειρος)[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Ἁγίου Μηνᾶ, 1619/20, χ. Μονοδένδρι (Βίτσα), Ἰωάννινα[2] 2) ν. Ἁγίου Νικολάου, 1630, χ. Σαρακήνιστα Λιούντζης, Ἀλβανία[3] 3) ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1645/46, χ. Ἐλαφότοπος (Τσερβάρι), Ἰωάννινα[4] 4) Καθολικό μονῆς Προφήτη Ἠλία, 1653, χ. Στεγόπολη Λιούντζης, Ἀλβανία[5].
ΒΙΒΛ. Τούρτα 1986, 264-266 καί 1991, 176-180.

1. Βοκοτόπουλος 1967, 352, πίν. 258· Τούρτα 1986, 264 καί 1992, 54 2. Σάρρος 1914, 103· *ΕΕΒΣ* Β΄, 1925, 329· Ἀθηναγόρας 1929, 15· Βοκοτόπουλος 1966β, 303, πίν. 307γ, 308α· Τούρτα 1986, 14, πίν. 3β καί 1991, 31, 49-180, πίν. 1, 2, 5, 7, 10, 14, 17-19, 21, 23, 24β, 27β, 30β, 31β, 33β, 36β, 37, 38, 40, 43, 62, 65, 69, 73, 77, 87, 88α, 95-97 3. Πουλίτσας 1928, 75· Popa 1966, 55· Τούρτα 1986, 10, 21 καί 1991, 34· Γιακουμῆς 1994, 110-113, εἰκ. 247, 249, 250, 253, 254, 256, 257 4. Βοκοτόπουλος 1966β, 309, πίν. 321α· Τούρτα 1986, 265 καί 1991, 179 5. Πουλίτσας, *ὅ.π.*· Κώνστας 1958, 6· Τούρτα 1986, 29 καί 1991, 39-40· Γιακουμῆς 1994, 116, εἰκ. 264-267.

Κωνσταντίνος (4) 1648

ΥΠΟΓΡ. *δια χειρος καμου του αμαρτολου Κονστ(α)ντηνου.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ταξιάρχη, 1648, χ. Ζίτσα, Ἰωάννινα[1].

1. Τριανταφυλλόπουλος 1973-1974β, 618.

Κωνσταντίνος (5) 1674

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Κωνσταντίνου τοῦ Κρητός.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἰω Πρόδρομος, 1674, ν. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, πόλη, Σκόπελος[1].

1. Λαζαρίδης 1964, 284.

Κωνσταντίνος (6) 1683-1705

ΚΑΤΑΓ. Ἤπειρος (;).
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Ἐργάσθηκε στή Ρουμανία. Συνεργάσθηκε μέ ἕλληνες καί ρουμάνους ζωγράφους.
ΕΙΚΟΝΕΣ 1-4) Τέσσερις μεγάλες φορητές εἰκόνες, ν. Târgovişte, Ρουμανία[1] 5-8) Βάπτιση, Μεταμόρφωση, Ἀνάσταση, Ἀνάληψη (ἀπό τέμπλο ν. μονῆς Cotroceni), Ἐθνικό Μουσεῖο Τέχνης, ἀρ. 3437, Βουκουρέστι[2].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Ρουμανία: 1) ν. Doamnei, 1683, Βουκουρέστι[3] 2) ν. Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου (Dintr-un-Lemn), Βλαχία, 1684[4] 3) Παρεκκλήσιο Târgovişte Mogoşoaia, 1688-90[5] 4) ν. Μεγάλης Ἐκκλησίας, 1694-1704, μονή Hurezi[6] 5) Καθολικό μονῆς Târgovişte, 1698[7] 6) ν. Ἁγίου Γεωργίου Mogoşoaia (παλάτι Brâncoveanu), 1705, Βουκουρέστι[8] 7) ν. μονῆς Cozia, 1707[9] 8) ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1711-12, Polovraci, Βλαχία[10].

1. Δεληγιάννης 1986, 56-57 **2.** *Εἰκόνες τῆς Ρουμανίας 1993*, 67, 68, 70, 72, ἀρ. 18-21 **3.** Stefănescu 1928β, 36· Musicescu 1966, 833· Stavropoulou 1984, 249· Δεληγιάννης, *ὅ.π.*· Δεληγιάννης 1994, 128 καί 1995, 148-149· Vasiliu 1988, εἰκ. 19 **4.** Δεληγιάννης 1994, 129 καί 1995, 149-153 **5.** Stavropoulou, *ὅ.π.*· Vasiliu 1988, εἰκ. 11 **6.** Κουγέας 1925, 523· Ştefănescu 1928β, 33 κ.ἑ.· Vasiliu 1988, 48, εἰκ. 5, 9, 12, 15, 18, 21· Δεληγιάννης 1994, 129 καί 1995, 153-163 **7.** Δεληγιάννης 1986, 56-57· 1994, 129 καί 1995, 164-170 **8.** Vasiliu 1988, 48, εἰκ. 3, 4, 22· Δεληγιάννης 1994, 129 καί 1995, 170-171 **9.** Δεληγιάννης 1994, 129 καί 1995, 171 **10.** Δεληγιάννης 1994, 129 καί 1995, 171-172.

Κωνσταντίνος (7) 1693-1726

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Κωνσταντίνου ἱερομονάχου* (εἰκ. 1, 2, 3, 4, 5).
ΕΙΚΟΝΕΣ Αλβανία, Μουσεῖο Ἀλβανικῆς Μεσαιωνικῆς Τέχνης Κορυτσᾶς: 1) Ἰω Πρόδρομος, 1693 (ἀπό ν. Ἁγίας Παρασκευῆς Ἀρδενίτσας) 2) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, 1710 (ἀπό ν. Ἁγίων Πέτρου καί Παύλου, Βυθκούκι Κορυτσᾶς) 3) ΘΚ ἔνθρονη μέ προφῆτες 4) Γεώργιος καί Δημήτριος, 1703, ν. Παναγίας καί 5) Ἰω Πρόδρομος, 1726, ν. Ἁγίου Ἀθανασίου, Μοσχόπολη[1].

1. Πληροφορίες Π.Λ. Βοκοτόπουλου 1987.

Κωνσταντίνος (8) 18ος αἰ.

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *Κωνσταντίνος ζωγράφος.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ, Musée des Beaux Arts, Βουδαπέστη[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

Κωνσταντίνος (9) 1707-1715

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Κωνσταντίνου ἱερομονάχου* (εἰκ. 1, 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Εὐαγγελισμός καί ἅγιοι, 1707, μητρόπολη, Καστοριά[1] 2) Πέτρος καί Παῦλος, 1715, ν. Ἁγίων Ἀποστόλων, Βέροια[2].

1. Τσαμίσης 1949, 143 **2.** Σταμούλης 1962, 52· Παπαζῶτος 1994, 138.

Κωνσταντίνος (10) 1711-1726

ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός πολυΐστορος καί ὀξυγράφου καλάμου τοῦ πανοσιωτάτου κυρίου κυρ Δαβ(ίδ)... κατ' αὐτόν ξυνορίδος Κωνσταντίνου τε καί Χρήστου* (τοιχ. 2).
ΣΥΝΕΡΓ. Δαβίδ (2) καί Χρῆστος (3).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Μονή Ὁσίου Ναούμ, 1711[1] καί 2) ν. Ἁγίου Νικολάου, 1722-26, Μοσχόπολη, Ἀλβανία[2].

1. Dhamo 1984, 10 **2.** Μαμμόπουλος 1964, 206, 208· Popa 1966, 1969, 780, εἰκ. 4, 5 καί 1972, 148, 149, εἰκ. 15, 16· Γεωργιάδης 1975, εἰκ. 17, 18· Dhamo 1974, εἰκ. 50-62 καί 1984, 10.

Σημείωση: Οἱ ζωγράφοι Κωνσταντίνος (8), (9), (10) ἴσως ταυτίζονται.

69. Κωνσταντίνος (8), ΘΚ, εἰκ.

Κωνσταντίνος (11) 1711

ΚΑΤΑΓ. Κορυτσά.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Κωνσταντίνου ἀπό Κορητζᾶ.*
ΕΙΚΟΝΑ Παναγία πού ἀσπάζεται τό χέρι τοῦ Χριστοῦ, 1711, Ἐκκλησιαστικό Μουσεῖο, Ἀλεξανδρούπολη[1]. Ἐάν πρόκειται γιά λανθασμένη ἀνάγνωση τῆς χρονολογίας τῆς εἰκόνας, ὁ ζωγράφος μπορεῖ νά ταυτισθεῖ μέ τόν Κωνσταντίνο (15).

1. Ρούσσας 1978, 24, ἀρ. 42.

Κωνσταντίνος (12) 1713-1746(;)

ΙΔΙΟΤ. Ἀδριανούπολη.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Κωνσταντίνου* (εἰκ. 1), *χ(είρ) Κ(ων)στ(αντίν)ου Αδ(ριανο)π(ο)λ(ίτου)* (εἰκ. 2-4), *Κωνσταντίνου Ἀδριανοπολίτου* (εἰκ. 7).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἀποκαθήλωση, 1713, παρεκκλήσιο Ἁγίου Παντελεήμονος, Ἀδριανούπολη[1] 2-4) ΧΣ ἡ Ἄμπελος, 1746, ΘΚ Ρίζα Ἰεσσαί, 1746, Γεώργιος δρακοντοκτόνος, 1746, πατριαρχικός ναός Ἁγίου Γεωργίου, Κωνσταντινούπολη[2] 5-6) Νικόλαος ἔνθρονος (ἀποδ.), Ἰω Πρόδρομος (ἀποδ.), πατριαρχικός ναός Ἁγίου Γεωργίου, Κωνσταντινούπολη[3] 7) Τρεῖς παῖδες ἐν καμίνῳ, Μουσεῖο Μπενάκη, Ἀθήνα[4].

1. Λαμπάκης 1911, 12, ἀρ. 384 **2.** *Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο* 1989, 90, εἰκ. 69, 70, 71 **3.** *Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο* 1989, 95 **4.** Σισιλιᾶνος 1935, 50· Ξυγγόπουλος 1936, 87-88, πίν. 44β.

Κωνσταντίνος (13) *(Κωνσταντῆς)* 1721

ΥΠΟΓΡ. *ἐτελειώθη ἐκ χοιρός καμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ καί μαθητοῦ ὑπέρ πάντας τούς μαθητάς Κωνσταντῆς ἐνδεής.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Γεωργίου, 1721, Ἀμπελάκια, Λάρισα[1].

1. Μουτσόπουλος 1977, 304· Δαλαμπύρας 1986α, 181.

Κωνσταντίνος (14) 1728-1746

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Κωνσταντίνου τλήμονος ἱερέως καί δοῦλος τοῦ Θεοῦ Κωνσταντῖνος δέδοκα τέλος ἐμή χειρί τά πάντα* (εἰκ.), *διά χειρός Κωνσταντίνου ἱερέος καί Μυχάλη ἀναγνώστου* (τοιχ. 1), *Κωνσταντίνου ἱερέως μετά τῆς συνοδίας αὐτοῦ* (τοιχ. 2).
ΣΥΝΕΡΓ. Μιχαήλ (14).
ΕΙΚΟΝΕΣ Τέμπλο, 1735, ν. Ἁγίου Δημητρίου, χ. Μαυρίλο, Φθιώτιδα[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Ἁγίου Δημητρίου, 1728, χ. Μαυρίλο, Φθιώτιδα[2] 2) Μονή Ἁγίων Θεοδώρων, 1746, χ. Σοπωτό, Καλάβρυτα[3] 3) Μονή Φανερωμένης, 1746, Ἀροάνια ὄρη (Χελμός), Ἀχαΐα[4].

1. Παπαναγιώτου 1971, 239, 240, εἰκ. 136, 137· Τσιάκας 1995, 32-36, εἰκ. 20-31 **2.** Quinn 1902, 69-70· Λουκόπουλος 1931, 162· Λαζαρίδης 1961-62, 168-169, πίν. 171α, 186α-γ· Βαρούλη-Τυρέλλη 1984, 111, εἰκ. 21· Τσιάκας 1995 (σποραδικά) **3.** Γιαννακόπουλος-Παρασκευόπουλος 1959, 59· Παπαζήσης 1980, 603 **4.** Βέης 1906, 4.

Κωνσταντίνος (15) 1729

ΚΑΤΑΓ. Σμύρνη.
ΥΠΟΓΡ. *η χυρ Κωνσταντίνου Σμυρνέου* (εἰκ. 2).

70. Κωνσταντίνος (16), ΧC ἀναπεσών καί κτητορική ἐπιγραφή, τοιχ. ἀρ. 10.

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ, ΧC καί ἕξι σκηνές, ἰδιωτική συλλογή, Ἑλβετία[1] 2) ΧC καί ΘΚ, 1729, Σιναϊτικό Μετόχι Ἀθηνῶν (συντήρηση στό Βυζαντινό Μουσεῖο)[2].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 262.

1. *Collections Suisses 1968*, ἀρ. 118 2. Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1977, 8, πίν. 8α.

Κωνσταντίνος (16) 1736-1783

ΚΑΤΑΓ. Κορυτσά.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, διδάσκαλος τῆς ζωγραφικῆς τέχνης.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Κωνσταντίνου ἀπό Κορητζά* (εἰκ. 1), *χείρ Κονσταντίνου* (εἰκ. 4), *διά χειρός τόν αυταδελφον Κωνσταντίνου καί Ἀθανασίου ἐκ πώλεος Κορυτζᾶς* (τοιχ. 3), *διά χειρός Κωνσταντίνου καί Ἀθανασίου ἀπό Κορυτσά* (τοιχ. 6), *διά χειρός Κωνσταντίνου καί ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀθανασίου ἐκ πόλεως Κορυτσᾶς* (τοιχ. 7), *διά χειρῶν αὐταδέλφων Κωνσταντίνου καί Ἀθανασίου ἐκ πόλεως Κοριτζᾶς* (τοιχ. 8), *διά χειρός Κωνσταντίνου καί Ἀθανασίου* (τοιχ. 10), *χειρί Κωνσταντίνου καί Ἀθανασίου* (τοιχ. 11), *διά χιρός Κωνσταντίνου* (τοιχ. 12), *σπουδῇ καί ἐπιμελείᾳ τῶν ὀρθοδόξων ζωγράφων τοῦ τιμίου Κωνσταντίνου καί κυροῦ Ἀθανασίου καί Ναούμ λογιωτάτου τῶν ἐκ Κορυτζᾶς τελούντων* (τοιχ. 14).
ΣΥΝΕΡΓ. Τέρπος, γιός του, Ἀθανάσιος (5), ἀδελφός, καί Ναούμ, ἀνηψιός του.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τόν κώδικα τῆς μονῆς Πέτρου καί Παύλου στό Βυθκούκι (βλ. τοιχ. 14), οἱ ζωγράφοι Κωνσταντίνος καί Ἀθανάσιος ἐζωγράφισαν τό ναό ἀντί 700 γροσίων, τά ὁποῖα ἔφερε ἀπό τήν Οὐγγαρία ὁ Ταράσιος, ἡγούμενος τῆς μονῆς[1]. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο συμφωνητικό τῆς μονῆς Ξηροποτάμου, ὁ Κωνσταντίνος ἀνέλαβε τόν Μάιο τοῦ 1782 τήν τοιχογράφηση τοῦ καθολικοῦ, δύο παρεκκλησίων καί δύο ναρθήκων τῆς μονῆς, μαζί μέ τόν ἀδελφό του Ἀθανάσιο*. Ἀπό τό συμφωνητικό αὐτό ἀντλοῦμε στοιχεῖα γιά τά ὑλικά, τήν ἀμοιβή τῶν ζωγράφων καί τό εἰκονογραφικό πρόγραμμα πού θά γινόταν μέ βάση ἕνα κατάστιχο τοῦ Καισάριου Δαπόντε (βλ. *Ἀθανάσιος* (5), ΒΙΟΓΡ.).

Ἕνα ἀντίγραφο τοῦ συμφωνητικοῦ, πού σώζεται μέ μερικές φθορές στήν ἴδια μονή, μᾶς πληροφορεῖ ὅτι οἱ *λογιώτατοι διδάσκαλοι κυρ Κωνσταντής καί κυρ [Ἀθανάσιος]... ὑποσχέθηκαν ν[ά κάμουν] τήν τέχνην τους μέ μεγάλην ἐπιμέλειαν, μέ κεκρυ[μένα ὅπου] ἔχουν, τρόπον τινά νά ἔχη διαφορά ἀπό ὁλ[ας τας ιστορίας] οσας ἑκαμαν εδώ εἰς το Ἅγιον Ὄρος... υποσχέθημεν δέ καί ἐμεῖς* (οἱ μοναχοί) *νά κοιτάζομεν με επιμέλειαν εις το φαγί τους φροντίζοντας δε αείποτε [καί διά] κρέας...*[2]. Τό ἔργο τῆς τοιχογραφήσεως τῆς μονῆς Ξηροποτάμου ὁλοκληρώθηκε τό 1783 (βλ. τοιχ. 13).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Εἰκόνα, 1741, γραφεῖο μητροπόλεως, Ἀλεξανδρούπολη[3] 2) Γεώργιος καί Δημήτριος, 1757, κυριακό, σκήτη Ξενοφῶντος, Ἄθως[4] 3) Ἀρχάγγελοι καί Νικόλαος, 1766, μονή Δοχειαρίου, Ἄθως[5] 4) Γέννηση καί Στέφανος, 1770, Ἐθνικό Μουσεῖο Τέχνης, Κορυτσά[6] 5-8) Εἰκόνες εἰκονοστασίου, 1770/71, ν. Ζωοδόχου Πηγῆς, Κορυτσά[7].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Ἁγίων Ἀναργύρων, 1736, μονή Πέτρου καί Παύλου, Κορυτσά[8] 2) Μονή Γεννήσεως Θεοτόκου Ἀρδενίτσας, 1740, (Β. Ἤπειρος) Ἀλβανία[9] 3) ν. Ἁγίου Ἀθανασίου, 1744/45, Μοσχόπολη, Ἀλβανία[10] 4) Καθολικό μονῆς Φιλοθέου, 1746, Ἄθως[11] 5) ν. Ἁγίου Νικολάου, 1750, Μοσχόπολη, Ἀλβανία[12] 6) ν. Ἁγίων Ἀναργύρων, 1750, Βυθκούκι, Ἀλβανία[13] 7) ν., 1752 καί 8) Ἐσωνάρθηκας, 1765, μονή Φιλοθέου, Ἄθως[14] 9) Σλαβική σκήτη, Bogorodica, 1757[15] 10) Κυριακό, σκήτη Ἁγίας Ἄννας, 1757, Ἄθως[16] 11) Σκήτη Ξενοφῶντος, 1766, Ἄθως[17] 12) Μονή Ἁγίου Δημητρίου, 1774, χ. Βλάστη, Κοζάνη[18] 13) ν. Ἁγίου Γεωργίου, 1782, Λούμποφσκ, Ἀλβανία[19] 14) Καθολικό μονῆς Ξηροποτάμου, 1783, Ἄθως[20] 15) Μονή Bigor, 1795, Petite Reka, Ἀλβανία[21] 16) Μονή Πέτρου καί Παύλου, Βυθκούκι, Ἀλβανία[22] 17) ν. Ἁγίου Νικολάου, Opar, Ἀλβανία[23].

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 250 καί 1982, 423· *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 108.

1. Βαφείδης 1900, 318, 319, σημ. ζ΄ **2.** Πολυβίου 1987, 67 **3.** Σημ. Εὐγ. Χατζηδάκη 1976 **4.** Σμυρνάκης 1903, 626 **5.** Κτενᾶς 1926, 57 **6.** Πληροφορία Π.Λ. Βοκοτόπουλου 1987 **7.** Popa-Sulo 1974, 80-85 **8.** Βαφείδης 1900, 319 **9.** Γιακουμῆς 1994, 76-77, εἰκ. 161 **10.** Κουρίλας 1934, 153, 155· Popa 1968, εἰκ. 7· Γεωργιάδης 1975, 26, 28· Μπούρας 1988, 14 **11.** Τσιγαρίδας 1976, 280 **12.** Κουρίλας, *ὅ.π.*· Ducellier 1965, 202, εἰκ. 25· Popa 1966, 781· Γεωργιάδης, *ὅ.π.* **13.** Πληροφορία Π.Λ. Βοκοτόπουλου 1989 **14.** Σμυρνάκης 1903, 584· Millet-Pargoire-Petit 1904, ἀρ. 295, 296· Dhamo 1984, 12-13 **15.** Dhamo, *ὅ.π.* **16.** Τσιγαρίδας 1976, 226, 282, πίν. 225β· Dhamo, *ὅ.π.* (χρονολογία 1755) **17.** Σμυρνάκης 1903, 626· Χατζηδάκης 1982, 423 **18.** Καλινδέρης 1940, 29· Μακρῆς 1981, 23-24 **19.** Σμυρνάκης, *ὅ.π.*· Γιακουμῆς 1994, 72-73, εἰκ. 148 **20.** Millet-Pargoire-Petit 1904, ἀρ. 542· Dhamo, *ὅ.π.*· Πολυβίου 1987, 67-68 **21.** Dhamo, *ὅ.π.* **22.** Βαφείδης 1900, 319 **23.** Ducellier 1965, 202· Popa 1966, 780.

Κωνσταντίνος (17) 1744-1748

ΙΔΙΟΤ. Ἱεροδιάκονος.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Κωνσταντίνου ἱεροδιακόνου ἐκ Σπαθείας* (εἰκ. 1, 2).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, 1744, μονή Γεννήσεως Θεοτόκου Ἀρδενίτσας (Β. Ἤπειρος), Ἀλβανία 2) ΧΣ Παντοκράτωρ, 1748, Ἐθνικό Μουσεῖο Μεσαιωνικῆς Τέχνης, Κορυτσά[1].

1. Πληροφορίες Π.Λ. Βοκοτόπουλου.

Κωνσταντίνος (18) 1745(;)

ΚΑΤΑΓ. Ἤπειρος.

ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός εὐτελοῦς ζωγράφου Κωνσταντίνου καί Ἀναστασίου καί Ἰωάννου.*

ΣΥΝΕΡΓ. Ἀναστάσιος (7) καί Ἰωάννης (56).

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μονή Βελλᾶς, 1745 (;), Ἰωάννινα[1].

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 252.

1. Ἀθηναγόρας 1929, 22.

Κωνσταντίνος (19) 1753-1754

ΚΑΤΑΓ. Τῆνος.

ΥΠΟΓΡ. *Ἡ χείρ Κωνσταντίνου ἐκ νίσου Τίνου* (εἰκ. 2).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Προφήτης Ἠλίας, 1753 καί 2) ΘΚ Ρόδον τό Ἀμάραντον, 1754, ν. Τιμίου Σταυροῦ, χ. Πύργος, Τῆνος[1].

1. Κουτελάκης 1988, 255.

Κωνσταντίνος (20) 1758-1779

ΚΑΤΑΓ. Χιονιάδες Ἰωαννίνων.

ΒΙΟΓΡ. Ἴσως ταυτίζεται μέ τόν Κώνστα.

ΥΠΟΓΡ. *διά χηρός Κωνσταντίνου εκ κόμης Χιονάδων* (εἰκ. 2), *διά χειρός Κωνσταντίνου εκ κώμης Χιονάδες* (εἰκ. 3), *διά χειρός Κωνσταντίνου Μιχαήλ ἐκ κώμης Χιώναδες* (εἰκ. 4), *χήρ Κωνσταντήνου* (εἰκ. 8), *διά χιρός Κονσταντίνου Μιχαῦλ Μιχαῖλ ἐκ (κ)ώμης Χ(ι)ονάδους* (τοιχ. 1), *διά χειρός Κωνσταντίνου καί Μιχαήλ ἐκ χώρας Χιονάδες* (τοιχ. 2), *διά χιρός Κων-*

σταντίνου κε Μιχάλι Μιχάλι κέ Ἰοάννι ἐκ χόρας Χιονάδες (τοιχ. 3).
ΣΥΝΕΡΓ. Ἰωάννης (70), Μιχαήλ (19).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἰω Πρόδρομος, 1758, ν. Ἁγίου Νικολάου, χ. Βασιλειάδα, Καστοριά[1] 2) Γεώργιος, 1760, ν. Ἁγίου Ἀθανασίου, χ. Μόλιστα, Ἰωάννινα[2] 3) Ἰω Πρόδρομος, 1763, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Αὐγερινός (Κωστάντσικο), Κοζάνη[3] 4) Γεώργιος, 1764, ν. Εἰσοδίων Θεοτόκου, χ. Βυθός, Κοζάνη[4] 5) Εἰκόνα, 1767, ν. Ἁγίου Ἀθανασίου, χ. Πεντάλοφος, Κοζάνη[5] 6) ΧC, 1769, μονή Ἁγίας Τριάδας, χ. Πύργος, Ἰωάννινα[6] 7) ΘΚ, 1770, ν. Παναγίας, μονή Ἄβελ, χ. Βήσσανη, Ἰωάννινα[7] 8) Εἰκόνες τέμπλου, 1774, ν. Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου, χ. Σπηλιά, Λάρισα[8] 9) Εἰκόνες τέμπλου (ἀποδ.), ν. μονῆς Ἁγίου Ἀχιλλείου, χ. Πεντάλοφος (Ζουπάνι), Κοζάνη[9].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Παναγίας, μονή Ἄβελ, 1770, χ. Βήσσανη, Ἰωάννινα[10] 2) ν. μονῆς Ἁγίου Ἀχιλλείου, 1774, χ. Πεντάλοφος (Ζουπάνι), Κοζάνη[11] 3) ν. Ἁγίου Γεωργίου, 1779, χ. Ὀξύνεια Καλαμπάκας[12].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 255.

1. Τσαμίσης 1949, 158 **2.** Παΐσιος 1956, 39 καί 1960, 979-980· Κωνστάντιος 1978, 211 **3.** Καλινδέρης 1940, 43· Παΐσιος 1960, 979-980 καί 1961, 398· Παπαζήσης 1981, 182 (ἀποδίδει στό ζωγράφο δύο ἀκόμη εἰκόνες στόν ἴδιο ναό) **4.** Καλινδέρης 1940, 40· Παΐσιος 1961, 398 **5.** Παΐσιος, *ὅ.π.*· Παπαζήσης 1987, 182 **6.** Παΐσιος, *ὅ.π.* **7.** Παΐσιος 1955, 637 **8.** Δαλαμπύρας 1984, 40 **9.** Παΐσιος 1961, 399· Βαρσαμίδης 1990, 23 **10.** Παΐσιος 1955, 637 καί 1961, 398· Τζάκου 1982α, 63-64, εἰκ. 12-15 **11.** Καλινδέρης 1940, 36· Μακρῆς 1974, 52· Παπαζήσης 1987, 183 **12.** Κουρκουτίδου 1967, 313· Παπαζήσης, *ὅ.π.*· Βαρσαμίδης, *ὅ.π.*

Κωνσταντίνος (21) 1769-177[2]

ΚΑΤΑΓ. Ζάτουνα Ἀρκαδίας.
ΥΠΟΓΡ. *Ἐγένετο δέ διά χειρός ἐμοῦ Ἰωάννου ἱερέως καί Κωνσταντίνου ἐκ Ζάτουνας* (τοιχ. 1), *χείρ Κωνσταντίνου καί Σπύλιου ἐκ Ζάτουνας καί Γεωργίου ηερεος εκ Κάμπου* (τοιχ. 2).
ΣΥΝΕΡΓ. Γερανάκης Γεώργιος, Ἰωάννης (64) καί Σπήλιος.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Μονή Προδρόμου, 1769, ἀνάμεσα στό Ἀλεποχώρι καί τό Γεράκι, Λακωνία[1] 2) ν. Ἰω Προδρόμου καί Ἁγίου Νικολάου, 177[2], Μαλευριάνικα Ζαρνάτας, Μάνη[2].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 258 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 117.

1. Ζησίου 1909, 130, 131· Γιαννακόπουλος-Παρασκευόπουλος 1959, 60 **2.** Κουγέας 1966, 250· Πετρονώτης 1982β, 131 (χρονολογεῖ στά 1775).

Κωνσταντίνος (22) 1771

ΙΔΙΟΤ. Εἰκονογράφος.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Κωνσταντίνου εἰκονογράφου.*
ΕΙΚΟΝΑ Ὑπαπαντή, 1771, ν. Ἁγίου Γεωργίου (ἀπό ν. Εὐαγγελιστρίας), Κάστρο, Κεφαλονιά[1].

1. Ζησίου 1900, 244, πίν. ΙΒ΄. 3.

Κωνσταντίνος (23) 1774-1778

ΚΑΤΑΓ. Ἰωάννινα.
ΠΑΤΡ. Ἰωάννης.
ΥΠΟΓΡ. *ἐκ χειρός Κωνσταντίνου Ἰωαννίτη* (εἰκ. 1), *διά χειρός δέ Κωνσταντίνου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων* (εἰκ. 2), *χείρ Κωνσταντίνου Ἰωαννίτου* (εἰκ. 3), *διά χειρός Κωνσταντίνου Ἰωάννου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων* (εἰκ. 4).
ΒΙΟΓΡ. Ἐργάσθηκε στίς Κυκλάδες.
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧC, 1774 καί 2) Αἰκατερίνη, 1774, ν. Ἁγίας Αἰκατερίνης, χ. Κάμπος, Τῆνος[1] 3) Μεταμόρφωση, 1774, ν. Μεταμορφώσεως, χ. Μεγαλοχώρι, Λέσβος[2] 4) Χαράλαμπος, 1778, ν. Ἁγίων Ἀναργύρων[3] καί 5) Εἰκόνα, ν. Ἁγίου Βασιλείου, Σίκινος[4].

1. Βασιλειάδης 1962, 243, σημ. 1· Δρανδάκης 1964, 433, 434· Κουτελάκης 1988, 255 **2.** Κλεόμβροτος 1974, 283 **3.** Γαβαλᾶς 1885, 49· Κουτελάκης, *ὅ.π.* (ἀναφέρει τρεῖς εἰκόνες) **4.** Κουτελάκης, *ὅ.π.*

Κωνσταντίνος (24) 1784

ΚΑΤΑΓ. Φορτόσι, Κατσανοχώρια Ἰωαννίνων.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *ἱστορήθη διά χιρός Κωνσταντίνου ἱερέως ἐξ Ἰωαννίνων, ἐκόμης Φορτόσι.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1784, χ. Ἀλεποχώρι Μπότσαρη, Λάκκα Σουλίου, Ἰωάννινα[1].

1. Σούλης 1934, 101· Μακρῆς, *Χιοναδίτες*, 46 καί 1979, 221 (ἀναφέρει χρονολογία 1778. Ἡ ἐπιγραφή πού ἀναφέρει ὁ συγγραφέας δίπλα στήν παράσταση τοῦ δωρητῆ: *ἐζωγραφίσθη οὗτος στανικῶς*, μᾶλλον δέν ἀνήκει στό ζωγράφο).

Κωνσταντίνος (25) 1784-1789

ΚΑΤΑΓ. Πηγές (Βρεστενίτσα), Ἄρτα.
ΙΔΙΟΤ. Διάκονος, ἱστοριστής.
ΥΠΟΓΡ. *χίρ Κωνσταντίνου* (εἰκ. 1), *διά χειρός Κων(σταντί)νου δ(ιακό)νου* (εἰκ. 2), *διά χειρός Κωνσταν-*

τήνου ε(κ) κομης Βρεστενίτζας (τοιχ. 1), *διά χειρός Κωνσταντίνου ἐκ κόμης Βρεσθενίτσης μετά τῶν μαθητῶν μου Ἰωάννου καί Γεωργίου* (τοιχ. 2), *τοῦ μέν ἱστοριστοῦ Κωνσταντίνου* (τοιχ. 3).

ΣΥΝΕΡΓ. Γεώργιος (40), Ἰωάννης (74), μαθητές του.

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Φιλοξενία Ἀβραάμ, 1785, ν. Ἁγίας Τριάδας, Χάλκη, Κωνσταντινούπολη[1] 2) ΘΚ ἔνθρονη, Ρόδον τό Ἀμάραντον, 1789, ν. Ἁγίου Νικολάου, Καπέσοβο, Ἰωάννινα[2].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Παρεκκλήσιο Ταξιαρχῶν, 1784 καί 2) Νάρθηκας μονῆς Κατουσίου, 1788, χ. Ἀνθηρό (Μπουκοβίτσα), Καρδίτσα[3] 3) Νάρθηκας μονῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου Πέτρας, 1789, Καρδίτσα[4].

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 255 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 113.

---

1. Λαμπάκης 1911, 46, ἀρ. 436 **2.** Σούλης 1934, 95 (χρονολογία: 1749)· Βοκοτόπουλος 1976α, 216, πίν. 163γ **3.** Ἰεζεκιήλ 1928, 142-143· Ὀρλάνδος 1939-1940β, 197· Ἀγραφιώτης 1987, 199-200 (χρονολογεῖ τό παρεκκλήσιο τῶν Ταξιαρχῶν στά 1788) **4.** Ἰεζεκιήλ 1929α, 42· Μυλωνᾶς 1982, 131, εἰκ. 24.

Κωνσταντίνος (26) 1787-1809

ΚΑΤΑΓ. Κορίτιανη Ἰωαννίνων.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.

ΥΠΟΓΡ. *διά χειρων δέ ημῶν τοῦ Γεωργίου καί Χριστοδουλου καί Κωνσταντίνου* (εἰκ.), *καί διά χειρός οἱ κάτωθεν ἕξι κουμπέδες Κωνσταντίνου Ἱερέως ἐκ τῆς χώρας ταύτης καί Σέριου μαθητοῦ αὐτοῦ* (τοιχ. 1), *Ἱστορήθη διά χειρός ἐμοῦ ταπεινοῦ Κωνσταντίνου καί Στέριου τῶν Ἱερέων ἐκ κώμης Κορίτανης* (τοιχ. 3), *διά χειρός Κωνσταντίνου κέ Στέριου τῶν ἱερέων Χριστοδούλου καί Ἰωάννου* (τοιχ. 4), *δηά χηρός Κωνσταντίνου ἱερέος, Στερίου ἱερέος, Χρίστου κε Ἰωάννου ἐξ Ἰοαν(ν)ίνων ἐκ κόμης Κορήτανης* (τοιχ. 5), *διά χειρός Κωνσταντίνου καί Στεργίου τῶν ἱερέων Χριστοδούλου Ιοάνου Κωνσταντίνου εκ κόμης Καρήτανης* (τοιχ. 6), *διά χειρός Κωνσταντίνου ἱερέος Στεργίου ἱερέος Χρίστου Ἰωάννου ἱερέος ἐκ κόμης Κορίτιανης* (τοιχ. 7), *διά χειρός Κωνσταντίνου ἱερέως μετά τῶν δύο υἱῶν αὐτοῦ Ἰω(άννου) ἱερέως καί Χριστοδούλου ἐκ κόμης Καρίτιανης* (τοιχ. 8).

ΣΥΝΕΡΓ. Γεώργιος (39), Ἰωάννης (77), Πλακίδας, Ἀθανάσιος καί Νικόλαος, Στέρ(γ)ιος (3) καί Χρίστος (2).

ΕΙΚΟΝΑ Ἀθανάσιος, 1809, μονή Ἁγίου Ἀθανασίου, Τσαρίτσανη, Λάρισα[1].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Ἤπειρος: 1) ν. μονῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου Φανερωμένης, 1787, χ. Φορτόσι, Ἰωάννινα[2] 2) ν. Ἁγίου Βλασίου, 1788[3] καί 3) ν. Ἁγίου Μηνᾶ, 1788, χ. Ἀετορράχη, Ἰωάννινα[4] 4) ν. Γενεσίου Θεοτόκου, 1797, χ. Θεσπρωτικό, Πρέβεζα[5] 5) Μονή Βυλίζης, 1797, χ. Ματσούκι, Ἰωάννινα[6] 6) ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1798, χ. Βαρλαάμ, Ἰωάννινα[7] 7) ν. Ἁγίου Σώζοντος, 1801, χ. Ἀνώγειο, Πρέβεζα[8] 8) ν. Φανερωμένης, 1803, χ. Παπαδάτες, Λάκκα Σουλίου[9].

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 252 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 110.

---

1. Δαλαμπύρας 1987α, 109. Εἰκόνα ἔνθρονης Θεοτόκου μέ χρονολογία 1791 καί ὑπογραφή: *χειρ Κωνσταντίνου ιερεος εκ Κορύτιανης* ὑπάρχει στή μονή Ἁγίου Νικολάου στή Σκλίβανη Ἰωαννίνων (Φρ. Κεφαλλωνίτου, 8η Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων, ΑΔ 43 (1988), Β1-Χρονικά, 329) **2.** Σούλης 1934, 99· Χατζηνικολάου 1966, 297· Βοκοτόπουλος 1966β, 297· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1973-74α, 602, πίν. 420γ καί 421α-β **3.** Daux 1960, 746, εἰκ. 3 **4.** Χατζηνικολάου 1966, 297· Σδρόλια 1994, 41 **5.** Τζάκου 1982, 116, εἰκ. 16 **6.** Λάμπρος 1892, 354 (χρονολογεῖ στά 1793)· Βοκοτόπουλος 1972α, 469, πίν. 405-406α **7.** Τριανταφυλλόπουλος 1977α, 168, πίν. 105α **8.** Σούλης 1934, 106 **9.** Σούλης 1934, 108.

Κωνσταντίνος (27) 1826-1845

ΚΑΤΑΓ. Ἰωάννινα.

ΠΑΤΡ. Θεοδόσιος.

ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Θεοδοσίου καί Κωνσταντίνου υἱοῦ αὐτοῦ* (εἰκ.), *διά δέ χειρός Θεοδοσίου καί Κωνσταντίνου υἱοῦ αὐτοῦ τῶν Ἰωαννιτῶν* (τοιχ. 1, 2).

ΣΥΝΕΡΓ. Θεοδόσιος (5), πατέρας του.

ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Ὁδηγήτρια, 1845, μονή Γενεσίου Θεοτόκου, χ. Δραμεσιοί Δωδώνης, Ἰωάννινα[1].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Ἤπειρος: 1) ν. Θεοτόκου, 1826, χ. Ἀνάργυροι (Βράβορη) Δωδώνης[2] 2) ν. Ἁγίου Νικολάου, 1832, χ. Μάρμαρα (Σαντοβίτσα), Ἰωάννινα[3] 3) Μονή Παλιουρῆς, 1833, Ἰωάννινα[4].

---

1. Τριανταφυλλόπουλος 1978β, 20 **2.** Μπέττης 1964, 406 **3.** Σούλης 1934, 117, ἀρ. 140 **4.** Χατζηνικολάου 1966, 296· *Μοναστήρια Νήσου Ἰωαννίνων*, εἰκ. 502-507 (Φρ. Κεφαλλωνίτου).

Κωνσταντίνος (28) 1834

ΚΑΤΑΓ. Καρυά Λάρισας.

ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός ἐμοῦ Κωνσταντίνου ἀπό Ὀλύμπου Καρυ[ᾶ]ς.*

ΕΙΚΟΝΑ Κωνσταντίνος καί Ἑλένη, 1834, ν. Παναγίας, Τσαρίτσανη, Λάρισα[1].

---

1. Δαλαμπύρας 1987α, 103-104.

Κωνσταντίνος (29) 1843

ΚΑΤΑΓ. Κυδωνίες (Ἀϊβαλί) Μ. Ἀσίας.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Κωνσταντίνου τοῦ Κυδωνιέως.*
ΕΙΚΟΝΑ Τρεῖς Ἱεράρχες, 1843, ν. Ταξιαρχῶν, χ. Παπάδος Γέρας, Μυτιλήνη[1].

1. Κλεόμβροτος 1981, 148.

Κώνστας 1747-1755

ΚΑΤΑΓ. Χιονιάδες Ἰωαννίνων.
ΒΙΟΓΡ. Ἴσως ταυτίζεται μέ τόν Κωνσταντίνο (20)*
ΠΑΤΡ. Θεοδόσης.
ΥΠΟΓΡ. *διά χηρός Κώνστα ἐκ κώμης Χιωνάδες* (εἰκ. 1), *διά χιρός Κώνστα Θεοδόσι* (εἰκ. 2), *δηά χιρός Κώνστας ἐκ κώμις Χιονάδες* (εἰκ. 3).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Γεώργιος, 1747, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Βούρμπιανη, Ἰωάννινα[1] 2) Ἰω Πρόδρομος, 1755, ν. Ἁγίου Ἀθανασίου, Χιονάδες[2] 3-8) ΧΣ, ΘΚ, Ἰω Πρόδρομος, Ἀθανάσιος, Νικόλαος καί Εὐαγγελισμός ΘΚ, 1755, ν. Εὐαγγελιστρίας, χ. Λακκώματα, Καστοριά[3].

1. Παΐσιος 1960, 979 καί 1961, 379· Παπαζήσης 1981, 181 **2.** Παΐσιος 1960, 979, εἰκ. 3, 4 καί 1961, 397 (ἀναφέρει ὑπογραφή τοῦ ζωγράφου σέ ἰδιωτικό ἔγγραφο τοῦ ἔτους 1764)· Παπαζήσης, *ὅ.π.* **3.** Παΐσιος, *ὅ.π.*· Παπαζήσης, *ὅ.π.*.

Κωντοϊωάννου(ης) Νικόλαος 17ος αἰ.

ΕΙΚΟΝΑ ΧΣ Παντοκράτωρ, 17ος αἰ., μουσεῖο Παροικιᾶς, Πάρος[1].

1. Πληροφορία Ἀγγ. Μητσάνη.

Κώστας (1) 1589

ΚΑΤΑΓ. Λινοτόπι Καστοριᾶς.
ΥΠΟΓΡ. *ζογράφη Μιχαῆλ κε Κοστα ης Καστορήας χώρας Ληνοτώπη.*
ΣΥΝΕΡΓ. Μιχαήλ (5).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μονή Φωτμοῦ, 1589, Αἰτωλία[1].
ΒΙΒΛ. Τούρτα 1986, 337 καί 1991, 227.

1. *ΕΕΒΣ* Β΄, 1925, 322· Λουκόπουλος 1928, 312, 313, σχ. 3· Chatzidakis 1953, 23· Τούρτα 1986, 6, πίν. 2α καί 1991, 26, πίν. 26α.

Κώστας (2) 1617

ΣΥΝΕΡΓ. Δημήτριος (7) καί Θεόδωρος (4).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Ἀθανασίου, 1617, χ. Κλειδωνιάβιστα (Βοϊδομάτης), Ἰωάννινα[1].

1. *BCH* LXXXII, 1958, 741, εἰκ. 25· Τριανταφυλλόπουλος 1975β, 19, εἰκ. 14-29.

Λαγκάδης Νικόλαος 1766

ΥΠΟΓΡ. *χύρ Νικολάου Λαγκάδη.*
ΕΙΚΟΝΑ Πεντηκοστή, 1766, μονή Τίμιοβας (Δήμιοβας), Μεσσηνία[1].

1. Κουγέας 1956, 11-12.

Λαδάκης Ζωρζῆς 1791

ΚΑΤΑΓ. Χίος (;).
ΥΠΟΓΡ. *Ἱστορήθη καί πάλι ἐκ δευτέρου διά χειρός Ζωρζῆ Λαδάκη καί Ἀνδρέου Ἀνδριανοπολίτου.*
ΣΥΝΕΡΓ. Ἀνδρέας (2).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Νικολάου, 1791, χ. Καρδάμυλα, Χίος[1].

1. Ζολώτας 1908, 320, ἀρ. 53.

Λάζαρος 1789-1822

ΚΑΤΑΓ. Ἄνω Πεδινά (Σουδενά), Ἰωάννινα.
ΠΑΤΡ. Παπα-Ἰωάννης.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός κάμοῦ Λαζάρου ὁ ἐξ Ἄνω Σουδενά* (εἰκ. 1), *διά χειρός Λαζάρου ἐξ Ἄνω Σουδενόν* (εἰκ. 2), *διά χειρός δέ κάμοῦ του ἀναξίου ἐξ Ἄνω Σουδενά Λαζάρου* (εἰκ. 3), *διά χειρός Λαζάρου* (εἰκ. 4, 34, 35), *δηά χειρός Λαζάρου κ(αί) ἀνηστιοῦ αὐτοῦ ἐκόμης αὐτῆς* (εἰκ. 6), *διά χειρός Λαζάρου ἐξ Ἄνω Σ(ουδενά) Ζαγορήου* (εἰκ. 7, 8), *διά χειρός Λαζάρου ἐξ Ἄνω Σουδενῶν* (εἰκ. 9), *διά χειρός Λαζάρου Κανίκη ... αὐτοῦ Λάζου ἀπό Σουδενά* (εἰκ. 10), *διά χειρός Λαζάρου καί ἀνηψιοῦ αὐτοῦ Λαζάρου ἐξ Ἄνω Σουδενά* (εἰκ. 12), *ἱστορήθη διά χαιρός ἡμῶν τῶν ταποινῶν ζωγράφων Λαζάρου καί ἀνιψιοῦ αὐτοῦ Λάζου ἐξ Ἄνω Σουδενά* (εἰκ. 28), *δια χιρος ημῶν τῶν ταπινῶν ζωγράφων Λαζάρου καί ἀνηψιοῦ αὐτοῦ Λάζω πλου παπα Ἰω(άννη)* (εἰκ. 29), *διά χειρός Λαζάρων ἐξ Ἄνω Σουδηνῶν* (εἰκ. 30), *διά χειρός καμοῦ τοῦ ἀναξίου Λάζουκα παπα Ἰω(άννου) καί ἀνιστιοῦ αὐτοῦ Λάζου Κανάκι* (εἰκ.

71. Λάζαρος, ΘΚ Πορταΐτισσα Ἰβήρων, εἰκ. ἀρ. 1.

31), *χείρ Λ(α)ζ(ά)ρ(ου)* (εἰκ. 32), *διά χειρός καμοῦ του εὐτελοῦς Λαζάρου παπα Ἰωάννου ε(κ) κώμης αὐτῆς* (εἰκ. 33), *διά χειρός Λαζάρου ἐξ Ἄνω Σουδενά* (εἰκ. 37), *διά χειρός ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ Λαζάρου ἐξ Ἄνω Σουδενά υἱοῦ Ἰωάννου ἱερέως* (τοιχ. 1), *διά χειρός κἀμοῦ τοῦ εὐτελοῦς Λαζάρου παπᾶ Ἰωάννου καί ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Λάζου Κανήκη* (τοιχ. 2).

ΣΥΝΕΡΓ. Λάζαρος Κανή(ά,ί)κης, ἀνηψιός του.

ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀθήνα: 1) ΘΚ Πορταΐτισσα τῶν Ἰβήρων, 1789, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ. 2856/1737[1] Δ. Μακεδονία: 2) ΧΣ, 1802, ν. Προφήτη Ἠλία, χ. Βλάστη, Κοζάνη[2] Ἤπειρος: 3) ΧΣ, 1790, μονή Βελλᾶς, Ἰωάννινα[3] 4) ΧΣ, 1795 5) Εὐαγγελισμός ΘΚ, 1798 6) Κοίμηση ΘΚ, 1810, μονή Εὐαγγελιστρίας, χ. Ἄνω Πεδινά[4] 7) Κοίμηση ΘΚ, 1798 καί 8) Ἰω Πρόδρομος, 1798, ν. Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου, χ. Ἐπισκοπή (Β. Ἤπειρος), Ἀλβανία[5] 9) ΘΚ, 1808 καί 10) Εἰκόνες τέμπλου, 1811, μονή Προφήτου Ἠλιοῦ, χ. Μονοδένδρι[6] 11) Σπυρίδων, 1809 12-27) Ἑορτές τέμπλου, 1809 28) ΘΚ, 1810, ν. Ἁγίου Νικολάου, χ. Ἐλαφότοπος (Τσερβάρι)[7] 29) ΧΣ, 1811 30) Γεώργιος, 1815 31) Σύναξη Ταξιαρχῶν, 1817 32) Μακκαβαῖοι, 1829 καί 33) Χαράλαμπος, ν. Ἁγίου Δημητρίου, χ. Ἄνω Πεδινά[8] 34) Χαράλαμπος, 1812, ν. Ἁγίου Ἀθανασίου, χ. Μονοδένδρι[9] 35) Εἰκόνες, περίπου 1810-1819, μονή Ἁγίας Παρασκευῆς, χ. Ἄνω Πεδινά[10] 36) Εἰκόνες, 1819-1822, ν. Παναγίας, χ. Ἄνω Πεδινά[11] Θεσσαλία: 37) Εἰκόνα κτιστῶν τῆς μονῆς, 1822, μονή Μεταμορφώσεως, Μετέωρα[12].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Ἤπειρος: 1) ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1796, χ. Κουκούλι[13] 2) Καθολικό μονῆς Εὐαγγελιστρίας, 1809, χ. Ἄνω Πεδινά[14].

---

1. Σημ. Μ. Χ. **2.** Καλινδέρης 1940, 29 **3.** Ἀθηναγόρας 1929, 22-23 **4.** Βοκοτόπουλος 1966β, 306 **5.** Πουλίτσας 1928, 54 **6.** Σούλης 1934, 103· Θεοδώρου 1956, 367 **7.** Βοκοτόπουλος 1966β, 310 **8.** Βοκοτόπουλος 1966β, 307 **9.** Σούλης, *ὅ.π.*· Θεοδώρου 1956, 368 **10.** Σούλης, *ὅ.π.*· Θεοδώρου, *ὅ.π.* **11.** Βοκοτόπουλος 1966β, 307 **12.** Λάμπρος 1905, 91, 92 **13.** *ΕΕΒΣ* Β΄, 1925, 36· Σούλης 1934, 88, ἀρ. 18 (ἀναφέρει: *υἱοῦ Κωνσταντίνου* στήν ἐπιγραφή) **14.** Σούλης 1934, ἀρ. 80· Βοκοτόπουλος 1966β, 305, πίν. 313α, β.

72. Λάζαρος, Ἁγία Τριάς, τοιχ. ἀρ. 2.

Λαλεδάκης Γρηγόριος 1718

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *Διά χειρός Γρηγορίου πρωτοθύτου Λαλεδάκη* (εἰκ. 1).
ΕΙΚΟΝΑ Ἔγερση Λαζάρου, 1721, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ. 1277, Ἀθήνα[1].

1. Ὀρλάνδος 1956, 347, ἀρ. 19.

Λαμπάρδος Ἐμμανουήλ

Μέ τό ὄνομα αὐτό εἶναι γνωστοί δύο Κρητικοί ζωγράφοι, μέλη μιᾶς πολυάριθμης οἰκογένειας ζωγράφων (βλ. *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 90) πού ζωγραφίζουν καί ὑπογράφουν μέ τόν ἴδιο τρόπο. Ὁ ἕνας, ὁ παλαιότερος, εἶναι γιός τοῦ παπα-Νικολάου (μνεῖες 1587-1631) καί ὁ δεύτερος, ἀνηψιός του, εἶναι γιός τοῦ Πιέρου (μνεῖες 1623-1644). Ἡ ἔρευνα δέν ἔχει προχωρήσει στή διάκριση τῶν ἔργων τοῦ κάθε ζωγράφου καί αὐτό ἐπιβάλλεται νά γίνει μετά τό 1981, ὅταν, μέ τή δημοσίευση ἀνέκδοτων ὡς τότε ἐγγράφων (βλ. Καζανάκη 1981), ἔγινε γνωστή ἡ ὕπαρξη καί δεύτερου καλλιτέχνη μέ τό ἴδιο ὄνομα. Οἱ δυσκολίες πού πρέπει νά ξεπεραστοῦν εἶναι ἀρκετές, ἐπειδή: πρῶτον ὁ ζωγράφος ἦταν τῆς μόδας στούς Ἀθηναίους συλλέκτες τῶν πρώτων δεκαετιῶν τοῦ αἰώνα, καί κατά συνέπεια τά ἔργα μέ πλαστές ὑπογραφές εἶναι πολλά· δεύτερον οἱ εἰκόνες εἶναι σπανιότατα χρονολογημένες καί ἡ γνησιότητα τῆς ὑπογραφῆς καί τῆς χρονολογίας –χωρίς αὐτοψία– δέν εἶναι πάντα εὔκολο νά ἐξακριβωθεῖ. Σ' αὐτές τίς περιπτώσεις ἀναφερόμαστε μόνο στή γνώμη τῶν συγγραφέων. Γι' αὐτό καί ἡ διάκριση ἀνάμεσα σέ γνήσια καί πλαστά ἔργα γίνεται συχνά μέ κάποιες ἐπιφυλάξεις. Ἡ κυριότερη ὅμως δυσκολία εἶναι ὅτι καί οἱ δύο καλλιτέχνες ζωγραφίζουν μέ τούς ἴδιους παλαιούς καί συντηρητικούς τρόπους, μέ τήν ἴδια ἀκριβολογία καί ἀσφάλεια στή χάραξη τοῦ σχεδίου, τά ἴδια, σχετικά περιορισμένα, θέματα, ὥστε ἡ ποιοτική καί τεχνοτροπική διαφορά νά μήν εἶναι μεγάλη καί ἐπομένως νά μήν ἀποτελεῖ ἀπό μόνη της κριτήριο. Τά κοινά αὐτά χαρακτηριστικά ὁδηγοῦν στή σκέψη ὅτι πιθανόν οἱ δύο συνώνυμοι καί συγγενεῖς ζωγράφοι νά εἶχαν γιά κάποιο διάστημα κοινό ἐργαστήριο.

Στό πρόβλημα τῆς χρονολογικῆς σχέσης τοῦ ἔργου τῶν δύο καλλιτεχνῶν κάποια βοήθεια προσφέρουν οἱ χρονολογίες πού παρέχουν τά ἀρχειακά στοιχεῖα. Ἀπό αὐτά συνάγεται μέ ἀσφάλεια ὅτι θεῖος καί ἀνηψιός συνυπάρχουν τουλάχιστον κατά τά χρόνια 1623-1631. Αὐτό σημαίνει ὅτι ὁ θεῖος μετά τό 1631 –δηλαδή μετά σαράντα τέσσερα χρόνια δραστηριότητας (1587-1631)– δέν εἶναι πιθανόν νά ἐργάζεται ἤ καί νά ζεῖ ἀκόμη. Ἑπομένως οἱ μετά τό 1631 χρονολογημένες εἰκόνες εἶναι πιθανότερο νά ἀνήκουν στόν ἀνηψιό του Ἐμμανουήλ (2). Ἐξ ἄλλου ὑπάρχουν πιθανότητες, οἱ παλαιότερες τοῦ 1623 εἰκόνες νά εἶναι ἔργα τοῦ Ἐμμανουήλ (1). Μέ τά ἕως τώρα ἀντικειμενικά αὐτά δεδομένα εἶνα δύσκολο νά προχωρήσομε περισσότερο στή διάκριση τῶν ἔργων τῶν δύο ζωγράφων. Ἀλλά ἐλπίζομε ὅτι ὁ ἀριθμός αὐτῶν τῶν εἰκόνων, ἄν καί μικρός, μπορεῖ νά ἀποτελέσει τή βάση γιά περαιτέρω ἔρευνες στά ἴδια ἔργα. Μέ τά σημερινά δεδομένα εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά παραθέσομε, μετά τά βιογραφικά καί τῶν δύο ζωγράφων, ἕναν ἐνιαῖο κατάλογο ἔργων, μέ ἀλφαβητική σειρά τῶν θεμάτων.

Λαμπάρδος Ἐμμανουήλ (1) 1587-1631
(Lambardo Manoli, Manolici)

ΚΑΤΑΓ. Ρέθυμνο.
ΠΑΤΡ. Παπα-Νικόλαος.
ΙΔΙΟΤ. Depentor, pitor.
ΒΙΟΓΡ. Μέλος οἰκογένειας ζωγράφων ἀπό τό Ρέθυμνο(;), πού ἐργάσθηκαν ὅμως στό Ἡράκλειο, ὅπως προκύπτει ἀπό τά ἔγγραφα. Ἀδελφός τοῦ ζωγράφου Τζανῆ Λαμπάρδου* καί θεῖος τῶν ἐπίσης ζωγράφων Ἐμμανουήλ (2), Μαρῆ, Τζώρτζη, Νικολοῦ καί Σταμάτη Λαμπάρδου*. Ἀναφέρεται σέ νοταριακές πράξεις στό Ἡράκλειο, ἀπό τό 1587 ἕως τό 1631[1]. Ἡ πρώτη εἴδηση (23 Μαρτίου 1587) ἀφορᾶ ἀγοραπωλησία ἀμπελιοῦ μέ συμβαλλόμενο τόν *Μανολίτζη Λαμπάρδο υο τοῦ εὐλαβοῦς παπᾶ κυρ Νικολάου ἀπό τόν ντόπον του Ρυθεμνου*[2].

1. Μανούσακας 1971γ, 8, 13, σημ. 35, 283· Παλιούρας 1973, 120, ἀρ. 30 (μνεῖες: 1607, 1608)· Καζανάκη 1981, 216, ἀρ. 36 2. Καζανάκη, *ὅ.π.*

Λαμπάρδο(η)ς Ἐμμανουήλ (2) 1623-1644
(Μανολίτζης)

ΚΑΤΑΓ. Ρέθυμνο.
ΠΑΤΡ. Πιέρος.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τῶν ζωγράφων Μαρῆ καί Τζώρτζη

73. Λαμπάρδος Ἐμμανουήλ, Ἀβραάμ καί Μελχισεδέκ, εἰκ. ἀρ. 1.

74. Λαμπάρδος Ἐμμανουήλ, Ἀβραάμ καί Μελχισεδέκ, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 1.

Λαμπάρδου* καί ἀνηψιός τοῦ Ἐμμανουήλ (1)[1]. *Ὁ μισερ Μανολήτζης Λαμπάρδος ζογράφος* ἀναφέρεται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις στό Ἡράκλειο, ἀπό τό 1623 καί ἑξῆς[2]. Τό 1641 ὑπέγραψε μαζί μέ τό ζωγράφο Τζώρτζη Παπαδόπουλο* γιά τήν ἐξόφληση μιᾶς εἰκόνας τοῦ Φραντζέσκου Καβερτζᾶ*[3]. Τελευταία γνωστή μνεία του ὡς μάρτυρα στίς 21 Ἰουνίου 1644[4].

1. Καζανάκη 1981, 217 **2.** Καζανάκη 1981, 216-217, ἀρ. 37 **3.** Κωνσταντουδάκη 1975α, 119-120 **4.** Καζανάκη 1981, 217.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἐμμανουήλ τοῦ Λαμπάρδου* (εἰκ. 1, 2, 4, 8, 9, 12, 13, 16, 17, 18, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 33, 36, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 53, 56), *χείρ Ἐμαννουήλ Λαμπάρδου* (εἰκ. 10, 15, 22, 37, 48) ... *τοῦ Λαμπάρδου* (εἰκ. 6), *Ἐμμανουήλ τοῦ Λαμπάρδου χείρ* (εἰκ. 7, 47), *χειρ Εμ[μ]αν[ουηλ]* (εἰκ. 35).

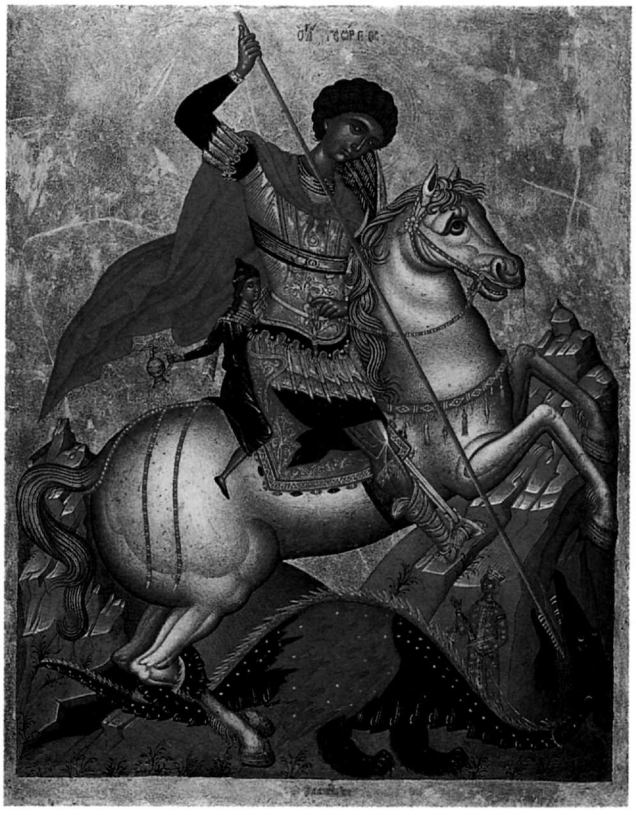

75. Λαμπάρδος Ἐμμανουήλ, Γεώργιος δρακοντοκτόνος, εἰκ. ἀρ. 6.

76. Λαμπάρδος Ἐμμανουήλ, Ἐπιτάφιος Θρῆνος, εἰκ. ἀρ. 8.

77. Λαμπάρδος Ἐμμανουήλ, ΘΚ τοῦ Πάθους, εἰκ. ἀρ. 16.

ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀβραάμ καί Μελχισεδέκ: 1) τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[1] Αἰκατερίνη: 2) 1620 (;), Μουσεῖο Μπενάκη, Ἀθήνα[2] Ἀσπασμός Πέτρου καί Παύλου: 3) ν. Ὑπαπαντῆς, πόλη, Ζάκυνθος[3] (κάηκε) Βασίλειος: 4) Κεφαλή, τ. συλλογή Μ. Καλλιγᾶ, Ἀθήνα[4] Γεώργιος: 5) Κεφαλή, Ζάγκρεμπ, Κροατία[5] 6) Δρακοντοκτόνος, τ. συλλογή Van Rijn, Ἄμστερνταμ[6] Εἰσόδια ΘΚ: 7) Βυζαντινό Μουσεῖο (ἀπό τ. συλλογή Ἀν. Κ. Ὀρλάνδου)[7], ἀρ. Τ. 2507/ΒΜ 7708, Ἀθήνα Ἐπιτάφιος Θρῆνος: 8) Βυζαντινό Μουσεῖο (ἀπό τή μονή Βρύσης στή Σίφνο)[8] καί 9) Μουσεῖο Μπενάκη (ἀπό συλλογή Ἑλ. Σταθάτου), Ἀθήνα[9] Ζωσιμᾶς καί Μαρία ἡ Αἰγυπτία: 10) 1603, Rhode Island School of Design (ἀπό συλλογή H. Bagge, Κοπεγχάγη)[10] Θεοτόκος: 11) Γλυκοφιλούσα, 1615, σκευοφυλάκιο Πατριαρχείου, Κάιρο[11] 12) Ὁδηγήτρια, 1629, ν. Θεοτόκου Ἀντιβουνιώτισσας, Κέρκυρα[12] 13) Ὁδηγήτρια, Μουσεῖο Μπενάκη, Ἀθήνα[13] 14) Ὁδηγήτρια, ἰδιωτική συλλογή, Ὕδρα[14] 15) Τοῦ Πάθους,

78. Λαμπάρδος Ἐμμανουήλ, Μή μοῦ Ἅπτου, εἰκ. ἀρ. 34.

1626, καθολικό, μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ[15] (ἕνα μέρος τῆς ὑπογραφῆς τῆς εἰκόνας ἔχει ξαναγραφεῖ ἀπό τόν Ἰωάννη Κορνάρο: σημ. Μ.Χ. 1962) 16) Τοῦ Πάθους, 164 [.] (;), ν. Ἁγίου Θωμᾶ, Πάντοβα, Ἰταλία[16] 17) Τοῦ Πάθους, 16 [..], συλλογή Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου, Βενετία[17] 18) Pietà, μονή Ozren, Βοσνία[18] 19) Κεφαλή, τ. συλλογή Καμπάνη, Ἀθήνα[19] 20) Κεφαλή (ἀποδ.), συλλογή Γ. Πετσόπουλου, Λονδίνο[20] (πιθανή ταύτιση μέ τήν εἰκόνα ἀρ. 19) 21) Ἔνθρονη (ἀποδ.), ν. Σύναξης τῶν Ταξιαρχῶν, Χώρα, Πάτμος[21] Ἰω Ἐλεήμων: 22) συλλογή Π. Κανελλοπούλου, Ἀθήνα[22] 23) Παρεκκλήσιο Σερβοορθόδοξου ν. Dubrovnik, Κροατία[23] Ἰω Θεολόγος καί Πρόχορος: 24) συλλογή Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου, Βενετία[24] Ἰω Πρόδρομος: 25) Κεφαλή, Museo Civico, Πάντοβα, Ἰταλία[25] 26) ν. Εὐαγγελιστρίας, Κάστρο, Κεφαλονιά[26] 27) Μουσεῖο Ἀντιβουνιώτισσας, Κέρκυρα[27] Ἰω Χρυσόστομος: 28) ν. δημοτικοῦ νεκροταφείου, Κέρκυρα[28] Κοίμηση Θεοτόκου: 29) μονή Παλαιοκαστρίτσας, Κέρκυρα[29] Κωνσταντίνος καί Ἑλένη: 30) Πατριαρχεῖο, Ἱεροσόλυμα[30] Μελέτιος: 31) καθολικό, μονή Ὁσίου Μελετίου, Ἀττική (ἀποδ.)[31] Μερκούριος σκοτώνει τόν Ἰουλιανό τόν Παραβάτη: 32) στή βιβλιοθήκη Διδότου τό 1820, Παρίσι[32] Μή μοῦ ἅπτου: 33) 1603, Σερβοορθόδοξος ν., Dubrovnik, Κροατία[33] 34) πρό τοῦ 1621[34], ν. Ἁγίου Κωνσταντίνου, Πατριαρχεῖο, Ἱεροσόλυμα 35) ν. δημοτικοῦ νεκροταφείου, Κέρκυρα[35] Μηνᾶς μέ σκηνές βίου του: 36) Συλλογή Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου, Βενετία[36] Νικόλαος: 37) 1632, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[37] 38) Ἔνθρονος, ν. Εὐαγγελιστρίας, Κάστρο, Κεφαλονιά[38] Παντελεήμων: 39) 1621, Βυζαντινό Μουσεῖο (ἀπό

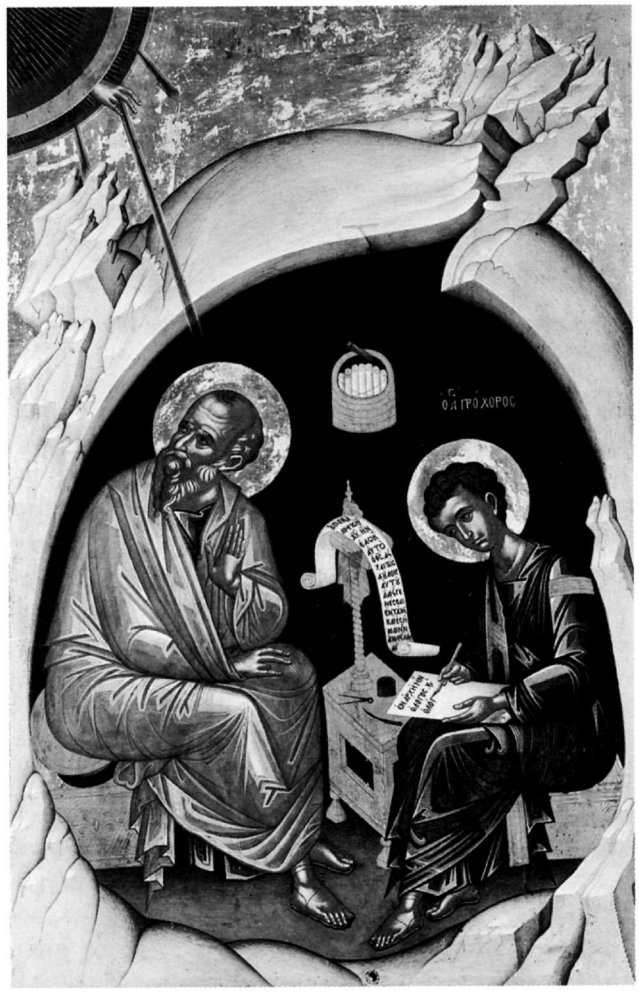

79. Λαμπάρδος Ἐμμανουήλ, Ἰω Θεολόγος καί Πρόχορος, εἰκ. ἀρ. 24.

συλλογή Σαρόγλου), Ἀθήνα[39] Προσκύνηση τῶν Μάγων: 40) ἰδιωτική συλλογή, Ἀθήνα[40] Σταύρωση: 41) 1615-18, ν. Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων, Βενετία[41] 42) Ἀρχαιολογικό Μουσεῖο, Συρακοῦσες, Ἰταλία[42] 43) Μουσεῖο Ermitage, συλλογή Lichačev, Ἁγία Πετρούπολη, Ρωσία[43] Χριστός: 44) Μέγας Ἀρχιερεύς, 1629, ν. Θεοτόκου Ἀντιβουνιώτισσας, Κέρκυρα[44] 45) Μουσεῖο Κανελλοπούλου, ἀρ. 152, Ἀθήνα[45] 46) Κεφαλή, Μουσεῖο Μπενάκη, Ἀθήνα[46] 47) Κεφαλή, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[47] 48) Κεφαλή, τ. συλλογή Ἑλ. Σταθάτου, Ἀθήνα[48] 49) Κεφαλή (ἀποδ.) καί 50) Κεφαλή μέ ξύλινο πλαίσιο (ἀποδ.), Sotheby's, Νοέμβριος 1988, Λονδίνο[49] 51) Παντοκράτωρ, συλλογή Ilias Neufert, Μόναχο[50] 52) Παντοκράτωρ, συλλογή Π. Κανελλοπούλου, Ἀθήνα[51] 53) Παντοκράτωρ, συλλογή εἰκόνων, Κύθηρα[52] 54) Ἔνθρονος, Μουσεῖο, Κέρκυρα[53] 55) Ἔνθρονος (ἀποδ.), ν. Σύναξης τῶν Ταξιαρχῶν, Χώρα, Πάτμος[54] Ὀνούφριος: 56) The Menil Collection, Houston, Τέξας, Η.Π.Α. (ἀπό τ. συλλογή Καμπάνη, Ἀθήνα, καί ἀργότερα Sotheby's 1984)[55].

80. Λαμπάρδος Ἐμμανουήλ, Ἰω Πρόδρομος, εἰκ. ἀρ. 27.

81. Λαμπάρδος Ἐμμανουήλ, Μηνᾶς καί σκηνές βίου, εἰκ. ἀρ. 36.

Σημείωση: Πρόσφατα ἀνακοινώθηκε ἡ ὕπαρξη τριῶν ἀκόμη εἰκόνων: τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐνθρόνου, τῶν Ἑπτά Παίδων ἐν Ἐφέσῳ, 163[1] καί τοῦ Χριστοῦ Ἐμμανουήλ (συλλογή Μ. Λάτση), μέ ὑπογραφή *Χείρ Ἐμμανουήλ τοῦ Λαμπάρδου* (Καζανάκη 1995, 29-30 καί *Μετά τό Βυζάντιο*, ἀρ. 27).

ΕΙΚΟΝΕΣ ΜΕ ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΛΑΜΠΑΡΔΟΥ ΠΟΥ ΘΕΩΡΟΥΜΕ ΠΛΑΣΤΗ:

Ἀντώνιος: 1) 1611, τ. συλλογή Δ. Ἀοβέρδου, Ἀθήνα[56] Ἀρχάγγελος Μιχαήλ: 2) 1598, τ. συλλογή Ἑλ. Σταθάτου, Ἀθήνα[57] Θεοτόκος: 3) Ὁδηγήτρια, 1625 (;), Μουσεῖο Μπενάκη, Ἀθήνα[58] 4) Γλυκοφιλούσα, 1609, Μουσεῖο Μπενάκη, Ἀθήνα[59] 5)

82. Λαμπάρδος Ἐμμανουήλ, Προσκύνηση τῶν Μάγων, εἰκ. ἀρ. 40.

Γλυκοφιλούσα, συλλογή Π. Κανελλοπούλου, Ἀθήνα[60] 6) Τοῦ Πάθους, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Ἀθήνα[61] 7) Ἡ Βάτος, 1596, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Ἀθήνα[62] Ἰω Πρόδρομος: 8) Κεφαλή, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Ἀθήνα[63] Μυστικός Δεῖπνος: 9) 1614, ἀρχαιοπωλεῖο Μαρτίνου, Ἀθήνα (ἀπό τ. συλλογή Α. Χ., Ἀθήνα, καί ἀργότερα συλλογή Δ. Μ., Ἀθήνα)[64] Χριστός: 10) Κεφαλή, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ. 1747, Ἀθήνα[65] Σταύρωση: 11) 1653, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[66] Μάρκος: Κεφαλή, Sotheby's 1988, Λονδίνο[67].

ΒΙΒΛ. Chatzidakis 1962, XLIII· Χατζηδάκης 1974α, 432-433 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 92· Βοκοτόπουλος 1990, 74-75.

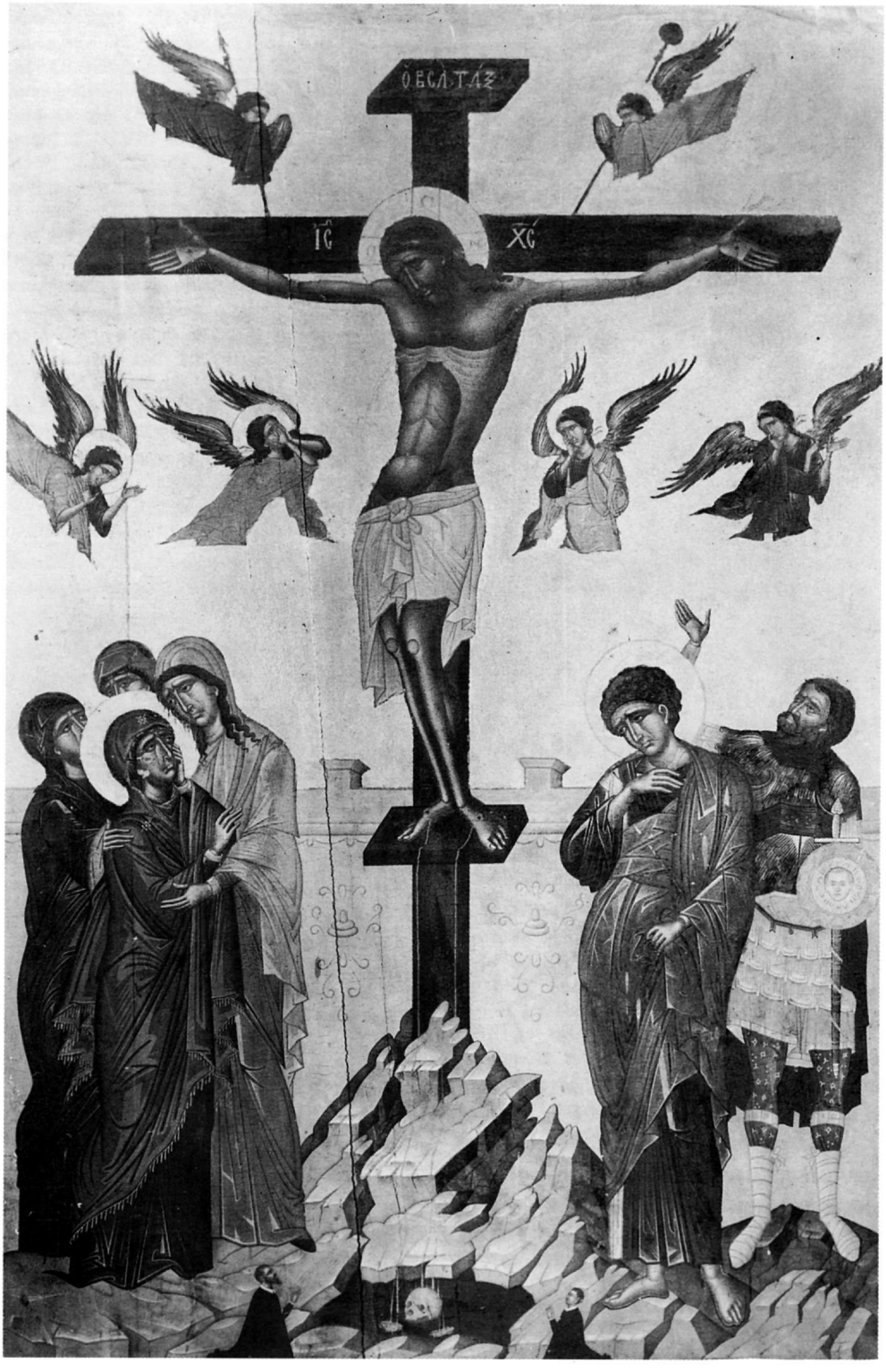

83. Λαμπάρδος Ἐμμανουήλ, Σταύρωση, εἰκ. ἀρ. 41.

84. Λαμπάρδος Ἐμμανουήλ, ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, εἰκ. ἀρ. 44.

1. Σισιλιᾶνος 1935, 130· Bettini 1936-37, 272· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 56, ἀρ. 386 **2.** Ξυγγόπουλος 1936, 30, ἀρ. 14, πίν. 13Β΄· Δεληβορριᾶς 1980, 78· Δρανδάκη 1993, 543–544, ἀρ. 195 **3.** Σισιλιᾶνος 1935, 128 **4.** Σισιλιᾶνος 1935, 130· Bettini 1936-37, 272 **5.** Βοκοτόπουλος 1986β, 135, σημ. 14 **6.** Chatzidakis 1980, 96 **7.** Χατζηδάκη 1984, 37, ἀρ. 24· Ὀρλάνδος 1978, 681, εἰκ. 18· Ἀχειμάστου - Ποταμιάνου 1993, 565-566, ἀρ. 213 **8.** Σωτηρίου 1924β, 78, ἀρ. 5· Bettini 1936-37, 272, πίν. 41α· Χατζηδάκης 1969ε, εἰκ. 22· Chatzidakis 1981, 315, πίν. σελ. 362· Acheimastou-Potamianou 1993, 234-235, ἀρ. 42, πίν. 23· *Πῦλες τοῦ Μυστηρίου*, ἀρ. 9 (Μ. Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου) **9.** Ξυγγόπουλος 1951, 8, ἀρ. 5, πίν. 5 **10.** Σισιλιᾶνος 1935, 130· Bettini 1936-37, 271· Galavaris 1981, 38, πίν. XXXVc (ἀμφισβητεῖ τή γνησιότητα τῆς ὑπογραφῆς)· Βοκοτόπουλος 1986β, 134, σημ. 5 **11.** Σημ. Μ.Χ. 1962 **12.** Βοκοτόπουλος 1970γ, 340 καί 1990, 77, ἀρ. 51, εἰκ. 168, 170, 342Α΄ **13.** Ξυγγόπουλος 1936, 31-32, ἀρ. 16, πίν. 148· Δεληβορριᾶς 1980, 78· Δρανδάκη 1993, 547-548, ἀρ. 198 **14.** Σημ. Μ.Χ. 1973 **15.** Ἄμαντος 1928, 52· Bettini 1936-37, 271-272 **16.** Bettini 1936-37, 263-273, εἰκ. 38-39 (χρονολογία: 1647)· Βοκοτόπουλος 1986β, 134, σημ. 6 (χρονολογία: 1640) **17.** Chatzidakis 1962, 85, ἀρ. 56, πίν. 44· Μανούσακας-Παλιούρας 1976, πίν. ΙΗ΄ **18.** Mazalić 1965, 76 καί 1967, εἰκ. 45 **19.** Σισιλιᾶνος 1935, 131 **20.** Chatzidakis Th. 1982, ἀρ. 30· *East Christian Art 1987*, ἀρ. 61 **21.** Χατζηδάκης 1977α, 141, ἀρ. 101, πίν. 150 **22.** Μπαλτογιάννη 1986, ἀρ. 18 **23.** Djurić 1961, 120-121, ἀρ. 60, πίν. LXXXI· Kreidl-Papadopoulos 1970, εἰκ. 83 **24.** Chatzidakis 1962, 84-85, ἀρ. 55, πίν. 42· Μανούσακας-Παλιούρας 1976, πίν. ΙΒ΄ **25.** Bettini 1936-37, 272 (ἀναφέρει ὅτι πιθανῶς παριστάνεται ὁ Ἰωακείμ)· Βοκοτόπουλος 1986β, 133-134, πίν. 11· Χατζηδάκη 1993, 176, ἀρ. 43 **26.** Κονόμος 1966β, εἰκ. ἀρ. 65: τήν ἀναφέρει ὡς ἔργο ἀγνώστου. Τό 1969 ἡ εἰκόνα καθαρίσθηκε ἀπό τόν Φ. Ζαχαρίου **27.** Παπαδημητρίου 1934-36, 79· Βοκοτόπουλος 1968, 323 καί 1990, 77-78, ἀρ. 52, εἰκ. 171, 342Β΄ **28.** Βοκοτόπουλος 1970γ, 339-340, πίν. 289 (α-β) καί 1990, 75, σημ. 5 **29.** *Ἔκθεση 1984*, 37-38, ἀρ. 25 (Π.Λ. Βοκοτόπουλος) καί Βοκοτόπουλος 1990, 78-80, ἀρ. 53, εἰκ. 172-174· *Βυζαντινή καί Μεταβυζαντινή Τέχνη στήν Κέρκυρα*, ἀρ. 121 (Π. Βοκοτόπουλος) **30.** Βοκοτόπουλος 1986β, 135, πίν. 12, 13, 1-2 **31.** Σημ. Μ.Χ **32.** Λάμπρος 1908, 286-287 (ἀναφέρει ὡς ζωγράφο τόν Ἐμμανουήλ Λαμσαχό) **33.** Djurić 1961, ἀρ. 59, πίν. LXXX **34.** Καλλιγᾶ-Γερουλάνου 1963, 222, πίν. 66.1 (πρίν καθαρισθεῖ ἡ ὑπογραφή)· Βοκοτόπουλος 1986β, 135, σημ. 16. Ἡ χρονολογία ἀπό πληροφορία τῆς Μ. Καζανάκη **35.** Βοκοτόπουλος 1990, 80-81, ἀρ. 54, εἰκ. 175· *Βυζαντινή καί Μεταβυζαντινή Τέχνη στήν Κέρκυρα*, 122 (Π. Βοκοτόπουλος)· *Περίπλους*

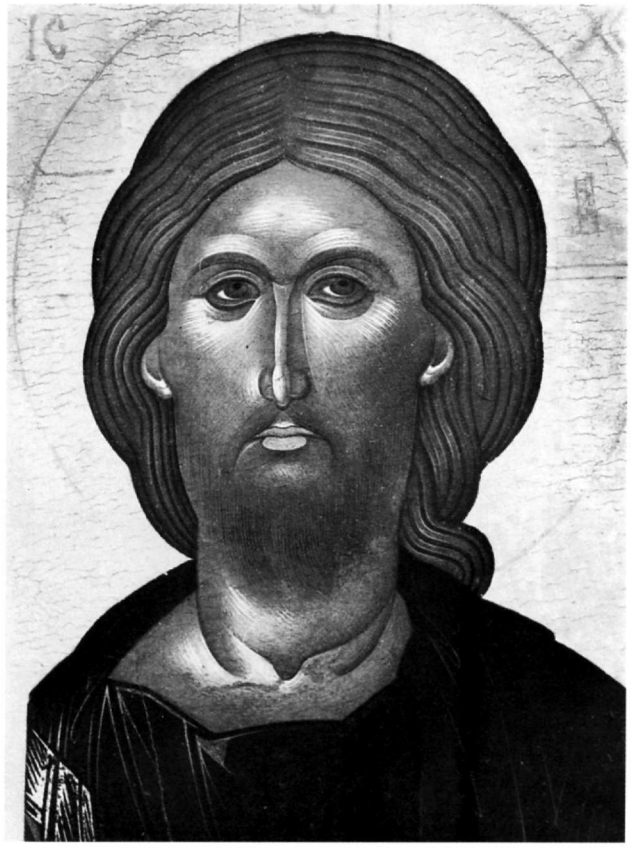

85. Λαμπάρδος Ἐμμανουήλ, Κεφαλή Χριστοῦ, εἰκ. ἀρ. 47.

τῶν Εἰκόνων, ἀρ. 38 (Ν. Τσελέντη) **36.** Chatzidakis 1962, 83, ἀρ. 54, πίν. 43· Μανούσακας-Παλιούρας 1976, πίν. Ι΄· Σπαθάρη 1994, εἰκ. 249 **37.** Σισιλιᾶνος 1935, 131· Bettini 1936-37, 272 **38.** Κονόμος 1966β, εἰκ. ἀρ. 63: τήν ἀναφέρει ὡς ἔργο ἀγνώστου. Τό 1969 ἀποκαλύφθηκε ἡ ὑπογραφή, ὕστερα ἀπό καθαρισμό **39.** *ΕΕΒΣ* ΙΗ΄ (1948), 299 **40.** Μπαλτογιάννη 1986, ἀρ. 19· Baltoyanni 1986α, ἀρ. 92, εἰκ. σελ. 143 καί 1987, ἀρ. 64 **41.** Μανούσακας 1971α, 7-16, πίν. Α΄-Β΄ **42.** Bettini 1936-37, 272, εἰκ. 41c **43.** Lichačev 1906, 105, πίν. LXX **44.** Βοκοτόπουλος 1970γ, 340, πίν. 293α καί 1990, 76, ἀρ. 50, εἰκ. 169, 342Γ΄· *Βυζαντινή καί Μεταβυζαντινή Τέχνη στήν Κέρκυρα*, ἀρ. 123 (Π. Βοκοτόπουλος) **45.** Μπρούσκαρη 1985, 127· Βοκοτόπουλος 1986β, 134-135, σημ. 11 (ἀμφισβητεῖ τή γνησιότητα τῆς ὑπογραφῆς, ἀλλά θεωρεῖ ὅτι τό ἔργο παρουσιάζει τά τεχνοτροπικά χαρακτηριστικά τοῦ Λαμπάρδου) **46.** Ξυγγόπουλος 1936, 32, ἀρ. 17, πίν. 14 Γ΄· Bettini 1936-37, εἰκ. 416 (λανθασμένα ἀναφέρεται ὡς εἰκόνα τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου) **47.** Σωτηρίου 1956, 22, ἀρ. 2103 **48.** Σισιλιᾶνος 1935, 128 **49.** Sotheby's, Νοέμβριος 1988 (Russian Pictures and Works of Art), 413, 414 **50.** Kreidl-Papadopoulos 1970, εἰκ. 82· Βοκοτόπουλος 1990, 76 (ἀμφιβάλλει γιά τή γνησιότητα τῆς ὑπογραφῆς) **51.** Μπαλτογιάννη 1986, ἀρ. 4 (ἀμφισβητεῖ τή γνησιότητα τῆς ὑπογραφῆς)· Βοκοτόπουλος 1986β, 134, σημ. 11 (θεωρεῖ τήν ὑπογραφή γνήσια) **52.** Γκίνη-Τσοφοπούλου 1990, 82, πίν. 27β **53.** Ἐφ. *Τό Βῆμα* 13.6.1971 **54.** Χατζηδάκης 1977α, 141, ἀρ. 100, πίν. 151 **55.** Σισιλιᾶνος 1935, 131· *East Christian Art 1987, 75*· Kazanaki 1988α, 232, ἀρ. 73 **56.** Σισιλιᾶνος 1935, 129-130· Bettini 1936-37, 271· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 36, ἀρ. 228 **57.** Bettini, *ὅ.π.*· Ξυγγόπουλος 1951, 7, ἀρ. 4, πίν. 4 **58.** Ξυγγόπουλος 1936, 31, ἀρ. 15, πίν. 14Α΄· Δεληβορριᾶς 1980, 78· *Arte y Culto despues de Bizancio*, ἀρ. 1 (A. Drandáki) **59.** Ξυγγόπουλος 1936, 29-30, ἀρ. 13, πίν. 13Α΄· Bettini, *ὅ.π.*· Stuart 1975, πίν. 58· Δεληβορριᾶς 1980, 67, εἰκ. 57· Βοκοτόπουλος 1990, 107, σημ. 14 (ἀμφισβητεῖ τή γνησιότητα τῆς εἰκόνας)· Lechner 1993, 246, ἀρ. 59, πίν. 36 (θεωρεῖ τήν ὑπογραφή τῆς εἰκόνας γνήσια)· Μπαλτογιάννη 1994, 79, πίν. 45 (ἀμφισβητούμενη ὑπογραφή) **60.** Μπρούσκαρη 1985, 134 **61.** Σισιλιᾶνος 1935, 130· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 56, ἀρ. 390 **62.** Σισιλιᾶνος 1935, 128· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 34-35, ἀρ. 213 **63.** Σισιλιᾶνος 1935, 130· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 48, ἀρ. 308· Βοκοτόπουλος 1986β, 135, σημ. 15 καί 1990, 148 (θεωρεῖ τήν ὑπογραφή πλαστή) **64.** Σισιλιᾶνος 1935, 131· Bettini, *ὅ.π.* **65.** Σημ. Μ.Χ. **66.** Σισιλιᾶνος 1935, 129 (χρονολογία: 1625)· Bettini, *ὅ.π.*· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 70, ἀρ. 506· Chatzidakis 1953, 13, εἰκ. 16· Baltoyanni 1988, 233 (ἀμφισβητεῖ τή γνησιότητα τῆς ὑπογραφῆς) **67.** Sotheby's, Νοέμβριος 1988 (*Russian Pictures and Works of Art*), 418 (Μ.Χ.: θεωρεῖ τήν ὑπογραφή *χείρ Ἐμμανουήλ τοῦ Λαμπάρδου* μεταγενέστερη).

Λαμπάρδος Ἰάκωβος 1525
(Lambardo Jacobus)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Pictor, magister.
ΒΙΟΓΡ. Ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη στό Χάνδακα στίς 2 Δεκεμβρίου 1525[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 343-344, ἀρ. 60.

Λαμπάρδος (Λαμπράδος) Ἰωακείμ (1) 1602

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ συμβόλαιο τῆς 14ης Δεκεμβρίου 1602, πού ἔγινε στή Ζάκυνθο, ὑποσχέθηκε νά ζωγραφίσει: *ἀπό πάνω ἕως κάτω, ἅγιον βῆμα, γυναικίτι, εὐγάζοντας τόν τοῖχο πέρ πονέντε ὁπού εἶναι τό καμπαναρίο καί διά τόν κόπον του νά τοῦ δώσουν τσεκίνια χρυσά 82, νά δίδῃ καί φτιάνῃ καί τόν ἀσβέστη καί νά τρίβῃ τά χρειάδια*[1] στό ναό τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῶν Λογοθετῶν στό ἴδιο νησί[2] (βλ. Μόσχος Γεώργιος*).

1. Σισιλιᾶνος 1935, 132· Ζώης 1963, 342 **2.** Κονόμος 1988, 11, 13.

Λαμπάρδος Ἰωακείμ (2)

ΥΠΟΓΡ. *[χείρ] Ἰωακείμ Λαμπάρδου*
ΕΙΚΟΝΑ Ἔγερση Λαζάρου, 17ος-18ος αἰ., συλλογή Π. Κανελλοπούλου, Ἀθήνα[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

Λαμπάρδος Ἰωάννης (Τζανής) 1627-1639
(Lombardo Janin)

ΚΑΤΑΓ. Ρέθυμνο.
ΠΑΤΡ. Παπα-Νικόλαος.
ΙΔΙΟΤ. Depentor.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἰωάννου Λαμπάρδου* (εἰκ. 1, 2).
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τοῦ ζωγράφου Ἐμμανουήλ (1) καί πατέρας τῶν ἐπίσης ζωγράφων Νικολοῦ καί Σταμάτη Λαμπάρδου*. Ἐργάσθηκε στό Ἡράκλειο, ὅπου ἀπαντᾶται ὡς μάρτυρας τό 1627 καί τό 1636: *miser Janin Lambardo quondam papa Nicolo depentor da Retimo*[1]. Στίς 13 Αὐγούστου 1638 τοῦ δόθηκε ἕνας μήνας προθεσμία, γιά νά ἀδειάσει τό σπίτι ὅπου κατοικοῦσε[2]. Ἔμμεση μαρτυρία γιά τό ζωγράφο ὑπάρχει στίς 23 Σεπτεμβρίου 1639[3].
ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀθήνα: 1) ΘΚ τοῦ Πάθους, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ. 1544 (ἀπό ἀρχαιοπωλεῖο Ζουμπουλάκη)[4] 2) Γρηγόριος Θεολόγος, Μουσεῖο Μπενάκη[5].

Σημείωση: Εἰκόνα μέ τρίμορφο καί ἁγίους βρίσκεται στό μουσεῖο Ermitage τῆς Ἁγίας Πετρούπολης μέ ὑπογραφή *χείρ Ἰωα(ννου) Λαμπάρδου (;)* (Πληροφορία Π.Λ. Βοκοτόπουλου 1991).

1. Καζανάκη 1981, 219, ἀρ. 41 **2.** Καζανάκη, *ὅ.π.* **3.** Καζανάκη, *ὅ.π.* **4.** Σισιλιᾶνος 1935, 132-133· Bettini 1936-37, 296, σημ. 177·

86. Λαμπάρδος Ἰωάννης, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, εἰκ. ἀρ. 2.

Καλοκύρης 1972α, πίν. 84 **5.** Σισιλιᾶνος 1935, 132· Ξυγγόπουλος 1936, 132, ἀρ. 18, πίν. 15α (τόν ταυτίζει μέ τόν Ἰωακείμ Λαμπάρδο*)· Bettini, *ὅ.π.*

Λαμπάρδος Μαρής 1644-1654
(Lambardo Maris)

ΚΑΤΑΓ. Ρέθυμνο.
ΠΑΤΡ. Πιέρος.
ΙΔΙΟΤ. Sografos.
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τῶν ζωγράφων Ἐμμανουήλ (2) καί Τζώρτζη Λαμπάρδου*. Ἐργάσθηκε στό Ἡράκλειο. Ὁ *miser Maris Lambardhis sografos* ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας στίς 19 Μαρτίου 1644 στό Ἡράκλειο καί ἀργότερα σέ διάφορες νοταριακές πράξεις ἕως τό 1654[1]. Τόν Ἰούνιο τοῦ 1649 νυμφεύθηκε τήν Ἐλιά Ἀρμάκη, πού εἶχε προίκα 1140 δουκάτα καί ἕνα σπίτι στήν ἐνορία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Γέρακα στό Ἡράκλειο, δίπλα στό ὁποῖο ὁ ζωγράφος ἀγόρασε τό 1654 ἕνα οἰκόπεδο. Γνωρίζομε ὅτι διέθετε ἐπίσης περιουσία στό Ρέθυμνο καί ὅτι τό 1650 εἶχε οἰκονομικές συναλλαγές μέ τό φούρναρη Νικολό Πελεγρή[2].

1. Καζανάκη 1981, 217, ἀρ. 38 **2.** Καζανάκη, *ὅ.π.*

Λαμπάρδος Νικολός 1626-1627
(Lambardho Nicolo)

ΚΑΤΑΓ. Ρέθυμνο.
ΠΑΤΡ. Τζανής, Τζουάννε.
ΙΔΙΟΤ. Pintor.
ΒΙΟΓΡ. Γιός ζωγράφου καί ἀδελφός τοῦ ἐπίσης ζωγράφου Σταμάτη, ὁ *signor Nicolo Lambardho de signor Zuanne pintore* ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη στίς 9 Δεκεμβρίου 1626 στό Ἡράκλειο[1], ὅπου καί ἐργαζόταν. Ὁ ἴδιος ἀναφέρεται σέ πράξη τοῦ 1627, μέ τήν ὁποία, μαζί μέ τά τέσσερα ἀδέλφια του, ὅρισαν γιά γενικό τους ἐπίτροπο στό Ρέθυμνο τόν ἀδελφό τῆς πεθαμένης μητέρας τους Μαρίας Ροδίτη[2].

1. Καζανάκη 1981, 218, ἀρ. 39 **2.** Καζανάκη, *ὅ.π.*

Λαμπάρδος Πέτρος 1531-1534
(Lambardo Petrus)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο (;) Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Πέτρου Λαμ(π)άρδου* (εἰκ. 1, 2).
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *Petrus Lambardo, pinctor* ἀπαντᾶται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακά ἔγγραφα τοῦ Ἡρακλείου τῆς 11ης Ἰουλίου 1531 καί 23ης Ὀκτωβρίου 1534[1]. Ὁ *ser Petrus Lambardo* καί ὁ *Petrus Lambardo*, μάρτυρες σέ ἔγγραφα τοῦ 1529 καί τοῦ 1534 ἀντίστοιχα, πιθανῶς νά εἶναι τό ἴδιο πρόσωπο[2].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ Τροοδίτισσα, ν. Τριμήκλινης, Κύπρος: ἄγνωστο ποῦ βρίσκεται μετά ἀπό τό 1941[3] 2) ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, Μουσεῖο Μπενάκη, ἀρ. 2990, Ἀθήνα[4] (ἀπό ν. Εἰσοδίων Θεοτόκου, Παλαιόχωρα, Κέρκυρα)[5] 3) Ἰω Πρόδρομος, Museo Nazionale, ἀρ. 401, Παλέρμο, Ἰταλία[6].

Σημείωση: Θεωροῦμε πλαστές τίς ὑπογραφές τῶν εἰκόνων τῆς Θεοτόκου τοῦ Πάθους (ἀρ. Τ. 1832) καί τῆς κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου (ἀρ. Τ. 2116) στό Βυζαντινό Μουσεῖο τῆς Ἀθήνας (Καλοκύρης 1972α, πίν. 88· Σωτηρίου 1932, ἀρ. 216), καθώς καί τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης τῆς συλλογῆς Γ. Τσακύρογλου (Καρακατσάνη 1980, 114, εἰκ. 129).

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 34, ἀρ. 66 2. Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.* 3. Ἰντιάνος 1941, ἀρ. 69, πίν. 429· Παπαγεωργίου 1976, 397 4. Σισιλιᾶνος 1935, 132· Ξυγγόπουλος 1936, 33, ἀρ. 19, πίν. 15β· Gouma-Peterson 1971, εἰκ. 7· Δεληβορριᾶς 1980, 70 5. Λαμπάκης 1904, 64 6. Schweinfurth 1930, 397· Bettini 1936-37, 296, σημ. 177· Valentini 1958, ἀρ. 56.

Λαμπάρδος Σταμάτης 1627-1639
(Labardo Stamati)

ΚΑΤΑΓ. Ρέθυμνο.
ΠΑΤΡ. Τζανής.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, pentor.
ΒΙΟΓΡ. Γιός τοῦ ζωγράφου Τζανῆ καί τῆς Μαρίας Ροδίτη καί ἀδελφός τοῦ ἐπίσης ζωγράφου Νικολοῦ Λαμπάρδου*, τοῦ Μανόλη, τῆς Ἁγνῆς καί τῆς Τζωρτζίνας[1]. Ἐργάσθηκε στό Ἡράκλειο, ὅπου ἀπαντᾶται καί ὡς μάρτυρας τό 1639: *signor Stamati Labardo de signor Zuanne pentor da questa città* καί τό 1639: *μισερ Σταματις Λαμπάρδος ζογράφος του μισερ Ντζανί*[2].

1. Καζανάκη 1981, 219, ἀρ. 40 2. Καζανάκη, *ὅ.π.*

Λαμπάρδος Τζώρτζης 1633-1648
(Lambard(h)o Zorzi)

ΚΑΤΑΓ. Ρέθυμνο.
ΠΑΤΡ. Πιέρος.
ΙΔΙΟΤ. Pittore (mastro).
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Τζώρτζι Λαμπάρδου ἐν Κρίτι.*
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός, πιθανῶς, τῶν ζωγράφων Ἐμμανουήλ (2) καί Μαρῆ Λαμπάρδου*. Ὁ *signor Zorzi Lambardo pittore* ἐργάσθηκε στό Ἡράκλειο, ὅπου ἀπαντᾶται ὡς μάρτυρας ἀπό τό 1633 ἕως τό 1647[1]. Στίς 7 Νοεμβρίου 1648 ὁ *mastro Zorzi Lambardo quondam signor Piero* ὅρισε ὡς ἐπίτροπο τῆς περιουσίας του τόν Μάρκο Κοντόσταυλο[2].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧΣ[3] 2) ΘΚ[4] καί 3) Βασίλειος[5], ν. Ἁγίου Βασιλείου, Χώρα, Ἴος.
ΒΙΒΛ. Δρανδάκης 1965β.

1. Καζανάκη 1981, 220, ἀρ. 42 2. Καζανάκη, *ὅ.π.* 3. Δρανδάκης 1964α, 422, πίν. 500β καί 1965β, εἰκ. 1-4 4. Πληροφορία Θ. Χατζηδάκη 5. Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Λαμπί(ά)ρης Ἰωάννης 1509
(Labari, Labiri Jo(h)annes)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Pentor, pinctor, magister.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακά ἔγγραφα τοῦ Ἡρακλείου στίς 12 Ἀπριλίου (*magister Joannes Labiri, pentor*) καί στίς 2 Νοεμβρίου 1509 (*magister Johannes Labari, pinctor*)[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 324, ἀρ. 27.

Λάμπος 1598/9-1625

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Λάμπου ζωγράφου* (εἰκ. 1, 3), *Δ(έησι)ς Λάμπου ἱερέος ζωγράφου* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Γεώργιος, 1598/9[1] 2) Γέννηση ΘΚ, 1602/3[2] καί 3) Δημήτριος, 1621/2[3], ν. μονῆς Τατάρνας, Εὐρυτανία[4] 4) Φιλοξενία τοῦ Ἀβραάμ, 1608, μονή Πέτρας, Καταφύγιο Καρδίτσας 5) Βημόθυρο, 1611, ν. Ἁγίου Δημητρίου Τροβάτου 6) Εἰκόνες Δωδεκαόρτου, 1625, τέμπλο μονῆς Πέτρας, Καταφύγιο Καρδίτσας[5].
ΒΙΒΛ. Σοφιανός 1994, 10.

1. Quinn 1902, 75· Πουλίτσας 1926, 268· Βασιλείου 1957, 19 καί 1978, 127 2. Πουλίτσας 1926, 269· Βασιλείου 1957, 19 καί 1978, 128 3. Quinn 1902, 75· Σισιλιᾶνος 1935, 85-86 (τόν ἀναφέρει ὡς Ζωγράφο Λάμπρο) 4. *Τό 1963 ἡ μονή κατεστράφη ὁλοκληρωτικά ἀπό κατολισθήσεις. Κειμήλια καί μεταξύ αὐτῶν 12 εἰκόνες μετεφέρθησαν ὑπό τῶν κατοίκων ἐντός οἰκήματος εἰς χωρίον Τριπόταμον*: Λαζαρίδης, 1964α, 301. Ὁ Βασιλείου (1970 καί 1978) δέν ἀναφέρει ποιές εἰκόνες σώθηκαν 5. Σδρόλια 1994, 38.

Λάμπου Μαργαρίτης 1820-1845

ΚΑΤΑΓ. Κουλακιά (Χαλάστρα) Θεσσαλονίκης.
ΒΙΟΓΡ. Μεγαλύτερος ἀδελφός μιᾶς οἰκογένειας Κουλακιωτῶν ζωγράφων, πού ἔδρασε κυρίως στήν Κεντρική Μακεδονία τό δεύτερο μισό τοῦ 19ου αἰώνα. Ἀπό τά ἔργα τοῦ Μαργαρίτη Λάμπου ἔχουν ἐντοπισθεῖ ὀκτώ δεσποτικές εἰκόνες κι ἕνα βημόθυρο, πού ζωγράφισε μέ τόν ἀδελφό του Κωνσταντίνο. Μιά σειρά εἰκόνων τοῦ 1813 στό Χορτιάτη τοῦ ἀποδίδεται μέ ἀρκετή βεβαιότητα[1]. Τό 1820 δούλεψε στήν Παναγούδα, τό

1844-45 καί 1846 στό Κιλκίς (εἰκ. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1844 καί ἁγίου Γεωργίου, 1845, ν. Ἁγίου Γεωργίου, Κιλκίς) τό 1832 στό χωριό Γρίβας Κιλκίς, ὅπου ξαναγύρισε καί τό 1845[2].

1. Εὐγενίδου 1982, 183-184, πίν. 3β 2. Εὐγενίδου 1982, 180, πίν. 7β καί 9β.

Λαμπούδης Ἰωάννης 1696-1709

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ζωγράφος (;).
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται ὡς μάρτυρας στίς Πράξεις Γάμων τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητας Βενετίας, ἀπό τίς 24 Ἰανουαρίου 1696 ἕως τίς 13 Φεβρουαρίου 1709[1].

1. Μανούσακας 1993, νγ΄.

Λαμπούδης Νικόλαος 15ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Σπάρτη.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νικολάου τοῦ Λαμπούδη Σπαρτιάτου.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Ἐλεούσα, 15ος αἰ., ἰδιωτική συλλογή, Ἀθήνα[1].

1. Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1986, ἀρ. 115· Acheimastou-Potamianou 1986α, ἀρ. 70, εἰκ. σελ. 117 καί 1987, ἀρ. 41· Λεμπέση-Ἐτζέογλου 1990, 309 (τήν εἰκόνα ἀγόρασε ὁ ἀρχαιοπώλης Θ. Μαρτίνος ἀπό τόν οἶκο Sotheby's τοῦ Λονδίνου)· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1994, 259-269, εἰκ. 1-7.

Λαμπρινός (1) ἀρχές 16ου αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Στό «Νέον Μαρτυρολόγιον» ἀναφέρεται στίς ἀρχές τοῦ 16ου αἰώνα στήν Κρήτη ἡ θεραπεία ἑνός Λαμπρινοῦ, *ζωγράφου τήν τέχνην*[1].

1. Νικοδήμου Ἁγιορείτου, *Νέον Μαρτυρολόγιον*, Ἀθῆναι 1961[3], 50.

Λαμπρινός (2) 1748

ΚΑΤΑΓ. Χίος.
ΣΥΝΕΡΓ. Γιωργάκης.
ΕΙΚΟΝΕΣ 1-3) Εἰκόνες, 1748, καθολικό μονῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, Ἄνω Βαθύ, Σάμος[1].

1. Μαστορόπουλος 1984, 491, σημ. 49· ὁ Μαστορόπουλος ἐπίσης σημειώνει ὅτι μέ τό ἴδιο ὄνομα ὑπογράφει καί ὁ ζωγράφος μιᾶς εἰκόνας στή Λίνδο τῆς Ρόδου.

Χ''Λαμπρι(υ)νός 1782-1824 (†πρίν ἀπό τό 1834)

ΚΑΤΑΓ. Σμύρνη.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Χατζῆ Λαμπρινοῦ σμυρναίου* (εἰκ. 2, 12, 13, 14, 17, 23), *διά χειρός Χ(ατζ)ῆ Λαμπρινοῦ σμυρναίου* (εἰκ. 3, 4), *χείρ Χατζῆ Λαμπρυνοῦ σμυρναίου* (εἰκ. 6, 7, 15, 16, 22), *Χ''Λαμπρινοῦ σμυρναίου* (εἰκ. 18, 19), *χείρ Λαμπρηνοῦ σμυρναίου* (εἰκ. 20), *χείρ Χατζῆ Λαμπρυνοῦ σμυρνέου* (εἰκ. 35), *χείρ Χ''Λαμπρινοῦ* (εἰκ. 39), *χείρ Λαμπρινοῦ ζωγράφου* (εἰκ. 40).
ΒΙΟΓΡ. Πατέρας τοῦ Δημητρίου Χ''Λαμπρινοῦ*.
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Δημήτριος, 1782, στό ἐμπόριο 1965, Ἀθήνα[1] 2) Προφήτης Δανιήλ, 1790 3) Γέννηση ΧΣ, 1818 καί 4) Οἱ ἅγιοι καί δίκαιοι προπάτορες, 1818, ν. Ἀναστάσεως, Ἱεροσόλυμα[2] 5) Ἰω Πρόδρομος, 1798, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, Σμύρνη[3] 6) Χαράλαμπος, 1798, ν. Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, Λαοδίκεια, Συρία[4] 7) ΘΚ ἔνθρονη μέ Ἰω Πρόδρομο καί Ἰω Θεολόγο, 1805, στό ἐμπόριο, 1969, Ἀθήνα[5] 8-11) Δεσποτικές εἰκόνες, 1806, ν. μονῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου Ἐλώνης, Κυνουρία[6] 12) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, 1812 13) Μανδήλιο, 1819 καί 14) Βημόθυρο, 1821, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Φιλώτι, Νάξος[7] 15) Ἀθανάσιος, 1814 καί 16) Παρασκευή, ν. Ἁγίου Νικολάου, Θυάτειρα, Μ. Ἀσία[8] 17) ΧΣ Παντοκράτωρ, 1815, συλλογή Ἑλληνοορθόδοξης Κοινότητας, Τεργέστη[9] 18) Χαράλαμπος, 1815 καί 19) ΘΚ, 1815, ν. Ἁγίου Δημητρίου, χ. Ἄγρα, Μυτιλήνη[10] 20) Γέννηση ΧΣ, 1815, καθολικό, Πανάγιος Τάφος, Ἱεροσόλυμα[11] 21) Εἰκόνα, 1816, ν. Παναγίας Μυρτιδιώτισσας, Μοναστηράκι, Ἀθήνα[12] 22) Εἰσόδια ΘΚ, 1817, ἄλλοτε στό ν. Ἁγίας Μαρίνας, Φιλαδέλφεια, Μ. Ἀσία[13] 23) Κοίμηση ΘΚ, 1818, ἄλλοτε ἰδιωτική συλλογή, Φιλαδέλφεια, Μ. Ἀσία[14] 24-27), ΧΣ, ΘΚ, Ἰω Πρόδρομος, ἅγιοι, 1819, καθολικό μονῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Ἀϊλιώτισσας, Ἄνω Βαθύ, Σάμος[15] 28) Μανδήλιο, 1821, ν. οἰκίας Συριώτη, Ἁπλωταριά, πόλη, Χίος[16] 29-33) Εἰκόνες τέμπλου, 1824, ν. Παναγίας, Τῆνος[17] 34) Ἅγιος μέ σκηνές βίου, τ. συλλογή Χωρέμη, ἀρ. 8, Ἀθήνα[18] 35) Ἀντύπας, Χαράλαμπος καί Ἀρτέμιος, καθολικό, μονή Μ. Λαύρας, Ἄθως[19] 36) Γεώργιος, μουσεῖο, ν. Ἁγίου Γεωργίου, Κάιρο[20] 37) ΘΚ, συλλογή Δ. Μελᾶ, Ἀθήνα[21] 38) Κοίμηση ΘΚ, μητροπολιτικός ναός, πόλη, Κέρκυρα[22] 39) Χαράλαμπος, ν. Γενεσίου, ἄλλοτε Κολοσσαί, Μ. Ἀσία[23] 40) ΧΣ, Βασιλεύς τῆς δόξης, ν. Ἁγίου Γεωργίου, χ. Βαλτεσινίκο, Ἀρκαδία[24] 41) Στέψη ΘΚ, ν. Ἁγίου Ἐλευθερίου, Χώρα, Τῆνος[25].

87. Λαμπούδης Νικόλαος, ΘΚ Ἐλεούσα, εἰκ.

1. Σημ. Μ.Χ. **2.** Ὀρλάνδος 1956, 354-355 **3.** Λαμπάκης 1909, 238 **4.** Λαμπάκης 1909, 34 **5.** Σημ. Μ.Χ. 1969 **6.** Δεληγιάννης 1929, 122-123 **7.** Μαστορόπουλος 1984, 489-490 **8.** Λαμπάκης 1909, 328 **9.** Βελανιδιώτης 1910, 65· Κατσιαρδῆ-Hering 1986, 228· Bianco Fiorin 1982, 120 **10.** Κλεόμβροτος 1974, 93 **11.** Σημ. Μ.Χ. 1975 **12.** Μαστορόπουλος 1984, 491 **13.** Λαμπάκης 1909, 405 **14.** Λαμπάκης 1901, 381 **15.** Μαστορόπουλος, *ὅ.π.*· Κουτελάκης 1988, 257 **16.** Μαστορόπουλος, *ὅ.π.* **17.** Μαστορόπουλος, *ὅ.π.*· Κουτελάκης, *ὅ.π.* **18.** Σημ. Μ.Χ. **19.** Millet-Pargoire-Petit 1904, ἀρ. 367 **20.** Σημ. Μ.Χ. 1956 **21.** Σημ. Μ.Χ. **22.** Βοκοτόπουλος 1986γ, 311 (βλ. καί Χατζῆ Δαμασκηνός) **23.** Λαμπάκης 1909, 454 **24.** Μουτσόπουλος 1956, 114 **25.** Μαστορόπουλος 1984, 491· σχετικά μέ τίς ἐργασίες του στόν ν. τῆς Μεγαλόχαρης στήν Τῆνο βλ. Κουτελάκης 1988, 257.

Χ''Λαμπρινός Δημήτριος 1832-1834

βλ. καί *Δημήτριος* (53)

ΚΑΤΑΓ. Σμύρνη.
ΠΑΤΡ. Χ''Λαμπρινός*.
ΒΙΟΓΡ. Ταυτίζεται μέ τόν Δημήτριο (53).
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Δημητρίου ποτε Χατζι Λαμπρινοῦ Σμιρναίου* (εἰκ. 2, 3).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Εἰκόνα, 1832, ν. Ταξιάρχη, χ. Βολισσός, Χίος[1] 2) Εἰς Ἅδου Κάθοδος, 1834, καί 3) ΧC Ἑλκόμενος, 1834, Ἑλληνοορθόδοξος ν. Ἁγίου Νικολάου, Τεργέστη, Ἰταλία[2] 4) ΘΚ, 18[9]3, ν. Ἁγίου Δημητρίου, Μεσότοπος, Λέσβος[3].

1. Μαστορόπουλος 1984, 491 **2.** Βελανιδιώτης 1910, 65· Bianco Fiorin 1982, 120-121, ἀρ. 32, 33 καί 1989, 302 **3.** Κλεόμβροτος 1974, 325.

Λάμπρος 1705

ΚΑΤΑΓ. Ἕλληνας (;).
ΒΙΟΓΡ. Συνεργάσθηκε μέ τούς Θεόδωρο (21)*, Κωνσταντίνο (6)* καί Φώτιο (1)*.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Γεωργίου Mogoşoaia (παλάτι Brancoveanu), 1705, Βουκουρέστι[1].

1. Vasiliu 1988, 48, εἰκ. 3, 4, 22· Δεληγιάννης 1994, 129 καί 1995, 170-171.

Λάμπρος Ἀθανάσιος 1714

ΕΙΚΟΝΑ Κοίμηση ΘΚ, 1714, ν. μονῆς Ἁγίου Νεκταρίου, Αἴγινα[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

Λαρισσαῖος Ἀ. 1655

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος (;).
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἀρχειακές μαρτυρίες ἀπό τή Ζάκυνθο, τό 1655 ὁ ζωγράφος Λέος Μόσκος* κατέστησε ἐπιτρόπους του τούς μαθητές του Σ. Μαρούδα* καί Ἀ. Λαρισσαῖο[1].

1. Ζώης 1963, 435.

Λάσκαρης Ἰωάννης 1440-1483
(Lascari Giovanni)

ΚΑΤΑΓ. Τένεδος.
ΠΑΤΡ. Θεόδωρος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἀρχειακές μαρτυρίες, ἡ οἰκογένειά του καταγόταν ἀπό τήν Τένεδο· ὁ ἴδιος κατοικοῦσε στό Ἡράκλειο μεταξύ 1440 καί 1483, ὅπου εἶχε νυμφευθεῖ καί ἀποκτήσει ἕνα γιό, τόν Μιχαήλ[1].

1. Cattapan 1968, ἀρ. 77 καί 1972, 206, 235.

Λαυρέντιος (1) 1609

ΙΔΙΟΤ. Μοναχός.
ΥΠΟΓΡ. *ὑπό χιρ[ός] Λαβρ[ε]ντίου μοναχοῦ.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μετόχι Σωτῆρος Χριστοῦ, 1609, Κάμπος Ἐρεσσοῦ, Μυτιλήνη[1].

1. Κλεόμβροτος 1970, 182.

[Λαυρ]έντιος (2) 17[..]

ΚΑΤΑΓ. Πελοπόννησος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χει[ρ] Λαυρ]εντίου ἱερομονάχου τοῦ ἐκ Πελοπ[οννήσου].*
ΕΙΚΟΝΑ Ἀθανάσιος, 17[..], συλλογή G. Abou-Adal, Βυρηττός[1].

1. Chatzidakis 1993, 124-125, ἀρ. 33.

Λαυρέντιος (3) 1729

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Λαυρεντίου.*
ΕΙΚΟΝΕΣ Τέμπλο, 1729, παρεκκλήσιο Ἁγίων Ἀναργύρων (τέμπλο νότιου κλίτους ναοῦ), καθολικό μονῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ[1].

1. Ἄμαντος 1928, 62· σημ. Μ.Χ. 1962.

Λαυρέντιος (4) 1759

ΥΠΟΓΡ. *Θεοῦ τό δῶρον καί Λαυρεντίου πῶνος.*
ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ Κώδικας 380(μ), Παπαδική, 1759, μονή Ξηροποτάμου, Ἄθως[1].

1. *Θησαυροί Ἁγίου Ὄρους* Α΄, 481, εἰκ. 456, 457.

Λαυρέντιος (5) 1773-1818

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.
ΙΔΙΟΤ. Μοναχός τῆς μονῆς Ἡρακλειδίου, κοντά στό χ. Πολιτικό τῆς ἐπαρχίας Λευκωσίας, ζωγράφος.

88. Λαυρέντιος (2), Ἀθανάσιος, ἔνθρονος, εἰκ.

ΥΠΟΓΡ. *παρά ζωγράφου Λαυρεντίου ἱεροδιακόνου* (εἰκ. 5), *χείρ Λαυρεντίου ἱεροδιακόνου* (εἰκ. 10, 13, 40, 42, 76), *χείρ Λαυρεντίου* (εἰκ. 11), *παρά ἀμαθοῦς ζωγράφου Λαυρεντίου* (εἰκ. 12), *χείρ Λαυρεντίου μ(αθητ)οῦ Λεοντίου* (εἰκ. 78), *μνήσθητι καί τοῦ δούλου σου Λαυρεντίου ἱεροδιακόνου* (εἰκ. 80), *μνήσθητι Κ(ύρι)ε Φιλαρέτου καί Λαυρεντίου τῶν ζωγράφων* (τοιχ.).
ΣΥΝΕΡΓ. Ἰωαννίκιος (6), Μιχαήλ Μυριανθεύς, Φιλάρετος (1).
ΕΙΚΟΝΕΣ Κ ύ π ρ ο ς: 1) Τέμπλο, 17[4]3, ναός χ. Ἔμπα[1] 2-9) ΧΣ, 1773, Ἰω Πρόδρομος, 1773, μικρές εἰκόνες ἑορτῶν, 1773, ΘΚ, 1774, Ἐπιτάφιος Θρῆνος, 1774, Ἰω Θεολόγος, Μυστικός Δεῖπνος, καί Μηνᾶς, ν. Μεταμορφώσεως, χ. Δρύμου[2] 10) Γεώργιος, 1776, ν. Ἁγίου Γεωργίου, χ. Μανδριά[3] 11) ΧΣ, 1778 καί 12) Εἰκόνες τέμπλου, 1778, ν. Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, χ. Ἀνώγυρα[4] 13-17) ΧΣ, 1779, Γεώργιος ὁ Νικοξυλίτης, 1779, Ἐπιφάνιος, ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου, ΘΚ Ὁδηγήτρια, Ἰω Πρόδρομος καί 18-39) Μικρές εἰκόνες, ν. Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Νικοξυλίτου, χ. Δρούσια[5] 40) ΘΚ (ἀποδ.), 1780 καί 41) Ἰω Πρόδρομος (ἀποδ.), ν. Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, χ. Λεμόνα[6] 42) ΧΣ, 1781 43) Ἰω Πρόδρομος 44) Ἰω Θεολόγος 45-57) Εἰκόνες τῶν Ἀποστόλων 58-71) Εἰκόνες ἑορτῶν 72-74) Σταυρός καί λυπηρά 75) Νικόλαος, ν. Χρυσογαλακτούσας, χ. Γαλαταριά[7] 76) ΘΚ, 1781, Ἁγία Μονή[8] 77) ΧΣ, (ἀποδ.), ν. Ἁγίου Γεωργίου, χ. Πενταλιά[9] 78) Παρασκευή, 178[.], χ. Μαθιάτης[10] 79) Ἁγία Τράπεζα, 1799, ν. μονῆς Ἁγίου Ἡρακλειδίου[11] 80) ΧΣ, 1818 81) Κοίμηση ΘΚ καί 82) Ἰω Πρόδρομος, ν. Ἁγίου Δημητρίου, χ. Νικόκλεια[12] 83) Ἰω Βαπτιστής, ν. Ἁγίου Ἀντωνίου, χ. Ἅγιος Ἀντώνιος[13] 84) ΧΣ, ν. Ἰωάννη Προδρόμου, χ. Καντάρα[14].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Γεωργίου Ἄρπερας (κοντά στή Λάρνακα), 1747[15].

1. Τσικνόπουλλος 1967β, 64 **2.** Τσικνόπουλλος 1964-65, 178-179 καί 1967α, 104, ἀρ. 9 **3.** Πληροφορία Σ. Σοφοκλέους **4.** Τσικνόπουλλος 1964-65, 179 καί 1967α, 104, ἀρ. 15 **5.** Τσικνόπουλλος 1967α, ἀρ. 16 **6.** Τσικνόπουλλος 1964-65, 179 καί 1967α, 105, ἀρ. 18 **7.** Τσικνόπουλλος 1964-65, 179, 181 καί 1967α, 105, ἀρ. 20 **8.** Τσικνόπουλλος 1964-65, 180 καί 1967α, 105, ἀρ. 21· Παπαγεωργίου 1988, 305 **9.** Τσικνόπουλλος 1964-65, 180 **10.** Τσικνόπουλλος 1967β, 64 **11.** Τσικνόπουλλος, *ὅ.π.* **12.** Τσικνόπουλλος 1964-65, 182 **13.** Talbot-Rice 1937, 61 **14.** Πληροφορία Χρ. Μπαλτογιάννη 1966 **15.** Stylianou, *Cyprus*, 443· ἡ ἐπιγραφή μέ τά ὀνόματα τῶν ζωγράφων βρίσκεται στήν πρόθεση τοῦ ἱεροῦ σύμφωνα μέ τόν Stylianou, ἐνῶ ὁ Τσικνόπουλλος (1967β, 64) τούς ἀναφέρει ὡς ζωγράφους τοῦ τέμπλου.

89. Λειχούδης Λάσκαρης, Νικόλαος μέ σκηνές βίου, εἰκ. ἀρ. 3.

Λαυρέντιος (6) α΄ τέταρτο 19ου αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος (;).
ΕΙΚΟΝΑ Ἁγία Τριάς, μεταξύ 1810-1821, ν. Ἁγίας Τριάδας, χ. Ριζοκάρπασο, Κύπρος[1].

1. Παπαγεωργίου 1988, 305.

Σημείωση: Λαυρέντιος: λανθασμένη ἀνάγνωση τοῦ ὀνόματος Δαβίδ (2) (βλ. λῆμμα).

Λειμβαῖος ἤ Λυμβέος Πέτρος 1814-1835

ΚΑΤΑΓ. Σέριφος.
ΙΔΙΟΤ. Οἰκονόμος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Πέτρου Οἰκ[ον]όμου Λειμβαίου ὁ ἐκ τῆς νίσ[ου] Σε[ρ]ίφου* (εἰκ. 2), *χείρ Πέτρου οἰκονόμου Λυμβιαίου Σερίφου* (εἰκ. 5).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Τέμπλο καί εἰκόνες, 1814, ν. Ἁγίου Ἐλευθερίου στό Λεμίδι, Χώρα, Σέριφος[1] 2) Εἰσόδια ΘΚ, 1822, ν. Παναγίας *Ἀκαδημιώτισσας*, Τραγαία, Νάξος[2] 3) ΧΣ Παντοκράτωρ, 1825, ν. Ἁγίου Γεωργίου, Χώρα, Σέριφος[3] 4) Τρύφων, 1832, ν. Ἁγίου Ἀθανασίου, Χώρα, Σέριφος[4] 5) Εἰκόνες τέμπλου, 1835, ν. Ἁγίου Παντελεήμονα, Δρυοπίδα, Κύθνος[5].

1. Πληροφορία Χ. Κουτελάκη **2.** Μαστορόπουλος 1984, 491 **3.** Δρανδάκης 1964α, 430 **4.** Πληροφορία Χ. Κουτελάκη **5.** Πληροφορία τοῦ ἴδιου.

Λειχούδης (Λυκούδης) Λάσκαρης 1729-1733

ΚΑΤΑΓ. Κεφαλονιά.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *Λυκούδης Λάσκαρις* (εἰκ. 1), *χείρ Λασκάρεως ἱερέως τοῦ Λειχούδου εὐτελοῦς καί ἐλαχίστου κόπος... 1733* (εἰκ. 3).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1-2) Ἁγιογραφίες, 1729, Κεφαλονιά[1] 3) Νικόλαος με σκηνές βίου, 1733, Μουσεῖο Μπενάκη, Ἀθήνα[2].
ΒΙΒΛ. Σισιλιᾶνος 1935, 133· Ξυγγόπουλος 1957, 318 (τόν ταυτίζει, πιθανότατα σωστά, μέ τόν Λέοντα Λειχούδη)· Κονόμος 1966, 20-21· Χατζηδάκης 1975α, 263· *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 126.

1. Τσιτσέλης 1904, 4 **2.** Ξυγγόπουλος 1936, 85, πίν. 43· Gouma-Peterson 1988, 63, εἰκ. IV. 15.

Λειχούδης Λέων 1734

ΚΑΤΑΓ. Κεφαλονιά.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ εὐτελοῦς κ(αί) ἀναξίου Λέωντος ἱερέως τοῦ Λειχούδου.*
ΕΙΚΟΝΑ Χαράλαμπος, 1734, Βυζαντινό Μουσεῖο (τ. συλλογή Λοβέρδου), Ἀθήνα[1].

1. Καλογερόπουλος 1926, 94 (εἶχε δεῖ τήν εἰκόνα στό ναό τῶν Εἰσοδίων στό Ἀργοστόλι)· Σισιλιᾶνος 1935, 133· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 31· Κονόμος 1966β, 20-21, πίν. 58· Χατζηδάκης 1975α, 263 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 126· Baltojianni 1993, 271-272, ἀρ. 97, πίν. 61.

Λεόντιος (1) 15ος-16ος αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Λεοντίου.*
ΕΙΚΟΝΑ ΧΣ Παντοκράτωρ, 15ος-16ος αἰ., συλλογή Lichačev, ἀρ. J498, Ἁγία Πετρούπολη, Ρωσία[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1978.

Λεόντιος (2) 1619-16[4]9

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος (;).
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *Λεοντίου ἱερομονάχου* (εἰκ. 1), *χείρ Λεοντίου* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἰω Θεολόγος, 1619 καί 2) Ἐσταυρωμένος καί λυπηρά τέμπλου, 16[4]9, καθολικό μονῆς Παναγίας Ἀμιροῦς, χ. Ἀψιού, Κύπρος[1].

1. Ραπτόπουλος 1983, 11.

Λεόντιος (3) 1677-1696

ΚΑΤΑΓ. Λεμεσός.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Λεοντίου ἱερομονάχου* (εἰκ. 1, 2, 3, 6), *χείρ Λεοντίου* (εἰκ. 5), *χείρ Λεοντίου ἱερομονάχου ἐκ Λεμεσοῦ* (εἰκ. 8).
ΕΙΚΟΝΕΣ Κ ύ π ρ ο ς: 1) ΧΣ Παντοκράτωρ, 1677 2) Εἰσόδια, 1678 3) Ἰω Θεολόγος, 1678 καί 4) Γέννηση ΧΣ (ἀποδ.), ν. Παναγίας Χρυσοκορφήτισσας, χ. Κορφή[1] 5) Ἰω Εὐαγγελιστής, 1679, μονή Παναγίας Ἀμιροῦς, χ. Ἀψιού[2] 6) ΧΣ Ἐσταυρωμένος, 1680, ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος, χ. Τρεμετουσιά[3] 7) ΧΣ, 1692, ν. Ἁγίου Γεωργίου, χ. Ἀβγόρου[4] 8) ΧΣ, 1696, μονή Παλουριωτίσσης[5].

1. Πληροφορία Σ. Σοφοκλέους 2. Sophocleous 1994, 109, ἀρ. 65 3. Παπαγεωργίου 1966, 22, 23 4. Πληροφορία Χρ. Μπαλτογιάννη 1966 5. Καργώτης 1949, 71.

Λεόντιος (4) 1705

ΚΑΤΑΓ. Λευκωσία.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Λεοντίου ἱερομονάχου* (εἰκ. 1).
ΒΙΟΓΡ. Σπούδασε γιά δέκα χρόνια στή Στόλιτζα τῆς Ρωσίας καί ἦταν δάσκαλος τοῦ Ἰωαννίκιου (5)[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ Κ ύ π ρ ο ς: 1) Ἰω Θεολόγος, 1705, ν. Ἁγίων Ἀνδρονίκου καί Ἀθανασίου, Λεμεσός[2] 2) Βημόθυρα, μονή Ἀχειροποιήτου[3].

1. Καργώτης 1947, κζ΄, 68 2. Καργώτης, *ὅ.π.* 3. Gunnis 1937, 316.

Λεόντιος (5) 1768-1774

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱεροδιάκονος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Λεοντίου ἱεροδιακόνου* (εἰκ. 1), *χείρ δέ Λεοντίου ἱερομονάχου καί Λεοντίου ἱεροδιακόνου* (εἰκ. 3).
ΣΥΝΕΡΓ. Λεόντιος (6).
ΕΙΚΟΝΕΣ Κ ύ π ρ ο ς: 1) Εὐαγγελισμός ΘΚ, 1768, ν. Ἁγίου Γεωργίου, χ. Κελλάκι, Λεμεσός[1] 2) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 1769, μονή Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, Ἀνανιόντα[2] 3) Εἰκόνες τέμπλου, 1770, ν. Ἁγίου Γεωργίου, χ. Ξυλοφάγου[3].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Κ ύ π ρ ο ς:1) Μονή Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, Ἀνανιόντα[4] καί 2) ν. Ταξιαρχῶν, 1774, χ. Μονάγρι[5].

1. Πληροφορία Σ. Σοφοκλέους 2. Κέντης 1966, 164, 168 3. Πληροφορία Χρ. Μπαλτογιάννη 1966 4. Κέντης, *ὅ.π.* 5. Stylianou 1967, 70.

Λεόντιος (6) 1766-1794

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.
ΙΔΙΟΤ. Ἀρχιμανδρίτης στή μονή Ἁγίου Ἡρακλειδίου στό χ. Πολιτικό τῆς ἐπαρχίας Λευκωσίας.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ δέ Λεοντίου ἱερομονάχου καί Λεοντίου ἱεροδιακόνου* (εἰκ. 2), *διά χειρός καί δαπάνης Λεοντίου ἱερομονάχου καί ἀρχιμανδρίτης τῆς αὐτῆς μονῆς* (εἰκ. 3, 7, 8), *χειρί δέ Λεοντίου ἱερομονάχου καί ἀρχιμανδρίτου* (εἰκ. 9).
ΣΥΝΕΡΓ. Λεόντιος (5), Φιλάρετος (2).
ΕΙΚΟΝΕΣ Κ ύ π ρ ο ς: 1) Ἀπόστολοι καί Δωδεκάορτο, 1766, παλαιός ναός Ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου, χ. Κόρνος[1] 2) Εἰκόνες τέμπλου, 1770, ν. Ἁγίου Γεωργίου, χ. Ξυλοφάγου[2] 3-6) Εὐαγγελιστές, 1775 στόν ἄμβωνα ἐπάνω ἀπό τή δυτική πύλη 7) Ἅγιος Ἡρακλείδιος, ἀρχιερατικός θρόνος, 1775, κλίτος ν. Ἁγίου Ἡρακλειδίου καί 8) ΘΚ Γαλακτοτροφούσα, 1795, κλίτος Ἁγίας Τριάδας, μονή Ἁγίου Ἡρακλειδίου, χ. Πολιτικό[3] 9) ΘΚ μέ προφῆτες, 1780 καί 10) Ἑξαπτέρυγα, μονή Παναγίας Αὐγασίδας[4] 11) Ἀντώνιος, 1781, ν. Ἁγίου Ἀντωνίου, χ. Κυθρέα[5] 12) Ἰω Βαπτιστής, 1794, ν. Ἁγίου Ἰωάννου Βαπτιστῆ, χ. Δρομολαξίνα[6] 13) Ἰωάννης καί 14) Γεώργιος, ν. Ἁγίου Γεωργίου, χ. Καμπία[7].

1. Παπαγεωργίου 1990, 239 2. Σημ. Χρ. Μπαλτογιάννη 1966 3. Τσικνόπουλλος 1967β, 46, 48 4. Παπαγεωργίου 1990, 239 5. Talbot-Rice 1937, 61 6. Talbot-Rice 1937, 276, ἀρ. 3 7. Gunnis 1937, 250.

Λεόντιος (7) 1799

ΙΔΙΟΤ. Ψάλτης.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Λεοντίου ψάλτου Χρυσαληθινῆς.*
ΕΙΚΟΝΑ Πέτρος καί Παῦλος, 1799, ν. Ἀναλήψεως (παλαιότερα Θεοτόκου Χρυσαληθινῆς), Κωνσταντινούπολη[1].

1. Γεδεών 1911, 143.

Λεοπετρινός Ἐμμανουήλ 1483
(Leopetrino Emmanuele)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἀρχειακές πληροφορίες, τό 1483 βρισκόταν στά Κάτω Καλέσια Ἡρακλείου[1].

1. Cattapan 1968, ἀρ. 100 καί 1972, 207, ἀρ. 105.

Λεύκας Μακάριος 1733 †1798

ΚΑΤΑΓ. Λευκάδα.
ΠΑΤΡ. Χριστόδουλος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, pitor.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μακαρίου Λεύκα* (εἰκ. 1).
ΒΙΟΓΡ. Γεννήθηκε στή Λευκάδα τό 1733, ὅπως προκύπτει ἀπό τή ληξιαρχική πράξη τοῦ θανάτου του καί ἦταν γιά πολλά χρόνια ἐφημέριος στόν Ἅγιο Μηνᾶ Λευκάδας[1]. Ἀπό ἔγγραφα τοῦ ἀρχειοφυλακείου Λευκάδας προκύπτουν ἀρκετά στοιχεῖα γιά τό ἔργο καί τίς ἀμοιβές του. Στίς 18 Ἰανουαρίου 1767 ὑπέγραψε συμφωνητικό μέ τούς ἐπιτρόπους τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας τῶν Ξένων *νά φτιάσω τές τέσσαρες ἑορτές καί τόν σταυρόν ἀνταμῶς μέ τές ἀσπίδες καί κονισματόπουλα ὀχτώ... καί νά χρυσώσω, ὅθεν κάνει χρεία... καί μένουν εὐχαριστημένοι νά μοῦ δώσουν εἰς πλερωμήν διά ὅλα αὐτά τζεκίνια χρυσά ἕξι καί μισό... Καί ἡ αὐτή δουλειά νά εἶναι ὄμορφη καί καλή ὡσάν καί τές ἄλλες ἑορτάδες ὅπου ἐγώ ἔφτιασα* (προφανῶς ὁ ζωγράφος εἶχε ξαναεργασθεῖ γιά τό ναό) *καί πλέον καλύτερα.* Ὅπως φαίνεται ἀπό τό Βιβλίο τῆς ἐκκλησίας, οἱ ἐπίτροποι ἔδωσαν στίς 23 Μαρτίου τοῦ ἑπομένου χρόνου στόν *Papa Macario Lefca pitor* ἕνα τάλληρο περισσότερο ἀπό τή συμφωνία τους[2]. Τό 1771 *ἔφτιασε τήν εἰκόνα τῆς Ἁγία Μαύρας τήν πλέον παλιά* καί κατά τά ἔτη 1772, 1777, 1778, 1779 ἔκανε διάφορες ἐργασίες σέ ναούς τῆς Λευκάδας[3]. Τό 1782 *ἐχρύσωσεν*

90. Λεύκας Μακάριος, Ἰω. Χρυσόστομος ἐπικρίνει τή βασίλισσα Εὐδοξία, εἰκ. ἀρ. 1.

91. Λεύκας Μακάριος, Ἰω. Χρυσόστομος ἐπικρίνει τή βασίλισσα Εὐδοξία, εἰκ. ἀρ. 1, ὑπογραφή.

καί ἐζωγράφισεν τή μεσαία θύρα τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων (εἰκ. 2), τό 1791 *ἔφτιασε σταυρό καί ἀσπίδες* γιά τόν Ἅγιο Γεώργιο στό Καλλιγόνι καί τό 1779 ζωγράφισε τούς ἀγγέλους σέ εἰκόνα Βαπτίσεως τοῦ Χριστοῦ στό ναό τῶν Εἰσοδίων τῆς Παναγίας στήν πόλη[4]. Πέθανε τό 1798 στή Λευκάδα σέ ἡλικία 65 ἐτῶν[5].

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ὁ Ἰω Χρυσόστομος ἐπικρίνει τήν αὐτοκράτειρα Εὐδοξία, 1761, Μουσεῖο Κανελλοπούλου, Ἀθήνα[6] 2) Ἰω Χρυσόστομος, μεσαία θύρα, 1782, ν. Ἁγίων Ἀναργύρων, Λευκάδα[7].

1. Ροντογιάννης 1974, 345 2. Ροντογιάννης 1974, 345-346 3. Ροντογιάννης 1974, 346 4. Ροντογιάννης 1974, 347-348 5. Ροντογιάννης 1974, 345 6. Μπρούσκαρη 1985, 175 7. Ροντογιάννης 1974, 347· ὁ ἴδιος (σ. 348-349) ἀποδίδει μέ ἀρκετές ἐπιφυλάξεις στόν Μακάριο Λεύκα εἰκόνες τοῦ τέμπλου τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος στήν πόλη τῆς Λευκάδας.

Λημπράντης Ἀντώνιος 1771

ΕΙΚΟΝΑ Νιπτήρας, 1771, μονή Ὑπεραγίας Θεοτόκου Παλαιοκαστριτίσσης, Παλαιοκαστρίτσα, Κέρκυρα[1].

1. Πληροφορία Π.Λ. Βοκοτόπουλου 1962.

Λίβας Δημήτριος 1674

ΥΠΟΓΡ. *χήρ Δημητρίου Λίβα.*

ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ ἔνθρονη μέ προφήτη Ἠλία καί Κωνσταντίνο, Γεώργιο καί Δημήτριο, 1674, Μουσεῖο Κανελλοπούλου, Ἀθήνα[1].

1. Μπρούσκαρη 1985, 169.

Λισγαρᾶς Γ.

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.

ΕΙΚΟΝΑ Ὁ Νικόδημος πρός τόν Ἰησοῦ, συλλογή Μ. Δαπέργολα, μονύδριο Ἀκαθίστου, Αἰξωνή, Ἀθήνα[1].

1. Λυκίσσας 1960, 66.

Λίτινας Ἰωάννης

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ πληροφορία τοῦ κώδικα Πλαίσα ἀπό τή Ζάκυνθο, ὁ Λίτινας εἶχε ζωγραφίσει τήν εἰκόνα στήν Πρόθεση τοῦ ναοῦ τῆς *ἔξω* Ἁγίας Τριάδας στήν πόλη τῆς Ζακύνθου[1].

1. Φλεμοτόμος 1990, 202.

Λοβέρδος Μ.Γ. 1763

ΚΑΤΑΓ. Κεφαλονιά.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μ.Γ. Λοβέρδου.*

ΕΙΚΟΝΑ Κοίμηση ΘΚ, 1763, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Ἀθήνα[1].

1. Σισιλιᾶνος 1935, 134· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 18, ἀρ. 53.

Λογγιανός (Βοδενιώτης) Ἀπόστολος 1755

ΚΑΤΑΓ. Ἔδεσσα (;).

ΒΙΟΓΡ. Ἀδημοσίευτες εἰκόνες του ἀναφέρονται στό ναό τοῦ Ἁγίου Νικολάου Κοζάνης μέ χρονολογία 1755 καί στή μονή Ζάβορδας[1]. Ὁ Κωνσταντίνος Ἰωάννου Σακελλάριος ἔγραψε τό 1766 γιά μιά εἰκόνα τῆς Θεοτόκου τοῦ Ἀποστόλου Βοδενιώτη: *Φύσις μέν ἄπνουν δεῖξέ σ' εἰκών τῇ ὕλῃ. Γραφή δέ ἔμπνουν δεῖξέ σ' ἡμῖν τῇ τέχνῃ*[2].

1. Kissas 1976, 112 2. Kissas 1976, σημ. 4.

Λογγοβίτης Ἠλίας 1525

ΚΑΤΑΓ. Δρυινούπολη (Β. Ἤπειρος), Ἀλβανία.

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Ἁγίου Ἀθανασίου, Δέλβινο (Pece), Ἀλβανία[1] 2) ν. Ἁγίου Γεωργίου, Leshice, Ἀλβανία[2].

1. Popa 1961, 54 2. Popa 1966, 1969, 778.

Λογοθέτης Κωνσταντίνος 15ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Κωνσταντίνου τοῦ Λογοθέτου Κρητός.*

ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Ὁδηγήτρια, 15ος αἰ., παρεκκλήσιο Ἁγίων Ἀναργύρων, μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ[1]. Εἰκόνα ἀρχικά τοῦ 15ου αἰώνα, ἐν μέρει ἐπιζωγραφισμένη στόν κάμπο ἀπό τόν Ἰωάννη Κορνάρο, ὁ ὁποῖος προσέθεσε καί τήν ὑπογραφή.

1. Ἄμαντος 1928, 58· Σισιλιᾶνος 1935, 134.

Λουκᾶς (1) 1577-1633

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ἐπίσκοπος, καλλιγράφος καί μικρογράφος.

ΥΠΟΓΡ. *ἡ παροῦσα θεία λειτουργία, ἐγράφη διά χειρός ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ Οὐγκροβλαχίας Λουκᾶ τοῦ κυπρίου* (χφ. 5), *Λουκᾶς ἀρχιθύτης* (χφ. 6).

92. Λογοθέτης Κωνσταντίνος, ΘΚ Ὁδηγήτρια, εἰκ.

ΒΙΟΓΡ. Ἐπίσκοπος τοῦ Buzău τῆς Βλαχίας, μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας.
ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ 1) ἀρ. 755, 1577, Ἐθνική Βιβλιοθήκη, Ἀθήνα[1] 2) ἀρ. 429, 1588 καί 3) ἀρ. 3963, 1588, μονή Διονυσίου, Ἄθως[2] 4) Εὐαγγέλιο, 1616, Σινᾶ ἤ Ἱεροσόλυμα (;)[3] 5) Λειτουργίες, κώδικας 1423(μ), 1616, μονή Ἰβήρων, Ἄθως[4] 6) ἀρ. 7706, 1625, Bibliothèque Nationale, Παρίσι[5] 7) χφ., 1633, ν. Ἁγίου Σάββα, Πανάγιος Τάφος, Ἱεροσόλυμα[6].
ΒΙΒΛ. Gratziou 1982, 99-110 καί ἀλλοῦ.

1. Gardthausen-Vogel 1909, 266 **2.** Gardthausen-Vogel, *ὅ.π.* **3.** Iorga 1931, 186, εἰκ. 15 **4.** *Θησαυροί Ἁγίου Ὄρους* Β΄ 338, εἰκ. 196-197 **5.** Iorga 1933, 3· Pacht 1954, 36 **6.** Iorga 1931, 146, πίν. 4-20.

Λουκᾶς (2) 1588-1604

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.
ΥΠΟΓΡ. *χ(ει)ρ Λ(ου)κ(ᾶ)* (εἰκ. 1, 2), *χείρ Λουκᾶ* (εἰκ. 5).
ΕΙΚΟΝΕΣ Κύπρος: 1) Ἅγιος Ἡρακλείδιος, 1588 2) Ἰω Πρόδρομος 3) Ἰω Θεολόγος καί 4) Μηνᾶς ἔφιππος, κοιμητήριο τῶν Ἁγίων, μονή Ἁγίου Ἡρακλειδίου, χ. Πολιτικό, περιοχή Ὀρεινῆς[1] 5) ΘΚ Ὁδηγήτρια, 1604, μονή Ἁγίου Μηνᾶ[2].

1. Παπαγεωργίου 1975α,179, 180, πίν. XXVIII καί 1991, 207· Τσικνόπουλλος 1967β, 52 **2.** Τσικνόπουλλος 1967β, 65.

Λουκᾶς (3) περί τό 1700

ΚΑΤΑΓ. Θήρα.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Λουκᾶ ἱερομονάχου* (εἰκ. 1).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ Ὁδηγήτρια, ν. Ἁγίας Τριάδας, Οἴα[1] καί 2) Εἰκόνες, μονή Ἁγίου Νικολάου, χ. Μεροβίγλι, Θήρα[2].

1. Πληροφορία Θ. Χατζηδάκη 1975 **2.** Δεναξᾶς 1927, 71.

Λουκᾶς (4) 19ος αἰ.

ΙΔΙΟΤ. Μοναχός, ἡγούμενος μονῆς Ἐσφιγμένου.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Προπύλαια μονῆς Ἐσφιγμένου, 19ος αἰ., Ἄθως[1].

1. Γεδεών 1885, 29.

Λουκιανός Παῦλος 1627-1634

ΚΑΤΑΓ. Λευκωσία.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Παύλου* (εἰκ. 1, 2), *χείρ Παυλου Λουκιανοῦ ἐκ Λευκωσίας Κύπρου* (εἰκ. 4).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Νικόλαος, 1627, ν. Ἁγίου Νικολάου τῆς Στέγης, χ. Κακοπετριά, Κύπρος[1] 2) Βημόθυρο, 1634, μονή Ἁγίου Σπυρίδωνος, χ. Τρεμετουσιά, Κύπρος[2] 3) Ἀρχάγγελος, ν. Τρυπιώτου, Λευκωσία[3] 4) Βημόθυρο, μονή Σταυροῦ, Ἱεροσόλυμα[4].

1. Στυλιανοῦ 1946, 194 **2.** Παπαγεωργίου 1966, 23 **3.** Στυλιανοῦ 1946, 194, σημ. 3 **4.** Σημ. Μ.Χ. 1965.

Λούλης Βενέδικτος

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Βενεδίκτου Λούλη.*
ΕΙΚΟΝΑ Mater Dolorosa, Λιβόρνο, Ἰταλία[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1974.

Λουμπινᾶς, Λουμπίνας Τζώρτζης 1530-1546
(Lubina Zorzi)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Κωνσταντίνος.
ΙΔΙΟΤ. Depentor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἀρχειακές μαρτυρίες, τό 1530 πλήρωσε συνδρομή στήν Ἑλληνική Ἀδελφότητα τῆς Βενετίας[1]. Ἀπό τή διαθήκη του, πού ἔγινε στή Βενετία στίς 22 Ὀκτωβρίου 1546, πληροφορούμεθα ὅτι ὁ *mastro Zorzi depentor de madonne quondam Constantin Lubina de Candia*[2] κατοικοῦσε στή συνοικία τοῦ Ἁγίου Ἰουλιανοῦ τῆς Βενετίας, ἦταν νυμφευμένος μέ τήν Ἐλισάβετ καί εἶχε τρία παιδιά, τήν Ἑλένη, τόν Παῦλο καί τόν Μάρκο, στούς ὁποίους ἄφησε συνολικά 225 δουκάτα, κινητή καί ἀκίνητη περιουσία. Ἐκτός ἀπό τίς ἀγαθοεργίες, πού ἀναφέρονται στό κείμενο τῆς διαθήκης, ἕνα ποσόν 500 δουκάτων, πού χρωστοῦσαν στό ζωγράφο ἔμποροι καί καπετάνιοι, μαρτυρεῖ γιά τήν οἰκονομική του ἄνεση[3]. Πιθανώτατα ταυτίζεται μέ τόν Γεώργιο (5)[4].
ΒΙΒΛ. Bettini 1933, 13, 28· *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 81.

1. Πάρδος 1980, 354 2. Μέρτζιος 1955, 158 3. Μέρτζιος 1955, 158-160 4. Βλ. καί Πάρδος 1980, 190.

Λουρέας Κωνσταντίνος 1509
(Lurea Costantin)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος.
ΙΔΙΟΤ. Pentor.
ΣΥΝΕΡΓ. Ἀντώνιος Φουκᾶς.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ μαρτυρίες τῶν Ἀρχείων Βενετίας, στό Ἡράκλειο στίς 9 Ὀκτωβρίου 1509 ὑποσχέθηκε να ἐργασθεῖ ξανά ἐπί ἑξάμηνο κοντά στό maistro Ἀντώνιο Φουκᾶ*, παρά τίς ἔριδες πού εἶχαν κατά τό παρελθόν. Ὁ Φουκᾶς ἀνέλαβε τά ἔξοδα διατροφῆς καί ὑποδήσεως τοῦ Λουρέα, καθώς καί τήν ὑποχρέωση νά τοῦ προμηθεύσει ἐνδύματα ἀξίας τριῶν δουκάτων[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 327, ἀρ. 31.

Λοῦσκος Μανοῦσος 1509

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Μιχελής.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, τό 1509 πούλησε ἕνα ἀμπέλι στόν Ἀντώνιο Φουκᾶ*[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 324, ἀρ. 26.

Λούτζιος 1589

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.
ΙΔΙΟΤ. Εἰκονογράφος.
ΥΠΟΓΡ. *Τό παρόν εἰκόνισμα ἠστορήθη παρ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ Λούτζιου εἰκονογράφου.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἰω Χρυσόστομος, 1589· ἡ εἰκόνα ἦταν ἕως τόν Ἰούλιο 1974 στό καθολικό τῆς μονῆς Χρυσοστόμου Κουτσοβέντη στήν Κύπρο, ὁπότε καί κάηκε[1].

1. Παπαγεωργίου 1975α, 180, πίν. XXVIII.1 καί 1991, 207.

Λυκούδης βλ. *Λειχούδης*

Λυμβέος βλ. *Λειμβαῖος*

Λυμήτης Γεώργιος 1664

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *Γεώργιος ἱερεύς ὁ Λυμήτης ἔγραψε.*
ΕΙΚΟΝΑ Γοβδελαᾶς μέ σκηνές βίου, 1664, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ. 1697, Ἀθήνα[1].

1. Σισιλιᾶνος 1935, 163 (τόν ἀναφέρει ὡς Ὀλυμπήτη)· Ξυγγόπουλος 1947, 483, πίν. ΚΖ΄, εἰκ. 6· Σωτηρίου 1956, 37.

Μαγγαφᾶς ἤ Μαγγαφός Ἰωάννης 1620

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ιω(άννου) Μαγγαφοῦ* (εἰκ. 1).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Γεώργιος, Ἔκθεση 1967, Σεράγεβο[1] καί 2) Δέηση, μουσεῖο, Σεράγεβο[2].

1. Mazalić, *Leksikon* 85 καί 1967, ἀρ. 44 2. Mazalić, *Leksikon* 86.

Μαζοκόπος Γεώργιος 1627-1644
(Masocopo Giorgio)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Γιάννης (Janni).
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, pitor.
ΥΠΟΓΡ. *ποίημα Γεωργιου ἱερέως τοῦ Μαζοκόπου τοῦ Κρητός.*
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *miser Giorgachi Masocopo diacona pitor de mastro Janni* σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη τῆς 14ης Νοεμβρίου 1627 στό Ἡράκλειο[1]. Μαρτυρεῖται ἐπίσης

93. Λυμήτης Γεώργιος, Ἅγιος Γοβδελαᾶς μέ σκηνές βίου, εἰκ.

94. Μακάριος (2), Εἰς Ἅδου Κάθοδος, εἰκ.

σέ πράξεις τῆς 8ης Μαρτίου 1636 καί τῆς 22ας Αὐγούστου 1644, στήν πρώτη ὡς ἱερέας μαζί μέ τόν Τζανή Λαμπάρδο*[2].

ΕΙΚΟΝΑ Θεία Μετάληψη, 1697, Μουσεῖο Ermitage, Ἁγία Πετρούπολη, Ρωσία[3].

1. Καζανάκη 1981, 220, ἀρ. 43 2. Καζανάκη, *ὅ.π.* 3. Πληροφορία Π.Λ. Βοκοτόπουλου 1991.

Μακάριος (1) 1615

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Παρεκκλήσιο Παναγίας τοῦ Ἀκαθίστου, 1615, μονή Διονυσίου, Ἄθως (οἱ τοιχογραφίες ἐπιζωγραφίσθηκαν τό 1890)[1].

1. Kadas 1979, 64.

Μακάριος (2) 1663

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μακαρίου ἱερομονάχου τοῦ Κρητός.*
ΕΙΚΟΝΑ Εἰς Ἅδου Κάθοδος, 1663, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ. 37α, Ἀθήνα[1].

1. Σωτηρίου 1931, 93· Λαζαρίδης 1976, 13.

Μακάριος (3) μέσα 18ου αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *δια χειρός Μακαρίου.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Ζωοδόχος Πηγή, μέσα 18ου αἰ., ν. Παναγίας Δεξιᾶς, Βέροια[1].

1. Πληροφορία Θ. Παπαζώτου 1988.

Μακάριος (4) 1750-1822

ΚΑΤΑΓ. Χίος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ χιώτης ζωγράφος καί κληρικός Μακάριος, πού ἀναφέρεται στήν Κωνσταντινούπολη τό 1750, σφαγιάσθηκε στή Χίο τό 1822[1].

1. Ἀνδρεάδης 1940, 174.

Μακάριος (5) 1778-1812

ΚΑΤΑΓ. Γαλάτιστα Χαλκιδικῆς.
ΙΔΙΟΤ. Μοναχός.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Μακαρίου μοναχοῦ Γαλάτιστα* (εἰκ.), *διά χειρός Μακαρίου μοναχοῦ καί Γεωργίου ἐκ χώρας Γαλάτιστας* (τοιχ. 1), *ἀνιστορήθη ἡ παροῦσα τράπεζα διά χειρός καί ἐπιμελείας Μακαρίου μοναχοῦ τοῦ ἐκ Γαλατζίστας* (τοιχ. 2), *ἱστορήθη δέ διά χειρός Μακαρίου μοναχοῦ Γαλατζάνου* (τοιχ. 3), *Τοῦ Μακαρίου φημί ἐκ Γαλατίστης, Βενιαμίν τε Ζαχαρίου συναίμων* (τοιχ. 7).
ΣΥΝΕΡΓ. Γεώργιος (37), Βενιαμίν καί Ζαχαρίας (4), ἀνεψιοί του.
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Γαλακτοτροφούσα, 1784, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα (ἀπό ν. Ἁγίου Ἀντωνίου Θεσσαλονίκης)[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Ἁγίων Ἀναργύρων, 1778, Μακρυνίτσα, Πήλιο[2] (καταστράφηκε μέ τούς σεισμούς τοῦ 1955) Ἄθως: 2) Τράπεζα μονῆς Βατοπεδίου, 1786[3] 3) Θόλος φιάλης (;) μονῆς Δοχειαρίου, 1788[4] 4) ν. σκήτης Ἁγίου Δημητρίου μονῆς Βατοπεδίου, 1806[5] 5) ν. Ἁγίου Βασιλείου, παραλία μονῆς Χιλανδαρίου, 1810[6] 6) Καθολικό μονῆς Ἐσφιγμένου, 1811 καί 1818 (μέ Βενιαμίν* καί Ζαχαρία*)[7] 7) Παρεκκλήσιο Ἀρχαγγέλου μονῆς Ἰβήρων, 1812[8].

95. Μακάριος (5), Γαβριήλ Ἴβηρ, τοιχ. ἀρ. 7.

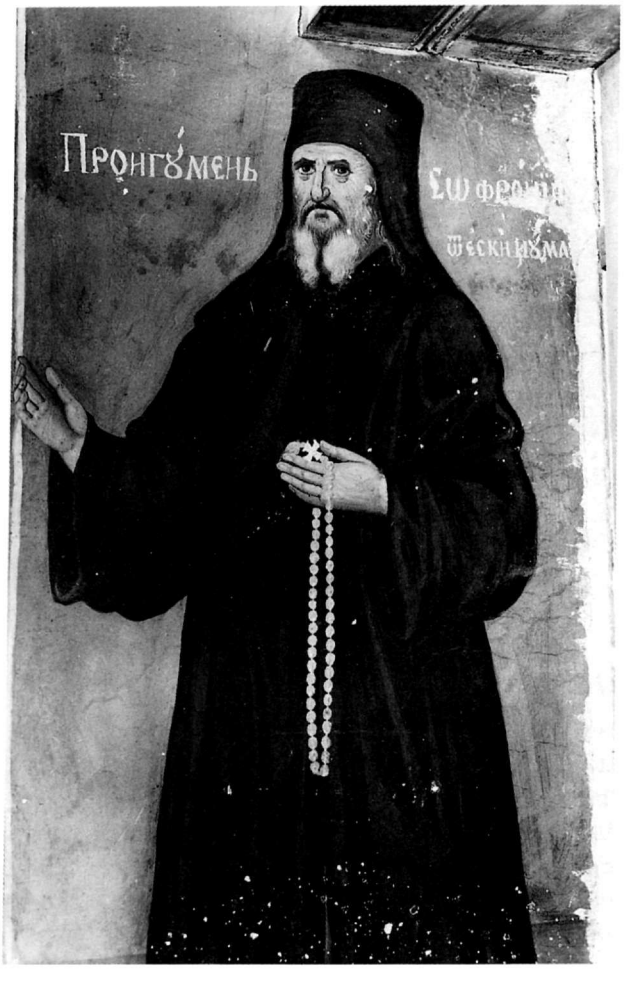

96. Μακάριος (5), προηγούμενος Σωφρόνιος, τοιχ. ἀρ. 7.

ΒΙΒΛ. *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 102· Παπάγγελος 1981, 68-70.

---

1. *ΔΧΑΕ* Ε΄, 1905, 36· Bettini 1938, 63· Σωτηρίου 1932, 1956, 1962, ἀρ. 388 (διαβάζει Γαλάτης*)· Chatzidakis 1970, 61· Baltojianni 1993, 246-247, ἀρ. 60, πίν. 37 **2.** Σισιλιᾶνος 1939, 129 **3.** Millet-Pargoire-Petit 1904, 36, ἀρ. 118· Χατζηδάκης 1983, 424 **4.** Nikolskij 1907, 93-94· Κτενᾶς 1926, 62 **5.** Nikolskij 1907, 95, ἀρ. 4· Χατζηδάκης, *ὅ.π.* **6.** Djurić 1964, 83-84, σημ. 71 **7.** Kadas 1979, 128 **8.** Millet-Pargoire-Petit 1904, 81, ἀρ. 256· Χατζηδάκης, *ὅ.π.*

97. Μακάριος (5), Ἀλέξιος ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, τοιχ. ἀρ. 2.

Μακάριος (6) 1791-1812

ΚΑΤΑΓ. Ἐρεσσός Μυτιλήνης.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.

ΥΠΟΓΡ. *χειρός ἁμαρτωλοῦ μοναχοῦ Μακαρίου Καυσοκαλυβήτου* (εἰκ. 1), *Μακαρίου μοναχοῦ τοῦ ἐκ χωρίου Ἐρεσσοῦ τῆς Λέσβου ἐν σκήτῃ τοῦ Καυσοκαλυβήτου* (εἰκ. 3), *ὑπό χειρός Μακαρίου ἁμαρτωλοῦ μοναχοῦ* (εἰκ. 7).

ΕΙΚΟΝΕΣ Μυτιλήνη: 1) ΘΚ, 1791 2) Λουκᾶς, 1793 3) Εἰρήνη, 1794 4) Ἀπόστολοι, 1794 5) ΧΣ καί 6) Σύναξη Ἀρχαγγέλων, ν. Ἁγίας Εἰρήνης, Ἐρεσσός[1] 7) ΘΚ, 1791, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, Ἐρεσσός[2] 8) Εἰκόνες, 1800-1812, ν. Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου, χ. Ἄντισσα[3].

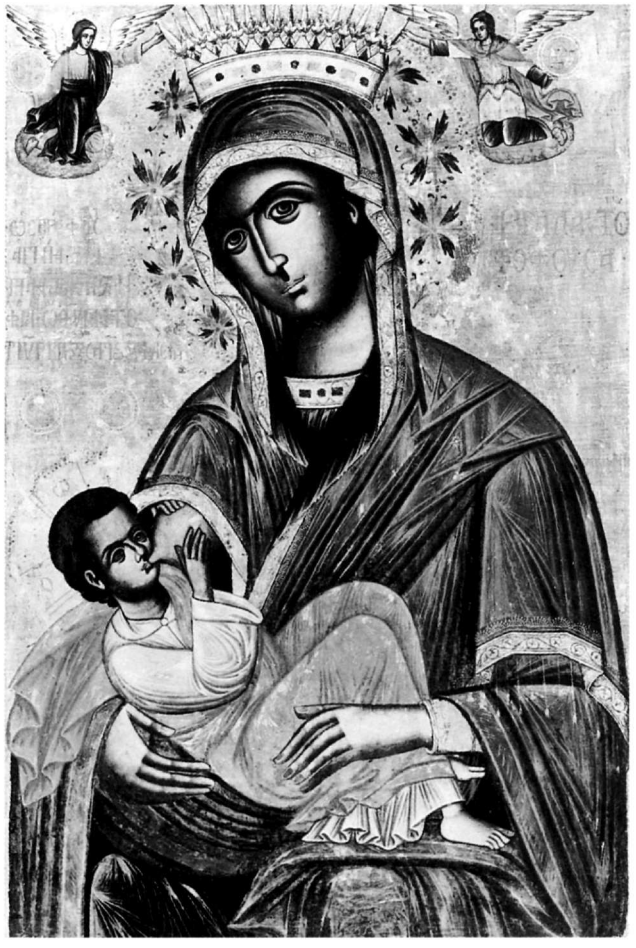

98. Μακάριος (5), ΘΚ Γαλακτοτροφοῦσα, εἰκ.

---

1. *Ποιμήν*, Παράρτημα 1966, 53-54 **2.** Κλεόμβροτος 1974, 185, 186, πίν. 25 **3.** Σημ. Μ.Χ.

Μακάριος (7) 1819-1863

ΚΑΤΑΓ. Γαλάτιστα Χαλκιδικῆς.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.

ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Μακαρίου ἱερομονάχου τοῦ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει* (εἰκ. 2), *χείρ Μ΄ τοῦ β΄* (εἰκ. 3), *ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, χείρ Μ΄ τοῦ β΄* (εἰκ. 4), *ἐν Ἁγίῳ Ὄρει τοῦ Ἄθω, αωξγ΄ χείρ Μακαρίου ἱερομονάχου ἐκ Γαλατίστης* (εἰκ. 5), *διά χειρός δέ Βενιαμίν καί Μακαρίου τῶν αὐταδέλφων τῶν ἐκ Γαλατίστης* (τοιχ.).

ΒΙΟΓΡ. Ἀνηψιός τοῦ Μακαρίου καί ἀδελφός τοῦ Βενιαμίν. Μνεῖες ἔργων του στίς 16 Μαρτίου 1833 καί τό 1862[1].

ΕΙΚΟΝΕΣ 1-4) ΘΚ, Ἐλεούσα, 1834, ἅγιος Νικόλαος μέ σκηνές βίου, 1834, Ἰω Πρόδρομος, 1834 καί ἅγιος Διονύσιος ὁ ἐκ Ζακύνθου, 1834, ν. Ἁγίου Νικολάου, Γαλαξείδι[2] 5) Ἀνάληψη, 1863, ν. Ἁγίου Νικολάου, Πλωμάρι, Μυτιλήνη[3].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Παρεκκλήσιο Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, 1819, μονή Παντοκράτορος, Ἄθως[4].

1. Παπάγγελος 1981, 70 2. Σκιαδᾶς 1992, 55-61, 63, 64 3. Κλεόμβροτος 1981, 247 4. Nikolskij 1907, 91, ἀρ. 8.

Μακάριος βλ. *Χρύσανθος* (1)

Μακρῆς Γαβρήλης 1532
(Macri Gavrili)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.

ΙΔΙΟΤ. Pictor.

ΒΙΟΓΡ. Τόν συναντοῦμε ὡς μάρτυρα στό Ἡράκλειο σέ ἔγγραφο τῆς 11ης Ἰανουαρίου 1532: *ser Gavrili Macri, pictor*[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 350, ἀρ. 68.

Μακρῆς Ἰάκωβος 1795-1818

ΚΑΤΑΓ. Ἰθάκη.

ΥΠΟΓΡ. *χιρ Ἰακώβου Μακρί ἐξ Ἰθάκης* (εἰκ. 1), *Χείρ Μακρί* (εἰκ. 2).

ΕΙΚΟΝΕΣ Λευκάδα: 1) Ἰωάννης (μέ νερομπογιά), 1795, Καπιτολάριο ν. Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου, χ. Βαυκερή[1] καί 2) Θυρόφυλλο Ὡραίας Πύλης ΧΣ Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος, 1818, καθολικό μονῆς Κόκκινης Ἐκκλησιᾶς[2].

1. Ροντογιάννης 1974, 438 2. Ροντογιάννης 1974, 437-438.

Μακρῆς Ἰωάννης 1750
(Macri Giovanni)

ΒΙΟΓΡ. Ἀπό ἔμμεση πληροφορία ἀναφέρεται ὡς ζωγράφος τό 1750 στή Βενετία[1].

1. Bettini 1933, 47, σημ. 1.

Μακρί(υ)δικος Παρθένιος 1743-1753

ΚΑΤΑΓ. Χίος (;).

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.

ΣΥΝΕΡΓ. Κύριλλος Φωτεινός καί Ἄνθιμος Κορέσιος.

ΥΠΟΓΡ. *Διά χειρός... Κυρίλλου ἱερομονάχου Φωτεινοῦ καί τῆς συνοδείας αὐτοῦ Ἀνθίμου ἱερομονάχου Κορεσίου καί Παρθενίου ἱερομονάχου Μακριδίκου γέγονεν ἡ παροῦσα ζωγραφία τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.*

ΒΙΟΓΡ. Μαθητής καί συνεργάτης τοῦ Κυρίλλου Φωτεινοῦ*, τόν ὁποῖο διαδέχθηκε στήν ἡγουμενία τῆς μονῆς Μουνδῶν Χίου, σύμφωνα μέ κώδικα τῆς μονῆς[1].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Παναγίας, 1743, μονή Ἁγίου Γάλακτος, Χίος[2].

1. Δημαρᾶς 1968, 300 καί 1992, 60 2. Παχνός 1926, 198-199· Δημαρᾶς 1968, 301.

Μακρομάλης (Μακρόμαλος) Γεώργιος 1700-1704

ΚΑΤΑΓ. Νησί (Μεσσήνη), Μεσσηνίας.

ΙΔΙΟΤ. Ἀναγνώστης.

ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός ἐμοῦ Γεωργίου Μακρομάλη ἀπο χόραν Νησί* (τοιχ. 1), *διά χειρός ἐμοῦ τοῦ ἀναγνόστου Μακρομάλου* (τοιχ. 2).

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μάνη: 1) ν. Ἁγίας Σοφίας, 1700, χ. Ἁγία Σοφία (Γούρνιτσα)[1] καί 2) Μονή Κοιμήσεως Θεοτόκου Ἀντρουμπεβίτσας, 1704, χ. Σταυροπήγι[2].

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 258 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 117.

1. Πετρονώτης 1982β, 131-132· Δρανδάκης 1983, 133· Μιχαηλίδης - Χριστοφίδου 1989, 194-195, εἰκ. 12 2. Ἐτζέογλου 1972, 305· Πετρονώτης, *ὅ.π.*· Δρανδάκης, *ὅ.π.*

Μακρυγένης Τζουάν Πιέρος 1625-1629
(Macrigeni Juan Piero)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.

ΠΑΤΡ. Κωνσταντής.

ΙΔΙΟΤ. Pintor.

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἀπόδειξη τῆς 20ῆς Φεβρουαρίου 1625 στό Ἡράκλειο, ὁ ζωγράφος εἶχε δανεισθεῖ 128 ὑπέρπυρα καί γιά νά πληρώσει τό χρέος του πούλησε στίς 10 Αὐγούστου 1626 ἕνα ἀμπέλι, προίκα τῆς γυναίκας του, στό χωριό Μερτοκάμαρο, ἀξίας 229 ὑπερπύρων[1]. Ὁ Μακρυγένης κατοικοῦσε στήν ἐνορία τοῦ

Ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Χρυσοστόμου στό Ἡράκλειο, ὅπως ἀναφέρεται τό 1627, σέ νοταριακή πράξη: *miser Juan Piero Macrigeni pintor quondam Constanti stantia nella contra di San Juanne Chrisostomo*. Ὁ ζωγράφος ἀπαντᾶ ἐπίσης ὡς μάρτυρας στίς 25 Φεβρουαρίου 1628 καί στίς 12 Ἰουνίου 1629[2].

1. Καζανάκη 1981, 220-221 2. Καζανάκη 1981, 221.

Μαλαξός Ἰωάννης 1557-1581

ΙΔΙΟΤ. Κωδικογράφος.
ΒΙΟΓΡ. Ἀνεψιός τοῦ Μανουήλ Μαλαξοῦ καί γνωστός γραφέας μέ δράση στήν Κωνσταντινούπολη στό διάστημα 1557-1581. Τοῦ ἀποδίδονται οἱ παραστάσεις τοῦ κώδικα Vind. Hist. Gr. 80 πού ἀποτελεῖται κατά τό μεγαλύτερο μέρος του ἀπό χρησμολογικά κείμενα[1].

1. Κυριακοῦ 1995, 50-52, εἰκ. 17, 18, 30, 35, 38, 41, 45 (ὅπου καί βιβλιογραφία).

Μάλ(λ)αμας Μιχαήλ 15ος αἰ.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ἱστοριογράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σέ παρένθετο φύλλο, γραφῆς 15ου αἰώνα, σέ κώδικα τοῦ 13ου αἰώνα σημειώνεται: *Ἡ Βίβλος αὕτη ἐδόθη μοι παρά ἱερέως Μιχαήλ Μάλλαμα τοῦ ἱστοριογράφου καί ποτέ διδασκάλου μου*[1].

1. Πληροφορία Κρ. Χρυσοχοΐδη 1990.

Μανδᾶς Γεώργιος 1816-1818

ΚΑΤΑΓ. Ἀμπελάκια Θεσσαλίας.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἐπιγραφή, ὁ *Γ. Μανδᾶς ἐσχεδίασεν* τό 1816 χαλκογραφίες καί νομίσματα[1]. Τό 1818 ζωγράφισε τό πορτραῖτο τοῦ Κ. Κούμα, παραγγελία τῶν Ἑλλήνων τῆς Ὀδησσοῦ[2].
ΒΙΒΛ. Λεονάρδος 1836, 150.

1. *Λόγιος Ἑρμῆς* 1816, 170-171 2. *Λόγιος Ἑρμῆς* 1818, 574.

Μανδηλᾶς Πέτρος 1516
(Mandila Petrus)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Στεφανῆς.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *Petrus Mandila, pinctor* ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ ἔγγραφο τῆς 24ης Νοεμβρίου 1516 στό Ἡράκλειο, μαζί μέ τόν ἀδελφό του *μαΐστρο* Φανούριο[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 336-337, ἀρ. 45.

Μάνεσης Μανόλης 1688-1707

ΚΑΤΑΓ. Ληξούρι Κεφαλονιᾶς.
ΠΑΤΡ. Πέτρος.
ΙΔΙΟΤ. Δάσκαλος ζωγραφικῆς.
ΒΙΟΓΡ. Μαθητής τοῦ Ἰ. Καρύδη* στό Ληξούρι, σύμφωνα μέ νοταριακές πράξεις τοῦ 1688 καί 1691 (βλ. λῆμμα). Ὁ ζωγράφος, σύζυγος τῆς Μπέτας Πολυκαλᾶ, διατηροῦσε τό 1706 *σχολεῖο ζωγραφικῆς* στό Ληξούρι, ὅπως ἀναφέρεται σέ νοταριακές πράξεις τῶν ἐτῶν 1706 καί 1707. Οἱ δύο αὐτές πράξεις ἀφοροῦν τό μαθητή Νικόλαο Μάνεση*, τοῦ ὁποίου οἱ ἐπίτροποι συμφωνοῦν μέ τόν Μανόλη νά τοῦ τόν παραδώσουν *διά νά τόν ἐμάθη τήν τέχνην τῆς ζωγραφικῆς σέ χρόνους ἕξι*. Ὁ δάσκαλος ὑπόσχεται νά *δείξει* στό μαθητή *ὅλην τήν τέχνην*, ἐνῶ ὁ δεύτερος δεσμεύεται *νά μή λείπει ἀπό τό σχολεῖον ἔξω ἀπό κάθε Ἰούλιον, Αὔγουστον, ὅπου ἔχει χρείαν δουλειᾶς γιά τό σπίτι* καί ὁρίζεται ὡς ἐγγύηση τῆς συμφωνίας ποσόν 100 δουκάτων[1].

1. Μοσχόπουλος 1980-82, 292-294, 307-208 καί 1990, 230.

Μάνεσης Νικόλαος 1706-1707

ΚΑΤΑΓ. Κεφαλονιά.
ΠΑΤΡ. Σταματέλος.
ΒΙΟΓΡ. Μαθητής τοῦ Μανόλη Μάνεση* στό Ληξούρι, σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῆς 10ης Φεβρουαρίου 1707 (βλ. προηγούμενο λῆμμα). Ὁ Νικόλαος δέν προχώρησε στίς σπουδές του, ὅπως συνάγεται ἀπό νοταριακή πράξη τῆς 22ας Σεπτεμβρίου 1707, ἡ ὁποία ἀκυρώνει μετά ἀπό ἕνα ἔτος τή σύμβαση μαθητείας[1]. Δέν ξέρομε, ἐάν τελικά ὁλοκλήρωσε μέ ἄλλο ζωγράφο τίς σπουδές του.

1. Μοσχόπουλος 1980-82, 293-294, 308.

Μανολέσος Μιχελής 1614-1641

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Τζώρτζης.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΒΙΟΓΡ. Μνημονεύεται ὡς μάρτυρας σέ ἔγγραφα τοῦ Ἡ-

ρακλείου κατά τά ἔτη 1614, 1617, 1625, 1627, ὡς διάκονος κατά τό 1629 καί ὡς παπάς[1] κατά τό 1632, 1633, 1636, 1638, 1639 καί 1641. Ὁ ζωγράφος κατοικοῦσε στό χωριό Μαρουλᾶς καί ἦταν μέλος τῆς Ἀδελφότητας τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ τῶν ζωγράφων τοῦ Ἡρακλείου[2].

1. Καζανάκη 1981, 221 2. Καζανάκη 1981, 221-222.

Μανολίτσης 1653

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΒΙΟΓΡ. Σέ ἀπογραφή (15 Μαρτίου 1653) πραγμάτων, πού ἀνῆκαν στή μονή τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου τῶν Σαββαθιανῶν, ἀναφέρονται δύο καινούριες εἰκόνες τοῦ Μανολίτση: ὁ Χριστός Παντοκράτωρ (δεσποτική) καί ἡ ἁγία Ἄννα[1]. Ὁ ζωγράφος θά μποροῦσε νά ταυτισθεῖ μέ τόν ζωγράφο Ἐμμανουήλ Λαμπάρδο (2).

1. Κωνσταντουδάκη 1975α, 100, σημ. 516.

Μανουήλ (1) 1686-1712

ΚΑΤΑΓ. Ρόδος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας καί σακελλίου.
ΥΠΟΓΡ. *Χείρ Μανουήλ Ιερεος του Ρο[δ]ίτου* (εἰκ. 1), *Χειρ Μανουήλ ιερεος ἐκ πόλεως Ρόδου* (εἰκ. 2), *Ἀνιστορίθη... διά χειρός... Μανουήλ ιερεως και σακκελίου Ρόδου* (τοιχ. 1).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἰω Θεολόγος, 1712[1] καί 2) Ἅγιοι Τεσσαράκοντα, 1712, παρεκκλήσιο Τεσσαράκοντα Μαρτύρων, ν. Ἁγίου Κωνσταντίνου, Ἱεροσόλυμα[2].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου (Κουφᾶ), 1686, χ. Παραδείσι[3] καί 2) ν. Ἁγίου Γεωργίου Κάτω, χ. Παραδείσι, Ρόδος[4].

1. Ὀρλάνδος 1956, 348, ἀρ. 21 2. Ὀρλάνδος 1956, 348, ἀρ. 22 3. Ὀρλάνδος 1948, 214 4. Κουτελάκης 1991, 122.

Μανουήλ (2) 1717-1722

ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Μανουήλ* (εἰκ. 2).
ΒΙΟΓΡ. Ἴσως ταυτίζεται μέ τόν Ἐμμανουήλ (4)*.
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Σταυρός Μ. Πέμπτης, 1717, ν. Ἁγίων Ἀποστόλων, Βέροια[1] 2) Μηνᾶς, 1722, ν. Ἁγίου Μηνᾶ, Σιάτιστα, Κοζάνη[2].

1. Σταμούλης 1962, 53 2. *ΕΕΒΣ* Β΄ (1925), 326.

Μανουήλ (3) 1769

ΠΑΤΡ. Δημήτριος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μανουήλ τοῦ ποτέ Δημητρίου.*
ΕΙΚΟΝΑ Παντελεήμων, 1769, ν. Θεοτόκου Χαντζερλίδισσας στό Τεκφούρ-Σεράγι (τό παλαιό παλάτι τῶν Βλαχερνῶν), Κωνσταντινούπολη[1].

1. Γεδεών 1911, 103· Πάλλας 1975-76, 141.

Μανουήλ (4) 18ος αἰ. (;)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *Πόνημα Μανουήλ ἱερέως τοῦ Κρητός.*
ΕΙΚΟΝΑ Χαράλαμπος μέ σκηνές βίου, ν. Ἁγίου Σάββα, Ἀλεξάνδρεια[1]: ἡ εἰκόνα ἐπιζωγραφίσθηκε κατά τόν 19ο αἰ.[2]

1. Σωτηρίου 1938, 399 2. Σημ. Μ.Χ. 1956.

Μανουήλ Γεώργιος 1812

ΚΑΤΑΓ. Ἐράτυρα (Σέλιτζα), Κοζάνη.
ΥΠΟΓΡ. *Ἐζωγραφίσθη παρά Γεωργίου Μανουήλ ἐκ Σελίτζης.*
ΕΙΚΟΝΑ Κυπριανός, 1812, μονή Ἁγίας Παρασκευῆς, Φλαμουριά (Ντομαβίστι), Κοζάνη[1].

1. Καλινδέρης 1940, 33.

Μαντοῦφος Ἰωάννης βλ. *Μαυρικᾶς*

Μαντοῦφος Κωνσταντίνος 1589 †πρίν ἀπό τό 1603

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Νικόλαος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ζωγράφος (μαΐστρος).
ΒΙΟΓΡ. Πατέρας τοῦ ζωγράφου Ἰωάννη Μαυρικᾶ, τοῦ ἐπονομαζομένου Μαντούφου*, *ὁ μαΐστρος Κωνσταντίς Μαντοῦφος ποτέ κυρ Νικολάου, ζωγράφος*, ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ ἔγγραφο τῆς 25ης Ὀκτωβρίου 1589 καί πέθανε πρίν ἀπό τίς 28 Νοεμβρίου 1603[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1977, 183, ἀρ. 41.

Μανώλης 1632

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη (;).
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σέ χάραγμα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀρχαγγέλου, στό χ. Πελεκάνος Σελήνου Κρήτης ἀναφέρεται: *1632, ἐγώ Μανώλης σγουράφος ἔγραψα*[1].

1. Ξανθουδίδης 1903, 120, ἀρ. 15.

Μανωλόπουλος Νικόλαος 1750

ΚΑΤΑΓ. Πελοπόννησος (;).
ΥΠΟΓΡ. *Νικόλαος Μανωλόπουλος ἐποίει.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἐλευθέριος, 1750, ν. Ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου, πόλη, Λευκάδα[1].

1. Ροντογιάννης 1974, 342.

Μάξιμος 1675

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μαξίμου ἱερομονάχου* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἰωαννίκιος 2) Σκηνές ἀπό τό βίο τοῦ Μωυσῆ (ἐσωτερική ξύλινη ἐπένδυση ὁλόκληρου τοῦ εἰκονοστασίου), 1675, καθολικό μονῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης Σινᾶ καί 3) Σαράντα Μάρτυρες, Παλαιά Βιβλιοθήκη μονῆς Σινᾶ[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

Σημείωση: Ὁ Μάξιμος ἱερομόναχος, πού ἀναφέρεται σέ ἐπιγραφή τῆς μονῆς Φιλοσόφου στή Δημητσάνα, δέν εἶναι βέβαιο ἐάν εἶναι ζωγράφος (βλ. Μουτσόπουλος 1956, 180) ἤ ἀφιερωτής.

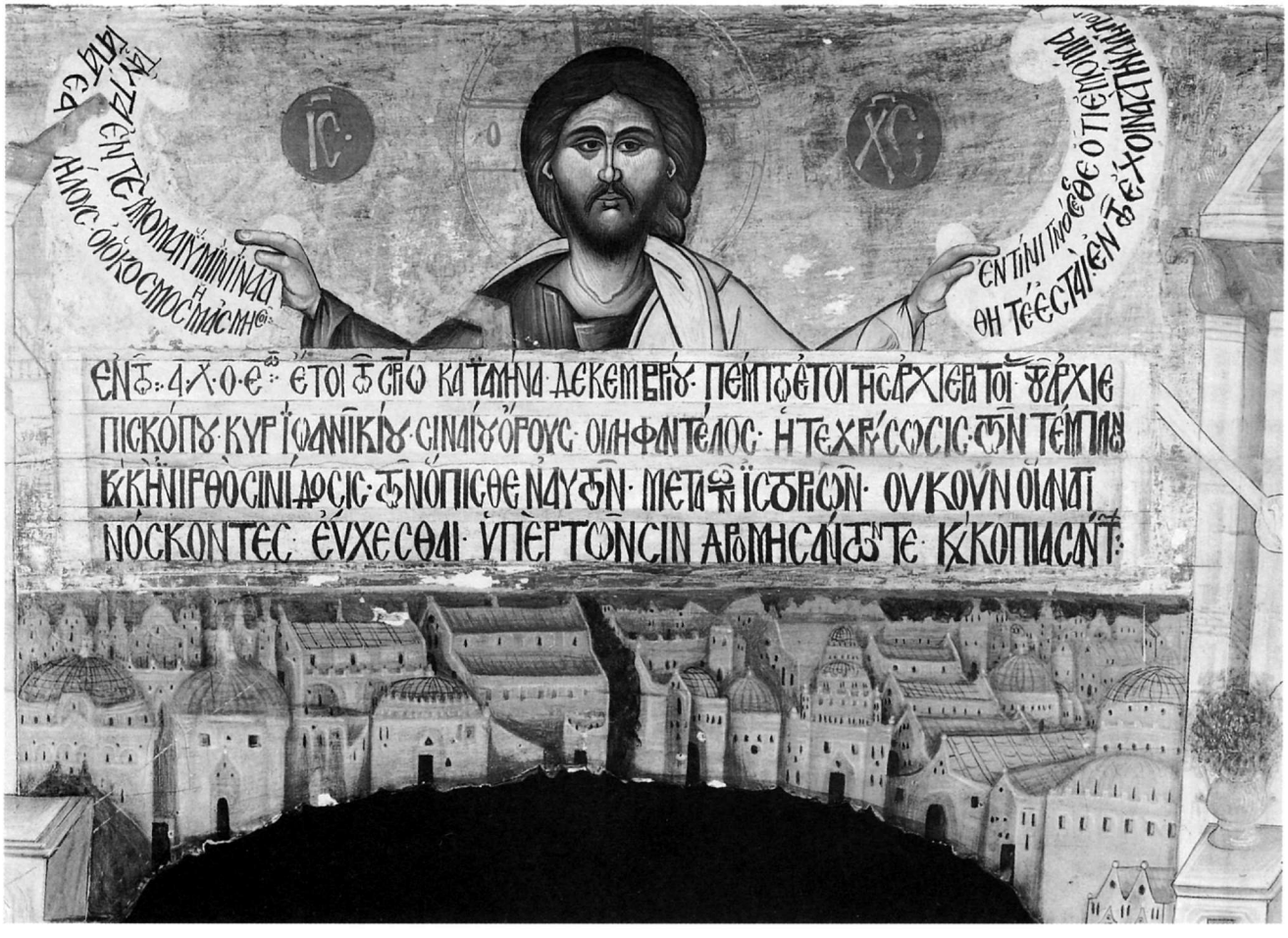

99. Μάξιμος, τμῆμα ἀπό τή διακόσμηση εἰκονοστασίου, εἰκ. ἀρ. 2.

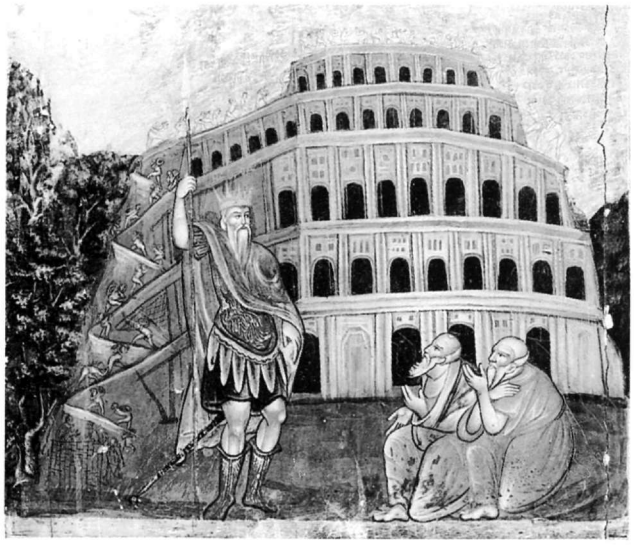

100. Μάξιμος, Βαβέλ, τμῆμα ἀπό τή διακόσμηση εἰκονοστασίου, εἰκ. ἀρ. 2.

Μάξιμος Ἰωάννης 1673

ΥΠΟΓΡ. *Ἐγράφη διά χειρός Ἰωάννου Μαξίμου* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧC ἔνθρονος καί 2) ΘΚ ἔνθρονη, 1673, μονή Ἐσφιγμένου, Ἄθως[1].

1. Μαυρογιάννης 1893, 137· Σμυρνάκης 1903, 644.

Μάξος (Μάξιμος;) 1663

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.
ΥΠΟΓΡ. *Ἐκ χειρός τοῦ Μάξου.*
ΕΙΚΟΝΑ Κοσμᾶς καί Δαμιανός, 1663, ν. Ἁγίου Γεωργίου, χ. Ἑπτακώμη, Κύπρος[1].

1. Πληροφορία Χρ. Μπαλτογιάννη 1966.

Μαρᾶς Ἀνδρέας 1561-1600
(Mara, Maran, Marano Andrea)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Ἰωάννης.
ΙΔΙΟΤ. Pintor, pictor, ζωγράφος, μαΐστρος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τοῦ 1561, συμφώνησε νά μαθητεύσει κοντά στόν Λαβίνιο Τζάπο* στό Ἡράκλειο[1]. Ἀναφέρεται ἐπίσης σέ ἔγγραφα σχετικά μέ προσωπικές του ὑποθέσεις, ἀλλά καί ὡς μάρτυρας στό Ἡράκλειο, κατά τό χρονικό διάστημα 1563-1600[2].

1. Παλιούρας 1973, 120, ἀρ. 31 2. Κωνσταντουδάκη 1977, 166-167, ἀρ. 12.

Μαράτζος Σπυρίδων 1689(;) †1769

ΚΑΤΑΓ. Λευκάδα.
ΠΑΤΡ. Φραντζέσκος.
ΙΔΙΟΤ. Συμβολαιογράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χεῖρ Σπυρίδωνος Μαράτζου* (εἰκ. 1, 4), *Μαράτζου* (εἰκ. 2).
ΒΙΟΓΡ. Γεννήθηκε στή Λευκάδα τό 1689[1] καί ἀνῆκε σέ σημαντική οἰκογένεια τοῦ νησιοῦ. Νυμφεύθηκε τή Μαλάμω καί ἀπέκτησε ἕξι παιδιά[2]. Τό 1726 μαρτυρεῖται γιά πρώτη φορά σέ ἔγγραφο τοῦ Ἀρχειοφυλακείου Λευκάδας καί ἀπό τό 1739 ἕως τό 1769 γνωρίζομε ὅτι ἀσκοῦσε καί τό ἐπάγγελμα τοῦ συμβολαιογράφου στό ἴδιο νησί[3]. Σύμφωνα μέ τή ληξιαρχική πράξη θανάτου του, τό *1769 Ἀπριλίου 30 ἐπέρασε εἰς τήν ἄλλην ζωήν ὁ σιόρ Σπῦρος Μαράτζος καί ἦταν χρονῶν 80 καί ἐτάφη εἰς τήν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους μέσα*[4].
ΕΙΚΟΝΕΣ Λευκάδα: 1) ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, 1745 2) ΘΚ, 1745 καί 3) Χαράλαμπος (ἀποδ.), ν. Ἁγίου Χαραλάμπους[5] 4) Ἰω Πρόδρομος, 1745, τέμπλο κατεστραμμένο τό 1948, ν. Ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου, πόλη[6].
ΒΙΒΛ. *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 126.

1. Ἡ χρονολογία γεννήσεως προκύπτει ἀπό τή ληξιαρχική πράξη θανάτου του 2. Ροντογιάννης 1974, 307 3. Ροντογιάννης 1974, 306-307 4. Ροντογιάννης 1974, 307 5. Ροντογιάννης 1974, 306 6. Ροντογιάννης, *ὅ.π.*

Μαργαρίτης 1781-1785

ΚΑΤΑΓ. Μακρυνίτσα Πηλίου.
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Εἰκόνα, 1781, ν. Ἁγίου Δημητρίου, χ. Νεραϊδοχώρι Καλαμπάκας[1] 2) Νικόλαος, 1785, παρεκκλήσιο Ἁγίου Δημητρίου, μονή Γρηγορίου, Ἄθως[2].

1. Ἰωαννιδάκη 1990β, 85 2. Σημ. Μ.Χ. 1956.

Μαργέτης βλ. *Μαριέτης*

Μαρέσου Διονύσιος 1800

ΥΠΟΓΡ. *Διονύσιος Μαρέσου.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Παρεκκλήσιο μονῆς Ἁγίου Νικολάου, Μέτσοβο, Ἰωάννινα[1].

1. Κοκόλης 1985, 39, πίν. 10.

Μαριέτης Θεόδουλος 1685

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος[1].
ΒΙΟΓΡ. Ἴσως ὁ ἴδιος μέ τόν Χριστόδουλο Μαριέτη*.

1. Πληροφορία Μ. Καζανάκη.

Μαριέτης Χριστόδουλος 1677-1678

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ κώδικα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνα στό Ληξούρι Κεφαλονιᾶς, τό 1678 ὁ Μαριέτης συμφώνησε νά ζωγραφίσει *τίς δεσποτικές ἑορτάδες, ἀπάνω στά διάστηλα*, τή *Δευτέρα Παρουσία, ὁμοίως νά ζωγραφίσει εἰς τές πόρτες, εἰς τά κονίσματα τῶν δελφίνων* καί νά χρυσώσει τά διάστηλα, τούς δελφίνους, τά μανουάλια καί ἕνα τετράποδο[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Νικόλαος μέ σκηνές βίου, 1677, συλλογή Μ. Καλλιγᾶ, Ἀθήνα[2] 2) Μηνᾶς, 1678, Ἀρχαιολογικό Μουσεῖο, Συρακοῦσες, Σικελία[3] 3) Μάρτυρας Ἴσαυρος, New Grecian Gallery 1973, Λονδίνο[4].

1. Μοσχόπουλος 1977, 220 καί 1990, 230 **2.** Σισιλιᾶνος 1935, 135 **3.** Τσιτσέλης 1904, 4, σημ. 3· Bettini 1933, 38, πίν. XIV· Chatzidakis 1962, 83, σημ. 2 **4.** Κατάλογος New Grecian Gallery, Λονδίνο, Ἰούνιος - Αὔγουστος 1973, ἀρ. 15.

Μαρίλης Ἀγγελῆς 1650-1663
(Maril(l)i Angello, Anzolo)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Κωνσταντής.
ΙΔΙΟΤ. Pintor (pittor).
ΒΙΟΓΡ. Τό 1650 ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ διαθήκη στό Ἡράκλειο, τό 1653 ἦταν βαρδιάνος τῆς Ἀδελφότητας τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ τῶν ζωγράφων καί εἰσέπραξε ἕνα κληροδότημα γιά λογαριασμό της, καί τό 1654 ἀναφέρεται ἐπίσης ὡς μάρτυρας[1]. Στίς 17 Αὐγούστου 1659 ὁ *Anzolo Marilli pittor* ἀνέλαβε, μέ ἐντολή τοῦ λατίνου ἀρχιεπισκόπου, τή συντήρηση εἰκόνων στό ναό τοῦ Ἁγίου Τίτου στό Ἡράκλειο, ἐργασία γιά τήν ὁποία πῆρε προκαταβολή τρία ριάλια καί τόν ἑπόμενο μήνα ἑνάμισυ ριάλι[2]. Τελευταία μνεία τοῦ *signor Angello Marili pintor* στίς 2 Αὐγούστου 1663[3]. Πιθανῶς ὁ ζωγράφος ταυτίζεται μέ τόν Ἀγγελή Μαρουλιανό*[4], πού ἔχει τό ἴδιο πατρώνυμο.

1. Καζανάκη 1981, 222, ἀρ. 46 **2.** Gerola 1908, II, 311 **3.** Καζανάκη, *ὅ.π.* **4.** Καζανάκη 1981, 223, σημ. 192.

Μαρινᾶς Ἀναστάσιος, Θωμᾶς, Χριστόδουλος 18ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Χιονιάδες Ἰωαννίνων.
ΒΙΟΓΡ. Οἰκογένεια ζωγράφων καί ἀργυροχόων. Ὁ Θωμᾶς ἐφιλοτέχνησε εἰκόνες καί τοιχογραφίες σέ ἐκκλησίες τῶν Χιονιάδων, τῆς Μόλιστας, τοῦ Τυρνάβου καί τῆς Πυρσόγιαννης. Ἐπίσης ἐργάσθηκε στό Ἄργος Ὀρεστικό τῆς Καστοριᾶς[1].

1. Σούρλας 1954, 929-933.

Μαρινάτος Ἰάκωβος

ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ, τ. συλλογή Χαροκόπου, Ἀθήνα[1]· σήμερα στό μουσεῖο Κεφαλονιᾶς.

1. Σημ. Μ.Χ. 1955.

Μαρίνος (1) 16ος αἰ.

ΕΙΚΟΝΑ ΧC, τέλη 16ου αἰ., ν. Ἁγίου Νικολάου, Βελβεντός, Κοζάνη[1].

1. Τσιγαρίδας 1982, 324, σημ. 3. Τό ὄνομα τοῦ ζωγράφου ἀναφέρει ὅτι διάβασε σέ εἰκόνα τοῦ τέλους τοῦ 16ου αἰ. ἡ Τζινίκου-Κακούλη, *Βελβεντό, Ἐκκλησιαστικά μνημεῖα 16ου αἰώνα*, Θεσσαλονίκη 1976, 75.

Μαρίνος (2) 1653

ΚΑΤΑΓ. Ναύπλιο.
ΥΠΟΓΡ. *διά χυρός Μαρίνου καί Ἀναστασίου ἐκ πόλεως Ἀναύπλι.*
ΣΥΝΕΡΓ. Ἀναστάσιος (1).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Παρεκκλήσιο Μιχαήλ Συννάδων, 1653, μονή Μεγίστης Λαύρας, Ἄθως[1] (καταστράφηκε τό 1911 καί ἔχει ξανακτισθεῖ). Σώζονται μόνο λίγα ἀποτμήματα τοιχογραφιῶν ἐπί τόπου.

1. Σμυρνάκης 1903, 390· Millet-Pargoire-Petit 1904, ἀρ. 383· *Ὁδηγός Λαύρας 1988*, 43.

Μαρίνος Νικόλαος 1493
(Marino Nicola)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος.
ΒΙΟΓΡ. Κάτοικος Βούργου Χάνδακα. Τό 1493 ὑπεγράφη συμβόλαιο μαθητείας του στόν ζωγράφο Ν. Γριπιώτη* γιά ἕξι χρόνια.

1. Cattapan 1972, 217, ἀρ. 25.

Μαρίνος Νικολῆς 1728-1729

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος(;)
ΒΙΟΓΡ. Στόν κώδικα τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπη στό Ποτάμι Ζακύνθου ἀναφέρεται ὅτι ὁ ζωγράφος ἐργάσθηκε στό ναό αὐτό τά χρόνια 1728 καί 1729[1].

1. Κονόμος 1967, 183 καί 1988, 105.

Μαρίτσης Ἰωάννης 1521-1523
(Joannes Marici)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor, (maistro), pictor.
ΒΙΟΓΡ. Μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις στίς 11 Ἰανουαρίου 1521 καί 9 Ἀπριλίου 1523[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 340, ἀρ. 52.

Μαρίτσης Μανοῦσος 1492-1496
(Marici Manusso)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Λαμπριανός.
ΒΙΟΓΡ. Κάτοικος Βούργου Χάνδακα κατά τό διάστημα 1492-1496[1].

1. Cattapan 1972, 208, ἀρ. 119.

Μαρ(γ)καζίνης Γεώργιος 1647
(Margazini(us) Georgius)

ΥΠΟΓΡ. *[O]pus Georgi Margazi[n...]* (εἰκ. 1), *Georgius Margazinus [C]ydonius* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Σταύρωση, συλλογή Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου, Βενετία[1] 2) Δευτέρα Παρουσία, 1647, ὀρθόδοξος ναός, Skradin, Κροατία[2].
ΒΙΒΛ. Chatzidakis 1962, 151.

1. Chatzidakis 1962, 151, ἀρ. 134, πίν. 70 **2.** Mirković 1955, 325· Djurić 1961, 57-58, ἀρ. 63, πίν. LXXXIV· Skovran 1970, 125, πίν. ΙΘ΄. 2.

Μάρκος (1) 1527

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Depentor.
ΒΙΟΓΡ. Ἐργαζόταν στή Βενετία τό 1527, ὁπότε καί *ὁ Marco depentor, Candioto* πλήρωσε τήν εἰσφορά του στήν Ἑλληνική Ἀδελφότητα. Ἴσως νά ταυτίζεται μέ τόν Μάρκο*(2) ἤ μέ τόν Μάρκο Καοῦτσο* ἤ μέ τόν Μάρκο Μπαθᾶ*, πού ἐπίσης ἐργάζονταν στή Βενετία.

101. Μαρ(γ)καζίνης Γεώργιος, Σταύρωση, εἰκ. ἀρ. 1.

1. Μανούσακας 1974, 215, ἀρ. 10· Πάρδος 1980, 357.

Μάρκος (2) 1528

ΒΙΟΓΡ. Τό 1528 πλήρωσε τήν εἰσφορά του στήν Ἑλληνική Κοινότητα τῆς Βενετίας[1]. Ἴσως ταυτίζεται μέ τόν Μάρκο (1).

1. Μανούσακας 1974, 216, ἀρ. 11.

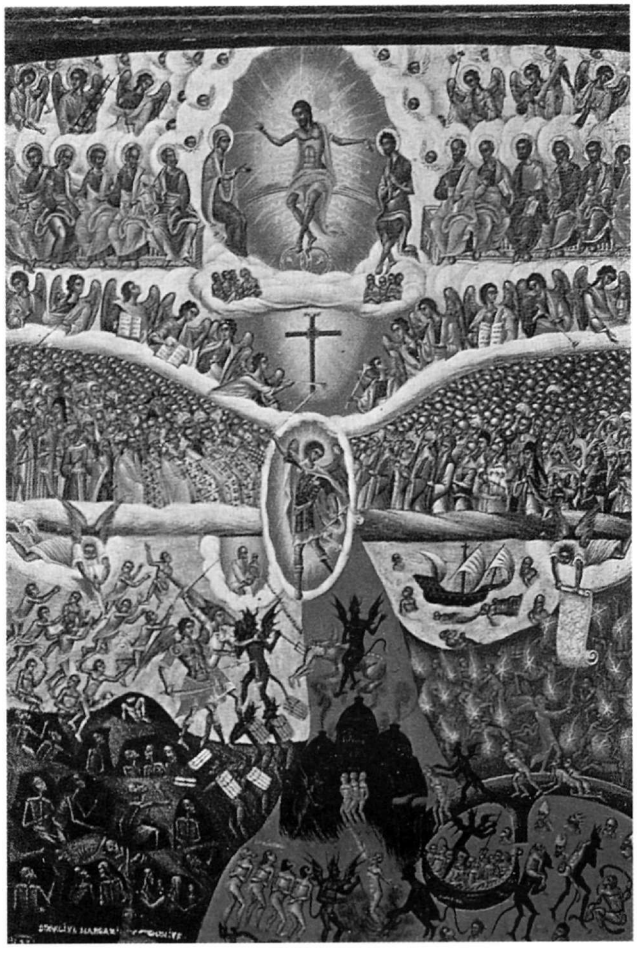

102. Μαρ(γ)καζίνης Γεώργιος, Δευτέρα Παρουσία, εἰκ. ἀρ. 2.

Μάρκος (3) τέλη 16ου αἰ. (;).

ΚΑΤΑΓ. Γεωργία.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *ὁ τρισόλβιος κύριος Μάρκος ὁ ἴβηρ καί ζωγράφος.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Προσωπογραφίες ἁφιερωτῶν, καθολικό μονῆς Ἰβήρων, Ἄθως[1].

1. Millet-Pargoire-Petit 1904, ἀρ. 232.

Μάρκος (4) 1646

ΚΑΤΑΓ. Ἀρμενία.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, μικρογράφος.
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΕΣ Χειρόγραφο ἀρμενικό, 1646, Suppl. Gr. 89, Ἐθνική Βιβλιοθήκη Βιέννης. Ὁ κώδικας δωρήθηκε ἀπό τό γραμματέα τοῦ σουλτάνου Παναγιώτη Νικούσιο (Κωνσταντινούπολη) στόν ἡγεμόνα Κωνσταντίνο Καντακουζηνό στή Βλαχία[1].
ΒΙΒΛ. *Ἕλληνες Ζωγράφοι 1*, 130.

1. Buberl-Gerstinger I, 71-72, πίν. XXXIII, 3-4.

Μάρκος (5) 1608

ΒΙΟΓΡ. Ζωγράφισε τοιχογραφίες στό Horovo τῆς πρώην Γιουγκοσλαβίας τό 1608[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1980.

Μάρκος (6) 18ος αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μάρκου.*
ΕΙΚΟΝΑ Γέννηση (ἐπιζωγραφισμένη;), συλλογή Lichačev, Ermitage, Ἁγία Πετρούπολη, Ρωσία[1].

1. Schweinfurth 1930, 421, εἰκ. 156.

Μάρκος (7) 18ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Γαύριο Ἄνδρου.
ΙΔΙΟΤ. Ἀναγνώστης.
ΣΥΝΕΡΓ. Ἰωάννης (44), γιός του.
ΕΙΚΟΝΕΣ Τέμπλο ν. Ἁγίου Κυπριανοῦ, 18ος αἰ., Γαύριο, Ἄνδρος[1].

1. Πασχάλης 1956, 461.

Μάρκος (8) 1748-1757

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μάρκου Κρητικοῦ* (εἰκ. 1, 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Φωτεινή, 1748, ν. Ἁγίας Φωτεινῆς, χ. Πύργος, Τῆνος[1] 2) Γέννηση ΧΣ, 1757, ν. Παλατιανῆς, Χώρα, Ἄνδρος[2].

1. Κουτελάκης 1988, 255 2. Κουτελάκης, *ὅ.π.*

Μάρκου Ἀντώνιος 1732-1751

ΚΑΤΑΓ. Ἄργος.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Γεωργίου Μάρκου καί τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Ἀντωνίου, Νικόλα Μπενιζέλου ἔτι δέ καί Γεωργάκη...καί Δημητρίου ἱερέως* (τοιχ. 1), *ἱστορήθη δέ διά χειρός Γεωργίου Μάρκου ἐκ πόλεως Ἄργους καί τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Νικολάου Μπενιζέλου, Γεωρ-*

γάκης καί Ἀντώνιος (τοιχ. 2), *διά χειρός Γεωργίου Κυπριότου καί Ἀντωνίου Μάρκου* (τοιχ. 3).
ΣΥΝΕΡΓ. Γεώργιος Μάρκου, ἀδελφός του, Νικόλαος Μπενιζέλος, Γεώργιος Κυπριώτης καί Δημήτριος(29).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1732, Κορωπί Ἀττικῆς[1] 2) Καθολικό μονῆς Φανερωμένης, 1735, Σαλαμίνα[2] 3) ν. Ἁγίας Παρασκευῆς, 1751, Μαρκόπουλο Ἀττικῆς[3] 4) ν. Ἁγίας Θέκλας (ἀποδ.), προσκολλημένος στόν προηγούμενο ναό[4].
ΒΙΒΛ. Ξυγγόπουλος 1957, 289· Χατζηδάκης 1975α, 256, 258 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 114, 115, 116· Λάζαρη 1982-83, 215-225· Ἀσημομύτης 1992, 7-8· ἀρχιμανδρίτου Ἐλευθερίου-Εἰρηνάρχου Θεοδώρου, *Μαρκόπουλο Μεσογαίας, Ἐκκλησίες, Τοιχογραφίες, Πορεία στό Χρόνο*, Ἀθήνα 1994, κυρίως σελ. 63-71, 172-182.

103. Μάρκος (6), Γέννηση Χριστοῦ, εἰκ.

---

1. Σωτηρίου 1924α, 122· Σισιλιᾶνος 1935, 137· Λάζαρη 1982-83, 220 **2.** Σωτηρίου, *ὅ.π.*· Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.*· Gouma-Peterson 1971, εἰκ. 10-11· Καλοκύρης 1972α, πίν. 122, 283, 284· Λάζαρη, *ὅ.π.* **3.** Σωτηρίου 1924, 12· Σισιλιᾶνος 1935, 138· Λάζαρη 1982-83, 191-215, εἰκ. 4 **4.** Λάζαρη 1982- 83, 224 (ὅπου ἀναφέρονται καί ἄλλοι ναοί τῆς Ἀττικῆς, στούς ὁποίους πιθανῶς ἔχει ἐργασθεῖ ὁ Ἀντώνιος Μάρκου).

Μάρκου Γεώργιος 1719-1746

ΚΑΤΑΓ. Ἄργος.
ΥΠΟΓΡ. *Χείρ Γεωργίου Μάρκου Giorgio Marco mp[.]is gracia* (εἰκ. 1), *χείρ Γ. Μάρκου καί Νικολάου Μπενιζέλου μαθητοῦ αὐτοῦ* (εἰκ. 2), *χείρ Γεωργίου Μάρκου τοῦ Ἀργείου* (εἰκ. 3), *χείρ Γεωργίου Μάρκου Πελοποννησίου ἐκ πόλεως Ἄργους* (τοιχ. 1), *ὑπό χειρός Γεωργίου Μάρκου* (τοιχ. 2), *ὑπό χηρός Γε[ωργίου] Μάρκου* (τοιχ. 5), *ὑπό χειρός Γεωργίου Μάρκου Πελοποννησίου τοῦ Ἀργείου* (τοιχ. 6). Γιά τίς ὑπογραφές τῶν τοιχογραφιῶν 3, 4 βλ. Ἀντώνιος Μάρκου.
ΣΥΝΕΡΓ. Ἀντώνιος Μάρκου, ἀδελφός του, Νικόλαος Μπενιζέλος, Γεώργιος Κυπριώτης καί Δημήτριος(29).
ΒΙΟΓΡ. Γεννημένος στό Ἄργος, πρέπει νά ἦλθε στήν Ἀθήνα μετά τή δεύτερη κατάκτηση τῆς Πελοποννήσου ἀπό τούς Τούρκους (1715). Ἐργάζεται στήν Ἀθήνα καί σέ ὅλη τήν Ἀττική μέ τούς μαθητές του, πού συνεχίζουν τούς τρόπους του, δημιουργώντας τοπικό ἐργαστήρι καί μία παράδοση πού διατηρεῖται ὅλον τόν 18ο αἰώνα. Τό σημαντικότερο σέ ἔκταση ἔργο του εἶναι ἡ τοιχογράφηση τοῦ ναοῦ τῆς μονῆς τῆς Φανερωμένης στή Σαλαμίνα (βλ. ΒΙΒΛ.). Πρέπει νά ταξίδεψε στή Βενετία, ὅπου τό 1729 ἐξέδωσε ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Πέτρου, ἐπισκόπου Ἄργους καί Ναυπλίου[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Μεταμόρφωση, 1740 2)Ἰω Πρόδρομος, 1740 καί 3) Κοίμηση ΘΚ, 1746, εἰκονοστάσιο καθολικοῦ μονῆς Φανερωμένης, Σαλαμίνα[2].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Καθολικό μονῆς Πετράκη, 1719, Ἀθήνα[3] 2) ν. Ἁγίου Γεωργίου ἤ Νικολάου στό Χωστό, 1727, Καρηττός (Γαργηττός) Ἀττικῆς (ἤ ἀσκηταριό Ἁγίου Τιμοθέου)[4] 3) ν. Κοιμήσεως ΘΚ, 1732, Κορωπί Ἀττικῆς[5] 4) Καθολικό μονῆς Φανερωμένης, 1735, Σαλαμίνα[6] 5) ν. Ἁγίας Παρασκευῆς, 1741, Μαρκόπουλο Ἀττικῆς (ἐργάσθηκε κυρίως στίς τοιχογραφίες τοῦ τέμπλου)[7] 6) ν. Ἁγίου Ἀθανασίου, 1743, Κουβαρᾶς Ἀττικῆς[8] 7) ν. Ἁγίου Γεωργίου, Κουβαρᾶς Ἀττικῆς[9].

104. Μάρκου Γεώργιος, ἄγγελος ἀπό τή Γέννηση, τοιχ. ἀρ. 4.

Σημείωση: Ἡ πληροφορία τοῦ Γ. Λαδᾶ, *Ἱστορία τοῦ ἐπί τοῦ Πεντελικοῦ ὄρους μονυδρίου τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῶν Καλησίων*, Συλλέκτης Β΄, τχ. 2 (1958) 93-109, εἰδικά σελ. 100, ὅτι οἱ τοιχογραφίες τοῦ ναοῦ ἔγιναν ἀπό τόν Γεώργιο Μάρκου δέν ἐπιβεβαιώνεται ἀπό τήν ἐπιγραφή.

ΒΙΒΛ. Ξυγγόπουλος 1957, 284-289· Gouma-Peterson 1971, 42-44· Χατζηδάκης 1975α, 256, 258· *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 102, 114-115, 118· Ἀσημομύτης 1992, 7-8.

---

1. Petit 1926, 235, ἀρ. 1 **2.** Σωτηρίου 1924α, 126· Λάζαρη 1982-83, 216 **3.** Καμπούρογλου 1891α, 430· Ὀρλάνδος 1933, 127· Σωτηρίου 1960-61, 102· *Ἐκκλησίες στήν Ἑλλάδα* ΙΙ, 192, 193, εἰκ. 2, 12 **4.** Ὀρλάνδος 1933, 188· Λαζαρίδης 1963, 55 **5.** Σωτηρίου 1924α, 122· Λάζαρη 1982-83, 220 **6.** Σωτηρίου, *ὅ.π.*· Gouma-Peterson 1971, εἰκ. 10-11· Καλοκύρης 1972α, πίν. 122, 283, 284· Λάζαρη, *ὅ.π.*· Μπίρης 1989, 179-188 **7.** Λάζαρη 1982-83, 191, 192, 220-223, εἰκ. 3 **8.** Ζησίου 1900, 226· Ὀρλάνδος 1925, 304, σημ. 2· *Ἐκκλησίες Ἀττικῆς*, 162 **9.** *Ἐκκλησίες Ἀττικῆς*, 161.

105. Μάρκου Γεώργιος, Ἰω. Πρόδρομος, τοιχ. ἀρ. 5.

Μάρκου Μάρκος 1516
(Marcus Marci)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor, magister.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *magister Marcus Marci, pinctor* ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ ἔγγραφο τῆς 24ης Ἀπριλίου 1516 στό Ἡράκλειο[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 330, ἀρ. 42.

Μαρκούρης Χριστόφορος 1811-1822

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἐπιζωγράφιση βημοθύρων τέμπλου μέ μορφές τοῦ Μελχισεδέκ καί Ἀβραάμ τοῦ Ἐμμανουήλ Τζάνε*, 1811, ν. Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων[1] καί 2) Προσωπογραφία ἐφημερίου Ἀμβροσίου Βιτζαμάνου, 1822, συλλογή Ἑλληνικοῦ Ἱνστιτούτου, Βενετία[2].

1. Chatzidakis 1962, 128 2. Κυριακοῦ 1990, 454-455, ἀρ. 13 (192), πίν. ΙΒ΄.

Μαρμαρᾶς Ἰγνάτιος 1796

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἰγνατίου ἱερομονάχου Μαρμαρᾶ* (εἰκ. 1, 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 1796 καί 2) Διωγμός πρωτοπλάστων, 1796, ν. Θεοτοκάκι, χ. Πύργος, Θήρα[1].

1. Κουμανούδης 1960, 92-93 (δίνει λανθασμένη χρονολογία 1757· διόρθωση χρονολογιῶν: Μ.Χ. 1979).

Μαρμαρᾶς Φίλιππος 1493
(Marmara Filippo)

ΚΑΤΑΓ. Ρόδος.
ΒΙΟΓΡ. Τό 1493, σέ ἡλικία 12 ἐτῶν, συμφώνησε νά μαθητεύσει στό Ἡράκλειο κοντά στόν Γεώργιο Βλαστό* γιά ὀκτώ χρόνια[1].

1. Cattapan 1968, ἀρ. 9 καί 1972, 217, ἀρ. 24.

Μαρούδας Συμεών 1649-1666

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος, χρυσωτής.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ Λέος Μόσκος* συμφώνησε τό 1649[1] νά τοῦ διδάξει ἁγιογραφία*. Τό 1653 ὑποσχέθηκε *νά γράψῃ μιάν εἰκόνα δεσποτικήν διδοντάς του οἱ γαστάλδοι τά χρειαζούμενα... καί νά ζωγραφίσῃ ἕναν ἅγιον χωρίς πληρωμή* στό ναό τοῦ Ἁγίου Πέτρου στό χωριό Ἀργάσι Ζακύνθου[2]. Ἐργάσθηκε καί ὡς χρυσωτής[3]. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Κεφαλονιᾶς, τό 1666 διορίσθηκε ἐπίτροπος τοῦ Λέου Μόσκου* στή Ζάκυνθο[4].

1. Ζώης 1963, 435· Κονόμος 1970β, 47 καί 1988, 88 2. Κονόμος 1967, 137 καί 1988, 88 3. Ζώης 1963, 398 4. Πεντόγαλος 1974, 40, 48.

Μαρουδῆς Γεώργιος

ΕΙΚΟΝΑ Γέννηση ΧΣ, ν. τοῦ Χριστοῦ, Κίμωλος[1].

1. Ράμφος 1972, 192.

Μαρούλης Ἀντώνιος

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἀντωνίου Μαρούλη* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ Ἀμόλυντος καί 2) Ταξιάρχης, ν. Ταξιάρχη, Δρυοπίδα, Κύθνος[1].

1. Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Μαρούλη(ή)ς Γεωργιλᾶς 1635-1636

ΚΑΤΑΓ. Ρέθυμνο.
ΠΑΤΡ. Ἀποστόλης.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Κάτοικος Κάστρου Ρεθύμνου, στίς 22 Δεκεμβρίου 1635 βρισκόταν στό Χάνδακα, ὅπου συμφώνησε νά ζωγραφίσει μία εἰκόνα μέ τήν Κοίμηση καί τόν Εὐαγγελισμό τῆς Θεοτόκου καί γύρω ἕξι ἁγίους, μέσα σέ διάστημα ἑπτά μηνῶν, μέ ἀμοιβή 250 λίτρες. Ὁ ζωγράφος ἀνέλαβε νά βάλει τά χρώματα καί τό χρυσάφι καί ὁρίσθηκε ποινική ρήτρα, ἐάν δέν ἑτοίμαζε ἐγκαίρως τήν εἰκόνα[1] (βλ. εἰκ.).
ΕΙΚΟΝΑ Κοίμηση ΘΚ, Εὐαγγελισμός, προφῆτες, ἅγιοι (ἀποδ.) 1636, Ἀνωτάτη Σχολή Καλῶν Τεχνῶν, Ἀθήνα[2].

1. Καζανάκη 1981, ἀρ. 47, 223, 263 2. Πανσελήνου 1989, 66-67 καί 1992, 243-245, 469-482, πίν. ΚΘ΄.

Μαρούλης Ἰωάννης (Ζάνης) 1792-1816

ΚΑΤΑΓ. Σίφνος.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *ὑπό χειρός μέν Ἰωάννου Μαρούλη* (εἰκ. 1, 2),

106. Μαρούλης Γεωργιλᾶς, Κοίμηση ΘΚ, Εὐαγγελισμός, Προφῆτες καί ἅγιοι, εἰκ.

ὑπό χειρός σιφνίου(;) Ἰωάννου Μαρούλη (εἰκ. 4), *διά χειρός Ζάνη Μαρούλη, ζωγράφου σιφνίου* (εἰκ. 7).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Βαϊοφόρος, 1792 2) ΘΚ, 1796 καί 3) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, ν. Χριστοῦ, Σίφνος 4) Εἰσόδια ΘΚ, 1799, ν. Παναγίας, χ. Ἐξάμπελα, Σίφνος[1] 5) Ὕψωσις Τιμίου Σταυροῦ, 1795, ν. Σταυροῦ, Χώρα, Ἴος 6) Εἰκόνες, 1802, ν. Ἁγίας Βαρβάρας, Σίκινος 7) Γέννηση ΘΚ, 1816, ν. Παναγίας Θεοδοτιανῆς, χ. Ἁγία Θεοδότη, Ἴος[2].
ΒΙΒΛ. Συμεωνίδης 1990, 320.

1. Ἀλιπράντης 1979, 44, 45, ἀρ. 2, 6 2. Πληροφορίες 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Μαρουλιανός Ἀγγελής 1644
(Marugliano Angeli).

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Κωνσταντής.
ΙΔΙΟΤ. Pittor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, ὁ *Angeli Marugliano quondam Constantin pittor* μνημονεύεται σέ νοταριακή πράξη τῆς 22ας Φεβρουαρίου 1644 στό Ἡράκλειο, γιά μιά διαφορά πού εἶχε μέ τόν amiraglio τοῦ Χάνδακα[1]. Πιθανῶς ταυτίζεται μέ τόν Ἄγγελο Μαρίλη*.

1. Καζανάκη 1981, 223.

Μαστραντώνης Γεώργιος

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΕΙΚΟΝΑ Ἄγγελος, ν. Παναγίας Ἐλεούσας (παλαιά μητρόπολη), Ἀμοργός[1].

1. Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Ματθαῖος (1) μέσα 16ου αἰ. †1624

ΚΑΤΑΓ. Πωγωνιανή (Μολυβδοσκέπαστη) Ἰωαννίνων.
ΙΔΙΟΤ. Λόγιος, γραφέας καί μικρογράφος, μητροπολίτης.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Ματθαίου ἱερομονάχου καί πρωτοσυγγέλου τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας τοῦ ἐκ Πωγωνιανῆς* (χφ. 2), *θύτης μοναχός ἁμαρτωλός Ματθαῖος ἔγραψεν ταύτην τήν θεόπνευστον βίβλον* (χφ. 3), *παρ' ἐμοῦ τοῦ γράψαντος Ματθαίου ἱερομονάχου* (χφ. 4), *θύτης μοναχός ἁμαρτωλός Ματθαῖος Πωγωνιανῆς ἐκ τῆς παλαιᾶς Ἠπείρου* (χφ. 5, 9, 10, 11), *πρεσβυτέρου χείρ καί μοναχοῦ Ματθαίου* (χφ. 12), *χείρ Ματθαίου μοναχοῦ καί πρεσβυτέρου τοῦ ἐκ Πωγωνιανῆς* (χφ. 13), *χείρ Ματθαίου μοναχοῦ πρεσβυτέρου καί ἀρχιμανδρίτου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας* (χφ. 14), *ἐγράφη διά χειρός Ματθαίου μοναχοῦ πρεσβυτέρου καί ἀρχιμανδρίτου τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας τοῦ ἐκ Πωγωνιανῆς* (χφ. 15, 16), ἐγράφη παρ' ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς καί ἀναξίου Ματθαίου μοναχοῦ πρεσβυτέρου καί ἀρχιμανδρίτου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τοῦ ἐκ Πωγωνιανῆς (χφ. 18, 19), *διά χειρός Ματθαίου ἁμαρτωλοῦ, ἀρχιερέως τῶν Μυρέων* (χφ. 22), *διά χειρός Ματθαίου ἁμαρτωλοῦ μητροπολίτου Μύρων τῆς Λυκίας τοῦ ἐκ Πωγωνιανῆς* (χφ. 24), *διά χειρός Ματθαίου τοῦ ταπεινοῦ μητροπολίτου τῶν Μύρων τῆς Λυκίας* (χφ. 25), *διά χειρός τοῦ ταπεινοῦ μητροπολίτου Μύρων τῆς Λυκίας Ματθαίου* (χφ. 26), *μνήσθητι Κύριε Ματθαίου ἀρχιερέως καί τῶν γεννητόρων αὐτοῦ* (χφ. 27), *Ματθαῖος ἁμαρτωλός* (χφ. 32, 33), *Ματθαῖος ὁ Μυρέων* (χφ. 37, 38, 40), *ὁ ταπεινός μητροπολίτης Μυρέων καί σός εὐχέτης, Ματθαῖος* (χφ. 39), *μνήσθητι Κύριε Ματθαίου ἀρχιερέως* (χφ. 41, 43), *διά χειρός Ματθαίου ἁμαρτωλοῦ μητροπολίτου Μυρέων* (χφ. 42, 44).
ΒΙΟΓΡ. Πρωτοσύγκελλος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τό 1596 στή Μόσχα, χειροτονήθηκε τό 1605 στήν Κωνσταντινούπολη μητροπολίτης Μυρέων καί στή συνέχεια ἐγκαταστάθηκε στή Βλαχία, ἀρχικά στήν Κραγιόβα καί γύρω στό 1609 στή μονή Dealu, ὅπου παρέμεινε ὡς ἡγούμενος ὥς τό θάνατό του, τό 1624. Ἐκτός ἀπό τή γραφή καί διακόσμηση τῶν χειρογράφων ἀσχολήθηκε καί μέ τή συγγραφή φιλολογικῶν ἔργων[1]. Ἦταν μαθητής τοῦ Λουκᾶ Οὐγγροβλαχίας.
ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ 1) Εὐαγγελιστάριο ἀρ. 10, πρίν ἀπό τό 1596 (;), Πατριαρχεῖο, Ἱεροσόλυμα 2) Λειτουργίες, 1596, μονή Τατάρνας, Εὐρυτανία 3) Πράξεις Γ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀρ. 19062, 1596, British Library, Λονδίνο 4) Εὐαγγελιστάριο ἀρ. 97, 1596, μονή Σταυρονικήτα, Ἄθως 5) Εὐαγγελιστάριο ἀρ. 293, 1597, μονή Κουτλουμουσίου, Ἄθως 6) Ἀκολουθίες ἀρ. 429, 1597-99, μονή Διονυσίου, Ἄθως 7) Λειτουργίες ἀρ. 863 (ἀποδ.), 1597-1599 (;), μονή Μ. Λαύρας, Ἄθως 8) Λειτουργίες ἀρ. M5 10536, 1597-1599 (;), The Walters Art Gallery, Βαλτιμόρη 9) Ψαλτήριο ἀρ. DA 1, 1597, Κεντρική Βιβλιοθήκη Οὐκρανίας, Κίεβο 10) Εὐαγγελιστάριο ἀρ. 6, 1599, Πατριαρχεῖο, Ἱεροσόλυμα 11) Εὐαγγελιστάριο ἀρ. 168, 1599, συλλογή Καμαριώτισσας, Κωνσταντινούπολη 12) Εὐαγγελιστάριο, μητρόπολη, Ἰωάννινα 13) Λειτουργίες ἀρ. 426, 1599, μονή

Παντελεήμονος, Ἄθως 14) Λειτουργίες ἀρ. 12, 1599, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Ἀθήνα 15) Λειτουργίες ἀρ. Λ 112, 1600, μονή Μ. Λαύρας, Ἄθως 16) Λειτουργία ἀρ. 161, 1600, μονή Ἐσφιγμένου, Ἄθως 17) Λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου ἀρ. 247, 1603, μονή Καρακάλλου, Ἄθως 18) Εὐαγγελιστάριο ἀρ. 1386, 1603, μονή Ἰβήρων, Ἄθως 19) Λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου ἀρ. 3081, 1603, Ἐθνική Βιβλιοθήκη, Ἀθήνα 20) Λειτουργίες ἀρ. 150, 1605 (;), μονή Μεγάλου Σπηλαίου, Ἀχαΐα 21) Λειτουργίες ἀρ. 177m, 1603-1609, μονή Σταυρονικήτα, Ἄθως 22) Μηναῖο Νοεμβρίου ἀρ. 15, 1607, μονή Βαρλαάμ, Μετέωρα 23) Μηναῖο Νοεμβρίου ἀρ. 17, 1607, μονή Βαρλαάμ, Μετέωρα 24) Λειτουργίες ἀρ. 257, 1609, μονή Δοχειαρίου, Ἄθως 25) Εὐαγγελιστάριο ἀρ. 2, 1610, Πατριαρχεῖο, Ἱεροσόλυμα 26) Λειτουργίες ἀρ. 428, 1611, μονή Παντελεήμονος, Ἄθως 27) Λειτουργίες καί ἀκολουθία Μικροῦ Ἁγιασμοῦ, Suppl. Gr. 177, 1609-1614, Ἐθνική Βιβλιοθήκη, Παρίσι 28) Εὐαγγελικές περικοπές ἀρ. 161, Πατριαρχεῖο (;), Ἱεροσόλυμα 29-30) Ρουμάνικα ἔγγραφα (M rea lui Enache, ἀρ. 11/4), (M-rea Dealu, ἀρ. X 1/3 1614 καί 31) Ρουμάνικα Ἔγγραφα (M-rea Dealu, ἀρ XXII/4), 1615, Κρατικά Ἀρχεῖα, Βουκουρέστι 32-3 Λειτουργίες ἀρ. 165, 1615, καί ἀρ. 115, 1615, Πατριαρχική Βιβλιοθήκη, Ἀλεξάνδρεια 34) Ἀκολουθίες Ἀ καθίστου cod. Gavett 13, 1615-1620, Πανεπιστημιακ Βιβλιοθήκη, Princeton 35) Ἀκολουθίες Ἀκαθίστο ἀρ. 1435m, μονή Ἰβήρων, Ἄθως 36) Λειτουργίες ἀ 1430m, 1615-1620, μονή Ἰβήρων, Ἄθως 37) Λειτουρ γίες 1620, μονή Ταξιαρχῶν, Αἴγιο 38) Εὐαγγελιστάρι ἀρ. 435, 1620, ἄλλοτε στό Κωνσταντινουπολίτικο μ τόχι Παναγίου Τάφου 39) Λειτουργίες ἀρ. 1434n 1621, μονή Ἰβήρων, Ἄθως 40) Λειτουργία Ἰωάννο Χρυσοστόμου ἀρ. 913, 1623, Μουσεῖο Λαϊκῆς Τ χνης, Ἀθήνα 41) Λειτουργίες ἀρ. 14, 1623-1624, συλλογή Δ. Λοβέρδου, Ἀθήνα 42) Εὐαγγελιστάρι ἀρ. Ω145, 1624, μονή Μ. Λαύρας, Ἄθως 43) Λειτουρ γίες ἀρ. 266, 1624, μονή Παντοκράτορος, Ἄθως 4 Λειτουργίες ἀρ. Ε68, 1624, μονή Μ. Λαύρας, Ἄθω 45) Ὡρολόγιον, cod. Guel. 113 (I) Gud. graec., B βλιοθήκη August Herzog, Wolfenbuttel, Γερμανία[2].

ΒΙΒΛ. Gratziou 1982, ὅπου καί παλαιότερη βιβλιογρα φία.

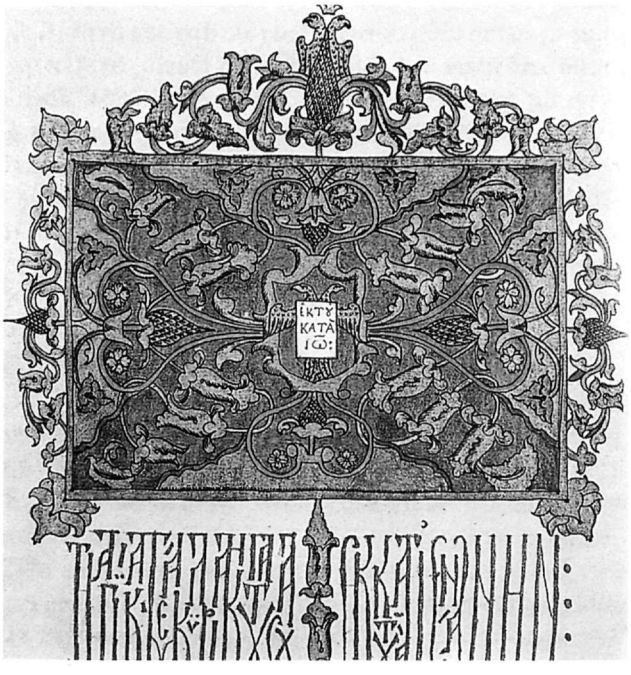

107. Ματθαῖος (1), Ἐπίτιτλο, χειρόγραφο ἀρ. 5.

1. Gratziou 1982, 13-14 (κατάλογος φιλολογικῶν του ἔργων, σε 173-174 **2.** Gratziou 1982, 145-172, μέ πλήρη παλαιότερη βιβλι γραφία. Γιά τά χειρόγραφα ἀρ. 5 καί 40 βλ. ἐπίσης ἀντίστοιχα *Θ σαυροί Ἁγίου Ὄρους* Α΄ 292-293, 464, εἰκ. 372-376 καί Γ΄ 340-34 εἰκ. 207-208.

Ματθαῖος (2) 166

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.

ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ Κώδικας Θείων Λειτουργιῶν μέ μικρογρα φίες ἱεραρχῶν, 1665, μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ[1]

1. Σημ. Μ.Χ.

Ματθαῖος (3) 166[.]-167

ΚΑΤΑΓ. Ἰωάννινα.

ΣΥΝΕΡΓ. Δῆμος (1) καί Ἰωάννης (32).

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Ἁγίου Σάββα καί 2) Μονή Cetă ţuiia, Ἰάσιο, Ρουμανία[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1975.

Ματθαῖος (4) 1781

ΚΑΤΑΓ. Σίφνος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ματθαίου.*
ΕΙΚΟΝΑ Σταύρωση μέ σκηνές μαρτυρίου, 1781, μουσεῖο μονῆς Βρυσιανῆς, Σίφνος[1].

1. Πληροφορία Ὄλγας Μηναΐδη 1971.

Ματθαῖος (5) 1766

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΥΠΟΓΡ. *Ματθαίου Κρ(ητ)ός Βενετία.*
ΒΙΟΓΡ. Πιθανῶς ταυτίζεται μέ τόν Ματθαῖο (7)*.
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ (κεφαλή), 1766, συλλογή Κασιώτη, Ἀθήνα[1].

1. Σημ. Μ.Χ. (στήν πίσω ὄψη τῆς εἰκόνας: *6 Ὀκτοβρίου 1766 Ε.Π. Βενετία*).

Ματθαῖος (6) 1783-1789

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Μοναχός.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ματθαίου τοῦ Κρητός* (εἰκ. 1, 2), *χείρ Ματθαίου μοναχοῦ* (εἰκ. 3).
ΒΙΟΓΡ. Πιθανῶς ταυτίζεται μέ τόν Ματθαῖο (6)*.
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἀβράμιος, 1783, ν. Ἁγίου Κωνσταντίνου, Ἱεροσόλυμα[1] 2) Δέηση μέ Αἰκατερίνη, Σάββα, Βαρβάρα, 1783, ν. Ἁγίου Σάββα, Ἀλεξάνδρεια[2] 3) Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος, 1789, μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ[3].

1. Ὀρλάνδος 1956, 347, ἀρ. 16 **2.** Σωτηρίου 1938, 400· Μιχαηλίδης 1950, 137 **3.** Ἄμαντος 1928, 62.

Ματθαῖος (7) 1818

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ματθαίου Προσκυνητοῦ.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἱεράρχης, 1818, ν. Ἁγίου Μηνᾶ, Ἡράκλειο, Κρήτη[1].

1. Πληροφορία Ὄλγας Μηναΐδη 1972.

Ματθαῖος (8) 1832

ΚΑΤΑΓ. Τῆνος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ πέφυκεν Ματθαίου ἱερέως τοῦ Τυνίου.*
ΕΙΚΟΝΑ Χαράλαμπος, 1832, ν. Ἁγίου Ἑρμολάου, χ. Παλαιόκηπος Γέρας, Μυτιλήνη[1].

1. Κλεόμβροτος 1981, 46.

Ματθαῖος (9) ἀρχές 19ου αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Ἤπειρος (φάρα Πασχαλάδων).
ΠΑΤΡ. Γεώργιος (Τζότζος).
ΒΙΟΓΡ. Ἐργάσθηκε ὡς τοιχογράφος καί ζωγράφος εἰκόνων μέ τόν πατέρα καί τά ἀδέλφια του. Σέ ἰδιωτικά ἔγγραφα ἀναφέρεται μέ τό ἐπίθετο Ζωγράφος[1].

1. Παΐσιος 1960, 987.

Ματίνιας Νικόλαος 1496
(Mantegna, Matigna Nicola)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τοῦ 1496, ἡ μητέρα του Σοφία συμφώνησε μέ τό ζωγράφο Γ. Στριλίτσα-Μπαθᾶ* νά διδάξει στό γιό της Νικόλαο ζωγραφική[1].

1. Cattapan 1968, ἀρ. 114 καί 1972, 208, ἀρ. 125 καί 222-223.

Μαυρῆς (;) Θεόδωρος 1729

ΚΑΤΑΓ. Πεδινά (Σουδενά) Καλαβρύτων.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός ἐμοῦ Θεοδώρου πελοποννησίου τοὐπήκλιν Μαυρίς... ἐκ τῆς [κώ]μης τῶν Σουδενῶν πλησίον τῆς χώρας τῶν Καλαυρίτων.*
ΕΙΚΟΝΑ Μιχαήλ καί Γαβριήλ, 1729, ν. Ταξιαρχῶν, Ἀράχοβα Καλαβρύτων[1].

1. Γριτσόπουλος 1970, 296.

Μαυρι(ί)κᾶς (Μαντοῦφος) Ἰωάννης
(Maurica Zuan) 1595-1605

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Κωνσταντίνος Μαντοῦφος*.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, depentor.
ΒΙΟΓΡ. Σύζυγος τῆς μοναχοκόρης τοῦ Μιχαήλ Δαμασκηνοῦ*. Ἀναφέρεται σέ νοταριακά ἔγγραφα στό Ἡράκλειο ἀπό τό 1595 ἕως τό 1599[1], τό 1603 ὡς *miser Zuan Maurica ditto Madufo, depentor quodam papa ser Constantini* καί τό 1605 ὡς *μισερ Τζουάννες Μαβρήκας ποτε παπα κυρ Κονσταντήνου, ζγουράφος*[2]. Σημασία ἔχει ὅτι ὁ ζωγράφος δέχεται νά πάρει ἔναντι

μέρους τῆς ὀφειλομένης σέ αὐτόν προίκας ἀριθμό σχεδίων τοῦ Μιχαήλ Δαμασκηνοῦ*[3].

1. Παλιούρας 1973, 120, ἀρ. 32 2. Κωνσταντουδάκη 1977, 183 3. Κωνσταντουδάκη 1977, 180, σημ. 115.

Μαυρίκης Ἀντώνιος 1665

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος (;).
ΠΑΤΡ. Δημήτριος.
ΒΙΟΓΡ. Τό 1665 ὁ Παρθένιος Μελισσηνός* συμφώνησε στή Ζάκυνθο μέ τόν Δημήτριο Μαυρίκη νά μάθει στό γιό του Ἀντώνιο γράμματα καί τήν *προφεσιόν τῆς ἁγιογραφοσύνης περφεταμέντε*[1].

1. Σισιλιᾶνος 1935, 140.

Μαυρίκης Λουκᾶς (;)

Εἰκόνα τῆς Θεοτόκου στό Μουσεῖο Μπενάκη, ἀρ. 3005, Ἀθήνα[1], μέ ὑπογραφή *χείρ Λουκᾶ Μαυρίκη*, πλαστή[2].

108. Μαυρογένης Δημήτριος, Ἅγιος Δημήτριος ἔφιππος, εἰκ.

1. Σισιλιᾶνος 1935, 140· Ξυγγόπουλος 1936, ἀρ. 34, πίν. 25Α΄· Δεληβορριᾶς 1980, 81 2. Σημ. Μ.Χ. 1960.

Μαυρίτης Κυριάκος 1784

ΠΑΤΡ. Γεώργιος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Κυριάκου τοῦ Γεωργίου Μαυρίτη τοῦ κυρ Ἀνέστη.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ, 1784, ν. Ἁγίου Δημητρίου, Αἶνος Θράκης, Τουρκία[1].

1. Λαμπάκης 1908, 24, ἀρ. 291· Σισιλιᾶνος 1935, 140.

Μαυρογένης Δημήτριος 1768

ΥΠΟΓΡ. *Δημητρίου Μαυρογένη.*
ΕΙΚΟΝΑ Δημήτριος ἔφιππος, 1768, ἰδιωτική συλλογή, Ἀθήνα[1].

1. Πληροφορία Λασκαρίνας Μπούρα 1980.

Μαυρογένης Ζωσιμᾶς 1745 (;)

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *Ζωσιμᾶ ἱερομονάχου Μαυρογένη χείρ.*
ΕΙΚΟΝΑ Εὐαγγελισμός ΘΚ, 1745(;), Βυζαντινό Μουσεῖο (συλλογή Σαρόγλου 18, 18), Ἀθήνα[1].

1. Σημ. Μ.Χ. (Ἡ χρονολογία *1745 Ἰουνίου 7* καί ἡ ὑπογραφή τοῦ ζωγράφου, στήν πίσω ὄψη τῆς εἰκόνας).

Μαυρογένης Πέτρος 1729

ΚΑΤΑΓ. Κυκλάδες (;).
ΣΥΝΕΡΓ. Θεόδωρος Καλουδᾶς.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Θεοδώρου Ἀναγνώστου Καλουδᾶ καί Πέτρου Μαυρογένη.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Καρδιώτισσα, 1729, ν. Εἰσοδίων Θεοτόκου, χ. Μάρπησσα (Τσηπίδο), Πάρος[1].

1. Ὀρλάνδος 1964, 137, πίν. 62.

Μαυρογιάννης Γεώργιος 1773-1802

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Γεωργίου Μαυβρογιάννη* (εἰκ. 1, 2).
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τόν κώδικα τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων τοῦ Κάστρου Κεφαλονιᾶς, στίς 22 Σεπτεμ-

109. Μαυρογένης Ζωσιμᾶς, Εὐαγγελισμός Θεοτόκου, εἰκ.

βρίου 1773 πληρώθηκε γιά τίς ἐργασίες πού ἔκανε στό τέμπλο τοῦ ναοῦ, ὅπου ἐργάσθηκε ἐπίσης ἀπό τόν Ἰούλιο τοῦ 1779 ἕως τό 1782[1].

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἰω Πρόδρομος, 1790, ν. Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν, νῆσος Δίας καί 2) Δέηση, 1791, ν. Ἁγίου Παντελεήμονος, χ. Πουλάτα, Κεφαλονιά[2] 3) Γενέσιο Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, 1802, συλλογή Μ. Δαπέργολα, Αἰξωνή, Ἀττική[3].

1. Μοσχόπουλος 1977, 225-227 καί 1990, 230 **2.** Πληροφορία 6ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων **3.** Πληροφορία Ἐφορείας Ἀρχαιοπωλείων καί Ἰδιωτικῶν Συλλογῶν.

Μαυρογιάννης Εὐστάθιος 1823

ΥΠΟΓΡ. [*χείρ Εὐστ*]*αθίου Μαυρογιάννη* (εἰκ. 1), *χείρ Εὐσταθίου Μαυρογιάννη* (εἰκ. 2).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἐνταφιασμός ΧΣ, 1823, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Ἀθήνα[1] 2) Κοίμηση ΘΚ, 1823, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Κοριάννα, Κεφαλονιά[2].

1. Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, ἀρ. 455 **2.** Πληροφορία 6ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Μαυρογιάννης Ἰωάννης 172[5]-1728

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἰωάννου Μαβρογιάννη.*

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧΣ, 172[5] καί 2) ΘΚ, 1728, παρεκκλήσιο Ἰακώβου, μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ [1].

1. Ἄμαντος 1928, 58.

Μαυρογιάννης Παναγῆς 1724-1769

ΚΑΤΑΓ. Ἑπτάνησα (;).

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ζωγράφος καί ξυλογλύπτης.

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τοῦ Τοπικοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Κεφαλονιᾶς, ἐργάσθηκε ὡς χρυσωτής στίς μονές τοῦ Ἁγίου Γερασίμου τῶν Ὁμαλῶν καί τῶν Σισίων, καθώς καί στά χωριά Κοριάννα καί Μεταξάτα, ὅλα στήν Κεφαλονιά, στό διάστημα 1724-1769[1]. Ἐργάσθηκε ἐπίσης ὡς ξυλογλύπτης στό ναό τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνα στό Ληξούρι καί ὡς ζωγράφος, τό 1773, στό ναό τῶν Ἁγίων Θεοδώρων στό Κάστρο Κεφαλονιᾶς[2].

1. Μοσχόπουλος 1977, 223-224 **2.** Μοσχόπουλος 1980-82, 275-276.

Μαυρογιαννόπουλος Ἰωάννης 1725

ΥΠΟΓΡ. *κόπος Ἰωάννου Μαυρογιαννόπουλου.*

ΕΙΚΟΝΑ ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, 1725, ν. Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ἀρβανιτάκη, χ. Λαγκαδάκια, Ζάκυνθος[1].

1. Κονόμος 1967, 42 καί 1988, 105.

Μαυρογορδάθος (;)

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μαυρογορδαθου* (εἰκ. 1, 2).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ, 1511, συλλογή Π. Κανελλοπούλου, Ἀθήνα[1] 2) ΘΚ, 1515, Μουσεῖο Μπενάκη (ἀπό συλλογή Ἑλ. Σταθάτου), Ἀθήνα[2].

1. Ξυγγόπουλος 1957, 127, 128 **2.** Ὁ Ξυγγόπουλος (1957, 127, 128, πίν. 34.1) θεωρεῖ ὕποπτες τίς ὑπογραφές καί τίς χρονολογίες. (Σημ. Μ.Χ.: Οἱ χρονολογίες περισσότερο ὕποπτες ἀπό τίς ὑπογραφές).

Μαυροκέφαλος Ἠλίας 1556-1587

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.

ΒΙΟΓΡ. Μνημονεύεται συχνά σέ δικαιοπρακτικά ἔγγρα-

φα τοῦ ἀρχείου Κερκύρας κατά τό διάστημα 1556-1587, συχνά ὡς μάρτυρας, ἀλλά καί σέ ἔγγραφα σχετικά μέ τήν ἀγροτική του περιουσία στήν περιοχή τοῦ οἰκισμοῦ Κυνοπιάστες Κερκύρας. Σέ διαθήκη τοῦ 1577 ὁ νοτάριος ἀναφέρει τήν παρουσία μεταξύ τῶν μαρτύρων τοῦ *μαστρο Ηλία Μαυροκεφαλου ζωγράφου*[1].

1. Καζανάκη 1977, 130 καί 1988, 297· Κόλλας 1996, 144.

Μαυρομάτης Ζωσιμᾶς 1721

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *εὐτελοῦς καί ἐλαχίστου Ζωσιμᾶ ἱερέος τοῦ Μαβρομμάτι κόπος.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ ἀριστερокρατούσα, 1721, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Λακήθρα, Κεφαλονιά[1].

1. Πληροφορία 6ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Μαυρομιχάλης (Μαυρομιχαῆλος) Ἰωάννης 1806-1839

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος (οἰκογενειακή καταγωγή: Μάνη).
ΠΑΤΡ. Παναγιώτης Μαυρομιχάλης*.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἰωάννου Παναγιώτου Μαυρομιχάλη* (εἰκ. 1), *χείρ Ἰωάννου Παναγιώτου Μαυρομιχαήλου* (εἰκ. 2), *χείρ Ἰωάννου Π.Μ.* (εἰκ. 8, 9, 10, 11, 12, 21, 22, 23), *Μαυρομιχαήλος Ἰωάννης Π.* (εἰκ. 15), *χείρ Ἰωάννου Μαυρομιχαήλου* (εἰκ. 16), *Ἔργον Ἰω(άννου) Π.Μ.* (εἰκ. 18).
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ συμφωνητικό τοῦ 1812, μέ τούς ἐπιτρόπους τοῦ ναοῦ Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου Λευκάδας, ὁ *κύριος Ἰωάννης Μαυρομιχάλης ζωγράφος ἀπό τήν Νῆσον Ζάκυνθον* ἀνέλαβε νά ζωγραφίσει τίς εἰκόνες καί νά χρυσώσει τό τέμπλο τοῦ ναοῦ. Στό συμφωνητικό ὁρίζεται μέ λεπτομέρειες ἡ ἀμοιβή τοῦ ζωγράφου, γιά κάθε εἰκόνα ξεχωριστά καί γιά τό χρύσωμα, καθώς καί ἡ προκαταβολή, καί τοῦ δίνεται χρόνος *νά ὑπάγῃ εἰς τήν Ζάκυνθον νά φέρῃ τά ἀναγκαιοῦντα δισένια, ἐργαλεῖα καί ἄλλα τῆς τέχνης* γιά τήν *οἰκοδομή τήν ὁποίαν ὑπόσχεται νά τήν κάμῃ περιφανεστέραν ἀπό ὅλες ταῖς ζωγραφιαῖς καί οἰκοδομαῖς ὁπού εὑρίσκονται εἰς ταύτην τήν Πολιτείαν.* Ἡ ἐργασία αὐτή δέν πραγματοποιήθηκε ἀπό τόν Ἰωάννη Μαυρομιχάλη[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Κοίμηση ΘΚ, 1806, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Καταστάρι, Ζάκυνθος[2] 2) Νικόλαος, 1809, ν. Ἁγίας Ἄννας, Χώρα, Κύθηρα[3] 3-5) Νικόλαος, 1815, ΘΚ, 1821 καί ΧΣ, 1826, ν. Ἁγίου Νικολάου, Ἀρεόπολη, Μάνη[4] 6) ΧΣ, 1816 καί 7) ΘΚ, 1816, ν. Ταξιαρχῶν, Ἀρεόπολη, Μάνη[5] 8) ΘΚ, 1817, ν. Ἁγίων Θεοδώρων, χ. Καταστάρι, Ζάκυνθος[6] 9-12) ΧΣ, 1819, ΘΚ, Ἰω Πρόδρομος, 1819 καί Κοίμηση ΘΚ, 1819, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, Ἀρεόπολη, Μάνη[7] 13) ΧΣ, 1822 καί 14) ΘΚ, ν. μονῆς Μεταμορφώσεως, χ. Καλύβες, Μάνη[8] 15) Ἰω Πρόδρομος, 1839, ν. Ἁγίων Κωνσταντίνου καί Ἑλένης, χ. Κιτριές, Μάνη[9] 16) Ἰω Πρόδρομος, 1839, ν. Θεοτόκου Ζωοδόχου Πηγῆς, κάστρο Ζαρνάτας, Μάνη[10] 17-20) ΧΣ, ΘΚ Ζωοδόχος Πηγή, Κοίμηση ΘΚ καί Ἀνάσταση, ν. Θεοτόκου καί Ἁγίου Χαραλάμπη, Ἀρεόπολη, Μάνη[11] 21-23) ΧΣ, ΘΚ καί Ἰω Πρόδρομος, ν. Ἁγίου Νικολάου, χ. Πραστεῖο, Μάνη[12] 24) Μιχαήλ καί Γαβριήλ, συλλογή οἰκογένειας Στελλάκη, Μονεμβασία[13] 25) Ἰω Πρόδρομος, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Μαυροβούνι, Μάνη[14].
ΒΙΒΛ. Δρανδάκης 1981, 517, σημ. 3.

1. Ροντογιάννης 1974, 435-437 **2.** Κονόμος 1967, 73 **3.** Πληροφορία Κέντρου Ἔρευνας Βυζαντινῆς καί Μεταβυζαντινῆς Τέχνης τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν **4.** Δρανδάκης 1983, 130 **5.** Δρανδάκης, *ὅ.π.* **6.** Quinn 1902, 595 **7.** Δρανδάκης, *ὅ.π.* **8.** Δρανδάκης 1976, 249, 1981, 517 καί 1983, 130 **9.** Δρανδάκης 1983, 133 **10.** Πληροφορία Μ. Γαρίδη **11.** Δρανδάκης 1983, 130 **12.** Δρανδάκης 1976, 249 καί 1983, 130· Παλαντζᾶς 1982, 315 **13.** Ζησίου 1909, 119 **14.** Δρανδάκης 1993, 52, πίν. 13β.

Μαυρομιχάλης Παναγιώτης 1770 †1813

ΚΑΤΑΓ. Μάνη.
ΠΑΤΡ. Πέτρος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, λοχαγός.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ ἱερέως Παναγιώτη Μαυρομιχάλη* (εἰκ. 1).
ΒΙΟΓΡ. Ὑπηρέτησε ὡς λοχαγός στήν αὐτοκρατορική αὐλή τῆς Ρωσίας καί διακρίθηκε στούς ρωσοτουρκικούς πολέμους τοῦ 1770 καί 1788. Τό 1780 ἐγκαταστάθηκε μέ τήν οἰκογένειά του στή Ζάκυνθο, ὅπου ἱερουργοῦσε στό ναό τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καί πέθανε τό 1813[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ Βρεφοκρατούσα, 1804, ν. Ἁγίας Τριάδας (ἀπό ν. Σταυρωμένου), πόλη, Ζάκυνθος[2] 2) Δέηση, 1805 καί 3) Σπυρίδων, ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος, Ἄνω Καρδαμύλη, Μάνη[3] 4) Μιχαήλ, συλλογή Η. Bagge, Κοπεγχάγη, Δανία[4].

1. Κονόμος 1979, 206-207 **2.** Ζώης 1923, 183· Κονόμος 1964, 55, 91

καί 1979, 210 **3.** Σημ. Μ.Χ. 1970 **4.** Περιοδικό *Πάνταινος* 7, 1915, ἀρ. 27, σελ. 427.

Μαυρομ(μ)άτης Ζωσιμᾶς 1728
βλ. καί *Ζωσιμᾶς (1)*

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χήρ εὐτελοῦς καί ἐλαχίστου Ζωσιμᾶ ἱερέως τοῦ Μαβρομμάτη.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ ἔνθρονη μέ προφῆτες, 1728, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Ἀθήνα[1].

1. Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, ἀρ. 370.

Μαῦρος 1631

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος (;).
ΥΠΟΓΡ. *Μαῦρος τέχνης.*
ΕΙΚΟΝΑ Γεώργιος, 1631, Μουσεῖο Valenii-de-Munte, Ρουμανία[1].

1. Iorga 1933, 14 καί 1934, 16, σημ. 1.

Μαυρούδης 1721

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ρίζα Ἰεσσαί καί 2) ΧΣ ἡ Ἄμπελος, 1721, ἄλλοτε ν. Συντάγματος Χωροφυλακῆς Μακρυγιάννη, Ἀθήνα[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1960.

Μαχαι(ε)ριώτης Μανόλης 1569

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΠΑΤΡ. Μαΐστρο-Σήφης.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, μνημονεύεται σέ δικαιοπρακτικό ἔγγραφο τοῦ Χάνδακα τό 1569, ὅτι ὁ *Μανόλης Μαχεριώτης, σγουράφος τήν τέχνην υἱός τοῦ μαϊστροσήφη* ἐξουσιοδοτεῖ τόν ἀδελφό του Ἰωάννη νά χειρίζεται οἰκονομικές τους ὑποθέσεις[1].

1. Μέρτζιος 1961-1962, 257, ἀρ. 22, 283-284.

Μαχαλιώτης Γεώργιος 1754

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Εὐσταθίου, 1754, Βαθύ, Ἰθάκη[1].

1. Triantaphyllopulos 1985, 362, σημ. 209.

Μέγενος Λουκᾶς βλ. *Μένγκανος Λουκᾶς**

Μέγκολος (Μέγκουλας) Πέτρος 1517-1529
(Mengolo, Mengula Petro)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pictor, iconografo, maistro.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται σέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας τῆς 17ης Αὐγούστου 1517, σχετικό μέ ὀφειλή *50 μιστάτων οἴνου* στό ζωγράφο. Μνημονεύεται ὡς μάρτυρας σέ ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1518, 1525, 1529[1].

1. Cattapan 1972, 233· Κωνσταντουδάκη 1973, 337, ἀρ. 46.

Μεθόδιος 1744

ΙΔΙΟΤ. Μοναχός, ζωγράφος (;).
ΥΠΟΓΡ. *Ἐκκλησιάρχης Μεθόδιος ἐκ τοῦ Βατοπαιδίου.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἰω Πρόδρομος, 1744, μονή Βατοπεδίου, Ἄθως[1].

1. Ἀλέξανδρος Βατοπαιδινός 1935, 218.

Μελᾶς Δημήτριος

ΕΙΚΟΝΑ Δημήτριος, ν. Ἁγίου Δημητρίου, χ. Μεσαριά, Θήρα[1].

1. Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Μελέτιος (1) 1620

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μελετίου τοῦ Κριτός* (εἰκ. 1).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧΣ καί Ἰω Πρόδρομος, 1620 καί 2) ΘΚ καί Ἰω Θεολόγος (ἀποδ.), ν. Ἁγίου Ἰακώβου, χ. Τρίκομο (ἕως τόν Αὔγουστο 1974· σήμερα ἔχουν χαθεῖ), Κύπρος[1].
ΒΙΒΛ. Παπαγεωργίου 1976, 396-403.

1. Παπαγεωργίου 1975α, 180· 1976, 399-402, πίν. 115-118β καί 1991, 208.

Μελέτιος (2) 1692-1770

ΚΑΤΑΓ. Θεοδοσιούπολη Ἀν. Θράκης, Τουρκία.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος, ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μελετίου ἱερομονάχου Σουμελιώτου ἐκ τῆς Θεοδοσιουπόλεως* (εἰκ. 3), *χείρ καί ἀφιέρωμα Μελετίου ἱερομονάχου* (εἰκ. 4), *χείρ Μελετίου Σουμελί-*

του (εἰκ. 5), *χείρ Μελετίου ἱερομονάχου* (εἰκ. 6, 9), *χείρ Μελετίου ἱερομονάχου Σουμελιώτου* (εἰκ. 7).
ΒΙΟΓΡ. Μοναχός τῆς μονῆς Παναγίας Σουμελᾶ, ὅπως φαίνεται ἀπό τίς ὑπογραφές του, μνημονεύεται τό 1692 στόν κώδικα τῆς μονῆς Ἀγριδιανοῦ στόν Πόντο: *Μελέτιος ἱερομόναχος καί ζωγράφος*[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ Κωνσταντινούπολη: 1) ΧΣ Σωτήρ, 1739 2) Ἀντώνιος, 1741 καί 3) Δημήτριος, ν. Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ποτηρᾶ[2] 4) Χαράλαμπος, 1765 καί 5) Ἠλίας, περ. 1770, ν. Θεοτόκου στό Ἐγρί-Καπί[3] 6) Ἀνάληψη ΧΣ, 1765, ν. Θεοτόκου τοῦ Σαλματομβρουκίου[4] 7) Δημήτριος, 1770, ν. Θεοτόκου τοῦ Παλίνου[5] 8) Εἰκόνες στήν περιοχή Γανοχώρων, Ἀν. Θράκη, Τουρκία[6] 9) Γεώργιος, συλλογή Δ. Οἰκονομοπούλου, Ἀθήνα[7].

1. Γεδεών 1913, 134 2. Γεδεών 1911, 93 3. Γεδεών 1911, 103 4. Γεδεών 1911, 108 5. Γεδεών 1911, 102 6. Γεδεών 1913, 134 7. Μπαλτογιάννη 1985, 102-103, ἀρ. 188, πίν. 199.

Μελέτιος (3) 1764-1774

ΚΑΤΑΓ. Ἄνδρος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Μελετίου μοναχοῦ* (εἰκ. 1), *Μελετίου ἱερομονάχου τοῦ ἐξ Ἄνδρου* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Γεώργιος, 1764, μονή Ἁγίου Γεωργίου, Χάλκη[1] (Πριγκηπονήσια) 2) Ἰω Θεολόγος, 1774, μονή Ζωοδόχου Πηγῆς, χ. Ἄρνη, Ἄνδρος[2].

1. Μήλλας 1984, 387 (εἰκ.) 2. Πασχάλης 1929, 212.

Μελιόνης Ἀντώνιος 1813

ΥΠΟΓΡ. *ὑπό χυρός μέν Ἀντωνίου Μελιόνου.*
ΕΙΚΟΝΕΣ ΧΣ καί Ἰω Χρυσόστομος, 1813, ν. Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου, περιοχή Βόλου[1].

1. Ρήγα-Καμηλάρι 1933, 143 (δέν διευκρινίζεται, ἐάν πρόκειται γιά μία ἤ δύο εἰκόνες).

Μελισσηνός Γαβριήλ 1552
(Mellissino Gabriel).

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Depentor, maistro.
ΒΙΟΓΡ. Μνεία σέ ἔγγραφο τῆς 6ης Νοεμβρίου 1552 στά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 357, ἀρ. 92.

Μελισσηνός Παρθένιος 1665

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Παρθενίου.*
ΒΙΟΓΡ. Τό 1665 συμφώνησε στή Ζάκυνθο μέ τόν Δημήτριο Μαυρίκη νά μάθει τό γιό του Ἀντώνιο *γράμματα καί τήν προφεσιόν τῆς ἁγιογραφοσύνης περφεταμέντε*[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ Αἰκατερίνη, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Ἀθήνα[2].

1. Ζώης 1923, 183 καί 1963, 413· Κονόμος 1988, 88 2. Σισιλιᾶνος 1935, 169· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 34, ἀρ. 208.

Μελισσός Ἀντώνιος 1815

ΥΠΟΓΡ. *ὑπό χηρ(ός) μέν (Ἀν)τωνίου Μελισσοῦ.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἀποκαθήλωση καί Θρῆνος, ν. Ἁγίας Βαρβάρας, Πλάκα, Μῆλος[1].

1. Δρανδάκης 1965α, 540.

Μελη(ι)σ(σ)ός Νικόλαος 1771-1800

ΚΑΤΑΓ. Σίφνος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νικολάου Μελησσοῦ Σιφνέου* (εἰκ. 1, 11), *ποίημα Νικολάου Μελισσοῦ Σιφναίου* (εἰκ. 2), *χείρ Νικολάου Μελισέος Σιφνέος* (εἰκ. 3), *χείρ Νικόλαος Μέλησος* (εἰκ. 7), *χείρ Νικολάου* (εἰκ. 12).
ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀθήνα: 1) Ρίζα Ἰεσσαί, 1784, συλλογή Γ. Μαριδάκη[1] Θήρα: 2) Λουκᾶς, 1800, ν. Ἁγίας Πατρώνας, χ. Φοινικιά[2] Ἴος: 3) ΘΚ Ζωοδόχος Πηγή 4) Νικόλαος, ν. Ζωοδόχου Πηγῆς καί 5) ΧΣ, ν. Εἰσοδίων Θεοτόκου, Χώρα[3] Νάξος: 6) Μυστικός Δεῖπνος, 1771, ν. Ἁγίου Ἰωάννου, Χώρα[4] Σίκινος: 7) Εἰκόνα, 1782, μονή Ζωοδόχου Πηγῆς ἤ Χρυσοπηγῆς[5] Σίφνος: 8) ΘΚ, 1780 9) ΘΚ Ἐλπίς τῶν Χριστιανῶν, ν. Ταξιαρχῶν, χ. Ἀπολλωνία[6] καί 10) ΧΣ, 1781, ν. Ἁγίου Ἀντωνίου, χ. Ἀπολλωνία[7] 11) ΘΚ, 1785 καί 12) ΧΣ, 1785, ν. Παναγίας Οὐρανοφόρας, χ. Ἀπολλωνία[8] 13) ΧΣ, ν. Ἐλεούσης, Κάστρο 14) ΘΚ καί 15) Γεώργιος, ν. Ἁγίου Γεωργίου, χ. Ἐξάμπελα[9] 16) Κοίμηση ΘΚ, ν. Θεοτόκου, Ἀρτεμώνας.

1. Ράμφος 1973, 269 2. Ἀλιπράντης 1979, 19 3. Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων 4. Πληροφορία Χρ. Μπαλτογιάννη 5. Γαβαλλᾶς 1885, 53 6. Πληροφορία Ὄλγας Μηναΐδη 1971 7. Δρανδάκης 1964α, 421 8. Ἀλιπράντης 1979, 19 9. Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Μελισσουργός (;) Κωνσταντίνος 17ος αἰ.
(Melissogo Constantin)
ΚΑΤΑΓ. Ρέθυμνο.
ΥΠΟΓΡ. *Constantin Melissogo de Retimo fecit Corcyrae.*
ΒΙΟΓΡ. Ἐργάσθηκε στήν Κέρκυρα, σύμφωνα μέ τήν ὑπογραφή ἔργου του.
ΕΙΚΟΝΑ Λείψανο ἁγίου Σπυρίδωνος, Ἐθνική Πινακοθήκη, Bologna[1].

1. Angiolini-Martinelli 1982, 91-92, ἀρ. 16.

Μελχισεδέκ 1828

ΚΑΤΑΓ. Ἔφεσος.
ΙΔΙΟΤ. Μοναχός.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Μελχισεδέκ προηγουμένου Βατοπαιδινοῦ καί Ἐφεσίου.*
ΕΙΚΟΝΑ Οἱ ἐν Ἐφέσσῳ ἑπτά παῖδες, 1828, μονή Βατοπεδίου, Ἄθως[1].

1. Ἀλέξανδρος Βατοπαιδινός 1935, 218.

Μένγκανος (Μέγενος, Μέγγανος) Λουκᾶς
1663 †1681

ΚΑΤΑΓ. Χανιά (;).
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, ἁγιογράφος.
ΒΙΟΓΡ. Μνημονεύεται ὡς παράνυμφος σέ γάμους, σύμφωνα μέ τό Βιβλίο Γάμων τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητας Βενετίας, κατά τά ἔτη 1663, 1672, 1676, 1678, 1679 καί 1680· στήν πράξη τῶν ἀρραβώνων τοῦ Ἰακώβου Τζέν* (1678) ἀναφέρεται ὡς ζωγράφος[1]. Τό 1672 ὁ *Λουκᾶς Μέγενος, ἁγιογράφος* μνημονεύεται στόν κώδικα τῆς μονῆς Ἀναφωνητρίας Ζακύνθου[2] καί τό 1675 στά πρακτικά τῶν ἀποφάσεων τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητας Βενετίας[3]. Πέθανε στή Βενετία τό 1681[4].

1. Μαλτέζου 1973, 289· Μέρτζιος 1939, 244· Μανούσακας 1993, 178, ἀρ. 698 2. Ζώης 1923, 183· Κονόμος 1967, 19 3. Μαλτέζου 1973, 288 4. Μαλτέζου 1973, 289.

Μερκούριος (1) 17ος αἰ. (;)

ΚΑΤΑΓ. Θήρα.
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧΣ Σωτήρ 2) ΘΚ 3) Ἰω Πρόδρομος 4) Ἠλίας 5) Εἰσόδια ΘΚ καί 6) Ἄννα, 17ος αἰ. (;), ν. μονῆς Ἁγίας Τριάδας τῶν Τζαγκαρόλων, Κρήτη[1].

1. Σπανάκης, *Κρήτη* Β΄, 34.

Μερκούριος (2) 1610-1635/6

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη (;).
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μερκουρίου ἱερομονάχου* (εἰκ. 2), *Δανιήλ καί Μερκουρίου ἱερομονάχων* (τοιχ. 3), *διά χειρός Μερκουρίου καί Ἀτζαλῖ* (τοιχ. 6).
ΣΥΝΕΡΓ. Ἀτζαλῆς, Γερμανός (1) καί Δανιήλ (3).
ΒΙΟΓΡ. Σέ ἔγγραφο τῆς μονῆς Διονυσίου τοῦ 1678, ἀναφέρεται ὅτι ζωγράφισε τό ναό τῆς μονῆς Καβαλαρέας κοντά στόν οἰκισμό Καβροχώρι, Ἡρακλείου Κρήτης[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἐπιτάφιος, Πινακοθήκη, Κρεμόνα, Ἰταλία[2] 2) Φίλιππος, Ἱστορικό Μουσεῖο, ἀρ. 2768, Μόσχα[3].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Ἄθως, Μονή Διονυσίου: 1) Παρεκκλήσιο Ἁγίων Πάντων (κοιμητηρίου), 1610, (μέ Δανιήλ (3) 2) Παρεκκλήσιο Ἀρχαγγέλων, 1616, (μέ Γερμανό (1) 3) Παρεκκλήσιο Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου, 1616 (νοσοκομεῖο· μέ Δανιήλ (3)[4] 4) Παρεκκλήσιο Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1627[5] 5) Παρεκκλήσιο Ἁγίου Νικολάου[6] Μονή Μ. Λαύρας: 6) Θόλος φιάλης, 1634[7].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1982, 420· *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 96.

1. Λαούρδας 1955, 486 (Βλαχάκη 1978, 141: ἀναφέρεται στίς τοιχογραφίες τῆς μονῆς Καβαλαρέας χωρίς μνεία τοῦ Μερκουρίου) 2. Bettini 1933, 43.1 3. Πληροφορία Π.Λ. Βοκοτοπούλου 1991 4. Γαβριήλ 1959, 51, 54, 56, 119 5. Χατζηδάκης 1982, 420 6. Γαβριήλ 1959, 119 7. Millet-Pargoire-Petit 1904, 129, ἀρ. 391· Millet 1927, πίν. 152.1, 2· Lavagnini 1964, 153 κ.ἑ.· Χατζηδάκης 1982, 420.

Μεσσήνης Σπυρίδων 1705

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΠΑΤΡ. Ἀλέξανδρος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ συμβόλαιο τοῦ 1705, ὁ Ἀλέξανδρος Μεσσήνης παρέδωσε τό γιό του Σπυρίδωνα στόν Ἀναστάσιο Κουτρούλη* *νά τόν μάθῃ γράμματα ὀρδινάρια καί νά τοῦ δείχνῃ τά τῆς ἁγιογραφοσύνης*[1].

1. Ζώης 1923, 136.

Μεταξᾶς Ἰωάννης 1665

ΚΑΤΑΓ. Καλαμπάκα.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἰω(άννου) Μεταξᾶ ἐκ χόρας Σταγῶν.*
ΕΙΚΟΝΑ Νικόλαος, 1665, μουσεῖο μητροπόλεως, Τρίκαλα, Θεσσαλία[1].

1. Χατζηνικολάου 1969, 37-38, πίν. 25.

110. Μερκούριος (2), Σκηνές ἀπό τό βίο τῆς Θεοτόκου καί ὁλόσωμοι ἅγιοι, τοιχ. ἀρ. 1.

Μεταξᾶς Σπυρίδων 1726

ΚΑΤΑΓ. Ἑπτάνησα.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χήρ Σπυρίδωνος ἱερέως τοῦ Μεταξᾶ.*
ΕΙΚΟΝΑ Λείψανο ἁγίου Σπυρίδωνος, 1726, Κάθισμα μονῆς Εὐαγγελισμοῦ, Πάτμος[1].

1. Χατζηδάκης 1977α, 172.

Μη(ε)δρινός Νικόλαος 1773-1820

ΚΑΤΑΓ. Ἀποίκια Ἄνδρου.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νικολάου Μηνδρινοῦ* (εἰκ. 1), *χείρ Νικολάου* (εἰκ. 3, 4).
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *παπα-Νικολός Μηντρινός* ὑπέγραψε σέ ἔγγραφο τοῦ 1820 (ἀρ. 41) τῆς μονῆς Ἁγίου Νικολάου Ἄνδρου, ὅταν ἦταν, πιθανῶς, ἐφημέριος τοῦ ναοῦ στό χωριό Σάριζα[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ Ἄ ν δ ρ ο ς: 1) ΧΣ, 1773, ν. Παναγίας Κατασυρτῆς, χ. Ἀποίκια[2] 2) ΘΚ Βρεφοκρατούσα, 1776, ν. Ἁγίας Βαρβάρας, χ. Κάτω Κάστρο[3] 3) Κοίμηση ΘΚ, 1785, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Ἀμόλυντος[4] 4) Γέννηση ΘΚ, 1796 καί 5) Σύναξη Ἀρχαγγέλων (ἀποδ.), ν. Γενεσίου τῆς Θεοτόκου, χ. Ἀποίκια[5] 6) Σύναξη Ἀρχαγγέλων, 1797, μονή Ἁγίου Νικολάου, χ. Ἀποίκια[6] 7) Κοίμηση ΘΚ (ἀποδ.), 1770 καί 8) Ἰω Πρόδρομος (ἀποδ.), 1770, ν. Παναγίας Βουργάρας, χ. Μεσαριά[7].

1. Πολέμης 1962, 734, σημ. 2 **2.** Πασχάλης 1925, 27 καί 1927, 70 **3.** Πασχάλης 1924, 42· 1927, 73 καί 1956, 273· Δρανδάκης 1963β, 303 **4.** Πληροφορία Χρ. Μπαλτογιάννη **5.** Πολέμης 1962, 734 **6.** Πασχάλης 1929, 210, ἀρ. 40 **7.** Πασχάλης 1925, 27, σημ. 35.

Μηλιώτης Κωνσταντίνος 1798-1808

ΚΑΤΑΓ. Μηλιές Πηλίου.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Κ.Μ.* (εἰκ. 2), *χείρ Κωνσταντίνου Μηλιώτου* (εἰκ. 3).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Σύναξη Ἀποστόλων καί 2) Ἀρχάγγελος,

1798, ν. Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, χ. Βυζίτσα, Πήλιο[1] 3) Ἀνάργυροι, 1808, ν. Ἁγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων, νησίδα Ἁλατᾶς, Βόλος[2].

1. Μακρῆς 1957, 23 2. Ρήγα-Καμηλάρι 1933, 114.

Μηλιώτης Πανταζῆς 1831

ΚΑΤΑΓ. Μηλιές Πηλίου.
ΥΠΟΓΡ. *ἡ μέν χείρ Πανταζῆ Μιλιότου* (εἰκ. 1), *ἡ μέν χείρ Πανταζῆ Μηλιώτη* (εἰκ. 2).

111. Μερκούριος (2), Ἐπιγραφή, τοιχ. ἀρ. 1.

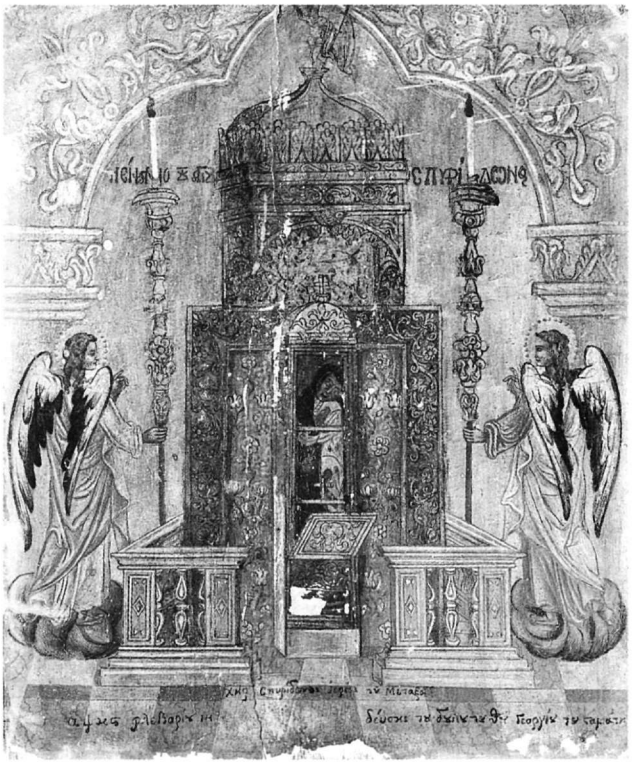

112. Μεταξᾶς Σπυρίδων, Λείψανο ἁγίου Σπυρίδωνος, εἰκ.

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Σεραφείμ Φαναρίου-Νεοχωρίου, 1831, ν. Ἁγίων Ἀναργύρων, χ. Τρίκερα ἢ Χώρα Βασιλική δήμου Αἰαντείου, Βόλος[1] 2) ΧC, ν. Ἀποτομῆς τοῦ Προδρόμου, χ. Νιάους δήμου Ἀφετῶν, Βόλος[2].

1. Ρήγα-Καμηλάρι 1933, 126 2. Ρήγα-Καμηλάρι 1933, 140.

Μηνᾶς (1) 1474

ΚΑΤΑΓ. Μαραθάσα Κύπρου.
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, καί 2) ΘΚ Ὁδηγήτρια, ν. Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ τώρα στό ν. Τιμίου Σταυροῦ, χ. Πεδουλᾶς, Κύπρος.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, 1474, χ. Πεδουλᾶς, Κύπρος[1].

1. Παπαγεωργίου 1991, 93, 97.

Μηνᾶς (2) 1556

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος (;).
ΥΠΟΓΡ. *Μηνᾶς ἱστώρισε* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Ὁδηγήτρια, 1556, Βυζαντινό Μουσεῖο Ἱ-

δρύματος Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄ (ἀπό καθολικό μονῆς Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Κουτσοβέντη), Λευκωσία[1].

1. Παπαγεωργίου 1969, πίν. III καί 1983, ἀρ. 103.

Μηνᾶς (3) 1588-1593/4

ΒΙΟΓΡ. Ἐργάσθηκε στή Ρουμανία[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Νάρθηκας καθολικοῦ μονῆς Căluiu, 1593/4, Ρουμανία[2].
ΒΙΒΛ. Chatzidakis 1953, 241· *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 130.

1. Ştefănescu 1932, 372 2. Dumitrescu 1977, 40, εἰκ. 16-17.

Μηνᾶς (4) 1643

ΙΔΙΟΤ. Ἱεροδιάκονος.
ΣΥΝΕΡΓ. Γεράσιμος (2), Γρηγόριος (4), Μωυσῆς (1) καί Νεόφυτος (3).
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός καί ἐπιστήμης τῶν εὐτελεστάτων ἐν ἱερομονάχοις Μωϋσῆ, Γρηγορίου, Νεοφύτου, Γερασίμου καί Μηνᾶ ἱεροδιακόνου.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μονή Σταυροῦ, 1643, Ἱεροσόλυμα[1].

1. Παπαδόπουλος 1905, 666.

Μηνᾶς Γαβριήλ 1532-1556
(Mina Gavrilius)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pi(n)ctor, depentor, magister.
ΣΥΝΕΡΓ. Λαμπριανός Νταρόδος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, συναντᾶται ὡς μάρτυρας σέ ἔγγραφα τοῦ Ἡρακλείου συνεχῶς κατά τό διάστημα 1532-1538 καί κατά τά ἔτη 1541, 1543, 1545, 1546, 1551 καί 1555[1]. Στίς 12 Ὀκτωβρίου 1534 ὁ μαΐστρος Γαβρήλιος Μηνᾶς, ζωγράφος, κάτοικος Βούργου Χάνδακα, ὑποσχέθηκε νά καταβάλει 29 δουκάτα, χρέος του πρός τό νοτάριο Janusso Bonasseri[2]. Στίς 10 Φεβρουαρίου 1556 μέ διαταγή τοῦ Δούκα ὑποχρεώθηκε ὁ Τζουάνες Νικηφόρος νά παραλάβει ἀπό τούς *μαΐστρους* Γαβριήλ Μηνᾶ καί Λαμπριανό Νταρόδο τίς εἰκόνες πού εἶχαν ζωγραφίσει καί νά τούς πληρώσει τό ὑπόλοιπο τῆς ἀμοιβῆς τους, σύμφωνα μέ τήν ἔγγραφη συμφωνία, ἤ νά τούς ἀποζημιώσει[3].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 350-351, ἀρ. 70 2. Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.* 3. Κωνσταντουδάκη 1977, 163, ἀρ. 5 καί 189, ἔγγρ. Β΄.

Μηνιάτης Ἀντώνιος 1691-1702

ΚΑΤΑΓ. Κεφαλονιά (;).
ΠΑΤΡ. Δημήτριος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ἁγιογράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἀντωνίου ἱεροδιακόνου Μινιάτου* (εἰκ. 1), *χείρ εὐτελοῦς Ἀντωνίου ἱερομονάχου Μηνιάτου* (εἰκ. 2).
ΒΙΟΓΡ. Ἔζησε καί ἐργάσθηκε στό Ληξούρι, ὅπου διδάχθηκε ζωγραφική ἀπό τόν Ἰωάννη Καρύδη*, σύμφωνα μέ ἔγγραφο τοῦ 1691. Ἡ διάρκεια μαθητείας τοῦ Μηνιάτη ὁρίσθηκε γιά πέντε χρόνια[1]. Νοταριακή πράξη μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τό 1696 ὁ *Ἀντώνης ἀναγνώστης Μηνιάτης ἁγιογράφος*, πού ἀσκοῦσε τό ἐπάγγελμα τοῦ δασκάλου τῆς ζωγραφικῆς καί διατηροῦσε τό ἀνάλογο *σχολεῖο* στό Ληξούρι, ἀνέλαβε νά διδάξει *τήν τέχνην τῆς ζωγραφικῆς διά χρόνια ἑφτά* στόν Παναγιώτη Σπινέλη*. Τό 1702 ἡ συμφωνία ἀκυρώθηκε[2]. Ἔγγραφα τοῦ 1700 μᾶς πληροφοροῦν γιά τήν ἀρκετά σημαντική κτηματική του περιουσία στήν Κεφαλονιά, στήν ὁποία προστέθηκε ἡ προίκα ἀπό τή γυναίκα του, κόρη τοῦ νοτάριου Κωνσταντίνου Μηνιάτη, ὅπως φαίνεται ἀπό ἔγγραφο τοῦ 1701[3]. Σέ νοταριακή πράξη τοῦ 1702 ἀναφέρεται ὅτι τό Μάρτιο τοῦ 1701 ὁ Μηνιάτης εἶχε συμφωνήσει νά ζωγραφίσει τό δωδεκάορτο στό ναό τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στό χωριό Κοντογενάδα τῆς Κεφαλονιᾶς, μέ ἀμοιβή 24 ρεάλια, ἀλλά οἱ δύο πρῶτες εἰκόνες πού ζωγράφισε δοκιμαστικά δέν ἄρεσαν στούς ἐπιτρόπους τοῦ ναοῦ καί ἡ συμφωνία ἀκυρώθηκε. Τόν Ἰανουάριο τοῦ 1702, μέ νέα συμφωνία, ἀνέλαβε ὁ Μηνιάτης *νά τελειώσει τίς ἄνωθεν ἑορτάδες δώδεκα σέ δύο χρόνους, νά τίς ἁγιογραφήσει καί καλές, ὄμορφες καί ἐπιτήδειες* μέσα σέ δύο χρόνια[4].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ, 1701, συλλογή Ἀθ. Ροσολύμου, Ἀθήνα[5] 2) ΘΚ Βρεφοκρατούσα, 1701, ν. Ἁγίου Γερασίμου, Ἀργοστόλι, Κεφαλονιά[6].

1. Μοσχόπουλος 1980-82, 292 2. Μοσχόπουλος 1980-82, 296-297 3. Μοσχόπουλος 1980-82, 295, σημ. 164 καί 1990, 230 4. Μοσχόπουλος 1980-82, 295-296 καί 1990, 231 5. Σημ. Μ.Χ. 1972 6. Ἀρχεῖο Γ. Σωτηρίου (ἀνέκδοτο).

Μηταρᾶς Ἀντώνιος 17ος αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἀντωνίου τοῦ Μηταρᾶ.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 17ος αἰ., Συλλογή Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου, Βενετία[1].
ΒΙΒΛ. Chatzidakis 1962, 47, 50.

113. Μηταρᾶς Ἀντώνιος, Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, εἰκ.

1. Chatzidakis 1962, 91, ἀρ. 60, πίν. 57.

Μητροφάνης (1) 1585

ΚΑΤΑΓ. Καστρί Ἄνδρου.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος, ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *Ἐσταλόθην καί ἐκαλοπίσθη τό θεῖον καί ἱερόν Εὐαγγέλιον ὑπό χειρός Μητροφάνους ἱερομονάχου καί ζωγράφου ἐκ κόμης λεγομένης Καστρή.*
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΕΣ Κώδικας 1585, μονή Ἁγίας, Ἄνδρος[1].

1. Λάμπρος 1898, 230-231· Βέης 1911-12γ, 470-471.

Μητροφάνης (2) 18ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Χίος.
ΒΙΟΓΡ. Ἔργα του, χρονολογημένα στόν 18ο αἰώνα, βρίσκονται σέ ναούς τοῦ Μεταξοχωρίου Ἁγιᾶς, Λάρισα[1].

1. Ἀγραφιώτης 1977, 508.

Μητροφάνης (3) 1739

ΣΥΝΕΡΓ. Νεκτάριος (3), ἀδελφός του.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Παρεκκλήσιο Κοιμήσεως Θεοτόκου, Σεπτ. 1739, μονή Γρηγορίου, Ἄθως[1].

1. Millet-Pargoire-Petit 1904, 177, ἀρ. 520.

Μητροφάνης (4) 1770

ΙΔΙΟΤ. Μοναχός.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μητροφάνους μοναχοῦ.*
ΕΙΚΟΝΑ Α΄ Οἰκουμενική Σύνοδος, 1770, Πρωτάτο, Ἄθως[1].

1. Millet-Pargoire-Petit 1904, 11, ἀρ. 31.

Μητροφάνης (5) 1780

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Μητροφάνους τοῦ ἱερομονάχου.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἀρχάγγελος, 1780, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ. 1757, Ἀθήνα[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

114. Μητροφάνης (5), Ἀρχάγγελος, εἰκ.

Μητροφάνης (6) 1815

ΠΑΤΡ. Νικηφόρος.
ΕΙΚΟΝΑ Τέσσερις Εὐαγγελιστές, 1815, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

Μητροφάνης (7) 1826

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μητροφάνους.*
ΣΤΑΥΡΟΣ 1826, Πρωτάτο, Ἄθως[1].

1. Millet-Pargoire-Petit 1904, 7, ἀρ. 18.

Μητροφάνης (8) 1827

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μητροφάνους.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος μέ σκηνές βίου, 1827, μετόχι μονῆς Σινᾶ, Ἀθήνα[1].

1. Ἀχειμάστου - Ποταμιάνου 1976β, 15.

115. Μητροφάνης (6), Τέσσερις Εὐαγγελιστές, εἰκ.

Μικροκέφαλος Ἰωάννης 1434-1464
(Microchefalo Giovanni)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται σέ ἔγγραφα τῶν Κρατικῶν Ἀρχείων Βενετίας ὡς κάτοικος Βούργου Χάνδακα, στό διάστημα 1434-1464[1].

1. Cattapan 1972, 206, ἀρ. 68.

Μικροκέφαλος Μανέας βλ. *Μουρίσκος Μανέας*

Μικρονᾶς Ἰωάννης ἀρχές 16ου αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Χανιά.
ΙΔΙΟΤ. Εἰκονογράφος, μαΐστρος.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ Θωμᾶς Παπαδᾶτος*, σέ συμβόλαιο πού ἔγινε στή Ζάκυνθο στίς ἀρχές τοῦ 16ου αἰώνα, βεβαιώνει ὅτι *διάγων ποτέ ἐν Χανίοις μετέβη πρός τόν μαΐστρο Ἰωάννην τόν Μικρονᾶ τόν εἰκονογράφον καί παρέλαβε ἐξ αὐτοῦ εἰκονίσματα ἀξίας α΄ φλωρίου*[1].

1. Ζώης 1963, 513.

Μικρόπουλος (Μικρός) Νικολός 1614-1632
(Micropulo Nicolo)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Μάρκος.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, pittor, mastro.
ΒΙΟΓΡ. *Ὁ κιρ Νικολό Μικρός ποτέ Μάρκο ζωγράφος* ἀπαντᾶται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις τοῦ Ἡρακλείου τό 1614, μαζί μέ τόν Ἀνδρέα Καιροφυλᾶ*, τό 1622 (*μαστρο Νικολό Μικρόπουλος ζογράφος ποτέ Μαρκο*), τό 1629 (*mastro Nicolò Micropulo pittor quondam Marco da questa città*) καί τό 1632[1].

1. Καζανάκη 1981, 223, ἀρ. 49.

Μικρός Νικολός βλ. *Μικρόπουλος Νικολός*

Μιλάνης Γεώργιος 1491

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφες μαρτυρίες, τό 1491 ἦταν μαθητής τοῦ Γ. Βλαστοῦ*.

1. Cattapan 1968, 40, ἀρ. 8.

116. Μητροφάνης (8), Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος μέ σκηνές βίου, εἰκ.

Μιτσοκωνσταντίνος Γεώργιος 1499
(Mizoconstantin Giorgio)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Παπα-Ἀνδρέας.
ΒΙΟΓΡ. Ἐργαζόταν στό Ἡράκλειο, ὅπου τό 1499 ἀνέλαβε νά ζωγραφίσει μέ τέσσερις συνεργάτες, γιά δύο ἐμπόρους τῆς Βενετίας, 900 εἰκόνες τῆς Θεοτόκου, τίς 300 *à la latina* καί τίς ὑπόλοιπες *à la greca*[1].
ΒΙΒΛ. Chatzidakis 1977γ, 686.

1. Cattapan 1972, 208, ἀρ. 128, 212, ἔγγρ. 8.

Μιχαήλ (1) 1505
(Michele)

ΚΑΤΑΓ. Αὐλώνας Ἀλβανίας.
ΥΠΟΓΡ. *Michele Greco de la Valona.*
ΕΙΚΟΝΑ Τρίπτυχο, 1505, Abruzzio, Ἰταλία[1].

1. Πληροφορία Ἰω. Παπαδημητρίου 1960.

Μιχαήλ (2) α΄ μισό 16ου αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μιχαήλ.*
ΕΙΚΟΝΑ Εὐαγγελιστής Ματθαῖος, α΄ μισό 16ου αἰ., συλλογή Γ. Τσακύρογλου, τώρα στήν Ἑστία Ν. Σμύρνης, Ἀθήνα[1].

1. Καρακατσάνη 1980, 28, εἰκ. 16.

Μιχαήλ (3) 1508-1536
(Michali)

ΙΔΙΟΤ. Depentor, ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Τό 1508 ὁ *Michali zografo* πλήρωσε συνδρομή στήν Ἑλληνική Ἀδελφότητα τῆς Βενετίας[1]. Ὁ *Michali depentor* ψήφισε στή γενική συνέλευση τῆς Ἀδελφότητας τό 1527[2]. Κατέβαλε εἰσφορές στήν Ἑλληνική Κοινότητα τῆς Βενετίας καί κατά τά ἔτη 1533, 1534, 1535, 1536[3].

1. Πάρδος 1980, 360 2. Μανούσακας 1974, 215, ἀρ. 9· Μαυροειδῆ 1976, 80-81· Πάρδος 1980, 191 3. Μανούσακας 1974, 216, ἀρ. 15.

Μιχαήλ (4) 1527-1536
(Michali)

ΙΔΙΟΤ. Depentor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητας, τό 1527 ψήφισε γιά τήν ἐκλογή ἐφημερίου καί ὡς τό 1536 πλήρωνε συνδρομές στήν Ἑλληνική Ἀδελφότητα Βενετίας[1].

1. Μανούσακας 1974, 219, ἀρ. 23 (χρονολογεῖ στά 1563)· Πάρδος 1980, 191.

Μιχαήλ (5) 1589-1599

ΚΑΤΑΓ. Λινοτόπι Καστοριᾶς.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *ζογράφη Μιχαήλ κε Κοστα ης Καστωρήας χώρας Ληνοτώπη* (τοιχ. 1), *διά χιρός ἡμῶν ζωογράφου Νικολάου καί Μιχαήλ εκο χωρα(ς) Ληνοτόπι* (τοιχ. 2).
ΣΥΝΕΡΓ. Κώστας (1), Νικόλαος (11).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1-2) ΧΣ μέ ἀποστόλους καί ΘΚ Βρεφοκρατούσα, (ἀποδ.), 1593, μονή Μακρυαλέξη, Κάτω Λάβδανη Πωγωνίου, Ἰωάννινα[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Μονή Φωτμοῦ, 1589, Αἰτωλοακαρνανία[2] 2) Μονή Μακρυαλέξη, 1599, Κάτω Λάβδανη Πωγωνίου, Ἰωάννινα[3].
ΒΙΒΛ. Τούρτα 1986, 337 καί 1991, 227.

1. Τούρτα 1992, 54 2. *ΕΕΒΣ* Β΄ (1925), 325· Λουκόπουλος 1928, 312-313, σχ. 3· Chatzidakis 1963, 23· Τούρτα 1986, 6, πίν. 2α καί 1991, 25-27, πίν. 26α 3. Τούρτα 1986, 8, πίν. 2β καί 1991, 27-28, πίν. 26β.

Μιχαήλ (6) 1604

ΚΑΤΑΓ. Γράμος (Γράμμοστα) Καστοριᾶς.
ΣΥΝΕΡΓ. Κωνσταντίνος (2).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μονή Θεοτόκου, 1604, Δέλβινο (Β. Ἤπειρος), Ἀλβανία[1].

1. Popa 1966, 1969, 778, εἰκ. 6.

Μιχαήλ (7) 1605/6 - μετά τό 1612

ΥΠΟΓΡ. *ἱστορήθη δέ διά χειρός κεμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ Μιχαήλ καί Νικολάου* (τοιχ. 1), *τήν τοιχογραφία ἱστόρησε Νι(κόλαος) Μπέρκου καί Μιχάλης* (τοιχ. 2).
ΣΥΝΕΡΓ. Νικόλαος Μπέρκος.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1605/6, χ. Ζερβάτι, Ἀλβανία[1] 2) ν. Ἁγίου Νικολάου, μετά τό 1612, χ. Πορατζάνος, Ἤπειρος[2].

1. Βερσάκης 1914, 252, εἰκ. 9, 10· Πουλίτσας 1928, 55 2. Ἀθηναγόρας 1929, 14.

Μιχαήλ (8) 1605/6-1634

ΚΑΤΑΓ. Λινοτόπι Καστοριᾶς.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *δηά χηρος καμαρτολού Μιχαήλ ἐκ τῆς κόμης Ληνοτοπίου τῆς Καστωρίας* (τοιχ. 2), *Ἠστορίθη δέ κ(αί) διά χειρό[ς] Μιχαήλ ζωγράφου, ἐλαχίστου κ(αί) ἁμαρτωλου ἐκ τόπου [Λινοτοπίου τῆς] Κ[αστο]ρίας* (τοιχ. 4), *ηπό χειρός Μιχαήλ ζωγράφου μετά τοῦ υιου Κωνσταντίνος ἐκ κώμης Λυνοτώπι ἐλαχίστου καί ἁμαρτωλοῦ* (τοιχ. 5), *ήπό χειρός Μιχαήλ ζωγράφου ἐκ τόπου Λινοτῶπι τῆς Καστωρίας ἐλαχίστου καί ἁμαρτωλοῦ* (τοιχ. 7), *ήπό χειρός Μιχαήλ ζωγράφου μετά τοῦ ηοῦ ατοῦ Κωνστατίνου καί Νικολάου χώρα Λινοτόπι* (τοιχ. 8), *ήπό χιρός Μιχαήλ* (τοιχ. 10).
ΣΥΝΕΡΓ. Κωνσταντίνος (3) καί Νικόλαος (17).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1-3) ΧΣ, ΘΚ καί Νικόλαος (ἀποδ.), 1622-1623, ν. Ἁγίου Νικολάου, Κλειδωνιά Κόνιτσας, Ἰωάννινα[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Κοιμήσεως, 1605/6, χ. Ζερβάτι Δροπόλεως, Ἀλβανία[2] 2) Νάρθηκας μονῆς Προφήτη Ἠλία, 1616/7, χ. Γιωργουτσάτες Δροπόλεως, Ἀλβανία[3] 3) Μονή Εὐαγγελισμοῦ, μετά τό 1617, χ. Βάνιστα, Ἀλβανία[4] 4) ν. Ἁγίου Νικολάου, 1618/9, χ. Βίτσα Ζαγορίου, Ἰωάννινα[5] 5) ν. Ἁγίου Μηνᾶ, 1619/20, χ. Μονοδένδρι Ζαγορίου, Ἰωάννινα[6] 6) ν. Ἁγίου Νικολάου, 1620-1622/3, χ. Κλειδωνιά Κόνιτσας, Ἰωάννινα[7] 7) Μονή Τσιατίστης Πωγωνίου, 1626/7, Ἀλβανία[8] 8) ν. Ἁγίου Νικολάου, 1630, χ. Σαρακήνιστα Λιούντζης, Ἀλβανία[9] 9) Τροῦλλος καί ἱερό, 1631, καθολικό μονῆς Πατέρων, χ. Ζίτσα, Ἰωάννινα[10] 10) ν. Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου, 1634, μονή Σπηλαίου, Ἀλβανία[11].
ΒΙΒΛ. Beza 1935, 134· Τούρτα 1986 καί 1991· Χατζηδάκης 1974α, 425-426 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 89.

1. Τούρτα 1992, 55 **2.** Γιακουμῆς 1994, 26, εἰκ. 22, 23 **3.** Πουλίτσας 1928, 61· Popa 1966, 1969, 778· Τούρτα 1986, 10 καί 1991, 28-29· Γιακουμῆς 1994, 34, εἰκ. 46, 47 **4.** Popa, *ὅ.π.*· Τούρτα 1986, 10 καί 1991, 29· Γιακουμῆς 1994, 42, εἰκ. 68, 70-72 (ἀναφέρει μονή Κοιμήσεως Θεοτόκου) **5.** Σάρρος 1914, 103· Ἀθηναγόρας 1929, 15· Σούλης 1934, 87· Βοκοτόπουλος 1966β, 300, πίν. 304β, 305α· Τούρτα 1986, 11, πίν. 3α καί 1991, 29-30, 49-176, πίν. 30α (ἐπιγραφή), 3 κ.ἑ. (τοιχογραφίες) **6.** *ΕΕΒΣ* Β΄, 1925, 329· Ἀθηναγόρας 1929, 15· Βοκοτόπουλος 1966β, 297, 303, πίν. 307-308 καί 1979, 114, εἰκ. 7· Τούρτα 1986, 14, πίν. 3β καί 1991, 30-31, 49-176, πίν. 30β (ἐπιγραφή), 1 κ.ἑ. (τοιχογραφίες) **7.** Τούρτα 1986, 263 καί 1991, 176 **8.** Πουλίτσας 1928, 66· Τούρτα 1991, 32-34· Γιακουμῆς 1994, 131, εἰκ. 293, 294, 299, 300, 302 **9.** Πουλίτσας 1928, 76· Τούρτα 1986, 21 καί 1991, 34-35· Γιακουμῆς 1994, 110-113, εἰκ. 247, 249, 253, 254, 256, 257 **10.** Τούρτα 1986, 263 καί 1991, 176 **11.** Πουλίτσας 1928, 76.

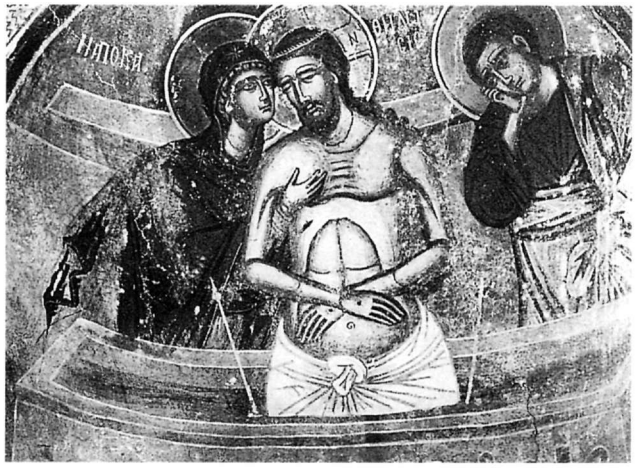

117. Μιχαήλ (8), Ἀποκαθήλωση, τοιχ. ἀρ. 9.

Μιχαήλ (9) 1620

ΣΥΝΕΡΓ. Δημήτριος (8)
ΥΠΟΓΡ. *Ὑπό χειρός ἡμῶν Μιχαήλ ἐκ πόλεος Τέ-νι(σ)κο καί Δημητρίου.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Γεωργίου, 1620, Παραμυθιά (Βορσίνα), Θεσπρωτία[1].

1. Σούλης 1934, 87-88.

Μιχαήλ (10) 17ος αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μιχαήλ.*
ΕΙΚΟΝΑ ΧΣ Παντοκράτωρ, 17ος αἰ., ν. Ταξιάρχη, χ. Ἀπολλωνία, Σίφνος[1].

1. Πληροφορία Ν. Χατζηδάκη.

Μιχαήλ (11) 1672-1686

ΚΑΤΑΓ. Ἰωάννινα.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος*.
ΣΥΝΕΡΓ. Γεώργιος (22), πατέρας, καί Δήμας (1), ἀδελφός του.
ΒΙΟΓΡ. Τό 1686 ἐργαζόταν στή Μολδαβία καί ἀμοίφθηκε ἀπό τόν σπαθάριο Βασίλειο Καντακουζηνό μέ 61 λέι γιά *κάθε ζωγραφική*[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μονή Cetăţuia, Ἰάσιο, 1672, Ρουμανία[2].

1. Δεληγιάννης 1994, 199, ὅπου καί ἡ προηγούμενη βιβλιογραφία **2.** Grigoras 1966, 18 (τόν Μιχαήλ καί τόν ἀδελφό του Δήμα ἀναφέ-

ρει ὡς ἕνα πρόσωπο, Δούμα Μιχαήλ)· Δεληγιάννης 1986, 56 (ἀναφέρει ὅτι ὁ Μιχαήλ καί οἱ συνεργάτες του ἔχουν ζωγραφίσει κι ἄλλες ἐκκλησίες στήν περιοχή τοῦ Ἰασίου)· Δεληγιάννης 1994, 197-198 καί 1995, 141-142.

Μιχαήλ (12) 1677

ΚΑΤΑΓ. Νεοχώρι Χίου.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *Ποίημα ἐμοῦ ἀναξίου καί ἁμαρτολοῦ Μιχαήλ ἱερέως, ὁ ἐκ Νε[οχ]ωρίου τῆς Χίου* (τοιχ. 1).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1677, χ. Ἀσκληπιεῖον, Ρόδος[1] 2) ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Κατταβιά, Ρόδος[2].

1. Ὀρλάνδος 1948, 213· Βολανάκης 1978, 412 (χρονολογία 1677)· Papavassiliou 1991, 326, σημ. 86 **2.** Papavassiliou, *ὅ.π.*

Μιχαήλ (13) πρίν ἀπό τό 1724

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται ὡς παραδοσιακός ζωγράφος στό «Περί Ζωγραφίας» ἔργο τοῦ Παναγιώτη Δοξαρᾶ*: *Μιχαήλ Ζακύνθιος εἰς τό ρωμέϊκο*[1].

1. Κυριακοῦ 1982, 222, σημ. 38.

Μιχαήλ (14) 1728

ΚΑΤΑΓ. Στερεά Ἑλλάδα (;).
ΙΔΙΟΤ. Ἀναγνώστης.
ΣΥΝΕΡΓ. Κωνσταντίνος (14).
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Κωνσταντίνου ἱερέος καί Μυχάλη ἀναγνώστου.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Δημητρίου, 1728, χ. Μαυρίλο, Φθιώτιδα[1].

1. Quinn 1902, 69-70· Λουκόπουλος 1931, 162· Παναγιώτου 1971, 239, εἰκ. 136, 137· Βαρούλη-Τυρέλλη 1984, 111, εἰκ. 21· Τσιάκας 1995 (σποραδικά).

Μιχαήλ (15) 1728

ΠΑΤΡ. Ἴσως ταυτίζεται μέ τόν Μιχαήλ (17).
ΕΙΚΟΝΑ Ἀποκαθήλωση (ἡ ὑπογραφή στά ἀραβικά), 1728, συλλογή N. Butros, Βηρυττός[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1956.

Μιχαήλ (16) 1738

ΚΑΤΑΓ. Ἔφεσος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μιχαήλ Ἐφεσίου.*
ΕΙΚΟΝΑ Χαράλαμπος μέ σκηνές μαρτυρίου, 1738, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[1].

1. Σωτηρίου 1931, 88 καί 1956α, 22, ἀρ. 293· Σισιλιᾶνος 1935, 84· Χατζηδάκης 1975α, 262.

118. Μιχαήλ (16), Χαράλαμπος μέ σκηνές μαρτυρίου, εἰκ.

Μιχαήλ (17) 1743

ΚΑΤΑΓ. Δαμασκός.
ΥΠΟΓΡ. *Mihail al-Dimasq* (εἰκ. 1).
ΒΙΟΓΡ. Ἴσως ταυτίζεται μέ τόν Μιχαήλ (15).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ τοῦ Πάθους, 1743, μονή Ἁγίου Μιχαήλ, Zuq, Λίβανος 2) Βαρβάρα, ν. Ἁγίου Λεωνίδα, Malula, Συρία 3) Πέτρος καί Παῦλος, ἰδιωτική συλλογή, Βηρυττός[1].

1. Agémian 1969, 116, πίν. 48.

Μιχαήλ (18) 1756-1778

ΚΑΤΑΓ. Θεσσαλονίκη.
ΠΑΤΡ. Ἀποστόλης.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *εἴληφε τά νῦν πέρας ἡ ζωγραφία τοῦδε ἐν χρυσῷ λυσιτελές τεμπλίον σύν τοῖς ἐν αὐτῷ δεσποτικαῖς εἰκόσι ἐκ χειρός Μιχαήλ Θετταλέως καί τοῦ παρ' ἐμοί ταυτονύμου* (εἰκ. 1), *καμοῦ λύσιν δός τῷ ζωγραφίσαντί σε δούλῳ Μιχαήλ τοῦ ἐκ Θεσσαλονίκης* (εἰκ. 3), *διά χειρός Μιχαήλ Θεσσαλονικαίου* (εἰκ. 4, 9), *Μιχαήλ ἐλάχιστος τῶν ζωγράφων* (εἰκ. 5), *ἡ δέ σύνθεσις πάντων γε τῶν σχεδίων, παρά Μιχαήλ τοῦ ποτε Ἀποστόλη, ἐκ Θετταλίας ἐλαχίστου ζωγράφου* (εἰκ. 6), *χείρ Μιχαήλ* (εἰκ. 8), *ἐμοῦ τε καί τοῦ ταύτην ἱστορηκότος ὦ κλῆσις Μιχαήλ πατρίς Θεσσαλονίκη* (εἰκ. 10), *χείρ Μιχαήλ τοῦ ἐκ Θεσσαλονίκης καί Γεωργίου τοῦ ἐκ Βουκουρεστίου* (τοιχ.).
ΣΥΝΕΡΓ. Γεώργιος (56).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Νικόλαος, 1774 2) ΧΣ Παντοκράτωρ 3) ΘΚ ἔνθρονη 4) Ἰω Πρόδρομος καί 5) Παντελεήμων, μονή Ἁγίου Παντελεήμονος, χ. Ἀχερά, Κύπρος[1] 6) ΘΚ Κύκκου, 1778 (χαλκογραφία), συλλογή Ντόρης Παπαστράτου, Ἀθήνα[2] 7) ΧΣ, 177[9] καί 8) Εὐαγγελισμός ΘΚ, μετόχι μονῆς Κύκκου, Λευκωσία[3] 9) ΧΣ Παντοκράτωρ, 1756, μουσεῖο, Μυστρᾶς[4] 10) ΘΚ μέ σκηνές θαυμάτων ἁγίων, ν. Παναγίας Λαγουδιανῆς, Θεσσαλονίκη[5].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἀρχαγγέλων, 1760, μονή Arbanasi, Βουλγαρία[6].
ΒΙΒΛ. Πάλλας 1975-76, 202-204.

1. Παπαγεωργίου 1991, 208 **2.** Παπαστράτου 1986, 504-506, ἀρ. 539· Περδίκης 1989, εἰκ. 12 **3.** Ἰντιάνος 1941, ἀρ. 69, 430-431 **4.** Ζησίου 1909, 56· Σισιλιᾶνος 1935, 140· Πάλλας 1975-76, 203, πίν. ΛΕ΄, ΛΣΤ΄ **5.** Kissas 1983, 472 **6.** Filov 1919, 59· Bojkov 1969, 788· Kissas 1983, 471, εἰκ. 4a, 5a, 5b.

Μιχαήλ (19) 1764-1805

ΚΑΤΑΓ. Χιονιάδες Ἰωαννίνων.
ΠΑΤΡ. Μιχαήλ.
ΙΔΙΟΤ. Ἱστοριογράφος.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Κωνσταντίνου Μιχαήλ ἐκ κώμης Χιωνάδες* (εἰκ.), *διά χιρός Κονσταντήνου Μιχαήλ Μηχαίλ ἐκ (κ)όμης Χιονάδους* (τοιχ. 1), *διά χειρός Κωνσταντήνου κε Μιχαήλ Μιχαήλ ἐκ χόρας Χιονάδες* (τοιχ. 2), *διά χειρός Κωνσταντίνου καί Μιχαήλ Μιχαήλ καί Ἰωάννη ἐκ χόρας Χιονάδες* (τοιχ. 3), *διά χειρῶν Δημητρίου Μπορμπουτζιώτου κε Μιχάλη Χιωναδίτου* (τοιχ. 5), *ἐκ χειρός Μιχαήλ ἱστοριογράφου ἐκ χώρας Χιονάδες* (τοιχ. 6), *διά χειρός Μιχαήλ Ἰωάννου Χιοναδίτου* (τοιχ. 7).
ΣΥΝΕΡΓ. Ἰωάννης (70), Κωνσταντίνος (20), Μπορποτζιώτης Δημήτριος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ πληροφορία χειρόγραφης «Ἑρμηνείας», τό 1779 τοιχογράφησε μέ τούς συνεργάτες του τό ναό τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς στό χωριό Καλομοίρα (Γκοντοβάσδα) Τρικάλων καί τό 1783 τό ναό τῆς Μεταμορφώσεως στό χωριό Ἁγία Σωτήρα Βοΐου Κοζάνης. Ὅπως προκύπτει ἀπό τό ἴδιο χειρόγραφο, γιά τήν ἐργασία του στή μονή Ἁγίας Τριάδας (τοιχ. 6) πῆρε 71 γρόσια[1].
ΕΙΚΟΝΑ Γεώργιος, 1764, ν. Εἰσοδίων Θεοτόκου, χ. Βυθός, Κοζάνη[2].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Παναγίας, 1770, μονή Ἄβελ, χ. Βήσσανη, Ἰωάννινα[3] 2) ν. Ἁγίου Ἀχιλλείου, 1774, χ. Πεντάλοφος (Ζουπάνι), Κοζάνη[4] 3) ν. Ἁγίου Γεωργίου, 1779, χ. Ὀξύνεια Καλαμπάκας[5] 4) Μονή Σταγιάδων, 1780, Τρίκαλα[6] 5) Μονή Ἁγίου Ἀθανασίου, 1785, χ. Ἅγιος Ἠλίας, Καστοριά[7] 6) Μονή Ἁγίας Τριάδας, 1802, χ. Βυθός, Κοζάνη[8] 7) ν. Ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου, 1805, χ. Βούρμπιανη Κόνιτσας, Ἰωάννινα[9].
ΒΙΒΛ. Τζάκου 1982α, 64· *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 108.

1. Βαρσαμίδης 1990, 20, 24, 34 **2.** Καλινδέρης 1940, 40· Παπαζήσης 1987, 181 **3.** Παΐσιος 1955, 637· 1960, 980-981 καί 1961, 398· Τζάκου 1982α, 63, εἰκ. 12 **4.** Καλινδέρης 1940, 36· Μακρῆς 1974, 52· Παπαζήσης 1987, 183 **5.** Κουρκουτίδου 1967, 313· Παπαζήσης, *ὅ.π.* **6.** Μακρῆς, *Χιοναδίτες*, 41 **7.** Βαφείδης 1900, 317· Μακρῆς, *Χιοναδίτες*, 28· Παπαζήσης 1987, 184-191 **8.** Μακρῆς, *ὅ.π.*· Παΐσιος 1961, 401· Λεωνιδοπούλου 1979, 81, σημ. 55· Παπαζήσης 1987, 191-192· Μακρῆς 1981, 24 **9.** Παΐσιος 1960, 982-983 καί 1961, 401-402.

Μιχαήλ (20) 1768-1787

ΚΑΤΑΓ. Πύρριχος (Κάββαλος) Μάνης.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μιχαή ἀπό κόμης Καββάλ(ου)* (τοιχ. 2), *χείρ Μιχαήλ ἀποκόμις Καββαλοῦ* (τοιχ. 3), *χίρ Μιχαήλ ἀπό κῶμις Καββ[άλου]* (τοιχ. 4).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μάνη: 1) ν. Ταξιάρχη, 1768, χ. Μοναστηράκι[1] 2) ν. Ζωοδόχου Πηγῆς (Παναγίτσα), 1787, χ. Νεοχώριο 3) ν. Ἁγίου Ἀθανασίου, 17[9]5, χ. Κρυονέρι 4) ν. Ἁγίου Ἀντωνίου, χ. Σκουτάρι[2].

1. Δρανδάκης 1993, 148, 164, 165 2. Δρανδάκης 1983, 133 καί 1993, 141, 147, 148, 164.

Μιχαήλ (21) 1793-1794

ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Μιχαήλ* (εἰκ. 1, 2, τοιχ.).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ναούμ, 1793 καί 2) Ἁγία Τριάς, 1794, ν. Ἁγίας Τριάδας, Σιάτιστα, Κοζάνη[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Ἀθανασίου, 1794, χ. Καστράκι, Καλαμπάκα[2].

1. *ΕΕΒΣ* Β΄, 1925, 325. 2. Γιαννόπουλος 1926α, 28.

Μιχαήλ (22) 1800-1813

ΚΑΤΑΓ. Χιονιάδες Ἰωαννίνων.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ ζωγράφ(ων) Μιχαήλ κε Γεωργίου* (τοιχ. 1), *ἱστορήθη δέ διά χειρός Μιχαήλ καί Γεωργίου* (τοιχ. 2), *διά χειρός ζωγράφων τοῦ τε, Μιχαήλ Γεωργίου καί Γεωργίου ἐκ Χιονάδων* (τοιχ. 3, 4).
ΣΥΝΕΡΓ. Γεώργιος (46).
ΕΙΚΟΝΑ Τρεῖς Ἱεράρχες, μονή Θεοτόκου, χ. Κλεισούρα, Καστοριά[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Μονή Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1800, Κόνιτσα, Ἰωάννινα[2] 2) ν. Ἁγίου Νικολάου, 1803, χ. Κακοπλεύρι Καλαμπάκας[3] 3) ν. Θεοτόκου, 1812, χ. Ἐλεούσα (Β. Ἤπειρος), Ἀλβανία[4] 4) ν. Γεννήσεως Θεοτόκου, 1813, χ. Κλεισούρα, Καστοριά[5].

1. Παΐσιος 1960, 985, εἰκ. 12 2. Πουλίτσας 1928, 74· Παΐσιος 1961, 400: τόν ταυτίζει μέ τόν Μιχαήλ (19) 3. Κουρκουτίδου 1967, 313 4. Πουλίτσας 1928, 90· Παΐσιος 1961, 402 5. Βαφείδης 1900, 319· Τσαμίσης 1949, 156· Παΐσιος, *ὅ.π.*· Μουτσόπουλος 1964, 64.

Μιχαήλ (23) 1819

ΚΑΤΑΓ. Σαμαρίνα Γρεβενῶν.
ΠΑΤΡ. Δημήτριος.
ΙΔΙΟΤ. Ἀναγνώστης.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Μιχαήλ ἀναγνώστου* (εἰκ. 1), *διά χειρῶν τῶν εὐτελῶν Δημητρίου κ(αί) Μιχαήλ ἀναγνώστου καί Ἀναγνώστου παπ(ᾶ) Ἰω(άννου) ἐκ τῆς ἰδίας χώρας Σαμαρίνας* (τοιχ. 1), *διά χειρός τοῦ εὐτελοῦς καί ἁμαρτωλοῦ Μιχαήλ ἀναγνώστου Δημητρίου τοῦ ἐκ Σαμαρίνας* (τοιχ. 2).
ΣΥΝΕΡΓ. Ἀναγνώστης (10) καί Δημήτριος (49).
ΕΙΚΟΝΑ 1) ΘΚ *ἡ πάντων ἄνασσα*, ν. μονῆς Ἁγίων Ἀποστόλων, χ. Κλεινός (Κλεινοβός), Καλαμπάκα[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Σωτῆρος, 1819, Σαμαρίνα, Γρεβενά[2] 2) ν. μονῆς Ἁγίων Ἀποστόλων, Κλεινός (Κλεινοβός), Καλαμπάκα[3].

1. Κουρκουτίδου 1968, 275-276 2. Wace-Thompson 1914, 276· Μουτσόπουλος 1977, 229, εἰκ. 578· Βαρσαμίδης 1990, 51 3. Κουρκουτίδου 1968, 276, πίν. 219α· Μακρῆς 1979, 252-257.

Μιχαήλ βλ. *Πολυχρόνης Μιχαήλ*

Μιχαλάκης Γεώργιος 1744

ΚΑΤΑΓ. Ἑπτάνησα (;).
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Γεωργίου Μηχαλάκη*.
ΕΙΚΟΝΑ Ὀνούφριος, 1744, μουσεῖο (ἀπό ν. Παντοκράτορος), Ζάκυνθος[1].

1. Σισιλιᾶνος 1935, 141 (χρονολογία: 1724)· Κονόμος 1960α, 26 καί 1988, 105 (χρονολογία 1744)· Ζώης 1963, 429 (χρονολογία: 1644).

Μιχαλάκης Ἰάκωβος 18ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Ἑπτάνησα (;).
ΥΠΟΓΡ. *χείρ τοῦ ταπεινοῦ Ἰακώβου Μιχαλάκη*[1] (εἰκ. 1).
ΕΙΚΟΝΕΣ Πεντηκοστή καί ὑπόλοιπο Δωδεκάορτο (ἀποδ.), ν. Παναγίας των Ξένων (ἀπό τό παλιό τέμπλο τοῦ ναοῦ), Κέρκυρα[2].

1. Βοκοτόπουλος 1990, 166, ἀρ. 134, εἰκ. 310, 344 ΙΒ΄ 2. Λυκίσσας 1960, 46 (τόν ταυτίζει μέ τόν Γεώργιο Μιχαλάκη)· Κοντογιάννης 1978, 169· Κονόμος 1988, 105.

Μιχάλης (1) 1586 (;)

ΚΑΤΑΓ. Θράκη.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται σέ σημείωμα κώδικα τῆς μητροπόλεως Μετρῶν καί Ἀθύρα τοῦ 1586[1].

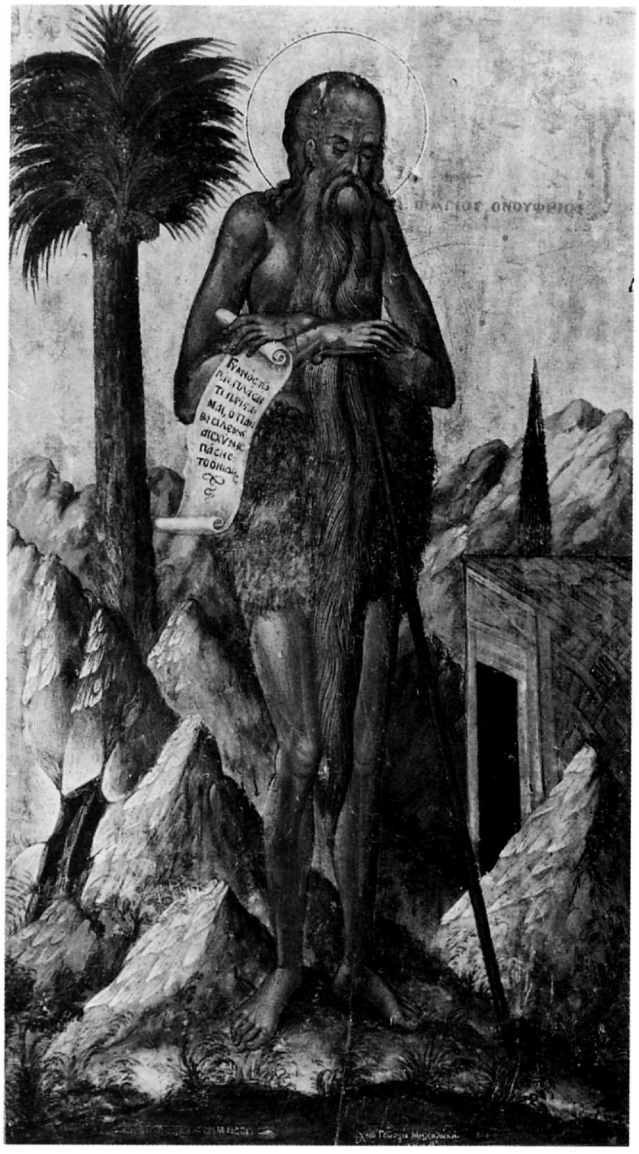

119. Μιχαλάκης Γεώργιος, Ὀνούφριος, εἰκ.

1. Μαμώνη 1956, 149.

Μιχάλης (2) 1658-1664

ΚΑΤΑΓ. Πλαγιά (Ζέρμα) Ἰωαννίνων.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός καμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ Μιχάλη ζωγράφου ἐκ χώρας (Ζέρμ)ας καί Ἠλία Ζωγράφου* (τοιχ. 1), *δηά χιρός καμοῦ τοῦ ἁμαρτολοῦ Μιχάλις ζογράφος ἐκ κόμης Ζέρμας* (τοιχ. 3).
ΣΥΝΕΡΓ. Ἠλίας (3).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Καθολικό μονῆς Πυλαίου, 1658, Γρεβενά[1] 2) Καθολικό μονῆς Θεοτόκου, 1662, Ἅγιοι Σαράντα (Β. Ἤπειρος), Ἀλβανία[2] 3) ν., 1662 καί 4) Νάρθηκας, 1664, μονή Κοιμήσεως Θεοτόκου Καμίνου (Κάμενα), Δέλβινο (Β. Ἤπειρος), Ἀλβανία[3].

1. Κοτζιᾶς 1950, 25 2. Πουλίτσας 1928, 91· Popa 1966, 1969, 778 3. Popa, *ὅ.π.*· Πουλίτσας, *ὅ.π.*

Μιχάλης (3) 1819

ΚΑΤΑΓ. Βλάστη (Μπλάτσι) Κοζάνης.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Ἰωάννου καί Μιχάλη ἐκ κώμης Μπάτζη.*
ΣΥΝΕΡΓ. Ἰωάννης (84).
ΕΙΚΟΝΑ Κοίμηση ΘΚ, 1819, ν. Ἁγίου Γεωργίου, χ. Βλάστη, Κοζάνη[1].

1. Καλινδέρης 1940, 28.

Μιχαλίτζης Δημήτριος 1553-1575

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, μαΐστρος.
ΕΙΚΟΝΑ Ὁ *Μιχαλίτζης μαϊστρο Δημήτρις* ἀναφέρεται σέ δικαιοπρακτικά ἔγγραφα τοῦ Ἡρακλείου, ὅπου κατοικοῦσε, κατά τό διάστημα 1553-1575[1]. Τήν 23η Ἰανουαρίου 1553 ὁ *Δημήτριος Μιχαλίτζης σγουράφος τήν τέχνην* ἀναφέρεται σέ ἔγγραφο σχετικό μέ προσωπικές του ὑποθέσεις[2].

1. Μέρτζιος 1961-62, 257, ἀρ. 24 2. Μέρτζιος 1961-62, 275, ἔγγρ. XXI.

Μιχαλίτσης Στυλιανός 1718

ΚΑΤΑΓ. Ἑπτάνησα.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται ὡς χρυσωτής[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1718, ν. Ἁγίου Γερασίμου στό χ. Κῆποι (καταστράφηκε τό 1953), Ζάκυνθος[2].

1. Ζώης 1963, 429 2. Κονόμος 1964, 137 καί 1988, 104.

Μιχελῆς Νικόλαος 1780

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νικολάου Μιχε(λῆ)* (εἰκ. 1).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ, 1780, ν. Ταξιάρχη, χ. Ἀπολλωνία, Σίφνος[1] 2) ΘΚ, ν. Μητροπόλεως, Χώρα, Ἀμοργός[2].

ΒΙΒΛ. Μαραγκοῦ 1988, 31· Χατζηδάκης 1974α, 434 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 95.

1. Ἀλιπράντης 1979, 28, ἀρ. 4 **2.** Πληροφορία Λ. Πολίτη.

Μοδινός Παΐσιος 1775

ΚΑΤΑΓ. Κυκλάδες.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Παΐσιου Γερωμονάχου Μοδηνου.*
ΤΕΜΠΛΟ 1775, ν. Ἁγίας Μαρίνας, Μεγάλο Χωριό, Θήρα[1].

1. Κουμανούδης 1960, 69 ἀρ. 12 καί 106.

Μονόλιθος Ἀνδριανός 1502

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σέ ἔγγραφο τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Κέρκυρας ἀναφέρεται τό 1502: *Ἀνδριανός ὁ Μονόλιθος ζωγράφος*[1].

1. Κόλλας 1996, 144.

Μοξίας (Μοχίας) Ματθαῖος 1762-1789

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Μοναχός.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ματθαίου μοναχοῦ* (εἰκ. 1, 3), *χείρ Ματθαίου τοῦ Κρητός* (εἰκ. 2, 4).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Γεώργιος, 1762, ν. Παναγίας, Ἀρχάνες, Ἡράκλειο[1] 2) Ἀβράμιος, 1783, ν. Ἁγίου Κωνσταντίνου, Ἱεροσόλυμα[2] 3) Μακάριος Αἰγύπτιος, 1789, μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ[3] 4) Δέηση μέ Αἰκατερίνη, Σάββα καί Βαρβάρα, 1783, μονή Ἁγίου Γεωργίου, παλαιό Κάιρο, Αἴγυπτος[4].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 259 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 118.

1. Ξανθουδίδης 1903, 160· Gerola 1905-1932, II, 312, ἀρ. 7 **2.** Ὀρλάνδος 1956, 347, ἀρ. 16 **3.** Ἄμαντος 1928, 62 **4.** Σωτηρίου 1938, 400.

Μοσκόβλης Νικόλαος 18ος αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *ἡ ἱστορήσασα μέν χείρ Νικολάου Μοσκόβλη σήπεται τάφῳ ἡ δέ εἰκών μέχρι τερμάτων.*
ΕΙΚΟΝΑ ΧC Παντοκράτωρ ἔνθρονος, 18ος αἰ., μονή Cetăţuia, Ἰάσιο, Ρουμανία[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1975.

Μόσκος Γεώργιος

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Γεωργίου Μόσκου.*
ΕΙΚΟΝΑ ΧC Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος, ν. Εὐαγγελισμοῦ Θεοτόκου, χ. Κηπούρια, Κεφαλονιά[1].

1. Κονόμος 1966β, 20· Μοσχόπουλος 1990, 231.

Μόσκος Ἠλίας 1649-1687

ΚΑΤΑΓ. Ρέθυμνο.
ΠΑΤΡ. Τζουάνες.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ηλι[οῦ] Μόσ[κου]* (εἰκ. 1), *χείρ Ἠλιοῦ Μόσκου* (εἰκ. 2, 6, 11, 14, 15, 18, 21, 25, 27, 32, 36, 37, 44, 47), *χείρ Ἠλίου Μόσκου* (εἰκ. 3, 5, 7, 8, 11, 13, 17, 26, 29, 30, 39).
ΒΙΟΓΡ. Ὁ παραγωγικός αὐτός ζωγράφος, ἔμπορος καί πλοιοκτήτης, συναντᾶται γιά πρώτη φορά στή Ζάκυνθο τό 1649, ὅταν συμφώνησε νά διδάξει τήν ἁγιογραφία στόν Συμεώνα Μαρούδα. Τήν ἴδια χρονιά συμφώνησε μέ τούς ἐπιτρόπους τῶν Ἁγίων Θεοδώρων στό Καταστάρι νά ζωγραφήσει τά διάστηλα τοῦ ναοῦ, μέ ἀμοιβή 130 ρεάλια[1]. Τό 1651 ἀναφέρεται γιά κάποιο χρέος του καί τό 1653 ἀνέλαβε νά διδάξει ζωγραφική στόν Κ. Ἀρβανιτάκη*. Τό 1655 κατέστησε ἐπιτρόπους του τούς μαθητές του Σ. Μαρούδα* καί Α. Λαρισσαῖο* καί τό 1657 τόν Μ. Πάτζο. Κατά τό διάστημα 1659-1666 συναντᾶται συνεχῶς στή Ζάκυνθο σέ πράξεις πού σχετίζονται μέ οἰκονομικές ὑποθέσεις, κυρίως μέ ναῦλο ἑνός πλοίου καί κατασκευή ἑνός καϊκιοῦ, ἀλλά καί μέ τό διορισμό ἐπιτρόπων του στήν Κέρκυρα καί στή Βενετία[2]. Στίς 12 Ὀκτωβρίου 1666 *ὁ sir Ἡλίας Μόσκος τοῦ ποτέ Τζουάνε ἀπό τό Ρέθυμνος* ἄρρωστος βαρειά, ἔκανε τή διαθήκη του στή Ζάκυνθο. Τό κείμενο τῆς διαθήκης παρέχει πολλές πληροφορίες γιά τήν οἰκογενειακή ζωή καί τήν περιουσία τοῦ ζωγράφου· ἔτσι γνωρίζομε ὅτι τήν ἐποχή ἐκείνη ἦταν ἀνύπανδρος καί εἶχε ἕναν ἀδελφό, τόν Γεώργιο, τόν ὁποῖο καί ἄφηνε γενικό κληρονόμο του. Διέθετε ἀξιόλογη περιουσία στή Ζάκυνθο ἀλλά εἶχε οἰκονομικές δοσοληψίες καί μέ κατοίκους τῆς Κέρκυρας καί τῆς Κεφαλονιᾶς. Ἐπιθυμία τοῦ ζωγράφου, σύμφωνα μέ τή διαθήκη του, ἦταν νά ταφεῖ στή μονή Προδρόμου στή Λαγκάδα (Καταστάρι), στήν ὁποία ἄφηνε ἕνα σπίτι μέ αὐλή καί τό καΐκι του, καθώς καί ὁδηγίες στούς μοναχούς γιά τήν κηδεία καί τά μνημόσυνά του· ἐάν οἱ μοναχοί δέν ἀκολουθοῦσαν τίς ὁδηγίες του, ἡ δωρεά του θά πήγαινε στή μονή τῆς Σκοπιώτισ-

120. Μόσκος Ἠλίας, Ἀνάσταση Χριστοῦ, εἰκ. ἀρ. 5.

σας. Ἀπό τό κείμενο τῆς διαθήκης του ἀξίζει ἀκόμη νά σημειωθεῖ ὅτι ὁ σύμβουλος τοῦ προβλεπτῆ Ζακύνθου χρωστοῦσε στό ζωγράφο χρήματα γιά μιά εἰκόνα τῆς Θεοτόκου καί ἡ μονή Σκοποῦ (Σκοπιώτισσα) 30 ρεάλια γιά τρία βημόθυρα, πού εἶχε ζωγραφίσει μέ δικό του χρυσάφι. Γιά τέσσερα θωράκια πού εἶχε ζωγραφίσει γιά τό ναό τῆς Ἀναλήψεως στήν Κεφαλονιά κρατοῦσε ἕξι ἀσημένια κουταλάκια καί μία χρυσή ἁλυσίδα, ἀντί 25 ρεαλίων πού τοῦ χρωστοῦσαν. Ὁ ἴδιος ἄφηνε χρηματικά ποσά γιά εἰκόνες, πού εἶχε τάξει στούς ναούς τῆς *Βλαχέραινας στίς σγούρνες*, στή μονή Κυρία τῶν Ἀγγέλων στό Ἀργάσι καί στό ναό Ἰωάννη τοῦ Θεολόγου στό Κάστρο[3]. Ἀπό τή βαρειά ἀρρώστια του θά πρέπει πάντως νά ἐπέζησε, γιατί στίς 9 Σεπτεμβρίου 1677 νυμφεύθηκε τήν Αἰκατερίνη Γρυπάρη, μέ τήν ὁποία ἀπέκτησε δύο παιδιά, τόν Γεώργιο καί τή Μαρία. Ὁ ζωγράφος ἀναφέρεται συνεχῶς ἕως τό 1687 στή Ζάκυνθο, σέ ἔγγραφα πού ἀφοροῦν κυρίως κτηματικές ὑποθέσεις, ἀλλά καί σέ μία ἀκύρωση συμφωνίας γιά ζωγράφιση μιᾶς εἰκόνας τῆς Ἀναλήψεως στό ναό τῆς Φανερωμένης Ζακύνθου. Σύμφωνα μέ πληροφορία τοῦ κώδικα Πλαίσα τῆς Ζακύνθου, στό ναό τῆς Ἁγίας Σοφίας στό χωριό Κούκεσι Ζακύνθου ὑπῆρχε εἰκόνα τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ μέ τήν ὑπογραφή τοῦ Ἠλιοῦ Μόσχου[4]. Στίς 8 Ἰανουαρίου 1687 συνέταξε νέα διαθήκη, μέ τήν ὁποία ζητοῦσε νά ταφεῖ στό ναό τῆς Φανερωμένης καί ἄφηνε κληρονόμους τά δύο του παιδιά. Πέθανε στίς 26 Ἰανουαρίου τοῦ ἴδιου χρόνου[5].

ΒΙΒΛ. Ξυγγόπουλος 1957, 241-248· Χατζηδάκης 1974α, 432, 434 καί 1975α, 253· *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 93, 95.

ΕΙΚΟΝΕΣ Α θ ή ν α, Βυζαντινό Μουσεῖο: 1) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, 1649 (τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου)[6] 2) Νικόλαος ἔνθρονος, 1650 (τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου)[7] 3) Εὐστάθιος Πλακίδας, 1651 (τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου)[8] 4) ΘΚ, 1651 (τ. συλλογή Σαρόγλου)[9] 5) Ἀνάσταση ΧΣ, 1657[10] 6) Ἰω Πρόδρομος, 1660[11] 7-10) Θωράκια τέμπλου: Γέννηση ΘΚ, Μαρτυρία Προδρόμου περί

121. Μόσκος Ἠλίας, Ἀνάσταση Χριστοῦ, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 5.

122. Μόσκος Ἠλίας, Εὐαγγελισμός, εἰκ. ἀρ. 14.

123. Μόσκος Ἠλίας, Γέννηση Χριστοῦ, εἰκ. ἀρ. 18.

τοῦ Χριστοῦ, Προσκύνηση Ἰωσήφ, Ἐνύπνιον Ἰακώβ (ἀπό Μουσεῖο Ἱστορικῆς καί Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας)[12] 11) ΘΚ Βρεφοκρατούσα, 1663 (τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου)[13] 12) Εὐαγγελισμός ΘΚ, 1670 (τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου)[14] 13) Γεώργιος, 1671 (τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου)[15] 14) Εὐαγγελισμός, 1675 (ἀρ. Τ. 258)[16] 15) Κωνσταντίνος, 1678 (τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, ἀπό ν. Ἁγίου Βασιλείου τοῦ Ἐπάνω στή Ζάκυνθο)[17] 16) Κοίμηση ΘΚ, 1679 (ἀρ. Τ. 319)[18] 17) Ἀνάσταση ΧΣ, 1679 (ἀρ. Τ. 1510)[19] 18) Γέννηση ΧΣ, 1680 (ἀρ. Τ. 1511)[20] 19) ΧΣ ἡ Ἄμπελος[21] 20) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ (τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου)[22]. Μουσεῖο Μπενάκη: 21) Γέννηση ΧΣ, 1658 (συλλογή Ἑλ. Σταθάτου)[23] 22) Γέννηση ΧΣ, 1660 (συλλογή Α. Ράλλη, ἀρ. 518)[24], τ. συλλογή Μ. Καλλιγᾶ: 23) Νικόλαος, 1649[25], τ. συλλογή Γιαννικώστα: 24) Εἰς Ἅδου Κάθοδος, 1651[26], τ. συλλογή Σισιλιάνου: 25) Δέηση, 1653[27], τ. συλλογή Χωρέμη, τ. συλλογή Μελᾶ: 26) Εὐαγγελισμός ΘΚ, 1663[28], συλλογή Π. Κανελλοπούλου: 27) Ἅγιοι Ἀνάργυροι, 1657[29], τ. συλλογή Μ. Καλλιγᾶ: 28) Προσκύνηση Μάγων, 1655[30], τ. συλλογή Καυταντζόγλου: 29) ΘΚ μέ ἁγίους, 1667[31], τ. συλλογή Σισιλιάνου: 30) Κοίμηση ΘΚ, 1673[32], τ. συλλογή Μελᾶ (τ. συλλογή Χωρέμη): 31) Κοίμηση ΘΚ[33] 32) Προφήτης Ζαχαρίας, Βυζαντινό Μουσεῖο[33α].

Δαλματία: 33) Τρύφων, 1658, Donja Lastra, Boka-Kotorska, χ. Trivat[34] Ζάκυνθος: 34-35) Βημόθυρα, περ. 1666, ν. Παναγίας Σκοπιώτισσας (βλ. καί Βιογρ.)[35] 36) Κοίμηση ΘΚ, 1681, ν. Παναγίας Φανερωμένης (κάηκε)[36] 37) ΧΣ Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος, 1684 (κάηκε) καί 38) Ἄγγελοι μέ ὄργανα τοῦ Πάθους, 1684 (κάηκαν), ν. Μητροπόλεως (ἀπό ν. Ἰωάννου Προδρόμου στό Κάστρο)[37] 39) Ἀνάσταση ΧΣ, γυναικωνίτης νέας ἐκκλησίας ν. Ἁγίου Νικολάου τῶν Ξένων[38] 40) Ζωο-

124. Μόσκος Ἠλίας, ΧC ἔνθρονος, εἰκ. ἀρ. 52.

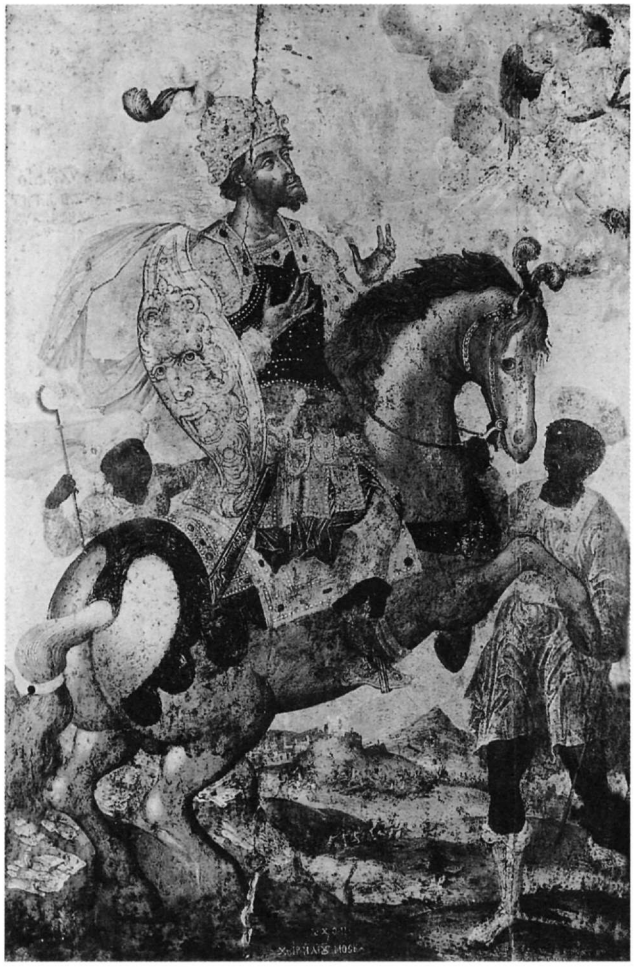

125. Μόσκος Ἠλίας, Ἅγιος Κωνσταντίνος, εἰκ. ἀρ. 15.

δόχος Πηγή, ν. Ἐσταυρωμένου[39] 41) Σοφία τοῦ Θεοῦ, χ. Ρομίριο[40] 42) Ἰω Πρόδρομος, ἀπό ν. Ἁγίου Νικολάου τῶν Ξένων, ἄγνωστο ποῦ βρίσκεται σήμερα[41].
Κεφαλονιά: 43) Βασίλειος, 1663[42] καί 44) Ἀνάληψη, 1669, ν. Ἁγίου Νικολάου τῶν Μηνιατῶν[43] 45) Βρεφοκτονία, 1667, συλλογή οἰκογένειας Χωραφᾶ, Ληξούρι[44] 46) Κοίμηση ΘΚ, 1675, μονή Κεχριῶνος, χ. Πάλη[45] 47) Γέννηση ΘΚ, 1686, ν. Παναγίας Περλιγγάτων, Ληξούρι[46] 48) ΧΣ 49) Ἰω Πρόδρομος καί 50) Μεταμόρφωση, ν. Παντοκράτορος, Ληξούρι[47] Ἁγία Πετρούπολη: 51) Ἐνταφιασμός Ἰω Θεολόγου, 1653, συλλογή Lichačev, Ermitage[48] Recklinghausen, Γερμανία: 52) ΧΣ ἔνθρονος, 1653, (τ. συλλογή Minken, Λονδίνο), Ikonen Museum[49].
Στόν Ἠλία Μόσκο ἀποδίδονται ἐπίσης δύο εἰκόνες (ΧΣ ἡ Ἄμπελος καί Ἁγία Τριάς) πού βρίσκονται στό Museo Correr τῆς Βενετίας[50].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Παναγίας Σκοπιώτισσας (ἀποδ.), Ζάκυνθος[51].
ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΟΥ ΗΛΙΑ ΜΟΣΚΟΥ ΜΕ ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΠΟΥ ΘΕΩΡΟΥΜΕ ΠΛΑΣΤΗ:
Ἀθήνα: 1-4) Θωράκια τέμπλου: Μοιχαλίς, 1651, Ἴασις αἱμορροούσης, Ἐν Κανᾷ γάμος καί Χορτασμός Πεντακισχιλίων, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου[52], Μουσεῖο Μπενάκη: 5) ΘΚ Βρεφοκρατούσα σέ φύλλο χαλκοῦ, ἀρ. 2995 (ὕποπτη)[53] 6) Εἰς Ἅδου Κάθοδος, ἀρ. 2994 (πλαστή)[54] 7) Βάπτιση ΧΣ, ἀρ. 9061, 1678, (ὕποπτη)[55], τ. συλλογή Ἑλ. Σταθάτου: 8) Κοίμηση ΘΚ, 1670 (ὕποπτη)[56], Μουσεῖο Κανελλοπούλου: 9) ΘΚ τοῦ Πάθους μέ σκηνές βίου, 1667 (πλαστή)[57], συλλογή Γ. Τσακύρογλου, Ἑστία Ν. Σμύρνης: 10) Ἀνάσταση ΧΣ, 1659 (ὕποπτη) καί 11) Νικόλαος ἔνθρονος (ὕποπτη)[58].

---

1. Ζώης 1963, 435· Κονόμος 1967, 60 **2.** Ζώης, *ὅ.π.* **3.** Ζώης 1954, 217-223 **4.** Φλεμοτόμος 1990, 205 **5.** Ζώης 1963, 435 **6.** Σισιλιᾶνος 1935, 147· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 35, ἀρ. 214· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1992, 9, 11α-β **7.** Σισιλιᾶνος 1935, 148· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 69, ἀρ. 503 **8.** Σισιλιᾶνος 1935, 147-148 **9.** *ΕΕΒΣ* ΙΗ΄, 1948, 299 **10.** Καλογερόπουλος 1926, 80· Σισιλιᾶνος 1935, 146· Σωτηρίου 1956α, 21, ἀρ. 273· Χατζηδάκης 1956β, 16, εἰκ. 1· Ξυγγόπουλος 1957, 245-246, πίν. 60.1· Κονόμος 1988, εἰκ. 34 **11.** Σημ. Μ.Χ. **12.** Σισιλιᾶνος 1935, 147· Σωτηρίου 1956α, 30· Ξυγγόπουλος 1957, 243 **13.** Quinn 1902, 586· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 68, ἀρ. 487 **14.** Σισιλιᾶνος 1935, 148 **15.** Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.*· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 23, ἀρ. 95 **16.** Σωτηρίου 1956α, 21, ἀρ. 1519· Λαζαρίδης 1976, 13, πίν. 9β· *Arte y Culto despues de Bizancio*, ἀρ. 2 (M. Ajimàstu-Potamianu) **17.** Σισιλιᾶνος 1935, 148· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, ἀρ. 294· Κονόμος 1967, 29 **18.** Σισιλιᾶνος 1935, 147· Σωτηρίου 1956α, 21, ἀρ. 319· Καλοκύρης 1972, 129, πίν. 185· Λαζαρίδης 1976, 13 **19.** *Arte y Culto despues de Bizancio*, ἀρ. 3 (Jr. Baltoyànni) **20.** Σωτηρίου 1956α, 21, ἀρ. 1511 **21.** Σημ. Μ.Χ. **22.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 73, ἀρ. 544 **23.** Σισιλιᾶνος 1935, 148· Ξυγγόπουλος 1951, 11, πίν. 8· Δεληβορριᾶς 1980, 78· Lechner 1993, 223-224, ἀρ. 23, πίν. 11· *Πύλες τοῦ Μυστηρίου*, 248-249, ἀρ. 67 (Ἀν. Δρανδάκη) **24.** Σημ. Μ.Χ. **25.** Σισιλιᾶνος 1935, 151· Ξυγγόπουλος 1957, 243· Κονόμος 1988, 72 **26.** Σισιλιᾶνος 1935, 149 **27.** Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.* **28.** Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.* **29.** Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.* **30.** Σισιλιᾶνος 1935, 151 **31.** Σισιλιᾶνος 1935, 149-150 **32.** Σισιλιᾶνος 1935, 149 **33.** Σημ. Μ.Χ. 1973 **33α.** Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1993β, 14-15, πίν. 16α-β **34.** Mirković 1955, 325· Djurić 1961, 57, πίν. 85 **35.** Χατζηδάκης 1956β, 17, σημ. 18· Κονόμος 1967, 145 **36.** Quinn 1902, 586· Πελεκάσης 1933, 5· Σισιλιᾶνος 1935, 145· Κονόμος 1964, 14, πίν. σελ. 23 καί 1967, 174 **37.** Quinn, *ὅ.π.*· Καλογερόπουλος 1920, 19· Χατζηδάκης 1956β, 16-18 καί 1977, 71, ἀρ. 41, πίν. 100· Ξυγγόπουλος 1957, 246, πίν. 59.1· Κονόμος 1964, 43· Κονόμος 1967, 93 καί 1988, 74, εἰκ. 31 **38.** Κονόμος 1988,

76 **39.** Κονόμος 1964, 91 **40.** Κονόμος 1988, 74· Πελεκάσης 1933, 6 **41.** Κονόμος 1967, 94 **42.** Τσιτσέλης 1904, 493· Σισιλιᾶνος 1935, 146· Κονόμος 1966β, 15 **43.** Κονόμος 1966β, 15· Πεντόγαλος 1974, 37 (χρονολογία: 1665)· *Κεφαλονιά* 1994, ἀρ. 61 **44.** Τσιτσέλης 1904, 493· Σισιλιᾶνος 1935, 146· Κονόμος 1966β, 15 **45.** Τσιτσέλης, *ὅ.π.*· Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.*· Κονόμος, *ὅ.π.* **46.** Τσιτσέλης, *ὅ.π.*· Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.*· Κονόμος 1966β, 15, πίν. 35· *Κεφαλονιά 1994*, ἀρ. 103 **47.** Καλογερόπουλος 1920, 19 **48.** Βασιλάκη 1994, 336 **49.** *Recklinghausen* 1965, ἀρ. 8· Th. Chatzidakis 1982, ἀρ. 39 **50.** Mariacher 1957, 119, 120, ἀρ. 1002 καί ἀρ. 495 **51.** Χατζηδάκης 1956β, 17 **52.** Σισιλιᾶνος 1935, 147· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 21, 22, ἀρ. 77, 80, 82, 85· Ξυγγόπουλος 1957, 242-243 (ἀμφιβάλλει γιά τή γνησιότητα)· Κονόμος 1988, 75, εἰκ. 32, 33 **53.** Ξυγγόπουλος 1936, 38, ἀρ. 24, πίν. 18β· Δεληβορριᾶς 1980, 70 **54.** Ξυγγόπουλος 1936, 38-39, ἀρ. 25, πίν. 19α καί 1957, 245 **55.** Δεληβορριᾶς 1980, 75 **56.** Σισιλιᾶνος 1935, 140, 148· Ξυγγόπουλος 1951, 12, πίν. 9 **57.** Μπρούσκαρη 1985, 162, εἰκ. σελ. 163· Acheimastou-Potamianou 1986α, ἀρ. 76, εἰκ. σελ. 123 **58.** Καρακατσάνη 1980, 80, 112, εἰκ. 117, 118, 119.

Μόσκος Ἰάκωβος 1703-1717

ΚΑΤΑΓ. Ἀστυπάλαια[1].

ΥΠΟΓΡ. *Ἰακοβου Μόσκου* (εἰκ. 2), *χείρ Ἰακώβου Μόσκου* (εἰκ. 3), *χιρ Ειακόβου Μόσκου* (εἰκ. 8).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Εἰκόνα, 1703, Ἀστυπάλαια[2] 2) Ἐπί σοί χαίρει, 1704, ν. Παναγίας Ἑκατονταπυλιανῆς, Πάρος[3] 3) ΘΚ τοῦ Πάθους, 1707 καί 4) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, ν. Ἁγίων Ἀποστόλων, Ἀμοργός[4] 5) ΧΣ, 1708 καί 6) ΘΚ (ἀποδ.), ν. Ἁγίας Παρασκευῆς, περιοχή Λευκωσίας, Κύπρος[5] 7) Γεώργιος, 1717, ν. Ἁγίου Λαζάρου, Λάρνακα, Κύπρος[6] 8) Ὄρος Σινᾶ, νάρθηκας καθολικοῦ, μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ[7].

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 259 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 118.

---

1. Κουτελάκης 1982α, 464 **2.** Κουτελάκης, *ὅ.π.*· *Ζωγραφική στή Ρόδο 1988* **3.** Κορρές 1954, 127-128· Ὀρλάνδος 1964, 77, πίν. 39 α΄, β΄· Μαθιόπουλος 1970, 662 **4.** Πληροφορία Λίνου Πολίτη **5.** Ἰντιάνος 1941, 434-435, ἀρ. 69 **6.** Κυριαζῆς 1929, 47 **7.** Δρανδάκης 1990, 132, εἰκ. 100.

Μόσκος Ἰωάννης 1657-1721

ΚΑΤΑΓ. Ρέθυμνο.

ΥΠΟΓΡ. *ποίημα Ἰω(άννου) Μόσκου* (εἰκ. 2, 4, 6, 11, 15, 20, 22, 27), *Ἰωάννου Μόσκου γραφή* (εἰκ. 9), *Ἰωάννου Μόσκου χείρ* (εἰκ. 12), *Ἰωάννου Μόσκου κόπος* (εἰκ. 14), *χείρ Ἰω(άννου) Μόσκου του Κριτοῦ* (εἰκ. 16), *Ἐλέησον Κ(ύρι)ε τήν ψυχήν τοῦ δούλου σου Ἰω(άννου) Μόσκου* (εἰκ. 18), *χείρ Ἰω(άννου) [Μό]σκου* (εἰκ. 28), *ποίημα Ἰω(άννου) Μόσκου* (εἰκ. 31), *χείρ Ἰω(άννου)*

126. Μόσκος Ἰωάννης, Ἅγιος Νικόλαος μέ σκηνές βίου, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 5.

Μόσκου (εἰκ. 32), *χείρ τοῦ Μόσκου ἐκ τῶν Μοσκόβων* (εἰκ. 32), *χείρ Ἰωάννου* (εἰκ. 39), *χείρ Ἰω(άννου) Μόσκου* (εἰκ. 44).

ΒΙΟΓΡ. Στό βιβλίο τῶν γάμων τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων στή Βενετία μνεία: *1657 Φεβρουαρ. 28. Ὁ Ἰωάννης Μόσκος ἀπό τό Ρέθεμνος ἐστεφανώθη σήμερον τήν Ἐργίναν Κλαροτζανοποῦλα ἀπό τό Ρέθεμνος*[1].

Σημείωση: Ἡ ἄποψη ὅτι ἦταν γιός τοῦ Ἠλία Μόσκου* (Καλογερόπουλος 1920, 266· Πιομπῖνος 1984, 260) δέν εὐσταθεῖ καί γιά λόγους χρονολογικούς, ἀλλά καί γιατί ἀπό τή διαθήκη τοῦ Ἠλία συνάγεται ὅτι εἶχε μόνο δύο παιδιά, τόν Γεώργιο καί τή Μαρία (Βλ. Ἠλίας Μόσκος*).

ΕΙΚΟΝΕΣ Ὁ κατάλογος πού ἀκολουθεῖ εἶναι προβληματικός, ἐπειδή κάποια ἐποχή οἱ Ἀθηναῖοι συλλογεῖς προτιμοῦσαν τίς εἰκόνες μέ τήν ὑπογραφή τοῦ Ι.Μ., γεγονός πού τίς καθιστᾶ κατ' ἀρχήν ὕποπτες καί ἀπαιτεῖ εἰδική ἐξέταση κατά περίπτωση.

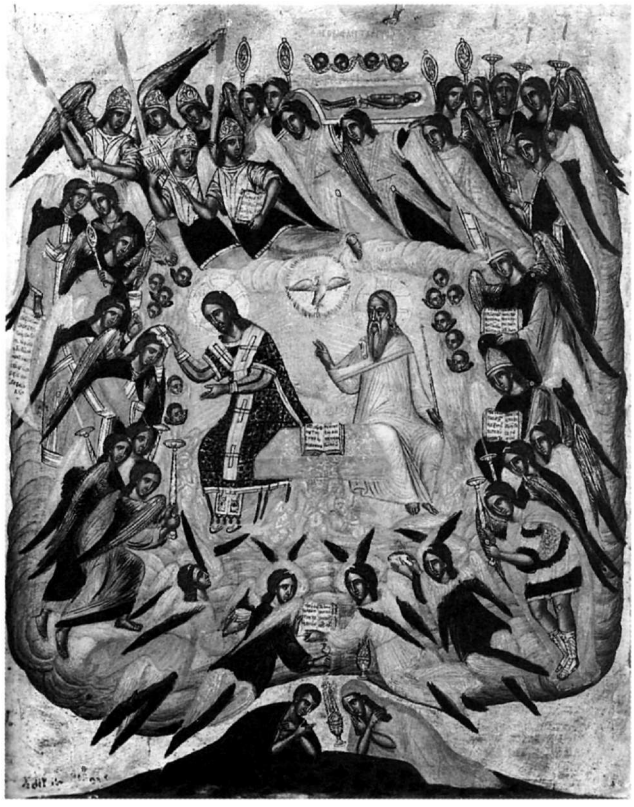

127. Μόσκος Ἰωάννης, Θεία Λειτουργία, εἰκ. ἀρ. 28.

Ἀθήνα, Βυζαντινό Μουσεῖο: 1) Σύναξη Ἀποστόλων, 1702 (συλλογή Σαρόγλου)[2] 2) Θαύματα Νικολάου, 1708[3] 3) Κοίμηση ΘΚ, 1713 (ἄλλοτε ἀρχαιοπωλεῖο Θ. Ζουμπουλάκη)[4] 4) Δευτέρα Παρουσία, 1708[5] 5) Νικόλαος μέ σκηνές βίου, 1708[6] 6) Δονᾶτος, 1714 (τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, ἀπό συλλογή Ἀλ. Κολυβᾶ)[7] 7) Γεώργιος[8] 8) Δωδεκάορτο, 1721[9] 9) Οἱ ἐν Ἐφέσῳ ἑπτά παῖδες[10] 10) ΘΚ μέ ἁγίους καί σκηνές βίου[11] 11) Νικόλαος μέ σκηνές βίου[12] (οἱ εἰκόνες 4-11 προέρχονται ἀπό τή συλλογή Δ. Λοβέρδου) 12) ΘΚ[13] 13) ΘΚ καί ἅγιοι[14] 14) Μαρτύριο ἁγίας Βαρβάρας[15] 15) Σπυρίδων μέ θαύματα[16]. Μουσεῖο Μπενάκη: 16) ΘΚ Παντάνασσα, 1681 (ὕποπτη)[17] 17) Ἁγία Τριάς, 1702 (πλαστή)[18]. Τ. συλλογή Μ. Καλλιγᾶ (;): 18) Εὐαγγελισμός, ΧΣ, Ἰω Πρόδρομος, 1709[19]. Συλλογή Π. Κανελλοπούλου: 19) Κοίμηση ΘΚ (ὕποπτη)[20]. Συλλογή Ἑλ. Σταθάτου: 20) Δώδεκα σκηνές Παθῶν, 1705[21]. Τ. συλλογή Χωρέμη, Μελᾶ: 21) Ρίζα Ἰεσσαί[22]. Τ. ἀρχαιοπωλεῖο Κύτικα: 22) ΘΚ μέ Δωδεκάορτο, 1708[23]. Ἐμπόριο (ἀπό Ἑπτάνησα): 23) Τμῆμα Δεήσεως, 1711[24]. Συλλογή Γ. Τσακύρογλου, Ἑστία Ν. Σμύρνης: 24) Διονύσιος, 1780 (πλαστή) 25) Εὐαγγελισμός ΘΚ, Γέννηση, Βάπτιση, Ἀνάσταση ΧΣ (πλαστή) καί 26) Ἐπιτάφιος Θρῆνος (πλαστή)[25] Βενετία, ν. Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων: 27) Σταύρωση, 1711[26] 28) Θεία Λειτουργία[27] Θήρα: 29) Ζωοδόχος Πηγή, ν. Ζωοδόχου Πηγῆς, χ. Ἐμπορειό[28] Κέρκυρα: 30) Βασίλειος, ν. Ἁγίου Ἀρσενίου Ριγγλάδων[29] 31) ΘΚ Ἐπί σοί χαίρει, μουσεῖο Ἀντιβουνιώτισσας[30] 32) ΧΣ, 1711 καί 33) ΘΚ, ν. Ἁγίου Νικολάου, χ. Ἐπισκοπιανά[31] Κεφαλονιά: 34) Δωδεκάορτο, 1708, οἰκία Πρετεντέρη[32] 35) Ἰω Πρόδρομος, 1708, ν. Ἁγίου Νικολάου, χ. Σουλλάροι[33] Νέα Υόρκη: 36) Κοίμηση ΘΚ, The Metropolitan Museum of Art[34] Πάρος: 37) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, 1691, ν. Εὐαγγελιστρίας, χ. Μάρπησσα (Τσηπίδο)[35] Ρώμη: 38) Ὑπαπαντή, Μουσεῖο Βατικανοῦ[36] 39) Αἰκατερίνη, τ. συλλογή Sterbini[37] Σικελία: 40) Κωνσταντίνος καί Ἑλένη 41) Ἰω Ἐλεή-

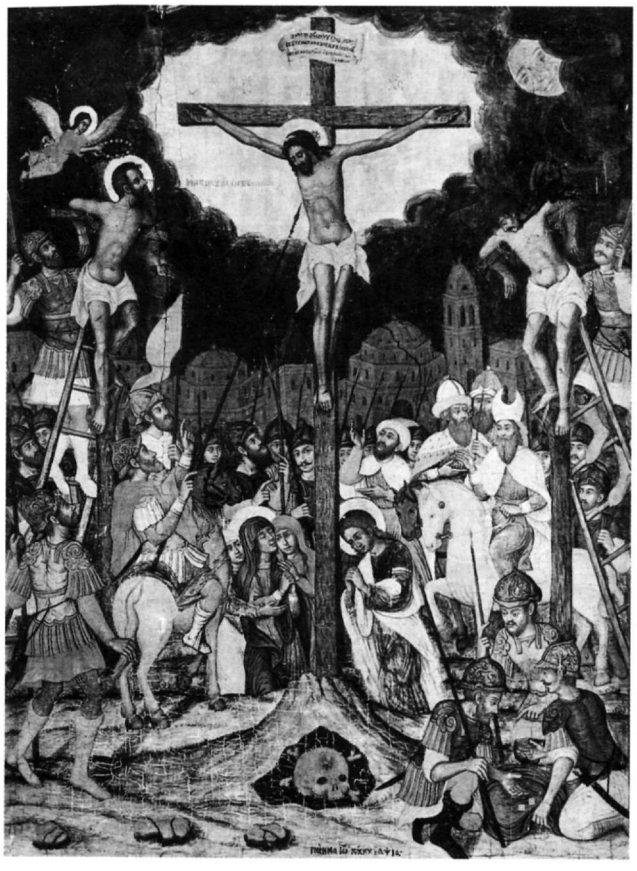

128. Μόσκος Ἰωάννης, Σταύρωση, εἰκ. ἀρ. 27.

μων (ἀποδ.) καί 42) Ἀνάργυροι (ἀποδ.), μουσεῖο, Cefalù[38] Σ ι ν ᾶ : 43) Εὕρεσις Τιμίου Σταυροῦ, 1670, ν. μονῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης[39] 44) ΘΚ ἔνθρονη μέ προφῆτες, 1680, Παλαιά Βιβλιοθήκη, μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης[40].

Γεράσιμος Β΄ Κακαβέλας, οἰκουμενικός πατριάρχης, μητροπολιτικό μέγαρο, Κέρκυρα[41].

ΒΙΒΛ. Ξυγγόπουλος 1957, 315-317· Βοκοτόπουλος 1990, 161-162.

---

1. Μέρτζιος 1939, 244· Μανούσακας 1993, 81-82, ἀρ. 324 **2.** *ΕΕΒΣ* ΙΗ΄, 1948, 299 **3.** Σισιλιᾶνος 1935, 155· Σωτηρίου 1956α, 298, ἀρ. 21 **4.** Σωτηρίου 1956α, ἀρ. 1529· Ξυγγόπουλος 1957, 316 **5.** Σισιλιᾶνος 1935, 156· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 75, ἀρ. 563 **6.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, ἀρ. 86· Ξυγγόπουλος 1957, 316, πίν. 68.2 **7.** Σισιλιᾶνος 1935, 156· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 48, ἀρ. 307· Ξυγγόπουλος 1957, 315 **8.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 57, ἀρ. 392 **9.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 68, ἀρ. 484 **10.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 75, ἀρ. 569 **11.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 72, ἀρ. 524

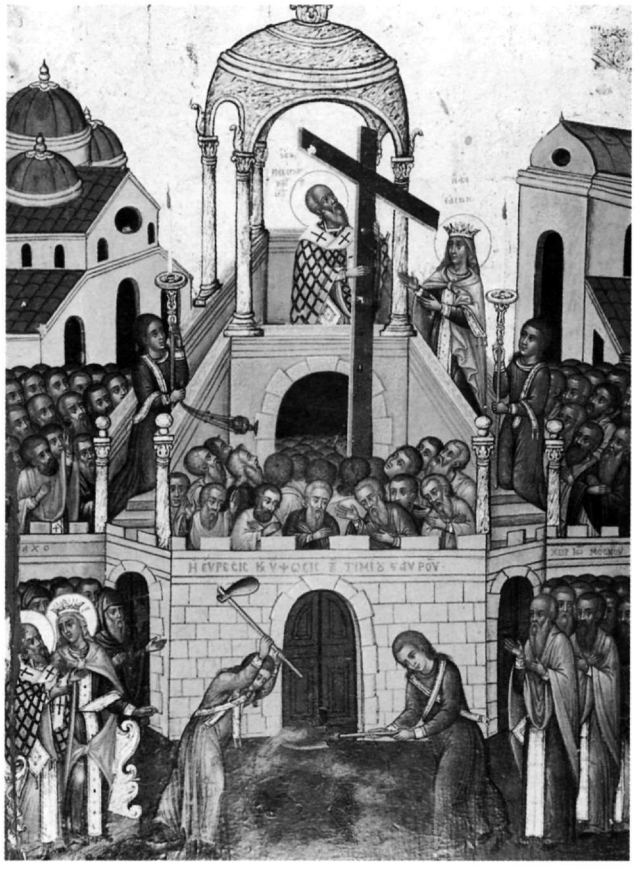

129. Μόσκος Ἰωάννης, Εὕρεσις Τιμίου Σταυροῦ, εἰκ. ἀρ. 43.

12. Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 48, ἀρ. 304· Κονόμος 1988, 126, εἰκ. 114 **13.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 67, ἀρ. 482 **14.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 24, ἀρ. 101 **15.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 76, ἀρ. 583 **16.** Σισιλιᾶνος 1935, 156· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 20, ἀρ. 64 **17.** Σισιλιᾶνος 1935, 154· Ξυγγόπουλος 1936, ἀρ. 39, πίν. 30Α΄ **18.** Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.*· Ξυγγόπουλος 1936, 62, ἀρ. 40, πίν. 30.3· Galavaris 1981α· Βοκοτόπουλος 1990, 161-162, σημ. 2 (ἐπισημαίνει τήν πλαστότητα) **19.** Σισιλιᾶνος 1935, 157 **20.** Μπρούσκαρη 1985, 170 **21.** Ξυγγόπουλος 1951, 18, ἀρ. 17, πίν. 10 **22.** Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.* **23.** Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.* **24.** Σημείωση Μ.Χ. 1956 **25.** Καρακατσάνη 1980, 180, 127, εἰκ. 327, 187, 188 **26.** Μέρτζιος 1939, 244· Chatzidakis 1962, 166, ἀρ. 160, πίν. 72 **27.** Chatzidakis 1962, 166, ἀρ. 161 **28.** Κουμανούδης 1960, 108, ἀρ. 18 **29.** Λυκίσσας 1960, 42 **30.** Καλογερόπουλος 1920α, 20· Σισιλιᾶνος 1935, 155· Λυκίσσας, *ὅ.π.*· Βοκοτόπουλος 1970γ, 338 καί 1990, 162, ἀρ. 130, εἰκ. 304-344 ΙΑ΄ καί 1990, 162, ἀρ. 130, εἰκ. 304, 344 ΙΔ΄ **31.** Ἀθηναγόρας 1931, 70-71 **32.** Τσιτσέλης 1904, 493 **33.** Τσιτσέλης, *ὅ.π.*· Κονόμος 1966β, 20, πίν. 55· Μοσχόπουλος 1990, 231· *Κεφαλονιά* 1994, ἀρ. 117 **34.** Wehle 1940, 4 **35.** Ὀρλάνδος 1964, 136, πίν. 61· Μαθιόπουλος 1970, 659 **36.** Muñoz 1928, II, πίν. XIII. 2· Bettini 1933, 29 **37.** Muñoz 1906, 46, εἰκ. 24· Ξυγγόπουλος 1957, 316 **38.** Σημ. Μ.Χ. **39.** Σημ. Μ.Χ. 1962 **40.** Ἄμαντος 1928, 56· Σισιλιᾶνος 1935, 153· Ξυγγόπουλος 1957, 315, πίν. 68.3 **41.** Ἀθηναγόρας 1931, 69· *Βυζαντινή καί Μεταβυζαντινή Τέχνη στήν Κέρκυρα*, 196 (Χρ. Χρήστου).

Ἄς σημειωθεῖ ὅτι εἰκόνα τοῦ Μόσκου στόν οἶκο Sotheby's τοῦ Λονδίνου (*Sotheby's Catalogue of Icons* 10.6.1982, ἀρ. 33) ἀναφέρεται ἀπό τόν Π. Βοκοτόπουλο (Βοκοτόπουλος 1990, 161, σημ. 2).

Μόσκ(χ)ος Λέος 1648-1690

(Mosco Leo)

ΚΑΤΑΓ. Ρέθυμνο.

ΠΑΤΡ. Τζόρτζης.

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, ἁγιογράφος, διδάσκαλος ζωγραφικῆς.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Λέου* (εἰκ. 1, 10, 12), *χείρ Λέου Μόσκου* (εἰκ. 5, 6, 8, 9), *ποίημα Λέου Μόσκου* (εἰκ. 3, 6, 20), *χείρ Λέου Μόσχου του Κρητός* (εἰκ. 11).

ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται γιά πρώτη φορά στή Ζάκυνθο τό 1653 (Ζώης 1908, 39) καί στή Βενετία, στά Βιβλία Βαπτίσεων τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητας τό 1655[1], τό 1656 καί τό 1664 ὡς ἀνάδοχος[2].

Στό διάστημα 1664-1666 ὁ ζωγράφος ἐντοπίζεται στήν Κεφαλονιά. Στίς 30 Σεπτεμβρίου 1664 ὑπάρχει συμφωνία τῶν ἐπιτρόπων τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναλήψεως στό Ληξούρι καί τοῦ *Λέου Μόσχου ζωγράφου* γιά νά ζωγραφισθοῦν 13 δεσποτικές εἰκόνες, τό Τρίμορφο, μιά μεγάλη εἰκόνα τῆς Ἀναλήψεως, δύο Ἀρχάγγελοι στά βημόθυρα καί ὁ Χριστός «Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος» στή μεσαία Πύλη, καθώς καί τέσσερα θωράκια. Ἡ ἀμοιβή τοῦ ζωγράφου ὁρίσθηκε σέ 150 ρεάλια καί ὡς χρόνος περατώσεως τοῦ ἔργου ὁ Μάιος τοῦ 1665[3]. Στίς 31

130. Μόσκος Λέος, Βρεφοκτονία, εἰκ. ἀρ. 11.

Μαρτίου τοῦ 1665 οἱ ἐπίτροποι τοῦ ναοῦ ἀναζητοῦν χρήματα γιά τό συνεχιζόμενο ἔργο[4]. Στίς 17 Φεβρουαρίου 1666 ὁ *σιόρ Λέος Μόσχος τοῦ σιόρ Τζόρτζη* ὁρίζει ἐπίτροπό του στή Ζάκυνθο τόν ἱερέα Συμεών Μαρούδα* καί ὑπογράφει στό ἔγγραφο: *Λέος Μόσκος*[5]. Ὁ *Λέος Μόσκος* ὑπογράφει ὡς μάρτυρας στό Ληξούρι στίς 21 Ὀκτωβρίου 1666[6].

Στή Ζάκυνθο ἐμφανίζεται μετά τό 1666 μέ μνεία του σέ δίπτυχο Προθέσεως τοῦ μουσείου Ζακύνθου, πού προέρχεται ἀπό τό ναό τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Καλογραιῶν, πού εἶχε ἱδρυθεῖ τό 1669[7]. Ἡ συμφωνία πού ἔκανε στή Ζάκυνθο μέ τόν πατέρα τοῦ Παναγιώτη Δοξαρᾶ, γιά νά διδάξει τή ζωγραφική στό γιό του πρέπει νά τοποθετηθεῖ γύρω στά 1670 καί ὄχι τό 1685, σύμφωνα μέ τή δημοσιευμένη ἡμερομηνία τοῦ συμβολαίου[8], γιατί τότε βρισκόταν στή Βενετία. Στό διάστημα 1678-1688 ἦταν στή Βενετία, γιατί ὁ ζωγράφος ἀναφέρεται στό Μητρῶο τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητας Βενετίας (καί ἀλλοῦ) ὡς *Leo Mosco*[9]. Τό 1681 εἶναι ἀνάδοχος σέ βάπτιση καί νυμφεύεται ἐκεῖ, ἀρκετά ἡλικιωμένος, στίς 16 Ὀκτωβρίου τοῦ ἴδιου χρόνου, ὅπως ἀναφέρεται στό βιβλίο τῶν Γάμων, σύμφωνα μέ τό ὁποῖο: *ὁ Λέων Μόσκος ἀπό τό Ρέθεμνος ἐστεφανώθη σήμερον τήν Zanetta Trivisana ἀπό τήν Padova*[10]. Ὡς μάρτυρας σέ βάπτιση ἀναφέρεται ἐπίσης τά ἔτη 1688 καί 1690[11].

ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀθήνα: 1) Κοίμηση ΘΚ, 1648, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Βυζαντινό Μουσεῖο[12] 2) ΧΣ, ΘΚ, Γεώργιος, 1649, τ. συλλογή Αἰμ. Βελιμέζη (ὕποπτη)[13] 3) Δευτέρα Παρουσία, 1653, ἰδιωτική συλλογή Μ. Λάτση[14] 4) Λείψανο ἁγίου Σπυρίδωνος, 1660, τ. ἀρχαιοπωλεῖο Κύτικα[15] 5) Ἀποκαθήλωση, 1667, συλλογή Π. Κανελλοπούλου[16] 6) Εὐαγγελισμός, 1670 καί 7) Κοίμηση ΘΚ, 1675, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Βυζαντινό Μουσεῖο[17] 8) ΧΣ ἡ Ἄμπελος, Μουσεῖο Μπενάκη, ἀρ. 2997 (ὑπογραφή ὕποπτη)[18] 9) Γεώργιος, τ. συλλογή Σισιλιάνου[19] 10) Μεταμόρφωση, τ. συλλογή Καυταντζόγλου[20] Βοστώνη: 11) Βρεφοκτονία, 1667, συλλογή Barney Burstein[21] Ζάκυνθος: 12) ΘΚ Ζωοδόχος Πηγή καί Ἰω Πρόδρομος, 1649, ν. Ἐσταυρωμένου[22] 13) Ἀνάληψη, 1681, ν. Φανερωμένης[23] 14) Προσθήκη σκηνῶν ἀπό τό βίο τῆς ΘΚ σέ παλαιότερη εἰκόνα της ἀπό τό ν. Παντοκράτορος, τώρα στό μουσεῖο Ζακύνθου μέ ὑπογραφή *χείρ Λέου Μόσκου*[24] Κάιρο: 15) Βρεφοκτονία, τ. συλλογή Bay[25] Κεφαλονιά: 16-19) Δεσποτικές εἰκόνες, ν. Παντοκράτορος[26] Mezzojuso, Σικελία: 20) Ἐπί σοί χαίρει, Piana degli Albanesi[27].

Νά προστεθεῖ ὅτι σύμφωνα μέ τό βιβλίο VII Πρακτικῶν τῶν συνελεύσεων τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητας Βενετίας ὁ Λέων Μόσχος τό 1684 προσέφερε μία εἰκόνα τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου γιά νά τοποθετηθεῖ στήν Scuola. Ἡ εἰκόνα βρίσκεται σήμερα στήν ὀροφή τῆς μεγάλης αἴθουσας τῶν συνεδριάσεων τῆς Ἀδελφότητας (Τσελέντη 1994, 74-75).

ΒΙΒΛ. Ξυγγόπουλος 1957, 336.

131. Μόσκος Λέος, Βρεφοκτονία, ὑπογραφή, εἰκ. ἀρ. 11.

---

1. Chatzidakis 1962, 125, σημ. 2 **2.** Μέρτζιος 1939, 244 **3.** Πεντόγαλος 1974, 35-37 καί 41-44 **4.** Πεντόγαλος 1974, 36 καί 44-48 **5.** Πεντόγαλος 1974, 36 καί 48-49 **6.** Πεντόγαλος 1974, 37 **7.** Chatzidakis 1962, 125, σημ. 2 **8.** Ζώης 1908, πού δημιούργησε χρονολογικά προβλήματα γιά τή βιογραφία τοῦ Παναγιώτη Δοξαρᾶ*: βλ. Chatzidakis 1962, 125, σημ. 2 **9.** Μέρτζιος 1939, 244 **10.** Μέρτζιος, *ὅ.π.* **11.** Μέρτζιος, *ὅ.π.* **12.** Σισιλιᾶνος 1935, 152· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 23, ἀρ. 97 **13.** Καλογερόπουλος 1920, 15· Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.* **14.** Πελεκάσης 1933, 7-10, εἰκ. 3· Σισιλιᾶνος 1935, 150-151· Procopiou 1939, πίν. 5· Ξυγγόπουλος 1957, 244-245· *Μετά τό Βυζάντιο*, ἀρ. 40 **15.** Σισιλιᾶνος 1935, 153 **16.** Σημ. Μ.Χ. **17.** Σισιλιᾶνος 1935, 152· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 55, 75, ἀρ. 365, 573 **18.** Ξυγγόπουλος 1936, 39-40, ἀρ. 26, πίν. 19β· Δεληβορριᾶς 1980, 71 **19.** Σισιλιᾶνος 1935, 153 **20.** Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.* **21.** Σημ. Μ.Χ. **22.** Κονόμος 1964, 91 **23.** Κονόμος 1967, 176. Στή Ζάκυνθο ὑπῆρχε εἰκόνα τῶν Ἁγίων Πάντων μέ ὑπογραφή ὕποπτη *Λέου τοῦ Μόσχου* καί χρονολογία 1656 (Πελεκάσης 1933, 6, εἰκ. 2· Σισιλιᾶνος 1935, 145-146· Χατζηδάκης 1956β, 5-6· Ξυγγόπουλος 1957, 243-244, πίν. 59.2 καί 1988, 72), καθώς καί εἰκόνα μέ Θεό, Ἅγιο Πνεῦμα καί Ἰωάννη Πρόδρομο, τοῦ 1649, μέ ὑπογραφή *χείρ Λέου*, ἡ ὁποία εἶναι ἄγνωστο ποῦ βρίσκεται σήμερα (Κονόμος 1988, 71-72) **24.** Ζώης 1934, 30· Κονόμος 1967, 127 καί Κονόμος 1988, 42-43, εἰκ. 11· Μπαλτογιάννη 1994, 35· ἡ ἴδια ἀποδίδει στό ζωγράφο εἰκόνα τῆς Ὑπαπαντῆς στό Μουσεῖο τῆς Ζακύνθου (Μπαλτογιάννη 1994, 34-35, ἀρ. 14, πίν. 25, 26) **25.** Σισιλιᾶνος 1935, 153· *Collection Bay*, ἀρ. 217 **26.** Πεντόγαλος 1974, 34-35, σημ. 2 **27.** Valentini 1958, ἀρ. 47, εἰκ. 32-42· Valenziano 1981, ἀρ. 33.

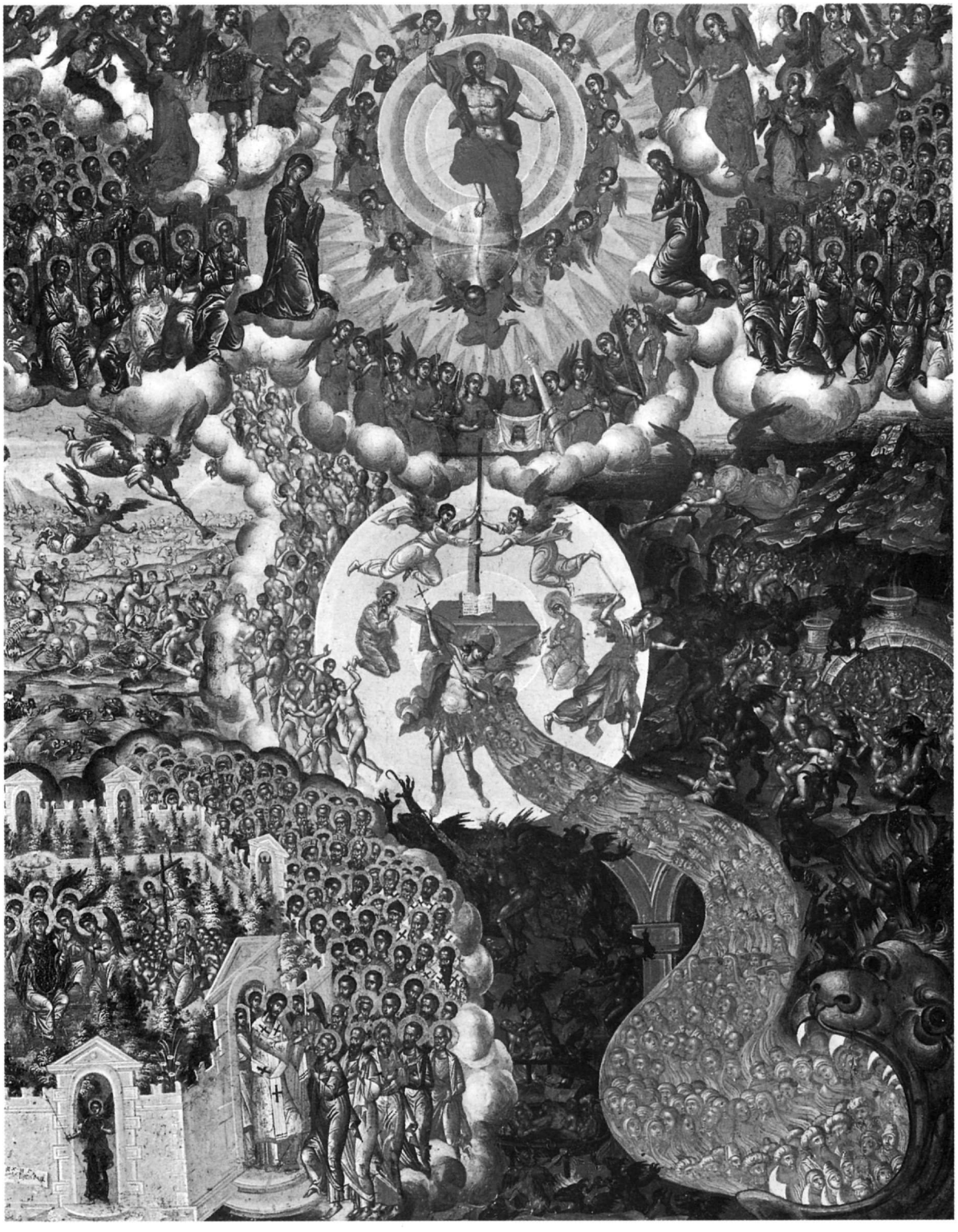

132. Μόσκος Λέος, Δευτέρα Παρουσία, εἰκ. ἀρ. 3.

Μοστράτος Ἀνδρέας 1695-1762

ΚΑΤΑΓ. Πάρος.
ΙΔΙΟΤ. Μοναχός.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός τῶν μοναχῶν Νικοδήμου Γεράρδη καί Ἀνδρέου Μοστράτου* (εἰκ. 1), *δηά χηρός Ἀνδρέου Μοστράτου* (εἰκ. 2, 3, 5), *διά χηρός Ἀνδρέου Μοστράτου ἐκ νίσου Πάρος* (εἰκ. 4).
ΣΥΝΕΡΓ. Νικόδημος Γερарδής.
ΕΙΚΟΝΕΣ Πάρος: 1) Εἰκόνες, 1695[1] καί 2) Ζωηφόρος Ἄρτος, ν. Ἁγίου Ἀθανασίου, Νάουσα[2] 3) ΘΚ Ὁδηγήτρια, 1744, μουσεῖο, Νάουσα[3] 4) ΘΚ Ἐλεούσα, 1752, ν. Ἁγίου Εὐσταθίου, χ. Μάρπησσα [4] (Τσηπίδο) 5) Ζωηφόρος Ἄρτος, 1762, ν. Θεοσκέπαστης, Νάουσα[5] Ἀμοργός: 6) Ἀνάληψη (ἐπιζωγραφισμένη ἁγία Βαρβάρα), 1757, ν. Ἀναλήψεως καί Εὐαγγελισμοῦ[6].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 261 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 122.

1. Λαζαρίδης 1968β, 395· Μαθιόπουλος 1970, 654-655 (ἀναφέρει ἐπίσης εἰκόνα τοῦ ζωγράφου στή μονή Χοζοβιώτισσας Ἀμοργοῦ) **2.** Ὀρλάνδος 1964, 96, πίν. 46 **3.** Ὀρλάνδος 1964, 109 **4.** Ὀρλάνδος 1964, 130, πίν. 57α-β **5.** Ὀρλάνδος 1964, 102 **6.** Μηλιαράκης 1884, 597· Σαγκριώτης 1935, 268.

Μοστράτος Γεώργιος 1774 †1813

ΚΑΤΑΓ. Νάουσα Πάρου.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, σακελλάριος καί χαρτοφύλακας.
ΥΠΟΓΡ. *Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θ(εοῦ) Γεωργίου ἱερέως Μοστράτου χαρτοφύλαξ καί διά χηρός αὐτοῦ* (εἰκ. 2), *χείρ Γεωργίου Μοστράτου* (εἰκ. 7), *χείρ... (χαρτο)φήλαξ Μ(οσ)τράτου* (εἰκ. 8), *διά χειρός Μοστράτου* (εἰκ. 13), *χείρ Χαρτωφύλακος Μοστράτου Ναγουσηνοῦ* (εἰκ. 14), *Δέηση τοῦ δούλου τοῦ Θ(εο)ῦ Γεοργίου ἱερέος Μοστράτου κέ σακελαρίου Ναούσης* (εἰκ. 16), *Γεωργίου ἱερέως Μοστράτου χαρτοφύλακος Ναούσης* (τοιχ.).
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἐνθύμηση λειτουργικοῦ βιβλίου τοῦ ναοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου, Νάουσας Πάρου: *1813 ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ ὁ μακαριστός Σακελλάριος Μοστράτος*[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ Πάρος, Νάουσα: 1) Κουβούκλιο Ἐπιταφίου, 1774[2] 2) ΧC, 1788, ν. Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου[3] 3) Ἰω Θεολόγος καί 4) Ζωηφόρος Ἄρτος 5) Βημόθυρα καί 6) ΘΚ (ἀποδ.), ν. Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου[4] 7) ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, ν. Ἁγίου Νικολάου (Βυζαντινό Μουσεῖο ἀπό ν. Παντάνασσας)[5] καί 8) ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, ν. Παναγίας Χριστοῦ[6] 9) ΧC καί 10) Ἰω Πρόδρομος, ν. Παντάνασσας[7] 11) ΧC Ἐσταυρωμένος, ν. Φανερωμένης[8] 12) Γέννηση ΧC, ν. Χριστοῦ καί Παναγίας[9], χ. Μάρπησσα (Τσηπίδο) 13) Χαράλαμπος, 1779, ν. Ἁγίου Χαραλάμπους[10] Μάρμαρα: 14) Χαράλαμπος, 1780, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου καί Ἁγίου Νικολάου[11]. Περιοχή μεταξύ Παροικιᾶς καί Νάουσας: 15) ΧC, 1812 καί 16) ΘΚ Ὁδηγήτρια, 1812, ν. Ἁγίου Φιλίππου[12], χ. Κῶστος: 17) ΧC Ἐσταυρωμένος, ν. Ἁγίου Παντελεήμονος[13], χ. Κρῶγα: 18) Μετάσταση Ἰω Θεολόγου, μονή Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου[14].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου, 1784, Νάουσα, Πάρος[15].

1. Ὀρλάνδος 1964, 64, σημ. 1· Μαθιόπουλος 1970, 655, σημ. 2 **2.** Σαγκριώτης 1926, 29 **3.** Ὀρλάνδος 1964, 98, πίν. 33· Μαθιόπουλος 1970, 655 **4.** Σαγκριώτης 1934, 260-269 **5.** Ὀρλάνδος 1964, 109 **6.** Ὀρλάνδος 1964, 100 **7.** Σαγκριώτης, *ὅ.π.* **8.** Σαγκριώτης, *ὅ.π.* **9.** Σαγκριώτης 1926, 29 **10.** Ὀρλάνδος 1964, 145 **11.** Ὀρλάνδος 1964, 120 **12.** Ὀρλάνδος 1964, 94 **13.** Σαγκριώτης 1926, 29 **14.** Σαγκριώτης, *ὅ.π.* **15.** Σαγκριώτης 1935, 273· Ὀρλάνδος 1964, 62· Λαζαρίδης 1968β, 395.

Μόσχος (1) 1778

ΚΑΤΑΓ. Αἶνος Θράκης, Τουρκία.
ΥΠΟΓΡ. *Μόσχου δέ χείρ γράψας καί πέλες* (εἰκ. 1).
ΒΙΟΓΡ. Ἴσως ταυτίζεται μέ τόν ἑπόμενο.
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Κυπριανός, 1778, ἄλλοτε ν. Ὁδηγήτριας, Αἶνος, Θράκη[1] 2) Σχέδιο εἰκόνας Κοιμήσεως ΘΚ, 1778, Μουσεῖο, Σπέτσες[2].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 262 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 124.

1. Λαμπάκης 1908, 21, ἀρ. 271 **2.** Σημ. Μ.Χ. 1973.

Μόσχος (2) τέλη 18ου αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μόσχου.*
ΒΙΟΓΡ. Ἴσως ταυτίζεται μέ τόν προηγούμενο.
ΣΧΕΔΙΟ μέ μελάνι εἰκόνας Ἀποκαλύψεως τοῦ Προφήτη Ἡσαΐα, ἰδιωτική συλλογή, Ἑλβετία[1].

1. *Collections Suisses 1968*, ἀρ. 110.

133. Μόσχος (1), Κοίμηση Θεοτόκου, σχέδιο, εἰκ. ἀρ. 2.

Μόσχος (3) 1813

ΚΑΤΑΓ. Γαλάτιστα Χαλκιδικῆς.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *σχεδιασθέντα ἐχαράχθη χειρί π(α)π(α) Μόσχου.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Γεωργίου, 1813, Γαλάτιστα, Χαλκιδική[1].

1. Λαμπάκης 1905, 42.

Μόσχος Ἀντώνιος 1781

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος (;).
ΥΠΟΓΡ. *χείρ δέ α[...]ου Μόσχου* (εἰκ. 1), *χείρ Μόσχου Ἀντωνίου* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Θαύματα ἁγίου Χαραλάμπους, 1781· τό 1935 ἀποτελοῦσε ἰδιοκτησία Δ. Βούλτσου[1], τό 1955 βρισκόταν στό ἐμπόριο καί ἀναφέρεται ἐπίσης σέ ἰδιωτική συλλογή στή Ζάκυνθο[2] 2) Ἀποτομή Ἰωάννου Προδρόμου, 1781, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[3] (ἡ γνησιότητα τῆς ὑπογραφῆς ἀμφισβητεῖται).

1. Σισιλιᾶνος 1935, 157 **2.** Κονόμος 1988, 126, εἰκ. 113 **3.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 75, ἀρ. 566.

Μόσχος Γεώργιος 1606-1638

ΚΑΤΑΓ. Ναύπλιο.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός ἡμῶν τῶν ἐλαχίστων ζωγράφων καί*

134. Μόσχος (2), Ἀποκάλυψη Προφήτη Ἠσαΐα, σχέδιο εἰκόνας.

135. Μόσχος Γεώργιος καί Δημήτριος, ἐπιγραφή (ἀντίγραφο Δ. Πελεκάση), τοιχ. ἀρ. 1.

αὐταδέλφων Δημητρίου καί Γεωργίου τό ἐπίκλην Μόσχων ἐκ πόλεως Ναυπλίου (τοιχ. 1), *διά χειρός ἡμῶν τῶν ἐλαχίστων ζωγράφων καί αὐταδέλφων Δημητρίου καί Γεωργίου Μόσχου ἐκ τῆς περιφανοῦς πόλεως Ναυπλίου* (τοιχ. 2), *διά χειρός ἡμῶν τῶν ἐλαχίστων ζωγράφων καί αὐταδέλφων Δημητρίου καί Γεωργίου ἐκ πόλεως Ναυπλίου* (τοιχ. 3), *διά χειρός ἡμῶν τῶν ἐλαχίστων ζωγράφων Δημητρίου καί Γεωργίου, τό ἐπίκλιον Μόσχου, ἐκ πόλεως Ναυπλίου* (τοιχ. 4), *διά χειρός κἀμοῦ τοῦ ἐλαχίστου ἁγιογράφου Γεωργίου Μόσχου* (τοιχ. 5), *διά χειρός ἐμοῦ ἐλαχίστου ζωγράφου Γεωργίου Μόσχου ἐκ πόλεως Ναυπλίου* (τοιχ. 6), *διά χειρός κἀμοῦ ἐλαχίστου Γεωργίου Μόσχου ἐκ πόλεως Ναυπλίου* (τοιχ. 8).

ΣΥΝΕΡΓ. Δημήτριος Μόσχος (1), μεγαλύτερος ἀδελφός του, καί Κανάκιος.

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Ἁγίου Ἰωάννου τῶν Λογοθετῶν, 1606, Ζάκυνθος (οἱ τοιχογραφίες κάηκαν τό 1953, ἀλλά ἀντίγραφά τους εἶχαν γίνει στό διάστημα 1901-1925 ἀπό τόν Δημήτριο Πελεκάση)[1] 2) ν. Ἁγίου Δημητρίου, 1607, χ. Ἀγράμπελα (Πορετζός), Ἠλεία[2] 3) Καθολικό μονῆς Παναγίας Αἱμυαλῶν, 1608, Δημητσάνα[3] 4) Καθολικό μονῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου Βουλκάνου, 1608, Ἰθώμη, Μεσσηνία[4] 5) Μονή Ἁγίων Τεσσαράκοντα, 1620, κοντά στό χ. Χρύσαφα, Λακωνία[5] 6) ν. Ἁγίου Νικολάου, 1620, κοντά στό χ. Χρύσαφα, Λακωνία[6] 7) ν. Ἁγίων Ἀποστόλων, 1621, χ. Σαραντάπηχο, Κορινθία[7] (μέ Κανάκιο*) 8) Καθολικό μονῆς Ἁγίου Νικολάου Καρυᾶς, 1638, Ἀρκαδία[8]. Ἀποδίδονται καί στούς δύο ἀδελφούς, ἐκτός ἀπό τούς ναούς τῆς Ζακύνθου (βλ. σημ. 1): 1) Καθολικό μονῆς Παναγίας Ἐλεούσας Κούμπαρη, 1602, Λακωνία[9] 2) Καθολικό μονῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1614, χ. Ἀγράμπελα (Πορετζός), Ἠλεία[10] 3) Καθολικό μονῆς Ἁγίων Ἀποστόλων, Φελλόη, Αἰγιαλεία[11] 4) Καθολικό μονῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου Καλαμίου, 1616, κοντά στό Λιγουριό Ἀργολίδας[12] 5) Καθολικό μονῆς Λουκοῦς, Κυνουρία[13] 6) ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, Γαρδίκι, Μεσσηνία[14].

ΒΙΒΛ. Ξυγγόπουλος 1957, 196-198· Χατζηδάκης 1974α, 436 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 98· Ἀσημομύτης 1992, 7-8.

---

1. Κατραμῆς 1880, 455· Quinn 1902, 559· Χατζηδάκης 1956α, 14· Κονόμος 1964, 62· Καλοκύρης 1973, 130· Κονόμος 1988, 12-14, εἰκ. 1. Τοπική παράδοση ἀποδίδει στούς ἀδελφούς Μόσχους τοιχογραφίες τοῦ κατεστραμμένου σήμερα ν. τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα τῶν Λογοθετῶν στό Λαζαρέτο Ζακύνθου (Κονόμος 1988, 15)· ἀκόμη ὁ Χρίστος Λιβέρης (ἐφ. *Ἀλήθεια*, Ζάκυνθος, 12 Μαρτίου 1955, ἀρ. φ. 304, 3) ἀποδίδει στούς Μόσχους τίς κατεστραμμένες σήμερα τοιχογραφίες τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς (νεκροταφεῖο) τοῦ Κλαψῆ (Κονόμος 1988, 23) **2.** Γριτσόπουλος 1980, 269-281 καί 1989,

136. Μόσχος Γεώργιος καί Δημήτριος, Ἀρχάγγελος Μιχαήλ καί ἅγιοι, τοιχ. ἀρ. 1.

268, εἰκ. 3 **3.** Γριτσόπουλος 1947· Γριτσόπουλος 1972γ, 256-274 καί 1989, 268, εἰκ. 1, 2, 5, 6· Μουτσόπουλος 1956, 195-198, εἰκ. 113-117· Κουνουπιώτου 1972, 297, πίν. 233β· Ἀντωνακάτου 1979, 133 **4.** Γριτσόπουλος 1972β, 10-32· Γριτσόπουλος 1973 καί 1989, 268-269, εἰκ. 9· Καλοκύρης 1973, 118-164 **5.** Γριτσόπουλος 1969-70α, 1-16 καί 1989, 269· Καλοκύρης 1973, 130, 132 **6.** Γαλανόπουλος 1936, 255-256· Δρανδάκης 1967, 146, 147· Καλοκύρης, *ὅ.π.*· Γριτσόπουλος 1969-70α, 16-28 καί 1989, 269, εἰκ. 4, 10 **7.** Καλογερόπουλος 1920, 10: *τό ὄνομα τοῦ Γεωργίου Μόσχου φέρεται ἐν τῇ οἰκείᾳ ἐπιγραφῇ συντετμημένον·* Σισιλιᾶνος 1935, 103· Γιαννακόπουλος-Παρασκευόπουλος 1959, 52· Πάλλας 1959-60, 690, εἰκ. 3-4 **8.** Καλογερόπουλος 1929, 10-11· Γριτσόπουλος 1969-70β, 309-325 καί 1989, 269· Ἀθανασίου 1974, 23· Ἀντωνακάτου 1979, 244 **9.** Γριτσόπουλος 1972α, 174-193 καί 1989, 268, εἰκ. 7· Καλοκύρης 1973, 130 **10.** Γριτσόπουλος 1980, 281-304 καί 1989, 269, εἰκ. 8· Καλοκύρης 1973, 132 **11.** Γριτσόπουλος 1970, 6-22 καί 1989, 270 **12.** Γριτσόπουλος 1989, 270 (ὅπου ἀναφέρει καί ἄγνωστο, ἀποδιδόμενο στούς Μόσχους, μνημεῖο στή Μεσσηνία) **13.** Καλοκύρης 1973, 132 **14.** Καλοκύρης 1973, 165-168.

Μόσχος Δημήτριος (1) 1606-1608

ΚΑΤΑΓ. Ναύπλιο.

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.

ΥΠΟΓΡ. Βλ. Γεώργιος Μόσχος, ὑπογραφές τοιχογραφιῶν 1-4.

ΣΥΝΕΡΓ. Γεώργιος Μόσχος, ἀδελφός του.

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Ἁγίου Ἰωάννου τῶν Λογοθετῶν, 1606, Ζάκυνθος (οἱ τοιχογραφίες κάηκαν τό 1953, ἀλλά ἀντίγραφά τους εἶχαν γίνει στό διάστημα 1901-1925 ἀπό τόν Δημήτριο Πελεκάση)[1] 2) ν. Ἁγίου Δημητρίου 1607, χ. Ἀγράμπελα (Πορετζός), Ἠλεία[2] 3) Καθολικό μονῆς Παναγίας Αἰμυαλῶν, 1608, Δημητσάνα[3] 4) Καθολικό μονῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου Βουλκάνου, 1608, Ἰθώμη, Μεσσηνία[4].

Γιά τά ἀποδιδόμενα ἔργα βλ. *Γεώργιος Μόσχος**.

ΒΙΒΛ. Ξυγγόπουλος 1957, 195-198· Χατζηδάκης 1974α, 436 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 98· Ἀσημομύτης 1992, 7-8.

---

1. Κατραμῆς 1880, 445· Quinn 1902, 559· Χατζηδάκης 1956α, 14· Κονόμος 1964, 62· Καλοκύρης 1973, 130· Κονόμος 1988, 12-14, εἰκ. 1 **2.** Γριτσόπουλος 1980, 269-281 καί 1989, 268, εἰκ. 3 **3.** Γριτσόπουλος 1947· 1972γ, 256-274 καί 1989, 268, εἰκ. 1, 2, 5, 6· Μουτσόπουλος 1956, 195-198, εἰκ. 113-117· Κουνουπιώτου 1972, 297, πίν. 233β· Ἀντωνακάτου 1979, 133 **4.** Γριτσόπουλος 1972β, 10-32· Γριτσόπουλος 1973 καί 1989, 268-269, εἰκ. 9· Καλοκύρης 1973, 118-164.

Μόσχος (Μόσκος) Δημήτριος (2) 1721-1727

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος (;).
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μόσχου* (εἰκ. 1), *χείρ Δημητρίου Μόσχου* (εἰκ. 2), *χείρ Δημητρίου Μόσκου* (εἰκ. 3, 5).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ, 1721, ν. Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, χ. Φρέναρος, Κύπρος[1] 2) Νικόλαος, 1722, συλλογή Abou-Adal, Βηρυττός[2] 3) Ἰω Πρόδρομος, 1727[3] καί 4) ΧΣ ἔνθρονος, ν. Παναγίας, χ. Δερύνεια, Κύπρος[4] 5) ΧΣ, 172[.], ν. Ἁγίου Μέμνωνος, Ἀμμόχωστος, Κύπρος[5] 6) Νικόλαος ἔνθρονος, ν. Ἁγίου Σάββα, Ἀλεξάνδρεια[6].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1974α, 436 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 98.

---

1. Rice 1937, 60 **2.** *Icones Melkites 1969*, 230, ἀρ. 106· Chatzidakis 1993, 122-123, ἀρ. 32 **3.** Ἰντιάνος 1941, 431-433, ἀρ. 69 **4.** Πληροφορία Χρ. Μπαλτογιάννη 1966 **5.** Πληροφορία Χρ. Μπαλτογιάννη 1966 **6.** Σωτηρίου 1938, 399· Γιαλουράκης 1956, 21.

Μόσχος Ἐμμανουήλ 1654 (;)

Ἀναφέρεται εἰκόνα τῶν ἁγίων Φανέντων τοῦ Ἐμμανουήλ Μόσχου στή μονή τῶν Ἁγίων Φανέντων τῆς Κεφαλονιᾶς, μέ χρονολογία 1652[1] ἤ 1654[2]. Ἡ εἰκόνα ἔχει ἐπιζωγραφισθεῖ[3].

---

1. Τσιτσέλης 1904, 493 **2.** Τσιτσέλης 1960, 375, σημ. 4 **3.** Τσιτσέλης, *ὅ.π.* Ὁ Κονόμος (1966β, 15) ἐπαναλαμβάνει τήν πληροφορία.

Μόσχος Μαρίνος 17ος-18ος αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μαρίνου Μόσχου* (εἰκ. 1).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧΣ Παντοκράτωρ καί 2) ΘΚ Ὁδηγήτρια, 17ος-18ος αἰ., ἰδιωτική συλλογή Μ. Λάτση[1].

---

1. Golden Light, ἀρ. 32 (E. Vandamme)· *Μετά τό Βυζάντιο*, ἀρ. 56, 57.

Μόσχος Νικόλαος 1670

ΠΑΤΡ. Δημήτριος.
ΕΙΚΟΝΕΣ Δωδεκάορτο, 1670, ν. Φανερωμένης, πόλη, Ζάκυνθος (κάηκε τό 1953)[1].

---

1. Κονόμος 1967, 174.

Μουζουράκης Μανέας (Μανοῦσος) 1509-1534 (Musurachi Maneas, Manussius)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor.
ΒΙΟΓΡ. Κάτοικος Βούργου Χάνδακα, ἀλλά πρέπει νά ἔμεινε καί στή Βενετία (1524). Τό 1509 στό Ἡράκλειο ὁδηγήθηκε ἀπό τόν πατέρα του Γεώργιο, ἱερέα, στό ζωγράφο Γεώργιο Στριλίτσα-Μπαθᾶ*, γιά νά παραμείνει ὡς βοηθός του στή ζωγραφική τέχνη γιά ἕνα χρόνο: *... fare in la vostra arte dependor et non in altra cosa, el qual a vui sia obligato fino a hore 24 al zorno et non a la note et non li sia licito haver festa*[1]. Τό 1524 ἐξουσιοδοτήθηκε ἀπό τόν Μιχαήλ Μέγκολα, νά διεκδικήσει στή Βενετία τά πράγματα τοῦ θανόντος ἀδελφοῦ του. Τό 1531 ὁ Μανέας Μουζουράκης ἦλθε σέ συμφωνία μέ τόν ἐπικεφαλῆς τῶν βενετικῶν γαλερῶν τοῦ δρομολογίου Ἀλεξανδρείας καί τόν ἴδιο χρόνο ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη στή Βενετία. Ὑπέγραψε ἐπίσης σέ πράξη τῆς 7ης Νοεμβρίου 1534 στήν ἴδια πόλη[2].

---

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 326, ἀρ. 30 (τό ἔγγραφο δέν φαίνεται τελειωμένο) **2.** Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.*

Μουνδανιώτης Φίλιππος

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἁγία Τριάς 2) Ἀναστήλωση τῶν Εἰκόνων 3) Ἀρχάγγελος Γαβριήλ 4) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ 5) Γέννηση Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου 6) Δευτέρα Παρουσία 7) Ἐξορία τοῦ Ἀδάμ 8) Ἰω Πρόδρομος 9) Μεταμόρφωση 10) Μηνᾶς 11) Πεντηκοστή καί 12) Περιτομή ΧΣ, ν. Ἁγίου Ἰωάννου τῶν Χίων, Κωνσταντινούπολη[1].

---

1. Γεωργιάδης 1898, 313.

Μουράτ(ης) 1700-1738

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μουρα...* (εἰκ. 1), *χείρ Μουράτη* (εἰκ. 2), *διά χειρός Μουράτη* (εἰκ. 3).

137. Μουράτ, ΧC ἔνθρονος, εἰκ. ἀρ. 1.

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧC ἔνθρονος, 1700, Βοστάνειο Νοσοκομεῖο, Μυτιλήνη[1] 2) Χαράλαμπος, 1722, ν. Ἁγίου Δημητρίου, χ. Μαυρίλο, Φθιώτιδα[2] 3) ΘΚ, 1738, ν. Ἁγίου Γεωργίου Ποτηρᾶ, Κωνσταντινούπολη[3] 4) Δέηση, 17[..], ἰδιοκτησία Κ. Διαμαντούρου, Ἀθήνα[4] 5) Μεταμόρφωση, ἰδιοκτησία Εὐγ. Καΐρη, Ἀθήνα[5] 6) Εἰκόνα, ἰδιοκτησία N. Thierry, Παρίσι[6].

1. Σημ. Μ.Χ. 1955 **2.** Παπαγεωργίου 1971, 240· Καΐλας 1991, 21 (ἀναφέρει χρονολογία 1628)· Τσιάκας 1995, 43 (ἀναφέρει τήν ἴδια χρονολογία) **3.** Γεδεών 1911, 93 **4.** Σημ. Μ.Χ. 1983 **5.** Σημ. Μ.Χ. 1955 **6.** Σημ. Μ.Χ. 1981.

Μουρίσκος Ἰωάννης 1493-1499
(Murisco Giovanni)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Μανέας.
ΒΙΟΓΡ. Γιός τοῦ Μανέα καί ἀδελφός τοῦ Μιχαήλ Μουρίσκου*, κάτοικος Βούργου Χάνδακα, μνημονεύεται σέ ἔγγραφα κατά τό διάστημα 1493-1499, σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας[1].

1. Cattapan 1972, 207, ἀρ. 87.

Μουρίσκος Μανέας 1454-1493 †πρίν τό 1512
(Murisco Michael, Microchefalo, Μικροκέφαλος)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor, magister.
ΒΙΟΓΡ. Πατέρας τῶν ζωγράφων Ἰωάννη* καί Μιχαήλ Μουρίσκου*. Μαρτυρεῖται στό Ἡράκλειο σέ νοταριακά ἔγγραφα ἀπό τό 1454 ὡς τό 1493[1]. Σύμφωνα μέ νοταριακό ἔγγραφο, πού ὑπέγραψε ὁ γιός του Μιχαήλ (*ego Michael Murisco quondam magistri Manee, pinctoris, dicti Microchefalo*), πέθανε πρίν ἀπό τίς 12 Νοεμβρίου 1512[2].

1. Cattapan 1972, 207, ἀρ. 86 **2.** Κωνσταντουδάκη 1973, 329, ἀρ. 37.

Μουρίσκος Μιχαήλ 1499
(Murisco Michele)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Μανέας Μουρίσκος*.
ΒΙΟΓΡ. Γιός τοῦ Μανέα καί ἀδελφός τοῦ Ἰωάννη Μουρίσκου*, μνημονεύεται στό Ἡράκλειο τό 1499, σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας[1].

1. Cattapan 1972, 207, ἀρ. 88.

Μουρμούρης Στέφανος 1757

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ζωγράφος[1].

1. Πληροφορία Μ. Καζανάκη.

Μουσελιτσανιώτης Κωνσταντῆς 1820

ΥΠΟΓΡ. *παρ' ἐμοῦ εὐτελοῦς χήρ Κωνσταντῆ Μουσελιτσανιώτη* (τοιχ. 1).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Ἁγίου Νικολάου τοῦ Νέου, 1820

καί 2) ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου (ἀποδ.), χ. Βούναινα, Καρδίτσα[1].

1. Γιαννόπουλος 1940, 370-371.

Μούσης (;) Ἰωάννης 1564-1566

ΠΑΤΡ. Νικόλαος.
ΒΙΟΓΡ. Μνημονεύεται στό Ἡράκλειο κατά τό διάστημα 1564-1566[1].

1. Παλιούρας 1973, 120, ἀρ. 35 (Σημ. Μ.Χ.: πιθανή παρανάγνωση τοῦ ὀνόματος Ἰωάννης Μπονῆς*).

Μοῦτζος Σπύρος 1813

ΥΠΟΓΡ. *ηπό χυρός ἐμοῦ Σπύρου Μούτζου.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Ζωοδόχος Πηγή, 1813, ν. Ἁγίου Γεωργίου, χ. Στεμνίτσα, Ἀρκαδία[1].

1. Σταμίρης 1948, 60· Ἀντωνακάτου 1979, 176.

Μπαζηγέτης βλ. *Παζηγέτης.*

Μπαθᾶς † πρίν ἀπό τό 1523

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σέ ἔγγραφο τῆς 6ης Νοεμβρίου 1523 τῶν Ἀρχείων τῆς Βενετίας, ἀναφέρεται ἡ χήρα τοῦ ἱερέα Μπαθᾶ, ζωγράφου, κατοίκου Χάνδακα[1]. Πιθανῶς ταυτίζεται μέ τόν ἱερέα Μπαθᾶ-Στριλίτζα Ἰωάννη* τοῦ Βερνάρδου.

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 342, ἀρ. 56.

Μπαθᾶς Γεώργιος 1561-1573
(Batta, Batha Zorzi)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Depentor.
ΒΙΟΓΡ. Ἐργάσθηκε στή Βενετία, ὅπου ἀναφέρεται ὡς μέλος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητας Βενετίας τό 1561 καί 1563. Τό 1567 κατέβαλε χρηματικό ποσό γιά τήν κηδεία συμπατριώτη του ἀπό τό Χάνδακα[1]. Ἐπίσης τό 1573 κατέβαλε τρεῖς λίρες γιά τήν κηδεία τῆς κόρης του[2]. Ἦταν πιθανότατα γιός τοῦ Μάρκου Μπαθᾶ*[3].

1. Μανούσακας 1974, 219, ἀρ. 22· Μαυροειδῆ 1976, 81, 324, ἀρ. 1041 **2.** Λιάτα 1974, 221, ἀρ. 371 **3.** Μανούσακας, *ὅ.π.*

Μπαθᾶς Θεοφάνης, βλ. *Στρελίτζας Θεοφάνης, λεγόμενος Μπαθᾶς.*

Μπαθᾶς Θωμᾶς (Βαθᾶς Τωμίος)
(Batta Tomio) περίπου 1554 †1599

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Νικόλαος.
ΙΔΙΟΤ. Depentor, pittore, madonnero, ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *Τομίος Μπαθᾶς ἔγραψε* (εἰκ. 1), *Τομίου Μπαθᾶ χείρ* (εἰκ. 2), *Τωμίου Βαθέος* (εἰκ. 7), *πιυμα Τωμίου Βαθεος* (εἰκ. 8).
ΒΙΟΓΡ. Γεννήθηκε στό Χάνδακα τῆς Κρήτης γύρω στά 1554, ὅπως συνάγεται ἀπό τή διαθήκη του. Ὑπῆρξε πιθανῶς συγγενής τοῦ Μάρκου Μπαθᾶ*. Σύμφωνα μέ τά Βενετικά ἀρχεῖα, ὁ *Tomio da Nicolo da Corfu Bat-*

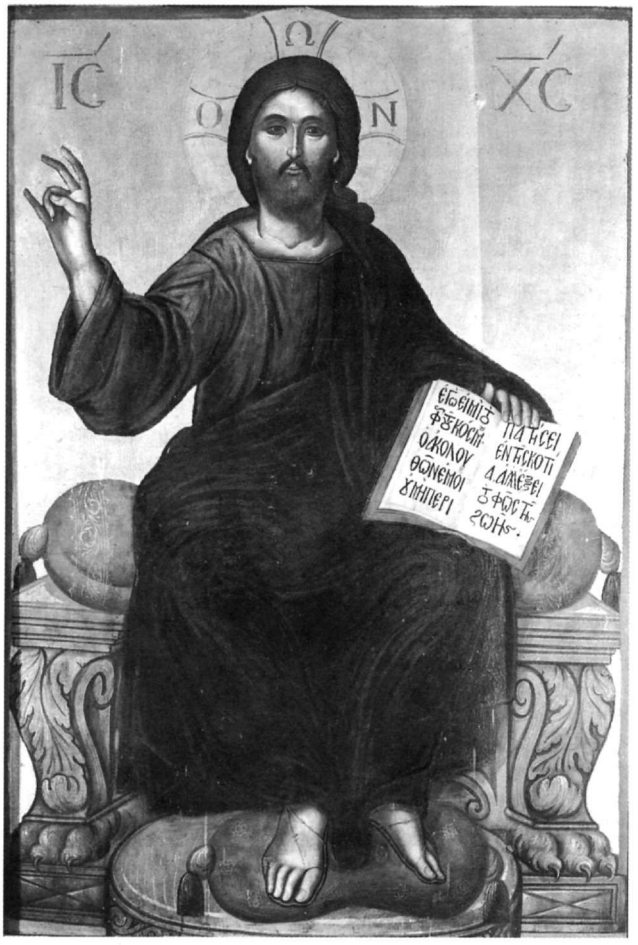

138. Μπαθᾶς Θωμᾶς, ΧC ἔνθρονος, εἰκ. ἀρ. 4.

139. Μπαθᾶς Θωμᾶς, ΧC, εἰκ. ἀρ. 3.

ta, ὑπῆρξε μέλος τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητας τῆς Βενετίας ἀπό τό 1581 ἕως τό 1598[1]. Στοιχεῖα ἀπό τό νοταριακό ἀρχεῖο τῆς Κέρκυρας διευκρίνησαν τά σχετικά μέ τόν τόπο καταγωγῆς του, πού ἦταν τό Ἡράκλειο καί ὄχι ἡ Κέρκυρα, καί τό χρόνο παραμονῆς του στό νησί, μεταξύ 1585-1587[2]. Σύμφωνα μέ νοταριακή πράξη τῆς 21ης Ἰανουαρίου 1585, ὁ *μισέρ Τομίος Μπαθάς*, πού διατηροῦσε ἐργαστήρι στήν Κέρκυρα, συμφώνησε μέ τόν Ἀγγελή Κριτόπουλο νά διδάξει ζωγραφική στό γιό του Ἰάκωβο. Ἡ μαθητεία θά διαρκοῦσε τρία χρόνια καί ἡ ἀμοιβή τοῦ ζωγράφου ὁρίσθηκε σέ 10 χρυσά δουκάτα[3]. Σέ ἄλλη νοταριακή πράξη τῆς 31ης Ἰανουαρίου 1586, πού συντάχθηκε στό μοναστήρι *della Gloriosa a nostra Donna Nuntiata* στήν Κέρκυρα, ἀναφέρεται ὁ μάρτυρας *miser Tomio Batha de Candia depentor*[4].

Ἕνα χρόνο ἀργότερα ὁ *μισέρ Τομίος Μπαθᾶς, τίμιος ζωγράφος* ἐπρόκειτο νά φύγει ἀπό τήν Κέρκυρα καί στίς 8 Ἀπριλίου 1587 ἀνανέωσε τή συμφωνία μέ τόν πατέρα τοῦ Ἰακώβου Κριτόπουλου. Ὁ Κριτόπουλος ὑποσχέθηκε νά δώσει στό ζωγράφο, ὄχι ὡς ἀμοιβή ἀλλά ὡς ἀναγνώριση τῆς καλωσύνης του πρός τό μαθητή, 10 τάληρα σέ μετρητά ἤ σέ εἶδος, πού θά τοῦ ἔστελνε στή Βενετία. Ὁ Ἰάκωβος θά παρέμενε κοντά στόν Μπαθᾶ ὥς τό Δεκέμβριο τοῦ 1587[5]. Στίς 23 Ἰουλίου 1588 ὁ ζωγράφος εἶναι πλέον ἐγκατεστημένος μόνιμα στή Βενετία καί βάζει ὑποψηφιότητα γιά τό ἀξίωμα τοῦ βικαρίου, χωρίς νά ἐκλεγεῖ. Ἐκλέχθηκε ὅμως ἀργότερα, στά 1592, 1595 καί 1598[6]. Τό 1594 ὁ Μπαθᾶς ἐργάσθηκε γιά τή συντήρηση τῆς θαυματουργῆς εἰκόνας τῆς Παναγίας στή βασιλική τοῦ Ἁγίου Μάρκου[7].

Στίς 11 Δεκεμβρίου 1589 ὑπαγόρευσε τή διαθήκη του στό σπίτι του, στή συνοικία τοῦ San Antonin. Ἀπό τή διαθήκη αὐτή μαθαίνομε τή στενή σχέση του μέ τόν Γαβριήλ Σεβῆρο, μητροπολίτη Φιλαδελφείας, στόν ὁποῖο ἄφηνε μιά ἀργυρή κούπα καί τόν ὥριζε ἐπίτροπο καί ἐκτελεστή τῶν θελήσεών του. Στό ἴδιο κείμενο ἀναφέρεται ὁ μαθητής του Φραγκίσκος*, ὁ ὁποῖος ὅμως θά ἔχανε τό κληροδότημα πού τοῦ ἄφηνε, ἐάν ἐγκατέλειπε τά μαθήματα ζωγραφικῆς. Στήν ἴδια διαθήκη ὑπάρχουν ἐπίσης ἐνδείξεις γιά τή σημαντική περιουσία τοῦ ζωγράφου, πού δηλώνει ρητά ὅτι εἶναι προϊόν τῆς δουλειᾶς του[8].

Στίς 3 Σεπτεμβρίου 1598 ἡ Διοίκηση τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητας Βενετίας προέκρινε τό σχέδιο τοῦ Θ. Μπαθᾶ γιά τό ψηφιδωτό τοῦ Χριστοῦ στή κόγχη τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὕστερα ἀπό διαγωνισμό μέ συναγωνιζόμενο τόν Giacopo Palma καί τόν Ἰωάννη Βλαστό* Μπουνιαλέττο, ἐπειδή ἱκανοποιοῦσε τίς ἀπαιτήσεις τῆς Διοικήσεως γιά χρήση στήν εἰκόνα τῶν παλαιῶν τρόπων (*uso antico*) καί τῆς εὐσεβοῦς ἑλληνικῆς τεχνοτροπίας (*alla divota maniera greca*)[9]. Τό σχέδιο τοῦ Μπαθᾶ ἐκτελέσθηκε στό ψηφιδωτό, σύμφωνα μέ τήν ἀναφορά τῶν Βενετῶν τεχνιτῶν, ἀλλά καί τή μνεία τῆς πληρωμῆς: *1599, 1 aprile... contadi a mistro Tomio Batha avicario per il desegno fatto del nostro signor fatto de mosaico in Sancta Sanctorum*[10].

Στίς 11 Ἀπριλίου 1599 ὁ ζωγράφος ὑπαγόρευσε τή δεύτερή του διαθήκη, ἀφήνοντας σημαντική περιουσία στή γυναίκα του καί στόν μαθητή του Ἐμμανουήλ Τζανφουρνάρη*: *tutti i miei desegni cosi grechi, come all' italiana*[11]. Ὁ *miser Tomio Batta, greco madonnero, de anni 45 in circa...* πέθανε σχετικά νέος στή Βενετία δύο μέρες ἀργότερα, στίς 13 Ἀπριλίου 1599[12].

140. Μπαθᾶς Θωμᾶς, Ἀποκάλυψη, εἰκ. ἀρ. 8.

ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀθήνα: 1) Ἁγία Τριάς, πρίν ἀπό τό 1590[13], Βυζαντινό Μουσεῖο.
Barletta (Bari): 2) ΘΚ Βρεφοκρατούσα καί 3) ΧΣ, Museo Civico[14].
Βενετία: 4) ΧΣ ἔνθρονος (ἀπόδ.), εἰκόνα προσχέδιο γιά τό ψηφιδωτό τῆς κόγχης τοῦ ἱεροῦ, ν. Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων[15] 5) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, ἔνθρονος (ἀποδ.), Συλλογή Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βενετίας[16].
Ἰστρία: 6) Εἰκόνες, ἑλληνικός ναός, Πόλα[17].
Κεφαλονιά: 7) Νικόλαος, μουσεῖο μονῆς Ἁγίου Ἀνδρέα Μηλαπιδιᾶς, ἀπό τή συλλογή μητροπόλεως[18].
Πάτμος: 8) Ἀποκάλυψη–Ὅραμα τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, γύρω στά 1596, παρεκκλήσιο Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου, μονή Ἀποκαλύψεως[19] 9) Ὁ ὅσιος Χριστόδουλος – ὁ Ἰωάννης ὑπαγορεύει στόν Πρόχορο καί Μετάσταση τοῦ Θεολόγου (ἀποδ.), παρεκκλήσιο Ἁγίου Ἰωάννου, μονή Ἀποκαλύψεως[20] 10) ΧΣ ἔνθρονος (ἀποδ.), γύρω στό 1596 καί 11) ΘΚ ἔνθρονη (ἀποδ.), γύρω στό 1596, παρεκκλήσιο Ἁγίας Ἄννας, μονή Ἀποκαλύψεως[21] 12) ΘΚ Ὁδηγήτρια (ἀποδ.), γύρω στό 1596, παλαιό σκευοφυλάκιο, μονή Ἰωάννου Θεολόγου[22] 13) Ἁγία Ἄννα καί Παναγία (ἀποδ.), παρεκκλήσιο Ἁγίας Ἄννας, μονή Ἀποκαλύψεως[23].
Σίφνος: 14) Ἀρχάγγελοι (ἀποδ.), ν. Ταξιάρχη, Ἀπολλωνία[24].
Στόν ζωγράφο μποροῦν νά ἀποδοθοῦν ἐπίσης μία εἰκόνα τῆς εἰς Ἅδου Καθόδου στό Ἰνστιτοῦτο Βενετίας (Chatzidakis 1962, 88-90, ἀρ. 59, πίν. 45), μία εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ Παντοκράτορα στό μητροπολιτικό ναό τῆς Κέρκυρας (Βοκοτόπουλος 1967-69, ἀρ. 42, πίν. 158-159) καί μία εἰκόνα Δεήσεως μέ τήν Παναγία ἔνθρονη, τόν Ἰωάννη Πρόδρομο καί τόν Ἰωάννη Θεολόγο σέ ἰδιωτική συλλογή (Chatzidakis Th. 1982, ἀρ. 37· *Golden Light*, ἀρ. 47 (M. Martens). Εἰκόνα του βρίσκεται ἐπίσης στόν ναό τῆς Παναγίας Χρυσοπολίτισσας στή Λάρνακα τῆς Κύπρου (πληροφορία Ἀθ. Παπαγεωργίου).
ΠΙΝΑΚΕΣ Προσωπογραφία τοῦ μητροπολίτη Φιλαδελφείας Γαβριήλ Σεβήρου (ἀποδ.), Συλλογή Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου, Βενετία[25].
ΒΙΒΛ. Ξυγγόπουλος 1957, 268-273· Χατζηδάκης 1977α, 109, 1977β, 239-250· Καζανάκη 1977, 124-138· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1985, 145-159· Μ. Χατζηδάκης, ἐφ. *Ἡ Καθημερινή*, 17.9.1995, Ἑπτά Ἡμέρες, 16-18.

1. Μανούσακας 1974, 221 ἀρ. 28 **2.** Καζανάκη 1977, 127 **3.** Καζανάκη 1977, 129, 136-137 **4.** Καζανάκη 1977, 127-128 **5.** Καζανάκη 1977, 129-130, 137-138 **6.** Μανούσακας, *ὅ.π.* **7.** Chatzidakis 1962, 92 (ἡ ἀπόδοση στόν Θ.Μ. ἀντίγραφου εἰκόνας τῆς Παναγίας Νικοποιοῦ τοῦ Ἁγίου Μάρκου, πού βρίσκεται στό Ἑλληνικό Ἰνστιτοῦτο Βενετίας, δέν θεωρεῖται ἀπό τόν Μ.Χ. καθόλου βέβαιη) καί 1977β, 243. Γιά τήν εἰκόνα τῆς Παναγίας Νικοποιοῦ βλ. Rizzi 1979 **8.** Μέρτζιος 1970, 535-537 **9.** Chatzidakis 1977β, 239-240, πίν. ΙΒ΄ **10.** Chatzidakis, *ὅ.π.* **11.** Μέρτζιος 1939, 233-235 καί 1970, 537-539 **12.** Μανούσακας 1974, 222 **13.** Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1945, 145-149, ἔγχρ. πίν., εἰκ. 1-5 καί 1992, 3-4, πίν. 2α **14.** Chatzidakis 1977β, 244, πίν. ΙΣΤ΄· *Icone di Puglia*, ἀρ. 65, 66 **15.** Χατζηδάκης 1977β, 240-247, πίν. ΙΓ΄, ΙΘ΄, Κ.2, ΚΑ.1 **16.** Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1988α, 158-159 (ὁ Μ. Χατζηδάκης –βλ. Chatzidakis 1962, 10, ἀρ. 85, πίν. 55– εἶχε ἀποδώσει τήν εἰκόνα στόν Ἰω. Ἀπακᾶ*) **17.** Κωνσταντινίδης 1913, 523 **18.** Πληροφορία Τ. Ρηγάκου 1989 **19.** Χατζηδάκης 1977α, 110-112, ἀρ. 63, πίν. 46, 47, 118· Βοκοτόπουλος 1995, 227, ἀρ. 162 **20.** Χατζηδάκης 1977α, 113, ἀρ. 64, πίν. 64 **21.** Χατζηδάκης 1977α, 114-115, ἀρ. 65, 66, πίν. 120, 121, 122, 124 **22.** Χατζηδάκης 1977α, 127, ἀρ. 79, πίν. 123 **23.** Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1985, 155-156 **24.** Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1985, 156-158· βλ. καί Ἀλιπράντης 1979, 28, πίν. 16 **25.** Μανούσακας 1970, 7-9, 13-14, πίν. Α΄.

Μπαθᾶς Μάρκος βλ. *Στρελίτζας Μάρκος Βαθᾶς.*

Μπάθης (;) 1554

ΒΙΟΓΡ. Σέ διαθήκη πού συντάχθηκε τό 1554 στήν Κρήτη, ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Καβαλλαρᾶς Κλήμης Γαϊτάνης ὁρίζεται ὡς *κομισάριος* τοῦ διαθέτη Ἰωάννη Μαμουμᾶ. Ὁ διαθέτης παραγγέλλει νά δώσουν *στόν καλόγηρο τόν Μπάθην* ἑκατό ὑπέρπυρα *διά νά πάγι νά σγουραφίση τήν Δευτέρα Παρουσία εἰς τήν Μονήν τῆς Κερᾶς τῆς Καβαλαρρᾶς*[1].

1. Ψιλάκης 1992, 126.

Μπαλαδήμας Γεώργιος 1751

ΚΑΤΑΓ. Σκουρτού Αἰτωλοακαρνανίας.
ΥΠΟΓΡ. *χήρ Γεωργίου Μπαλαδήμα ἐκ Σκουρτοῦς.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Παναγίας Ρόμβης, 1751[1] καί 2) ν. Παναγίας «Μαυρομάτας» (ἀποδ.), χ. Παππαδάτος Ξηρομέρου, Αἰτωλοακαρνανία[2].

1. Παλιούρας 1985, 351-352 **2.** Παλιούρας 1985, 393-395.

Μπαλάσιος 1734-1750

ΚΑΤΑΓ. Μ. Ἀσία.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μπαλασίου ἱερέως* (εἰκ. 1, 3, 5), *διά χειρός ταπεινοῦ Μπαλασίου* (εἰκ. 4), *χείρ Μπαλασίου* (εἰκ. 7).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 1734, Βυζαντινό Μουσεῖο (τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου), Ἀθήνα[1] 2) ΘΚ Ρόδον τό Ἀμάραντον, 1738, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[2] 3) ΧΣ ἔνθρονος καί 4) ΘΚ ἔνθρονη, 1738, ν. Ἁγίου Δημητρίου, Βέροια[3] 5) Ἐπιτάφιος σέ ὕφασμα, 1743, παρεκκλήσιο Ταξιαρχῶν, μονή Ζωοδόχου Πηγῆς, Πάτμος[4] 6) Ἰω Πρόδρομος, 1750, τ. συλλογή Ermolof, Παρίσι[5] 7) ΧΣ Νυμφίος, μονή Βλατάδων, Θεσσαλονίκη[6].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 262.

1. Bettini 1934-35, 378· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, ἀρ. 79· Μαστοράκης 1979-84, 516· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1993β, 15, πίν. 19β **2.** Χατζηδάκης 1963β, 9· Πάλλας 1971, πίν. 59 **3.** Πληροφορία Θ. Παπαζώτου 1988 καί Παπαζῶτος 1994, 154 (εἰκόνα Θεοτόκου) **4.** Πληροφορία διακόνου Χρυσοστόμου Φλωρεντῆ **5.** Ouspenskij-Losski 1959, εἰκ. σελ. 109 **6.** Πληροφορία Ἀνδρ. Ξυγγόπουλου.

Μπάλπης Ἰωάννης 1782

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΒΙΟΓΡ. Γραφέας κώδικα τῆς «Ἑρμηνείας τῆς Ζωγραφικῆς τέχνης» τοῦ Διονυσίου τοῦ ἐκ Φουρνᾶ τοῦ 1782 στό Μουσεῖο Μπενάκη (χφ. ἀρ. 57)[1].

1. Εὐγ. Χατζηδάκη, *Μεταβυζαντινά χειρόγραφα Ι*, Μουσεῖο Μπενάκη (ἀνέκδοτο).

Μπαμπούλα 18ος αἰ. (;)

ΙΔΙΟΤ. Πρεσβυτέρα-ἱστοριογράφος.
ΒΙΟΓΡ. Στόν ἐρειπωμένο ναό τοῦ Εὐαγγελισμοῦ στό Κάστρο Σκιάθου ὑπάρχουν σπαράγματα τοιχογραφιῶν στήν πρόθεση τοῦ ἱεροῦ. Σέ δέλτο ἀναγράφεται: *Πρεσβητέρας Μπαμπούλα ἱστοριογράφου*[1].

1. Λαζαρίδης 1965ε, 342.

Μπάνης Ἰωάννης 1724

ΚΑΤΑΓ. Ἀδάμι Ἀργολίδας.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *διά κόπου καί ἐξόδου τοῦ ἐλαχίστου Ἰωάννου ἱερέως τοὐπίκλην Μπάνη τάχα καί ζωγράφου ἐκ τῆς παρούσης κώμης ὅπως ὑπάρχει ἄνω.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Νικολάου (κλίτος Ἁγίου Δημητρίου), 1724, χ. Ἀδάμι, Ἀργολίδα[1].

1. Χαριτωνίδης 1966, 132.

Μπατζᾶς Νικόλαος (;) τέλη 16ου αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νικ[ολάου] Μπατζᾶ (;).*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Ζωοδόχος Πηγή, τέλη 16ου αἰ., Μουσεῖο Τέχνης καί Ἱστορίας, Γενεύη[1], δωρεά Β. Μαυρομιχάλη.

1. *Genève 1985*, εἰκ. 9.

Μπέλλος Σπ. βλ. Καμπίσος

Μπε(ι)λούτζης Ἀντώνιος 1678

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Βιβλία Βαπτίσεων καί Γάμων τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητας Βενετίας, στίς 3 Νοεμβρίου 1678 *ὁ κύριος Ἀντώνιος Μπελούτζης ζωγράφος* ἦταν κουμπάρος στούς ἀρραβῶνες τοῦ ζωγράφου Ἰακώβου Τζέν*[1].

1. Μέρτζιος 1939, 244· Μαλτέζου 1973, 289, σημ. 27· Μανούσακας 1993, 178, ἀρ. 698.

Μπέμπος Γασπαρίνος 1444 †1467
(Bembo Gasparino)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη (;)· Ἕλληνας (;).
ΠΑΤΡ. Μαρίνος.
ΙΔΙΟΤ. Organista.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας ὁ ζωγράφος κατοικοῦσε στό Ἡράκλειο ἀπό τό 1444 ἕως τό 1467, ἔτος τοῦ θανάτου του[1].

1. Cattapan 1972, 205, ἀρ. 42.

Μπενιζέλος Νικόλαος 1732-1757

ΚΑΤΑΓ. Ἀθήνα.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Γ. Μάρκου καί Νικολάου Μπενιζέλου μαθητοῦ αὐτοῦ* (εἰκ. 1), *διά χειρός Γεωργίου Μάρκου καί τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Ἀντωνίου, Νικόλα Μπενιζέλου ἔτι δέ καί Γεωργάκη... καί Δημητρίου ἱερέως...* (τοιχ. 1), *ἱστορήθη δέ διά χειρός Γεωργίου Μάρκου*

141. Μπογδάνος Ἰωαννίκιος, Ἅγιοι Θεόδωρος καί Δημήτριος, τοιχ.

ἐκ πόλεως Ἄργους καί τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Νικολάου Μπενιζέλου, Γεωργάκης καί Ἀντώνιος (τοιχ. 2).
ΣΥΝΕΡΓ. Δημήτριος (29), Γεώργιος Κυπριώτης, Γεώργιος καί Ἀντώνιος Μάρκου.
ΒΙΟΓΡ. Γόνος τῆς μεγάλης ἀθηναϊκῆς οἰκογένειας τῶν Μπενιζέλων[1], μαθητής τοῦ Γεωργίου Μάρκου*.
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἰω Πρόδρομος, 1740, εἰκονοστάσιο καθολικοῦ μονῆς Φανερωμένης, Σαλαμίνα[2] 2) Σταυρός καί λυπηρά τέμπλου, 1757 καί 3) Σταύρωση ΧC, ν. Ἁγίου Ἀντωνίου, χ. Στενή, Τῆνος[3].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1732, Κορωπί, Ἀττική[4] 2) Καθολικό μονῆς Φανερωμένης, 1735, Σαλαμίνα[5].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 256 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 114· Νανώ Χατζηδάκη-Μπαχάρα, *Μονή Καισαριανῆς*, Ἀθήνα, ἐκδ. Ἀπόλλων, χ. χ.

1. Καμπούρογλου 1921, 140 κ.ἑ. **2.** Σωτηρίου 1924α, 126 **3.** Κουτελάκης 1988, 256 **4.** Σωτηρίου 1924α, 122· Λάζαρη 1982-83, 220 **5.** Σωτηρίου, *ὅ.π.*· Gouma-Peterson 1971, εἰκ. 10-11· Καλοκύρης 1972α, πίν. 122, 283, 284· Λάζαρη, *ὅ.π.*

Μπενιζέλος Παναγιώτης 1698

ΥΠΟΓΡ. *χύρ Παναγιοτήου Μπενιζέλου.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μονή Ἁγίας Παρασκευῆς, 1698, Δολοί, Μάνη[1].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 258 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 117.

1. Λαμπάκης 1908α, 66 (χρονολογεῖ στά 1568)· Κουγέας 1966, 245-247 (χρονολογεῖ στά 1698)· Παπαδέας 1971· Πετρονώτης 1982β, 131· Δρανδάκης 1983, 133-134.

Μπέρκος Νικόλαος 1605/6

ΚΑΤΑΓ. Ἤπειρος (;).
ΥΠΟΓΡ. *ἱστορήθη δέ διά χειρός κεμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ Μιχαήλ καί Νικολάου* (τοιχ. 1), *τήν τοιχογραφία ἱστόρησε Νι[κόλαος] Μπέρκου καί Μιχάλης* (τοιχ. 2).
ΣΥΝΕΡΓ. Μιχαήλ (7).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1605/6, χ. Ζερβάτι (Β. Ἤπειρος), Ἀλβανία[1] 2) ν. Ἁγίου Νικολάου, μετά τό 1612, χ. Πορατζάνος, Ἤπειρος[2].

1. Βερσάκης 1914, 252, εἰκ. 9-10· Πουλίτσας 1928, 55 **2.** Ἀθηναγόρας 1929, 14.

Μπέτζος Ἀνδρέας 1791-1811

ΚΑΤΑΓ. Ἤπειρος (;).
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χ. Α. Μπέτζου* (εἰκ. 1), *χείρ Ἀνδρέου Μπέτζου* (εἰκ. 6, 7, 8, 9, 10, 15, 17, 18), *Ἀνδρέας Μπέτζος* (εἰκ. 19).
ΒΙΟΓΡ. Πιθανῶς ἠπειρωτικῆς καταγωγῆς, ἐργάσθηκε στή Λευκάδα[1]. Τό 1791, σύμφωνα μέ σημείωση στό καπιτολάριο τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων Φρυνίου, ζωγράφισε μία εἰκόνα: *Τοῦ Ἀντρέα Μπέτζου διά μία ἑορτή ὁπού ἐζωγράφισε*[2]. Τό 1802 ὑπέγραψε ἀπόδειξη πληρωμῆς, σύμφωνα μέ τά βιβλία Ἐσόδων-Ἐξόδων τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου τῆς πόλης Λευκάδας: *10 Ἰουλίου 1802 ἐδώσαμε τοῦ ζωγράφου Ἀντρέα Μπέτζου δία τρία κουτιά ὁπού ἐζωγράφισε ὡς ἡ ρετζιβ(ούτα) λ(ίτρες) 75*[3]. Τό 1803 ὁ ζωγράφος ξαναδούλεψε στήν ἴδια ἐκκλησία καί πῆρε, σύμφωνα μέ τήν ἀπόδειξή του, *γρόσια δώδεκα διά τήν*

φατοῦρα τῶν μαναλίων τῆς εἰσόδου διά ζωγραφίαν καί χρύσωμα, όπού ἔφτιασα διά οὔζο τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας τά ὁποῖα γρόσα στένουν λ(ίτρες) 120[4].

ΕΙΚΟΝΕΣ Λευκάδα: 1) Αἰκατερίνη, 17[8]2 καί 2) Εἰκόνες δεσποτικές καί στίς «καζάνες» τοῦ τέμπλου (ἀποδ.), 1786, ν. Ἁγίου Δημητρίου, χ. Κατωχώρι 3) ΧΣ Ἑλκόμενος (ἀποδ.), 1785, ν. Ἁγίας Αἰκατερίνης, χ. Κατωχώρι 4) ΧΣ (ἀποδ.) καί 5) ΘΚ (ἀποδ.), ν. Ἁγίου Νικολάου, χ. Κατωχώρι[5] 6) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, 1799, μονή Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου στό Ροδάκι, χ. Βουρνικάς[6] 7) Δεσποτικές καί εἰκόνες δωδεκαόρτου, 1799, μονή Ἁγίου Νικολάου, Ἰρά[7] 8) ΧΣ, 1802 9) ΘΚ, 1802 10) Ἰω Πρόδρομος, 1802 11) Νικόλαος 12) Θύρα Προθέσεως (ἀποδ.) 13) Θύρα Διακονικοῦ (ἀποδ.) 14) Βημόθυρο, (ἀποδ.), 1802, ν. Ἁγίου Νικολάου, Καρυά[8] 15) Εἰκόνες δεσποτικές, 1802 καί 16) Εἰκόνες δωδεκαόρτου καί ἀποστόλων (ἀποδ.), ν. Ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου, Καρυά[9] 17) Θύρα Προθέσεως, 1811 καί 18) Θύρα Διακονικοῦ, 1811, μονή Ἁγίου Γεωργίου στούς Σκάρους[10] 19) Χαράλαμπος, ν. Ἁγίου Χαραλάμπους, χ. Ἐγκλουβή[11].

1. Ροντογιάννης 1974, 409 **2.** Ροντογιάννης 1974, 406, σημ. 2 **3.** Ροντογιάννης 1974, 408, σημ. 1 **4.** Ροντογιάννης 1974, 409 **5.** Ροντογιάννης 1974, 405-406 **6.** Ροντογιάννης 1974, 406 **7.** Ροντογιάννης 1974, 406-407 **8.** Ροντογιάννης 1974, 407-408 **9.** Ροντογιάννης 1974, 408 **10.** Ροντογιάννης 1974, 409 **11.** Ροντογιάννης 1974, *ὅ.π.*

Μπιτζαμάνος βλ. *Πιτζαμάνος*

Μπογάδες (Μπουγάδες ἤ Μουγάτες)

18ος-19ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Καπέσοβο Ἰωαννίνων.

ΒΙΟΓΡ. Οἰκογένεια ζωγράφων, πού ἔδρασε τόν 18ο-19ο αἰώνα[1].

1. Σούλης 1934, 103.

Μπογᾶς Ἀναγνώστης 1819

ΚΑΤΑΓ. Καπέσοβο Ἰωαννίνων.

ΕΙΚΟΝΑ Γεώργιος, 1819, ν. Ἁγίου Γεωργίου, χ. Ἐλάτη (Μπούλτση) Δωδώνης, Ἰωάννινα[1].

1. Πληροφορία Π.Λ. Βοκοτόπουλου 1969.

Μπογᾶς Ἰωάννης 1812-1818

ΚΑΤΑΓ. Καπέσοβο Ἰωαννίνων.

ΙΔΙΟΤ. Ἀναγνώστης.

ΥΠΟΓΡ. *Ἱστορήθη διά χειρός ἐμοῦ τοῦ ἀναξίου δούλου τοῦ Θεοῦ ἀναγνώστου Ἰωάννου Μπογά τοῦ ἀπό Καπεσόβου* (εἰκ. 1), *Ἀναγνώστης Μπογᾶς Καπεσοβίτης* (εἰκ. 2).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἀρχάγγελοι Γαβριήλ καί Μιχαήλ, 1812, ν. Ἁγίου Ἀθανασίου, χ. Μονοδένδρι, Ἰωάννινα[1] 2) Κοίμηση ΘΚ, 1818, μονή Ἄβελ, χ. Βήσσανη Πωγωνίου, Ἰωάννινα[2].

1. Θεοδώρου 1956, 368 **2.** Παΐσιος 1955, 639.

Μπογδάνος Δημήτριος 1752-1841

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ τοῦ ταπεινοῦ ἱερέως Δημητρίου Μπ(...) πάροχου τῆς παρούσης ἐκκλησίας...* (εἰκ. 1).

ΒΙΟΓΡ. Γεννήθηκε τό 1752 στήν Κέρκυρα καί κατόπιν πέρασε στήν Ἰταλία, ὅπου τό 1755 ὑπηρετεῖ ἤδη ὡς ἱερέας στήν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῶν Ἑλλήνων στό Lecce, στήν ὁποία καί ἐργάσθηκε ὡς ζωγράφος[1].

ΕΙΚΟΝΕΣ Lecce ν. Ἁγίου Νικολάου τῶν Ἑλλήνων: 1) Σπυρίδων ἔνθρονος, 1775[2] 2) Ἰω Πρόδρομος, 1836 (ὑπογρ.) 3-10) Σκηνές ἀπό τή ζωή τοῦ ΧΣ καί τῆς ΘΚ 11) Δέηση 12) Σταύρωση, 1801 (ὑπογρ.) 13) ΘΚ καί Ἰω Εὐαγγελιστής 14) Ἁγία Τριάς[3] Ἤπειρος: ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Κληματιά (Βελτσίστα), Ἰωάννινα: 15) Εἰκόνες, μετά τό 1830[4].

1. *Icone di Puglia*, 159 **2.** *Icone di Puglia*, 159-160, ἀρ. 77 (ὅπου καί παλαιότερη βιβλιογραφία) **3.** *Icone di Puglia*, 160-162, ἀρ. 78 (4, 9-16, 29-31, 32, 33-34) **4.** Τριανταφυλλόπουλος 1973-74β, 619.

Μπογδάνος Ἰωαννίκιος 1577

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἰωαννικήου (ἱερο)μονάχου Μπογδάνου.*

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Χριστοῦ Παντοκράτορος, 1577, χ. Ἅγιος Μάρκος, Κέρκυρα[1].

ΒΙΒΛ. *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 98.

1. Παπαδημητρίου 1936, 340-341 (ἐσφαλμένη ἀνάγνωση ὀνόματος, χρονολογίας καί τόπου καταγωγῆς)· Chatzidakis 1953, 23· Βοκοτόπουλος 1969α, 280-281, πίν. 271-273· Triantaphyllopulos 1985, 127-130.

Μπόηκος 1515

ΣΥΝΕΡΓ. Δημήτριος (2), ἀδελφός του.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Μεταμορφώσεως, 1515, χ. Δολίχη, Λάρισα[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1969 (Λαζαρίδης 1966, 258-259: μνεία τοῦ ναοῦ).

Μποναρδῆς Δαυΐδ 1788

ΚΑΤΑΓ. Ἄνδρος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ ζωγράφου Δαβίδ ἱερομονάχου τοῦ Μποναρδι ἐκ νήσου Ἄνδρου.*
ΕΙΚΟΝΕΣ Γέννηση ΘΚ, 1788, ν. Γεννήσεως Θεοτόκου, χ. Ἀπατούρια, Ἄνδρος[1].

1. Πολέμης 1962, 734.

Μπόν Νικόλαος 1509
(Bon Nicolo)

ΚΑΤΑΓ. Μαρουλᾶς Ρεθύμνου.
ΠΑΤΡ. Λουκᾶς.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΒΙΟΓΡ. Σέ ἔγγραφο τοῦ Ἡρακλείου μνημονεύεται ὁ *papa Nicolaus Bon filius Luce de Marula*, ὁ ὁποῖος ἀσκοῦσε τή ζωγραφική τέχνη[1].

1. Gerola 1905-32, II, 310· Millet 1916, 660, σημ. 2.

Μπόνας Νικόλαος 1807

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νικολάου Μπόνα.*
ΕΙΚΟΝΑ ΧC, 1807, ν. Ἁγίου Βασιλείου, Ἄρτα[1].

1. Λαμπάκης 1894-98, 87.

Μπονῆς (Μπόν) Ἀνδρέας 1529-1562
(Bon[o] Andrea)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. *Pictor, depentor, magister (maistro).*
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, ἀναφέρεται σέ ἔγγραφα τοῦ Ἡρακλείου ἀπό τό 1529 ὡς κάτοικος Βούργου Χάνδακα. Τόν ἴδιο χρόνο ἀπαντᾶ ὡς μάρτυρας, καθώς καί τό 1534 (*maistro Andrea Bon, depentor*), τό 1542 (*magister Andreas Bon, pictor*), τό 1544 καί τό 1548 (*maistro Andrea Bon, depentor*)[1]. Ἐπίσης μνημονεύεται σέ ἔγγραφα κατά τά χρόνια 1551-1562[2].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 348, ἀρ. 64 2. Παλιούρας 1973, 120, ἀρ. 36 (στή σημ. 67: τόν ἀναφερόμενο ἀπό τόν Μέρτζιο ὡς Μπονῆ Ἰωάννη (βλ. λῆμμα) ταυτίζει μέ τόν Ἀνδρέα Μπονῆ).

Μπονῆς (Μπόνης) Ἀντώνιος 1614-1617
(Boni Antonio)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Τζώρτζης.
ΙΔΙΟΤ. Pintor.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *miser Antonio Boni quondam Giorgio diacona pintori* ἀπαντᾶται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις τοῦ Ἡρακλείου στίς 11 Σεπτεμβρίου 1617 καί στίς 19 Ἰουνίου 1618. Ἰδιόχειρη ὑπογραφή τοῦ ζωγράφου ὑπάρχει σέ διαθήκη τοῦ 1614 στό Ἡράκλειο: *Ἐγώ Ἀντώνης Μπόνης μαρτήρας παρακαλεμενος και ειπεγραψα*[1].

1. Καζανάκη 1981, 224, ἀρ. 50.

Μπονῆς Ἰωάννης 1564-1573

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΒΙΟΓΡ. Μνεία σέ δικαιοπρακτικά ἔγγραφα τοῦ Ἡρακλείου στό διάστημα 1564-1573[1].

1. Μέρτζιος 1961-62, 257, ἀρ. 21 (βλ. καί Μπονῆς).

Μπορῆς βλ. *Ἐμπόριος Βενέδικτος**

Μπορῆς Ἀντώνιος 1636 †πρίν ἀπό τό 1659

ΚΑΤΑΓ. Χανιά
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἀντωνίου Μπορῆ* (εἰκ. 1, 2, 3, 5, 6).
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφες μαρτυρίες, τό 1636 βρισκόταν στή Ζάκυνθο καί εἶχε κτήματα στόν Ἅγιο Κήρυκο[1]. Σέ κώδικα τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Πάντων, ὅπου ἐργάσθηκε, ὑπάρχει ἡ σημείωση: *1648 Γεναρίου 3: ὁ δάσκαλος ὁ Μπορίς ἐπῆρε σελετζιό τό μρ. Μιχέλη Ραυτόπουλο*[2]. Τό 1656 ἐπιδιόρθωσε τήν εἰκόνα τῶν Ἁγίων Πάντων, ἔργο τοῦ Λέου Μόσκου(;) στόν ἴδιο ναό[3]. Ἡ διαθήκη του συντάχθηκε τήν 3η Φεβρουαρίου 1654, στό νοτάριο Γρυπιώτη, καί πέθανε πρίν ἀπό τό 1659[4].
ΕΙΚΟΝΕΣ Ζάκυνθος: 1) ΧC ἔνθρονος 2) ΘΚ ἔνθρονη καί 3) Ἰω Πρόδρομος (ὑπογρ.), παλαιό μουσεῖο (ἀπό ν. Ἁγίων Πάντων, κάηκαν τό 1953)[5] 4) Κοίμηση ΘΚ, ν. Ὁδηγήτριας, πόλη (κάηκε)[6] Ἀθήνα: 5) ΧC ἔν-

142. Μπορῆς Ἀντώνιος, ΘΚ ἔνθρονη, εἰκ. ἀρ. 2.

θρονος[7] καί 6) ΧC μέ ἁγίους Ἀναργύρους, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου[8].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1974α, 434 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 94, 95.

1. Σισιλιᾶνος 1935, 158 **2.** Κονόμος 1967, 124 **3.** Κονόμος 1964, 97 (στήν εἰκόνα σημειώνεται: *Λέου Μόσκου χείρ ΑΧΝΣΤ Ἐδιορθώθη ὑπό Ἀντωνίου Μπόρη*) **4.** Ζώης 1963, 456 **5.** Κονόμος 1964, 97· 1967, 123 καί 1988, 67, σημ. 1 **6.** Κονόμος 1967, 124 καί 1988, 67, σημ. 1 **7.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, ἀρ. 498 **8.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, ἀρ. 215.

Μπορῆς Νικόλαος 1592
(Borin Nicolo)
ΚΑΤΑΓ. Χανιά.
ΙΔΙΟΤ. Pittore, maestro.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔκθεση τοῦ λατίνου ἱεράρχη τῆς ἐπισκοπῆς Χανίων (1592), ὁ *maestro Nicolo Borin pittore* κρατοῦσε τά κλειδιά τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου στό Μῶλο Χανίων καί εἶχε ἐγκαταστήσει ἐκεῖ τό ἐργαστήριό του[1].

1. Δρανδάκης 1962, 10, σημ. 1· Παναγιωτάκης 1986, 18-19, σημ. 1.

Μπορμποτζιώτης Δημήτριος 1785
(Μπορμπουτζιώτης)
ΚΑΤΑΓ. Ἐπταχώρι (Μπορμπουτσικό) Καστοριᾶς.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρῶν Δημητρίου Μπορμπουτζιώτου κε Μιχάλη Χιωναδίτου.*
ΣΥΝΕΡΓ. Μιχαήλ (19).
ΒΙΟΓΡ. Πιθανῶς ταυτίζεται μέ τόν Δημήτριο (37).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μονή Ἁγίου Ἀθανασίου, 1785, χ. Ἅγιος Ἠλίας, Καστοριά[1].

1. Βαφείδης 1900, 317· Μακρῆς, *Χιοναδίτες*, 28· Παπαζήσης 1987, 184-191.

Μπορσελᾶς Ἰωάννης 1494-1525
(Borsela Giovanni)
ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἀρχειακές μαρτυρίες, τό 1494 ἦταν κάτοικος τοῦ Βούργου Χάνδακα[1]. Τό 1512 ὁ *Joannes Borsela, pinctor, quondam ser Georgii* μνημονεύεται γιά οἰκονομικές του ὑποθέσεις ὡς κάτοικος τῆς ἐνορίας Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Καμαριώτη στό Βοῦργο τοῦ Χάνδακα. Ὁ *Joannes Borsella, pinctor* συναντᾶται ὡς μάρτυρας σέ δύο ἔγγραφα τό 1525[2].

1. Cattapan 1972, 208, ἀρ. 123 **2.** Κωνσταντουδάκη 1973, 328, ἀρ. 36.

Μπουλᾶς Ἀντώνιος 1645-1646
ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Τζώρτζης.
ΙΔΙΟΤ. Pittore.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας ἀπαντᾶται ὡς μάρτυρας στό Ἡράκλειο στίς 19 Ἀπριλίου 1645 (*miser Antonio Bula quondam miser Zorzi*) καί στίς 30 Ἰουλίου 1646 (*signor Antonio Bulla quondam signor Zorzi pittore da questa città*)[1].

1. Καζανάκη 1981, 224, ἀρ. 51.

Μπούμπουλης Νικόλας 1691

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Πιττόρος.
ΒΙΟΓΡ. Τό 1691 μνημονεύεται στή διαθήκη τοῦ Ἐμμανουήλ Παντουβᾶ* στή Βενετία: *τοῦ ἀφέντη πιττόρε Νικόλα Μπούμπουλη*[1].

1. Μέρτζιος 1958, 379.

Μπουργετίδης Ἡ. 16[..]

ΕΙΚΟΝΑ Δημήτριος, 16[..], ν. Ἁγίου Δημητρίου, Κάτω Χώρα, χ. Μηλέα, Μάνη[1].

1. Δρανδάκης 1983, 134.

Μπούσιος Ἰωάννης 1675

ΥΠΟΓΡ. *Τετελειώθη τό πανέντημον καί θῆον ἔργον διά χυρός Ἰω(άννου) Μπουσήου κέ Γεωργάκι Καρκαβέλα.*
ΣΥΝΕΡΓ. Γ. Καρκαβέλας.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μονή Μεταμορφώσεως, 1675, Κάλαμος, Ἀττική[1].

1. Λαζαρίδης 1969, 97.

Μπωγιάκης Μιχάλης

ΒΙΟΓΡ. Τήν ὑπογραφή του ἔφερε εἰκόνα τῶν Ἀρχαγγέλων καί ἁγίων Γεωργίου καί Δημητρίου στήν κατοχή τοῦ ἀρχαιοπώλη Κύτικα στήν Ἀθήνα[1]. Δέν ὑπάρχουν στοιχεῖα γιά τή χρονολόγηση καί τόν τόπο πού βρίσκεται σήμερα ἡ εἰκόνα.

1. Σισιλιᾶνος 1935, 159.

Μυριανθεύς Μιχαήλ 1799-1832

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.
ΥΠΟΓΡ. *αωκθ΄ Χείρ τοῦ Μυριανθέως Χ^ιι Μιχαήλ τοῦ ἐνενήκοντα καί ἕξ ἐτῶν* (εἰκ. 1), *χείρ Μιχαήλ Προσκυνητοῦ* (εἰκ. 2), *χείρ Μιχαήλ προσκυνητοῦ Μ(υ)ρ(ι)αν(θέ)α, αωλβ΄ ὁ ζωγράφος ἦν ἐτῶν 97* (εἰκ. 4).
ΣΥΝΕΡΓ. Λαυρέντιος (5).
ΒΙΟΓΡ. Τό 1799 διακόσμησε μέ πίνακες μέ ζωγραφιστά ἄνθη τήν Ἁγία Τράπεζα τῆς μονῆς Ἁγίου Ἡρακλειδίου στό χωριό Πολιτικό τῆς ἐπαρχίας Λευκωσίας στήν Κύπρο[1], μαζί μέ τόν Λαυρέντιο (5)*. Σύμφωνα μέ τίς ὑπογραφές τῶν εἰκόνων του, τό 1832 ἦταν 97 ἤ 99 ἐτῶν (βλ. εἰκ. 1, 4).
ΕΙΚΟΝΕΣ Κύπρος: 1) ΘΚ Ὁδηγήτρια, 1829 2) ΧC, 1830 3) Ἅγιος Τυχικός, χ. Μέσανα[2] 4) Τρύφων, 1832, ν. Χρυσορρωγιάτισσας[3].

1. Τσικνόπουλλος 1967, 64 **2.** Τσικνόπουλλος 1964-65, 185 **3.** Τσικνόπουλλος 1964-65, 140.

Μύρων Ἰωάννης τέλη 18ου αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Σίφνος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ δέ Ἰωάννου Μύρωνος Σιφνέου.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Ἐλεούσα, τέλη 18ου αἰ., ν. Ἁγίου Γεωργίου, Χώρα, Σέριφος[1].

1. Δρανδάκης 1964α, 430.

Μυτιληναῖος Γεώργιος 1505
(Metilineo Georgio).

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor καί cantor (ψάλτης).
ΒΙΟΓΡ. Στά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας μνημονεύεται σέ διαθήκη τῆς 27ης Ἰουνίου 1505 ἡ *Margeta, uxor maistro Georgio Metilineo, cantor, punctor*[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 318, ἀρ. 19.

Σημείωση: Τό 1543 ἀναφέρεται στά μητρῶα ἐγγράφων τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητας Βενετίας ἕνας *Ser Zorzi Mitilineo da Napoli de Romania*, χωρίς νά δηλώνεται ἡ ἐπαγγελματική του ἰδιότητα (Μαυροειδῆ 1976, 81, 281, ἀρ. 664).

Μυτιληναῖος Διάκος 1491
(Mitilineo Diaco)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΒΙΟΓΡ. Τό 1491 μνημονεύεται ὁ *Mitilineo Diaco* ὡς κάτοικος Βούργου Χάνδακα[1].

1. Cattapan 1972, 208, ἀρ. 118.

Μυτιληναῖος Δούκας βλ. *Δούκας**

Μωραΐτης Ἀνδρέας 1763(;) - 1803(;)[1]

ΚΑΤΑΓ. Λευκάδα.
ΠΑΤΡ. Παναγιώτης.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἀνδρέου Μοραήτι* (εἰκ. 2, 6).

143. Μωραΐτης Ἀνδρέας, Ἡ Ψηλάφηση τοῦ Θωμᾶ, εἰκ. ἀρ. 7.

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τό καπιτολάριο τοῦ ναοῦ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Λευκάδας, τό 1791 ὁ πατέρας του *Παναγιώτης Μωραΐτης ταμπάκης ἐγράφθη ὡς ἄνωθεν ἐπειδή ὁ υἱός του Ἀνδρέας ἐζωγράφισεν τόν Ἅγιον Μᾶρκο καί τήν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου εἰς τό παρόν λίμπρο.* Γνωρίζομε ὅτι νυμφεύθηκε δύο φορές, τή δεύτερη τό 1799. Στό ληξιαρχικό βιβλίο τῆς μητροπόλεως Λευκάδας, στίς 2 Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1803 (κατά Ροντογιάννη), σημειώνεται: *ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ ὁ Ἀνδρέας Μωραΐτης χρονῶν σαράντα καί ἐτάφη σιμά τοῦ ναοῦ τῆς Εὐαγγελιστρίας στό καμπαναριό*[2].

ΕΙΚΟΝΕΣ Λευκάδα: 1) Ἀνάσταση ΧΣ, ν. μητροπόλεως (ἀπό ν. Παντοκράτορος) 2-7) Ἀνάσταση Λαζάρου, Ἀνάληψη ΧΣ, Βαϊοφόρος, Μυστικός Δεῖπνος, Μυροφόρος καί Ψηλάφιση Θωμᾶ, μουσεῖο (ἀπό ν. Παντοκράτορος)[3] 8) Θυρόφυλλα (ἀποδ.), ν. Παντοκράτορος 9) ΧΣ (ἀποδ.) καί 10) ΘΚ (ἀποδ.), ν. Ἁγίου Ἰωάννου, χ. Δρυμώνας[4].

1. Οἱ χρονολογίες γεννήσεως καί θανάτου τοῦ ζωγράφου κατά Ροντογιάννη 1974, 403 **2.** Ροντογιάννης, *ὅ.π.* **3.** Ροντογιάννης 1974, 403-404, πίν. 118-119 **4.** Ροντογιάννης 1974, 404.

Μωυσῆς (1) 1643

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.

ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός καί ἐπιστήμης τῶν εὐτελεστάτων ἐν ἱερομονάχοις Μωϋσῆ, Γρηγορίου, Νεοφύτου, Γερασίμου καί Μηνᾶ ἱεροδιακόνου.*

ΣΥΝΕΡΓ. Γεράσιμος (2), Γρηγόριος (4), Μηνᾶς (4) καί Νεόφυτος (3).

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μονή Σταυροῦ, 1643, Ἱεροσόλυμα[1].

1. Παπαδόπουλος 1905, 666.

Μωυσῆς (2) 1761-1762

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.

ΙΔΙΟΤ. Ἀρχιμανδρίτης.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μωϋσί ταπεινοῦ ἀρχιμανδρίτου τοῦ Κρητός* (εἰκ. 1, 2).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἁγία Τριάς καί Θεία Λειτουργία, 1761 καί 2) ΘΚ ἔνθρονη, 1762, Museo Civico, Λιβόρνο, Ἰταλία[1].

1. *Museo Civico 1978*, 84, 86, ἀρ. 33, 34.

Μωυσῆς (3) 1761-1769

ΚΑΤΑΓ. Ἕλληνας (;).

ΒΙΟΓΡ. Σέ εἰκόνα τῆς μονῆς Ἁγίας Παρασκευῆς στό χ. Βλάστη (Ντομαβίστι) Κοζάνης ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή: *176α Ἠαν(ουα)ρίου 8... ἦλθεν ὁ Μοϋσις ἱερομόναχος καί ἐκυνούργοσεν τό παλαιόθεν ἐριπομένο μοναστήριον. Ἡ πατρίδα του ἐπαρχία ἐκ Μπελιγράδι καί ἐζογράφ(ι)σεν καί τήν παροῦσαν ἰκόνα... ἐτεληοθη 1769 Νοεμβρίου 25*[1].

1. Καλινδέρης 1940, 31· Μακρῆς 1981, 23.

Ναούμ 1780-1783

ΚΑΤΑΓ. Κορυτσά, Ἀλβανία.

ΠΑΤΡ. Ἀθανάσιος (5)*.

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.

ΥΠΟΓΡ. *Ἀθανασίου καί τοῦ αὐτοῦ υἱοῦ Ναούμ τῶν ἐκ Κορυτσᾶς ἀμφοτέρων ζωγράφων ἀρίστων* (τοιχ. 1), *ἐπιμελεία τῶν ὀρθοδόξων ζωγράφων τοῦ τιμίου Κωνσταντίνου καί κυροῦ Ἀθανασίου καί Ναούμ λογιωτάτου τῶν ἐκ Κορυτσᾶς* (τοιχ. 2).

ΣΥΝΕΡΓ. Ἀθανάσιος (5), πατέρας του, καί Κωνσταντίνος (16), θεῖος του.

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Παναγίας, 1780, χ. Κλεινοβός Καλαμπάκας, Τρίκαλα[1] 2) Καθολικό μονῆς Ξηροποτάμου, 1783, Ἄθως[2].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1982, 423 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 113.

1. Ἀνέκδοτος χφ. κώδικας Ἁγίας Παρασκευῆς Κλεινοβοῦ **2.** Millet-Pargoire-Petit 1904, ἀρ. 542· Εὐδόκιμος 1926, 134· Dhamo 1984, 12-13· Πολυβίου 1986, 56-57 καί 1987, 67-68.

Νάσης Ζήσιμος 1699-1709

ΥΠΟΓΡ. *χιρ Ζησίμου Νασι* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ ἔνθρονη, 1699 2) Ἅγιοι Ἀνάργυροι, 1709, ἰδιωτική συλλογή Σακελλαρίδη, Ἀθήνα (ἀπό Κεφαλονιά)[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1976.

Νατάλιος 1708-1[7]19

ΚΑΤΑΓ. Ἄργος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ναταλίου* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Γέννηση, 1708 καί 2) Ἰω Πρόδρομος, ν. Ἑλκομένου, Μονεμβασία[1] 3) ΧΣ Ἑλκόμενος, 1[7]19, ν. Ἁγίου Δημητρίου, χ. Χρύσαφα, Λακωνία[2].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 258 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 116.

1. Ζησίου 1909, 115· Καλογερόπουλος 1926, 112· Βέης 1932, 83· Γιαννακόπουλος-Παρασκευόπουλος 1959, 48 **2.** *Μαλεβός* 5, 1925, ἀρ. 50, 399-400· Χατζηδάκης 1977α, 91, σημ. 2.

Ναυπλιώτης Ἐμμανουήλ 1784-1786

ΥΠΟΓΡ. *χύρ Μανουήλ Ναυπλιώτη* (εἰκ. 1), *χείρ Ἐμμανουήλ Ναυπλιώτου* (εἰκ. 2).
ΒΙΟΓΡ. Ἴσως ταυτίζεται μέ τόν Ἐμμανουήλ(3)* ἤ τόν Ἐμμανουήλ(5)*.
ΕΙΚΟΝΕΣ Μύκονος: 1) ΧΣ, 1784, Παναγία Τουρλιανή, Ἄνω Μερά[1] 2) Ἅγιοι Ἀνάργυροι, 1786, ν. Ἁγίων Ἀναργύρων 3) ΘΚ, ν. Παραπορτιανῆς, Χώρα[2].

1. Στέκας 1947, 24 **2.** Πληροφορία Ἀλ. Ξύδη.

Νεγρίνης Σάββας βλ. *Παλλαδᾶς Ἱερεμίας*

Νέδελκος 1795

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, ἱστοριογράφος.
ΥΠΟΓΡ. *Ἐζωγραφήθη δέ παρά τοῦ θαυμαστοῦ ζωγράφου Νεδέλκου τοῦ ἀγχίνοος καί ἱστοριογράφου.*

144. Νατάλιος, ΧΣ Ἑλκόμενος, εἰκ. ἀρ. 3.

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Τράπεζα μονῆς Προδρόμου, 1795, Σέρρες[1].

145. Νεῖλος, Ἱστορία τοῦ Ἰωσήφ, εἰκ.

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 255 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 112.

1. Ζησίου 1913, 170· Στρατῆ 1989, 11 καί 1994, 44-45.

Νεῖλος 1642-1646

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος καί κατόπιν ἀρχιεπίσκοπος, ζωγράφος.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νείλου.*

ΒΙΟΓΡ. Στίς 5 Δεκεμβρίου 1646 ἡ σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐξέλεξε ἀρχιεπίσκοπο *Τζίας καί Θερμίων ...τόν κυρ Νῆλον τόν ζωγράφον*[1].

ΕΙΚΟΝΑ Ἱστορία τοῦ Ἰωσήφ, 1642, μουσεῖο μονῆς Γωνιᾶς Κισσάμου, Κρήτη[2].

1. Γεδεών 1936-38, 106· Μυστακίδης 1936, 219· Ἀποστολόπουλος-Μιχαηλάρης 1987, 289, ἀρ. 580 **2.** Τωμαδάκης-Βογιατζάκης 1931,

146. Νεῖλος, Ἱστορία τοῦ Ἰωσήφ, λεπτομέρεια, εἰκ.

13· Μπορμπουδάκης 1972, 673, πίν. 629α-β· Μπορμπουδάκης 1985, 145-146, εἰκ. 45 καί 1986, ἀρ. 161· Μπορμπουδάκης 1993α, 522-523, ἀρ. 169.

Νεκτάριος (1) 1559

ΙΔΙΟΤ. Μοναχός.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Νεκταρίου μοναχοῦ.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Παρεκκλήσιο Κοιμήσεως, 1559, μονή Βυτουμᾶ, Τρίκαλα[1].

1. Διονύσιος Τρίκκης 1962, 9-12 (διαβάζει λανθασμένα στήν ἐπιγραφή: *Νεκταρίου ἀρχιμανδρίτου*)· Κουρκουτίδου 1967, 313.

Νεκτάριος (2) 1691

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μονή Ἁγίου Δημητρίου Δαμαλᾶ, 1691 (ἐγκαταλελειμμένη), Τροιζηνία[1].

1. Πληροφορία Π. Λαζαρίδη.

Νεκτάριος (3) 1739

ΣΥΝΕΡΓ. Μητροφάνης (3), ἀδελφός του.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Παρεκκλήσιο Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1739, μονή Γρηγορίου, Ἄθως[1].

1. Millet-Pargoire-Petit 1904, 177, ἀρ. 520.

Νεκτάριος (4) 1750-1769

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος (;).
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *Νεκταρίου χείρ ἱεροδιακόνου, Δοσιθέου τοῦ μαθητοῦ Φιλαρέτου* (εἰκ. 1), *χείρ Νεκταρίου ἱεροδιακόνου μαθητοῦ Ἰωαννικίου Φιλαρέτου τοῦ ἱερομονάχου* (εἰκ. 2), *χείρ Νεκταρίου ἱεροδιακόνου μαθητοῦ Ἰωαννικίου καί Φιλαρέτου τῶν ἱερομονάχων* (εἰκ. 3), *χειρί τοῦ Νεκταρίου* (εἰκ. 4), *Νεκταρίου ἱερομονάχου χύρ* (εἰκ. 5), *Νεκταρίου ἱερομονάχου* (εἰκ. 6).
ΣΥΝΕΡΓ. Δοσίθεος (2), Φιλάρετος (2).
ΒΙΟΓΡ. Μαθητής τοῦ Ἰωαννικίου (6) καί δάσκαλος τῶν Αὐξεντίου (2)* καί Νικοδήμου (6)*. Τό 1768 ἦταν πρωτοσύγκελλος τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου [βλ. καί Νικόδημος (6)*].
ΕΙΚΟΝΕΣ Κ ύ π ρ ο ς: 1) Τέμπλο, 1750, χ. Καπέδες[1] 2) ΧΣ Ἐσταυρωμένος, 1754 καί λυπηρά, ν. Ἁγίας Νάπας, Λεμεσός[2] 3) Δέηση, 1757, ν. Ἁγίου Ἰωάννου Εὐαγγελιστοῦ, χ. Μία Μηλιά[3] 4) Ἅγιοι Πάντες, 1760, μονή Θεοτόκου τοῦ Μαχαιρᾶ[4] 5) Τρεῖς Ἱεράρχες, 1769, ν. Ἁγίας Τριάδας, χ. Ριζοκάρπασον[5] 6) ΘΚ *Σφαλαγγιώτισσα*, 17[80], μονή Παναγίας Σφαλαγγιωτίσσης[6].

1. Τσικνόπουλλος 1967β, 64 **2.** Πληροφορία Σ. Σοφοκλέους 1986 **3.** Talbot-Rice 1937, 61, ἀρ. 99, εἰκ. 36 **4.** Τσικνόπουλλος 1968, 122 **5.** Πληροφορία Χρ. Μπαλτογιάννη 1966 **6.** Πληροφορία Σ. Σοφοκλέους 1986.

Νεόφυτος βλ. *Στρελίτσας - Μπαθᾶς Νεόφυτος*

Νεόφυτος (1) 1559

ΙΔΙΟΤ. Μοναχός.
ΥΠΟΓΡ. *Νεοφύτου μοναχοῦ* (μικρ. 1, 2).
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Εὐαγγελιστάριο ἀρ. 303, 1559, μονή Διονυσίου[1] καί 2) Εὐαγγελιστάριο ἀρ. 122, 1559, μονή Ξηροποτάμου, Ἄθως[2].

1. *Θησαυροί Ἁγίου Ὄρους Α΄*, 427, εἰκ. 159 **2.** *Θησαυροί Ἁγίου Ὄρους Α΄*, 477, εἰκ. 429.

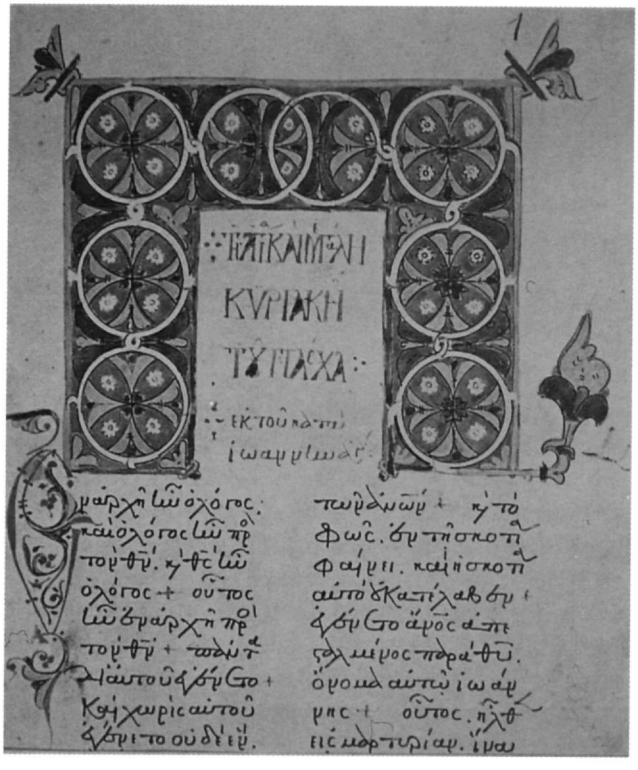

147. Νεόφυτος (1), μικρογραφία ἀρ. 1.

Νεόφυτος (2) 1616

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *ἐλιτουργήθ(η) διά χειρός Νεοφύτου ἱερομονάχου.*
ΕΙΚΟΝΑ Τρίπτυχο προθέσεως, 1616, μονή Βατοπεδίου, Ἄθως[1].

1. Millet-Pargoire-Petit, 1904, 48, ἀρ. 156.

Νεόφυτος (3) 1643

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός καί ἐπιστήμης τῶν εὐτελεστάτων ἐν ἱερομονάχοις Μωϋσῆ, Γρηγορίου, Νεοφύτου, Γερασίμου καί Μηνᾶ ἱεροδιακόνου.*
ΣΥΝΕΡΓ. Γεράσιμος (2), Γρηγόριος (4), Μηνᾶς (4) καί Μωυσῆς (1).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μονή Σταυροῦ, 1643, Ἱεροσόλυμα[1].

1. Παπαδόπουλος 1905, 666.

Νεόφυτος (4) 1703

ΙΔΙΟΤ. Ἱεροδιάκονος.
ΥΠΟΓΡ. *χήρ Νεοφύτου ἱεροδιακόνου.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ *Κυρία τῶν Ἀγγέλων* (δίζωνη εἰκόνα μέ τή Θεοτόκο ἔνθρονη, Βρεφοκρατούσα καί τούς Πέτρο, Παῦλο, Νικόλαο, Σπυρίδωνα καί Χαράλαμπο), 1703, ν. Σχολῆς Εὐελπίδων, Ἀθήνα[1].

1. Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1976β, 16 καί 1977α, 159-160, εἰκ. 7.

Νεόφυτος (5) 1762-1771

ΚΑΤΑΓ. Σύρος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος, ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νεοφύτου τοῦ ἐκ Σύρας* (εἰκ. 1, 2).
ΒΙΟΓΡ. Μοναχός καί χαρτοφύλακας στή μονή Παναχράντου Ἄνδρου. Ἐργάσθηκε στήν ἀνακαίνιση τῆς μονῆς Ἁγίου Νικολάου στό ἴδιο νησί, σύμφωνα μέ ἀπόδειξη σέ κώδικα τῆς μονῆς: *1764 Μαΐου 16 ἔλαβα*

148. Νεόφυτος (4), ΘΚ ἔνθρονη, ἀπόστολοι καί ἅγιοι, εἰκ.

ἀπό τόν ἅγιον σκευοφύλαξ εἰς τά ἄσπρα ὁποῦ ἔχω νά λαμβάνω εἰς τήν δούλευσίν μου γρόσια σαράντα. Νεόφυτος ζωγράφος ἔλαβα[1]. Στό ἴδιο φύλλο τοῦ κώδικα ὑπογράφει: *Νεόφυτος ἱερομόναχος φρέρης ἔλαβα*[1]. Σύμφωνα μέ πράξη τοῦ ἔτους 1771, πού σώζεται στόν κώδικα τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἄνδρου καί Σύρου, προχειρίσθηκε σέ ἀρχιμανδρίτη[2].

ΕΙΚΟΝΕΣ Ἄ ν δ ρ ο ς: 1) Χαράλαμπος, 1762, ν. Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, χ. Ὑψηλό[3] 2) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, ν. Ἁγίου Ἰωάννου, χ. Κόρθι[4].

1. Πολέμης 1962, 741 2. Πολέμης 1962, 741-742 3. Πασχάλης 1925, 26 4. Πολέμης 1962, 741.

Νεόφυτος (6) 1776

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρῶν τῶν ἐλαχίστων ἱερομονάχων Γαβριήλ και Νεοφύτου.*
ΣΥΝΕΡΓ. Γαβριήλ (8).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Παρεκκλήσιο Προδρόμου, 1776, μονή Φιλοθέου, Ἄθως[1].

1. Σμυρνάκης 1903, 584· Millet-Pargoire-Petit 1904, ἀρ. 300.

Νεόφυτος (7) 1781-1787

ΚΑΤΑΓ. Σύμη.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *Νεοφύτου ἱερομονάχου* (εἰκ.), *χείρ Νεοφύτου ἱερομονάχου ἀπό Σύμης* (τοιχ. 1).
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ ἔνθρονη, μονή Παναγίας Ἐλεούσας, χ. Καλυθιές, Ρόδος[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) μονή Ἐλεούσας, 1781, χ. Καλυθιές (τώρα στό στρατόπεδο), Ρόδος[2] 2) ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1787, χ. Μικρό Χωριό, Τῆλος[3]. Ἀποδίδονται: 3) ν. Ἁγίου Ἰωάννου, χ. Μεσοχώρι, Κάρπαθος 4) ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Ἔλυμπος, Κάρπαθος 5) ν. Ἁγίου Ἰωάννου Ἀρμᾶ, Νίσυρος 6) μονή "οἱ Σιῶνες", Νίσυρος[4].

1. Πληροφορία 4ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων 2. Ὀρλάνδος 1948, 213 (χρονολογία: 1741)· Κόλλιας 1975, 375· Κουτελάκης 1977, 8-9· Βολανάκης 1978, 413 (χρονολογία: 1741)· Papavassiliou 1991, 326, σημ. 86 3. Κόλλιας, *ὅ.π.· Ζωγραφική στή Ρόδο* 1988 (χ. ἀρ. σελ.) 4. Κουτελάκης 1982α, 463. Γιά τούς ναούς τῆς Νισύρου βλ. Κέντρης 1982, 61-73, εἰκ. 1-18 καί Κουτελάκης 1991, 122 (ἁπλή μνεία τοῦ ζωγράφου).

Νεόφυτος (8) 1784

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νεοφύτου ἱερομονάχου.*
ΕΙΚΟΝΑ Εἰρήνη, 1784, συλλογή Σπ. Λοβέρδου (τώρα Κ. Κουταρέλη), Κηφισιά, Ἀθήνα.

1. Σισιλιᾶνος 1935, 160.

Νεόφυτος (9) 1791-1804

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο.
ΙΔΙΟΤ. Μοναχός σιναΐτης.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νεοφύτου Σιναΐτου τοῦ ἐκ Χάνδακος Κρήτης* (εἰκ. 1, 2), *καί Νεοφύτου μοναχοῦ ζωγράφου κρητός τοῦ Σιναΐτου παρ' οὗ ἐζωγραφήθησαν πρός ὡραϊσμόν καί εὐπρέπειαν τοῦ θείου ναοῦ τούτου καί ψυχικήν ἡμῶν σωτηρίαν* (ὀροφή).
ΒΙΟΓΡ. Ἴσως ταυτίζεται μέ τόν Νεόφυτο (11)*.
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς μέ Ἀρτέμιο καί Εἰρήνη, 1791 καί 2) ΘΚ Γαλακτοτροφούσα μέ Νεῖλο καί Νεόφυτο, 1804, παρεκκλήσιο Ἁγίας Μαρίνας, καθολικό μονῆς Σινᾶ[1] 3-4) ΧC καί ΘΚ, παρεκκλήσιο Ἁγίου Γεωργίου, μονή Σινᾶ[2].
ΟΡΟΦΗ 1804, παρεκκλήσιο Ἁγίου Γεωργίου, μονή Σινᾶ (κάηκε)[3].

Σημείωση: Ὁ Παντελάκης (1938, 177) ἀναφέρει εἰκόνες τῶν ἁγίων Προκοπίου καί Εἰρήνης στό καθολικό τῆς μονῆς Σινᾶ, εἰκόνα Θεοτόκου τῆς Βάτου, καθώς καί ἄλλη μία εἰκόνα στό παρεκκλήσιο τῆς Ἁγίας Μαρίνας στήν ἴδια μονή.

1. Σημ. Μ.Χ. 1962 2. Οἱ εικόνες, ἐπιζωγραφήσεις παλαιῶν εἰκόνων, δέν κάηκαν ὅταν κάηκε τό παρεκκλήσιο τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἡ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ καθαρίσθηκε ἀπό τήν ἑλληνική ἀποστολή τοῦ Σινᾶ τό 1967 καί ἀναδείχθηκε μία σημαντική εἰκόνα μέ δύο στρώματα, τοῦ 12ου καί τοῦ 15ου αἰώνα: M. Chatzidakis, Another icon of Christ in Sinai, *Byzantine East, Latin West, Art-Historical Studies in Honor of Kurt Weitzmann*, Princeton University, 1995, 487-490 3. Ἄμαντος 1928, 61, σημ. 2· Rabino 1938, 107, ἀρ. 81· Κουφοπούλου-Μυριανθέως 1994, 153.

Νεόφυτος (10) 1793

ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Νεοφύτου.*
ΕΙΚΟΝΑ ΧC, 1793, ν. Ἁγίου Νικολάου Στρατῆ, Πάτμος[1].

1. Κρητικός 1956-57, 128.

Νεόφυτος (11) 1815

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Ἀρχιμανδρίτης.
ΒΙΟΓΡ. Μοναχός, κατοικοῦσε στή μονή Θεοτόκου τοῦ Κάστρου Λέρου, ὅπου τόν σκότωσαν οἱ Τοῦρκοι[1]. Ἴσως ταυτίζεται μέ τόν Νεόφυτο (9)*.
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧC Ἐσταυρωμένος 2) ΧC, ΘΚ, Σάββας 3) Μάρκος, μονή Ἁγίου Γεωργίου, Κάιρο[2] 4) Μάρκος, 1815, μονή Ἁγίου Σάββα, Ἀλεξάνδρεια[3].

1. Παρασυρᾶς 1938, 30 2. Μαζαράκης 1932, 272 3. Μιχαηλίδης 1950, 133, 138.

Νήφων βλ. *Στρελίτσας Νεόφυτος*

Νήφων 16ος αἰ.

ΙΔΙΟΤ. Μοναχός, ζωγράφος, κωδικογράφος.
ΥΠΟΓΡ. *...ρυπαρός καί τάλας μοναχός τάχα καί ζωγράφος ὁ τρισάθλιος.*
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΕΣ Κώδικας Gr. 2558, 16ος αἰ., Bibliothèque Nationale, Παρίσι[1].

1. Gardthausen-Vogel 1909, 334.

Νίκανδρος 17ος αἰ.

ΙΔΙΟΤ. Μοναχός.
ΥΠΟΓΡ. *πόνος Νικάνδρου μοναχοῦ καί γέροντος.*
ΕΙΚΟΝΑ ΧC *ὁ Γλυκύς*, μονή Σιμωνόπετρας, Ἄθως[1].

1. Κίσσας 1991, 190, εἰκ. 125.

Νίκαρχος(;) 1675(;)

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νικάρχου ἱερομονάρχου.*
ΕΙΚΟΝΑ Πεντηκοστή, 1675(;), τ. συλλογή Σαρόγλου, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[1].

1. *ΕΕΒΣ* ΙΗ΄, 1948, 299. Ἡ γνησιότητα τῆς ὑπογραφῆς τῆς εἰκόνας ἀμφισβητεῖται (σημ. Μ.Χ.).

Νικήτας βλ. *Σέπης Νικήτας*

Νικηφόρος (1) 1550

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΕΙΚΟΝΑ Ἐπιτάφιος Θρῆνος, 1550 τ. συλλογή Σαρόγλου, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[1].

1. *ΕΕΒΣ* ΙΗ΄, 1948, 299. Ἡ γνησιότητα τῆς ὑπογραφῆς τῆς εἰκόνας ἀμφισβητεῖται, καθώς καί ἡ χρονολογία (σημ. Μ.Χ.).

Νικηφόρος (2) 1586

ΙΔΙΟΤ. Μοναχός.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Νικηφόρου μοναχοῦ.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μονή Προφήτου Ἠλιοῦ, 1586, κοντά στό χ. Γεωργουτσάδες (Β. Ἤπειρος), Ἀλβανία[1].

1. Πουλίτσας 1928, 61.

Νικηφόρος (3) 1631

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος, εἰκονογράφος.
ΠΑΤΡ. Χριστόφορος.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται σέ κώδικα τοῦ 1631 τῆς μονῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης Ζακύνθου (μετόχι τῆς μονῆς Σινᾶ): *δ' ἐξόδου δέ Νικηφόρου ἱερομονάχου τοῦ Χριστοφόρου καί εἰκονογράφου ἐν τῇ Μονῇ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τῶν Σιναϊτῶν*[1].

1. Κατραμῆς 1880, ί60.

Νικηφόρος (4) 1653

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Μοναχός μονῆς Σαββαθιανῶν.
ΒΙΟΓΡ. Σέ εἰκόνα τοῦ Προδρόμου, στήν ἀπογραφή ἀντικειμένων πού ἀνῆκαν στό μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου τῶν Σαββαθιανῶν τό 1653 στήν Κρήτη ἀναφέρεται: *Alli icona o Prodromos, camoma tu patera Nichiforo*[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1975α, 100, σημ. 516.

Νικηφόρος (5) 1709

ΚΑΤΑΓ. Θεσσαλονίκη.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *Νικηφόρος ἱερομόναχος ἔγραψεν ἐκ Θεσσαλονίκης.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ, 1709, μονή Παναγίας Λεσινιώτισσας, χ. Παλαιοκάτουνα, Αἰτωλοακαρνανία[1].

1. Kissas 1983, 466.

Νικηφόρος (6) 1732-1775

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νικηφόρου ἱερομονάχου Κυπρίου* (εἰκ. 1, 3), *χείρ Νικηφώρου ἱερωμονάχου Κύπρου* (εἰκ. 13, 14,

149. Νικηφόρος (6), Ὕψωση Τιμίου Σταυροῦ, εἰκ. ἀρ. 13.

15), *χείρ Νικηφόρου ἱερομονάχου καί προσκυνητής Παναγίου Τάφου* (εἰκ. 9).
ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀθήνα: 1) Ἀβέρκιος, Ἐλευθέριος καί Στυλιανός, 1741, οἰκία Χ. Μπούρα[1] 2) Εἰκόνα, 1752, ἰδιωτική συλλογή[2] Θήρα: 3) Κοίμηση ΘΚ, 1743, ν. Παναγίας Καστριανῆς, χ. Καστρί[3] 4) ΘΚ Θεοσκέπαστη, 1749, μονή Ἁγίου Νικολάου, χ. Μεροβίγλι[4] Κίμωλος: 5) Προσκυνητάριο, 1751, ν. Ὁδηγήτριας[5] Κύπρος: 6) ΧΣ, 1732 καί 7) Ἰω Εὐαγγελιστής (ἀποδ.), ν. Παναγίας, χ. Φλάσου[6] Μῆλος: 8) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, 1775, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου ἢ Μέσα Παναγιᾶς (Σκοινιώτισσας), Παλαιόχωρα[7] Παλαιστίνη: 9) Δωδεκάορτο, 1732, παρεκκλήσιο Ἁγίων Ἀποστόλων, Πανάγιος Τάφος, Ἱεροσόλυμα[8] Σίκινος: 10) Ἁγία Τριάς, 1742 καί 11) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, ν. Παντανάσσης, Χώρα[9] 12) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, ν. Σταυροῦ[10] Σίφνος, χ. Ἀπολλωνία: 13) Ὕψωση Τιμίου Σταυροῦ, 1740, ν. Ὑψώσεως Σταυροῦ[11] 14) ΧΣ Παντοκράτωρ, 1747, ν. Ἁγίου Ἀθανασίου[12] 15) Δέηση, 1763, ν. Μεταμορφώσεως Χριστοῦ[13] 16) Θεόδωρος καί 17) Ἁγία Τριάς, ΘΚ καί Ἰω Πρόδρομος, ν. Παναγίας Μπορούς[14] Ἐξάμπελα: 18) ΧΣ, ΘΚ, Βαρβάρα, 1759[15] καί 19) ΘΚ Ρόδον τό Ἀμάραντον, ν. Ἁγίας Βαρβάρας[16] 20) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, ν. Παναγίας[17] Ἀρτεμώνας: 21) Ἰω Θεολόγος, ν. Ἁγίου Κωνσταντίνου[18] 22) Κοίμηση ΘΚ, ν. Θεοτόκου τῆς Κόγχης[19].

1. Πληροφορία Χ. Μπούρα **2.** Σημ. Μ.Χ. **3.** *ΕΕΒΣ Β΄*, 1925, 324 **4.** Δρανδάκης 1964α, 432 **5.** Ράμφος 1972, 333 **6.** Talbot-Rice 1937, 60, ἀρ. 22, πίν. 43 **7.** Χατζιδάκης 1927, 196· Βάος 1964, 72 **8.** Σημ. Μ.Χ. 1962 **9.** Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων **10.** Γαβαλᾶς 1885, 48 **11.** Δρανδάκης 1964α, 421· Ἀλιπράντης 1979, 22, ἀρ. 3, πίν. 1 καί Γ΄ **12.** Δρανδάκης, *ὅ.π.*· Ἀλιπράντης 1979, 15-16 **13.** Ἀλιπράντης 1979, 18, ἀρ. 2 **14.** Πληροφορία Ὄλγας Μηναΐδη 1971 **15.** Δρανδάκης 1964α, 421 **16.** Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων **17.** Δρανδάκης, *ὅ.π.* **18.** Δρανδάκης, *ὅ.π.* **19.** Δρανδάκης, *ὅ.π.*

Νικηφόρος (7) 1739

ΚΑΤΑΓ. Ἀχρίδα.
ΙΔΙΟΤ. Ἱεροδιάκονος.
ΥΠΟΓΡ. *Διά χειρός ἱεροδιακόνου Νικηφόρου Ἀχριδινοῦ.*
ΕΙΚΟΝΑ ΧΣ, 1739, Ἀχρίδα[1].

1. Ἀλεξούδης 1891-95, 537.

Νικηφόρος (8) 1755

ΙΔΙΟΤ. Ἀναγνώστης.
ΒΙΟΓΡ. Στόν β΄ κώδικα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου τοῦ Ἀπάνου στήν πόλη τῆς Ζακύνθου ἀναφέρεται: *1755, ἔδωσα τοῦ Ἀναγνώστη Νικηφόρου ὁποῦ ἐζωγράφισε τούς ἀγγέλους τ(ῶν) καντηλιῶνε ρ(εάλια) 1, ἄσπρα 50*[1].

1. Κονόμος 1967, 29.

Νικηφόρος (9) 1786

ΥΠΟΓΡ. *Χειρ Νικηφόρου* (εἰκ.).
ΒΙΟΓΡ. Ἴσως ταυτίζεται μέ τόν ἑπόμενο ζωγράφο.
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Βρεφοκρατούσα, 1786, *Μουσεῖο Τέχνης, Βουκουρέστι*[1].

1. Πληροφορία Δ. Δεληγιάννη.

Νικηφόρος (10) 1788-1806

ΙΔΙΟΤ. Μοναχός ἁγιορείτης.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νικηφόρου* (εἰκ. 2, 3, 4· τοιχ. 1, 2, 3), *χείρ Νικηφόρου ζωγ(ράφου)* (χαλκογραφία).
ΒΙΟΓΡ. Στό Ἅγιον Ὄρος ὑπῆρξε *διδάσκαλος Γερασίμου τινός καί Μητροφάνους*[1] [βλ. Μητροφάνης (6)*].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ Ζωοδόχος Πηγή, 1788, Μουσεῖο Κανελλοπούλου, Ἀθήνα[2] 2) ΘΚ Ρόδον τό Ἀμάραντον, 1792, μονή Ζωοδόχου Πηγῆς, Πάτμος[3] 3) Γεώργιος, 1794, ν. Ἁγίου Γεωργίου, Ρεντίνα, Καρδίτσα[4] 4) ΘΚ Δεξιοκρατούσα, 1806, μονή Χρυσοπηγῆς, Χανιά[5] 5) ΘΚ Ὁδηγήτρια, συλλογή Sekulić, Βελιγράδι[6] 6) Ἰγνάτιος, ν. Παναγίας, Ἁγιάσος, Μυτιλήνη καί 7) Ἁγία Τριάς, ν. Ἁγίας Μαρίνας, χ. Ἁγία Μαρίνα, Μυτιλήνη[7].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Ἐξωνάρθηκας μονῆς Ἰβήρων, 1795[8] καί 2) Καθολικό, μονή Ἰβήρων, Ἄθως[9] 3) Καθολικό, μονή Λειμῶνος, 1800, Μυτιλήνη[10].
ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΑ Γεώργιος, 1798· ἀντίτυπα: 1) Μονή Ξενοφῶντος, Ἄθως 2) συλλογή Ντ. Παπαστράτου καί 3) συλλογή Γ. Παπᾶ, Ἀθήνα· καί στίς μονές 4) Βατοπεδίου 5) Ξενοφῶντος καί 6) Χιλανδαρίου, Ἄθως[11].

1. Σμυρνάκης 1903, 469 **2.** Μπρούσκαρη 1985, 175 **3.** Πληροφορία διακόνου Χρυσοστόμου Φλωρεντῆ **4.** Quinn 1902, 63· Σπυρόπουλος 1931, 182 **5.** Σημ. Μ.Χ. 1972 **6.** Radojčić 1967, ἀρ. 93, πίν. XXVIII **7.** Κλεόμβροτος, περ. *Ποιμήν*, Παράρτημα 1964, 14 καί 1965, 44 **8.** Σμυρνάκης 1903, 469· Millet-Pargoire-Petit 1904, ἀρ. 233 **9.** Σημ. Μ.Χ. 1954 **10.** Σημ. Μ.Χ. 1955 **11.** Παπαστράτου 1986, 478, ἀρ. 508.

Νικηφόρος (11) †1812

ΚΑΤΑΓ. Τρίκαλα Θεσσαλίας.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τόν ἁγιορείτη μοναχό Γ. Βλάχο *εἰσήγαγεν εἰς τό κελλίον τῶν ἁγίων Πάντων* (τῆς μονῆς Καρακάλλου) *τήν ἁγιογραφίαν περί τά τέλη τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος, ἔθανε δ' ἐν τῇ τοῦ Ζωγράφου τῷ 1812 ὅτε τάς τοιχογραφίας ἐποίει τοῦ ναοῦ αὐτῆς*[1]. Ὁ ἴδιος συγγραφέας προσθέτει ἐπίσης ὅτι: *τοῦ Νικηφόρου σώζονται ἔργα τινά ἐπί πινάκων ἐν τῷ ναῷ τοῦ κελλίου, ὧν τινα μικρογραφικά ... ἐκ τῶν ὁποίων σώζονται νῦν: Μελέτιος ὁ Κουτλουμουσιανός, Δημήτριος ὁ Ροστοβίας ἀρχιεπίσκοπος, ὁ Χειμών, συμβολική εἰκών, Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις, πάντα ἐπί κηρωτοῦ, καί ὁ Ἀριστοτέλης ἐπί πίνακος, ἀντίγραφον ἐξ ἀγάλματος*[2].

1. Βλάχος 1903, 256-257, σημ. 2 **2.** Βλάχος, *ὅ.π.*

Νικόδημος βλ. *Ρόκος Νικόδημος*

Νικόδημος (1) 16ος αἰ. (;)

ΕΙΚΟΝΑ ΧC, 16ος αἰ.(;), ἀρχιεπισκοπικό μέγαρο Κύμης, Εὔβοια[1].

1. Ἀλεξίου 1957.

Νικόδημος (2) 17ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη(;).
ΠΑΤΡ. Ἀποστόλης.
ΙΔΙΟΤ. Μοναχός.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νικοδήμου μοναχοῦ τοῦ Ἀποστόλη.*
ΕΙΚΟΝΑ ΧC Παντοκράτωρ, πρίν ἀπό τό 1701, ν. Ἁγίου Ἀθανασίου, χ. Λίθινες Σητείας, Κρήτη[1].

1. Ξανθουδίδης 1903, 83, πίν. Γ΄, ἀρ. 3· Gerola 1905-32, IV, 311.

Νικόδημος (3) 1632

ΚΑΤΑΓ. Πάτμος.
ΙΔΙΟΤ. Μοναχός.

150. Νικόδημος (3), ΘΚ ἔνθρονη, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 1.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νικοδήμου (μον)α(χοῦ).*
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ ἔνθρονη, 1632[1] 2) ΧC (ἀποδ.) 3) Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος (ἀποδ.) 4) Προφήτης Ζαχαρίας (ἀποδ.), ν. Παναγίας τῆς Διασώζουσας, Χώρα, Πάτμος[2].

1. Χατζηδάκης 1977α, 152, ἀρ. 118, πίν. 190 2. Κουτελάκης 1986, 76.

Νικόδημος (4) 1680

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *ἀνακαινίσθη καί ἱστορίθη παρά τινος ἐλαχίστου τῶν ἱστοριογράφων ἐκ τῆς ἄνωθεν κειμένης κώμης Γρεβενήτι Ἀθανασίου ἱερέως καί τῶν αὐτῶν ἱερομονάχων κυρίου Νικοδήμου καί κυρίου Ἀνανίου, Δανιήλ ἱεροδιακόνου.*
ΣΥΝΕΡΓ. Ἀθανάσιος (3), Ἀνανίας (3), Δανιήλ (8).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μονή Βουτσᾶς, 1680, χ. Γρεβενίτι, Ἰωάννινα[1].

1. Λαμπρίδης 1887-90, Η΄, 47, σημ. 1 (ἀναφέρει μετά τόν Ἀθανάσιο καί τή χρονολογία 1689)· *ΕΕΒΣ Β΄*, 1925, 329· Ἀθηναγόρας 1929, 18· ἡ σωστή χρονολογία (1680) ἀπό ἀπόγραφο τοῦ Λ. Βρανούση.

Νικόδημος (5) 1682 (;)

ΒΙΟΓΡ. Ἐπιγραφή ἐγχάρακτη σέ πέτρα στή βόρεια ἐξωτερική πλευρά τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς Ἁγίας Τριάδας Μετεώρων ἀναφέρει: *διά χειρός Νικοδήμου μοναχοῦ καί πτοχοῦ ρακενδίτου.* Ἡ ἐπιγραφή ἦταν ἀρχικά ἐντοιχισμένη στό παρεκκλήσιο τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τό ὁποῖο κτίσθηκε καί τοιχογραφήθηκε τό 1682[1]. Ὑπάρχουν ἀμφιβολίες, ἄν ὁ Νικόδημος εἶναι ὁ ζωγράφος ἤ ὁ τεχνίτης πού ἔκτισε τό παρεκκλήσιο τοῦ Προδρόμου[2].

1. Heuzey 1876, ἀρ. 240· Γιαννόπουλος 1926, 89· Σκουβαρᾶς-Μακρῆς 1958, 345, 348· Κοκκίνης 1976, 28-29 2. Νικονάνος 1987, 80.

Νικόδημος (6) 1768-1781

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος(;).
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χειρί ζωγράφων τοῦ παπα-Νικοδήμου καί Αὐξεντίου τῶν συμμαθητευόντων τῷ διδασκάλῳ... Νεκταρίῳ* (εἰκ. 1), *Νικοδήμου ἱερομονάχου χείρ* (εἰκ. 2).
ΣΥΝΕΡΓ. Αὐξέντιος (2).
ΒΙΟΓΡ. Μαθητής τοῦ Νεκταρίου (4)*.
ΕΙΚΟΝΕΣ Κύπρος: 1) Τέμπλο, 1768, ν. Παναγίας, χ. Θελέτρα[1] 2) ΧC, 1781, χ. Πηγή, Ἀμμόχωστος[2].

1. Τσικνόπουλλος 1964-65, 165, 184 καί 1967, 103 2. Πληροφορία Χρ. Μπαλτογιάννη.

Νικόδημος (7) 1828-1836

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ν(ι)κ(ο)δ(ή)μ(ου)* (εἰκ. 1, 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ Κύπρος: 1) Ψηλάφηση Θωμᾶ, 1828, ν. Χρυσορρογιάτισσας[1] 2) ΘΚ Ἐλεούσα, 1836, ν. Τιμίου Σταυροῦ, Μήθθας[2].

1. Τσικνόπουλλος 1964-65, 137 2. Τσικνόπουλλος 1964-65, 182.

Νικόλαος (1) 152[0]

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νικολάου.*
ΕΙΚΟΝΑ Νικόλαος, 152[0], Βυζαντινό Μουσεῖο μητροπόλεως (ἀπό καθολικό μονῆς Ἁγίου Νικολάου, Φιλούσα Καλοκεδάρων, Πάφος, Κύπρος[1]).

1. Τσικνόπουλλος 1964-65, 183 καί 1967α, 100· Παπαγεωργίου 1974, ἀρ. 4, πίν. XXIII. 3 (χρονολογία 1527) καί 1987, εἰκ. ἔγχρωμη.

Νικόλαος (2) 1520
(Nicolo)

ΙΔΙΟΤ. Depentor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφες μαρτυρίες τό 1520 κατέβαλε εἰσφορά στήν Ἑλληνική Ἀδελφότητα Βενετίας[1] (βλ. καί ὁμώνυμους).

1. Μανούσακας 1974, 214, ἀρ. 3.

Νικόλαος (3) 1520-1521

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο.
ΠΑΤΡ. Γαβριήλ.
ΙΔΙΟΤ. Depentor.
ΒΙΟΓΡ. Κατέβαλε εἰσφορά στήν Ἑλληνική Ἀδελφότητα Βενετίας τό 1520 καί 1521[1]. Πιθανῶς ταυτίζεται μέ τόν Nicolo de Gabriel de Candia, πού ἀναφέρεται στά ἀρχεῖα τῆς Κοινότητας στίς ἀρχές τοῦ 16ου αἰώνα[2].

1. Μανούσακας 1974, 214, ἀρ. 4· Πάρδος 1980, 364 καί 192 2. Chatzidakis 1962, 18, σημ. 11.

Νικόλαος (4) 1533-1538

ΙΔΙΟΤ. Depentor.
ΒΙΟΓΡ. Κατέβαλε εἰσφορές στήν Ἑλληνική Ἀδελφό-

τητα Βενετίας κατά τό διάστημα 1533-1538[1] (βλ. καί ὁμώνυμους).

1. Μανούσακας 1974, 216, ἀρ. 16· Μαυροειδῆ 1976, 183, ἀρ. 61.

Νικόλαος (5) 1537

ΙΔΙΟΤ. Depentor.
ΒΙΟΓΡ. Ἔγινε μέλος τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητας Βενετίας στίς 29 Ἰουλίου 1537, ἀφοῦ πλήρωσε μία λίρα καί τέσσερα σολδία[1].

1. Μανούσακας 1974, 217, ἀρ. 19.

Νικόλαος (6) 1561

ΒΙΟΓΡ. Σέ τοιχογραφία στό μετατοπισμένο ναΐσκο τοῦ Ἁγίου Νικολάου στήν Κηφισιά Ἀττικῆς, ὑπάρχει χάραγμα *Νικόλαος ζωγράφος ἔγραψε*, μέ χρονολογία 1561[1].

1. Πληροφορία Λ. Κουνουπιώτου 1988.

Νικόλαος (7) 1570

ΚΑΤΑΓ. Λινοτόπι Καστοριᾶς.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *ἡπο χῆρ, Νικ[ο]λ[ά]ου ζωγράφου ἔκ τώπου Λινοτόπυ ἐλαχ[ί]στου καί ἁμαρτωλού.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Ἱερό τρίκλιτης βασιλικῆς Ἁγίου Δημητρίου, 1570, Παλατίτσια, Ἡμαθία[1].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1953, 311 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 89· Ξυγγόπουλος 1957, 312· Τούρτα 1991, 183-191.

1. Ἀνδρόνικος 1940, 191, 193-194· Παπαζῶτος 1981, 101· Τούρτα 1991, 23-25, 183-191, πίν. 25α, 107-112.

Νικόλαος (8) 1578

ΚΑΤΑΓ. Μπεράτι(;) Ἀλβανίας· βλ. καί Ὀνούφριος (1)*.
ΠΑΤΡ. Ὀνούφριος (1)*.
ΣΥΝΕΡΓ. Ἰωάννης.
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Γέννηση ΧΣ, καθεδρικός ναός, Μπεράτι[1] 2) Τρεῖς Ἱεράρχες, ν. Ἁγίου Νικολάου, Kurjan, Fier, Ἀλβανία[2].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Παναγίας Βλαχέρνας, 1578, Μπεράτι, Ἀλβανία[3] 2) ν. Ἁγίου Νικολάου (συνεργασία μέ Ἰωάννη), Kurjan, Fier, Ἀλβανία[4] 3) ν. Ἁγίου Γεωργίου (συνεργασία μέ Ἰωάννη), Arbanasi, Βουλγαρία[5] 4) ν. Ἁγίου Στεφάνου (ἀποδ.) καί 5) ν. Ὑπαπαντῆς (ἀποδ.), χ. Dhermi, Χειμάρρα, Ἀλβανία[6].
ΒΙΒΛ. Garidis 1989, 200, 203, 211, 238-239, 360· Dhamo 1974, 17 καί 1984, 7-8.

1. Dhamo 1985, 116, ἀρ. 429 **2.** *Art albanais*, ἀρ. 369 **3.** Popa 1966, 774· Dhamo 1974, 41, 43, 45-47 καί 1984, 7 **4.** Popa 1960, 223-229· Dhamo 1974, 48 καί 1984, 7 **5.** Dhamo 1984, 7-8 **6.** Garidis 1980, 524.

Νικόλαος (9) 1587

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, μαΐστρος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα με ἔγγραφες μαρτυρίες τῶν Ἀρχείων Βενετίας, στίς 5 Αὐγούστου 1587 δόθηκε διαταγή στό *μαΐστρο Νικόλαο ζωγράφο*, νά ἐγκαταλείψει τό σπίτι πού νοίκιαζε στό Ἡράκλειο, μόλις θά ἔληγε ὁ χρόνος μίσθωσης[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1977, 183, ἀρ. 39.

Νικόλαος (10) 1588

ΙΔΙΟΤ. Ἱστοριογράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σέ κτητορική ἐπιγραφή τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου στόν Βελβεντό Κοζάνης μέ χρονολογία 1588, ἀναφέρεται *Νικόλαος ὑστοριογράφος*[1]. Στήν ἐπιγραφή ἀναφέρεται ἐπίσης ὅτι στόν Νικόλαο εἶχε ἀνατεθεῖ καί ἡ τοιχογράφιση τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας Βελβεντοῦ, ἡ ὁποία τελικά ἔγινε ἀπό ἄλλους καλλιτέχνες· ἔτσι ὁ ζωγράφος ζημιώθηκε 300 ἄσπρα, τά ὁποῖα εἶχε διαθέσει γιά τήν ἀγορά χρωμάτων, πού εἶχε προμηθευθεῖ ἀπό τήν Ἐλασσόνα[2].

1. Λάμπρος 1924, 214-216 **2.** Μακρῆς 1981, 23.

Νικόλαος (11) 1599

ΚΑΤΑΓ. Λινοτόπι Καστοριᾶς.
ΥΠΟΓΡ. *διά χιρός ἡμῶν ζωγράφου Νικολάου καί Μιχαήλ ἐκ χόρας πόλεος Ληνοτόπι.*
ΣΥΝΕΡΓ. Μιχαήλ (5).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μονή Μακρυαλέξη, 1599, Κάτω Λάβδανη Πωγωνίου, Ἰωάννινα[1].

1. Τούρτα 1986, 8, πίν. 2β καί 1991, 27-28, πίν. 26β, 114-117.

151. Νικόλαος (11), Στηθάρια ἁγίων, τοιχ.

Νικόλαος (12) 1599

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΒΙΟΓΡ. Ζωγράφος στήν Αὐλή τοῦ ἡγεμόνα Μιχαήλ τοῦ Γενναίου[1]. Ἐργάσθηκε στήν Alba Iulia τῆς Τρανσυλβανίας τό 1599[2].
ΒΙΒΛ. Chatzidakis 1953, 28.

1. Πληροφορία Δ. Δεληγιάννη 2. Ştefănescu 1932, 372.

Νικόλαος (13) 1600

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Μεταμορφώσεως, 1600, χ. Παπιανά, Μυτιλήνη[1].

1. Καλοκύρης 1960, 32-35.

Νικόλαος (14) 17ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Καλαμπάκα.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας καί καστρήνσιος.
ΥΠΟΓΡ. *Νικολάου ἱερέως καί Καστρήσιος ἐκ χώρας Σταγῶν.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Παλαιός ν. Ἁγίου Στεφάνου, 17ος αἰ., Μετέωρα[1].

1. Uspenskij 1896, 551 (χρονολογία: 1501/2)· Lampakis 1902, 73 (χρονολογία: 1501)· Γιαννόπουλος 1926, 61-62 (1501)· Χατζηδάκης 1974α, 438 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 97· Νικονάνος 1987, 54.

Νικόλαος (15) 17ος αἰ.(;)

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *Τοῦτο τόν ναόν τόν πανθαύμαστον ὅν θεωρίτε Νικόλαος ἱστόρισε Θεῷ δορίσας ζογράφος.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἀναλήψεως, 17ος αἰ.(;), κάστρο Χώρας, Κάλυμνος[1].

1. Πληροφορία Ἠλ. Κόλλια 1969.

Νικόλαος (16) 1622

ΚΑΤΑΓ. Μακεδονία.
ΣΥΝΕΡΓ. Σέρβος Jovan.
ΕΙΚΟΝΕΣ 1-3) ΧC καί ΘΚ, φύλλο Ὡραίας Πύλης καί σταυρός τέμπλου, μονή Pustinja, χ. Valjavo, Σερβία.

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μονή Pustinja, 1622, χ. Valjano, Σερβία[1].

1. Mirković 1955, 325.

Νικόλαος (17) 1593-1653

ΚΑΤΑΓ. Λινοτόπι Καστοριᾶς.
ΥΠΟΓΡ. *ἠπό χειρός Μηχαήλ ζωγράφου μετά του ηου α-του Κωνσταντινου [καί Νικολοῦ χώρα Λινοτόπη]* (τοιχ. 1), *και ιστορηθη δια χηρος εμου Κωνσταντινου ηυου Μιχαηλ εκ χοριο Λινοτωπίου και μαθητης αυ-του Νικολάου* (τοιχ. 2).
ΣΥΝΕΡΓ. Κωνσταντίνος (3) καί Μιχαήλ (8).
ΒΙΟΓΡ. Μαθητής τῶν προηγουμένων.
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧC καί ἀπόστολοι (ἀποδ.), 1593 καί 2) ΘΚ Βρεφοκρατούσα (ἀποδ.), 1593, μονή Μακρυαλέξη, Κάτω Λάβδανη Πωγωνίου, Ἰωάννινα[1] 3) Γεώργιος (ἀποδ.), Ἀρχαιολογικό Μουσεῖο, Βέροια[2] (ἀπό ν. Ἁ-γίου Δημητρίου, χ. Παλατίτσια, Ἡμαθία).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Ἁγίου Νικολάου, 1630, χ. Σαρα-κήνιστα Λιούντζης[3] καί 2) μονή Προφήτη Ἠλία, 1653, χ. Στεγόπολη Λιούντζης, Ἀλβανία[4].

1. Τούρτα 1992, 54 **2.** Τούρτα 1992, 55 **3.** Πουλίτσας 1928, 75· Ρορα 1966, 55· Τούρτα 1986, 20-21 καί 1991, 34-35 **4.** Πουλίτσας, *ὅ.π.*· Τούρτα 1986, 29-30 καί 1991, 39-40 (γιά τήν ταύτιση τῶν ζω-γράφων τῶν δύο ναῶν βλ. Τούρτα 1986, 21, 266 καί 1991, 34-35)· Γιακουμῆς 1994, 116, εἰκ. 264-267.

Νικόλαος (18) 163[0]-1645/6

ΚΑΤΑΓ. Λινοτόπι Καστοριᾶς.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ δέ ηπάρχει Νικολάου εκ χόρ(ας) Λινοτόπι* (τοιχ. 1), *Νικόλαος ζωγράφος εκ της επαρχίας Κα-στορίας κ(αί) χόρας Λινοτόπι* (τοιχ. 2), *χείρ δέ υπαρ-χη Νικολάου κ(αί) Θεολόγ[η] εξ επαρχεί(ας) Καστο-ρί(ας) εκ χόρ(ας) Λινονό[πι]* (τοιχ. 3).
ΣΥΝΕΡΓ. Θεολόγης.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Ἁγίου Νικολάου Ἐλεούσης, 163[0], Καστοριά[1] 2) μονή Προφήτη Ἠλία, 1632-46, Τύρνα-βος[2] 3) μονή Ἁγίου Ἀθανασίου, 1645/6, μεταξύ Ζαγο-ρᾶς καί Χορευτοῦ, Πήλιο[3] 4) ν. Ἁγίου Ζαχαρία (ἀ-ποδ.), Γράμος (Γράμμοστα), Καστοριά[4] 5) ν. Πανα-γίας Νεβόλιανης (ἀποδ.), 1638/9, χ. Μεγαλόβρυσο Ἁ-γιᾶς, Λάρισα[5].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1974α, 436 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 89· Τούρτα 1986 καί 1991.

152. Νικόλαος (18), Εἰσόδια ΘΚ, λεπτομέρεια, τοιχ. ἀρ. 1.

1. Χρηστίδης 1922, 175, ἀρ. 25· Τσαμίσης 1949, 133· Ὀρλάνδος 1938, 163, ἀρ. 12· Τούρτα 1986, 22-23, πίν. 4β καί 1991, 35-36, πίν. 28β (ἀποδέχεται ὡς ὀρθή τήν ἀπό κτίσεως κόσμου χρονολογία τῆς ἐπιγραφῆς 1639 καί ὄχι τήν ἀπό Χριστοῦ γεννήσεως 1630) **2.** Γιαννόπουλος 1901, 218· Τούρτα 1986, 23-24, 294-297 καί 1991, 36-37 **3.** Κωνσταντινίδης 1960, 191· Τούρτα 1986, 26, 297-301, πίν. 5α καί 1991, 37-38, πίν. 29α **4.** Τούρτα 1986, 293 καί 1991, 198-199 **5.** Γκολομπίας 1988, 88, σημ. 113.

Νικόλαος (19) 1641

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νικολάου ζωγράφου καί Ἰωάννου.*
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΣΥΝΕΡΓ. Ἰωάννης (23).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Καθολικό μονῆς Πυλαίου, 1641, Γρεβε-νά[1].

1. Κοτζιᾶς 1950-51, 25.

Νικόλαος (20) 1649

ΚΑΤΑΓ. Πελοπόννησος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νικολάου τοῦ Πελοποννησίου.*
ΕΙΚΟΝΑ Στέφανος, 1649, μονή Ἁγίου Στεφάνου, Μετέωρα[1].

1. Διονύσιος Τρίκκης 1976, 52.

Νικόλαος (21) 1649/50

ΥΠΟΓΡ. *διά χηρός κἀμοῦ εὐτελής και ἁμαρτωλοῦ ἐν ζωγράφοις Δημήτριος καί Νικόλαος ἐκ κομας Θε[...]κο καί ἐτελιώθη.*
ΣΥΝΕΡΓ. Δημήτριος (13).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Ἁγίου Νικολάου, 1649/50, χ. Κρεπενή, Καστοριά[1].

1. Τσαμίσης 1949, 153.

Νικόλαος (22) β΄ μισό 17ου αἰ.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ζωγράφος(;).
ΥΠΟΓΡ. *σπουδαχθεῖσα παρά Νικολάου ἱερέως.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίας Παρασκευῆς, μεταξύ 1660-1691, χ. Μικροσπηλιά Τζουμέρκων, Ἄρτα[1].

1. Τριανταφυλλόπουλος 1977α, 174, πίν. 112α.

Νικόλαος (23) 1652

ΚΑΤΑΓ. Λινοτόπι Καστοριᾶς.
ΙΔΙΟΤ. Ἁγιογράφος.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Νικολάου αγιωγράφου ε[κ] κόμης Λινοτοπίου.*
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται σέ χειρόγραφη «Ἑρμηνεία τῶν ἁγίων εἰκόνων»[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μονή Μεταμορφώσεως, 1652, χ. Δρυόβουνο, Κοζάνη[2].

1. Βαρσαμίδης 1990, 45 **2.** Τούρτα 1986, 27, 301-308, πίν. 4γ καί 1991, 38-39, 227, πίν. 28γ.

Νικόλαος (24) 1654

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *Χείρ Ἰωάννου καί Νικολάου ἱερέως καί Ἰακώβου ἱερομονάχου.*
ΣΥΝΕΡΓ. Ἰάκωβος (8), Ἰωάννης (27).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἀναλήψεως, 1654, μονή Φανερωμένης ἤ Παναγίας Πελεκητῆς, χ. Καρίτσα, Εὐρυτανία[1].

1. Ὀρλάνδος 1926, 299· Βασιλείου 1957, ἀρ. 6-7.

153. Νικόλαος (25), Εὐαγγελιστής Λουκᾶς, μικρογραφία.

Νικόλαος (25) 1654

ΚΑΤΑΓ. Ρόδος.
ΙΔΙΟΤ. Γραφέας.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νικολάου τοῦ ἐκ νήσου Ρόδου* (σελ. 529), *εἰ μέν χείρ ἡ γράψασα τήνδε τήν βίβλον...Νικόλαος κέκλημαι, φεῦ μοι καί τοῦτο μέγα, ρόδιος γάρ πέφηκα καί εἷς ἐκ τῆς αὐλῆς του* (σελ. 550).
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΕΣ Κώδικας 125 (Εὐαγγελιστάριο 1654), μονή Ξηροποτάμου, Ἄθως[1].

1. *Θησαυροί Ἁγίου Ὄρους Α΄*, 477, εἰκ. 430-435.

Νικόλαος (26) 1656

ΚΑΤΑΓ. Λινοτόπι Καστοριᾶς.
ΙΔΙΟΤ. Ἱστοριογράφος.

ΥΠΟΓΡ. *ἱστορίθυ διά χειρός του ταπινοῦ ἱστοριογράφου Νικολάου κ(αί) Γεωργίου.*
ΣΥΝΕΡΓ. Γεώργιος (16).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μονή Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1656, χ. Πλαγιά (Ζέρμα) Κόνιτσας, Ἰωάννινα[1].

1. Ρέμπελης 1930, 26-27· Τριανταφυλλόπουλος 1973-74β, 622 καί 1977α, 159· Τούρτα 1986, 31, 308-311, πίν. 5α καί 1991, 40-41, πίν. 29β.

Νικόλαος (27) 1669

ΠΑΤΡ. Ἰωαννίκιος (4).
ΥΠΟΓΡ. *Ἱστορήθη δέ καί δια χειρός κἀμοῦ κύρ Ἰωαννίκιου ὁμοῦ μετά τοῦ τέκνου αὐτοῦ Νικολάου.*
ΣΥΝΕΡΓ. Ἰωαννίκιος (4).
ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ἄμβωνα, 1669, μητρόπολη Καλαμπάκας[1].

1. Σωτηρίου 1929, 304.

Νικόλαος (28) 1697

ΚΑΤΑΓ. Ἄρτα.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *διά χιρός ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτολοῦ Νικολάου ἱερέος τοῦ ἐξ Ἄρτις καί ταίκνω(ν) μου.*
ΣΥΝΕΡΓ. Τά παιδιά του.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Θεοτόκου, 1697, μονή Σέλτσου, Ἄρτα[1].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 253 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 111.

1. Ἰεζεκιήλ 1930, 47-48· Βοκοτόπουλος 1967, 356, πίν. 263-267.

Νικόλαος (29) 17ος-18ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΥΠΟΓΡ. *Χείρ ἔγραψεν Νικολάου τοῦ Κ[ρητός].*
ΕΙΚΟΝΑ Θεία Λειτουργία, Μουσεῖο Ἀκαδημίας Κιέβου, Οὐκρανία (ἀπό τόν Ἄθω)[1].
ΒΙΒΛ. Ξυγγόπουλος 1957, 158, σημ. 2.

1. Kondakov 1905, 72, εἰκ. 114· Λίχατσεφ 1911, πίν. XXIV, 50.

Νικόλαος (30) 17ος-18ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Σύμη.
ΥΠΟΓΡ. χήρ Νικολάου Σημέου.
ΕΙΚΟΝΑ ΧC Παντοκράτωρ, Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Δωδεκανήσου (ἐργαστήρια συντήρησης), Ρόδος[1].

1. Πληροφορία 4ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Νικόλαος (31) 1702

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΒΗΜΟΘΥΡΑ 1702, παρεκκλήσιο Προφήτη Ἠλιού, χ. Τύμβου, Κύπρος[1].

1. Gunnis 1937, 453.

Νικόλαος (32) 1703

ΚΑΤΑΓ. Τέτεβεν Βουλγαρίας.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *Χέρι Νικολάου ἱερέου ἀπό τοῦ Τετοβένη* (εἰκ. 1).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧC ἔνθρονος, 1703 καί 2) ΘΚ ἔνθρονη, 1703, Ἀρχαιολογικό Μουσεῖο, ἀρ. 190, 191, Σόφια[1].

1. Akrabova 1965, 90-99, πίν. XX-XXI· Paskaleva 1981, 200-201, ἀρ. 70, 71.

Νικόλαος (33) 1704

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ κώδικα τῆς μονῆς Παντελεήμονος τοῦ Ἁγίου Ὄρους, σέ ἐπιστολή τοῦ Ἀθανασίου Γορδίου μέ χρονολογία 1704 πρός τόν ἱερομόναχο Χριστόφορο, εὑρισκόμενο σέ μοναστήρι τῆς περιοχῆς τῶν Ἀγράφων, ἀναφέρεται ὁ *ζωγράφος Νικόλαος*, ὡς κομιστής ἄλλης ἐπιστολῆς τοῦ Χριστοφόρου πρός τόν Ἀθανάσιο[1].

1. Βασιλείου 1957, 21 (ἀναφέρει τή χρονολογία 1714)· Κόλια 1990, 228-229, ἀρ. 7.

Νικόλαος (34) 1707

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Νικολάου ζωγράφου* (εἰκ. 1), *διά χιρώς Νικολάου* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) 1707, μονή Ξενιᾶς καί 2) ν. Ἁγίου Κωνσταντίνου, χ. Βρύναινα, Μαγνησία[1].

1. Γιαννόπουλος 1891-95, 686.

154. Νικόλαος (28), Μεταμόρφωση Χριστοῦ, σκηνές καί στηθάρια ἁγίων, τοιχ.

Νικόλαος (35) 1700-1723

ΚΑΤΑΓ. Καλαρίτες Ἰωαννίνων.
ΙΔΙΟΤ. Ἱστοριογράφος.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ Νικολάου ἐκ Καλαρρυτῶν* (εἰκ. 1), *χειρ ταπινοῦ Νικολάου* (εἰκ. 2, 4), *χείρ ταπεινοῦ Νικολάου Καλαρίτου* (εἰκ. 3), *διά χειρός Εὐσταθίου ἐκ κόμης Γράμωστα κ(αί) Νικολάου εκ κόμης Καλαρίταις* (τοιχ. 1), *διά χειρός ἐμοῦ εὐτελοῦς Ἀποστολήου ἀναγνώστου ἐκ χώρας (Σακαρέτ)ζη καί παπα Χρ(ήστου) υἱοῦ αὐτοῦ καί Νικολάου ἱστοριογράφου ἀπό Καλαρίτες* (τοιχ. 2).
ΣΥΝΕΡΓ. Εὐστάθιος (8) καί (9), Ἀποστόλιος καί Χρῆστος (2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Βημόθυρα, 1717, παρεκκλήσιο Ἁγίων Πάντων, Νεγάδες Ζαγορίου, Ἰωάννινα[1] 2) Βημόθυρα, 1717, ν. Ἁγίας Παρασκευῆς, χ. Ἀνθούσα Καλαμπάκας[2] 3) Πέτρος καί Παῦλος, 1719, ν. Ἁγίας Παρασκευῆς, χ. Χαλίκιον Καλαμπάκας[3] 4) Κοίμηση ΘΚ, 1723, μονή Παναγίας Χρυσίου, χ. Κλεινοβός Καλαμπάκας[4].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Καθολικό μονῆς Εὐαγγελιστρίας, 1700, χ. Κυψέλη (Χώσεψη), Ἄρτα[5] 2) ν. Ἁγίου Γεωργίου, 1714, μονή Βουλγαρελίου, Δροσοπηγή, Ἰωάννινα[6].

1. Σούλης 1934, 94, ἀρ. 41 2. Καλούσιος 1989, 2 3. Καλούσιος, *ὅ.π.* 4. Καλούσιος, *ὅ.π.* 5. Καμαρούλιας 1993, 511, εἰκ. ἐξωφύλλου 6. Ὀρλάνδος 1927, 154, σημ. 4· Βοκοτόπουλος 1967, 357, πίν. 270α-β.

Νικόλαος (36) 1726

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, χαρτοφύλακας.
ΕΙΚΟΝΑ Νικόλαος μέ σκηνές βίου, 1726, ἀπό ἰδιωτική συλλογή (1969), στή συλλογή Μποδοσάκη-Ἀθανασιάδη (1970), τώρα στό Ἵδρυμα Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ, Ἀθήνα[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

Νικόλαος (37) 1730

ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός τοῦ ἐμοῦ ἠκτροῦ ταπηνοῦ Νικολάου.*
ΕΙΚΟΝΑ ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς (ἡ μία ὄψη τῆς ἀμφίγραπτης εἰκόνας), 1730, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, Καπέσοβο Ζαγορίου, Ἰωάννινα[1].

1. Βοκοτόπουλος 1976α, 216, πίν. 165β.

Νικόλαος (38) 1730

ΚΑΤΑΓ. Ἰωάννινα.
ΥΠΟΓΡ. *Διά χειρός κἀμοῦ τοῦ ταπεινοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Νικολάου μετά τοῦ αὐταδέλφου μου Θεοδώρου ἐξ Ἰωαννίνων.*
ΣΥΝΕΡΓ. Θεόδωρος (12), ἀδελφός του.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Νικολάου, 1730, Κοζάνη[1].

1. Μακρῆς 1974, 52· Kissas 1976, 110-111.

Νικόλαος (39) 1733-1739

ΥΠΟΓΡ. *χίρ Εὐσταθίου καί Νικολάου ἀνεσκαλίσθη καί ἀνιστορήθη ὁ θεῖος οὗτος τέμπλος* (εἰκ.), *διά χηρός Νι[κο]λάου* (τοιχ. 1), *διά χειρός ἁμαρτωλοῦ Νικολάου* (τοιχ. 3).
ΣΥΝΕΡΓ. Εὐστάθιος (9).
ΕΙΚΟΝΕΣ τέμπλου, 1739, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, Κάτω Βήσσα (Βεζίτσα) Πωγωνίου, Ἰωάννινα[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ΘΚ Πλατυτέρα μέ ἀγγέλους καί προφῆτες, 1733 καί 2) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, εἴσοδος μονῆς Θεοτόκου Σπηλαιώτισσας, χ. Ἀρίστη (Ἀρτσίτσα) Δωδώνης, Ἰωάννινα[2] 3) Μονή Ἁγίου Ἀθανασίου, χ. Χρυσορράχη, Ἰωάννινα[3].

1. Σάρρος 1914, 103 2. Παπακώστας 1936, 59. Οἱ τοιχογραφίες μνημονεύονται ἀπό τόν Π. Βοκοτόπουλο (1966β, 313, πίν. 326α) χωρίς ἀναφορά ὀνόματος ζωγράφου καί χρονολογίας, ἐπειδή ἡ ἐπιγραφή εἶχε καλυφθεῖ ἐν μέρει ἀπό ἐπίχρισμα ἀσβέστη 3. Βρανούσης 1956, 113.

Σημείωση: Ὁ ζωγράφος Νικόλαος πού ἀναφέρεται στήν ἐπιγραφή τῆς μονῆς Ἁγίου Νικολάου στή Σκλίβανη τῶν Ἰωαννίνων: *1756 κόπος καί πόνης ἐμού του ταπεινού Νικολάου Ζωγράφου ἐκ πόλεως Ἄρτης* (Φρ. Κεφαλλωνίτου, 8η Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων, ΑΔ 43 (1988), Β1-Χρονικά, 329), ἴσως ταυτίζεται μέ τόν Νικόλαο (37) ἤ τόν Νικόλαο (39).

Νικόλαος (40) 1741

ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Ἀντωνίου ἱερέως καί Νικολάου αὐταδέλφου.*
ΣΥΝΕΡΓ. Ἀντώνιος (8), ἀδελφός του.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ καθολικό τῆς μονῆς Ἁγίας Τριάδας, 1741, Μετέωρα[1].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 255 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 113.

1. Σκουβαρᾶς 1961, 82· Παπαδόπουλος 1963, χ. ἀρ. σελ.· Νικονάνος 1987, 80.

Νικόλαος (41) 1745-1760

ΚΑΤΑΓ. Νομιτζή Μάνης.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Νικολάου ἀπό Νομητζή κ(αί) Ἀναγνώστου Σελεμπερδάκη* (τοιχ. 1), [*Νικολάου*] *ἀπό Νομτζή καί Ἀναγνοστη απο Λαγκάδα* (τοιχ. 2), *χειρός Νικολάου ἀπό Νομιτζῆ καί Ἀναγνόστη ἀπο Λαγκάδα* (τοιχ. 3), *διά χειρός Νικολάου ἀπό Νομιτζή καί Ἀναγνώστη ἀπό Λαγκάδα* (τοιχ. 4), *διά χειρός Νικολά(ου) κ(αί) Ἀναγνώστης* (τοιχ. 5).
ΣΥΝΕΡΓ. Ἀναγνώστης (3), πιθανῶς Σελεμπερδάκης.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μάνη: 1) ν. Ἁγίας Τριάδας, 1745, χ. Πραστεῖο 2) ν. Ἁγίου Γεωργίου, 1746, χ. Μυρσίνη (Πάνιστα) 3) ν. Χρυσοστόμου, 1750, χ. Σκουτάρι 4) ν. Θεοτόκου, 1750, Ξανθιάνικα Μηλέας 5) ν. Προφήτη Ἠλία, 1758, χ. Καλλιανέικα 6) ν. Ἁγίων Θεοδώρων (ἀποδ.), 1760, χ. Κάμπος[1].
ΒΙΒΛ. Κέπετζη 1992, 26· Δρανδάκης 1993, 191, σημ. 364.

1. Δρανδάκης 1981, 521-522 καί 1983, 134 (ὅπου καί ἡ παλαιότερη βιβλιογραφία)· Δρανδάκης 1993, 67, 68, 141, 189, 191.

Νικόλαος (42) 1753

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *ἱστορήθη ὑπό χηρός Νικολάου ἠερέος καί Νικολάου τοῦ ἐξ Ἰωαννήνον ἐκ κόμης Λοζέτζη.*
ΣΥΝΕΡΓ. Νικόλαος Χωραφᾶς.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Νικολάου, χ. Τρανόβαλτον, 1753, Κοζάνη[1].

1. Δελιαλῆς 1959, 219, σημ. 1 (πανομοιότυπο ἐπιγραφῆς ἐκτός κειμένου)· Μακρῆς 1981, 23.

Νικόλαος βλ. *Χωραφᾶς Νικόλαος*

Νικόλαος (43) 1755

ΚΑΤΑΓ. Ρόδος(;).
ΙΔΙΟΤ. Ἀναγνώστης.
ΒΙΟΓΡ. Ἐργάσθηκε τό 1755 στά Δωδεκάνησα[1].

1. *Ζωγραφική στή Ρόδο 1988* (χ. ἀρ. σελ.).

Νικόλαος (44) 1759

ΥΠΟΓΡ. *διά χηρός καί δεήσεως Νικολάου τοῦ Γούγα(;)*
ΕΙΚΟΝΑ 1759, Μουσεῖο Ἀλβανικῆς Μεσαιωνικῆς Τέχνης, Κορυτσά (ἀπό ν. Ἁγίας Παρασκευῆς Lushnje)[1].

1. Πληροφορία Π. Βοκοτόπουλου 1989.

Νικόλαος (45) 1761

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Νικολάου ζογράφου.*
ΒΙΟΓΡ. Ἡ παραπάνω ὑπογραφή συναντᾶται στό χειρόγραφο «Ἑρμηνείας» ἀρ. 35, Ἀνταλλαξίμων τοῦ Μουσείου Μπενάκη[1].

1. Πληροφορία Εὐγενίας Χατζηδάκη 1975.

Νικόλαος (46) 1762

ΥΠΟΓΡ. *Χείρ Νικολάου* (εἰκ. 1).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Σπυρίδων, 1762, παρεκκλήσιο Ζωοδόχου Πηγῆς[1] καί 2) ΘΚ ἔνθρονη, 1762, παρεκκλήσιο Βάτου, μονή Σινᾶ[2].

1. Ἄμαντος 1928, 62 2. Σημ. Μ.Χ. 1962.

Νικόλαος (47) ἀπό Σίφνο, βλ. *Μελισσός Νικόλαος.*

Νικόλαος (48) 1774

ΥΠΟΓΡ. *διά χυρός Νικολάου.*
ΕΙΚΟΝΑ 1774, ν. Ἁγίου Γεωργίου, μονή Ρεντίνας, Καρδίτσα[1].

1. Quinn 1902, 62.

Νικόλαος (49) 1782

ΕΙΚΟΝΑ Προφήτης Ἠλίας, 1782, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Ἀθήνα[1].

1. Σισιλιᾶνος 1935, 16θ· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, ἀρ. 219.

Νικόλαος (50) 1787-1796

ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Νικολάου* (εἰκ. 1, 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Νικόλαος, 1787, ν. Προφήτη Ἠλία, Σιάτιστα, Κοζάνη[1] 2)Ἀθανάσιος, 1796, καθολικό μονῆς Ἁγίου Ἀθανασίου, Ἐράτυρα, Κοζάνη[2].

1. Θεοχαρίδου, *Ἐκκλησίες στήν Ἑλλάδα* I, 65, σημ. 16 2. Καλινδέρης 1940, 34· Στεφανίδου-Φωτιάδου, *Ἐκκλησίες στήν Ἑλλάδα* II, 30, εἰκ. 15.

155. Νικόλαος (46), ΘΚ ἔνθρονη, εἰκ. ἀρ. 2.

Νικόλαος (51) 1789

ΚΑΤΑΓ. Ἐξωχώρι (Ἀνδρούβιστα), Μάνη.
ΥΠΟΓΡ. *Διά χειρός Νικολάου ἀπό Ἀνδρούβιστα* (εἰκ. 1).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧC, 1789 καί 2) ΘΚ Ὁδηγήτρια, ν. Ἁγίου Νικολάου, χ. Καστανέα, Μάνη[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1970.

Νικόλαος (52) 1793

ΚΑΤΑΓ. Καστοριά.
ΠΑΤΡ. Κωνσταντίνος.
ΥΠΟΓΡ. *διά χηρός Νικολάου Κωνσταντίνου ἐκ τῆς Καστορίας γυμνασθείς ἐν τῇ Ρωσίᾳ, 1793, Μόσχα.*
ΒΙΟΓΡ. Ἐργάσθηκε στή Ρωσία.
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Βρεφοκρατοῦσα, 1793, μονή Ἐλεούσας, νησί Ἰωαννίνων[1].

1. Τριανταφυλλόπουλος 1978β, 204.

Νικόλαος (53) 1796

ΥΠΟΓΡ. *διά χηρός καμοῦ Νικολάου τοῦ ἐκ Κιδονίας.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Βρεφοκρατούσα, 1796, ν. Παναγίας Καστριανῆς, Κέα[1].

1. Πληροφορία Τ. Καλαντζοπούλου 1987.

Νικόλαος (54) 1799(;)

ΚΑΤΑΓ. Νάξος.
ΣΥΝΕΡΓ. Ἰωάννης (79).
ΒΙΟΓΡ. Ἔργα του σώζονταν τό 1884 στό ναό τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητας τῆς Πέστης, Οὐγγαρία[1].

1. Γῶγος 1884, 342.

Νικόλαος (55) 19ος αἰ.(;)

ΚΑΤΑΓ. Ἀδριανούπολη.
ΒΙΟΓΡ. Εἰκόνες τέμπλου μέ τήν ὑπογραφή: *χείρ Νικολάου Ἀνδριανουπολίτου*, προσφορές τῶν ἰσναφιῶν Διδυμοτείχου σέ ναούς τῆς πόλης[1].

1. Μπαρκιτζῆς 1988, 73 (χρονολόγηση καί περισσότερα στοιχεῖα γιά τίς εἰκόνες δέν ἀναφέρονται).

Νικόλαος (56) 1811-1819

ΚΑΤΑΓ. Χίος.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, χαράκτης.
ΥΠΟΓΡ. *ἐχαλκοχαράχθη παρά Νικολάου χίου ζωγράφου ἐν Κωνσταντινουπόλει.*
ΒΙΟΓΡ. Ἐργάσθηκε στήν Κωνσταντινούπολη κατά τό διάστημα 1811-1819.
ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Σέ συγχωροχάρτια τοῦ πατριάρχη Ἱεροσολύμων Πολυκάρπου πού ὑπάρχουν στήν Ἀθήνα, στό Μουσεῖο Μπενάκη, στήν Ἱστορική καί Ἐθνολογική Ἑταιρεία τῆς Ἑλλάδος, στό Βυζαντινό Μουσεῖο, στή μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης Σινᾶ, στό Ἑλληνικό Ἰνστιτοῦτο Βενετίας καί στήν British Library τοῦ Λονδίνου[1] 2) Μέ εἰκόνες τῆς Ζωοδόχου Πη-

γῆς (1812) 3) Τῆς Ἁγίας Ζώνης (1817) καί 4) Τῆς Σταυρώσεως (1819) σώζονται σέ μονές τοῦ Ἁγίου Ὄρους, σέ ἰδιωτικές συλλογές τῆς Ἀθήνας, στή Δημοτική Βιβλιοθήκη Κοζάνης καί στό Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων[2].

1. Πάλλας 1971, 221-222, πίν. 55β· Παπαστράτου 1986, 568, 570, 571, ἀρ. 606, 607, 609 **2.** Πάλλας 1971α, 247· Παπαστράτου 1986, 71, 177-178, 422, ἀρ. 32, 173, 451.

Νικόλαος (57) 1817

ΚΑΤΑΓ. Αἶνος, Τουρκία.
ΥΠΟΓΡ. *παρά Νικολάου* (εἰκ. 1), *παρά Νικολάου τοῦ ἐξ Αἴνου* (εἰκ. 2, 3).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἁγία Τριάς, 1817 2) Βάπτιση, 1817 καί 3) Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης, 1817, ν. Ἁγίας Τριάδας, Κόρθι, Ἄνδρος[1].

1. Πολέμης 1962, 745-746.

Νικόλαος (58) 1841

ΚΑΤΑΓ. Κωνσταντινούπολη.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νικολάου Κωνσταντινουπολίτου.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ, 1841, ν. Παναγίας, χ. Καρυές, Τῆνος[1].

1. Κουτελάκης 1988, 255-256.

Νικολάου Σάββας βλ. *Σάββας* (2)

Νικολόπουλος Γεώργιος 1689

ΥΠΟΓΡ. *χίρ Γεωργίου Νικολοπούλου.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Βρεφοκρατούσα, 1689, ν. Παναγίας Μεγαλομάτας, χ. Κτικάδος, Τῆνος[1].

1. Δρανδάκης 1964α, 433.

Νομικός Γεώργιος 1672-1705

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη(;).
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Γεωργίου Νομικοῦ ἤμουνα Ὀβρέος καί γίνηκα Χριστιανός* (εἰκ. 1), *χείρ Γεωργίου Νομικοῦ* (εἰκ. 2, 3, 6).
ΒΙΟΓΡ. Ὅπως προκύπτει ἀπό συμβόλαιο τῆς Ζακύνθου, ἐργαζόταν ὡς ἁγιογράφος στό νησί τό 1672[1]. Σύμφωνα μέ ὑπογραφή εἰκόνας του ἦταν ἑβραῖος καί βαφτίστηκε χριστιανός τό 1676[2]. Στίς 9 Μαΐου 1687 *ὁ Γιῶργος Νομικός ζωγράφος ἐγγράφηκε ἀδελφός* τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῶν Ξένων στήν Κεφαλονιά, καί ὑποσχέθηκε *γιά τό ἀδελφάτο...νά κάμει δύο ἑορτάδες τοῦ τέμπλου καί νά 'χει δώσει τό ἀρτοφόρι μέ χρυσάφι*[3].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Γέννηση ΧΣ, 1676, ν. Παναγίας Φανερωμένης, Κεφαλονιά[4] 2) ΘΚ ἔνθρονη, 1680, Μουσεῖο Μπενάκη, ἀρ. 8250, Ἀθήνα[5] 3) Γέννηση ΘΚ, 1699, ν. Γεννήσεως Θεοτόκου (Θεοτόκος τῆς Δάφνης), Ἄρτα[6] 4) Ἰω Πρόδρομος, 1699, μονή Κάτω Παναγιᾶς καί 5) Βημόθυρα, 1699, μητρόπολη, Ἄρτα[7] (ἀπό ν. Ἁγίου Μερκουρίου) 6) ΧΣ ἔνθρονος, 1705 καί 7) ΘΚ (ἀποδ.), μονή Βυλίζης, χ. Ματσούκι, Ἰωάννινα[8].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Βησσαρίωνος (κατεδαφισμένος), 1705, χ. Λιγκιάδες, Ἰωάννινα[9].

156. Νομικός Γεώργιος, ΘΚ ἔνθρονη, εἰκ. ἀρ. 2.

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 253, 259 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 111, 119· Κονόμος 1988, 87-88.

---

1. Ζώης 1963, 479· Κονόμος 1970α, 52 καί 1988, 87 **2.** Βλ. ὑπογραφή εἰκόνας ἀρ. 1 **3.** Μοσχόπουλος 1977, 222 καί 1990, 226 (τό τέμπλο καταστράφηκε τό 1953) **4.** Ἀρχεῖο Γ. Σωτηρίου (ἀνέκδοτο) **5.** Δεληβορριᾶς 1980, 71· Lechner 1993, 241, ἀρ. 50, πίν. 30 **6.** Λαμπάκης 1894-1902, 89 **7.** Κωνσταντίου 1988, χ. ἀρ. σελ. **8.** Βοκοτόπουλος 1972α, 469, πίν. 406γ, 407β **9.** Σούλης 1934, 93, ἀρ. 37.

Νομικός Δημήτριος (1) 1654-1697

Εἰκόνες μέ τήν ὑπογραφή Δημητρίου Νομικοῦ, πού προέρχονται ἀπό ἀθηναϊκές συλλογές (βλ. εἰκ. 2, 3, 4), παρουσιάζουν στοιχεῖα ἐντελῶς διαφορετικῶν τεχνοτροπιῶν καί οἱ ὑπογραφές τους ἐλέγχονται ὡς πλαστές. Πλαστή ἐπίσης θεωροῦμε τήν ὑπογραφή στήν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου τῆς συλλογῆς Γ.Τσακύρογλου (Καρακατσάνη 1980, 114, εἰκ. 130). Οἱ εἰκόνες τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ζακύνθου καί τοῦ ἐξωτερικοῦ πρέπει νά θεωρηθοῦν κατ' ἀρχήν ὡς γνήσιες καί μόνο μέ βάση αὐτές εἶναι δυνατόν νά ἐπιχειρηθεῖ ἡ διάκριση μεταξύ τοῦ παλαιότερου καί τοῦ νεότερου Δημητρίου Νομικοῦ, τήν ὁποία ἐδῶ ἐπιχειροῦμε μέ ἐπιφύλαξη, λόγω ἀνεπάρκειας διαθέσιμου φωτογραφικοῦ ὑλικοῦ καί ἀδυναμίας αὐτοψίας. Τέλος, ἐάν ἡ ἀνάγνωση τῆς χρονολογίας 1828 στήν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Χαραλάμπη στό Ποτάμι Ζακύνθου, μέ ὑπογραφή Δημητρίου Νομικοῦ, εἶναι σωστή (Σισιλιᾶνος 1935, 161· Κονόμος 1964, 139), τότε θά πρέπει νά ὑπῆρξε στή Ζάκυνθο τόν 19ο αἰώνα καί ἄλλος ζωγράφος μέ τό ἴδιο ὄνομα.

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.

ΥΠΟΓΡ. *υπο χιρός ἐμοῦ Δημητρίου Νομικοῦ* (εἰκ. 1), *χείρ Δημητρίου Νομικοῦ* (εἰκ. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 17).

ΒΙΟΓΡ. Ἔζησε καί ἐργάσθηκε στή Ζάκυνθο. Σύμφωνα μέ ἔγγραφες μαρτυρίες, τό 1697 συμφώνησε μέ τό γαστάλδο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου Μεγαλομάτη στή Ζάκυνθο *νά φτιάση καί νά χρυσώση τά διάστηλα τοῦ ναοῦ, τίς κόρδες, κολόνες καί τά τρία βόλτα των πόρτωνε τοῦ ἁγίου βήματος*[1] (βλ. ἐδῶ, εἰκ. 14 καί 15).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ καί 24 οἶκοι Ἀκαθίστου, 1654, ν. Φανερωμένης, Ζάκυνθος (τό 1953 κάηκαν)[2] 2) Σταύρωση, 1650, τ. συλλογή Ζερβουδάκη, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα (ὑπογραφή πλαστή)[3] 3) Εἰκόνα Δωδεκαόρτου, 1660, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου[4] καί 4) Σπυρίδων, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[5] 5) Πεντηκοστή, τ. συλλογή Αἰμ. Βελιμέζη, Ἀθήνα (ὑπογραφή πλαστή)[6] 6) ΧC, 1685 7) Κοίμηση ΘΚ, 1685 8) Ἰω Πρόδρομος 9) ΘΚ Ὁδηγήτρια (ἀποδ.)[7] 10) Εἰκόνα Δωδεκαόρτου (ἀποδ.) 11) Βάπτιση (ἀποδ.) 12) Ἀπιστία Θωμᾶ (ἀποδ.) καί 13) Μεταμόρφωση (ἀποδ.), ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Μπελούσι, Ζάκυνθος[8] 14) Δέηση 15) Ἰω Πρόδρομος καί 16) Νικόλαος, 1690, μητροπολιτικό μέγαρο (ἀπό ν. Ἁγίου Νικολάου Μεγαλομάτη), Ζάκυνθος[9] 17) ΘΚ Γλυκοφιλούσα καί 18) Εἰκόνες Δωδεκαόρτου (ἀποδ.), μονή Uspenije, Šibenik, Δαλματία[10].

---

1. Κονόμος 1967, 99 καί 1988, 87 **2.** Σισιλιᾶνος 1935, 160· Κονόμος 1964, 14 καί 1988, 86 **3.** Σισιλιᾶνος 1935, 161· *ΕΕΒΣ ΙΕ΄*, 1939, 512· Κονόμος 1988, 87 **4.** Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.*· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 48, ἀρ. 305· Κονόμος, *ὅ.π.* **5.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 74, ἀρ. 560 **6.** Σημ. Μ.Χ. **7.** Κονόμος 1964, 149 καί 1988, 87 (ἀποδίδει στό ζωγράφο καί τόν Ἑλκόμενο τῆς Ὡραίας Πύλης, τά βημόθυρα, τά θωράκια καί τίς ὑποθυρίδες τῆς ἴδιας ἐκκλησίας) **8.** Σημ. Μ.Χ. **9.** Κονόμος 1988, 87, εἰκ. 45, 46 **10.** Mirković 1955, 327.

Νομικός Δημήτριος (2) 1701-1730

βλ. καί *Νομικός Δημήτριος* (1)

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος (Κρήτη;).

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ἁγιογράφος, χρυσωτής.

ΥΠΟΓΡ. *Δημητρίου Νομικοῦ* (εἰκ. 1), *(χείρ) Δημητρίου Νομικοῦ* (εἰκ. 2), *χείρ Δημητρίου Νομικοῦ* (εἰκ. 3, 4, 5).

ΣΥΝΕΡΓ. Νικόλαος Νομικός, ἀδελφός του καί Ἀντώνιος Νοταρᾶς (2).

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφες μαρτυρίες, ὁ Δημήτριος Νομικός τό 1701 ἀνέλαβε νά χρυσώσει τό τέμπλο τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Τριάδας Γερακαρίου Ζακύνθου μαζί μέ τόν ἀδελφό του Νικόλαο[1]. Τό 1718 δόθηκαν *τοῦ Δημήτρι Νομικοῦ γιογράφου διά τήν γιογράφησι τῶν μπορτῶ, σίβα θύρες τοῦ θείου ἱεροῦ ρεάλια τέσσερα* ἀπό τούς ἐπιτρόπους τοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου στό Μαχαιράδο Ζακύνθου[2] καί τό 1719 χρύσωσε μαζί μέ τόν ἀδελφό του τό τέμπλο τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Γερακαρίου[3]. Σύμφωνα μέ συμβόλαιο τοῦ 1730, οἱ ἱερεῖς Ἀντώνιος Νοταρᾶς* καί Δημήτριος Νομικός συμφώνησαν νά μεταβοῦν στή Λευκάδα καί ἀλλοῦ, γιά νά ἐξασκήσουν τήν ἁγιογραφική τέχνη, καί ἀπό τά ἔσοδα, δύο μέρη νά παίρνει ὁ Νοταρᾶς καί τρία ὁ Νομικός[4].

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Προφήτης Ἠσαΐας, 1720[5] (τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου) καί 2) Ἰω Πρόδρομος, 172[5], (τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου), Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[6] 3) Ἐπι-

τάφιος, συλλογή Αἰμ. Βελιμέζη, Ἀθήνα[7] 4) ΧC, ν. Ἁγίου Γεωργίου, χ. Μεγάλο Γαλάρο, Ζάκυνθος[8] 5) Ἐπιτάφιος Θρῆνος, συλλογή Seltman τό 1933, Ἀγγλία (ἀπό Κυκλάδες)[9].

1. Κονόμος 1967, 165 2. Κονόμος 1988, 104 3. Κονόμος 1967, 37 4. Ζώης 1923, 198-199· Σισιλιᾶνος 1935, 161 5. Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 72, ἀρ. 537 6. Σισιλιᾶνος 1935, 162 7. Σημ. Μ.Χ. 8. Κονόμος 1988, 107 9. Talbot-Rice 1933, 191.

Νομικός Ἰωάννης (Γιάννος) 1672-1673

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη (;)[1].
ΠΑΤΡ. Μαρίνος.
ΥΠΟΓΡ. *Χείρ Ἰωάννου Νομικοῦ.*
ΒΙΟΓΡ. Μνημονεύεται σέ συμβόλαιο τῆς 20ῆς Φεβρουαρίου 1673 στή Ζάκυνθο[2].
ΕΙΚΟΝΑ Ἰω Πρόδρομος καί σκηνές βίου, 1672, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[3].

1. Κονόμος 1970α, 52· ὁ Δ. Βαγιακᾶκος (1956β, 108) τόν θεωρεῖ Μεσσήνιο 2. Κονόμος, *ὅ.π.* 3. Σωτηρίου 1956, 19, ἀρ. 2135.

Νομικός Νικόλαος 1701-1719

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος (Κρήτη;).
ΙΔΙΟΤ. Χρυσωτής, ζωγράφος(;).
ΣΥΝΕΡΓ. Νομικός Δημήτριος (2), ἀδελφός του.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφες μαρτυρίες, τό 1701 ἀνέλαβε μαζί μέ τόν ἀδελφό του Δημήτριο νά χρυσώσει τό τέμπλο τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Τριάδας Γερακαρίου Ζακύνθου[1] καί τό 1719 χρύσωσε, πάλι μαζί μέ τόν ἀδελφό του, τό τέμπλο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στό ἴδιο χωριό[2].

1. Κονόμος 1967, 165 2. Κονόμος 1967, 37.

Νομικός Στέλιος 1755

ΥΠΟΓΡ. *Χίρ Στέλειου Νομηκου.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἅγιο Μανδήλιο, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ. 1755, Ἀθήνα[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

Νοταρᾶς Ἀντώνιος (1) 1670

ΠΑΤΡ. Νικόλαος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ νοταριακή πράξη τῆς 22ας Ὀκτω-

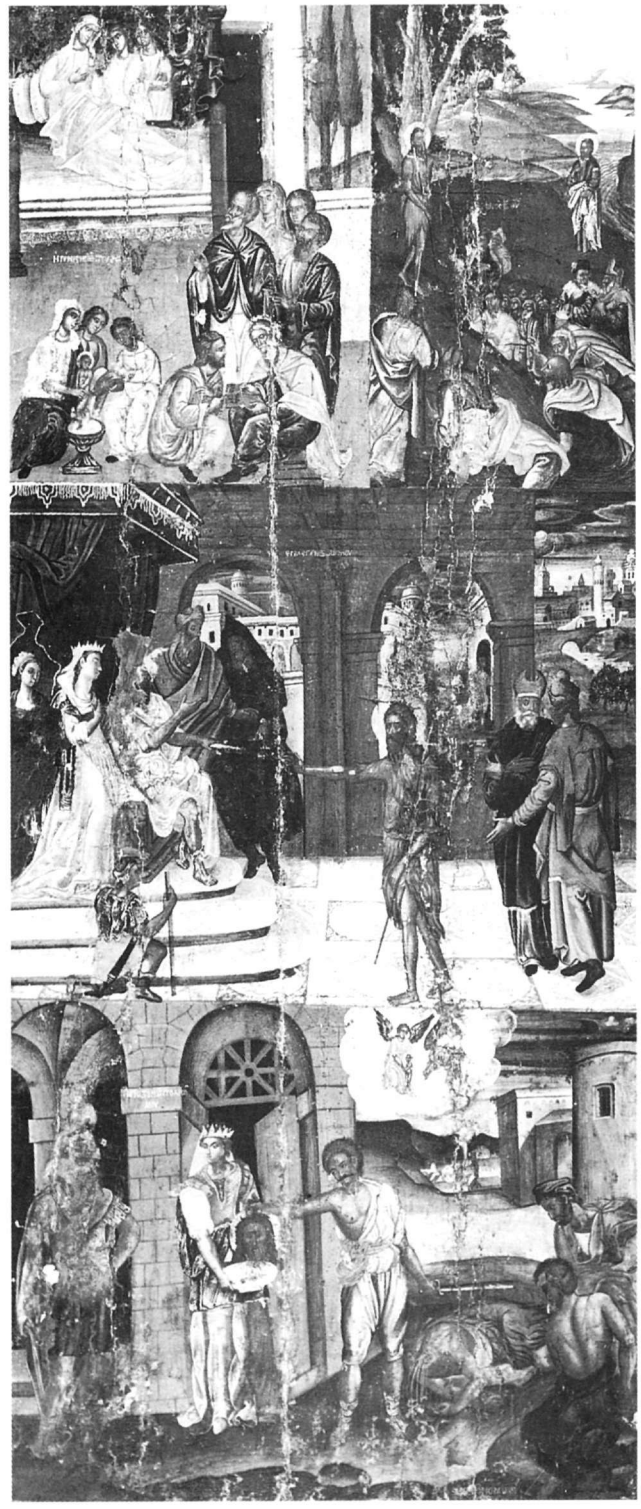

157. Νομικός Ἰωάννης, Σκηνές βίου Ἰωάννου Προδρόμου, εἰκ.

βρίου 1670, ὁ Ἀντώνιος Νοταρᾶς τοῦ Νικολάου τήν παραπάνω ἡμερομηνία εἶχε τελειώσει τίς τοιχογραφίες τῆς ἐκκλησίας τῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου στό χωριό Ἅγιος Δημήτριος Ζακύνθου[1].

1. Κονόμος 1967, 119 καί 1988, 21 (βλ. καί Νοταρᾶς Ἀντώνιος (2), σημ. 1).

Νοταρᾶς Ἀντώνιος (2) 1730-1759

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *[διά χει]ρός Ἀντωνίου ἱ(ερέως) Νοταρᾶ.*
ΣΥΝΕΡΓ. Νομικός Δημήτριος (2).
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ συμβολαιογραφική πράξη τῆς 31ης Μαρτίου 1730, οἱ ἱερεῖς Ἀντώνιος Νοταρᾶς καί Δημήτριος Νομικός* συμφώνησαν νά μεταβοῦν ἀπό τή Ζάκυνθο στή Λευκάδα καί ἀλλοῦ, γιά νά ἐξασκήσουν τή ζωγραφική τέχνη, καί ἀπό τά ἔσοδα νά παίρνει δύο μέρη ὁ Νοταρᾶς καί τρία ὁ Νομικός[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ 24 οἶκοι Ἀκαθίστου, 1759, ν. Ἀκαθίστου, Νεραντζοῦλες, Ζάκυνθος[2].

1. Ζώης 1923, 198-199· Σισιλιᾶνος 1935, 162· Κονόμος 1988, 21, σημ. 3 (ὁ Κονόμος τόν ταυτίζει μέ τόν Νοταρᾶ Ἀντώνιο (1)*, θεωρώντας τή χρονολογία 1730 τοῦ συμβολαίου τυπογραφικό λάθος. Ἡ ὑπογραφή καί ἡ χρονολογία στήν εἰκόνα ἀποκλείουν τήν ταύτιση) 2. Σημ. Μ.Χ. 1953.

Νοταρᾶς Μανόλης 1600

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Μιχαήλ.
ΒΙΟΓΡ. Μέ νοταριακή πράξη, πού συντάχθηκε στό Ἡράκλειο στίς 27 Φεβρουαρίου 1600, ὁ Μανόλης Νοταρᾶς μπῆκε στήν ὑπηρεσία τοῦ ζωγράφου καί ἱερέα Κωνσταντίνου Βενέρη*, γιά νά διδαχθεῖ γιά πέντε χρόνια γράμματα καί ζωγραφική[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1977, 187, ἀρ. 49.

Τα ἐπώνυμα τῶν ζωγράφων πού ἀκολουθοῦν εἶναι πιθανόν νά δηλώνουν μόνον τόν τόπο καταγωγῆς (Κέρκυρα, Ρόδος, Κύπρος κ.λπ.) τῶν οἰκογενειῶν πού μετοίκησαν στήν Κρήτη. Ἐπειδή ὅμως φαίνεται ὅτι ἀποτέλεσαν σταθερά παρωνύμια, τά θεωρήσαμε ἐπώνυμα καί ἀπό τήν ἄποψη αὐτή ἀποτελοῦν τεκμήρια τῆς ποικίλης καταγωγῆς τῶν ζωγράφων πού δούλεψαν στήν Κρήτη.

Ντακορφούς Ἰωάννης (Ντζουάνες) 1564-1608

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, ἀναφέρεται σέ νοταριακές πράξεις στό Ἡράκλειο τό 1564[1] καί στίς 9 Αὐγούστου 1608: *μισερ Ντζουανες Ντακορφούς (καί μισερ Τζόρτζις Βασάλος) ζογράφοι*[2].

1. Μέρτζιος 1961-62, 257· Παλιούρας 1973, 121 ἀρ. 37 2. Καζανάκη 1981, 224, ἀρ. 52.

Ντανάβιας Ἰάκωβος (Danavia ἤ Danadia Giacomo) 1477-1491

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΒΙΟΓΡ. Ἀπό τό 1477 ὡς τό 1491 κατοικοῦσε στήν Giudecca, στό Χάνδακα, ὅπως ἀναφέρεται σέ ἔγγραφα[1].

1. Cattapan 1972, 207, ἀρ. 100.

Ντά Νάπολι Νικολός (Da Napoli) 1499

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Θοδωρῆς.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ νοταριακό ἔγγραφο τῆς 23ης Μαΐου 1499, ὁ πατέρας του συμφώνησε νά μαθητεύσει ὁ γιός του Nicolo da Napoli (Ναύπλιο) κοντά στό ζωγράφο Ἀνδρέα Παβία* γιά τρία χρόνια[1].

1. Cattapan 1972, 221-222, ἀρ. 19.

Νταμπραρόπουλος Στεφανῆς (Dabraropulo Stefani) 1533-1563

ΙΔΙΟΤ. Depentor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφες μαρτυρίες, πλήρωσε εἰσφορές στήν Ἑλληνική Ἀδελφότητα Βενετίας τά ἔτη 1533, 1534, 1535[1]. Τό 1560 ἐργαζόταν στή Βενετία[2] καί τό 1563 ἦταν μέλος τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητας[3].

1. Μανούσακας 1974, 216, ἀρ. 13· Μαυροειδῆ 1976, 81, 204, ἀρ. 164 2. Μέρτζιος 1939, 246 3. Μανούσακας, *ὅ.π.*

Νταρόδης Ἰωάννης (Da Rodi) 1571

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pittor (μαΐστωρ).

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά 'Αρχεῖα τῆς Βενετίας, μνημονεύεται σέ ἔγγραφα τοῦ 'Ηρακλείου τό 1571[1].

1. Μέρτζιος 1961-62, 257, ἀρ. 25 (*Νταρόδι Μαστροϊωάννης*)· Παλιούρας 1973, 121, ἀρ. 38.

Ντά Ρόδο Λαμπριανός 1556-1591

ΚΑΤΑΓ. 'Ηράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Depentor, pintor, maistro.
ΠΑΤΡ. Γιάννης.
ΣΥΝΕΡΓ. Γαβριήλ Μηνᾶς.
ΒΙΟΓΡ. 'Από ἔγγραφο τῶν 'Αρχείων Βενετίας τοῦ 1556 μαθαίνουμε ὅτι εἶχε ζωγραφίσει εἰκόνες μαζί μέ τόν Γαβριήλ Μηνᾶ. Τό 1580 μνημονεύεται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη μέ τό ζωγράφο Νικολό Σκλάβο*. Συναντᾶται ὡς μάρτυρας καί σέ ἄλλα ἔγγραφα στό 'Ηράκλειο ἀπό τό 1587 ἕως τό 1591[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1977, 163-164, ἀρ. 6.

Νταρόδος (Ντά Ρόδο) Νικολός 1568
(Da Rodo Nicolo)

ΚΑΤΑΓ. 'Ηράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pittor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά 'Αρχεῖα τῆς Βενετίας, *ὁ maistro Nicolo da Rodo, pittor* ἀναφέρεται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη τοῦ 1568 στό 'Ηράκλειο[1].

1. Cattapan 1972, 233, ἀρ. 8· Κωνσταντουδάκη 1977, 171, ἀρ. 19.

Νταρόνας 'Ιάκωβος βλ. *Δαρώνας 'Ιάκωβος*

Νταρόνας (Δαρόνας) Μάρκος 1626-1658
(Darona Marco)

ΚΑΤΑΓ. Ρέθυμνο.
ΠΑΤΡ. 'Ιάκωβος Δαρώνας*.
ΙΔΙΟΤ. Cantor, pittor.
ΒΙΟΓΡ. Γιός καί ἀδελφός ζωγράφου, θά πρέπει νά διδάχθηκε τήν ζωγραφική ἀπό τόν πατέρα του στό 'Ηράκλειο, ὅπου εἶχε ἐγκατασταθεῖ ἡ οἰκογένειά του. Γιά πρώτη φορά μνημονεύεται ὁ Μάρκος Νταρόνας τό 1626 σέ ἐξουσιοδότηση πού κάνει ὁ ἀδελφός του. 'Ως μάρτυρας συναντᾶται σέ νοταριακές πράξεις κατά τό διάστημα 1628-1658[1]. 'Από ἔγγραφες πάντα μαρτυρίες γνωρίζομε ὅτι νυμφεύθηκε τό 1638 τή Μανταλένα Στανέλλο καί πῆρε ἀρκετά μεγάλη προίκα σέ ὑπέρπυρα, ἔνδειξη καί γιά τήν ἀτομική του οἰκονομική κατάσταση. Τό 1642 κληρονόμησε κινητή περιουσία ἀπό τή μητέρα του 'Εργίνα Λεονταρίτη στό Ρέθυμνο. Τό 1658 ἐργάσθηκε στήν ἐκκλησία τῆς Κερᾶς Καινούριας, ὅπου ζωγράφισε σέ ὕφασμα τούς πίνακες τοῦ ἀλταρίου, τό ὁποῖο καί ἐπιχρύσωσε μέ ἀμοιβή 225 λίτρες καί 3,5 σολδία. Πληρώθηκε ἀκόμη 10 λίτρες γιά τό χρωματισμό τριῶν stabelli τῆς ἴδιας ἐκκλησίας[2]. 'Η οἰκογένειά του πρέπει νά κατεῖχε ἐξέχουσα κοινωνική θέση στό Ρέθυμνο, γιατί ὁ Μαρίνος Τζάνες Μπουνιαλῆς, στό ἔργο του «Κρητικός Πόλεμος» ἀναφέρει: *καί τσοί Ταρόνους σοῦ πεμψα νά στέκουσι σιμά σου νά ζωγραφίζουν*[3].

1. Καζανάκη 1981, 226 2. Καζανάκη 1981, 226-229, ἀρ. 54 3. Ξηρουχάκης 1908, 584, στ. 21-22 καί 588, στ. 25-26.

Νταρόνας (Ταρόνας) Νικολός 1626-1644
(Darona Nicolo)

ΚΑΤΑΓ. Ρέθυμνο.
ΠΑΤΡ. 'Ιάκωβος Δαρώνας*.
ΙΔΙΟΤ. Pittor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν 'Αρχείων Βενετίας, ἦταν γιός τοῦ 'Ιάκωβου Δαρώνα* καί τῆς 'Εργίνας Λεονταρίτη καί ἀδελφός τοῦ Μάρκου Νταρόνα*. 'Ακολουθώντας τόν πατέρα του ἐγκαταστάθηκε στό 'Ηράκλειο. Τό 1628 συναντᾶται σέ ἐξουσιοδότηση μαζί μέ τούς ἀδελφούς του Μάρκο καί Γερμανό. Μνημονεύεται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις κατά τό διάστημα 1629-1644[1].

1. Καζανάκη 1981, 229, ἀρ. 55.

Νταρόνας Τζώρτζης 1598
(Darona Giorgi)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Depentor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν 'Αρχείων Βενετίας, ὁ *Giorgi Darona depentor* ὑπογράφει ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη τοῦ 1598 στό 'Ηράκλειο. Πιθανόν νά ἀνήκει στήν ἴδια οἰκογένεια μέ τούς προηγούμενους ζωγράφους[1].

1. Καζανάκη 1981, 230, ἀρ. 56.

Ντατζίπρης Γιαννάς 1646
(λεγόμενος Σπεράντζας)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΠΑΤΡ. Ἀντώνης.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, *ὁ ἀφέντης Γιανας Ντατζηπρης λεγόμενος Σπεράντζας σγουράφος ποτέ Ἀντονή* ὑπογράφει ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη τοῦ 1646 στό Ἡράκλειο[1].

1. Καζανάκη 1981, 230, ἀρ. 57.

Ντατζίπρης Τζώρτζης 1590-1607
(Dacypro Zorzi) † πρίν ἀπό τό 1608

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΠΑΤΡ. Λορέντζος.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, pintor (μαΐστωρ).
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, ἀπαντᾶται γιά πρώτη φορά ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη τό 1590 στό Ἡράκλειο[1]. Ὡς μάρτυρας ἀναφέρεται κατά τά ἔτη 1596, 1598, 1600, 1602 καί 1606[2]. Τό 1595 νυμφεύθηκε τήν Ἀνεζίνα Ρουχάστη[3]. Τό 1601 ἦταν γαστάλδος τῆς ἀδελφότητας τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ τῶν ζωγράφων καί τό 1607 κάλεσε τό νοτάριο γιά νά βεβαιώσει ὅτι εἶχε πάρει τήν προίκα πού τοῦ εἶχε ὑποσχεθεῖ ὁ πεθερός του. Λίγους μῆνες ἀργότερα, τό 1608, ἡ γυναίκα του ἀναφέρεται ὡς χήρα[4].

1. Κωνσταντουδάκη 1977, 185-186, ἀρ. 43· Καζανάκη 1981, 230, ἀρ. 58 2. Καζανάκη, *ὅ.π.* 3. Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.*· Καζανάκη, *ὅ.π.* 4. Καζανάκη, *ὅ.π.*

Νταφώτης Ἰωάννης 1637-1651
(Daffotti Janni)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Γιώργης.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, pittor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, ὁ *signor Janni Daffotti* ὑπογράφει ὡς μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις στό Ἡράκλειο κατά τό διάστημα 1637-1644[1]. Τό 1640 νυμφεύθηκε τήν κόρη τοῦ Μανούσου Πλαταρᾶ. Τό 1649 ἔκανε μιά ἐκτίμηση εἰκόνων καί τό 1650 ἦταν ἕνας ἀπό τούς 48 ὀρθόδοξους ἱερεῖς πού ἐξουσιοδότησαν τόν Νικολό Κοχύλη νά τούς ἐκπροσωπήσει στή διαφορά πού εἶχαν μέ τούς ξένους ἱερωμένους. Τό 1651 ἡ διαφορά πού εἶχε μέ τόν Τζανάκη Βιτζιμάνο κατέληξε στόν τραυματισμό του[2].

1. Καζανάκη 1981, 231, ἀρ. 59 2. Καζανάκη 1981, 231-232.

Νταφώτης Σταυράκης βλ. καί *Σταυράκιος*
(Dafotti Stavrachi) 1620-1646

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, pittor, indorator.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, ἦταν γιός τοῦ παπα-Γεωργίου Νταφώτη καί τῆς Ἀνεζίνας Χαρκιοπούλας. Ἀναφέρεται γιά πρώτη φορά σέ διαθήκη τοῦ 1620 καί ὑπογράφει ὡς μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις στό Ἡράκλειο κατά τό διάστημα 1622-1646[1]. Σύμφωνα μέ ἔγγραφες μαρτυρίες, τό 1622 κληρονόμησε μαζί μέ τόν ἀδελφό του Μάρκο τήν ἐκκλησία τοῦ Σταυρωμένου στήν Πλατειά Στράτα, πού εἶχε ὁ πατέρας του. Τόν ἴδιο χρόνο ζωγράφισε μιά εἰκόνα τοῦ ἁγίου Θεοδοσίου μέ ἀμοιβή 36 ὑπέρπυρα[2]. Τό 1623 νυμφεύθηκε τήν Ζαμπέτα Ροσοπούλα καί πῆρε προίκα 10.000 ὑπέρπυρα· τόν ἴδιο χρόνο ὅρισε γενικό του ἐπίτροπο τόν Τζανάκη Ἀβονάλε. Τό 1634 ἀνέλαβε νά ἐπιχρυσώσει καί νά τοποθετήσει σμάλτο στό ἀλτάριο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου τῆς οἰκογένειας Μπόν[3]. Τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1637 ἐκτίμησε μία εἰκόνα τοῦ ἁγίου Νικολάου[4] καί τόν Δεκέμβριο παραχώρησε, μαζί μέ τόν ἀδελφό του, τήν ἐκκλησία τοῦ Σταυρωμένου στόν ἐξάδελφό τους Μάρκο Νταφώτη[5]. Τό 1639 χρύσωσε μέ 2100 φύλλα χρυσάφι τό σταυρό καί τά λυπηρά πού σκαλίστηκαν ἀπό τό γνωστό ξυλογλύπτη τοῦ Ἡρακλείου Θωμᾶ Μπενέτο γιά τή Βασιλική τῆς Γεννήσεως στή Βηθλεέμ[6].

1. Καζανάκη 1981, 232-233, ἀρ. 60 2. Καζανάκη, *ὅ.π.* 3. Καζανάκη, *ὅ.π.* 4. Κωνσταντουδάκη 1975α, 100 5. Καζανάκη, *ὅ.π.* 6. Κωνσταντουδάκη 1974, 272-275· Καζανάκη, *ὅ.π.*

Ντέλης Γεώργιος 1808

ΥΠΟΓΡ. *χιρ Γεοργίου Ντελι.*
ΕΙΚΟΝΑ Γεώργιος, 1808, ν. Ἁγίου Γεωργίου Πετρούτσου, Ζάκυνθος[1].

1. Πληροφορία 6ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Ντελούσας Ἰωάννης 1596-1602

ΚΑΤΑΓ. Χανιά.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος (δάσκαλος ζωγραφικῆς).
ΒΙΟΓΡ. Ἀναγραφές τοῦ ἔτους 1596 σέ κατάστιχο τῆς

μονῆς τοῦ Στύλου στά Χανιά, μετοχίου τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στήν Πάτμο, ἀναφέρονται στόν τρόπο πληρωμῆς *τοῦ Ἰωάννη Ντελούσα τοῦ ζωγράφου* σέ εἶδος καί χρῆμα γιά *τόν κόπο του καί ταῖς εἰκόναις πού ἔκαμε*. Ἀναγραφή σέ κατάστιχο τῆς ἴδιας μονῆς τοῦ ἔτους 1599/1600 ἀναφέρεται σέ ἀμοιβή 240 ὑπερπύρων *τοῦ διδασκάλου τοῦ ζωγράφου πού ἔκαμε καί ταῖς τέσσερας εἰκόνας*[1].

Στά κατάστιχα τῆς μονῆς Ἰωάννου Θεολόγου τῆς Πάτμου ἀναγραφές τοῦ 1602 γιά ἕναν ἀνώνυμο ζωγράφο μέ τή συντροφιά του ἀπό τά Χανιά, πού ἔκαμαν *δουλία* στό μοναστήρι ἀξίας 45 $^1/_2$ χρυσῶν δουκάτων καί γύρισαν πίσω στήν Κρήτη, ἀναφέρονται προφανῶς στόν μοναδικό ἐπώνυμο συνεργάτη τῆς μονῆς Ἰωάννη Ντελούσα[2]. Δυστυχῶς δέν προσδιορίζεται τό εἶδος τῶν ἐργασιῶν του στήν Πάτμο, πού πρέπει πάντως νά ἦταν, ἄν κρίνει κανείς ἀπό τό ὕψος τῆς ἀμοιβῆς, ἀρκετά ἐκτεταμένες. Ἴσως νά ἐργάσθηκε γιά τίς τοιχογραφίες τοῦ νάρθηκα τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς τοῦ Θεολόγου τῆς Πάτμου – πρόκειται γιά μιά ἁπλή ὑπόθεση – καί ὄχι γιά λίγες μόνο εἰκόνες.

1. Χατζηδάκης 1977α, 30-31 2. Χατζηδάκης 1977α, 29-30.

Ντέμελος(;) Μάρκος 1780

ΚΑΤΑΓ. Ἑπτάνησα(;).
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Μνημονεύεται ὡς ζωγράφος στό Βιβλίο Ἐσόδων-Ἐξόδων τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων Λευκάδας: *17 Ἀπριλίου 1780 τοῦ ζωγράφου Μάρκου Ντέμελου* (ἴσως Ντιμπέλο;) *ὁπού ἐζωγράφισε τά ἄνωθεν πρατζαλέντα κατά λ(ίτρες) 23, 8*[1].

1. Ροντογιάννης 1974, 377.

Ντενόρες Μάρκος 1691

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, ἀναφέρεται τό 1691 σέ νοταριακό ἔγγραφο τοῦ Ἡρακλείου[1].

1. Πληροφορία Μ. Καζανάκη.

Ντεπάρης Μάρκος βλ. *Τεπάρης*

Ντεπάρης Μιχαήλ 1500
(De Parj Migiel)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΣΥΝΕΡΓ. Γιαννᾶς Κατελᾶς.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφες μαρτυρίες τῶν Ἀρχείων Βενετίας, τό 1500 κατοικοῦσε στό Ἡράκλειο καί ἦταν συνεργάτης τοῦ Γιαννᾶ Κατελᾶ[1]. Ὅπως γνωρίζομε ἀπό ἔγγραφα, ἡ οἰκογένεια Ντεπάρη εἶχε τήν κρητική εὐγένεια[2].

1. Cattapan 1972, 208, ἀρ. 132 καί 224, ἀρ. ἐγγρ. 25 2. Μαλτέζου 1991, ΣΤ 276.

Ντεφροσέγος Ἰωάννης 1566
(De Frosego Janni)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, pittor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ἀναφέρεται ὡς ἐκτιμητής εἰκόνας τοῦ Δομήνικου Θεοτοκόπουλου* τό 1566 στό Ἡράκλειο[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1975-1976, 59, 62.

Ντζάνες Ζαχαρίας 1754

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Παναγίας, 1754, χ. Πλάτανος, Ἀρκαδία[1].

1. Γριτσόπουλος 1948, 441· Γιαννακόπουλος-Παρασκευόπουλος 1959, 60.

Ντζένος Ἰωάννης βλ. *Τζένος*

Ντζές Γεώργιος βλ. *Τζές*

Ντολφίν Γεώργιος 1485
(Dolfin Giorgio)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Μανόλης.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφες μαρτυρίες τῶν Ἀρχείων Βενετίας, τό 1485 ἦταν μαθητής τοῦ ζωγράφου Ἰωάννη Πέσκε* στό Ἡράκλειο[1].

1. Cattapan 1972, 217, ἀρ. 22 καί 225.

Ντόνος 1757

ΙΔΙΟΤ. Ἀναγνώστης.
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ, 1757, ν. Θεοσκέπαστης, Φολέγανδρος[1].

1. Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Ντούλγερης Κυριάκος 18ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Μ. Ἀσία(;).
ΙΔΙΟΤ. Εἰκονογράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σέ συλλογή ἀνθιβόλων, πού βρίσκεται σέ παρεκκλήσιο τῆς μονῆς Σινᾶ, ὑπάρχει φύλλο ἐπιστολῆς πού ἀπευθύνεται στόν εἰκονογράφο Κυριάκο Ντούλγερη στήν Ἀττάλεια καί συνοδεύεται ἀπό σχέδιο τοῦ ἁγίου Νικολάου. Πιθανῶς πρόκειται γιά παραγγελία εἰκόνας μέ βάση αὐτό τό σχέδιο[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1967.

Ντούντας Ἀθανάσιος 1769-1778

ΚΑΤΑΓ. Ἀθήνα.
ΠΑΤΡ. Ἰωάννης.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἀθανασίου Ἰωάννου τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν* (εἰκ. 1, 8, 9), *χείρ δέ ἐμοῦ Ἀθανασίου Ἰωάννου Ντούντα* τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν (εἰκ. 7).
ΕΙΚΟΝΕΣ Μυτιλήνη: 1) ΘΚ Ζωοδόχος Πηγή, 1769 καί 2-6) Εἰκόνες στόν γυναικωνίτη (ἀποδ.), ν. Ζωοδόχου Πηγῆς, Καλλονή[1] Ἀθήνα: 7) Χριστολογικές καί Θεομητορικές σκηνές, Ἅγιοι Πάντες καί 24 οἶκοι τοῦ Ἀκαθίστου, 1774, Μουσεῖο Μπενάκη[2] 8) Ἐπιτάφιος Θρῆνος, Εὐαγγελιστές, Σταύρωση, Ἀποκαθήλωση, Ἀνάσταση, 1777, σχέδιο σέ ὕφασμα, Μουσεῖο Μπενάκη[3] καί 9) Ρόδον τό Ἀμάραντον καί Ἐπιτάφιος Θρῆνος, 1778, τ. συλλογή Ἰωάννου Γιαννούκου[4].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 257 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 116.

1. Σημ. Μ.Χ. 1955 2. Δεληβορριᾶς 1980, 74 3. Σημ. Μ.Χ. 4. Πληροφορία Λασκαρίνας Μπούρα 1988.

Ντούντας Γεώργιος 1761

ΚΑΤΑΓ. Ἀθήνα.
ΥΠΟΓΡ. *Χειρί δέ Γεωργίου Ντούντα τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ τοῦ Πάθους, 1761, μονή Ἁγίου Δημητρίου, Δαμαλᾶς, Τροιζηνία[1].

158. Ντούντας Ἀθανάσιος, εἰκ. ἀρ. 8.

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 257 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 116.

1. Λαμπάκης 1892-94, 10-11.

(Ντούντας) Ἰωάννης 1782-1806

ΚΑΤΑΓ. Ἀθήνα.
ΠΑΤΡ. Ἀθανάσιος Ντούντας*.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἰωάννου τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν* (εἰκ. 1), *χείρ Ἰωάννου Ἀθηναίου* (εἰκ. 4), *χείρ Ἰωάννου Ἀθανασίου* (εἰκ. 9, 10).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἰω Πρόδρομος, 1782, ν. Ἁγίου Χαραλάμπους, προάστειο Χατζηλάρι, Σμύρνη[1] 2) Ἀνάσταση, 1788, μονή Φανερωμένης[2] καί 3) Νικόλαος, 1795, ν. Ἁγίου Νικολάου, Σαλαμίνα[3] 4) ΧΣ, 1801 5) ΘΚ, 1801 καί 6) Ἰω Πρόδρομος, 1801, ν. Ἁγίου Μηνᾶ, Σαλαμίνα[4] 7) ΘΚ, 1802 καί 8) Χαράλαμπος, 1802, μονή Μακαριωτίσσης, Βοιωτία[5] 9-11) ΧΣ, 1806, ΘΚ, 1806 καί Ἰω Πρόδρομος, ν. Ἁγίας Τριάδας, Μαρκόπουλο (περίχωρα), Ἀττική[6] 12) Ἐπιτάφιος, μονή Κοιμήσεως Θεοτόκου Βαρνάκοβας, Φωκίδα[7].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 257 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 116.

1. Λαμπάκης 1909, 241 2. Σημ. Μ.Χ. 3. Φουρίκης 1924, 136 4. Σημ. Μ.Χ. 5. Λάππας 1950, 62 6. *Ἐκκλησίες Ἀττικῆς* 156, πίν. 136 7. Κόλιας 1968, 659.

159. Ντούντας Ἀθανάσιος, Χριστολογικές καί Θεομητορικές σκηνές, ἅγιοι Πάντες, Οἶκοι τοῦ Ἀκαθίστου, εἰκ. ἀρ. 7.

160. Ντούντας Ἀθανάσιος, Χριστολογικές καί Θεομητορικές σκηνές, ἅγιοι Πάντες, Οἶκοι τοῦ Ἀκαθίστου, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 7.

161. Ξένος Διγενής, Ἅγιος, τοιχ. ἀρ. 1.

Ξανθόπουλος Νικηφόρος 1770

ΚΑΤΑΓ. Σίφνος.
ΒΙΟΓΡ. Σχέδιά του, χρονολογημένα στά 1770, ὑπάρχουν στόν κώδικα 942 τῆς μονῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης Σινᾶ[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1972.

Ξενοδόχος Ἰωάννης 1520

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.
ΙΔΙΟΤ. Χαρτογράφος.
ΥΠΟΓΡ. *Ego Ioanis Xenodocos da Corfu(i) composuit.*
ΒΙΟΓΡ. Τρία σχέδιά του ἀπό πορτολάνο τοῦ 1520 ὑπάρχουν στό Μουσεῖο Correr, Βενετία[1].

1. Ἀβραμέα 1972, 58, 180, εἰκ. 120.

Ξένος Γεώργιος 1783-1871[1]

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΠΑΤΡ. Ἰωάννης.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ἁγιογράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σέ κώδικα τῆς μονῆς Ἁγίου Γεωργίου Κρημνῶν, στή Ζάκυνθο, ἀναφέρεται: *1819, Διά ὅσα ἐμέτρησα τοῦ ἱερέως Γεωργίου Ξένου γιογράφου, διά φατοῦρα, κολόρα καί ἔξοδα ὁποῦ ἔκαμε, κατά τήν νότα 2 αὐγ. 1818 γρόσια 138 καί παράδες 33 στέλνουν τάλλαρα 24 καί παράδες 33*[2]. Ὁ Γεώργιος Ξένος διώχθηκε ἀπό τήν ἀγγλική Προστασία γιά τίς δεήσεις του στίς ἐκκλησίες τῆς Ζακύνθου ὑπέρ τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων[3].

1. Κονόμος 1971, 53 **2.** Κονόμος 1967, 36 **3.** Κονόμος 1971, 53.

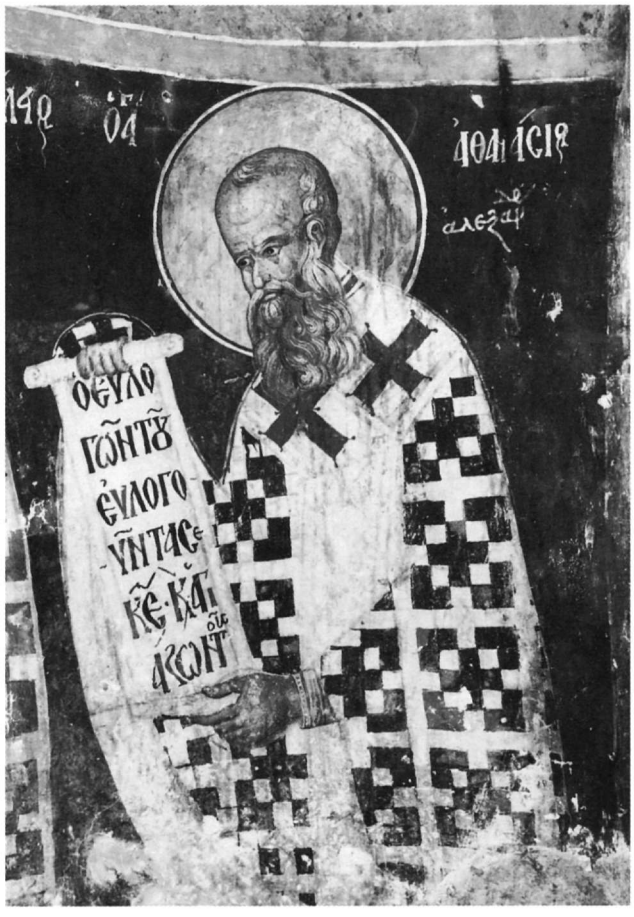

162. Ξένος Διγενής, Ἅγιος Ἀθανάσιος, τοιχ. ἀρ. 2.

Ξένος Διγενής 1470-1491

ΚΑΤΑΓ. Μουχλί Ἀρκαδίας.

ΥΠΟΓΡ. *ἐγένετο δέ διά χειρός καμοῦ Ξένου τοῦ Διγενῆ ἀπό τόν Μορέαν ἐκ χώρας Μοχλίου κ(αί) οἱ δέρκοντες* [*εὖ*]*χεσθε* (τοιχ. 1), *ἐγένετο δέ διά χειρός ἐμοῦ Ξένου τοῦ Διγενῆ ἐκ Μορέως* (τοιχ. 2).

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Ἁγίων Πατέρων, 1470, χ. Ἀπάνω Φλώρια Σελίνου, Κρήτη[1] 2) ν. μονῆς Μυρτιᾶς, 1491, Αἰτωλία[2] 3) ν. Παναγίας, 1493(;), χ. Κάτω Μερόπη (Παλαιά Φραστανά) Πωγωνίου, Ἰωάννινα[3] 4) ν. (ἀποδ.), Ζυμπραγό Κισσάμου, Κρήτη[4].

ΒΙΒΛ. Chatzidakis 1953, 79 καί 1969δ, 194-195· Χατζηδάκης 1974α, 421 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 77, 81· Ξυγγόπουλος 1957, 70· Βασιλάκη-Μαυρακάκη 1976, 550-570· Garidis 1980, 278-282· Ν. Χατζηδάκη 1982-83, 157-158.

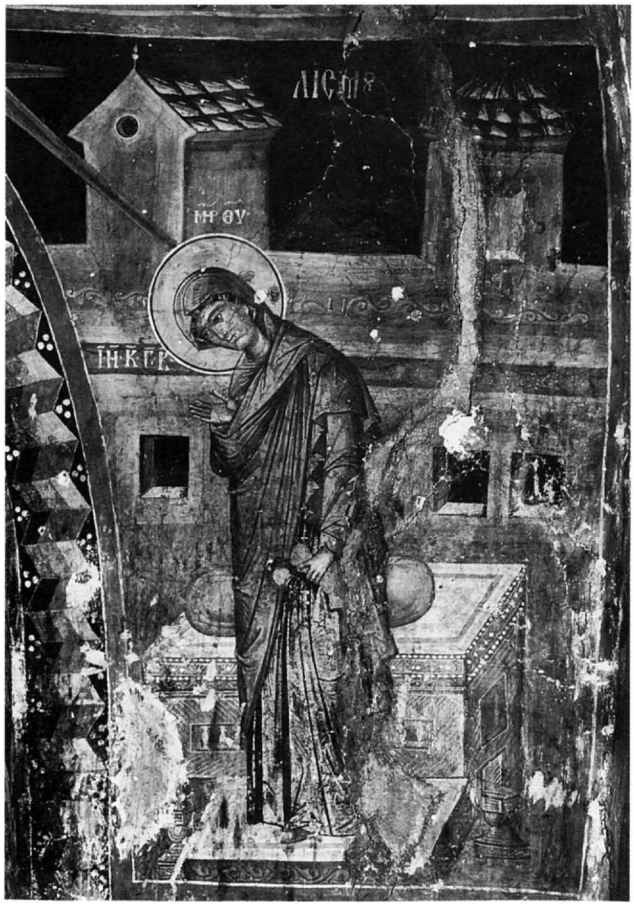

163. Ξένος Διγενής, ΘΚ Εὐαγγελισμοῦ, τοιχ. ἀρ. 2.

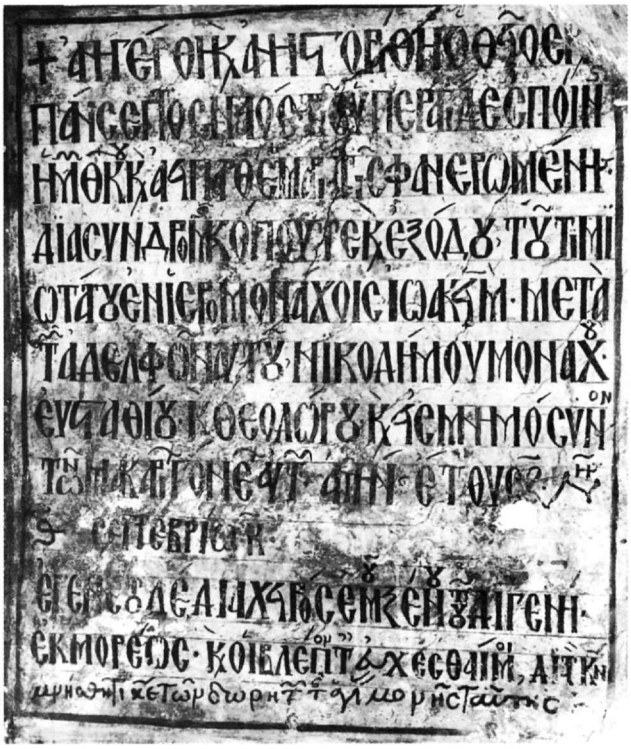

164. Ξένος Διγενής, ἐπιγραφή, τοιχ. ἀρ. 2.

1. Gerola-Λασσιθιωτάκης 1961, 37· Λασσιθιωτάκης 1970, 186· Βασιλάκη-Μαυρακάκη 1976, 556, 565-570, πίν. 143-154· Βοκοτόπουλος 1983β, 142-145 (χρονολόγησε στά 1470, σύμφωνα μέ νέα ἀνάγνωση τῆς ἐπιγραφῆς, καί ὄχι στά 1462, ὅπως εἶχαν διαβάσει οἱ προηγούμενοι μελετητές) **2.** Ὀρλάνδος 1961, 84-103, πίν. 2-9· Βοκοτόπουλος 1967, 330· Παλιούρας 1985, 213-216, εἰκ. 224 **3.** Λαμπρίδης 1887-90, Ζ΄, 36· Βοκοτόπουλος 1969α, 257, πίν. 260-261 **4.** Λασσιθιωτάκης 1969, 227-231, εἰκ. 97-98 καί 1970, 186.

Ξένος Μιχαήλ βλ. *Τζένος Μιχαήλ*

Οἰκονόμος

ΕΙΚΟΝΑ Χαράλαμπος, ν. Ἁγίου Χαραλάμπους, χ. Ταραμπάδος, Τῆνος[1].

1. Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Οἰκονόμου Ἀναγνώστης βλ. *Ἀναγνώστης* (7)

Οἰκονόμου Κωνσταντίνος 1816

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Γεώργιος, 1816 2) Γεώργιος ἔφιππος, 1816

καί 3) Κωνσταντίνος καί Ἑλένη, 1816, ν. Ταξιαρχῶν, χ. Μικρό Πάπιγκο Ζαγορίου, Ἰωάννινα[1].

1. Βοκοτόπουλος 1966β, 314.

Οἰκονόμου Χρῆστος 1800

ΚΑΤΑΓ. Σαμαρίνα Γρεβενῶν.
ΠΑΤΡ. Ἰωάννης.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, οἰκονόμος.
ΥΠΟΓΡ. *Χρῆστος Οἰκονόμου ἱερεύς υἱός Παπαιωάννου ἐκ κώμης Σαμαρίνης.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Νικολάου, 1800, χ. Βασιλική (Βοεβόδα) Δωδώνης, Ἰωάννινα[1].

1. Γιαννόπουλος 1930, 10.

Ὀλυμπίτης βλ. *Λυμήτης Γεώργιος*

Ὀνούφριος (1) 1547-1553/4

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, πρωτοπαπάς Νεοκάστρου, ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *Ο ἱστορίσ(ας) Ονούφρι(ος) αρ[.]η [...] ἐκ τη(ς) λαμπροτάτη(ς) πόλεον Β[...]τιον* (τοιχ. 1), *μνήστητι καμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ καί ἀμαθοῦς Ὀνουφρίου τάχα καί ζωγράφου* (τοιχ. 1), *μνή[σθητι Ὀ]νουφρίου ζω-γ(ρά)φου ἱερέος κ(αί) πρωτοπαπᾶ Νε[οκ]άστ[ρου]* (τοιχ. 2), *μνῆσθητι κἀμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ Ὀνουφρίου ἱερέος ζωγράφου κ(αί) πρῶτοπ(α)(ᾶ) Νεοκάστρου (τοιχ. 3), μνήσθητι κ(αί) ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ κ(αί) ἀ-μαθοῦς Ὀνουφρίου ζωγράφου* (τοιχ. 4).
ΒΙΟΓΡ. Μέ τόν σημαντικό αὐτό ζωγράφο τῆς ΒΔ Ἑλλάδας συνδέονται προβλήματα σχετικά μέ τήν καταγωγή καί τήν καλλιτεχνική του παιδεία. Ὁ τόπος καταγωγῆς καί ὁ πιό σημαντικός γιά τούς μελετητές τόπος παιδείας του ἐμφανίζονται μόνο σέ μιά προβληματική ἐπιγραφή τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων Καστοριᾶς, γνωστῆς ἀπό φωτογραφίες καί σχεδιαστικά ἀπότυπα (Μουτσόπουλος 1977, ἀρ. 131· Γκολομπίας 1983, 333). Οἱ ἐκτεταμένες φθορές τῆς ἐπιγραφῆς δέν ἐπιτρέπουν τήν ἀσφαλή ἀνάγνωση τῆς σχετικῆς μέ τήν καταγωγή τοῦ Ὀνουφρίου φράσης· βλ. ΥΠΟΓΡ. τοιχογραφίας (1). Ἡ λέξη Β[...]τιον ἔχει κατά καιρούς διαβασθεῖ ὡς Γρεβένιον (Χρηστίδης 1922, 174), Βενετίου (Ὀρλάνδος 1938, 162), Βεράτιον (Valentini 1962, 183-184· Χατζηδάκης 1974α, 926· Γούναρης 1980, 19 καί ἀλβανική βιβλιογραφία). Σύμφωνα μέ τήν ἐπικρατούσα τά τελευταῖα χρόνια ἄποψη τό Μπεράτι τῆς

165. Ὀνούφριος, ἐπιγραφή ἱεροῦ, τοιχ. ἀρ. 1.

Ἀλβανίας ἦταν ὁ τόπος καταγωγῆς τοῦ Ὀνουφρίου. Ἀποτελεῖ ὅμως πρόβλημα ἐάν καί κατά πόσον τό Μπεράτι στά μέσα τοῦ 16ου αἰώνα μπορεῖ νά ὀνομασθεῖ «λαμπρότατη πόλις», ὅπως σημειώνεται στή δυσανάγνωστη ἐπιγραφή πού ἀναφέρθηκε παραπάνω.
Σέ σχετικά πρόσφατο ἄρθρο προτάθηκε ἡ ἑξῆς ἀνάγνωση τῆς ἐπιγραφῆς: ὁ ἱστορίσας Ὀνούφριος Ἀργήτης ἐκ τῆς λαμπροτάτης πόλεος τόν Βενετιόν (Γκολομπίας 1983, 334 καί 338-342).
Σχετικά μέ τήν ἀναφορά τῆς καταγωγῆς τοῦ ζωγράφου ἀπό τό Ἄργος, πού στηρίζεται στήν ἀνάγνωση ἑνός προβληματικοῦ συμπιλήματος, ἀποτελεῖ πρόβλημα μέ ποιό Ἄργος μπορεῖ νά συνδεθεῖ ἡ καταγωγή τοῦ ζωγράφου. Μέ αὐτό τῆς Πελοποννήσου ἤ μέ ὁμώνυμο τοπωνύμιο τῆς Μακεδονίας;
Ὡς πρό τή σύνδεση μέ τή Βενετία, στά βενετικά ἔγγραφα πού ἐπικαλεῖται ὁ Γ. Γκολομπίας (1983, 353-355) ὡς ἀναφερόμενα στό ζωγράφο μας, παρατηροῦμε ὅτι ἄν καί σ' αὐτά ἀναφέρεται ἕνας Ὀνούφριος Ἀργίτης ἱερέας στή Βενετία, σέ κανένα δέν ἀναφέρεται ρητά Ὀνούφριος ζωγράφος. Ἐπιπλέον, στήν πλουσιότατη συλλογή εἰκόνων τοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Βενετίας δέν ὑπάρχει καμμία εἰκόνα μέ τήν ὑπογραφή του. Πάντως, ἀνεξάρτητα ἐάν ὁ ζωγράφος παρέμεινε ἤ ὄχι γιά κάποιο διάστημα στή Βενετία ἕνα σημαντικό ἐρώτημα πού προκύπτει εἶναι σέ ποιό βαθμό εἶχε διαμορφωθεῖ ἡ ζωγραφική του παιδεία καί ἐμπειρία ὅταν ἔφθασε στήν Ἰταλία καί μέ ποιές ἐπιρροές.
Γιά τό πρόβλημα τῆς καλλιτεχνικῆς του παιδείας στή Βενετία δέν μποροῦμε παρά νά ἀρκεσθοῦμε στή μαρτυρία τῶν ἔργων του. Ἡ τέχνη τοῦ ζωγράφου συνδέεται, χωρίς ὅμως νά ἐξαρτᾶται ἄμεσα μέ τά δύο σημαντικά κέντρα τῆς ἐποχῆς, τήν Κρήτη καί τήν Ἤπειρο. Ἡ προέλευση τῶν δυτικῶν στοιχείων πού διαπιστώ-

νονται στό ἔργο του δέν εἶναι βέβαιο ἄν πρέπει νά ἀναζητηθοῦν στήν παραμονή τοῦ ζωγράφου στή Βενετία ἤ στήν ἐπίδραση ἰταλοκρητικῶν εἰκόνων. Στή ζωγραφική του διαπιστώνονται ἐπίσης σοβαρές σχέσεις μέ τήν τοπική παράδοση τῆς Καστοριᾶς καί τῶν γειτονικῶν περιοχῶν κατά τόν 15ο καί 16ο αἰώνα, ὅπως ἐμφανίζεται στίς τοιχογραφίες τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου Μουζάκη στήν Καστοριά καί τῶν ναῶν τοῦ Borje καί τοῦ Mali-Grad, στήν Ἀλβανία καί τή Γιουγκοσλαβία ἀντίστοιχα.

Μέχρις ὅτου φωτογραφήσεις μέ πληρέστερα τεχνικά μέσα ἤ νεότερα ἐπιγραφικά στοιχεῖα λύσουν τό παλαιογραφικό θέμα, παραμένει βέβαιο ὅτι ὁ Ὀνούφριος ὑπῆρξε ἕνας σημαντικός γιά τήν ἐποχή του καλλιτέχνης, ὅπως φαίνεται ἀπό τίς ἐπιγραφές τῶν ἔργων του, ἐξοικειωμένος μέ πεπαιδευμένους κύκλους, ἄσχετους μέ τήν ἀλβανική περιοχή, ὅτι ὑπῆρξε πρωτοπαπάς Νεοκάστρου (Ἐλμπασάν), ὅτι ἡ καλλιτεχνική του δραστηριότητα ἐντοπίζεται στήν περιοχή τῆς Ἀλβανίας-Δ. Μακεδονίας καί ὅτι ἀπέκτησε γιό ζωγράφο, ὁ ὁποῖος ἐπίσης ἔδρασε στήν ἴδια περιοχή.

ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀποδιδόμενες: 1) ΧC καί 2) ΘΚ, ν. Ἁγίων Ἀναργύρων, Καστοριά[1] 3) ΧC, ν. Παναγίας Τσιατσαπᾶ, Καστοριά[2] 4) Δέηση, 1535, ν. Ἁγίου Νικολάου, Zrze[3] καί 5) Εἰκόνες τέμπλου, 1535(;), ν. Μεταμορφώσεως, Zrze, πρώην Γιουγκοσλαβία[4] 6) Εἰκόνες τέμπλου, ν. Εὐαγγελιστρίας, μητροπολιτικός ναός, Μπεράτι καί Μουσεῖο Μεσαιωνικῆς Ἀλβανικῆς Τέχνης, Κορυτσά, Ἀλβανία[5] 7) Δημήτριος, ν. Ἁγίας Τριάδας Μπερατίου, τώρα Ἐθνικό Μουσεῖο Γεωργίου Καστριώτη Σκεντέρμπεη, ἀρ. 71, Κρόια, Ἀλβανία[6] 8) ΘΚ καί 9) Θεόδωροι, ν. Ἁγίων Θεοδώρων, Μπεράτι, Ἀλβανία[7].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Ἁγίων Ἀποστόλων, 1547[8] καί 2) ν. Ἁγίων Ἀναργύρων (μετά τό 1547), Καστοριά[9] 3) ν. Ἁγίας Παρασκευῆς, 1553/4, Valsh, Ἀλβανία[10] 4) ν. Ἁγίου Νικολάου, πρίν ἀπό τό 1553/4, Shelcan, Ἀλβανία[11] 5) ν. Μεταμορφώσεως μονῆς Zrze (ἀποδ.· ἡ

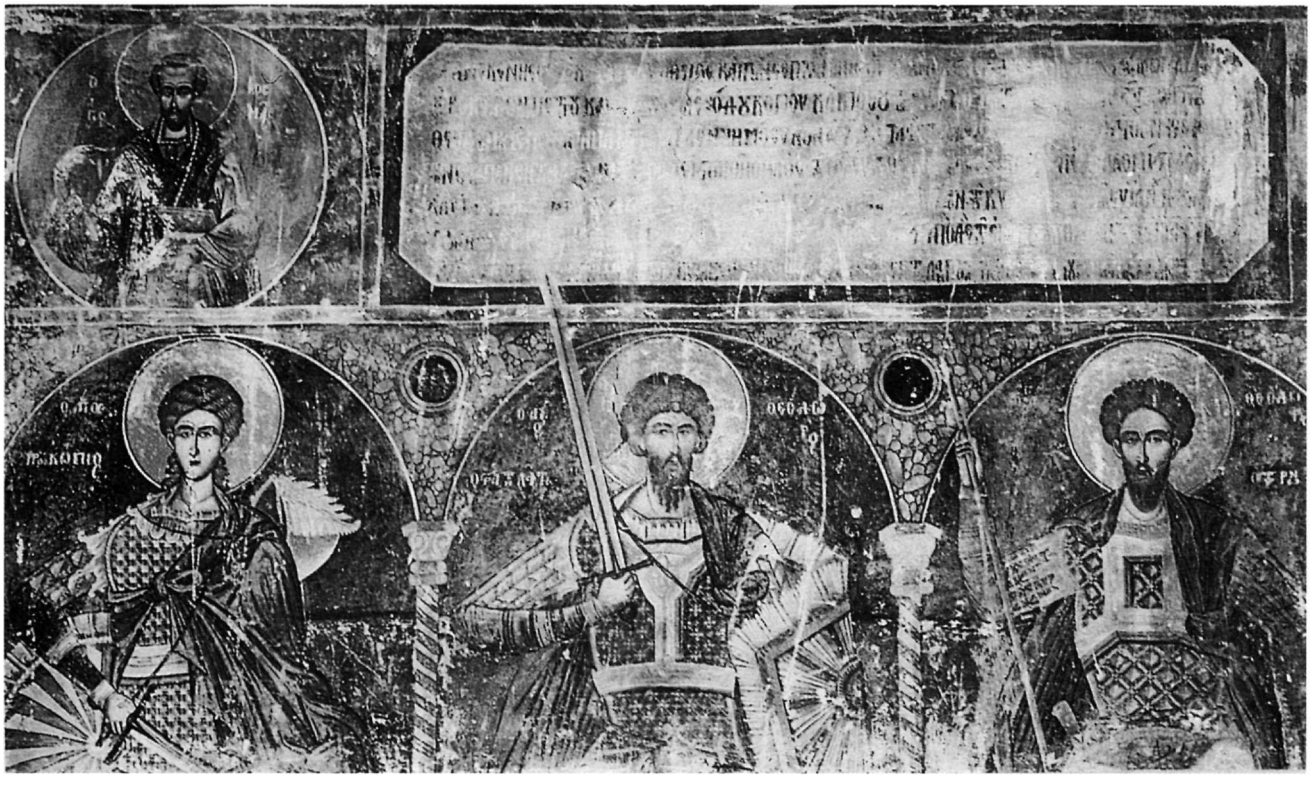

166. Ὀνούφριος, Ὁλόσωμοι ἅγιοι καί κτητορική ἐπιγραφή, τοιχ. ἀρ. 1.

κτητορική ἐπιγραφή φθαρμένη), 1535(;)[12] καί 6) ν. Ἁγίου Νικολάου (ἀποδ.), 1535(;), χ. Zrze, περιοχή Prilep, πρώην Γιουγκοσλαβία[13] 7) ν. Ἁγίων Θεοδώρων (ἀποδ.), πρίν ἀπό τό 1547, Μπεράτι, Ἀλβανία[14] 8) ν. (ἀποδ.), 1537, μονή Moldovitsa, Μολδαβία, Ρουμανία[15].

ΒΙΒΛ. Ξυγγόπουλος 1957, 262· Popa 1966 καί 1966, 1969, 774-775· Puzanova-Damo 1966· Garidis 1980, 490-525 καί 891-894· Γούναρης 1980, 79-104· Χατζηδάκης 1982, 418-419 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 88· Garidis 1989, 199-213, 359-361.

1. Γκολομπίας 1983, 348-352, εἰκ. 6-8 **2.** Γκολομπίας 1986, 350 **3.** Babić 1980, 276, εἰκ. **4.** Dhamo 1984, 4-5 **5.** Popa 1974, 58-74· *Art albanais* 10, ἀρ. 370-376· Dhamo 1985, 114-115, ἀρ. 422, 423, 424, 427 **6.** *Art albanais* 377-379· Dhamo 1985, 116, ἀρ. 430 **7.** Dhamo 1985, 115, ἀρ. 426, 428 **8.** Χρηστίδης 1922, 174· Ὀρλάνδος 1938, 162-163· Τσαμίσης 1949, 127· Πελεκανίδης 1953, πίν. 189-203· Μουτσόπουλος 1972, ἀρ. 48, εἰκ. 1-12· Dhamo 1974, 7· Γούναρης 1980, 21-104· Χατζηδάκης 1982, 418-419· Γκολομπίας 1983, 331-343 **9.** Μουτσόπουλος 1972, ἀρ. 32, εἰκ. 2-4· Γούναρης 1980, 80 **10.** Popa 1966, 295-297 **11.** Popa 1966, 296-301· Dhamo 1974, 34, 37, 39, εἰκ.· Βοκοτόπουλος 1994α, 394, εἰκ. 2 **12.** Babić 1980, 274-276, εἰκ. 1-11 **13.** Babić 1980, 272-274, εἰκ. 13-16 **14.** Popa 1966, 294· Dhamo 1974, 34-35, εἰκ. **15.** Chatzidakis 1969δ, 19.

Ὀνούφριος (2) 1594-1622

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ὀνουφρίου Κυπρέου* (εἰκ. 1, 2), *χείρ Ὀνουφρίου Κυπρίου* (εἰκ. 3, 4).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Νικόλαος, 1594, Μουσεῖο Ὀνουφρίου, Μπεράτι, Ἀλβανία[1] 2) ΧΣ Παντοκράτωρ, 1604, Ἐθνικό Μουσεῖο Μεσαιωνικῆς Τέχνης, Κορυτσά, Ἀλβανία[2] 3) ΘΚ Ἐλεούσα, 1614 4) ΧΣ, 1615 καί Μεταμόρφωση, 1615, ν. Μεταμορφώσεως, μονή Τσιατίστης, Ἀλβανία[3].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Παναγίας, 1622, χ. Βλαχογκορατζῆ, Ἀργυρόκαστρο, Ἀλβανία[4].

ΒΙΒΛ. Dhamo 1984, 8· Garidis 1989, 212.

1. Πληροφορία Π. Βοκοτόπουλου 1987 **2.** Πληροφορία τοῦ ἴδιου **3.** Πουλίτσας 1928, 66, 67 **4.** Popa 1966, 69, 774· Dhamo 1974 καί 1984, 8.

Ὄξυγος Ἀντώνιος

Ἡ πληροφορία τοῦ Uspenkij (Millet-Pargoire-Petit 1904, ἀρ. 362), γιά ἐπιγραφή τοῦ 1614 μέ τό ὄνομα τοῦ Ὄξυγου Ἀντωνίου ἀπό τή Θεσσαλονίκη, σέ εἰκόνα τῆς Συνάξεως τῶν Ἀσωμάτων στήν μονή Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἀφορᾶ στόν ἀφιερωτή Ἀντώνιο ἄζυγο (μοναχό)[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1954.

Ὀρέγκος Γεώργιος τέλη 17ου αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Γεωργίου Ὀρέγκου.*

ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Ὁδηγήτρια, Μουσεῖο Μπενάκη, ἀρ. Ζ 1156, Ἀθήνα[1].

1. Ξυγγόπουλος 1936, 115-116, ἀρ. 81, πίν. 58· Δεληβορριᾶς 1980, 78.

Οὐρίας Θεόδωρος 1758

ΚΑΤΑΓ. Ἁγιά Λάρισας.

ΥΠΟΓΡ. *διά χιρώς ταπινοῦ Θεοδώρου Οὐρία τοῦ ἐκ κόμης Ἁγιᾶς.*

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Καθολικό μονῆς Ἁγίας Τριάδας, 1758, χ. Δρακότρυπα (Σκλάταινα), Καρδίτσα[1].

167. Ὀρέγκος Γεώργιος, ΘΚ Ὁδηγήτρια, εἰκ.

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 255 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 113.

1. Ἰεζεκιήλ 1928, 137· Ὀρλάνδος 1939-40, 197· *Ἐκκλησίες στήν Ἑλλάδα* ΙΙ, 139-150, εἰκ. 12, 14 (Γ. Καρατζόγλου).

Παβίας Ἀθανάσιος 1500-1519
(Pavia Athanasi)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pentor, maistro.
ΒΙΟΓΡ. Μνημονεύεται σέ δικαιοπρακτικά ἔγγραφα τοῦ Ἡρακλείου στά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας ἀπό τό 1500 ἕως τό 1513[1]. Ὁ *maistro Athanasi Pavia* ὑπογράφει ὡς μάρτυρας σέ ἔγγραφο τῆς 20ῆς Δεκεμβρίου 1519 καί τήν ἴδια ἡμερομηνία ὁ *Athanasi Pavia, pentor* ἀναφέρεται σέ οἰκονομική ὑπόθεση[2]. Ἐάν θεωρήσομε ὅτι οἱ *Agnes, relicta Athanasi Pavia et Andreas Pavia, eorum filius* ταυτίζονται μέ τή σύζυγο καί τό γιό τοῦ ζωγράφου, τότε ὁ τελευταῖος πρέπει νά πέθανε πρίν ἀπό τό 1521[3].

1. Cattapan 1968, 39, ἀρ. 96 καί 1972, 207, ἀρ. 99 **2.** Κωνσταντουδάκη 1973, 337-338, ἀρ. 47 **3.** Κωνσταντουδάκη 1973, 338.

Παβίας Ἀνδρέας 1470 †πρίν ἀπό τό 1512
(Pavia Andreas)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Πέτρος, ἱερέας.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor, pentor, depentor, magister.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἀνδρέ(ου) Παβία* (εἰκ. 1), *Andreas Pavias pinxit* (εἰκ. 2), *χείρ Ἀνδρέου Παβία* (εἰκ. 3, 6), *An-[drea]s Pavia pinxit* (εἰκ. 4), *Andreas Pavias pinxit de Candia* (εἰκ. 5), *χ(είρ Ἀνδ)ρ(έου Π)αβία απο της νησου Κριτης* (εἰκ. 7).
ΒΙΟΓΡ. Ἕνας ἀπό τούς σημαντικότερους ζωγράφους τοῦ Ἡρακλείου, στό δεύτερο μισό τοῦ 15ου αἰώνα. Γιά τήν ἐκτίμηση τῶν συγχρόνων του πρός τόν εὐκατάστατο αὐτόν καλλιτέχνη σημειώνομε ὅτι ἀναφέρεται ὡς *magister*, διδάσκαλος τῆς τέχνης ἀλλά καί τῶν γραμμάτων καί ὅτι ἡ ἐκλεκτή του πελατεία ἀνῆκε καί στά δύο δόγματα. Σχετικά μέ τό ὀλιγάριθμο ἀλλά ποιοτικά ὑψηλό ἔργο του, πού εἶναι δυσανάλογα μικρό σέ σχέση μέ τή μακρόχρονη δραστηριότητά του, μπορεῖ νά ὑποθέσει κανείς ὅτι ἀκόμη λανθάνουν ἔργα σέ δυτικές κυρίως ἐκκλησίες ἤ σέ ἰδιωτικές συλλογές. Τά ἀρχειακά ἔγγραφα στή Βενετία παρέχουν πολλές πληροφορίες γιά τή ζωή τοῦ ζωγράφου στό Ἡρά-

168. Παβίας Ἀνδρέας, Ἅγιος Ἀντώνιος, εἰκ. ἀρ. 1.

169. Παβίας Ἀνδρέας, Κοίμηση Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, εἰκ. ἀρ. 3.

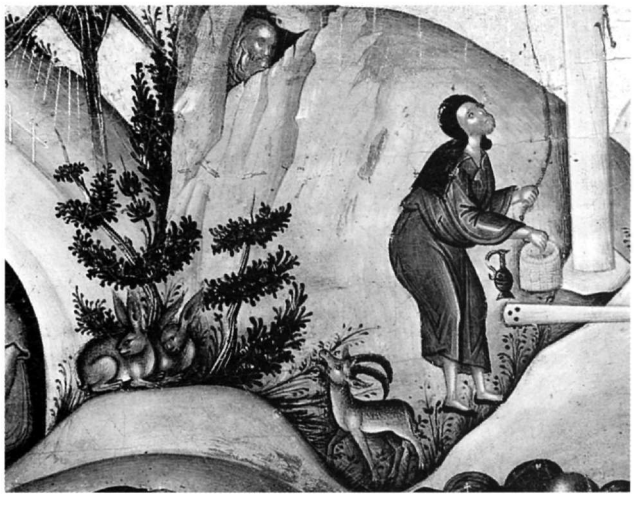

170. Παβίας Ἀνδρέας, Κοίμηση Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 3.

κλειο τῆς Κρήτης, οἱ ὁποῖες καλύπτουν τό διάστημα ἀπό τό 1470, πού ἐμφανίζεται ὡς διδάσκαλος ζωγραφικῆς, ἕως τό 1512 πού μνημονεύεται ὡς ἤδη νεκρός[1].

Τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1470 ὁ Γεώργιος Φωκᾶς* ὑπέγραψε συμβόλαιο μαθητείας μέ τόν *Ser Andrea Pavia pictori* γιά ἕνα χρόνο[2]. Τά ἔτη 1471, 1473 καί 1479 ὁ ζωγράφος ἐμπλέκεται σέ οἰκονομικές ὑποθέσεις στό Ἡράκλειο, ὅπου καί κατοικοῦσε[3].

Στίς 23 Ἀπριλίου 1480 ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας: *magister Andrea Pavia, penctor*[4]. Τό 1481 ἐνοικίασε ἕνα σπίτι (στόν Georgio Grin) στό Βοῦργο τοῦ Χάνδακα[5]. Τό 1482 ὑπέγραψε συμβόλαιο μέ τόν πατέρα τοῦ Ἄγγελου Πιτζαμάνου*, νά διδάξει τό γιό του ζωγραφική γιά πέντε χρόνια[6]. Κατά τά ἔτη 1482, 1483, 1486 καί 1491 ἀναφέρεται σέ πράξεις ἀγοραπωλησιῶν καί ἐνοικιάσεων στό Ἡράκλειο, ἀπό τίς ὁποῖες διαφαίνεται ὅτι διέθετε ἀξιόλογη κινητή καί ἀκίνητη περιουσία[7].

171. Παβίας Ἀνδρέας, Pietà, εἰκ. ἀρ. 4.

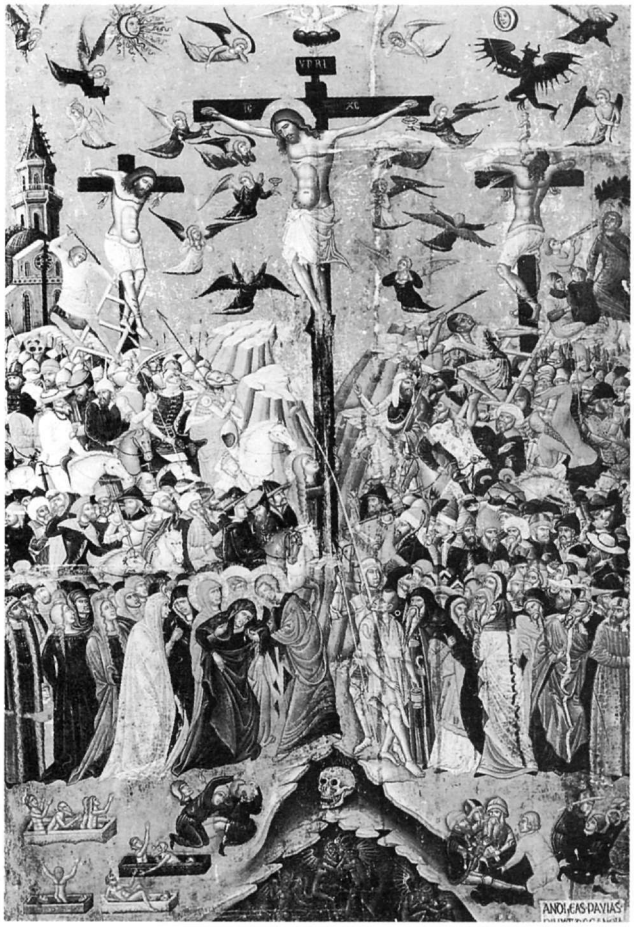

172. Παβίας Ἀνδρέας, Σταύρωση, εἰκ. ἀρ. 5.

Στίς 24 Ὀκτωβρίου 1492 ὁ *Andrea Pavia pentor* ὑπέγραψε συμβόλαιο μέ τόν πατέρα τοῦ Μανούσου Κούκου*, κατοίκου Ἡρακλείου, νά διδάξει τό γιό του ζωγραφική γιά πέντε χρόνια[8]. Τό 1493 ἐμπλέκεται πάλι σέ οἰκονομικές ὑποθέσεις στό Ἡράκλειο[9]. Κατά τό διάστημα τῶν ἐτῶν 1493-1505 γνωρίζομε ὅτι ὁ καθολικός ἐπίσκοπος Giovanni Battista Lagni παρήγγειλε στήν Κρήτη μιά εἰκόνα τῆς Pietà, πού βρίσκεται σήμερα στό Rossano (βλ. εἰκ. 4).

Στίς 23 Μαΐου 1499 συμφώνησε νά διδάξει ζωγραφική γιά τρία χρόνια τόν Νικολό Ντά Νάπολι*[10] καί στίς 16 Ἰουλίου τοῦ ἴδιου χρόνου ὁ *m° Andrea Pavia depentor* ὑπέγραψε συμβόλαιο μαθητείας γιά τέσσερα χρόνια μέ τόν Ἰωάννη Πλωραῖο*[11]. Στίς 19 Νοεμβρίου 1499 ὁ *maystro Andrea Pavia depentor* συμφώνησε μέ τή μητέρα τοῦ ἑβραίου Aquilo (Σουλουμᾶ)* νά διδάξει στό γιό της ὄχι μόνο ζωγραφική ἀλλά καί τά γράμματα γιά ὀκτώ χρόνια: *far insegnar le letre greche et simul la dita soa arte*[12].

Στίς 7 Μαΐου 1500 ζήτησε νά τοῦ ἐπιστραφεῖ μία εἰκόνα τῆς Γεννήσεως τοῦ ζωγράφου Ἀγγέλου*[13]. Τόν Μάρτιο τῆς ἴδιας χρονιᾶς ἀναφέρεται πάλι γιά οἰκονομικές ὑποθέσεις[14]. Στίς 26 Ἰουλίου 1500 ἰδιόχειρες ὑπογραφές σέ διαθήκη ἀναφέρουν *ἐγό ὁ Ἀνδρέ(ας) ὁ Παβί(ας) μάρτις* χωρίς νά προσδιορίζεται ἐάν πρόκειται γιά τό ζωγράφο[15].

Τό 1502 ὁ Ἀ. Παβίας ἀναφέρεται σέ ἔγγραφο σχετικό μέ χρηματική ὑπόθεση καί στίς 8 Ἰουλίου 1503 ὑπογράφει ὡς μάρτυρας, *magister Andreas Pavia*, μαζί μέ τό ζωγράφο Μάρκο Ἀμάραντο*[16]. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τοῦ 1504, εἶχε ἀγοράσει ἀποθήκη στό Ἡράκλειο[17].

173. Παβίας Ἀνδρέας, Σταύρωση, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 5.

τόν ἴδιο χρόνο ὁ ζωγράφος, κάτοικος Βούργου Χάνδακα, ὑπόσχεται νά δώσει στή θετή κόρη του Ἁγνή σημαντική προίκα: 500 ὑπέρπυρα καί 10 χρυσά δουκάτα, στά ὁποῖα συμπεριλαμβάνεται ἡ ἀξία μιᾶς οἰκίας στό Χάνδακα, χρυσάφι, ἀσήμι, πολύτιμοι λίθοι, ἐνδύματα, κλίνη καί κοσμήματα[18].

Στίς 8 Νοεμβρίου 1512 ὁ ζωγράφος ἔχει ἤδη πεθάνει, ἐπειδή σέ ἔγγραφο ἀναφέρεται ἡ χήρα του Μαριέτα[19]. Τό 1514 ἀναφέρεται πάλι ὡς διαχειρίστρια τῆς περιουσίας τοῦ ζωγράφου ἡ χήρα του, ἡ ὁποία παραχωρεῖ ἔκταση τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, πού τῆς ἀνῆκε καί βρισκόταν ἔξω ἀπό τό Βοῦργο τοῦ Χάνδακα[20]. Ἡ ἴδια Μαρία ἀναφέρεται καί σέ ἔγγραφο τοῦ 1516[21].

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἀντώνιος, πρώην συλλογή Σ. Χαροκόπου, Ἀθήνα, τώρα Κοργιαλένειον Ἱστορικόν καί Λαογραφικόν Μουσεῖον, Ἀργοστόλι, Κεφαλονιά[22] 2) ΘΚ Ὁ-

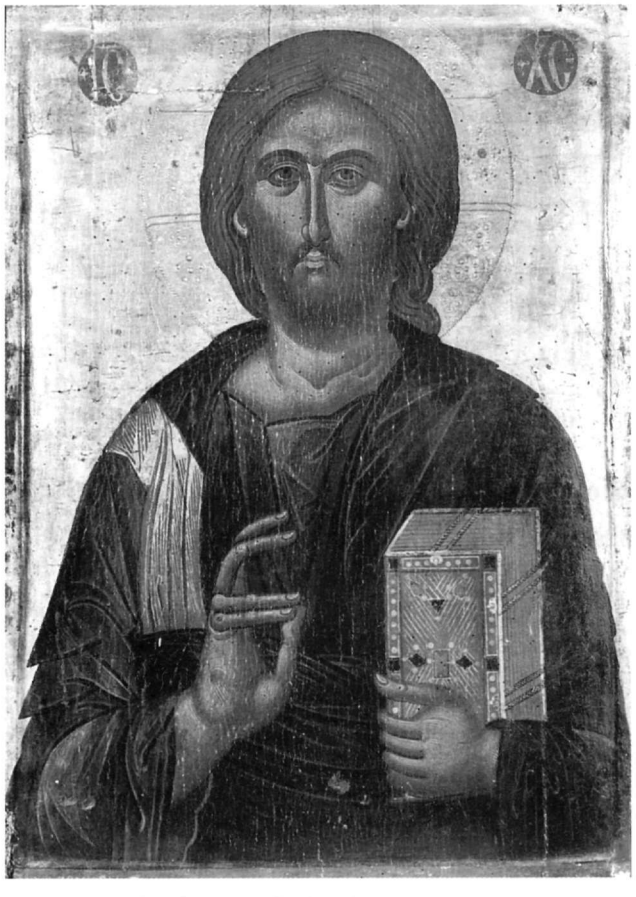

174. Παβίας Ἀνδρέας, ΧC, εἰκ. ἀρ. 6.

175. Παβίας Ἀνδρέας, ΘΚ Ὁδηγήτρια, εἰκ. ἀρ. 7.

δηγήτρια, συλλογή Calligaris, Terzo d'Aquileia, Ἰταλία[23] 3) Κοίμηση Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, ν. Ἁγίου Κωνσταντίνου, Ἑλληνορθόδοξο Πατριαρχεῖο, Ἱεροσόλυμα (ἀρ. 154)[24] 4) Pietà, Tesoro del Duomo, Rossano, Καλαβρία[25] 5) Σταύρωση, Ἐθνική Πινακοθήκη (ἀρ. 144, δωρεά Ἀλ. Σούτσου), Ἀθήνα[26] 6) ΧC καί 7) ΘΚ Ὁδηγήτρια (πάριση), Μουσεῖο Camposanto Teutonico, Βατικανό[27].

Τήν ὑπογραφή *Andreas Pavia-pinxit* στήν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Προκοπίου τῆς συλλογῆς Μ. Καλλιγᾶ στήν Ἀθήνα θεωροῦμε πλαστή[28]. Ἀποδίδονται: 1) Pietà, συλλογή Sekulić, Βελιγράδι[29] 2) Pietà, Monastero delle Eremitane Serve di Maria, Carpenedo di Mestre, Βενετία[30] 3) Pietà, ἰδιωτική συλλογή, Ρώμη[31] 4) Pietà, Sotheby's 1988, Λονδίνο[32] 5) Σταύρωση, Ἐθνική Πινακοθήκη, Πράγα[33].

ΒΙΒΛ. Chatzidakis 1974β, 188-195· Cattapan 1977, 200-209· Χατζηδάκης 1974α, 421 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 80.

1. Cattapan 1972, 217, 220, ἀρ. ἐγγρ. 16 καί 1977, 201 **2.** Cattapan 1977, 201, 209, ἀρ. ἐγγρ. 1 **3.** Cattapan 1977, 201, 210, ἀρ. ἐγγρ. 2, 3, 4 **4.** Κωνσταντουδάκη 1972, 297 **5.** Cattapan 1977, 201, 210, ἀρ. ἐγγρ. 5 **6.** Cattapan 1972, 217, 221, ἀρ. ἐγγρ. 17 καί 1977, 201 **7.** Cattapan 1977, 201-202, 211-214, ἀρ. ἐγγρ. 7-12 **8.** Cattapan 1972, 217, 221, ἀρ. ἐγγρ. 18 καί 1977, 202 **9.** Cattapan 1977, 202-203, 213-214, ἀρ. ἐγγρ. 13, 14 **10.** Cattapan 1972, 217, 221-222, ἀρ. ἐγγρ. 19 καί 1977, 203 **11.** Cattapan 1972, 217, 222, ἀρ. ἐγγρ. 20 καί 1977, 203 **12.** Cattapan 1972, 217, 222, 225, ἀρ. ἐγγρ. 21 καί 1977, 203 **13.** Cattapan 1977, 203-204, 215, ἀρ. ἐγγρ. 15 **14.** Στό ἴδιο, 204, 215-216, ἀρ. ἐγγρ. 16 **15.** Κωνσταντουδάκη 1973, 297 **16.** Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.*· Cattapan 1977, 204, 215-216, ἀρ. ἐγγρ. 16 **17.** Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.*· Cattapan 1977, 204, 216-217, ἀρ. ἐγγρ. 18 **18.** Κωνσταντουδάκη 1973, 297-298· Cattapan 1977, 204, 217-218, ἀρ. ἐγγρ. 19 **19.** Κωνσταντουδάκη 1973, 298· Cattapan 1977, 204, 218, ἀρ. ἐγγρ. 20 **20.** Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.*· Cattapan 1977, 205, 218-219, ἀρ. ἐγγρ. 21 **21.** Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.*· Cattapan 1977, 205, 219, ἀρ. ἐγγρ. 22 **22.** Ξυγγόπουλος 1975, 173, πίν. 48.1· Chatzidakis 1974β, 189· Cattapan 1977, 207, ἀρ. 7· Χατζηδάκη Ν. 1983, 30-31, ἀρ. 19· Μπούρα 1986α, ἀρ. 110, εἰκ.· *Κεφαλονιά 1989*, ἀρ. 55· Βοκοτόπουλος 1995, 225-226, ἀρ. 157 **23.** Cattapan 1977, 206, ἀρ. 3 **24.** *Βυζαντινή Ἔκθεση 1964*, ἀρ. 266· Chatzidakis 1974β, 189-194, πίν. ΚΒ΄ 1, 2 καί 1981, 311, πίν. σελ. 320· Cattapan 1977, 206-207, ἀρ. 5· Galavaris 1981, 36, πίν. XXXb· Βοκοτόπουλος 1995, 226, ἀρ. 159 **25.** Bettini 1940, 51· Chatzidakis 1974γ, 195, σημ. 90 καί 1977γ, 688, πίν. 53· Cattapan 1977, 207 ἀρ. 6· Chatzidakis 1981, εἰκ. σελ. 320 **26.** Bettini 1940, 51, ἀρ. 3· Ξυγγόπουλος 1957, 173-174· Kreidl-Papadopoulos 1970, 64, εἰκ. 41· Λυδάκης 1976α, 310 καί 1976β, 18, εἰκ. 4· Chatzidakis 1974β, 194-195, πίν. ΚΑ΄· Cattapan 1977, 206, ἀρ. 4· Chatzidakis T. 1982, ἀρ. 18, εἰκ. 9· Galavaris 1981, 30, πίν. XVIb **27.** *Ἔκθεση 1962*, 211, 212, ἀρ. 440, 441· Chatzidakis 1974β, 188-189, πίν. Κ.1, Κ.2· Cattapan 1977, 205-206, ἀρ. 12· Hagedorn 1977, 239-240, ἀρ. 1-2, πίν. 11, 12α, 13α **28.** Ξυγγόπουλος 1957, 173· Chatzidakis 1974β, 195, σημ. 90 (ἐπισημαίνει τήν πλαστότητα)· Cattapan 1977, 207, ἀρ. 7 **29.** *Collection Sekulić* 24, 52, ἀρ. 50, πίν. XIII· Cattapan 1977, 208-209, ἀρ. 10 **30.** Rizzi 1972, 280, ἀρ. 59, πίν. ΚΑ.2· Chatzidakis 1977γ, 688, πίν. 52· Cattapan 1977, 208, ἀρ. 9 **31.** Cattapan 1977, 209, ἀρ. 11 **32.** *Icons, Russian Pictures and works of Art, Sotheby's*, Νοέμβριος 1988, ἀρ. 512 **33.** Σημ. Μ.Χ.

Παγᾶς Παρθένιος 1676

βλ. καί *Παρθένιος* (2)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη(;).

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Παρθενίου ἱερ(ο)μ(ονάχου) Παγᾶ.*

ΒΙΟΓΡ. Ἀνήκει στήν ἴδια οἰκογένεια μέ τόν Μελέτιο Πηγᾶ.

ΕΙΚΟΝΑ Ἐπιτάφιος Θρῆνος, 1676, ν. Παναγίας, χ. Σπηλιά Κισσάμου, Χανιά[1].

1. Μπορμπουδάκης 1975, πίν. 13· ὁ συγγραφέας (σ. 78-79) διαβάζει τήν ἐπιγραφή τῆς εἰκόνας: *χείρ Παρθενίου ἱερ(ο)μ(ονάχου) Παγ(κ)ά(λου)* καί ταυτίζει τό ζωγράφο μέ τόν Παρθένιο (2)*. Διαχωρίσαμε τούς ζωγράφους, ὄχι μόνο λόγῳ τῆς διαφορετικῆς ἀνάγνωσης τῆς ὑπογραφῆς, ἀλλά καί γιά λόγους τεχνοτροπικούς.

Πάγκαλος 1708

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.

ΒΙΟΓΡ. Ὁ *Pancalo, prete* μνημονεύεται ὡς ζωγράφος καί ἱερέας τό 1708[1].

1. Bettini 1933, 47, σημ. 1.

Πάγκαλος Μιχαήλ 1466

(Pangalo, Pancalo Michele)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης(;).

ΒΙΟΓΡ. Μνημονεύεται σέ νοταριακό ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας τό 1466, ὡς κάτοικος Ἡρακλείου[1].

1. Cattapan 1972, 207, ἀρ. 96.

Παγκράτης Δημήτριος 1796

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Δημ(ητρίου) Παγκράτι.*

ΒΗΜΟΘΥΡΟ ΧC, 1796, ν. Ἁγίου Ἰσαύρου, χ. Πλάτανος, Παξοί[1].

1. *ΕΕΒΣ Β΄*, 1925, 324.

Παγκράτιος

ΒΙΟΓΡ. Μνημονεύεται ὡς μοναχός Σιναΐτης καί μεταβυζαντινός ζωγράφος[1].

1. Σωτηρίου 1956, 13.

Παγώνης 1801-1838

ΚΑΤΑΓ. Χιονιάδες Ἰωαννίνων.

ΠΑΤΡ. Κωνσταντής.

ΥΠΟΓΡ. *χηρ δορεούντος Παγονι τζαμητζῆ χηοναδίτη*, (τοιχ. 1), *χείρ δωρεουντος Παγοῦνι Κωνσταντῖ χηωναδύτι ἐκ φυλῆς πασχαλάδες* (τοιχ. 2), *χείρ εὐτελεστάτου Παγόνη* (τοιχ. 3, 5), *διά χηρός Παγώνη δρακιότου* (τοιχ. 8).

ΒΙΟΓΡ. Ὁ λαϊκός ζωγράφος Παγώνης, τῶν ἀρχῶν τοῦ 18ου αἰώνα, καταγόταν ἀπό τούς Χιονάδες τῆς Ἠπείρου καί ἀπό τή φάρα τῶν Πασχαλάδων[1], σύμφωνα μέ τίς ὑπογραφές τῶν ἔργων του. Ἀργότερα ἐγκαταστάθηκε στό χωριό Δράκεια τοῦ Πηλίου καί ἐργάσθηκε σέ ἐκκλησίες τῆς περιοχῆς. Γιά τό ὄνομα καί τό πα-

176. Παγώνης, Τό Μέγα Σπήλαιο, τοιχ. ἀρ. 2.

τρώνυμο τοῦ ζωγράφου ὑπῆρξαν παλαιότερα διαφωνίες[2], οἱ ὁποῖες κατέληξαν στήν ἀποδοχή τοῦ ὀνόματος Παγώνης γιά τό ζωγράφο καί Κωνσταντής γιά τόν πατέρα του[3]. Γιά τά ἔτη 1800 καί 1802 ὑπάρχουν στά βιβλία τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Μαρίνας Κισσοῦ στό Πήλιο οἱ ἐγγραφές γιά τήν ἀγορά τῶν ὑλικῶν τῆς ζωγραφικῆς τοῦ Παγώνη, χωρίς ὅμως νά ἀναφέρεται ἀμοιβή τοῦ ζωγράφου[4]. Στήν οἰκία τοῦ ἁγιογράφου Κ. Μπέλτσιου στό χωριό Μόρφη Βοΐου Κοζάνης «*Ἑρμηνεία τῶν ἁγίων εἰκόνων τῆς ζωγραφικῆς τέχνης καί ἱστορίας ἁπάσης τῆς ἁγίας ἡμῶν ἐκκλησίας ὑπάρχει μέν τοῦ σοφωτάτου κ.κ. Παγώνι εκ χώρας Δράκιας*» μέ χρονολογία 1803[5]. Στίς 6 Σεπτεμβρίου 1826 ὁ ζωγράφος ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ πωλητήριο κτήματος στή Δράκεια[6]. Ἐκτός ἀπό τίς τοιχογραφίες καί πιθανόν τίς φορητές εἰκόνες ἀξίζει νά ἀναφερθεῖ ὅτι ὁ Παγώνης -καθώς καί ὁ ἐπίσης ζωγράφος γιός του, Ἀθανάσιος*- ἐπιδόθηκε καί στήν κοσμική ζωγραφική, διακοσμώντας κατοικίες, ὅπως τό σπίτι Μπαλτούμη τό 1810 καί τήν αἴθουσα ὑποδοχῆς στό παράσπιτο Τριανταφύλλου στή Δράκεια τό 1832[7].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ[8] 1) ν. Ἁγίου Δημητρίου, 1801, χ. Νεοχώρι, Μαγνησία[9] 2) ν. Ἁγίας Μαρίνας, 1802, χ. Κισσός, Πήλιο[10] 3) ν. Ἁγίας Τριάδας, 1804, χ. Ἀνήλιο Ἰωαννίνων[11] 4) ν. Παναγίτσας 1805, κοντά στό χ. Δράκεια, Πήλιο[12] 5) ν. Ἁγίου Γεωργίου, 1815 καί 6) ν. Ἁγίου Ἀθανασίου, 1820, χ. Δράκεια, Πήλιο[13] 7) ν. Ἁγίου Γεωργίου, 1834, κοντά στό χ. Κισσός, Πήλιο[14] 8) ν. Ἁγίας Τριάδας, 1836, χ. Μακρυνίτσα, Πήλιο[16] 9) ν. Ἁγίου Σπυρίδωνα, 1838, χ. Δράκεια, Πήλιο[17].

ΒΙΒΛ. Μακρῆς 1976, 210-220 καί 1979, 357-362· Βαρσαμίδης 1990, 27- 30.

1. Γιά τή φάρα τῶν Πασχαλάδων βλ. Μακρῆς 1976, 209 καί 1981, 20-24 **2.** Βλ. κυρίως τά ἄρθρα τοῦ Ἀλ. Ξύδη, *Εἰκαστικό Χρονικό* (περ. *Ἀντί*, τχ. 23, 2.8.75), τῆς Β. Καρκαγιάννη-Καραμπελιᾶ, *Σημειώσεις στό "θέμα Παγώνη"* (*Ἀντί*, τχ. 31, 25.10.75), τοῦ Κίτσου Μακρῆ καί Ἀλ. Ξύδη (*Ἀντί*, τχ. 33, 29.11.1975) καί τήν ἀπάντηση τῆς Β.Κ.-Κ (*Ἀντί*, τχ. 36, 10.1.1976) **3.** Βλ. Μακρῆς 1976, 209 **4.** Μακρῆς 1976, 209-210 **5.** Βαρσαμίδης 1990, 7, εἰκ. σελ. 75 **6.** Μακρῆς 1976, 210 **7.** Μακρῆς 1952, 17 καί 1976, 210· Μακρῆς 1981, 35, εἰκ. 44 **8.** Φωτογραφίες τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ Παγώνη βλ. κυρίως στό Μακρῆς 1976, χ. ἀρ. **9.** Ρήγα-Καμηλάρι 1933, 131· Μακρῆς 1952, 18· 1976, 209-210· 1979, 151-154 καί 1981, 26, εἰκ. 27, 28, 29· Βαρσαμίδης 1990, 29, 72 **10.** Μακρῆς 1952, 18· Παΐσιος 1960, 981-982, εἰκ. 9· Μακρῆς 1976, 209, 210 καί 1981, 19, 26, εἰκ. 30, 32· Λυδάκης 1976, 378, εἰκ. 650· Βαρσαμίδης 1990, 21, 27 **11.** Μακρῆς 1976, 209 **12.** Μακρῆς 1976, 210 **13.** Μακρῆς 1952, 15, σημ. 22· Μακρῆς 1976, 210 καί 1979, 339-341· Ξυγγόπουλος 1957, 352, σημ. 2 **14.** Μακρῆς 1976, 210 **15.** Μακρῆς, *ὅ.π.* **16.** Μακρῆς 1952, 17 καί 1976, 209, 210· Ξυγγόπουλος, *ὅ.π.* **17.** Μακρῆς 1976, 210.

Παγώνης (Παγωνίδης) Ἀθανάσιος 1820-1884

ΚΑΤΑΓ. Δράκεια Πηλίου.

ΠΑΤΡ. Παγώνης*.

ΥΠΟΓΡ. *Ἀθανάσιος υἱός Παγώνη* (εἰκ. 1), *μάγνης ὑπάρχων ἐκ Δρακείας τῆς κώμης τοὔνομα Ἀθανάσιος ὁ Παγωνίδης* (εἰκ. 2), *Ἀθανάσιος Παγωνίδης* (εἰκ. 3), *διά χειρός Ἀθανασίου Παγώνη δρακιώτου* (τοιχ. 1).

ΒΙΟΓΡ. Τό 1870 ζωγράφισε τήν αἴθουσα ὑποδοχῆς τοῦ γκρεμισμένου σήμερα πατρικοῦ του σπιτιοῦ στή Δράκεια Πηλίου. Τμήματα τῶν τοιχογραφιῶν βρίσκονταν στή συλλογή Κ.Α. Μακρῆ στό Βόλο[1].

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, 1820(;), ν. Ἁγίου Ἰωάννου, χ. Βυζίτσα, Πήλιο[2] 2) Δεσποτικές εἰκόνες, 1825, μονή Ὀμβρικοῦ, Φθιώτιδα[3] 3) Ἰω Πρόδρομος,

1860, ν. Ἁγίου Ἀθανασίου, χ. Μηλιές, Πήλιο[4] 4) ΘΚ, 1884, συλλογή Κ.Α. Μακρῆ, Βόλος[5].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ΘΚ Πλατυτέρα, 1876, (ἀπό τόν κατεστραμμένο σήμερα ν. Ἁγίας Παρασκευῆς), χ. Κισσός, Πήλιο[6] 2) Παρεκκλήσιο, ν. Ἁγίας Μαρίνας, χ. Κισσός, Πήλιο (διατηροῦνται μερικά τμήματα)[7] 3) Μονή Φανερωμένης, χ. Καλλιφώνιο, Καρδίτσα (κατεστραμμένες)[8].
ΒΙΒΛ. Μακρῆς 1976, 220-221.

1. Μακρῆς 1952, 18· Μακρῆς 1976, 220 καί 1981, 48, εἰκ. 37-39 **2.** Μακρῆς 1976, 209 **3.** Μακρῆς 1952, 25-27 **4.** Μακρῆς, *ὅ.π.* **5.** Μακρῆς 1976, 209 καί 1981, εἰκ. 42 **6.** Μακρῆς 1976, 220 **7.** Μακρῆς, *ὅ.π.* **8.** Μακρῆς 1981, 48.

Παζηγέτης Στέφανος 1759

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα(;)
ΒΙΟΓΡ. Ὁ ζωγράφος κλήθηκε ἀπό τήν Κέρκυρα στή Ζάκυνθο γιά νά βοηθήσει τόν Νικόλαο Δοξαρᾶ* στή διακόσμηση τοῦ ναοῦ τῆς Φανερωμένης. Σύμφωνα μέ τόν κώδικα τοῦ ναοῦ, εἶχε κληθεῖ ἕνας ζωγράφος ὡς βοηθός τοῦ Δοξαρᾶ* ἀπό τό 1755, ἀλλά ὁ Στέφανος Παζηγέτης ἀναφέρεται ὀνομαστικά μόνο τήν 1η Σεπτεμβρίου 1759 στό Διαχειριστικό βιβλίο τῆς Φανερωμένης: *σέ κολόρα πού ἐτρέξανε γιά τήν φατούρα ὁποῦ ὁ ἄνωθεν Στέφανος Μπαζιγέττι ζωγραφίζει κόλα, λινό λάδι, μπιάνκα, ἀτζοῦρο, λάκα φίνα, τζινάπριο, βέρντε, βέρντε τέρνο καί ἕτερα ἄλλα ὁποῦ μᾶς ἔφεραν ἀπό τούς Κορφούς.* Στίς 21 Νοεμβρίου 1759 τά σχετικά μέ τήν πληρωμή τοῦ Στέφανου Παζηγέτη ἀναφέρονται στό Πρακτικό τῆς Συνελεύσεως τῶν Ἐνοριτῶν τοῦ ναοῦ τῆς Φανερωμένης[1].
ΠΙΝΑΚΕΣ Ἑπτά Προφῆτες (ἀποδ.), Ζάκυνθος, ἀπό ν. Φανερωμένης[2].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 265 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 127.

1. Ἰωάννου 1971, 12-21 **2.** Ἰωάννου 1971, 19-22, πίν. 1-7· Χαραλαμπίδης 1978, 42-44, 101· Κονόμος 1988, 115 (τόν θεωρεῖ Ἰταλό).

Παΐσιος (1) 1593

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΒΙΟΓΡ. Σχέδιά του βρίσκονται στόν κώδικα 1049 τοῦ 1593 τῆς μονῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1972.

Παΐσιος (2) 1659

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.
ΥΠΟΓΡ. *Σόν ἐκτύπωμα οἰκείᾳ χειρί γράφω -λαχών Ἀλεξανδρείας προυστανδι θρόνου- Παΐσιος Takhcin Κυπρίων γένος 1659.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Ἐλεούσα, ἡ Κυρία τοῦ Κύκκου (ἀντίτυπο τῆς Παναγίας τοῦ Κύκκου τῆς Κύπρου), 1659, γυναικωνίτης ν. Ἁγίου Σάββα, Ἀλεξάνδρεια[1].

1. Σωτηρίου 1938, 399.

Παΐσιος (3) 1738(;)

ΒΙΟΓΡ. Δέν εἶναι σαφής ἡ συμβολή τοῦ ἱερομονάχου Παϊσίου στήν τοιχογράφηση τοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου στό χωριό Βίκος (Βιτσικό) Ἰωαννίνων καί ἡ χρονολογία 1738 εἶναι προβληματική[1].

1. Βοκοτόπουλος 1966β, 313 (βλ. καί Ἰωάννης (63)).

Παΐσιος (4) 1742-1753

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΒΙΟΓΡ. Στήν κρήνη τοῦ ἁγιάσματος τῆς μονῆς Προφήτη Ἠλία Θήρας ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή: *ποίημα καί αὕτη Παϊσίου ἱερομονάχου 1742*[1].
ΕΙΚΟΝΑ Προφήτης Ἠλίας, 1753, καθολικό μονῆς Προφήτη Ἠλία, Θήρα[2].

1. Κουμανούδης 1960, 90 **2.** Κουμανούδης, *ὅ.π.*· Λαζαρίδης, *Σαντορίνη*, ἀρ. 49.

Παΐσιος (5) 1745

ΙΔΙΟΤ. Μοναχός.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Παϊσίου μοναχοῦ.*
ΕΙΚΟΝΑ Νικόλαος, 1745, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Μιστεγνά, Μυτιλήνη[1].

1. Κλεόμβροτος 1974, 344-345.

Παλαιοκάπας Κωνσταντίνος 1635-1640

ΚΑΤΑΓ. Χανιά.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Κωνσταντίνου Παλεοκάπα* (εἰκ. 1, 2), *χείρ Κονσταντίνου Παλεωκάπα* (εἰκ. 3), *χείρ Κουσταντίνου Παλεωκάπα* (εἰκ. 4).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Δέηση, 1635, ν. Ἁγίου Γεωργίου Ἀφέντη, Σίφνος[1] 2) Νικόλαος ἔνθρονος, 1637 3) Σταύρωση καί

177. Παλαιοκάπας Κωνσταντίνος, Σταύρωση, εἰκ. ἀρ. 3.

4) Νεῖλος, μονή Γωνιᾶς Κισσάμου, Χανιά[2] 5) Ἀσπασμός Πέτρου καί Παύλου, 1640, μονή Καρακάλλου, Ἄθως[3] 6) Νικόλαος ἔνθρονος, μουσεῖο, Ζάκυνθος[4].
ΒΙΒΛ. Ξυγγόπουλος 1957, 204-205· Χατζηδάκης 1974α, 434 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 94.

1. Ξυγγόπουλος 1957, 204-205, πίν. 51.1, ὅπου καί παλαιότερη βιβλιογραφία· Δρανδάκης 1964α, 420· Ἀλιπράντης 1979, 30-31, πίν. 13 **2.** Gerola 1905-32, II, 311· Millet 1916, 454, εἰκ. 480· Τωμαδάκης-Βογιατζάκης 1931, 13· Κριτσωτάκης 1934, 139 (εἰκόνα ἁγίου Νείλου)· Ξυγγόπουλος 1957, 204-205· Μπορμπουδάκης 1972, 673, πίν. 628 α,β· Μπορμπουδάκης 1975, 81-82, εἰκ. 16, 16α καί 1985, 144-145, 148, 149, εἰκ. 44, 50· Borboudakis 1983, 156, εἰκ. 89, 90· Μπορμπουδάκης 1993α, 520-521, ἀρ. 166, 167 **3.** Millet-Pargoire-Petit 1904, 103, ἀρ. 320· Ξυγγόπουλος 1957, 204, πίν. 51.2 **4.** Σημ. Μ.Χ.

Παλαιολόγος Γεώργιος 1783

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Γεωργίου Παλαιολόγου.*
ΕΙΚΟΝΑ ΧC Παντοκράτωρ, 1783, ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος, Ἀπολλωνία, Σίφνος[1].

1. Ἀλιπράντης 1979, 21, ἀρ. 3.

Παλαιολόγος Μακάριος 1773

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος, ζωγράφος(;).
ΥΠΟΓΡ. *Δέησις Μακαρίου Ἱερομονάχου Ζωγράφου Παλαιολόγου.*
ΕΙΚΟΝΑ Δέηση, 1773, σκευοφυλάκιο Παναγίας τοῦ Κάστρου, συλλογή μητροπολιτικοῦ μεγάρου, Λέρος[1].

1. Φωκᾶς 1989, 294, ἀρ. 9.

Παλλαδᾶς Ἱερεμίας (Πουλαδᾶς) 1608-1645

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Στέφανος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος, ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἱερεμίου* (εἰκ. 1, 2, 3, 11, 12, 16, 24), *χείρ Ἱερεμία* (εἰκ. 5), Μονόγραμμα (εἰκ. 6, 22), *χείρ Ἱερεμίου κρητός* (εἰκ. 7, 9, 13, 14, 15, 17, 23), *(Ἱερε)μίου Παλλαδᾶ* (εἰκ. 10).
ΒΙΟΓΡ. Ὁ σιναΐτης ἱερομόναχος Ἱερεμίας Παλλαδᾶς ἀνήκει στήν ὁμάδα τῶν συντηρητικῶν ζωγράφων τῶν πρώτων δεκαετιῶν τοῦ 17ου αἰώνα, πού ἐπιστρέφουν συνειδητά σέ πρότυπα τῶν παλαιοτέρων ζωγράφων τοῦ 15ου καί 16ου αἰώνα[1].
Γεννήθηκε στό Χάνδακα καί τό 1608 ἦταν ἤδη ὥριμος καί φημισμένος ζωγράφος. Σύμφωνα μέ πληροφορίες ἐγγράφων τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ἀνῆκε σέ οἰκογένεια ἱερωμένων καί καλλιτεχνῶν. Ὁ πατέρας του Στέφανος ἦταν ἱερέας, ὁ ἀδελφός του Θεόδωρος, πρωτοπαπάς στό Χάνδακα, καί ὁ ἀδελφός του Γεώργιος διάκος καί ζωγράφος (βλ. Τζώρτζης Πουλαδᾶς*)[2]. Ἐπίσης ὁ Ἱερεμίας ἦταν θεῖος τοῦ Γεράσιμου Β΄ Παλλαδᾶ, πατριάρχη Ἀλεξανδρείας[3].
Φαίνεται ὅτι εἶχε εἰδικότητα στή ζωγραφική τῶν σταυρῶν καί τῶν ἄλλων εἰκόνων πού στέφουν τό τέμπλο, καί τά ἔργα του ἀποτέλεσαν πρότυπα γιά τούς μεταγενέστερους. Ὅπως γνωρίζομε ἀπό ἐπιγραφή πού ὑπῆρχε στό τέμπλο τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως στά Ἱεροσόλυμα[4], τήν ὁποία μνημονεύει ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων, ὁ σταυρός τοῦ τέμπλου, ἔργο τοῦ Παλλαδᾶ, εἶχε κατασκευασθεῖ τό 1608 μέ δαπάνη *τῶν εὐλαβεστάτων Χριστιανῶν τῶν ἐν τῇ περιφήμῳ Κρήτῃ*[5].
Τό 1612 πρέπει νά ζωγράφισε μία σειρά εἰκόνων γιά τό εἰκονοστάσιο τῆς Μονῆς Σινᾶ (ἐδῶ ἀρ. 13-21). Ὁ

178. Παλλαδᾶς Ἱερεμίας, Ἅγιος Ἀνδρέας, εἰκ. ἀρ. 1.

Ἱερεμίας Παλλαδᾶς ὑπῆρξε διδάσκαλος γραμμάτων καί ζωγραφικῆς· σύμφωνα, πάντα, μέ ἔγγραφα τῶν βενετικῶν ἀρχείων τό 1630 στό Ἡράκλειο *ὁ πανοσιώτατος πατέρας κύρ Ἱερεμίας Παλλαδᾶς* ἀνέλαβε νά διδάξει γράμματα καί ζωγραφική στόν Φίλιππο Περκουλιάνο* γιά πέντε χρόνια, κατά τά ὁποῖα ὁ μαθητής θά πήγαινε κάθε μέρα στό ἐργαστήρι τοῦ δασκάλου καί ἐκεῖνος θά τόν δίδασκε *καλά ἀπιβουλευτα κατά τήν ὀζαντζα* (σύμφωνα μέ τή συνήθεια) *τῶν καλῶν δασκάλων*[6]. Μαθητής του ἦταν καί ὁ παπα-Σάββας Νεγρίνης (βλ. σημ. 12).

Σύμφωνα μέ δημοσιευμένα ἔγγραφα, στό ἐργαστήρι τοῦ ζωγράφου στό Ἡράκλειο εἶχαν ζωγραφισθεῖ πρίν ἀπό τό 1633 οἱ σταυροί τοῦ τέμπλου τοῦ ναοῦ τῆς Τριμάρτυρης καί τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τῶν Σιναϊτῶν στό Χάνδακα. Συγκεκριμένα, τό 1633 ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Γεράσιμος Α΄ Σπαρταλιώτης ἔδωσε παραγγελία ἀπό τό Κάιρο στό Ἡράκλειο νά γίνει ἐκεῖ ἕνας σταυρός τέμπλου ἀπό τό ζωγράφο Σίλβεστρο Θεοχάρη*, *τόν ὁποῖον θέλει παρακαλέσει ἡ αὐθεντία σου νά ἴδῃ κάποιες Σταύρωσες τοῦ παπά κυρ Ἱερεμίου ὁπού εἶναι αὐτοῦ εἰς τόν Τριμάρτυρον καί εἰς τήν Ἁγίαν Αἰκατερίναν...ἀγαπῶ νά γίνῃ καί ἡ δική μου ὥσπερ ἐκεῖναι*[7]. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῆς 14ης Ὀκτωβρίου 1639, εἶχε ζωγραφισθεῖ ὁ σταυρός, τά λυπηρά (εἰκόνες Θεοτόκου καί Ἰωάννη) καί ἡ Ἀποκαθήλωση, ἔργα *τοῦ ὁσηοτάτου Ἱερεμία Πουλαδᾶ, ἱερομονάχου ζωγράφου*, πού προορίζονταν γιά τή βασιλική τῆς Γεννήσεως στή Βηθλεέμ[8].

Δύο μνεῖες τοῦ ζωγράφου σέ νοταριακές πράξεις χρονολογοῦνται τό 1645. Στίς 26 Ἀπριλίου *ὁ εὐλαβέστατος πατέρας Ἱερεμήας Παλαδᾶς υἱός τοῦ εὐλαβεστάτου παπαΣτεφανῆ* ἀναφέρεται μαζί μέ τό ζωγράφο Φραγγιᾶ Καβερτζᾶ* καί στίς 16 Νοεμβρίου τοῦ ἴδιου χρόνου ἀναφέρεται *ὁ ἀφέντης πατέρας Ἱερεμήας Παλαδᾶς υἱός τοῦ παπά Στέφανου*[9].

Πέθανε ἀναγνωρισμένος ἁγιογράφος πρίν ἀπό τό 1659/60, ὅταν ἔγραψε γι' αὐτόν ὁ Νεκτάριος Ἱεροσολύμων στήν «Ἱεροκοσμική Ἱστορία» του: *κρητικός τό γένος, Σιναΐτης τό ἐπάγγελμα, ἱερομόναχος καί πνευματικός ἐνάρετος, τοῦ ὁποίου ἡ τέχνη τοῦ ζωγραφεῖν ὑπό πάντων θαυμάζεται, ὡς ἀξία νά συγκρίνεται μέ τάς ζωγραφίας τῶν δοκίμων παλαιῶν εἰκονογράφων, τούς ὁποίους αὐτός ὡς ἄλλος οὐδείς ἐμιμήθη, ἀναλογίᾳ καί τέχνῃ τῶν γραμμῶν τῆς ζωγραφικῆς ἐπιστήμης*[10]. Ἡ ἐπαινετική αὐτή γνώμη τοῦ Νεκταρίου πρέπει νά ἀπηχεῖ τήν ἐκτίμηση τῶν ἐπίσημων ἐκκλησιαστικῶν κύκλων τῆς ἐποχῆς[11] γιά τό ἔργο τοῦ ζωγράφου. Ὁ Παλλαδᾶς ἐνταφιάσθηκε στή μονή τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τῶν Σιναϊτῶν στό Ἡράκλειο, σύμφωνα μέ πληροφορία πού προέρχεται ἀπό τή διαθήκη τοῦ παπα-Σάββα Νεγρίνη*, τῆς 2ας Μαΐου 1668, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμοῦσε νά ἐνταφιασθεῖ στήν ἴδια μονή *ἀπου ἦνε η αρκλα του ποτέ ἀφέντη πατέρα Ἱερεμίου ζογράφου, του δασκάλου μου*[12].

Ἀπό τά ἔργα του πολύ λίγα εἶναι χρονολογημένα.

ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀθήνα: 1) Ἀνδρέας, Μουσεῖο Π. Κανελλοπούλου[13] Ἀλεξάνδρεια: 2) Α΄ Οἰκουμενική Σύνοδος, Συνοδικό τοῦ Πατριαρχείου, ν. Ἁγίου Σάββα. Τό 1956 ἡ εἰκόνα βρισκόταν στό ἡγουμενεῖο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στό Κάιρο[14] Βηρυττός: 3) Γεώργιος, ἰδιωτική συλλογή[15] Δαλματία: 4) Σταυρός (ἀποδ.), ν. Ἁγίων Πάντων, Korcula[16] Ζάκυνθος: 5) ΘΚ ἔνθρονη, μετόχι Ἁγίας Αἰκατερίνης

179. Παλλαδᾶς Ἱερεμίας, Ἅγιος Ἰωάννης Ἐρημίτης μέ σκηνές βίου, εἰκ. ἀρ. 10.

Σινᾶ[17] Ἡράκλειο: 6) Αἰκατερίνη, ν. Ἁγίου Ματθαίου[18] Κάιρο: 7) Τρεῖς Ἱεράρχες, μουσεῖο, μονή Ἁγίου Γεωργίου[19] 8) Κύριλλος, Ἀθανάσιος καί Ἰω Ἐλεήμων, Σχολή ἀρρένων ἑλληνικῆς κοινότητας, τώρα στό Πατριαρχεῖο Ἀλεξανδρείας[20] 9) ΧΣ Σωτήρ, ΘΚ καί Ἰω Πρόδρομος, μονή Ἁγίου Γεωργίου[21] Κέρκυρα: 10) Ἰω Ἐρημίτης μέ σκηνές βίου, μουσεῖο Ἀντιβουνιώτισσας[22] Πάτμος: 11) Τρεῖς Ἱεράρχες, μονή Ζωοδόχου Πηγῆς[23] Ρόδος: 12) ΧΣ Παντοκράτωρ, ν. Ἁγίου Νικολάου τοῦ χ. Τριάντα[24] Σινᾶ, μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, ν. Ἁγίας Αἰκατερίνης: Εἰκόνες τέμπλου (ἀρ. 13-21), 1612· ἡ ἐπιγραφή στήν πίσω ὄψη τῆς στέψεως τῶν βημοθύρων: *+ἐν τῷ ΖΡΚ (ἰνδικτιῶνος) 9 ἐν μηνί Αὐγούστῳ ἐτελειώθη τό φαιδρόν τοῦτο ἔργον ἐν Κρήτῃ ἐπί Λαυρεντίου ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ ὄρους. Κοσμᾶς οἰκονόμος Κρής*, χρονολογεῖ τήν κατασκευή καί τή ζωγράφιση ὁλόκληρου τοῦ τέμπλου[25]. Τήν ἐπιγραφή πρέπει νά ἔχει ἀντιγράψει ἀπό τήν ἀρχική ὁ ζωγράφος Μάξιμος* πού εἶχε ζωγραφίσει τήν πίσω ὄψη τοῦ τέμπλου· τίς μεγάλες αὐτές δεσποτικές εἰκόνες ἔχει ἐπιζωγραφίσει ἐν μέρει ὁ Ἰωάννης Κορνάρος*[26]: 13) Αἰκατερίνη[27] 14) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς[28] 15) ΘΚ ἔνθρονη μέ προφῆτες[29] 16) Ἰω Πρόδρομος[30] 17) Νικόλαος[31] 18) Ἀρχάγγελος[32] 19) Ἐπιτάφιος Θρῆνος (ἐπάνω ἀπό τήν πόρτα τῆς Προθέσεως)[33] 20) Μεταμόρφωση (ἀποδ., ἐπάνω ἀπό τήν πόρτα τῆς Προθέσεως)[34] 21) Βημόθυρα μέ Μωυσῆ καί Ἀαρών (ἀποδ., ὅπου καί ἡ ἐπιγραφή)[35] 22) Φανούριος, ν. Ἁγίας Αἰκατερίνης, β. κλίτος, β. τοῖχος[36] 23) ΘΚ τοῦ Πάθους, ν. Ἁγίας Αἰκατερίνης, β. κλίτος[37] 24) Κεφαλή Χριστοῦ Παντοκράτορα, παρεκκλήσιο Ἁγίας Βάτου[38].

180. Παλλαδᾶς Ἱερεμίας, Ἁγία Αἰκατερίνη, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 6.

181. Παλλαδᾶς Ἱερεμίας, Α΄ Οἰκουμενική Σύνοδος, εἰκ. ἀρ. 2.

Ἐπιγραφή *χείρ Ἱερεμίου* ἔχει ἐπίσης ἡ πρόσφατα δημοσιευμένη ἀπό τήν 4η Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ Παντοκράτορα[39], καθώς καί τρεῖς εἰκόνες (Ἄκρα Ταπείνωση, Προφήτης Ἠλίας καί Ἰω Πρόδρομος) τῆς συλλογῆς Μ. Λάτση[40].

Στό Μουσεῖο Μπενάκη ὑπάρχει ἀνθίβολο μέ τήν κεφαλή τοῦ ἁγίου Παύλου, πιθανῶς ἀπό Μεγάλη Δέηση μέ ἀναγραφή *Ἱερεμίου*. Τό σχέδιο μπορεῖ νά ἀποδοθεῖ στόν Παλλαδᾶ[41].

182. Παλλαδᾶς Ἱερεμίας, Τρεῖς Ἱεράρχες, εἰκ. ἀρ. 11.

Σημείωση: Ἡ εἰκόνα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἐρημίτου, πού ἔχει ἀποδοθεῖ στόν Παλλαδᾶ (βλ. κατάλογος *Ikone Bosne i Hercegovine, Umjetnička Galerija Sarajevo 1967*, ἀρ. 45), δέν θεωροῦμε ὅτι εἶναι ἔργο τοῦ ζωγράφου.

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1977α, 121· *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 90· Βοκοτόπουλος 1990, 82.

1. Χατζηδάκης 1974α, 432-433 καί 1977α, 121· Βοκοτόπουλος 1990, 74, 82 **2.** Καζανάκη 1981, 234-235 **3.** Καζανάκη, *ὅ.π.* **4.** Δοσίθεος Ἱεροσολύμων, *Ἱστορία περί τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρσευσάντων*, Ἐν Βουκουρεστίῳ 1715, 1168 **5.** Βλ. Καζανάκη 1974, 270-271 καί 1991, 224· Χατζηδάκης 1977α, 121. Οἱ εἰκόνες καί ὁ σταυρός τοῦ τέμπλου τοῦ Παναγίου Τάφου κάηκαν τό 1808: Βοκοτόπουλος 1986γ, 312 **6.** Καζανάκη 1981, 234, ἔγγρ. Α. 1 **7.** Μαζαράκης 1932, 270-272· Καζανάκη 1974, 270-271 καί 1991, 225 **8.** Καζανάκη 1974, 272-277 καί 1991, 225 **9.** Καζανάκη 1981, 234 **10.** Νεκταρίου Ἱεροσολύμων, *Ἐπιτομή τῆς Ἱεροκοσμικῆς Ἱστορίας*, Ἐνετίησι 1677, 157 (151) καί Μ. Μανούσακας, «Ἡ Ἐπιτομή τῆς Ἱεροκοσμικῆς ἱστορίας τοῦ Νεκταρίου Ἱεροσολύμων καί αἱ πηγαί αὐτῆς», *Κρητ. Χρ.* Α΄, 1947, 294 **11.** Χατζηδάκης 1977α, 121 **12.** Καζανάκη 1981, 236 **13.** Μπρούσκαρη 1985, 183. Ἡ γνησιότητα τῆς ὑπογραφῆς σέ ἀνέκδοτη εἰκόνα τοῦ ἁγίου Γεωργίου στήν ἴδια συλλογή πρέπει νά ἐλεγχθεῖ **14.** Σωτηρίου 1938, 398· Μιχαηλίδης 1950, 136· Βοκοτόπουλος 1990, 82, σημ. 5 **15.** Chatzidakis 1969γ, 228, ἀρ. 97 **16.** G. Gamulin, *The painted Crucifixes in Croatia, Monumenta Artis Croatiae*, First series, vol. I, Zagreb 1983, 36-39, 124, ἀρ. XII, πίν. XII, XIIa **17.** Μυλωνᾶ 1992, 188 **18.** Μπορμπουδάκης 1971β, 529, πίν. 544δ καί 1985, 146, εἰκ. 46 (δέν ἀναφέρεται ὁ ζωγράφος τῆς εἰκόνας)· Μπορμπουδάκης 1990, 134, εἰκ. 96 καί 1993α, 471, ἀρ. 114 **19.** Σημ. Μ.Χ. 1956 **20.** Παρασυρᾶς 1938, 30· Μαζαράκης 1932, 271, σημ. 1. Βλ. καί Π.Λ. Βοκοτόπουλος, Ἄγνωστα ἔργα τοῦ Ἱερεμία Παλλαδᾶ, *Πεπραγμένα τοῦ Η΄ Διεθνοῦς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου* (ὑπό ἔκδοση), ὅπου στόν ζωγράφο ἀποδίδονται καί δύο εἰκόνες, τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου καί τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, στή μονή Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Καΐρου **21.** Μαζαράκης, *ὅ.π.*· Παρασυρᾶς, *ὅ.π.* **22.** Vocotopoulos 1986β, ἀρ. 101, εἰκ. σελ. 153· Βοκοτόπουλος 1990, 82-84, ἀρ. 55, εἰκ. 178-180, 342Δ, ὅπου καί παλαιότερη βιβλιογραφία· *Βυζαντινή καί Μεταβυζαντινή Τέχνη στήν Κέρκυρα*, 124 (Π.Λ. Βοκοτόπουλος)· Βοκοτόπουλος 1995, 228, ἀρ. 164 **23.** Χατζηδάκης 1977α, 121-122, ἀρ. 71, πίν. 50, 130 **24.** *Ζωγραφική στή Ρόδο 1988*, χ. σελ. **25.** Ἄμαντος 1928, 55· Chatzidakis 1953, 17 **26.** Σισιλιᾶνος 1935, 93-94· Χατζηδάκης 1977α, 121, σημ. 2 **27.** Ἄμαντος 1928, 55· Σισιλιᾶνος 1935, 94· Ξυγγόπουλος 1957, 214, σημ. 1, πίν. 55.2· Weitzmann 1974, 54, εἰκ. 52 **28.** Βοκοτόπουλος 1990, 45 (μνεία) **29.** Σισιλιᾶνος 1935, 93· Βοκοτόπουλος 1990, 46 (μνεῖες) **30.** Σισιλιᾶνος 1935, 94 **31.** Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.* **32.** Σημ. Μ.Χ. 1962 **33.** Σισιλιᾶνος 1935, 94 **34.** Σημ. Μ.Χ. 1962 **35.** Σημ. Μ.Χ. 1962 **36.** Σημ. Μ.Χ. 1962

183. Παλλαδᾶς Ἱερεμίας, ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, εἰκ. ἀρ. 14.

37. Σισιλιᾶνος 1935, 94· Σωτηρίου 1971, λζ΄, εἰκ. 4 **38.** Βοκοτόπουλος 1990, 82, σημ. 8 **39.** Κόλλιας 1993, 534, ἀρ. 184 **40.** *Μετά τό Βυζάντιο*, ἀρ. 33, 34, 35 **41.** Σημ. Μ.Χ.

Παναγιώτης (1) 1684

ΣΥΝΕΡΓ. Κωνσταντίνος (6).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου (Dintr-un-Lemn), 1684, Βλαχία, Ρουμανία[1].

1. Δεληγιάννης 1994, 129 καί 1995, 149-153.

Παναγιώτης (2) 1757

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ εὐτελοῦς Παναγιώτη ἱερέως* (εἰκ. 1), *χείρ Παναγιώτου ἱερέως* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ Ὁδηγήτρια, 1757, ἐξωκκλήσιο Ἁγίου Προκοπίου, μεταξύ Ζαγορᾶς καί Χορευτοῦ, Πήλιο[1] 2) ΘΚ, καθολικό μονῆς Ἁγίου Λαυρεντίου, Πήλιο[2].

1. Κωνσταντινίδης 1960, 188· Κουρκουτίδου 1967, 306 **2.** Γιαννόπουλος 1935, 400.

Παναγιώτης (3) 1768

ΚΑΤΑΓ. Ἰωάννινα.
ΥΠΟΓΡ. *ἱστορήθη ὁ αὐτός ναός κατά τοῦς 1768 διά χυρός καμοῦ Παναγιότου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων.*
ΒΙΟΓΡ. Τό 1768 ἐχρύσωσε τό τέμπλο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στή μονή Φενεοῦ Κορινθίας[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Γεωργίου, 1768, μονή Φενεοῦ, Κορινθία[2].
ΒΙΒΛ. Ξυγγόπουλος 1957, 290· Χατζηδάκης 1975α, 246, 255 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 103, 112.

1. Κουτίβας 1971, 76 **2.** Lampakis 1902, 85, 86, εἰκ. 157, 158· Γιανακόπουλος-Παρασκευόπουλος 1959, 60· Στίκας 1964, 114· Gouma-Peterson 1971, 41· Κουτίβας 1971, 74, πίν. Α΄, Β΄· Κουνουπιώτου-Μανωλέσσου 1972, 294· Σοφιανός 1986, 100· Παπαζήσης 1980, 608.

Παναγιώτης (4) 1778

ΕΙΚΟΝΑ Ἅγιοι, 1778, ν. Πλατυτέρας, Κέρκυρα[1].

1. Πληροφορία Π.Λ. Βοκοτόπουλου 1962.

Παναγιώτης (5) 1784-1787

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χηρός του Π(α)ν(α)γ(ι)οτ(ου) τάχα καί ζωγράφου* (εἰκ. 191), *χηρός Π(α)ν(α)γ(ιώ)τ(ου)* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ταξιάρχης, 1784, μητροπολιτικός ναός[1] καί 2) Αἰκατερίνη, 1787, ἄλλοτε παρεκκλήσιο μητροπολιτικοῦ ναοῦ, Αἶνος, Ἀν. Θράκη, Τουρκία[2].

1. Λαμπάκης 1908, 6, ἀρ. 202 **2.** Λαμπάκης 1908, 7, ἀρ. 215.

Παναγιώτης (6) 1791

ΚΑΤΑΓ. Πάτμος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Παναγιώτου Πατμίου.*
ΕΙΚΟΝΑ Γεώργιος πεζός καί ἄλλοι ἅγιοι, 1791, ν. Παναγίας Ζωΐτσας, χ. Μηλιές, Πήλιο[1].

1. Ρήγα-Καμηλάρι 1933, 55.

Παναγιώτης (7) 18ος αἰ.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χειρ Παναγιώτου ἱερέως καί οἰκονόμου Ἁγίου Ἰωάννου.*
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τοῦ ἱερομονάχου Δαμασκηνοῦ, ἀφιερωτῆ τῆς εἰκόνας τῆς Παναγίας τοῦ Πάθους στή μονή Λουκοῦς[1].
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Γλυκοφιλούσα, μονή Λουκοῦς, Κυνουρία[2].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 258 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 117.

1. Γριτσόπουλος 1968, 152-153 **2.** Γριτσόπουλος, *ὅ.π.*

Παναγιώτης (8) 18ος αἰ.

ΕΙΚΟΝΑ Ἔγερση Λαζάρου, 18ος αἰ., ἰδιωτική συλλογή, Λονδίνο[1].

1. Talbot-Rice 1933, 190.

Παναγιώτης (9) 1800

ΥΠΟΓΡ. *χειρ Παναγιώτη.*
ΕΙΚΟΝΑ Γέννηση ΘΚ, 1800, ν. Παναγίας, χ. Πλαγιά, Ἰκαρία[1].

1. Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Πανάρετος (1) 1667-1707

ΚΑΤΑΓ. Κῶς.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος, ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Παναρέτου Κώου.*
ΒΙΟΓΡ. Στόν κώδικα Λειτουργιῶν ἀρ. 785 τῆς Βιβλιο-

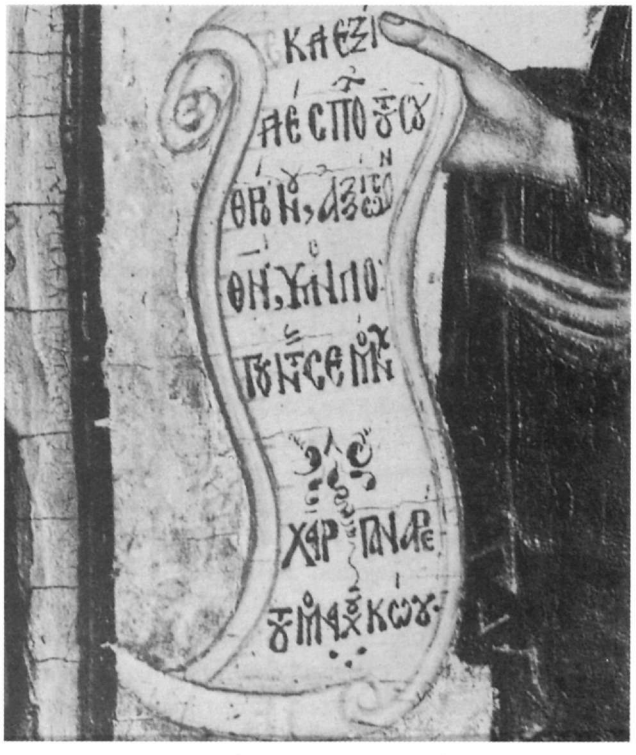

184. Πανάρετος (1), Τρίπτυχο Δεήσεως, ὑπογραφή, εἰκ.

θήκης τῆς μονῆς Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου Πάτμου, μέ χρονολογία 1707, στή σελίδα 146^{v} ὑπάρχει ἡ ὑπογραφή: *πόνω δε Παναρέτου ἱερομονάχου Κώου, τοῦ ζωγράφου καί ἡμετέρου πρωτοσυγκέλου*[1].
ΕΙΚΟΝΑ Τρίπτυχο Δεήσεως, 1667, συλλογή Π. Κανελλοπούλου, Ἀθήνα[2].

1. Κομίνης 1968, 54, πίν. 113· Χατζηδάκης 1986α, ἀρ. 182, εἰκ. ἔγχρ.
2. Μπρούσκαρη 1985, 179, εἰκ. σελ. 181, 182.

Πανάρετος (2) 1669

ΕΙΚΟΝΑ Βάση σταυροῦ στό τέμπλο, 1669, ν. Ἁγίου Νικολάου, μονή Ἁγίου Σάββα, Παλαιστίνη[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1962.

Πανάρετος (3) 1716

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *Παναρέτου ἱερομονάχου.*
ΕΙΚΟΝΑ ΧC, 1716, χ. Κρήτου Μαρόττου, ἐπαρχία Πάφου, Κύπρος[1].

1. Τσικνόπουλλος 1964-65, 177 καί 1967α, 102.

Πανδῆς Γεώργιος 1793

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.
ΒΙΟΓΡ. Μνημονεύεται στά νοταριακά ἀρχεῖα τῆς Κέρκυρας τό 1793[1].

1. Πληροφορία Μ. Καζανάκη.

Πανδῆς Παῦλος 1799

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΒΙΟΓΡ. Μνημονεύεται στά νοταριακά ἀρχεῖα τῆς Κέρκυρας τό 1799[1].

1. Πληροφορία Μ. Καζανάκη.

Πάνος 1730

ΚΑΤΑΓ. Ἰωάννινα.
ΠΑΤΡ. Δημήτριος.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ καί ἀχρείου Πάνου ἐξ Ἰωαννίνων* (τοιχ. 1), *Πάνος λίαν υπάρχω τήν κλῆσιν... ἐκ πόλεως τῶν μεγαλαύχων Ἰωαννίνων* (τοιχ. 2).
ΣΥΝΕΡΓ. Χρῆστος (4).
ΒΙΟΓΡ. Δίπτυχα Προθέσεως ἀπό τή μονή Προδρόμου Βομβοκοῦς Ναυπάκτου μνημονεύουν: *μεταξύ τῶν ζώντων Πάνου, Χρήστου τῶν ζωγράφων*[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Μονή Ἁγίου Ἰωάννη Προδρόμου, μεταξύ 1703-1722, Βομβοκοῦ Ναυπακτίας (μέ Χρῆστο)[2] 2) ὑπόγειος ναός μονῆς Τορνικίου, 1730, Γρεβενά[3].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 255-256 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 113.

1. Χριστόπουλος 1968, 276 **2.** Τριανταφυλλόπουλος 1978α, 170
3. Λουκόπουλος 1936, 139-140.

Πανταλέος Ἀντώνιος 1586

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΒΙΟΓΡ. Μνημονεύεται τό 1586 στό Ἡράκλειο, σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα Βενετίας[1].

1. Παλιούρας 1973, 121, ἀρ. 39.

Παντελεήμων 1790

ΥΠΟΓΡ. *Παντελεήμων ἔγραψα.*
ΕΙΚΟΝΑ Παντελεήμων, 1790, ν. Ἀρχαγγέλων, Ἀργοστόλι, Κεφαλονιά[1].

1. Ζησίου 1900, 239.

Παντελέος 18ος αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *χιρ Παντελέου.*
ΕΙΚΟΝΑ Κοίμηση ΘΚ, 18ος αἰ., ν. Μαλαματένιας, Τῆνος[1].

1. Κουτελάκης 1988, 256.

Παντελέων 1784-1790

ΚΑΤΑΓ. Νιζηρό Ἀχαΐας.
ΥΠΟΓΡ. *διά χιρός Δημητρίου κ(αί) Παντελέων ἐ(κ) κόμις κ(αί) πατρίδος Νεζερού τῶν Καλαβρίτον.*
ΣΥΝΕΡΓ. Δημήτριος (38).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1784, Τρίκαλα, Κορινθία[1].

1. Χρυσάφη 1982, 250, 253, εἰκ. 8.

Παντελής βλ. *Χατζηπαντελής*

Παντῆς Ἰωάννης 1722-1758

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός ἐμοῦ Ἰωάννου ἱερέως Παντῆ* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, 1722, ν. Παντοκράτορος (ἀπό ν. Λαμποβίτισσας), χ. Ἅγιος Μάρκος, Κέρκυρα[1] 2) Σπυρίδων, 1758, μητροπολιτικό μέγαρο, Κέρκυρα[2] 3) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, ν. μονῆς Παντοκράτορος, Ἄθως[3].

1. Βοκοτόπουλος 1969β, 281-282 2. *Κέρκυρα 1970*, ἀρ. 8 3. Σημ. Μ.Χ. 1963.

Παντίμου Ζωή

ΕΙΚΟΝΑ Σάββας, ν. Ἁγίου Νικολάου, χ. Κόρθι, Ἄνδρος[1].

1. Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Παντουβᾶς (Παδοβᾶς) Ἐμμανουήλ 1655 †μετά τό 1691

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΠΑΤΡ. Νικόλαος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΒΙΟΓΡ. Τό 1655 μνημονεύεται ὡς ἐφημέριος τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων στή Βενετία[1]. Τό 1657 ἐστεφάνωσε τόν Ἰωάννη Μόσκο*[2] καί τό 1672 ὁ ζωγράφος ἀναφέρεται ξανά ὡς ἐφημέριος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στό βιβλίο τῶν Γάμων τοῦ ναοῦ[3]. Ἀπό τή διαθήκη του, πού συντάχθηκε στή Βενετία στίς 27 Μαρτίου 1691, προκύπτει ὅτι ὁ *Ἐμμανουήλ ἱερεύς ὁ Παντουβᾶς τοῦ ποτέ Νικολάου ἀπό τήν Κρήτην* εἶχε νυμφευθεῖ στή Βενετία, ὅπου εἶχε καί μία κόρη παντρεμένη, τήν Ἀνεζίνα. Σύμφωνα μέ τό κείμενο τῆς διαθήκης, ἀφήνει δώδεκα εἰκόνες, ἀπό αὐτές πού εἶχε ζωγραφίσει, στό ζωγράφο Νικόλαο Μπούμπουλη*: *ἀπό ταῖς εἰκόναις ὁποῦ μοῦ θέλουσι εὑρεθῆ καμωμέναις ἀπό τό χέρι μου θέλω νά δίδουσι τοῦ ἀφέντη πιττόρε Νικόλα Μπούμπουλη* μία ντουζίνα ἀπό κάθε λογῆς μέ ταῖς κορνίζαις τους, κατά τήν ὄρεξίν του καί τοῦτο διαγάπην μου*[4]. Εἶναι ἡ μόνη μαρτυρία γιά τήν παραγωγή του.

1. Βελούδης 1893[2], 181 2. Μέρτζιος 1939, 240 3. Μέρτζιος 1939, 244 4. Μέρτζιος 1958, 377-380.

Παξιμάδας Γεώργιος 18ος αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *χίρ Γεωργίου Παξιμάδα.*
ΕΙΚΟΝΑ Δημήτριος, 18ος αἰ., ν. Τιμίου Σταυροῦ, χ. Πύργος, Τῆνος[1].

1. Δρανδάκης 1964α, 434.

Παξινός Ἰωάννης

Τήν ὑπογραφή *χείρ Ἰωάννου Παξινοῦ ἱερομονάχου* σέ εἰκόνα τῶν ἁγίων Ἰωάννου Προδρόμου καί Πέτρου καί Παύλου τῆς συλλογῆς Γ. Τσακύρογλου[1] θεωροῦμε πλαστή.

1. Καρακατσάνη 1980, 36, εἰκ. 25.

Παπαγεάνουλος Ἀποστόλης 1632

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος(;).
ΒΙΟΓΡ. Ἡ ἐπιγραφή *Αποστολι Παπαγεανουλο* σέ εἰ-

κόνες τοῦ 1632 μέ θέμα τόν Χριστό καί τή Θεοτόκο Ὁδηγήτρια, πού βρίσκονται ἀντίστοιχα στούς ναούς Ἁγίας Παρασκευῆς καί Ἁγίου Διονυσίου-Ἁγίας Αἰκατερίνης στόν οἰκισμό Ἁγίας Παρασκευῆς ἤ Περαχώρας Πηλίου[1], δέν εἶναι βέβαιο ἐάν ἀναφέρεται σέ ζωγράφο ἤ ἀφιερωτή.

1. Κωνσταντινίδης 1939, 222.

Παπαδάτος Θωμᾶς ἀρχές 16ου αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.
ΙΔΙΟΤ. Ἁγιογράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σέ συμβόλαιο πού ἔγινε στή Ζάκυνθο, ὁ Θωμᾶς Παπαδάτος *μετερχόμενος τήν ἁγιογραφίαν βεβαιοῖ, ὅτι διάγων ἐν Χανίοις μετέβη πρός τόν μαΐστρο Ἰωάννην Μικρονᾶ* τόν εἰκονογράφον καί παρέλαβε παρ' αὐτοῦ εἰκονίσματα ἀξίας α΄ φλωρίου*[1].

1. Ζώης 1963, 513.

Παπαδῆμος Γεώργιος 1815

ΚΑΤΑΓ. Καλαρίτες Ἰωαννίνων.
ΠΑΤΡ. Ἰωάννης.
ΥΠΟΓΡ. *δηα χηρος Γεοργηου Ιωανου Π(α)παδήμου του καλαριτου.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Ὁδηγήτρια, 1815, μονή Εὐαγγελιστρίας, Ἄνω Πεδινά (Σουδενά), Ἰωάννινα[1].

1. Βοκοτόπουλος 1966β, 306.

Παπαδιάνος Ἰωάννης 1610

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΒΙΟΓΡ. Τό 1610 ὁ Πέτρος Καιροφυ(λ)λᾶς* συμφώνησε νά τοῦ μάθει τήν τέχνη τῆς ζωγραφικῆς[1].

1. Βαγιακᾶκος 1956β, 109.

Παπαδόπουλος (1) 1759

ΙΔΙΟΤ. Ἀναγνώστης (ἴσως καί μικρό ὄνομα τοῦ ζωγράφου).
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἀναγνώστου Παπαδόπουλου.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μονή Ἁγνοῦντος, 1759, Ἀργολίδα[1].

1. Γιαμαλίδης 1913, 419· Στίκας 1966, 318, πίν. LVIIb, LVIII, LIX· Ἀντωνακάτου 1976, 64· Γριτσόπουλος 1989, 285.

185. Παπαδόπουλος (1), Ἁγία Παρασκευή, τοιχ.

Παπαδόπουλος (2) 1792

ΥΠΟΓΡ. *χειρί Παπαδοπούλου... λάβειν τέλος.*
ΕΙΚΟΝΑ Δευτέρα Παρουσία, 1792, μονή Γωνιᾶς, Καστέλλι Κισάμου, Κρήτη[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1972.

Παπαδόπουλος Ἀνδρέας 1742

ΚΑΤΑΓ. Πελοπόννησος.
ΥΠΟΓΡ. *χήρ Ἀνδρέου Παπαδοπούλου ἐκ Πελοποννήσου* (εἰκ. 1), *Ἀνδρεας* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧC, 1742 καί 2) Ἰω Πρόδρομος, ν. Σωτῆρος, χ. Χρύσοβο, Αἰτωλοακαρνανία[1].

1. Λαζαρίδης 1966, 272.

Παπαδόπουλος Ἀντώνιος (1)
(Papadopulo Antonio) 1439-1481

ΚΑΤΑΓ. Χανιά.
ΠΑΤΡ. Βασίλειος, ἱερέας.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor.
ΥΠΟΓΡ. *χ(εί)ρ Ἀντονηου Παπαδόπουλου.*
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ νοταριακά ἔγγραφα τῶν βενετικῶν ἀρχείων, τό 1453, ὅταν ἦταν 14 ἐτῶν, ὁ πατέρας του Βασίλειος ὑπέγραψε συμβόλαιο μαθητείας τοῦ γιοῦ του μέ τόν Ἄγγελο Ἀκοτάντο* γιά πέντε χρόνια[1]. Τό 1481 ὁ *Ser Antonio Papadopulo pinctor*, κάτοικος Χάνδακα, πῆγε στή Νάξο γιά νά ζωγραφίσει, παίρνοντας μαζί τό βοηθό του Ἰωάννη Κουρῆ*[2].

1. Cattapan 1968, 44, ἔγγρ. 7, 8 2. Cattapan 1968, 45, ἔγγρ. 9.

Παπαδόπουλος Ἀντώνιος (2) 1664

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΒΙΟΓΡ. Στίς 29 Φεβρουαρίου 1664 ὁ θεῖος τοῦ Ἀντωνίου Παπαδόπουλου ἀνέθεσε στόν Σπυρίδωνα Στέντα* νά τοῦ μάθει ζωγραφική σέ ἕξι χρόνια, σύμφωνα μέ νοταριακό ἔγγραφο τῆς Ζακύνθου[1]. Στίς 24 Ἰουλίου τοῦ ἴδιου ἔτους ὅμως, ἀνέλαβε νά τοῦ μάθει τήν τέχνη τῆς ζωγραφικῆς σέ δύο χρόνια ὁ Μακάριος Καλογερᾶς* *καί νά τόνε βγάλῃ δάσκαλον περφέτον τῆς αὐτῆς προφεσιός*[2]. Εἶχε γιό ζωγράφο, τόν Γιάννη Παπαδόπουλο*.

1. Κονόμος 1970α, 55 2. Κονόμος 1970α, 26.

Παπαδόπουλος Ἀντώνιος (3) 1671

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἀντωνίου Παπαδοπούλου.*
ΕΙΚΟΝΑ 1671, ν. μονῆς Ἁγίου Ἰωάννη στό Κοτρωνάκι, Σκόπελος[1].

1. Σάμψων 1974, 107.

Παπαδόπουλος Βερνάρδος 1587
(Papadopoulo Bernardo)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pitor, maistro.
ΠΑΤΡ. Γιώργης.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ὁ *maistro Bernardo Papadopulo, pitor de maistro Giorgi* ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη τῆς 7ης Φεβρουαρίου 1587, στό Ἡράκλειο[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1977, 181, ἀρ. 37.

Παπαδόπουλος Γεώργιος (1) 1494
(Papadopoulo Giorgio)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο, Κρήτης.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται ὡς ζωγράφος τό 1494 στό Ἡράκλειο, σύμφωνα μέ νοταριακά ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας[1].

1. Cattapan 1972, 206, ἀρ. 77.

Παπαδόπουλος Γεώργιος (2) 1518

ΥΠΟΓΡ. *μνήσθητι κύριε καί ἐμοῦ τοῦ δούλου σου Γεωργίου τοῦ Π(απα)δωπούλου τοῦ κοπιάσαντος καί τοῦ υιοῦ αυτου Δημητρίου*
ΣΥΝΕΡΓ. Δημήτριος Παπαδόπουλος, γιός του.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Παρεκκλήσιο μονῆς Προυσοῦ, 1518, Εὐρυτανία[1].

1. Πουλίτσας 1926, 264-265· Λαζαρίδης 1961-62, 186-187, πίν. 215α, 216β.

Παπαδόπουλος Γεώργιος (3)
(Papadopoulo) † πρίν ἀπό τίς 8 Ἰουλίου 1579

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο, Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pentor (pettor).
ΒΙΟΓΡ. Σέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας τῆς 8ης Ἰουλίου 1579 ἀναφέρεται ὁ γιός του *Stamati Papadopullo quondam Georgi pettoris.*

1. Κωνσταντουδάκη 1977, 177, ἀρ. 28.

Παπαδόπουλος Γεώργιος (4) 1812

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΠΑΤΡ. Σπυρίδων.

ΒΙΟΓΡ. Στίς 2 Νοεμβρίου 1812 συμφώνησε μέ τούς ἐπιτρόπους τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου στό χωριό Μουζάκι Ζακύνθου νά ζωγραφίσει τίς ἑπτά θύρες τοῦ νέου τέμπλου καί νά *ἱστορήση εἰς αὐτάς τούς ἕξ Ἱεράρχας καί ἐν τῷ μέσῳ τήν Ἀνάληψιν, ὡς ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Πάντων τῆς πόλεως* (Ζακύνθου)[1].

1. Κονόμος 1967, 108 καί 1970α, 55.

Παπαδόπουλος Γεώργιος βλ. *Παπαδόπουλος Τζώρτζης*

Παπαδόπουλος Δημήτριος 1518

ΠΑΤΡ. Γεώργιος Παπαδόπουλος*.
ΣΥΝΕΡΓ. Γεώργιος Παπαδόπουλος, πατέρας του.
ΥΠΟΓΡ. *καί μνήσθητι Κύριε καί ἐμοῦ τοῦ δούλου σου Γεωργίου τοῦ Π(απα)δοπούλου τοῦ κοπιάσαντος... καί τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Δημητρίου.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Παρεκκλήσιο μονῆς Προυσοῦ, 1518, Εὐρυτανία[1].

1. Πουλίτσας 1926, 264-265· Λαζαρίδης 1961-62, 186-187, πίν. 215, 216β.

Παπαδόπουλος Ἰωάννης 1587
(Papadopullo Jani)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Ἀντώνιος.
ΙΔΙΟΤ. Pintor, maistro.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *maistro Janni Papadopullo, pintor quondam maistro Antonio* ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ νοταριακό ἔγγραφο τῆς 21ης Σεπτεμβρίου 1587 στό Ἡράκλειο[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1977, 183, ἀρ. 40.

Παπαδόπουλος Μανόλης 1641

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Νικολός.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας, στίς 25 Μαΐου 1641 ὁ *μισέρ Μανόλης Παπαδόπουλος του μισερ Νικολό ζωγράφος* ὑπῆρξε μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη στό Ἡράκλειο[1].

1. Καζανάκη 1981, 236.

Παπαδόπουλος Μελχισεδέκ

ΕΙΚΟΝΑ Κοίμηση καί Μετάσταση ΘΚ, μονή Τοπλοῦ, Λασίθι, Κρήτη[1].

1. Πληροφορία 13ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Παπαδόπουλος Νικόλαος (1) 1458
(Papadopulo Nicola)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ νοταριακό ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας, τό 1458 βρισκόταν στό χωριό Κάτω Καλέσσια Ἡρακλείου[1].

1. Cattapan 1972, 206, ἀρ. 76.

Παπαδόπουλος Νικόλαος (2) 1633-1640

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Γιωργάκης.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, διάκος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, ἀναφέρεται στό Ἡράκλειο σέ διαθῆκες τοῦ 1633 καί 1634 πού ἀφοροῦν σέ κληρονομικές ὑποθέσεις τῶν παιδιῶν του, τοῦ Ἰωάννη καί τῆς Μαρίας[1]. Στίς 29 Μαρτίου 1640 ὁ *μισερ Νικολό Παπαδόπουλος διάκονα ζογράφος ποτέ μαστρο Γεωργάκη* ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη στό Ἡράκλειο[2].

1. Καζανάκη 1981, 236 2. Καζανάκη 1981, 237.

Παπαδόπουλος Τζώρτζης (Γιωργής)
(Papadopulo Zorzi) 1622-1646

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Μιχελής.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, pittor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, ὁ *signor Zorzi Papadopulo pittor de mastro Michelin da questa citta* ἀπαντᾶται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις στό Ἡράκλειο τό 1622, 1627, 1629, 1632, 1638, 1639, 1641, 1642 καί 1646[1]. Ὅπως φαίνεται ἀπό τίς μαρτυρίες αὐτές, ὁ πατέρας του πέθανε πρίν ἀπό τό 1638. Ἰδιόχειρη ὑπογραφή του ὑπάρχει στή διαθήκη τῆς Ξανθῆς, κόρης τοῦ ἑβραίου Sabatti Arzi, στίς 21 Φεβρουαρίου 1624: *εγο Γεοργίς Παπαδοπουλος ζογραφος μάρτυρας παρακαλεμένος εἰς τα ανοθε*[2]. Στίς 9 Ἀπριλίου 1641 στή μονή τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Με-

σαμπελίτη ἦταν μαζί μέ τόν Μανολίτζη Λαμπάρδο* τοῦ Πιέρο μάρτυρας κατά τήν ἐξόφληση τῆς εἰκόνας τῆς Δευτέρας Παρουσίας στό ζωγράφο Φραγκιά Καβερτζᾶ* ἀπό τή μοναχή Εὐγενία Τραπεζοντιοπούλλα[3].

1. Καζανάκη 1981, 237 2. Καζανάκη, *ὅ.π.* 3. Κωνσταντουδάκη 1975α, 119-120.

Παπαζαχαρίας (ἴσως καί Ζαχαρίας) 1760

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.

ΕΙΚΟΝΕΣ 1760, μονή Μεγάλου Σπηλαίου, Ἀχαΐα[1].

1. Καλογερόπουλος 1926, 113· Γιαννακόπουλος-Παρασκευόπουλος 1959, 60.

Παπαζῆκος (ἴσως καί Ζῆκος) 1836-1849

ΚΑΤΑΓ. Ἐράτυρα (Σέλιτσα) Κοζάνης.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ζωγράφος.

ΥΠΟΓΡ. *χειρί Παπαζῆκου ἐκ Σελίτζης* (εἰκ. 1), *ἔγραψα ζωγράφος ὁ Παπᾶ Ζῆκος ἐκ Σελίτζης* (εἰκ. 2), *ἔγραψεν ὁ ζωγράφος Παπαζῆκος ἐκ Σελίτζης* (εἰκ. 3).

ΕΙΚΟΝΕΣ Δ. Μακεδονία: 1) Κοίμηση ΘΚ, 1836, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Βελανιδιά (Σιαρμπάδες), Κοζάνη 2) Εἰσόδια ΘΚ, 1844, ν. Θεοτόκου, χ. Σκαλοχώρι (Τσουκαλοχώρι), Κοζάνη 3) Γεώργιος, 1849, ν. Ἁγίου Γεωργίου, χ. Βλάστη[1] (Μπλάτσι), Κοζάνη.

1. Καλινδέρης 1940, 50, 53, 58.

Παπαθεοδώρου Ἠλίας 1818

ΥΠΟΓΡ. *ἠστορήθη διά χειρός Χατζῆ Ἠλίου τοῦ Παπαθεοδώρου.*

ΕΙΚΟΝΑ ΧC καί Ἰω Πρόδρομος σέ ἐπισκοπικό θρόνο, 1818, ν. μονῆς Σταυροῦ, Ἱεροσόλυμα[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1974.

Παπαϊωάννου Ἀναγνώστης 1819-1828

(Ἀναγνώστης ἴσως εἶναι καί ἡ ἰδιότητα τοῦ ζωγράφου).

ΚΑΤΑΓ. Σαμαρίνα Γρεβενῶν.

ΕΙΚΟΝΕΣ 1819, 1829, ν. Ἁγίου Σωτῆρος, Μοναστήρι Σαμαρίνας, Γρεβενά[1].

1. Wace-Thompson 1914, 276.

Παπαϊωάννου Γεώργιος 1776

ΒΙΟΓΡ. Εἰκόνες του μέ χρονολογία 1776 σώζονται σέ ναούς τοῦ χ. Ἀνατολή Λάρισας[1].

1. Χούλια 1992, 298.

Παπαϊωάννου Δημήτριος βλ. *Δημήτριος* (52)

Παπακώστας Ἀθανάσιος 1802

ΚΑΤΑΓ. Καλαρίτες Ἰωαννίνων.

ΕΙΚΟΝΑ Κοίμηση ΘΚ, 1802, ν. Ἁγίων Πάντων, χ. Κρανιά, Γρεβενά[1].

1. Παπαζήσης 1982, 660.

Παπακωστόπουλος Εὐθύμιος 1833–1838

ΚΑΤΑΓ. Ζυγοβίστι Ἀρκαδίας.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος, ζωγράφος.

ΒΙΟΓΡ. Ἐγκατεστημένος ἀπό τό 1833 στόν δῆμο Ναυπλίου, μέ ἔγγραφό του τῆς 18ης Ἰουλίου 1838 πρός τήν Δημαρχία Ναυπλίας δηλώνει *ἐπιθυμῶν νά καταχωρισθῶ εἰς τόν Δῆμον τοῦτον ὡς ἔχων τά συμφέροντά μου εἰς αὐτόν.*[1]

1. Ἀρχεῖα Νομοῦ Ἀργολίδος, Δημοτικό Ἀρχεῖο Ναυπλίου 1838/14.37 (Πληροφορία Τρ. Σκλαβενίτη).

Παπαλεοντίου Τζένιος 1562

ΚΑΤΑΓ. χ. Πραιτήρι Κύπρου.

ΥΠΟΓΡ. *Τζένιος Παπαλεοντίου πρετορι ἠστόρισεν.*

ΕΙΚΟΝΑ Ἰω Θεολόγος μέ ἀφιερωτές, 1562, Βυζαντινό μουσεῖο μητροπόλεως Πάφου[1] (ἀπό ν. Ἀρχαγγέλου, χ. Ἅγιος Νικόλαος Πάφου)[2].

1. Talbot-Rice 1973, ἀρ. 88, πίν. XXXIV· Παπαγεωργίου 1974, 177-178, πίν. XXIII. 2 2. Παπαγεωργίου 1987, χ. σελ., ἔγχρ. φωτογρ.

Παπανολόπουλος Νικόλαος 1708 †1756

ΚΑΤΑΓ. Λευκάδα.

ΠΑΤΡ. Ἀθανάσιος.

ΥΠΟΓΡ. *anno saluti 1736 pincit Nicolaus Papanolopoulos* (εἰκ. 1), *Ν(ικόλαος) Π(απανολ)όπουλος* (εἰκ. 3), *ποίημα ἐφευρετικόν Νικολάου Παπανολοπούλου* (εἰκ. 2).

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τοῦ Ἀρχειοφυλακείου

Λευκάδας, τό *1708 Αὐγούστου 16 ἡμέρα Δευτέρα ἐβαπτίσθη ὁ παῖς τοῦ Ἀθανασίου Παπανολοπούλου... Νικόλαος*[1]. Κατά τόν Κ. Μαχαιρᾶ ὁ Παπανολόπουλος σπούδασε ζωγραφική στή Ρώμη καί ἐπέστρεψε στή Λευκάδα γιά νά ἐξασκήσει τό ἐπάγγελμα[2].

Σύμφωνα πάντα μέ λευκαδίτικα ἔγγραφα, τό 1730, ὅταν ὁ ζωγράφος ἦταν 22 χρονῶν, βρισκόταν στή Λευκάδα. Ὁ πατέρας του ἦταν ἐπιστάτης στά ὑποστατικά τῶν φράρηδων στό νησί, ὅπως ἀργότερα καί ὁ ἴδιος. Νυμφεύθηκε τή Σταμούλα Τσαρλαμπᾶ καί ἔμεινε ἄτεκνος[3]. Στίς 18 Αὐγούστου 1758 συνέταξε τή διαθήκη του, σύμφωνα μέ τήν ὁποία ἄφηνε τοῦ ἀνηψιοῦ του Ἀθανασίου *ὅλα μου τά σύνεργα καί δεσένια καί λίμπρα μου, ἀνίσως καί θέλει νά ἐξακολουθήση τήν ἐδική μου τέχνην, εἰδέ καί δέν θελήση, ἄν κάμουν τά ἄλλα μου ἀδέλφια παιδιά, νά πηγαίνουν τά ἄνωθεν ἐργαλεῖα μου καί δεσένια καί λίμπρα εἰς αὐτά*[4]. Στό ἴδιο ἔγγραφο ὁ ζωγράφος ἀναφέρει σχετικά μέ τίς δουλειές του: *Ἀκόμη ἔχω νά λάβω ἀπό τούς Ζαμπελαίους ὁπού τούς ἐδούλευσα εἰς τήν Παναγίαν εἰς τήν Γύρα τζεκίνι ἕνα. Ἔχω λαβημένα ἀπό τόν παπᾶ κύρ Νικόλαον Μαρῖνον τζεκίνια δύο διά δουλειά ἀκόντο εἰς τήν εἰκόνα ὁπού τοῦ φτιάνω τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ἔτι λέγει ἔχω νά δώσω τῶν Κατηφοριάδων μίαν εἰκόνα κατάξυλη τοῦ Χριστοῦ καί νά μοῦ δώσουν λίτρες ἑφτάμιση καί ἄλλη μία τοῦ ἐξαδέλφου τους τόν Πρόδρομον, νά μοῦ δώσει λίτρες τριάντα δύο*[5].

Στίς 21 Αὐγούστου τοῦ ἴδιου χρόνου ὁ ζωγράφος πέθανε καί τάφηκε στό νεκροταφεῖο τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ στήν πόλη τῆς Λευκάδας[6].

ΕΙΚΟΝΕΣ Λευκάδα: 1) Σπυρίδων καί Ἀντώνιος, 1736, ἰδιοκτησία Σπ. Ματαράγγα[7] 2-5) Παρασκευή, 1737, Ἰω Πρόδρομος, ΘΚ Κυρία τῶν Ἀγγέλων καί Προφῆτες (ἀποδ.), ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς (ἀποδ.), ν. Ἁγίας Παρασκευῆς[8] 6) Εὐαγγελισμός, ν. Ἁγίων Ἀναργύρων[9] 7) Μαύρα, ν. μητροπόλεως [10] 8) Ἄννα, ν. Ἀπόλπαινας (ἀπό ν. Ἁγίας Ἄννας)[11].

ΒΙΒΛ. Ροντογιάννης 1974, 327-337.

1. Ροντογιάννης 1974, 327 2. Μαχαιρᾶς 1951, 256· γιά τό θέμα τῶν σπουδῶν τοῦ ζωγράφου στήν Ἰταλία βλ. Ροντογιάννης 1974, 327-328 3. Ροντογιάννης 1974, 328-329 4. Ροντογιάννης 1974, 330 5. Ροντογιάννης, *ὅ.π.* 6. Ροντογιάννης 1974, 329 7. Ροντογιάννης 1974, 335 8. Ροντογιάννης 1974, 333-335, πίν. 94.1 9. Ροντογιάννης 1974, 335 10. Ροντογιάννης, *ὅ.π.* 11. Ροντογιάννης 1974, 336.

Παπαντώνης Θεόδωρος 1676-1733
ὁ ἐπιλεγόμενος *Γεωργανᾶς ἤ Γεωργάνος*

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.

ΙΔΙΟΤ. Ὑποδιάκονος, δάσκαλος ζωγραφικῆς, ἀναγνώστης.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Θεοδώρου Παπαντώνη* (εἰκ. 1), *χείρ Θεοδώρου ὑποδιακόνου τοῦ Παπαντώνι* (εἰκ. 3), *χείρ Θεοδώρου ὑποδιακόνου Παπαντώνη τοῦ ἐπιλεγομένου Γεωργανᾶ* (εἰκ. 4), *χείρ Θεοδώρου ὑποδιακόνου Παπαντώνη τοῦ ἐπονομαζόμενου Γεωργάνου τοῦ Ζακυνθίου* (εἰκ. 5).

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τόν κώδικα τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῶν Γερόντων, τό 1726 ἔγινε συμφωνία *μέ τόν ὑποδιάκονον Θεόδωρον Παπαντώνη νά μᾶς ἐφτιάσῃ τρεῖς εἰκόνες δεσποτικές, τές πόρτες, ποδίες καί ἕντεκα ἑορτές, ὅλα μέ φίνα κολόρα καί χρυσάφι χωρίς κανένα ὄμπλιγο δικό μας νά τοῦ δίνουμε τά σανίδια καί τό πανί, νά τοῦ δώσουμε διά τήν αὐτή φτιάσι τζεκίνια χρυσᾶ τριάντα...*[1]. Ἡ ἴδια πηγή μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τό 1728 δόθηκαν *τοῦ Ἀναγνώστη Θεοδώρου Γεωργανᾶ τζεκίνια χρυσᾶ 10 διά τελεία πληρωμή...*[2] καί ὅτι τό 1729 δόθηκαν ἐπίσης *τοῦ δασκάλου Γιωργανᾶ διά τή ζωγράφισι τῶν 12 Ἀποστόλων καί σταυρό ὁπού ἔκαμε στήν περαμίδα καί διά τό κόνισμα τοῦ τετραπόδου (Ἀνάσταση Χριστοῦ) τσεκίνια χρυσᾶ 5 καί ἄ(σπρα) 100*[3].

ΕΙΚΟΝΕΣ Ζάκυνθος: 1) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, 1676 καί 2) Ἰω Πρόδρομος, ν. Ἁγίων Πάντων, χ. Μουζάκι[4] 3) Ἰω Πρόδρομος, 1733, ν. Ἁγίας Αἰκατερίνης, χ. Γερακαρίο (ἐκκλησία κατεστραμμένη)[5] 4) ΧΣ Παντοκράτωρ, εἰκόνα τέμπλου, ν. Ἁγίου Νικολάου τῶν Γερόντων (κάηκε)[6] Λευκάδα: 5) Εἰσόδια ΘΚ, ν. Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, πόλη[7].

1. Κονόμος, 1988, 89 2. Κονόμος, *ὅ.π.* 3. Κονόμος, *ὅ.π.* 4. Κονόμος 1967, 127 5. Κονόμος 1967, 14 καί 1988, 89 6. Κονόμος 1988, 89 7. Ροντογιάννης 1974, 338-339.

Παπαροῦσος Κωνσταντίνος 1822

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Νικολάου 1822, χ. Βήσσανη, Ἰωάννινα[1].

1. Παΐσιος 1955, 639.

Παπασταματάκιος Νικόλαος 1714

ΙΔΙΟΤ. Ἁγιογράφος.

ΥΠΟΓΡ. *χήρ ἁγιογράφου Νικολάου Παπασταματακίου.*

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Ἁψίδα ἱεροῦ, 1714, ν. Ἁγίου Εὐσταθίου, χ. Μάρπησσα (Τσιπίδο), Πάρος[1].

1. Ὀρλάνδος 1964, 131.

Παπαστέλιος Δημητράκης 1763-1789

ΒΙΟΓΡ. Ἐργάσθηκε στή Ζάκυνθο. Σύμφωνα μέ τόν β΄ κώδικα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου τοῦ Ἀπάνου, τό 1763 *δόθηκαν τοῦ παπαστέλιου πού ἐζωγράφισε τόν ἄγγελο...ρ(εάλια), 25*, τό 1789 *τοῦ Δημητράκι τοῦ Παπαστέλιου, ὁποῦ ἐζωγράφισε καί ἐχρύσωσε τόν Σταυρό ρ(εάλια) 14*[1]. Στόν κώδικα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Λαμπέτη ἀναφέρεται: *1778, ὁποῦ ἐζωγράφισε ὁ Δημητράκης ὁ Παπαστέλιος τήν Ἁγίαν Παρασκευήν ἐδόκαμε ἄσπρα 900*[2].

1. Κονόμος 1967, 29, 104 2. Κονόμος, *ὅ.π.*

Παραδείσης Θ(Ν)εόφιλος 1620-1622

ΙΔΙΟΤ. Μοναχός.
ΒΙΟΓΡ. Τό 1622 ἡ διοίκηση τῆς μονῆς Μουνδῶν Χίου ἀνέθεσε στό μοναχό Θ(Ν)εόφιλο Παραδείση νά συγκεντρώσει μέ ἔρανο χρήματα μέσα σέ δύο χρόνια καί νά ἁγιογραφήσει ὁ ἴδιος τό ναό[1]. Ἡ προσπάθεια ἀπέτυχε[2].

1. Κανελλάκης 1890, 414-416 (ἀναφέρεται ὡς Νεόφιλος)· Ἀξιωτάκης 1985, 17 (ἀναφέρεται ὡς Νικόλαος) 2. Γατανᾶς 1983, 28.

Παραμυθιώτης Παναγιώτης 1716-1724

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.
ΠΑΤΡ. Στεφανής[1].
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Παναγητότι Παραμηθιότι* (εἰκ. 2).
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται ὡς ζωγράφος τό 1716 καί 1717, σύμφωνα μέ ἔγγραφα τοῦ ἀρχείου Κερκύρας[2].
ΕΙΚΟΝΕΣ Κέρκυρα: 1) Ἡ Δημιουργία τοῦ κόσμου, 1700, ν. Ἁγίου Ἐλευθερίου, πόλη[3] 2) Μυστικός Δεῖπνος, 1724, ν. Σπηλαιωτίσσης, πόλη[4] 3) Ἀρσένιος, ν. Πατέρων, πόλη[5].
ΒΙΒΛ. Χαραλαμπίδης 1978, 100-101.

1. Πληροφορία Μ. Καζανάκη 2. Πληροφορία Μ. Καζανάκη 3. Σισιλιᾶνος 1935, 169· Λυκίσσας 1960, 46· Οἰκονόμου 1979, 125 4. Μαυρογιάννης 1893, 159, 160, εἰκ. 17· Ξυγγόπουλος 1957, 326· Σισιλιᾶνος 1935, 168· Λυκίσσας, *ὅ.π.*· Χαραλαμπίδης 1978, 35, εἰκ. 13· Οἰκονόμου, *ὅ.π.* 5. Σισιλιᾶνος 1935, 169· Οἰκονόμου, *ὅ.π.*

186. Παρθένιος (1), ΘΚ ἔνθρονη Βρεφοκρατούσα, εἰκ. ἀρ. 2.

Παρθένιος (1) 17ος αἰ.

βλ. καί *Παρθένιος Παγᾶς*
ΚΑΤΑΓ. Κρήτη(;).
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Παρθενίου ἱερο(μον)άχου* (εἰκ. 1, 2, 3).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1-5) ΧΣ ἔνθρονος, ΘΚ ἔνθρονη βρεφοκρατούσα, Ἰω Πρόδρομος[1], ΘΚ (ἀποδ.), Ἰω Θεολόγος (ἀποδ.), μονή Γωνιᾶς, Καστέλλι Κισσάμου, Κρήτη[2].

1. Μπορμπουδάκης 1972, 673, πίν. 630β, γ 2. Σημ. Μ.Χ.

Παρθένιος (2) †1643

ΚΑΤΑΓ. Χίος.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τό "Βραβεῖον" τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Πάτμου, στίς 11 Ἰουλίου 1643 *ἐκοιμήθην εἰς τήν Σάμον ὁ ἐν ἱερομονάχοις Παρθένιος ὁ ζωγράφος, ὁ ἐκ Χίου*[1].

1. Φλωρεντῆς 1980, 26, σημ. 8.

Παρθένιος (3) 1663

ΚΑΤΑΓ. Θήρα.
ΙΔΙΟΤ. Ἱεροδιάκονος, γραφέας καί διακοσμητής χειρογράφων.

187. Παρθένιος (3), Κόσμημα, μικρογραφία.

ΥΠΟΓΡ. *Ἡ παροῦσα λειτουργία ἀντεγράφη ὑπό Παρθενίου ἱεροδιακόνου τοῦ ἐν Θήβαις τῆς Βιοτίας.*
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΕΣ Κώδικας ἀρ. 85 τοῦ 1663: ἐπίτιτλα, ἀρχικά, κοσμήματα, χειρόγραφη εἰκονογραφημένη λειτουργία, μονή Ξηροποτάμου, Ἄθως[1].

1. *Θησαυροί Ἁγίου Ὄρους* Α΄, 320-327, εἰκ. 404-417 καί 473-474.

Παρθένιος (4) 1675

ΚΑΤΑΓ. Βραγγιανά Ἀγράφων.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος, γραφέας(;).
ΥΠΟΓΡ. *Τοῦ ἐν ἱερομονάχοις Παρθενίου τοῦ ἐκ Βρ(α)ννιανῶν τῶν Ἀγράφων.*
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΕΣ Κώδικας ἀρ. 57 τοῦ 1675: Τρεῖς Λειτουργίες, ἐπίτιτλα, ἀρχικά γράμματα καί Ἰω Χρυσόστομος, μονή Γρηγορίου, Ἄθως[1].

1. *Θησαυροί Ἁγίου Ὄρους* Α΄ 362, εἰκ. 45-48, 483.

Παρθένιος (5) 1677

ΚΑΤΑΓ. Πελοπόννησος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος, γραφέας, διακοσμητής.
ΥΠΟΓΡ. *Θ(εο)ῦ τό δῶρον καί Παρθενίου πόνος* καί *ἐπροσηλόθη ἡ παροῦσα λειτουργία παρ' ἐμοῦ Παρθενίου ἱερομονάχου πελοποννησιότου.*
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΕΣ Κώδικας ἀρ. 531 (μ) τοῦ 1677: ἐπίτιτλα κοσμήματα, ἀρχικά γράμματα, Λειτουργίες, μονή Κουτλουμουσίου, Ἄθως[1].

1. *Θησαυροί Ἁγίου Ὄρους* Α΄, 469, 470, εἰκ. 390-403.

Παρθένιος (6) 1742

ΚΑΤΑΓ. Ἄγραφα.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ μέ ἁγίους, 1742, καθολικό μονῆς Μ. Λαύρας, Ἄθως[1].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 256· *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 113.

1. Millet-Pargoire-Petit 1904, 120, ἀρ. 363.

Παρθένιος (7) 1772

ΥΠΟΓΡ. *διά χηρός δέ Παρθενίου ἐκκλησιάρχου τοῦ Σουμελιώτου* (εἰκ.).
ΒΙΟΓΡ. Μοναχός τῆς μονῆς Σουμελᾶ.

188. Παρθένιος (5), Ἀρχικό γράμμα Ε, μικρογραφία.

ΕΙΚΟΝΑ Δημήτριος, 1772, Μουσεῖο Θρησκευτικῆς Τέχνης, Βουκουρέστι[1].

1. Πληροφορία Δ. Δεληγιάννη.

Παρθένιος (8) 1781

ΕΙΚΟΝΕΣ 1781, ν. Ἁγίου Νικολάου, χ. Νεραϊδοχώρι Τρικάλων[1].

1. Ἰωαννιδάκη 1990α, 210.

Παρθένιος (9) 1779-1782

ΚΑΤΑΓ. Ἐλασσόνα.
ΙΔΙΟΤ. Μοναχός, χαράκτης.
ΒΙΟΓΡ. Μοναχός στό Ἅγιον Ὄρος, ὅπου καί ἐργάσθηκε. Σώζονται ἀρκετά ὑπογεγραμμένα χαρακτικά του μέ θρησκευτικά θέματα σέ μονές τοῦ Ἁγίου Ὄρους[1], καθώς καί μέ τοπία (μονές Μετεώρων[2] καί Ἁγίου Ὄρους)[3].

1. Παπαστράτου 1986, 123-124, 260, 412, 549-550, ἀρ. 106, 212, 442, 584, 585 2. Βογιατζίδης 1907, 204-205 (ἀντίτυπα στήν οἰκία τοῦ καθηγητῆ Χ. Μπούρα)· Παπαστράτου 1986, 514-516, ἀρ. 549 3. Παπαστράτου 1986, 446, 460-461, ἀρ. 477, 491.

Παρθένιος (10) 18ος αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *Χείρ Παρθενίου.*
ΕΙΚΟΝΑ Αἰκατερίνη, 18ος αἰ., τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Ἀθήνα[1].

1. Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 34, ἀρ. 208.

Παρθένιος (11) 1800

ΥΠΟΓΡ. *παρά Παρθενίου μοναχοῦ ζογραφοῦ* (εἰκ.).
ΕΙΚΟΝΑ Ἐνθρόνιση ΘΚ, 1800, ν. Pitar-Moş, Βουκουρέστι[1].

1. Πληροφορία Δ. Δεληγιάννη.

Παρθένιος (12) 1810

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος, χαράκτης(;).
ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΑ ΘΚ Ὁδηγήτρια, 1810, ἐρείπια βυζαντινοῦ ναοῦ, Νεοχώρι Θεσπιῶν, Βοιωτία[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1957.

Παρθένιος (13) 1832-1836

ΥΠΟΓΡ. *Παρθενίου* (εἰκ. 1, 3), *Παρθενίου χείρ* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ Κύπρος: 1) Ἄρχων Μιχαήλ, 1832, ν. Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, χ. Λεμόνα[1] 2) Φώτιος καί Ἀνίκητος, 1834, ν. Ἁγίων Φωτίου καί Ἀνικήτου, χ. Ἅγιος Φώτιος[2] 3) ΧΣ Σωτήρ τοῦ Κόσμου, 1836, ν. Χρυσελεούσης, χ. Κύλη[3].

1. Τσικνόπουλλος 1964-65, 182 2. Τσικνόπουλλος, *ὅ.π.* 3. Τσικνόπουλλος, *ὅ.π.*.

Σημείωση: Ὁ Παρθένιος πού ἀναφέρεται τό 1673 στήν ἐπιγραφή τοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου τῆς μονῆς Σπηλαιώτισσας στήν Ἀρίστη (Ἀρτσίστα) Ἰωαννίνων[1] δέν ὑπῆρξε ζωγράφος, ἀλλά χορηγός.

1. Σούλης 1934, 92· Παπακώστας 1936, 55· Βοκοτόπουλος 1966β, 312.

Παρίσης Ἀντώνιος 1794-1820

ΚΑΤΑΓ. Μοσχονήσια.
ΥΠΟΓΡ. *χυρ Αντονιου Παρυση του Μοσκονησότη* (εἰκ. 1), *διά χειρός Ἀντωνίου Παρύσι* (εἰκ. 2), *χίρ Ἀντο-(νίου)* (εἰκ. 3).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 1794, ν. Ταξιάρχη, Χώρα, Τῆνος[1] 2) ΘΚ μέ Προφῆτες, 1795, μονή Παναχράντου, Ἄνδρος[2] 3) ΘΚ Ὁδηγήτρια, 1796[3] καί 4) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 1820, ν. Θεοσκεπάστου, Χώρα, Ἄνδρος[4] 5) ΘΚ Ἐλεούσα, 1803, ν. Ἐλεούσας, Χώρα, Μύκονος 6) ΘΚ, 1803, ν. Παναχράντου, Χώρα, Μύκονος 7) ΘΚ, ν. Παναγίας Πυργιανῆς, Χώρα, Μύκονος[5] 8) Ἀντώνιος, ν. Ἁγίου Ἀντωνίου, Στενή, Τῆνος[6].

1. Πληροφορία Χρ. Μπαλτογιάννη 2. Πασχάλης 1929, 210 3. Πασχάλης 1927, 74 4. Πασχάλης 1927, 83 5. Πληροφορίες Ἀλ. Ξύδη 6. Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Παρμενιάτης Ἰωάννης βλ. *Περμενιάτης Ἰωάννης*

Πασπαλᾶς Ἰάκουμος 1573-1575

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ νοταριακά ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, συναντᾶται στό Ἡράκλειο κατά τά ἔτη 1573-1575[1]. Στίς 10 Ἰουνίου 1575 ὁ *Ἰάκουμος Πασπαλᾶς σγουράφος τήν τέχνην, υἱός τοῦ κύρ Γεώργη, οἰκῶν ἐδῶ εἰς τόν Χάνδακα τῆς Κρήτης* διόρισε πληρεξούσιο γιά νά εἰσπράξει 50 ὑπέρπυρα ἀπό τό μοναχό Ἰωάννη Λαράγγο τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἠλία στό χωριό Μελέσες Ἡρακλείου *ἀπό τήν δουλειάν τῆς τέχνης* του[2]. Προφανῶς ὁ ζωγράφος εἶχε ἐργασθεῖ στήν παραπάνω μονή.

1. Παλιούρας 1973, 121, ἀρ. 40 2. Μέρτζιος 1961-62, 286, ἀρ. ἐγγρ. XXXIII.

Πασχάλης (1) 1757

ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Πασχάλη.*
ΕΙΚΟΝΑ Νικόλαος, 1757, παρεκκλήσιο Ἁγίου Χαραλάμπους, ν. Ἁγίου Νικολάου Τζιβαλίου, Κωνσταντινούπολη[1].

1. Γεδεών 1911, 92.

Πασχάλης (2) 1801

ΚΑΤΑΓ. Κωνσταντινούπολη.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Πασχάλη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καί Καμπάνι.*
ΕΙΚΟΝΑ 1801, μονή Ὁμβρικοῦ, Φθιώτιδα[1].

1. Γιαννόπουλος 1901, 489.

Πατέστο(α)ς 1768

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας καί οἰκονόμος Τήνου.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ οἰκονόμου Τύνου και ἱερέως Πατέστου.*
ΕΙΚΟΝΕΣ Τ ῆ ν ο ς: 1) Χαράλαμπος, 1768, ν. Ἁγίου Χαραλάμπους, χ. Ταραμπάδος[1] 2) Τρίμορφο (ἀποδ.), 1748, ἔκθεση εἰκόνων, ν. Παναγίας, Τῆνος[2].

1. Δρανδάκης 1964α, 434· Κουτελάκης 1988, 256 2. Κουτελάκης, *ὅ.π.*

Παῦλος (1) 1521-1564

(Polo)
ΙΔΙΟΤ. Depentor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά Μητρῶα τῶν μελῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητας Βενετίας, κατέβαλε εἰσφορές κατά τά ἔτη 1521, 1523, 1524, 1526 καί 1527[1]. Στίς 6 Μαρτίου 1564 ὑπέγραψε πράξη τῆς διοίκησης τῆς Ἀδελφότητας[2]. Πιθανόν ταυτίζεται μέ τόν Π. Κούλουρο*[3].

1. Μανούσακας 1974, 215, ἀρ. 6 2. Μανούσακας, *ὅ.π.* 3. Μανούσακας, *ὅ.π.*· βλ. καί Πάρδος 1980, 367.

Παῦλος (2) 1634-1664

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερογράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Παύλου* (εἰκ. 1), *χείρ ἐμοῦ Παύλου* (εἰκ. 3), *χείρ Παύλου ἱερογράφου* (εἰκ. 4), *Παύλου ἱερο[γράφου] χείρ* (εἰκ. 5), *Παύλου ἱερο[γράφου] χείρ* (εἰκ. 7).
ΕΙΚΟΝΕΣ Κ ύ π ρ ο ς: 1) Βημόθυρο, 1634, ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος, Τρεμετουσιά[1] 2) Βημόθυρα, 1639, ν. Ἁγίου Γεωργίου, χ. Καλοχωριό[2] 3) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 1652, χ. Πάνω Λακαταμία[3] 4) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, 1662, ν. Ἁγίου Λουκᾶ, Ἀμμόχωστος[4] 5) Βημόθυρα, 1664, καθολικό μονῆς Παναγίας Ἀμιροῦς, χ. Ἀψιού[5] 6) ΘΚ, ν. Ἁγίας Ἄννας, χ. Παραλίμνη[6] Γ ε ν ε ύ η: 7) Γέννηση ΘΚ, 16[..], Μουσεῖο Τέχνης καί Ἱστορίας (προέλευση: Κύπρος)[7].

1. Παπαγεωργίου 1966, 23, σημ. 17: ἀναφέρει ὅτι εἰκόνες του σώζονται ἐπίσης στούς ναούς Ἁγίου Νικολάου Στέγης, Χριστοῦ Ἀντιφωνητῆ καί ἀλλοῦ στήν Κύπρο **2.** Gunnis 1937, 244 **3.** Talbot-Rice 1937, 236, πίν. 7β **4.** Πληροφορία Χρ. Μπαλτογιάννη 1966 **5.** Πληροφορία Σ. Σοφοκλέους **6.** Πληροφορία Χρ. Μπαλτογιάννη 1966 **7.** *Genève 1985*, εἰκ. 30.

Παῦλος (3) 1637

ΣΥΝΕΡΓ. Ζαχαρίας Δρακούλης, Γεώργιος (13), Σταμάτιος (1).
ΒΙΟΓΡ. Γιός τῆς Σταματικῆς.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ὑπαπαντῆς, 1637, Καθενοί Χαλκίδας[1].

1. Λαζαρίδης 1970, 263, πίν. 229α-γ.

Παῦλος (4) 1650

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος, γραφέας.
ΥΠΟΓΡ. *Ὁ γράψας...Παῦλος ἱερ(ομόν)α(χος).*
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΕΣ Κώδικας λειτουργιῶν ἀρ. 1414(μ) τοῦ 1650, μονή Ἰβήρων, Ἄθως[1].

189. Παῦλος (4), Ἀρχικό γράμμα Κ, μικρογραφία.

1. *Θησαυροί Ἁγίου Ὄρους* Β΄, 335-336, εἰκ. 178-183· Gratziou 1982, 107.

Παῦλος (5) 1718

ΥΠΟΓΡ. *χειρί ἐμοῦ Παύλου.*
ΕΙΚΟΝΑ Σπυρίδων, 1718, ν. Ἁγίων Ἀποστόλων, πόλη, Μυτιλήνη[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1955.

Παῦλος (6) 1762-1765

ΙΔΙΟΤ. Ἀναγνώστης.
ΥΠΟΓΡ. *ὑπό χειρός Παύλου Ἀναγνώστου* (εἰκ. 1, 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Εἰσόδια ΘΚ, 1762, ν. Εἰσοδίων Θεοτόκου (περιοχή Νικείων) καί 2) Εἰκόνα τέμπλου, 1765, ν. Ἁγίας Εὐτυχίας, χ. Λαγκάδι, Νίσυρος[1].

1. Κέντρης 1982, 75, 89.

Παῦλος (7) 1828

ΠΑΤΡ. Ἠλίας.
ΙΔΙΟΤ. Ἀναγνώστης (ἴσως πρόκειται γιά τό μικρό ὄνομα τοῦ ζωγράφου).
ΥΠΟΓΡ. *Διά χειρός Παύλου Αναγνώστη του ποτέ Ηλία.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἅγιοι Πάντες, 1828, ἰδιοκτησία Κ. Ζαχμάνογλου καί Ἑλ. Καραϊωσήφογλου, Ἀθήνα[1].

1. Λεμπέση – Ἐτζέογλου – Καζανάκη-Λάππα 1993, 693.

Παχώμιος (1) 1520

ΚΑΤΑΓ. Ἕλληνας(;).
ΙΔΙΟΤ. Μοναχός.
ΒΙΟΓΡ. Συνεργαζόταν μέ τόν γνωστό σέρβο ἐκδότη Božidar Vuković, πού τύπωνε εἰκονογραφημένα ἐκκλησιαστικά βιβλία στή Βενετία, προοριζόμενα γιά τή Σερβία. Ὁ μοναχός Παχώμιος εἶχε ζωγραφίσει εἰκόνες γιά τά βιβλία αὐτά.
Ὑπογεγραμμένη εἰκόνα του μέ ἀπεικόνιση τοῦ Ἁγίου Μανδηλίου τοῦ ἔτους 1520 ἔχει σημειωθεῖ στή μονή τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου στή Βενετία[1].

1. Mirković 1955, 315-316.

Παχώμιος (2) 1676

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΣΥΝΕΡΓ. Ἰωάννης (30), Ἰωάσαφ (1).

ΒΙΟΓΡ. Πιθανῶς ταυτίζεται μέ τόν ἑπόμενο ζωγράφο.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἰωάννου ζωγράφου Ἰ(ω)άσαφ ἱερομονάχου Παχωμίου ἱερομονάχου.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Παρεκκλήσιο μονῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου Ρεντίνας, 1676, Καρδίτσα[1].

1. Quinn 1902, 57· Ἰεζεκιήλ 1929α, 31, 32· Σισιλιᾶνος 1935, 85· Ὀρλάνδος-Θεοχάρη 1958, 9, 10.

Παχώμιος (3) 17ος αἰ.

ΙΔΙΟΤ. Μοναχός.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Παχωμίου (μον)αχ(οῦ).*
ΕΙΚΟΝΑ ΧC Παντοκράτωρ, 17ος αἰ., μονή Μολυβδοσκεπάστου Ἰωαννίνων[1].

1. Παπαδοπούλου 1994, 489-502, εἰκ. 1, 3-8 (χρονολογεῖ τήν εἰκόνα στόν 16ο αἰώνα).

Πεδιώτης Δημήτριος 17ος-18ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Δημητρίου Πεδιότη.*
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἰω Χρυσόστομος, ν. Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου, χ. Κριτσά Λασιθίου[1] καί 2) Εἰκόνα, μονή Τιμίου Σταυροῦ στήν Καρδαμούτζα Φουρνῆς Ἡρακλείου[2].

1. Χατζηδάκης 1952, 63 **2.** Ψιλάκης 1992, 403.

Πεδιώτης Ἰωάννης (1) 1670

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἰω(άννου) ἱερέως τοῦ Παιδιώτου*
ΕΙΚΟΝΑ Μαρίνα, 1670, ν. Ἁγίας Μαρίνας, χ. Λιθακιά, Ζάκυνθος[1].

1. Κονόμος 1967, 85 καί 1988, 84-85.

Πεδιώτης Ἰωάννης (2) 1739

ΚΑΤΑΓ. Καρίταινα Ἀρκαδίας.
ΣΥΝΕΡΓ. Πεδιώτης Μιχαλάκης, ἀδελφός του.
ΥΠΟΓΡ. *Διά χειρός ἐμοῦ καί ἁμαρτολοῦ Ἰωάννου Παιδηότη ἐκ κόμης Καρίτενας καί Μηχαλακυ του αὐταδελφου μου.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Εἰσοδίων Θεοτόκου, 1739, χ. Καλλονή (Πέρπενη), Λακωνία[1].

1. Δρανδάκης 1967, 164-165, πίν. 26α.

Πεδιώτης Μιχαήλ 1710-1713

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη[1].
ΥΠΟΓΡ. *χειρί Πέτρου καί Μιχαήλ Παιδιότ(αι)* (τοιχ. 1), *χείρ Μιχαήλ Παιδιότι τοῦ Κρητός* (τοιχ. 2), *χειρί Πέτρου κ(αί) Μιχαήλ ἀδελφῶν τοῦ Κρητός* (τοιχ. 4).
ΣΥΝΕΡΓ. Πέτρος Πεδιώτης, ἀδελφός του.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Καθολικό μονῆς Μπούρας, 1710, Μεγαλόπολη (μέ Πέτρο Πεδιώτη)[2] 2) ν. Ἁγίου Γεωργίου, 1711 ἤ 1714, μονή Ρεκίτσας, Μεσσηνία[3] 3) ν. Ἁγίου Γεωργίου, 1713, χ. Μπουριάνα, Πελοπόννησος[4] 4) Νέο καθολικό μονῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1713, χ. Ἀτσίλοχος, Ἀρκαδία (μέ Πέτρο Πεδιώτη)[5].
ΒΙΒΛ. Γριτσόπουλος 1948, 436-453 καί 1995, 1-32· Χατζηδάκης 1975α, 258 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 116.

1. Ἡ οἰκογένεια Πεδιώτη εἶναι κρητικῆς καταγωγῆς. Μερικά ἀπό τά μέλη της μετακινήθηκαν πρός τά Ἑπτάνησα καί κατόπιν ἐγκαταστάθηκαν στήν Πελοπόννησο **2.** Λαμπάκης 1894-98, 107-108· Γριτσόπουλος 1948, 444-445· Κακούρης 1978, 103· Ἀντωνακάτου 1979, 199 **3.** Γριτσόπουλος 1948, 445 (χρονολογία: 1711)· Μπούρας 1962, 293, πίν. ΣΤ΄-Ζ΄ (χρονολογία 1714) **4.** Παπαχριστόπουλος 1960, 21 **5.** Γριτσόπουλος 1948, 446-449 καί 1995, 11-32, εἰκ. 6-35· Ἀντωνακάτου 1979, 172.

Πεδιώτης Μιχαλάκης 1739

ΚΑΤΑΓ. Καρίταινα Ἀρκαδίας.
ΣΥΝΕΡΓ. Ἰωάννης Πεδιώτης, ἀδελφός του.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Εἰσοδίων Θεοτόκου, 1739, χ. Καλλονή (Πέρπενη), Λακωνία[1].

1. Δρανδάκης 1967, 164-165, πίν. 26α.

Πεδιώτης Πέτρος 1705-1715

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Πέτρου Παιδιότη τοῦ Κρητός* (τοιχ. 1), *χειρί Πέτρου κ(αί) Μιχαήλ Παιδιοτ(αι)* (τοιχ. 2), *χειρί Πέτρου κ(αί) Μιχαήλ ἀδελφῶν τοῦ Κρητός* (τοιχ. 3), *χείρ Πέτρου Παιδιο*[*του*] (τοιχ. 4).
ΣΥΝΕΡΓ. Μιχαήλ Πεδιώτης, ἀδελφός του.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Παλαιό καθολικό μονῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1705, χ. Ἀτσίχολος, Ἀρκαδία[1] 2) Καθολικό μονῆς Μπούρας, 1710, Μεγαλόπολη[2] 3) Νέο καθολικό μονῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1713, χ. Ἀτσίχολος, Ἀρκαδία[3] 4) ν. Τριῶν Ἱεραρχῶν, 1715, Στεμνίτσα, Ἀρκαδία[4].
ΒΙΒΛ. Γριτσόπουλος 1948, 436-453 καί 1995, 1-32· Χατζηδάκης 1975α, 258 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 116.

1. Γιαννακόπουλος-Παρασκευόπουλος 1959, 54-55· Ἀντωνακάτου 1979, 170· Γριτσόπουλος 1995, 8 **2.** Λαμπάκης 1894-98, 108· Γριτσόπουλος 1948, 444-445· Κακούρης 1978, 103· Ἀντωνακάτου 1979, 199 **3.** Γριτσόπουλος 1948, 446-449 καί 1995, 11-32, εἰκ. 6-35 **4.** Γριτσόπουλος 1948, 450-452· Παπαθανασόπουλος 1979, 220, 221, εἰκ. 8.

Πεκατῶρος Γεώργιος 1728-1743

ΚΑΤΑΓ. Ἑπτάνησα(;)
ΙΔΙΟΤ. Ἱεροδιάκονος.
ΥΠΟΓΡ. *χεῖρ Γεοργίου ἱεροδιακόνου τοῦ Πέκατορου.*
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται στόν κώδικα τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων στό Κάστρο τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Κεφαλονιᾶς τό 1738: *τοῦ κύρ διάκου Πεκατώρου ὁπού ἁγιογράφησε τά καντελότα*[1]. Στόν ἴδιο κώδικα ἀναφέρεται στίς 22 Ἰουλίου 1743: *ὁ διάκονος Γεώργιος Πεκατῶρος*[2].

190. Πεκατῶρος Γεώργιος, Ἅγιος Ἀθανάσιος, εἰκ.

ΕΙΚΟΝΑ Ἀθανάσιος, 1728, Galerie Nikolenko, Παρίσι (ἀπό Ἑπτάνησα)[3].

1. Μοσχόπουλος 1977, 223 καί 1990, 231 **2.** Μοσχόπουλος, *ὅ.π.* **3.** *Nikolenko 1977*, ἀρ. 20.

Πελεγρής Γεώργιος 1456-1484
(Pelegrin, Pelegrino, Pelegri Giorgio)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Θεόδωρος.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρ(ός) ἐμ(οῦ) τοῦ (τα)ποινοῦ Γεωργίου τοῦ Πελεγρῆ.*
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ νοταριακά ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ὁ *Pelegrin (Pelegrino, Pelegri) Giorgio di Teodoro* ἦταν κάτοικος Βούργου Χάνδακα κατά τό διάστημα 1456-1484[1]. Τό 1467 συνεταιρίσθηκε μέ τούς ζωγράφους Ἰωάννη Καππάδοκα* καί Ἀνδρέα Ρίτζο*[2]. Στίς 3 Ἀπριλίου 1470 ὁ *Georgius Pelegrin pinctor, habitator Burgi Candite* εἰσέπραξε τά ὑπόλοιπα ἀπό τά 100 ὑπέρπυρα, ἀμοιβή του γιά τή Σταύρωση, ἀφιέρωμα στό ναό τοῦ Ἁγίου Ἱερωνύμου στό Ἡράκλειο, κατά παραγγελία τοῦ Dot. Lauro Querini[3].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Παναγίας, 1467, Καστέλλι περιοχῆς Ρίζου (Belvedere), Κρήτη[4].

1. Cattapan 1972, 207, ἀρ. 90 **2.** Χατζηδάκης 1977α, 59 **3.** Cattapan 1972, 226, ἀρ. 12 καί 231, ἀρ. ἐγγρ. 33 **4.** Gerola 1905-32, II, 309 καί IV, 574, ἀρ. 3· Gerola-Λασσιθιωτάκης 1961, 114, ἀρ. 724 (ὁ ναός ἀναφέρεται ὡς ἀνώνυμος)· Μπορμπουδάκης 1988, 15.

Πελοποννησίας 1688

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Πελοποννησία.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν., 1688, κοντά στό χ. Λαγκάδα, Μάνη[1].

1. Γκράτζιου 1985, 64.

Πενταχωρέας Ἀναγνώστης 1785

ΥΠΟΓΡ. *Διά χειρός Ἀναγνώστη Φιλιππάκη καί Ἀναγνώστη Καλλιεργάκη ἀπό Ἀνδρούβιστα καί Πραστίο καί Πούλου Δημαγγελέα Κουτούφαρι καί Ἀναγνώστη Πενταχωρέα.*
ΒΙΟΓΡ. Ἴσως ἀνήκει στήν ἴδια οἰκογένεια μέ τόν Πενταχοράκη*.
ΣΥΝΕΡΓ. Π. Δημαγγελέας, Ἀν. Καλλιεργάκης, Ἀν. Φιλιππάκης.

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Νικολάου, 1785, χ. Κάτω Δολοί, Μάνη[1].

1. Κουγέας 1934, 108· Πετρονώτης 1982β, 132· Δρανδάκης 1981, 472, σημ. 3 καί 1983, 135.

Πεντηχοράκης Χριστόδουλος 1752

ΥΠΟΓΡ. *ηπό χειρό εμοῦ Χριστοδούλου Πεντηχοράκη.*
ΣΥΝΕΡΓ. Παρθένιος Χανδεμενάκης.
ΒΙΟΓΡ. Ἴσως ἀνήκει στήν ἴδια οἰκογένεια μέ τόν Πενταχωρέα*.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Νικήτα, 1752, χ. Ἄνω Δολοί, Μάνη[1].

1. Δρανδάκης 1981, 506 καί 1983, 135.

Περαντᾶς Ἀντώνιος 1556-1559
(Peranda Antonio)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Ἀπόστολος.
ΙΔΙΟΤ. Depentor, maistro.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ νοταριακά ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ἀπό τό 1556 ἕως τό 1559 βρισκόταν στό Ἡράκλειο[1].

1. Cattapan 1972, 233, ἀρ. 5.

Πέρκουλας Ἰάκωβος 1528

ΚΑΤΑΓ. Μενετές Καρπάθου.
ΒΙΟΓΡ. Ἐργάσθηκε στά Ἴνια Καρπάθου τό 1528[1].

1. Κουτελάκης 1991, 121.

Περκουλιάνος Φίλιππος 1630-1635

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Αὐγουστής.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ νοταριακό ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας, τό 1630 ὁ Αὐγουστής Περκουλιάνος, κάτοικος Χάνδακα, ἐμπιστεύθηκε τό γιό του Φίλιππο στόν ἱερομόναχο Ἱερεμία Παλλαδᾶ*, πού ἀνέλαβε νά τοῦ διδάξει γράμματα καί ζωγραφική. Στό τέλος τῆς μαθητείας, πού ὁρίσθηκε γιά πέντε χρόνια, ἕνας ζωγράφος θά ἐξέταζε τό μαθητευόμενο. Ἡ ἀμοιβή τοῦ δασκάλου ἦταν 15 ἱσπανικά ρεάλια, πού ἔπρεπε νά καταβληθοῦν ὡς τόν Αὔγουστο τοῦ 1632 σέ τρεῖς δόσεις[1]. Τόν Ἰούλιο τοῦ 1635 πάλι σέ νοταριακό ἔγγραφο βεβαιώνεται ὅτι τηρήθηκαν οἱ ὅροι μαθητείας καί ὁ Παλλαδᾶς* ἔλαβε τήν ἀμοιβή του[2].

1. Καζανάκη 1981, 237, ἀρ. 65, 256-257 2. Καζανάκη 1981, 258-259.

Περλιγγῆς Γεώργιος 1763-1803

ΚΑΤΑΓ. Κεφαλονιά.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Γεωργίου Περλιγγῆ* (εἰκ. 2, 3, 14, 24, 32, 35), *χῆρ τοῦ ταπεινοῦ Γεωργίου Περλιγγη* (εἰκ. 6), *χείρ Περλιγγῆ* (εἰκ. 7), *χείρ Γεωργίου Περλιγγῆ καί υἱοῦ* (εἰκ. 8), *χηρ του ταπηνοῦ Γεωργίου Περληγγῆ* (εἰκ. 9), *χεῖρ Γεώργιου Περλιγγί* (εἰκ. 10), *χείρ τοῦ ταπεινοῦ Γεωργιου Περλιγγῆ* (εἰκ. 12), *Γεωργίου Περλιγγῆ* (εἰκ. 16), *χεῖρ Γεωργίου Περλυγγεῖ* (εἰκ. 22), *χεῖρ Γεωργίου Περλιγγῆ* (εἰκ. 23, 46), *Περλιγγῆ* (εἰκ. 34), *χείρ Γεωργίου Περ[λιγ]ή* (εἰκ. 36), *Γεῶργη Περλιγγη* (εἰκ. 37), *χειρ Γεώργι Περλιγγῆ* (εἰκ. 42), *χείρ Γεωργίου Περλυγγῆ* (εἰκ. 43), *χεῖρ Γεοργίου Περλιγγῆ* (εἰκ. 44), *χείρ Γεοργίου Περλιγγῆ* (εἰκ. 45).

191. Περλιγγῆς Ἰωάννης, ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, εἰκ. ἀρ. 1.

192. Περλιγγῆς Γεώργιος, Ἅγιος Μάρκος, εἰκ. ἀρ. 2.

ΣΥΝΕΡΓ. Ὁ γιός του.

ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀ θ ή ν α: 1-2) Ἀνδρέας, 1770 καί Μάρκος, 1781, (ἀπό συλλογή Γ. Μακκᾶ), Βυζαντινό Μουσεῖο[1] 3) Κοίμηση ΘΚ, πρώην ἀρχαιοπωλεῖο Θεοφίλη (ἀρ. 13)[2] 4) Νικόλαος ἔνθρονος, πρώην ἀρχαιοπωλεῖο Κύτικα[3] Ἰ ω ά ν ν ι ν α: 5) ΘΚ ἔνθρονη, βρεφοκρατούσα καί Διονύσιος, 1803, συλλογή Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Ἰωαννίνων[4] Κ ε φ α λ ο ν ι ά: 6-11) Δευτέρα Παρουσία, 1763, Δίπτυχο μέ Γέννηση ΧΣ, 1802, Λείψανο ἁγίου Σπυρίδωνος[5], Κόλπος Ἀβραάμ, Φυγή στήν Αἴγυπτο καί Ἀποτομή Ἰωάννου Προδρόμου, ν. Παναγίας τῶν Περλιγγήδων, Ληξούρι[6] 12) Διονύσιος ὁ Νέος, 1774, ν. Ἁγίου Νικολάου Μηνιατῶν, Ληξούρι[7] 13) Βημόθυρα, 1774, ν. Ρακαντζῆ, Ἀργοστόλι[8] 14-20) ΧΣ Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος (Ὡραία Πύλη), 1784[9], ΧΣ, ΘΚ, Ἰω Πρόδρομος, Ἀντώνιος, ΘΚ Ζωοδόχος Πηγή καί Εἰκόνα Δωδεκαόρτου, ν. Εὐαγγελισμοῦ, μονή Κηπουρίων[10] 21) ΘΚ, 1794, μονή Ἁγίας Παρασκευῆς τοῦ Ταφιοῦ[11] 22-23) Βημόθυρα[12] καί Ἰωάννης[13] 24) Ἐπιτάφιος Θρῆνος, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Μαντζαβινάτα[14] 25) Νικόλαος ἔνθρονος μέ σκηνές βίου, ν. Ἁγίου Νικολάου, χ. Σβορωνάτα[15] 26) Χαράλαμπος, ν. Ἁγίου Χαραλάμπους, Ληξούρι[16] 27-31) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, ΘΚ ἔνθρονη, Ἰω Πρόδρομος, Δώδεκα Ἀπόστολοι[17] καί Ἀποτομή Προδρόμου, ν. Ἁγίων Ἀποστόλων, χ. Χαβδάτα[18] 32) Ἀποκαθήλωση, συλλογή Γεράκη[19] 33-34) ΧΣ Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος, ΧΣ καί ΘΚ, 1783, ν. Ἁγίου Δημητρίου, Καλλάτα[20] 35-36) ΧΣ Παντοκράτωρ καί Ἁγία Τριάς, 1740, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Κοθρέας[21] 37) Ἀποκαθήλωση, 1764, μονή Κορωνάτου[22] 38) ΧΣ Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος, ν. Εὐαγγελισμοῦ, χ. Πεσάδα[23] 39-41) ΧΣ ἔνθρονος, Ἰω Πρόδρομος καί ΘΚ, ν. Ἁγίου Γερασίμου, Ποταμιανάτα[24] 42) Δέηση, ν. Γεννήσεως Θεοτόκου, Τυπαλδάτα[25] 43) Ἰω Πρόδρομος, 1796, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Φάρσα[26] 44-45) ΧΣ Παντοκράτωρ, 1776, καί Ἰω Πρόδρομος, 1788, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, Χαλκιερή[27] 46-47)

193. Περλιγγῆς Γεώργιος, Ἅγιος Ἀνδρέας, εἰκ. ἀρ. 1.

Ἄγγελοι στά Βημόθυρα Προθέσεως καί Διακονικοῦ, ν. Ἁγίου Ἰωάννου, χ. Σουλλάροι[28].
ΒΙΒΛ. Τσιτσέλης 1904, Α΄, 782 (γιά τήν οἰκογένεια)· Μοσχόπουλος 1990, 231.

1. Σισιλιᾶνος 1935, 169 **2.** Σημ. Μ.Χ. 1946 **3.** Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.* **4.** Τριανταφυλλόπουλος 1978β, 206 **5.** Κονόμος 1966β, 21, πίν. 61 **6.** *Κεφαλονιά 1994*, ἀρ. 60, 62, 63 καί πληροφορία 6ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων **7.** Κονόμος 1966β, 21· *Κεφαλονιά 1994*, ἀρ. 104 **8.** Ἀρχεῖο Γ. Σωτηρίου (ἀνέκδοτο) **9.** Βοκοτόπουλος 1969β, 28 **10.** Κονόμος 1966β, 21 **11.** Τσιτσέλης 1960, 340 **12.** Κονόμος 1966β, 21, πίν. 59-60 **13.** Πληροφορία 6ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων **14.** Κονόμος 1966β, 21 **15.** *Κεφαλονιά 1989*, ἀρ. 315-322 **16.** Κονόμος, *ὅ.π.* **17.** Κονόμος, *ὅ.π.* **18.** Πληροφορία 6ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων **19.** *Κεφαλονιά 1989*, ἀρ. 148 **20-27.** Πληροφορίες 6ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων **28.** *Κεφαλονιά 1994*, ἀρ. 115, 116.

Περλιγγῆς Ἰωάννης 1763

ΚΑΤΑΓ. Κεφαλονιά.
ΥΠΟΓΡ. *χῆρ Ἰωάννου Περλιγγῆ* (εἰκ. 1).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, 1763, Βυζαντινό Μουσεῖο (αἴθουσα Κατσαρᾶ), Ἀθήνα[1] 2) Εὐαγγελιστής Μάρκος, Ἱστορικό καί Λαογραφικό Μουσεῖο Ἀργοστολίου, Κεφαλονιά[2].

1. Σισιλιᾶνος 1935, 169 **2.** Πληροφορία 6ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Περμενιάτης (Περμενιώτης) Ἰωάννης 1523
(Permeniatis Zuan)

ΙΔΙΟΤ. Depentor.
ΥΠΟΓΡ. *Ioanes Permeniates p(inxit)* (εἰκ. 1), *χείρ Ιω(άννου) του Περμενιώτη* (εἰκ. 6, 7).
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ὁ Zuan Permeniatis depentor τό 1523 πλήρωσε τήν εἰσφορά του στήν Ἑλληνική Κοινότητα Βενετίας[1]. Ἴσως ταυτίζεται μέ τόν Ἰωάννη (3)* ἤ τόν Ἰωάννη (4)*.
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ ἔνθρονη, Ἰω Πρόδρομος καί Αὐγουστίνος, Museo Civico Correr, Βενετία[2] 2) Προσκύνηση τῶν Μάγων (ἀποδ.), ἰδιωτική συλλογή, Ἀθήνα[3] 3) ΘΚ Pietà (ἀποδ.), Accademia, Βενετία[4] 4) Πέτρος, Φραγκίσκος, Δομήνικος (ἀποδ.), Vicenza, ἀρ. A-172[5] 5) Ἀνάσταση ΧΣ (ἀποδ.), Πινακοθήκη Bologna[6] 6) ΧΣ Παντοκράτωρ καί 7) ΘΚ Ὁδηγήτρια, Βυζαντινό Μουσεῖο, Καστοριά[7].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκη 1992.

1. Μανούσακας 1974, 215, ἀρ. 7· Πάρδος 1980, 366 **2.** Mariacher 1957, 128-129 (ὅπου καί παλαιότερη βιβλιογραφία)· *Βυζαντινή Ἔκθεση 1964*, 248, ἀρ. 275· *Ἔκθεση 1974*, ἀρ. 128· Χατζηδάκη 1992, 735-729, πίν. 397α καί 1993, 134-136, ἀρ. 32, εἰκ. 32, 32α, 32β **3.** Χατζηδάκη 1992, 713-716, πίν. ΛΗ΄-ΜΒ΄ καί 1993, 136, εἰκ. 6 **4.** Χατζηδάκη 1993, 140-142, ἀρ. 33, εἰκ. 33, 33α **5.** Bianco Fiorin 1993, 144, ἀρ. 34, εἰκ. 34 **6.** Κωνσταντουδάκη 1994, 24 **7.** Δρακοπούλου 1991, 406· Τσιγαρίδας 1992α, 165, εἰκ. 20· Χατζηδάκη 1993, 14, 136, εἰκ. 5.

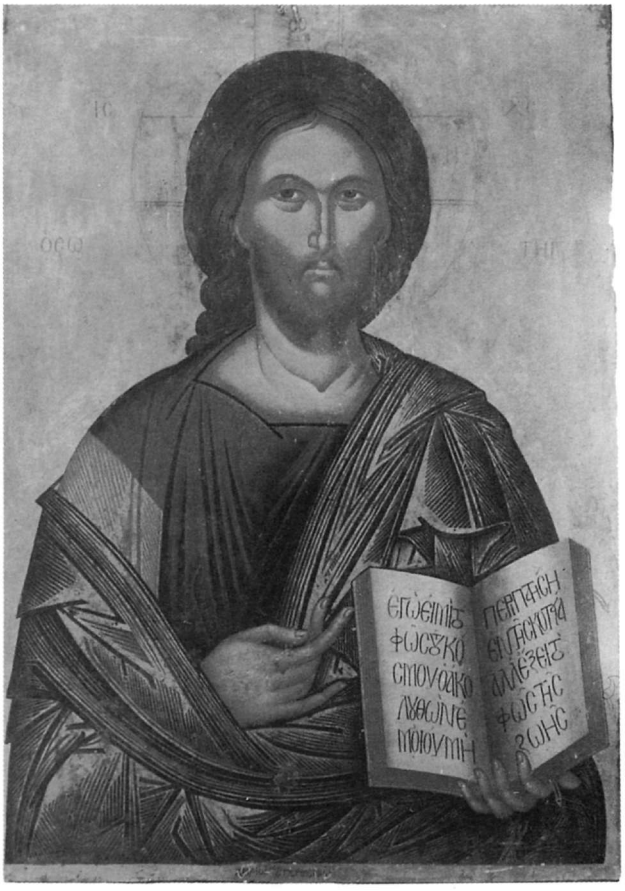

194. Περμενιάτης Ἰωάννης, ΧΣ Παντοκράτωρ, εἰκ. ἀρ. 6.

Περνοκάτος 1509
(Pernocato Cara)

ΚΑΤΑΓ. Μεθώνη.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor.
ΒΙΟΓΡ. Τό 1509 ἦταν κάτοικος Κερκύρας, ὅπως ἀναφέρεται σέ νοταριακό ἔγγραφο τῶν Βενετικῶν Ἀρχείων[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 327, ἀρ. 32.

Περνόκοκας βλ. *Πρινοκοκᾶς Δανιήλ*

195. Περμενιάτης Ἰωάννης, ΘΚ, Ἰωάννης Πρόδρομος καί ἅγιος Αὐγουστίνος, εἰκ. ἀρ. 1.

Πεταλούδας Κυριάκος 1788

ΕΙΚΟΝΑ Γεώργιος, 1788, μονή Ἐσταυρωμένου, χ. Πεσάδα, Κεφαλονιά[1].

1. Πληροφορία 6ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Πέτζας Ἰωάννης

ΕΙΚΟΝΑ Κοίμηση ΘΚ, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Παναγία, Σέριφος[1].

1. Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Πετρόπουλος Γεώργιος 1602

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο.
ΠΑΤΡ. Μανόλης.
ΒΙΟΓΡ. Τό 1602 μνημονεύεται στό Χάνδακα, σύμφωνα μέ νοταριακό ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας[1].

1. Παλιούρας 1973, 121, ἀρ. 41.

Πέτρος (1) ἀρχές 17ου αἰ.

ΕΙΚΟΝΑ Πέτρος καί Παῦλος, ἀρχές 17ου αἰ., ν. Ἁγίων Θεοδώρων, πόλη, Μυτιλήνη[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1955.

Πέτρος (2) 1688

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά ληξιαρχικά κατάστιχα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητας Βενετίας, στίς 16 Αὐγούστου 1668 *ὁ κύριος Πέτρος Ζωγράφος ἀπό τό Ρέθεμνος ἐστεφανώθη τήν κυρίαν Πηγήν Κορτεζοπούλλαν Κρητικήν*[1].

1. Μανούσακας 1993, 148, ἀρ. 584.

Πέτρος (3) 1751

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος(;)
ΙΔΙΟΤ. Ἀναγνώστης.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ δέ Πέτρου ἀναγνόστου.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἰωάννης, 1751, ν. μονῆς Τοχνίου, Κύπρος[1].

1. Πληροφορία Χρ. Μπαλτογιάννη 1966.

Πέτρος (4) 1756-1791

ΙΔΙΟΤ. Pictor.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *Petrus Graecus de Csongrad* ἀναφέρεται ὡς *pictor, exerceus artem suam* σέ ἔγγραφα καί ἀπογραφές Ἑλλήνων κατοίκων τῆς πόλεως Eger τῆς Οὐγγαρίας κατά τά ἔτη 1756, 1780 καί 1791. Εἰκόνες του βρίσκονταν στήν ἑλληνική ἐκκλησία τῆς πόλης Eger[1].

1. Somogiji 1970, 51-52.

Πέτρος (5) 1783

ΚΑΤΑΓ. Χίος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ εὐτελοῦς Πέτρου Χίου* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ ἔνθρονη βρεφοκρατούσα, 1783 καί 2) Γεώργιος μέ σκηνές βίου, ν. Ἁγίου Γεωργίου, Κάστρο, Ἴμβρος[1].

1. Χαλκιᾶ 1993-94, 292, σημ. 14.

Πέτρος (6) 1786

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.
ΥΠΟΓΡ. *χήρ καμοῦ τοῦ ταπινοῦ Πέτρου Κερκυρέου.*
ΒΙΟΓΡ. Ἴσως ταυτίζεται μέ τόν ἑπόμενο.
ΕΙΚΟΝΑ Δευτέρα Παρουσία, 1786, Ἐκκλησιαστικό Βυζαντινό Μουσεῖο, Μυτιλήνη[1].

1. Βακιρτζῆς 1989, 77-91.

Πέτρος (7) 1791

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.
ΒΙΟΓΡ. Στό ναό τῆς Ἁγίας Ἄννας, στήν Προικόννησο, *ἐζωγραφήθη εἰκόνα ὑπό Πέτρου ζωγράφου Κερκυραίου, δαπάνῃ τοῦ οἴκου Ζαρίφη τῷ 1791*[1]. Πιθανόν ταυτίζεται μέ τόν προηγούμενο.

1. Γεδεών 1895, 30-31.

Πέτρος (8) 18ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Φουρνᾶς Εὐρυτανίας.
ΙΔΙΟΤ. Ἱεροδιάκονος.
ΒΙΟΓΡ. Μαθητής τοῦ Διονυσίου* τοῦ ἐκ Φουρνᾶ, θεῖος τοῦ Πέτρου (9)*[1].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 256 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 114.

1. Χατζηθᾶνος 1938, 79.

Πέτρος (9) 18ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Φουρνᾶς Εὐρυτανίας.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος(;).
ΒΙΟΓΡ. Μαθητής τοῦ Διονυσίου* τοῦ ἐκ Φουρνᾶ, ἀνηψιός τοῦ Πέτρου (8)*[1].

1. Βασιλείου 1957, 21.

Πέτρος (10) 18ος αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Πέτρου.*
ΕΙΚΟΝΑ Τρίπτυχο, 18ος αἰ., συλλογή Lichačev, Ermitage, Ἁγία Πετρούπολη[1].

1. Λιχάτσεφ 1911, εἰκ. 23.

Πέτρος (11) 1816-1825

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χειρός Πέτρου* (εἰκ. 1), *καί διά χηρός Πέτρου ἱερέος* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀλβανία: 1) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 1816, ν. Εἰσοδίων Θεοτόκου, Πρεμετή[1] 2) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 1825, ν. Γεννήσεως Θεοτόκου, χ. Ἄνω Λάμποβο[2].

1. Πουλίτσας 1928, 89 2. Πουλίτσας 1928, 69.

Πετρουλῆς Γεώργιος 1727

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Μιχαήλ.
ΒΙΟΓΡ. Κρητικός πού ἐργάσθηκε στή Ζάκυνθο. Σύμφωνα μέ τή διαθήκη του, πού ἔγινε τό 1727 στή Ζάκυνθο, ἄφησε ὅλες τίς εἰκόνες του στό ναό τῆς Ἐπισκοπιανῆς[1] καί τά σύνεργα τῆς ζωγραφικῆς στό μαθητή του Κωνσταντίνο Καλλέργη*.

1. Σισιλιᾶνος 1935, 170· Κονόμος 1967, 53 καί 1988, 85.

Πετσάλης Ἀντώνιος 18ος αἰ.

ΕΙΚΟΝΑ 18ος αἰ., ν. Ἁγίων Ἰάσωνος καί Σωσιπάτρου, Κέρκυρα[1].

1. Πληροφορία Π. Λ. Βοκοτόπουλου 1962.

Πηγᾶς Κάρολος 1522-1526

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Θωμᾶς.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor, μαΐστρος.
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τοῦ ζωγράφου Φραγκίσκου Πηγᾶ*. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, στίς 18 Αὐγούστου 1522 ὁ Κάρολος Πηγᾶς, ζωγράφος, κάτοικος Βούργου Χάνδακα, ἐπέστρεψε στούς ἀντιπροσώπους τῆς μονῆς τῆς Παναγίας τῶν Σταυροφόρων στό Ἡράκλειο κῆπο καί οἰκήματα, πού κατεῖχε γιά λογαριασμό τῆς παραπάνω μονῆς. Τήν ἴδια ἐπίσης ἡμέρα ἡ μονή παραχώρησε στό ζωγράφο κῆπο καί ἑπτά οἰκίες γιά *ἔτη δίς 29* μέ τήν ὑποχρέωση νά τά διατηρεῖ σέ καλή κατάσταση[1]. Στίς 26 Ἰουλίου 1525 ὁ Κάρολος Πηγᾶς εἶχε οἰκονομικές δοσοληψίες μέ τόν Μανέα Βασάλο στό Ἡράκλειο[2].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 341, ἀρ. 55 2. Κωνσταντουδάκη 1973, 341-342.

Πηγᾶς Φραγκίσκος 1524-1526

(Piga Franciscus)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Θωμᾶς.
ΙΔΙΟΤ. Pictor, pentor, magister.
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τοῦ ζωγράφου Κάρολου Πηγᾶ*. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ὁ *magister Franciscus Piga, pictor* ἀναφέρεται ὡς μάρτυρας στό Ἡράκλειο στίς 25 Μαΐου 1524[1]. Στίς 21 Μαρτίου 1525 ἀρνήθηκε νά κατέχει σπίτια πού τοῦ εἶχε παραχωρήσει ἡ μονή τῆς Παναγίας τῶν Σταυροφόρων στό Ἡράκλειο μέ δικαίωμα ἐμφύτευσης[2]. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῆς 9ης Δεκεμβρίου τοῦ ἴδιου χρόνου, ὁ ζωγράφος ἦταν ὑποχρεωμένος, μέ διαταγή τοῦ Δούκα, νά συμπληρώσει τή διακόσμηση ἑνός κρεβατιοῦ στό σπίτι τοῦ εὐγενῆ Μάρκου Σαλαμόν μέσα σέ 10 ἡμέρες, διότι τό χρονικό ὅριο τῶν πέντε μηνῶν πού τοῦ εἶχε δοθεῖ εἶχε παρέλθει. Ἐάν ὁ Πηγᾶς ἀθετοῦσε τή συμφωνία, ἦταν ὑποχρεωμένος νά χρεωθεῖ τήν πληρωμή ἄλλου ζωγράφου[3]. Ἔγγραφο τῆς 5ης Ἰανουαρίου 1526 μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὁ Πηγᾶς τελικά ἄφησε τή δουλειά μισοτελειωμένη καί ἡ συμπλήρωσή της ἀνατέθηκε σέ ἄλλο ζωγράφο, μέ ἔξοδα τοῦ Πηγᾶ[4].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 342, ἀρ. 57 2. Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.* 3. Κωνσταντουδάκη 1977, 161, ἀρ. 2, 188 4. Κωνσταντουδάκη 1976, 290-291.

Πιέρης Βενέδικτος 1801

ΥΠΟΓΡ. *Παρά Βενεδίκτου Πιέρη.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ, 1801, ν. Παναγίας, Παλιόχωρα, Κέρκυρα[1].

1. Λαμπάκης 1904, 65.

Πιέρης Δημήτριος βλ. *Τριβόλης Πιέρης Δημήτριος*

Πίτας Γρηγόριος 17ος-18ος αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *Γριγόριος Πίτα.*
ΕΙΚΟΝΑ Εἰσόδια ΘΚ, 17ος-18ος αἰ., ὀρθόδοξη σερβική ἐκκλησία, Gyor, Οὐγγαρία[1].

1. Mirković 1955, 327.

Πιτζαμάνος Ἄγγελος 1467-1532
(Angelus Bizamanus, Vizimano, Pizamano)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΠΑΤΡ. Νικόλαος.
ΥΠΟΓΡ. *Angelus Bizamanus* (εἰκ. 1), *χιρ Ἀγγέλου* (εἰκ. 2), *Agelus Bitzama(nus) Gr(ecus) cadiot(us) pinx(it) a Otranto* (εἰκ. 3, 4), *Angelus Bizamanus gracu[s] [c]a(n)diotus pinxit a Otranto* (εἰκ. 5), *Angelus Bizamanus pix [g]rec[us]* (ἡ ὑπογραφή στήν πίσω ὄψη τῆς εἰκ. 6), *Angelus Bizamanus pinxit in Hotranto* (εἰκ. 7), *Angelus Bizamanus pinxit* (εἰκ. 8), *Angelus Bizamanus gricus cadiotus pinxit i[n] Barletta* (εἰκ. 9).
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ὁ *Bizamano Angelo di Nicola* κατά τό διάστημα 1467-1482 βρισκόταν στό Ἡράκλειο[1], καί εἰδικότερα μετά τά δεκαπέντε του χρόνια, δηλαδή ἀπό τό 1482 ἕως τό 1487, ἦταν μαθητής τοῦ Ἀνδρέα Παβία*[2]. Τό 1518 δέχθηκε παραγγελία μιᾶς pala d'altare ἀπό τήν ἀδελφότητα τοῦ Santo Spirito γιά τό ναό San Fermo στό Komolać τῆς Δαλματίας. Τό ἔργο, τό ὁποῖο θά ἐκτελοῦσε ἐπί τόπου, θά περιελάμβανε Γέννηση, Πεντηκοστή, Θεοτόκο καί στήν predella τούς ἁγίους Νικόλαο, Ἰωάννη Πρόδρομο, Βλάσιο, Ἱερώνυμο καί Μαρτίνο. Σήμερα ἡ predella βρίσκεται στή μονή Φραγκισκανῶν στό Dubrovnik (βλ. εἰκ. 1)[3]. Ἀργότερα ὁ ζωγράφος ἐγκαταστάθηκε στό Otranto (Ὑδρούντα) τῆς Ἰταλίας, ὅπως καί ὁ ἀδελφός του(;) Δονάτος Πιτζαμάνος*.

196. Πιτζαμάνος Ἄγγελος, Ἅγιος Γεώργιος δρακοντοκτόνος, εἰκ. ἀρ. 6.

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Predella μέ πέντε ἁγίους: Νικόλαο, Ἰω Πρόδρομο, Βλάσιο, Ἱερώνυμο καί Μαρτίνο, 1518/9, σκευοφυλάκιο μονῆς Φραγκισκανῶν, Dubrovnik, Κροατία[4] 2) ΘΚ μέ Χριστό καί μικρό Ἰω Πρόδρομο, 1532 (ἀπό συλλογή Lichačev, ἀρ. 1-58) καί 3) Προσκύνηση Ποιμένων, 1532 (ἀκολουθεῖ σχετική χαλκογραφία τοῦ Raimondi), Μουσεῖο Ermitage, Ἁγία Πετρούπολη (ἀπό συλλογή Lichačev, ἀρ. 1-342)[5] 4) ΘΚ Γαλακτοτροφούσα, Ἀρχαιολογικό Μουσεῖο, Σπαλάτο, Κροατία[6] 5) Ἐπίσκεψη ΘΚ στήν Ἐλισάβετ, πρώην συλλογή D' Agincourt, Walters Art Gallery, ἀρ. 37.748, Βαλτιμόρη, ΗΠΑ[7] 6) Γεώργιος δρακοντοκτόνος, Πινακοθήκη Βατικανοῦ[8] 7) Ἀποκαθήλωση, Staatliche Museen (ἀπό τό Kaiser Friedrich Museum), Βερολίνο[9] 8) Τρίπτυχο (μέ ἰταλικές ἐπιγραφές) (Ἱερώνυμος –ΘΚ Βρεφοκρατούσα– Ἰω Πρόδρομος), Walters Art Gallery, ἀρ. 37.626, Βαλτιμόρη, ΗΠΑ[10] 9) Christo alla colona, μονή dei Minoriti della Santissima Annunziata, S. Mauro Forte (Matera) (χαμέ-

197. Πιτζαμάνος Ἄγγελος, Ἅγιος Ἱερώνυμος, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 1.

νη), Ν. Ἰταλία[11] 10) Γεώργιος δρακοντοκτόνος, Museo Nazionale, Νάπολη[12] 11) ΘΚ ἔνθρονη, Βρεφοκρατούσα μέ ἐπιγραφή *Madonna di Constantinopoli* (ἀποδ.), ν. Ἁγίου Ματθαίου, Bisceglie (Bari), Ἰταλία[13].

ΒΙΒΛ. Τσιτσέλης 1904, 538 κ.ἑ. (γιά τήν οἰκογένεια τῶν Πιτζαμάνων)· Λάμπρος 1909, 213-214· Millet 1916, 662, 666· Ξυγγόπουλος 1957, 262-263· Chatzidakis 1962, XXXVIII, XLIX καί 1974β, 195-196· Χατζηδάκης 1974α, 421, 437 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 130· Bianco Fiorin 1984.

1. Cattapan 1972, 207, ἀρ. 102 **2.** Cattapan 1972, 217, ἀρ. 17, 221, ἀρ. 17 **3.** Fiskovič 1959, 72-90 (τό ἔγγραφο βρίσκεται στά Κρατικά Ἀρχεῖα τοῦ Dubrovnik) **4.** Fiskovič 1959, εἰκ. 26-34· Djurić

1961, ἀρ. 53, 116, εἰκ. LXXIII, LXXIV καί 1963, 173-174, 207, εἰκ. 137· Gamulin 1965β, 8· Chatzidakis 1981, 311, 312, πίν. σελ. 326· Bianco Fiorin 1984, 89-90 **5.** Λιχάτσεφ 1911, 7, εἰκ. 10· Schweinfurth 1930, 293, εἰκ. 151, 395, εἰκ. 152· Bianco Fiorin 1984, 90 **6.** Mirković 1940, 304· 1955, 324 καί 1974, 341, εἰκ. 102, 103· Fisković 1959, εἰκ. 35, 36· Bianco Fiorin 1984, 90, εἰκ. 5 **7.** D'Agincourt 1823, 115, πίν. XCIII· Bianco Fiorin 1984, 91, εἰκ. 8, σημ. 15· Vassilaki 1990, 86-88, εἰκ. 18 **8.** *Musei Vaticani*, ἀρ. 86· Muñoz 1928, πίν. XX.3· Bianco Fiorin 1984, εἰκ. 6, 7 **9.** Volbach 1930, 179· Bianco Fiorin 1984, 90 **10.** Vassilaki 1990, 81-83, εἰκ. 9-12 **11.** *Icone di Puglia* 141- 142, ἀρ. 47 **12.** Bianco Fiorin 1984, 90, σημ. 11, 12 **13.** *Icone di Puglia* 142, ἀρ. 48.

Πιτζαμάνος Βικέντιος 18ος αἰ.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.

ΒΙΟΓΡ. Ἡ οἰκογένεια, βοημικῆς καταγωγῆς, εἶχε ἐγκατασταθεῖ στή Βενετία καί ἀπό ἐκεῖ στήν Κρήτη, ἀπ' ὅπου μετακινήθηκε πρός τήν Κεφαλονιά. Ἱερέας στόν οἰκογενειακό ναό τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων στό Ἀργοστόλι καί ἁγιογράφος[1]. Πατέρας τοῦ Γεράσιμου Πιτζαμάνου*.

1. Τσιτσέλης 1904, 538-542· Σισιλιᾶνος 1935, 171-172.

Πιτζαμάνος Γεράσιμος 1787-1825

ΚΑΤΑΓ. Κεφαλονιά.

ΠΑΤΡ. Βικέντιος.

ΒΙΟΓΡ. Γεννήθηκε τό 1787 στό Ἀργοστόλι. Ὁ πατέρας του Βικέντιος* ἦταν ζωγράφος, ὅπως καί ὁ ἀδελφός του Παναγῆς*. Μητέρα του ἦταν ἡ Καλομοίρα Προκόπη. Κατά τόν ρωσοτουρκικό πόλεμο ὑπηρέτησε στό ἐπιτελεῖο τοῦ στρατηγοῦ Στέτερ, στή Ζάκυνθο. Στό νησί αὐτό παρακολούθησε μαθήματα ζωγραφικῆς κοντά στόν Νικόλαο Καντούνη*. Ὅταν οἱ Γάλλοι κατέλαβαν τά Ἑπτάνησα, κατατάχθηκε στό σῶμα τοῦ Μηχανικοῦ στήν Κέρκυρα. Ὁ Πιτζαμάνος, κατά τή διάρκεια τῆς παραμονῆς του στή Ζάκυνθο καί στήν Κέρκυρα σχεδίαζε τοπογραφικούς χάρτες ὀχυρωματικῶν ἔργων. Τό 1809 πῆγε μέ ἀποστολή στήν αὐλή τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ καί, ὅταν ἐπέστρεψε, ἡ Ἰόνιος Γερουσία τοῦ χορήγησε τά χρηματικά μέσα γιά νά σπουδάσει στή Ρώμη. Ἀπό τή Σχολή Καλῶν Τεχνῶν τῆς Ρώμης πῆγε στή Γαλλία, ὅπου σπούδασε ζωγραφική, γλυπτική, ἀρχιτεκτονική καί μηχανική. Ὕστερα ἀπ' τήν ἀναγνώριση τῆς Ἀγγλικῆς «Προστασίας» τῆς Ἑπτανήσου, γύρισε στήν Κέρκυρα. Τό 1818 συμμετεῖχε στήν ἀκολουθία τοῦ Ἄγγλου στρατηγοῦ Adam καί περιηγήθηκε τήν Ἑλλάδα. Ἀπό τίς ἐπισκέψεις αὐτές προῆλθαν τά σχέδια καί οἱ πίνακες προσώπων, ἐνδυμασιῶν καί ἀρχαιολογικῶν μνημείων, πού βρίσκονται στό Μουσεῖο τῆς Ἱστορικῆς καί Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἀθήνας (βλ. Σχέδια). Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι τήν ὑπογραφή του φέρουν καί τά πρῶτα χαρακτικά μέ κοσμικά θέματα, καθώς καί μέ προσωπογραφίες τοῦ λόρδου Βύρωνα καί τοῦ Καποδίστρια. Τόν Ἰούλιο τοῦ 1818 ἐπέστρεψε στήν Κέρκυρα καί διορίσθηκε καθηγητής τῆς ἀρχιτεκτονικῆς στήν Ἰόνιο Ἀκαδημία, ὅπου ἔμεινε ὡς τά 1820. Τόν ἴδιο χρόνο ταξίδεψε στήν Κωνσταντινούπολη, ὅπου ἐργάσθηκε ὡς ἀρχιτέκτονας καί ζωγράφος. Προσκλήθηκε ἀπό τόν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας, κατά σύσταση τοῦ Καποδίστρια, ὡς ἀρχιτέκτονας τῆς Αὐλῆς. Τό 1823 ἀρρώστησε ἀπό φυματίωση καί ξαναγύρισε στήν Κέρκυρα, ὅπου πέθανε στίς 5 Δεκεμβρίου 1825[1].

ΕΙΚΟΝΕΣ Κ έ ρ κ υ ρ α: 1) Ἀποκαθήλωση, Μητρόπολη[2] Κ ε φ α λ ο ν ι ά, Ἀργοστόλι: 2) Βημόθυρο Ἰω Χρυσόστομος, 1810, ν. Μισοσπορίτισσας[3] 3) Βημόθυρο μέ Ἰωάννη, ν. Εἰσοδίων[4] 4) ΘΚ, οἰκία Β. Πινιατόρου[5].

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ Μπενάκη, Ἐθνική Πινακοθήκη, Ἀθήνα[6].

ΣΧΕΔΙΑ Μουσεῖο Ἱστορικῆς καί Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας[7].

1. Τσιτσέλης 1904, 538-540· Κονόμος 1966β, 26-27· Καλλιγᾶς 1977, 530-531 **2.** Τσιτσέλης 1904, 540· Κονόμος 1966β, 27 (ἀντίγραφο πίνακα τοῦ Βατικανοῦ) **3.** Λουκάτος 1946, 36· Κονόμος, *ὅ.π.* **4.** Τσιτσέλης 1904, 540· Κονόμος 1966β, 87 **5.** Στά ἴδια **6.** Λυδάκης 1976α, 42-43, εἰκ. 38 **7.** *Τό Ἐθνικό Ἱστορικό Μουσεῖο (ὁδηγός)*, Ἱστορική καί Ἐθνολογική Ἑταιρεία τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 1990, 113-114.

Πιτζαμάνος Δονάτος 1539
(Bizamanus Donatus)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη(;).

ΥΠΟΓΡ. *Donatus Bizamanus pinxit Hydrundi* (εἰκ. 1), *Donatus Bizamanus pixit in Otranto* (εἰκ. 3).

ΒΙΟΓΡ. Ὅπως διαπιστώνομε ἀπό τήν ὑπογραφή του σέ εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, ἐργάσθηκε στό Otranto τῆς Ἰταλίας, ὅπου εἶχε ἐργασθεῖ καί ὁ Ἄγγελος Πιτζαμάνος*, πιθανῶς ἀδελφός του.

ΕΙΚΟΝΕΣ Ἰ τ α λ ί α: 1) ΘΚ ἔνθρονη βρεφοκρατούσα μέ ἐπιγραφή *M(adonn)a de Constantinopoli* μέ Φραγκίσκο καί Αἰκατερίνη, 1539, Πινακοθήκη, Bari[1] 2) ΘΚ Βρεφοκρατούσα, ν. Santo Sepolcro, Barletta, Bari[2] 3) Μή μοῦ Ἅπτου, Πινακοθήκη, Βατικανό (χαμένη)[3] 4) ΘΚ Βρεφοκρατούσα (ἀποδ.), Museo Provinciale, Lec-

198. Πιτζαμάνος Δονάτος, ΘΚ ἔνθρονη μέ ἁγίους Φραγκίσκο καί Αἰκατερίνη, εἰκ. ἀρ. 1.

ce[4] Κροατία: 5) ΘΚ Βρεφοκρατούσα, μονή Δομηνικανῶν, Dubrovnik[5]. Ἔχει ἐπίσης ἐπισημανθεῖ μία εἰκόνα Ἐπισκέψεως στό Μουσεῖο τοῦ Βατικανοῦ, χωρίς περισσότερα στοιχεῖα: βλ. T. Rice, *Icons and their dating*, London 1974, 184. Ἐπίσης μία εἰκόνα τοῦ ἁγίου Δημητρίου στό Μουσεῖο Ermitage τῆς Ἁγίας Πετρούπολης (πληροφορία Π. Βοκοτόπουλου 1991).

1. Gamulin 1966, 270, εἰκ. 38· *Icone di Puglia* 143, ἀρ. 50· Bianco Fiorin 1984, 90, εἰκ. 3 **2.** *Icone di Puglia* 143-144, ἀρ. 51 **3.** D'Agincourt 1823, II, 92, πίν. XCII· Λιχάτσεφ 1911, 4, εἰκ. 6· Ξυγγόπουλος 1957, 262· *Icone di Puglia* 143· Bianco Fiorin 1984, 91, εἰκ. 9 **4.** *Icone di Puglia* 144, ἀρ. 52 **5.** Gamulin 1966, 270, εἰκ. 37· Bianco Fiorin 1984, 90, εἰκ. 4.

Πιτζαμάνος Κωνσταντίνος περί τό 1650

ΠΑΤΡ. Φλώριος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ στοιχεῖα ἀπό τόν κώδικα τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων, ἰδιόκτητου ναοῦ τῆς οἰκογένειας στήν Κεφαλονιά, ἡ οἰκογένεια καταγόταν ἀπό τήν Κρήτη. Ὁ πατέρας τοῦ Κωνσταντίνου, Φλώριος, εἶχε καταφύγει στήν Κεφαλονιά, ὅπου ὁ ἱερέας γιός του σπούδασε τή ζωγραφική. Ὁ Κωνσταντίνος ἀνήγειρε στό Ἀργοστόλι τό ναό τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων[1].

1. Τσιτσέλης 1904, 541-542· Κριτσωτάκης 1934, 155· Σισιλιᾶνος 1935, 171.

Πιτζαμάνος Παναγῆς †1827

ΚΑΤΑΓ. Κεφαλονιά.
ΠΑΤΡ. Βικέντιος Πιτζαμάνος*.
ΒΙΟΓΡ. Γιός ζωγράφου, τοῦ Βικέντιου Πιτζαμάνου καί τῆς Καλομοίρας Προκόπη, καθώς καί ἀδελφός ζωγράφου, τοῦ Γεράσιμου Πιτζαμάνου*. Πέθανε τό 1827[1].

1. Τσιτσέλης 1904, 538, σημ. 1.

Πιτζαμάνος Σπυρίδων

ΚΑΤΑΓ. Κεφαλονιά.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας[1].

1. Τσιτσέλης 1904, 538, σημ. 1.

Πιττόρος βλ. *Πλακωτός*

Πλακίδας Ἀθανάσιος 1787

ΚΑΤΑΓ. Φορτόσι, Κατσανοχώρια Ἰωαννίνων.
ΠΑΤΡ. Νικόλαος Πλακίδας*.
ΥΠΟΓΡ. *Ἱστορήθη ὁ θεῖος οὗτος καί πανσεπτος ναός ... καί ἄνωθεν ἐννέα κουμπέδες... ὁ Παντοκράτωρ καί ὁ Ἐμμανουήλ διά χειρός Νικολάου τοῦ Πλακίδα, ὁ δέ Πρόδρομος καί ἡ Παναγία διά χειρός Ἀθανασίου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τό δέ ἱερόν καί δύο κουμπέδες ἔξω τοῦ Ἱεροῦ διά χειρός Χρίστου, ἱερέως καί Γεωργίου αὐταδέλφων. Ἀπό τόν Μεγάλης Βουλῆς Ἄγγελον καί Ἀποκάλυψιν καί Πᾶσαν πνοήν καί κάτωθεν οἱ ἕξι κουμπέδες διά συνδρομῆς καί δαπάνης Κωνσταντίνου καί Γεωργίου Λιανῶν καί διά χειρός οἱ κάτωθεν ἕξι κουμπέδες Κωνσταντίνου ἱερέως καί τῆς χώρας ταύτης καί Σέριου μαθητοῦ αὐτοῦ.*

199. Πλακίδας Ἀθανάσιος, Ἁγία Τριάδα, τοιχ.

ΣΥΝΕΡΓ. Γεώργιος (39), Κωνσταντίνος (26), Νικόλαος Πλακίδας, πατέρας του, Χρίστος (2) καί Στέργιος (3).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου μονῆς Φανερωμένης, 1787, χ. Φορτόσι, Κατσανοχώρια Ἰωαννίνων[1].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 252 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 110.

1. Στεργιόπουλος 1933, 136· Σούλης 1934, 99· Βοκοτόπουλος 1966β, 297 καί 1972α, 466· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1973-1974α, 602, πίν. 420γ καί 421α-β.

Πλακίδας Νικόλαος 1787-17[8]9

ΚΑΤΑΓ. Φορτόσι, Κατσανοχώρια Ἰωαννίνων.
ΥΠΟΓΡ. *ἱστορήθη δηα χιρος Νικολάου Πλακίδα* (εἰκ. 1)· βλ. ἐπίσης Πλακίδας Ἀθανάσιος.
ΣΥΝΕΡΓ. Ἀθανάσιος Πλακίδας, γιός του, Γεώργιος (29), Κωνσταντίνος (26), Χρίστος (2) καί Στέργιος (3).
ΕΙΚΟΝΑ μέ πέντε ζῶνες, 17[8]9, συλλογή Γ. Τσακύρογλου, Ἑστία Ν. Σμύρνης, Ἀθήνα[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου μονῆς Φανερωμένης, 1787, χ. Φορτόσι, Κατσανοχώρια Ἰωαννίνων[2].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 252 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 110.

1. Καρακατσάνη 1980, 182, εἰκ. 363 2. Στεργιόπουλος 1933, 136· Σούλης 1934, 99· Βοκοτόπουλος 1966β, 297 καί 1972α, 466· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1973-1974α, 602, πίν. 420γ καί 421α-β.

Πλακίδας Χριστόδουλος 1734

ΚΑΤΑΓ. Φορτόσι, Κατσανοχώρια Ἰωαννίνων.
ΥΠΟΓΡ. *ποίημα Χριστοδού[λου] Πλακίδα εκ κόμης Φορτόσι.*
ΒΙΟΓΡ. Πιθανῶς ταυτίζεται μέ τόν Χριστόδουλο (2).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίας Παρασκευῆς, 1734, χ. Πλατανούσσα Δωδώνης, Ἰωάννινα[1].

1. Βοκοτόπουλος 1972α, 466, πίν. 399α-β.

Πλακωτός (Πιττόρος ἤ Στράτης) Ἱερώνυμος (Γερόλυμος) 1670(;) †1728

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΙΔΙΟΤ. Πιττόρος, γιατρός.
ΒΙΟΓΡ. Ζακυνθινός ζωγράφος καί γιατρός *ἄριστος πιτόρος εἰς τό νατουράλε ὀνομαζόμενος Γερόλυμος, ἡ γενιά του Στράτης*[1]. Σύμφωνα μέ ἀνέκδοτες σημειώσεις τοῦ Λ. Ζώη, σπούδασε ζωγραφική κοντά στόν Νικόλαο Ζαβραδηνό* καί εἶχε ταξιδέψει στή Βενετία[2]. Ἡ ζωγραφική του πρέπει νά γνώρισε ἐπιτυχία στή Ζάκυνθο, διότι σύμφωνα μέ πληροφορία ἐγγράφου, τό 1721 *ὁ προβλεπτής Βέμπος ἐπλήρωσε διά μίαν συλλογήν, εἰκονίζουσαν τήν Ζακυνθίαν φύσιν, ὡς καί τά ἤθη καί ἔθιμα, τζεκίνια 700*[3]. Στό ζακυνθινό «Χρονικό τοῦ Πυρρῆ»[4] γίνεται λεπτομερής περιγραφή τῆς προσωπικῆς τραγωδίας τοῦ ζωγράφου, ὁ ὁποῖος, κατά τήν ἄσκηση τῆς ἰατρικῆς στή διάρκεια τῆς ἐπιδημίας πανώλης στή Ζάκυνθο τό 1728 ἀρρώστησε, αὐτός καί τό παιδί του. Μέ ἐντολή τῶν βενετικῶν ἀρχῶν, μετά τό θάνατο καί τῶν δύο ἀπό τήν ἐπιδημία, κάηκαν ὅλα του τά ὑπάρχοντα, μαζί καί οἱ πίνακες[5]. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῆς ἐποχῆς *μεταξύ τῶν καταστροφῶν τῆς πανούκλας πρέπει νά λυπηθοῦμε καί διά τό χάσιμο τοῦ Πιτόρου, ὁπού ἀμπελίρισε κάμποσους ναούς, σπίτια μέ φιγοῦρες, φιόρα, ζῶα καί πουλιά. Οἱ σανιτάδες ἐκάμανε καλά νά κάψουνε καί τά πολλά του πράματα τῆς ἐπιστήμης του, πού ἦσαν εἰς τό στούντιό του, καθώς ἁγίους, στό ξερόν καί στό φράγκικον καί πολλές ἄλλες φιγοῦρες προφάνες*[6].
Ἀπό τά ἔργα του θρησκευτικῆς τέχνης δέν γνωρίζομε μέ σιγουριά κανένα. Μνημονεύονται: Τρεῖς Ἱεράρχες, βημόθυρα τῆς ἀλλοτινῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στίς Τρεῖς Πόρτες τοῦ κάστρου Ζακύνθου (μαρτυρία συμβολαίου τῆς 5ης Δεκεμβρίου 1699 μεταξύ τοῦ Ἰωάννη Μακρονικόλα καί τοῦ Γερόλυμου Στράτη Πιτόρου). Οἱ εἰκόνες αὐτές εἶχαν μεταφερθεῖ τό 1841 στό ναό τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου στό ἴδιο κάστρο· σήμερα δέν γνωρίζομε ποῦ βρίσκονται[7]. Τό μαρτύριο τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, ἀνέκδοτη ἐλαιογραφία, σέ μεγάλο πίνακα, σωζόμενο ἄλλοτε στό κάτω μέρος τοῦ γυναικωνίτη τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Κομούτων στήν πόλη τῆς Ζακύνθου, ὕστερα ἀπό τούς σεισμούς τοῦ 1953 *βρίσκεται σέ κακή κατάσταση στή συλλογή τοῦ Νίκου Κομούτου στή Ζάκυνθο*[8]. Εἰκόνα τοῦ Εὐαγγελιστῆ Ἰωάννη τῆς πρώην συλλογῆς Δ. Λοβέρδου στό Βυζαντινό Μουσεῖο φέρει πλαστή ὑπογραφή τοῦ Πλακωτοῦ[9]. Τέλος, λανθασμένη ἦταν ἡ ἀπόδοση στό ζωγράφο τῆς σειρᾶς τῶν πινάκων μέ τούς Ἱεράρχες καί Προφῆτες πού ὑπῆρχαν πρίν ἀπό τόν σεισμό στό ναό τῆς Φανερωμένης στή Ζάκυνθο[10].
ΒΙΒΛ. Ἰωάννου 1970β· Χατζηδάκης 1974α, 264 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 126· Κονόμος 1988, 19 καί 1989α, 14-17, εἰκ. 2-3, 92-94.

1. Βλ. σημ. 4 2. Κονόμος 1970β, 188 3. Δε-Βιάζης 1902, 142-143

4. «Διήγησις Δημητρίου Πυρρῆ περί τῆς πανούκλας τῆς Ζακύνθου στούς 1728»· βλ. Κονόμος 1970β, 108-122 **5.** Κονόμος, *ὅ.π.* καί 1988, 92 **6.** Κονόμος 1988, 93 **7.** Κονόμος, *ὅ.π.* **8.** Ἰωάννου 1970β, 5 **9.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, ἀρ. 102· Ξυγγόπουλος 1957, 348 **10.** Κατραμῆς 1880, 371 (βλ. καί Ν. Δοξαρᾶς*).

Πλαταμῶνος ἅγιος βλ. *Ἅγιος Πλαταμῶνος*

Πλατυπόδης Ἰωάννης 1524
(Platipodi Johannes)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Νικόλαος.
ΙΔΙΟΤ. Pictor, magister.
ΒΙΟΓΡ. Ὅπως παραδίδεται ἀπό ἀρχειακή πηγή, ὁ *magister Johannes q. ser Nicolai Platipodi de Candia, pictor* βρισκόταν τό 1524 στή Βενετία[1].
ΒΙΒΛ. Chatzidakis 1962, 18.

1. Gerola 1905-32, II, 312, σημ. 1.

Πλουσιαδηνός Ἰωάννης 1429(;) †1500

ΙΔΙΟΤ. Κωδικογράφος, μουσικός, συγγραφέας.
ΒΙΟΓΡ. Ἀξιόλογος κωδικογράφος, μουσικός, θεολόγος καί συγγραφέας, ἀπολογητής τῆς Ἕνωσης τῆς Φλωρεντίας, μετέπειτα ἐπίσκοπος Μεθώνης. Ὑπῆρξε πρωτοπαπᾶς τοῦ Χάνδακα, ἀρχηγός τῶν δώδεκα φιλενωτικῶν ἱερέων τῆς πόλης καί ἐκπρόσωπος τῆς Ἄννας Παλαιολογίνας Νοταρᾶ στή Σιένα σέ διπλωματική ἀποστολή γιά τήν ἵδρυση αὐτόνομης ἑλληνικῆς πολιτείας στή Δύση, ἀπό τούς πρόσφυγες τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Σφαγιάσθηκε ἀπό τούς Τούρκους κατά τήν ἅλωση τῆς Μεθώνης, τό 1500[1].
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΕΣ Σχέδια στό Σιναϊτικό Στιχηράριο (κώδικας Gr. 1234), 1469, μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ[2]. Πρόβλημα ὅμως, ἐάν οἱ μικρογραφίες ἀνήκουν στόν Πλουσιαδηνό.

1. Μανούσακας 1957, 302-307 καί Manoussacas 1959, 28-51 **2.** Politis 1958, 278-279· Πατρινέλης 1961, 102-103· Canart 1963, 67· Weitzmann 1973, 30-31.

Πλούτινος Θεόδωρος 1577

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Μανόλης.
ΒΙΟΓΡ. Μνημονεύεται σέ δικαιοπρακτικό ἔγγραφο τοῦ 1577 στό Χάνδακα[1].

1. Μέρτζιος 1961-62, 257, ἀρ. 29· Παλιούρας 1973, 121, ἀρ. 42 (τόν ἀναφέρει ὡς Πλουτίνο).

Πλωρέος Γιάννης 1499
(Ploreo Janni)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ νοταριακό ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας, τό 1499 στό Ἡράκλειο ὁ πατέρας του ὑπέγραψε συμβόλαιο μαθητείας τοῦ γιοῦ του Γιάννη μέ τόν Ἀνδρέα Παβία* γιά τέσσερα χρόνια[1].

1. Cattapan 1972, 222, ἀρ. 20.

Πολ(λ)ητζᾶς Μιχάλης 1679

ΚΑΤΑΓ. Καταρράκτης Χίου.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *Παπα-Μιχάλης Πολλητζᾶς καί ἀπό τόν Γκαταράχτη.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἰω Θεολόγος, 1679, ν. Παναγίας Σικελιᾶς, Χίος[1].

1. Σωτηρίου 1916, 43-44, εἰκ. 32.

Πολιτάκης Σπυρίδων 1755

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Σπυριδόνη Πολιτάκυ (κ)ερ(κυρ)έου κ(ορ)φιότη.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Βασιλείου, 1755, Καλλονή (Πέρπενη), Λακωνία[1].

1. Δρανδάκης 1967, 168-169, πίν. 28α.

Πολίτης Ἀναστάσιος 18ος αἰ.(;)

ΠΑΤΡ. Ἰωάννης.
ΕΙΚΟΝΑ Ἅγιοι, 18ος αἰ(;), τ. συλλογή G. Bay, Κάιρο[1].

1. *Collection Bay*, ἀρ. 169.

Πολίτης Ἀνδρέας 1794

ΕΙΚΟΝΑ Δημήτριος, 1794, ν. Ἄρχοντος Μιχαήλ, ἄλλοτε νεκροταφεῖο, Σμύρνη[1].

1. Λαμπάκης 1909, 231.

Πολίτης Γεωργηλᾶς 1515

ΙΔΙΟΤ. Δάσκαλος ζωγραφικῆς.
ΒΙΟΓΡ. Σέ συμβόλαιο πού ἔγινε στή Ζάκυνθο στίς 15 Ἰουνίου 1515 ἀναφέρεται ὅτι ὁ μοναχός Διονύσιος εἶχε *μίαν συμφωνίαν... πρό καιροῦ μέ τόν μαστρογεωργηλᾶ Πολίτη, μάστορα αὐτοῦ διά νά τοῦ δείξει τήν τέχνη τῆς ζογραφικῆς ἕνα χρόνο... καί ἐχάρισεν ὁ ρηθείς καλόγηρος τοῦ μαστόρου ὀμπρός καί ἀρχῆς φλωρία χρυσᾶ πέντε*[1].

1. Ζώης 1923, 215· Σισιλιᾶνος 1935, 174-175.

Πολίτης Μιχαήλ 1810

ΕΙΚΟΝΑ Ἀρχάγγελοι, 1810, τ. συλλογή G. Bay, Κάιρο[1].

1. *Collection Bay*, ἀρ. 83.

Πολίτης Πέτρος 1536-1579 †πρίν ἀπό τό 1587
(Politis Petrus)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Φραντζέσκος.
ΙΔΙΟΤ. Pictor, magister.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται σέ νοταριακά ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας τό 1536 (*magistro Petro Politi, pictore*)[1], τό 1540 (*magister Petrus Politi*)[2], τό διάστημα 1549-1575 (*Πολίτης μαϊστροπέτρος τοῦ μαϊστροφραντζέσκου*)[3] καί 1551-1553 (*Πολίτης Πέτρος τοῦ Φραντζέσκου*)[4]. Κατοικοῦσε στό Ἡράκλειο καί διέθετε ἀξιόλογη περιουσία, ὅπως φαίνεται ἀπό τά ἔγγραφα πού ἀναφέρονται στά κληρονομικά δικαιώματα τῶν τριῶν θυγατέρων του Αὐγουστίνας, Ἀνθούσας καί Πανταλέας[5]. Τό 1554 ὁ ζωγράφος εἰσέπραξε ἑπτά δουκάτα ἀπό μοναχό τῆς μονῆς Ἁγίου Ἀντωνίου (ἤ τῆς Φανερωμένης) τοῦ χωριοῦ Φουρνή Λασιθίου γιά τίς εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ καί τῆς Θεοτόκου πού προορίζονταν γιά τή μονή[6]. Στίς 24 Ἀπριλίου 1572 δόθηκε διαταγή ἀπό τόν Δούκα Νικολό Ἀναπλιώτη νά δώσει στό ζωγράφο Πιέρο Πολίτη ἕνα κόσμημα (pataca) καί τό τίμημα μιᾶς εἰκόνας, ἀξίας τεσσάρων δουκάτων, πού εἶχε πάρει ἀπό τό ἐργαστήριο τοῦ Πολίτη[7]. Τό ἐργαστήριο, πού ἐνοικίαζε μαζί μέ τό Φράγκο Σακαρᾶ* στή *ρούγα* τοῦ Ἡρακλείου καί ἀνῆκε στόν Κωνσταντίνο Βασμοῦλο, ἀναφέρεται καί σέ ἔγγραφο τῆς 18ης Ἰανουαρίου 1579[8]. Στά σχετικά μέ τήν κληρονομιά τῶν θυγατέρων του ἔγγραφα, ἀπό τά ὁποῖα προκύπτει ὅτι ὁ ζωγράφος πέθανε πρίν ἀπό τό 1587, ἀναφέρεται καί ὁ Γεώργιος Κλόντζας*, ὁ ὁποῖος ἤθελε νά ἀγοράσει ἕνα μέρος τῶν σπιτιῶν τῆς κληρονομιᾶς Πολίτη[9].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 353, ἀρ. 77 **2.** Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.* **3.** Μέρτζιος 1961-62, 257, ἀρ. 27 καί 284-286 **4.** Παλιούρας 1973, 121, ἀρ. 43 **5.** Μέρτζιος, *ὅ.π.*· Κωνσταντουδάκη 1977, 174-175, ἀρ. 24 **6.** Παλιούρας 1973, 113 **7.** Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.* **8.** Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.* **9.** Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.*.

Πολύζος 1653

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, μικρογράφος.
ΥΠΟΓΡ. *ἐτελειώθη τό παρόν διά χειρός ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ καί ἀμαθοῦς Πολύζου ἱερέως.*
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΕΣ Κώδικας Λειτουργιῶν, ἀρ. 488, 1653, διακοσμημένος μέ παραστάσεις Χρυσοστόμου, Βασιλείου καί Γρηγορίου, μέ ἐπίτιτλα καί ἄλλα κοσμήματα, φυτικά ἤ ἁπλά ἐρυθρά ἀρχικά γράμματα, μονή Διονυσίου, Ἄθως[1].

1. *Θησαυροί Ἁγίου Ὄρους* Α΄, 432-433, εἰκ. 174-181.

Πολυχρονίδης 1800

ΥΠΟΓΡ. *Χείρ Πολυχρονίδη* (εἰκ. 1).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧC, 1800, ν. Ἁγίας Τριάδας[1] καί 2) Εἰκόνα, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, Ἰκαρία[2].

1. Πληροφορία Χρ. Μπαλτογιάννη **2.** Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Πολυχρόνιος 1775-1815

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Εἰκονογράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Πολυχρονίου ἐκ Χάνδακος Κρήτης* (εἰκ. 1), *χείρ Πολυχρονίου τοῦ ἐκ Κρήτης* (εἰκ. 3, 4), *χείρ Πολυχρονίου τοῦ ἐκ Χάνδακος Κρήτης* (εἰκ. 5), *χείρ Πολυχρονίου* (εἰκ. 6), *ποίημα Πολυχρονίου τοῦ Κρητός* (εἰκ. 9), *χείρ Πολυχρονίου τοῦ Κρητός* (εἰκ. 10).
ΒΙΟΓΡ. Πατέρας τοῦ Μιχαήλ Πολυχρονίου*, *ὁ Πολυχρό(ν)ιος ηκονογράφος* ἀναφέρεται καί σέ κώδικα τοῦ 1796[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἰωακείμ καί Ἄννα, 1775, Δέκα Μάρτυρες καί Ἁγία Τριάς, 1775, παρεκκλήσιο Κοιμήσεως, μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ[2] 2) Ἁγία Τριάς καί ἅγιοι, 1776, ἰδιωτική συλλογή, Ἀθήνα[3] 3) Ἁγία Τριάς καί ἀπεικόνιση μονῆς Σινᾶ, 1776, ἰδιωτική συλ-

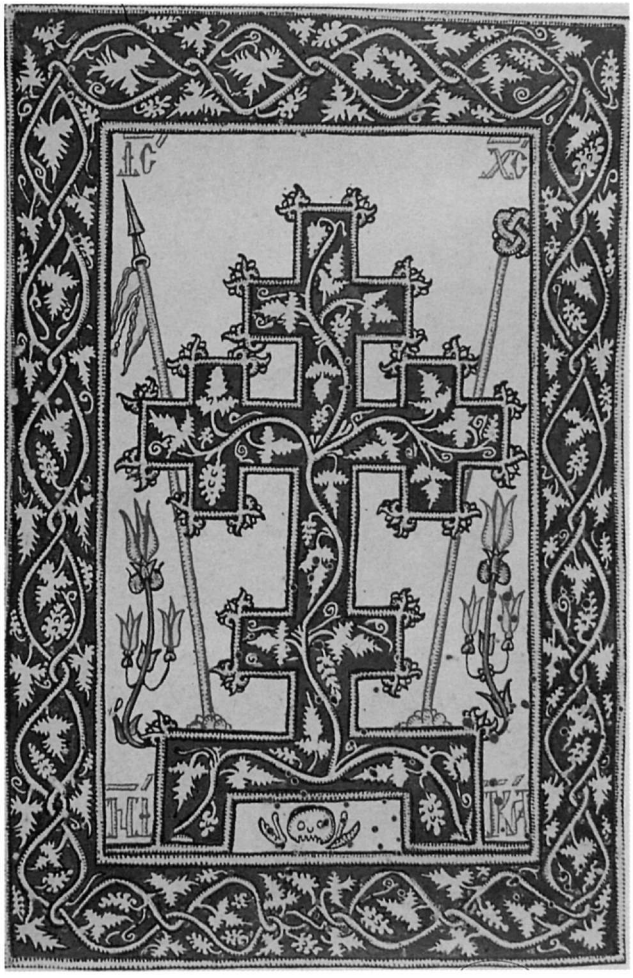

200. Πολύζος, Κόσμημα, μικρογραφία.

λογή, Πύργος Ἀκαδήμων, Νάξος[4] 4) Ἁγία Τριάς, 1777, Μουσεῖο Ἑλληνικῆς Κοινότητας, Τεργέστη[5] 5) Ἰω Πρόδρομος, 1791, μονή Προδρόμου (Μπαλῆ), ὅρμος Μπαλῆ, Ρέθυμνο[6] 6) Ἐλευθέριος μέ σκηνές βίου, 1799, ν. Ἁγίου Ἐλευθερίου, Χώρα, Τῆνος[7] 7) Γεώργιος, 17[.]8, ν. Ἁγίου Γεωργίου, Hmeira, Συρία[8] 8) ΘΚ, 1805, ἰδιωτική συλλογή, Ὕδρα[9] 9) ΘΚ Βρεφοκρατούσα, 1810 καί 10) ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, 1810, παρεκκλήσιο Κλαπῶν, ν. Παναγίου Τάφου, Ἱεροσόλυμα[10] 11) Χαράλαμπος, 1815, παρεκκλήσιο Ἁγίου Χαραλάμπους, σιναϊτικό μετόχι Ἁγίου Ματθαίου, Ἡράκλειο[11] 12) Δίπτυχο μέ Θεοτόκο Γαλακτοτροφούσα, Ἰω Χρυσόστομο καί Χαράλαμπο, συλλογή Nikolenko, Παρίσι[12].

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 119.

1. Ξανθουδίδης 1912 Β΄, τχ. Α΄, 87· Τωμαδάκης 1948, 258 (μνεία) **2.** Σημ. Μ.Χ. 1962 **3.** Λεμπέση-Ἐτζέογλου – Καζανάκη-Λάππα 1990, 242-243 **4.** Μαστορόπουλος 1984, 492 **5.** Bianco Fiorin 1978, 16, ἀρ. 9, εἰκ. 7· *Nuovo Giorno*, ἀρ. 11, 111· Bianco Fiorin 1989, 302 **6.** Σημ. Μ.Χ. **7.** Κουτελάκης 1988, 256 **8.** *Icones Melkites 1969*, 119· **9.** Σημ. Μ.Χ. 1973 **10.** Ὀρλάνδος 1956, 351-352, ἀρ. 31-32 **11.** Βασιλάκη 1988, 253, σημ. 36 **12.** *Nikolenko 1975*, ἀρ. 34.

Πολυχρόνιο(η)ς Μιχαήλ 1812-1849

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.

ΠΑΤΡ. Πολυχρόνιος*.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μιχαήλ τοῦ Κρητός* (εἰκ. 2, 3), *χείρ Μιχαήλ Πολυχρονίου* (εἰκ. 18), *Μιχαήλ Πολυχρόνης κρητός* (εἰκ. 19).

ΒΙΟΓΡ. Γιός τοῦ ζωγράφου Πολυχρονίου* καί μαθητής τοῦ Γ. Καστροφύλακα*, ἔζησε γιά ἕνα μεγάλο διάστημα στή Συρία (1809-1821), ὅπου διακόσμησε πολλούς ναούς μέ φορητές εἰκόνες, ἐκτέλεσε παραγγελίες εἰκόνων γιά τίς κατοικίες πλουσίων χριστιανικῶν οἰκογενειῶν τοῦ Λιβάνου καί τῆς Συρίας καί ἀπέκτησε

201. Πολυχρόνιος, Ἰωακείμ καί Ἄννα, εἰκ. ἀρ. 1.

πολλούς μαθητές. Ἐργάσθηκε ἀκόμη στό Σινᾶ, στό Λίβανο, στήν Κύπρο καί στήν Κρήτη, ἀφήνοντας ἕνα σύνολο ἔργου ἑκατό περίπου εἰκόνων[1]. Ἕνας ἀπό τούς Ἕλληνες μαθητές του ἔγραφε στά 1880: *Ὁ διδάσκαλός μου Μιχαήλ υἱός τοῦ ἀνωτέρω Πολυχρόνη διαμείνας δωδεκαετίαν ὅλην εἰς Δαμασκόν ὁποῦ ἐζωγράφησε τόν ἐκεῖσε πατριαρχικόν ναόν καί ἐπιστρέφων κατά τό 1821 διῆλθε διά τῆς Κύπρου*[2]. Ἀσχολήθηκε ἀκόμη καί μέ ἐπιζωγραφίσεις εἰκόνων[3]. Ὑπέγραφε τά ἔργα του ἑλληνικά καί ἀραβικά.

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧΣ Παντοκράτωρ, 1812, ν. Ἁγίου Συμεών, Batroun, Λίβανος[4] 2) ΘΚ ἔνθρονη, 1813 3) ΧΣ ἔνθρονος, 1813 (ὑπογραφή στά ἀραβικά) 4) Σέργιος καί Βάκχος, 1813 καί 5-15) Δώδεκα Ἀπόστολοι, 1818, μονή Σεργίου καί Βάκχου, Ma'lūlā, Συρία[5] 16) Γεώργιος, 1816 (ὑπογραφή στά ἀραβικά) καί 17) Αἰκατερίνη, 1817, ν. Ἁγίου Νικολάου, Τρίπολη, Λίβανος[6] 18) Φανούριος ἔφιππος μέ σκηνές βίου, 1843, μονή Ὁδηγήτριας, Καινούριο, Ἡράκλειο[7] 19) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, 1848, ν. Ἁγίας Εἰρήνης, Γιαλός, Ἴος[8] 20) Αἰκατερίνη, 1849, ν. Ἁγίου Ματθαίου, Ἡράκλειο[9].

ΒΙΒΛ. *Icones Melkites* 1969, 233· Agémian 1975, 3-7.

1. *Icones Melkites* 1969, 116-117· Agémian 1975, 3-7 2. Τωμαδάκης 1948, 258 3. *Icones Melkites* 1969, 118, ἀρ. εἰκ. 42, 44-47 4. *Icones Melkites* 1969, 117 5. *Icones Melkites* 1969, ἀρ. εἰκ. 54-56, 60-71 6. *Icones Melkites* 1969, ἀρ. εἰκ. 58, 59. Ἡ S. Agémian σημειώνει ἀλλοῦ ὅτι στόν ἴδιο ναό ὁ Μιχαήλ ζωγράφισε περίπου 60 εἰκόνες, μεταξύ 1815-1819: Agémian 1975, 4 7. Μπορμπουδάκης 1986, ἀρ. 176, εἰκ. καί 1993α, 477, ἀρ. 121 8. Δρανδάκης 1964α, 422 9. Κριτσωτάκης 1934, 161-162.

202. Πολυχρόνιος(ης) Μιχαήλ, Ἅγιοι Σέργιος καί Βάκχος, εἰκ. ἀρ. 4.

203. Πολυχρόνιος(ης) Μιχαήλ, Ἅγιος Φανούριος ἔφιππος, εἰκ. ἀρ. 18.

Πο(ω)ρίτης Ἀνδρέας 1701

ΚΑΤΑΓ. Πόρος(;).

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Θεοτόκου, 1701, χ. Νέα Ἐπίδαυρος, Ἀργολίδα[1].

1. Γιαμαλίδης 1913, 421-422.

Πορτζαλής Γεώργιος 18ος αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *Γεώργιος Πορτζαλί.*

204. Πολυχρόνιος(ης) Μιχαήλ, εἰκόνες ἀρ. 2-15.

ΕΙΚΟΝΑ Ἅγιο Μανδήλιο μέ τοπίο, 18ος αἰ., μονή Γωνιᾶς, Χανιά[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1972.

Πορφύριος (1) 1524(;)

Θεωροῦμε ὕποπτη τήν ὑπογραφή: *χείρ Πορφυρίου* σέ εἰκόνα τῆς Ἁγίας Τριάδος, μέ χρονολογία 15[2]4, τῆς τ. συλλογῆς Δ. Λοβέρδου[1], τώρα στό Βυζαντινό Μουσεῖο τῆς Ἀθήνας. Ἡ εἰκόνα εἶναι πιθανῶς παλαιότερη.

1. Σισιλιᾶνος 1935, 175 (χρονολογεῖ τήν εἰκόνα στά 1541)· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, ἀρ. 523· Ξυγγόπουλος 1957, 129, πίν. 34. 2· Κονόμος 1988, 65 (θεωρεῖ ὅτι ἡ εἰκόνα προέρχεται ἀπό τή Ζάκυνθο καί ἀμφιβάλλει γιά τή γνησιότητα τῆς ὑπογραφῆς).

Πορφύριος (2) 1601

Θεωροῦμε ὕποπτη τήν ὑπογραφή: *διά χειρός Πορφυρίου ἱερέως* σέ εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τοῦ 1601, τῆς τ. συλλογῆς Σαρόγλου, τώρα στό Βυζαντινό Μουσεῖο τῆς Ἀθήνας[1].

1. Βλ. *ΕΕΒΣ* ΙΗ΄, 1948, 299 (ἀναφέρεται εἰκόνα ἁγίου Δημητρίου τοῦ ἱερέως Καλοδονᾶ).

Πορφύριος (3) 1635

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος, γραφέας.

ΥΠΟΓΡ. *Ἐτελειώθη ἡ παροῦσα δέλτος διά χειρός ἐμοῦ εὐτελοῦς Πορφυρίου, τάχα καί ἱερομονάχου.*

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΕΣ Κώδικας Λειτουργιῶν, 1635, μονή Ταξιαρχῶν, Αἴγιο[1].

1. Λάμπρος 1905, 354-355· βλ. καί Gratziou 1982, 98.

Πορφυρός Γεώργιος 1452-1491
(Porfiro Giorgio)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Ἀντώνιος.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται σέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας κατά τό διάστημα 1452-1491[1]. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῆς 28ης Μαρτίου 1452, πού συντάχθηκε στό Χάνδακα, ὁ ζωγράφος Ἰωάννης Ἀκοτάντος* ἀνέλαβε νά διδάξει ζωγραφική στόν *Georgium Porphiro, filium Antonii Porphiro, iam de Corone, de Casali vero Oloniada* γιά πέντε χρόνια μέ ἀμοιβή 25 ὑπέρπυρα[2].

1. Cattapan 1972, 206, ἀρ. 85 2. Cattapan 1972, 217, ἀρ. 10, 220, ἀρ. ἐγγρ. 15.

Ποστεναλῆς βλ. *Πέτρος* (9)

Ποταμιάνος Θεοδόσιος 1698

ΚΑΤΑΓ. Κεφαλονιά.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Θεοδοσίου Ποταμιάνου.*
ΕΙΚΟΝΑ Ὑπαπαντή, 1698, τ. συλλογή M. van Rijn, Ὁλλανδία[1].

1. Van Rijn 1980, 182, ἀρ. 109.

Πουλαδᾶς Τζώρτζης 1621
(Puladha Giorgi)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης (χ. Ἀξέντη).
ΠΑΤΡ. Στέφανος.
ΙΔΙΟΤ. Διάκος, pittore.
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τοῦ Ἱερεμία Παλλαδᾶ* καί τοῦ πρωτοπαπᾶ Θεόδωρου Παλλαδᾶ[1]. Ἀναφέρεται σέ νοταριακά ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας. Στίς 26 Ἀπριλίου 1521 ὁ *signor Giorgi Puladha ditto Sculudhi diacona, del Reverendo papa signor Steffano, pittore dal casal Axendi* ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη στό Χάνδακα. Ὁ *miser Giorgi Puladha diacona, del Reverendo papa signor Steffano del casal Axendi* ὑπέγραψε ἐπίσης ὡς μάρτυρας στό Χάνδακα, στίς 9 Μαΐου τοῦ ἴδιου χρόνου[2].

1. Γιά τό γενεαλογικό δέντρο τῆς οἰκογένειας Πουλαδᾶ- Παλλαδᾶ βλ. Καζανάκη 1981, 235, σημ. 252 2. Καζανάκη 1981, 237-238, εἰκ. 66.

205. Ποταμιάνος Θεοδόσιος, Ὑπαπαντή, εἰκ.

Πουλάκης Θεόδωρος περίπου 1620 †1692
(Pulachi, Pulaki Theodoro, Thodoro)

ΚΑΤΑΓ. Χανιά.
ΠΑΤΡ. Ἀντώνιος.
ΙΔΙΟΤ. Ἁγιογράφος, εἰκονογράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Θεοδώρου Πουλάκη* (εἰκ. 1, 4, 7, 13, 14, 16, 24, 29, 42, 49, 50, 67, 68, 71, 86, 102, 103, 104, 118, 121, 125, 130), *Θεοδώρου Πουλάκη* (εἰκ. 2, 18, 110, 129), *κόπος καί σπουδή Θε[οδώρου] Πουλάκι τοῦ Κρητός* (εἰκ. 3), *κόπος καί σπουδή Θεοδώρου Πουλάκη* (εἰκ. 8, 97, 123, 124, 135), *χείρ Θεοδόρου Π(ουλάκη)* (εἰκ. 9), *χίρ Θεοδώρου Πουλάκη* (εἰκ. 10), *Θεοδώρου Πουλάκι τοῦ Κρ(η)τός* (εἰκ. 15), *κόπος [καί] σπουδή Θεωδόρου Πουλάκη* (εἰκ. 17), *κόπος κ(αί) σπουδή Θεοδόρου Πουλάκη ἐκ Κυδωνίας τῆς περιφήμου νήσου Κρήτης* (εἰκ. 22), *χείρ Θεοδόρου Πουλάκη* (εἰκ. 25, 36, 131), *[χείρ] Θ[εοδώ]ρου Πουλάκη*

(εἰκ. 26), *[Θεοδ]ω[ρου] Πουλάκη* (εἰκ. 29), *χείρ Θεοδώρου Πουλ[άκη]* (εἰκ. 32), *κόπος καί σπουδή Θεοδώρου Πουλάκη Κρητός* (εἰκ. 43), *κόπος καί σπουδή Θεοδώρου Πουλάκη του Κριτός* (εἰκ. 57), *χείρ Θεο(δώρου) Πουλάκι ἐκ Κυδωνίας τῆς νήσου Κρήτης* (εἰκ. 58), *ποίημα Θεοδώρου Πουλάκη* (εἰκ. 60, 65), *Theodoro Pulahi pitor* (εἰκ. 61), *κόπος καί ποίημα Θεοδώρου Πουλάκη* (εἰκ. 73), *χείρ Θεοδώρου Πουλάκι ἐκ Κυδωνίας τῆς νήσου Κρήτης* (εἰκ. 74), *κόπος καί σπουδή Θεοδώρου Π[ουλάκη]* (εἰκ. 75), *κόπος καί σπουδή Θεοδώρου Πουλάκη τοῦ Κρητός* (εἰκ. 76), *κόπος καί σπουδή Θεοδώρου Πουλάκι του Κρητός* (εἰκ. 78, 132), *κόπος καί σπουδή Θεοδώρου Πουλάκι τοῦ Κρητός* (εἰκ. 79), *Θεοδώρου [Που]λάκη* (εἰκ. 80), *Θεοδωρής Πουλάκης διαπλέων κλύδωνι χαλεπῶ περιπέπτωκε προσκαλεσάμενος δε της θεομήτορος τῆς καζοπήτρας την βοήθειαν εὗρεν αυτην ταχυνήν ἀντίληψιν διό και του θαύματος ἕνεκα ταύτην τήν εἰκόνα ἰδίαις χερσίν εποίησ[ε]* (εἰκ. 83), *χείρ Πουλάκη* (εἰκ. 85), *κόπος καί σπουδή Θεωδόρου Πουλάκη* (εἰκ. 87), *κόπος κ(αί) σπουδή Θεοδώρου Πουλάκι* (εἰκ. 90), *κόπος καί σπουδή Θεοδω[ρ]ου [Πουλάκη] της περιφήμου Κρύτ[ης]* (εἰκ. 98), *χείρ Θεοδ[ωρ]ου Που[λά]κη* (εἰκ. 106), *κόπος καί σπουδή Θεοδώρου Πουλάκη ἐκ Κιδωνίας της περιφήμου νήσου Κρήτης* (εἰκ. 108), *κόπος καί σπουδή Θεοδώρου Πουλάκη εκ της περιφήμου νήσου Κρήτης* (εἰκ. 109), *Teodoro Pylachi* (εἰκ. 116), *χείρ Θεοδώ[ρου] Πουλάκη* (εἰκ. 117), *Θεο[δώρου] Πουλάκη* (εἰκ. 119), *[Θεο]δώρου Πουλάκη τ[ου]* (εἰκ. 120).

206. Πουλάκης Θεόδωρος, Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, εἰκ. ἀρ. 4.

ΒΙΟΓΡ. Οἱ κύριες βιογραφικές τομές, πού τεκμηριώνονται ἀπό τίς ὑπογραφές καί τά ὡς τώρα γνωστά ἀρχειακά στοιχεῖα, συνοψίζονται στίς ἀκόλουθες χρονολογίες: γεννήθηκε στά Χανιά περί τό 1620[1] καί τό 1644, δηλαδή πρίν ἀπό τήν ἅλωση τῶν Χανίων ἀπό τούς Τούρκους (1645), σέ ἡλικία 24 περίπου ἐτῶν, βρίσκεται ἤδη στή Βενετία, ὅπου ἔμεινε 13 χρόνια, ἕως καί τό 1657. Στό διάστημα αὐτό, τό 1644 μνημονεύεται ὡς ἀνάδοχος[2], ἐνῶ τό 1646 βαπτίσθηκε ὁ *νόμιμος* γιός του Βιττώριος[3] καί τό 1648 ἡ κόρη του Ἑλένη[4]. Ὁ ζωγράφος ἐπεδίωξε νά ἐκλεγεῖ μέλος τοῦ συμβουλίου τῶν Quaranta (1649, 1650 καί 1651)[5], ἀλλά τελικά ἐκλέχθηκε μόνο τόν Ἰούνιο τοῦ 1653, καί ἕως καί τό 1655 ἀναφέρεται ὡς μέλος τοῦ Συμβουλίου[6]. Τό 1654 μνημονεύεται ἀκόμη ὡς μέλος τῆς Ἀδελφότητας τῶν Ἑλλήνων στή Βενετία[7]. Σέ ἔγγραφα σχετικά μέ οἰκονομικές ὑποθέσεις ἀναφέρεται στήν ἴδια πόλη στίς 25 Σεπτεμβρίου καί 14 Ὀκτωβρίου 1655, καθώς καί στίς 25 Σεπτεμβρίου τοῦ 1656[8]. Σύμφωνα μέ ἔγγραφη μαρτυρία τοῦ 1657, *ο Θεόδωρος Πουλάκης τοῦ ποτε Ἀντωνίου ἀπό τά Χανιά*[9] διόρισε μέ νοταριακή πράξη τῆς 2ας Μαρτίου τοῦ ἴδιου χρόνου πληρεξούσιό του στή Βενετία τόν ράφτη Βιτσέντζο Μαγιότα, γιά νά διεκδικήσει χρήματα ἤ ἄλλα πράγματα *(denari... robbe e ogni altra cosa)* ἀπό τούς ὀφειλέτες τοῦ ζωγράφου[10].

Ἀπό τή Βενετία πῆγε στήν Κέρκυρα, μετά τό 1657, ἔτος πού ξέρομε ἀπό τήν προηγούμενη ἐνέργειά του ὅτι εἶχε ἤδη ἀποφασίσει νά φύγει, ἀλλά καί σύμφωνα μέ χρονολογημένα ἔργα του. Ἐκεῖ φαίνεται ὅτι ἐργάσθηκε ἐντατικά, ἀλλά καί ἐδίδαξε τή ζωγραφική[11]. Τό 1664, σύμφωνα μέ ἔγγραφο τοῦ νοταριακοῦ ἀρχείου τῆς Κέρκυρας, *ὁ σινιόρ Θεόδορος Πολάκης ἁγιογράφος ἀπό τά Χανιά* ὑπέγραψε μέ τόν Μαρίνο Δαμι-

στρά ἑξαετή σύμβαση μαθητείας τοῦ γιοῦ του Τζώρτζη[12]. Ὁ ζωγράφος ἀναλάμβανε νά *μαθητέψει τήν τέχνη*, ὁ δέ μαθητής νά ὑποτάσσεται *σέ κάθε του δουλειά καί θέλημα*· ἡ διδασκαλία θά γινόταν στήν Κέρκυρα ἤ *ὄξω ἀπό τούς Κορφούς*, σέ περίπτωση πού ὁ δάσκαλος ταξίδευε *στή Βενετία, στό Λεβάντε εἴτε ὅποθε ἀλλοῦ*. Μέ τό ἴδιο ἔγγραφο ὁριζόταν καί ἡ ἀμοιβή τοῦ ζωγράφου, ὄχι σέ χρήματα ἀλλά σέ *κανίσκια*[13]. Σέ νοταριακή πράξη πού ἔγινε στή Βενετία στίς 22 Ὀκτωβρίου 1666, χωρίς τήν παρουσία τοῦ Πουλάκη, ὁ Βιτσέντζο Μαγιότα, ὁ γνωστός ἀπό προηγούμενο ἔγγραφο πληρεξούσιος τοῦ Θεόδωρου Πουλάκη στή Βενετία, βεβαιώνει ὅτι ἔχει ἐξοφληθεῖ στό ἀκέραιο ἀπό τό ζωγράφο· ὁ ζωγράφος Φιλόθεος Σκοῦφος* εἶ-

207. Πουλάκης Θεόδωρος, Ἀποτομή Ἰωάννου Προδρόμου, εἰκ. ἀρ. 3.

208. Πουλάκης Θεόδωρος, Εὕρεση καί Ὕψωση Τιμίου Σταυροῦ, εἰκ. ἀρ. 10.

ναι ὁ ἕνας ἀπό τούς δύο μάρτυρες[14]. Γιά ἐνδεχόμενα ταξίδια τοῦ Πουλάκη στά ἄλλα νησιά, ὅπου ὑπάρχουν πολλά ἔργα του (Κεφαλονιά κ.ἄ.) στό διάστημα αὐτό, δέν ὑπάρχουν στοιχεῖα. Μόνη μαρτυρία γιά ἕνα ταξίδι του, στά 1670, ἀγνώστου προορισμοῦ, ἀποτελεῖ αὐτόγραφη ἀναγραφή σέ εἰκόνα του στήν Κέρκυρα, σχετική μέ τή διάσωση τοῦ ζωγράφου ἀπό τρικυμία (βλ. εἰκ. 83).

Τό 1671 βρίσκεται πάλι στή Βενετία, ὕστερα ἀπό 14 χρόνια ἀπουσίας[15], ὅπου τό 1672 (στίς 24 Ἰουλίου) ψηφίσθηκε μέλος τῶν Quaranta e Gionta. Ἕως τό 1675 σημειώνεται σέ ἀρκετά ἔγγραφα ἡ συνεχής παρουσία τοῦ Πουλάκη στή Βενετία[16]. Τό 1673 ἀναφέρεται ὡς ἀνάδοχος σέ βάπτιση *ὁ κύριος Θεόδωρος Πουλάκης ικονογράφος*[17].

Μετά τό 1675 πρέπει νά ἔχει γυρίσει στήν Κέρκυρα, ἐπειδή σύμφωνα μέ μία ἐνθύμηση σέ βιβλίο τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, πού φυλάσσεται στό

Ἀρχειοφυλακεῖο Κέρκυρας ὁ Πουλάκης πέθανε ἐκεῖ ὕστερα ἀπό 12 χρόνια, τό 1692: *(1692) νοεμβρίου 16 ἀπότυχεν τῆς παρούσης ζωῆς ὁ sr. Θεόδωρος Πουλάκις ἀπό θέρμη κοντίνουα διά ἡμέρες (24) ἕως χρόνων (75)*[18]. Σύμφωνα μέ ἄλλη ἐνθύμηση, *1692 Νοεμβρίου 16 ἀπέθανεν ὁ sr. Θοδωρῆς Πουλάκης, ἁγιογράφος ἀπό τήν Κρήτη, ἄρρωστος πολύν καιρό καί ἐτάφη εἰς τό μνῆμα τοῦ Βασιλάκη, ἡλικία αὐτοῦ ὡς χρονῶν ἑβδομῆντα*[19].

Ὁ Θεόδωρος Πουλάκης εἶναι ἕνας ἀπό τούς πιό παραγωγικούς ζωγράφους τῆς ἐποχῆς, μέ ἰσχυρή ἰδιομορφία στήν εἰκονογραφία καί στήν τεχνοτροπία, πού μπορεῖ νά ἀποδοθεῖ κατ' ἀρχήν στό γεγονός ὅτι ἡ ἐπαγγελματική του παιδεία ἔγινε στά Χανιά καί ὄχι στό Ἡράκλειο. Ἐπί πλέον συνετέλεσε ἡ πρώιμη μετάβασή του στή Βενετία καί ἡ πολύχρονη διαμονή του ἐκεῖ, καθώς καί ἡ ἐπαφή του, ἐκτός τῶν ἄλλων, μέ τήν εὐρύτερη εὐρωπαϊκή παραγωγή χαλκογραφιῶν –ἡ Βενετία ἦταν κέντρο σχετικοῦ ἐμπορίου– ἔργων πού δέν ἦταν ἄγνωστα, σέ περιορισμένο βαθμό, καί στήν Κρήτη. Εἶναι χαρακτηριστική γιά τήν τέχνη του ἡ ἐπιλογή ὡς προτύπων γνωστῶν χαλκογραφιῶν φλαμανδῶν ζωγράφων. Αὐτά ὑπῆρξαν συντελεστές διαφοροποίησης ἀπό τούς συγχρόνους του ἡρακλειῶτες καλλιτέχνες, διαφορετικῆς τοπικῆς παιδείας. Τό γεγονός ὅμως τῆς εὐρύτατης διάδοσης τῶν εἰκόνων του μαρτυρεῖ τήν ἀποδοχή τῶν ἰδιαίτερων αὐτῶν, ὄχι συμβατικῶν, χαρακτηριστικῶν ἀπό τό ὀρθόδοξο κοινό, ὄχι μόνο τῆς Βενετίας καί τῶν Ἰονίων νήσων, ἀλλά καί τοῦ "Λεβάντε". Στά μεγάλα ὅμως κέντρα τῆς Ὀρθοδοξίας (Ἅγιον Ὄρος, Σινᾶ, Ἱεροσόλυμα κ.ἄ.) ἡ ἀπουσία ἔργων του μπορεῖ νά σημαίνει ὅτι ἡ ξενότροπη καί ἀνήσυχη τέχνη του δέν φαίνεται νά ἦταν ἀρεστή.

Πρόβλημα παραμένει τίνος καλλιτέχνη τή διδασκαλία ἀκολουθεῖ, παρόλο ὅτι πρότυπά του ἔχουν ἐπισημανθεῖ σέ ἔργα παλαιοτέρων ζωγράφων, ὅπως τοῦ Γεωργίου Κλόντζα* καί τοῦ Μιχαήλ Δαμασκηνοῦ*, καί προδρομικά στά Χανιά, στή ζωγραφική τοῦ Νείλου*. Τό ἔργο τοῦ Θεόδωρου Πουλάκη, σκόρπιο καί ἀνεπαρκῶς δημοσιευμένο, ἔχει νοθευθεῖ ἀπό ἀρκετές πλαστές ὑπογραφές, κυρίως σέ ἀθηναϊκές συλλογές, καί πιθανῶς δέν ἔχουν ὅλες ἐπισημανθεῖ. Τό ὑπάρχον πάντως βέβαιο ὑλικό ἀρκεῖ γιά νά διαπιστωθεῖ ὅτι εἶναι καί αὐτός ἐκλεκτικός ἀλλά καί ποιοτικά ἄνισος, καί αὐτό προκαλεῖ κάποια ἀνομοιογένεια στήν παραγωγή του. Πάντως ὁ Θεόδωρος Πουλάκης δημιούργησε καί πρότυπα, ὅπως ἡ κατά ζῶνες παράσταση τοῦ Ἐπί σοί χαίρει, τῆς Δευτέρας Παρουσίας κ.ἄ., πού ἀναγνωρίζονται σέ ἔργα μεταγενεστέρων ζωγράφων[20].

209. Πουλάκης Θεόδωρος, Ἐπί σοί χαίρει, εἰκ. ἀρ. 8.

ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀθήνα, Βυζαντινό Μουσεῖο: 1) Ἀλύπιος (ἀπό συλλογή Ἰ. Κατσαρᾶ), ἀρ. Τ 1669/ ΒΜ 2719[21] 2) Ἀνάσταση, Παράδεισος καί Ἁγία Τριάς (εἰκόνα μέ τρεῖς ζῶνες, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, ἀρ. 360)[22] 3) Ἀποτομή Ἰωάννου Προδρόμου, 1675, ἀρ. Τ 1518/ΒΜ 2362 (ἀπό Κεφαλονιά)[23] 4) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, ἀρ. Τ 1671/ΒΜ 2742 (ἀπό συλλογή Ἰ. Κατσαρᾶ)[24] 5) Γέννηση ΘΚ, ἀρ. 1646 (ἀποδ.)[25] 6) Γεώργιος[26]

7) Δέηση (ἀπό συλλογή Δ. Λοβέρδου, ἀρ. 520)[27] 8) Ἐπί σοί χαίρει, ἀρ. Τ 1514/ΒΜ 2356[28] 9) Ἐπιτάφιος Θρῆνος, συλλογή Δ. Λοβέρδου[29] 10) Εὕρεση καί Ὕψωση Σταυροῦ, ἀρ. Τ 2125/ΒΜ 2982[30] 11) Θεόδωρος μέ σκηνές βίου (ἀποδ.)[31] 12) ΘΚ Ἡ πάντων τῶν ἁμαρτωλῶν ἐλπίς καί θαῦμα σωτηρίας ἀπό ναυάγιο (ἀποδ.)[32] 13) ΘΚ Ρίζα Ἰεσσαί[33] 14) Κοίμηση ΘΚ (ἀπό ν. Ζωοδόχου Πηγῆς Καστελλάνων Κέρκυρας)[34] 15) Νικόλαος ἔνθρονος, ἀρ. Τ 1281[35] 16) Παντελεήμων, 1670 (ἀπό συλλογή Δ. Λοβέρδου, ἀρ. 339)[36] 17) Σκηνές βίου προφήτη Ἠλία[37] 18) Σταύρωση (ἀπό συλλογή Λοβέρδου, ἀρ. 481)[38] 19) Φυγή στήν Αἴγυπτο[39] 20) Χαιρετισμός Ἐλισάβετ[40]

Μουσεῖο Μπενάκη: 21) Γέννηση καί Προσκύνηση Ποιμένων (ἀποδ.)[41] 22) Ἐπί σοί χαίρει, Ἅγιοι Πάντες καί Δευτέρα Παρουσία (ἀπό οἰκογένεια Θεοτόκη-Σταθάκια Κέρκυρας)[42] 23) Προσκύνηση Ποιμένων, ἀρ. 3733 (ἀποδ.)[43] 24) Σπυρίδων μέ σκηνές βίου[44]

Ἰδιωτικές συλλογές Ἀθήνας: 25) Εἰσόδια ΘΚ, συλλογή Ρ. Ἀνδρεάδη[45] 26) Ἡ ἄνοδος τοῦ Ἰησοῦ στό Γολγοθᾶ καί Ἡ ἐπί τοῦ Σταυροῦ προσήλωση, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη (τ. συλλογή Ἑλ. Σταθάτου)[46] 27) Ἀπιστία Θωμᾶ, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη (τ. συλλογή Ἑλ. Σταθάτου)[47] 28) Προδοσία Ἰούδα, (ἀποδ.), Γεννάδειος Βιβλιοθήκη (τ. συλλογή Ἑλ. Σταθάτου)[48] 29) Γέννηση ΧΣ, συλλογή π. Μ. Δαπέργολα, Αἰξωνή, Ἀθήνα[49] 30) Εὐαγγελισμός ΘΚ, (ἀποδ.), μονύδριο π. Μ. Δαπέργολα, Αἰξωνή, Ἀθήνα[50] 31) Σταύρωση, συλλογή π. Δαπέργολα, Αἰξωνή, Ἀθήνα[51] 32) Εὐαγγελισμός ΘΚ, ἰδιωτική συλλογή, Ἀθήνα(;)[52] 33) Ἀλύπιος, συλλογή Μ. Καλλιγᾶ[53] 34) Γέννηση ΘΚ, Μουσεῖο Κανελλοπούλου, ἀρ. 328 (ὑπογραφή τῆς εἰκόνας πλαστή)[54] 35) ΘΚ Ρίζα Ἰεσσαί, Μουσεῖο Κανελλοπούλου (ἡ ὑπογραφή τῆς εἰκόνας ἀπεδείχθη πλαστή)[55] 36) Κοίμηση ΘΚ, συλλογή Γ. Καρούζου[56] 37-40) Τέσσερις εἰκόνες ἀπό τή ζωή τοῦ Ἰωσήφ: «Ὁ Βυθισμός τοῦ Ἰωσήφ ἐν τῷ λάκκῳ καί ἡ πρός τούς Ἰ-

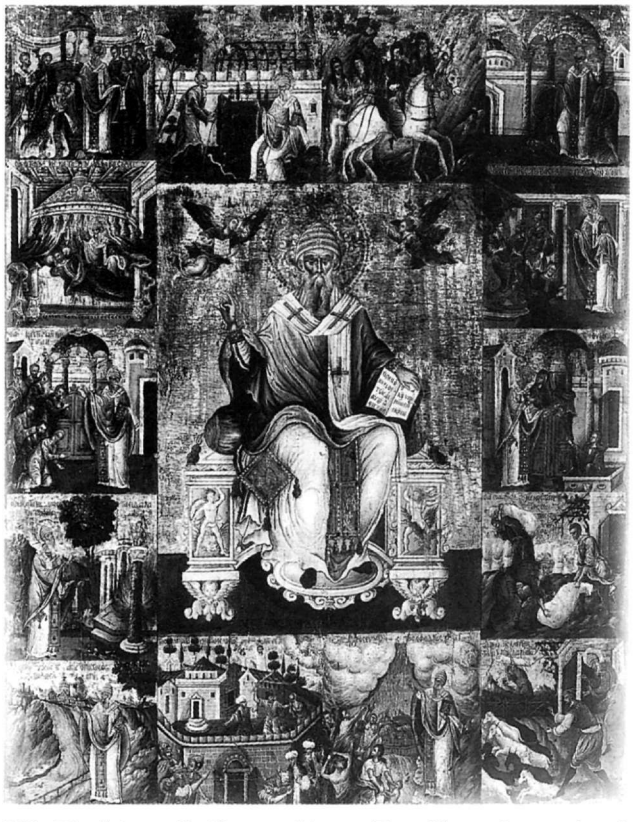

210. Πουλάκης Θεόδωρος, Ἅγιος Σπυρίδων μέ σκηνές, εἰκ. ἀρ. 24.

211. Πουλάκης Θεόδωρος, Εἰσόδια Θεοτόκου, εἰκ. ἀρ. 65.

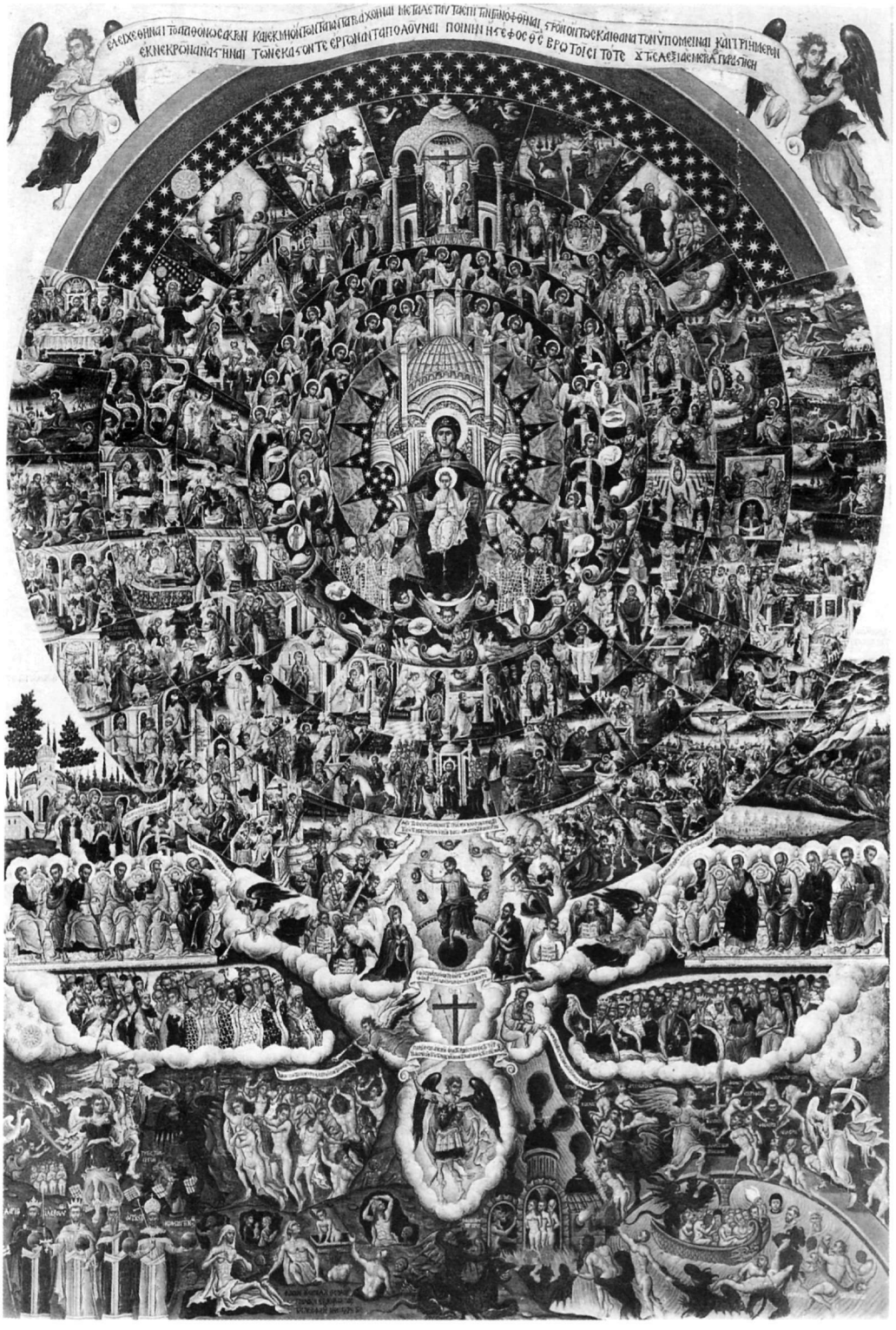

212. Πουλάκης Θεόδωρος, Ἐπί σοί χαίρει, Ἅγιοι Πάντες καί Δευτέρα Παρουσία, εἰκ. ἀρ. 22.

213. Πουλάκης Θεόδωρος, Ἡ ἀνατροφή τοῦ Χριστοῦ, εἰκ. ἀρ. 61.

σμαηλίτας ἀπόδοσις, Ἡ Συκοφαντία τῆς γυναικός τοῦ Πεντεφρῆ καί ἡ κρίσις αὐτοῦ, Ὁ Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ ἀπεμπολούμενος τῷ Πεντεφρῆ, Ὁ Ἰακώβ ὀδυρόμενος τόν θάνατον τοῦ Ἰωσήφ ὁρῶν τόν αἱματαβαφῆ χιτῶνα αὐτοῦ», συλλογή Καυταντζόγλου (ἀπό ἰταλικές συλλογές)[57] 41) Ἀνδρέας ὁ Πρωτόκλητος, τ. ἀρχαιοπωλεῖο Μαρτίνου[58] 42) Θεοδώρα, συλλογή Δ. Μελᾶ (τ. συλλογή Ἀλ. Χωρέμη ἀπό Κέρκυρα)[59] 43) Ἅγιοι Πάντες, συλλογή Δ. Μελᾶ (τ. συλλογή Ἀλ. Χωρέμη)[60] 44) Ἰω Πρόδρομος (ἀποδ.), Ἑστία Ν. Σμύρνης (τ. συλλογή Γ. Τσακύρογλου)[61] 45-48) Ἀπώλεια μάχης στό Γαί, Κατάληψη Ἱεριχοῦς, Τό μοίρασμα τῆς γῆς στίς φυλές τοῦ Ἰσραήλ, Νίκη τῶν Ἰσραηλιτῶν κατά τῶν πέντε βασιλέων, ἰδιοκτησία Μ. Νομικοῦ[62] (ἀποδ.) 49) Εὐαγγελισμός ΘΚ, συλλογή Μ. Παϊδούση[63] 50) Δίπτυχο μέ ΘΚ Κασσωπίτρα καί Θεολόγο, τ. συλλογή Ἑλ. Σταθάτου[64] 51-56) Ἕξι κόνες ἀπό τήν Παλαιά Διαθήκη (ἀποδ.): Κιβωτός τ Νῶε, Γέννηση Ἰσαάκ, Θυσία Ἰσαάκ, Ὁ Μωυσ στέλλεται ἐκ Θεοῦ πρός Φαραώ νά ἐλευθερώσει το Ἑβραίους, Ὁ Μωυσῆς διά δευτέραν φοράν εἶδε τ Πλάκας, Ἡ Σκηνή τοῦ Μαρτυρίου, συλλογή Ἀ Τσάτσου[65].

Ἁγιά Λάρισας: 57) Μέλλουσα Κρίση, ν. Ἀν στάσεως[66].

Αἴγινα: 58)Ἐπί σοί χαίρει, μονή Χρυσολεοντίσσ (Ἀνδρομονάστηρο)[67] 59) Κοίμηση ΘΚ, ν. Κοιμήσε Θεοτόκου (χαμένη)[68].

Ἄρτα: 60) Γρηγόριος μέ δώδεκα σκηνές βίου, ν. Ἁ γίας Σοφίας[69].

Βενετία, Museo Correr: 61) Ἡ ἀνατροφή τοῦ ΧC[70] 62) Ἀποστολή Γαβριήλ στή ΘΚ (ἀποδ.)[71] 63) Θυσία Ἀβραάμ (ἀποδ.)[72] 64) Σουναμίτις καί Δαβίδ (ἀποδ.)[73] Συλλογή Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου: 65) Εἰσόδια ΘΚ[74] 66) Ἐπιτάφιος Θρῆνος (ἀποδ.)[75] 67) Κιβωτός τοῦ Νῶε[76] 68) Νικόλαος[77] 69) Νικόλαος μέ σκηνές βίου (ἀποδ.)[78].

Ἑλβετία: 70) Οἱ τέσσερις ἱππότες τῆς Ἀποκαλύψεως (ἀποδ.), συλλογή S. Amberg[79].

Ζάκυνθος: 71) Ἀποτομή Κεφαλῆς Ἰωάννου Προδρόμου, μονή Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, Λαγκάδα[80].

Ἱσπανία: 72) Ἐπί σοί χαίρει, ἰδιωτική συλλογή[81].

Ἰωάννινα: 73) Δευτέρα Παρουσία, μονή Ἐλεούσης (ἄγνωστο ποῦ βρίσκεται σήμερα)[82] 74) Ἐπί σοί χαίρει (παραγγελία γιά τό ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου στό Ἀρχιμανδρειό Ἰωαννίνων)[83] 75) Ἰω Πρόδρομος μέ σκηνές βίου, Ἀρχαιολογικό Μουσεῖο Ἰωαννίνων[84] 76) Μέλλουσα Κρίσις, ν. Ταξιαρχῶν, χ. Γραμμένο[85].

Κάιρο: 77) Ναβουχοδονόσωρ, τ. συλλογή G. Bay[86].

Καστοριά: 78) Ἀποκάλυψη Ἰωάννη, ν. Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (Μητρόπολη)[87].

Κέρκυρα: 79) Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη, μονή Πλατυτέρας[88] 80) Γεώργιος[89] καί 81) Ἅγιοι Πάντες (χαμένη), μονή Θεοτόκου Παλιοκαστρίτσας[90] 82) ΘΚ, μονή

214. Πουλάκης Θεόδωρος, Κιβωτός τοῦ Νῶε, εἰκ. ἀρ. 67.

215. Πουλάκης Θεόδωρος, Ἅγιος Νικόλαος, εἰκ. ἀρ. 68.

Ἁγίων Θεοδώρων, Παλιόχωρα (χαμένη)[91] 83) ΘΚ Βρεφοκρατούσα Κασσωπίτρα καί ἡ θεραπεία τοῦ τυφλοῦ Στεφάνου, 1670 (ἀνάγνωση Π.Λ. Βοκοτόπουλος), ν. Θεοτόκου Κασσωπίτρας, χ. Κασσιόπη[92] 84) Νικόλαος (ἀποδ.), ν. Ἁγίου Λουκᾶ Γουβιῶν[93] 85) Νικόλαος μέ σκηνές βίου, μουσεῖο Ἀντιβουνιώτισσας[94] 86) Νικόλαος μέ σκηνές βίου, ν. Ἁγίου Νικολάου, χ. Βιρός[95] 87) Σκηνές βίου Προφήτη Ἠλία, ν. Προφήτη Ἠλία μέ εἰκόνα τοῦ ἀφιερωτῆ, χ. Ἄνω Κορακιάνα[96] 88) ΧΣ ἡ Ἄμπελος (ἀποδ.), ν. Ὑψηλῆς Θεοτόκου[97].

Κεφαλονιά: 89) Εὐαγγελισμός σέ δύο κομμάτια (ἀποδ.), ν. Θεοτόκου Εὐαγγελίστριας[98], Ἀργοστόλι 90-97) ΘΚ Ρίζα Ἰεσσαί, 1666, Ἰω Πρόδρομος μέ σκηνές βίου καί τέσσερα θωράκια τέμπλου: Ἀποτομή Ἰωάννου Προδρόμου, Βάτος, Κλίμακα Ἰακώβ, Τρεῖς παῖδες ἐν καμίνῳ, Κοίμηση ΘΚ, 1666, ΧΣ ἡ Ἄμπελος, 1666 (ἡ ὑπογραφή καί ἡ χρονολογία πού παραδίδει ὁ Κονόμος δέν διακρίνονται σήμερα), ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Μαντζαβινάτα[99] 98-101) Τέσσερα θωράκια: Ἀποκαθήλωση καί Ἐπιτάφιος Θρῆνος, Γολγοθᾶς καί ἐπί τοῦ Σταυροῦ προσήλωση, Προσευχή ἐν Γεθσημανῇ, Φραγγέλωση[100] καί Σταυρός ἐπιστέψεως τέμπλου (ἀποδ.), μονή Ἁγίου Ἀνδρέου, χ. Μηλαπιδιά[101] 102) Γενέσιο ΘΚ, ν. Γενεσίου τῆς Θεοτόκου Δελαπορτάτων[102] 103) Γέννηση Ἰωάννου Προδρόμου, συλλογή Χαροκόπου, Κοργιαλένειο Ἱστορικό καί Λαογραφικό Μουσεῖο[103] 104-106) Εἰσόδια ΘΚ[104], Κοίμηση Νικολάου (ἀποδ.)[105] καί Μαρτύριο Δημητρίου, ν. Ἁγίου Νικολάου[106], χ. Σουλλάροι 107) Ἐν Ἅδου σωματικῶς, 1666, μονή Ὑπαπαντῆς, χ. Βαρειά (χαμένη)[107] 108) Ἐπί σοί χαίρει, μονή Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου στά Κηπούρια[108].

Κίεβο: 109) Δευτέρα Παρουσία[109] 110) Ἐπί σοί χαίρει, συλλογή Hanenko[110].

Κύπρος: 111) Ἰω Θεολόγος μέ σκηνές βίου, 1672, καθεδρικός ν. Ἁγίου Ἰωάννη (Εὐαγγελιστοῦ) τοῦ Πίπη, Λευκωσία[111] 112) Εἰκόνες Δωδεκαόρτου, ν. Χρυσοπολίτισσας, Λάρνακα[112].

Λιβόρνο: 113) Ὀνούφριος ἔνθρονος (ἀποδ.)[113].

Λονδίνο: 114-116) Ἐνύπνιον Ἰωσήφ[114], ΘΚ Ρίζα Ἰεσσαί (ἐνυπ.)[115], ΧΣ καί Ἰω Πρόδρομος σέ παιδική ἡλικία, 1650, Sotheby's[116].

Μέτσοβο: 117) Ἀνδρέας[117] καί 118) Νικόλαος μέ σκηνές βίου, οἰκία Τοσίτσα[118] 119) Εὐαγγελισμός, μονή Ἁγίου Νικολάου (ἀπό δωρεά)[119].

Μόναχο: 120) Γεώργιος μέ σκηνές βίου, ἰδιωτική συλλογή[120].

Μυστρᾶς: 121) Ἰω Χρυσόστομος, μουσεῖο Μυστρᾶ[121].

Οὐγγαρία: 122) Σφαγή Νηπίων, Χριστιανικό Μουσεῖο, ἀρ. 56586, Esztergom[122].

Πάτμος: 123) Ἐπί σοί χαίρει, μονή Ἰωάννου Θεολόγου[123] 124) Ἐπί σοί χαίρει, (νέο ἀπόκτημα ἀπό δωρεά), μονή Ἰωάννου Θεολόγου[124] 125) Λείψανο ἁγίου Σπυρίδωνος, μονή Ζωοδόχου Πηγῆς[125].

Ρώμη: 126-129) Τέσσερις εἰκόνες μέ σκηνές ἀπό τή ζωή τοῦ Ἰωσήφ: Ἐνύπνιο Ἰωσήφ, Ἐξήγησις Ἐνυπνίου, Ὁ Ἰακώβ εὐλογεῖ τούς υἱούς τοῦ Ἰωσήφ, Προσκύνηση Ἰωσήφ, τ. συλλογή Sterbini[126].

Σαλαμίνα: 130) Σαράντα Μάρτυρες, μονή Φανερωμένης[127].

Σάμος: 131) Σταύρωση[128].

216. Πουλάκης Θεόδωρος, Ἐπί σοί χαίρει, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 74.

Σιάτιστα: 132) Ἀποκάλυψη Ἰωάννη, ν. Ἁγίας Παρασκευῆς (μητροπολιτικό μέγαρο)[129].
Σπλίτ, Κροατία: 133) Ἀνθίβολα εἰκόνας Δημητρίου μέ σκηνές βίου[130] 134) Ἀνθίβολα εἰκόνας Ἰω Θεολόγου μέ σκηνές βίου. Ὑπογραφές στά ἀνθίβολα[131] 135) Ἐπί σοί χαίρει, Ἐθνική Πινακοθήκη[132].
Στοκχόλμη: 136) Ἰω Πρόδρομος (ἀποδ.), Ἐθνικό Μουσεῖο[133].
Βηρυττός: 137) Σταύρωση, συλλογή Abou-Adal[134]. Στόν ζωγράφο ἀποδίδονται δύο εἰκόνες, τῶν ἁγίων Δημητρίου καί Θεοδώρου ἐφίππων στό Musée des Beaux-Arts τῆς Caen (Κατάλογος *Visages de l' icône*, Pavillon des Arts, Paris 1995, ἀρ. 27).
ΒΙΒΛ. Ξυγγόπουλος 1957, 248-256· Chatzidakis 1962, 143· Βοκοτόπουλος 1990, 126-127· Ρηγόπουλος 1979, 121-143, συνολική μελέτη καί Γ. Ρηγόπουλος, Ὁ Θεόδωρος Πουλάκης καί ὁ κύκλος τῆς Ἀποκάλυψης, *Ἀρχαιολογία καί Τέχνες* 56, 1995, 102-106.
ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΠΟΥΛΑΚΗ ΜΕ ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΠΟΥ ΘΕΩΡΟΥΜΕ ΠΛΑΣΤΗ:
1) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, Μουσεῖο Μπενάκη, ἀρ. 3007, Ἀθήνα, *χείρ Θεοδώρου Πουλάκη*[135] 2) Εἰρήνη, συλλογή Π. Μοδινοῦ, Παρίσι[136] 3) Εὐαγγελιστής Ἰωάννης, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ 1853/2758, Ἀθήνα (ὕποπτη κατά Μ.Χ.)[137] 4) ΘΚ Γλυκοφιλούσα, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ 71/ΒΜ 902, Ἀθήνα[138] 5) Κοίμηση ὁσίου Σάββα, ἰδιωτική συλλογή Ἀν. Ὀρλάνδου, τώρα στό Βυζαντινό Μουσεῖο, *χείρ Θεοδώρου Πουλάκη του κρητός*[139] 6) Οἱ δισμύριοι μάρτυρες τῆς Νικομηδείας, συλλογή Γ. Τσακύρογλου, Ἑστία Ν. Σμύρνης, *χείρ Θεοδώρου Πουλάκη* (κατά Μ.Χ. πλαστή)[140]· βλ. καί εἰκ. ἀρ. 34.

---

1. Βλ. παρακάτω σημ. 18, 19 **2.** Chatzidakis 1962, 143 **3.** Chatzidakis, *ὅ.π.* Ὁ Μέρτζιος (1939, 243) ἀναφέρει ὅτι ἡ βάπτιση τοῦ *Βίκτωρα, νόμιμου γιοῦ τοῦ Θεοδώρου Πουλάκη καί τῆς Εἰρήνης* ἔγινε τό 1649 **4.** Μέρτζιος, *ὅ.π.* **5.** Δρανδάκης 1976α, 206 **6.** Δρανδάκης, *ὅ.π.* **7.** Ρηγόπουλος 1979, XIII, σημ. 10 (κατά πληροφορία Ν. Δρανδάκη) **8.** Σταυροπούλου-Μακρῆ 1987, 7, σημ. 35. Ὡς ἀνάδοχος σέ βαπτίσεις πού ἔγιναν στήν Βενετία ἀναφέρεται, σύμφωνα μέ σημείωση τῆς Σοφίας Ἀντωνιάδη, κατά τά ἔτη 1650, 1651, 1654 καί 1655 **9.** Μέρτζιος 1939, 243, σημ. 5 (δημοσιεύει μόνο τήν πρώτη σειρά τοῦ ἐγγράφου)· Ρηγόπουλος 1979, XIII (δημοσιεύει μόνο τά ὀνόματα τῶν συμβαλλομένων) **10.** Σταυροπούλου-Μακρῆ 1987, 8, σημ. 37, 38 **11.** Κονόμος 1970α, 58 καί 1988, 78-79 (δούλεψε στό ναό τῆς Ὁδηγήτριας στή Ζάκυνθο)· Ρηγόπουλος 1979, XIV, σημ. 20 **12.** Σταυροπούλου-Μακρῆ 1987, 5 **13.** Σταυροπούλου-Μακρῆ 1987, 5-6 **14.** Σταυροπούλου 1987, 9 **15.** Μέρτζιος 1939, 243· Ρηγόπουλος 1979, XIII **16.** Δρανδάκης 1976α, 206-207· Ρηγόπουλος, *ὅ.π.* **17.** Σημείωση Σοφίας Ἀντωνιάδη, ἀπό τό Βιβλίο Βαπτίσεων τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητας Βενετίας **18.** Τσίτσας 1975, 31 **19.** Παπαδημητρίου 1938, 199· βλ. καί Ρηγόπουλος 1979, XIV **20.** Ρηγόπουλος 1979, 143-146 **21.** Σωτηρίου 1962, 37, ἀρ. 1669· Δρανδάκης 1962, 55-56, πίν. 16β· Ρηγόπουλος 1979, 162, ἀρ. 40 **22.** Σισιλιᾶνος 1935, 180· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 54, ἀρ. 360· Ξυγγόπουλος 1957, 251, πίν. 62.2·-Chatzidakis 1962, 158, σημ. 1· Ρηγόπουλος 1979, 167, ἀρ. 58 **23.** Σωτηρίου 1956, 21, ἀρ. 1518· Ξυγγόπουλος 1957, 249, σημ. 6· Ρηγόπουλος 1979, 76-77, 160-161, ἀρ. 33, πίν. 107 (δέν βρῆκε τή χρονολογία στήν εἰκόνα) **24.** Σωτηρίου 1962, 37, ἀρ. 1671· Ρηγόπουλος 1979, 166-167, ἀρ. 55, πίν. 139 **25.** Ρηγόπουλος 1979, 108-110, ἀρ. 68 **26.** Σωτηρίου 1932, 105, ἀρ. 271 **27.** Σισιλιᾶνος 1935, 181· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 71, ἀρ. 520· Ρηγόπουλος 1979, 168, ἀρ. 60 **28.** Σωτηρίου 1956, πίν. 22· Καλοκύρης 1972α, πίν. 292-293· Χατζηδάκης 1974α, 453· Ξυγγόπουλος 1957, 254· Ρηγόπουλος 1979, 89-97, 163, ἀρ. 42, πίν. 116, 117, 119, 121, 123· *Πύλες τοῦ Μυστηρίου*, ἀρ. 17 (Μ. Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου) **29.** Σισιλιᾶνος 1935, 179-180· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, ἀρ. 352· Ξυγγόπουλος 1957, πίν. 61.1· Ρηγόπουλος 1979, 159, ἀρ. 28. Πρόκειται γιά τήν εἰκόνα πού ἀνῆκε στή συλλογή Κολυβᾶ καί ὁ Ρηγόπουλος θεωρεῖ χαμένη (Ρηγόπουλος 1979, 178, ἀρ. 101) **30.** Σισιλιᾶνος 1935, 183· Σωτηρίου 1956, ἀρ. 2125· Ρηγόπουλος 1979, 166, ἀρ. 52 **31.** Ρηγόπουλος 1979, 110-111, 170, ἀρ. 67 **32.** Μ. Χατζηδάκης, *Βυζαντινό Μουσεῖο*, Ἐκδοτική Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 1975, εἰκ. 23· Ρηγόπουλος 1979, 170, ἀρ. 66 **33.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 72, ἀρ. 526· Ρηγόπουλος 1979, 162, ἀρ. 38 **34.** Σωτηρίου 1956, ἀρ. 383· Καλοκύρης 1972α, πίν. 186· Ρηγόπουλος 1979, 103-104, 165, ἀρ. 51, πίν. 138· *Arte y Culto despues de Bizancio*, ἀρ. 6 (M. Ajimastu-Potamianu) **35.** Chatzidakis 1962, 145· Λαζαρίδης 1976, 13 (καθαρισμός τῆς εἰκόνας)· Ρηγόπουλος 1979, 161-162, ἀρ. 36 **36.** Σισιλιᾶνος 1935, 180· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 53, ἀρ. 339· Ξυγγόπουλος 1957, πίν. 62.1· Ρηγόπουλος 1979, 151, ἀρ. 7 **37.** Vocotopoulos 1986β, ἀρ. 102, εἰκ. σελ. 154 **38.** Σισιλιᾶνος 1935, 180-181· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 67, ἀρ. 481· Ρηγόπουλος 1979, 155, ἀρ. 18 **39.** Σωτηρίου 1932, 105, ἀρ. 248 **40.** Σωτηρίου 1932, 105, ἀρ. 249 **41.** Ξυγγόπουλος 1936, ἀρ. 20, πίν. 16 (ἡ εἰκόνα ἔχει πλαστή ὑπογραφή τοῦ Ἐμμανουήλ Τζανφουρνάρη) **42.** Σισιλιᾶνος 1935, 181-182· Ξυγγόπουλος 1936, 53-56, ἀρ. 37, πίν. 26β-28· Δεληβορριᾶς 1980, 71 (="Ὑμνος τῆς Παναγίας, ἀρ. 3008)· Ρηγόπουλος 1979, 23-45, 153, ἀρ. 12, πίν. 38-39, 52, 53-54· Δρανδάκη 1993, 550-552, ἀρ. 201 **43.** Ξυγγόπουλος 1957, 256· Ρηγόπουλος 1979, 112-114, 172, ἀρ. 77, πίν. 143, 145· Δεληβορριᾶς 1980, 78 **44.** Σισιλιᾶνος 1935, 182-183· Ξυγγόπουλος 1936, ἀρ. 38, πίν. 29, εἰκ. 9· Kreidl-Papadopoulos 1970, 109, εἰκ. 87· Ρηγόπουλος 1979, 154, ἀρ. 13· Gouma-Peterson 1988, 61, εἰκ. IV.13 **45.** Ρηγόπουλος 1979, 97-101, 160, ἀρ. 32, πίν. 126-127 **46.** Σισιλιᾶνος 1935, 183· Ξυγγόπουλος 1951, 15-16, ἀρ. 13, πίν. 13· Ρηγόπουλος 1979, 162, ἀρ. 37 **47.** Xyngopoulos 1971, 117, εἰκ. 41 **48.** Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.*· Ξυγγόπουλος 1951, ἀρ. 14, πίν. 13· Ρηγόπουλος 1979, 169-170, ἀρ. 64 **49.** Ρηγόπουλος 1979, 154, ἀρ. 15 (κατά πληροφορία τοῦ κατόχου ἡ εἰκόνα προέρχεται ἀπό τήν Κέρκυρα, ἀπό τόν κατεστραμμένο ναό τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Ἀλεπού τοῦ Σπ. Καποδίστρια καί ἀποτελοῦσε μέρος Δωδεκαόρτου) **50.** Ρηγόπουλος 1979, 155, ἀρ. 16 **51.** Ρηγόπουλος 1979, 155, ἀρ. 17 **52.** Βοκοτόπουλος 1986β, 138-139, πίν. 16.1 **53.** Ρηγόπουλος 1979, 170-171, ἀρ. 69 **54.** Ρηγόπουλος 1979, 173, ἀρ. 78, πίν. 157 (δέν τό θεωρεί ἔργο τοῦ Πουλάκη)· Μπρούσκαρη 1985, 167 **55.** *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 303, λῆμμα Θεόδωρος (3) **56.** Ρηγόπουλος 1979, 75,

217. Πουλάκης Θεόδωρος, Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη, εἰκ. ἀρ. 79.

159, ἀρ. 29, πίν. 106 **57.** Muñoz 1906, 48, πίν. 26-29· Σισιλιᾶνος 1935, 179· Ξυγγόπουλος 1957, 250, πίν. 61.2· Ρηγόπουλος 1979, 9-14, 152, ἀρ. 10, πίν. 12, 14, 18, 22 **58.** Σημ. Μ.Χ. 1951 **59.** Σισιλιᾶνος 1935, 184· Ρηγόπουλος 1979, 168, ἀρ. 61, πίν. 163 **60.** Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.*· Ρηγόπουλος 1979, 164, ἀρ. 46 (διατηρεῖ ἐπιφυλάξεις γιά τή γνησιότητα τῆς ὑπογραφῆς καί τήν ἀπόδοση στόν Πουλάκη) **61.** Ρηγόπουλος 1979, 172, ἀρ. 73 (ἔχει ὑπογραφή *χείρ Θεοδώρου*, τό θεωρεῖ ἔργο πιθανό καί ἀμφισβητούμενο)· Καρακατσάνη 1980, 79-80, εἰκ. 115 **62.** Ρηγόπουλος 1979, 3-7, 169, ἀρ. 63, πίν. 5-9 **63.** Ρηγόπουλος 1979, 165, ἀρ. 48, πίν. 128· Βοκοτόπουλος 1986β, 138 **64.** Σισιλιᾶνος 1935, 183· Ρηγόπουλος 1979, 177, ἀρ. 96 **65.** Δρανδάκης 1976α, 205-226, πίν. Ε΄-ΚΑ΄, εἰκ. 1-22· Ρηγόπουλος 1979, 169, ἀρ. 63α **66.** Ρηγόπουλος 1979, 166, ἀρ. 53, πίν. 115 **67.** Λαμπάκης 1904, 65· Σισιλιᾶνος 1935, 178· Ρηγόπουλος 1979, 163, ἀρ. 41 **68.** Ρηγόπουλος 1979, 177, ἀρ. 100 **69.** Chatzidakis 1962, 143, σημ. 6· Ρηγόπουλος 1979, 18-21, 154, ἀρ. 14, πίν. 26-28 **70.** Mariacher 1957, 196, ἀρ. 1113· Ρηγόπουλος 1979, 152, ἀρ. 9, πίν. 1 **71.** Mariacher 1957, 196-197, ἀρ. 533· Ρηγόπουλος 1979, 169, ἀρ. 62, πίν. 3 **72.** Mariacher 1957, 197-198· Ρηγόπουλος 1979, 172, ἀρ. 75 **73.** Mariacher 1957, 198· Ρηγόπουλος 1979, 172, ἀρ. 76 **74.** Chatzidakis 1962, ἀρ. 124, πίν. 69· Ρηγόπουλος 1979, 160, ἀρ. 31 **75.** Chatzidakis 1962, 158, πίν. 68· Ρηγόπουλος 1979, 170, ἀρ. 65 καί 171, ἀρ. 72 **76.** Chatzidakis 1962, ἀρ. 125, πίν. 68· Ρηγόπουλος 1979, 160, ἀρ. 30 **77.** Chatzidakis 1962, ἀρ. 126, πίν. 69· Ρηγόπουλος 1979, 167, ἀρ. 57 **78.** Chatzidakis 1962, ἀρ. 127· Ρηγόπουλος 1979, 171, ἀρ. 71 **79.** Ρηγόπουλος 1979, 171, ἀρ. 70, πίν. 94. Ὁ συγγραφέας εἶχε τήν πληροφορία ἀπό τόν Amberg ὅτι ἡ εἰκόνα ἀγοράσθηκε στήν Κωνσταντινούπολη. Τή χρονολογία, πού δίνει ὁ συγγραφέας στήν εἰκόνα, 1625 (βλ. Ρηγόπουλος, *ὅ.π.*) ὁ Πουλάκης θά ἦταν σέ παιδική ἡλικία. Ἡ ἴδια εἰκόνα δημοσιεύθηκε καί ἀπό τόν Skrobucha (1971, 121-125, ἡ εἰκόνα στή σελ. 121) **80.** Quinn 1902, 596· Chatzidakis 1962, 87, σημ. 3· Κονόμος 1988, 79, εἰκ. 40· Ρηγόπουλος 1979, 161, ἀρ. 34 **81.** Ἡ εἰκόνα εἶναι ὑπογεγραμμένη· Χατζηδάκης 1977α, 107, σημ. 3· Βοκοτόπουλος 1990, 127, σημ. 7 **82.** Ξυγγόπουλος 1926β, 145-146· Σωτηρίου 1931, 9· Σισιλιᾶνος 1935, 178· Δάκαρης 1959, 30· Ρηγόπουλος 1979, 158-159, ἀρ. 27 καί 176, ἀρ. 95 **83.** Ρηγόπουλος 1979, 149, ἀρ. 1· Τσιγαρίδας 1972, 180-186, πίν. 48-50· Κωνσταντίου 1988, χ. σελ. **84.** Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1971, 338, πίν. 318 (λεπτομέρεια)· Ρηγόπουλος 1979, 70-74, 158, ἀρ. 26, πίν. 100, 101, 102, 104· Κεφαλλωνίτου-Κωνστάντιου 1986, ἀρ. 170, εἰκ. **85.** Σωτηρίου 1931, 9· Μέρτζιος 1939, 243· Χατζηνικολάου 1966, 296· Ρηγόπουλος 1979, 77-78, 158-159, ἀρ. 27, πίν. 109-114· Τσιγαρίδας 1972, 189, σημ. 35 **86.** *Collection Bay*, ἀρ. 186. Ἄγνωστη ἡ τύχη τῆς εἰκόνας. Ἡ ὑπογραφή *Theodoros Ipolai* ἀναγράφεται στόν κατάλογο τῆς συλλογῆς, πιθανῶς κακῶς μεταγραμμένη **87.** Τσαμίσης 1949, 144-145· Ρηγόπουλος 1979, 157, ἀρ. 22, πίν. 87, 95 **88.** Σισιλιᾶνος 1935, 177· Παπαδημητρίου 1938, 199· Ρηγόπουλος 1979, 57-66, 156, ἀρ. 20, πίν. 86, 89, 92· Βοκοτόπουλος 1990, 129-131, ἀρ. 89, εἰκ. 249, 344Α΄ (ἡ εἰκόνα δέν ἔχει χρονολογία, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ Ρηγόπουλος)· *Περίπλους τῶν Εἰκόνων*, ἀρ. 41 (Δ. Κωνστάντιος) **89.** Ρηγόπουλος 1979, 45-46, 156, ἀρ. 19, πίν. 71· Βοκοτόπουλος 1990, 133, ἀρ. 91, εἰκ. 247-248, 344Γ΄ (ἡ εἰκόνα δέν ἔχει χρονολογία, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ Ρηγόπουλος (Ρηγόπουλος 1979, 156)· *Βυζαντινή καί Μεταβυζαντινή Τέχνη στήν Κέρκυρα* 142 (Π. Βοκοτόπουλος) **90.** Ρηγόπουλος 1979, 178, ἀρ. 104 **91.** Ρηγόπουλος 1979, 178, ἀρ. 102 **92.** Παπαδημητρίου 1938, 196, εἰκ. 1-2· Ξυγγόπουλος 1938, 201-206 καί 1957, 248-249· Ρηγόπουλος 1979, 145-146, 150-151, ἀρ. 6· Βοκοτόπουλος 1988α, 31-32, εἰκ. 1 καί 1990, 127, ἀρ. 87, εἰκ. 239, 240· *Περίπλους τῶν Εἰκόνων*, ἀρ. 24 (Στ. Χονδρογιάννης)· *Βυζαντινή καί Μεταβυζαντινή Τέχνη στήν Κέρκυρα* 140 (Π. Βοκοτόπουλος) **93.** Βοκοτόπουλος 1990, 129, σημ. 10 **94.** Παπαδημητρίου 1934-36, 79-80, εἰκ. 11-12 καί 1937, 291-292, εἰκ. 11-12· Ξυγγόπουλος 1936, 80, εἰκ. 11 καί 1957, 255· Ρηγόπουλος 1979, 157-158, ἀρ. 25· Βοκοτόπουλος 1990, 128-129, ἀρ. 88, εἰκ. 241-243, 344Β· *Βυζαντινή καί Μεταβυζαντινή Τέχνη στήν Κέρκυρα* 143 (Π. Βοκοτόπουλος) **95.** Βοκοτόπουλος 1990, 127, σημ. 7, εἰκ. 338 **96.** Παπαδημητρίου 1938, 199-200, εἰκ. 1-2· Ρηγόπουλος 1979, 21-23, 126-128, 152-153, ἀρ. 11, πίν. 30, 32-37· Βοκοτόπουλος 1984, 39-40, εἰκ. 26· Vocotopoulos 1986β, 153-154, ἀρ. 102 καί 1990, 131-133, ἀρ. 90, εἰκ. 244-246 (ἡ εἰκόνα δέν ἔχει χρονολογία, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ Ρηγόπουλος, *ὅ.π.*). Συντήρηση τῆς εἰκόνας στό Βυζαντινό Μουσεῖο (βλ. Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1990, 5, πίν. 13β, 14 **97.** Βοκοτόπουλος 1990, 134, ἀρ. 92, εἰκ. 250-253· *Περίπλους τῶν Εἰκόνων*, ἀρ. 42 (Ἁσ. Καρδάση)· *Βυζαντινή καί Μεταβυζαντινή Τέχνη στήν Κέρκυρα* 141 (Π. Βοκοτόπουλος) **98.** *Κεφαλονιά 1989*, ἀρ. 85 (ἡ δεύτερη εἰκόνα μέ τόν Ἄγγελο τοῦ Εὐαγγελισμοῦ σωζόταν πρίν τό σεισμό τοῦ 1953 **99.** Τσιτσέλης 1904, 554· Κονόμος 1966β, 16, πίν. 36-42 (ἀποδίδει καί τά θωράκια τοῦ τέμπλου)· Ρηγόπουλος 1979, 46-55, 149-150, ἀρ. 2-5, πίν. 72-82 (Ὁ Ρηγόπουλος 1979, 114-116, 173, ἀρ. 80, πίν. 146, 148, 150, δέν θεωρεῖ τά θωράκια ἔργα τοῦ Πουλάκη)· *Κεφαλονιά 1994*, ἀρ. 177-182 **100.** Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1971α, 362, πίν. 345· Ρηγόπουλος 1979, 161, ἀρ. 35α, β, πίν. 58, 67· *Κεφαλονιά 1989*, ἀρ. 231-235 **101.** *Κεφαλονιά 1989*, ἀρ. 218 **102.** Βοκοτόπουλος 1986β, 139-140, πίν. 16.2, 17.1-2. Διατηρεῖ ἐπιφυλάξεις γιά τή γνησιότητα τῆς ὑπογραφῆς, ἐνῶ δέχεται ὅτι ἡ εἰκόνα ἔχει ὅλα τά χαρακτηριστικά τῆς τέχνης τοῦ Πουλάκη **103.** *Κεφαλονιά 1989*, 23, ἀρ. 57 **104.** Ρηγόπουλος 1979, 157, ἀρ. 24, πίν. 132, 133, 134· Κονόμος 1966β, 16 **105.** Κονόμος 1966β, 16, πίν. 43· Ρηγόπουλος 1979, 176, ἀρ. 94 **106.** Ρηγόπουλος 1979, 55-57, 157, ἀρ. 23, πίν. 83-85· *Κεφαλονιά 1994*, ἀρ. 112-114, 120-122 **107.** Κονόμος, 1966β· Ρηγόπουλος 1979, 177, ἀρ. 97 **108.** Κονόμος 1966β, 16· Ρηγόπουλος 1979, 163, ἀρ. 43, πίν. 137. Στήν πίσω πλευρά τῆς εἰκόνας ὑπάρχει ἐπιγραφή, ἡ ὁποία μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἡ εἰκόνα ζωγραφίστηκε στή Βενετία. Δυστυχῶς τό τελευταῖο γράμμα τῆς χρονολογίας δέν διακρίνεται. Ὁ Κονόμος (*ὅ.π.*) διάβασε αχμ (=1640) καί ὁ Ρηγόπουλος αχ (=1690)· βλ. καί Βοκοτόπουλος 1990, 126, σημ. 5· *Κεφαλονιά 1994*, ἀρ. 235-239 **109.** *Kiev. Gosudarstvenij Musej zapadnago ivostochnogo iskusstva*, Μόσχα 1961, 24-25, ἀρ. 9 **110.** *Kiev. Gosudarstvenij Musej zapadnago ivostochnogo iskusstva*, Μόσχα 1961, 24-25, ἀρ. 8· Χατζηδάκης 1977α, 172, σημ. 6 **111.** Σύμφωνα μέ ἐπιγραφή, ἡ εἰκόνα *γέγονεν ἐν τῇ κλεινῇ Βενετίᾳ* καί προοριζόταν γιά τήν *σεβασμίαν μονήν τήν ἐπιλεγομένην Πίπη ἐν τῇ περιφήμῳ Κύπρῳ εἰς Λευκουσίαν*· Σωτηρίου 1935, πίν. 130α· Ξυγγόπουλος 1960-61, 98, πίν. 46· Ξυγγόπουλος 1962-63, 75-80, πίν. 24.3, 25· Παπαγεωργίου 1976, 398 καί 1991, 111, 208· Ρηγόπουλος 1979, 67-69, 151-152, ἀρ. 8, πίν. 97· Stylianou, *Cyprus* 499 **112.** Παπαγεωργίου 1991, 112 **113.** Museo Civico 1978, 76, ἀρ. 29 **114.** Sotheby's, Ἰούνιος 1982, 28 **115.** *Art and Action. The year at Sotheby's 1980-81*, icons 351· *Sotheby's Catalogue of fine Icons*, 15th June 1981, 22-23, ἀρ. 60 **116.** *Sotheby's*, Ἀπρίλιος 1990, ἀρ. 270 **117.** Ρηγόπουλος 1979, 101-102, 165, ἀρ. 49, πίν. 130-131 **118.** Ρηγόπουλος 1979, 165, ἀρ. 50 **119.** Ἡ εἰκόνα πρέπει νά χρονολογηθεῖ μετά τό 1678, ἔτος πού ζωγραφίστηκε τό πιθανό πρότυπό της: ἡ εἰκόνα τοῦ Τζάνε στή μονή Παλιουρῆς· Ρηγόπουλος 1979, 164-165, ἀρ. 47, πίν. 129· Κοκόλης 1985, 39-40, εἰκ. 12γ· Βοκοτόπουλος 1986β, 139 **120.** Rothe-

218. Πουλάκης Θεόδωρος, ΘΚ Βρεφοκρατούσα Κασσωπίτρα καί ἡ θεραπεία τοῦ τυφλοῦ Στεφάνου, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 83.

mund 1966, εἰκ. ἔναντι σελ. 73· Ρηγόπουλος 1979, 104-108, 167, ἀρ. 56 **121.** Δρανδάκης 1962, 148, σημ. 2, πίν. 67· Ρηγόπουλος 1979, 166, ἀρ. 54 **122.** Ruzsa Gyorgy, *A kereszteny museum Ikonjai, Esztergom* 1978, ἀρ. 29· Lechner 1993, 227, ἀρ. 29, πίν. 16 **123.** Χατζηδάκης 1977α, ἀρ. 149, πίν. 70, 71· Ρηγόπουλος 1979, 164, ἀρ. 44 **124.** Χατζηδάκης 1986α, 168-169, ἀρ. 171· συντήρηση στό Βυζαντινό Μουσεῖο, βλ. Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1990, 7, πίν. 19α **125.** Χατζηδάκης 1977α, ἀρ. 150, πίν. 188· Ρηγόπουλος 1979, 168, ἀρ. 62 **126.** Muñoz 1906, 48, εἰκ. 26-29· Σισιλιᾶνος 1935, 178-179· Ξυγγόπουλος 1938, 201-206 καί 1957, 250-251, 253-254, πίν. 61.2· Ρηγόπουλος 1979, 7-9, 14-17, 152, ἀρ. 10, πίν. 10α, 23, 25 **127.** Σισιλιᾶνος 1935, 178· Ρηγόπουλος 1979, 162, ἀρ. 39 **128.** Ρηγόπουλος 1979, 155, ἀρ. 18α **129.** Ξυγγόπουλος 1938, 206, εἰκ. 3γ· Μέρτζιος 1939, 243, σημ. 2: ἀναφέρει ὅτι: *Ὀκτώ φορηταί εἰκόνες εὑρίσκονται ἐν Σιατίστῃ*· Ρηγόπουλος 1979, 156, ἀρ. 21, πίν. 88, 90. Σύμφωνα μέ πληροφορία τοῦ χειρογράφου "Ἑρμηνεία τῶν ἁγίων εἰκόνων" πού ἀντέγραψε ὁ ζωγράφος Παγώνης, ὁ Πουλάκης ἐργάσθηκε στό ναό τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς στή Σιάτιστα τό 1677 (Βαρσαμίδης 1990, 46) **130.** Ξυγγόπουλος 1962-63, 80, 85, πίν. 26-32· Ρηγόπουλος 1979, 177, ἀρ. 99 **131.** Ξυγγόπουλος 1962-63, 75-80, πίν. 22-25· Ρηγόπουλος 1979, 177, ἀρ. 98 **132.** Mirković 1955, 325· Ρηγόπουλος 1979, 164, ἀρ. 45, πίν. 136 **133.** Σημ. Μ.Χ. **134.** Σημ. Μ.Χ. **135.** Ξυγγόπουλος 1936, ἀρ. 36, πίν. 26α· Ρηγόπουλος 1979, 168, ἀρ. 59· Δεληβορριᾶς 1980, 78 **136.** Σημ. Μ.Χ. **137.** Ρηγόπουλος 1979, 175, ἀρ. 84, πίν. 159 (συμφωνεῖ γιά τήν πλαστότητα τῆς ὑπογραφῆς) **138.** Σημ. Μ.Χ. **139.** Chatzidakis 1974β, 191, σημ. 75· Ὀρλάνδος 1978, 681, VI.2, εἰκ. 19· Ρηγόπουλος 1979, 117-118, 173, ἀρ. 79, πίν. 152· *Ἔκθεση 1984*, 40-41, εἰκ. 27 **140.** Ρηγόπουλος 1979, 172, ἀρ. 74 (τό θεωρεῖ ἔργο πιθανό καί ἀμφισβητούμενο)· Καρακατσάνη 1980, 80, εἰκ. 116.

Πουλάκης Ἰωάννης 1687-1689

ΠΑΤΡ. Μιχαήλ.

ΥΠΟΓΡ. *ὁ γράψας ταπεινός Ἰωάννης τοῦ Μιχαήλ τοῦ Πουλάκη υἱοῦ Κωνσταντίνου* (εἰκ. 1).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ Ζωοδόχος Πηγή, 1689, ν. Παναγίας, χ. Τσαγκαράδα[1] καί 2) Νικόλαος, ν. Ἁγίου Νικολάου, Ζαγορά, Πήλιο[2].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Παναγίας, 1687, χ. Τσαγκαράδα, Πήλιο[3].

---

1. Κουρκουτίδου 1968, 273 **2.** Κωνσταντινίδης 1960, 161 **3.** Γιαννόπουλος 1926β, 579.

Πουλστοϊνός(;) Μιχαήλ 1690

ΠΑΤΡ. Κωνσταντίνος.

ΥΠΟΓΡ. *ὁ γράψας ταπηνός Θεω του Μιχαήλ τοῦ Πουλστοϊνου(;) τοῦ Κωνσταντίνου.*

ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ, 1690, ν. Ἁγίου Ἰωάννη στό "Καστρί", Σκόπελος[1].

1. Σάμψων 1974, 103.

Πουνιαλέτος βλ. *Βλαστός Ἰωάννης*

Πρατζάλης Νικόλαος 17ος αἰ.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *Νικολάου ἱερέως τοῦ Πρατζάλη.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἅγιοι Παντελεήμων, Κοσμᾶς καί Δαμιανός, 17ος αἰ., Sotheby's 1996, Λονδίνο[1].

1. Κατάλογος Sotheby's, *The Russians Sails*, 19.12.1996, ἀρ. 14, σελ. 13.

Πρατικός Γεώργιος 1801

ΚΑΤΑΓ. Σίφνος.
ΥΠΟΓΡ. *ιπο χειρως Πρατηκου Νικολάου καί Γεωργίου τῶν αὐταδέλφων (Σ)ιφνέον.*
ΣΥΝΕΡΓ. Πρατικός Νικόλαος (1), ἀδελφός του.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Καθολικό μονῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, 1801, χ. Σοφικό, Κορινθία[1].

1. Ὀρλάνδος 1935, 66.

Πρατικός Νικόλαος (1) 1801

ΚΑΤΑΓ. Σίφνος.
ΥΠΟΓΡ. *ιπο χειρως Πρατηκου Νικολάου καί Γεωργίου τῶν αὐταδέλφων (Σ)ιφνέον.*
ΣΥΝΕΡΓ. Γεώργιος Πρατικός, ἀδελφός του.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Καθολικό μονῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, 1801, χ. Σοφικό, Κορινθία[1].

1. Ὀρλάνδος 1935, 66.

Πρατικός Νικόλαος (2) 1821-1831

ΚΑΤΑΓ. Σίφνος.
ΙΔΙΟΤ. Εἰκονογράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νικολάου Πρατικοῦ.*
ΒΙΟΓΡ. Ἴσως ταυτίζεται μέ τόν προηγούμενο ζωγράφο. Δημογέροντας τῆς κοινότητας Ἐξαμπέλων-Καταβατῆς Σίφνου, ὑπῆρξε δραστήριο μέλος τῆς Ἐπανάστασης. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους τό 1825 ἐνεπλάκη σέ μία νομική ὑπόθεση μέ τόν σίφνιο τυπογράφο Ἀγγελή Ἀχλυμπάρη[1]. Τό 1830, ὅταν ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας θέλησε νά ἀφιερώσει *εἰς τόν ἐν Ἀνδρούσῃ ἱερόν ναόν τῆς Ἁγίας Μαρίνης ἔξ ἁγίας εἰκόνας, τοῦ Πατρός ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, τοῦ Προδρόμου, τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καί τῆς Ἁγίας Μαρίνης*, ἀνέθεσε στόν Ὑπουργό Παιδείας Νικόλαο Χρυσόγελο νά βρεῖ τόν κατάλληλο ἁγιογράφο. Ὁ Χρυσόγελος *ἔκρινε δέον νά ἐμπιστευθεῖ ὡς ἄξιον εἰκονογράφον* τόν συμπολίτη του Νικόλαο Πρατικό, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τό ἔργο καί ὑπέγραψε στίς 10 Ἰουλίου 1831 σχετικό συμφωνητικό *διά φοίνικας τετρακοσίους ὀγδοήκοντα, Νούμ. 480*[2].
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Ὁδηγήτρια, 1821, ν. Ταξιαρχῶν, Βαθύ, Σίφνος[3].

1. Συμεωνίδης 1991, 121-123 2. Συμεωνίδης 1967, 100 3. Συμεωνίδης 1967, 95.

Πρέβε(έ)λης Ἀλεβίζος μέσα 18ου αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *Ἀλεβίζου Πρεβέλη ἱερέως.*
ΕΙΚΟΝΑ Εἰκόνα στό ἐξωκκλήσιο *τοῦ Συριάτη*, μέσα 18ου αἰ., περιοχή χ. Ἄρδακτος, Ρέθυμνο[1].

1. Πρεβελάκης 1938, 269.

Πρέβελης Μιχαήλ 1750

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μιχαήλ Πρέβελη.*
ΕΙΚΟΝΕΣ Μονή Πρέβελη, Ρέθυμνο: 1) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς καί σκηνές Πάθους, 1750[1] 2) Ἀποκάλυψη Ἰωάννη (ἀποδ.) 3) Δημιουργία τοῦ Κόσμου (ἀποδ.) 4) Κοίμηση τοῦ Μωυσῆ (ἀποδ.) 5) Ρίζα Ἰεσσαί (ἀποδ.· σώζεται τμῆμα τῆς εἰκόνας) 6) Συνάντηση Ἀβραάμ καί Μελχισεδέκ (ἀποδ.) 7) Γοβδελαᾶς (ἀποδ.) 8) Παντελεήμων (ἀποδ.) καί 9) Ἰω Θεολόγος (ἀποδ.)[2].

1. Πρεβελάκης 1938, 263· Ψιλάκης 1993, 387-388, εἰκ. 352· Ἀνδριανάκης 1996, 93-98 2. Ἀνδριανάκης 1996, 98-105.

Πριμικήρης Μανέας 1531
(Primiciri Manea)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor, magister.
ΒΙΟΓΡ. Σέ νοταριακό ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας

τῆς 15ης Νοεμβρίου 1531, ὁ ζωγράφος ἀναφέρεται ὡς πληρεξούσιος γιά χρηματική ὑπόθεση στό Ἡράκλειο[1]. Μαρτυρίες τοῦ 1517 καί τοῦ 1541 ἀναφέρουν τόν Μανέα Πριμικήρη, χωρίς ὅμως νά εἶναι βέβαιο ὅτι πρόκειται γιά τό ζωγράφο[2].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 349-350, ἀρ. 67 **2.** Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.* καί 1977, 162-163, ἀρ. 4.

Πρι(η)νοκοκᾶς Γιαννᾶς(;) 1512

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, μαΐστρος.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται σέ ἔγγραφο τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Κέρκυρας τό 1512[1].

1. Κόλλας 1996, 144 (διαβάζει *μαστρώ Κανάν τόν Πρηνοκοκάν Ζωγράφον*).

Πρινοκοκᾶς (Περνόκοκας) Δανιήλ 1547
†πρίν ἀπό τό Δεκ. 1577

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.
ΠΑΤΡ. Γιαννᾶς.
ΙΔΙΟΤ. Ἁγιογράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ πληροφορίες ἐγγράφων τοῦ Ἀρχείου τῆς Κέρκυρας, ἦταν ἕνα ἀπό τά τρία παιδιά τοῦ μαΐστρο Γιαννᾶ Πρινοκοκᾶ, νυμφευμένος μέ τή Λουτζία καί εἶχε ἕνα γιό. Διέθετε ἀξιόλογη κτηματική περιουσία στήν περιοχή τῆς Ἄφρας στήν Κέρκυρα, οἰκία στή Σπιανάδα καί ἕνα μικρό ἐργαστήριο. Μνημονεύεται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις κατά τό διάστημα 1547-1577. Στίς 29 Σεπτεμβρίου 1577 παρευρίσκετο ὡς μάρτυρας μέ τό ζωγράφο Ἠλία Μαυροκέφαλο* καί ἀναφέρεται: *ὁπόμαρτυρίας μαστρο Ιλίου Μαυροκαίφαλου καί μαστρο Δανηήλου Προινοκοκά ἁγιογράφων*. Ὁ ἴδιος ὑπογράφει σέ ἔγγραφο ἰδιοχείρως ὡς *Περνόκοκας*. Σύμφωνα μέ τή διαθήκη τῆς γυναίκας του, εἶχε πεθάνει πρίν ἀπό τίς 22 Δεκεμβρίου 1577[1].

1. Καζανάκη 1988, 297-298.

Προβατᾶς Παῦλος 1429-1460/61
(Provata Paolo)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΥΠΟΓΡ. *ἠστορήθη δέ δηά χηρός ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτολοῦ Παῦλο τοῦ Προβατᾶ.*
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας, τό 1429 κατοικοῦσε στό χωριό Πρινές Ρεθύμνου[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Γεωργίου (κατεστραμένος ἀπό βομβαρδισμό), χ. Ἀλικιανός, Χανιά[2].

1. Cattapan 1972, 205, ἀρ. 60 **2.** Gerola 1905-32, II, 309 καί IV, 420, ἀρ. 4· Χατζηδάκης 1952, 75, ἀρ. 30· Gerola-Λασσιθιωτάκης 1961, 114-115, ἀρ. 51· Velmans 1977, 247.

Προβατόπουλος Γεώργιος 1488-1497
(Provatopulo Giorgio)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΥΠΟΓΡ. *διά χιρός ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτολοῦ Γεωργίου τοῦ Π(ρο)βατοπούλου* (τοιχ. 1), *διά χιρός ἐμοῦ Γεόργη τοῦ Προβατοπούλου* (τοιχ. 3).
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, κατά τό διάστημα 1488-1497 κατοικοῦσε στό χωριό Καμπανός Σελίνου Χανίων[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Κ ρ ή τ η: 1) ν. Ἁγίου Γεωργίου, 1488, χ. Κουστογέρακο, Χανιά[2] 2) ν. Ἁγίου Γεωργίου, 1497, χ. Κάτω Φλώρια, Χανιά[3] 3) ν. Ἁγίου Ὀνουφρίου, χ. Καμπανός, Χανιά[4].
ΒΙΒΛ. Μαδεράκης Στ., Γεώργιος Προβατόπουλος, ἕνας κρητικός λαϊκός ἁγιογράφος τοῦ 15ου αἰώνα, *Ὕδωρ ἐκ Πέτρας*, VII-VIII, 1982-84, 227-252 καί IX-XI, 1985-90, 237-279.

1. Cattapan 1972, 208, ἀρ. 114 **2.** Gerola 1905-32, IV, 470-471, ἀρ. 54· Gerola-Λασσιθιωτάκης 1961, ἀρ. 201· Λασσιθιωτάκης 1970, 379-381, ἀρ. 120, εἰκ. 373-378 **3.** Gerola 1905-32, II, 310 καί IV, 449· Gerola-Λασσιθιωτάκης 1961, 37, ἀρ. 138· Λασσιθιωτάκης 1970, 185-186, ἀρ. 81, εἰκ. 240-241 **4.** Gerola 1905-32, II, 310 καί IV, 468, ἀρ. 49· Gerola-Λασσιθιωτάκης 1961, 44, ἀρ. 185· Λασσιθιωτάκης 1970, 364-365, ἀρ. 113 (σώζονται ὑπολείμματα τοιχογραφιῶν).

Προκόπης Νικόλαος ἀρχές 19ου αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΒΙΟΓΡ. Ἔδρασε στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα[1].

1. Ζώης 1963, 548.

Πρόκος Ἀγάπιος βλ. *Δευτερεύων Σίφνου*

Πρόπουτος Ἰωάννης 17ος-18ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἰωάννου Πρόπουτου.*

219. Πρόπουτος Ἰωάννης, Ἅγιος Νικόλαος μέ σκηνές βίου, λεπτομέρεια, εἰκ.

ΕΙΚΟΝΑ Νικόλαος μέ σκηνές βίου (ἀντιγραφή εἰκόνας τοῦ Θεοδώρου Πουλάκη*), 17ος-18ος αἰ., συλλογή Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου, Βενετία[1].

1. Chatzidakis 1962, 126-127 καί 150, ἀρ. 132.

Προσαλέντης 1779

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται τό 1779 ὡς ζωγράφος σέ ἔγγραφο τοῦ Ἀρχείου Κέρκυρας[1].

1. Πληροφορία Μ. Καζανάκη.

Προσαλέντης Ἰωάννης 1584

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.
ΠΑΤΡ. Δημήτριος.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται ὡς ζωγράφος τό 1584 σέ ἔγγραφα τοῦ Ἀρχείου Κέρκυρας[1].

1. Πληροφορία Μ. Καζανάκη.

Προσαλέντης Παῦλος 1784-1837

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, γλύπτης.
ΒΙΟΓΡ. Γεννήθηκε τό 1784 στήν Κέρκυρα, ὅπου καί πέθανε τό 1837. Διακρίθηκε κυρίως ὡς γλύπτης. Σπούδασε γλυπτική στήν Κέρκυρα καί ἀργότερα τό 1805 στή Ρώμη μέ τόν Canova. Ὕστερα ἀπό ἀρκετά ταξίδια γύρισε τό 1811 στήν Κέρκυρα, ὅπου ἄρχισε τήν καλλιτεχνική του σταδιοδρομία, ἀλλά καί τήν διδασκαλία τῆς γλυπτικῆς καί τῆς ζωγραφικῆς. Τό 1815 ἡ σχολή πού ἵδρυσε ἔγινε «Δημόσια Ἀκαδημία τῶν

Ὡραίων Τεχνῶν» καί τό 1819 εἶχε περίπου ὀγδόντα μαθητές. Ὁ γιός του Σπυρίδων (1830- 1895) ἦταν ἐπίσης ζωγράφος[1].

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Δημήτριος καί 2) Γεώργιος, μονή Πλατυτέρας, Κέρκυρα[2].

1. Καλλιγᾶς 1977, 529· Χρήστου – Κουμβακάλη-Ἀναστασιάδη 1982, 191-192 2. Λυκίσσας 1960, 74-75.

Πρωτονοτάριος (1) 1741

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Πρωτονοταρίου.*

ΒΙΟΓΡ. Ἴσως ταυτίζεται μέ τόν ἑπόμενο ζωγράφο.

ΕΙΚΟΝΑ Βάπτιση, 1741, Royal Ontario Museum, Τορόντο[1].

1. Πληροφορία Π.Λ. Βοκοτόπουλου.

Πρωτονοτάριος (2) 1741-1804

ΚΑΤΑΓ. Νάξος(;)

ΙΔΙΟΤ. Πρωτονοτάριος(;).

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Πρωτονοταρίου Δρημαλεί(ας)* (εἰκ. 1), *χείρ Πρωτονοταρίου* (εἰκ. 2), *χείρ Πρωτονοταρίου Δρυμαλίας* (εἰκ. 3, 5, 7), *χ[είρ] πρωτονο[τ]α[ρ]ίου* (εἰκ. 4), *χείρ Πρωτονοτ[αρίου]* (εἰκ. 6).

ΕΙΚΟΝΕΣ Νάξος: 1) Ὑπαπαντή, 1741 καί 2) Ἔγερση Λαζάρου, μονή Σταυροῦ, Σαγκρί[1] 3) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 1796 καί 4) Ἀπόστολοι Πέτρος-Παῦλος, ν. Ἁγίου Γεωργίου, Δαμαριώνα[2] 5) ΘΚ Ὁδηγήτρια, 1798, ἰδιοκτησία οἰκογένειας Κοκκίνη[3] 6) ΧC ἡ Ἄμπελος, 1801, ν. Ἁγίων Ἀποστόλων Μετοχίου, Τραγαία[4] 7) Εὐαγγελισμός ΘΚ, 1804, ν. Ταξιάρχη, Σαγκρί[5] 8) Εὐαγγελισμός ΘΚ (τμῆμα), ἐνοριακός ναός, Ἀπείρανθος[6].

1. Μαστορόπουλος 1984, 494 2. Μαστορόπουλος 1984, 494-495 3. Μαστορόπουλος 1984, 495-496 4. Μαστορόπουλος 1984, 496 5. Κεφαλληνιάδης 1980, 66· Μαστορόπουλος, *ὅ.π.* 6. Μαστορόπουλος, *ὅ.π.*

Πυλ(λ)αρινός Ματθαῖος 1799

ΚΑΤΑΓ. Κεφαλονιά.

ΥΠΟΓΡ. *πόνημα τοῦ ταπεινοῦ Ματθαίου Πυλλαρινοῦ* (εἰκ. 1), *ποίημα Ματθαίου Πυλαρινοῦ* (εἰκ. 2).

ΕΙΚΟΝΕΣ Κεφαλονιά: 1) Γέννηση ΧC, 1799, ν. Παντοκράτορος, Ληξούρι[1] 2) ΧC Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος (Ὡραία Πύλη), ν. Ἁγίου Νικολάου, χ. Σουλλάροι[2].

1. Κονόμος 1966β, 23 2. Κονόμος, *ὅ.π.*

Πυλαρινός Νικόλαος 1817

ΚΑΤΑΓ. Κεφαλονιά.

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τόν κώδικα τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων στό Κάστρο Κεφαλονιᾶς, στίς 24 Αὐγούστου 1817 μία βέρα χρυσή, ἀφιέρωμα στό ναό, δόθηκε *τοῦ ζωγράφου Νικολῆ Πυλαρινοῦ καί ἔφτιασε τά μανάλια τά ἀκρινά*[1].

1. Μοσχόπουλος 1977, 230.

Π.λα... Νικόλαος

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νικολάου Π.λα...*

ΕΙΚΟΝΑ Σταύρωση, ν. Ἁγίου Ἀντωνίου, χ. Στενή, Τῆνος[1].

1. Κουτελάκης 1988, 256.

Ραζέλος Ἀντώνιος 18[.]1

ΚΑΤΑΓ. Οἴτυλο Μάνης.

ΥΠΟΓΡ. *Ραζέλος Ἀντώνιος ... εκ Οιτίλου.*

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Νικολάου (οἰκογενείας Ἀλευρᾶ), 18[.]1, Οἴτυλο, Μάνη[1].

1. Δρανδάκης 1983, 135 (δέν εἶναι σαφές ἐάν πρόκειται γιά εἰκόνα ἤ τοιχογραφία).

Ράλης 1784

ΚΑΤΑΓ. Αἶνος, Τουρκία.

ΠΑΤΡ. Ζωγρῆς.

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.

ΥΠΟΓΡ. *Καί τῆς παρούσης εἰκονηστοριογράφος Ράλης του Ζωγρῆ αἰνίτης ζωγράφος.*

ΕΙΚΟΝΑ Ἡ Ἔκπτωσις τοῦ Ἑωσφόρου, 1784, θύρα Προθέσεως, ν. Προφήτη Ἠλία, Αἶνος, Τουρκία[1].

1. Λαμπάκης 1908, 23, ἀρ. 287· Λάμπρος 1909, 250· Σισιλιᾶνος 1935, 185.

Ράλιος 1780

ΚΑΤΑΓ. Αἶνος, Τουρκία.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ράληου Ραλίου* (εἰκ. 1), *χείρ Ραλήου* (εἰκ. 2), *διά χιρός Ραλίου* (τοιχ.).

220. Ράλλης Νικόλαος, Σύναξη Ἀρχαγγέλων, εἰκ.

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ Ὑψηλοτέρα τῶν Οὐρανῶν, ν. Ἁγίου Βλασίου, Αἶνος, Τουρκία[1] 2) Παντελεήμων καί Παρασκευή, συλλογή Βορρέ, Παιανία[2].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Γεώργιος, 1780, μετόχι Μ. Λαύρας, Σκύρος[3].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 262 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 124.

1. Λαμπάκης 1908, 15, ἀρ. 256· Σισιλιᾶνος 1935, 185 **2.** Πληροφορία Ἐφορείας Ἀρχαιοπωλείων 1990 **3.** Σημ. Μ.Χ. 1979.

Ράιλλης Ἰωάννης βλ. *Ράλλης Ἰωάννης*

Ράλλης Ἰωάννης 1730

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἰωάννου Ράΐλλη* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 1730, ν. Τιμίου Σταυροῦ[1] καί 2) Βημόθυρο, 1730(;), ν. Εὐαγγελισμοῦ, χ. Ἀπολλωνία, Σίφνος[2].

1. Δρανδάκης 1964α, 421 **2.** Πληροφορία Ὄλγας Μηναΐδη 1971.

Ράλλης Νικόλαος 18ος αἰ.

ΕΙΚΟΝΑ Σύναξη Ἀρχαγγέλων, 18ος αἰ., ν. Παναγίας, χ. Πέτρα, Μυτιλήνη[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

Ραυδᾶς Ἰωάννης καί Κωνσταντίνος

Λανθασμένα ἀναφέρονται ὡς ζωγράφοι εἰκόνων τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου στό Παλέρμο τῆς Ἰταλίας (Valentini 1958, ἀρ. 6-15, 32, πίν. 1-10, 15-17). Πρόκειται γιά τούς ἀφιερωτές τῶν εἰκόνων (βλ. Valenziano 1981).

Ραφαήλ (1)(;) 1485(;)

ΕΙΚΟΝΑ Νικόλαος, 1485(;), τ. συλλογή G. Bay, Κάιρο[1].

1. *Collection Bay*, ἀρ. 280.

Ραφαήλ (2) 1600

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Σωτῆρος, 1600, χ. Παπιανά, Μυτιλήνη[1].

1. Χαριτωνίδης 1963, 271.

Ραφαήλ (3) 1760

ΙΔΙΟΤ. Μοναχός.
ΥΠΟΓΡ. *Δηά χερώς Ραφαήλ μωναχοῦ Ἀσημοπετριώτις.*
ΕΙΚΟΝΕΣ τέμπλου, 1760, παρεκκλήσιο Γοργοεπηκόου, μονή Δοχειαρίου, Ἄθως[1].

1. Σμυρνάκης 1903, 570 (στήν ὑπογραφή διαβάζει *Σιμωνοπετρίτης*)· Κτενᾶς 1926, 56.

Ράφηος Μιχάλης 16ος-17ος αἰ.

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧΣ ἔνθρονος καί 2) Ἰω Πρόδρομος, 16ος-17ος αἰ., ν. Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βάθους, Μύκονος[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1978.

Ραψο(ω)μανίκης Σπυρίδων 1746-1767
(Rapsomanichi Spiridon)

ΙΔΙΟΤ. Pitor, ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χύρ Σπυρίδονος ο Ραψωμανίκυς* (εἰκ. 1), *χήρ Σπυρίδως ιερεος Ραψωμανίκου* (εἰκ. 2).
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *Spiridon Rapsomanichi, pitor* ἀναφέρεται σέ ἔγγραφο ὡς μέλος τῆς Ἀδελφότητας τῆς ὀρθόδοξης ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἠλία στό Zadar τῆς Δαλματίας[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ Δαλματία: 1) Ἐπιτάφιος, 1746, μονή Krka 2) Γεώργιος, 1767, ὀρθόδοξος σερβικός ναός, Šibenik 3) Τέμπλο (ἀποδ.), Ἀρχαιολογικό Μουσεῖο, Split[2].

1. Mirković 1955, 323 2. Mirković, *ὅ.π.*

Ρέτζης Μανοῦσος 1521
(Reggi Manusso)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Petor.
ΒΙΟΓΡ. Μαρτυρεῖται στό Ἡράκλειο, σύμφωνα μέ νοταριακό ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας, στίς 22 Ἀπριλίου 1521[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 340, ἀρ. 51.

Ρηγίτας Ἰωάννης 1786

ΠΑΤΡ. Νικόλαος.
ΥΠΟΓΡ. *Ιω(άννης) Νικολάου Ρηγίτας.*
ΕΙΚΟΝΑ Ματρώνα "ἡ Χιοπολίτισα", 1786, ν. Παναγίας Κιουρᾶς, Λέρος[1].

1. Πληροφορία Ἰωάννας Μπίθα 1989.

Ριβάλης Πέτρος 1687
(Rivalli Pietro)

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος(;).
ΥΠΟΓΡ. *Pietro Rivali Zakinthos* (ἡ ὑπογραφή καί στά ἑλληνικά).
ΕΙΚΟΝΑ Ἀντώνιος τῆς Πάδοβας, 1687 (ἀφιέρωμα Στεφάνου πρωτοπαπᾶ Παλλαδᾶ), τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[1].

1. Bettini 1934-35, 369 (παραδίδει τήν ὑπογραφή ὡς ἑξῆς: *Pietro Rivalli Zakinthios*).

Ρίζος 1692-1718

ΚΑΤΑΓ. Ἄγραφα.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός ἐλαχίστου Ρίζου ἐκ τῆς ἐπαρχίας τῶν Ἀγράφων* (εἰκ.), *διά χειρός Ρίζω Ἰωάννου καί Ἀθανασίου* (τοιχ.).
ΣΥΝΕΡΓ. Ἀθανάσιος (4), Ἰωάννης (37).
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Βρεφοκρατούσα, 1718, ν. μονῆς Ἁγίας Τριάδας, Μετέωρα[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Νάρθηκας καθολικοῦ, 1692, μονή Ἁγίας Τριάδας, Μετέωρα[2].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 255-256 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 113.

1. Σκουβαρᾶς 1961, 83 2. Σκουβαρᾶς-Μακρῆς 1958, 348· Σκουβαρᾶς 1961, 81.

Ρί(ύ)στος Ἀναστάσιος 1790-1793

ΚΑΤΑΓ. Ἀθήνα.
ΥΠΟΓΡ. *ἱστόρηται διά χειρός Ἀναστασίου Ρύστου* (εἰκ. 1), *ἱστόρηται διά χειρός Ἀναστασίου Ρύστου τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν* (εἰκ. 2), *Ἱστόρηται κατά τό 1793 διά χειρός Ἀναστασίου Ρύστου τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν* (εἰκ. 3), *χείρ Ἀναστασίου Ρίστου τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν* (εἰκ. 4).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ Ζωοδόχος Πηγή, 1790, ν. Ζωοδόχου Πηγῆς, χ. Μεγάλη Βρύση, Λευκάδα[1] 2) Ἀντώνιος, 1793, μητρόπολη (ἀπό ν. Ἁγίου Ἀντωνίου), Λευκάδα[2] 3) ΧΣ, 1793 4) Ἰω Πρόδρομος, 1793 καί 5) ΘΚ (ἀποδ.), ν. Ἁγίου Χαραλάμπους, Πρέβεζα[3].

1. Ροντογιάννης 1974, 377-378 2. Πάλλας 1956, 292-293, εἰκ. 5 καί 1971, 249, σημ. 52· Ροντογιάννης 1974, 378 3. Λαμπάκης 1894-98, 95· Σισιλιᾶνος 1935, 185· Ροντογιάννης, *ὅ.π.*

Ριτζάρδος Κωνσταντίνος 1456
(Rizzardo Constantino)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Maffeo.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ νοταριακό ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας, τό 1456 ὁ Ἰωάννης Ἀκοτάντος* ἀνέλαβε νά τοῦ διδάξει στό Ἡράκλειο γράμματα καί ζωγραφική[1].

1. Cattapan 1972, 217, ἀρ. 9, 225, ἀρ. 21.

Ρίτζης Ἰωάννης 1694

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ἐφημέριος.
ΥΠΟΓΡ. *Ἡ παροῦσα ἱστορία γέγονε ὑπό χειρός Ἰωάννου ἱερέως Ρίτζου τοῦ καί ἐφημερίου αὐτῷ.*

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1694, χ. Στεφάνι, Κορινθία[1].

1. Λαμπάκης 1892-94, 17-18· Σισιλιᾶνος 1935, 185 (ἀναφέρει λανθασμένα Ναυπακτία)· Γιαννακόπουλος-Παρασκευόπουλος 1959, 54.

Ρίτζος Ἀνδρέας
(Rico, Ricio, Rizo)

περ. 1421-1492
†πρίν ἀπό τό 1503

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Νικόλαος.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor, pittore, magister, maestro.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἀνδρέου Ρίτζου* (εἰκ. 1, 2, 3, 9, 11), *Andreas Rico de Candia pinxit* (εἰκ. 4, 5, 8), *Andreas Ricio de Candia pinxit* (εἰκ. 6), *...de Candia pinxit* (εἰκ. 7).
ΒΙΟΓΡ. Ὡς χρόνος δράσης τοῦ ζωγράφου εἶχε τοποθετηθεῖ παλαιότερα τό διάστημα ἀπό τό τέλος τοῦ 13ου ἕως τό τέλος τοῦ 16ου αἰώνα[1]. Μόνο μετά τήν δημοσίευση τῶν ἀρχειακῶν πηγῶν τῆς Βενετίας ἔγινε γνωστό ὅτι ὁ Ἀνδρέας ἦταν γιός τοῦ Νικολάου Ρίτζου, ναυτικοῦ καί χρυσοχόου καί ὅτι ἐμφανίζεται ὡς ὁ παλαιότερος μιᾶς οἰκογένειας καλλιτεχνῶν, πού ἀριθμοῦσε τουλάχιστον πέντε μέλη ζωγράφους (γιοί, ἐγγονοί καί δισέγγονοι)[2]. Φαίνεται ὅτι ὁ Ἀνδρέας ζοῦσε μόνιμα στό Ἡράκλειο.

221. Ρίτζος Ἀνδρέας, Ἀνάληψη, εἰκ. ἀρ. 1.

Πρίν προχωρήσομε στίς ἀρχειακές πληροφορίες γιά τή ζωή τοῦ Ἀνδρέα Ρίτζου, θά ἦταν χρήσιμες ὁρισμένες παρατηρήσεις γιά τόν τρόπο ἐργασίας του. Εἶναι γνωστό ἀπό τά ἔγγραφα ὅτι γιά κάποιο διάστημα ὁ ζωγράφος διατηροῦσε ἐργαστήριο στήν πόλη τοῦ Ἡρακλείου μαζί μέ τρεῖς τουλάχιστον συνεργάτες –ἐκτός ἀπό τά παιδιά του ὅταν μεγάλωσαν– τούς ζωγράφους Ἰωάννη Καππάδοκα*, Γεώργιο Πελεγρῆ* καί Μανέα Θεολογίτη*[3].

Στό Ἡράκλειο ἡ πελατεία του ἀνῆκε καί στά δύο δόγματα, ὀρθόδοξο καί καθολικό, ὅπως δείχνουν οἱ ἑλληνικές καί λατινικές ὑπογραφές, καθώς καί τά παρατιθέμενα κείμενα στίς εἰκόνες του, τά ὁποῖα, ἐκτός ἀπό τά γραμμένα σέ βιβλία καί ἀνοιχτά εἰλητάρια, μπορεῖ νά συνοδεύουν καί συμβολικές παραστάσεις, ὅπως τό JHS (βλ. εἰκ. 2) ἤ τήν Παναγία τοῦ Πάθους[4].

Ὁ Ἀνδρέας Ρίτζος ἀναφέρεται γιά πρώτη φορά ὡς ζωγράφος (*Andreas Rizo pinctor*) σέ ἔγγραφο τῆς 27ης Ἰουλίου 1451, σχετικό μέ οἰκονομικές ὑποθέσεις[5]. Τό 1453 ἐγγυήθηκε ὁ ἴδιος γιά τόν πατέρα του[6] καί τό 1454 ἐγγυήθηκε γιά τόν Ἀνδρέα ὁ συνεργάτης του Μανέας Θεολογίτης*[7]. Γύρω στά 1460 νυμφεύθηκε τή Μαρία καί ἀπέκτησε δύο γιούς, τόν Νικόλαο καί τόν Θωμά, ἐπίσης ζωγράφους[8].

Κατά τό διάστημα 1460-1492 μνημονεύεται σέ ἔγγραφα σχετικά μέ οἰκονομικές κυρίως ὑποθέσεις[9] ἀλλά καί μέ ἄλλες σχέσεις του μέ συγχρόνους ζωγράφους. Ἀπό ἔγγραφο τῆς 17ης Νοεμβρίου 1467 προκύπτει ὅτι τότε συνεργαζόταν μέ τούς ζωγράφους Ἰωάννη Καππάδοκα* καί Γεώργιο Πελεγρῆ*[10], ἐνῶ ἀπό ἄλλο, τῆς 7ης Αὐγούστου 1477, μαρτυρεῖται ὅτι ἔδωσε δάνειο τριῶν δουκάτων στόν ἡλικιωμένο καί ἄρρωστο ζωγράφο Ἰωάννη Ἀκοτάντο* καί πῆρε ἐνέχυρο *54 exemplorum figurarum diversorum sanctorum grece dicta sqinasmata* (σκιάσματα = ἀνθίβολα). Στίς 4 Νοεμβρίου τοῦ ἴδιου χρόνου μνημονεύεται σέ ἔγγραφο ὡς ἐγγυητής[11] καί τό 1480 ὁ συνεργάτης του, ζωγράφος Ἰωάννης Καππάδοκας*[12], ἐγγυᾶται γι' αὐτόν σέ ὑπόθεση οἰκονομικῆς φύσεως· ἐξάλλου, στίς 24 Αὐγούστου 1482 μοιράστηκε μέ τό γιό του Νικόλαο

222. Ρίτζος Ἀνδρέας, JHS, εἰκ. ἀρ. 2.

τήν περιουσία τῆς μητέρας του καί πρώην γυναίκας τοῦ ζωγράφου, πού εἶχε ἤδη πεθάνει· τήν ἴδια χρονιά ὁ Ἀνδρέας νυμφεύθηκε γιά δεύτερη φορά[13]. Ὁ ζωγράφος ἀναφέρεται ἀκολούθως σέ ἔγγραφο τοῦ 1486[14], ἐνῶ ἡ τελευταία μνεία του ὑπάρχει σέ ἔγγραφο τῆς 22ας Φεβρουαρίου 1492, ὅπου ἀναφέρεται *al presente moglie del maestro Andrea Rizo pittore*[15]. Πέθανε πρίν ἀπό τήν 4η Δεκεμβρίου 1503, διότι σέ ἔγγραφο τῆς ἡμέρας αὐτῆς, σχετικά μέ τό γιό του Νικόλαο, ἀναφέρεται ὁ ζωγράφος ὡς μακαρίτης: *Nicolao Rizo quondam ser Andree dipintor*[16].

Φορητές εἰκόνες ἀποτελοῦν τό ἔργο τοῦ Ἀνδρέα Ρίτζου, μᾶλλον περιορισμένης θεματολογίας. Ἔργα ἐνυπόγραφα εἶναι μόνο ἕνδεκα, ἀλλά, μέ βάση αὐτά, τοῦ ἔχουν ἀποδοθεῖ περίπου ἄλλα σαράντα. Ἡ δυσχέρεια γιά τήν ἀναντίρρητη ἀποδοχή τῆς ταύτισης τῶν ἀνυπόγραφων, πολλές φορές προέρχεται: α) ἀπό τό μαρτυρημένο γεγονός ὅτι ὁ καλλιτέχνης συνεργαζόταν μέ ἄλλους δύο ἤ τρεῖς ζωγράφους καί εἶναι φυσικό νά θεωρηθεῖ ὅτι μόνον τά κύρια μέρη τῶν εἰκόνων, πρόσωπα, χέρια καί ἄλλα, ἐκτελοῦσε ὁ πρωτομάστορας καί β) ὅτι πολλοί ζωγράφοι προσπαθοῦσαν, λόγῳ τῆς αὐθεντίας τοῦ Ἀνδρέα Ρίτζου, νά τόν μιμηθοῦν καί στήν τεχνική, ἀλλά καί στά ἄλλα ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Ἄλλωστε ἔχει γίνει φανερό ὅτι γιά τό λόγο αὐτό ὁ Ἀνδρέας Ρίτζος ὑπῆρξε ἕνας ἀπό τούς κυριότερους συντελεστές στήν ἀποκρυστάλλωση ὁρισμένων χαρακτήρων τῆς κρητικῆς ζωγραφικῆς στόν 15ο αἰώνα, πού συνεχίζονται ἀργότερα. Φαίνεται λοιπόν σκοπιμότερο, ἔργα ἀμφισβητήσιμα νά ἀποδίδονται στό ἐργαστήριο τοῦ Ἀνδρέα Ρίτζου.

ΕΙΚΟΝΕΣ: 1) Ἀνάληψη (κεντρικό θέμα), Ἑτοιμασία θρόνου καί Φιλοξενία Ἀβραάμ (ἐπάνω) καί ἅγιοι στηθαῖοι (στό περιθώριο), Ἐθνικό Μουσεῖο Δυτικῆς

Τέχνης, Τόκιο[17] 2) Μέ μεγάλα γοτθικοῦ τύπου γράμματα ἡ βραχυγραφία J(esus) H(omimum) S(alvator) μέ παραστάσεις στόν κάμπο τῶν γραμμάτων, Βυζαντινό Μουσεῖο (ἀπό τό 1990), Ἀθήνα (ἡ εἰκόνα καθαρίσθηκε ἐκεῖ πρόσφατα καί ἀποκαλύφθηκε ὅτι ἡ ὑπογραφή εἶναι νεότερη, ἀλλά ἐπαναλαμβάνει τήν ἀρχική, πού δέν σώζεται ὁλόκληρη)[18] 3) ΘΚ ἔνθρονη, μονή Ἰωάννου Θεολόγου, Πάτμος[19] 4) ΘΚ Γλυκοφιλούσα, συλλογή Martinelli-Scotti, Μιλάνο[20] 5) ΘΚ Ὁδηγήτρια, Camposanto Teutonico, Βατικανό[21] 6) ΘΚ τοῦ Πάθους, Galleria Nazionale, Πάρμα[22] 7) ΘΚ τοῦ Πάθους, ν. S. Biagio, Ston, πρώην Γιουγκοσλαβία[23] 8) ΘΚ τοῦ Πάθους, ἄλλοτε στό Μουσεῖο Bandini, Fiesole, τώρα Galleria dell' Accademia, Φλωρεντία[24] 9) Κοίμηση ΘΚ, Galleria Sabaudo, Τορίνο[25] 10) Κοίμηση ΘΚ, δημοπρασία Christie's, Λονδίνο (21.4.88), τώρα σέ ἰδιωτική συλλογή, Ἀθήνα[26] 11) ΧΣ ἔνθρονος, μονή Ἰωάννου Θεολόγου, Πάτμος[27].

Ἀποδιδόμενα ἔργα: (Ἀναφέρονται κατά εἰκονογραφικούς τύπους, ὅσα ἔργα τοῦ ἔχουν κατά καιρούς ἀποδοθεῖ. Ὅταν μποροῦμε ἐκφράζομε τήν ἀντίθεσή μας. Ἡ ἀπουσία ἀντιρρήσεων δέν σημαίνει πάντοτε ἀποδοχή, ἀλλά ἐνίοτε καί ἀδυναμία να ἀποφανθοῦμε, ἐλλείψει ἐπαρκῶν στοιχείων) 12) Ἀνάληψη, Συλλογή Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου, Βενετία[28] 13) Εἰς Ἅδου Κάθοδος, μουσεῖο Ermitage, Ἁγία Πετρούπολη[29] 14) Βημόθυρα, ν. Ἁγίου Γεωργίου Ἀπορθιανῶν

223. Ρίτζος Ἀνδρέας, ΘΚ τοῦ Πάθους, εἰκ. ἀρ. 8.

224. Ρίτζος Ἀνδρέας, ΘΚ τοῦ Πάθους, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 7.

225. Ρίτζος Ἀνδρέας, ΘΚ τοῦ Πάθους, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 7.

226. Ρίτζος Ἀνδρέας, ΘΚ τοῦ Πάθους μέ ἁγίους Νικόλαο καί Ἰωάννη Θεολόγο, εἰκ. ἀρ. 45.

(Δημαρχίας), τώρα μονή Ἰωάννου Θεολόγου, νέο σκευοφυλάκιο, Πάτμος[30] 15) Γέννηση ΧΣ καί 16) Εὐαγγελισμός, Μουσεῖο Ermitage, Ἁγία Πετρούπολη (διαφωνοῦμε μέ τήν ἀπόδοση καί τῶν δύο παραπάνω ἔργων[31] ΘΚ Γλυκοφιλούσα: 17) Συλλογή Sekulić, Βελιγράδι[32] 18) Sotheby's (1988), Λονδίνο[33] 19) Συλλογή Μ. Περατικοῦ, Λονδίνο[34] 20) Παρίσι[35] 21) ν. San Lorenzo, Seravalle (Vittorio Veneto), Ἰταλία[36] 22) ν. Ἁγίων Πάντων, Trani, Ἰταλία[37] ΘΚ Ὁδηγήτρια: 23) Ἑλληνική Ἐκκλησία, Βιέννη[38] 24) Πινακοθήκη, Capodimonte, Νάπολη, Ἰταλία[39] 25) Κοινότητα Σέρβων-ὀρθόδοξων, Τεργέστη[40] 26) Musei Civici di Storia ed Arte, ἀρ. 14684, Τεργέστη[41] ΘΚ τοῦ Πάθους: 27) Mater de Perpetuo Succursu, ν. San Alfonso, Ρώμη[42] 28) Ἰδιωτική συλλογή, Ἀθήνα[43] 29) Almeria, Ἱσπανία (καταστράφηκε τό 1936 κατά τόν ἐμφύλιο πόλεμο)[44] 30) Συλλογή Sekulić, Βελιγράδι[45] 31) ν. Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων, Βενετία[46] 32) ν. San Nicola da Tolentino, Βενετία[47] 33) Capella della Madonna, Βασιλική s. Maria in Vado, Φεράρα, Ἰταλία[48] 33α) Villa Aldobrandini, Frascati, Ἰταλία[49] 34) Μουσεῖο Ermitage, Ἁγία Πετρούπολη[50] 35) Συλλογή Γιάννη Πετσόπουλου, Λονδίνο[51] 36) Μιλάνο (ἐμπόριο)[52] 37) Παρεκκλήσιο Ἁγίου Χριστοδούλου, μονή Ἰωάννου Θεολόγου, Πάτμος[53] 38) The Art Museum University, Princeton, ΗΠΑ[54] 39) Recklinghausen, Γερμανία[55] 40) Ὀρθόδοξη μητρόπολη, Ρέθυμνο (συμφωνοῦμε μέ τόν Δρανδάκη (1985) πού διαφωνεῖ μέ τήν ἀπόδοση στόν Ἀ. Ρίτζο)[56] 41) Πινακοθήκη τοῦ Seminario Vescovile, Rovigo, Ἰταλία[57] 42) Christie's 1970, Λονδίνο[58] 43) ΘΚ μέ Δομήνικο καί Φραγκίσκο, Μουσεῖο Ermitage, Ἁγία Πετρούπολη[59] 44) ΘΚ Πλατυτέρα μέ σκηνές Εὐαγγελίου καί ἁγίους, Μουσεῖο Μπενάκη, Ἀθήνα[60] 45) ΘΚ τοῦ Πάθους μέ Νικόλαο καί Ἰω Θεολόγο, (1451;), ν. Ἁγίου Νικολάου, Bari, Ἰταλία[61] 46) Ἰω Βαπτιστής, παρεκκλήσιο Ἰωάννου Προδρόμου, μονή Ἰωάννου Θεολόγου, Πάτμος[62] 47) Κοίμηση ΘΚ μέ Δομήνικο καί Φραγκίσκο, Μουσεῖο Καλῶν Τεχνῶν, Μόσχα[63] 48) Χριστόδουλος, παρεκκλήσιο Ἁγίου Χριστοδούλου, μονή Ἰωάννου Θεολόγου, Πάτμος[64] 49) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, παρεκκλήσιο Ἁγίου Χριστοδούλου, μονή Ἰωάννου Θεολόγου, Πάτμος[65] 50) Τρίπτυχο μέ Γέννηση, Βενέδικτο καί Φραγκίσκο, Πινακοθήκη, Βατικανό[66] 51) Μεγάλο πολύπτυχο μέ Θεοτόκο ἔνθρονη βρεφοκρατούσα καί ἕξι ὁλόσωμους ἁγίους, Museum of Fine Arts, Βοστώνη, (ἀπό ν. Ἁγίου Στεφάνου, Μονόπολη, Κ. Ἰταλία)[67] 52) Σταυροθήκη λειψάνων καρδιναλίου Βησσαρίωνος, Accademia, Βενετία[68] (διαφωνοῦμε μέ τήν ἀπόδοση) 53) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, ἱερό ν. Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ[69] 54) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, Ἐνορία Σπηλιᾶς, Χανιά[70] 55-57) ΘΚ Ἐλεούσα, Νικόλαος καί ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, μονή Γωνιᾶς, Χανιά[71] 58) ΧΣ Παντοκράτωρ, μονή Τοπλοῦ, Λασίθι[72]

227. Ρίτζος Ἀνδρέας, ΘΚ ἔνθρονη, εἰκ. ἀρ. 3.

228. Ρίτζος Ἀνδρέας, ΧC ἔνθρονος, εἰκ. ἀρ. 11.

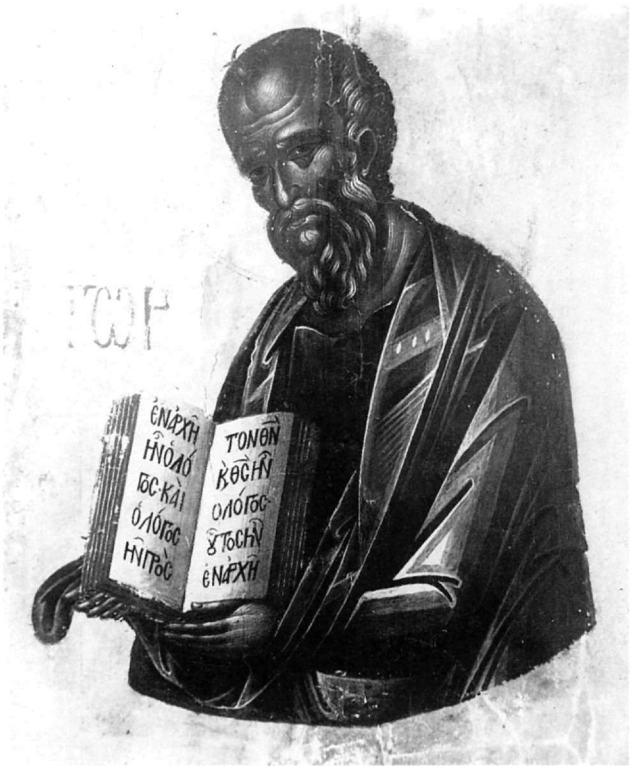

229. Ρίτζος Ἀνδρέας, ΧC ἔνθρονος, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 11.

230. Ρίτζος Ἀνδρέας, ΘΚ Ὁδηγήτρια, εἰκ. ἀρ. 5.

59) ΘΚ τοῦ Πάθους, Ἱστορικό Μουσεῖο, Μόσχα[73] 60) ΘΚ τοῦ Πάθους, Μουσεῖο Πούσκιν, Μόσχα[74].

Σημείωση: Ἡ εἰκόνα τῆς Γεννήσεως, παλαιότερα στή συλλογή Volpi, Φλωρεντία (Cattapan 1973, 227), τώρα συλλογή Μ. Περατικοῦ, Λονδίνο, θεωρεῖται παλαιότερη καί δέν μπορεῖ νά ἀνήκει στόν Ἀ. Ρίτζο (βλ. Chatzidakis N. 1987, ἀρ. 40, ὅπου καί παλαιότερη βιβλιογραφία).

ΒΙΒΛ. Cattapan 1973 καί 1977, 219-225· Chatzidakis 1974β, 175- 182· Χατζηδάκης 1977α, 59-60 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 90.

---

1. Chatzidakis 1974β, 175, σημ. 17, ὅπου καί παλαιότερη βιβλιογραφία **2.** Cattapan 1973, 282, γιά τό γενεαλογικό δέντρο τῆς οἰκογένειας καί 239-242, γιά τούς προγόνους τοῦ ζωγράφου **3.** Βλ. παρακάτω, σημ. 7, 10 **4.** Chatzidakis 1974β, 176-177· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1991α, 110-117, εἰκ. 5-19 **5.** Cattapan 1973, 249, 257, ἀρ. ἐγγρ. 5 **6.** Cattapan 1968, 42, ἀρ. ἐγγρ. 3 καί 1973, 249, ἀρ. ἐγγρ. 6-7 **7.** Cattapan 1973, 249, ἀρ. ἐγγρ. 8 **8.** Cattapan 1973, 249-250 **9.** Cattapan 1973, 250, ἀρ. ἐγγρ. 9-15 **10.** Cattapan 1973, 251, ἀρ. ἐγγρ. 16 **11.** Cattapan 1968, 42-43, ἀρ. ἐγγρ. 4 καί 1973, 251, ἀρ. ἐγγρ. 19, 20 **12.** Cattapan 1973, 251, ἀρ. ἐγγρ. 21 **13.** Cattapan 1973, 252, ἀρ. ἐγγρ. 22 **14.** Cattapan 1973, 252, ἀρ. ἐγγρ. 23, 24 **15.** Cattapan 1968, 42-44, ἀρ. ἐγγρ. 6 καί 1973, 252-253, ἀρ. ἐγγρ. 25 **16.** Κωνσταντουδάκη 1973, 318, ἀρ. 18· Cattapan 1977, 219-220 **17.** Koshi 1973, 37-44, εἰκ. 1-29· Χατζηδάκης 1977α, 59, πίν. 201 **18.** Ξυγγόπουλος 1957, 279, πίν. 63. 2· Cattapan 1973, 272-273, πίν. Γ. 2· Chatzidakis 1974β, 176, πίν. Η΄· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1991α, 110-117, εἰκ. 5-19 καί 1993α, 556-557, ἀρ. 206, εἰκ. 206· ἡ ἴδια 1993β, 11, πίν. 10 **19.** Χατζηδάκης 1977α, 61, ἀρ. 10, πίν. 12, ὅπου καί ἡ παλαιότερη βιβλιογραφία· Chatzidakis 1981, εἰκ. σελ. 319 **20.** Cattapan 1973, 270-271, πίν. Δ. 2 **21.** Cattapan 1973, 270, πίν. Ζ. 2· Hagedorn 1977, 240, ἀρ. 3, πίν. 12b, 13b-c· Czerwenka-Papadopoulos 1984, 204, πίν. 1· Βοκοτόπουλος 1986β, 137 **22.** Cattapan 1973, 267, πίν. Α. 2· Chatzidakis 1974β, 180· Χατζηδάκη 1993, 46, ἀρ. 7, εἰκ. 7. **23.** Djurić 1961, 55-56, ἀρ. 51, πίν. LXXI (τήν εἰκόνα εἶχε χρονολογήσει ὁ συγγραφέας στό τέλος τοῦ 15ου αἰώνα, ἐπειδή εἶχε βρεῖ ἀντίγραφά της τῶν ἀρχῶν τοῦ 16ου αἰώνα στό Ντουμπρόβνικ)· Cattapan 1973, 267-268, πίν. Β.1· Chatzidakis 1974β, 180 καί 1981, εἰκ. σελ. 318 **24.** Wulff 1925, 222-225, εἰκ. 95· Bettini 1933, 19-26, πίν.Ι΄ (ὁ Bettini εἶχε χρονολογήσει τήν εἰκόνα στόν 15ο αἰώνα)· Cattapan 1973, 266-267, πίν. Α.1· Chatzidakis 1974β, 180· *Ἔκθεση 1974*, ἀρ. 122· Gouma-Peterson 1988, 51, εἰκ. IV. 2· Χατζηδάκη 1993, 42-44, ἀρ. 6, εἰκ. 6, 6α **25.** Willumsen 1927, 57, εἰκ. Ι΄· Bettini 1933γ, πίν. ΙΙ· Ξυγγόπουλος 1957, 162· Cattapan 1973, 271, πίν. Ε. 1· Chatzidakis 1974β, 177, πίν. Ζ΄· Χατζηδάκης 1977α, πίν. 200· Παναγιωτίδη 1977-79, 249-258, πίν. 99-102· Chatzidakis 1981, εἰκ. σελ. 317· Βοκοτόπουλος 1995, 225, ἀρ. 156 **26.** Μπαλτογιάννη 1989, 56-57 καί 1991, 353, σημ. 1, πίν.

231. Ρίτζος Ἀνδρέας, Βημόθυρο, εἰκ. ἀρ. 14.

ΚΑ΄ (ὑπάρχουν ἀμφιβολίες γιά τήν γνησιότητα τῆς ὑπογραφῆς) **27.** Χατζηδάκης 1977α, ἀρ. 9, πίν. 13, 15 **28.** Chatzidakis 1962, 29-30, ἀρ. 12· Χατζηδάκης 1975γ, XVII, πίν. 17, ἀρ. 12· Μανούσακας-Παλιούρας 1976, 33, ἀρ. 33· Χατζηδάκη 1993, 66, ἀρ. 13, πίν. 13, 13α· **29.** Lichačev 1906, ἀρ. 108· Cattapan 1973, 278 **30.** Χατζηδάκης 1977α, ἀρ. 11, πίν. 80, 81· Chatzidakis 1986β, ἀρ. 60, εἰκ. σελ. 103· 1987, ἀρ. 39 καί 1988, ἀρ. 48· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1992, 7, πίν. 18β-γ καί 1993β, 13 **31.** Lichačev 1906, LXXX, ἀρ. 140, 141· Bettini 1933, 57-58· Cattapan 1973, 277-278 **32.** Cattapan 1973, 275· *Collection Sekulić*, ἀρ. 51, πίν. XIV **33.** Sotheby's, *Icons, Russian Pictures and works of Art* (κατάλογος δημοπρασίας), 14.II. 1988, ἀρ. 406 **34.** N. Chatzidakis 1987, ἀρ. 40 **35.** Cattapan 1973, 277, πίν. H.1 **36.** Cattapan 1973, 277 **37.** Cattapan 1973, 276· Chatzidakis T. 1982, ἀρ. 5· *Icone di Puglia* 139-140, ἀρ. 44 **38.** Czerwenka-Papadopoulos 1984, 203-212, εἰκ. 4, 7, 8 **39.** Cattapan 1973, 277 **40.** Bianco Fiorin 1973-75, 111-115· *Ἔκθεση 1978*, 11, 91, ἀρ. 79 **41.** Cattapan 1973, 277, πίν. Z. 2· Czerwenka-Papadopoulos 1984, 204, εἰκ. 3· Bianco Fiorin 1993, 46-50, ἀρ. 8, εἰκ. 8 **42.** Frothingham 1894, 45-47, πίν. X (συνέδεσε τήν εἰκόνα μέ Ἀ. Ρίτζο)· Λάμπρος 1905, πίν. Β΄, καί 1906, 215-225· Henze 1926, 34-36. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῆς 27ης Μαρτίου 1499, κρητικός ἔμπορος εἶχε φέρει στή Ρώμη τήν εἰκόνα *Sancta Maria de Succursu perpetuo* πού βρίσκεται στό ναό San Alfonso καί θεωρήθηκε ἔργο τοῦ Λουκᾶ – ἤ ἀναφέρεται ὡς ἔργο τοῦ Rizzo· ὁ Gerola (1905-32, II, 304-305, πίν. 393) ἀναφέρει ὅτι ἡ εἰκόνα τό 1498 ἔφυγε ἀπό τήν Κρήτη καί τήν ἀποδίδει στό ζωγράφο ἅγιο Λάζαρο· Bettini 1933, 19-21 (ἀποδ. στόν

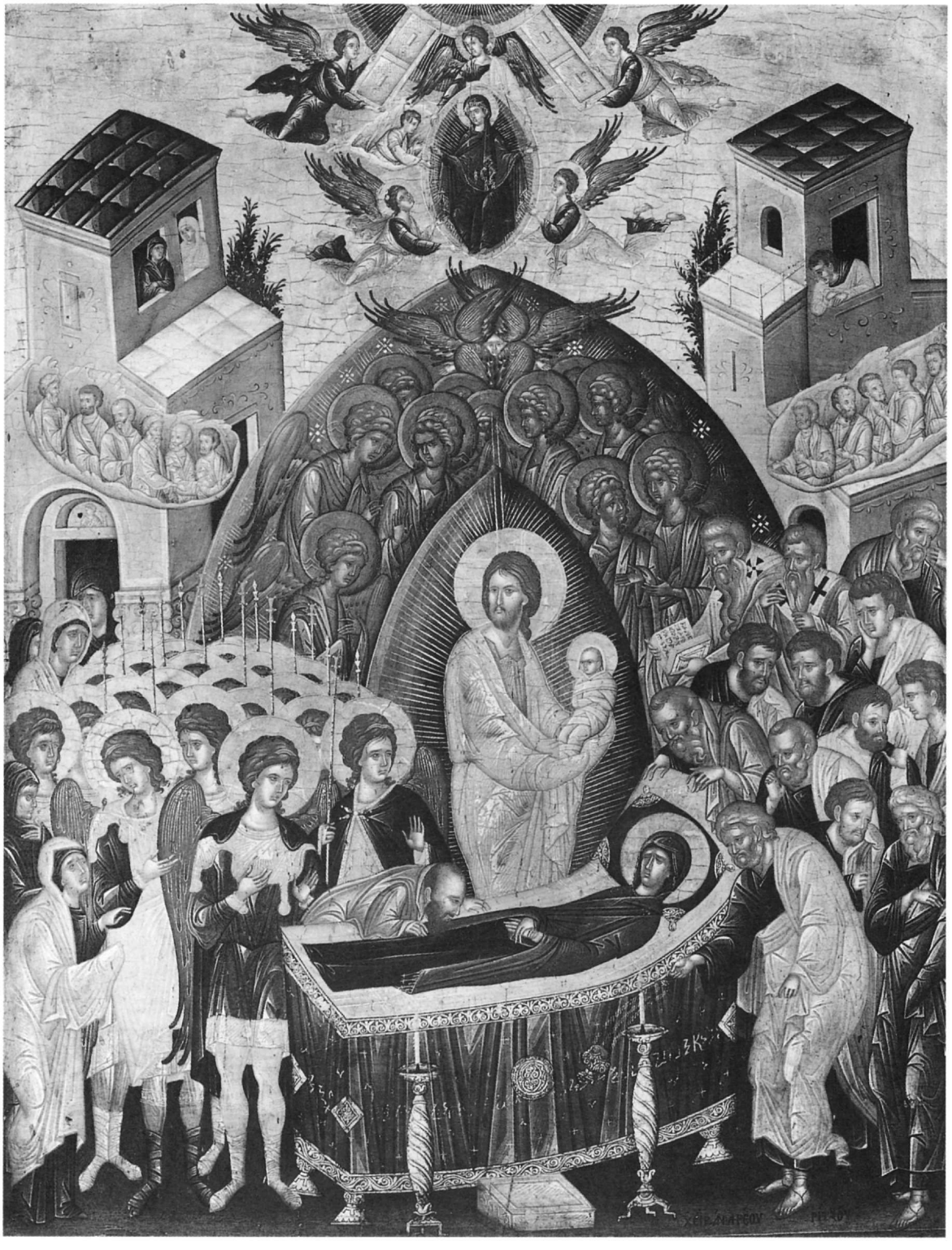

232. Ρίτζος Ἀνδρέας, Κοίμηση ΘΚ, εἰκ. ἀρ. 9.

233. Ρίτζος Ἀνδρέας, ΘΚ μέ σκηνές Εὐαγγελίου καί ἁγίους, εἰκ. ἀρ. 44.

Ἀ. Ρίτζο)· Cattapan 1968, πίν. Α΄· Χατζηδάκη 1993, 106 **43.** Χατζηδάκης 1975γ, εἰκ. 75 **44.** Cattapan 1973, 276 **45.** Cattapan 1973, 275· *Collection Sekulić*, ἀρ. 49, πίν. XII **46.** Χατζηδάκης 1977β, 241 (βλ. Chatzidakis 1962, ἀρ. 40, πίν. II) **47.** Rizzi 1972, 238, ἀρ. 68, πίν. ΚΒ. 2· Cattapan 1973, 277 **48.** Cattapan 1973, 273, πίν. ΣΤ.1 **49.** Cattapan 1973, 276 **50.** Lichačev 1906, ἀρ. 63· Cattapan 1973, 276 **51.** Chatzidakis 1982, ἀρ. 6· *East Christian Art 1987*, ἀρ. 51 **52.** Cattapan 1973, 276, πίν. Ζ.1 **53.** Χατζηδάκης 1977α, ἀρ. 16, πίν. 18 **54.** Keyes 1913, 210-222· Cattapan 1973, 268, πίν. Β. 2· Gouma-Peterson 1968, 57, 85, εἰκ. 4 καί 1972, 18 **55.** Cattapan 1973, 276· *Recklinghausen 1960*, εἰκ. 112 **56.** Δρανδάκης 1951, 61-71, πίν. ΙΙ· Cattapan 1973, 274-275· Δρανδάκης 1985, 181-188 **57.** Cattapan 1973, 276 **58.** Christie's, *Fine Russian and Greek Icons* (κατάλογος δημοπρασίας), Ὀκτ. 1977, ἀρ. 179 **59.** Lichačev 1906, πίν. LIII, LIV· Cattapan 1973, 278 **60.** Ξυγγόπουλος 1939, 109-115, ἀρ. 80, πίν. 54- 57 (χρονολογεῖ τήν εἰκόνα στόν 16ο αἰώνα)· Chatzidakis 1977δ, 22, 224, εἰκ. 81, 121 (ἀπόδοση στόν Ρίτζο)· Lechner 1993, 240-241, ἀρ. 49, πίν. 29 **61.** Cattapan 1973, 269, πίν. Γ.1 (ἡ χρονολογία 1451 πού ἰσχυρίζεται ὅτι διάβασε ὁ Cattapan ἀμφισβητεῖται ἀπό τούς ἑπόμενους μελετητές)· Chatzidakis 1974β, 178· Χατζηδάκης 1977α, 63, πίν. 203α· *Icone di Puglia* 138-139, ἀρ. 43 **62.** Χατζηδάκης 1977α, ἀρ. 18, πίν. 85 **63.** Wulff 1925, 146, 276, εἰκ. 60· Cattapan 1973, 278 **64.** Χατζηδάκης 1977α, ἀρ. 17, πίν. 84 **65.** Χατζηδάκης 1977α, ἀρ. 15, πίν. 19, 83 **66.** Bettini 1933, 57· Cattapan 1973, 277 **67.** Κωνσταντουδάκη 1988, 57· *Icone di Puglia* 32 (εἰκ.), 35 **68.** Bettini 1933, 52, πίν. XVII· Cattapan 1973, 278 **69.** Δρανδάκης 1990, 127, εἰκ. 79 **70.** Μπορμπουδάκης 1993α, 514, ἀρ. 159, εἰκ. 159 **71.** Μπορμπουδάκης 1993α, 516-519, ἀρ. 162-164, εἰκ. 162-164 **72.** Μπορμπουδάκης 1993α, 496-497, ἀρ. 140, εἰκ. 140 **73.** Kyzlasova 1993, 401-402, ἀρ. 40 (ἀπόδ. Μ.Χ.) **74.** Etinhof 1993, 437-438, ἀρ. 86.

Ρίτζος Θωμᾶς 1503 †πρίν ἀπό τό 1521
(Thome Rizo)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Ἀνδρέας Ρίτζος*.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor, aurifici (χρυσοχόος), magister.
ΒΙΟΓΡ. Γιός τοῦ Ἀνδρέα καί ἀδελφός τοῦ Νικολάου Ρίτζου*. Σέ ἔγγραφο τῆς 5ης Ἀπριλίου 1503 ἀναφέρεται ὁ *magistro Thome Rizo, aurifici, quondam ser Andree, habitatori ibidem (burgi Candide)*[1]. Ὁ ἴδιος, μετά ἀπό λίγους μῆνες, στίς 23 Αὐγούστου 1503, σέ ἔγγραφο χρηματικῆς ὑποθέσεως, ἀναφέρεται ὡς ζωγράφος: *prudenti viro magistro Thome Rizo, pictori, quondam magistri Andree, habitatori dicti burgi* (= burgi Candite)[2]. Ὅπως συνάγεται ἀπό διάφορα ἔγγραφα στά ὁποῖα ἀναφέρονται ἡ σύζυγός του Ἀργυρή καί τά παιδιά του Γεώργιος καί Ζαχαρίας, ὁ Θωμᾶς Ρίτζος εἶχε πεθάνει στίς 12 Ὀκτωβρίου 1521[3].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 310-311, ἀρ. 9 **2.** Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.* **3.** Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.*· Cattapan 1977, 220, 222-223, ἀρ. ἐγγρ. 4. 31.

Ρίτζος Μανέας (1) 1528-1554
(Maneas Rico)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Νικόλαος Ρίτζος*.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor, depentor, magister.
ΒΙΟΓΡ. Γιός τοῦ Νικολάου καί ἐγγονός τοῦ Ἀνδρέα Ρίτζου*. Ὁ *magister Maneas Rico depentor* μνημονεύεται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακά ἔγγραφα τοῦ Ἡρακλείου, πού βρίσκονται στά Ἀρχεῖα Βενετίας τήν 1η Ἰουνίου 1528[1].
Στίς 12 Νοεμβρίου 1529 ὁ *maistro Manea Rizo quondam maistro Nicolao* δέχθηκε παραγγελία γιά νά ζωγραφίσει τίς εἰκόνες τῆς Βαπτίσεως, Σταυρώσεως καί Ἀναλήψεως γιά τό Δωδεκάορτο τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στό Βοῦργο τοῦ Χάνδακα. Ἡ παραγγελία

δόθηκε ἀπό τόν ἱερομόναχο τῆς μονῆς Μάξιμο γιά λογαριασμό ἀφιερωτῆ καί ἡ τιμή κάθε εἰκόνας ὁρίσθηκε σέ ἕνα δουκάτο[2]. Ὁ ζωγράφος ἀναφέρεται ὡς μάρτυρας σέ σειρά ἐγγράφων κατά τό διάστημα 1531-1554· τόν τελευταῖο χρόνο μαζί μέ τόν Μάρκο Καλιάτη*[3].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 347-348, ἀρ. 63 **2.** Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.* καί ἔγγρ. ἀρ. ΙΕ΄ **3.** Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.*· Cattapan 1973, 282· Παλιούρας 1973, 121, ἀρ. 44 (1549-1555).

Ρίτζος Μανουήλ ἤ Μανέας (2) 1538-1571

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Ζαχαρίας.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, μαΐστρος.
ΒΙΟΓΡ. Ἐγγονός τοῦ Θωμᾶ Ρίτζου* καί δισέγγονος τοῦ Ἀνδρέα Ρίτζου*. Ὁ *Ρίτζος μαΐστρο Μανουήλ ἤ Μανέας* ἀναφέρεται σέ νοταριακά ἔγγραφα τοῦ Ἡρακλείου κατά τό διάστημα 1538-1571[1].

Σημείωση: Ὁ θάνατος ἑνός *Manoli Rizzo* πού μνημονεύεται στή Βενετία (βλ. Λιάτα 1974, 216, ἀρ. 207), δέν εἶναι βέβαιο ὅτι ἀναφέρεται στό ζωγράφο.

1. Μέρτζιος 1961-62, 257, ἀρ. 30· Cattapan 1973, 282 (ὁ ζωγράφος πιθανῶς ταυτίζεται μέ τόν κυρ Μανουήλ πού ἀναφέρει ὁ Μέρτζιος (1961-62, 265-266) στίς 23 Σεπτεμβρίου 1577: *ἐγώ Ἀνδρέας Ρίτζος τοῦ ποτέ κυρ Μανουήλ οἰκῶν εἰς τόν Χάνδακα τῆς Κρήτης*· βλ. καί Cattapan 1973, 253-254).

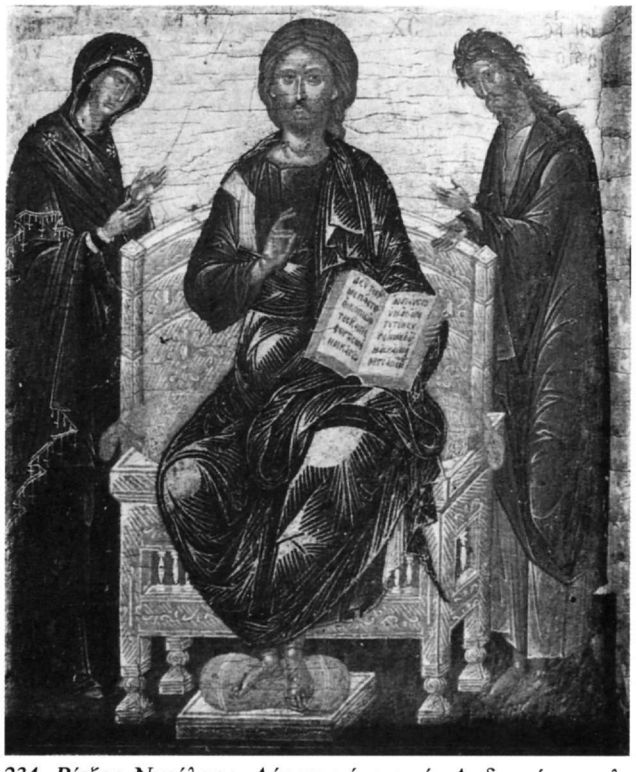

234. Ρίτζος Νικόλαος, Δέηση μέ σκηνές Δωδεκαόρτου, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 1.

Ρίτζος Νικόλαος 1482-1503 †πρίν ἀπό τό 1507 (Nicolao Rizo, Nicolaus Ricio)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Ἀνδρέας Ρίτζος*.
ΙΔΙΟΤ. Pentor, dipintor, magister.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νικολάου Ρίτζου υός του μαίστρου Ανδρέου* (εἰκ. 1).
ΒΙΟΓΡ. Γιός τοῦ ζωγράφου Ἀνδρέα Ρίτζου*, ἀδελφός τοῦ Θωμᾶ Ρίτζου* καί πατέρας τοῦ ἐπίσης ζωγράφου Μανέα Ρίτζου*. Στίς 24 Αὐγούστου 1482 στό Ἡράκλειο, σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας, μοιράσθηκε μέ τόν πατέρα του τήν περιουσία τῆς μητέρας του πού εἶχε πεθάνει καί νυμφεύθηκε τήν ἀδελφή τοῦ ζωγράφου Ἰωάννη Σακελλάρη*[1]. Τό 1486 καί τό 1492 ἀναφέρεται σέ ἔγγραφα σχετικά μέ χρηματικές ὑποθέσεις στό Ἡράκλειο[2]. Στίς 11 Σεπτεμβρίου 1499 συμφώνησε μέ τό σιναΐτη μοναχό Γεράσιμο Κυπραῖο, πού βρισκόταν στό Ἡράκλειο, νά φυλάξει 24 κομμάτια –εἰκόνες, τρίπτυχα καί παναγιάρια– ἕως τήν ἐπιστροφή τοῦ μοναχοῦ ἀπό ἕνα ταξίδι στό Σινᾶ. Σέ περίπτωση θανάτου τοῦ μοναχοῦ, ὁ Νικόλαος, γιά τόν ὁποῖο ὑποθέτομε ὅτι μπορεῖ νά ἦταν καί ὁ δημιουργός τῶν εἰκόνων, θά ἀναλάμβανε νά στείλει 16 εἰκόνες στή μονή Ἁγίου Ἀντωνίου στή Ρόδο καί σέ μοναστήρια τῆς Ἀμοργοῦ καί τῶν Στροφάδων[3]. Ἀπό αὐτές ἔχουν προταθεῖ ὁρισμένες γιά ταύτιση (βλ. εἰκ. 2, 3, 4), ἐνῶ μελλοντικές ἔρευνες μπορεῖ νά ταυτίσουν καί τίς ὑπόλοιπες. Ὁ ζωγράφος μνημονεύεται τό 1503 σέ δύο ἔγγραφα στό Ἡράκλειο[4], καί στίς 16 Μαρτίου 1507 εἶχε ἤδη πεθάνει, ἀφοῦ ἡ σύζυγός του Φραντζεσκίνα ἀναφέρεται ὡς χήρα[5].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Δέηση μέ σκηνές Δωδεκαόρτου, παλαιός ὀρθόδοξος ναός, Σεράγεβο, Βοσνία[6] 2) Ἅγιοι Πάντες (ἀποδ.), νοσοκομεῖο, μονή Διονυσίου, Ἄθως[7] 3-4) Παναγιάρια (ἀποδ.), νέο σκευοφυλάκιο, μονή Ἰωάννου Θεολόγου, Πάτμος[8] 5) Παναγιάριο (ἀποδ.), Sotheby's

1980, Λονδίνο[9] 6) ΘΚ Κυρία τῶν Ἀγγέλων (ἀποδ.), μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ[10] 7) Ἄνωθεν οἱ Προφῆται (ἀποδ.), Galleria dell'Academia, Φλωρεντία[11] 8) Παναγιάριο (ἀποδ.), Museo Nazionale, Bargello, Φλωρεντία[12] 9) Πέτρος καί Παῦλος (ἀποδ.), Galleria dell'Accademia, ἀρ. 9382, Φλωρεντία[13].

ΒΙΒΛ. Cattapan 1973· Chatzidakis 1974β, 182-183 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 80.

1. Cattapan 1973, 252, 263, ἀρ. ἐγγρ. 22 **2.** Cattapan 1968, ἀρ. 67 καί 43, ἀρ. ἐγγρ. 5· Cattapan 1973, 252-253, 263-265, ἀρ. ἐγγρ. 23, 24, 26 **3.** Cattapan 1972, 213-214, ἀρ. ἐγγρ. 9 καί 1973, 253, 265-266, ἀρ. ἐγγρ. 27 **4.** Κωνσταντουδάκη 1973, 312· Cattapan 1977, 219-221, ἀρ. ἐγγρ. 1.28 **5.** Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.*· Cattapan 1977, 220, 222, ἀρ. ἐγγρ. 3.30 **6.** Mirković 1955, 324· Ξυγγόπουλος 1957, 163· Djurić 1961, 115, ἀρ. 52, πίν. LXXII· Kreidl-Papadopoulos 1970, εἰκ. 67· Cattapan 1973, 279, πίν. Η.2.· Chatzidakis 1974β, 182, πίν. ΙΓ.1· Χατζηδάκης 1977α, πίν. 202· Chatzidakis 1981, εἰκ. σελ. 321 **7.** Chatzidakis 1974β, 183, πίν. ΙΓ. 2 Χατζηδάκης 1977α, 64-65, ἀρ. 13-14, πίν. 22, 88 **8.** Χατζηδάκης 1977α, 64-65, ἀρ. 13-14, πίν. 22, 88 **9.** Sotheby's, *Catalogue of Fine Icons*, 18.12.1980, ἀρ. 37 **10.** Cattapan 1973, 280-281 **11.** Cattapan 1973, 281 **12.** Χατζηδάκη 1993, 74, ἀρ. 15, εἰκ. 15 **13.** Χατζηδάκη 1993, 76-80, ἀρ. 16, εἰκ. 16, 16α.

Ρίφιος (Ἐρίφιος) Ἀντώνιος βλ. Κουρκουμέλης Ἀντώνιος

Ρόδαβας (Ρόβαδας) Κωνσταντίνος 17ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.

ΒΙΟΓΡ. Μνεία στόν "Κρητικό Πόλεμο" τοῦ Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλῆ: *τόν Κωνσταντῆ τό Ρόδαβα στοῦ λόγου μου φημίζω, πού στόριζε στή χώρα μου καί τόνε μακαρίζω*[1].

1. Legrand 1894, II, 397.

Ροδιακός Σίμος 1675

ΠΑΤΡ. Βασίλειος.

ΥΠΟΓΡ. *Σίμου Ροδιακοῦ τοῦ Βασιλείου.*

ΕΙΚΟΝΑ Ὕψωση Τιμίου Σταυροῦ, 1675, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ. 378, Ἀθήνα[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

Ροδινός Σολομών 16ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.

ΙΔΙΟΤ. Λαϊκός ποιητής, ζωγράφος.

ΒΙΟΓΡ. Ὁ γιός του, Νεόφυτος Ροδινός, στό ἔργο του «Περί ἡρώων, στρατηγῶν, φιλοσόφων, ἁγίων καί ὀνομαστικῶν ἀνθρώπων πού εὐγήκασιν ἀπό τό νησί τῆς Κύπρου», πού ἐκδόθηκε στή Βενετία τό 1659, ἀναφέρει γιά τόν πατέρα του Σολομώντα ὅτι *ἐβάλθηκε καί ἔγραψεν εἰς τρόπον Ἱστορίας, ὅσα λόγου καί μνήμης ἄξια ἐσυνέβησαν εἰς αὐτό το Νησσί...ἐπεδειξεύετο ἀκόμι, ἀμή αὐτοδίδακτος εἰς ζωγραφίαν, καί τά ὅσα ἔγραψε, τά ἔδειχνεν ὅσον τοῦ ἤτον δυνατόν καί μέ τήν ζωγραφίαν*[1].

Τό χειρόγραφο τοῦ Σολομώντα Ροδινοῦ ἔχει χαθεῖ[2].

1. Μενάρδος 1910, 65-68· Σπυριδάκης 1955-56, 433-434 **2.** Σπυριδάκης, *ὅ.π.*, ὅπου καί ἡ παλαιότερη βιβλιογραφία.

Ρόκου Νικόδημος 1688-1699

ΚΑΤΑΓ. Ἕλληνας(;).

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ζωγράφος-χαράκτης.

ΥΠΟΓΡ. *Νικόδημος ἱεροδιάκονος τοῦ ἁγίου Μοναστηρίου* (εἰκ.), *Ierodiakon Nikodim Roku* (ξυλογρ. 1), *ἱε(ρέως) Νικοδήμο(υ)* (ξυλογρ. 4), *Νικόδημος* (ξυλογραφία 5).

ΒΙΟΓΡ. Ἱεροδιάκονος τό 1688 καί ἱερέας ἀπό τό 1693 στήν Καθέδρα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στή Λεόπολη (Λβόβ) τῆς Πολωνίας. Ὑπέγραφε ἑλληνικά καί πολωνικά[1].

ΕΙΚΟΝΑ Αἰκατερίνη, 1688, σκήτη Ἁγίου Ἀνδρέα (Σεράγι), Ἄθως[2].

ΞΥΛΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Γενική ἄποψη ὄρους Σινᾶ, 1688, βιβλιοθήκη μονῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ (ἀντίτυπο ἐπιζωγραφισμένο)[3] 2) Γενική ἄποψη ὄρους Σινᾶ, 1688, Bibliothèque Nationale, Παρίσι (Par. 265, Suppl. Gr., f. 5)[4] 3) Γενική ἄποψη τοῦ ὄρους Σινᾶ, 1688, μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ (χαράκτης τῶν κειμένων ὁ Διονύσιος)[5] 4) Γενική ἄποψη τοῦ ὄρους Σινᾶ, 1693/4, μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ καί Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη, Οὐψάλα, Σουηδία[6] 5) Αἰκατερίνη, 1698, μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ[7] 6) Αἰκατερίνη μέ σκηνές βίου, 1698/9, μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ[8].

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1940β, 362-364· Παπαστράτου 1986, 17· Ντ. Παπαστράτου, *Ὁ Σιναΐτης Χατζηκυριάκης ἐκ χώρας Βουρλᾶ. Γράμματα-Ξυλογραφίες 1665-1707*, Ἀθήνα 1981· G. Galavaris, A bread stamp from Sinai and its relatives, *JÖB* 27, 1978, 329-342.

1. Χατζηδάκης 1940β, 362-364· Παπαστράτου 1986, 343 **2.** Χατζηδάκης 1940β, 351-358, εἰκ. 1 **3.** Benešević 1925, ἀρ. 331α· Byron-Rice 1930, 191, πίν. 91· Χατζηδάκης 1940β, 360-364, εἰκ. 4· Παπαστράτου 1986, 343-344, ἀρ. 380 **4.** Legrand 1894, II, 449 (ἀναφέρει

ὅτι ἡ ὑπογραφή εἶναι γραμμένη πολωνικά ἤ ρώσικα)· Χατζηδάκης 1940β, 360, 361 (ἀναφέρει ὅτι ἡ ὑπογραφή εἶναι γραμμένη μέ σλαβικά στοιχεῖα)· Παπαστράτου 1986, 344, ἀρ. 381 **5.** Παπαστράτου 1986, 347-348, ἀρ. 383 **6.** Legrand 1894, III, 26-27· Benešević 1925, ἀρ. 331b· Χατζηδάκης 1940β, 363, σημ. 1· Παπαστράτου 1986, 345-346, ἀρ. 382 **7.** Παπαστράτου 1986, 368, ἀρ. 401 **8.** Παπαστράτου 1986, 369-371, ἀρ. 402.

Ροῦσος 1764

ΥΠΟΓΡ. *Κυ[ρ] Ρούσου.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ ἔνθρονη, Βρεφοκρατούσα, 1764, ν. Ἁγίου Μηνᾶ, Λευκάδα[1].

1. Τριανταφυλλόπουλος 1977β, 191.

Ρουσοψίρης Μάρκος 1579-1631

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Ἰωάννης.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται κατά τό διάστημα 1579-1631 σέ νοταριακά ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, πού σχετίζονται μέ οἰκονομικές καί περιουσιακές ὑποθέσεις κατοίκων τοῦ Ἡρακλείου[1]. Ἰδιόχειρη ὑπογραφή του ὑπάρχει σέ νοταριακή πράξη τοῦ 1597: *μισερ Μαρκο Ρουσοψιρις ποτε μισερ Τζουαννε ζγουραφος* καί σέ διαθήκη τοῦ 1619: *εγο Μαρκος Ρουσοψηρης ζογαρφος*[2]. Ὅπως προκύπτει ἀπό τά ἔγγραφα, εἶχε νυμφευθεῖ τήν Ἀνεζίνα Κλαδᾶ, γάμος πού διαλύθηκε γύρω στά 1613. Τό 1614 ὁ ζωγράφος, πού ἦταν βαρδιάνος τῆς ἀδελφότητας τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ, πῆρε ἕνα τζεκίνι γιά τίς ὑπηρεσίες πού προσέφερε στήν Ἀδελφότητα. Τελευταία φορά ἀναφέρεται ὡς μάρτυρας στίς 13 Ἰουνίου 1631[3].

1. Καζανάκη 1981, 238-239, ἀρ. 67 **2.** Καζανάκη, *ὅ.π.* **3.** Καζανάκη, *ὅ.π.*

Ροῦσσος Ἰωάννης 1779-1851

ΚΑΤΑΓ. Λευκάδα.
ΠΑΤΡ. Εὐστάθιος.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ I.P.* (εἰκ. 1), *I. Ροῦσσος* (εἰκ. 2), *Ἰω Ροῦσος ἐποίει* (εἰκ. 4), *I.P. ἐποίησε* (εἰκ. 5, 6), *Ἰωάννης Ροῦσσος ἐποίει* (εἰκ. 10), *χείρ Ἰωανν. Ρούσσου* (εἰκ. 14), *I.P. ἐποίει* (εἰκ. 15, 16, 18, 25, 27), *I.P. ἐποίει* (εἰκ. 26).
ΒΙΟΓΡ. Γεννήθηκε στή Λευκάδα στίς 4 Ἰουνίου 1779 καί ἀνῆκε σέ εὔπορη οἰκογένεια πού διατηροῦσε σχέσεις μέ τήν καλή κοινωνία τοῦ νησιοῦ. Στό Ἀρχειοφυλακεῖο Λευκάδας σώζονται οἱ ληξιαρχικές πράξεις γεννήσεως καί βαπτίσεως (14 Ἰουνίου 1779) τοῦ ζωγράφου[1]. Τό 1801 ἀνέλαβε νά ζωγραφίσει τέσσερις εἰκόνες γιά τό ναό τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου τῆς πόλεως Λευκάδας, σύμφωνα μέ αὐτόγραφό του: *Γράφομε διά ἀδελφός ἐγώ ὁ Ἰωάννης καί Πᾶνος αδέλφια Ροῦσσοι ποτέ Εὐσταθίου, καί γράφω καί διά Ἰωάννη Ζάκκα καί Βασίλη Ζάκκα ἀδέλφια ποτέ Εὐσταθίου, καί ὑπόσχομε νά κάμω τέσσαραις ἅγιαις εἰκόνες, ἤγουν τά τέσσαρα δεσποτικά καί διά τήν ἄνωθεν ὑπόσχεσιν γράφω διά ἀδελφόν τόν αἰδεσιμώτατον πάτερ Ἰάκωβον Μεταξᾶν θεῖον μου*[2]. Κατά τά ἔτη 1801, 1802 καί 1803 ἐργάσθηκε στούς ναούς Ἰωάννου Θεολόγου, Ἁγίου Γεωργίου στό Καλλιγόνι καί Ἁγίας Μαύρας σύμφωνα μέ πληροφορίες τῶν βιβλίων ἐσόδων-ἐξόδων τῶν ναῶν[3]. Ἀπό τό 1806 παρακολούθησε μαθήματα στό τμῆμα Ἑλληνικῆς Φιλολογίας τοῦ πρώτου δημοσίου σχολείου τῆς Λευκάδας[4]. Νυμ-

235. Ροῦσσος Ἰωάννης, ΘC Βρεφοκρατούσα, εἰκ. ἀρ. 16.

φεύθηκε τήν Καλομοίρα Θερμοῦ καί ἀπέκτησε τό 1813 ἕνα γιό, τόν Εὐστάθιο[5]. Σύμφωνα μέ τά βιβλία ἐσόδων-ἐξόδων τῶν ναῶν, ὁ ζωγράφος ἐργάσθηκε τό 1816 στό ναό τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου τῆς πόλης Λευκάδας, τό 1818 στό ναό τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους, πάλι στήν πόλη καί τό 1819 στό ναό τῆς Παναγίας τῆς Μεγαλοβρυσιώτισσας[6]. Ἀπό τή ληξιαρχική πράξη τοῦ θανάτου του μαθαίνομε ὅτι ὁ Ἰωάννης Ροῦσσος, *μετερχόμενος τό ἐπιτήδευμα ζωγράφος*, πέθανε στίς 15 Δεκεμβρίου 1851 σέ ἡλικία ἑβδομήντα πέντε ἐτῶν καί τάφηκε στό ναό τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ[7].

ΕΙΚΟΝΕΣ Λευκάδα: 1) Ἀθανάσιος, 1797 (ὁ Ροντογιάννης δέν ἀναφέρει ποῦ βρίσκεται)[8] 2) Τρίμορφο μέ Βικέντιο, Μηνᾶ καί Βίκτωρα, 1801 καί 3) Ἰω Θεολόγος, ν. Ἁγίου Μηνᾶ[9] 4) Γεώργιος, 1801, μονή Ἁγίου Γεωργίου στοῦ Μπισᾶ, χ. Μαραντοχώρι (τώρα σέ ναό τοῦ χωριοῦ)[10] 5-8) ΘΚ, 1805, ΧΣ 1805, Ἰω Θεολόγος (ἀποδ.) καί ΘΚ (ἀποδ.), ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Ἀλέξανδρος[11] 9-12) ΧΣ, ΘΚ, 1805, Ἰω Πρόδρομος καί Δωδεκάορτο, ν. Ζωοδόχου Πηγῆς, χ. Μεγάλη Βρύση[12] 13) Δωδεκάορτο, 1807 (ἀποδ.), ν. Ἁγίου Νικολάου, πόλη[13] 14) Εὐστάθιος, 1809, ν. Ἁγίου Μηνᾶ[14] 15-17) ΧΣ, 1810, ΘΚ, 1810, Ἰω Πρόδρομος (ἀποδ.), ν. Παναγίας τῶν Ξένων, πόλη[15] 18-23) Κοίμηση ΘΚ, 1817, Δεσποτικά (ἐκτός ἀπό Εὐαγγελισμό) (ἀποδ.), Ἰω Πρόδρομος, 1819 (ἀποδ.), ΧΣ Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος (ἀποδ.), Δωδεκάορτο (ἀποδ.) καί Ἀπόστολοι (ἀποδ.), ν. Εὐαγγελιστρίας, χ. Νεοχώρι[16] 24) Ἀνάσταση, εἰκόνες δωδεκαόρτου καί Ἐσταυρωμένος, 1819, ν. Ἁγίου Ἰωάννου, πόλη[17] 25) Ἅγιοι Πάντες, 1837, Μουσεῖο[18] 26) Ἰω Θεολόγος, 1842, ἰδιοκτησία Δ. Μαλακάση[19] 27) Γεώργιος, 1844, ν. Ἁγίου Γεωργίου, πόλη[20].

Στεμνίτσα, Λαογραφικό Μουσεῖο: 28) Ὅραμα Εὐσταθίου (ἀποδ.)[21].

ΒΙΒΛ. Ροντογιάννης 1974, 410-429, ὅπου ἀποδίδει στό ζωγράφο καί ἄλλες ἀνυπόγραφες εἰκόνες ἐκκλησιῶν τῆς Λευκάδας.

Σημείωση: Σύμφωνα μέ τό βιβλίο ἐσόδων-ἐξόδων τοῦ ναοῦ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου ἀμείφθηκε γιά ζωγραφικές ἐργασίες στό ναό κατά τά ἔτη 1816 καί 1817 (Γερ. Ζαμπέλη, πρεσβυτέρου, *Οἱ ἱεροί ναοί Εἰσοδίων καί Εὐαγγελιστρίας Λευκάδας*, Λευκάδα 1991, 90-92).

1. Ροντογιάννης 1974, 410-411 **2.** Ροντογιάννης 1974, 411-412 **3.** Ροντογιάννης 1974, 416 **4.** Ροντογιάννης 1974, 412 **5.** Ροντογιάννης 1974, 413 **6.** Ροντογιάννης 1974, 420-421 **7.** Ροντογιάννης 1974, 413-414 **8.** Ροντογιάννης 1974, 412, 414 **9.** Ροντογιάννης 1974, 415 **10.** Ροντογιάννης, *ὅ.π.* **11.** Ροντογιάννης 1974, 162-163, 416-417 **12.** Ροντογιάννης 1974, 417 **13.** Ροντογιάννης, *ὅ.π.* **14.** Ροντογιάννης 1974, 151, 417-418, πίν. 120. 1· Τριανταφυλλόπουλος 1977β, 191 **15.** Ροντογιάννης 1974, 418, πίν. 121.1 καί 120. 2 **16.** Ροντογιάννης 1974, 421 **17.** Ροντογιάννης 1974, 422 **18.** Ροντογιάννης, *ὅ.π.* **19.** Ροντογιάννης, *ὅ.π.* **20.** Ροντογιάννης, *ὅ.π.* **21.** *Λαογραφικό Μουσεῖο Στεμνίτσας* 119, εἰκ. 84.

Ροῦσσος Νικόλαος 1775-1790

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Νικολάου Ρούσσου* (εἰκ. 4), *διά χειρός Νικολάου Ρούσσου* (εἰκ. 6).

ΕΙΚΟΝΕΣ Θήρα: 1) Γεώργιος, 1775, ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος, χ. Πύργος[1] 2) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, 1783 καί 3) Νικόλαος, 1785, ν. Παναγίας Μαλτέζας, χ. Μεροβίγλι[2] 4) Μεταμόρφωση, 1784, ν. Χριστοῦ, Φηρά[3] 5) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 1786, ν. Παναγίας τῶν Εἰσοδίων, Ἔξω Γωνιά[4] 6) Εἰκόνα τέμπλου, 1790, ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος, χ. Μεσαριά[5] 7) Κωνσταντίνος καί Ἑλένη, μονή Προφήτη Ἠλία[6] 8) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, ν. Ἁγίας Αἰκατερίνης, χ. Ἀκρωτήρι[7] 9) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, ν. Θεοσκέπαστης, χ. Μεροβίγλι[8] 10) ΧΣ, ν. Ἁγίου Γεωργίου, χ. Ἐμπορειό[9] 11) ΧΣ, ν. Παναγίας τοῦ Καλοῦ, χ. Ἐμπορειό[10] 12) ΧΣ Παντοκράτωρ, ν. Ἁγίας Θεοδοσίας, χ. Ἀκρωτήρι[11].

Ἀστυπάλαια: Δύο εἰκόνες μέ χρονολογία 1789[12].

1. Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων **2.** Πληροφορία τῆς ἴδιας Ἐφορείας **3.** Κουμανούδης 1960, 95 **4.** Πληροφορία τῆς παραπάνω Ἐφορείας **5.** Κουμανούδης 1960, 78 **6.** Πληροφορία τῆς παραπάνω Ἐφορείας **7.** Πληροφορία τῆς παραπάνω Ἐφορείας **8.** Πληροφορία τῆς ἴδιας Ἐφορείας **9.** Πληροφορία τῆς ἴδιας Ἐφορείας **10.** Πληροφορία τῆς ἴδιας Ἐφορείας **11.** Πληροφορία τῆς ἴδιας Ἐφορείας **12.** Κουτελάκης 1982α, 464.

Ρωμανίτης Γεώργιος(;)

Τήν ὑπογραφή *Γεωργίου Ρομανίτη* σέ εἰκόνα τοῦ ἁγίου Γεωργίου στό Βυζαντινό Μουσεῖο (ἀρ. Τ. 1751) θεωροῦμε ὕποπτη.

Ρωμανός

Πλαστή ὑπογραφή *χείρ Ρωμανοῦ* ἔχουν οἱ εἰκόνες τῆς Δεήσεως, συλλογή Γ. Τσακύρογλου, Ἑστία Ν. Σμύρνης, Ἀθήνα (Καρακατσάνη 1980, 41, εἰκ. 51) καί τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου (Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, ἀρ. 439), Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[1]. Ἐπίσης πλαστή ἦταν ἡ ὑπογραφή *χείρ Ρωμανοῦ τοῦ Κρητός* σέ καμένη τώρα εἰκόνα τῆς

Ναυμαχίας τῆς Ναυπάκτου, πού ἀποδίδεται στόν Γεώργιο Κλόντζα*. Τήν ὑπογραφή εἶχε προσθέσει ὁ Δ. Πελεκάσης, πού ἀνακάλυψε καί δημοσίευσε τήν εἰκόνα. Τήν πλαστότητα εἶχε ἀνακαλύψει ἐπί τόπου ὁ Μ.Χ., τό 1952, ἕνα χρόνο πρίν καεῖ ἡ μεγάλη καί ὡραία αὐτή εἰκόνα.

Ἐπίσης ἐλέγχονται οἱ ὑπογραφές τῶν εἰκόνων:
1) Δημήτριος ἔφιππος, στό ἐμπόριο 1956, Ἀθήνα (*διά χειρός Ρωμανοῦ*)[2] 2) Κοσμᾶς, Χαράλαμπος, Αἰκατερίνη, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ. 2759/1679, Ἀθήνα (*χείρ Ρωμανοῦ Κρητός*)[3] 3) ΧΣ ἡ Ἄμπελος καί Τρεῖς Ἱεράρχες, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα (*χείρ Ρωμανοῦ*)[4] 4) Τρεῖς ἅγιοι, πιθανόν Γρηγόριος, Ἰω Θεολόγος καί Παρασκευή, συλλογή Χαροκόπου, μουσεῖο Ἀργοστολίου 1982, Κεφαλονιά[5].

1. Chatzidakis N. 1986α, ἀρ. 78, εἰκ. σελ. 128 2. Σημ. Μ.Χ. 1957 3. Σημ. Μ.Χ. 4. Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 63, ἀρ. 443 5. Σημ. Μ.Χ. 1957.

Ρωμανός (;) Γεώργιος 1668

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Γε[ωργ]ίου Ρομαν[οῦ].*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Βρεφοκρατούσα, 1668, ν. Ζωοδόχου Πηγῆς Χειμάρρου, Νάξος[1].

1. Μαστορόπουλος 1984, 499, εἰκ. 9.

Ρωμανός Λούκας 1605

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ συμβόλαιο τῆς 26ης Νοεμβρίου 1605, πού σωζόταν στό Ἀρχειοφυλακεῖο Ζακύνθου: *ὁ δάσκαλος Λούκας ὁ Ρωμανός νά πάη εἰς τό Μοναστῆρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Κρημνῶν νά ζωγραφίση τήν ἐκκλησίαν ὅλην ἀπό μέσα, ἀπό πάνου ἕως κάτου, ὡς ἔθος τῶν καλῶν ζωγράφων, δίνοντάς του ἀσβέστη, λινάρι καί χρώματα καί νά τοὔ δώσουν καί δουκάτα 130*[1]. Ἡ συμφωνία δέν εἶναι γνωστό ἄν τηρήθηκε, ἐπειδή ἡ παλιά ἐκκλησία ἔχει κατεδαφισθεῖ.

1. Ζώης 1900, 62 καί 1933, 30. Στά δημοσιεύματα τοῦ Λ. Ζώη συγχέεται ὁ Λ. Ρωμανός μέ τόν Στυλιανό Ρωμανό (βλ. Ζώης 1963, 572)· Χατζηδάκης 1956β, 18· Κονόμος 1988, 11.

Ρωμανός Στυλιανός

Ἡ ὑπογραφή *χείρ Στυλιανοῦ ἱερέως Ρωμανοῦ* σέ εἰκόνα τῆς Θεοτόκου ἔνθρονης τοῦ 1607, τῆς τ. συλλογῆς Δ. Λοβέρδου (Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 53, ἀρ. 340· Bettini 1934-35, 370), Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα, εἶναι πλαστή· βλ. καί Χατζηδάκης 1956β.

Ρώμας Σπυρίδων 1762-1766

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Σπυρίδωνος Ρώμα* (εἰκ. 2), *Ὁ Ρώμ(ας)...* (εἰκ. 3), *ὁ Ρώμας ἐκοπίασε* (εἰκ. 4).
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Κρατικῶν Ἀρχείων τοῦ Λιβόρνου, τό 1762 στάλθηκε συστατικό γράμμα ἀπό τήν Κέρκυρα πρός τήν ἑλληνική κοινότητα Λιβόρνου γιά τόν Σπυρίδωνα Ρώμα[1]. Ἡ συμφωνία πού εἶχε συναφθεῖ μέ τό ζωγράφο, γιά νά διακοσμήσει τήν ἑλληνική ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Τριάδας στό Λιβόρνο, ἀνανεώθηκε στά 1764 καί 1766[2].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧΣ στόν Τάφο, 1764, ν. Ἀναλήψεως, Ζάκυνθος[3] 2-4) Ἁγία Τριάς, 1764, Ἰω Πρόδρομος καί Βασίλειος, Museo Civico, Λιβόρνο (ἀπό ν. Ἁγίας Τριάδας)[4]. Στόν ἴδιο ζωγράφο ἀποδίδονται δεκαοκτώ εἰκόνες καί ἕνας Σταυρός ἀπό τήν ἴδια ἐκκλησία[5].

1. Κρατικά Ἀρχεῖα τοῦ Λιβόρνου, Chiesa greca orientale della SS.Trinità, φάκ. 163-164 (μεταγενέστερο εὑρετήριο): πληροφορία Μ. Κωνσταντουδάκη 2. Τωμαδάκης 1940, 88 3. Χαραλαμπίδης 1978, 75, εἰκ. 94 4. *Museo Civico 1978*, 34, 38, 40, ἀρ. 1, 3, 4 5. *Museo Civico 1978*, 36, 42-64, ἀρ. 2, 5-22.

Ρώση(ο)ς Ἰωάννης 1456-1497

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, γραφέας, διακοσμητής χειρογράφων.
ΒΙΟΓΡ. Γραφέας πολλῶν χειρογράφων πού χρονολογοῦνται ἀπό τό 1456 ἕως τό 1497[1].
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Συμπλήρωση καί διακόσμηση τοῦ χειρογράφου Grypt. D. δ. 22, Ἀκολουθία εἰς τό Γενέσιον τῆς Ἀειπαρθένου Μαρίας, 1496, Bibl. della Badia Greca, Grottaferrata, Ρώμη[2] 2) Μικρογραφίες εὐαγγελιστῶν, 1480, στό χφ. 165, μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ[3] 3) Ἀντιγραφή μέρους τῶν ἀριστοτελικῶν ἔργων στόν Marcianus Gr. 200, κατά τήν ὁποία χρησιμοποίησε καί τά δύο χειρόγραφα, 205 καί 212 τῆς Μαρκιανῆς, παρεμβάλλοντας ἄλλοτε μέσα στό κείμενο, ἄλλοτε στό περιθώριο, καί συχνά παραλείποντας τίς προσθῆκες τοῦ Βησσαρίωνα[4].

1. Gardthausen-Vogel 1909, 187-193 2. Gardthausen-Vogel 1909, 191· *Ἔκθεση 1964*, 309, ἀρ. 378 3. Σημ. Μ.Χ. 1972 4. Mioni 1985, 124.

Ρώτας Τιμόθεος 18ος αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Τιμοθέου τοῦ Ρώτα.*
ΕΙΚΟΝΑ Γέννηση ΘΚ, 18ος αἰ., τ. συλλογή Μ. Καλλιγᾶ, Ἀθήνα[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

Σα(ε)βαστός (Σεβαστόπουλος) Δημήτριος (Sevastopullo Dimitrio) 1624-1661

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Μιχελής Σαβαστός*(;).
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, pintore, cantor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, στίς 9 Ἰουλίου 1624 ὁ *αφεντης Δημίτριος Σαβαστός ζογράφος* κατοικοῦσε στήν ἐνορία τῆς Μανωλίτισσας στό Χάνδακα[1]. Ὡς μάρτυρας ἐπίσης ἀπαντᾶ τά ἑπόμενα χρόνια: 1635, 1637, 1638, 1640-1647, 1649, 1651, 1652, 1657, 1659, 1661. Σύμφωνα μέ τά παραπάνω ἔγγραφα, ἦταν γιός τοῦ Μιχελῆ καί τῆς Ἐργίνας Βαρτζαγοπούλας καί εἶχε δύο ἀδελφές, τή Μαριέτα καί τήν Καλίτζα Κυνηγοπούλα. Στίς 14 Μαΐου 1643 ἀναφέρεται ὡς *Dimitrio Sevastopullo pintore quondam miser Michel* καί στίς 29 Σεπτεμβρίου 1647 ἀναφέρεται ὡς cantor (ψάλτης). Στίς νοταριακές πράξεις ὑπάρχουν μερικές πληροφορίες γιά τά περιουσιακά στοιχεῖα καί τήν ἐπιχειρηματική του δραστηριότητα, ἡ ὁποία συνίστατο στήν ἐπένδυση ἑνός ποσοῦ 4000 λιτρῶν σέ ἐμπόριο δερμάτων (ἔτη 1634-38). Στίς 14 Ἰανουαρίου 1661 ὑπέγραψε ἰδιοχείρως σέ κωδίκελλο διαθήκης[2].

1. Καζανάκη 1981, 239-243, ἀρ. 68 2. Καζανάκη, *ὅ.π.*

Σα(ε)βαστός Μιχελής (Savasto Michelin) 1618

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Μανέας.
ΙΔΙΟΤ. Pintor.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *signor Michelin Savasto pintor quondam Signor Magno* ἀναφέρεται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακό ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας, πού συντάχθηκε στίς 22 Ὀκτωβρίου 1618[1]. Ἐάν ὁ ζωγράφος ἦταν πατέρας τοῦ Δημήτρη Σαβαστοῦ*, τότε θά πρέπει νά εἶχε πεθάνει πρίν ἀπό τό 1624, ὅταν ὁ Δημήτρης Σαβαστός ἀναφέρεται ὡς *τοῦ ποτέ Μιχελῆ*[2].

1. Καζανάκη 1981, 243, ἀρ. 69 2. Καζανάκη, *ὅ.π.*

Σάββας (1) 1712

ΚΑΤΑΓ. Οἰνόη Εὔξεινου Πόντου.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Σάββα ἐξ Οἰνόης.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Καθολικό μονῆς Θεοτόκου Σουμελᾶ, 1712, Τραπεζούντα[1].

1. Χρύσανθος 1933, 478-479.

Σάββας (2) 1775

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος(;).
ΠΑΤΡ. Νικόλαος.
ΥΠΟΓΡ. *χήρ Σάββα* (εἰκ. 1), *διά χειρός δέ Σάββα Νικολάου ζωγράφου* (τοιχ. 1), *χίρ Σάββα* (τοιχ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ Ἰω Θεολόγος καί ἄλλες εἰκόνες, ν. Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, χ. Μονάγρι, Κύπρος[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Προσωπογραφία ἐπισκόπου Μακαρίου καί διακόνου Ἰωακείμ, 1775 καί 2) Τοιχογραφίες νοτίου τοίχου (ἐκτός ἀπό τήν παράσταση τοῦ ἀποστόλου Παύλου), 1775, ν. Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, χ. Μονάγρι, Κύπρος[2].

1. Stylianou 1967, 72-73, πίν. XXVIII 2. Stylianou 1967, 67-68, 71-72, πίν. XXII.

Σαβής Μανέας 1589-1635

ΚΑΤΑΓ. χ. Πισκοκέφαλο Σητείας, Λασίθι.
ΠΑΤΡ. Παπα-Μιχελής.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ἁγιογράφος, ζωγράφος, εἰκονογράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ὁ Μανέας Σαβής ὑπογράφει πολλές φορές σέ νοταριακά ἔγγραφα τῆς Σητείας κατά τό διάστημα 1589-1602[1] καί 1623-1635[2]. Στίς ὑπογραφές αὐτές, ἀπό τίς ὁποῖες πολλές εἶναι ἰδιόχειρες, δηλώνεται ἡ καταγωγή του ἀπό τό χωριό Πισκοκέφαλο, καθώς καί ἡ ἰδιότητα τοῦ ἱερέα καί ζωγράφου. Ἡ τελευταία δηλώνεται στά ἔγγραφα ὡς ἑξῆς: *σγουράφος, ἁγιώγραφος, ζγουράφος, ηκονογράφως*[3].

1. Κωνσταντουδάκη 1977, 184-185, ἀρ. 42 2. Καζανάκη 1981, 243-244, ἀρ. 81 3. Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.*

Σαγιαδεινός Ἰωάννης βλ. *Ἰωάννης* (55)

Σαγκινάτζος Τζώρτζης 1629

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Γραμματικός τῆς συντεχνίας τῶν ζωγράφων.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ὁ Τζώρτζης Σαγκινάτζος τό 1629 ἀναφέρεται ὡς *γραματικός της σκολας του αγιου Λουκᾶ* στό Ἡράκλειο[1]. Ἀπό τή μνεία αὐτή συνάγεται ὅτι πρέπει νά ἦταν ζωγράφος[2].

1. Καζανάκη 1981, 222, σημ. 187 2. Καζανάκη, *ὅ.π.*

Σαγρέδος Ἰωάννης 1414-1452
(Sagredo, Secreto Giovanni)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ νοταριακά ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ὁ ζωγράφος κατά τό διάστημα 1414-1452 κατοικοῦσε στό Βοῦργο τοῦ Χάνδακα[1]. Τό 1434 ὁ Γεώργιος Ἀσπρογίτης* συμφώνησε νά δουλέψει μαζί του γιά ἐννέα χρόνια ὡς *lavorante*[2].

1. Cattapan 1972, 205, ἀρ. 40 2. Cattapan 1972, 217, ἀρ. 8.

Σακαρᾶς Φράγκος 1577
(Sacara Franco)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος(;).
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ὁ Σακαρᾶς νοίκιαζε μαζί μέ τό ζωγράφο μαΐστρο Πιέρο Πολίτη* ἕνα ἐργαστήριο στόν κεντρικό δρόμο τοῦ Ἡρακλείου, γιά τό ὁποῖο τό 1577 ἔπρεπε νά πληρώσουν ἐτήσια αὔξηση 18 δουκάτων[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1977, 176-177, ἀρ. 27.

Σακε(λ)λαρόπουλος Παῦλος 1791

ΚΑΤΑΓ. Ζάτουνα Ἀρκαδίας.
ΙΔΙΟΤ. Ἀναγνώστης.
ΕΙΚΟΝΑ Χαράλαμπος, 1791, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, Δημητσάνα, Ἀρκαδία[1].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 258 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 117.

1. Γριτσόπουλος 1954, 51-52· Μουτσόπουλος 1956, 126· Γιαννακόπουλος-Παρασκευόπουλος 1959, 57.

Σακελλάρης Δημήτριος 1551-1563
(Sachielari, Sachelari Demetrius)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, pictor, depentor, magister.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ νοταριακά ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ὁ *magister Demetrius Sachielari, pictor* μνημονεύεται ὡς μάρτυρας στό Ἡράκλειο στίς 9 Ὀκτωβρίου 1551[1] καί στίς 14 Δεκεμβρίου 1563 καί ὑπογράφει ὡς *papa ser Demetrio Sachelari, depentor*[2]. Σύμφωνα μέ τό τελευταῖο ἔγγραφο, ὁ Γιάννης Γρικός* ἐργαζόταν μαζί μέ τόν Σακελλάρη ὡς *lavorente*[3].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 357, ἀρ. 91 2. Κωνσταντουδάκη 1977, 167, ἀρ. 14 3. Κωνσταντουδάκη, ὅ.π.

Σακελλάρης Ἰωάννης 1482-1520
(Sachelari Giovanni)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pictor, magister.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ νοταριακά ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ὁ ζωγράφος κατοικοῦσε στό Βοῦργο τοῦ Χάνδακα ἀπό τό 1484 ὡς τό 1494[1]. Ἀναφέρεται ἐπίσης σέ ἔγγραφα τοῦ 1501 καί 1502 (*magister Joannes Sachelari, pictor*)[2]. Στίς 2 Ὀκτωβρίου 1503, πάντα στό Ἡράκλειο, ὑπέγραψε συμφωνητικό γάμου τῆς κόρης του Μαριέτας μέ τό γιό τοῦ Φραγκίσκου Βενέριου, στό ὁποῖο ἀναφέρεται ἀναλυτικά ὁ τρόπος ὑπολογισμοῦ τῶν 5000 ὑπερπύρων τῆς προίκας[3]. Ἀπό τό 1503 ἕως τό 1520 ὁ ζωγράφος ἀναφέρεται σέ ἔγγραφα σχετικά μέ οἰκονομικές ὑποθέσεις, ἐνῶ τό 1505 ἀνέλαβε νά ἐπιχρυσώσει ἀρχιτεκτονική διακόσμηση τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου[4]. Ὁ *ser Juan Sachelari*, πού ἀναφέρεται σέ ἔγγραφο τῆς 18ης Δεκεμβρίου 1532, δέν εἶναι βέβαιο ἐάν ταυτίζεται μέ τόν ζωγράφο[5].

1. Cattapan 1968, 39, ἀρ. 102 καί 1972, 207, ἀρ. 107· Cattapan 1973, 252. (Τό 1482 ἡ ἀδελφή τοῦ Σακελλάρη εἶχε παντρευτεῖ τόν Νικόλαο Ρίτζο*: Cattapan 1973, 252) 2. Κωνσταντουδάκη 1973, 307-308, ἀρ. 7 3. Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.* 4. Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.* 5. Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.*

Σακελλαρίου Ἠλίας βλ. *Ἠλίας* (4)

Σαλιβαρᾶς Γεώργιος 1525-1526

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Λέων.

ΙΔΙΟΤ. Pinctor, pentor, maistro.
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τοῦ ζωγράφου Ἰωάννη Σαλιβαρᾶ*. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, στίς 21 Μαρτίου 1525 ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη (*Georgius Salivara, pinctor*). Ἡ Πετρού, σύζυγος τοῦ ζωγράφου, ἀναφέρεται σέ ἔγγραφο τῆς 23ης Ὀκτωβρίου 1525, ὡς ἐπίτροπος τοῦ ποτέ Ἰωάννου Σαλιβαρᾶ*, κουνιάδου της[1]. Ὁ *maistro Giorgio Salivara, pentor* ἀναφέρεται ὡς μάρτυρας σέ δύο ἀκόμη πράξεις τοῦ 1525, καθώς καί σέ μία ὑπόθεση τοῦ ἔτους 1526[2].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 342-343, ἀρ. 58 2. Στό ἴδιο.

Σαλιβαρᾶς Ἰωάννης 1494-1522
(Salivara, Saliuara Jana, Giovanni, Joannes)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Λέων.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor, pentor, petor, maestro.
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τοῦ ζωγράφου Γεωργίου Σαλιβαρᾶ*. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, οἱ πρῶτες μνεῖες γιά τό ζωγράφο, κάτοικο Βούργου Χάνδακα, ἀναφέρονται στά ἔτη 1494-1500[1]. Σέ ἔγγραφο τῆς 18ης Μαρτίου 1500(;) ὁ ἔμπορος Zuan Justinian διαμαρτύρεται, γιατί ὁ Jana Salivara, pintor, δέν παρέδωσε ἐγκαίρως τίς εἰκόνες πού εἶχε ὑποσχεθεῖ[2]. Στό διάστημα 1500-1504 ὁ Σαλιβαρᾶς συναντᾶται στό Ἡράκλειο ὡς μάρτυρας ἤ συμβαλλόμενος σέ διάφορες ὑποθέσεις[3]. Στίς 12 Ἰουνίου 1504 ὑποσχέθηκε στόν Γεώργιο Βαρδαβᾶ, ἱερέα τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ στό Μαρουλᾶ (προάστειο τοῦ Χάνδακα), καί στόν ἰδιοκτήτη της, μαΐστρο Ἰωάννη Μουρτάτο, νά ἐκτελέσει ἐργασία τῆς τέχνης του σέ αὐτήν τήν ἐκκλησία μέ ἀμοιβή 13 ὑπέρπυρα[4]. Στή συνέχεια ὁ Σαλιβαρᾶς ἀναφέρεται σέ ἕνα μεγάλο ἀριθμό ἐγγράφων τοῦ Ἡρακλείου ἕως τό 1522, σχετικά μέ οἰκονομικές, κυρίως, ὑποθέσεις, ἀπό τά ὁποῖα γίνεται φανερή ἡ πολυπραγμοσύνη τοῦ ζωγράφου, ἀλλά καί ἡ ἀξιόλογη περιουσία του σέ κτήματα καί οἰκίες[5]. Ἐάν ὁ ἀναφερόμενος σέ ἔγγραφο τῆς 24ης Ὀκτωβρίου 1538 ποτέ Ἰωάννης Σαλιβαρᾶς ταυτίζεται μέ τόν ζωγράφο, τότε ὁ θάνατος τοῦ τελευταίου πρέπει νά τοποθετηθεῖ μεταξύ 1522 καί 1538[6].

1. Cattapan 1968, 40, ἀρ. 112 καί 1972, 208, ἀρ. 122 2. Cattapan 1968, 45-46, ἀρ. ἐγγρ. 10 3. Κωνσταντουδάκη 1973, 301 4. Κωνσταντουδάκη 1973, 301, 361-362, ἔγγρ. Γ΄ 5. Κωνσταντουδάκη 1973, 301-304 6. Κωνσταντουδάκη 1973, 305.

Σαμαρᾶς Ἀλέξιος 1726

ΚΑΤΑΓ. Ἀετός Ἀκαρνανίας.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἀλεξίου τοῦ Σαμαρᾶ τοῦ ἐξ Ἀετοῦ.*
ΣΥΝΕΡΓ. Στέργιος (2).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1726, Βόνιτσα, Αἰτωλοακαρνανία[1].

1. Κατσαρός 1977-78, 426-432 (ἀποδίδει στόν Σαμαρᾶ καί τίς τοιχογραφίες τοῦ 1726 στή μονή Ἁγίου Γεωργίου Πόρτας στό χωριό Μπαμπίνη τῆς Ἀκαρνανίας)· Παλιούρας 1985, 366-367, εἰκ. 365-368· Βοκοτόπουλος 1984β, 109-111, εἰκ. 9.

Σαμαρτζῆς

ΕΙΚΟΝΕΣ ν. Ἁγίας Τριάδας, χ. Γάιο, Παξοί[1].

1. Βοκοτόπουλος 1967, 374.

Σάμιος Ἰωάννης βλ. *Ἰωάννης (60)*

Σαμουήλ 1647

ΙΔΙΟΤ. Μοναχός.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ εὐτελοῦς Σαμουήλ μοναχοῦ.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Ἐξωκκλήσι Ζωοδόχου Πηγῆς, 1647, μεταξύ χ. Μεσενικόλα καί μονῆς Κορώνης, Καρδίτσα[1].

1. Ὀρλάνδος 1939-1940β, 197. Ὁ Ἰεζεκιήλ (1929, 43) ἀναφέρει χρονολογία 1637.

Σανκταμαύρας Ἰωάννης βλ. *Ἁγιομαύρας Ἰωάννης*

Σαραζᾶς Ἰωάννης 1500
(Sarasa Giovanni, Jannj)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Depentor, maistro.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας, στίς 5 Νοεμβρίου 1500 στήν Κρήτη ἀνέλαβε νά διδάξει ζωγραφική στόν Γεώργιο Καρδάνη γιά τρία χρόνια[1].

1. Cattapan 1972, 208, ἀρ. 131, 223, ἔγγρ. 24.

Σαρακηνόπουλος Τζώρτζης 1622-1633
(Sarachinopullo Zorzi)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Ἰωάννης.

ΙΔΙΟΤ. Διάκος, pintor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας, στίς 28 Μαΐου 1633 ὁ *miser Zorzi Sarachinopullo diacona pintor quondam miser Janni* ἀπαντᾶται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη στό Ἡράκλειο[1]. Στά ὑπόλοιπα ἔγγραφα, πού μᾶς δίνουν πληροφορίες γιά τήν οἰκογενειακή καί οἰκονομική κατάσταση τοῦ Σαρακηνόπουλου στό Ἡράκλειο κατά τό διάστημα 1622-1633, δέν ἀναφέρεται ὡς ζωγράφος[2].

1. Καζανάκη 1981, 244, ἀρ. 72 2. Καζανάκη 1981, 244-245.

Σαρακηνόπουλος Φραγκίσκος

1569-1570 †πρίν ἀπό τό 1582

ΚΑΤΑΓ. Σητεία Λασιθίου.
ΥΠΟΓΡ. *τοῦ Σαρακηνόπουλου* (εἰκ. 1), *Φρα(γκίσκου) τοῦ Σαρακηνόπουλου* (εἰκ. 4).
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ νοταριακό ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας, πού συντάχθηκε στή Σητεία, ὁ ζωγράφος Φραγκίσκος Σαρακηνόπουλος εἶχε ἤδη πεθάνει στίς 16 Μαρτίου 1582, ἐνῶ τό 1578 εἶχε βάλει ἐνέχυρο δύο εἰκόνες του, τή Γέννηση τοῦ Χριστοῦ καί τόν ἅγιο Γεώργιο, γιά ὀκτώ χρυσά τζεκίνια. Τίς εἰκόνες αὐτές ἐξαγόρασε καί κράτησε ὁ εὐγενής Πέτρος Κορνάρος τό 1582, δίνοντας στή χήρα τοῦ ζωγράφου, Δροσούλα, ἕνα ἀκόμη τζεκίνι καί τέσσερα μουζούρια στάρι[1].
Πληροφορίες ἀπό ἄλλα νοταριακά ἔγγραφα τῆς Σητείας, σχετικά μέ οἰκονομικές ὑποθέσεις, ἀναφέρουν ἕναν Φραγκίσκο Σαρακηνόπουλο κατά τά ἔτη 1569 καί 1570, χωρίς νά σημειώνεται ἡ ἰδιότητα τοῦ ζωγράφου[2]. Σύμφωνα μέ τή διαθήκη πού ἔκανε στή Σητεία στίς 23 Σεπτεμβρίου 1585, ἡ γυναίκα τοῦ Φραγκίσκου Σαρακηνόπουλου, Δροσούλα Da Vegia, ἄφησε κληρονομιά στήν προγονή της Κουρίνα, κόρη τοῦ ποτέ ἄντρα της Φραγκίσκου Σαρακηνόπουλου[3].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ψηλάφηση Θωμᾶ, ν. Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων, Βενετία[4] 2) Φύλλο τριπτύχου (ἄγγελος Εὐαγγελισμοῦ) καί 3) Φύλλο τριπτύχου (Ἀρχάγγελος πού πατάει τό Σατανᾶ), Temple Gallery, Λονδίνο[5] 4) Νικόλαος ἔνθρονος, Ἐθνική Πινακοθήκη, Bologna[6].

1. Μέρτζιος 1961-62, 293 2. Κωνσταντουδάκη 1977, 172, ἀρ. 21 3. Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.* 4. Chatzidakis 1962, 22-23, ἀρ. 9, πίν. II, ὅπου καί ἡ παλαιότερη βιβλιογραφία 5. *Temple Gallery, an exhibition of Icons*, London 1966-67, ἀρ. 15A, πίν. VI καί ἀρ. 15B, πίν. VII 6. Angiolini-Martinelli 1984, 47-50, ἀρ. 5· Χατζηδάκη 1993, 174, ἀρ. 42, εἰκ. 42.

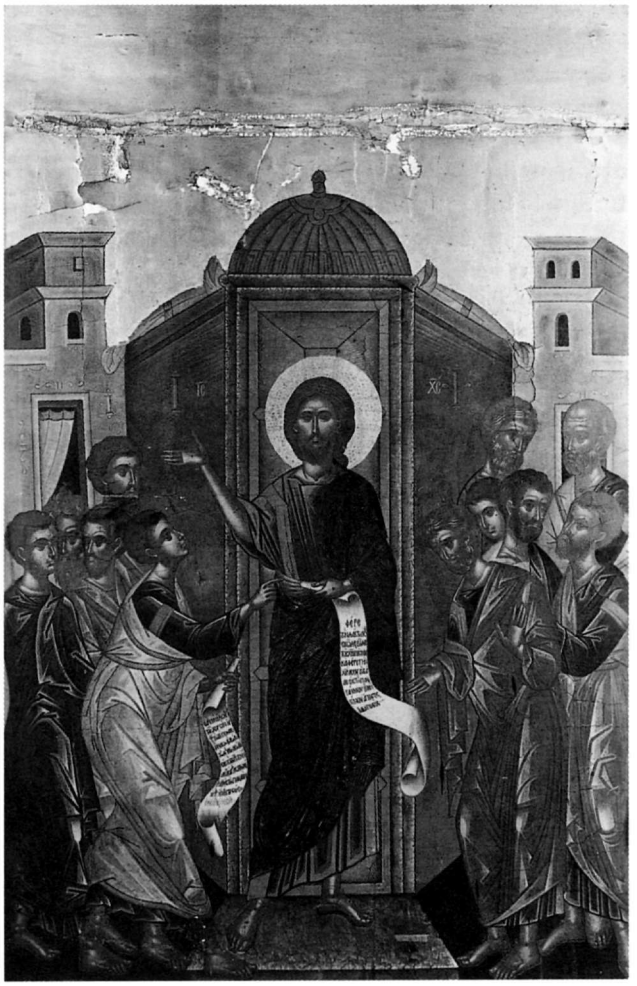

236. Σαρακηνόπουλος Φραγκίσκος, Ψηλάφηση τοῦ Θωμᾶ, εἰκ. ἀρ. 1.

Σαρατζένος Ἰωάννης 1757

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΙΔΙΟΤ. Ἀναγνώστης.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἰωάννου ἀναγνώστου τοῦ Σαρατζένου.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἀποτομή Ἰωάννου Προδρόμου, 1757, ν. Ἀκαθίστου, Ζάκυνθος (κάηκε το 1953)[1].

1. Quinn 1902, 588· Ζώης 1923, 215· Chatzidakis 1962, 87-88, σημ. 8· Κονόμος 1960, 138· 1967, 15 καί 1988, 107.

Σβηρός Γεώργιος 1505-1531
(Sviro Georgius)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor, pentor, magister.

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ὁ *magister Georgius Sviro, pinctor* ἀπαντᾶται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις στό Ἡράκλειο κατά τό διάστημα 1505-1531[1]. Στήν ἴδια οἰκογένεια ἀνῆκε καί ὁ Γαβριήλ Σεβῆρος, μητροπολίτης Φιλαδελφείας, στή Βενετία. Μνεῖες τοῦ Σβηροῦ, χωρίς νά ἀναφέρεται ἡ ἰδιότητα τοῦ ζωγράφου, ἔχομε κατά τά ἔτη 1524, 1531 καί 1532, ὅταν ὑπογράφει συμφωνητικό γάμου τῆς κόρης του Ἁγνῆς[2].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 318-319, ἀρ. 20 2. Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.*

Σβορῶνος Γιάννης 1769

ΚΑΤΑΓ. Ἑπτάνησα(;).
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος(;).
ΒΙΟΓΡ. Στόν κώδικα τοῦ ναοῦ τῆς Εὐαγγελιστρίας στό κάστρο τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς Κεφαλονιᾶς ἀναφέρεται ὅτι ὁ Γιάννης Σβορῶνος τό 1769 χρωμάτισε τά τζάμια, τά σκαλιά στό δεσποτικό στασίδι, τήν πρόθεση, τόν *καλανάρχο* καί τό σκαμνί τοῦ τετράποδου, μέ ἀμοιβή δύο ρεάλια καί 20 λίτρες[1].

1. Μοσχόπουλος 1990, 231.

Σγουρδαῖος Ἀπόστολος 1813

ΚΑΤΑΓ. Σίφνος.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός κἀμοῦ Ἀποστόλου Σγουρδαίου* (εἰκ. 1, 2), *ἱστορήθη διά χειρός κἀμοῦ Ἀποστόλου Σ(γ)ουρδαίου Σιφνίου* (τοιχ.).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 1833(;) καί 2) Ἀρχάγγελος Γαβριήλ, 1833(;), μονή Εἰσοδίων Θεοτόκου (Παναγία τοῦ Βουνοῦ), Σίφνος[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μονή Εἰσοδίων Θεοτόκου (Παναγία τοῦ Βουνοῦ), 1813, Σίφνος[2].

1. Βιτάλης 1973, 236-237 2. Βιτάλης 1973, 195· Ράμφος 1973, 268-270.

Σγουρόπουλος Δημήτριος 1550

ΒΙΟΓΡ. Εἰκόνα του μέ χρονολογία 1550[1].

1. Graefe-Jaennicke, *Kunstgewerbliche Altertümer und Kuriositäten*, Λειψία 1905 (κατάλογος πωλήσεων).

Σ(ι)γοῦρος (Σγουρός) Δημήτριος 1662

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη(;).
ΥΠΟΓΡ. *χειρ Δημητρίου Σγουροῦ.*
ΕΙΚΟΝΑ Κοινωνία Ἀποστόλων, Γέννηση, ΧΣ Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος μέ ἱεράρχες (3 ζῶνες), 1662, μονή Γωνιᾶς, Χανιά[1].

1. Τωμαδάκης-Βογιατζάκης 1931, 14· Μακριδάκης 1959, 162-163.

Σ(ι)γοῦρος Κωνσταντίνος 17ος αἰ.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας[1].
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Κωνσταντ(ίνου) ἱερέως τοῦ Σγούρου* (εἰκ. 1), *χείρ Κωνσταντίνου ἱερέος τοῦ Σγούρου* (εἰκ. 2), *χείρ ἱερέως Κωνσταντίνου Σγούρου* (εἰκ. 3), *χείρ Κονσταντ(ίν)ου Σγούρου* (εἰκ. 4).
ΒΙΟΓΡ. Ἐργάσθηκε στή Βενετία[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Γεώργιος δρακοντοκτόνος, συλλογή Ἰωάννου Καρρᾶ (1975), Ἀθήνα[2] 2) ΘΚ ἔνθρονη μέ ἀρχαγγέλους, Museo Civico, Capodistria, Σλοβενία[3] 3) Πο-

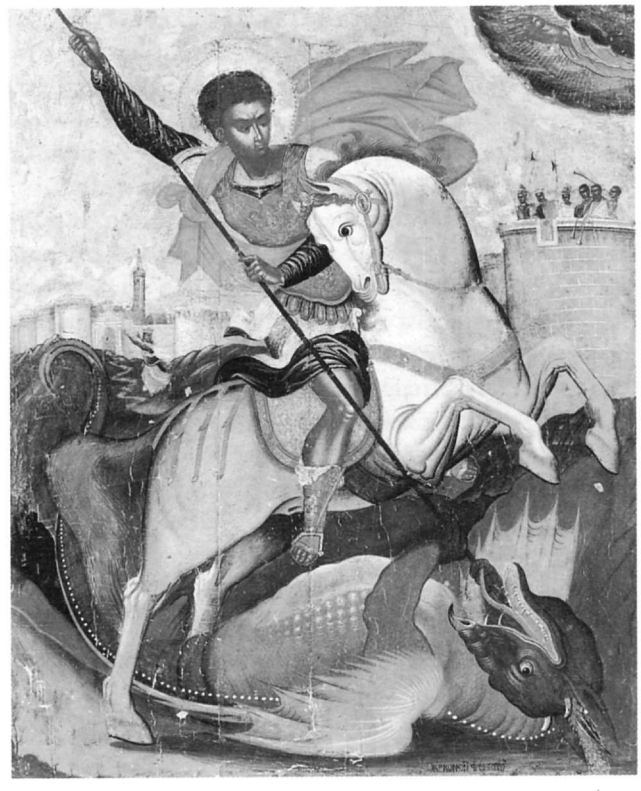

237. Σγοῦρος Κωνσταντίνος, Ἅγιος Γεώργιος δρακοντοκτόνος, εἰκ. ἀρ. 1.

λύκαρπος (μέ οἰκόσημο τῆς οἰκογενείας τῶν Σιγούρων Ζακύνθου), προσφορά γιά ἀγορά στό Μουσεῖο Μπενάκη[4] 4) ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, Ἐθνικό Μουσεῖο Βελιγραδίου[5] 5) ἅγιοι Θεόδωροι, ν. Εὐαγγελισμοῦ Εὐρωπούλων, Κέρκυρα[6].

1. Βελούδης 1893, 145 2. Βοκοτόπουλος 1990, 133, σημ. 4, 165 3. Bettini 1934-35, 350-351, σημ. 8 4. Σημ. M.X. 5. Tatić-Djurić 1975, 211-218, εἰκ. 1 6. P.L. Vocotopoulos, An Icon of Saint Mercurius slaying Julian the Apostate, *Τιμητικός τόμος γιά τήν Zagorka Rasolkoska-Nikolovska* (ὑπό ἔκδοση).

Σδρίνιας Δημήτριος 1755

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΒΙΟΓΡ. Τό 1755 μνημονεύεται ὡς ἁγιογράφος στόν κώδικα τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Πάντων Ζακύνθου[1].

1. Κονόμος 1967, 126 καί 1988, 125.

Σεβαστός βλ. *Σαβαστός*

Σεβαστός 18ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Μ. Ἀσία.
ΥΠΟΓΡ. *ὁ σός οἰκέτης Σεβαστός ἐκ καρδίας ἀνηστόρησα.*
ΕΙΚΟΝΑ Σεβαστιανός, ν. Ἁγίων Θεοδώρων, Πέργαμος, Μ. Ἀσία[1].

1. Λαμπάκης 1909, 297.

Σε(ο)βεντοῦκος Γεώργιος, Γιωργίτσης (Seventuco, Seveduco Giorgici) 1553-1576

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Στρατηγός[1].
ΙΔΙΟΤ. Pentor, maistro.
ΒΙΟΓΡ. Πατέρας τοῦ ζωγράφου Νικολῆ Σεβεντούκου*. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ἀναφέρεται σέ δικαιοπρακτικές πράξεις πού ἔγιναν στό Ἡράκλειο ἀπό τό 1553 ἕως τό 1576[2]. Στήν ἴδια πόλη διατηροῦσε ἐργαστήριο ζωγραφικῆς[3]. Σέ ἔγγραφο τῆς 15ης Ἰανουαρίου 1567 ἀναφέρεται ὡς ἰδιοκτήτης σπιτιῶν πού βρίσκονταν στήν ἐνορία τῆς Παναγίας τῆς Θαλασσομάχισσας στό Χάνδακα[4].

1. Παλιούρας 1973, 122, ἀρ. 50· ὁ Μέρτζιος (1961-62, 257, ἀρ. 32) εἶχε διαβάσει τό πατρώνυμο τοῦ ζωγράφου ὡς Κωνσταντίνος 2. Μέρτζιος, *ὅ.π.*· Παλιούρας, *ὅ.π.*· Κωνσταντουδάκη 1977, 165, ἀρ. 11 3. Μέρτζιος 1961-62, 296· Παλιούρας 1973, 106 4. Κωνσταντουδάκη 1977, 165-166.

Σεβεντοῦκος Νικολής 1585

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος Σεβεντοῦκος*.
ΙΔΙΟΤ. Pintor.
ΒΙΟΓΡ. Γιός τοῦ ζωγράφου Γεωργίου Σεβεντούκου*. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας, στίς 27 Αὐγούστου 1585 ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη στό Ἡράκλειο μαζί μέ τόν Μιχαήλ Δαμασκηνό*[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1977, 180, ἀρ. 34.

Σελεμπερδάκης Ἀναγνώστης 1745-1758

βλ. καί *Ἀναγνώστης* (3)[1]

ΚΑΤΑΓ. Κουτήφαρι Μάνης.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Νικολάου ἀπό Νομητζή κ(αί) Ἀναγνώστου Σελεμπερδάκη* (τοιχ. 1), *διά χειρός Ἀναγνώστου Σελεμπερδάκη εκ Κουτήφαρι* (τοιχ. 2), *διά χειρός Νικολά(ου) καί Αναγνώστης* (τοιχ. 3).
ΣΥΝΕΡΓ. Νικόλαος (41).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μάνη: 1) ν. Ἁγίας Τριάδας, 1745, χ. Πραστεῖο[2] 2) ν. Ἁγίου Νικολάου, 1750, χ. Πραστεῖο[3] 3) ν. Προφήτη Ἠλία, 1758, χ. Καλιαναίικα[4] 4) ν. Ἁγίων Θεοδώρων (ἀποδ.), χ. Κάμπος[5].

1. Γιά τήν πιθανή ταύτιση τῶν δύο ζωγράφων βλ. Δρανδάκης 1993, 68, σημ. 138 καί 191, σημ. 364 2. Δρανδάκης 1976, 241 καί 1981, 522· 1983, 135 καί 1993, 68, σημ. 138 3. Δρανδάκης 1976, 224 καί 1981, 522 4. Δρανδάκης 1981, 522 καί 1993, 141, σημ. 259 5. Δρανδάκης 1981, 522.

Σελινιτζιώτης βλ. *Δαβίδ* (2)

Σεμπρίκος ἤ Σεμπρικός Ἰωάννης 1670

ΥΠΟΓΡ. *χιρ Ἰωάννου τοῦ Σεμπρικου.*
ΕΙΚΟΝΑ ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, 1670, μουσεῖο, Ζάκυνθος (ἀπό ν. Παναγίας Γαβαλλούσας)[1].

1. Κονόμος 1960, 25· 1964, 51 καί 1988, 88-89, εἰκ. 47.

Σέπης Νικήτας 1709-1726

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ ἀμαθῆ Νικήτα Σέπι Κρητός* (εἰκ. 1), *χειρ*

238. Σέπης Νικήτας, ΧC ἔνθρονος, εἰκ. ἀρ. 1.

αμαθη Νυκητα Σεπη (εἰκ. 2), *χείρ Νικήτα Σέπι κρητός* (εἰκ. 3, 4, 10), *χείρ Νικήτα Σέπι* (εἰκ. 6, 7, 8), *ιερέως χεῖρ Νικήτα Σέπι* (εἰκ. 9).

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφες πληροφορίες, τό 1709 ὁ ἀρχιεπίσκοπος Καρπάθου Νεόφυτος Γριμάνης κάλεσε ἀπό τήν Κάρπαθο τόν κρητικῆς καταγωγῆς ζωγράφο Νικήτα Σέπη καί τόν πλήρωσε γιά τίς δεσποτικές εἰκόνες τοῦ τέμπλου τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Ἀπορθιανῶν στήν Πάτμο[1].

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧC ἔνθρονος, 1709, ν. Ἁγίου Γεωργίου Ἀπορθιανῶν, Πάτμος[2] 2) ΘΚ, 1711, μονή Τιμίου Σταυροῦ Καρδαμούτζας, Ἡράκλειο[3] 3) ΘΚ Βρεφοκρατούσα, 1721, ἐκθετήριο εἰκόνων Ἱερᾶς ἀρχιεπισκοπῆς Κρήτης (μουσεῖο Ἁγίας Αἰκατερίνης, ἀπό μονή Κερᾶς)[4] 4-6) Κοίμηση ΘΚ, 1722, Ἰω Πρόδρομος, 1722, καί Μερκούριος, 1725, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Ἔλυμπος, Κάρπαθος[5] 7) ΧC, 1723 καί 8) Τέμπλο, 1724, ν. Ἁγίας Βαρβάρας, χ. Ἔλυμπος, Κάρπαθος[6] 9) Θεόδωροι, 1723, μονή Τοπλοῦ, Λασίθι[7] 10) ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, 1726, ν. Μενετῶν, Κάρπαθος[8].

1. Κουτελάκης 1986, 90, σημ. 138 **2.** Κουτελάκης 1986, 27, πίν. 7γ **3.** Ψιλάκης 1992, 403 **4.** Ψιλάκης 1992, 67, εἰκ. 68 **5.** Κουτελάκης 1986, 68, σημ. 23 **6.** Κουτελάκης 1986, πίν. 43γ **7.** Μπορμπουδάκης 1993α, 499-500, ἀρ. 144 (λανθασμένη ἀνάγνωση τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ζωγράφου **8.** Κουτελάκης, *ὅ.π.*

Σεραφείμ (1) 1719-1728

ΚΑΤΑΓ. Χίος.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.

ΥΠΟΓΡ. *κόπος δ' ἀμαθοῦς Σεραφείμ τοῦ ἐκ Χίου* (εἰκ. 2), *διά χειρός ἐμοῦ Σεραφείμ ἱερομονάχου ἐκ τῆς Χίου καί Δημητρίου Ἀναγνώστου ἐκ Μετσόβου* (τοιχ.).

ΣΥΝΕΡΓ. Δημήτριος (28).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Προφήτης Ἠλίας, ν. Ἁγίου Γεωργίου, Κάιρο[1] 2) Γεώργιος, 1728, ν. Τριῶν Ἱεραρχῶν, Αἶνος, Τουρκία[2].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Γεωργίου, 1719, χ. Ρεντίνα, Καρδίτσα[3].

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 260 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 121.

1. Μαζαράκης 1932, 272, σημ.· Παρασυρᾶς 1938, 30· Μοσχονᾶς 1949, 19 **2.** Λαμπάκης 1909, 22 **3.** Quinn 1902, 61· Σπυρόπουλος 1931, 182· Σισιλιᾶνος 1935, 76· Ὀρλάνδος 1939-40β, 197· Κουρκουτίδου 1967, 315.

Σεραφείμ (2) 1736

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.

ΙΔΙΟΤ. Ἱεροδιάκονος, ζωγράφος(;).

ΥΠΟΓΡ. *Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Ἀντωνίου μετά τῆς συμβίου καί τῶν τέκνων. Μνήσθητι Παρθένε Θεοτόκε τοῦ δούλου σου Σεραφείμ ἱεροδιακόνου* (εἰκ. 1).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ Ἐλεούσα, 1736 2) Ἔγερση Λαζάρου καί 3) Ὑπαπαντή, ν. Παναγίας Ἐλεούσας, χ. Παναγιά, Κύπρος[1].

1. Τσικνόπουλλος 1964-65, 178.

Σεραφείμ (3) 1749-1755

ΚΑΤΑΓ. Ἰωάννινα.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *τῷ γεγραφότι Σεραφείμ ἀθλίῳ καί ἀναξίῳ* (εἰκ. 1), *χείρ εὐτελοῦς Σεραφείμ καί Κοσμᾶ τῶν ἱερομονάχων τῶν ἐξ Ἰωαννίνων* (τοιχ. 1, 2).
ΣΥΝΕΡΓ. Ἰωαννίκιος (7) καί Κοσμᾶς (3).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ μέ σκηνές βίου, 1749, μονή Χρυσολεόντισσας (Ἀνδρικό), Αἴγινα[1] 2) Σταυρός, παρεκκλήσιο Ἁγίου Νικολάου, μονή Βατοπεδίου, Ἄθως[2].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Ἄθως: 1) Τράπεζα, 1749, μονή Παντοκράτορος[3] 2) Νάρθηκας, 1750, μονή Καρακάλλου[4] 3) Κυριακό Ἁγίας Ἄννας, 1755[5] καί 4) Ἐξωνάρθηκας μονῆς Καρακάλλου[6].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 250 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 108.

1. Σημ. Μ.Χ. 1956 **2.** Σημ. Μ.Χ. 1954 **3.** Σμυρνάκης 1903, 532· Millet-Pargoire-Petit 1904, ἀρ. 191· Τσιγαρίδας 1978, 193, πίν. 12α,β· Χατζηδάκης 1982, 423 **4.** Σμυρνάκης 1903, 578· Millet-Pargoire-Petit 1904, ἀρ. 313· Χατζηδάκης, *ὅ.π.*· Χρήστου 1987, 31 **5.** Χρήστου, *ὅ.π.* **6.** Χρήστου, *ὅ.π.*

Σεραφείμ Πέτρος 16ος αἰ.

ΒΙΟΓΡ. Ἕλληνας ζωγράφος, πού ἔζησε στήν Ἱσπανία τόν 16ο αἰώνα (*Pedro Serafim el Griego*)[1].

1. Βικέλας 1894, 227.

Σεραφείμιος 18ος αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Σεραφειμίου.*
ΕΙΚΟΝΑ Οἰκουμενική Σύνοδος, 18ος αἰ., Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

Σερέπετζης Δημήτρης
(Sepereci Dimitri) 1614-1645 †πρίν ἀπό τό 1649

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Τζώρτζης.
ΙΔΙΟΤ. Pitor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ὁ *signor Dimitri Serepeci pitor de signor Giorgi* παρευρίσκεται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις πού ἔγιναν στό Ἡράκλειο κατά τό διάστημα 1614-1644[1]. Ἰδιόχειρες ὑπογραφές του σώζονται σέ διαθῆκες τοῦ ἔτους 1616. Ἰδιαίτεροι δεσμοί τοῦ ζωγράφου μέ τή μονή τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τῶν λατίνων καλογραιῶν στό Χάνδακα μαρτυροῦνται ἀπό πράξεις τῶν ἐτῶν 1629, 1630 καί 1645. Ὁ γιός του Νικολός ἦταν ἐπίσης ζωγράφος (βλ. ἑπόμενο λῆμμα). Ὁ Δημήτρης Σερέπετζης πέθανε πρίν ἀπό τό ἔτος 1649, ὅταν ὁ γιός του ἀναφέρεται ὡς *Nicolo Serepeci quondam signor Dimitrio*[2].

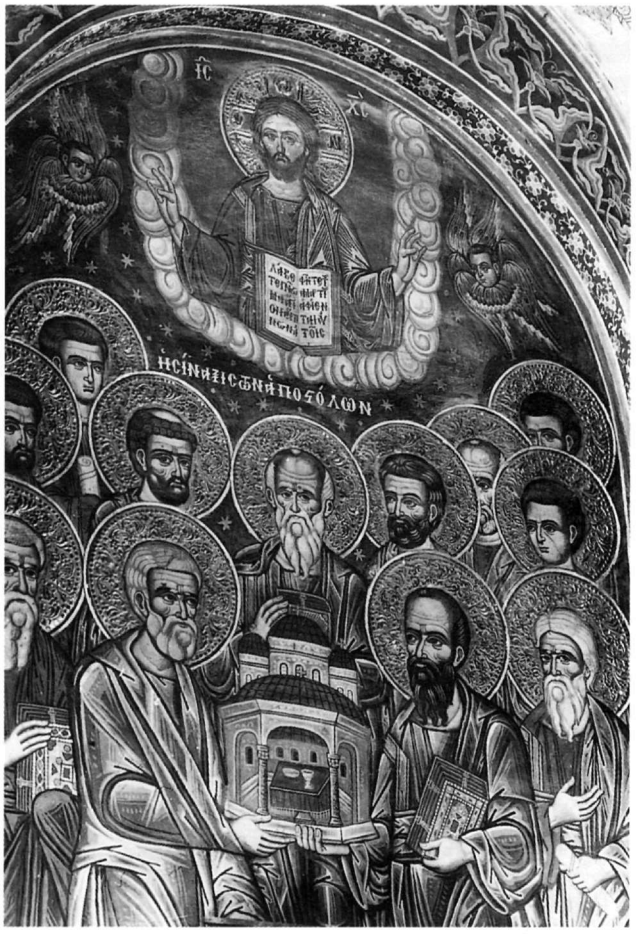

239. Σεραφείμ (3), Ἡ Σύναξη τῶν Ἀποστόλων, τοιχ. ἀρ. 2.

1. Καζανάκη 1981, 245-246, ἀρ. 73 **2.** Καζανάκη, *ὅ.π.*

Σερέπετζης Νικολός 1644-1663
(Serepeci Nikolo)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Δημήτρης Σερέπετζης*.
ΙΔΙΟΤ. Pintor.

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, *il signor Nicolo Serepeci pintor de miser Dimitrio* ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις στό Ἡράκλειο κατά τά ἔτη 1644, 1645, 1649 (*Nicolo Serepeci quondam signor Dimitrio*) καί 1650. Στίς 26 Ἰανουαρίου τοῦ ἴδιου χρόνου καί στίς 18 Σεπτεμβρίου 1655 ὁ Νικολός ἀναφέρεται ὡς *agiutante*, πιθανῶς γιατί ὑπηρετοῦσε στίς δυνάμεις πού ὑπεράσπιζαν τό Χάνδακα. Ὡς μάρτυρας ἀναφέρεται ἐπίσης τό 1656 καί τό 1663[2].

1. Καζανάκη 1981, 246 2. Καζανάκη, *ὅ.π.*

Σερέπετσης Πέτρος 1771

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΕΙΚΟΝΑ Βικέντιος καί Βίκτωρ, 1771, ν. Ἁγίου Μηνᾶ (παλαιός), Ἡράκλειο[1].

1. Κριτσωτάκης 1934, 156.

Σεριγιώτης Ἠλίας(;) 1714

ΚΑΤΑΓ. Λειβαδιά.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἠλιῶ(;) ἱερέως Σεριγιώτου ἐκ Λεβαδείας.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Παρεκκλήσιο Θεοτόκου, 1714, μονή Μακαριωτίσσης, Βοιωτία[1].

1. Πληροφορία Μ. Γαρίδη.

Σηφνός(;) Ἰωάννης

ΕΙΚΟΝΑ Βαρβάρα, ν. Ἁγίας Βαρβάρας, Πλάκα Μήλου[1].

1. Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Σιγάλας (Τσηγάλας) 1781-1822

ΚΑΤΑΓ. Θήρα.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Τζηγάλα* (εἰκ. 1).
ΒΙΟΓΡ. Πιθανῶς τά ἔργα μέ ὑπογραφή, στήν ὁποία δέν ἀναφέρεται τό μικρό ὄνομα τοῦ ζωγράφου καί βρίσκονται ὅλα στή Θήρα, νά ἀνήκουν σέ ἕναν ἀπό τούς προηγούμενους ζωγράφους. Ἡ ταύτιση μπορεῖ νά γίνει μόνο μέ ἐπιτόπια ἔρευνα καί διάκριση τεχνοτροπιῶν.
ΕΙΚΟΝΕΣ Θήρα: 1) Ζωοδόχος Πηγή, 1781, ν. Ἁγίου Χαραλάμπους, Ἐμπορειό[1] 2) Σπυρίδων, 1796 καί 3) Ἀρχάγγελος Γαβριήλ, 1800, ν. Ἀναστάσεως, Μεροβίγλι[2] 4) Εἰκόνες τέμπλου, 1799 καί 5) Εἰκόνες παρεκκλησίου, 1811, ν. Ἰωάννη τοῦ Προδρόμου, Φοινικιά[3] 6) ΘΚ, 1803, ν. Μικροῦ Προφήτη Ἠλία, Μεροβίγλι[4] 7) Εἰκόνες, 1812-1832, ν. Ἁγίου Εὐθυμίου, Μεγάλο Χωριό[5] 8) Εἰκόνες τέμπλου, 1814, ν. Ἁγίου Παντελεήμονος, Μεγάλο Χωριό[6] 9) Εἰκόνα, 1822, ν. Ἁγίας Εἰρήνης, Μεσαριά[7] 10) Εἰκόνες τέμπλου, 18[.]3, ν. Κυρᾶς Ἐλεούσας, Ἐμπορειό[8].

1. Κουμανούδης 1960, 50 2. Κουμανούδης 1960, 58 3. Κουμανούδης 1960, 67 4. Κουμανούδης 1960, 57 5. Κουμανούδης 1960, 69 6. Κουμανούδης, *ὅ.π.* 7. Κουμανούδης 1960, 79 8. Κουμανούδης 1960, 48.

Σιγάλας Ἀντώνιος (Τσηγάλας, Τσιγάλας) 1754-179[6]

ΚΑΤΑΓ. Θήρα.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἀντωνίου ἱερέως Σιγάλα τοῦ ἐκ Σαντορίνης* (εἰκ. 1), *χείρ Ἀντωνίου Σιγάλα* (εἰκ. 2, 3), *χείρ Ἀντωνίου Τζηγάλα* (εἰκ. 4), *Ἀντωνίου Τζηγάλα* (εἰκ. 5), *ἱερεύς Ἀντώνιος Τσιγάλας* (εἰκ. 7), *Τζηγάλας Ἀντώνιος* (εἰκ. 8), *χείρ Ἀντωνίου ἱερέως Σιγάλα* (εἰκ. 9, 10), *χείρ Ἀντωνίου ἱερέως Τζηγάλα του εξ Σαντορίνη* (εἰκ. 16), *χείρ Ἀντωνίου ἱερέως Τσηγάλα* (εἰκ. 17).
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ πληροφορία τοῦ Κουμανούδη στό τέμπλο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου στό Μεγάλο Χωριό τῆς Θήρας, ὑπῆρχαν εἰκόνες μέ τήν ὑπογραφή *Ἀντώνιος Σιγάλας* καί χρονολογία 1820[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀθήνα: 1) ΘΚ Ρόδον τό Ἀμάραντον καί Ρίζα Ἰεσσαί, Βυζαντινό Μουσεῖο (ἀρ. 761)[2] Θήρα: 2) ΧΣ ἔνθρονος, 1755, ν. Ἁγίου Δημητρίου, Πύργος[3] 3) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 1757[4] καί 4) Διωγμός πρωτοπλάστων ἀπό τόν Παράδεισο, 1760, ν. Ἁγίας Τριάδας, Πύργος[5] 5) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 1759, μονή Προφήτη Ἠλία[6] 6) Εἰκόνες, 1759, ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος, Μεσαριά[7] 7) ΧΣ Παντοκράτωρ, 1761 καί 8) ΘΚ Ὁδηγήτρια, 1762, μονή Προφήτη Ἠλία[8] 9) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 1764, ν. Παναγίας Λαγκαδιοῦ, Κοντοχώρι[9] 10) Ἀνάργυροι, 179[6], ξενώνας μονῆς Ἁγίου Νικολάου[10] 11) Ἰω Θεολόγος, ν. Θεολογάκι, Ἐμπορειό[11] 12) Κοίμηση ἁγίας Αἰκατερίνης, ν. Ἁγίας Αἰκατερίνης, Ἀκρωτήρι[12] 13) Νικόλαος, ν. Ταξιάρχη, Ἐμπορειό[13] 14) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, ν. Εὐαγγελισμοῦ, Μεγαλοχώρι[14] Ἴος: 15) Αἰκατερίνη, 1754, ν. Εὐαγγελισμοῦ, Χώρα[15] Μύκονος: 16) Χαράλαμπος, 1773, ν. Ἁγίου Ἀρτεμίου[16] Νάξος: 17) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 1774, ν. Ἁγίου Γεωργίου, Γρόττα, Χώρα[17].

1. Κουμανούδης 1960, 69 **2.** *Arte y Culto despues de Bizancio*, ἀρ. 11 (M. Ajimastu-Potamiànu) **3.** Κεφαλληνιάδης 1980, 47 **4.** Κουμανούδης 1960, 86 **5.** Κουμανούδης, *ὅ.π.* Ἡ εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, πού βρίσκεται στόν ἴδιο ναό μέ χρονολογία 1748 καί ὑπογραφή *ἱερεύς Τζηγάλας*, πιθανότατα ἀνήκει σέ κάποιο ἄλλο μέλος τῆς οἰκογένειας, ἴσως στόν Ἰγνάτιο Σιγάλα **6.** Δεναξᾶς 1920, 20· Μηνδρινοῦ 1970, 43· Κουμανούδης 1960, 90 **7.** Κουμανούδης 1960, 77 **8.** Δεναξᾶς 1920, 20· Μηνδρινοῦ 1970, 43, 44· Κουμανούδης 1960, 90· Λαζαρίδης, *Σαντορίνη*, εἰκ. 33, 34 **9.** Κουμανούδης, *ὅ.π.* **10.** Κεφαλληνιάδης 1980, 47 **11.** Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων **12.** Κουμανούδης 1960, 43 **13.** Πληροφορία τῆς ἴδιας Ἐφορείας **14.** Πληροφορία τῆς ἴδιας Ἐφορείας **15.** Δρανδάκης 1964α, 422 **16.** Πληροφορία Χρ. Μπαλτογιάννη **17.** Δρανδάκης 1964α, 429· Κεφαλληνιάδης 1980, 46.

Σιγάλας (Τσιγάλας) Γουλιέλμος 1793-1824

ΚΑΤΑΓ. Θήρα.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ἁγιογράφος.

ΥΠΟΓΡ. *χίρ Γουλιέλμος Σιγάλας* (εἰκ. 1), *χήρ Γουλιέλμου Σιγάλα* (εἰκ. 2), *χειρ Γουλιέλμου Σιγάλα* (εἰκ. 3, 6, 8), *Γουλιέλμου τοῦ ἁγιογράφου* (εἰκ. 7), *χείρ Γουλιέλμου ἱερέως Σιγάλα* (εἰκ. 9).

ΕΙΚΟΝΕΣ Θήρα: 1) ΘΚ Βρεφοκρατούσα, 1793 καί 2) ΧΣ, 1799, ν. Ἁγίου Δημητρίου, νεκροταφεῖο, χ. Καρτεράδος[1] 3) ΧΣ Παντοκράτωρ, 1799, ν. Παναγίας τῆς Ποταμίτισσας, Ἀκρωτήρι[2] 4) Εἰκόνες, 1799, ν. Χριστοῦ, χ. Βουρβοῦλος[3] 5) Εἰκόνες τέμπλου, 1803, ν. Ἁγίου Ἐλευθερίου καί Παναγίας Ἐλεούσας, Μεσαριά[4] 6) Εἰκόνες τέμπλου, 1805, ν. Ἁγίου Ἐλευθερίου, Μέσα Γωνιά[5] 7) Εἰκόνες τέμπλου, 1808, ν. Ἁγίου Νικολάου, Μεγάλο Χωριό[6] 8) Εἰκόνες τέμπλου, 1812, ν. Παναγίας τῆς Φλεβαριώτισσας, Ἀκρωτήρι[7] 9) Ἅγιος, 1824, ν. Παναγίας τῆς Ποταμίτισσας, Ἀκρωτήρι[8] 10) Εἰκόνες τέμπλου, 1817, ν. Παναγίας Ξεπορτιανῆς, Μεροβίγλι[9] 11) Εὐαγγελισμός, ν. Ἁγίας Θεοδοσίας, Ἀκρωτήρι 12) Εὐστάθιος, ν. Ἁγίου Εὐσταθίου, Ἐμπορειό 13) ΘΚ Ὁδηγήτρια, ν. Παναγίας Καμαριώτισσας, Μεσαριά 14) ΘΚ καί 15) Ἁγία Τριάς, ν. Εὐαγγελισμοῦ, Μεγαλοχώρι 16) Ἰω Θεολόγος, ν. Ἁγίου Ἰωάννη τῶν Μυλωνάδων, Φηροστεφάνι 17) Ἰω Πρόδρομος, ν. Ἁγίου Ἐλευθερίου, Μέσα Γωνιά 18) Μηνᾶς, ν. Θεολόγου, Φηρά 19) Νικόλαος καί 20) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, ν. Ἁγίας Εἰρήνης, Φηρά 21) Παντελεήμων καί 22) Χαράλαμπος, ν. Παναγίας, Μεγαλοχώρι[10].

1. Κουμανούδης 1960, 65 **2.** Κουμανούδης 1960, 44 **3.** Κουμανούδης 1960, 48 **4.** Κουμανούδης 1960, 79 **5.** Κουμανούδης 1960, 73 **6.** Κουμανούδης 1960, 69 **7.** Κουμανούδης 1960, 43 **8.** Κουμανούδης 1960, 44 **9.** Κουμανούδης 1960, 55 **10.** Πληροφορίες 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

240. Σιγάλας Ἀντώνιος, ΧΣ ἔνθρονος, εἰκ. ἀρ. 2.

Σιγάλας (Τσι(ε)γάλας) Ἰγνάτιος 1722-1787

ΚΑΤΑΓ. Θήρα.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἰγνατίου Σιγάλα* (εἰκ. 1, 6, 7), *χείρ Ἰγνατίου Σιγάλα* (εἰκ. 2), *χείρ ἱερομονάχου Τζηγάλα* (εἰκ. 3), *χείρ Ἰγνατίου Τσεγάλα* (εἰκ. 8), *Ἰγνατίου ἱερομονάχου Τζηγάλα* (εἰκ. 9).

ΒΙΟΓΡ. Στό ναό τοῦ Ταξιάρχη, στή Μέσα Γωνιά Θήρας, ὑπάρχει μαρμάρινη εἰκόνα τοῦ Ἀρχαγγέλου Μι-

χαήλ μέ ὑπογραφή τοῦ Ἰγνατίου Σιγάλα καί χρονολογία 1722[1].

ΕΙΚΟΝΕΣ Θήρα: 1) Ἀρτοφόριο, 1749, συλλογή μητροπολιτικοῦ ναοῦ, Φηρά[2] 2) Παντελεήμων, 1750, μονή Προφήτη Ἠλία[3] 3) Εἰκόνες τέμπλου, 1751, ν. Ἁγίου Κοσμᾶ, Βόθωνας[4] 4) Εἰκόνες τέμπλου, 1753, ν. Ταξιάρχη, Μέσα Γωνιά[5] 5) ΘΚ, 1754, ν. Ἁγίου Γεωργίου τό Κατευχιό, Πύργος[6] 6) Εἰκόνες τέμπλου, 1785, ν. Μεταμορφώσεως, Φηρά[7] 7) Ἰω Πρόδρομος, 1785,ν. Εὐαγγελισμοῦ ἤ Παναγίας Μεσιανῆς, Ἐμπορειό[8] 8) Νικόλαος, 1787, συλλογή μητροπολιτικοῦ ναοῦ, Φηρά[9] 9) Εἰκόνες, ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος, Μεσαριά[10].

1. Κουμανούδης 1960, 73· βλ. καί Ἀντώνιος Σιγάλας, σημ. 5 **2.** Σημ. Μ.Χ. **3.** Σημ. Μ.Χ. **4.** Κουμανούδης 1960, 46 **5.** Κουμανούδης 1960, 73 **6.** Κουμανούδης 1960, 88 **7.** Κουμανούδης 1960, 76, 95 **8.** Κουμανούδης 1960, 51 **9.** Γεωργοπούλου-Βέρρα 1975, 335 **10.** Κουμανούδης 1960, 77.

Σιγάλας Ἰωάννης 18ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Θήρα.

ΕΙΚΟΝΑ Γεώργιος, 18ος αἰ., ν. Ἁγίου Γεωργίου, Χαλάνδρι, Ἀθήνα[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1956.

Σιγάλας Μερκούριος 1807-1837

ΚΑΤΑΓ. Θήρα.

ΙΔΙΟΤ. Ἀναγνώστης.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μερκουρίου Ἀναγνώστου Σιγάλα* (εἰκ. 1, 3, 4, 5, 7).

ΒΙΟΓΡ. Τό 1837 ἐπιχρύσωσε τό τέμπλο τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς τοῦ Προφήτη Ἠλία στή Θήρα[1].

ΕΙΚΟΝΕΣ Θήρα: 1) ΧΣ, 1807 καί 2) Ἐπισκοπικός θρόνος, 1808, ν. Εἰσοδίων, Οἴα[2] 3) Εἰκόνες τέμπλου, 1808, ν. Ἁγίας Τριάδας, Βόθωνας[3] 4) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς καί 5) Ἀρτέμιος, 1808, ν. Ματρώνας, Φοινικιά[4] 6) Ἁγία Τριάς, 1809, ν. Ἁγίου Γεωργίου, Μέσα Γωνιά[5] 7) Εἰκόνες τέμπλου, ν. Γλυκογαλούσας, χ. Καρτεράδος[6] 8) Εἰκόνες τέμπλου, μετόχι Χοζοβιώτισσας[7] 9) Κοίμηση ΘΚ, ν. Θεολογάκι, Ἐμπορειό 10) ΧΣ Παντοκράτωρ, ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος-Μάμαντος, Μεσαριά[8].

ΒΙΒΛ. Δεναξᾶς 1927, 71.

1. Μηνδρινοῦ 1970, 43 **2.** Πληροφορία Θ. Χατζηδάκη **3.** Κουμανούδης 1960, 45 **4.** Κουμανούδης 1960, 98 **5.** Κουμανούδης 1960, 72 **6.** Κουμανούδης 1960, 65 **7.** Κουμανούδης 1960, 82 **8.** Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Σιδέρης (Σίδερος) Γεώργιος (Τζώρτζης) λεγόμενος *Καλαποδᾶς* 1537-1581

(Sidero, Sideri Zorzi ditto Callapoda)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.

ΙΔΙΟΤ. Σχεδιαστής, χαρτογράφος, ζωγράφος(;).

ΒΙΟΓΡ. Ὁ Τζώρτζης Σιδέρης εἶναι γνωστός ὡς σχεδιαστής γεωγραφικῶν καί ναυτικῶν χαρτῶν κατά τό διάστημα 1537-1565[1]. Ὅπως μαρτυροῦν οἱ ὑπογραφές τῶν ἔργων του, ἐργαζόταν στήν Κρήτη[2]. Εἶχε προφανῶς σχέσεις μέ ἐπιφανεῖς οἰκογένειες, ἐφόσον ἕνας πορτολάνος τοῦ 1561 εἶναι ἀφιερωμένος στόν Antonio Calbo, δούκα τῆς Κρήτης καί ἕνας ἄτλας τοῦ 1563 στόν G. Francesco Migiel, consigliere τοῦ δούκα τῆς Κρήτης[3]. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, τό 1564 βρισκόταν στό Ἡράκλειο[4] καί στίς 18 Αὐγούστου 1568 ὁ Δομήνικος Θεοτοκόπουλος* εἶχε στείλει σχέδια ἀπό τή Βενετία στό *Zorzi Sidero detto Calapoda* στό Ἡράκλειο[5]. Ὁ *ser Zorzi Sidhero ditto Calapoda* ἀναφέρεται καί σέ ἔγγραφο τῆς 24ης Αὐγούστου τοῦ ἴδιου χρόνου, σύμφωνα μέ τό ὁποῖο ὁ δούκας τῆς Κρήτης τιμωροῦσε τόν Janna Ralli πού εἶχε βλάψει τόν Σιδέρη[6]. Φαίνεται ὅτι εἶχε πεθάνει πρίν ἀπό τόν Δεκέμβριο τοῦ 1581[7].

1. Βλ. Κωνσταντουδάκη 1975β, 306, σημ. 2, 3· Ratti 1991, ὅπου ἀναφορά ἔργων του καί βιβλιογραφία· *Venezia e la difesa del Levante*, 110, εἰκ. 155 **2.** Ratti 1991, 349-357 **3.** Ratti 1991, 348 **4.** Παναγιωτάκης 1986, 27-28, σημ. 5 **5.** Κωνσταντουδάκη 1975β, 306-308 καί 1975-76, 58 **6.** Κωνσταντουδάκη 1975β, 307, σημ. 5 **7.** Παναγιωτάκης 1986, 28.

Σίλβεστρος (1) 1570

ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ ἡ Φιλοχιότισσα, 1570, Βυζαντινό Μουσεῖο, Πάφος (ἀπό ν. Ἁγίας Μαρίνας στή Φιλούσα Καλοκεδάρων), Κύπρος[1].

1. Παπαγεωργίου 1991, 203, εἰκ. 152.

Σίλβεστρος (2) 1719

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Σιλβέστρου ἱερομονάχου.*

ΕΙΚΟΝΑ Σεβαστιανός, 1719, συλλογή G. Abou-Adal, Βηρυττός[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

Σίλβεστρος (3) 1696-1766

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.
ΙΔΙΟΤ. Πατριάρχης Ἀντιοχείας.
ΥΠΟΓΡ. *παρά Σιλβέστρου Ἀντιοχείας* (εἰκ. 3).
ΒΙΟΓΡ. Πέρασε τά νεανικά του χρόνια στό Ἅγιον Ὄρος καί τήν Κωνσταντινούπολη. Ταξίδεψε σέ Βλαχία-Μολδαβία, ἰδίως στό Βουκουρέστι, τό διάστημα 1722-1730. Ἐκλέχθηκε πατριάρχης σέ ἡλικία 28 ἐτῶν καί διατήρησε τή θέση αὐτή ἕως τό θάνατό του[1].
Εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Μανδηλίου, στή μονή Εὐαγγελίστριας στή Σκόπελο, ἀφιέρωμα τοῦ Καισάριου Δαπόντε, μέ χρονολογία 1762, ταυτίζεται μέ εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Μανδηλίου, ἔργο τοῦ Σίλβεστρου, πού ἀναφέρει ὁ Δαπόντες στά κείμενά του, καθώς καί σέ σημειώσεις του στά ἀνέκδοτα κατάστιχα τῆς ζητείας τοῦ 1757 καί 1765 γιά τήν ἀνοικοδόμηση τῆς μονῆς Ξηροποτάμου τοῦ Ἁγίου Ὄρους[2].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ ἔνθρονη, 1726 καί 2) ΧΣ ἔνθρονος, 1726, ν. Ἁγίου Νικολάου, Τρίπολη, Λίβανος[3] 3) Ἅγιο Μανδήλιο, 1746, οἰκία Ἀνδρεαδάκη, Πάτμος[4] 4) Θαύματα Σπυρίδωνος, 1748, ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος, Βουκουρέστι[5] 5) Δέηση, 1765, ἰδιωτική συλλογή, Βηρυττός[6] 6) Γεώργιος, 1765, καί 7) Κλίμαξ Ἰωάννου, μονή Παναγίας, Saïdnāya, Συρία[7] 8) Δέηση, μονή Ἁγίας Θέκλας, Mâlūlā, Συρία[8].

1. *Icones Melkites 1969, 114-116* (S. Agémian)· *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 131 2. Πολυβίου 1995 3. *Icones Melkites 1969*, 115, 183-185, ἀρ. 45 καί 185-186, ἀρ. 46. Μεταγενέστερες ἐπιγραφές στά ἀραβικά καί στίς δύο εἰκόνες ἀναφέρουν τό ὄνομα τοῦ ζωγράφου καί τή χρονολογία 4. Πληροφορία διακόνου Χρυσοστόμου Φλωρεντῆ 5. *Icones Melkites 1969*, 115, 189-192, ἀρ. 50. Ἐνδιαφέρουσα μακροσκελής ἐπιγραφή στά ἀραβικά ἀναφέρεται στό ζωγράφο, στίς φάσεις ζωγραφικῆς τῆς εἰκόνας στή Βλαχία καί τό Βουκουρέστι, ὅπου καί πρόσφερε τήν εἰκόνα στή μονή τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνα, καθώς καί στή σχέση τοῦ ζωγράφου μέ τούς πρίγκιπες τῶν Παραδουναβίων Ἡγεμονιῶν, Νικόλαο καί Κωνσταντίνο Μαυροκορδάτο 6. *Icones Melkites 1969*, 115 7. *Icones Melkites*, *ὅ.π.* 8. *Icones Melkites*, *ὅ.π.*

Σιμε(έ)νο(ός) (;) Ἰωάννης 1783

ΠΑΤΡ. Γρηγόριος, ἱερέας.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἰωάννης τοῦ Σιμεν(οῦ) υἱοῦ Γρηγορίου ἱερέως* (εἰκ. 1), *χείρ Ἰωάννου ἱερέως τοῦ Σιμενο[ῦ]* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Γεώργιος δρακοντοκτόνος, 1783, ἰδιωτική συλλογή, Cambridge, Ἡνωμένες Πολιτεῖες[1] 2) Γεώργιος δρακοντοκτόνος, ἰδιωτική συλλογή, Kölliken, Ἑλβετία[2].

241. Σιμενός Ἰωάννης, Ἅγιος Γεώργιος δρακοντοκτόνος, εἰκ. ἀρ. 2.

1. Πληροφορία Θ. Χατζηδάκη 2. *Collections Suisses 1968*, ἀρ. 128.

Σιμινάκης Ἰωάννης 1538
(Siminaki Joannes)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pictor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ὁ *ser Joannes Siminachi, pictor* ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη τῆς 29ης Ὀκτωβρίου 1538 στό

Ἡράκλειο. Στήν πράξη αὐτή συμβαλλόταν ἐπίσης ὁ ζωγράφος Ἰωάννης Γριπιώτης*[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 354, ἀρ. 80.

Σιμισάρης ἤ Σιμεσάρης Ἐμμανουήλ
(Simissari, Semesari Hemmannuel) 1522-1533

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ νοταριακά ἔγγραφα στό Ἡράκλειο κατά τά ἔτη 1522, 1524, 1525, 1531, 1532 καί 1533[1]. Στίς 26 Ἰουνίου 1529 ὁ ζωγράφος, μαρτυρούμενος ὡς κάτοικος Βούργου Χάνδακα, ἀγόρασε ἕνα ἀμπέλι 30 ἐργατῶν στίς Κάτω Ἀρχάνες πρός 80 δουκάτα[2].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 340, ἀρ. 53 2. Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.*

Σι(υ)ρόπουλος Ἰωάννης (Τζανῆς) 1648-1659

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χηρ Ιω(άννου) Σιρόπ(ου)λου* (εἰκ. 1, 2).
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *Τζαννῆς Συρόπουλος, ζωγράφος*, μνημονεύεται ὡς κουμπάρος σέ γάμους καί βαπτίσεις πού ἔγιναν κατά τά ἔτη 1648, 1653, 1655 καί 1659 στόν Ἅγιο Γεώργιο τῶν Ἑλλήνων τῆς Βενετίας, σύμφωνα μέ τό ἀρχεῖο τῆς ἐκεῖ Ἑλληνικῆς Κοινότητας. Ἐπίσης, σύμφωνα μέ τό ἴδιο ἀρχεῖο, στίς 3 Ἰουνίου 1656 βαπτίσθηκε στή Βενετία ὁ γιός του Ἀντώνιος μέ ἀνάδοχο τό ζωγράφο Λέο Μόσκο*[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Δέηση μέ ΧC Μεγάλο Ἀρχιερέα, ἰδιωτική συλλογή, Ἀθήνα[2] 2) ΘΚ Γαλακτοτροφούσα, Μουσεῖο Ermitage, Ἁγία Πετρούπολη[3].

1. Chatzidakis 1962, 125, σημ. 5· Μανούσακας 1993, 80, ἀρ. 318 καί 126, ἀρ. 502 2. Σημ. Μ.Χ. 1982 3. Kondakov 1931, 157 (χρονολογεῖ τήν εἰκόνα στόν 15ο αἰ.)· Lichačev 1906, ἀρ. 41, πίν. XXI.

Σιφέος Γεώργιος 1806

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Γεωργίου Σιφέου.*
ΕΙΚΟΝΑ τέμπλου, 1806, ν. Ἁγίου Νικολάου, Περιβόλι, Γρεβενά[1].

1. Πολυβίου 1979, 91.

Σιώτης Ἰωάννης 1807-1826

ΚΑΤΑΓ. Τῆνος(;).
ΥΠΟΓΡ. *χειρ Ἰωάννου Σιότου* (εἰκ. 1).
ΕΙΚΟΝΕΣ Ἄνδρος: 1) ΧC, 1810, ν. Μεγάλου Ταξιάρχη, Κάστρο[1] καί 2) ΧC, 1814, μονή Τρομαρχίων[2] Τῆνος: 3) Ἄμβωνας, 1807, ν. Ταξιαρχῶν, Χώρα[3] 4) Ἁγία Τριάς, 1810, ν. Ἁγίου Ἰωάννου, Βατικιώτικα[4] 5) ΧC 6) Ὀνούφριος καί 7-40) Εἰκόνες Δωδεκαόρτου, 1826, ν. Παναγίας Μεγαλόχαρης 41) Μεταμόρφωση, παρεκκλήσιο Μεταμορφώσεως, ν. Παναγίας Μεγαλόχαρης[5].

1. Πασχάλης 1924, 41 καί 1927, 76 2. Πασχάλης 1936, 34 3. Κουτελάκης 1988, 257 4. Κουτελάκης, *ὅ.π.* 5. Κουτελάκης, *ὅ.π.*

Σκανδαλάρης Μιχαήλ 1465-1472
(Scandalari Michele)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας, κατοικοῦσε στό Ἡράκλειο κατά τό διάστημα 1465-1471[1] καί τό 1472 συμφώνησε νά ἐργασθεῖ στό Ἡράκλειο ὡς ζωγράφος *lavorante* μέ τό ζωγράφο Νικόλαο Γαϊτανᾶ* γιά δύο χρόνια[2].

1. Cattapan 1972, 207, ἀρ. 95 2. Cattapan 1972, 217, ἀρ. 14.

Σκαρέτζος Ἀναστάσιος 1703-1704

ΚΑΤΑΓ. Ἐγκαρές Νάξου.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος, ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἀναστασίου μοναχοῦ Σκαρέτζου.*
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τοῦ κώδικα Α΄ τῆς μητροπόλεως Παροναξίας, μέ χρονολογία 1703, δόθηκε ἄδεια *τῷ ὁσιωτάτῳ παπᾶ κυρ Ἀναστασίῳ Σκαρέντζου τῷ καί ἱστορικῷ ζωγράφῳ* γιά ἀνακαίνιση τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου στίς Ἐγκαρές Νάξου, *κείμενο εἰς χωράφια γονικά τοῦ παρόντος*[1]. Τήν ἀνακαίνιση μαρτυρεῖ καί ἡ ἐπιγραφή στό ὑπέρθυρο τοῦ ναοῦ, μέ χρονολογία 1703: *διεξόδου καί κόπου παρά Ἀναστασίου ἱερομονάχου Σκαρέτζου*[2].
ΕΙΚΟΝΑ Κοίμηση ΘΚ, 1704, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Ἐγκαρές, Νάξος[3].

1. Κεφαλληνιάδης 1980, 19 2. Κεφαλληνιάδης, *ὅ.π.* 3. Κεφαλληνιάδης, *ὅ.π.*

Σκευοφύλαξ 1728

βλ. καί *Ἱσπανός Σκευοφύλαξ*

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Σκευοφύλακος Δρ(υμαλήας).*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ μέ προφῆτες (ἀντίγραφο τῆς γνωστῆς εἰκόνας τοῦ Βίκτωρα*), 1728, ν. Χρυσοπολίτισσας, Χώρα, Νάξος[1].

1. Πληροφορία Θ. Χατζηδάκη 1975.

Σκλάβος Ἰωάννης, Τζουάν 1567-1581

(Sclavos Tzouannos, Zuan)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Μανόλης.
ΙΔΙΟΤ. Pittor, depentor, maistro.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας, στίς 21 Ἰουλίου 1567 ὁ *miser Zuanne Sclavo* ἦταν βαρδιάνος (πρόεδρος) τῆς Ἀδελφότητας τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ τῶν ζωγράφων στό Ἡράκλειο[1]. Ἀναφέρεται ἐπίσης σέ νοταριακά ἔγγραφα στό Ἡράκλειο κατά τό διάστημα 1569-1581[2]. Συγκεκριμένα, τό 1567 ὁ *maistro Zuane Sclavo, depentor* ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας καί στίς 26 Ἰουλίου 1576 ὑποχρεώθηκε νά πληρώσει 26 ὑπέρπυρα μέσα σέ δύο μέρες στό μαΐστρο Μανόλη Τζαγκαρόπουλο, μαραγκό, γιά μιά δουλειά πού ὁ τελευταῖος τοῦ εἶχε παραδώσει. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῆς 16ης Νοεμβρίου 1577, ὁ ζωγράφος εἶχε ἕνα χωράφι στή θέση Κακά Πηλά, τό ὁποῖο διεκδικοῦσαν ἄλλοι. Τό 1581 ὁ *miser Zuane Sclavo, pittor, fo de miser Manoli* ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ δύο ἔγγραφα. Στίς 17 Ἰουλίου 1587 ἀναφέρεται σέ ἔγγραφο ἡ χήρα τοῦ ζωγράφου Μαριέττα[3].

1. Κωνσταντουδάκη 1975β, 300-303 2. Μέρτζιος 1961-62, 257, ἀρ. 35 (*Σκλάβος κύρ Τζανέτος*: 1569-72)· Παλιούρας 1973, 121, ἀρ. 43 3. Κωνσταντουδάκη 1977, 170-171, ἀρ. 18.

Σκλάβος Μάρκος 17ος αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μάρκου Σκλάβου* (εἰκ. 2, 3).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Εὐστάθιος Πλακίδας, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Ἀθήνα[1] 2) Εἰσόδια ΘΚ, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Ἀθήνα[2] 3) Εἰκόνα, τ. συλλογή Σαρόγλου, Ἀθήνα[3].

1. Σισιλιᾶνος 1935, 192· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1947, ἀρ. 57 2. Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.*· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1947, ἀρ. 91 3. Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.*· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός, *ὅ.π.*

Σκλάβος Νικόλαος, Νικολός (1)

1566-1600 †πρίν ἀπό τό 1605

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Μιχελής.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, pintor, depentor, maistro.
ΒΙΟΓΡ. Πατέρας τοῦ Τζώρτζη Σκλάβου*. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις κατά τό διάστημα 1566-1600[1], συχνά μαζί μέ ὁμοτέχνους του. Συγκεκριμένα, τό 1580 ὑπογράφει ὡς *maistro Nicolo Sclavo quondam ser Michel, depentori*, τό 1584 ὡς *μαΐστρο Νικόλαος Σκλάβος, ζωγράφος τοῦ ποτε κυρ Μιχαήλ*, τό 1586 ὡς *maistro Nicolo Sclavo, pintor quondam Michel*, τό 1589 ὡς *μαΐστρο Νικολό Σκλάβος ποτέ μαΐστρο Μιχελῆ*[2]. Ὁ ζωγράφος κατοικοῦσε τό 1596 στό Δερματά, στήν ἐνορία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη Θεολόγου. Εἶχε μιά κόρη, τήν Ἐργινούσα, παντρεμένη μέ τόν παπαΦραγκιά Καραβέλλα[3]. Στίς 17 Φεβρουαρίου 1600 ὁ ζωγράφος δάνεισε στόν Κωνσταντή Θεριανό 72 ὑπέρπυρα, μέ ὑποχρέωση τοῦ τελευταίου νά παραδώσει στόν Σκλάβο μετά τή συγκομιδή τῶν σταφυλιῶν $52^1/_2$ μίστατα κρασιοῦ μούστου βαθυκόκκινου, ἀπό διάφορες ποικιλίες σταφυλιῶν[4]. Τό 1605, ὅταν ἀναφέρεται σέ ἔγγραφο ἡ κόρη του, ὁ ζωγράφος εἶχε ἤδη πεθάνει. Τόν ἴδιο χρόνο ἀναφέρεται καί ὁ γιός του Τζώρτζης Σκλάβος*[5].

1. Παλιούρας 1973, 121, ἀρ. 45· Κωνσταντουδάκη 1977, 177-178, ἀρ. 29· Καζανάκη 1981, 247, ἀρ. 75 2. Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.* 3. Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.* 4. Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.* 5. Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.*

Σκλάβος Νικόλαος (2) 1627-1631

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Τζώρτζης Σκλάβος*.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ὁ *μισέρ Νικολό Σκλάβος, ζογράφος, ποτέ μισέρ Ντζόρτζι*, ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις τό 1627 καί τό 1631 στό Ἡράκλειο[1].

1. Καζανάκη 1981, 247-248, ἀρ. 77.

Σκλάβος Νικόλαος, Νικολός (3) 1600-1602

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ὁ

μισέρ Νεικολος Σκλαβος...σγουράφος, ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας στίς 17 Φεβρουαρίου 1600 μαζί μέ τόν Τζώρτζη Ντατσίπρη* καί ὁ ζωγράφος Νικολός Σκλάβος* τοῦ Μιχαήλ ἦταν ἕνα ἀπό τά συμβαλλόμενα μέρη[1]. Ὁ ἴδιος συναντᾶται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις τοῦ 1601 καί 1602[2].

1. Κωνσταντουδάκη 1977, 186, ἀρ. 47 **2.** Καζανάκη 1981, 247, ἀρ. 76.

Σκλάβος Νικόλαος (4) 1579

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας τοῦ ἔτους 1579, ὁ Νικολός Σκλάβος ἦταν πρόεδρος τῆς Ἀδελφότητας τῶν ζωγράφων στό Χάνδακα[1]. Πιθανῶς ταυτίζεται μέ κάποιον ἀπό τούς προηγούμενους ζωγράφους μέ τό ἴδιο ὄνομα[2].

1. Κωνσταντουδάκη 1976α, 125-126 καί 1977, 178, σημ. 104 **2.** Κωνσταντουδάκη 1976α, 135.

Σκλάβος Πέτρος 1512-1527
(Sclavo, Clavo Petrus)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pictor, magister.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ὁ *Petrus Sclavo, pictor* ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις στό Ἡράκλειο κατά τά ἔτη 1512, 1522, 1525 καί 1527[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 328, ἀρ. 35.

Σκλάβος Τζώρτζης 1598-1622 †πρίν ἀπό τό 1627

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Νικολός Σκλάβος (1)*.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Γιός τοῦ ζωγράφου Νικολάου Σκλάβου (1) καί πατέρας τοῦ Νικολάου Σκλάβου (2). Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ἀναφέρεται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις στό Ἡράκλειο κατά τό διάστημα 1598-1622[1]. Στίς 18 Φεβρουαρίου 1602 μνημονεύεται μέ τό ζωγράφο Τζώρτζη Ντατζίπρη* καί στίς 4 Νοεμβρίου 1616 μέ τόν Νικολό Κλόντζα*. Νυμφεύθηκε τήν ἀδελφή τοῦ ζωγράφου Μαθιοῦ Ἀντωνίτζη*, Χριστίνα, καί οἱ δύο οἰκογένειες συνδέθηκαν μέ κοινά οἰκονομικά συμφέροντα, τά ὁποῖα διευθετοῦν, ὅπως φαίνεται ἀπό ἔγγραφα τοῦ 1610 καί 1614. Ὁ Τζώρτζης εἶχε πεθάνει τό 1627, ὅταν ὁ γιός του ἀναφέρεται *τοῦ ποτέ μισέρ Τζόρτζη*[2].

1. Παλιούρας 1973, 121, ἀρ. 46 (κατά τά ἔτη 1602-1607)· Καζανάκη 1981, 248-249, ἀρ. 78 **2.** Καζανάκη, *ὅ.π.*

Σκλέντζας Γιωργάκης 1586
(Sclenza Giorgachi)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Depentor, maistro.
ΒΙΟΓΡ. Σέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας τῆς 5ης Ἰουλίου 1586, ὁ γιός του Νικολός Σκλέντζας ὑπογράφει ὡς μάρτυρας στό Ἡράκλειο (βλ. καί ἑπόμενο λῆμμα)[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1977, 181, ἀρ. 35.

Σκλέντζας Νικολός 1586
(Sclenza Nicollo)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Γιωργάκης Σκλέντζας*.
ΙΔΙΟΤ. Depentore, maistro.
ΒΙΟΓΡ. Σέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας τῆς 5ης Ἰουλίου 1586, ὁ *maistro Nicollo Sclenza, depentore de maistro Giorgachi, depentore* ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη στό Ἡράκλειο[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1977, 181, ἀρ. 36.

Σκοδιάπης Ἰωάννης 1752

ΕΙΚΟΝΑ ΧC σέ κολυμπήθρα, 1752, Ὡραία Πύλη ν. Ζωοδόχου Πηγῆς, χ. Μανδράκια, Μῆλος[1].

1. Βάος 1964, 264, φωτ. 121.

Σκορδίλης Ἀντώνιος (1) 1674-1731

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *Δέησις Ἀντωνίου ἱερέως Σκορδίλη καί Μοσκονᾶ Χοματιανοῦ* (εἰκ. 1), *χείρ Ἀντωνίου ἱερέως Σκορδίλη* (εἰκ. 2), *χείρ Ἀντωνίου ἱερέως Σκορδίλη* (εἰκ. 3, 7, 10, 11, 13).
ΒΙΟΓΡ. Κατοικοῦσε στήν Παλιά Χώρα τῆς Μήλου. Στίς 20 Φεβρουαρίου 1674 ὑπέγραψε ἔγγραφο, 22ος μεταξύ τῶν ἱερέων τῆς Μήλου[1]. Στίς 25 Νοεμβρίου 1731 ὁ ἱερέας Ἀντώνιος Σκορδίλης ἔστειλε ἐπιστολή

242. Σκορδίλης Ἀντώνιος (1), ΧC ἡ Ἄμπελος, εἰκ. ἀρ. 9.

πρός τόν ἡγούμενο τοῦ μετοχίου τῆς μονῆς Πάτμου στή Μῆλο, μέ τήν ὁποία παραχωροῦσε στή μονή ἕνα χωράφι, σύμφωνα μέ τή θέληση τῆς γυναίκας του Τουζαπίας (=Ζαμπίας;) πρίν πεθάνει, μέ τήν ὁποία, ὅπως φαίνεται ἀπό τό ἔγγραφο, εἶχε ἀποκτήσει παιδιά[2].

ΕΙΚΟΝΕΣ Κέα: 1) Ἰω Πρόδρομος, 1706, ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος, Χώρα[3] 2) Σταύρωση, 1708, ν. Ταξιάρχη, Χώρα[4] 3) ΧC, 1708, ν. Παναγίας Καστριανῆς, Χώρα[5] Κύθνος: 4) Εὐαγγελισμός ΘΚ, 1706 καί 5) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 1706, ν. Ἁγίου Νικολάου τοῦ Πλούσιου, Χώρα[6] 6) Προφήτης Ἠλίας, 1706, ν. Ἁγίου Νικολάου τοῦ Πλούσιου, Χώρα[7] 7) ΧC ἐν μέσῳ τῶν ἀποστόλων[8] καί 8) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, ν. Εὐαγγελιστρίας, Χώρα[9] Μῆλος: 9) ΧC ἡ Ἄμπελος, 1691, καί 10) Κοίμηση ΘΚ, Νέα Ἐκκλησία, Ἀδάμας[10] 11) ΘΚ, 1697, ν. τοῦ Σταυροῦ ἤ τῆς Παντάνασσας[11] 12) ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, 1697, ν. Ἁγίου Βασιλείου[12] Ὕδρα: 13) Ἅγιοι Θεόδωροι, 1700, ν. οἰκίας τοῦ Δεσπότου[13].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Μητροπολιτικός ναός Ἐσταυρωμένου, 1697, Σίκινος[14] 2) Ἀρχαῖος ναός τοῦ Ἀπόλλωνα, πού ἔγινε ἀργότερα χριστιανικός, Σίκινος[15].

---

1. Λεντάκης 1977, 364-365 **2.** Χατζιδάκης 1927, 298· Βάος 1964, 482-483· Λεντάκης 1977, 365-366 **3.** Μπαλτογιάννη 1965, 535· Λεντάκης 1977, 364 **4.** Gerola 1921-22, 218· Μπαλτογιάννη, *ὅ.π.*· Λεντάκης, *ὅ.π.*· **5.** Μπαλτογιάννη, *ὅ.π.*· Λεντάκης, *ὅ.π.*· Δημητρόπουλος 1983, 455 **6.** Gerola 1926, 74· Βασιλειάδης 1962, 180, σημ. 1· Δρανδάκης 1964α, 431· Ἀλιπράντης 1971β, 378-383, εἰκ. 1, 2· Λεντάκης 1977, 363 **7.** Βασιλειάδης, *ὅ.π.*· Λεντάκης, *ὅ.π.* **8.** Gerola 1926, 72· Λεντάκης, *ὅ.π.* **9.** Δρανδάκης, *ὅ.π.*· Μπαλτογιάννη, *ὅ.π.* **10.** Χατζιδάκης 1927, 228· Βάος 1964, 367 (εἰκόνα Κοιμήσεως)· Δρανδάκης 1965α, 539 **11.** Γαβαλλᾶς 1885, 48· Λαμπάκης 1892, 101· Λεντάκης 1977, 363 **12.** Λεντάκης, *ὅ.π.* **13.** Σημ. Μ.Χ. 1973 **14.** Λαμπάκης, *ὅ.π.* **15.** Λαμπάκης, *ὅ.π.*

Σκορδίλης Ἀντώνιος (2) 1752-1758

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἀντονίου Σκορδίλη* (εἰκ. 1), *χίρ Ἀντονίου Σκορδίλη* (εἰκ. 2), *χείρ Ἀντώνι ἱερέως Σκορδίλη* (εἰκ. 3), *χείρ Ἀντωνίου ἱερέως Σκορδίλη* (εἰκ. 5).

ΕΙΚΟΝΕΣ Κέα: 1) Ταξιάρχης, 1752, ν. Ταξιάρχη, Χώρα[1] 2) Χαράλαμπος, 1753, ν. Ἁγίου Χαραλάμπους,

243. Σκορδίλης Ἀντώνιος (2), Ἁγία Τριάς, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 4.

Χώρα[2] 3) ΧC, 1758, ν. Παναγίας, Καστρί[3] Ἑρμιόνη: 4) Ἁγία Τριάς, 1758, μονή Ἁγίων Ἀναργύρων[4] 5) Βαϊοφόρος, τ. συλλογή Σισιλιάνου, Ἀθήνα[5].

1. Gerola 1921-22, 219-220· Μπαλτογιάννη 1965, 535· Λεντάκης 1977, 368 2. Μπαλτογιάννη, *ὅ.π.*· Λεντάκης, *ὅ.π.* 3. Λεντάκης, *ὅ.π.* 4. Σημ. Μ.Χ. 1966 5. Σισιλιᾶνος 1935, 192-193.

Σκορδίλης Ἀντώνιος (3)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης(;).
ΙΔΙΟΤ. Ἀναγνώστης.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἀντωνίου Ἀνεγνώστι Σκορδίλη.*
ΒΙΟΓΡ. Ἴσως ταυτίζεται μέ κάποιον ἀπό τούς προηγούμενους.
ΕΙΚΟΝΑ Ἁγία Τριάς καί πέντε ἅγιοι, τ. συλλογή Σισιλιάνου, Ἀθήνα[1].

1. Σισιλιᾶνος 1935, 193

Σκορδί(ύ)λης Γεώργιος (1) 1553-1587
(Scordil(l)i Zorzi)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Κωνσταντίνος Σκορδίλης*.
ΙΔΙΟΤ. Σγουράφος, depentor, maistro.
ΒΙΟΓΡ. Γιός καί ἀδελφός τῶν ζωγράφων Κωνσταντίνου καί Μανούσου Σκορδίλη*, ἀντίστοιχα. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, στίς 10 Μαρτίου 1553 ὁ *maistro Georgi Scordilli, depentor* μνημονεύεται ὡς μάρτυρας στό Ἡράκλειο[1]. Τόν Δεκέμβριο τοῦ 1553 ἔγινε μέλος τῆς Ἀδελφότητας τῶν Ἑλλήνων στή Βενετία καί ἀντί χρηματικῆς εἰσφορᾶς ὑποσχέθηκε νά ζωγραφίσει μία εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ[2]. Ὅπως δηλώνει ὁ ἴδιος: *ἐγώ Γεώργης Σκορδύλης σγουράφος τήν τέχνην, τοῦ ποτέ μαΐστρο Κωνσταντί, οἰκῶν εἰς τήν Βενετίαν καί εὑρισκόμενος τήν σήμερον ἐδῶ εἰς τήν Κρήτη*, στίς 21 Ἰουλίου 1567 πούλησε τά σπίτια πού εἶχε πάρει προίκα καί βρίσκονταν στήν ἐνορία τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς στό Ἡράκλειο[3]. Στά πρακτικά τῆς Ἀδελφότητας στή Βενετία μνημονεύεται πολλές φορές τό 1572, τό 1575 (ὡς μέλος), τό 1576 καί συνεχῶς ἀπό τό 1580 ἕως τό 1587[4].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 357, ἀρ. 93· Παλιούρας 1973, 122, ἀρ. 28 (μνεῖες: 1553-1567)· Μέρτζιος 1961-62, 257 (μνεῖες: 1553-1555) 2. Μανούσακας 1974, 218-219, ἀρ. 21· Μαυροειδῆ 1976, 81, 318, ἀρ. 977 3. Μέρτζιος 1961-62, 280-281, ἔγγρ. XXVI 4. Μανούσακας, *ὅ.π.*· Μαυροειδῆ, *ὅ.π.*

244. Σκορδίλης Γεώργιος (2), Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, εἰκ. ἀρ. 1.

Σκορδίλης Γεώργιος (2) 1640 †1691

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΠΑΤΡ. Σταμάτης.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Γεωργίου Σκορδήλη* (εἰκ. 1), *ποίημα χειρός Γεωργίου Σκορδήλη* (εἰκ. 2).
ΒΙΟΓΡ. Ἡ κόρη του εἶχε παντρευτεῖ τόν Γ. Νομικό. Ὁ ἴδιος πέθανε τό 1691[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 1640, παρεκκλήσιο Σχολῆς Εὐελπίδων, Ἀθήνα[2] 2) Σαράντα Μάρτυρες, 1657, μουσεῖο, Ζάκυνθος[3].

Σημείωση: Ἡ ὑπογραφή *χείρ Γεωργίου Σκορδάλη* σέ εἰκόνα τῆς Κοίμησης τῆς Θεοτόκου στό μουσεῖο τοῦ Μυστρᾶ εἶναι πλαστή[4]. Ἡ ὑπογραφή τῆς εἰκόνας τῆς Ἀναλήψεως μέ χρονολογία 1660, συλλογή Σπ. Λοβέρδου (Σισιλιᾶνος 1935, 193-194 καί Γ. Βαράλης, *Φορητή εἰκόνα μέ ἰδιότυπη παράσταση Ἀναλήψεως καί ὁ ζωγράφος Γεώργιος Σκορδίλης*, Θ΄ Συμπόσιο ΧΑΕ 1989, περιλήψεις ἀνακοινώσεων, 28) θεωρεῖται πλαστή.

---

1. Κονόμος 1988, 80 **2.** Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1976α, 156, εἰκ. 5· 1976β, 16, πίν. 16α-β καί 1986, ἀρ. 160, εἰκ. ἔγχρ. **3.** Σισιλιᾶνος 1935, 193· Κονόμος 1967, 142 καί 1988, 80 **4.** Σημ. Μ.Χ. 1974 γιά τήν ὕπαρξη τῆς εἰκόνας. Εὐχαριστοῦμε τήν 5η Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων γιά τήν παραχώρηση τῆς φωτογραφίας.

Σκορδίλης Ἐμμανουήλ 1647-1671
βλ. καί *Μιχαήλ Ἀλισάφης**

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *Χείρ Ἐμμανουήλ ἱερέως Σκορδίλη* (εἰκ. 1, 11, 12, 14, 15, 20, 21, 33, 41, 43, 46, 47, 54, 55, 56, 58, 60, 65), *πίυμα Ἐμμανουήλ ἱερέως Σκορδίλη* (εἰκ. 2), *ποίημα Ἐμμανουήλ ἱερέως Σκορδήλι του Κριτός* (εἰκ. 5), *χείρ Ἐμμανουήλ ἱερέως* (εἰκ. 6), *χείρ Ἐμμανουήλ ἱερέως Σκορδήλη κρητός* (εἰκ. 7), *Ἐμμανουήλ ἱερέως Σκορδίλη* (εἰκ. 39), *χείρ (Ἐμμανου)ήλ* (εἰκ. 64), *χείρ Εμμανου[ήλ] ιερεως Σκ[ορδίλη]* (εἰκ. 67), *χείρ καί ἔξοδος Εμμανουήλ ιερέως Σκορδυλήου* (εἰκ. 68).
ΒΙΟΓΡ. Ἀπό τούς σημαντικότερους ζωγράφους τῶν Κυκλάδων τοῦ 17ου αἰώνα, μέ μεγάλο ἀριθμό ἔργων. Καταγόταν ἀπό τήν Κρήτη καί ὑποθέτουμε βάσιμα ὅτι ἐκεῖ ζοῦσε ἕως τήν ὥριμη ἡλικία του, γιατί μία εἰκόνα στή μονή Χρυσοπηγῆς Χανίων μέ τήν ὑπογραφή *χείρ και ἔξοδος Ἐμμανουήλ ἱερέως Σκορδυλήου* (βλ. εἰκ. 68), ὑποδηλώνει, ἐκτός ἀπό κάποια προσωπική σχέση μέ τή μονή, καί ὅτι ἀπό ἐκεῖ θά ἔφυγε ὁ ζωγράφος μετά τήν ἅλωση τῶν Χανίων ἀπό τούς Τούρκους (1645). Ἡ παλαιότερη γνωστή χρονολογημένη εἰκόνα του στίς Κυκλάδες εἶναι τοῦ ἔτους 1647 (βλ. εἰκ. 39). Πρέπει νά εἶχε ἐγκατασταθεῖ στή Μῆλο, ὅπου ὑπογράφει: *Μνήσθητι Κύριε ὡς ἀγαθός τῶν δούλων σου Μανουήλ ἱερέως Σκορδίλη καί Γιακουμετου Μοδινοῦ τῶν ἐπιτρόπων* στήν εἰκόνα τῆς Δυνάμεως τοῦ Ὑψίστου (βλ. εἰκ. 40).
ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀθήνα: 1) Δύναμις τοῦ Ὑψίστου ἐκ τοῦ Ἀκαθίστου Ὕμνου (συλλογή Γ. Μακκᾶ), Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ. 2128[1] 2) Εἰκόνα μέ δύο τύπους Ἀναστάσεως (τ. συλλογή Ἑλ. Σταθάτου), 1943, ἐμπόριο[2] 3) ΘΚ Ὁδηγήτρια, τ. συλλογή Ν. Ζερβουδάκη[3] Ἄθως: 4) ΘΚ τοῦ Πάθους, 1670, μονή Διονυσίου[4]. Αἴγινα: 5) Ἐπί σοί χαίρει, ν. Φανερωμένης, μετόχι μο-

245. Σκορδίλης Ἐμμανουήλ, ΘΚ τοῦ Πάθους, εἰκ. ἀρ. 4.

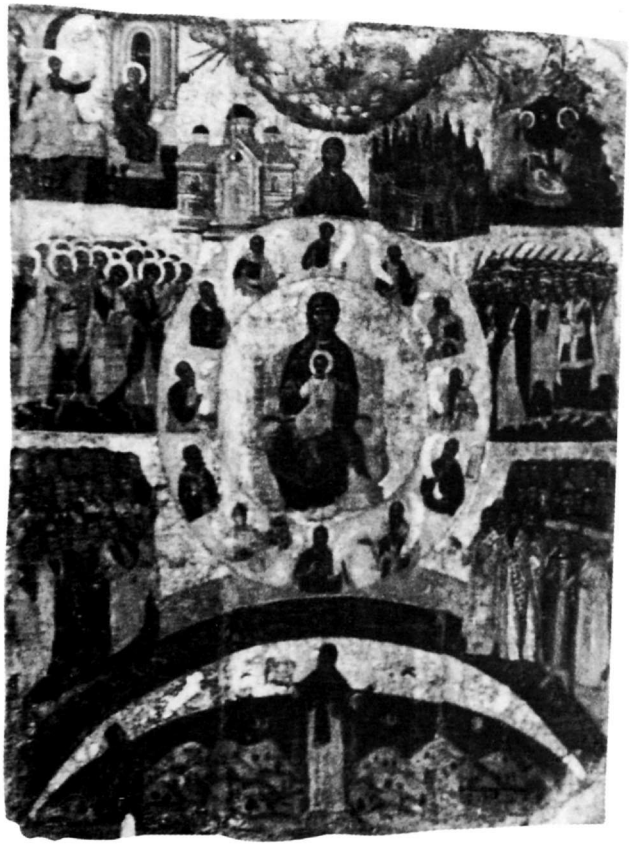

246. Σκορδίλης Ἐμμανουήλ, Ἐπί σοί χαίρει, εἰκ. ἀρ. 5.

νῆς Χρυσολεοντίσσης[5] Θήρα: 6) Θεία Λειτουργία, 1671, ν. Παναγίας Θεοτοκάκι, Πύργος[6] 7) ΘΚ Βρεφοκρατούσα, ν. Εἰσοδίων τῆς Παναγίας, Πύργος[7] 8) Σύναξη Ἀσωμάτων, ν. Ἁγίου Ἀντύπα, Μέσα Γωνιά[8] 9) Εἰκόνες, ν. Παναγία ἡ Τριθιανή, χ. Πύργος[9] 10) Θεία Λειτουργία (ἀποδ.), μουσεῖο[10]. Κέρκυρα: 11) Εὕρεση καί Ὕψωση Τιμίου Σταυροῦ, μουσεῖο Ἀντιβουνιώτισσας, ἀρ. 40[11] Κίμωλος: 12-15) Εἰκόνα μέ Δέηση, Βάπτιση, Ἁγίους Ἀναργύρους, Αἰκατερίνη, 1665[12], Τρίπτυχο, Ἀνάργυροι, 1665[13] καί Ζωοδόχος Πηγή, ν. Ἁγίων Ἀναργύρων, Κάστρο[14] 16) Εἰκόνα μέ Δέηση, Βάπτιση, Σπυρίδωνα μέ σκηνές βίου, ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος[15] 17) Εὐαγγελιστής Ἰωάννης, Ἰω Πρόχορος καί Θαύματα Θεολόγου, ν. Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου[16] 18) Κοίμηση ΘΚ καί 19) Δευτέρα Παρουσία, ν. Εὐαγγελιστρίας[17] 20-21) ΘΚ Ἀμόλυντος, ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, ν. Χρυσοστόμου[18] 23-25) Νικόλαος μέ σκηνές βίου, Ὑπαπαντή καί Σύμβολο τῆς Πίστεως, ν. Ἁγίου Νικολάου[19] 26) ΘΚ τοῦ Πάθους, ν. Γεννήσεως Χριστοῦ καί Ἁγίου Ἐλευθερίου[20] 27) ΘΚ ἡ Πολυβιώτισσα (ἀποδ.), μονή τῆς Πολυαίγου[21] 28) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς (ἀποδ.), ν. Ἁγίου Νικολάου Τρυπητῆς[22] Κύθνος: 29) Γέννηση ΘΚ, ν. Παναγίας, Κάστρο Χώρας[23] 30) Δημήτριος καί 31) ΘΚ Ἀμόλυντος, ν. Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Κούτσουνου[24] Μῆλος: 32) Ἰω Θεολόγος καί Πρόχορος (ἀποδ.), ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, Ζεφυρία[25] 33-39) Ἀποτομή Ἰωάννου Προδρόμου (ὑπογραφή ἐπιζωγραφισμένη)[26], Δευτέρα Παρουσία, Γεώργιος, Μυστικός Δεῖπνος, Εἰκόνες σέ πανί μέ τό σύμβολο τῆς Πίστεως, ΘΚ Γλυκοφιλούσα (ἀποδ.) καί Θεία Λειτουργία, 1647, ν. Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καί Ἁγίου Χαραλάμπους, χ. Ἀδάμας[27] 40) Δύναμις τοῦ Ὑψίστου, ν. Ἁγίας Τριάδας[28] 41-43) Ἐλευθέριος, 1647, ΘΚ καί ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, ν. Θαλλασίτρας[29] Πάτμος: 44) Ὀνούφριος καί 45) Εἰκόνα μέ τούς πέντε ἁγίους

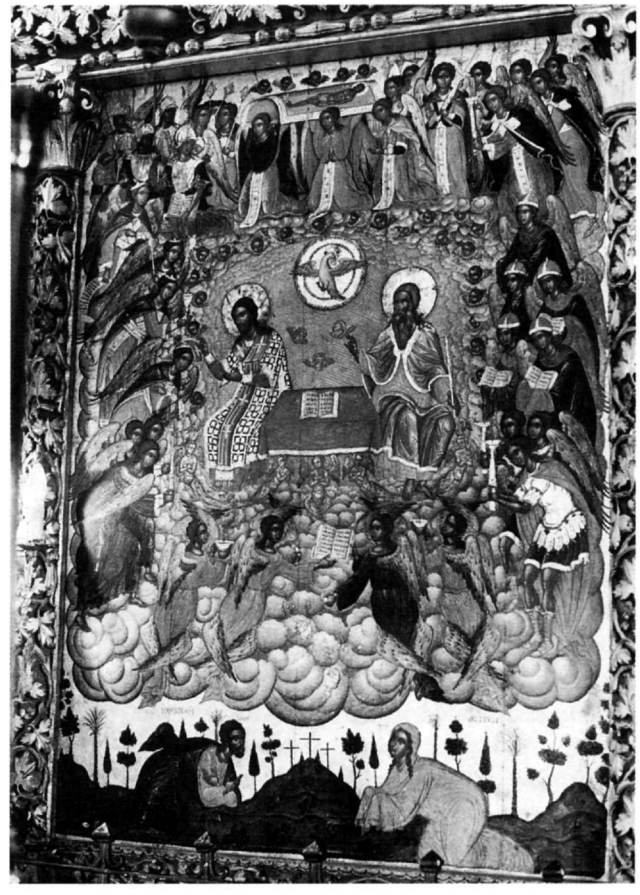

247. Σκορδίλης Ἐμμανουήλ, Θεία Λειτουργία, εἰκ. ἀρ. 39.

248. Σκορδίλης Ἐμμανουήλ, Ἀποτομή Ἰωάννου Προδρόμου, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 33.

τῆς Σεβαστείας, μονή Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου[30] Σ έ ρ ι φ ο ς: 46-48) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, Ἁγία Τριάς[31] καί Δευτέρα Παρουσία, ν. Ἁγίας Τριάδας, Μεγάλο Χωριό[32] 49) ΘΚ ἡ Πάντων Χαρά καί 50) ΧΣ, μονή Ταξιαρχῶν[33] 51) Ἀποτομή Ἰωάννου Προδρόμου (ἀποδ.)[34] Σ ί κ ι ν ο ς: 52) ΘΚ τοῦ Πάθους, ν. Συνάξεως Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου[35] 53) Ἀνάληψη καί Βάπτιση, ν. Σταυροῦ[36] Σ ί φ ν ο ς: 54) ΘΚ, 1611 (μᾶλλον 1641), μονή Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τοῦ Μουγγοῦ[37] 55) Δημήτριος, 1656, ν. Ἁγίου Δημητρίου καί Ἁγίας Αἰκατερίνης, Κάστρο[38] 56-59) Σώζων, 1663, ΘΚ, 1669 (ἀποδ.)[39], Δέηση[40] καί ΧΣ (τέμπλο), ν. Ἁγίων Σώζοντος καί Φανουρίου, Ἀπολλωνία[41] 60) Νικόλαος μέ σκηνές βίου, ν. Θεοσκέπαστης ἤ Ὑπαπαντῆς, Κάστρο[42] 61) ΘΚ Ἀμόλυντος (ἀποδ.) καί 62) Σταυρός (ἀποδ.), μονή Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου (Παναγίας τοῦ Βουνοῦ)[43] 63) Ἀθανάσιος, (ἀποδ.), ν. Μεταμορφώσεως, Ἀπολλωνία[44] 64) ΧΣ Παντοκράτωρ, ν. Ταξιάρχη, Ἀπολλωνία[45] Τ ῆ ν ο ς: 65) Ἄνωθεν οἱ Προφῆται, τέμπλο, ν. Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, Χώρα[46] 66) Βημόθυρα μέ Σάββα, Πέτρο καί Παῦλο (ἀποδ.), ν. Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, Βατικιώτικα[47] Φ ο λ έ γ α ν δ ρ ο ς: 67) Ἔγερση Λαζάρου, ν. Ἁγίου Νικολάου[48] Χ α ν ι ά: 68) Νικόλαος, μονή Χρυσοπηγῆς[49].

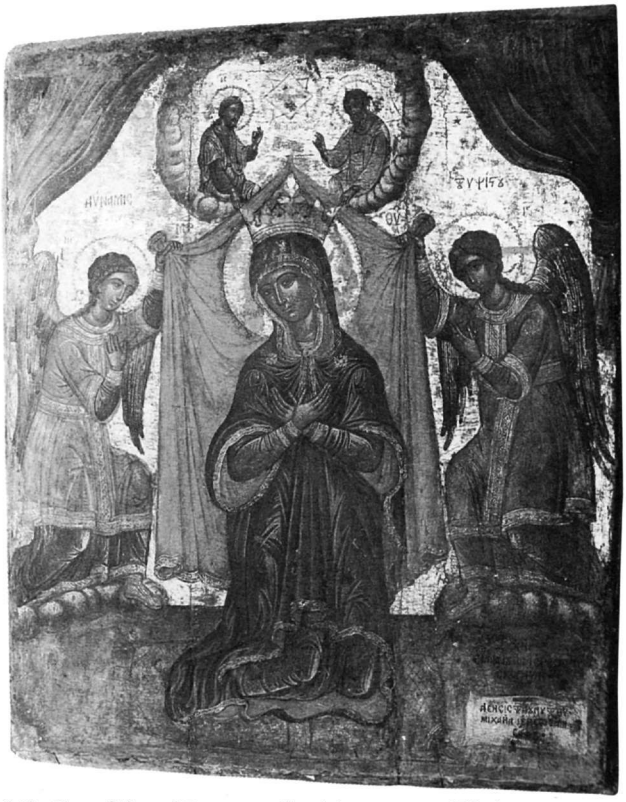

249. Σκορδίλης Ἐμμανουήλ, Δύναμις τοῦ Ὑψίστου, εἰκ. ἀρ. 40.

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1977α, 173-175 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 95· Βοκοτόπουλος 1990, 143-144.

1. Σισιλιᾶνος 1935, 194· Σωτηρίου 1956α, ἀρ. 2128· Καλοκύρης 1972α, εἰκ. 282β· Λεντάκης 1977, 353· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1992, 8-9 **2.** Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.* **3.** Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.* (ὑπογραφή ὑποπτη κατά Μ.Χ.) **4.** Γαβριήλ 1959, 25· σημ. Μ.Χ. 1954 **5.** Λαμπάκης 1904, 65· Σισιλιᾶνος 1935, 196· Λεντάκης 1977, 352 **6.** Δρανδάκης 1964α, 432 **7.** Δρανδάκης 1988-89, 224-229, εἰκ. 1 **8.** Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων **9.** Δεναξᾶς 1927, 70 **10.** Σημ. Μ.Χ. 1979 **11.** Βοκοτόπουλος 1990, ἀρ. 100, εἰκ. 267, 344 ΙΑ΄, ὅπου καί παλαιότερη βιβλιογραφία· *Βυζαντινή καί Μεταβυζαντινή Τέχνη στήν Κέρκυρα* 144 (Π. Βοκοτόπουλος) **12.** Ράμφος 1972, 221, 222 **13.** Λεντάκης 1977, 343 **14.** Λεντάκης 1977, 343-344 **15.** Ράμφος 1972, 237, εἰκ. 51· Λεντάκης 1977, 343 **16.** Ράμφος 1972, 239 **17.** Ράμφος 1972, 202· Λεντάκης, *ὅ.π.* **18.** Ράμφος 1972, 206· Λεντάκης, *ὅ.π.* **19.** Ράμφος 1972, 219-220· Λεντάκης, *ὅ.π.* **20.** Ράμφος 1972, 194· Λεντάκης, *ὅ.π.* **21.** Ράμφος 1972, 264 **22.** Λεντάκης 1977, 333-339 **23.** Δρανδάκης 1964α, 431· Λεντάκης 1977, 352 **24.** Δρανδάκης 1964α, 431· Λεντάκης, *ὅ.π.* **25.** Βάος 1964, 471· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1986, ἀρ. 166, εἰκ. ἔγχρ. **26.** Walter 1992, 66 **27.** Χατζιδάκης 1927, 220-226, εἰκ. σελ. 225· Βάος 1964, 403, εἰκ. 190· Δρανδάκης 1965α, 538, πίν. 673β· Λεντάκης 1977, 342-343 **28.** Χατζιδάκης 1927, 202-203· Δρανδάκης 1965α, 538 **29.** Χατζιδάκης 1927, 202, 203, εἰκ. σελ. 203· Βάος 1964, 63· Λεντάκης 1977, 343 **30.** Χατζηδάκης 1977α, ἀρ. 151, 152, πίν. 72, 73, 189, ὅπου καί ἡ παλαιότερη βιβλιογραφία **31.** Δρανδάκης 1964α, 430· Λεντάκης 1977, 351-352 **32.** Λεντάκης, *ὅ.π.*· Ρηγόπουλος 1991, 81-82 (γιά τήν εἰκόνα τῆς Ἁγίας Τριάδας). Ὑπογεγραμμένη εἰκόνα τῆς Ἁγίας Ἄννας καί τῆς Ρίζας Ἰεσσαί ὑπάρχει στό ναό τῆς Ἁγίας Τριάδας Μεγάλου Λιβαδιοῦ Σερίφου (Εὐγ. Μπεντερμάχερ-Γερούση, 2η Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων, ΑΔ 43 (1988), 522 **33.** Εὐαγγελίδης 1909, 103· Δρανδάκης, *ὅ.π.*· Λεντάκης, *ὅ.π.* **34.** Λεντάκης 1977, 352 **35.** Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων **36.** Λεντάκης, *ὅ.π.* **37.** Χατζιδάκης 1927, 237: εἶχε διαβάσει τή χρονολογία 7419, ἀντί 7149=1641· Λεντάκης 1977, 350-351· Ἀλιπράντης 1979, 57, ἀρ. 1 **38.** Δρανδάκης 1964α, 420· Λεντάκης 1977, 351· Ἀλιπράντης 1979, 45, ἀρ. 6. Ὁ Μ.Χ. ἀποδίδει στόν Σκορδίλη ὅλες τίς εἰκόνες τοῦ τέμπλου τοῦ ναοῦ **39.** Λεντάκης, *ὅ.π.*· Ἀλιπράντης 1979, 23-25, ἀρ. 3, 5 **40.** Δρανδάκης 1964α, 430 (χρονολογία 1780)· Ἀλιπράντης 1979, 22-23, πίν. Ε. 3 (ἡ χρονολογία ὀφείλεται σέ ἐπιζωγράφιση)· Βοκοτόπουλος 1990, 144, σημ. 6 **41.** Βασιλειάδης 1962, 154, σημ. 1 **42.** Πληροφορία Θ. Χατζηδάκη **43.** Βιτάλης 1973, 234 **44.** Ἀλιπράντης 1979, 16, ἀρ. 1· ἀπόδ. Μ.Χ. **45.** Ἀλιπράντης 1979, 28, ἀρ. 1 **46.** Δρανδάκης 1964α, 433· Λεντάκης 1977, 352· Κουτελάκης 1986, 121, σημ. 16 **47.** Σημ. Μ.Χ. 1962 **48.** Λεντάκης, *ὅ.π.* **49.** Μπορμπουδάκης 1975, 82, εἰκ. 17 καί 1993α, 488, ἀρ 132· ὁ ἴδιος συγγραφέας (1993α, 489-490, ἀρ. 134) ἀποδίδει στό ζωγράφο εἰκόνα τῆς Δευτέρας Παρουσίας στή μονή Ἁγίας Τριάδας τῶν Τζανκαρόλων στήν Κρήτη.

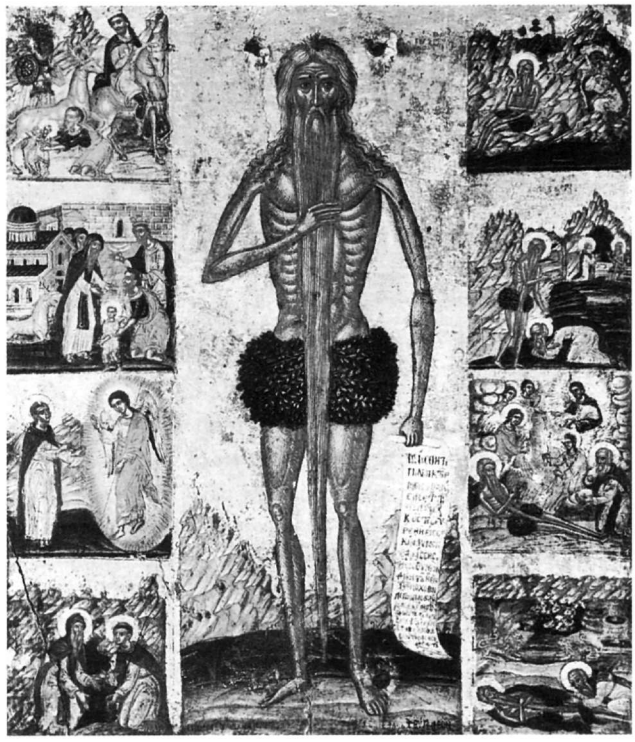

250. Σκορδίλης Ἐμμανουήλ, Ἅγιος Ὀνούφριος, εἰκ. ἀρ. 44.

Σημείωση: Σχετικά μέ τήν ὕπαρξη ἑνός ἤ περισσοτέρων ζωγράφων μέ τό ὄνομα Ἐμμανουήλ Σκορδίλης, ὁ Βοκοτόπουλος (1990, 144, σημ. 6) θεωρεῖ ὅτι ὑπάρχουν τρεῖς ζωγράφοι μέ τό ἴδιο ὄνομα. Τόν δεύτερο Ἐμμανουήλ Σκορδίλη ταυτίζει μέ τόν Ἐμμανουήλ (3)*, ζωγράφο εἰκόνας Χριστοῦ Παντοκράτορος στό τέμπλο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος Χώρας Κέας μέ ὑπογραφή: *χείρ Ἐμμανουήλ ἱερέως* καί χρονολογία 1720 (βλ. ἀντίστοιχο λῆμμα).

Σχετικά μέ τόν ζωγράφο αὐτόν, ἄς σημειωθεῖ ὅτι στή Μῆλο συναντᾶται Ἐμμανουήλ Σκορδίλης, ἱερέας, μάρτυρας σέ ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1717 καί 1722, χωρίς νά ἀναφέρεται ἡ ἰδιότητά του (Βάος 1964, 323, 483).

Τρίτον Ἐμμανουήλ Σκορδίλη θεωρεῖ τόν ζωγράφο τῆς εἰκόνας τῆς Δεήσεως στή Σίφνο, μέ χρονολογία 1780, ἡ ὁποία ὅμως συνοδεύει τή μεταγενέστερη ἀφιερωματική ἐπιγραφή (βλ. εἰκ. 58). Ἡ διάκριση τῶν ζωγράφων εἶχε γίνει καί παλαιότερα (Λεντάκης 1977, 354).

Μέ τό ἴδιο ὄνομα πρέπει νά ὑπάρχει καί νεότερος ζωγράφος. Ἔργα του βρίσκονται στή Θήρα (Θεία Λειτουργία, 1761, ν. Θεοτοκάκι, Πύργος: βλ. Δρανδάκης 1964α, 432, ὅπου σημειώνεται χρονολογία 1671), καί στή Σίφνο (Δέηση, 1780, ν. Ἁγίων Σώζοντος καί Φανουρίου: βλ. Δρανδάκης 1964α, 420).

251. Σκορδίλης Ἐμμανουήλ, Ἅγιοι τῆς Σεβαστείας, εἰκ. ἀρ. 45.

Σκορδίλης Ἰωάννης (1) 1644

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.

ΥΠΟΓΡ. *Ἰωάννου ἱερέως τοῦ Σκορδείλοι* (εἰκ. 1).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, 164[4], ν. Ἁγίας Κυριακῆς, Χώρα, Ἴος[1] 2) ΘΚ Γλυκοφιλούσα, 1644, συλλογή Δ. Μελᾶ (ἀπό τ. συλλογή Χωρέμη), Ἀθήνα[2].

1. Δρανδάκης 1964α, 421-422, πίν. 500α (εἶχε διαβάσει τή χρονολογία 1641)· Βοκοτόπουλος 1990, 76, σημ. 7 (χρονολογεῖ στά 1644)
2. Σισιλιᾶνος 1935, 195.

Σκορδίλης Ἰωάννης (2) 1711-1740

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἰωάννου Σκορδίλη* (εἰκ. 3, 5, 7, 9, 12), *χείρ Ἰωάννου (Σκο)ρδίλλη* (εἰκ. 4).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ Ρόδον τό Ἀμάραντον, 1711, ν. Ἁγίας Ξένης, χ. Πύργος, Τῆνος[1] 2) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 1712, ν. Μεταμορφώσεως, Σίκινος[2] 3) Δέηση, 1729, συλλογή Σπ. Λοβέρδου, Ἀθήνα[3] 4) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 1730, ν. Σταυροῦ, Ἀπολλωνία, Σίφνος[4] 5) Γεώργιος δρακοντοκτόνος καί σκηνές βίου, 1736, ἰδιωτική συλλογή, Λονδίνο (προέλευση: Τῆνος)[5] 6) Ἁγία Τριάς, 1738, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[6] 7) Κοίμηση ΘΚ, 1740, μονή Κεχροβουνίου, Τῆνος[7] 8) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, ν. Παντάνασσας, κάστρο, Φολέγανδρος[8] 9) ΘΚ Ἐλεούσα, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Ἀθήνα[9] 10) Ἰω Πρόδρομος, ν. Ἁγίου Δημητρίου, Πύργος, Τῆνος[10] 11) Νικόλαος[11] καί 12) "Παράδοση τῶν Λειτουργιῶν", ν. Ἁγίου Μηνᾶ, Δρυοπίδα, Κύθνος[12].

ΒΙΒΛ. Bettini 1933, 47, σημ. (πρώτη μνεία, σύμφωνα μέ πληροφορία τοῦ G. Gerola)· Χατζηδάκης 1975α, 259, 261 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 122.

1. Δρανδάκης 1964α, 433 **2.** Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων **3.** Σισιλιᾶνος 1935, 195 **4.** Ἀλιπράντης 1979, 22, ἀρ. 4 **5.** Σημ. Μ.Χ. **6.** Σωτηρίου 1956α, ἀρ. 204 **7.** Δρανδάκης 1964α, 433 **8.** Πληροφορία τῆς παραπάνω Ἐφορείας

252. Σκορδίλης Ἰωάννης (2), Ἅγιος Γεώργιος δρακοντοκτόνος καί σκηνές βίου, εἰκ. ἀρ. 5.

253. Σκορδίλης Ἰωάννης (2), Ἅγιος Γεώργιος δρακοντοκτόνος καί σκηνές βίου, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 5.

9. Σισιλιᾶνος 1935, 195· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, ἀρ. 420 **10.** Δρανδάκης, *ὅ.π.* **11.** Δρανδάκης, *ὅ.π.* **12.** Πληροφορία Χ. Κουτελάκη.

Σκορδίλης Κωνσταντίνος 1521-1537
(Scordili Constantinus)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος.
ΙΔΙΟΤ. Petor (pictor), depentor, maistro.
ΒΙΟΓΡ. Πατέρας τῶν ζωγράφων Γεωργίου καί Μανούσου Σκορδίλη*. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, στίς 7 Ὀκτωβρίου 1521 ὁ ζωγράφος κατοικοῦσε στό Βοῦργο τοῦ Χάνδακα καί ἔλαβε, κατά παραχώρηση τοῦ Ἰακώβου Κορνάρου, ἕνα ἀμπέλι[1], ἐνῶ στίς 3 Νοεμβρίου τοῦ ἴδιου χρόνου ἀγόρασε τρεῖς οἰκίες στήν ἐνορία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Καμαριώτη. Ὡς μάρτυρας ἀπαντᾶ ὁ ζωγράφος τό 1521 (*Constantinus Scordili, pinctor*), τό 1523 (*maistro Constantin Scordili, pictor*), τό 1527 (*maistro Costadi Scordhili, petor*) καί τό 1533 (*maistro Costanti Scordili, depentor*). Στίς 18 Ἰανουαρίου 1535 ἔδωσε 600 ὑπέρπυρα στόν Lorenzo Da Bressa τοῦ Μιχαήλ. Τελευταία μνεία τοῦ *magister Constantinus Scordili, pictor* ὡς μάρτυρα ὑπάρχει στίς 8 Σεπτεμβρίου 1537[2]. Τοῦ εὔπορου αὐτοῦ καλλιτέχνη δέν εἶναι γνωστό κανένα ἔργο.

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 338-339, σημ. 48. Ὁ μαΐστρος Κωνσταντίνος Σκορδίλης καί ἡ σύζυγός του Μαρία ἀναφέρονται στίς 29 Ὀκτωβρίου 1519 στή διαθήκη τοῦ πατέρα τῆς τελευταίας, Γεωργίου Εἰρηνικοῦ, σύμφωνα μέ τήν ὁποία κληρονόμησαν ἕνα σπίτι στήν ἐνορία τῆς Ἁγίας Μονῆς καί ἕνα οἰκόπεδο **2.** Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.*

254. Σκορδίλης Ἰωάννης (2), Ἁγία Τριάς, εἰκ. ἀρ. 6.

Σκορδίλης Λαμπριανός 1581

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΒΙΟΓΡ. Ἀπό ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας τῆς 21ης Αὐγούστου 1581 γνωρίζουμε ὅτι στό ζωγράφο Λαμπριανό Σκορδίλη εἶχε γίνει κατάσχεση ξύλων[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1977, 178, ἀρ. 30.

Σκορδίλης Μανοῦσος 1541-1576
(Scordili Manusso)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Κωνσταντίνος Σκορδίλης.
ΙΔΙΟΤ. Depentor, maistro.
ΒΙΟΓΡ. Γιός καί ἀδελφός τῶν ζωγράφων Κωνσταντίνου καί Γεωργίου (1) Σκορδίλη*. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ὁ *maistro Manusso Scordili, depentor, de maistro Constantin* μνημονεύεται ὡς μάρτυρας γιά πρώτη φορά στίς 7 Ὀκτωβρίου 1541[1]. Ὁ ἴδιος ἀναφέρεται τό 1551[2] καί κατά τό διάστημα 1560-1576[3].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 355, ἀρ. 84 2. Παλιούρας 1973, 122, ἀρ. 49 3. Μέρτζιος 1961-62, 257, ἀρ. 33.

Σκορδούλης Δημήτριος 1608

ΥΠΟΓΡ. *Χείρ Δημητρίου Σκορδούλη.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἡ Προδοσία τοῦ Ἰούδα, 1608, ἐμπόριο 1942, Ἀθήνα[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1942.

Σκορδύλης Μακάριος 1663-1674

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μακαρίου ἱερομονάχου Σκορδύλη* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Εἰς Ἅδου Κάθοδος, 1663, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[1] 2) ΘΚ Κυρία τῶν Ἀγγέλων, 1674, Χανιά[2].
ΒΙΒΛ. Bettini 1933, 46, σημ. 1.

1. Σωτηρίου 1931, 93, ἀρ. 379 2. Τωμαδάκης 1936, 494 (ἄγνωστο ποῦ βρίσκεται σήμερα ἡ εἰκόνα)· Λεντάκης 1977, 341.

Σκουλογέν(ν)ης Κωνσταντίνος 1665

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ νοταριακά ἔγγραφα τῆς Ζακύνθου, στίς 10 Ἰανουαρίου 1665 οἱ ἐπίτροποι τῆς ἐκκλησίας τῆς Εὐαγγελιστρίας στήν Μπόχαλη Ζακύνθου ἔδωσαν στούς ἁγιογράφους Ἰωάννη Χαλκιᾶ*, Κωνσταντίνο Σκουλογένη καί Νικόλαο Σαβραδινό*, *δύο χιλιάδας χρυσάφι* νά τό χρησιμοποιήσουν γιά τίς εἰκόνες τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν στίς θύρες τοῦ Ἁγίου Βήματος, πού ἀνέλαβαν νά ζωγραφίσουν μέ ἀμοιβή 26 ρεάλια[1].

1. Κονόμος 1967, 54 καί 1988, 88.

Σκουλούδης Κωνσταντίνος 1525
(Sculudi Constantino)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor, magister.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας τῆς 5ης Ἰανουρίου 1525, ὁ ζωγράφος μαζί μέ τόν ὁμότεχνό του Ἰωάννη Γριπιώτη* ὑποχρεώθηκαν μέ διαταγή τοῦ Δούκα νά μεταβοῦν στό σπίτι τοῦ εὐγενῆ Μάρκου Salamon στό Ἡράκλειο, γιά νά ἐκτιμήσουν τή δουλειά πού ἀπέμενε σέ χρυσάφι καί βερνίκι, γιά τή συμπλήρωση τῆς διακόσμησης ἑνός κρεβατιοῦ[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1976, 286, 290-291, ἔγγρ. Α΄.

Σκουρδούλης Γεώργιος 17ος αἰ.

ΣΤΑΥΡΟΣ ἀετώματος τέμπλου, μέ ὑπογραφή *Χείρ Γεωργίου Σκουρδούλη*, ἀπό τό ναό Ἀναλήψεως στό παλαιό μουσεῖο Ζακύνθου (κάηκε)[1].

1. Ζώης 1923, 215· Κονόμος 1967, 16 καί 1988, 88 (τόν ταυτίζει μέ τόν Γεώργιο Σκορδίλη).

Σκούταρης Ἰωάννης (1) 1645

ΚΑΤΑΓ. Γράμος (Γράμμοστα) Καστοριᾶς.
ΠΑΤΡ. Δημήτριος (12)*[1].
ΥΠΟΓΡ. *χείρ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ Δημητρίου ἐκ χωρίου Γράμμοστη καί τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου Σκούταρη.*
ΣΥΝΕΡΓ. Δημήτριος (12).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίων Ἀποστόλων, 1645, χ. Μολυβδοσκέπαστος Κόνιτσας, Ἰωάννινα[2].

1. Ἀπό παραδρομή στό λῆμμα Δημήτριος (12) δέν ἔχει σημειωθεῖ ὅτι πρόκειται γιά τόν πατέρα τοῦ Ἰωάννη Σκούταρη* 2. Nicol 1953, 150· Βοκοτόπουλος 1986γ, 310.

Σκούταρης Ἰωάννης (2) 1776-1782

ΚΑΤΑΓ. Ἰθάκη.
ΥΠΟΓΡ. *χυρ Ἰωάννου Ἀναγνώστου Σκούταρι ἐξ Ἰθάκης* (εἰκ. 2), *χείρ εὐτελοῦς Ἰωάννου Ἀναγνώστου τοῦ Σκούταρη* (εἰκ. 4).
ΙΔΙΟΤ. Ἀναγνώστης.
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ, 1776 καί 2) Σπυρίδων (ἀποδ.), 1776, ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος, χ. Κοντάραινα, Λευκάδα[1] 3) Ἀντύπας, 1777, ἰδιοκτησία οἰκογενείας Σολωμοῦ, Ἀργοστόλι[2] 4) Σπυρίδων, Γεράσιμος, Διονύσιος καί θαύματα Σπυρίδωνος, 1782, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου[3].

1. Ροντογιάννης 1974, 344 2. Ζησίου 1900, 235· Τσιτσέλης 1904, 494, σημ.· Ζώης 1923, 215 3. Σισιλιᾶνος 1935, 195.

Σκούφης Δημήτριος 1519

ΣΥΝΕΡΓ. Θεόδωρος Σκούφης.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1519, χ. Κληματιά (Βελτσίστα) Δωδώνης, Ἰωάννινα[1].

1. Garidis 1989, 235-236.

Σκούφης Θεόδωρος 1519

ΣΥΝΕΡΓ. Δημήτριος Σκούφης.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1519, χ. Κληματιά (Βελτσίστα) Δωδώνης, Ἰωάννινα[1].

1. Garidis 1989, 235-236.

Σκοῦφος Ἰωακείμ 16ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Πάτμος(;).
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *[Χεί]ρ Ἰωακήμ Σκούφου ἱερομονάχου τῆς μ[ονῆ]ς Πάτμου* (εἰκ. 1), *χειρ Ιωακειμ ἱερομοναχου Σκουφου* (εἰκ. 2).
ΒΙΟΓΡ. Στήν ὑπογραφή τῆς εἰκόνας ἀναφέρεται ὡς μοναχός τῆς μονῆς Πάτμου. Ὕστερα ἀπό σχετικές ἔρευνες στά ἀρχεῖα τῆς μονῆς δέν ἐντοπίσθηκε ὁ Ἰωακείμ Σκοῦφος.
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Προσευχή Ζαχαρία, 16ος αἰ., Μουσεῖο Μπενάκη (τ. συλλογή Καμπάνη), Ἀθήνα[1] 2) Εὐαγγελισμός, 16ος αἰ., ἰδιωτική συλλογή (προέλευση: Ζάκυνθος)[2].

1. Σισιλιᾶνος 1935, 196 (ἀναφέρει λανθασμένα ὡς θέμα τῆς εἰκόνας τήν προσευχή τοῦ Ἰωακείμ)· Chatzidakis 1977δ, 228, εἰκ. 132· Δελη-βορριᾶς 1980, 67 (θεωρεῖ τήν ὑπογραφή τῆς εἰκόνας πλαστή) 2. Σημ. Μ.Χ.

Σκοῦφος Φιλόθεος 1638-1685
(Scuffo Philoteo)

ΚΑΤΑΓ. Χανιά.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος, ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Φιλοθέου ἱερομονάχου* (εἰκ. 1, 3, 5, 7, 8, 13, 14), *χείρ Φιλοθέου ἱερομονάχου του Σκούφου, ἡγουμένου του Κυδωνιαίου* (εἰκ. 2), *χείρ Φιλοθέου ἱερομονάχου τοῦ Σκούφου* (εἰκ. 4), *χείρ Φιλοθέου* (εἰκ. 9), *χείρ Φιλοθέου ἱερομονάχου Σκούφου* (εἰκ. 12), *χείρ Φιλ[οθέου] ἱερομον[άχου]* (εἰκ. 16), *χείρ Φι[λο]θέου ἱερομονάχου* (εἰκ. 17).
ΒΙΟΓΡ. Ἡ τέχνη τοῦ Φιλόθεου Σκούφου βρίσκεται στό ἐπίπεδο τοῦ καλοῦ τεχνίτη, ἰδιότητα πού δέν εἶναι ἄσχετη μέ τή μαρτυρημένη συνεργασία του μέ τόν Ἐμμανουήλ Τζάνε*. Ὅπως ἔχει σημειωθεῖ[1], χρησιμοποιεῖ ὡς πρότυπα ἔργα παλαιοτέρων καλῶν ζωγράφων ὅπως τοῦ Μιχ. Δαμασκηνοῦ: Λιθοβολισμός Στεφάνου, Ἀποτομή Ἰωάννου Προδρόμου, Ἁγίας Παρασκευῆς, καί ἄλλων. Παλαιότερα, στό ἐμπόριο εἰκόνων τῆς Ἀθήνας, ἡ ὑπογραφή τοῦ Σκούφου ἐθεωρεῖτο ὅτι προσέδιδε ἰδιαίτερη ἀξία, μέ συνέπεια πολλές εἰκόνες προερχόμενες ἀπό ἰδιωτικές συλλογές τῶν Ἀθηνῶν νά ἔχουν πλαστές τίς ὑπογραφές του. Γιά τό λόγο αὐτό ἡ μορφή τοῦ ἔργου του εἶχε ἐντελῶς παρανοηθεῖ, μέ συνέπεια ἡ ἀξιολόγηση τοῦ καλλιτέχνη ὡς *ἑνός ἐκ τῶν καλυτέρων ἁγιογράφων τῆς ἐποχῆς του*[2] νά μήν ἀνταποκρίνεται στήν πραγματικότητα.
Τυπικό παράδειγμα τό κεφάλαιο γιά τόν Φ. Σκοῦφο στό βιβλίο τοῦ Ἀλ. Ἐμπειρίκου, *L' école crétoise*, τό ὁποῖο βασίζεται μόνο σέ ἔργα ἀθηναϊκῶν συλλογῶν μέ πλαστές ὑπογραφές[3].
Ὁ Φιλόθεος Σκοῦφος γεννήθηκε στά Χανιά καί ἦταν θεῖος τοῦ λογίου Φραγκίσκου Σκούφου[4]. Λίγο μετά τό 1638 ὑπῆρξε ἡγούμενος τῆς μονῆς Χρυσοπηγῆς τοῦ Χαρτοφύλακος στά Χανιά[5]. Ὅπως ὁ ἴδιος ἐκθέτει σέ μεταγενέστερη –τοῦ ἔτους 1665– αἴτησή του[6], μέ τήν ἰδιότητα αὐτή ἔλαβε ἐνεργό μέρος στόν ἀγώνα κατά τῶν Τούρκων. Μετά τήν πτώση τῶν Χανίων (1645) ἀκολούθησε τίς τύχες τῶν ξερριζωμένων λογίων καί καλλιτεχνῶν. Ἀρχικά πῆγε, στή Σούδα, ἀπό ὅπου στάλθηκε πάλι στά Χανιά ἀπό τό Βενετό Γενικό Προνοητή τῆς Κρήτης Cornaro, γιά νά κατασκοπεύσει τίς κινήσεις τῶν ἐχθρῶν[7]. Στή συνέχεια συνόδευσε τόν μητροπολίτη Φιλαδελφείας Ἀθανάσιο Βελλεριανό

255. Σκοῦφος Φιλόθεος, Ἅγιος Γοβδελαᾶς, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 1.

256. Σκοῦφος Φιλόθεος, Ἅγιος Γοβδελαᾶς, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 1.

στήν περιοχή τοῦ Χάνδακα, μέ σκοπό νά παροτρύνουν τούς ὀρθόδοξους κατοίκους τῆς περιοχῆς στόν ἀγώνα κατά τῶν Τούρκων[8]. Ἀπό ἀπόδειξη τοῦ Σκούφου πρός τό μητροπολίτη Βελλεριανό, μέ ἡμερομηνία 20 Μαΐου 1646[9], γνωρίζουμε ὅτι κατά τήν ἐποχή αὐτή βρισκόταν ἀκόμη στήν Κρήτη, ἀπό τήν ὁποία πρέπει νά ἔφυγε μερικούς μῆνες ἀργότερα, μέ προορισμό τήν Κέρκυρα. Ἀπό ἐπιστολή του, μέ ἡμερομηνία 25 Ἀπριλίου 1648 πρός τόν ἴδιο μητροπολίτη πού βρισκόταν στή Βενετία, γνωρίζομε ὅτι τήν ἐποχή αὐτή ἀσκοῦσε τήν τέχνη του στήν Κέρκυρα, μαζί μέ τόν Ἐμμανουήλ Τζάνε*[10]. Σύμφωνα μέ νοταριακή πράξη τῶν Ἀρχείων Βενετίας, στίς 9 Ἀπριλίου 1650, ἐνῶ βρισκόταν στή Κέρκυρα, ἐκλέχθηκε ἐφημέριος τῆς μονῆς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς στή Λεσίνα τῆς Δαλματίας ἀπό τούς ἀξιωματικούς τοῦ βενετικοῦ στόλου *jus patronati* τῆς μονῆς, πράξη πού ἐπικυρώθηκε στό Ἡράκλειο τῆς Κρήτης. Ὁ Σκοῦφος ἀποδέχθηκε τήν ἐκλογή, ἀλλά δέν γνωρίζομε ἄν πῆγε ποτέ στή Λεσίνα[11].

Τό 1653 ἐκλέχθηκε στή Βενετία δάσκαλος τοῦ σχολείου τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητας γιά δύο χρόνια[12] καί στή συνέχεια, ἀπό τό 1655 ἕως τό 1659, ἔγινε ἐφημέριος στόν ἐκεῖ ναό τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων[13]. Ὅπως ἀναφέρει στήν αἴτηση τοῦ ἔτους 1655, πού μνημονεύσαμε παραπάνω, τά ἑπόμενα χρόνια ζοῦσε σέ κατάσταση ἔνδειας στή Βενετία καί γι' αὐτό ζήτησε νά τοῦ παραχωρηθεῖ μία μονή σέ ἕνα ἀπό τά Ἰόνια νησιά[14]. Τήν 1η Αὐγούστου 1665, ὕστερα ἀπό ψήφισμα τῆς βενετικῆς γερουσίας πού τοῦ παραχωροῦσε τήν ἐκκλησία καί τό μοναστήρι τῆς Παναγίας τῆς Λαουρέντα στό Κάστρο τῆς Ζακύνθου, ἐγκαταστάθηκε στό νησί[15], ὅπου καί ἔζησε ὥς τό θάνατό του. Ὅπως ἀναφέρει σέ νέα αἴτησή του πρός τίς βενετικές ἀρχές τό 1670, ὁ ναός βρισκόταν σέ ἄθλια κατάσταση καί ὁ Σκοῦφος μόχθησε γιά τήν ἀνακαίνιση καί τόν καλλωπισμό του. Στήν ἴδια αἴτηση ἐκφράζει τήν ἐπιθυμία νά παραχωρηθεῖ ὁ ναός στόν ἀνηψιό του Παρθένιο Σκοῦφο, ὅπως καί ἔγινε[16]. Στή Ζάκυνθο ὁ ζωγράφος θά πρέπει νά δίδασκε ζωγραφική, ὅπως προκύπτει ἀπό ἔγγραφη μαρτυρία τῆς 3ης Ἰουλίου 1670, σύμφωνα μέ τήν ὁποία ὑπέγραψε σύμβαση γιά τέσσερα χρόνια μέ τόν πατέρα τοῦ δεκατετράχρονου Νικολέτου Γρόπα, νά διδάξει στό γιό του *τήν τέχνη τῆς ἁγιογραφοσύνης καί νά τον κάμη καί ἱερέα*[17]. Στό τέλος τοῦ ἐγγράφου ὑπάρχει ἡ ὑπογραφή τοῦ ζωγράφου: *Φιλόθεος ἱερομόναχος ὁ Σκοῦφος βαιβεόνω τά*

257. Σκοῦφος Φιλόθεος, Ἅγιοι Ἀνάργυροι, Ἀνδρέας καί Στέφανος, εἰκ. ἀρ. 6.

ἄνοθεν[18]. Ὁ Σκοῦφος ἐξακολούθησε νά ἀσχολεῖται μέ τή διακόσμηση τοῦ ναοῦ τῆς Λαουρέντσινας, ὅπως προκύπτει ἀπό συμβόλαιο τῆς 27ης Αὐγούστου 1673[19]. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἀργότερα, ἀφήνοντας τή μονή στό διάδοχό του Παρθένιο καί τήν περιουσία πού εἶχε στό Κάστρο τῆς πόλης στούς ἀνηψιούς του, ἀποσύρθηκε στή μονή τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τῶν Κήπων, ὅπου ἀπεβίωσε στίς 9 Μαρτίου 1685, ἀφοῦ στίς 18 Φεβρουαρίου 1685 εἶχε συντάξει τή διαθήκη του[20]. Εἶναι πιθανό νά ἦταν δικό του ἔργο ἡ εἰκόνα *Ἐπιτάφιος Θρῆνος, ζωγραφία στό νατουράλε*, πού ἀναφέρεται στή διαθήκη του, μέ τήν παράκληση *νά τήν βάνουν ἀντίκρυς τοῦ μνήματος*[21].

ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀθήνα: 1) Γοβδελαᾶς (συλλογή Μακκᾶ, ἀρ. 216), 1664, Βυζαντινό Μουσεῖο[22] 2) Ὑπαπαντή, 1665, Βυζαντινό Μουσεῖο[23] 3) Ἀνδρέας, 1669, τ. συλλογή Σισιλιάνου[24] 4) Χαράλαμπος, 1670, Βυζαντινό Μουσεῖο[25] 5) Προφήτης Ἠλίας, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου[26] 6) Ἅγιοι Ἀνάργυροι, Ἀνδρέας καί Στέφανος, συλλογή Κανελλοπούλου, ἀρ. 4[27] Βενετία: 7)

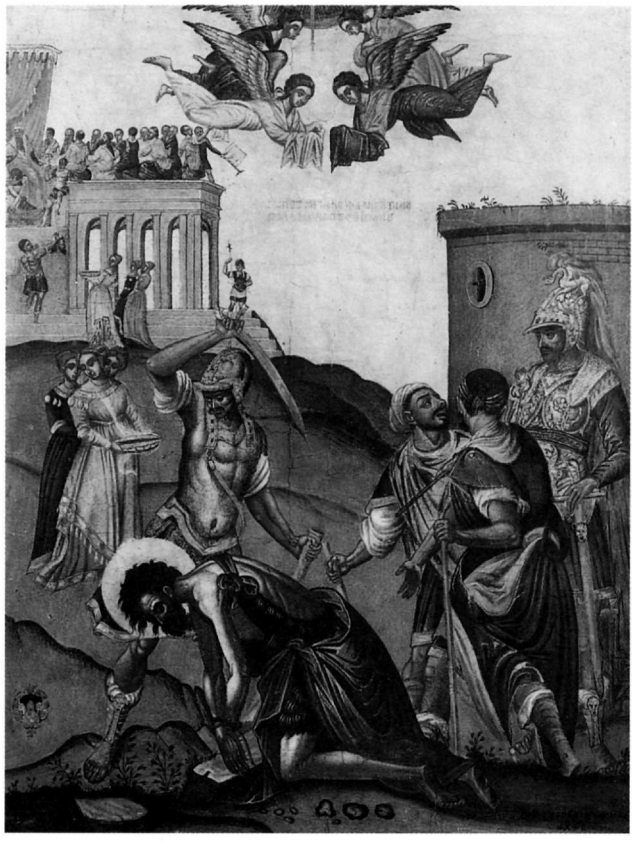

258. Σκοῦφος Φιλόθεος, Ἀποτομή Ἰωάννου Προδρόμου, εἰκ. ἀρ. 7.

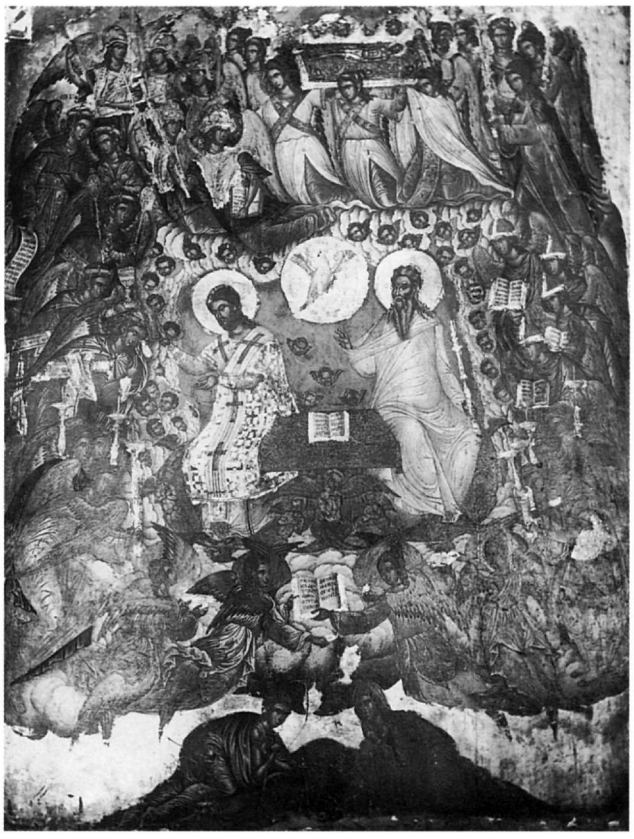

259. Σκοῦφος Φιλόθεος, Θεία Λειτουργία, εἰκ. ἀρ. 9.

Ἀποτομή Ἰωάννου Προδρόμου, 1662, Museo d'Arte Vetraria, Murano[28] Ἑλβετία: 8) Ἀποτομή Ἰω Προδρόμου, 1662, Μουσεῖο Ἱστορίας καί Τέχνης, Γενεύη (ἀγορά 1982)[29] Ζάκυνθος: 9) Θεία Λειτουργία, 1664, Παλαιό Μουσεῖο (κάηκε)[30] 10) ΘΚ ἔνθρονη, βρεφοκρατούσα καί Ἀρχάγγελοι (ἀποδ.), ἄλλοτε στό Παλαιό Μουσεῖο[31] Θεσσαλία: 11) Σεραφείμ, 1664, συλλογή Μητροπόλεως[32] Θήρα: 12) Ἅγιοι Πάντες, 1645, ν. Ἁγίων Ἀρτεμίου-Ἱεραρχῶν-Κυριακῆς, Ἐμπορειό[33] Κέρκυρα: 13) Ἀποτομή Ἰω Προδρόμου, 1663, μονή Ἁγίων Θεοδώρων[34] 14) Ἀποτομή Ἰωάννου Προδρόμου, 1665, μητροπολιτικός ναός (Παναγία Σπηλαιώτισσα)[35] 15) Μετάληψη καί Μετάδοση τῶν Ἀποστόλων, 1665, μονή Ὑπεραγίας Θεοτόκου Κασσωπίτρας[36] 16) Λιθοβολισμός Στεφάνου, μουσεῖο Ἀντιβουνιώτισσας[37] Κεφαλονιά: 17) Σύναξη τῶν Ἀσωμάτων, 1667, Ἰακωβάτειος Βιβλιοθήκη, Ληξούρι[38] Μέτσοβο: 18) Λιθοβολισμός Στεφάνου (ἀπό τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου), ἀρχοντικό Τοσίτσα[39] Ρωσία: 19) Ἁγία Αἰκατερίνη, συλλογή Lichačev, Ermitage, Ἁγία Πετρούπολη[40].

ΒΙΒΛ. Ξυγγόπουλος 1957, 205-209· Μανούσακας 1965· Χατζηδάκης 1974α, 433, 434 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 93, 94, 95· Βοκοτόπουλος 1990, 139-140.

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΣΚΟΥΦΟΥ ΜΕ ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΠΟΥ ΘΕΩΡΟΥΜΕ ΥΠΟΠΤΗ Ἡ ΠΛΑΣΤΗ: 1-4) Ἀντώνιος[41], Ἐλευθέριος[42], Μαρτύριο Παρασκευῆς (ὑπογραφή ὕποπτη)[43] καί ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου[44] 5) Αἰκατερίνη, Μουσεῖο Π. Κανελλοπούλου[45] 6) ΘΚ ἀριστεροκρατούσα, 1620, τ. συλλογή Δ. Μελᾶ (ἀπό συλλογή Ἀλ. Χωρέμη)[46] 7) Φυγή στήν Αἴγυπτο, τ. συλλογή Ἑλ. Σταθάτου, Μουσεῖο Μπενάκη[47] (ἡ εἰκόνα χρονολογεῖται στόν 15ο αἰώνα)[48] 8) Χαραλάμπης, συλλογή Γ. Τσακύρογλου, Ἑστία Ν. Σμύρνης[49] 9) Λείψανο ἁγίου Σπυρίδωνος, Συλλογή Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου, Βενετία[50] 10) Τεσσαράκοντα ἅγιοι, 1662, ἰδιωτική συλλογή, Ἑλβετία[51] 11) Νι-

κόλαος μέ δύο σκηνές βίου, συλλογή Μ. Λάτση, Ἀθήνα[52].

1. Ξυγγόπουλος 1957, 206-208· Βοκοτόπουλος 1990, 140 **2.** Ξυγγόπουλος 1957, 205 **3.** Embiricos 1967, 190-192 **4.** Μανούσακας 1939, 327-331, ὅπου καί παλαιότερη βιβλιογραφία **5.** Μανούσακας 1965, 261 **6.** Μέρτζιος 1948, 274-281 **7.** Μέρτζιος, *ὅ.π.* **8.** Μέρτζιος, *ὅ.π.* **9.** Σερεμέτης 1962, 126, ἀρ. 4 **10.** Μανούσακας 1965, 268-269 **11.** Καζανάκη 1981, 249-250, ἀρ. 79 **12.** Μέρτζιος 1939, 177-178 **13.** Βελούδης 1893, 181· Μέρτζιος, *ὅ.π.*· Μανούσακας 1993, ν΄ **14.** Μέρτζιος 1948, 274-281· Μανούσακας 1965, 264 **15.** Μέρτζιος, *ὅ.π.*· Κονόμος 1970α, 64-68 καί 1988, 77 **16.** Μέρτζιος, *ὅ.π.* **17.** Κονόμος 1989β, 50-51· τό ἔγγραφο ἔχει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιά τήν ἀναλυτική ἀναφορά στόν τρόπο πληρωμῆς τοῦ δασκάλου **18.** Κονόμος 1989β, 51 **19.** Μανούσακας 1939, 330, σημ. 4 **20.** Μανούσακας 1940, 297-307 **21.** Μανούσακας 1940, 300 **22.** Σισιλιᾶνος 1935, 199· Ξυγγόπουλος 1957, 206· Μανούσακας 1965, 274, ἀρ. 1 (χρονολογία 1661)· Βοκοτόπουλος 1990, 140, σημ. 3 (χρονολογία 1664)· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1992, 8-9, πίν. 10 (χρονολογία 1661) **23.** Σωτηρίου 1931, 91, ἀρ. 328 καί 92, ἀρ. 37· Καλοκύρης 1972α, πίν. 215· Felicetti-Liebenfels 1956, πίν. 129Α΄· Ξυγγόπουλος 1957, 207· Μανούσακας 1965, 275, ἀρ. 10 (χρονολογία: 1669)· Βοκοτόπουλος, *ὅ.π.* (χρονολογία 1665)· Μπαλτογιάννη 1994, 35-36, πίν. 27, 28 **24.** Σισιλιᾶνος 1935, 198· Μανούσακας 1965, 275, ἀρ. 11 **25.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1940, 69, ἀρ. 501 **26.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1940, 32, ἀρ. 190· Μανούσακας 1965, 276, ἀρ. 16 **27.** Σημ. Μ.Χ. **28.** Μανούσακας 1965, 271-273, πίν. 1 **29.** Frigerio-Zeniou 1985, ἀρ. 12· Βοκοτόπουλος 1990, 140, σημ. 3 **30.** Ζώης 1934, 17-18, ἀρ. 2· Ξυγγόπουλος 1957, 207, πίν. 52. 2· Μανούσακας 1965, 274-275, ἀρ. 6· Κονόμος 1988, 77-78 **31.** Κονόμος 1988, 78, εἰκ. 38 **32.** Ἰεζεκιήλ 1935, 347-351 **33.** Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων **34.** Μανούσακας 1965, 274, ἀρ. 5 **35.** Σισιλιᾶνος 1935, 197· Chatzidakis 1962, 88, σημ. 4· Μανούσακας 1965, 275, ἀρ.

260. Σκοῦφος Φιλόθεος, Θεία Λειτουργία, λεπτομέρεια, εἰκ ἀρ. 9.

9· Βοκοτόπουλος 1990, 141-142, ἀρ. 97, εἰκ. 261, 344Ι΄· *Περίπλους τῶν Εἰκόνων*, ἀρ. 40 (Ν. Βασιλικοῦ) **36.** Μανούσακας 1965, 275, ἀρ. 8· Βοκοτόπουλος 1970γ, 341, πίν. 294 καί 1990, 140-141, ἀρ. 96, εἰκ. 259, 269, 344Η΄· *Περίπλους τῶν Εἰκόνων*, ἀρ. 21 (Ἀσ. Καρδάση)· Βοκοτόπουλος 1995, 228, ἀρ. 166 **37.** Παπαδημητρίου 1934-36, 80 καί 1937, 292· Μανούσακας 1965, 276, ἀρ. 20· Βοκοτόπουλος 1990, 142, ἀρ. 98, εἰκ. 258, 344Θ΄ **38.** Κονόμος 1966β, 15, πίν. 33· Μανούσακας 1965, 276, ἀρ. 21· Ρηγάκου 1986, ἀρ. 167· *Κεφαλονιά 1994*, εἰκ. 4 **39.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1940, 73, ἀρ. 546· Μανούσακας 1965, 276, ἀρ. 17 **40.** Lichačev 1906, ἀρ. 681/J435 **41.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1940, 53, ἀρ. 341· Ξυγγόπουλος 1957, 166, 207, πίν. 52. 1· Μανούσακας 1965, 275, ἀρ. 14· Chatzidakis 1974β, 189, σημ. 66 (ἐπισημαίνει τήν πλαστότητα) **42.** Σισιλιᾶνος 1935, 198· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1940, 47, ἀρ. 297· Μανούσακας 1965, 276, ἀρ. 15· Βοκοτόπουλος 1990, 140, σημ. 3 **43.** Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.*· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1940, 47, ἀρ. 301· Ξυγγόπουλος 1957, 206· Μανούσακας 1965, 274, ἀρ. 2 **44.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1940, 52, ἀρ. 336· Μανούσακας 1965, 276, ἀρ. 18· Βοκοτόπουλος, *ὅ.π.* **45.** Μπρούσκαρη 1985, 179· Βοκοτόπουλος, *ὅ.π.* **46.** Σημ. Μ.Χ. 1973 **47.** Ξυγγόπουλος 1951, 16-17, ἀρ. 15, πίν. 14 καί 1957, 208· Chatzidakis 1962, 151, σημ. 1· Μανούσακας 1965, 275, ἀρ. 13· Δεληβορριᾶς 1980, 189, εἰκ. 156 **48.** Χατζηδάκη 1983, 36, ἀρ. 25 **49.** Καρακατσάνη 1980, 78, εἰκ. 111 **50.** Ξυγγόπουλος 1957, 208-209· Chatzidakis 1962, 150-151, ἀρ. 133· Μανούσακας 1965, 276, ἀρ. 19 **51.** Ξυγγόπουλος 1957, 207· *Collections Suisses 1968*, ἀρ. 29· Recklinghausen 1972, 97, πίν. XII **52.** *Μετά τό Βυζάντιο*, ἀρ. 48.

S. Λ. 1801

ΥΠΟΓΡ. *S. Λ.*
ΕΙΚΟΝΑ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης, 1801, Λευκάδα[1].

1. Ροντογιάννης 1974, 378-379 (δέν ἀναφέρει ποῦ βρίσκεται ἡ εἰκόνα).

Σοβεντοῦκος Γεώργιος βλ. *Σεβεντοῦκος Γεώργιος*

Σολομών 1608-1641

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Σολομῶντος Κυπρίου* (εἰκ. 1), *χήρ Σολομῶντος ἱερομονάχου* (εἰκ. 2), *διά χειρός ἐμοῦ Σολομῶντος τοῦ θύτου* (εἰκ. 3).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Δευτέρα Παρουσία, 1608, Πατριαρχική αἴθουσα, Ἱεροσόλυμα[1] 2) ΧΣ, 1641, μονή Ἱερέων, Πάφος[2] καί 3) Ἰω Πρόδρομος, 1650(;), ν. Ἁγίου Φιλίππου, χ. Ἄρσος, Κύπρος[3].

1. Ὀρλάνδος 1956, 353-354, ἀρ. 35 **2.** Τσικνόπουλλος 1964-65, 183 καί 1967, 101 **3.** Talbot-Rice 1937, 94· Τσικνόπουλλος 1964-65, 183· Παπαγεωργίου 1991, 208.

Σολωμός Μιχαήλ 1704
(Solomon Michiel)

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΙΔΙΟΤ. Pittor.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ Michiel Solomon ἀναφέρεται ὡς *Zantioto pittor* στή διαθήκη τοῦ κρητικοῦ ἱερέα Γρηγορίου Μαρᾶ, τῆς 25ης Ἀπριλίου 1704, ἡ ὁποία βρέθηκε στά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας[1].

1. Μέρτζιος 1960, 80.

Σου... Ἀθ... 1777

ΥΠΟΓΡ. *Χείρ Ἀθ. Σου*
ΕΙΚΟΝΑ Γέννηση ΧΣ, 1777, μονή Φανερωμένης, Λευκάδα[1].

1. Ροντογιάννης 1974, 344.

Σουλίνος Ἀντώνιος 1645
(Sullino Antonio)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Στέφανος.
ΙΔΙΟΤ. Pittor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ νοταριακή πράξη τῶν Ἀρχείων Βενετίας, στίς 18 Φεβρουαρίου 1645 ὁ *miser Antonio Sulino pittor de Steffani* ἀναφέρεται ὡς μάρτυρας στό Ἡράκλειο[1].

1. Καζανάκη 1981, 250.

Σπαθάρος Νικόδημος 1672

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΒΙΟΓΡ. Ἱδρυτής (1672) τῆς σταυροπηγιακῆς μονῆς τῆς Ἁγίας Μαρίνας Μήλου[1].
ΕΙΚΟΝΑ Μαρίνα, μονή Ἁγίας Μαρίνας, Μῆλος[2].

1. Χατζιδάκης 1927, 292 **2.** Χατζιδάκης 1927, 292-293, εἰκ. σελ. 293· Βάος 1964, 98.

Σπαθούλης Ἀναστάσιος 18ος αἰ.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *Χείρ ἱερέως Ἀναστασίου Σπαθούλι.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἀποκαθήλωση, 18ος αἰ., Βυζαντινό Μουσεῖο (τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου), Ἀθήνα[1].

1. Σισιλιᾶνος 1935, 200· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 72, ἀρ. 528.

Σπανόπουλος Γεώργιος 17ος αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *Χείρ Γεωργίου Σπανοπούλου.*
ΕΙΚΟΝΑ Εἰς Ἅδου Κάθοδος, 17ος αἰ., ν. Μεταμορφώσεως, χ. Μάρπησσα (Τσηπίδο), Πάρος[1].

1. Ὀρλάνδος 1964, 141.

Σπανός Ἀνδρέας 1534-1536
(Spano Andreas)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor, depentor, maistro.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ὁ *ser Andreas Spano pinctor* ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ νοταριακά ἔγγραφα στό Ἡράκλειο τήν 19η Αὐγούστου 1534 καί τήν 30η Ἰανουαρίου 1536: *maistro Andrea Spano, depentor*[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 352, ἀρ. 75.

Σπαντουλῆς Φραντζέσκος 1606

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος(;).
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τό κείμενο τῆς διαθήκης του, μέ ἡμερομηνία 30 Ἰανουαρίου 1606, ὅπου παραγγέλλει *Ἀφίνω νά θάψουν τό ταπεινόν καί ὑλικόν μου σῶμα εἰς τόν ναόν τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου τοῦ Ἀντρίτζη εἰς τό ἀδελφάτον, ἐκεῖ ὅπου ἐζωγράφισα τόν ἅγιον Ἰωάννην*, ἦταν ζωγράφος στή Ζάκυνθο[1].

1. Ζώης 1923, 229· Σισιλιᾶνος 1935, 199· Ζώης 1963, 606· Κονόμος 1967, 23 καί 1988, 65.

Σπαρτσίνας Ἰωάννης (1) βλ. *Τζαγκαρόπουλος Ἰωάννης*

Σπαρτσίνας Ἰωάννης (2) 1575
(Sparcina Zuan)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pentor, maistro.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας, ὁ *maistro Zuan Sparcina, pentor* ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη στό Ἡράκλειο στίς 5 Μαΐου 1575[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 309, σημ. 114.

Σπεράντζας Μάμας 1803

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.
ΕΙΚΟΝΑ Κεφαλή Χριστοῦ, 1803, ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος, Κέρκυρα[1].

1. Λ. Ζώης, *ΜΕΕ* (λῆμμα Σπεράντζας).

Σπεράντζ(σ)ας Μιχαήλ 1760 †1834

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.
ΠΑΤΡ. Σπυρίδων.
ΣΥΝΕΡΓ. Σπυρίδων Σπεράντζας, πατέρας του.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τοῦ ἀρχείου τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητας Τεργέστης ἀπό τό 1784 ἦταν ἐγκατεστημένος στήν πόλη μέ τήν οἰκογένειά του. Συνεργάσθηκε πιθανότατα μέ τόν πατέρα του Σπυρίδωνα στή διακόσμηση τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου στήν Τεργέστη. Τό 1786 ἀμείφθηκε ἀπό τήν κοινότητα *διά ζογράφισμα τῶν 14 ἡκόνων ὁλοτρόγυρα εἰς τήν ἐκκλησία.* Τό 1801 ζωγράφισε τήν εἰκόνα τῆς Ἀποκαθήλωσης γιά τόν ἴδιο ναό. Τό 1818 στήν ἀπογραφή τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Ἑλλήνων τῆς Τεργέστης δηλώνεται μέ τό ἐπάγγελμα τοῦ *Ispettore Teatro.* Τό 1821 τοῦ ἀνατέθηκε ἡ διακόσμηση τοῦ πρώτου γυναικωνίτη στό ναό τοῦ Ἁγίου Νικολάου καί στό τέλος τοῦ ἴδιου χρόνου ὁ πρόεδρος τῆς κοινότητας τόν ἐπαινοῦσε γιά τήν *grandiosa pittura del Gineceo.* Στή συνέχεια φαίνεται ὅτι ἄνοιξε κατάστημα ἐκκλησιαστικῶν εἰδῶν. Τό 1823 κατασκευάσθηκε Ἐπιτάφιος γιά τό ναό τοῦ Ἁγίου Νικολάου ὑπό τήν ἐποπτεία τοῦ Μιχαήλ Σπεράντζα καί τοῦ γιοῦ του Σπυρίδωνα. Ὁ Μιχαήλ πέθανε στήν Τεργέστη τό 1834[1].

1. Κατσιαρδῆ-Hering 1986, 230, 231, 232, 237 (βλ. καί Bianco Fiorin 1989, 302).

Σπεράντζ(σ)ας Σπυρίδων 1733 †1818

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.
ΣΥΝΕΡΓ. Μιχαήλ Σπεράντζας, γιός του.
ΥΠΟΓΡ. "Σ. Σ." (εἰκ. 29), *Χειρ Σπυριδον Σπεραντζα εις Τρηεστι* (εἰκ. 30).
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται σέ ἔγγραφα τοῦ νοταριακοῦ Ἀρχείου Κέρκυρας, κατά τό διάστημα 1763-1781[1]. Τό 1765, μέ βάση τίς ἀρχειακές μαρτυρίες, ὁλοκλήρωσε τήν εἰκονογράφηση τοῦ τέμπλου στό ναό τῶν Ἁγίων

261. Σπεράντζας Σπυρίδων, Γέννηση, εἰκ. ἀρ. 1.

Ἀντωνίου καί Ἀνδρέα στήν πόλη τῆς Κέρκυρας[2]. Τό 1786 ἔφθασε μέ τή σύζυγό του Διαμαντίνα στήν Τεργέστη, σύμφωνα μέ τά ἀρχειακά ἔγγραφα[3]. Ἐπίσης, σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῶν ἀρχείων τῆς σερβικῆς κοινότητας Τεργέστης, ἐργάσθηκε μαζί μέ τό γιό του Μιχαήλ γιά τή διακόσμηση τοῦ παρεκκλησίου τοῦ ἰλλυρικοῦ νεκροταφείου, καθώς καί τοῦ παλαιοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος τῆς Τεργέστης, κατά τό διάστημα 1794-96[4]. Πέθανε στήν ἴδια πόλη τό 1818 σέ ἡλικία 85 ἐτῶν[5].

ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀ θ ή ν α: 1) Γέννηση, Βυζαντινό Μουσεῖο[6] 2) Ἀνθίβολο εἰκόνας ὁσίας Λουκίας, 1772[7] Κ έ ρ κ υ ρ α: 3) Νυμφίος, 1750, ν. Μαντριακιώτισσας[8] 4-6) Κύριλλος, 1768, ἁγία Κέρκυρα, 1775 καί Τέσσερις οἶκοι ΘΚ, ν. Ὑψηλῆς Θεοτόκου, χ. Μαγουλάδες[9] 7) ΘΚ, Μάρκος καί Σπυρίδων, 1769, Ἀγροτική Τράπεζα, πόλη[10] 8-9) Εἰσόδια ΘΚ καί Εὐαγγελισμός, 1771, ν. Κρεμαστῆς[11] 10-13) Ἰάσων καί Σωσίπατρος, ἁγία Κέρκυρα, Ἰω Πρόδρομος καί Λουκία, 1772, ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος[12] 14-15) ΧΣ, 1776 καί Ἰω Πρόδρομος, 1776, μητροπολιτικό μέγαρο[13] 16-18) Ἄνθια, Στυλιανός καί Ἐσταυρωμένος, ν. Ἁγίου Ἐλευθερίου[14] 19-20) Ἀποτομή Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καί Ἐσταυρωμένος, ν. Ἁγίου Ἰωάννου Βαπτιστοῦ[15] 21) Ἐσταυρωμένος, ν. Παναγίας τῶν Ξένων[16] 22) ΘΚ Βρεφοκρατούσα, καθεδρικός ναός[17] 23-24) Εἰκόνες τέμπλου καί Ἐσταυρωμένος, ν. Ἁγίας Τριάδας, Γαρίτσα[18] 25-26) Μάρκος καί Αἰκατερίνη, ν. Λιμνιώτισσας[19] 27-28) Σπυρίδων καί Γεώργιος, ν. Ἁγίου Γεωργίου, χ. Καρουσάδες[20] Β ε ν ε τ ί α: 29) Ἀποτομή Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, 1756, Συλλογή Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου[21] 30) Σταύρωση, 1787, ἄλλοτε στή Συλλογή Συγκριτικῆς Τέχνης Βουκουρεστίου[22]. Ἡ εἰκόνα τῶν ἁγίων Σπυρίδωνος, Διονυσίου καί Γερασίμου, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου[23], ἔχει ὕποπτη ὑπογραφή.

ΟΥΡΑΝΙΕΣ Κ έ ρ κ υ ρ α: 1) ν. Ἁγίου Ἐλευθερίου, 1771[24] 2) ν. Ὑψηλῆς Θεοτόκου, 1771, χ. Μαγουλάδες[25] 3) ν. Ἰωάννου Προδρόμου, 1773[26].

---

1. Πληροφορία Μ. Καζανάκη **2.** Μελέντη 1995, 362-363 **3.** Κατσιαρδῆ-Hering 1986, 230 **4.** *Nuovo Giorno* 86, σημ. 23· Κατσιαρδῆ-Hering 1986, 231· Bianco Fiorin 1989, 302 **5.** *Nuovo Giorno*, *ὅ.π.*· Κατσιαρδῆ-Hering 1986, 231, σημ. 99 **6.** Chatzidakis 1970, πίν. 55 **7.** Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1992, 11, πίν. 16β **8.** Γιοφύλλης 1958, 14-16 **9.** Πληροφορία Π.Λ. Βοκοτόπουλου **10.** Πληροφορία Π.Λ. Βοκοτόπουλου **11.** Γιοφύλλης 1958, 14-16· Stamatopoulos 1978, 55 **12.** Σισιλιᾶνος 1935, 200· Γιοφύλλης, *ὅ.π.*· Stamatopoulos, *ὅ.π.*· *Βυζαντινή καί Μεταβυζαντινή Τέχνη στήν Κέρκυρα* 164 (ἀρχιμ. Σίλας Κουκιάρης) **13.** Πληροφορία Π.Λ. Βοκοτόπουλου **14.** Stamatopoulos 1978, 55 **15.** Stamatopoulos, *ὅ.π.* **16.** Stamatopoulos, *ὅ.π.* **17.** Stamatopoulos, *ὅ.π.* **18.** Γιοφύλλης 1958, 14-16· Stamatopoulos, *ὅ.π.* **19.** Stamatopoulos, *ὅ.π.* **20.** *Βυζαντινή καί Μεταβυζαντινή Τέχνη στήν Κέρκυρα* 169 (ἀρχιμ. Σίλας Κουκιάρης) **21.** Μελέντη 1995, 362-371, πίν. 1-2 **22.** Πληροφορία Δ. Δεληγιάννη **23.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, ἀρ. 60 **24.** Γιοφύλλης, *ὅ.π.* **25.** Γιοφύλλης, *ὅ.π.* **26.** Σισιλιᾶνος 1935, 200· Ἀγοροπούλου-Μπιρμπίλη 1982, 103.

Σπήλιος 177[2]-1785

ΚΑΤΑΓ. Ζάτουνα Ἀρκαδίας.

ΙΔΙΟΤ. Σακελλάριος.

ΥΠΟΓΡ. *χήρ Σπήλιου σακελαρίου ἐκ Ζαθούνας τῆς Καριτινοῦ* (εἰκ.), *χείρ Κωνσταντίνου καί Σπύλιου ἐκ Ζάτουνας καί Γεωργίου ηερεος εκ Κάμπου* (τοιχ.).

ΣΥΝΕΡΓ. Γεώργιος Γερανάκης, Κωνσταντίνος (21).

ΕΙΚΟΝΕΣ Τέσσερις δεσποτικές, 1785, ν. Ἁγίου Γεωργίου, χ. Κρυονέρια (Κουκουλίσκα), Ναυπακτία[1].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἰω Προδρόμου καί Νικολάου, 177[2], Μαλευριάνικα Ζαρνάτας, Μάνη[2].

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 258 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 117.

1. Χριστόπουλος 1969-70, 26 **2.** Κουγέας 1966, 250· Πετρονώτης 1982β, 131 (χρονολογεῖ στά 1775).

Σπινέλης Παναγιώτης 1696

ΚΑΤΑΓ. Κεφαλονιά(;).
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τοῦ Τοπικοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Κεφαλονιᾶς, τήν 18η Ἀπριλίου 1696 ὁ *Τζάννης Σπινέλης* συμφώνησε μέ τόν *Ἀντώνη ἀναγνώστη Μηνιάτη, ἁγιογράφον. Τοῦ ἔδωσε τό παιδί του, τόν Παναγιώτη, νά τόν μάθη ἁγιογράφον*[1]. Σέ νεότερη νοταριακή πράξη (25 Ἰουλίου 1702) ἀναφέρεται ὅτι ἡ συμφωνία ἀκυρώθηκε τό 1702[2].

1. Μοσχόπουλος 1980-82, 297 **2.** Μοσχόπουλος, *ὅ.π.*

Σπυρίδων (1) 1673

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *Σπυρίδωνος ἱερέος.*
ΕΙΚΟΝΑ Γέννηση Θεοτόκου, 1673, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

Σημείωση: Θεωροῦμε πλαστές τίς ὑπογραφές τῶν παρακάτω εἰκόνων, πού βρίσκονται στήν Ἀθήνα καί ἀναφέρουν ζωγράφο Σπυρίδωνα: 1) Συμπόσιο Ἡρώδη καί Ἀποτομή Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, 1672, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. ΒΜ 2980/Τ2123[1] 2) Τρεῖς Ἱεράρχες, Βυζαντινό Μουσεῖο (ἀπό συλλογή Κατσαρᾶ)[2] 3) Ἀποτομή Ἰωάννου Προδρόμου, 1672, τ. συλλογή Ἑλ. Σταθάτου[3].

1. Σισιλιᾶνος 1935, 202· Λαζαρίδης 1976, 13 **2.** Σημ. Μ.Χ. **3.** Ξυγγόπουλος 1951, πίν. 15.

Σπυρίδων (2) 17ος αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *Χείρ Σπυρίδωνος.*
ΒΙΟΓΡ. Ἴσως ταυτίζεται μέ τόν προηγούμενο.
ΕΙΚΟΝΑ Νικόλαος μέ σκηνές βίου, 17ος αἰ., Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

262. Σπυρίδων (2), Νικόλαος μέ σκηνές βίου, εἰκ.

Σπυρίδων (3) 1773

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *Χείρ Σπυρίδωνος ἱερέος.*
ΕΙΚΟΝΑ Κοίμηση ΘΚ, 1773, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Βουγιάτο, Ζάκυνθος[1].

1. Quinn 1902, 596· Κονόμος 1967, 116 καί 1988, 85.

Σπυρίδων (4) 1802

ΚΑΤΑΓ. Λειβαδιά.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Πρόναος, 1802, καθολικό μονῆς Μακαριωτίσσης, Βοιωτία[1].

1. Λάππας 1950, 62.

Σπυρίδων (5) 1817

ΚΑΤΑΓ. Ἀργαλαστή Βόλου.
ΥΠΟΓΡ. *ἠστορίθει ὁ παρόν διά χι(ρός) Σπυρίδων ἀπό Ἀργολαστή ἀπό χόρα Αρτα.*

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Γεννήσεως Θεοτόκου, 1817, χ. Προμύρι Πηλίου[1].

1. Ἰατρίδου 1975, 204· Μακρῆς 1976, 147, 148 καί 1979, 262-264.

Σπυρίδων (6)

ΥΠΟΓΡ. *Χείρ Σπυρίδωνος ἱερέως.*
ΕΙΚΟΝΑ Κοίμηση ΘΚ, Βυζαντινό Μουσεῖο, (τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου), Ἀθήνα[1].

1. Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1945, 23, ἀρ. 89.

Στάης Γεώργιος 1705

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Γεωργίου Στάη* (εἰκ. 1).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1-4) Κυριακή τῆς Ὀρθοδοξίας[1], Κοίμηση Ἐφραίμ τοῦ Σύρου (ἀποδ.), 1705, Ἰω Ἐρημίτης (ἀποδ.) καί Σταύρωση (ἀποδ.), Μονή Γωνιᾶς, Χανιά[2] 5) Εἰκόνα, Χώρα, Νάξος[3].

1. Σπανάκης, *Κρήτη* 148· Βογιατζάκης 1931, 14· Gerola 1905-32, II, 313, σημ. 7· Τωμαδάκης 1936, 492-493 καί 1948, 264· Μακριδάκης 1959, 163· Ἀνδριανάκης 1985, 51, σημ. 133 **2.** Ἀνδριανάκης 1985, 51, σημ. 133, πίν. ΙΗ΄ **3.** Σημ. Μ.Χ.

Στάης Στέφανος 1829

ΚΑΤΑΓ. Κύθηρα.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Στεφάνου Στάη.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Μυρτιδιώτισσα μέ τοπία Κυθήρων, 1829, ν. Μυρτιδιώτισσας, κάστρο Χώρας, Κύθηρα[1].

1. Πληροφορία Κέντρου Ἔρευνας Βυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν Ἑλλάδος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Σταθιός 1720-1729

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.
ΒΙΟΓΡ. Μνημονεύεται στά νοταριακά ἀρχεῖα τῆς Κέρκυρας, κατά τό διάστημα 1720-1729[1].

1. Πληροφορία Μ. Καζανάκη.

Σταϊκόπουλος Εὐστάθιος (Εὐστράτιος) 1730 †1786

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος, συμβολαιογράφος.
ΥΠΟΓΡ. *ιστορύθη δε ώδε παρά Εὐσταθίου ἱερέως Σταϊκοπούλου* (εἰκ. 1), *χείρ Εὐσταθίου ἱερέως Σταϊκοπούλου* (εἰκ. 2), *ἱερεύς Σταϊκόπουλος* (εἰκ. 4).
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά ληξιαρχικά βιβλία τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, πού βρίσκονται στό Ἀρχειοφυλακεῖο Λευκάδας, ἀπό τό 1730 ἕως τό 1776 ἦταν ἐφημέριος τοῦ ναοῦ αὐτοῦ πού βρίσκεται στήν πόλη τῆς Λευκάδας[1]. Τό 1741 μέ ἐπιστολή του πρός τόν μητροπολίτη Λευκάδας ὑπέβαλε γιά ἔγκριση μία "Ακολουθία" τοῦ Γεωργίου Ζαμπέλη[2]. Ἀπό τό 1754 ἕως τό 1770 ἦταν συμβολαιογράφος στήν ἴδια πόλη. Σέ ἔγγραφα τοῦ Ἀρχειοφυλακείου Λευκάδας συναντᾶται ὡς παράνυμφος σέ γάμους καί ἀνάδοχος σέ βαφτίσια. Τό 1776, θεωρούμενος ἀπό τό Γενικό Προνοητή Θαλάσσης ὡς *χρηστοήθης καί θεοσεβής*, πῆρε ἀπό τούς Βενετούς τήν πατρωνεία τῆς μονῆς τοῦ Προφήτη Ἠλία στήν περιοχή Σφακιῶτες, τῆς ὁποίας διετέλεσε ἡγούμενος ἕως τόν θάνατό του, τό 1786[3].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ Βρεφοκρατούσα καί λιτάνευση τῆς εἰκόνας, 1750, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Ἀθήνα[4] 2-5) Εἰσόδια ΘΚ, 1754, Γέννηση ΘΚ (ἀποδ.), Γέννηση, Ἀποτομή Ἰωάννου Προδρόμου (ἀποδ.), καί Πρωτομάρτυρας Στέφανος (ἀποδ.), ν. Ἁγίας Παρασκευῆς, πόλη, Λευκάδα[5].

1. Ροντογιάννης 1974, 339 **2.** Ροντογιάννης 1974, 339-341 **3.** Ροντογιάννης 1974, 339 **4.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, ἀρ. 139 **5.** Ροντογιάννης 1974, 342· Ρηγόπουλος 1996, 175-176.

Σταμάτης (-ιος) (1) 1608-1612

ΚΑΤΑΓ. Χίος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ζωγράφος, κωδικογράφος, ταβουλάριος (συμβολαιογράφος).
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Σταματίου θύτου* (εἰκ. 1, 2).
ΒΙΟΓΡ. Ὁ ἱερέας Σταμάτης ὑπογράφει σέ ἔγγραφο τῆς μονῆς Ἰωάννου Θεολόγου Πάτμου, μέ χρονολογία 30 Αὐγούστου 1609, μαζί μέ ἄλλους πάτμιους κληρικούς καί λαϊκούς[1]. Ὁ *παπασταμάτης ζωγράφος καί ταβουλάριος* ὑπογράφει καί σέ ἔγγραφο τῆς 26ης Ἰουλίου 1610, πού βρίσκεται στήν Ἀμοργό[2]. Τό 1611 γράφει τό «Ἐξοδιαστικόν» τῶν μοναχῶν τῆς μονῆς Πάτμου, ὅπου ὑπογράφει: *Ἐτελειώθη ἡ παρούσα δέλτος ὑπό χειρός Σταματίου ἱερέ(ως)/τοῦ ζωγράφου*[3]. Σέ κώδικα τοῦ 1612, πού βρίσκεται σέ ἰδιωτική βιβλιοθήκη τῆς Ἀθήνας καί ἀνῆκε παλαιότερα στή μονή Θεοτόκου Χοζοβιωτίσσης Ἀμοργοῦ, ὑπάρχει ἡ ὑπογραφή: *ἐτελειώθη τό παρόν... ὑπό χειρός ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς Σταματίου τάχα καί ἱερέως τοῦ ζωγράφου τοῦ Χίου* (φ. 219^{v})[4].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἄνωθεν οἱ Προφῆται, 1610-1628, παρεκ-

263. Σταμάτης, Ἄνωθεν οἱ Προφῆται, εἰκ. ἀρ. 1.

264. Σταμάτης, Ἄνωθεν οἱ Προφῆται, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 1.

κλήσιο Ἁγίου Πνεύματος, ν. τά Ἅγια τῶν Ἁγίων, Χώρα, Πάτμος[5] 2) ΧΣ Παντοκράτωρ ἔνθρονος, 1608, ν. Ἐλεημονητρίας, Χώρα, Πάτμος[6].
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΑ ΘΚ Βλαχερνήτισσα σέ δίσκο (ἀποδ.), κώδικας μονῆς Χοζοβιοτίσσης Ἀμοργοῦ, φ.2[r], Ἀθήνα, ἰδιωτική βιβλιοθήκη[7].
ΒΙΒΛ. Κουτελάκης 1986, 87, σημ. 122· Μουζάκης 1985-86.

1. Μουζάκης 1985-86, 9, εἰκ. 6 **2.** Μουζάκης 1985-86, 9, εἰκ. 7 **3.** Κομίνης 1968, 36-37, πίν. 69 (κώδ. ἀρ. 751 τῆς μονῆς Πάτμου) **4.** Μουζάκης 1985-86, 6 **5.** Χατζηδάκης 1977α, 148-149, ἀρ. 113, πίν. 163· Galavaris 1981, 42, πίν. LXVIII **6.** Σημ. Μ.Χ. **7.** Μουζάκης 1985-86, 10-11.

Σταμάτιος (2) 1637

ΣΥΝΕΡΓ. Ζαχ. Δρακούλης, Γεώργιος (13), Παῦλος (3).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ὑπαπαντῆς, 1637, χ. Καθενοί Χαλκίδας[1].

1. Λαζαρίδης 1970, 263, πίν. 229α-γ.

Σταμάτιος (3) 1771

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Σταματίου ἱερομονάχου τοῦ Κρητός.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Ρόδον τό Ἀμάραντον, 1771, μονή Τοπλοῦ, Λασίθι[1].

1. Gerola 1905-32, II, 313, ἀρ. 7· Πάλλας 1971, 226, σημ. 21· Καλοκύρης 1974, 136, πίν. 36.

Σταμούλης Δημήτριος 1713

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Δημητρίου Σταμούλη.*
ΒΙΟΓΡ. Ἔργα του ὑπῆρχαν στό ναό τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου στόν Ἀνεμόμυλο τῆς Κέρκυρας[1].
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ, 1713, ν. Ἁγίας Αἰκατερίνης, Κέρκυρα[2].

1. Λυκίσσας 1960, 69 **2.** Λυκίσσας, *ὅ.π.*

Σταμουλόπουλος Νικόλαος 1744

ΥΠΟΓΡ. *Χείρ Νικολάου Σταμουλοπούλου Νεάπολις*[1].
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ καί ἅγιοι, 1744, ν. Ἁγίου Νικολάου, Λευκάδα[2].

1. Ἴσως πρόκειται γιά τό Ναύπλιο **2.** Ροντογιάννης 1974, 337-338.

Στανίλας Γεώργιος 1556

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Θεοδωρίνος.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, μαΐστρος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας τῆς 26ης Ἰουλίου 1556, ὁ ζωγράφος, μαΐστρος Γεώργιος Στανίλας, ἀπουσίαζε τήν ἡμέρα αὐτή ἀπό τό Ἡράκλειο. Πληροφορούμεθα ἐπίσης ὅτι ὁ πατέρας του Θεοδωρίνος εἶχε πεθάνει καί ἡ ἀδελφή του ὀνομαζόταν Ρεγγίνα[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 358, ἀρ. 94.

Στασινός Γεώργιος 15ος αἰ.

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *Γεώργιος Στασινός τάχα καί ζωγράφος* ἔγραψε τόν 15ο αἰώνα, στό τέλος τοῦ «Χρονικοῦ» τοῦ

Γεωργίου μοναχοῦ, τό ἐπίμετρο Νικηφόρου τοῦ φιλοσόφου στόν Παρισινό κώδικα 1704[1].

1. Λάμπρος 1909, 486.

Στασινός Θεόδουλος 1683

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *Χείρ Θεοδούλου Στασινοῦ.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Βρεφοκρατούσα, 1683[1], τ. συλλογή Ἀλ. Χωρέμη, κατόπιν συλλογή Δ. Μελᾶ, Ἀθήνα[2].

1. Σημ. Μ.Χ. 2. Σισιλιᾶνος 1935, 200 (ἀναφέρει τή χρονολογία ΑΧΠΘ΄ = 1689).

Σταυράκης Ἀνδρέας 1734 †1785

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΠΑΤΡ. Ἐμμανουήλ.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *ποίημα Ἀνδρέου Σταυράκη* (εἰκ. 1).
ΒΙΟΓΡ. Γιός τοῦ Ἐμμανουήλ καί τῆς Αἰκατερίνης Θεοδόση, θεῖος τοῦ Δημητρίου καί ἀδελφός τοῦ Στυλιανοῦ Σταυράκη*. Πέθανε τό 1785[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ Ζάκυνθος: 1) ΧC Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος (Ὡραία Πύλη), 1734 καί 2) Βημόθυρα, ν. Ἁγίου Ἐλευθερίου, πόλη[2] 3-5) Βημόθυρα, 1771-1775, Μαστίγωση ΧC (Ὡραία Πύλη) καί ὁλόσωμοι ἅγιοι, ν. Ἁγίων Ἀποστόλων, πόλη (καταστράφηκε τό 1953)[3] 6) Γεώργιος μέ σκηνές θαυμάτων, ν. Ἁγίου Γεωργίου τῶν Καλογραιῶν[4].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 263 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 126.

1. Ζώης 1963, 610 2. Σισιλιᾶνος 1935, 201· Κονόμος 1967, 52 καί 1988, 107 3. Κονόμος 1964, 48 καί 1988, 107 4. Κονόμος 1964, 116.

Σταυράκης Δημήτριος 1772 †1801
ὁ λεγόμενος Ρωμανός

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος(;).
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Δημητρίου Σταυράκη* (εἰκ. 1, 2, 3, 5), *Δ.S* (εἰκ. 9).
ΒΙΟΓΡ. Ἀνηψιός τῶν Ἀνδρέα καί Στυλιανοῦ Σταυράκη*. Πέθανε τό 1801*[1]. Σύμφωνα μέ τόν κώδικα τοῦ κατεστραμμένου ναοῦ τῆς Φανερωμένης, *ὁ Δημητράκης Σταυράκης λεγόμενος Ρωμανός ἐζωγράφισε τές τρείς ποδίες του κουβουκλίου της Ἁγίας Τραπέζης καί ἔλαβε τη 28 Αὐγούστου 1785, γρόσια 40*[2].

265. Σταυράκης Δημήτριος, ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, εἰκ. ἀρ. 3.

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ μέ ἁγίους, 1772, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ. 1515, Ἀθήνα[3] 2-4) ΘΚ Βρεφοκρατούσα, 1776, ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, 1778 καί εἰκόνες τέμπλου (ἀποδ.), ν. Ἁγίου Νικολάου τοῦ Μώλου, Ζάκυνθος[4] 5) Θωράκια τέμπλου (Κλίμαξ Ἰακώβ καί Ἰωνᾶς μέ κῆτος), 1777, ν. Ἁγίων Ἀποστόλων, Ζάκυνθος (καταστράφηκε τό 1953)[5] 6) Θωράκια τέμπλου (Σαλώμη μέ κεφαλή Ἰωάννου Προδρόμου, Ἰωνᾶς μέ κῆτος, ΘΚ Ζωοδόχος Πηγή καί Σπυρίδων), 1777, ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος Φλαμπουριάρη, τώρα στό μουσεῖο, Ζάκυνθος[6] 7) Θωράκια τέμπλου, ν. Φανερωμένης, Ζάκυνθος (κάηκαν το 1953)[7] 8) Θωράκια τέμπλου (ἀποδ.), ν. Ἁγίου Χαραλάμπη στό Ποτάμι, Ζάκυνθος[8] 9) Οἱ δώδεκα ἱερεῖς αἴροντες τήν κιβωτόν, συλλογή Δ. Οἰκονομοπούλου, Ἀθήνα[9] 10) Ἰω Θεολόγος, 1755 11) ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς (ἀποδ.) 12) ΘΚ ἔνθρονη (ἀποδ.) 13)

266. Σταυράκης Δημήτριος, Οἱ δώδεκα ἱερεῖς αἴροντες τήν κιβωτόν, εἰκ. ἀρ. 9.

Ἰω Πρόδρομος (ἀποδ.) 14) Δωδεκάορτο καί 15) Ἀπόστολοι, ν. Ἰωάννου Θεολόγου, πόλη, Λευκάδα[10]. Ἡ ὑπογραφή *χίρ Δημητρίου Σταυράκη* σέ εἰκόνα τῆς Ἀποτομῆς τοῦ Ἰωάννου Προδρόμου τοῦ Μουσείου Κανελλοπούλου εἶναι πλαστή (Μπρούσκαρη 1985, 168-169).

1. Ζώης 1963, 610 **2.** Ρηγόπουλος 1979, 193· Κονόμος 1988, 109 **3.** Σημ. Μ.Χ. **4.** Quinn 1902, 588· Κονόμος 1964, 85 **5.** Σισιλιᾶνος 1935, 201· Κονόμος 1964, 48 **6.** Κονόμος 1960α, 27· 1964, 142 καί 1988, 109, εἰκ. 73· Ρηγόπουλος 1979, 192 **7.** Κονόμος 1967, 14 καί 1988, 109· Ρηγόπουλος 1979, 193 **8.** Κονόμος 1967, 181 **9.** Μπαλτογιάννη 1985α, 87-88, ἀρ. 140, πίν. 97 **10.** Ροντογιάννης 1974, 343-344, πίν. 95.1, 96.1, 97.1, 98.

Σταυράκης Στυλιανός 1729 †1786

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, χρυσωτής.
ΣΥΝΕΡΓ. Εὐστάθιος Ἀρβανιτάκης.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Στυλιανού ιερέως του Σταυράκη* (εἰκ. 4), *χιρ Στυλιανού ιερέος του Σταυράκη* (εἰκ. 5), *χιρ Στυλιανού ιερέως του Σταβράκι* (εἰκ. 10), *χείρ Στυλιανού [ιερέως Σταβ]ράκι* (εἰκ. 12), *χήρ Στυλιανοῦ ιερε[ως Σταβ]ράκι* (εἰκ. 13), *χείρ Στυλιανοῦ Σταυράκη* (εἰκ. 14).
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τοῦ Ἀνδρέα καί θεῖος τοῦ Δημητρίου Σταυράκη*. Τό 1756 συμφώνησε νά χρυσώσει τήν προσπετίβα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος Φλαμπουριάρη στή Ζάκυνθο[1]. Πέθανε τό 1786[2].
ΕΙΚΟΝΕΣ Ζάκυνθος: 1) Δέκα "κασέτες", 1729, Ἀποκαθήλωση καί εἰκόνα ἁγίου Χαραλάμπη, 1732 (ἀποδ.), ν. Ἁγίου Χαραλάμπη στό Ποτάμι[3] 2) Ἀποκαθήλωση, ν. Ἁγίου Χαραλάμπους, πόλη[4] 3) Ξύλινη ὀροφή, 1743, ν. Ἁγίου Νικολάου, Ἐξωχώρα[5] 4) ΘΚ καί 24 οἶκοι Ἀκαθίστου, 1755, ν. Ἀκαθίστου, πόλη (κάηκε)[6] 5) Κοίμηση ΘΚ, 1762, ν. Κεριώτισσας, χ. Κερί[7] 6-9) Προδοσία Ἰούδα, 1768, Προσευχή στό Ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, Μυστικός Δεῖπνος καί Θυσία Ἀβραάμ, ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος Φλαμπουριάρη[8] 10) Ἀποκαθήλωση, 175[.], ν. Ἁγίου Ἀθανασίου στούς

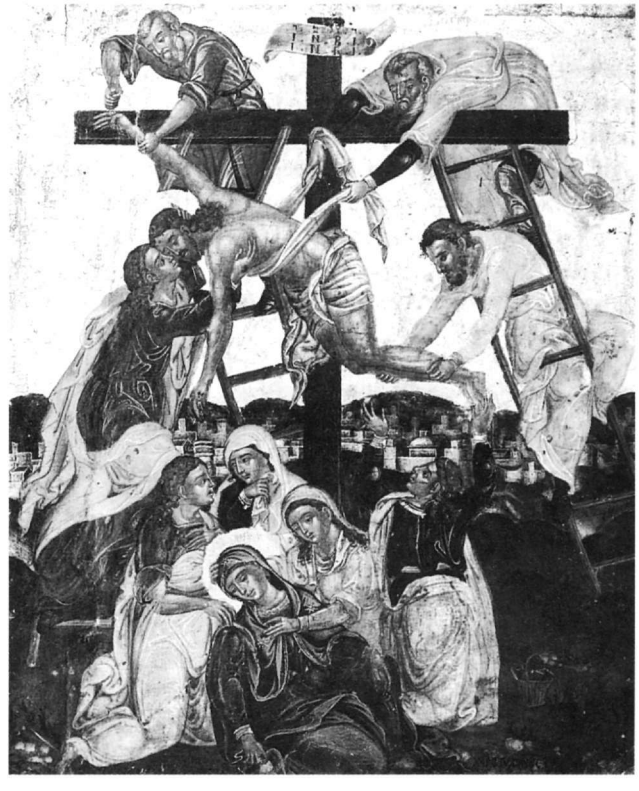

267. Σταυράκης Στυλιανός, Ἀποκαθήλωση, εἰκ. ἀρ. 14.

Κήπους[9] 11) Δωδεκάορτο, ν. Ἁγίου Ἐλευθερίου, πόλη (κάηκε)[10] Ἀθήνα: 12) ΘΚ ἔνθρονη καί προφῆτες, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου[11] 13) Γεώργιος, Βυζαντινό Μουσεῖο (τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου)[12] 14) Ἀποκαθήλωση, Μουσεῖο Μπενάκη[13].

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 263 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 126.

1. Κονόμος 1967, 183 **2.** Ζώης 1963, 610 **3.** Κονόμος 1967, 182, 183 **4.** Ζώης 1923, 107· Κονόμος 1964, 139 καί 1967, 181 **5.** Ζώης 1963, 91 (λῆμμα Εὐστ. Ἀρβανιτάκης) **6.** Κονόμος 1964, 138· 1967, 14 καί 1988, 108 **7.** Quinn 1902, 594 (ἡ χρονολογία 1762 κατά Μ.Χ.)· Κονόμος 1964, 64· 1967, 74 καί 1988, 108 **8.** Ζώης 1923, 229· Σισιλιᾶνος 1935, 201· Κονόμος 1964, 142 καί 1988, 108 **9.** Κονόμος 1967, 9 καί 1988, 108 **10.** Κονόμος 1967, 52 καί 1988, 108 **11.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1940, ἀρ. 140· Κονόμος, *ὅ.π.* **12.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1940, ἀρ. 84 **13.** Chatzidakis 1940α, 159, εἰκ. 10· Χατζηδάκης 1947, 19· τήν ὑπογραφή τῆς εἰκόνας θεωροῦμε ὕποπτη.

Σταυράκιος 1624
βλ. καί *Νταφώτης Σταυράκης*

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Σταυρακίου* (εἰκ. 1).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ Ἀχειροποίητος, 1624, ἰδιωτική συλλογή, Šibenik, Κροατία[1] 2) Ἰω Πρόδρομος, ἰδιωτική συλλογή, Ἀθήνα[2].

1. Mirković 1955, 325 **2.** Σημ. Μ.Χ.

Σταυρής 18ος-19ος αἰ.

ΙΔΙΟΤ. Ἀναγνώστης (ἴσως πρόκειται γιά πατρώνυμο).

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Σταβρί Ἀναγνῶστου.*

ΕΙΚΟΝΑ Ἴαση παραλύτου καί σκηνές Παλαιᾶς Διαθήκης, 18ος-19ος αἰ., Βυζαντινό Μουσεῖο (Τ 2723), Ἀθήνα[1].

1. Πληροφορία Μ. Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου.

Σταυριανός (1) 1722-1727

ΚΑΤΑΓ. Χίος.

ΥΠΟΓΡ. *Σταυριανός Χιοπολίτης* (εἰκ. 1), *διά χηρός Σταυριανοῦ Χίου* (τοιχ. 1), *χείρ Σταυριανοῦ Χοιω[π]ολήτη* (τοιχ. 2).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἀποτομή Ἰω Προδρόμου, 1727, μονή Προφήτη Ἠλιού, Σύμη[1] 2) Αἰκατερίνη, ν. Ἁγίας Αἰκατερίνης, Χώρα, Μύκονος[2].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Ἁγίων Βασιλείου καί Θαλελαίου, 1722, Χώρα, Πάτμος[3] 2) ν. Ἁγίου Βλαδιμήρου, 1724, χ. Μαράθια, Μύκονος[4].

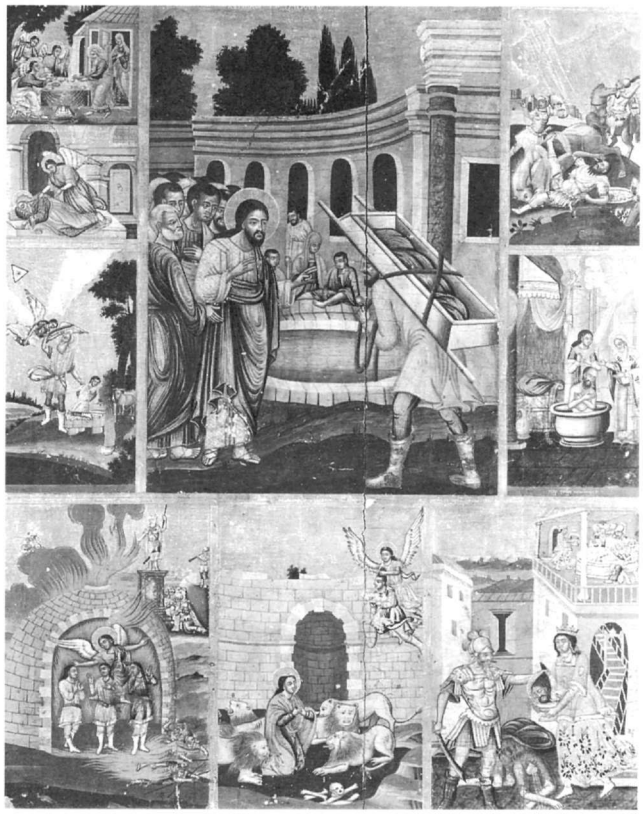

268. Σταυρής, Ἴαση παραλύτου καί σκηνές Παλαιᾶς Διαθήκης, εἰκ.

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 260 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 121.

1. Χαβιαρᾶς 1962, 32 **2.** Πληροφορία Χρ. Μπαλτογιάννη **3.** Χατζηνικολάου 1957, 53, εἰκ. 139-143· Χατζηδάκης 1977α, 38· Κουτελάκης 1986, 89 καί 1991, 122 **4.** Σημ. Μ.Χ. 1978.

Σταυριανός (2) 1800

ΚΑΤΑΓ. Σμύρνη.

ΕΙΚΟΝΑ Ἅγιος Ἀρτέμιος, 1800, ν. Ἁγίου Ἀρτεμίου, χ. Κινίδαρος, Νάξος[1].

1. Κεφαλληνιάδης 1963, 3.

Σταυριανός Γεώργιος 1680

ΥΠΟΓΡ. *Σταυριανοῦ* (εἰκ. 1), *διά [χειρός] τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Γ. Σ.* (εἰκ. 2).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἀποτομή Ἰω Προδρόμου, 1680, Βυζαντινό

Μουσεῖο (συλλογή Σαρόγλου), Ἀθήνα[1] 2) Γεώργιος, ν. Ἁγίου Γεωργίου καί Χαραλάμπους, χ. Βελιαί, Λακωνία[2].

1. *ΕΕΒΣ* ΙΗ΄, 1948, 299· Chatzidakis 1962, 87, σημ. 5 **2.** Ζησίου 1909, 127.

Σταῦρος (1) 1782

ΚΑΤΑΓ. Ζαχάρω Ἠλείας.
ΙΔΙΟΤ. Ἀναγνώστης.
ΥΠΟΓΡ. *Σταύρου [ἀναγν]οστι ἐκ Ζαχάρω.*
ΕΙΚΟΝΑ Παντελεήμων, 1782, ἰδιωτική συλλογή, Πειραιᾶς[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1957.

Σταῦρος (2) 1782

ΥΠΟΓΡ. *[διά χει]ρός τοῦ ἁμαρτολοῦ [Στ]άβρου.*
ΕΙΚΟΝΑ Κοίμηση ΘΚ, 1782, ν. Ἁγίου Νικολάου, χ. Χρυσό, Φωκίδα[1].

1. Κεραμόπουλλος 1931, 165.

Σταύρου Ἰωάννης 1765

ΚΑΤΑΓ. Ἀργυρόκαστρο Ἀλβανίας.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Ἰω(άννου) Σταύρου ἀπό Ἀργυροκάστρου καί Ἰω(άννου) Κονισοβίτου.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου, 1765, χ. Μπισδουνόπουλο, Ἰωάννινα[1].

1. Οἰκονόμου 1957, 615-616.

Στέλιος, παπάς βλ. *Παπαστέλιος*

Στέντας Σπυρίδων 1664 †1711

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος (Κρήτη).
ΠΑΤΡ. Ἀντώνιος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, δάσκαλος ζωγραφικῆς.
ΒΙΟΓΡ. Πληροφορίες πού προέρχονται ἀπό ἔγγραφα τῆς Ζακύνθου μαρτυροῦν ὅτι ἦταν διδάσκαλος τῆς ἱεροσύνης καί τῆς ζωγραφικῆς. Τό 1664 συμφώνησε νά διδάξει τή ζωγραφική στόν Ἀντώνιο Παπαδόπουλο* γιά ἕξι χρόνια[1]. Τό 1670 συμφώνησε μέ τόν Ἀθανάση Γιατρᾶ νά τοῦ στείλει τό παιδί του, Γιάννη, γιά πέντε συνεχῆ χρόνια γιά νά μάθει *τά γράμματα τῆς ἱεροσύνης καί περιπλέον τήν τέχνην τῆς ἁγιογραφοσύνης καί ἀκόμα νά μαθητεύσῃ καί τόν ἕκτον χρόνον, καί ὅποια δουλειά ἤθελε τοῦ δώση ὁ ἱερεύς νά τήν κάμῃ νά μοιράζουν εἰς τή μέση τό ξεδούλιο*[2]. Τό 1674 εἶχε μαθητή τόν Ἀλέξανδρο Γρυπάρη*[3]. Τό 1689 ἦταν ἐφημέριος στό ναό τοῦ Ἁγίου Παύλου τῆς πόλεως Ζακύνθου[4]. Πέθανε τό 1711[5].
ΕΙΚΟΝΕΣ Ζ ά κ υ ν θ ο ς: 1-2) Θωράκια τέμπλου (Ἴδε ὁ Ἀμνός τοῦ Θεοῦ καί Οἱ τρεῖς παῖδες ἐν καμίνῳ), ν. Ἀναλήψεως, παλαιό μουσεῖο (κάηκαν)[6] 3) Θωράκιο τέμπλου (Συνάντηση Μαρίας καί Ἐλισάβετ, ἀποδ.), ν. Παναγίας τῶν Ἀγγέλων[7].
Σημείωση: Ἡ εἰκόνα τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου (ἀπό τή συλλογή Δ. Λοβέρδου: Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1945, 68, ἀρ. 489) ἔχει πιθανότατα πλαστή ὑπογραφή τοῦ Σπυρίδωνος Στέντα[8].
ΒΙΒΛ. Σισιλιᾶνος 1935, 202-203· Ξυγγόπουλος 1957, 326, σημ. 1· Κονόμος 1970α, 71 καί 1988, 85, σημ. 2· Χατζηδάκης 1975α, 263 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 95, 125.

1. Κονόμος 1967, 136 καί 1970α, 55 **2.** Κονόμος 1988, 83 (Ζώης 1963, 128: χρονολογία 1669) **3.** Ζώης 1923, 229· Χιώτης 1887, 377 **4.** Κονόμος 1967, 136 **5.** Ζώης 1963, 612 **6.** Ξυγγόπουλος 1957, 326, πίν. 70. 3· Κονόμος 1964, 69-70 **7.** Κονόμος 1964, 128· Χαραλαμπίδης 1978, 34-35, εἰκ. 10 **8.** Μπαλτογιάννη 1986, ἀρ. 2.

Στερ(γ)ιανός 1715

ΚΑΤΑΓ. Ἄγραφα.
ΣΥΝΕΡΓ. Θεόδωρος (7).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Κοιμήσεως, 1715, Μοσχόπολη, Ἀλβανία[1].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 256 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 113.

1. Popa 1966, 1969, 778 (χωρίς ἀκριβή χρονολογία)· Μπούρας 1988, 13-14.

Στεργιόπουλος Νικόλαος 1795

ΠΑΤΡ. Κωνσταντίνος.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Νικολάου Κωνσταντήνου Στεργιοπούλου* (εἰκ. 1).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧC, 1795 καί 2) ΘΚ, ν. Ἁγίου Νικολάου, χ. Μηλιά Μετσόβου, Ἰωάννινα[1].

1. *ΕΕΒΣ* Β΄, 1925, 328· Σούλης 1934, 104, ἀρ. 83.

Στέρ(γ)ιος (1) 1714-1761

ΚΑΤΑΓ. Καλαρίτες Ἰωαννίνων.
ΙΔΙΟΤ. Ἁγιογράφος.
ΥΠΟΓΡ. *ἔργον εὐτελοῦς Στεργίου καί αὐταδέλφου Γεωργίου* (εἰκ.), *διά χειρός Ἰω(άννου) καί Στεργίου κ(αί) Δήμου* (τοιχ. 1), *διά χειρός καί δεήσεως τῶν ταπινῶν κ(αί) αὐταδέλφων Γεωργίου κ(αί) Στεργίου ἐκ κόμης Καλαρίτας* (τοιχ. 2), *διά χειρός Στεργίου καί Ἰωάννου τῶν αὐταδέλφων ἁγιογράφων ἀπό χώρας Καλαρρύτας* (τοιχ. 3).
ΣΥΝΕΡΓ. Γεώργιος (29), Δῆμος (2), Ἰωάννης (62).
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τοῦ Γεωργίου (29)* καί Ἰωάννη (62)*.
ΕΙΚΟΝΑ Νικόλαος, 1748, ν. Ἁγίου Νικολάου, Ρεντίνα, Καρδίτσα[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) Παρεκκλήσιο Ἁγίας Παρασκευῆς, 1714, ν. Ἁγίου Παντελεήμονος, Τσαρίτσανη, Λάρισα[2] 2) Παρεκκλήσιο Γενεσίου τοῦ Προδρόμου, 1737, μονή Βυλίζης, Ματσούκι, Ἰωάννινα[3] 3) Παρεκκλήσιο Ἁγίων Πάντων, 1761, Καλαμπάκα[4].

1. Quinn 1902, 62· Βασιλείου 1957, 21, σημ. 6 **2.** Δαλαμπύρας 1987α, 99-100 **3.** Λάμπρος 1891-95, 354· Βοκοτόπουλος 1972α, 470, πίν. 408 **4.** Γιαννόπουλος 1926α, 25· Παπαζήσης 1982, 660 (χρονολογία 1766).

Στ[έρ(γ)ιος] (2) 1726

ΙΔΙΟΤ. Ἀναγνώστης.
ΣΥΝΕΡΓ. Ἀλέξιος Σαμαρᾶς.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1726, Βόνιτσα, Αἰτωλοακαρνανία[1].

1. Κατσαρός 1977-78, 426-432· Παλιούρας 1985, 366-367, εἰκ. 365-368· Βοκοτόπουλος 1984β, 109-111, εἰκ. 9.

Στέρ(γ)ιος (3) 1787-1801

ΚΑΤΑΓ. Κορίτιανη Ἰωαννίνων.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. (Γιά τήν ὑπογραφή τῆς τοιχογραφίας 1 βλ. Πλακίδας Ἀθανάσιος), *ἱστορήθη διά χειρός ἐμοῦ ταπεινοῦ Κωνσταντίνου και Στέριου τῶν ἱερέων ἐκ κόμης Καρίτανης* (τοιχ. 2), *διά χηρός Κωνσταντίνου κε Στερίου τῶν ἱερέων, Χριστοδούλου καί Ἰωάννου* (τοιχ. 3), *διά χηρός Κωνσταντίνου ἱερέος Στερίου ἱερέος, Χρίστου κε Ἰοάννου* (τοιχ. 4), *διά χειρός Κωνσταντίνου καί Στεργίου τῶν ἱερέων Χριστοδούλου Ἰοάνου Κωνσταντίνου εκ κόμης Κορήτανης* (τοιχ. 5), *διά χιρός Στέρου ἱερέος* (τοιχ. 6), *διά χειρός Κωνσταντίνου ἱερέως Στεργίου ἱερέος Χρίστου Ἰοάνου ἱερέως ἐκ κόμης Κορίτιανης* (τοιχ. 7).
ΒΙΟΓΡ. Μαθητής τοῦ Κωνσταντίνου (26)*.
ΣΥΝΕΡΓ. Γεώργιος (39), Ἰωάννης (77), Κωνσταντίνος (26), Πλακίδας Ἀθανάσιος, Πλακίδας Νικόλαος, Χρίστος (2).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1787, χ. Φορτόσι, Κατσανοχώρια, Ἰωάννινα[1] 2) ν. Ἁγίου Μηνᾶ, 1788, χ. Ἀετορράχη, Κατσανοχώρια, Ἰωάννινα[2] 3) ν. Γεννήσεως Θεοτόκου, 1797, Θεσπρωτικό, Πρέβεζα[3] 4) μονή Βυλίζης, 1797, χ. Ματσούκι, Ἰωάννινα[4] 5) ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1798, χ. Βαρλαάμ, Ἰωάννινα[5] 6) ν. Ἁγίας Παρασκευῆς, 1801, χ. Γεωργάνοι, Ἰωάννινα[6] 7) ν. Ἁγίου Σώζοντος, χ. Ἀνώγειο, Πρέβεζα[7].

1. Στεργιόπουλος 1933, 136· Σούλης 1934, 99· Βοκοτόπουλος 1966β, 297 καί 1972α, 466· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1973-74α, 602, πίν. 420γ καί 421α-β **2.** Χατζηνικολάου 1966, 297 **3.** Τζάκου 1982, 116, εἰκ. 16 **4.** Λάμπρος 1892, 354 (χρονολογεῖ στά 1793)· Βοκοτόπουλος 1972α, 469, πίν. 405-406α **5.** Τριανταφυλλόπουλος 1977α, 168, πίν. 105α **6.** Κωνστάντιος 1978, 209, πίν. 90β **7.** Σούλης 1934, 106, ἀρ. 92.

Στέρ(γ)ιος (4) 1814

ΥΠΟΓΡ. *ἱστορήθη καί ἀφιερώθη ὑπ' ἐμοῦ τοῦ Στεργίου.*
ΕΙΚΟΝΑ Νικόλαος, 1814, ν. Ἁγίου Ἀθανασίου, χ. Βλάστη, Κοζάνη[1].

1. Καλινδέρης 1940, 28-29.

Στέρ(γ)ιος (5) 1819

ΚΑΤΑΓ. Κωνσταντινούπολη.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. *Ὁ ἐπιστημονικός Στέργιος ζωγράφος ἐκ Τζορλοῦ* τῆς Κωνσταντινούπολης ἀναφέρεται ὡς συνδρομητής στήν ἔκδοση τοῦ βιβλίου «*Ἀριστοτέλους Φυσιογνωμικά*», μτφ. Ἀναστασίου Χ. Γρ. Καρακιουλάφη, Κωνσταντινούπολη, 1819, σελ. 192[1] (ΓΜ 1127).

1. Πληροφορία Φ. Ἠλιού.

Στεφανόπουλος Γιαννάς 1621-1645

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Πιέρος.
ΙΔΙΟΤ. Pintore.
ΒΙΟΓΡ. *Ὁ μισέρ Γιαννᾶς Στεφανόπουλος ποτέ μισερ*

Πιέρο ἀπαντᾶται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις στό Ἡράκλειο, κατά τό διάστημα 1622-1645. Ὁ πατέρας του εἶχε ἤδη πεθάνει τό 1621, ὅταν ἡ μητέρα του ὅρισε τό ζωγράφο καί τόν ἀδελφό του ἐπιτρόπους της. Ἕνα χρόνο ἀργότερα τά δύο ἀδέλφια κληρονόμησαν ἀπό τή μητέρα τους ἀστική καί κτηματική περιουσία. Τό 1631 ἀναφέρεται γιά πρώτη φορά ὡς *pintore* στίς νοταριακές πράξεις καί στά ἑπόμενα χρόνια ἕως τό 1645 σημειώνεται πάντα τό ἐπάγγελμά του. Νυμφεύθηκε τή Μαριέτα Γερακάρη. Τό 1643 ἦταν βαρδιάνος τῆς Ἀδελφότητας τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ τῶν ζωγράφων, στό Ἡράκλειο[1].

1. Καζανάκη 1981, 250-261, ἀρ. 81.

Στέφανος (1) 1706-1711

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν., Surpatele, 1706 καί 2) ν. μονῆς Govora, 1711, Βλαχία, Ρουμανία[1].

1. Πληροφορία Δ. Δεληγιάννη.

Στέφανος (2) 1731

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Στεφάνου ἱερομονάχου.*
ΕΙΚΟΝΑ ΧC ἔνθρονος, 1731, ν. Τιμίου Προδρόμου (ἄλλοτε στό σιναϊτικό μετόχι), Κωνσταντινούπολη[1].

1. Γεδεών 1911, 93.

Στέφανος (3) 1833

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Στεφάνου.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἅγιος Μηνᾶς, 1833, ν. μικροῦ Ἁγίου Μηνᾶ, Ἡράκλειο[1].

1. Πληροφορία Εὐγ. Δρακοπούλου 1990.

Στουρνάρης Γεώργιος Τζουάν 1572

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται σέ νοταριακές πράξεις πού ἔγιναν τό 1572 στό Ἡράκλειο[1].

1. Παλιούρας 1973, 122, ἀρ. 51.

Στραβοσχιάδης Ἰωάννης 1538-1578
(Stravoschiadi Janni)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, εἰκονογράφος, depentor, maistro, διδάσκαλος, χρυσωτής.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ Ἰωάννης Στραβοσχιάδης ἀναφέρεται σέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας κατά τό διάστημα 1538-78 καί ὑπογράφει ὀκτώ φορές ὡς διδάσκαλος καί μία φορά ὡς εἰκονογράφος[1]. Στίς 17 Ὀκτωβρίου 1555 ὑπογράφει *ἐγώ Ἰωάννης Στραβοσχιάδης σγουράφος τήν τέχνην, τοῦ ποτέ Γεώργη, οἰκῶν εἰς τήν ἐξώπορταν τοῦ Χανδάκου τῆς Κρήτης* καί στίς 8 Αὐγούστου 1560 *ὁ διδάσκαλος κυρ Ἰωάννης Στραβοσχιάδης, σγουράφος*[2]. Ὁ *maistro Janni Stravoschiadi depentor*, ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη τῆς 21ης Αὐγούστου 1563[3]. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῆς 11ης Ὀκτωβρίου 1568, πληρώθηκε μέ 8 ὑπέρπυρα γιά τά χρυσώματα πού ἔκανε στήν ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Μαρίνας στό Ἡράκλειο[4].

1. Μέρτζιος 1961-62, 257, ἀρ. 31, 272-275, ἀρ. ἐγγρ. XX· Παλιούρας 1973, 122, ἀρ. 52 **2.** Μέρτζιος, *ὅ.π.* **3.** Κωνσταντουδάκη 1977, 166, ἀρ. 13 **4.** Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.*

Στράνης Φράγγος †πρίν ἀπό τό 1548

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, μαΐστρος.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται σέ ἔγγραφα τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Κέρκυρας[1].

1. Κόλλας 1996, 144.

Στράμπαλης Νικόλαος 1685-1697

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τόν κώδικα τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων στό Κάστρο Κεφαλονιᾶς, στίς 4 Ἀπριλίου 1685 ὁ Νικολέτος Στράμπαλης ζωγράφισε καί χρύσωσε τόν Τίμιο Σταυρό[1]. Ἐργάσθηκε ἐπίσης στό ναό τῆς Εὐαγγελιστρίας στό Κάστρο Κεφαλονιᾶς, καθώς καί στό μοναστήρι τῶν Βαρδιάνων (1690-1697)[2]. Τό 1701 εἶχε ἤδη πεθάνει[3].

1. Μοσχόπουλος 1977, 220-222 καί 1990, 227 **2.** Μοσχόπουλος, *ὅ.π.* **3.** Μοσχόπουλος, *ὅ.π.*

Στράτης Γερώνυμος βλ. *Πλακωτός*

Στρε(ι)λίτζας-Μπαθᾶς (οἰκογένεια)

ΒΙΟΓΡ. Ἡ καλλιτεχνική οἰκογένεια Στρε(ι)λίτζα-Μπαθᾶ προέρχεται ἀπό τήν Πελοπόννησο, πιθανότατα ἀπό τό Μουχλί, τήν ἐρειπωμένη σήμερα πολιτεία,

ἀπό τήν ὁποία κατάγεται καί ὁ παλαιότερος ζωγράφος Ξένος* Διγενῆς. Σ' ἕνα *ψυχικοδοτικόν γράμμα*, γραμμένο στό Μουχλί τό 1457, μνημονεύονται ὡς δωρητές μέλη οἰκογένειας μέ τό ἴδιο ὄνομα, ὁ Κωνσταντίνος Στρελήτζας καί ἡ γυναίκα του, πού δέν ἦταν ζωγράφοι[1].

Στήν Κρήτη ἐμφανίζονται σέ ἔγγραφα οἱ ζωγράφοι Ἰωάννης καί Γεώργιος, γιοί τοῦ Βερνάρδου, μέ τό ἐπίθετο *Striliza di Bathà* στήν τελευταία δεκαετία τοῦ 15ου αἰώνα. Μέ τήν οἰκογένεια αὐτή, πρέπει νά συνδέονται, μέ τρόπο ἀκόμη ἀπροσδιόριστο, οἱ ἀκόλουθοι ζωγράφοι: τό πιό ἐξέχον μέλος, ὁ μοναχός Θεοφάνης Στρελίτζας-Μπαθᾶς, τά παιδιά του, μοναχοί Συμεών καί Νεόφυτος, καθώς καί οἱ ζωγράφοι τῆς δεύτερης πενηνταετίας τοῦ 16ου αἰώνα, Μάρκος, Θωμᾶς, Γεώργιος καί ὁ αἰνιγματικός Πέρος.

Ἡ χρήση συνήθως τοῦ διπλοῦ τύπου (Στρελίτζας-Μπαθᾶς) ἤ τοῦ ἁπλοῦ τύπου (Στρελίτζας ἤ Μπαθᾶς) φαίνεται ὅτι γίνεται μέ τρόπο πού δέν βρίσκομε εὔκολα τίς αἰτίες του, οὔτε μποροῦμε νά βεβαιώσομε ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπό τό εἶδος ἤ τή σημασία τοῦ ἐγγράφου ἤ τῆς ἐπιγραφῆς. Ἐφόσον στήν πρώτη καί παλαιότερη ἐπιγραφή τοῦ Θεοφάνη, στή μονή τοῦ Ἀναπαυσᾶ, ἀναφέρεται μόνο τό *Στρελήτζας*, βεβαιώνεται ὅτι εἶναι αὐτό τό ἀρχικό κύριο οἰκογενειακό ὄνομα καί ὅτι τό δεύτερο, ἔχει γιά κάποιο λόγο προστεθεῖ, διότι συνοδεύεται συνήθως στά ἔγγραφα ἀπό τό ἐνδεικτικό ὁ *λεγόμενος*.

Τό ὄνομα Στρελήτζας πρέπει νά σχετίζεται μέ τήν παλαιά ρωσική λέξη *strelizi*, πού σημαίνει μισθοφόρος[2]. Ἡ ἑλληνική ἐκφορά striliza μπορεῖ νά ἀποδοθεῖ στό γλωσσολογικό φαινόμενο τῆς ἀφομοιώσεως, πού ἀπαντᾶ καί στήν Κρήτη.

Ὅσο γιά τό ὄνομα Μπαθᾶς ἔχει προταθεῖ νά σχετισθεῖ μέ τό ἰταλικό Battà = Battista. Πιθανότερο ὅμως νομίζομε ὅτι εἶναι νά προηγεῖται ἡ ἑλληνική μορφή τῆς ἰταλικῆς, ὅπως δείχνει ἡ ὕπαρξη τοῦ θ πού δέν μπορεῖ νά προέρχεται ἀπό τό ἰταλικό t. Οἱ προτάσεις αὐτές ἐξακολουθοῦν νά ἀφήνουν ἀνοιχτό στήν ἔρευνα τό πρόβλημα τῆς ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος μιᾶς ἀπό τίς πιό σημαντικές οἰκογένειες κρητικῶν ζωγράφων.

1. Manoussacas 1981, 315-319 2. Πληροφορία Μ. Μανούσακα.

Στρε(ι)λίτζας-Μπαθᾶς Γεώργιος 1496-1522
(Striliza Giorgio di Batha-Streliza de Morea)

ΚΑΤΑΓ. Πελοπόννησος.
ΠΑΤΡ. Βερνάρδος.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor, magister.
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τοῦ Ἰωάννη Στρελίτζα-Μπαθᾶ*. Σύμφωνα μέ τά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, ὁ *Strilica Giorgio* ἀπό τό 1496 καί γιά δυόμισυ χρόνια ὑπῆρξε δάσκαλος ζωγραφικῆς τοῦ Nicola Matigna (Mantegna) στό Ἡράκλειο[1]. Τό 1506 ἀγόρασε σπίτια στήν Πλατειά Στράτα τῆς ἐνορίας Ἁγίου Γεωργίου Βαρδαμιάνη στό Ἡράκλειο, ἔναντι ἀργυρῶν σκευῶν βάρους 30 οὐγγιῶν καί μιᾶς βέργας χρυσοῦ, πού ἀντιστοιχοῦσαν σέ 20 χρυσά δουκάτα· τόν ἑπόμενο ὅμως χρόνο ἡ ἀγορα-πωλησία ἀκυρώθηκε. Τό 1509 ὁ Γεώργιος Στρελίτζας ἀνέλαβε νά ζωγραφίσει δέκα *σφαλιστάρια* (τρίπτυχα), γιά τόν ἀνηψιό του Θεοφύλακτο Στριλίτζα μέ ἀμοιβή 10 δουκάτα. Σύμφωνα μέ μεταγενέστερη σημείωση, καί αὐτή ἡ συμφωνία ἀκυρώθηκε καί δέν γνωρίζομε, ἐάν τελικά τά τρίπτυχα ζωγραφίστηκαν.

Στίς 8 Αὐγούστου 1509 ὁ ζωγράφος ἀγόρασε ἕνα ἀσημένιο κύπελλο ἀξίας 66 ὑπερπύρων.

Στίς 4 Σεπτεμβρίου τοῦ ἴδιου χρόνου ἀνέλαβε μαθητή ἐπί ἕνα ἔτος τόν Μανέα Μουζουράκη*. Τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1522 στόν *magistro Georgio Treliza, dicto Batha, pinctori, quondam ser Bernardi, habitatori burgi Candide* ἐνοικιάζεται οἰκία στή *ruga magistra* τοῦ Χάνδακα, γιά λογαριασμό τῆς μονῆς τοῦ San Salvator καί τόν Ἰούλιο τοῦ ἴδιου χρόνου ὁ ζωγράφος ἐκμισθώνει ἀκίνητα ὡς ἐκπρόσωπος τῆς μονῆς τῆς Παναγίας τοῦ Βαλσαμονέρου[2]. Πρέπει ἡ τέχνη του πού δέν γνωρίζομε, νά εἶχε ἐκτιμηθεῖ στό Ἡράκλειο, ὅπως προκύπτει ἀπό τήν ὕπαρξη μαθητῶν καί ἀρκετῶν παραγγελιῶν, καθώς καί ἀπό τά περιουσιακά του στοιχεῖα. Εἶναι χαρακτηριστικό κάποιας ἀμφισημίας τοῦ προσώπου τό γεγονός ὅτι, σέ δύο περιπτώσεις κτηματικῶν συναλλαγῶν, μετέχει ὡς ἐκπρόσωπος ἐκκλησιαστικῶν ἱδρυμάτων καί τῶν δύο δογμάτων.

1. Cattapan 1968, 39, ἀρ. 106 καί 1972, 208, ἀρ. 211· 217, ἀρ. 26· 222-223, ἀρ. ἐγγρ. 22 2. Κωνσταντουδάκη 1973, 319-321, ἀρ. 21.

Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης
τελευταία δεκαπενταετία 15ου αἰ. †1559

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Μοναχός, ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Θεοφάνη μ[ονα]χ[οῦ] τοῦ ἐν τῇ Κρίτῃ Στρελήτζας* (τοιχ. 1), *διά χειρός κυροῦ Θεοφάνη μοναχοῦ* (τοιχ. 2), *ἐζωγραφίσθη καί ἡ ἐκκλησία παρά Θεοφάνους μοναχοῦ καί Συμεών τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ* (τοιχ. 5).

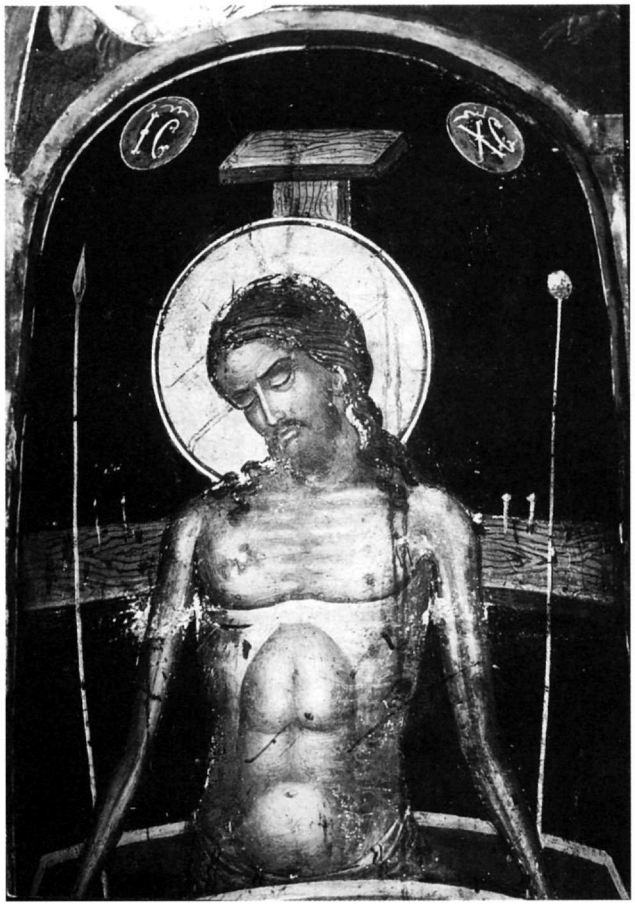

269. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Ἄκρα Ταπείνωση, τοιχ. ἀρ. 1.

ΣΥΝΕΡΓ. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Συμεών, γιός του.

ΒΙΟΓΡ. Ὅπως διαπιστώθηκε στό προτασσόμενο σημείωμα, ἡ οἰκογένεια τῶν Στρελίτζα-Μπαθᾶ ἀνήκει στήν κατηγορία τῶν ζωγράφων πού καταφεύγουν ἀπό τήν τουρκοκρατούμενη Ἑλλάδα στήν βενετοκρατούμενη Κρήτη καί ριζώνουν ἐκεῖ. Δέν εἶναι παράλογο νά θεωρήσει κανείς ὅτι ὁ ζωγράφος Θεοφάνης Στρελίτζας, ὁ λεγόμενος Μπαθᾶς, εἶναι γόνος τῆς ἴδιας καλλιτεχνικῆς οἰκογένειας. Τήν ἄποψη αὐτή ἐνισχύει ἡ ἐπικρατούσα στήν Κρήτη συνήθεια, σύμφωνα μέ τήν ὁποία πολλά μέλη μιᾶς οἰκογένειας ἀσκοῦν τό ἴδιο ἐπάγγελμα πού τό μεταβιβάζουν διαδοχικά στούς ἀπογόνους τους. Θά δοῦμε ὅτι αὐτό συμβαίνει καί στήν οἰκογένεια τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοφάνη, ἀλλά καί στήν εὐρύτερη καλλιτεχνική οἰκογένεια τῶν Μπαθάδων (βλ. ἀντίστοιχα λήμματα).

Ἡ πρώτη μνεία τοῦ ζωγράφου Θεοφάνη βρίσκεται στήν ἀνορθόγραφη κτητορική ἐπιγραφή τοῦ 1527, πού βρίσκεται στό καθολικό τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Ἀναπαυσᾶ στά Μετέωρα (βλ. τοιχ. 1). Γιά τίς δραστηριότητες τοῦ Θεοφάνη ἀπό τό 1527 ἕως τό 1535 δέν ἔχομε, ὡς τώρα, καμιά πληροφορία. Τό 1535, ὅταν οἰκουμενικός πατριάρχης ἦταν ὁ Ἱερεμίας Α΄, ὁ Θεοφάνης εἶχε ἤδη ἀποκτήσει ἀρκετή φήμη, ὥστε αὐτόν νά καλέσουν στό μεγαλύτερο μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ὄρους, στή μονή τῆς Μεγίστης Λαύρας, νά ἐκτελέσει τίς τοιχογραφίες τοῦ καθολικοῦ, μεγάλης τρίκογχης βυζαντινῆς ἐκκλησίας μέ νάρθηκα, πού εἶχε χτίσει στά 1004 ὁ ἱδρυτής τῆς Λαύρας ἅγιος Ἀθανάσιος (βλ. τοιχ. 2). Ἡ κτητορική ἐπιγραφή εἶναι λογιότατη ἐδῶ, γι' αὐτό πιστεύομε ὅτι τό κείμενό της ὀφείλεται στό χορηγό τῆς δαπάνης γιά τήν τοιχογράφηση, τόν ἀθηναῖο Νεόφυτο, μητροπολίτη Βεροίας, μορφωμένο ἱεράρχη, ἐξόριστο τότε στή Λαύρα. Στή λογιότατη αὐτή ἐπιγραφή μνημονεύεται ὁ ζωγράφος πολύ λιτά: *διά χειρός κυροῦ Θεοφάνη μοναχοῦ*. Σ' αὐτήν τή λιτότητα, σέ σχέση μέ τή φλύαρη καί σόλοικη διατύπωση τοῦ 1527, ἀλλά καί στό προσηγορικό *κυροῦ*, διακρίνεται ἡ ἔνδειξη ὅτι ἡ φήμη τοῦ ζωγράφου εἶχε γίνει ἐν τῷ μεταξύ τόσο στερεή, ὥστε περίττευαν τά οἰκογενειακά ὀνόματα καί ἡ πατρίδα. Ἀνάλογης σημασίας εἶναι καί ἡ σπάνια περίπτωση τοῦ κρητικοῦ ζωγράφου Ἀγγέλου, τόν 15ο αἰώνα, καί τοῦ Δομήνικου, τόν 16ο. Σημειώνεται ἀκόμη ὅτι σέ ἀναφορές λαυρεωτικοῦ κώδικα, πού ἀφοροῦν στό ζωγράφο μας, ἀναφέρεται ὡς *ὁ διδάσκαλος*[1]. Ἐνδιαφέρει ἐπίσης ὅτι τόν ἴδιο χρόνο, τό 1535, σύμφωνα μέ ἀνέκδοτο σημείωμα τοῦ ἴδιου κώδικα, στήνεται ἀπό ἕνα μοναχό στό καθολικό τῆς μονῆς καινούριο ξύλινο εἰκονοστάσιο, πού ξέρομε ὅτι πρέπει νά ἔκρυβε τό ἀρχικό μαρμάρινο τέμπλο τοῦ 11ου αἰώνα. Ἐπιβεβαιώνεται ἔμμεσα ὅτι εἶναι ἔργα τοῦ Θεοφάνη οἱ εἰκόνες πού ἔγιναν τότε, προσαρμοσμένες στίς διαστάσεις τοῦ νέου εἰκονοστασίου, δεσποτικές, δωδεκάορτο, καθώς καί ὁ μεγάλος σταυρός μέ τά δύο λυπηρά πού ἔχουν σωθεῖ σέ λαμπρή κατάσταση, ἔργα πού τά εἴχαμε ἤδη ὅλα ἀποδώσει στό Θεοφάνη (1969). Στόν ἴδιο ζωγράφο ἔχουν ἀποδοθεῖ, χωρίς τοῦτο νά ἔχει γίνει ὡς τώρα ἀποδεκτό ἀπό ὅλους, καί οἱ τοιχογραφίες στήν Τράπεζα τῆς Λαύρας, πού σκεπάζουν τίς τεράστιες ἐσωτερικές ἐπιφάνειες, καθώς καί ὅλη τήν πρόσοψη. Σύμφωνα μέ τά ἔντυπα Προσκυνητάρια, ὁ μεγάλος φίλος καί χορηγός τῆς Λαύρας μητροπολίτης Σερρῶν Γεννάδιος ἔχει ἀνακαινίσει τή στέγη τῆς

270. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, ἐπιγραφή, τοιχ. ἀρ. 1.

Τράπεζας καί ἔχει χορηγήσει γιά τίς τοιχογραφίες της. Μαρτυρεῖ γι' αὐτό ἡ ἀπεικόνισή του ὡς κτήτορα, μαζί μέ τούς ἀρχικούς κτήτορες καί χορηγούς, στήν πρόσοψη, κρατώντας τό κτίριο τῆς Τράπεζας μέ δίρριχτη στέγη· τόν προστατεύουν οἱ ἅγιοι Θεόδωροι, πολιοῦχοι τῶν Σερρῶν, καί τόν παραστέκουν ὁ κτήτωρ ἅγιος Ἀθανάσιος, καθώς καί οἱ ἀρχικοί χορηγοί τῆς μονῆς, αὐτοκράτορες Ν. Φωκᾶς καί Ἰ. Τσιμισκῆς. Ἡ χρονιά πού ἔγιναν οἱ ἐργασίες αὐτές ἔχει ἀμφισβητηθεῖ –1512, 1522, 1535–, ἀλλά ἡ πρόσφατη δημοσίευση ἐπιγραφῆς σέ σανίδα, ἐπίθετης σέ δοκάρι τῆς Τράπεζας[2], μέ τή χρονολογία ΕΤΟΥΣ, ΖΛΕ΄ (1527) ἐπιβεβαιώνει τήν παραγνωρισμένη πληροφορία τοῦ Μ. Γεδεών ὅτι τήν ἀντικατάσταση τῆς τρουλλωτῆς στέγης μέ δίρριχτη ἔκαμε ὁ Γεννάδιος, ὕστερα ἀπό τό σεισμό τοῦ 1526[3]. Ἡ τοιχογράφηση ὅμως εἶναι τώρα βέβαιο ὅτι ἄρχισε μετά τό 1535 καί ὅτι τελείωσε μετά τό ἔτος θανάτου τοῦ γενναιόδωρου μητροπολίτη (1541), ὅπως ὑποδηλώνεται ἀπό τήν παράσταση τοῦ ἱεράρχη μέ φωτοστέφανο, ἔνδειξη ὅτι εἶχε ἤδη ἀφήσει τά ἐγκόσμια, ὅταν ζωγραφιζόταν τό τμῆμα αὐτό τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου. Σημειώνεται ὅτι ὁ Σερρῶν Γεννάδιος δέν εἶχε πάψει νά παρέχει δωρεές πρός τό μοναστήρι ἕως τό τέλος τοῦ βίου του (κώδικας ἀδελφάτων Μεγίστης Λαύρας, ἀρ. 18). Ἀλλά καί τά περιστατικά τοῦ βίου τοῦ Θεοφάνη συμφωνοῦν μέ τήν ἄποψη αὐτή, γιατί ὁ ἴδιος τό 1536 γίνεται ἀδελφός τῆς μονῆς, ὅπου διαμένει μαζί μέ τά δύο παιδιά του ἕως τό 1543. Θά ἦταν ἄλλωστε περίεργο νά ἀναθέσει τότε ἡ μονή σέ ἄλλο ζωγράφο τήν ἐκτέλεση αὐτοῦ τοῦ τεράστιου ἔργου.

Πραγματικά, μιά σειρά σημειωμάτων στόν κώδικα τῶν ἀδελφάτων τῆς μονῆς μᾶς παρέχει πολύτιμες πληροφορίες γιά τίς σχέσεις τοῦ Θεοφάνη καί τῶν παιδιῶν του μέ τό μοναστήρι. Τό 1536 ὁ *κύρ Θεοφάνης ὁ ζωγράφος* ἀποκτᾶ ἕνα *κάθισμα* στή Λαύρα, γιά νά τό ἔχει *ἐπί ζωῆς αὐτοῦ αὐτός καί οἱ παῖδες αὐτοῦ*[4]. Τό 1540 τόν Φεβρουάριο, καθώς ἔχει, φαίνεται, ἐργασθεῖ ἀποδοτικά στήν Τράπεζα καί ἀλλοῦ, μπορεῖ ὁ ζωγράφος νά δώσει 10.000 ἄσπρα γιά νά ἀποκτήσει ἕνα ἄλλο, προφανῶς καλύτερο, *κάθισμα*, μέ ἀμπέλι καί περιβόλι, καί ἀκόμη πεντακόσια ἄσπρα γιά νά ἀποκτήσει καί μιά παραθαλάσσια *καύγια, νά τήν ἔχει αὐτός καί τά παιδιά του*[5]. Μόλις τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1540, ὅταν, φαίνεται, τά δύο παιδιά του ἔχουν μεγαλώσει ἀρκετά, ἀγοράζει γι' αὐτά ἀπό τό μοναστήρι δύο *ἀδελφάτα*, δηλαδή δικαίωμα κατοικίας καί συντήρησης ἀπό τή μονή, καί ἕνα τρίτο ἀδελφάτο γιά ἐκεῖνον πού μελλον-

271. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, ΘΚ ἔνθρονη, τοιχ. ἀρ. 1.
272. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Ἅγιοι Νικόλαος ὁ Νέος καί Ἰάκωβος ὁ Πέρσης, τοιχ. ἀρ. 1.

273. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Γέννηση, εἰκ. ἀρ. 4.

274. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Ἀνάσταση, εἰκ. ἀρ. 9.

τικά θά τούς θάψει[6]. Συμπεραίνομε ὅτι ὁ Θεοφάνης προγραμματίζει νά ζήσουν αὐτός καί τά παιδιά του καί νά πεθάνουν ὅλοι ἐκεῖ.

Γιά λόγους πού δέν ξέρομε, ἴσως ἐπαγγελματικούς, ἀλλάζει μετά τρία χρόνια (1543) τό ἀρχικό αὐτό πρόγραμμα καί ἀποφασίζει νά ἐγκατασταθεῖ στίς Καρυές, τό διοικητικό καί ἐμπορικό κέντρο τοῦ Ὄρους, χωρίς ὅμως νά κόψει τούς δεσμούς του μέ τή Λαύρα. Γι' αὐτό ἀνταλλάσσει ὅλα του τά κτήματα, μέσα κι ἔξω ἀπό τό μοναστήρι, μ' ἕνα *κελλί* τῆς Λαύρας στίς Καρυές, πού λέγεται Πύργος, καθώς καί μέ λιβάδια καί περιβόλια τῆς περιοχῆς[7]. Αὐτά θά τά κρατήσει ἕως ὅτου φύγει γιά τελευταία φορά γιά τήν πατρίδα του, τό Ἡράκλειο τῆς Κρήτης. Εἶναι δύσκολο νά μαντέψομε, πότε ἔγινε ἡ ὁριστική ἀποχώρηση τοῦ Θεοφάνη ἀπό τό Ὄρος, ἀλλά φαίνεται ὅτι, ὅταν ἔφυγε, εἶχε δηλώσει ὅτι θά ξαναγυρίσει, γιατί μόνον τόν Αὔγουστο τοῦ 1559, δηλαδή ἀρκετούς μῆνες μετά τό θάνατό του –τόν Φεβρουάριο τοῦ ἴδιου ἔτους στό Ἡράκλειο– ἡ μονή μεταβιβάζει σέ ἄλλο μοναχό τό κελί τοῦ Πύργου, *ὅπερ εἶχεν ὁ κύρ Θεοφάνης ὁ ζωγράφος*[8]. Πάντως, ὅπως θά δοῦμε ἀμέσως, εἶχε πάρει μαζί του φεύγοντας ὅσα μετρητά καί πολύτιμα πράγματα εἶχε συγκεντρώσει στό Ἅγιον Ὄρος. Στό Ἡράκλειο ὁ Θεοφάνης εἶχε πάει τουλάχιστον μία φορά, γιατί σύμφωνα μέ ἀνέκδοτο ἔγγραφο τῶν νοταριακῶν ἀρχείων τοῦ Ἡρακλείου, τό 1552 εἶχε δανείσει στόν ἡρακλειώτη Ἀντώνιο Βασμοῦλο χρηματικό ποσό 400 δουκάτων, τό ὁποῖο ἐξοφλήθηκε τόν ἑπόμενο χρόνο ἀπό τό γιό τοῦ Βασμούλου καί τίς συναλλαγματικές ἐπέστρεψε ὁ γιός τοῦ Θεοφάνη, Συμεών, προφανῶς γιατί ὁ ἴδιος ἔλιπε[9].

Τά σχετικά μέ τό θάνατο τοῦ Θεοφάνη στό Ἡράκλειο καί τά κληρονομικά ζητήματα τῶν παιδιῶν του μᾶς

275. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Βρεφοκτονία, τοιχ. ἀρ. 2.

πληροφοροῦν μιά σειρά ἀπό νοταριακά ἔγγραφα, πού ἔγιναν στό Ἡράκλειο καί βρίσκονται τώρα στά βενετικά ἀρχεῖα. Ὁ Θεοφάνης ἔκανε *τό τεσταμέντο, διά χειρός τοῦ κύρ Μανουήλ Ζάμορου*[1], γνωστοῦ νοταρίου τοῦ Ἡρακλείου, στίς 24 Φεβρουαρίου 1559. Πέθανε τήν ἴδια ἡμέρα καί αὐθημερόν ὁ ἴδιος νοτάριος ἔκανε τό *ἰνβεντάριόν* του. Καί τά δύο αὐτά πολύτιμα κείμενα, ὅπου θά ἦταν καταγραμμένα ὅλα τά ὑπάρχοντα τοῦ Θεοφάνη, δέν σώθηκαν, ἀλλά μαθαίνομε ἔμμεσα γι' αὐτά ἀπό τά νοταριακά ἔγγραφα, πού σχετίζονται μέ τήν ἐκτέλεση τῆς διαθήκης[10].

Τό πρῶτο πού συνάγεται εἶναι ὅτι ὁ Θεοφάνης εἶχε συγκεντρώσει ἀξιόλογη κινητή περιουσία –ἡ ἀκίνητη στό Ἅγιον Ὄρος δέν μεταβιβάζεται– πού ἀποτελεῖται ἀπό *κρασά, ροῦχα* καί *μασαρία* (ἔπιπλα), πράγματα πού προϋποθέτουν ὅτι ὁ Θεοφάνης διέθετε ἤδη μονιμότερη ἐγκατάσταση καί στό Ἡράκλειο. Ἀλλά τό κύριο περιουσιακό στοιχεῖο πρέπει νά ἦταν τά χρυσά νομίσματα, *δουκάτα χρυσά, μοτζενίγοι καί ἁγιοκωνσταντινάτα*, καθώς καί ἀσήμι καί *ἕνας μαστραπάς ἀργυρός, ὅλος λαβοράδος καί παραχρυσωμένος*. Τό ποσόν τῶν χρυσῶν νομισμάτων εἶναι ἄγνωστο, ἀλλά γιά νά κληροδοτήσει στό νοτάριο πού ἔγραψε τή διαθήκη του *διά τήν ψυχήν του*, ὅταν ἦταν ἤδη ἑτοιμοθάνατος, 60 ὑπέρπυρα, πρέπει νά ἦταν πολύ σημαντικό. Τά ὑπόλοιπα τά μοιράζονται τά παιδιά του, ὁ Συμεών καί ὁ Νεόφυτος, καλόγεροι καί ζωγράφοι καί οἱ δύο, μέ τή διαφορά ὅτι ὁ Νεόφυτος, ὡς δευτερότοκος, παίρνει μόνο τά μισά μετρητά, ἐνῶ ὁ Συμεών, ὡς πρωτότοκος, παίρνει καί ὅλα τ' ἄλλα, ἀκίνητα καί κινητά. Φαίνεται

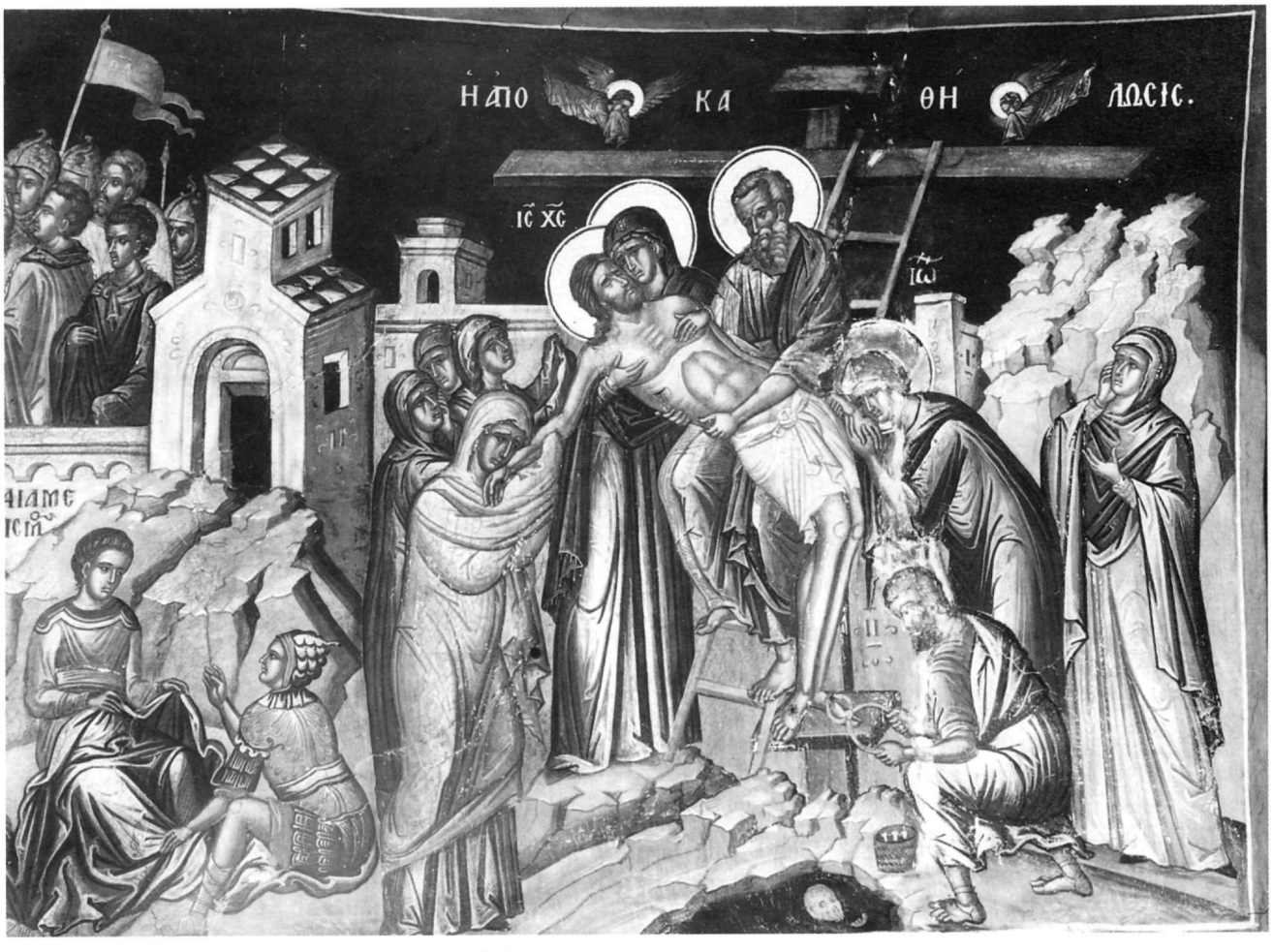

276. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Ἀποκαθήλωση, τοιχ. ἀρ. 2.

ὅτι τό μερίδιο τῆς κληρονομιᾶς ἐπιτρέπει τουλάχιστον στόν Συμεών νά ἐμφανίζεται τόν ἑπόμενο χρόνο, τό 1560, μέ ἰδιόκτητα σπίτια στό Ἡράκλειο, πού νοικιάζει καί ξενοικιάζει[11].

Θά μποροῦσε νά λογαριάσει κανείς ὅτι τά περιουσιακά αὐτά στοιχεῖα τοῦ Θεοφάνη, στά ὁποῖα θά πρέπει νά προστεθοῦν καί ὅσα εἶχε παλαιότερα ξοδέψει στό Ἅγιον Ὄρος, γιά νά μπορεῖ μέ τρόπο ἄνετο νά διαβιώνει ἐκεῖ μέ τά παιδιά του, ἀλλά καί ὅσα εἶχε δανείσει στόν Βασμοῦλο, πρέπει νά προέρχονται ἀπό σημαντικῆς ἔκτασης παραγωγή τοιχογραφιῶν καί φορητῶν εἰκόνων, πολύ μεγαλύτερη ἀπό αὐτή πού εἴμαστε σέ θέση νά τοῦ ἀποδώσομε σήμερα. Τά ἔργα αὐτά ἤ λανθάνουν ἤ ἔχουν καταστραφεῖ. Πάντως, τό ἕως τώρα γνωστό ἔργο του ἀποτελεῖ τό πιό ἐπιβλητικό σύνολο τῆς ἐποχῆς του ἀλλά καί τό πιό σημαντικό ἀπό κάθε ἄποψη.

Συνοψίζοντας τά σχετικά μέ τά βιοτικά τοῦ Θεοφάνη, συμπεραίνομε ὅτι ὁ ζωγράφος πρέπει νά γεννήθηκε στό Ἡράκλειο μέσα στήν τελευταία δεκαπενταετία τοῦ 15ου αἰώνα, ὅτι ἀκολούθησε τό οἰκογενειακό ἐπάγγελμα, μαθητεύοντας ἴσως σέ οἰκογενειακό ἐργαστήρι, καί ὅτι σέ κατάλληλη ἡλικία παντρεύτηκε καί ἀπόκτησε δύο παιδιά, τόν Συμεώνα καί τόν Νήφο-Νεόφυτο. Ἔπειτα, γιά κάποιο λόγο – θάνατος τῆς συζύγου; – ἔγινε μοναχός. Αὐτά ἔχουν συμβεῖ πρίν ἀπό τό 1527, χρονιά, πού ὅπως ξέρομε, εἶχε ἤδη καλογερέψει.

Στά χρόνια πού μεσολάβησαν ἕως τήν ἐπιστροφή καί τό θάνατό του στήν Κρήτη πρέπει νά ἐργάσθηκε καί

277. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Κοίμηση ἁγίου Ἀθανασίου, τοιχ. ἀρ. 3.

σέ ἄλλους τόπους. Δεχόμαστε ἐπιστροφή στά Μετέωρα καί πιθανή μετάβαση στήν Κύπρο (μονή Χρυσοστόμου), ἴσως καί ἀλλοῦ, γιά νά ζωγραφίσει τοιχογραφίες καί εἰκόνες. Πολύ πιθανό φαίνεται, τώρα, νά ἐπέστρεφε κατά διαστήματα στό Ἡράκλειο. Τή σκέψη αὐτή ἐνισχύει, ὄχι μόνο ἡ μαρτυρημένη μετάβασή του στό Ἡράκλειο τό 1552, ἀλλά καί ἡ διαπίστωση ὅτι, τουλάχιστον τόν τελευταῖο καιρό τῆς ζωῆς του, διέθετε ἐγκατάσταση καί στό Ἡράκλειο. Δέν εἶναι ἐξάλλου ἄσχετη καί ἡ παλαιότερη παρατήρηση γιά τήν ἀδιάκοπη συνάφεια τῆς τέχνης του μέ ἐκείνη τῶν ζωγράφων εἰκόνων πού ἔμεναν στήν Κρήτη (Millet), συνάφεια πού μαρτυρεῖ συνεχεῖς καί στενές ἐπαφές[12].

ΕΙΚΟΝΕΣ (ἀπόδ. Μ.Χ.) Ἄθως: 1-14) ΧΣ, ΘΚ καί 11 εἰκόνες Δωδεκαόρτου ἀπό τό εἰκονοστάσιο τοῦ καθολικοῦ μονῆς Λαύρας, περί τό 1535 (ἡ χαμένη δωδέκατη εἰκόνα τῆς Κοιμήσεως τῆς ΘΚ ἀπό τό Δωδεκάορτο βρέθηκε πρόσφατα καί ἐπεστράφη στή μονή)[13] 15-17) Σταυρός μεγάλος τέμπλου καί δύο λυπηρά, καθολικό μονῆς Λαύρας[14] 18-24) Μεγάλη Δέηση, παλαιό εἰκονοστάσιο Πρωτάτου, Καρυές, περί τό 1542[15] 25-50) Μεγάλη Δέηση, 15 εἰκόνες Δωδεκαόρτου, Βημόθυρα, ΧΣ καί ΘΚ τέμπλου, σταυρός μεγάλος καί δύο λυπηρά, καθολικό μονῆς Σταυρονικήτα, περί τό 1546[16] 51) Μεταμόρφωση, μονή Παντοκράτορος[17] 52) Κοίμηση ἀπό τό Δωδεκάορτο τῆς μονῆς Καρακάλου[18] 53-64) Δώδεκα εἰκόνες ἐπιστυλίου τέμπλου, μονή Ἰβήρων (ἀπόδ. Εὐθ. Τσιγαρίδα)[19] 65) ΧΣ Παντοκράτωρ, 1546 ἤ λίγο νωρίτερα, μονή Ἰβήρων (ἀπόδ. Εὐθ. Τσιγαρίδα)[20] 66-68) ΧΣ ἔνθρονος, ΘΚ ἔνθρονη βρεφοκρατοῦσα καί Ἰω Χρυσόστομος, ἀπό τό ἀντιπροσωπεῖο τῆς μονῆς Γρηγορίου στίς Καρυές, τώρα στή μονή Γρηγορίου (ἀπόδ. Εὐθ. Τσιγαρίδα)[21].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μετέωρα: 1) Καθολικό καί νάρθηκας μονῆς Ἁγίου Νικολάου Ἀναπαυσᾶ, 1527[22] Ἄθως: 2) Καθολικό μονῆς Λαύρας, 1535[23] 3) Τράπεζα μονῆς Λαύρας, 1535-1541 (ἀποδ.)[24] 4) Ἐλαιοδοχεῖο μονῆς Λαύρας, παράσταση τοῦ 1535 ἐπιζωγραφισμένη, στό νότιο τοῖχο[25] 5) Καθολικό μονῆς Σταυρονικήτα, 1545-46[26] 6) Τράπεζα μονῆς Σταυρονικήτα, περί τό 1546 (ἀποδ.)[27] 7) Παρεκκλήσιο Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου μονῆς Σταυρονικήτα, περί τό 1546 (ἀποδ.)[28].

Σημείωση: Ἡ συμμετοχή τοῦ Θεοφάνη στήν τοιχογράφηση τοῦ καθολικοῦ καί τῆς λιτῆς τῆς μονῆς Μεταμορφώσεως Μετεώρων, τό 1552 (Chatzidakis 1969-70, 321-322, 347, εἰκ. 47, 86-93, 95, 96Β΄, 97, 98, 111, 112· Χατζηδάκης 1974α, 424· Νικονάνος 1987, εἰκ. 33), εἶναι πάντα πιθανή, τουλάχιστον ὡς ἐποπτεία, στόν τροῦλλο (βλ. Χατζηδάκης 1990, 37-42).

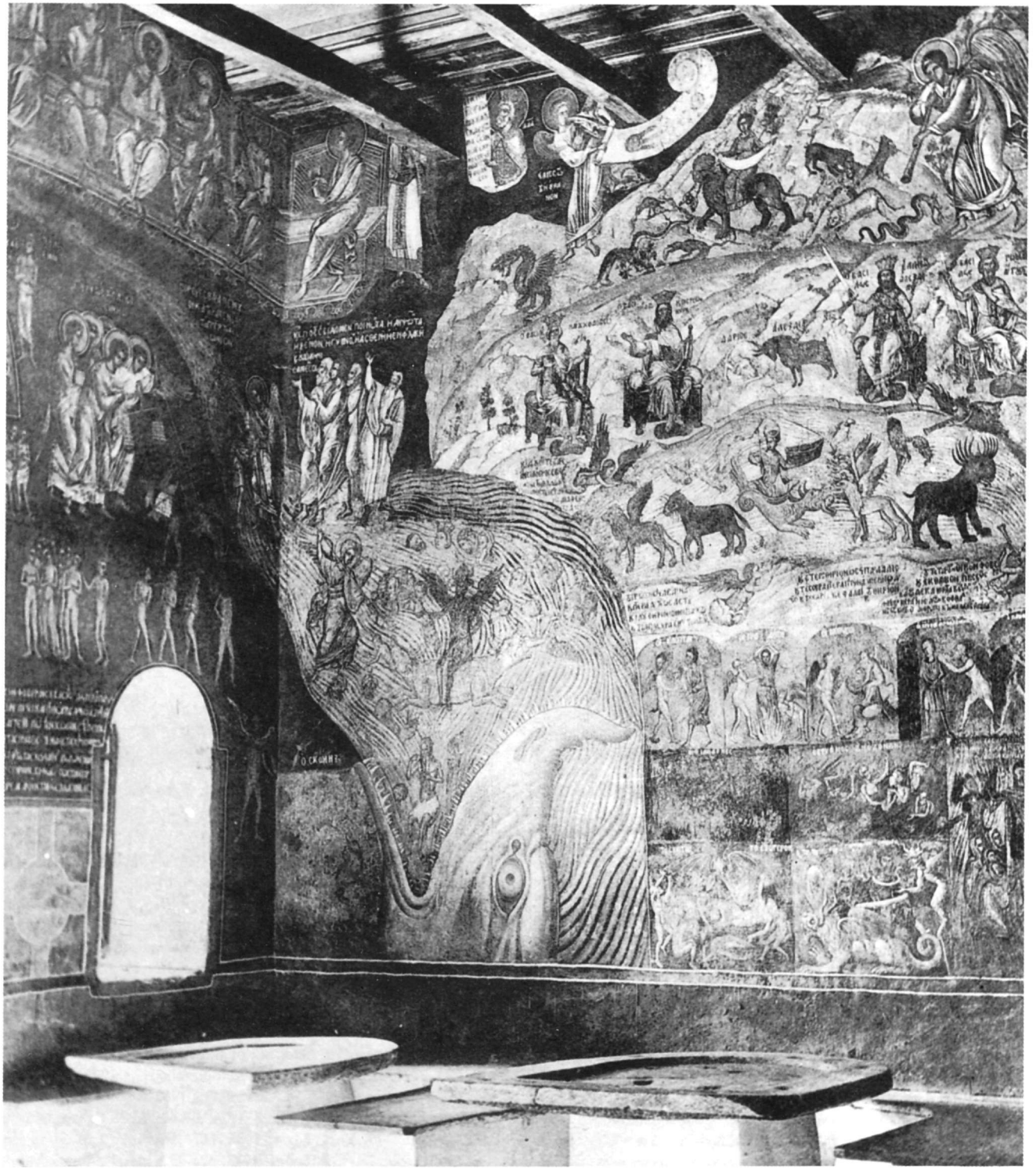

278. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Δευτέρα Παρουσία, τοιχ. ἀρ. 3.

279. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Εὐαγγελισμός, εἰκ. ἀρ. 27.

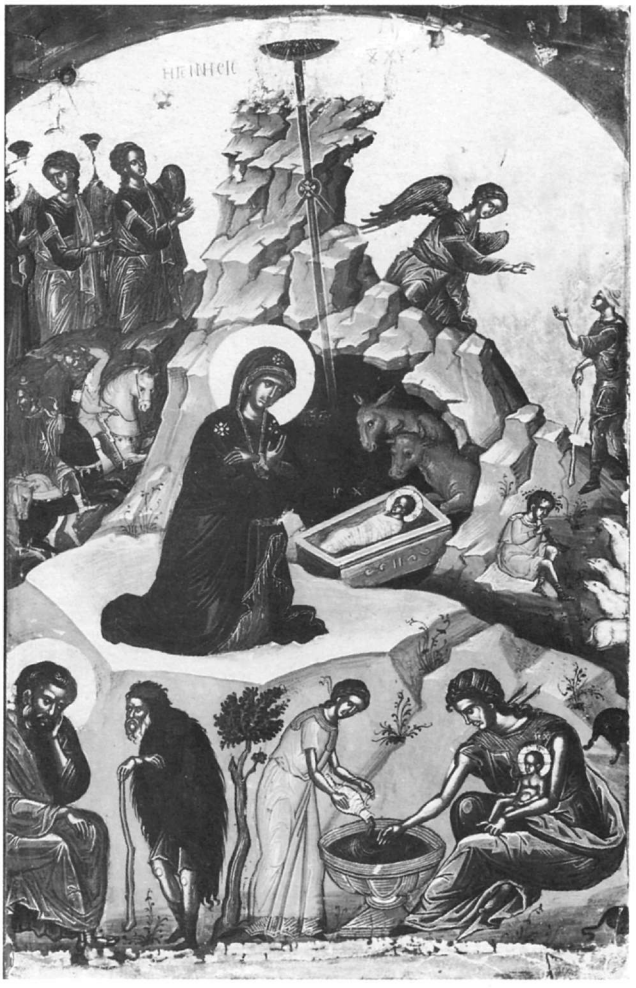

280. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Γέννηση, εἰκ. ἀρ. 31.

ΒΙΒΛ. Ξυγγόπουλος 1957, 94-113· Καλοκύρης 1963, 54-58· Χατζηδάκης 1963α· Chatzidakis 1969-70· Χατζηδάκης 1974α, 422-424· Garidis 1989, 137-158 καί σποραδικά· Χατζηδάκης 1986 (συνολική δημοσίευση τῶν τοιχογραφιῶν τῆς μονῆς Σταυρονικήτα καί μελέτη τοῦ ἔργου τοῦ Θεοφάνη) καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 82-84, 85, 88, 90· Κωνσταντουδάκη 1991.

---

1. Chatzidakis 1969-70, 345, ἀρ. 5 καί 346, ἀρ. 7 **2.** Mylonas 1980-81, 175-177 **3.** Γεδεών 1902, 239-242 **4.** Λαυριώτης 1963, 114, σημ. 1· Χατζηδάκης 1963α, 6· Chatzidakis 1969-70, 345, ἀρ. 4 **5.** Λαυριώτης, *ὅ.π.*· Χατζηδάκης, *ὅ.π.*· Chatzidakis 1969-70, 345-6, ἀρ. 5 **6.** Λαυριώτης, *ὅ.π.*· Χατζηδάκης, *ὅ.π.*· Chatzidakis 1969-70, 346, ἀρ. 6 **7.** Λαυριώτης 1963, 115· Χατζηδάκης, *ὅ.π.*· Chatzidakis 1969-70, 346, ἀρ. 7 **8.** Λαυριώτης, *ὅ.π.*· Χατζηδάκης, *ὅ.π.*· Chatzidakis 1969-70, 347, ἀρ. 11 **9.** Archivio di Stato di Venezia, Notarile, b. 8103 (Vettore Maffei), φ. 292^{v}-293^{v} (κατά παραχώρηση Ν. Παναγιωτάκη)· βλ. καί Παναγιωτάκης 1992, 44 **10.** Μέρτζιος 1961-62, 262, 258-260· Chatzidakis 1969-70, 348-349, ἀρ. 12-13· Παλιούρας 1973, 122, ἀρ. 53 **11.** Μέρτζιος 1961-62, 261· Chatzidakis 1969-70, 350-351, ἀρ. 15 **12.** Χατζηδάκης 1986, 35 (στό ἴδιο, 35-39, στηρίζεται κυρίως ὅλο τό βιογραφικό σημείωμα γιά τό ζωγράφο). Ἡ ὑπόθεση τῆς συχνῆς ἐπιστροφῆς τοῦ ζωγράφου στό Ἡράκλειο ἐπιβεβαιώνεται καί ἀπό τήν ὕπαρξη ἀνέκδοτου ἐγγράφου τοῦ 1553 στά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, σύμφωνα μέ τό ὁποῖο τό 1552 πρέπει νά βρισκόταν στό Ἡράκλειο (βλ. σημείωση 9) **13.** Chatzidakis 1969-70, 323-325, εἰκ. 34-35 καί 1981, εἰκ. σελ. 330-333 **14.** Ἀνέκδοτα. Σήμερα ἀποθηκευμένα, ὅπως καί οἱ εἰκόνες **15.** Chatzidakis 1969-70, 323, 326-327, εἰκ. 48, 84, 85· Μπορμπουδάκης 1993, 11-17, εἰκ. ἔγχρ. τῶν ἀρχαγγέλων **16.** Chatzidakis 1969-70, 323, 325-326, εἰκ. 46, 63-83· *Σταυρονικήτα Μονή* 1974, 57-60, 62-118· Χατζηδάκης 1986, 39-40 **17.** Χατζηδάκης 1986, 117. Ἡ εἰκόνα στό *Θησαυροί Ἁγίου Ὄρους* Γ΄, 123· Τόσκα 1983, 425-432, πίν. 1-3 (διαφωνεῖ μέ τήν ἀπόδοση τῆς εἰκόνας στό Θεοφάνη). Στόν ζωγράφο μπορεῖ νά ἀποδοθεῖ εἰκόνα τοῦ Ἰωάννη τοῦ Προδρόμου στήν ἴδια μονή (*Θησαυροί Ἁγίου Ὄρους* Γ΄, 122 **18.** Σημ. Μ.Χ. **19.** Τσιγαρίδας

281. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Ἅγιο Μανδήλιο, τοιχ. ἀρ. 5.

282. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Ἰωάννης Θεολόγος καί Πρόχορος, τοιχ. ἀρ. 5.

283. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Οἱ γυναῖκες στόν τάφο, εἰκ. ἀρ. 38.

284. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Μεταμόρφωση, εἰκ. ἀρ. 44.

285.

286.

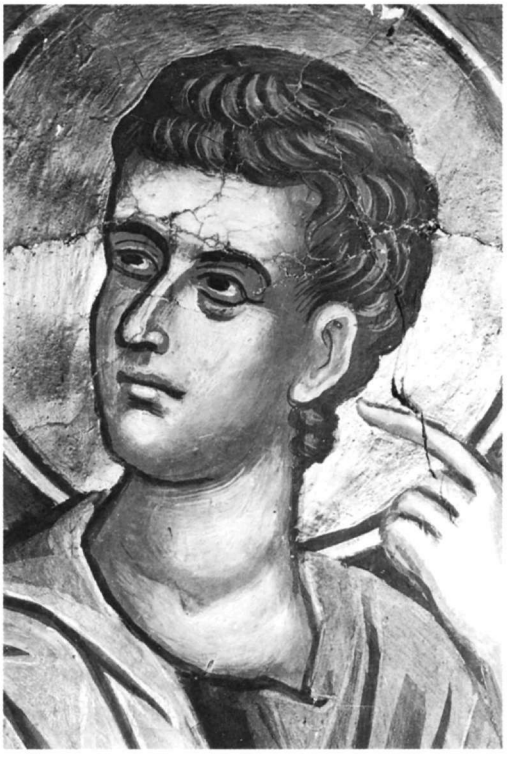

287.

288.

285. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Προφήτης Σολομών, τοιχ. ἀρ. 5. 286. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Προφήτης Ἀββακούμ, τοιχ. ἀρ. 5. 287. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Ἅγιος Εὐτύχιος, τοιχ. ἀρ. 5. 288. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Προφήτης Ἠλισαῖος, τοιχ. ἀρ. 5.

289.

290.

291.

292.

289. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Προφήτης Ἠσαΐας, τοιχ. ἀρ. 5. 290. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Ἰακώβ, τοιχ. ἀρ. 5. 291. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Προφήτης Ἰεζεκιήλ, τοιχ. ἀρ. 5. 292. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Τωβίτ(;), τοιχ. ἀρ. 5.

293.

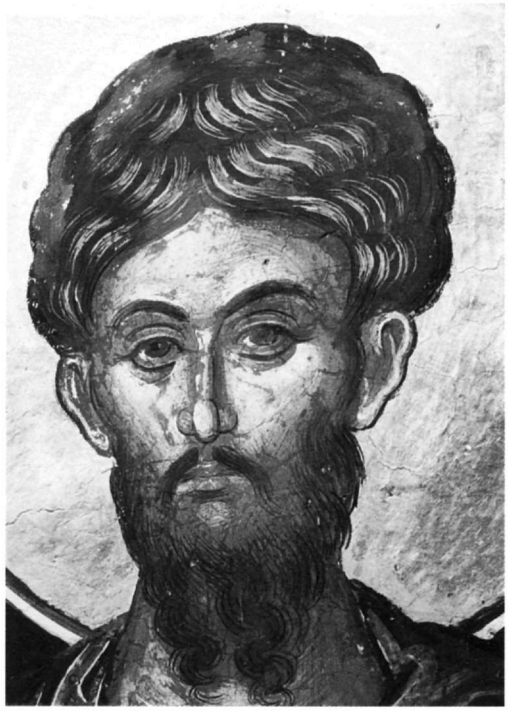

294.

295.

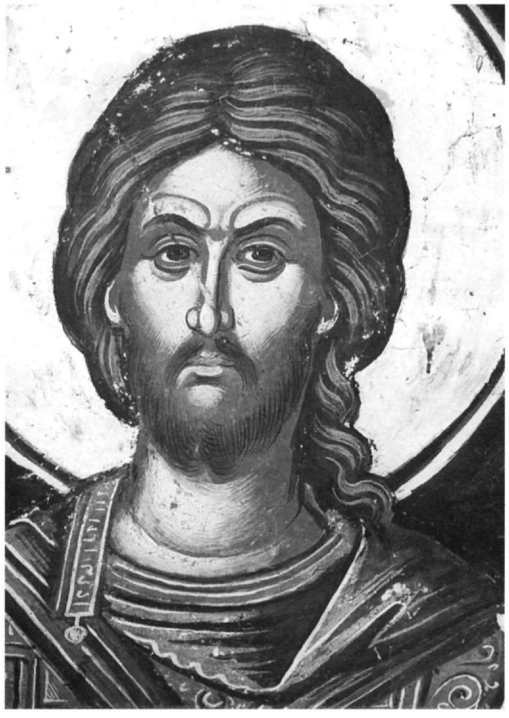

296.

293. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Ἅγιος Ἐλπιδοφόρος, τοιχ. ἀρ. 5. 294. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Ἅγιος Θεόδωρος ὁ Τήρων, τοιχ. ἀρ. 5. 295. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Ἅγιος Ἀρτέμιος, τοιχ. ἀρ. 5. 296. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Ἅγιος Νικόλαος, τοιχ. ἀρ. 5.

297. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Ἐμπαιγμός, τοιχ. ἀρ. 5.

298. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, ΘΚ Πλατυτέρα καί Μυστικός Δεῖπνος, τοιχ. ἀρ. 6.

1992, 185-196, εἰκ. 1, 2, 3, 5, 7, 8, 10, 11, 13-15 **20.** Τσιγαρίδας 1992, 206, 207, εἰκ. 29 **21.** Τσιγαρίδας 1992β, 513-514, εἰκ. 1 **22.** Βέης 1909, 236, λστ΄· Χατζηδάκης 1950, πίν. ΙΗ΄· Ξυγγόπουλος 1957, 96-100, πίν. 20-24· Καλοκύρης 1963, 65-72, πίν. 9Α΄, 10-16, 18Α΄, 19, 20Α΄, 21Α΄, 26Α΄· Χατζηδάκης 1963α, 11· Chatzidakis 1969-70, 315, 344, εἰκ. 1-16, 99, 109, 110, 113, 114· Χατζηδάκης 1974α, 122· Παναγιωτίδου 1977-79, 248-258, πίν. 102· Chatzidakis 1981, εἰκ. σελ. 334· Νικονάνος 1987, 64-65, εἰκ. 46-56· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1994β, ἀρ. 163-170 **23.** Millet 1904, ἀρ. 339 καί 1927, πίν. 115-139· Ξυγγόπουλος 1957, 100-103, πίν. 25.1· Καλοκύρης 1963, 72-77, πίν. 1Α΄, 8Α΄, 20Β΄, 21Β΄, 22, 23Α΄, 24, 25· Χατζηδάκης 1963α, 11-13, πίν. 9-11· Chatzidakis 1969-1970, 317-318, 344, εἰκ. 17-24, 105, 115, 116· Χατζηδάκης 1974α, 422-433· Stuart 1975, 110, 112, πίν. 56 **24.** Millet 1927, πίν. 140-151· Χατζηδάκης 1947, 33, πίν. Δ΄.2· Ξυγγόπουλος 1957, 103-109, πίν. 26-27· Καλοκύρης 1963, 77-90, πίν. 26Β΄, 27, 28Α΄, 29, 30Α΄, 31, ΙΙΙ· Χατζηδάκης 1963α, 12-13· Chatzidakis 1969-70, 319-320, εἰκ. 26-33· Stichel 1971, 296-317 **25.** Mylonas 1980-81, 177. Τό «Ἐλαιοδοχεῖον» ἀποτελεῖ ὀργανικό μέρος τοῦ ἀρχικοῦ κτιρίου τῆς Τράπεζας – μέ ἀντίστοιχο τό «Μαγειρεῖο». Ἡ ἐπιγραφή πού ἔχει δημοσιεύσει ὁ Π. Μυλωνᾶς (ὅ.π.) πρέπει νά διαβασθεῖ ὡς ἑξῆς: ΕΓΕΝΕΤΟ ΤΟΥΤΟ ΤΟ ΘΕΑΡΕΣΤΟΝ ΕΡΓΟΝ ΔΙΑ ΠΡΟΜΗΘΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΚΥΡΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΤΟΥ ΟΙΚΟΔΟΜΟΥ (διάβ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ) ΚΑΙ ΑΠΟΘΗΚΑΡΙΟΥ ΕΤΟΣ ΖΜΔ΄ ΜΗΝΙ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ ΚΒ΄ **26.** Σμυρνάκης 1903, 613· Millet 1907, ἀρ. 203 (μνεία) καί 1927, πίν. 166-168.3· Ξυγγόπουλος 1957, 103, πίν. 25.2· Χατζηδάκης 1963α, 14-15, πίν. 12, 15· Chatzidakis 1969-70, 318, 346 (καί σποραδικά), εἰκ. 49-53, 56, 58, 60, 62, 104· *Σταυρονικήτα Μονή 1974*, πίν. 8-10· Χατζηδάκης 1974α, 423 καί 1986, 43-59, πίν. 1-200· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1994β, 176-179 **27.** Millet 1927, πίν. 166-168· Χατζηδάκης 1963α, 14-15, πίν. 13, 14· Chatzidakis 1969-70, 318-319, εἰκ. 54, 55, 57, 59, 61, 94, 96Α, 96C· Χατζηδάκης 1974α, 423 καί 1986, 59-61, πίν. 201-210 **28.** Χατζη-

δάκης 1963α, 15· Chatzidakis 1969-70, 318-319· Χατζηδάκης 1986, 61-62, πίν. 211-223.

Στρε(ι)λίτζας-Μπαθᾶς Ἰωάννης 1486-1516
(Striliza Giovanni di Batha Streliza de Morea· Striliza Joannes)

ΚΑΤΑΓ. Πελοπόννησος.
ΠΑΤΡ. Βερνάρδος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, pinctor, magister.
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τοῦ Γεωργίου Στρελίτζα* καί πιθανόν συγγενής τοῦ Θεοφάνη Στρελίτζα-Μπαθᾶ*[1]. Κάτοικος Βούργου Χάνδακα, καταγόταν ἀπό τήν Πελοπόννησο, ὅπως προκύπτει ἀπό ἔγγραφες μαρτυρίες στίς ὁποῖες ἀναφέρεται: *Striliza Giovanni di Batha Streliza de Morea, B(orgo) Candia*[2]. Σύμφωνα πάντα μέ τά Ἀρχεῖα Βενετίας, ἀναφέρεται ὡς μάρτυρας ἀπό τό 1486 ἕως τό 1509[3]. Σέ ἔγγραφο τῆς 4ης Σεπτεμβρίου 1516 ἀναφέρεται ὅτι ὁ ἱερέας καί ζωγράφος Ἰωάννης Στρελίτσας ἐξετέλεσε παραγγελία εἰκόνας τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, γιά τήν ὁποία ἡ συμφωνημένη ἀμοιβή ἦταν 5 χρυσά βενετικά δουκάτα[4]. Στίς 12 Ἰανουαρίου 1516 ὁ Ἰωάννης Τριλίτσας (= Στρελίτσας) ἔδωσε στόν ἀρωματάριο (= φαρμακοποιό) Νικόλαο Ἀνδρίτση 7 ὑπέρπυρα γιά ἐνοίκιο ἕξι μηνῶν τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ ἀποθανόντος Μιχαήλ Σγουροῦ[5].

1. Chatzidakis 1969-70, 312, ἀρ. 7 **2.** Cattapan 1972, 208, ἀρ. 211 **3.** Cattapan, *ὅ.π.* καί 1968, 39, ἀρ. 105· Κωνσταντουδάκη 1973, 299-300, ἀρ. 3 **4.** Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.* **5.** Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.*

Στριλίτσας-Μπαθᾶς (Βαθᾶς) (Βαθέος) Μάρκος 1498 †1578
(Batha, Batta, Patha, Triliza, Striliza Marco)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο (;) Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος.
ΙΔΙΟΤ. Depentor, pictor, maestro.
ΥΠΟΓΡ. *Μᾶρκος Βαθᾶς ἔγραψεν* (εἰκ. 1), *Μᾶρκος Βαθᾶς ἔγραφεν* (εἰκ. 2, 3), *χείρ Μάρκου Βαθᾶ* (χαλκογραφία), *Μάρκος ὁ Βαθέος* (χειρόγραφα 1, 2).
ΒΙΟΓΡ. Ὑπῆρξε πιθανῶς πατέρας τοῦ Γεωργίου Μπαθᾶ* καί συγγενής τοῦ Θωμᾶ Μπαθᾶ* καί τοῦ Θεοφάνη Στρελίτζα-Μπαθᾶ*[1]. Ἐπίσης ὑπῆρξε θεῖος τῶν Μανέα καί Μάρκου Χαλκιόπουλων*. Σύμφωνα μέ ἔγγραφες μαρτυρίες, στίς 16 Ἰουνίου 1538 ἔγινε μέλος τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητας Βενετίας, στήν ὁποία συνέχισε νά πληρώνει συνδρομές ἕως τό 1561[2]. Ἀπό τά τα-

299. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Θεοφάνης, Διακοσμητικό, τοιχ. ἀρ. 5.

μειακά βιβλία φαίνεται ὅτι εἶχε μισθώσει ἀπό τήν Ἀδελφότητα κατοικία, ὅπου διέμενε ἀπό τό 1546 ἕως τό 1552, καί ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς συναλλαγῆς ἦλθε σέ δικαστική διαμάχη μέ τήν Ἀδελφότητα[3]. Ἡ Ἀδελφότητα, ἐξάλλου, τό 1550 κατέβαλε στόν Μπαθᾶ διάφορα ποσά γιά ἐργασίες πού ἔκανε στό ναό τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων[4]. Σύμφωνα μέ ἀνέκδοτο ἔγγραφο, στίς 7 Φεβρουαρίου 1560 ὁ *Marcus Strilizza dictus Batta quondam domini Georgii* νοίκιασε τό σπίτι του στό Ἡράκλειο στόν Μανέα Χαλκιόπουλο*[5]. Τόν ἴδιο χρόνο, σύμφωνα μέ ἄλλο ἔγγραφο, ὁ ζωγράφος Μανέας Χαλκιόπουλος* διόρισε στό Ἡράκλειο πληρεξούσιο τήν ἀδελφή του, στήν ὁποία συνέστησε νά φροντίζει καί γιά τά συμφέροντα τοῦ θείου τους Μάρκου Μπαθᾶ, πού ζοῦσε στή Βενετία[6]. Τό 1563 φέρεται ἐγγεγραμμένος στό Γ΄ Μητρῶο τῶν μελῶν τῆς Ἀδελφότητας[7] ἐνῶ στίς 27 Ἰουνίου τοῦ ἴδιου χρόνου ἀπέτυχε νά ἐκλεγεῖ μέλος τοῦ σώματος τῆς Προσθήκης (Gionta)[8]. Τό 1570 πέθανε ἕνας γιός του στή Βενετία[9]. Τόν ἴδιο χρόνο μνημονεύεται σέ ἱσπανικό ἔγγραφο ὁ *Marco greco, pintor, frontero de la capilla de S. Jorge de los Griegos, gordo i gotoso*[10]. Ἡ περιγραφή ἀναφέρεται ἀσφαλῶς στόν Μάρκο Μπαθᾶ πού πέθανε ἀπό ποδάγρα (goto), ὅπως φαίνεται ἀπό τό νεκρολόγιο τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητας Βενετίας: *28 ditto* (Ἰουνίου 1578) *e morto miser Marco Batta, greco, amallato in anni doi da gotte de anni 80. Licenciato*[11].

300. Στρελίτσας-Μπαθᾶς Μάρκος, Ἰω Πρόδρομος μέ σκηνές βίου, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 1.

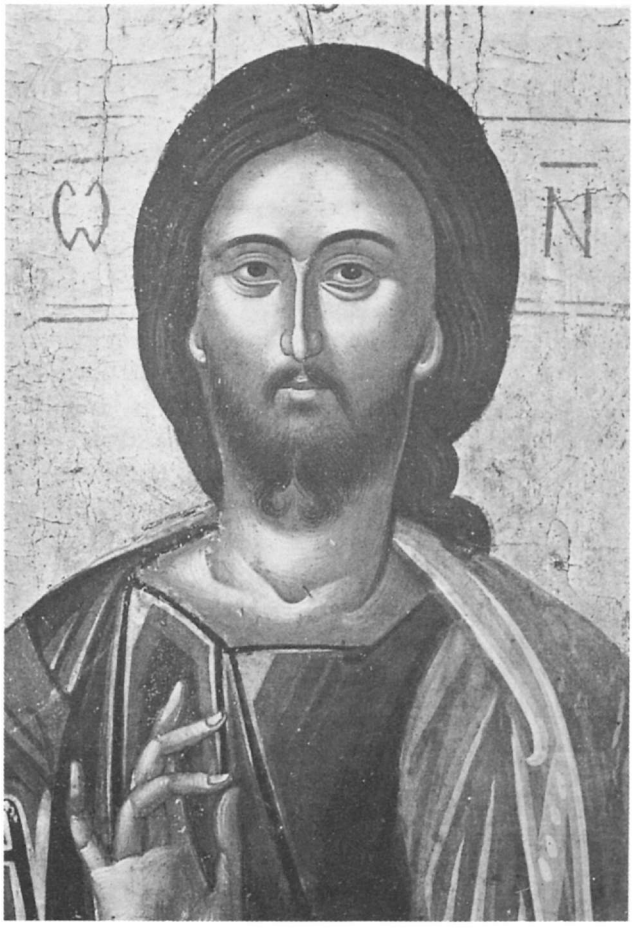

301. Στρελίτσας-Μπαθᾶς Μάρκος, ΧC ἔνθρονος, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 2.

Ξεχωρίζει ὡς μικρογράφος σέ φιλολογικούς κώδικες, ὅπου φαίνεται ἱκανός νά εἰκονογραφήσει μέ χαριέστατα σκίτσα ἰταλικῆς τεχνοτροπίας κείμενα τοῦ Πλωτίνου μέ συμβολικά θέματα ἤ ἄλλα κείμενα μέ μυθολογικά θέματα.

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἰω Πρόδρομος μέ σκηνές βίου, συλλογή μητροπόλεως Ἰωαννίνων (ἀπό τή μονή Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, Νησί Ἰωαννίνων)[12] 2) ΧC ἔνθρονος καί 3) ΘΚ ἔνθρονη, μονή Ἰωάννου Προδρόμου, λόφος Καστρίτσας, Ἰωάννινα[13].

ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΑ Προσωπογραφία τοῦ κρητικοῦ ἱερέα Ζαχαρία Μαραφαρᾶ Σκορδίλη (ἐκτυπώθηκε τό 1563 καί ἀνατυπώθηκε ἀπό τόν E. Legrand). Βρίσκεται στήν πίσω σελίδα τίτλου τοῦ χειρογράφου 3805.α τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου[14].

ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ Κώδικες: 1) Vind. Phil. Gr. 182 ὅπου εἰκονογραφεῖ κείμενα τοῦ Πλωτίνου ἀπό τά ὁποῖα καί ἐμπνέεται. Σ' αὐτά προσθέτει ἑπτά αὐτοπροσωπογραφίες του 2) Vind. Theol. Gr. 7 (εἰκονογραφεῖ σκηνές ἀπό τή Γένεση) καί 3) Vind. Hist. Gr. 117, μέ σκηνές μυθολογικές, Ἐθνική Βιβλιοθήκη, Βιέννη 4) Monac. Gr. 163, 1569 (γράφτηκε στή Βενετία), Μόναχο[15]. Ἀποδίδεται στόν Μάρκο Μπαθᾶ ἡ εἰκονογράφηση τῶν Bodl. Laud. Gr. 27 καί Marc. Gr. VII (Κυριακοῦ 1995, 53-54, εἰκ. 47 καί 62-63).

ΒΙΒΛ. Ξυγγόπουλος 1957, 268· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1975-1976· Χατζηδάκης 1974α, 422 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 82.

---

1. Hunger 1972, 132· Μανούσακας 1974, 218 **2.** Μανούσακας 1974, 217-218, ἀρ. 20· Μαυροειδῆ 1976, 253, ἀρ. 448 καί 274, ἀρ. 624 **3.** Hunger 1972, 133· Μανούσακας, *ὅ.π.* **4.** Μανούσακας, *ὅ.π.* **5.** Archivio di Stato di Venezia, Notarile, b. 8124 (Vettore Maffei), φ. 210^{v}-211^{r} (κατά παραχώρηση Ν. Παναγιωτάκη)· βλ. καί Παναγιωτάκης 1992, 44 **6.** Μέρτζιος 1961-62, 278-279 **7.** Μανούσακας, *ὅ.π.* **8.** Μανούσακας, *ὅ.π.*· Μαυροειδῆ 1976, 81 **9.** Λιάτα 1974, 219 **10.** Χασιώτης 1970, 119 **11.** Χασιώτης 1970, 119, σημ. 1 **12.** Μέρτζιος 1939, 234, σημ. 1· Ξυγγόπουλος 1957, 268, σημ. 2· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1975-76, 109, 113-133, πίν. 56-65· Κωνσταντίνου 1988· *Μοναστήρια Νήσου Ἰωαννίνων*, εἰκ. 568 (Ἀθ. Παλιούρας) **13.** Ἀχειμάστου - Ποταμιάνου 1975-76, 133-139, πίν. 66, 67, 68 **14.** Legrand 1885, 315, ἀρ. 140· Λάμπρος 1909, 109-110 **15.** Hunger 1972, 134-137, πίν. 1-25. Γιά τήν εἰκονογράφηση τοῦ κώδικα Vind. Phil. Gr. 182, βλ. Μ. Καζανάκη, *Οἱ ζωγράφοι καί ἡ ζωγραφική στό Χάνδακα τήν ἐποχή τῆς βενετοκρατίας*, Ἀνακοίνωση (23.4.94) στό Ἵδρυμα Γουλανδρῆ-Χόρν (ὑπό ἐκτύπωση).

Στρε(ι)λίτσας-Μπαθᾶς Νεόφυτος (Νήφων-Νίφος) 1536-1573

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.

ΠΑΤΡ. Θεοφάνης-Στρε(ι)λίτζας Μπαθᾶς.

ΙΔΙΟΤ. Μοναχός, ζωγράφος.

ΥΠΟΓΡ. *ἱστορήθη δέ διά χειρός κἀμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ Νεοφύτου μοναχοῦ τού Κριτός υπάρχων υός κυρού Θεοφάνους μοναχού τού αρίστου αγιωγράφου όστις τήν επίκλησιν Μπαθάς ήχεν ομού δέ μετά τού Κυριαζή τώ ιερί τό όντι εκ τής αυτής χώρας* (τοιχ.).

ΣΥΝΕΡΓ. Κυριαζής (1).

ΒΙΟΓΡ. Ὁ δευτερότοκος γιός τοῦ Θεοφάνη ἀναφέρεται τό 1536 στό σημείωμα τοῦ κώδικα 18, τῆς πρώτης ἐγκατάστασης στή μονή Μ. Λαύρας[1] καί τό 1540 –ὡς Νίφος– πάλι στόν ἴδιο κώδικα σέ σημείωμα σχετικό

302. Στρελίτσας-Μπαθᾶς Νεόφυτος, Ἀφιερωτής, τοιχ.

303. Στρελίτσας-Μπαθᾶς Νεόφυτος, Ἁγία Ξένη, τοιχ.

304. Στρελίτσας-Μπαθᾶς Νεόφυτος, Ἅγιος Εὔγραφος, τοιχ.

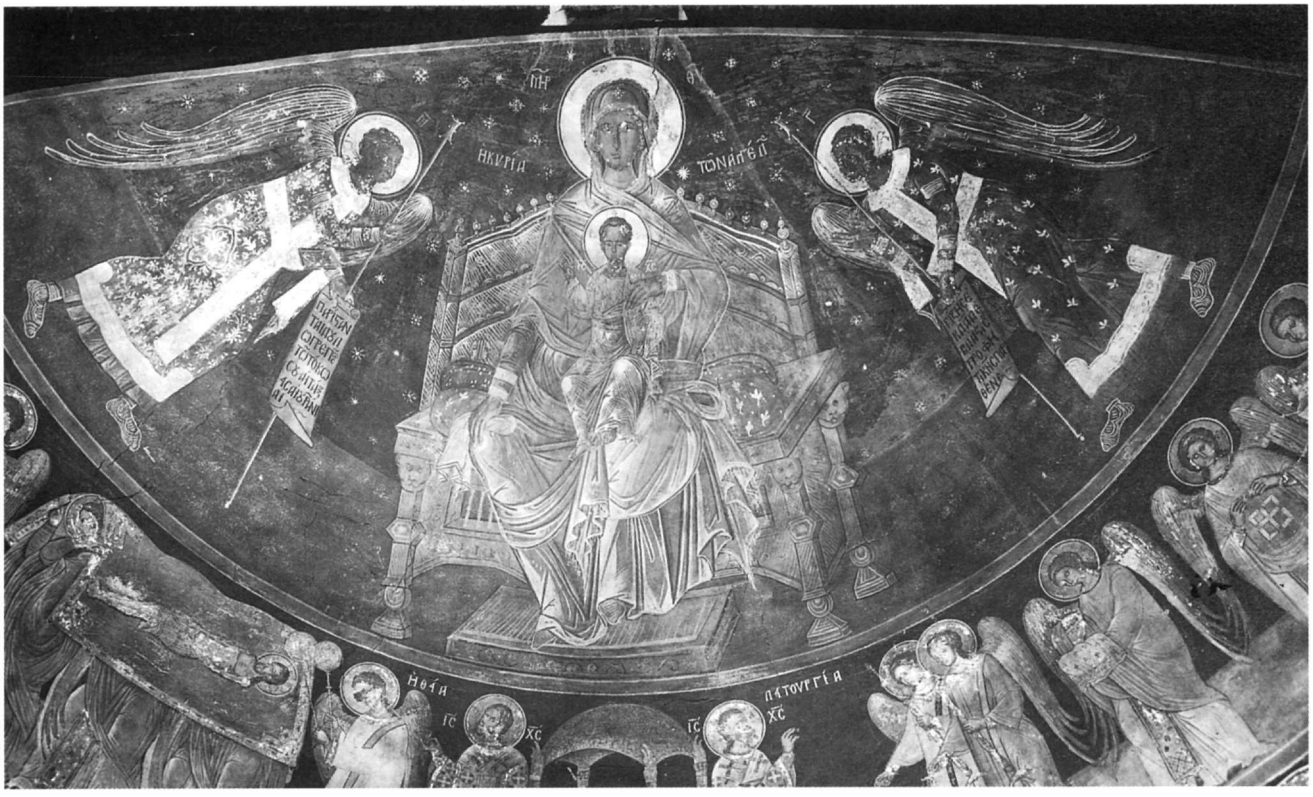

305. Στρελίτσας-Μπαθᾶς Νεόφυτος, ΘΚ ἡ Κυρία τῶν Ἀγγέλων, τοιχ.

μέ τήν περιουσία τῆς οἰκογένειας[2]. Τό 1552 εἶχε ἤδη χωρίσει ἀπό τήν οἰκογένειά του, γιατί τότε ξαναμπῆκε στό μοναστήρι τῆς Λαύρας ὡς ζωγράφος φορητῶν εἰκόνων: *ὁ κυρ Νεόφυτος τοῦ κυρ Θεοφάνη τοῦ ζωγράφου ἔγινεν διακονητής εἰς τό μοναστήριον ἤγουν ἤτοι δουλίαν ἔχει τό μοναστήρι μέσα καί ἔξω νά στορίζει, ὅ,τι δουλίαν κάμνει χρείαν ἐκεῖνον ὅπου δαίεται τό μοναστήριον εἰς ὅ,τι τόν εἰπει ἀγογκίστος μέ τά χρώματά του, τά δέ σανίδια καί τό πανύον καί χρυσάφην νά τά δίδει τό μοναστήριν. καί διά τοῦτο συντασσόμεθα καί ἡμεῖς νά ἔχει ἕνα ἀδελφάτον νά πέρνει τό σιτάρην κατά τήν τάξιν ὡς ἀδελφός τοῦ μοναστηρίου, ἐγράφη μαρτήω ιστ΄*[3]. Τό 1560, ἕνα χρόνο μετά τό θάνατο τοῦ πατέρα του, εἶναι ἐγκατεστημένος στό Ἡράκλειο καί ὑπογράφει ὅτι ἔλαβε τό μερίδιό του ἀπό τήν πατρική περιουσία: *Σιγουριτάν κάμνω ἐγώ Νεόφυτος μοναχός τουπίκλην Μπαθάς, σγουράφος τήν τέχνην, του ποτέ κύρ Θεοφάνου μοναχοῦ, οἰκών εἰς τήν ἐξώπορταν τοῦ Χανδάκου τῆς Κρήτης*[4]. Σέ ἔγγραφο τοῦ 1591 (ἀρ. 10) τῆς μονῆς Σταυρονικήτα, μέ ὑπόθεσιν *ἀσαφή* κατά τόν ἐκδότη, ἀναφέρεται: *Τιμόθεος ὑποτακτικός τοῦ παπᾶ Μάρκου μονάζοντος μετά τοῦ ἁγιογράφου Νεοφύτου*, ὁ ὁποῖος κατόπιν μόνασε στή μονή Ἰβήρων[5]. Τελευταία μνεία του ἔχομε τό 1573, ὅταν τοιχογράφησε τή μητρόπολη τῆς Καλαμπάκας (βλ. τοιχ.).

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου Μητροπόλεως, 1573, Καλαμπάκα[6].

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1963α, 8-9· 1986, 40 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 84.

---

1. Chatzidakis 1969-70, 345, ἀρ. 4 **2.** Chatzidakis 1969-70, 345-346, ἀρ. 5, 6 **3.** Χατζηδάκης 1963α, 10-11 **4.** Chatzidakis 1969-70, 350-351, ἀρ. 15· Παλιούρας 1973, 22, ἀρ. 54 **5.** Ἔκδοση στό περιοδικό Γρηγόριος Παλαμᾶς Ζ΄, 1923, 269-271. Μνεία: Ν. Οἰκονομίδης, Ἱερά Μονή Σταυρονικήτα, *Σύμμεικτα* ΙΙ, 1970, 448 **6.** Σωτηρίου 1929, 306· Ξυγγόπουλος 1957, 125· Χατζηδάκης 1963α, 11· Chatzidakis 1969-70, 323, 352· Μαραβᾶ-Χατζηνικολάου 1969, 11· Νικονάνος 1987, 16.

Στρε(ι)λίτζας-Μπαθᾶς Συμεών (Σιμωνῆς)
(Simeon Bata) 1536-1563

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Θεοφάνης Στρε(ι)λίτζας-Μπαθᾶς*.
ΙΔΙΟΤ. Μοναχός, ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *ἐζωγραφίσθη καί η εκκλησία παρά Θεοφάνους μοναχού καί Συμεών τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ* (τοιχ. 1).
ΣΥΝΕΡΓ. Θεοφάνης Στρελίτζας-Μπαθᾶς, πατέρας του.
ΒΙΟΓΡ. Τό 1536 μνημονεύεται στόν κώδικα 18 τῆς Λαύρας μέ τόν πατέρα καί τόν ἀδελφό του Νεόφυτο, ὡς οἰκογένεια ἐγκαταστημένη σέ *κάθισμα* τῆς μονῆς[1]. Τό 1540 ἀναφέρεται πάλι μέ τήν οἰκογένειά του σέ ἔγγραφο σχετικό μέ τήν περιουσία τους στή Λαύρα, αὐτή τή φορά ὡς *κυρ Συμεών*[2]. Τό 1545/6 συνεργάσθηκε μέ τόν πατέρα του στήν τοιχογράφηση τῆς μονῆς Σταυρονικήτα (βλ. τοιχ.). Τό 1553, σύμφωνα μέ ἀνέκδοτο ἔγγραφο, βρίσκεται στό Ἡράκλειο καί ἐπιστρέφει τίς συναλλαγματικές γιά χρηματικό ποσό 400 δουκάτων, πού εἶχε δανείσει ὁ πατέρας του στόν Ἀντώνιο Βασμοῦλο[3]. Τό 1559 τόν ξαναβρίσκομε στό Ἡράκλειο, σύμφωνα μέ ἔγγραφα σχετικά μέ τήν ἐκτέλεση τῆς διαθήκης τοῦ πατέρα του, τοῦ ὁποίου εἶναι ὁ κύριος κληρονόμος, ὡς πρωτότοκος. Σ' αὐτά ὀνομάζεται *Σιμωνῆς* καί *Συμεός*[4]. Πάλι ὅμως φαίνεται ὅτι φεύγει γιά ταξίδι κατά τό 1560, ὅπου τόν καλοῦσαν ἐπαγγελματικές ἀνάγκες, ὅπως μποροῦμε νά συμπεράνομε ἀπό δύο ἀκόμα νοταριακά ἔγγραφα. Τό πρῶτο μᾶς πληροφορεῖ ὅτι στίς 31 Ἰουλίου 1560, ὁ *Συμεών Στρελήτζας λεγόμενος Μπαθᾶς σγουράφος τήν τέχνην τοῦ ποτέ κύρ Θεοφάνου* δίνει *δύναμιν καί ἐξουσίαν γενεραλμέντε* στό ζωγράφο Ἰωάννη Καραβέλα* νά διαχειρίζεται τά περιουσιακά του ζητήματα· *ἀκόμη νά ἐνοικιάζεις καί νά ξενοικιάζεις τά σπίτια μου*[5]. Τό δεύτερο, μέ χρονολογία 8 Αὐγούστου 1560, εἶναι συμφωνητικό ἀνάμεσα στόν Συμεών καί στό ζωγράφο Μάρκο Ἀστρᾶ*. Ὁ τελευταῖος θά πάει νά δουλέψει μαζί του παντοῦ, *εἰς ὅποιαν χώραν* πάει ὁ Συμεών, ὡς ὑποτακτικός του, χωρίς καμιά ἀπαίτηση ἀμοιβῆς: ἔχει ποινή 50 δουκάτων ἄν ζητήσει *μισθόν ἤ κόπον* του[6]. Τήν ἴδια ἐποχή ὁ Συμεών ἀγοράζει τριάντα *βουτσά* (βαρέλια) οἴνου μοσχάτου πρός 14 καί ἥμισυ δουκάτα γιά νά τά ἐμπορευθεῖ[7]. Ἡ τελευταία μνεία τοῦ ζωγράφου ὑπάρχει σέ ἔγγραφο τοῦ 1563, στό ὁποῖο ὁ Ἰωάννης Καραβέλας* ἀναφέρεται ὡς *κομέσος τοῦ ρηθέντος κύρ Συμεών Στριλήτζα*[8].

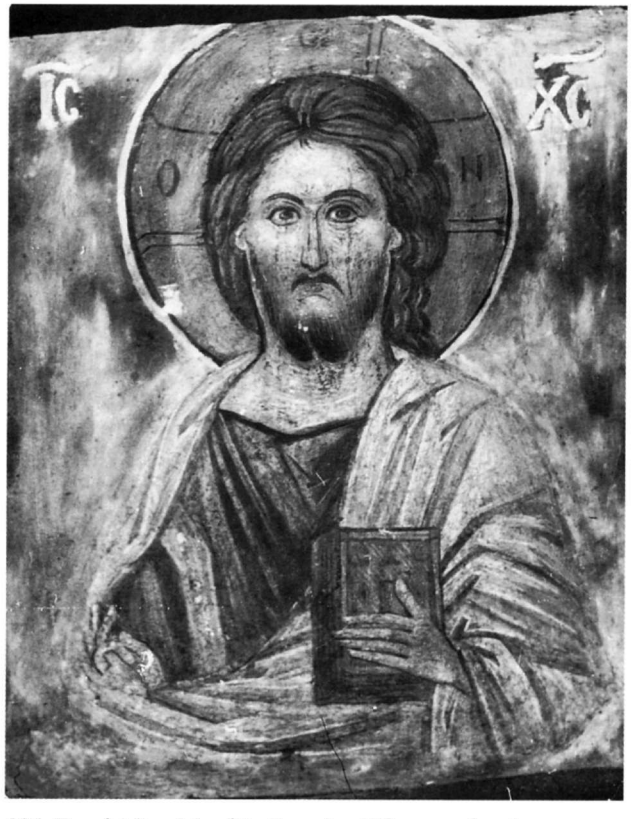

306. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Συμεών, ΧC, τοιχ. ἀρ. 4.

ΕΙΚΟΝΑ Πεντηκοστή (ἀποδ.), Temple Gallery, Λονδίνο[9].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Ἄθως: 1) Καθολικό μονῆς Σταυρονικήτα, 1545/6[10] 2) Τράπεζα μονῆς Σταυρονικήτα (ἀποδ.), 1545/6[11] 3) Παρεκκλήσιο Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου (ἀποδ.), Τράπεζα μονῆς Σταυρονικήτα, 1545/6[12] 4) ΧC (ἀποδ.), ἀπόσπασμα τοιχογραφίας μέ ἄγνωστη προέλευση, Μολυβοκκλησιά[13].
ΒΙΒΛ. Millet-Pargoire-Petit 1904, ἀρ. 203 καί Millet 1927, πίν. 166-168· Ξυγγόπουλος 1957, 95, 103· Χατζηδάκης 1963α, 9-10 καί 1986, 40, 110-114.

---

1. Chatzidakis 1969-70, 345, ἀρ. 4 **2.** Chatzidakis 1969-70, 345-346, ἀρ. 5, 6 **3.** Archivio di Stato di Venezia, b. 8103, φ. 292ᵛ-293ᵛ (κατά παραχώρηση Ν. Παναγιωτάκη)· βλ. καί Παναγιωτάκης 1992, 44 **4.** Μέρτζιος 1961-62, 258-260, 262 **5.** Μέρτζιος 1961-62, 261· Chatzidakis 1969-70, 350-351, ἀρ. 15 **6.** Μέρτζιος 1961-62, 278· Chatzidakis 1969- 70, 351, ἀρ. 16 **7.** Παλιούρας 1973, 112 καί 122, ἀρ. 55 **8.** Chatzidakis 1969-70, 351-352, ἀρ. 17 **9.** *East Christian Art 1987*, ἀρ. 59 **10.** Χατζηδάκης 1986, 43-59, εἰκ. 1-200, ὅπου καί ἡ παλαιότερη βιβλιογραφία **11.** Χατζηδάκης 1986, 59-61, εἰκ. 201-210 **12.** Χατζηδάκης 1986, 61-62, 110-114, εἰκ. 211-223 **13.** Chatzidakis 1969-70, 332, εἰκ. 108.

307. Στρελίτζας-Μπαθᾶς Συμεών, Δεῖπνο εἰς Ἐμμαούς, τοιχ. ἀρ. 1.

Στριλίτζας Πέρος (Πέτρος) 1560

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά βενετικά ἀρχεῖα, ἀναφέρεται ὡς ζωγράφος στό Χάνδακα τό 1560[1].

1. Μέρτζιος 1961-62, 257, ἀρ. 36· Παλιούρας 1973, 122, ἀρ. 56.

Στρουμπουλός βλ. *Κόκκινος*

Στυλιανός βλ. *Καιροφυλ(λ)ᾶς Πέτρος**

Στυλιανός (1) 15ος-16ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Στυλιανοῦ ἱερέως τοῦ Κρητός.*
ΕΙΚΟΝΑ Τρίπτυχο, 15ος-16ος αἰ., ἰδιωτική συλλογή Fr. Abou-Adal, Βηρυττός (ἀγορά ἀπό τόν οἶκο Sotheby's, Λονδίνο)[1].

1. Th. Chatzidakis, Triptyque du peintre Stylianos le Crétois, de la Collection Abou Adal, *L'œil, magazine international d'art*, ἀρ. 483, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1996, 42-47.

Στυλιανός (2) 16ος αἰ.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Στυλιανοῦ ἱερέως.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἀποτομή κεφαλῆς Ἰω Προδρόμου, 16ος αἰ., Βυζαντινό μουσεῖο μητροπόλεως Πάφου, Κύπρος (ἀπό ν. Τιμίου Προδρόμου, Κεδάρες)[1].

1. Παπαγεωργίου 1987, χ. σελ., ἔγχρ. φωτ. καί 1991, 143, εἰκ. 99.

Στυ(ε)λιανός (3) 17ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Στελιανοῦ γεννηθέντος ἐν Κρήτη.*
ΕΙΚΟΝΑ ΧC, 17ος αἰ., ν. Ὑπακοῆς, Πάτμος[1].

1. Κρητικός 1956-57, 1934.

Στυλιανός (4) 1711 (;)

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Στυλιανοῦ.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑ 1) Στυλιανός, 1711 ἤ 1715, ν. Ἁγίου Κωνσταντίνου, χ. Χώρα (Λιγούδιστα), Τριφυλλία, Μεσσηνία[1].

1. *ΕΕΒΣ Β΄*, 1925, 324 (χρονολογία: 1711)· Γιαννακόπουλος- Παρασκευόπουλος 1959, 57 (χρονολογία: 1715).

Στυλιανός (5) 1809

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Στηλιανοῦ* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἰω Θεολόγος, 1802 (;), Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[1] 2) ΘΚ Ρόδον τό Ἀμάραντον, 1809, μονή Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου στά Κηπούρια, Κεφαλονιά[2].

1. Σημ. Μ.Χ. 1960 **2.** Κονόμος 1966β, 26· *Κεφαλονιά 1994*, ἀρ. 265.

Στυλιανός (6)

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *Χείρ Στυλιανοῦ ἱερέως.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἅγιος Ἐλευθέριος, Ἰωάννης καί Παντελεήμων, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

308. Στυλιανός (5), Ἰωάννης Θεολόγος, εἰκ. ἀρ. 1.

Στυλιανός (Στέλιος) Δημητράκης 1763-1789

ΕΙΚΟΝΕΣ Ζ ά κ υ ν θ ο ς: 1) Βημόθυρο, 1763 καί 2) Σταυρός τέμπλου, 1789, ν. Ἁγίου Βασιλείου τοῦ Ἀπάνου (κάηκε τό 1953)[1] 3) Ἀναστάσιος, 1778 καί 4) Παρασκευή, ἄλλοτε στό ν. Ἁγίου Νικολάου Λαμπέτη[2].

1. Κονόμος 1988, 112 2. Κονόμος, *ὅ.π.*

Συθόρης Νικολός 1641
(Suithori Nicolo)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης (;).
ΠΑΤΡ. Μάρκος.
ΙΔΙΟΤ. Pintor.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *μισέρ Nicolo Suithori pintor quondam Marco* ἀναφέρεται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακό ἔγγραφο, πού συντάχθηκε στίς 22 Ἰουνίου 1641 στό Ἡράκλειο καί βρίσκεται στά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας[1].

1. Καζανάκη 1981, 251, ἀρ. 82.

Σύλβεστρος 1773

ΙΔΙΟΤ. Μοναχός.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Συλβέστρου μοναχοῦ.*
ΕΙΚΟΝΑ Νικόλαος, 1773, ν. Ἁγίου Νικολάου, χ. Καστανέα (Καστάνιανη) Κόνιτσας, Ἰωάννινα[1].

1. *ΕΕΒΣ Β΄*, 1925, 329.

Σύλβεστρος βλ. *Δέσος καί Θεοχάρης*

Συμαῖος Κυριακός 1787-1792

ΒΙΟΓΡ. Ἐργάσθηκε στούς ναούς τοῦ Ρουκουνιώτη καί τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονα Τήλου[1].

1. Κουτελάκης 1991, 122.

Συμαῖος Νικόλαος 17ος-18ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Σύμη Δωδεκανήσου.
ΥΠΟΓΡ. *χηρ Νικολάου Σημέου.*
ΕΙΚΟΝΑ ΧC Παντοκράτωρ ἔνθρονος, 17ος-18ος αἰ., Ρόδος (ἐργαστήρια συντήρησης Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας)[1].

1. Πληροφορία 4ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Συμενός 1708 †1749

ΚΑΤΑΓ. Ἀργυρούπολη (Γκιουμούσχανε), Πόντος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, οἰκονόμος Χαλδίας.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Γρηγορίου πρωτοθύτου Χαλδίας* (εἰκ.), *διά χειρός Γρηγορίου ἱερέως* (τοιχ. 3).
ΒΙΟΓΡ. Καταγόταν ἀπό τήν ἐνορία τῆς Παναγίας Ἀργυρουπόλεως Πόντου. Σπούδασε ζωγραφική στό Ἅγιον Ὄρος τό 1708. Ἐπανερχόμενος στήν πατρίδα του ζωγράφισε πολλούς ναούς, ὅπως τῆς μονῆς Ἁγίου Γεωργίου Χουτουρᾶ (1709), τό ναό τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου (1718), τῆς μονῆς Ἄτρας (1724), τοῦ Ἁγίου Παύλου τῆς Μάλαχας (1730)[1].
ΕΙΚΟΝΑ Ἔγερση Λαζάρου, 1721, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ. 1277, Ἀθήνα[2].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ[3] 1) Κεντρικό καί νότιο κλίτος, τοῖχος προαυλίου, ν. Ἁγίου Γεωργίου, 1730, Ἀργυρούπολη, Πόντος[4] 2) ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, Ἀργυρούπολη, Πόντος[5] 3) Προαύλιο ναοῦ, 1741, μονή Σουμελᾶ, Πόντος[6].

1. Κανδηλάπτης 1961, 134 2. Σημ. Μ.Χ. 1974 3. Βλ. καί ΒΙΟΓΡ.

4. Μπούρα 1983, 59 **5.** Κανδηλάπτης 1961, 136 **6.** Παπαμιχαλόπουλος 1903, 82.

Συμέος Γρηγόριος 1738
βλ. καί *Γρηγόριος* (6)

ΚΑΤΑΓ. Σύμη Δωδεκανήσου.
ΒΙΟΓΡ. Ταυτίζεται μέ τόν Γρηγόριο (6)*.
ΥΠΟΓΡ. *χήρ Γρηγορίου* (εἰκ.), *χήρ Γρηγορίου Συμεοῦ* (τοιχ.).
ΕΙΚΟΝΑ Ρίζα Ἰεσσαί, 1738, μονή Μιχαήλ Ρουκουνιώτη, Σύμη[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μονή Μιχαήλ Ρουκουνιώτη, 1738, Σύμη[2].

1. Βολανάκης 1978, 415 **2.** Βολανάκης, *ὅ.π.*

Συμεών (1) 1509

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Παναγίας τοῦ Κάμπου, 1509, χ. Χοιροκοιτιά, Κύπρος[1] 2) ν. Ἁγίας Μαρίνας, χ. Ψεματισμένος, Κύπρος[2].

1. Μενάρδος 1903, 121· Garidis 1989, 285, σημ. 1643 **2.** Σωτηρίου 1935, πίν. 110β· Garidis 1989, 285, σημ. 1641.

Συμεών (2) 1633

ΙΔΙΟΤ. Ἱεροδιάκονος.
ΥΠΟΓΡ. *(χείρ) ἱεροδιακόνου Συμεών.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Βρεφοκρατούσα, Εὐαγγελισμός καί Βάπτιση, 1633, ἰδιωτική συλλογή, Παρίσι[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

Συμεών (3) 1711-1712

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1711-1712, Polovraci, Βλαχία, Ρουμανία[1].

1. Δεληγιάννης 1994, 125 καί 1995, 171-172.

Συναδηνός Ἰωάννης 1503
(Sinadino)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας τῆς 13ης Νοεμβρίου 1503, ὁ πατέρας τοῦ ζωγράφου Γεώργιος, κάτοικος Βούργου Χάνδακα, ὑπέγραψε στό Ἡράκλειο τῆς Κρήτης συμφωνητικό μέ τό ζωγράφο Νικόλαο Γριπιώτη*. Ὁ τελευταῖος θά ἀναλάμβανε νά διδάξει στόν ἔφηβο (*adultus*) Ἰωάννη ζωγραφική γιά τέσσερα χρόνια, ὥστε νά γίνει μαΐστρος[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 311, ἀρ. 12 καί ἔγγρ. Β΄.

Συρίγος Ἰγνάτιος 1828-1841

ΚΑΤΑΓ. Θήρα.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος, ζωγράφος, χρυσωτής.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἰγνατίου ἱερομονάχου Συρίγου* (εἰκ. 1).
ΒΙΟΓΡ. Ξυλόγλυπτο ἀρτοφόριο, ἔργο τοῦ Ἰγνατίου Συρίγου, ἱερομονάχου, μέ χρονολογία 1838 ὑπάρχει στή μονή Προφήτη Ἠλία στή Θήρα[1]. Τό 1841 χρύσωσε τό τέμπλο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀβερκίου στόν Πύργο Θήρας[2].
ΕΙΚΟΝΕΣ Θήρα: 1) Ἀβέρκιος, 1828, ν. Ἁγίου Ἀβερκίου, Πύργος[3] 2) Ἰω Πρόδρομος, ν. Ἀναλήψεως, χ. Καρτεράδος 3) Σπυρίδων, μονή Προφήτη Ἠλία 4) ΧΣ Παντοκράτωρ, ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος, Πύργος[4].

1. Λαζαρίδης, *Σαντορίνη*, εἰκ. 41 **2.** Σημ. Μ.Χ. 1979 **3.** Σημ. Μ.Χ. 1979 **4.** Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Συρόπουλος Ἰωάννης βλ. *Σιρόπουλος*

Σφαέλ(λ)ος Θεοδόσιος 1747-1763

ΚΑΤΑΓ. Ληξούρι Κεφαλονιᾶς.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χειρί δε εμου Θεοδοσίου ιερέως του Σφαέλλου.*
ΒΙΟΓΡ. Ἔργο τοῦ ζωγράφου μέ χρονολογία 1747 ὑπῆρχε στήν Κεφαλονιά[1].
ΕΙΚΟΝΑ Κοίμηση ΘΚ, 1763, μονή Παναγίας Πορταΐτισσας, Χώρα, Ἀστυπάλαια[2].

1. Τσιτσέλης, 1904, 4· Μοσχόπουλος 1990, 232 **2.** *Ζωγραφική στή Ρόδο 1988* (χ. σελ.: μνεία τοῦ ζωγράφου)· ἡ πληροφορία γιά τήν εἰκόνα τῆς Ἀστυπάλαιας τῆς Ἰω. Μπίθα.

Σχοῦφος Δημήτριος βλ. *Δημήτριος (3)*

Σωλικός Ἰωάννης 1773

ΒΙΟΓΡ. Μνημονεύεται σέ συμβόλαιο πού ἔγινε στή Ζάκυνθο τό 1773[1].

1. Ζώης 1923, 229· Σισιλιᾶνος 1935, 203· Κονόμος 1988, 125.

Σωτήριος 1805-1828

ΚΑΤΑΓ. Αἰτωλικό Αἰτωλοακαρνανίας.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Σωτηρίου ἀπό Ἀνατολικον* (εἰκ. 1).
ΕΙΚΟΝΑ 1) ΘΚ Γλυκοφιλούσα, 1811, μονή Λεσινίου, Εὐρυτανία[1] 2) Ἁγία Τριάς, 1805 καί 3) Εἰκόνα δίζωνη, 1828, μονή Προυσοῦ, Εὐρυτανία[2].

1. Παπακυριακοῦ 1926, 574· Βοκοτόπουλος 1966α, 277 **2.** Σημ. Μ.Χ.

Σωτήριχος (Σωτῆρχος) Γεώργιος 1496-1522
(Sotrigo, Sotirio, Sotirgho)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Ἰωάννης.
ΙΔΙΟΤ. Pictor, magister.
ΥΠΟΓΡ. *Zorzi Sotirco.*
ΒΙΟΓΡ. Ὁ Giorgio Sotrigo (Sotirco) ἐμφανίζεται σέ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας γιά πρώτη φορά ὡς ζωγράφος τό 1496, στό Ἡράκλειο τῆς Κρήτης, μέ μαθητή τόν Ἀντώνιο Γρυπάρη[1]*. Τόν Σεπτέμβριο τοῦ 1507 στήν ἴδια πόλη ἐκμισθώνει γαῖες[2] καί σέ ἄλλο ἔγγραφο τῆς ἴδιας ἡμερομηνίας ὑπογράφει ὡς μάρτυρας: *magister Georgius Sotirgho, pictor*[3]. Τό 1508 ἀναφέρεται σέ ἔγγραφα γιά οἰκονομικές ὑποθέσεις[4]. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῆς 15ης Ἰανουαρίου 1513, ἔλαβε ἀπό τήν ἡγουμένη τῆς μονῆς Ἁγίου Γεωργίου Φαρδουλάρη στό Βοῦργο τοῦ Χάνδακα 12 δουκάτα, ὑπόλοιπο ἀμοιβῆς 20 δουκάτων, γιά ζωγραφική ἐργασία πού ἔκανε στό μοναστήρι αὐτό· ἔλαβε ἐπίσης δάνειο 18 δουκάτων[5]. Σύμφωνα μέ διαθήκη τῆς 23ης Ἰουλίου 1513, ἡ Isabetta, χήρα τοῦ εὐγενῆ Ἱερώνυμου Pasqualigo, ἄφηνε 350 ὑπέρπυρα στό μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Πέτρου στό Χάνδακα, μέ σκοπό νά ζωγραφιστεῖ μία *πάλα* μέ τήν εἰκόνα τῆς Παναγίας, *opera magistri Georgi Soterico, pictoris*[6]. Ὁ *ser Georgio Sotircho, pentor* ἀναφέρεται σέ χρηματική ὑπόθεση τό 1514 ἐνῶ τό 1522 ἀγόρασε μία μικρή οἰκία στό Χάνδακα[7].
ΕΙΚΟΝΑ Πορεία Τωβία μέ Ἀρχάγγελο Ραφαήλ πρός τούς Ράγους τῆς Μηδίας, χ. Pieve di Cadore, Belluno, Ἰταλία[8].

1. Cattapan 1972, 208, ἀρ. 126 καί 217, ἀρ. 27 **2.** Κωνσταντουδάκη 1973, 322-324, ἀρ. 25 **3.** Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.* **4.** Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.* **5.** Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.* **6.** Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.* **7.** Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.* **8.** Κωνσταντουδάκη 1974, 240-250, πίν. ΙΒ΄.

Σωφρόνιος 18ος αἰ.

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σέ κώδικα τοῦ 18ου αἰώνα (σελ. 423) στή μονή Σκαφιδιᾶς Ἠλείας σημειώνεται: *ὑπάρχη Σωφρονίου ζωγράφου*[1].

1. Φωτόπουλος 1973, 100, ἀρ. 10.

Ταβ(ου)λάρης Νικόλαος 1501-1518
(Tavlari, Tavulari Nicolo)

ΙΔΙΟΤ. Depentor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφες μαρτυρίες, κατά τό διάστημα 1501-1508 καί 1514-1518 κατέβαλε τήν εἰσφορά του ὡς μέλος τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητας Βενετίας[1].

1. Μανούσακας 1974, 214, ἀρ. 1· Πάρδος 1980, 375.

Ταβουλάρης Νικολέτος †1720

ΒΙΟΓΡ. Στά ληξιαρχικά βιβλία τοῦ ναοῦ τῆς Φανερωμένης στή Ζάκυνθο ὑπάρχει ἡ σημείωση: *1720 Μαΐου 18. Ἔθαψα τόν σινιόρ Νικολέτο Ταβουλάρη, ἐπιτήδειον εἰς τήν ζωγραφικήν τέχνην. Γεώργιος ἱερεύς ὁ Τετράδης*[1].

1. Σισιλιᾶνος 1935, 204· Ζώης 1961, 632· Κονόμος 1967, 177 καί 1988, 125.

Ταγιαπέρας Ἀντώνιος 1499
(Tajapiera, Tagliapetra Antonio)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Depentor.
ΣΥΝΕΡΓ. Μιχαήλ Φωκᾶς.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῆς 18ης Μαΐου 1499, πού συντάχθηκε στό Ἡράκλειο, ἀνέλαβε τήν ὑποχρέωση νά ἐργασθεῖ γιά τό ζωγράφο Μιχαήλ Φωκᾶ*. Ὁ τελευταῖος θά τοῦ παρεῖχε στέγη, ἔξοδα διατροφῆς καί μισθό. Ἡ ὑποχρέωση τοῦ Ταγιαπέρα ἦταν νά ζωγραφίζει ἑπτά πρόσωπα τῆς Παναγίας τήν ἡμέρα ἐπί δύο μῆνες, γιά μιά μεγάλη παραγγελία πού εἶχε ἀναλάβει ὁ Φωκᾶς[1].

1. Cattapan 1972, 208, ἀρ. 127 καί 211, ἀρ. ἐγγρ. 4.

Ταρώνας Ἰάκωβος βλ. *Δαρώνας*

Ταρώνας Νικόλαος βλ. *Νταρώνας*

Τεπάρης Μάρκος 15ος αἰ.

βλ. καί *Ντεπάρης Μιχαήλ*

ΥΠΟΓΡ. *κιρ Μαρκο Τεπαρι*[1].
ΕΙΚΟΝΑ Γεώργιος. 15ος αἰ. (;), Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[2].

1. Ὁ τύπος τῆς ὑπογραφῆς δημιουργεῖ τό ἐνδεχόμενο νά μήν ἀναφέρεται σέ ζωγράφο **2.** Chatzidakis 1962, 119.

Τέρπος 1782-1806

ΚΑΤΑΓ. Κορυτσά.
ΠΑΤΡ. Κωνσταντίνος (16)*.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Τέρπου ἀπό Κορ[υ]τσά* (εἰκ.).
ΣΥΝΕΡΓ. Κωνσταντίνος (16), πατέρας του.
ΒΙΟΓΡ. Τοιχογράφησε ναούς στό Opar καί στή Μοσχόπολη τῆς Ἀλβανίας κατά τό διάστημα 1782-1806. Ἐξάδελφος τοῦ Εὐθυμίου (2)*[1].
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Πλατυτέρα, Μουσεῖο Ἀλβανικῆς Μεσαιωνικῆς Τέχνης, Κορυτσά[2].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Γεωργίου, 1782, Λούμποφσκ, Ἀλβανία[3].

1. Popa 1961, 125 καί 1966, 1969, 780-781 **2.** Πληροφορία Π.Λ. Βοκοτόπουλου **3.** Σμυρνάκης 1903, 626· Γιακουμῆς 1994, 72-73, εἰκ. 148.

Τζαγ(ν)καρόλος (;) Ἀντώνιος 1803

ΥΠΟΓΡ. *Ἀντώνιος Τζανκαρόλος (;) ἐποίησα.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἐλευθέριος, 1803, Λαογραφικό Μουσεῖο Στεμνίτσας, Ἀρκαδία[1].

1. *Λαογραφικό Μουσεῖο Στεμνίτσας*, 118, εἰκ. 82.

Σημείωση: Ὁ Τζαγκαρόλας Γεωργιλάς, πού ἀναφέρεται σέ χάραγμα τοῦ 1506 στό ναό τοῦ Σωτῆρος Κακοδικίου Κρήτης (Ξανθουδίδης 1903, 114· Λασσιθιωτάκης 1969, 186-187), πιθανότατα δέν εἶναι ζωγράφος.

Τζαγκαρόπουλος Ζαχαρίας 1635

ΥΠΟΓΡ. *Ζαχαρίου Τζαγκαροπούλου* (εἰκ. 1), *χείρ Ζαχαρίου Τζακαρόπουλου* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Νικόλαος 1635, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[1] 2) Γεώργιος 1635, ν. Ἁγίου Γεωργίου Ἀφέντη, χ. Ἅγιος Λουκᾶς, Σίφνος[2]. Σύμφωνα μέ πληροφορία τοῦ Π.Λ. Βοκοτόπουλου (1991) εἰκόνα μέ ὑπογραφή

309. Τζαγκαρόπουλος Ζαχαρίας, Ἅγιος Γεώργιος δρακοντοκτόνος, εἰκ. ἀρ. 2.

310. Τζαγκαρόπουλος Ζαχαρίας, Ἅγιος Γεώργιος δρακοντοκτόνος, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 2.

311. Τζαγκαρόπουλος Ζαχαρίας, Ἅγιος Νικόλαος, εἰκ. ἀρ. 1.

[χείρ Ζα]χαρίου Τζανκαρόπουλου καί χρονολογία 1635 βρίσκεται στό Μουσεῖο Ἱστορίας τῆς Θρησκείας στή Μόσχα.

1. Σωτηρίου 1956, 22, ἀρ. Τ. 361 **2.** Δρανδάκης 1964α, 420· Ἀλιπράντης 1979, 31, ἀρ. 2, πίν. ΙΖ΄, ΙΗ΄, 14.

Τζαγκαρόπουλος Ἰωάννης ὁ λεγόμενος Σπαρτσίνας 1503-1504
(Zancaropulo Joannes, dictus Sparzina)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Designator, magister.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται σέ νοταριακά ἔγγραφα στό Ἡράκλειο τό 1503 ὡς ὀφειλέτης τῆς Μαρίας, χήρας τοῦ Rainerii Dandulo, κατοίκου Χάνδακα. Σέ ἔγγραφο τῆς 15ης Μαΐου 1504, σχετικό μέ τήν ὑπόθεση, γίνεται μνεία τοῦ Τζαγκαρόπουλου ὡς *magistri Zancaropulo, dessignatoris, dicti Sparcina*[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 309-310, ἀρ. 8.

Τζαγκαρόπουλος Μανόλης 1605-1606
(Zangaropullo Manoli)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Μιχαήλ.
ΙΔΙΟΤ. Διάκος, pittor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἀρχειακά ἔγγραφα, ὁ *Manoli Zangaropullo diacona pittor quondam miser Michel* ἀναφέρεται σέ νοταριακές πράξεις στίς 17 Ἰουνίου 1605 καί 10 Νοεμβρίου 1606 στό Ἡράκλειο[1].

1. Καζανάκη 1981, 252, ἀρ. 83.

Τζαγκαρόπουλος Φραγκιάς 1617

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, μαΐστρος.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *μαστρο Φραγκιάς Τζαγγαρόπουλος ζογράφος* ἀναφέρεται σέ νοταριακή πράξη στό Ἡράκλειο τό 1617, μαζί μέ τόν ὁμότεχνό του Μάρκο Ρουσοψίρη[1]*.

1. Καζανάκη 1981, 252, ἀρ. 84.

Τζαμπάνης Πόλος (Παῦλος) 1559

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Τζανής.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ δικαιοπρακτικό ἔγγραφο τῆς 19ης Ἰουνίου 1559, μνημονεύεται ὁ *μαΐστρο Πόλος Τζαμπάνης ζωγράφος υἱός τοῦ Τζανή κατοικούμενος εἰς τό ἐξώπορτον τοῦ Χανδάκου τῆς Κρήτης*[1].

1. Μέρτζιος 1961-62, 287· Παλιούρας 1973, 122, ἀρ. 57.

Τζάνες Ἐμμανουήλ ὁ λεγόμενος Μπουνιαλής περ. 1610 †1690

ΚΑΤΑΓ. Ρέθυμνο.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *ποίημα Ἐμμανουήλ ἱερέως τοῦ Τζάνε* (εἰκ. 1, 2, 43, 44, 45, 78, 79), *χείρ Ἐμμανουήλ ἱερέως τοῦ Ζάνε* (εἰκ. 3, 8, 86, 92, 93), *χείρ Ἐμμανουήλ Ζάνε* (εἰκ. 6), *χείρ Ἐμμανουήλ ἱερέως τοῦ Τζάνε* (εἰκ. 7, 10, 12, 13,

14, 15, 20, 21, 25, 29, 38, 39, 40, 41, 47, 49, 50, 52, 63, 67, 68, 70, 73, 75, 76, 77, 82, 84, 88, 89, 90, 97, 99, 100, 104, 105, 106), *ἡ εἰκών αὕτη ἐποιήθη ὑπ' ἐμοῦ Ἐμμανουήλ ἱερέως τοῦ Τ[ζάν]ε* (εἰκ. 17), *χείρ Ἐμμανουήλ τοῦ ἱερέως Τζάνε* (εἰκ. 19), *ποίημα Ἐμμανουήλ ἱερέως Τζάνε λεγομένου Μπουνιαλῆ τοῦ ἐκ Ρηθύμνης* (εἰκ. 22), *Ἐμανουήλ χ(είρ) ἱερέ[ως τοῦ] Τζ[ά]νε* (εἰκ. 35), *Ἐμμανουήλ ἱερεύς ὁ Τζάνες ἐποίει* (εἰκ. 46), *χείρ Ἐμμανουήλ ἱερέως Τζάνε τοῦ λεγομένου Μπουνιαλή* (εἰκ. 48), *ποίημα Ἐμμανουήλου ἱερέως Τζάνε Μπουνιαλή τοῦ Ρηθυμνείου* (εἰκ. 53), *πόνος γηραιοῦ πρεσβυτέρου Ἐμμανουήλου Ρηθυμναίου του λεγομένου Μπουνιαλή* (εἰκ. 54), *Ἐμμανουήλ ιερεύς Ζάνε ρεθεμναῖος* (εἰκ. 58), *Emmanuel Zane sacerdos depinxit*

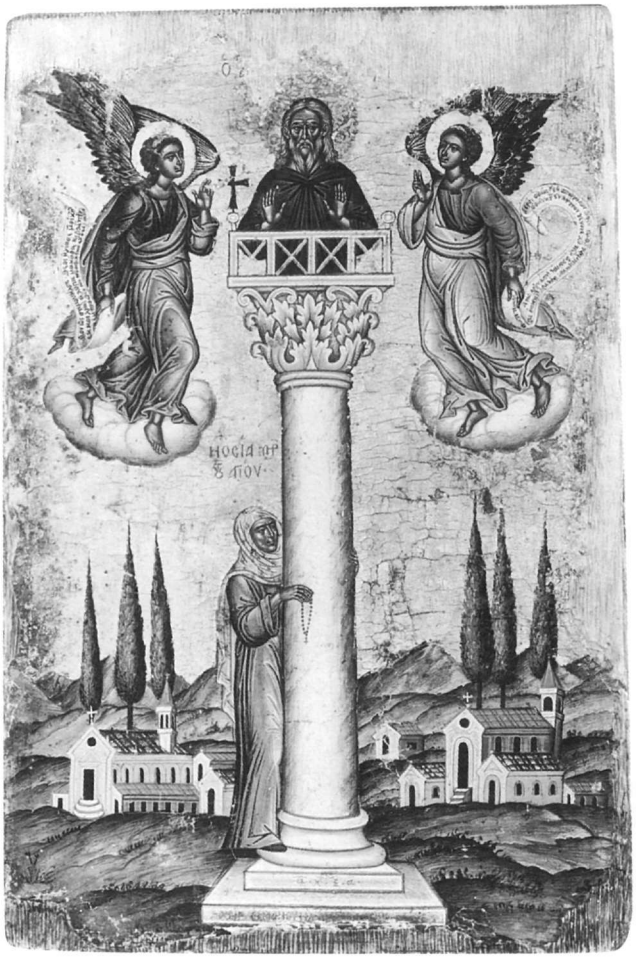

312. Τζάνες Ἐμμανουήλ, Ἅγιος Ἀλύπιος, εἰκ. ἀρ. 10.

313. Τζάνες Ἐμμανουήλ, Ἁγία Θεοδώρα, εἰκ. ἀρ. 17.

(εἰκ. 31, 62), *ποίημα Ἐμμανουήλ ἱερέως τοῦ Ζάνε* (εἰκ. 64), *χείρ Ἐμμανουήλ ἱερέως Τζάνε τοῦ ἐκ Ρηθήμνης* (εἰκ. 65), *ποίημα Ἐμμανουήλ ἱερέως τοῦ Τζάνε τοῦ ἐκ Ρηθύμνης* (εἰκ. 85), *Ἐμμανουήλ ἱερεύς Τζάνες ὁ ρεθεμναίος λεγόμενος Μπουνιαλής ἐποίει* (εἰκ. 87), *ζωγράφου χεί(ρ) Εμμ[α]νουήλ ἱερέως Τζάνε τοῦ ε(κ) Ρηθύμνης* (εἰκ. 115), *Ἐμμανουήλ ἱερεύς ὁ Τ[ζάνες] ὁ ρυθη[μναῖ]ος ἐποί[ει]* (εἰκ. 116).

ΒΙΟΓΡ. Ἀπό τούς παραγωγικότερους ζωγράφους τῆς ἐποχῆς του, ἔμεινε πιστός ὡς τό τέλος τῆς ζωῆς του σέ πρότυπα παλαιότερων ζωγράφων τοῦ 15ου αἰώνα (Ἄγγελος, Ἀ. Ρίτζος, κ.ἄ.)· ἀλλά καί ἀπό τά δυτικά πρότυπα –ὅταν τά προτιμᾶ– διαλέγει ἔργα τοῦ 15ου αἰώνα. Ὁ συντηρητικός αὐτός χαρακτήρας τῆς τέχνης του τόν ξεχωρίζει ἀπό συγχρόνους του, ὅπως ὁ Θεόδωρος Πουλάκης*, πού χρησιμοποιεῖ πρότυπα πλησιέστερα πρός τό μπαρόκ. Χαρακτηριστικό τοῦ

314. Τζάνες Ἐμμανουήλ, Φυγή στήν Αἴγυπτο, εἰκ. ἀρ. 31.

κύρους πού εἶχε ὁ Τζάνες στούς συγχρόνους του, ἀλλά καί στούς μεταγενεστέρους, εἶναι ὅτι σέ πολλά ἔργα, ἐκτός ἀπό αὐτά τῶν ἀδελφῶν του, ἀναγνωρίζομε τήν ἐπίδρασή του, τόσο στή θεματογραφία ὅσο καί στήν τεχνική[1]. Μέ τόν τρόπο αὐτό ἀποδεικνύεται ὅτι μέ τό ἔργο του συνετέλεσε οὐσιαστικά στήν παράταση τῆς ἐπιβίωσης καί στήν ἀνανέωση τῆς βυζαντινῆς παράδοσης.

Σύμφωνα μέ τό «Χρονικό τῶν Trivan», μέλη τῆς οἰκογένειας τῶν Τζάνε ἀνῆκαν στή *nobilità veneta* καί στή *nobilità cretese*. Στήν οἰκογένεια τοῦ ζωγράφου ἀνῆκε ὁ ναός τῆς Παναγίας τῶν Ἀγγέλων στό Ρέθυμνο[2]. Ὁ Ἐμμανουήλ γεννήθηκε γύρω στά 1610 στό Ρέθυμνο, ὅπως συνάγεται ἀπό τίς ὑπογραφές τῶν ἔργων του, ἀλλά καί ἀπό τήν ἀφιέρωση τῆς «Ἀκολουθίας» τοῦ ἁγίου Γοβδελαᾶ στόν Μελέτιο Φιλαδελφείας: *ὄντες λοιπόν εἰς τήν δυστυχή πατρίδα ἤγουν εἰς τό Ρέθεμνος εἴχομεν καί ἄλλους ἀδελφούς κατά σάρκα ἀπό τούς ὁποίους ἕνας ὀνόματι Φραγγίας ἀρρώστησε κατά πολλά*[3]. Ὁ Ἐμμανουήλ εἶχε δύο ἀκόμη ἀδελφούς ζωγράφους, τόν Κωνσταντίνο Τζάνε* καί τόν ποιητή τοῦ «Κρητικοῦ Πολέμου» Μαρίνο Τζάνε Μπουνιαλή*.

Τό 1636 ἦταν ἤδη δόκιμος ζωγράφος καί ἱερέας, ὅπως συνάγεται ἀπό τήν ὑπογραφή του στήν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος στό μουσεῖο Correr τῆς Βενετίας (εἰκ. 43). Ὅταν ἄρχισε ὁ Κρητικός Πόλεμος (1644) βρισκόταν στήν Κρήτη ἀπό ὅπου πρέπει νά ἔφυγε μετά τήν κατάληψη τοῦ Ρεθύμνου ἀπό τούς Τούρκους (1646)[4]. Τό 1648 συναντᾶται ὡς πρόσφυγας στήν Κέρκυρα ὅπου παρέμεινε καί συνεργάσθηκε μέ τόν Φιλόθεο Σκοῦφο*[5]. Ἐκεῖ συνδέθηκε μέ τό λόγιο κρητικό ἱερομόναχο Καλλιόπιο Καλλιέργη, μέ τόν ὁποῖο καί ἔγραψε τήν «Ἀκολουθία» τοῦ ἁγίου Γαβδελαᾶ[6]. Ὁ Καλλιέργης ἐφημέρευε στό ναό τῶν Ἁγίων Ἰάσωνος καί Σωσιπάτρου καί φρόντισε γιά τήν ἐπισκευή του, καθώς καί γιά τήν κατασκευή εἰκόνων, σύμφωνα μέ πληροφορίες τοῦ κώδικα τοῦ ναοῦ, πού βρίσκεται στό Ἱστορικό Ἀρχεῖο Κέρκυρας. Στίς δαπάνες γιά εἰκόνες τοῦ ἔτους 1654 ἀναφέρεται τό ὄνομα *παπα Ἐμμα-*

315. Τζάνες Ἐμμανουήλ, Θαῦμα Ἁγίας Ζώνης, εἰκ. ἀρ. 29.

316. Τζάνες Ἐμμανουήλ, Εὐαγγελισμός Θεοτόκου καί Προφῆτες, εἰκ. ἀρ. 69.

317. Τζάνες Ἐμμανουήλ, Ρίζα Ἰεσσαί, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 44.

νουήλ Μπουνιαλής[7]. Στήν Κέρκυρα, γιά τήν εἰκόνα τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ (βλ. εἰκ. 82) πληρώθηκε 12 σκοῦδα καί γιά τήν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Κυρίλλου (βλ. εἰκ. 85) 20 σκοῦδα. Εἶχε ἐργασθεῖ τουλάχιστον γιά μιά εἰκόνα τῆς καθολικῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κέρκυρας, σύμφωνα μέ τό ἑξῆς σημείωμα: *Diedi in un alto quadro fato dal pittor Bugnialin vi e il Signor Nostro inginocchion predica i misteri della Passion*[8]. Τό 1658 βρίσκεται στή Βενετία, ὅπου καί παρέμεινε μέχρι τό θάνατό του. Τό ἴδιο ἔτος ἀπορρίφθηκε ἡ αἴτησή του νά γίνει ἐφημέριος στό ναό τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων, ἄν καί στήν αἴτηση αὐτή ὑποσχόταν νά ζωγραφίσει δωρεάν τό ναό[9]. Ἐφημέριος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἔγινε τό 1660 καί στή συνέχεια ἐπανεξελέγη τό 1662, 1671, 1673, 1675, 1679 καί 1683 μέ τό ὄνομα Emmanuel Zanne[10]. Τό 1660 προσέφερε στό ναό τοῦ Ἁγίου Γεωργίου μία εἰκόνα τοῦ ἁγίου Ἀλυπίου[11]. Τό 1661 ἐπιζωγράφισε τίς εἰκόνες τῶν Ἱεραρχῶν τοῦ ἱεροῦ, πού εἶχε ζωγραφίσει παλαιότερα ὁ Μιχαήλ Δαμασκηνός*[12], γιά τίς ὁποῖες ὑποθέτομε ὅτι πληρώθηκε τόν ἑπόμενο χρόνο. Τό 1662 ὑπέγραψε ἀπόδειξη 52 δουκάτων γιά εἰκόνες πού ζωγράφισε μέ τόν ἀδελφό του Μαρίνο[13]. Στό βιβλίο Βαπτίσεων τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητας συναντᾶται ὡς ἀνάδοχος κατά τά ἔτη 1661, 1672, 1676, 1680 καί 1684. Σέ προσφώνηση πρός τόν μητροπολίτη Φιλαδελφείας Γεράσιμο Βλάχο *εἰς τόν Εὐαγγελισμόν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου*, τοῦ ἔτους 1684, ὑπογράφει *Τζάνες ὁ εἰκονογραφεύς, Ρηθύμνιος ἐκ Κρήτης, Ἐμμανουήλ ὁ Μπουνιαλής, ὁ γηραιός πρεσβύτης*[14]. Ἀπό τόν Ἰούνιο τοῦ 1667 ἕως τόν Φεβρουάριο τοῦ 1688 ἦταν ἐπόπτης (prefeto) τοῦ Φλαγγινείου οἰκοτροφείου Βενετίας. Πέθανε σέ ἡλικία περίπου 80 ἐτῶν καί τάφηκε στή Βενετία στίς 28 Μαρτίου 1690[15].

ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀθήνα: 1) Δημήτριος, 16[4]6, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Βυζαντινό Μουσεῖο[16] 2) Κύριλλος, 1648,

318. Τζάνες Ἐμμανουήλ, Ἅγιος Γεώργιος δρακοντοκτόνος, εἰκ. ἀρ. 25.

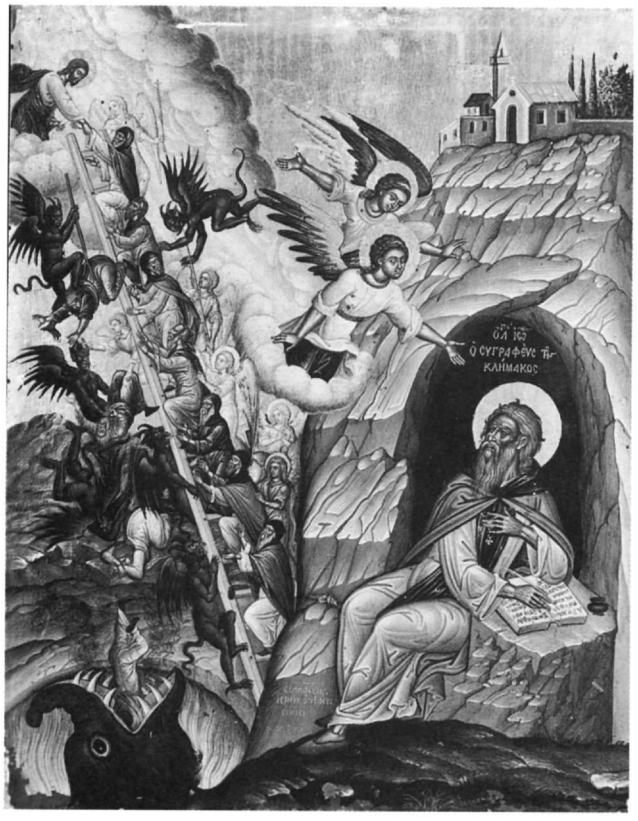

319. Τζάνες Ἐμμανουήλ, Κλίμαξ Ἰωάννου, εἰκ. ἀρ. 46.

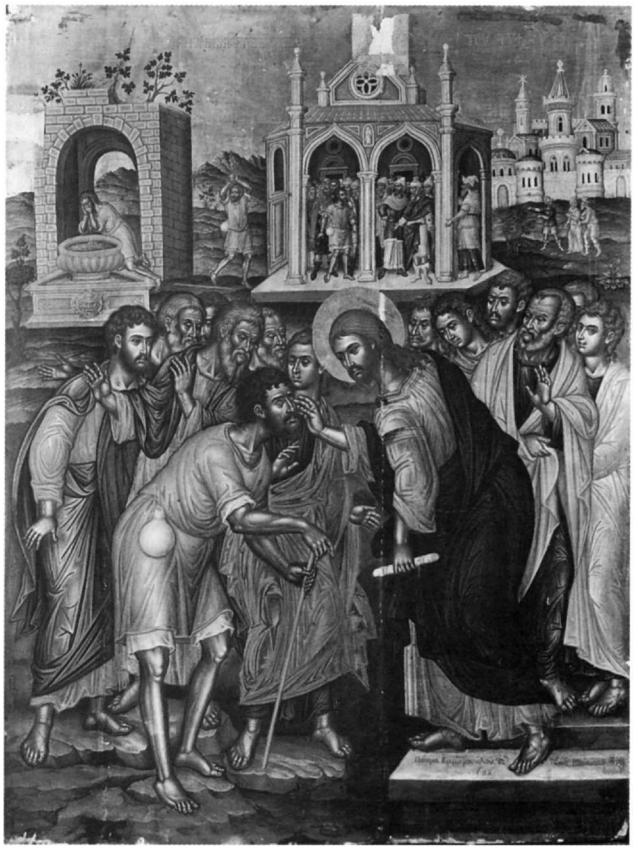

320. Τζάνες Ἐμμανουήλ, Θεραπεία τοῦ τυφλοῦ, εἰκ. ἀρ. 53.

Βυζαντινό Μουσεῖο[17] 3) Μάρκος, 1657, Μουσεῖο Μπενάκη (ἀπό συλλογή Δαμ. Κυριαζῆ)[18] 4) Ἀλύπιος καί Στυλιανός, 1658, τ. συλλογή Παμπούκη[19] 5) Ἅγιοι Δέκα, 16[5]8, ἰδιωτική συλλογή[20] 6) Γεώργιος, 1659, Βυζαντινό Μουσεῖο[21] 7) ΘΚ Βρεφοκρατούσα, 1659, συλλογή Ρ. Ἀνδρεάδη[22] 8) Σάββας, 1659, συλλογή Οἰκονομοπούλου[23] 9) Ἀνδρέας, 1660, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη (ἀπό συλλογή Ἑλ. Σταθάτου)[24] 10) Ἀλύπιος, 1661, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ. 384[25] 11) Γοβδελαᾶς, 1663, τ. συλλογή Δ. Λαμπίκη, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ. 1715[26] 12) ΘΚ ἔνθρονη, 1664, Βυζαντινό Μουσεῖο (ἀπό ν. Ἁγίου Ἀνδρέα, τ. μονή Ὁσίας Φιλοθέης, Ἀθήνα)[27] 13) ΧΣ Παντοκράτωρ, ἔνθρονος, 1664, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ. 362 (ἀπό ν. Ἁγίου Ἀνδρέα, τ. μονή Ὁσίας Φιλοθέης, Ἀθήνα)[28] 14) Προσκύνηση Μάγων, 1667, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Βυζαντινό Μουσεῖο[29] 15) Κωνσταντίνος καί Ἑλένη, 1669, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου[30] 16) Παντελεήμων 1670, τ. συλλογή Παμπούκη[31] 17) Θεοδώρα, 1671, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ. 329[32] 18) Γοβδελαᾶς, 1676, τ. συλλογή Ἀρβανιτίδη, Μουσεῖο Κανελλοπούλου[33] 19) Ἐπιτάφιος Θρῆνος, 1679, Μουσεῖο Κανελλοπούλου (ἀπό ἀρχαιοπωλεῖο Κύτικα)[34] 20) ΘΚ Ὁδηγήτρια, 1680, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ. 261[35] 21) ΧΣ Παντοκράτωρ, 1680, Βυζαντινό Μουσεῖο[36] 22) ΘΚ Λαμποβίτισσα, 1684, Βυζαντινό Μουσεῖο[37] 23) Ἀλύπιος (ἀποδ.), Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ. 698[38] 24) Γενέσιο ΘΚ, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου[39] 25) Γεώργιος δρακοντοκτόνος, Μουσεῖο Μπενάκη (ἀπό οἰκογένεια Μπλέσσα Κεφαλονιᾶς)[40] 26) Γοβδελαᾶς (ἀποδ.), Μουσεῖο Μπενάκη[41] 27) Ἑπτά Παῖδες ἐν Ἐφέσσῳ, Μουσεῖο Μπενάκη[42] 28) Ἅγιο Μανδήλιο, Μουσεῖο Μπενάκη (ἀπό ἰδιωτική συλλογή, Λονδίνο 1987)[43] 29) Θαῦμα Ἁγίας Ζώνης, Μουσεῖο Μπενάκη (ἀπό συλλογή Αἰμ. Βελιμέζη)[44] 30) Ἰω Πρόδρομος, ν. Ἁγίας Αἰκατερίνης, Πλάκα[45] 31) Φυγή στήν Αἴγυπτο, συλλογή Ρ. Ἀνδρεάδη[46] 32) Βασίλειος, συλλογή Δελλαπόρτα[47] 33) Μελέτιος, ἀρχαιοπωλεῖο Ζουμπουλάκη

321. Τζάνες Ἐμμανουήλ, Ἅγιος Ἰάκωβος, εἰκ. ἀρ. 50.

(1935)[48] 34) ΘΚ δεξιοκρατούσα, τ. συλλογή Ἀλ. Χωρέμη, συλλογή Δ. Μελᾶ[49] 35) Τρίπτυχο, συλλογή Π. Κανελλόπουλου (ἀπό οἰκογένεια Μπλέσσα τῆς Κεφαλονιᾶς στήν Ἑλ. Σταθάτου, ἡ ὁποία τό δώρησε στήν οἰκογένεια Γλύξμπουργκ)[50] 36) Ἰω Πρόδρομος (ἀποδ.), συλλογή Π. Κανελλόπουλου[51] 37) Ἀλύπιος, συλλογή Σισιλιάνου[52] 38) Ἁγία Τριάς καί 39) ΧΣ σέ δόξα, συλλογή Γ. Τσακύρογλου, Ἑστία Ν. Σμύρνης[53] (ὑπογραφή πλαστή) 40) Madre della Consolazione, συλλογή Κ. Μαρτίνου[54] Ἄρτα: 41) ΧΣ ἔνθρονος μέ τούς ἀποστόλους, 1678, μονή Κάτω Παναγιᾶς[55] Βαλτιμόρη: 42 ΘΚ Βρεφοκρατούσα, Ἰω Πρόδρομος καί Φίλιππος, Walters Art Gallery (πρόκειται γιά τήν εἰκόνα πού ἀνῆκε ἄλλοτε στή συλλογή Δελλαπόρτα καί μετά στή συλλογή Μαρτάκου)[56] Βενετία: 43) Σπυρίδων, 1636 Μουσεῖο Correr[57] Συλλογή τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου: 44) Ρίζα Ἰεσσαί, 1644[58] 45) Ἀνδρέας, 1658[59] 46) Κλίμαξ Ἰωάννου, 1663[60] 47) Βασίλειος, 1667[61] 48) Ἐπιτάφιος Θρῆνος, 1677[62] 49) Εὐθύμιος, 1682[63] 50) Ἰάκωβος, 1683[64] 51) Στυλίτης (ἀποδ.)[65]. Οἱ παρακάτω πέντε εἰκόνες προέρχονται ἀπό δωρεά τῆς Μ. Καγιάννη, χήρας Ἀνδρέα Χαλικιόπουλου ἀπό τό Ρέθυμνο, σύμφωνα μέ διαθήκη τοῦ 1698: 52) Ἴαση παραλυτικοῦ, 1682[66] 53) Θεραπεία τυφλοῦ, 1686[67] 54) Σαμαρείτις, 1689[68] 55) Ψηλάφηση Θωμᾶ[69] 56) Χαῖρε Μυροφόρων (ἀποδ.)[70] Ναός Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων: 57) Ἀλύπιος, 1663-1664, τέμπλο[71] 58) Ἀβραάμ καί 59) Μελχισεδέκ, θυρόφυλλα μεσαίας πύλης[72] 60) Ἐσταυρωμένος (ἀποδ.)[73] 61) Ἐπίστεψη προσκυνηταρίου ὀστεοκόσμητου (ἀποδ.)[74] 62) ΘΚ Ὁδηγήτρια, 1645, μονή Ἁγίας Τριάδας, Giudecca[75] 63) Γοβδελαᾶς, 1655, ἰδιωτική συλλογή[76] 64) Ἀλύπιος, 1659, συλλογή Κ. Σταμπόγλη[77] 65) Ὀνούφριος, 1662, συλλογή Κ. Σταμπόγλη[78] 66) ΘΚ Καρδιώτισσα, 1661, ἀπό συλλογή Giustiniani, τώρα στό Λονδίνο[79] 67) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, 1685, ἰδιω-

322. Τζάνες Ἐμμανουήλ, Ἅγιος Ἰάκωβος, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 50.

323. Τζάνες Ἐμμανουήλ, Ἐπιτάφιος Θρῆνος, εἰκ. ἀρ. 48.

τική συλλογή[80] Bergamo: 68) Λείψανο ἁγίου Σπυρίδωνος, Galleria Carraro, ἀρ. 510[81] Βερολίνο: 69) Εὐαγγελισμός ΘΚ καί προφῆτες, 1640, Μουσεῖο Kaiser Friedrich[82] Γενεύη: 70) Ἀλύπιος, 1664[83] Πρώην Γιουγκοσλαβία: 71) Γεώργιος, 1675, ν. Κοιμήσεως, Šibenik, Κροατία[84] 72) ΘΚ Βρεφοκρατούσα (ἀποδ.), ν. Ἁγίου Εὐσταθίου, Dobrota[85] Ζάκυνθος: 73) ΘΚ Ἀμόλυντος, 1641, Μουσεῖο (ἀπό ν. Φανερωμένης)[86] Θήρα: 74) Ἰάκωβος ἀδελφόθεος, μητροπολιτικό μουσεῖο[87] Ἰωάννινα: 75) Εὐαγγελισμός ΘΚ, 1678, μονή Παλιουρῆς[88] Κέρκυρα: 76) Ἀντώνιος καί σκηνές βίου, 1645, ν. Παναγίας τῶν Ξένων[89] 77) Χριστός «ἐν δόξῃ», 1648, συλλογή μητροπόλεως (ἀπό ν. Ἀναλήψεως)[90] 78) Ἰάσων, 1649 79) Σωσίπατρος, 1649 80) ΧΣ Παντοκράτωρ, 1650 (ἀποδ.) καί 81) ΘΚ ἔνθρονη (ἀποδ.), 1650, ν. Ἁγίων Ἰάσωνος καί Σωσιπάτρου[91] 82) Ἰω Δαμασκηνός, 1654, ν. Ἁγίων Ἰάσωνος καί Σωσιπάτρου[92] 83) Γρηγόριος Παλαμᾶς (ἀποδ.), 1654, ν. Ἁγίων Ἰάσωνος καί Σωσιπάτρου (ἡ εἰκόνα ταυτίζεται μέ *τόν ἅγιον Γρηγόριον*, γιά τόν ὁποῖον ὁ Τζάνες εἰσέπραξε ἀπό τόν Καλλιόπιο Καλλέργη 10 σκοῦδα, στίς 27 Ἰουλίου 1654)[93] 84) ΘΚ Madre della Consolazione, 1651, μονή Πλατυτέρας[94] 85) Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, 1654, μουσεῖο Ἀντιβουνιώτισσας[95] 86) Μή μοῦ ἅπτου, 1657, μονή Θεοτόκου Ἀντιβουνιώτισσας[96] 87) ΘΚ Ἀμόλυντος, 1664, οἰκία Βούλγαρη[97] 88) Ἰω Πρόδρομος, 1671, ἰδιωτική συλλογή[98] 89) Ἰω Πρόδρομος, 1673, ἰδιωτική συλλογή[99] 90) Τρίμορφο, 1669, ἰδιωτική συλλογή[100] 91) Δωδεκάορτο (ἀποδ.) καί Ἀποστολικά τέμπλου ν. Ἁγίου Γεωργίου, Παλιό Φρούριο, μουσεῖο Ἀντιβουνιώτισσας (ἀπό ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος· πρόσφατη ἀνακάλυψη ἡ ὑπογραφή τοῦ ζωγράφου σέ μία εἰκόνα τοῦ Δωδεκαόρτου)[101] Κεφαλονιά: 92) ΘΚ Madre della Consolazione, 1657, Κοργιαλένειον Ἱστορικόν καί Λαογραφικόν Μουσεῖον Ἀργοστολίου[102] 93) ΘΚ ἀριστεροκρατούσα, 1661, ν. Γενεθλίου Θεοτόκου Καρδακάτων[103] 94) ΧΣ, 1663, μονή Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου Κηπουρίων[104] 95) ΘΚ Βρεφοκρατούσα, 166[.], μονή Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου Κηπουρίων[105]

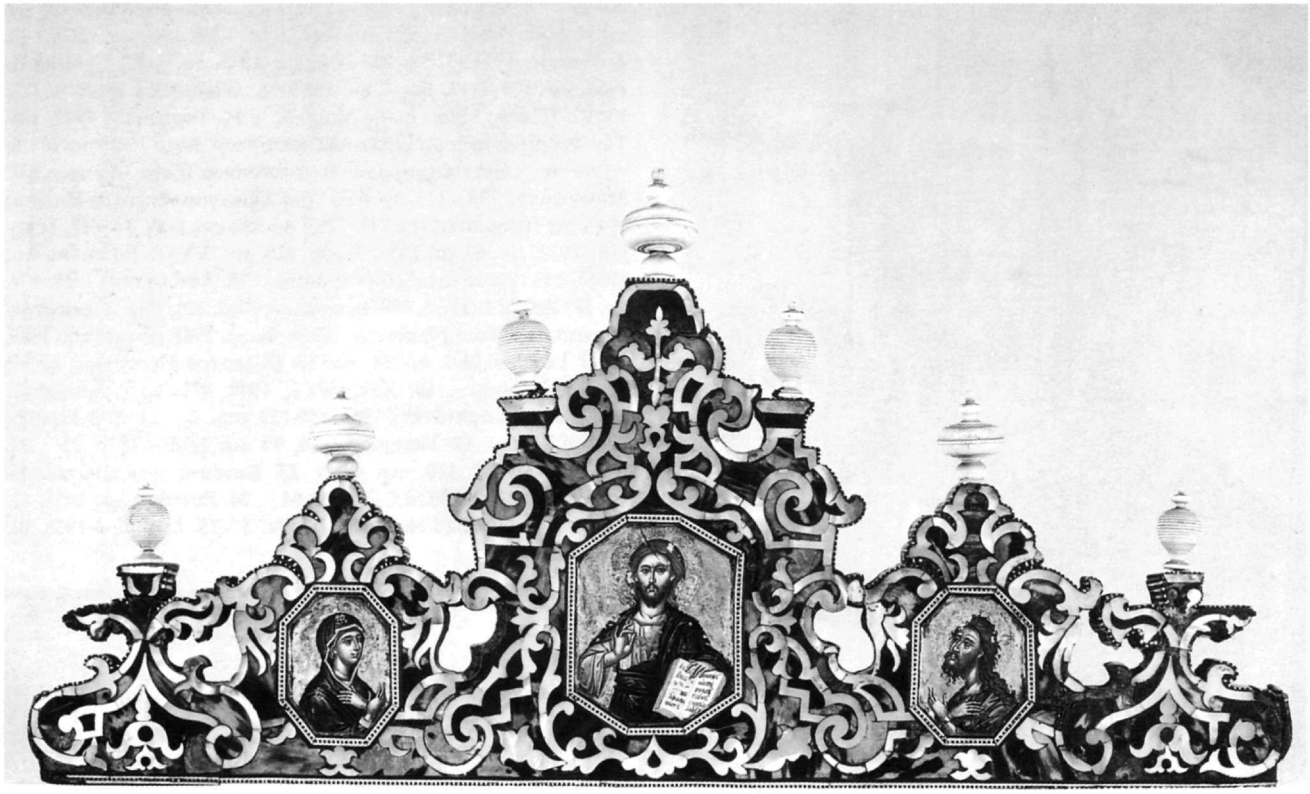

324. Τζάνες Ἐμμανουήλ, Ἐπίστεψη προσκυνηταρίου, εἰκ. ἀρ. 61.

Κρήτη: 96) Κεφαλή ΧC, 1675, Ἱστορικό Μουσεῖο Ἡρακλείου (ἡ ὑπογραφή εἶναι ἐπιζωγραφισμένη)[106] 97) Γεώργιος ἔφιππος, ἰδιωτική συλλογή[107] Κύπρος: 98) ΧC, 168[.] καί 99) ΘΚ Γαλακτοτροφούσα, ν. Θεοτόκου, Κυθρέα (μεταφέρθηκαν στή μονή Ἁγίου Σπυρίδωνος στήν Τρεμετουσιά, πού σήμερα βρίσκεται ὑπό τουρκική κατοχή)[108] Μετέωρα: 100) ΘΚ Βρεφοκρατούσα ἡ Κυρία τῶν Ἀγγέλων καί ἀπόστολοι, 1668, μονή Βαρλαάμ[109] 101) Ἄκρα Ταπείνωση, 1670, μονή Ἁγίου Στεφάνου[110] Μέτσοβο: 102) Ἰάκωβος ἔνθρονος, 1668[111] Νέα Ὑόρκη: 103) Τρίμορφο (τρεῖς εἰκόνες μέ κεφαλές ΧC, ΘΚ καί Ἰω Προδρόμου· ἡ ὑπογραφή στήν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ), Μητροπολιτικό Μουσεῖο[112] Ὄσλο: 104) Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης, Ἐθνική Πινακοθήκη Νορβηγίας[113] Πάτμος: 105) Ἀσώματοι, 1665, οἰκία Κασσώτη[114] 106) ΘΚ, Ἰω Θεολόγος καί Νικόλαος (οἱ ὑπόλοιπες παραστάσεις δέν ἀνήκουν στόν Τζάνε), 1674, σκευοφυλάκιο μονῆς Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου[115] Ἁγία Πετρούπολη: 107) Κεφαλή ΘΚ, συλλογή Lichačev, ἀρ. 1-144, Ermitage[116] Πράγα: 108) ΘΚ Ὁδηγήτρια καί ἅγιοι, Ἐθνική Πινακοθήκη[117] Ραβέννα: 109) Γεώργιος (ἀποδ.), Collezione Classense di Ravenna[118] Σινᾶ: 110) ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς[119] 111) ΘΚ μέ προφῆτες[120] Τεργέστη: 112) Εἰκόνα, 1660, Museo Sartorio[121] 113) Ἀλύπιος (ἀποδ.), περ. 1664, Musei Civici di Storia ed Arte[122] 114) ΧC (ἀποδ.), Ὀρθόδοξη Ἑλληνική Κοινότητα[123] Τῆνος: 115) ΘΚ τοῦ Πάθους[124] 116) ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, ἔνθρονος, Παρίσι, συλλογή Fr. Abou-Adal[125]. Πρόσφατα δημοσιεύθηκε ὑπογεγραμμένη εἰκόνα τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ ἀπό τή μονή Παλιουρῆς τῶν Ἰωαννίνων· βλ. *Μοναστήρια Νήσου Ἰωαννίνων*, εἰκ. 569 (Ἀθ. Παλιούρας).

ΒΙΒΛ. Ξυγγόπουλος 1947 καί 1957, 22-240· Chatzidakis 1962, 125-127· Δρανδάκης 1962· Βοκοτόπουλος 1981, 17-22 καί 1986β, 136-138· Βοκοτόπουλος 1990, 104-105· *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 93-95, 115, 119, 125.

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΤΖΑΝΕ ΜΕ ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΠΟΥ ΘΕΩΡΟΥΜΕ ΠΛΑΣΤΗ: 1) Ἀλύπιος, Βυζαντινό Μουσεῖο[126] 2) Ἀντώνιος, τ. συλλογή Κατσαρᾶ, Βυζαντινό

325. Τζάνες Ἐμμανουήλ, ΘΚ Ὁδηγήτρια, εἰκ. ἀρ. 20.

Μουσεῖο[127] 3) Ἄννα καί ΘΚ, Μουσεῖο Μπενάκη[128] 4) Ἀλληγορία Θείας Μεταλήψεως, Μουσεῖο Μπενάκη[129] 5) Ἀποκαθήλωση, Μουσεῖο Μπενάκη[130] 6) ΘΚ τοῦ Πάθους, 163[.], συλλογή Μ. Λάτση, Ἀθήνα[131] 7) Ἀνάργυροι, National Gallery, Λονδίνο[132] 8) Νικόλαος, 1683, συλλογή Αἰμ. Βελιμέζη, Ἀθήνα[133] 9) Pietà, 1657, συλλογή Αἰμ. Βελιμέζη[134] 10) Δημήτριος, 1672, συλλογή Μ. Καλλιγᾶ[135] 11) Τρίμορφο μέ τούς Τρεῖς Ἱεράρχες, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου[136] 12) Ἅγιο Μανδήλιο, 1659, Μουσεῖο Μπενάκη[137] 13) ΘΚ Πλατυτέρα, μονή Σινᾶ[138].

1. Βλ. Chatzidakis 1962, 152-158 **2.** Γιά τό ὄνομα Τζάνες καί τήν καταγωγή τῆς οἰκογένειας βλ. Τωμαδάκης 1947, 129-131 **3.** Ξυγγόπουλος 1947, 474· Δρανδάκης 1962, 1, σημ. 2 **4.** Δρανδάκης 1962, 3 **5.** Μανούσακας 1965, 269-270 **6.** Ξυγγόπουλος 1947, 474-475 **7.** Βοκοτόπουλος 1981, 17-18 **8.** Χατζηδάκης 1948, 474, ἀρ. 29 **9.** Δρανδάκης 1974, 37 (ὑποψηφιότητα εἶχε ὑποβάλει χωρίς νά ἐκλεγεῖ καί κατά τά ἔτη 1664, 1666, 1668, 1669 καί 1670 **10.** Δρανδάκης 1974, 37-38· Μανούσακας 1993, να΄ **11.** Chatzidakis 1962, ἀρ. 109 **12.** Βελούδης 1893, 56· Chatzidakis 1962, 70, 128 **13.** Βλ. Τζάνες Μπουνιαλῆς Μαρίνος **14.** Τωμαδάκης 1947, 134. Τόν Φεβρουάριο τοῦ 1685 ἐστεφάνωσε στόν Ἅγιο Γεώργιο τήν ἀνηψιά του, κόρη τοῦ ζωγράφου Κωνσταντίνου Τζάνε, Ἀντώνια (βλ. Μανούσακας 1993, 113, ἀρ. 452) **16.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1947, ἀρ. 507· Σισιλιᾶνος 1935, 213· Δρανδάκης 1989, 14 **17.** Σωτηρίου 1932, εἰκ. 67 καί 1956, 23, ἀρ. 420, πίν. ΧΧΧβ· Βοκοτόπουλος 1986δ, 153 (χρονολογία εἰκόνας 1656) **18.** Χατζηδάκης 1948, 474, ἀρ. 28· Bettini 1934-35, 378· Δρανδάκης 1962, 121, σημ. 1 (φωτογραφία στό περιοδικό *Εἰκόνες* Δ΄, 1959, ἀρ. φ. 194)· Δρανδάκης 1989, 12-13· Lechner 1993, ἀρ. 88, πίν. 53· *Πύλες τοῦ Μυστηρίου*, ἀρ. 66 (Ἀν. Δρανδάκη) **19.** Χατζηδάκης 1948, 472, ἀρ.5· Δρανδάκης 1962, 48 **20.** Δρανδάκης 1962, 152-153, σημ. 6 **21.** Ξυγγόπουλος 1947, 472, σημ. 17· Σωτηρίου 1956, 95· Λαζαρίδης 1976, 13 **22.** Δρανδάκης 1962, 110, πίν. 49α **23.** Κονόμος 1966, 16, εἰκ. 44· Μπαλτογιάννη 1985α, ἀρ. 76, πίν. 64 **24.** Ξυγγόπουλος 1951, 12-13, πίν. 10· Gouma-Peterson 1971, εἰκ. 3 **25.** Σωτηρίου 1956, 23·

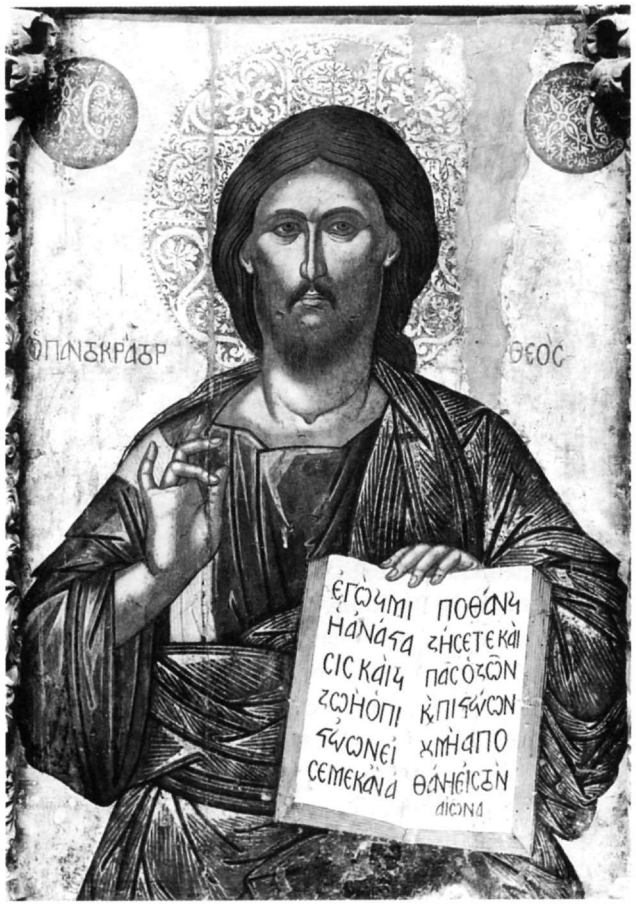

326. Τζάνες Ἐμμανουήλ, ΧC Παντοκράτωρ, εἰκ. ἀρ. 21.

327. Τζάνες Ἐμμανουήλ, ΘΚ τοῦ Πάθους, εἰκ. ἀρ. 73, μόλις ἀνασυρμένη ἀπό τά ἐρείπια τοῦ ναοῦ τῆς Φανερωμένης.

328. Τζάνες Ἐμμανουήλ, ΘΚ τοῦ Πάθους, εἰκ. ἀρ. 73.

Δρανδάκης 1962, 46, πίν. 13α· *Πῦλες τοῦ Μυστηρίου*, ἀρ. 14 (Χρ. Μπαλτογιάννη) **26.** Ξυγγόπουλος 1947, 482-483, σημ. 39, πίν. ΚΣΤ΄. 5 **27.** Χατζηδάκης 1947, 481, πίν. ΚΣΤ΄, εἰκ. 5· Χατζηδάκης 1969ε, εἰκ. 26 καί 1970, πίν. σελ. 50· Δρανδάκης 1989, 8· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1993α, 569-570, ἀρ. 216 **28.** Σωτηρίου 1931, 85-87, ἀρ. 364, εἰκ. 36· Δρανδάκης 1962, 96, πίν. 38α· Χατζηδάκης 1969ε, εἰκ. 25· Chatzidakis 1981, 315, πίν. σελ. 367· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1993α, 570-571, ἀρ. 217 **29.** Σισιλιᾶνος 1935, 214· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1947, ἀρ. 453· *Μεγάλη Ἑλληνική Ἐγκυκλοπαιδεία*, τ. 17, 736· Δρανδάκης 1989, 12· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1990, 8· *Πῦλες τοῦ Μυστηρίου*, ἀρ. 12 (Χρ. Μπαλτογιάννη) **30.** Σισιλιᾶνος 1935, 214-215· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1947, ἀρ. 272 **31.** Χατζηδάκης 1948, 472, ἀρ. 10 **32.** Ξυγγόπουλος 1954, 234, πίν. 58· *Πῦλες τοῦ Μυστηρίου*, ἀρ. 13 (Ἀν. Κατσελάκη)· Ἀνδρ. Κατσελάκη, Εἰκόνα τοῦ Ἐμμανουήλ Τζάνε στό Βυζαντινό Μουσεῖο, *ΔΧΑΕ* περ. Δ΄, τ. ΙΗ΄, 1995, Ἀθήνα 1995, 129-138, εἰκ. 1-5 **33.** Χατζηδάκης 1948, 472, ἀρ. 11· Ξυγγόπουλος 1947, 482-483, σημ. 39, πίν. ΚΣΤ΄. 6 **34.** Δρανδάκης 1962, 73, πίν. 24α· Μπρούσκαρη 1985, 166 **35.** Σωτηρίου 1956, 30· Δρανδάκης 1962, 111, πίν. 50β· Μιχαηλίδης 1972, 14 **36.** Δρανδάκης 1962, 98, πίν. 40· Χατζηδάκης 1970, πίν. σελ. 51· Chatzidakis 1981, εἰκ. σελ. 367 **37.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1947, ἀρ. 400· Σισιλιᾶνος 1935, 215· Ξυγγόπουλος 1954, πίν. 58. 2. Φωτογραφία στή *Μεγάλη Ἑλληνική Ἐγκυκλοπαιδεία*, τ. 17, 736 **38.** Χατζηδάκης 1948, 472, ἀρ. 7. Ἐπίσης ἀποδίδεται εἰκόνα μέ τό ἴδιο θέμα (Τ. 333)· βλ. Χατζηδάκης 1948, 472, ἀρ. 6 **39.** Χατζηδάκης 1948, 473, ἀρ. 19 **40.** Χατζηδάκης 1948, 472, ἀρ. 15· Chatzidakis 1953, 13, πίν. XVIII, εἰκ. 17 **41.** Χατζηδάκης 1948, 472, ἀρ. 13 **42.** Χατζηδάκης 1948, 472, ἀρ. 14· *Ἐγκυκλοπαίδεια ΔΟΜΗ*, τ. 9, 73 **43.** Βοκοτόπουλος 1990, 108 **44.** Τωμαδάκης 1947, 149, ἀρ. 50, πίν. ΙΑ΄· Χατζηδάκης 1948, 471, ἀρ. 50. Ἡ εἰκόνα εἶχε δωρηθεῖ ἀπό τόν ἀρχιμανδρίτη Παρθένιο Κελαϊδῆ –πού τήν εἶχε ἀποκτήσει ὅταν ἦταν ἐφημέριος τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ στήν Τεργέστη– στόν πρίγκιπα Γεώργιο, ὅταν ἔφθασε ὡς ἁρμοστής στήν Κρήτη (πληροφορία Μ.Χ.) **45.** Δρανδάκης 1962, 122, πίν. 54α-55 **46.** Δρανδάκης 1962, 117, πίν. 52α καί 1989, 10-11 **47.** Χατζηδάκης 1948, 473, ἀρ. 23 **48.** Σισιλιᾶνος 1935, 217· Τωμαδάκης 1947, 149, ἀρ. 48 **49.** Χατζηδάκης 1948, 473, ἀρ. 20 **50.** Χατζηδάκης 1948, 473, ἀρ. 17· Δρανδάκης 1962, 106, πίν. 45-46· Th. Chatzidakis 1982, ἀρ. 40, εἰκ. 21, 22 **51.** Δρανδάκης 1962, 126, πίν. 57α **52.** Σισιλιᾶνος 1935, 216 **53.** Καρακατσάνη 1980, ἀρ. 112, 78-79, εἰκ. σελ. 107 καί 126, εἰκ. 183 **54.** Βοκοτόπουλος 1990, 139· Λεμπέση-Ἐτζέογλου 1990, 309, πίν. 141β **55.** Παπαθεοφάνους-Τσουρῆ 1981, 234-243, εἰκ. 1-5 **56.** Χατζηδάκης 1948, 473, ἀρ. 21· Ξυγγόπουλος 1956, 323-328, πίν. Λ΄ **57.** *Museo Correr* 239, πίν. ἀρ. 187· Δρανδάκης 1962, 17-24 καί 1989, 7· Βοκοτόπουλος 1990, 104, 107, σημ. 3 **58.** Chatzidakis 1962, ἀρ. 107· Δρανδάκης 1962, 24, πίν. 7-8 **59.** Chatzidakis 1962, ἀρ. 108 **60.** Chatzidakis 1962, ἀρ. 110· Δρανδάκης 1962, 58, πίν. 17 καί 1989, 10

329. Τζάνες Ἐμμανουήλ, Ἅγιος Γοβδελαᾶς, εἰκ. ἀρ. 63.

61. Chatzidakis 1962, ἀρ. 111· Δρανδάκης 1962, 61, πίν. 19-20· Lechner 1993, 270, ἀρ. 95, πίν. 59 **62.** Chatzidakis 1962, ἀρ. 112· Δρανδάκης 1962, 69, πίν. 21β, 22α, 22β **63.** Chatzidakis 1962, ἀρ. 113· Δρανδάκης 1962, 74-78, πίν. 25 **64.** Chatzidakis 1962, ἀρ. 114· Δρανδάκης 1962, 84, πίν. 29β, 30, 31 **65.** Chatzidakis 1962, ἀρ. 109· Δρανδάκης 1962, 52, πίν. 15β **66.** Chatzidakis 1962, ἀρ. 117· Δρανδάκης 1962, 78, πίν. 27α-29α **67.** Chatzidakis 1962, ἀρ. 119· Δρανδάκης 1962, 87, πίν. 32α, 33, 34α **68.** Chatzidakis 1962, ἀρ. 118· Δρανδάκης 1962, 100, πίν. 41α, 42α, 42β, 43α, 43γ καί 1989, 12 **69.** Chatzidakis 1962, ἀρ. 115· Δρανδάκης 1962, 127, πίν. 59-60 καί 1989, 11 **70.** Chatzidakis 1962, ἀρ. 116· Δρανδάκης 1962, 134, πίν. 62-63 καί 1989, 11-12 **71.** Δρανδάκης 1962, 48 **72.** Δρανδάκης 1962, 157, πίν. 69α, 69β **73.** Σημ. Μ.Χ. 1987 **74.** Σημ. Μ.Χ. 1987 **75.** Rizzi 1972, 285, ἀρ. 73· Δρανδάκης 1974, 41. Ἡ εἰκόνα κατασκευάσθηκε στό Ρέθυμνο καί ἦταν ἀφιέρωμα τοῦ Ἀνδρέα Corner, Γενικοῦ Προβλεπτῆ Κρήτης (Rizzi, *ὅ.π.*) **76.** Δρανδάκης 1962, 33, πίν. 9α **77.** Δρανδάκης 1974, 57-60, εἰκ. 16, 17 **78.** Δρανδάκης 1974, 60-72, εἰκ. 18 καί 1989, 9-10 **79.** Μαλτέζου 1973, 283-290, πίν. Θ΄· Δρανδάκης 1962, 42 **80.** Δρανδάκης 1962, 94, πίν. 37 **81.** Cervellini 1907, 8 **82.** Wulff 1925, 234-238, 292-293, εἰκ. 100· Volbach 1930, 179-181, ἀρ. 1056· Βοκοτόπουλος 1990, 107, σημ. 32· Δρανδάκης 1989, 7 **83.** *Genève 1985*, ἀρ. 13 **84.** Mirković 1955, 326 **85.** Gamulin 1966, 270, εἰκ. 39 **86.** Quinn 1902, 585· Ξυγγόπουλος 1957, 226, πίν. 56.1· Δρανδάκης 1962, 111, πίν. 49β· Chatzidakis 1965β, εἰκ. σελ. 50· Βοκοτόπουλος 1990, 108, σημ. 33 **87.** Σημ. Μ.Χ. 1979 **88.** Βοκοτόπουλος 1966β, 296· Δρανδάκης 1974, 43-45· Κεφαλλωνίτου-Κωνστάντιου 1986, ἀρ. 169, εἰκ. ἔγχρ. **89.** Δρανδάκης 1962, 76, πίν. 261· Βοκοτόπουλος 1990, 108-110, ἀρ. 72, εἰκ. 50, 51, 204, 207, 208, 339, 342Ζ΄, ὅπου καί ἡ παλαιότερη βιβλιογραφία· *Βυζαντινή καί Μεταβυζαντινή τέχνη στήν Κέρκυρα* 130 (Π.Λ. Βοκοτόπουλος) **90.** Βοκοτόπουλος 1990, 110-111, ἀρ. 73, εἰκ. 201-203, 205, 206, 342Η΄, ὅπου καί ἡ παλαιότερη βιβλιογραφία· *Βυζαντινή καί Μεταβυζαντινή Τέχνη στήν Κέρκυρα* 133 (Π.Λ. Βοκοτόπουλος) **91.** Βοκοτόπουλος 1976β, 235 καί 1981, 18-20, πίν. 2-5, 7· Βοκοτόπουλος 1990, ἀρ. 74-77, 111-114, εἰκ. 52, 53, 54, 209, 210, 212-219, 342Θ΄, 343Α΄-Β΄· *Βυζαντινή καί Μεταβυζαντινή Τέχνη στήν Κέρκυρα* 131, 134-135 (Π.Λ. Βοκοτόπουλος) **92.** Βοκοτόπουλος 1990, ἀρ. 80, 117-119, εἰκ. 57, 58, 228, 229· *Βυζαντινή καί Μεταβυζαντινή Τέχνη στήν Κέρκυρα* 138 (Π.Λ. Βοκοτόπουλος) **93.** Βοκοτόπουλος 1990, ἀρ. 81, 119-120, εἰκ. 56 **94.** Δρανδάκης 1962, 108, πίν. 47, 48α· Βοκοτόπουλος 1990, ἀρ. 78, 114-115, εἰκ. 55, 224, 343Γ΄ **95.** Βοκοτόπουλος 1990, ἀρ. 79, 116-117, εἰκ. 220-223, 343Δ΄· Βοκοτόπουλος 1995, 228, ἀρ. 165 **96.** Δρανδάκης 1974, 45· Βοκοτόπουλος 1990, ἀρ. 82, 120, εἰκ. 232, 237, 343Ζ΄ **97.** Βοκοτόπουλος 1990, ἀρ. 83, 120-121, εἰκ. 231, 235, 343Ε΄ **98.** Βοκοτόπου-

330. Τζάνες Ἐμμανουήλ, Μή μοῦ Ἅπτου, εἰκ. ἀρ. 86.

331. Τζάνες Ἐμμανουήλ, ΘΚ Κυρία τῶν Ἀγγέλων καί ἀπόστολοι, εἰκ. ἀρ. 100.

λος 1990, ἀρ. 84, 121-122, εἰκ. 234, 238, 343Η΄ **99.** Βοκοτόπουλος 1990, ἀρ. 85, 122-123, εἰκ. 233, 343ΣΤ΄ **100.** Βοκοτόπουλος 1990, 107, σημ. 11α· *Βυζαντινή καί Μεταβυζαντινή Τέχνη στήν Κέρκυρα* 136 (Π.Λ. Βοκοτόπουλος) **101.** Χωρέμης 1981, 217-227· Βοκοτόπουλος 1990, 92, σημ. 17, εἰκ. 334-336· ὁ ἴδιος στό *Βυζαντινή καί Μεταβυζαντινή τέχνη στήν Κέρκυρα*, 132. Γιά τίς εἰκόνες τοῦ Τζάνε στήν Κέρκυρα βλ. ἐπίσης *Περίπλους τῶν Εἰκόνων*, ἀρ. 6, 7, 8, 15, 19, 20, 23, 43 **102.** Δρανδάκης 1974, 41, εἰκ. 2· *Κεφαλονιά 1989*, ἀρ. 37 **103.** Δρανδάκης 1962, 111, πίν. 50α· Βοκοτόπουλος 1968β, 136, πίν. 14, 1-2· *Κεφαλονιά 1994*, ἀρ. 421-424 **104.** Βοκοτόπουλος 1969β, 286, πίν. 284α **105.** Δρανδάκης 1962, 111, σημ. 3-4, πίν. 50α **106.** Δρανδάκης 1962, 97-98· Μπορμπουδάκης 1993α, 524-525, ἀρ. 171 **107.** Βοκοτόπουλος 1990, 107, σημ. 11α **108.** Παπαγεωργίου 1976, 298 καί 1991, 112, 208 **109.** Δρανδάκης 1974, 39-40 **110.** Δρανδάκης 1974, 42· Σοφιανός 1990, 49, εἰκ. ἔγχρωμη **111.** Δρανδάκης 1974, 40 **112.** Wehle 1940, 4-5 **113.** Χατζηδάκης 1948, 473-474, ἀρ. 24· Gerhard 1957, 91, εἰκ. 21 **114.** Δρανδάκης 1962, 152, σημ. 6 **115.** Χατζηδάκης 1977α, ἀρ. 148, πίν. 69 **116.** Lichačev 1906, πίν. 58· Χατζηδάκης 1948, 471, ἀρ. 52. Σύμφωνα μέ πληροφορία τοῦ Π.Λ. Βοκοτόπουλου, στό Ermitage ὑπάρχει καί εἰκόνα τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου μέ ὑπογραφή τοῦ Τζάνε (συλλογή Lichačev, ἀρ. 1-62) **117.** Skrobucha 1971, ἀρ. 2 (δέν ἀναφέρει τόν ζωγράφο τῆς εἰκόνας) **118.** Angiolini-Martinelli 1982, 242-243, ἀρ. 142 **119.** Galavaris 1980-81, 92-93, σημ. 21 **120.** Δρανδάκης 1990, 131, εἰκ. 97 **121.** Bianco Fiorin 1982, 302 **122.** Bianco Fiorin 1972, 63-70 καί 1978, 13-15, ἀρ. 6, πίν. 6· Δρανδάκης 1974, 46-48 **123.** Biaco Fiorin 1978, εἰκ. 1, 5 **124.** Δρανδάκης 1974, 45-46, εἰκ. 4-6 **125.** Chatzidakis 1993, 86-89, ἀρ. 16 **126.** Τωμαδάκης 1947, 149, ἀρ. 46· Χατζηδάκης 1948, 471, ἀρ. 46· Δρανδάκης 1962, 48, σημ. 8, πίν. 14α (ψευδεπίγραφο) **127.** Δρανδάκης 1962, 75-76, πίν. 25β· Βοκοτόπουλος 1990, 107, σημ. 12 (ἐπισημαίνει τήν πλαστότητα) **128.** Ξυγγόπουλος 1936, ἀρ. 27, 40-41, πίν. 20· Chatzidakis 1979, 134 καί 1982, 314 (ἐπισημαίνει τήν πλαστότητα)· Δεληβορριᾶς 1980, εἰκ. 62· Χατζηδάκη Ν. 1983, 26, ἀρ. 11 **129.** Δεληβορριᾶς 1980, 81 **130.** Ξυγγόπουλος 1936, 43-44, ἀρ. 30, πίν. 22· Βοκοτόπουλος 1990, 107, σημ. 12 **131.** *East Christian Art 1987*, ἀρ. 62· *Μετά τό Βυζάντιο*, ἀρ. 31 **132.** Chittenden-Seltman 1947, ἀρ. 336, πίν. 98· Gerhard 1957, 91, εἰκ. 20· *The National Galle-*

332. Τζάνες Ἐμμανουήλ, ΘΚ Ὁδηγήτρια καί ἅγιοι, εἰκ. ἀρ. 108.

ry Illustrated General Catalogue, London 1973, 744· Βοκοτόπουλος 1990, 15, 107, σημ. 24 **133.** Χατζηδάκης 1948, 472, ἀρ. 12 **134.** Χατζηδάκης 1948, 471, ἀρ. 4 **135.** Ξυγγόπουλος 1947, 470, σημ. 10· Χατζηδάκης 1948, 470, ἀρ. 32 **136.** Σισιλιᾶνος 1935, 215· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, 62, ἀρ. 439· Βοκοτόπουλος 1990, 107, σημ. 12 (ἐπισημαίνει τήν πλαστότητα) **137.** Δρανδάκης 1962, 42, πίν. 12 **138.** Ξυγγόπουλος 1957, 226· Βοκοτόπουλος 1990, 108, σημ. 52 (ἐπισημαίνει τήν πλαστότητα).

Νά προστεθοῦν στή σημ. 15: Μέρτζιος 1939, 241· στή σημ. 16: Μπούρα 1994, 363-369, εἰκ. 1· στή σημ. 54: Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1994α καί στή σημ. 135: ἡ Λ. Μπούρα θεωρεῖ τήν ὑπογραφή γνήσια (Μπούρα 1994).

333. Τζάνες Ἐμμανουήλ, Ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, εἰκ. ἀρ. 104.

334. Τζάνες Ἐμμανουήλ, ΘΚ μέ ἁγίους Ἰωάννη Θεολόγο καί Νικόλαο, εἰκ. ἀρ. 106.

Τζάνες Εὐστάθιος 1631

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ [Εὐ]σταθίου [Τζ]άνε.*

ΒΙΟΓΡ. Γιά τόν καλό αὐτό ζωγράφο καμιά πληροφορία δέν εἶναι ἕως τώρα γνωστή.

ΕΙΚΟΝΑ Τρεῖς Ἱεράρχες, 1631, Palais Galliera, Παρίσι[1].

1. Σημ. Μ.Χ. (δημοπρασία Palais Galliera 1969, ἀρ. 136).

Τζάνες Ζαχαρίας, ὁ λεγόμενος Μπουνιαλής (Zane Zaccaria detto Bugnalin) 1639

ΚΑΤΑΓ. Ρέθυμνο.

ΙΔΙΟΤ. Pittor.

ΒΙΟΓΡ. Ὁ *miser Zaccaria Zane detto Bugnalin pittor* ἀναφέρεται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη τῆς 11ης Μαΐου 1639 στό κατάστιχο τοῦ νοταρίου Ρεθύμνου Zorzi Pandimo[1].

1. Καζανάκη 1981, 252, ἀρ. 85.

Τζάνες Κωνσταντίνος 1663 †μεταξύ 1682-1685
ὁ λεγόμενος Μπουνιαλής
(Constantino Zane)

ΚΑΤΑΓ. Ρέθυμνο.
ΙΔΙΟΤ. Ὑποδιάκονος, δάσκαλος, ζωγράφος, pittor[1].
ΥΠΟΓΡ. *opus Constantini Zane rethym[nesi]s* (εἰκ. 1), *[χ]είρ Κονσταν[τίνου] Τζάνε τοῦ Μπουνιαλή τ[οῦ] εκ Ρυθήμνης* (εἰκ. 2), *opus Constantini Zane rethymicensis* (εἰκ. 3), *χείρ Κωνσταντίνου Τζάνε* (εἰκ. 4, 12, 13, 14), *Κωνσταντίνου Τζάνε χείρ* (εἰκ. 5, 16, 19, 21), *opus Constantini Zane retemnensis* (εἰκ. 8), *χείρ Κωνσταντίνου Τζάνε τοῦ ἐπιλεγομένου Μπουνιαλῆ* (εἰκ. 9).
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τοῦ ζωγράφου Ἐμμανουήλ Τζάνε Μπουνιαλῆ* καί τοῦ ποιητῆ Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλῆ[2]. Ἔζησε στή Βενετία μέ τόν ἀδελφό του Ἐμμανουήλ, τοῦ ὁποίου ἀκολουθεῖ τούς τεχνικούς καί εἰκονογραφικούς τρόπους· διαφέρει ὅμως διότι –κυρίως στήν προσωπογραφία ἀλλά καί σέ πίνακες προορισμένους γιά καθολικές ἐκκλησίες (βλ. εἰκ. 1, 3, 8)– ἀκολουθεῖ τρόπους καθαρά ἰταλικούς. Ἀπέκτησε τρία παιδιά, τόν Ἐμμανουήλ, τόν Γεώργιο καί τήν Ἀντωνία[3], τῶν ὁποίων σώζονται οἱ πράξεις βαπτίσεως στά Ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητας Βενετίας: *1662 Ἰουνίου 2 Ἐμμανουήλ Κωνσταντίνου Ζάνε λεγομένου Μπουνιαλή καί Καλίτσας ἐβαπτίσθη ὑπ' ἐμοῦ ἱερέως Ἀντωνίου τοῦ Μπούμπουλη· 1665 Νοεμβρίου 26 Ἀντωνία θυγάτηρ τοῦ Κωνσταντίνου ὑποδιακόνου τοῦ Τζάνε καί Καλίτσας ἐβαπτίσθη ὑπ' ἐμοῦ Φιλοθέου Σκούφου ἱερομονάχου* καί *1658 Μαΐου 14 Γεώργιος υἱός τοῦ ὑποδιακόνου Κωνσταντίνου τοῦ Τζάνε καί Καλίτσας ἐβαπτίσθη ὑπ' ἐμοῦ Φιλοθέου ἱερομονάχου τοῦ Σκούφου*[4]. Ὁ Κωνσταντίνος κατέβαλε τά ἔξοδα γιά τήν ἔκδοση τῆς «Ἀκολουθίας» τοῦ ἁγίου Ἰωσήφ, τῆς ὁποίας συγγραφέας ἦταν ὁ ἀδελφός του Ἐμμανουήλ[5]. Ὅπως ἀναφέρεται στά νεκρολόγια τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου στή Βενετία, στίς 7 Μαρτίου 1663 πέθανε ἡ γυναίκα τοῦ ζωγράφου Καλή, σέ ἡλικία 40 περίπου ἐτῶν[6]. Τό 1685 ὁ Κωνσταντίνος Τζάνες εἶχε ἤδη πεθάνει, σύμφωνα μέ ἔγγραφο πού ἀναφέρει ὅτι ἡ *Ἀντωνία, θυγατέρα τοῦ ποτε διδασκάλου ζωγράφου Κωνσταντίνου Τζάνε λεγομένου Μπουνιαλή ἀπό τό Ρέθεμνος*, παντρεύτηκε τό 1685 στό ναό τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων μέ ἱερέα τό θεῖο της Ἐμμανουήλ Τζάνε*: *ἐστεφανώθη ὑπ' ἐμοῦ ἐφημερίου Ἐμμανουήλ ἱερέως τοῦ Τζάνε τοῦ θείου αὐτῆς*[7].

335. Τζάνες Κωνσταντίνος, Ἅγιοι τῆς 22ας Ἰανουαρίου, εἰκ. ἀρ. 14.

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Pala μέ Δομήνικο, Γεώργιο καί Αἰκατερίνη, 1650, Vrboska Δαλματίας (ἀπό τό 1917 ἔχουν χαθεῖ τά ἴχνη τῆς εἰκόνας)[8] 2) ΘΚ ἔνθρονη, βρεφοκρατούσα, 1654, Duomo, παρεκκλήσιο Ἁγιωτάτου Μυστηρίου, Κέρκυρα[9] 3) Pala μέ ΘΚ καί ἁγίους, 1658, Trogir, Δαλματία[10] 4) Εἰς Ἅδου Κάθοδος, 1670, τ. συλλογή Ζερβουδάκη, Ἀθήνα[11] 5) Ἀπόστολος Θωμᾶς, 1670, συλλογή Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου, Βενετία[12] 6) Παρασκευή, 1670, τ. συλλογή Ζερβουδάκη, Ἀθήνα[13] 7) Λείψανο ἁγίου Σπυρίδωνος, 1674, ν. Ἁγίου Ἠλία, Zadar, Κροατία[14] 8) Προσωπογραφία ἱερέα, 1675, συλλογή Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου, Βενετία[15] 9) Γέννηση ΘΚ, 1676, ν. Παναγίας, Φισκάρδο, Κεφαλονιά[16] 10) Νικόλαος καί Δημήτριος, 1677, ν. Ἁγίων Ἀποστόλων, μονή Βατοπεδίου, Ἄθως[17] 11) ΘΚ Ὁδηγήτρια, 1679, Λειψανοθήκη καθεδρικοῦ ναοῦ, Dubrovnik, Κροατία[18] 12) Γενέσιο ΘΚ, 1681, Παρίσι (ἐμπόριο 1949)[19] 13) Εὐαγγελιστής Ματθαῖος, 1682, τ. συλλογή Ἑλ. Σταθάτου, Ἀθήνα[20] 14) Ἅγιοι τῆς 22ας Ἰανουαρίου, 1682[21] καί 15) Μαρία Μαγδαληνή, συλλογή Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου, Βενετία[22] 16)

336. Τζάνες Κωνσταντίνος, Ἀπόστολος Θωμᾶς, εἰκ. ἀρ. 5.

337. Τζάνες Κωνσταντίνος, Μαρία Μαγδαληνή, εἰκ. ἀρ. 15.

ΘΚ Βρεφοκρατούσα, ν. στό Prcanj, Δαλματία[23] 17) ΘΚ Βρεφοκρατούσα, ἰδιωτική συλλογή, Split, Κροατία[24] 18) ΘΚ Γλυκοφιλούσα, Collezione Classense, Ραβένα, Ἰταλία[25] 19) Κεφαλή Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, συλλογή Sekulić, Βελιγράδι[26] 20) Γέννηση ΘΚ, παλαιότερα στήν Κεφαλονιά καί τό 1912 σέ ἀθηναϊκό παλαιοπωλεῖο (πιθανότατα ταυτίζεται μέ τήν εἰκόνα ἀρ. 12)[27] 21) Σισώης, τ. συλλογή Δελλαπόρτα, μετά συλλογή Γ. Τσακύρογλου, Ἑστία Ν. Σμύρνης, Ἀθήνα[28].

ΒΙΒΛ. Ρηγόπουλος 1979, 185-186· Βοκοτόπουλος 1990, 123-124.

ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΖΑΝΕ ΜΕ ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΠΟΥ ΘΕΩΡΟΥΜΕ ΠΛΑΣΤΗ: 1) Αἰκατερίνη καί ὀκτώ εἰκονίδια μέ σκηνές τοῦ βίου καί μαρτυρίου της, Μουσεῖο Μπενάκη, Ἀθήνα[29] 2) ΧC καί Μαρία Μαγδαληνή, Μουσεῖο Κανελλοπούλου, Ἀθήνα[30] 3) Παντελεήμων, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[31].

1. Μέρτζιος 1939, 240 **2.** Τωμαδάκης 1947, 148 **3.** Μέρτζιος 1939, 240-241 **4.** Μέρτζιος 1939, 240 **5.** Τωμαδάκης 1947, 133 **6.** Μέρτζιος 1939, 240, σημ. 1 **7.** Μέρτζιος 1939, 240· Μανούσακας 1993, 113, ἀρ. 452 **8.** Prijatelj 1978, 54-55 **9.** Βοκοτόπουλος 1990, 124-125, ἀρ. 86, εἰκ. 59, 236, 343Θ'· *Περίπλους τῶν Εἰκόνων*, ἀρ. 23 (Ν. Τσελέντη) **10.** Prijatelj 1978, 54-56, εἰκ. 1-2 **11.** Σισιλιᾶνος 1935, 220· Τωμαδάκης 1947, 150 **12.** Chatzidakis 1962, 140, ἀρ. 120, πίν. 65 **13.** Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.*· Τωμαδάκης, *ὅ.π.* **14.** Mirković 1956-57, 364-365, ἀρ. 14 **15.** Chatzidakis 1962, 141, ἀρ. 121, πίν. 67, ὅπου ἀναθεωρεῖται ἡ ἄποψη τοῦ Κ. Μέρτζιου (ἐφημ. *Ἡ Καθημερινή* τῆς 9ης Ἀπριλίου 1949) ὅτι πρόκειται γιά αὐτοπροσωπογραφία τοῦ ζωγράφου (βλ. καί Ξυγγόπουλος 1957, 269, σημ. 4). Ἂς σημειωθεῖ ὅτι ἡ μνεία τῆς ἡλικίας, ψηλά καί ἀριστερά στήν εἰκόνα, ἀφορᾶ τόν ἀνώνυμο εἰκονιζόμενο καί ὄχι τό ζωγράφο, ὁ ὁποῖος ὑπογράφει κάτω δεξιά· βλ. καί Κυριακοῦ 1990, 447-449, πίν. Ζ' **16.** Βοκοτόπουλος 1969β, 289, πίν. 288· Ρηγόπουλος 1979, 186 **17.** Millet-Pargoire-Petit 1904, 98· Τωμαδάκης 1947, 150 **18.** Mirković 1956-57, 342· Djurić 1961, 123-124, ἀρ. 65, πίν. LXXXVI· Gamulin 1971, 37, 143, πίν. XXXI **19.** Σημ. Μ.Χ **20.** Σισιλιᾶνος 1935, 219· Ξυγγόπουλος 1951, 14-15, πίν. 12 **21.** Μέρτζιος 1939, 31· Τωμαδάκης 1947, 151· Chatzidakis 1962, 141-142, ἀρ. 122, πίν. 65 **22.** Chatzidakis 1962, 142, ἀρ. 123, πίν. 65 **23.** Gamulin 1966, 270, εἰκ. 40 **24.** Gamulin 1966, 270, εἰκ. 41 **25.** Bettini 1940, 78, εἰκ.

31· Ξυγγόπουλος 1957, 269· Martinelli 1982, 73, 74, ἀρ. 5 **26.** *Collection Sekulić* 59, ἀρ. 69, εἰκόνα ἐξωφύλλου· Βοκοτόπουλος 1990, 124, σημ. 2 (θεωρεῖ τήν ὑπογραφή πλαστή) **27.** Σισιλιᾶνος 1935, 220· Τωμαδάκης 1947, 151 **28.** Καρακατσάνη 1980, 79, εἰκ. 113 **29.** Σισιλιᾶνος 1935, 219· Ξυγγόπουλος 1936, 45-46 καί 1957, 268· Τωμαδάκης 1947, 151 **30.** Σημ. Μ.Χ **31.** Σωτηρίου 1956α, 37, ἀρ. 1669· Ξυγγόπουλος 1957, 268· Βοκοτόπουλος 1990, 124, σημ. 2 (ἐπισημαίνει τήν πλαστότητα).

Τζάνες Μαρίνος Μπουνιαλής 1662-1685
(Zane Marin Bugniali)

ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τῶν προηγουμένων. Συγγραφέας τοῦ «Κρητικοῦ Πολέμου», μεγάλου, ἔμμετρου, σημαντικοῦ ἱστορικοῦ ἀφηγήματος καί τῆς «Ὠφελίμου Κατανύξεως»[1]. Ἐκτός ἀπό ποιητής ἦταν καί ζωγράφος, σύμφωνα μέ πληροφορία τοῦ Κ. Μέρτζιου γιά τήν ὕπαρξη ἀποδείξεως τοῦ ἔτους 1662, στήν ὁποία ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἐμμανουήλ Τζάνες* ἔλαβε 52 δουκάτα γιά *τίς εἰκόνες πού φκιάσαμε μαζί μέ τόν ἀδελφόν μου ἀφέ(ντη) Μαρί(νο)*. Ἡ πληροφορία μνημονεύεται χωρίς συγκεκριμένη χρονολογία: *εἰς τόν Μπουνιαλῆν καί τούς ἀδελφούς του διότι ἐδιώρθωσαν μερικές εἰκόνες*[2]. Ὁ Μαρίνος Τζάνες Μπουνιαλής συναντᾶται τό 1669[3] καί τό 1674 στά Μητρῶα τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητας Βενετίας, τῆς ὁποίας ὑπῆρξε μέλος ἕως τό 1685[4].

1. Τωμαδάκης 1947, 122-154 **2.** Μέρτζιος 1939, 242 **3.** Τωμαδάκης 1947, 132 **4.** Μέρτζιος 1939, 241-242· Χατζηδάκης 1949, 542.

Τζανέτης Ἀνδρέας 1770

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα[1].

1. Πληροφορία Μ. Καζανάκη.

Τζανής

ΕΙΚΟΝΑ Σπυρίδων, ν. Ἁγίου Μηνᾶ, Φηρά, Θήρα[1].

1. Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Τζαννέτος † πρίν ἀπό τό 1546

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Depentor.
ΒΙΟΓΡ. Μνημονεύεται σέ διαθήκη τοῦ 1546 στή Βενετία, σύμφωνα μέ τήν ὁποία κληροδοτοῦνται χρήματα στήν Ἰουλία, κόρη τοῦ *quondam Zanetto griego depentore*[1].

1. Bettini 1933, 28· Μέρτζιος 1955, 159.

Τζανκαρόλας Στέφανος (κατά κόσμον Σπυρίδων) 1688-1710

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χειρί Σπυρίδωνος Τζακαρόλου* (εἰκ. 1, 7, 8, 9, 21), *ποίημα ἱεροδιακόνου Στεφάνου Τζανκαρόλα* (εἰκ. 2), *ποίημα Στεφάνου εὐτελοῦς ἱερέως τοῦ Τζανκα[ρόλου] (εἰκ. 4), τοῦ ταπεινοῦ ἱεροδιακόνου Στεφάνου Τζανκαρόλου κόπος* (εἰκ. 5), *τοῦ ἀναξίου ἐν ἱεροδιακόνοις Στεφάνου Τζανκαρώλου χείρ* (εἰκ. 10), *τοῦ εὐτελοῦς ἱεροδιακόνου Στεφάνου Τζανκαρόλου κόπος* (εἰκ. 11), *τοῦ εὐτελοῦς Στεφάνου ἱερομ(ονάχου) ἔργον* (εἰκ. 12), *τοῦ ἐν ἱεροδιακόνοις ἐλαχίστου Στεφάνου*

338. Τζανκαρόλας Στέφανος, Ἀλέξιος ὁ Ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 12.

Τζανκαρόλου Κρητός κόπος (εἰκ. 13), *τοῦ ἐν ἱεροδιακόνοις ἐλαχίστου Στεφάνου Τζανκαρόλου κρητός κόπιος* (εἰκ. 14), *ποίημα καί πόνος Στεφάνου εὐτελοῦς ἱερέως τοῦ Τζανκαρόλου* (εἰκ. 15), *τοῦ ἐλαχίστου ἱερέως Στεφάνου Τζανκαρόλου κόπος* (εἰκ. 17), *Στεφάνου ἱεροδιακόνου Τζανκαρόλου* (εἰκ. 18), *ποίημα Στεφάνου ἱεροδιακόνου τοῦ Τζανκαρόλα* (εἰκ. 20).

ΒΙΟΓΡ. Γόνος γνωστῆς κρητικῆς οἰκογένειας[1], ἐγκατεστημένης μετά τόν Κρητικό πόλεμο στήν Κέρκυρα, ὅπου εἶχε ἱδρύσει καί τό ναό τῆς Ἁγίας Τριάδας, τό 1680[2]. Ἀπό τίς χρονολογημένες ὑπογραφές τῶν εἰκόνων του διαπιστώνεται ὅτι τό 1688 ἦταν διάκονος καί τό 1700 εἶχε χειροτονηθεῖ ἱερέας[3].

ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀθήνα: 1) Νίκη καί Αἰκατερίνη, 1685, ἰδιωτική συλλογή[4] 2) Ἰάκωβος Ἀδελφόθεος (Θύρα Προθέσεως ἀπό τό ν. Ἁγίας Τριάδας στήν Κέρκυρα), 1688, τώρα στό Μουσεῖο Μπενάκη (μέσω συλλογῆς Bay Καΐρου)[5] 3) Λιθοβολισμός Στεφάνου (τύπος Δαμασκηνοῦ), 1707, τ. συλλογή Μ. Καλλιγᾶ[6] 4) Γοβδελαᾶς (τύπος Ἐμμ. Τζάνε), συλλογή Αἰμ. Βελιμέζη[7] 5) Προσκύνηση Ποιμένων, Ἐθνική Πινακοθήκη[8] 6) Ἄκρα Ταπείνωση, τ. συλλογή Κ. Μελᾶ[9] Γερμανία: 7) Μεγάλη Δέηση μέ ἀποστόλους καθιστούς (ἐμπόριο 1973)[10] Κέρκυρα: 8) ΧΣ 9) ΘΚ 10) Ἰω Πρόδρομος, 1685, ν. Ἁγίας Τριάδας, πόλη (πουλήθηκαν τό 1914)[11] 11) Αἰκατερίνη, ν. Ἁγίας Αἰκατερίνης[12] 12) Ἀλέξιος ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, ν. Ἀντιβουνιώτισσας[13] 13) Ἰω Χρυσόστομος, ἰδιωτική συλλογή[14].

Ἡ εἰκόνα τῆς Ἁγίας Τριάδος (ἀπό τό ν. τῆς Ἁγίας Τριάδας), πού βρίσκεται στό μουσεῖο τῆς Ἀντιβουνιώτισσας καί ἔχει ἀποδοθεῖ στό ζωγράφο (Ξυγγόπουλος 1957, 321), δέν θεωρεῖται ἔργο τοῦ Τζανκαρόλα (βλ. Βοκοτόπουλος 1990, 158, σημ. 2).

Κεφαλονιά (Κοργιαλένειο Ἱστορικό καί Λαογραφικό Μουσεῖο, ἀπό μονή Σισίων): 14) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, ἔνθρονος[15] 15) ΘΚ Βρεφοκρατούσα καί 24 οἶκοι Ἀκαθίστου, 1700[16] 16) ΘΚ Βρεφοκρατούσα (ἀποδ.)[17] 17) Ἰω Πρόδρομος (ἀποδ.)[18] 18) ΧΣ Ἄρτος τῆς Ζωῆς ἤ Ἀλληγορία τῆς Θείας Μεταλήψεως, 1707, ν. Εὐαγγελιστρίας (ἀπό ν. Ἁγίου Γεωργίου), Κάστρο[19] 19) Ἀλληγορία Θείας Μεταλήψεως, ἰδιωτική συλλογή[20] Κάιρο (τ. συλλογή Bay): 20) ΧΣ Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος (ὑπογεγρ.)[21] 21) Ἁγία Τριάς (εἰκόνα στρογγυλή)[22] Λονδίνο: 22) Ἀνδρέας ἔνθρονος, *Sotheby's* 1988[23].

ΒΙΒΛ. Σισιλιᾶνος 1935, 220-225· Ξυγγόπουλος 1957, 319-323· Βοκοτόπουλος 1990, 158· Χατζηδάκης 1974α, 434 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 95.

339. Τζανκαρόλας Στέφανος, Ἅγιος Ἰάκωβος ὁ Ἀδελφόθεος, εἰκ. ἀρ. 2.

340. Τζανκαρόλας Σπυρίδων, Ἁγίες Νίκη καί Αἰκατερίνη, εἰκ. ἀρ. 1.

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΤΖΑΝΚΑΡΟΛΑ ΜΕ ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΠΟΥ ΘΕΩΡΟΥΜΕ ΠΛΑΣΤΗ: Ἀθήνα: 1) Ἀρχάγγελος Γαβριήλ, *Στεφάνου Τζανκαρόλου κόπος τε καί μόχθος*, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Βυζαντινό Μουσεῖο[24] 2) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, *ταπεινοῦ ἱεροδιακόνου Στεφάνου Τζανκαρόλα χείρ*, Μουσεῖο Μπενάκη, ἀρ. 3013[25] 3) Εἰσόδια ΘΚ, 1710, Βυζαντινό Μουσεῖο[26] 4) Θεόδωρος Τήρων, 1690, Βυζαντινό Μουσεῖο[27] 5) Λιθοβολισμός Στεφάνου, *ποίημα ἱεροδιακόνου Στεφάνου Τζανγκρόγλου*, συλλογή Γ. Τσακύρογλου, Ἑστία Ν. Σμύρνης[28].

1. Σισιλιᾶνος 1935, 220-221 **2.** Παπαγεωργίου 1920, 202, ἀρ. 4· Τωμαδάκης 1966-67, 1-16· ὁ ναός δέν σώζεται σήμερα **3.** Εἰκόνες ἀρ. 2, 14. Ὁ Ξυγγόπουλος (1957, 319-320) ταύτισε σωστά τόν Σπυρίδωνα καί τόν Στέφανο Τζανκαρόλα **4.** Μπαλτογιάννη 1986, ἀρ. 321, ἔγχρωμη φωτογραφία. Ἡ εἰκόνα ταυτίζεται πιθανότατα μέ αὐτήν πού βρισκόταν ἄλλοτε στό ναό τῆς Ἁγίας Τριάδας στήν Κέρκυρα. Ἐπίσης ταυτίζεται μέ τήν εἰκόνα Αἰκατερίνης καί Βερονίκης τῆς τ. *Collection Bay* 17, ἀρ. 120 **5.** Παπαγεωργίου 1920, 201· Σισιλιᾶνος 1935, 223· Ξυγγόπουλος 1936, 63, ἀρ. 41, πίν. 31 καί 1957, 320· Ρηγόπουλος 1979, 198· Βοκοτόπουλος 1990, 158, σημ. 4 **6.** Σισιλιᾶνος 1935, 225 **7.** Ξυγγόπουλος 1947, 484, πίν. ΚΗ. 7 **8.** Σισιλιᾶνος 1935, 224· Ξυγγόπουλος 1957, 322, πίν. 69.2· Λυδάκης 1976, 28, εἰκ. 13· Κονόμος 1966β, 18, πίν. 47 **9.** Σισιλιᾶνος 1935, 225 **10.** Σημ. Μ.Χ. 1973 **11.** Παπαγεωργίου 1920, 202· Ξυγγόπουλος 1957, 319, 321· Λυκίσσας 1960, 41 **12.** Βοκοτόπουλος 1976β, 234 καί 1990, 159, ἀρ. 127, εἰκ. 60, 298-300, 344 ΙΖ΄· *Περίπλους τῶν Εἰκόνων*, ἀρ. 44 (Ἀν. Λαζαρίδου)· *Βυζαντινή καί Μεταβυζαντινή Τέχνη στήν Κέρκυρα* 150 (Π.Λ. Βοκοτόπουλος) **13.** Καλλιγᾶς 1968, 113, σημ. 38· Βοκοτόπουλος 1970γ, 340, πίν. 293β καί 1990, 160, ἀρ. 128, εἰκ. 62-65, 301, 344 ΙΗ΄ **14.** Βοκοτόπουλος 1990, 161, ἀρ. 129, εἰκ. 61, 302, 303, 344 ΙΣΤ΄ **15.** Σισιλιᾶνος 1935, 221-222· Ζησίου 1900, 246, ἀρ. 64· Ξυγγόπουλος 1957, 319· Κονόμος 1966β, 18· Βοκοτόπουλος 1969β, 284· *Κεφαλονιά 1989*, ἀρ. 35 **16.** Ζησίου 1900, 246, ἀρ. 65· Σισιλιᾶνος 1935, 222· Ξυγγόπουλος 1957, 320, 322-323· Κονόμος 1966β, 18-19, πίν. 48· Βοκοτόπουλος 1969β, 284· *Κεφαλονιά 1989*, ἀρ. 33· Λυκούδη 1994, 241, 248-262 **17.** Βοκοτόπουλος 1969β, 284, πίν. 278α καί 1990, 158, σημ. 3· *Κεφαλονιά 1989*, ἀρ. 34 **18.** Ζησίου 1900, 246· Σισιλιᾶνος 1935, 221· Βοκοτόπουλος 1969β, 284, πίν. 278β καί 1990, 158, σημ. 3· *Κεφαλονιά 1989*, ἀρ. 36 **19.** Κονόμος 1966β, 19, πίν. 49· Βοκοτόπουλος 1986δ, 152 καί 1990, 158, σημ. 3 καί 61, σημ. 13 **20.** Βοκοτόπουλος 1986δ, 150, εἰκ. 2, πίν. ΙΗ΄· Βοκοτόπουλος 1990, 158, σημ. 3, 61, σημ. 15 **21.** *Collection Bay* 21, ἀρ. 146 **22.** *Collection Bay* 25, ἀρ. 174 **23.** Sotheby's, *Icons, Russian Pictures and Works of Art*, Νοέμβριος 1988, ἀρ. 511· Βοκοτόπουλος 1990, 170 (προσθήκη, σελ. 158). Σύμφωνα μέ πληροφορία τοῦ Π.Λ. Βοκοτόπουλου εἰκόνα τῆς Θεοτόκου Λαμποβίτισσας μέ ὑπογραφή *Στεφάνου τοῦ εὐτελοῦς ἱεροδιακόνου Τζανκαρόλου χείρ* βρίσκεται στό Μουσεῖο Ermitage τῆς Ἁγίας Πετρούπολης (συλλογή Lichačev, ἀρ. I-441 **24.** Σισιλιᾶνος 1935, 224· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1945, 33, ἀρ. 204· Βοκοτόπουλος 1990, 158, σημ. 4· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1990, 8 καί 1992, 8, πίν. 9 **25.** Σισιλιᾶνος 1935, 223· Ξυγγόπουλος 1936, 64, ἀρ. 42, πίν. 32· Δεληβορριᾶς 1990, 74 (ὕποπτη ὑπογραφή)· Βοκοτόπουλος, *ὅ.π.* (δέν τήν θεωρεῖ πλαστή)· Arte y Culto despues de Bizancio, ἀρ. 7 (A. Drandaki: τή θεωρεῖ πλαστή) **26.** Σισιλιᾶνος 1935, 224· Βοκοτόπουλος, *ὅ.π.* **27.** Σισιλιᾶνος 1935, 223-224· Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1945, 52, ἀρ. 335· Ξυγγόπουλος 1957, 321-322· Βοκοτόπουλος 1990, 158, σημ. 4 **28.** Καρακατσάνη 1980, 79, ἀρ. 114, εἰκ. σελ. 109· Βοκοτόπουλος, *ὅ.π.*: θεωρεῖ τήν εἰκόνα κατώτερη τῆς τέχνης τοῦ Τζανκαρόλα.

Τζανκαρόλος (;) Ἀντώνιος 1803

ΥΠΟΓΡ. *Ἀντώνιος Τζανκαρόλος (;) ἐποίησα.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἐλευθέριος, 1803, Λαογραφικό Μουσεῖο Στεμνίτσας, Ἀρκαδία[1].

1. *Λαογραφικό Μουσεῖο Στεμνίτσας* 118, εἰκ. 82.

Τζανμαρία 1537
(Zanmaria)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη· Ἕλληνας (;).

ΙΔΙΟΤ. Depentor.
ΕΙΚΟΝΑ Ὁ *Zanmaria depentor* μνημονεύεται σέ ἔγγραφο τοῦ 1537 στή Βενετία[1].

1. Bettini 1933, 15.

Τζανφουρνάρης Γεώργιος 1584

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα (;).
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Ἴσως ἦταν πατέρας τοῦ Ἐμμανουήλ Τζανφουρνάρη*. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τοῦ νοταριακοῦ ἀρχείου τῆς Κέρκυρας, στίς 17 Νοεμβρίου 1584 ἀνέλαβε νά τοιχογραφήσει τήν ἐκκλησία τοῦ Παντοκράτορα στό χωριό Ζυγός τῆς Κέρκυρας. Ἡ συμφωνία μέ τό *μισέρ Γεώργιον Ντζανφουρνάρη ζωγράφον* προέβλεπε ἀμοιβή 89,5 δουκάτων καί ἀνάληψη τῶν ἐξόδων διατροφῆς τοῦ ζωγράφου καί τοῦ βοηθοῦ του ἀπό τούς ἐπιτρόπους τοῦ ναοῦ, οἱ ὁποῖοι θά παρεῖχαν ἀκόμη στό ζωγράφο ἀσβέστη καί ὅ,τι ἄλλο χρειαζόταν[1].

1. Καζανάκη 1988, 295, 298, 299.

Τζανφουρνάρης Ἐμμανουήλ (Μάνος)
(Zanfornari Manuel) περ. 1570-1631

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος Τζανφουρνάρης*(;).
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *Ἐμμανουήλου τοῦ Τζανφουρνάρι χείρ* (εἰκ. 1, 4), *Ἐμμανουήλ τοῦ Τζανφουρνάρι χείρ* (εἰκ. 5, 7, 8), *Ἐμμανουήλου τοῦ Τζανφουρνάρι* (εἰκ. 6), *Ἐμμανουήλου τοῦ Τζανφουρνάρου χείρ* (εἰκ. 12, 14), *[Ἐμμανουήλ] τοῦ Τ[ζ]ανφουρ[νάρη χείρ]* (εἰκ. 13).
ΒΙΟΓΡ. Ἡ ἡμερομηνία γεννήσεως τοῦ ζωγράφου τοποθετεῖται μεταξύ 1570-75[1]. Ὁ ζωγράφος ἦταν ἐγκατεστημένος στήν Κέρκυρα, ὅπου ὑπῆρξε μαθητής τοῦ κρητικοῦ Θωμᾶ Μπαθᾶ*, τόν καιρό πού αὐτός ἐργαζόταν ἐκεῖ. Πρέπει νά ἀκολούθησε τό δάσκαλό του στή Βενετία, γιατί λίγο πρίν πεθάνει, τό 1599, αὐτός τοῦ κληροδότησε ὅλα τά σχέδιά του, ἑλληνικῆς καί ἰταλικῆς τεχνοτροπίας[2]. Σύμφωνα μέ ἔγγραφα τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητας Βενετίας, ὁ *Manuel Zanfornari da Corfou* ἀναφέρεται ἀπό τό 1600 ἕως τό 1631 – πιθανόν ἔτος τοῦ θανάτου του – ὡς μέλος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητας[3]. Τό 1605 νυμφεύθηκε στή Βενετία τήν Ἑλένη Σοδερίνη καί ἀπέκτησε τρεῖς γιούς, τόν Τζάν Θεόδωρο, μετέπειτα ἱερέα Θεοφύλακτο, τόν Θωμά, τόν Ἀνδρέα καί μία κόρη, τή Ρ(ι)όζα[4]. Κατά τό διάστημα 1599-1627 ἀναφέρεται ὡς ἀνάδοχος ἢ παράνυμφος, ἀλλά ὡς *ζωγράφος* ἀναφέρεται μόνο σέ βάπτιση τοῦ 1615[5]. Στίς 20 Ὀκτωβρίου τοῦ ἴδιου χρόνου ὑπέγραψε σέ διαθήκη: *ἐγό Ἐμμανουήλ υιός τοῦ ποτε Τζόρτζη Τζανφουρνάρη μαρτιρά*[6]. Ἰδιόχειρες ὑπογραφές του ὑπάρχουν στό Rodolo τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας κατά τά ἔτη 1611, 1613, 1615, 1617, 1618, 1624, 1628 καί 1629[7]. Τό 1623 ἐξελέγη βικάριος τῆς Κοινότητας τῶν Ἑλλήνων τῆς Βενετίας καί τό 1625 πρέπει νά ἀναχώρησε ἀπό τή Βενετία, διότι συνῆλθε τό συμβούλιο τῆς Κοινότητας γιά ἐκλογή νέου βικαρίου. Ἡ ἀπουσία τοῦ ζωγράφου ἀπό τή Βενετία πρέπει νά ἦταν σύντομη, διότι οἱ συνδρομές του πληρώνονταν κανονικά καί ἀναφέρεται ὡς μέλος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητας χωρίς διακοπή[8]. Σύμφωνα μέ τή διαθήκη τοῦ γιοῦ του Θωμᾶ, δικηγόρου, πού συντάχθηκε στίς 14 Φεβρουαρίου 1651 στή Βενετία, κληροδοτήθηκαν στόν ἄλλο γιό τοῦ ζωγράφου καί ἀδελφό τοῦ Θωμᾶ, Θεοφύλακτο, δύο εἰκόνες *ἑλληνικῆς τεχνοτροπίας (alla greca) πού ἔχω σπίτι μου*[9]. Πρόκειται

341. Τζανφουρνάρης Ἐμμανουήλ, Ἁγία Τριάς, εἰκ. ἀρ. 1.

342. Τζανφουρνάρης Ἐμμανουήλ, Εὐαγγελισμός, εἰκ. ἀρ. 2.

πιθανότατα γιά ἔργα τοῦ πατέρα του, γιά τίς εἰκόνες δηλαδή τῆς Κοιμήσεως τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος (βλ. εἰκ. 5) καί τῆς Κυριακῆς τῆς Ὀρθοδοξίας (βλ. εἰκ. 8), τίς ὁποῖες κληροδότησε ὁ Θεοφύλακτος στό ναό τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων μέ διαθήκη, πού συντάχθηκε τήν 1η Μαρτίου 1658 στή Βενετία[10].

ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀθήνα: 1) Ἁγία Τριάς, Βυζαντινό Μουσεῖο[11] 2) Εὐαγγελισμός ΘΚ, Μουσεῖο Μπενάκη, ἀρ. 2992[12] 3) Φύλλο ἀπό δίπτυχο σφαλιστάρι μέ παράσταση Προσκύνησης Ποιμένων καί σκηνή ἀπό τό βίο τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος (ὁ ἅγιος βοηθᾶ τούς κλέφτες νά σηκώσουν τό σιτάρι· ἀποδ.), Μουσεῖο Μπενάκη, ἀρ. 14011[13] Βατικανό: 4) Κοίμηση Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, Πινακοθήκη[14] Βενετία (Συλλογή Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου): 5) Κοίμηση Σπυρίδωνος μέ σκηνές βίου, 1595[15] 6) Ἀνάργυροι καί σκηνές βίου[16] 7) ΘΚ τοῦ Πάθους[17] 8) Κυριακή τῆς Ὀρθοδοξίας[18] 9) ΘΚ Νικοποιός (ἀποδ.)[19] 10) Περιτομή τοῦ ΧC (ἀποδ.)[20] 11) Προσωπογραφία ἐπισκόπου Κυθήρων Διονυσίου Β΄ Κατηλιανοῦ (ἀποδ.)[21] Κέρκυρα: 12) ΘΚ Γαλακτοτροφούσα, μονή Ἁγίων Θεοδώρων, κοντά στόν ἀρχαῖο ναό τῆς Ἀρτέμιδος[22] Κεφαλονιά: 13) Προσωπογραφία μητροπολίτη Φιλαδελφείας Γαβριήλ Σεβήρου, μονή Ἁγίου Γερασίμου[23] Λευκωσία: 14) Εὐαγγελισμός, ἀπό Βυζαντινό Μουσεῖο Ἱδρύματος Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου (ἀπό ν. Ἁγίου Ἀντωνίου)[24] Ἀπουλία, Κ. Ἰταλία: 15) Ἰω Πρόδρομος, Sacristia di S. Euphemia, Rovigno d' Istria[25] 16) ΘΚ Ὁδηγήτρια (ἀποδ.), ν. Ἁγίου Παύλου, San Paolo di Civitate (Foggia)[26].

ΣΧΕΔΙΟ Κοίμηση τοῦ Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, Princeton[27].

ΒΙΒΛ. G. Veludo, *Lettere sopra un dipinto di Emmanuele Zanfornari,* Venezia 1860· N. A. Βέης, Über die Person und die Datierung des malers Emmanuel des Codex Berberinus Graecus 527, *Oriens Christianus* IV, 1913-14, 76-82· Ξυγγόπουλος 1957, 171-173· Chatzidakis 1962, 93-94· Βοκοτόπουλος 1990, 86.

343. Τζανφουρνάρης Ἐμμανουήλ, Ἅγιοι Ἀνάργυροι καί σκηνές βίου, εἰκ. ἀρ. 6.

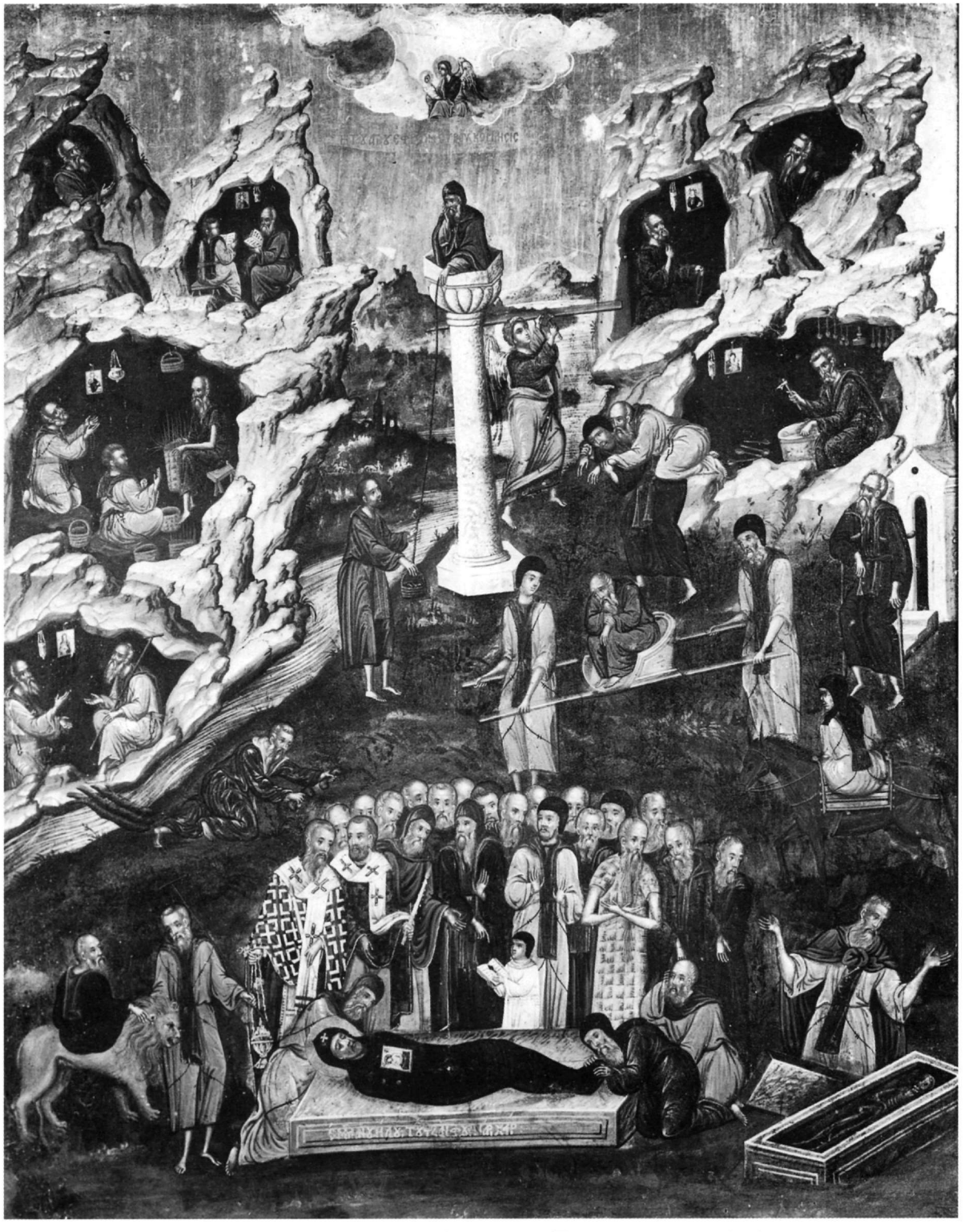

344. Τζανφουρνάρης Ἐμμανουήλ, Κοίμηση Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, εἰκ. ἀρ. 4.

345. Τζανφουρνάρης Ἐμμανουήλ, ΘΚ τοῦ Πάθους, εἰκ. ἀρ. 7.

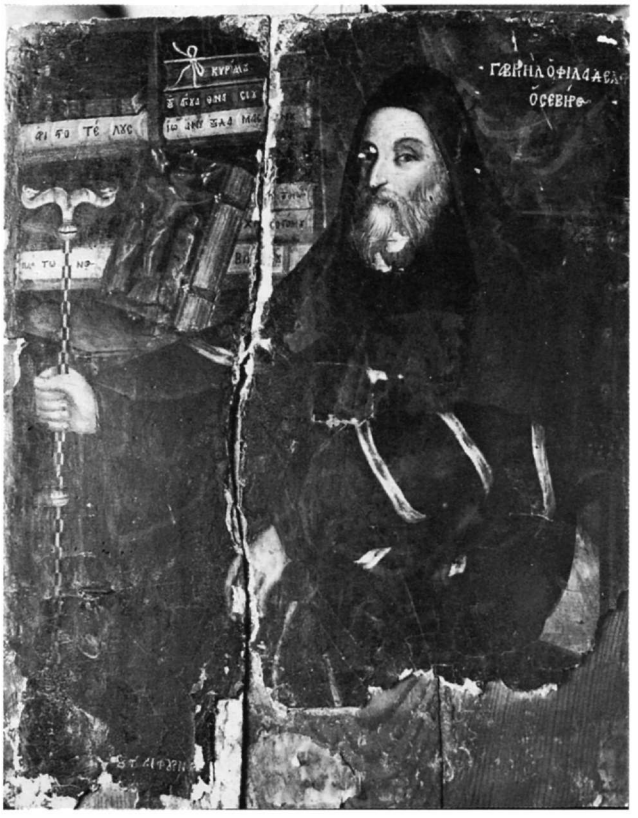

347. Τζανφουρνάρης Ἐμμανουήλ, Γαβριήλ Σεβῆρος, εἰκ. ἀρ. 13.

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΤΖΑΝΦΟΥΡΝΑΡΗ ΜΕ ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΠΟΥ ΘΕΩΡΟΥΜΕ ΠΛΑΣΤΗ: Ἀθήνα: 1) Ἀνάληψη, Μουσεῖο Μπενάκη[28] 2) Ἀναστύλωση εἰκόνων, συλλογή Ἑλ. Σταθάτου, Μουσεῖο Μπενάκη[29] 3) Γέννηση καί Προσκύνηση Μάγων, Μουσεῖο Μπενάκη (ἡ πλαστή ὑπογραφή ἀφαιρέθηκε εὔκολα κατά τόν καθαρισμό τοῦ 1964)[30] 4) Μεταμόρφωση, συλλογή Ἑλ. Σταθάτου, Μουσεῖο Μπενάκη[31] 5) Ἐν Χώναις Θαῦμα, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Βυζαντινό Μουσεῖο[32] 6) Φιλοξενία Ἀβραάμ, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Βυζαντινό Μουσεῖο[33] 7) Εὐαγγελισμός ΘΚ, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου[34] 8) Εὐαγγελισμός ΘΚ, συλλογή Γ. Τσακύρογλου, Ἑστία Νέας Σμύρνης[35].

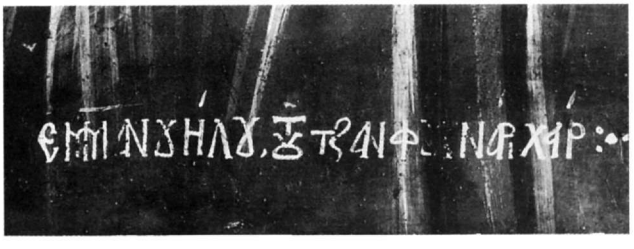

346. Τζανφουρνάρης Ἐμμανουήλ, ΘΚ τοῦ Πάθους, ὑπογραφή, εἰκ. ἀρ. 7.

1. Chatzidakis 1962, 93 **2.** Μέρτζιος 1939, 235: *Lasso a Mano da Fornara mio garzon tutti i miei disegni cosi grechi, comme all' italiana*· Καζανάκη 1977, 132-133 **3.** Γεδεών 1936, 111· Μέρτζιος 1939, 236· Μανούσακας 1993, 66, ἀρ. 260· 69, ἀρ. 271· 73, ἀρ. 289· 87, ἀρ. 346· 102, ἀρ. 409 **4.** Μέρτζιος 1939, 236 **5.** Μέρτζιος, *ὅ.π.* **6.** Μέρτζιος, *ὅ.π.* **7.** Μέρτζιος 1939, 237 **8.** Μέρτζιος 1939, 236 **9.** Μέρτζιος 1939, 237 **10.** Chatzidakis 1962, 95, 96 (βλ. εἰκόνα ἁγίου Νικολάου Βενετίας)· Τσελέντη 1994, 70-71 **11.** Σωτηρίου 1931, 89, ἀρ. 300 **12.** Ξυγγόπουλος 1936, 35, ἀρ. 21, πίν. 17Α· Δεληβορριᾶς 1980, 71 **13.** Σημ. Μ.Χ. 1960 **14.** Ἡ εἰκόνα ἔχει ἀπασχολήσει ἀπό νωρίς τή βιβλιογραφία: D' Agincourt 1823, II, 87-88, πίν. LXXXII (χρονολογεῖ τήν εἰκόνα στόν 11ο-12ο αἰώνα)· Muñoz 1906, 33, πίν. 14 καί 1928, I, ἀρ. 1· Wulff 1925, 233, πίν. 99· Veludo, βλ. ΒΙΒΛ. **15.** Chatzidakis 1962, 94-95, ἀρ. 62, πίν. 46, 47· Λυδάκης 1976β, 428 **16.** Chatzidakis 1962, 187, ἀρ. 197 (πρίν τόν καθαρισμό τῆς εἰκόνας καί τήν ἐμφάνιση τῆς ὑπογραφῆς)· Μανούσακας 1970, 10-11, σημ. 13 **17.** Chatzidakis 1962, 97, ἀρ. 64, πίν. 48 **18.** Chatzidakis 1962, 96, ἀρ. 63, πίν. 48 **19.** Chatzidakis 1962, 92-93,

ἀρ. 61, πίν. 36· Χατζηδάκης 1977β, 243 (ἀπόδοση στόν Ἐμμ. Τζανφουρνάρη) **20.** Chatzidakis 1962, 97-98, ἀρ. 65, πίν. 48 **21.** Κυριακοῦ 1990, 442-443, ἀρ. 2 (181), πίν. Β΄ **22.** Βοκοτόπουλος 1976β, 235 καί 1990, 87, ἀρ. 57, εἰκ. 46, 193, 342ΣΤ΄· *Βυζαντινή καί Μεταβυζαντινή Τέχνη στήν Κέρκυρα* 146 (Π. Βοκοτόπουλος)·*Περίπλους τῶν Εἰκόνων*, ἀρ. 39 (Ν. Τσελέντη) **23.** Μανούσακας 1970, 9-11, πίν. Β΄, Γ.1· *Κεφαλονιά 1989*, ἀρ. 174 **24.** *Tesori di Cipro*, ἀρ. 169· Παπαγεωργίου 1983, 18, ἀρ. 136 καί 1991, 112 **25.** Bettini 1940, 44, 4 **26.** *Icone di Puglia*, ἀρ. 67 **27.** Σημ. Μ.Χ **28.** Ξυγγόπουλος 1936, ἀρ. 22, πίν. 17β (τή θεωρεῖ γνήσια) **29.** Ξυγγόπουλος 1951, ἀρ. 6, πίν. 6· ἀμφισβήτηση ὑπογραφῆς: Chatzidakis 1962, 96 **30.** Ξυγγόπουλος 1936, ἀρ. 20, πίν. 16: θεωρεῖ τήν ὑπογραφή γνήσια **31.** *Holy Image - Holy Space*, ἀρ. 58 (Ν. Chatzidakis), ὅπου καί παλαιότερη βιβλιογραφία **32.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, ἀρ. 361· *Ἔκθεση 1964*, 281, ἀρ. 260· Κονόμος 1988, 46-47 **33.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, ἀρ. 289· Ξυγγόπουλος 1957, 172 **34.** Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός 1946, ἀρ. 362· (πλαστότητα: Μ.Χ.) **35.** Καρακατσάνη 1980, 45, εἰκ. 62· (πλαστότητα: Μ.Χ.). Πιθανῶς ἡ εἰκόνα ταυτίζεται μέ τήν προηγούμενη.

Τζάπος Λαβίνιος 1561-1564

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας, πού συντάχθηκε στό Ἡράκλειο, τό 1561 εἶχε μαθητή τόν Ἀνδρέα Μαρά*[1]. Φαίνεται ὅτι πέρασε μεγάλες οἰκονομικές δυσκολίες, γιατί τό 1564 εἶχε βάλει ἐνέχυρο τόν μανδύα του. Τό Σεπτέμβριο τοῦ ἴδιου χρόνου κατασχέθηκαν ἀπό τό μοναχό Augostin de Candia, ἡγούμενο τῆς μονῆς τοῦ San Salvador στό Ἡράκλειο, ὅλα τά χρήματα πού ἀνῆκαν στό μαΐστρο Λαβίνιο [Τζάπο], ζωγράφο, ὁ ὁποῖος ὤφειλε $4^1/_2$ δουκάτα γιά τό ἐνοίκιο ἐργαστηρίου[2].

348. Τζανφουρνάρης Ἐμμανουήλ, Κυριακή τῆς Ὀρθοδοξίας, εἰκ. ἀρ. 8.

349. Τζανφουρνάρης Ἐμμανουήλ, Εὐαγγελισμός, εἰκ. ἀρ. 14.

1. Παλιούρας 1973, 122, ἀρ. 58 **2.** Κωνσταντουδάκη 1977, 168, ἀρ. 16.

Τζαρμπίνος Σπυρίδων 1775-1789

ΚΑΤΑΓ. Ἑπτάνησα (;).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ Ὁδηγήτρια, 1775, Βυζαντινό Μουσεῖο (κατάσχεση Τοζάκογλου), Ἀθήνα[1] 2) ΘΚ καί 24 οἶκοι Ἀκαθίστου, 1775, ν. Παναγίας τῶν Ξένων, Κέρκυρα[2] 3) Ἀκάθιστος Ὕμνος, 1789, συλλογή Μ. Δαπέργολα, Αἰξωνή, Ἀθήνα (πιθανότατα ἡ ἴδια μέ τήν προηγούμενη)[3] 4) Ρίζα Ἰεσσαί, ν. Ἁγίου Ἀρσενίου Ριγγλάδων, Κέρκυρα[4].

1. Σημ. Μ.Χ. 2. Πληροφορία Π.Λ. Βοκοτόπουλου 1963 3. Λυκίσσας 1960, 67 4. Λυκίσσας, *ὅ.π.*

Τζαφούρης Νικόλαος βλ. *Ζαφούρης*

Ἐδῶ προστίθεται ἡ μοναδική εἰκόνα τοῦ ζωγράφου μέ ἑλληνική ὑπογραφή: *χείρ Νικολάου τοῦ Τζαφούρη* (βλ. Παπαδοπούλου 1995). Μέ τήν μεγάλων διαστάσεων αὐτή εἰκόνα τῆς Δεήσεως, πού βρέθηκε στήν Ἀντιβουνιώτισσα τῆς Κέρκυρας, ἀποκαλύπτεται μία ἄγνωστη πτυχή στήν τέχνη τοῦ ζωγράφου, πού συγγενεύει σέ μεγάλο βαθμό μέ τήν τέχνη τοῦ Ἀγγέλου καί τοῦ Ρίτζου.

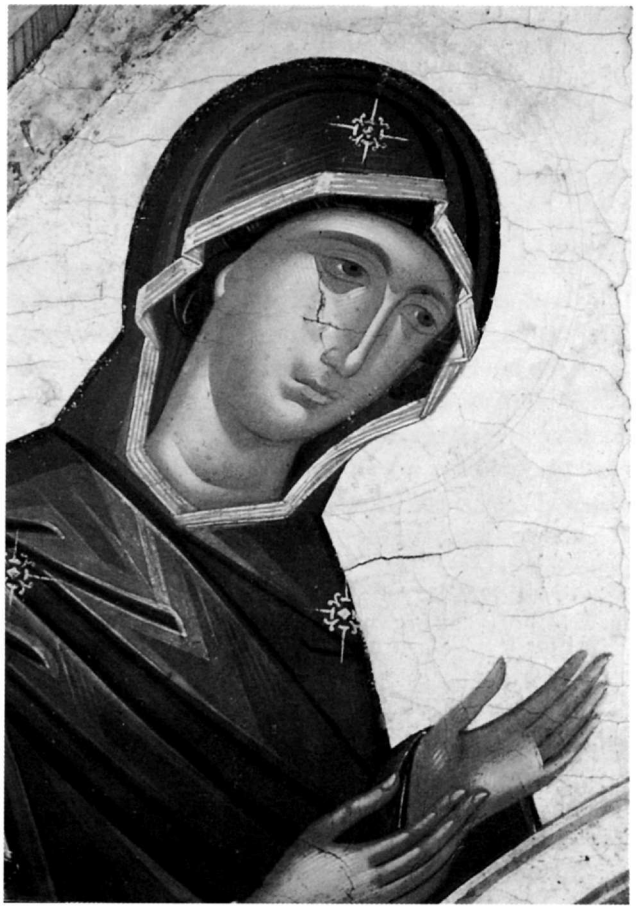

350. Τζαφούρης Νικόλαος, Δέηση, λεπτομέρεια.

Τζένιος 1562

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος (;).
ΠΑΤΡ. Παπα-Λεόντιος.
ΥΠΟΓΡ. *Τζένιος παπα Λεοντίου πρετόρι ηστόρισεν.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἰω Θεολόγος, 1562, Βυζαντινό Μουσεῖο, μητρόπολη, Πάφος, Κύπρος[1].

1. Παπαγεωργίου 1991, 143, εἰκ. 100.

Τζές, Ντζές Γεώργιος 1713-1714

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας[1].

1. Πληροφορία Μ. Καζανάκη.

Τζέν, Τζές ἤ Ντζές Ἰάκωβος 1678-1707

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Ἰωάννης.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, εἰκονογράφος.
ΒΙΟΓΡ. Ἡ οἰκογένεια Τζέν κατέφυγε στά Ἑπτάνησα καί τή Βενετία μετά τήν κατάληψη τοῦ Χάνδακα ἀπό τούς Τούρκους (1669)[1]. Σύμφωνα μέ τά βιβλία Γάμων καί Βαπτίσεων τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητας Βενετίας, στίς 3 Νοεμβρίου 1678 ὁ *Ἰάκωβος Τζές ποτε Ἰωάννου από το Κάστρον της Κρήτης* ἀρραβωνιάσθηκε τήν Τζουάνα[2]. Τό 1680 ἦταν κουμπάρος σέ γάμο πού ἔγινε στόν Ἅγιο Γεώργιο τῶν Ἑλλήνων[3]. Τό 1681, 1683 καί 1685 βαπτίσθηκαν οἱ δύο κόρες του καί ὁ Λαυρέντιος, *υιός νόμιμος του κυρ Ιακώβου Τζέν ζωγράφου κρητικού καί Τζουάνας*[4]. Τό 1694 ὁ *Ἰάκωβος Ντζές, ζωγράφος* ἦταν ἀνάδοχος σέ βάπτιση[5]. Τό 1694 βαπτίσθηκε γιός τοῦ *Ιακώβου Τζέν μέ τό ὄνομα Κωνσταντῖνος*[6] καί τό 1697 ὁ *Γιάκουμος Τζές* ὑπογράφει ὡς κουμπάρος σέ γάμο[7]. Τό 1700 ὁ *κύριος Ἰάκωβος Τζέν εἰκονογράφος* ἦταν ἀνάδοχος σέ βάπτιση[8]. Τό 1707 σημειώνεται στά ἀρχεῖα τῆς Κοινότητας ὁ θάνατος τῆς γυναίκας του[9]. Δέν μᾶς εἶναι γνωστά ἔργα του, πού θά μποροῦσαν νά βρίσκονται στή συλλογή τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βενετίας.

1. Ζώης 1955, 73-74· Σπανάκης 1955, 457 2. Μέρτζιος 1939, 244· Μανούσακας 1993, 161, ἀρ. 632· βλ. καί Chatzidakis 1962, 125, σημ. 3 3. Μανούσακας 1993, 179, ἀρ. 701 4. Μέρτζιος, *ὅ.π.* 5. Μέρτζιος, *ὅ.π.* 6. Πληροφορία Σ. Ἀντωνιάδη 7. Μανούσακας 1993, 161, ἀρ. 632 8. Πληροφορία Σ. Ἀντωνιάδη 9. Πλουμίδης - Μαλτέζου, ἀρ. 737, 741, 800, 993 (ἀνέκδοτο).

Τζέν, Ντζένος, Ἰωάννης 1660-1682

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη (;).

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ιω(άννου) Τζέν* (εἰκ. 1), *Χειρ Ἰωάννου Ντζέ* (εἰκ. 2, 15), *[χ]είρ Ἰωάννου τοῦ Ντζένου* (εἰκ. 3), *χείρ Ιω(άννου) τοῦ Ντζέν* (εἰκ. 4), *χείρ Τζέν* (εἰκ. 7), *χείρ Ἰωάννου Τζέν* (εἰκ. 8), *χείρ [Ἰ]ω(άννου) Τζέν* (εἰκ. 9), *χείρ Ἰω. Τζέν* (εἰκ. 13), *Ιωάννου Τζένου* (εἰκ. 14).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἑπτά Παῖδες, 1660, ἐμπόριο 1942, Ἀθήνα[1] 2) ΘΚ Πλατυτέρα μέ ἀρχαγγέλους, ἀποστόλους καί ἱεράρχες, 1677, νεκροταφεῖο, Κέρκυρα (ἀντίγραφο εἰκόνας Τζάνε μονῆς Βαρλαάμ)[2] 3) Ἰω Δαμασκηνός, 1682, μουσεῖο Ἀντιβουνιώτισσας, ἀρ. 34, Κέρκυρα[3] 4) Αἰκατερίνη, τ. συλλογή Χωρέμη, τώρα συλλογή Κ. Μελᾶ, Ἀθήνα[4] 5-6) Δύο ἀνέκδοτες εἰκόνες, συλλογή Μ. Δαπέργολα, Αἰξωνή, Ἀθήνα[5] 7) Γεώργιος δρακοντοκτόνος 8) Εὐστάθιος (ὁ Σισιλιᾶνος ἀναφέρει λανθασμένα Εὐστράτιος) καί 9) Ὑπαπαντή, συλλογή Ἰω. Καυταντζόγλου, Ἀθήνα[6] 10-14) Δεσποτικές εἰκόνες τοῦ παλιοῦ τέμπλου τῆς μονῆς Πεντέλης, τώρα στό μουσεῖο: ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, ΘΚ ἔνθρονη, Ἰω Πρόδρομος, Ἀρχάγγελοι, Ἰω Θεολόγος[7] 15) Δημήτριος ἔφιππος, συλλογή Fr. Abou-Adal (ἀγορά 1991), Βηρυττός[8].

ΒΙΒΛ. Βοκοτόπουλος 1990, 142-143.

---

1. Σημ. Μ.Χ. 2. Δρανδάκης 1962, 169, σημ. 6· Βοκοτόπουλος

351. Τζέν Ἰωάννης, ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, εἰκ. ἀρ. 10.

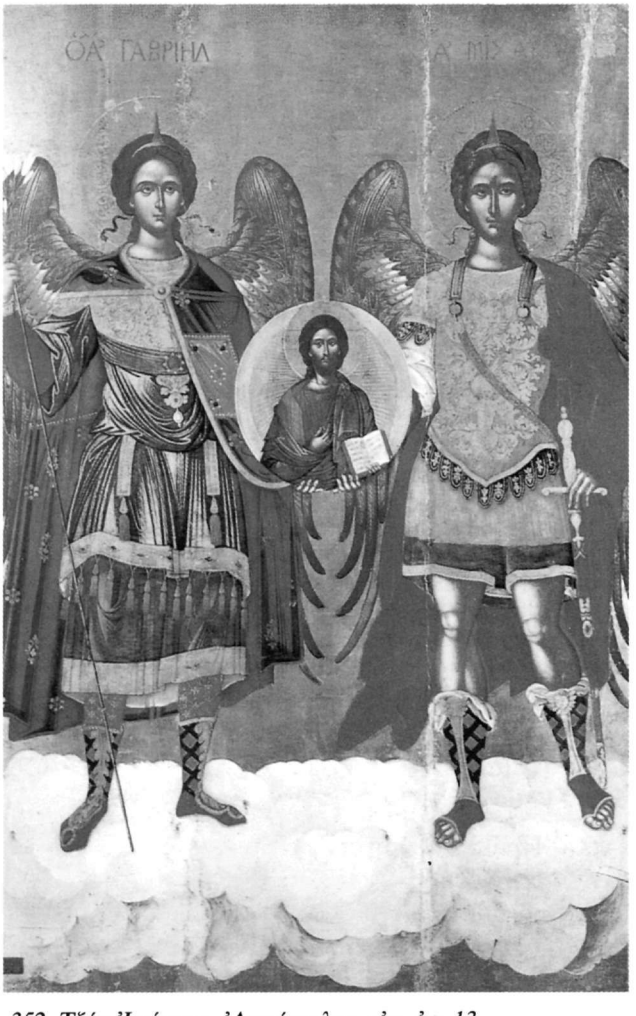

352. Τζέν Ἰωάννης, Ἀρχάγγελοι, εἰκ. ἀρ. 13.

353. Τζέν Ἰωάννης, Ἰωάννης Δαμασκηνός, λεπτομέρεια, εἰκ. ἀρ. 3.

1990, 142 **3.** Δρανδάκης 1962, 169-170· Καλλιγᾶς 1968, 117· Βοκοτόπουλος 1990, 143, ἀρ. 99, εἰκ. 225, 227, 230, 344 ΙΓ΄ **4.** Σισιλιᾶνος 1935, 232· Βοκοτόπουλος 1990, 142 (διόρθωση ὑπογραφῆς) **5.** Βοκοτόπουλος 1990, 143 **6.** Σισιλιᾶνος 1935, 232-233· Βοκοτόπουλος, *ὅ.π.* **7.** Βολανάκης 1973, 28-29, 35-37, 43, ἀρ. 2, 3, 13, 16, 24· εἰκόνες χωρίς ἀρίθμηση· Βοκοτόπουλος 1990, 142. Ὁ τελευταῖος θεωρεῖ ὅτι οἱ εἰκόνες χρονολογοῦνται στίς ἀρχές τοῦ 18ου αἰ. καί ἀνήκουν μᾶλλον σέ ἄλλο ζωγράφο (Βοκοτόπουλος 1990, 143) **8.** Πληροφορία Fr. Abou-Adal.

Τζέν Μαθιός 1635-1636
(Zen Mattio)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Φραντζέσκος.
ΙΔΙΟΤ. Depentor.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *miser Mattio Zen de miser Francesco depentor* ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας στίς 25 Ἰανουαρίου 1635 σέ νοταριακές πράξεις στό Ἡράκλειο. Ἐπίσης, σύμφωνα μέ νοταριακή πράξη τῆς 14ης Μαρτίου 1636, ὁ Τζέν, πού εἶχε νυμφευθεῖ στίς 7 Ἰανουαρίου 1635 τήν Μαριέτα Σαητοπούλα, πῆρε 1000 ὑπέρπυρα πού ἀνῆκαν στή γυναίκα του[1].

1. Καζανάκη 1981, 252, ἀρ. 86.

Τζέν, Τζένος Μιχαήλ (1) 1477
(Zeno, Xeno Michele)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας, τό 1477 ὁ Zeno (Xeno) Michele κατοικοῦσε στό Βοῦργο τοῦ Χάνδακα[1]. Μαθητής του ἦταν ὁ Γεώργιος Φωκᾶς[2].

1. Cattapan 1972, 207, ἀρ. 101 **2.** Cattapan 1968, 39, ἀρ. 97.

Τζέν Μιχαήλ (2) 1678

ΕΙΚΟΝΑ Σύναξη Ἀρχαγγέλων, 1678, (δημοπρασία Hotel Drouot, τῆς 3ης Μαρτίου 1971), Παρίσι[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

Τζέν, Ντζέ(ς) Μιχαήλ (3) 1707-1736

ΚΑΤΑΓ. Λευκάδα.
ΥΠΟΓΡ. *Μιχαήλ τοῦ Ντζέ* (εἰκ. 4).
ΒΙΟΓΡ. Ἴσως ἀδελφός τοῦ Τομάζο Τζέν*. Τό ὄνομα Μιχαήλ Τζέν συναντᾶται στά ληξιαρχικά βιβλία τῆς Λευκάδας κατά τό διάστημα 1708-1736[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1-4) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς (ἀποδ.), ΘΚ ἔνθρονη (ἀποδ.), Ἰω Πρόδρομος (ἀποδ.) καί Εὐαγγελισμός, μουσεῖο, Λευκάδα (ἀπό Κόκκινη Ἐκκλησία)[2] 5) Βάπτιση καί 12 σκηνές ἀπό τό βίο τοῦ Ἰω Προδρόμου, ν. Ἁγίου Ἰωάννου, Στέρνες, Κέρκυρα[3].

1. Ροντογιάννης 1974, 224-225 **2.** Daux 1960, 727, εἰκ. 11· Ροντογιάννης 1974, 225-229, πίν. 69.1, 69.2, 70.1, 70.2 **3.** Πληροφορία Π. Βοκοτόπουλου 1962· ἡ Ἀγοροπούλου-Μπιρμπίλη (1982, 130) ἀναφέρει τή Βάπτιση τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, στό ναό τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου στήν πόλη τῆς Κέρκυρας, ὡς ἔργο τοῦ Μ. Τζένου.

Τζέν Τομάζο 1736 †1755

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη (;), Λευκάδα.
ΥΠΟΓΡ. *Χείρ Τομάζου Τζέν* (εἰκ. 1, 3, 7, 21, 22, 28, 29, 30), *χείρ Τομάζου* (εἰκ. 6), *χ[εί]ρ Τομάζου Τ[ζέν]* (εἰκ. 32).
ΒΙΟΓΡ. Ἴσως ἀδελφός τοῦ Μιχαήλ Τζέν*. Σύμφωνα μέ

ἔγγραφα τοῦ Ἀρχειοφυλακείου Λευκάδας, εἶχε νυμφευθεῖ τήν Ἑλένη, πού πέθανε στίς 9 Ἀπριλίου 1739, σέ ἡλικία 36 ἐτῶν. Τό 1731 καί τό 1735 βαπτίσθηκαν οἱ δύο κόρες του, Μαρία καί Ἀκριβή, καί τό 1740 ὁ Τομάζο Τζέν νυμφεύθηκε ξανά μέ τήν Ἀγγελική, κόρη τοῦ Γκιόκα Λέση. Τό 1745 καί τό 1748 βαπτίσθηκαν οἱ δύο γιοί του· ὁ δεύτερος ὀνομάσθηκε Μιχαήλ. Ἀπέκτησε καί μία ἀκόμη κόρη, τήν Κατίνα, τήν ὁποία, καθώς καί τή Μαρία, ἀναφέρει στή διαθήκη του[1]. Τό 1747 στό καπιτολάριο τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων Λευκάδας ὁ Τομάζο Τζέν ἀναφέρεται ὡς ἐπίτροπος τοῦ ναοῦ[2]. Στό κείμενο τῆς διαθήκης του[3], πού συντάχθηκε λίγες ἡμέρες πρίν ἀπό τό θάνατό του, στίς 29 Μαΐου 1755, ἐκτός ἀπό τίς ἐντολές γιά τήν τύχη τῆς μᾶλλον μικρῆς οἰκογενειακῆς περιουσίας καί τήν ἐξόφληση τῶν χρεῶν τοῦ ζωγράφου, ὑπάρχουν καί οἱ ἑξῆς ἀναφορές σέ ἔργα του: *Ἔτι λέγει ἔχω μία κορνίζα τοῦ Sor Μάρκου Σταύρου νά τήν χρυσώσω καί ἠβρίσκεται ἀτελείωτη· μοῦ ἔδωσε ὁ αὐτός Μάρκος φύλλα χρυσάφι πενήντα, ἔλαβα καί ἀπό λόγου μου φύλλα διακόσια καί μοῦ ἔχει δοσμένα ριάλια πέντε μέ σκρίττο. Καί θέλει βάλουν ζωγράφους νά τιμήσουν τήν φατούρα καί νά βάλουν καί τήν ἀγοράν, οπού τά ἄνωθεν φύλλα διακόσια χρυσάφι ἔβαλα, εβγάζοντας τα ἄνωθεν ριάλια πέντε καί το ρέστο να το δώση της συμβίας μου. Ἔτι λέγει, ὅτι ἔχω μίαν εἰκόνα διά τήν θύραν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου στήν Γύρα ἀπό τους ἱερεῖς Ζαμπέληδες καί τήν ἔχω ὑψωμένη καί δεσενιάδα* (γυψωμένη καί σχεδιασμένη). *Και μοῦ ἔχουν ἕνα τσεκίνι δομένο. Ἔτι λέγει ὅτι ἔφτιασα μιάν εἰκόνα τοῦ Στάθη Ραβανή καί ἔμεινε ρέστο νά μοῦ δώση μονέδα λίτρες εἴκοσι δυόμιση. Ἔτι λέγει ὅτι μοῦ δώσαν ἕναν σταυρόν διά τέμπλον ὁ παπα Ἰωακείμ ἀπό Ζαβέρδα διά τήν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἰς τόν αὐτόν τόπον· τον εἶχα συβασμένον διά τζεκίνια ἐννέα· και ἔχω λαβημένα τζεκίνια εφτά· και εὑρίσκεται ἀτελείωτος μόνον μέ κόλλα. Ἔτι λέγει ὅτι μοῦ ἔδωσε ὁ Σωτήρικος Φούρναρης ἀπό Βόνιτσα ἕνα κόνισμα σφαλιστάρι* (τρίπτυχο) *διά νά τοῦ τό ζωγραφήσω καί εὑρίσκεται καί αὐτό κολλάδο* (μέ τήν κόλλα). *Καί ἔλαβα ἀπό αὐτόν γρόσα δύο. Ἔτι λέγει ὅτι ἔχω ζωγραφισμένο ἕνα κόνισμα σφαλιστάρι τοῦ Sor Αντζουλῆ Θιακοῦ, καί τό ἔχω συβασμένο νά μοῦ δώση καράγροσα τέσσαρα καί μοῦ ἔχει δομένο το ἕνα. Τό αὐτό εἰκόνισμα δέν εἶναι σφαλιστάρι ἀλλά μόνη* (μονή;) *εἰκόνα*[4].

ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀθήνα: 1) Εἰκόνα δίζωνη μέ ΘΚ καί ἁ-

354. Τζέν Μιχαήλ (3), Ἰω Πρόδρομος, εἰκ. ἀρ. 3.

γίους, 1737, Βυζαντινό Μουσεῖο[5] Λευκάδα: 2) ΘΚ Βρεφοκρατούσα, μονή Ἰωάννου Προδρόμου[6] 3-19) ΧΣ Ἑλκόμενος, 1736, Προφήτης Ἱερεμίας (ἀποδ.), Προφήτης Ἡσαΐας (ἀποδ.), ΧΣ Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος καί σκηνές βίου, Γέννηση ΧΣ, Μυστικός Δεῖπνος, Εὐαγγελισμός, Ὑπαπαντή, Βάπτιση, Ἀνάσταση Λαζάρου, Βαϊοφόρος, Σταύρωση, Εἰς Ἅδου Κάθοδος, Ψηλάφηση, Πεντηκοστή, Μεταμόρφωση, Κοίμηση ΘΚ (ἀποδ.), ν. Ἁγίας Παρασκευῆς[7] 20-27) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, ΘΚ Ὁδηγήτρια, 1748, Ἰω Πρόδρομος, 1748, Σπυρίδων (ἀποδ.), Ἀποκαθήλωση, Ἀρχάγγελοι, Δωδεκάορτο τέμπλου (ἀποδ.), Ἀπόστολοι τέμπλου (ἀποδ.), ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος[8] 28-31) ΧΣ Μέγας Ἀρχιερεύς, ΘΚ Ὁδηγήτρια (ἐκλάπη τό 1965), Ἰω Θεολόγος, Γενέσιο Προδρόμου (ἀποδ.), καθολικό διαλυμένης μονῆς Ἁγίου Ἰωάννη Θεολόγου, Λιβάδι Καρυᾶς[9] 32-35) Ἰω Πρόδρομος, ΧΣ (ἀποδ.), ΘΚ (ἀποδ.),

Κοίμηση ΘΚ (ἀποδ.), ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου στή Γύρα, πόλη[10].

1. Ροντογιάννης 1974, 319-321 **2.** Ροντογιάννης 1974, 321 **3.** Ροντογιάννης 1974, 322-324 **4.** Ροντογιάννης 1974, 323 **5.** Λαζαρίδης 1976, 13 **6.** Daux 1960, 727, εἰκ. 12 **7.** Ροντογιάννης 1974, 310-312, πίν. 84.1, 85.1, 86.1 **8.** Ροντογιάννης 1974, 313-316, πίν. 87.1, 88.1, 89.1 **9.** Ροντογιάννης 1974, 316-318 **10.** Ροντογιάννης 1974, 318-319, πίν. 92-93.

Τζε(η)τή(ί)ρης (Katro) Γεώργιος 18ος-19ος αἰ.

ΣΥΝΕΡΓ. Ἰωάννης, Ναούμ καί Νικόλαος Τζε(η)τή(ί)ρης.

ΒΙΟΓΡ. Μέλος οἰκογένειας ζωγράφων, πού ἔδρασε στήν περιοχή τῆς σημερινῆς Ἀλβανίας στά τέλη τοῦ 18ου μέ ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα. Ὁ Γεώργιος ἦταν πιθανότατα ἀδελφός τοῦ Ἰωάννη, μέ τόν ὁποῖο συνεργάσθηκε, καί θεῖος τῶν Νικολάου καί Ναούμ Τζ(ε)ητή(ί)ρη*. Τοιχογράφησε ναούς στό Μπεράτι, Lushnje, Fier, Vlore καί Vanaj τῆς Ἀλβανίας[1].

1. Popa 1968, 124 καί 1966, 1969, 780· Dhamo 1984, 13.

Τζε(η)τή(ί)ρης Ἰωάννης 1761-1812

ΚΑΤΑΓ. Γράμποβο Ἀλβανίας· Ἕλληνας (;).

ΙΔΙΟΤ. Ἱστοριογράφος.

ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός τοῦ Ιω(άννου) Τζετίρη ἐκ πολιτείας Γράμποβας* (εἰκ. 1), *διά χειρός Ἰωάννου Τζετήρη* (εἰκ. 2), *χείρ Ἰωάννου Τζετήρη* (εἰκ. 3).

ΣΥΝΕΡΓ. Γεώργιος, Ναούμ καί Νικόλαος Τζε(η)τή(ί)ρης.

ΒΙΟΓΡ. Πατέρας τῶν Νικολάου καί Ναούμ καί πιθανότατα ἀδελφός τοῦ Γεωργίου Τζε(ή)τί(η)ρη*. Κάτοχος «*Ἑρμηνείας τῆς Ζωγραφικῆς*» τῆς βιβλιοθήκης [τῆς Κοινότητας] στή Βουδαπέστη (ἀρ. 8), ὅπου ὑπάρχει τό σημείωμα: *τοῦ ταπινοῦ –Ἰωάννου– Τζητήρι και ἱστοριογράφου...* καί στό παράφυλλο τῆς ἀρχῆς $α^{a}$ τό ἑξῆς σημείωμα: *Ἐνθήμιση τό ὅτι ἄφισα εἰς τό πνευματικόν τόν ἱερομόναχον Μανασί εἰς ἀπό τήν Ἀρδενίτζα καί ἔλλαχεν εἰς τήν Μοσχόπολην ὅταν ἐκίνησα διά τήν Βλαχιά εἰς 1761. μια εἰκόνα της ἁγίας Τριάδος μέ το περβάζη σκαλισμένο και βαρακομένο. ἄλλη μήα με πολούς ἁγίους. και ἄλλο ένα παρβάζη μεγαλιτερο βαρακομένο*[1].

ΕΙΚΟΝΕΣ Ἀλβανία: 1) ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, 1798, Μουσεῖο Μεσαιωνικῆς Ἀλβανικῆς Τέχνης, Κορυτσά 2) ΘΚ Ἐλεούσα Κύκκου, 1811 καί 3) Σπυρίδων, 1812, καθεδρικός ναός Μπερατίου, τώρα Μουσεῖο Ὀνουφρίου, Μπεράτι[2] 4) Νικόλαος, μητρόπολη, Μπεράτι[3].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Τοιχογράφησε ναούς στό Μπεράτι, Lushnje, Fier, Vlore καί Vanaj τῆς Ἀλβανίας[4].

1. Λάμπρος 1911, 76-77. Σύμφωνα μέ πληροφορία τοῦ Δημήτρη Χατζῆ, στήν *Ἑρμηνεία* ὑπῆρχαν μνεῖες γιά ἐκκλησίες πού εἶχε τοιχογραφήσει ὁ Τζετήρης στή Βλαχία καί στήν Οὐγγαρία. Στήν Οὐγγαρία γνωρίζομε ὅτι τοῦ ἀποδίδεται ἡ εἰκόνα μέ τήν Ἁγία Τριάδα καί ἁγίους στό Μουσεῖο τῆς Οὐγγρικῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Miskolc, καθώς καί ὅτι ὑπογεγραμμένο ἔργο του ὑπάρχει σέ ναό τοῦ Miskolc (Kárpáti 1990, 3-4) **2.** Πληροφορίες Π.Λ. Βοκοτόπουλου 1987 **3.** Dhamo 1985, 117, ἀρ. 435 **4.** Popa 1968, 124 καί 1966, 1969, 780· Dhamo 1984, 13.

Τζε(η)τή(ί)ρης Ναούμ β΄ μισό 18ου αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Γράμποβο Ἀλβανίας· Ἕλληνας (;).

ΠΑΤΡ. Τζε(η)τή(ί)ρης Ἰωάννης* (;).

ΣΥΝΕΡΓ. Γεώργιος, Ἰωάννης καί Νικόλαος Τζε(η)τί(η)ρης.

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Τοιχογράφησε ναούς στό Μπεράτι, Lushnje, Fier καί Vlore τῆς σημερινῆς Ἀλβανίας[1].

1. Popa 1966, 1969, 780.

Τζε(η)τί(ή)ρης Νικόλαος β΄ μισό 18ου αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Γράμποβο Ἀλβανίας (;)· Ἕλληνας (;).

ΠΑΤΡ. Τζε(η)τή(ί)ρης Ἰωάννης* (;).

ΣΥΝΕΡΓ. Γεώργιος, Ἰωάννης καί Ναούμ Τζε(η)τί(ή)ρης.

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Τοιχογράφησε ναούς στό Μπεράτι, Lushnje, Fier καί Vlore τῆς Ἀλβανίας[1].

1. Popa 1966, 1969, 780.

Τζηγάλας βλ. *Σιγάλας*

Τζηγούλας Γουλιέλμος 1797

ΕΙΚΟΝΑ ΧC, 1797, μουσεῖο μονῆς Πεντέλης, Ἀττική[1].

1. Βολανάκης 1973, 62.

Τζήλιος Ἰωάννης 1689

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τοῦ 1689, τό ὁποῖο δημοσιεύθηκε ἀπό τόν ἀρχιμανδρίτη Μεταλληνό τό 1890, ὁ Τζήλιος ἦταν ὁ ἁγιογράφος τοῦ ναοῦ τοῦ Παντοκράτορος Ὑψηλοῦ στήν Κέρκυρα, ὁ ὁποῖος ἀνοικοδομήθηκε πρίν ἀπό τό 1689[1].

1. Λυκίσσας 1960, 38.

Τζημνιακός (Τζιμνιακός) Βιτόρες 1645-1651

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Ἰωάννης.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *μισέρ Βητόρες Τζημνιακός, ζογράφος, υιός του κηρ Ιωάννη* ὑπογράφει ὡς μάρτυρας σέ δύο νοταριακές πράξεις τῶν Ἀρχείων Βενετίας, πού ἔγιναν στό Ἡράκλειο, στίς 2 Ἀπριλίου 1645. Μνεία τοῦ ζωγράφου, σχετική μέ οἰκονομικές ὑποθέσεις, ὑπάρχει σέ ἔγγραφο τῆς 20ῆς Αὐγούστου 1651, χωρίς νά ἀναφέρεται τό ἐπάγγελμά του[1].

1. Καζανάκη 1981, 253, ἀρ. 87.

Τζουάνες 1560
(Zuane)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Μανόλης.
ΙΔΙΟΤ. Depentor.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *Zuane di Manoli de Candia, depentor* μνημονεύεται μαζί μέ τό Γεώργιο τοῦ Μάρκου τό 1560[1].

1. Gerola 1903, 350· Μανούσακας 1974, 219.

Τζώρτζης βλ. *Ζώρζης*

Εἶναι ἐλκυστική ἡ ὑπόθεση ὅτι ὁ γνωστός μέ τό μικρό του ὄνομα σημαντικός κρητικός ζωγράφος Τζώρτζης (Ζώρζης) μπορεῖ νά ταυτισθεῖ μέ τόν Φουκᾶ*. Κατά τίς γνωστές χρονολογίες παρουσίας τοῦ Ζώρζη* ἔξω ἀπό τήν Κρήτη, δηλαδή τό 1547, 1557 καί ἴσως 1552 καί 1568, δέν σημειώνεται ἡ παρουσία τοῦ Φουκᾶ* στό νησί (βλ. ἀντίστοιχα λῆμμα Ζώρζης καί Τζώρτζης Φουκᾶς). Δυστυχῶς ἡ ὑπόθεση δέν μπορεῖ νά ἐπιβεβαιωθεῖ ἀπό σύγκριση τῶν ἔργων, ἐπειδή δέν σώζεται κανένα ἔργο τοῦ Τζώρτζη Φουκᾶ*.

Τηγανίτας Φράγκος 1449-1492
(Tiganita Franco)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ νοταριακά ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας βρισκόταν στό Ἡράκλειο ἀπό τό 1449 ἕως τό 1492[1].

1. Cattapan 1972, 206, ἀρ. 83.

Τίτος 1521-1536

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.
ΙΔΙΟΤ. Χαρτοφύλαξ, ἀναγνώστης.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Τίτου* (εἰκ. 1), *χείρ Τίτου χαρτοφύλαξ Χ(ριστο)ῦ* (εἰκ. 3).
ΕΙΚΟΝΕΣ Κύπρος: 1) ΘΚ Ὁδηγήτρια, 1521, μητρόπολη, Πάφος (ἀπό καθολικό μονῆς Ἁγίου Σάββα τῆς Κορόνος)[1] 2-4) ΘΚ, 1529, ν. Ἁγίου Κασσιανοῦ, Λευκωσία[2], ΧΣ Ἀντιφωνητής, 1536 καί Ἰω Πρόδρομος (ἀποδ.), ν. Παναγίας Χρυσελεούσας, χ. Ἔμπα[3] 5) ΘΚ Ὁδηγήτρια, ν. Παναγίας, χ. Τσάδα, Πάφος[4] 6) ΧΣ (ἀποδ.), Βυζαντινό Μουσεῖο, μητρόπολη, Πάφος (ἀπό ν. Ἁγίων Κωνσταντίνου καί Ἑλένης, Τσάδα)[5].
ΒΙΒΛ. Papageorgiou 1965, 6.

1. Τσικνόπουλλος 1964-65, 183· Παπαγεωργίου 1987, χ. σελ. 2. Papageorgiou 1969, 113 3. Papageorgiou, *ὅ.π.*· Τσικνόπουλλος 1964-65, 183· Stylianou, *Cyprus* 413· Παπαγεωργίου 1991, 117, 119, εἰκ. 79 4. Talbot-Rice 1937, ἀρ. 29· Τσικνόπουλλος 1964-65, 183· Παπαγεωργίου 1987, χ. σελ. 5. Παπαγεωργίου 1991, 119, εἰκ. 80.

Τοζατίνος Ἄνθιμος Βατοπεδινός 1674

ΒΙΟΓΡ. Ἴσως ταυτίζεται μέ τόν Ἄνθιμο (4)*.
ΕΙΚΟΝΑ Δημήτριος καί Γεώργιος, 1674, μονή Βατοπεδίου, Ἄθως[1].

1. Ἀλέξανδρος Βατοπαιδινός 1935, 218.

Τομαζίνι Γεώργιος 1509
(Tomasini)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *Georgius Tomasini pinctor* μνημονεύεται σέ νοταριακή πράξη τῶν Ἀρχείων Βενετίας στίς 8 Ἰουνίου 1509, ὅταν συμφώνησε νά ἐκτελέσει ἐργασία (οἰκόσημα καί φυλλοειδή διακόσμηση) σέ ξύλινη ἐπένδυση σπιτιοῦ στό Ἡράκλειο. Ἀναφέρεται ἐπίσης στήν ἴδια πράξη ὅτι ὁ ζωγράφος ἦταν κάτοικος Βούργου Χάνδακα καί ὅτι ἔλαβε ὡς προκαταβολή 40 ὑπέρπυρα[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 324-325, ἀρ. 28 καί 366-367.

Turcio Ἰούδας 1525
(Ghuda)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης (Ἑβραῖος).
ΙΔΙΟΤ. Pinctor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα με νοταριακή πράξη τῶν Ἀρχείων Βενετίας, πού συντάχθηκε στό Ἡράκλειο στίς 22 Μαρτίου 1525, ὁ *Ghuda Turcio, pinctor, Judeus, habitator Judaice Candide* ὑποσχέθηκε νά παραδώσει στόν ἱερέα Γεώργιο Καλύβα ὕφασμα (tela) 20 πήχεων[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 343, ἀρ. 59.

Τουτούς Μιχελής 1605-1644

ΚΑΤΑΓ. χ. Γοῦβες Ἡρακλείου.
ΠΑΤΡ. Ἀγγελῆς.
ΙΔΙΟΤ. Διάκος, ζωγράφος, δάσκαλος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ νοταριακή πράξη τῶν Ἀρχείων Βενετίας, πού συντάχθηκε στό Ἡράκλειο, *ὁ διάκος Μιχελής Τουτούς τοῦ ποτε Ἀγγελῆ*, κάτοικος τοῦ χωριοῦ Γοῦβες, πούλησε ἕνα χωράφι στό χωριό Κοξαρές Ρεθύμνου, τό ὁποῖο ἀπόκτησε πάλι τό 1617. Τίς χρονιές 1633, 1637 καί 1643 συναντᾶται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις, ὅπου ἀναφέρεται ὡς *δάσκαλος* καί *ζογράφος* καί συχνά συντάσσει *σκρίττα* γιά λογαριασμό ἄλλων. Στίς 15 Νοεμβρίου 1633 ὑπογράφει σέ νοταριακή πράξη: *ἐγώ Μιχαήλ Τουτους ὁ ζογράφος εἴγραψα τό παρόν σκρίτο*. Παρόμοιες ἀποδείξεις ὑπέγραψε ἐπίσης τίς χρονιές 1634, 1640 καί 1644, ὅταν πούλησε ἕνα χωράφι μέ δένδρα καί ἕνα ἐρειπωμένο κτίσμα, πού εἶχε στό χωριό Γοῦβες, καί ἔλαβε 114 ὑπέρπυρα γιά προκαταβολή[1].

1. Καζανάκη 1981, 253-254, ἀρ. 88.

Τουχνάκης Ἀναγνώστης[1] 1779

ΚΑΤΑΓ. Πραστεῖο Μάνης.
ΙΔΙΟΤ. Ἀναγνώστης (;).
ΥΠΟΓΡ. *χείρ ἀναγνώστου δούλου ταπεινοῦ αγιογράφου τό ἐπίκλην Τουχνάκης, ἐκ Πραστείου.*
ΕΙΚΟΝΑ ΧC, 1779, ν. Ὑπαπαντῆς, χ. Μάλτα, Ἔξω Μάνη (Μεσσηνία)[2].

1. Ὁ ἐκκλησιαστικός τίτλος τοῦ ἀναγνώστη χρησιμοποιεῖται ὡς ὄνομα καί ὡς ἐπίθετο (βλ. Δρανδάκης 1981, 472, σημ. 3) 2. Δρανδάκης 1981, 489.

Τραυλός Θεόδωρος 1702

ΚΑΤΑΓ. Ἑπτάνησα (;).
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ κώδικα τοῦ ναοῦ τῆς Εὐαγγελιστρίας στό κάστρο τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Κεφαλονιᾶς, τό 1702 δόθηκαν *τοῦ Θοδωρῆ Τραυλοῦ, ζωγράφου διά ρέστο λίτρες ἕξι*[1].

1. Μοσχόπουλος 1977, 222 καί 1990, 232.

Τρεμουντάνης Ἀντώνιος 1798

ΥΠΟΓΡ. *Ἀντονις Τρεμουντανις ἔγραψα.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Νικολάου, 1798, περιοχή μονῆς Φανέντων, Σάμη, Κεφαλονιά[1].

1. Ζησίου 1900, 233.

Τριαντάφυλλος (1) 1761

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ ἀμαθοῦς Τριανταφύλλου ἱερέος* (εἰκ.).
ΕΙΚΟΝΑ Δευτέρα Παρουσία, 1761, ν. μονῆς Ἁγίας, Ἄνδρος[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. μονῆς Ἁγίας, Ἄνδρος[2].

1. Δρανδάκης 1963β, 307 2. Σημ. Μ.Χ. 1951.

Τριαντάφυλλος (2) τέλη 18ου αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *Τριανταφύλλου χοιρ πελω.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ ἡ Πάντων Χαρά, τέλη 18ου αἰ., ν. Ἁγίων Σαράντα, Μύκονος[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

Τριαντάφυλλος Γιακουμῆς 1650-1651

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ νοταριακή πράξη τῶν Ἀρχείων Βενετίας, πού συντάχθηκε στό Ἡράκλειο, στίς 2 Ἰουλίου 1650 ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας. Στίς 9 Μαρτίου τοῦ ἑπόμενου χρόνου *ὁ ἀφέντις ὁ Γιακουμίς Τραντάφιλος σγουράφος ποτε μισερ Γεωργίου* δανείστηκε 25 ἀργυρά ριάλια, τά ὁποῖα ὑποσχέθηκε νά ἐπιστρέψει μόλις τά ζητοῦσε ὁ δανειστής[1].

1. Καζανάκη 1981, 254, ἀρ. 89.

Τριαντάφυλλος Κωνσταντίνος 1782

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Κωνσταντίνου Τριανταφυλου.*
ΕΙΚΟΝΑ Σπυρίδων, 1782, ν. Ἁγίων Πέτρου καί Παύλου, Νεάπολη, Ἰταλία[1].

1. Rizzi 1974, 160, ἀρ. 44, πίν. ΛΑ΄ (2).

Τριαντάφυλλος Πέτρος 1489
(Triandafilo Pietro)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος (maestro).
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *Triandafilo Pietro di maestro Giorgio*, ὅπως ἀναφέρεται σέ νοταριακή πράξη τῶν Ἀρχείων Βενετίας, πού συντάχθηκε στό Ἡράκλειο, τό 1489 βρισκόταν στό Ρέθυμνο[1].

1. Cattapan 1972, 208, ἀρ. 116.

Τριβιζᾶς Λέων 1617-1618
(Triviza Leo)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Ἰωάννης.
ΙΔΙΟΤ. Pintor.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ νοταριακά ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, πού συντάχθηκαν στό Ἡράκλειο, ὁ *miser Leo Trivisa pintor quondam Janni* ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ πράξεις τῆς 8ης Ὀκτωβρίου 1617 καί τῆς 10ης Μαρτίου 1618· τή δεύτερη φορά μαζί μέ τόν ὁμότεχνό του Στυλιανό Γενίτη*[1].

1. Καζανάκη 1981, 254, ἀρ. 90.

Τρι(υ)γώνης Γεώργιος 1817-1841

ΚΑΤΑΓ. Πελοπόννησος.
ΠΑΤΡ. Ἰωάννης Τρι(υ)γώνης*.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἀρχειακά ἔγγραφα τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητας Τεργέστης, ἔζησε καί ἐργάσθηκε ὡς ζωγράφος στήν Τεργέστη κατά τό διάστημα 1817-1841[1].

1. Bianco Fiorin 1979, 103-106· Bianco Fiorin 1982, 96, ἀρ. 33 καί 1989, 302.

Τρι(υ)γώνης Ἰωάννης 1761 †1833

ΚΑΤΑΓ. Πελοπόννησος.
ΥΠΟΓΡ. *Τριγώνης Ἰω(άννης) ἐποίησε* (εἰκ. 1).
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἀρχειακά ἔγγραφα τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητας Τεργέστης, ἔζησε καί ἐργάσθηκε στήν πόλη αὐτή ἀπό τό 1786 ἕως τό 1833, ἔτος τοῦ θανάτου του[1]. Τό 1816 ἦταν δάσκαλος τῆς ζωγραφικῆς στό κοινοτικό σχολεῖο τῆς Τεργέστης καί τό 1818 ἀναφέρεται στά ἔγγραφα ὡς *pittore ritratti*. Στίς 4 Ἰουνίου 1819 ἡ ἐπιτροπή τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Τριάδας καί Ἁγίου Νικολάου στήν ἴδια πόλη συμφώνησε μέ τό ζωγράφο νά ἐκτελέσει τοιχογραφία μέ τήν Ἁγία Τριάδα, τούς ἁγίους Νικόλαο καί Σπυρίδωνα καί ἀγγέλους. Στίς 23 Ἰουνίου 1824 πληρώθηκε 20 φιορίνια γιά νά ζωγραφίσει εἰκόνα μέ τήν Ἁγία Τριάδα καί τόν ἅγιο Νικόλαο, προορισμένη νά χαλκογραφηθεῖ[2].
ΕΙΚΟΝΕΣ Τεργέστη: 1) ΘΚ δεξιοκρατούσα, Civici Musei di Storia e Arte[3] 2) Εἰκόνες, ν. Ἁγίας Τριάδας καί Ἁγίου Νικολάου τῶν Ἑλλήνων[4] 3) Εἰκόνες εἰκονοστασίου, ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος τοῦ Νέου[5].

1. Bianco Fiorin 1979, 103-106 καί 1989, 300, 302· Κατσιαρδῆ-Hering 1986, 233 **2.** Κατσιαρδῆ-Hering 1986, 222, 232, 237 **3.** Bianco Fiorin 1978, 6· Bianco Fiorin 1979, 106-108, εἰκ. 1, 5 καί 1982, 96 **4.** Bianco Fiorin 1979, 108, εἰκ. 3 καί 1982, 94, 96-98 **5.** Bianco Fiorin 1982, 98.

Τρουλάτζος Στέφανος 1611

ΥΠΟΓΡ. *ὑπό χειρός Στεφάνου τω επικλικου Τρουλάτζος.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Παναγίας Καμιναριώτισσας, 1611, χ. Μαλώνα, Ρόδος[1].

1. Κουτελάκης 1977, 4.

Τρουληνός Μάρκος 1646

ΚΑΤΑΓ. Ρέθυμνο.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Μάρκου Τρουληνοῦ.*
ΕΙΚΟΝΑ Εὐαγγελισμός, 1646, ν. Ἁγίου Συμεών Στυλίτου, πόλη, Μυτιλήνη[1].

1. Κλεόμβροτος 1972, 22, πίν. 22 καί 1976, 158-159, πίν. 21· Βοκοτόπουλος 1994, 105.

Τρυγώνης Γεώργιος 1750-1753

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Γεωργίου Τρυγώνου τοῦ Κρητός* (εἰκ. 1), *χείρ Γεωργίου Τρυγώνου* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Νικόλαος, 1750, ν. Ἁγίου Γεωργίου, Ἐδερνέ-Καπί, Κωνσταντινούπολη[1] 2) Σταυρός τέμπλου,

1753, νότιο κλίτος, ν. Μικροῦ Ἁγίου Μηνᾶ, Ἡράκλειο, Κρήτη[2].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 259 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 119.

1. Γεδεών 1911, 103 2. Σημ. Μ.Χ.

Τσαούσης Ἰάκωβος 1554-1590

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΒΙΟΓΡ. Μνημονεύεται σέ νοταριακές πράξεις, πού ἔγιναν στή Ζάκυνθο, κατά τό διάστημα 1554-1590[1].

1. Ζώης 1911, 70 καί 1963, 665· Σισιλιᾶνος 1935, 233.

Τσαουσόπουλος Χριστόδουλος 1726

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *ἔγραψεν, ἐδαπάνησε, καί ἀνέθηκε Χριστόδουλος ὁ ἁμαρτωλός ἱερεύς, ἐφημέριος τῆς ἁγίας ταύτης μονῆς ὁ Τσαουσόπουλος.*
ΒΙΟΓΡ. Ὅπως ἀναφέρεται σέ ὑπογραφή ἔργου του, ἦταν ἐφημέριος στή μονή τῆς Ὁδηγήτριας τῆς «Ἑβραϊκῆς» στήν Κέρκυρα[1]. Ἔργα του ἀναφέρονται στό ναό τοῦ Ἁγίου Δημητρίου στήν πόλη τῆς Κέρκυρας, πού καταστράφηκε τό 1943 ἀπό τούς Γερμανούς[2].
ΕΙΚΟΝΑ Ἅγιοι Τεσσαράκοντα, 1726, ν. Ὁδηγήτριας, Κέρκυρα[3].

1. Λυκίσσας 1960, 60 2. Λυκίσσας, *ὅ.π.* 3. Λυκίσσας, *ὅ.π.*

Τσιρίμπασης Δημήτριος 1789

ΚΑΤΑΓ. Λευκάδα.
ΠΑΤΡ. Νικόλαος.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Γιός τοῦ Νικολάου Τσιρίμπαση, ὁ ὁποῖος ἀπό τό 1760 ἕως τό 1810 ἦταν ἐφημέριος στή μητρόπολη τῆς Λευκάδας. Σέ σημείωμα τοῦ βιβλίου Ἐσόδων-Ἐξόδων τοῦ ναοῦ τοῦ Παντοκράτορος στήν ἴδια πόλη ἀναφέρεται: *14 Μαρτίου 1789 τοῦ Δημήτρη Τσιρίμπαση ζωγράφου διά τό κολόρο ἔδωσα εἰς ταις λάντζαις του μπαλδακιού καί χρύσωμα εἰς τά πόμολα τοῦ αὐτοῦ λίρες 32:16*[1].

1. Ροντογιάννης 1974, 327.

Τσιτσέλης 1785

ΕΙΚΟΝΑ Σταύρωση, 1785, μονή Ἐσταυρωμένου, χ. Πεσάδα, Κεφαλονιά[1].

1. Πληροφορία 6ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Ὕπατος Ἰωάννης 1682

ΚΑΤΑΓ. Πελοπόννησος.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός δέ Ἰωάννου Ὑπάτου τοῦ ἐκ Πελοποννήσου.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ νάρθηκας καθολικοῦ μονῆς Καισιαριανῆς, 1682, Ἀθήνα[1].

1. Καμπούρογλου 1891, II, 200· Strygowski 1902, στ. 93· Ξυγγόπουλος-Τσίμας 1933, πίν. IV, 75-100, σελ. 16 κ.ἑ.· Ὀρλάνδος 1933, 162-163· Σισιλιᾶνος 1935, 234-235· Χατζηδάκη 1977, 19-22, πίν. χ. ἀριθμ.

Φαδόπουλος Μανουήλ βλ. *Κεφαλόπουλος Μανουήλ*

Φασές Γιάκουμος βλ. *Φρασές Γιάκουμος*

Φιλανθρωπηνός Νικόλαος 1396-1435
(Filantropinó Nicolaus)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος.
ΙΔΙΟΤ. Pictor, magister.
ΒΙΟΓΡ. Ἀπόγονος τῆς γνωστῆς κωνσταντινουπολίτικης οἰκογένειας τῶν Φιλανθρωπηνῶν[1]. Οἱ πληροφορίες πού ἔχομε γιά τή ζωή καί τήν καλλιτεχνική του δραστηριότητα προέρχονται ἀποκλειστικά ἀπό βενετικά ἔγγραφα. Σύμφωνα λοιπόν μέ τίς ἔγγραφες μαρτυρίες, κατοικοῦσε στήν πόλη τοῦ Ἡρακλείου ἀπό τό 1396[2]. Συγκεκριμένα, στίς 21 Νοεμβρίου 1396 μνημονεύεται σέ ἔγγραφο ὁ ἱερέας Γεώργιος Φιλανθρωπηνός, πού ἦταν ἐγκατεστημένος στό Ἡράκλειο μέ τούς δύο γιούς του, τό ζωγράφο Νικόλαο καί τόν ξυλουργό Ἰωάννη[3]. Ὁ Νικόλαος, στίς 3 Δεκεμβρίου 1400, ἀνέλαβε νά διδάξει ζωγραφική γιά τρία χρόνια τόν *Georgium Mussuro** στό Ἡράκλειο[4]. Τά ἑπόμενα ἔγγραφα ἀναφέρονται στήν καλλιτεχνική δραστηριότητα τοῦ ζωγράφου. Στίς 14 Ἰουλίου 1412 πῆρε παραγγελία ἀπό τόν εὐγενή Ἀλέξανδρο Barbo νά ζωγραφίσει δύο πάλες μέ ἀμοιβή 30 ὑπέρπυρα[5]. Στίς 2 Νοεμβρίου 1413 ἀνέλαβε νά διακοσμήσει μέ χρυσό ἕνα ζευγάρι κουρτίνες τοῦ εὐγενοῦς Orestio de Molino, βεβαιώνοντάς

τον ὅτι θά εἶναι οἱ καλύτερες τοῦ τόπου. Ἡ ἐργασία ἔπρεπε νά ὁλοκληρωθεῖ σέ δύο ἑβδομάδες, ἐνῶ ἡ ἀμοιβή τοῦ ζωγράφου (*renumarrtion*) θά καθοριζόταν ἀπό δύο ἀνεξάρτητα πρόσωπα[6]. Σ' ἕνα ἄλλο ἔγγραφο, τῆς 23ης Ἰουλίου 1418, μνημονεύεται ἡ παραγγελία δύο εἰκόνων, τῆς Θεοτόκου καί τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἀπό τόν Γεώργιο Χρυσοβέργη, κάτοικο ἑνός χωριοῦ κοντά στό Ἡράκλειο. Τό ξύλο γιά τίς εἰκόνες ἀνέλαβε νά προμηθεύσει ὁ παραγγελιοδότης καί ὁ ζωγράφος θά ἔβαζε τά χρώματα καί τό χρυσάφι. Ἡ παραγγελία ἔπρεπε νά εἶναι ἑτοιμη σέ 20 περίπου ἡμέρες[7]. Τό 1419 ἀναφέρεται σέ δικογραφία ἡ ἀνάμειξη τοῦ Φιλανθρωπηνοῦ στίς ἀνακρίσεις κατά τοῦ ἱερέα τοῦ Ἡρακλείου Μιχαήλ Καλοφρενᾶ καί τοῦ ἱερομονάχου καί πνευματικοῦ Ἀρσενίου, οἱ ὁποῖοι καταδικάσθηκαν τελικά, ὅπως καί ὁ ζωγράφος, γιά τίς σχέσεις τους μέ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο. Συγκεκριμένα ὁ Καλοφρενᾶς, γνωστός λόγιος καί κωδικογράφος, μετά τήν προφορική καταγγελία τοῦ Ἀρσενίου ὅτι εἶχε τεθεῖ ἀπό τόν Πατριάρχη σέ ἀργία, ἀποφάσισε νά συναντήσει τόν Πατριάρχη καί στό ταξίδι του στήν Κωνσταντινούπολη τόν συνόδευσε ὁ στενός του φίλος Νικόλαος Φιλανθρωπηνός[8]. Ὅταν ὁ Φιλανθρωπηνός κλήθηκε νά καταθέσει σχετικά, στίς 23 Ἰανουαρίου 1419, ὑποστήριξε ὅτι ταξίδεψε στήν Κωνσταντινούπολη γιά τήν ἀγορά χρωμάτων καί ὑλικῶν χρήσιμων γιά τή ζωγραφική τέχνη[9]. Στή συνέχεια ὁ ζωγράφος ἀνακρίθηκε ξανά στίς 24 Ἰανουαρίου καί τήν ἑπομένη βγῆκε ἀπόφαση, μέ τήν ὁποία καταδικάσθηκε σέ ὀκτάμηνη φυλάκιση, διότι αὐτός μαζί μέ τόν Καλοφρενᾶ καί τόν Ἀρσένιο προσπάθησαν νά αὐξήσουν τήν ἐπιρροή τοῦ Πατριαρχείου στήν ἐκκλησία τῆς Κρήτης[10].

Ἡ καλλιτεχνική δραστηριότητα τοῦ ζωγράφου συνεχίσθηκε στή Βενετία, ὅπου σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῆς 21ης Ἰουνίου 1435, ἐργάσθηκε γιά τά ψηφιδωτά τοῦ Ἁγίου Μάρκου. Συγκεκριμένα ἀναφέρεται: *magister Nicolaus Philastropino, magister artis musaice in ecclesia Sancti Marci*[11].

ΒΙΒΛ. Constantoudaki 1982, 265-272.

1. Βλ. Μανούσακας 1960, 97, σημ. 1, ὅπου καί βιβλιογραφία 2. Cattapan 1972, 204, ἀρ. 30 3. Constantoudaki 1982, 265-266 4. Cattapan 1972, 219, ἀρ. 13 5. Constantoudaki 1982, 266 6. Constantoudaki, *ὅ.π.* 7. Constantoudaki, *ὅ.π.* 8. Γιά τήν ἐξέλιξη τῆς ὑποθέσεως βλ. Μανούσακας 1960, 97-98 9. Μανούσακας 1960, 128-129, 134-135, ἀρ. 1 10. Μανούσακας 1960, 129-130, 135-136, ἀρ. 2, 133, ἀρ. 6 11. Constantoudaki 1982, 267.

Φιλάρετος (1) 1738-1780

ΚΑΤΑΓ. χ. Ψημολόφου, Κύπρος.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος, πρωτοσύγκελλος τῆς μονῆς Ἁγίου Ἡρακλειδίου, κοντά στό χ. Πολιτικό τῆς ἐπαρχίας Λευκωσίας, ζωγράφος.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Φιλαρέτω ἱεροδιακόνῳ* (εἰκ. 1), *ἔγινε το τέμπλος χείρ Ἰωαννικίου ἱερομονάχου καί τῶν μαθητῶν αὐτοῦ Φιλαρέτου καί Λαυρεντίου* (εἰκ. 2), *χείρ Φιλαρέτου ἱερομονάχου* (εἰκ. 6, 16), *μνήσθητι Κ(ύρι)ε Φιλαρέτου καί Λαυρεντίου τῶν ζωγράφων* (εἰκ. 11), *χείρ Φιλαρέτου* (εἰκ. 8, 13), *καγό ὁ εὐτελής Φιλάρετος ζωγράφος* (εἰκ. 12), *χείρ Φιλαρέτου ἱερομονάχου καί πρωτοσυγγέλου Ἁγίου Ἡρακληδίου* (εἰκ. 14), *χείρ Φιλαρέτου ἱερομονάχου καί πρωτοσυγγέλου Ἁγίου Ἡρακλειδίου ἐκ Ψωμολόφου κώμης* (εἰκ. 20), *χείρ κόπος καί σπουδή καμοῦ τῶν ἀμαθῶν Φιλαρέτου διακόνου καί μνήσθητι τῷ ἱστορίσαντι καμοί εἰκονογράφῳ ἀναξίῳ ταπεινῷ Φιλαρέτῳ διακόνῳ* (τοιχ. 1), *μνήσθητι Κ(ύ)ριε Φιλαρέτου καί Λαυρεντίου τῶν ζωγράφων* (τοιχ. 2), *χειρί τοῦ Φιλαρέτου* (τοιχ. 3), *χειρί Φιλαρέτου ἐκ Ψιμολόφου* (τοιχ. 4), *Ἰωαννικίου καί Φιλαρέτου τῶν ζωγράφων μνήσθητι Κ(ύρι)ε* (τοιχ. 5).

ΣΥΝΕΡΓ. Ἰωαννίκιος (6), Λαυρέντιος (5).

ΒΙΟΓΡ. Μαθητής τοῦ Ἰωαννίκιου (6)*.

ΕΙΚΟΝΕΣ Κ ύ π ρ ο ς: 1) ΘΚ ἔνθρονη, 1738, ν. Ἁγίας Μαρίνας, μετόχι Φιλανιοῦ τῆς Θεοτόκου Μαχαιρᾶ, ἐπαρχία Λευκωσίας[1] 2) Τέμπλο, 1743, ν. Παναγίας Χρυσελεούσας, χ. Ἔμπα[2] 3-4) ΧC καί Ἰω Πρόδρομος (ἀποδ.), 1745, τέμπλο, ν. Ἁγίου Κωνσταντίνου καί Ἑλένης, χ. Τόχνη[3] 5) ΧC, 1746, ν. Παναγίας Χρυσογαλούσας, χ. Πάνω Ἀψιού[4] 6) Σταυρός τέμπλου καί Μεγάλη Δέηση, 1748, μονή Ἁγίας Θέκλας, κοντά στή Μοσφιλωτή[5] 7) Εἰκόνες ἑορτῶν καί ἀποστόλων, 1749, ν. Τιμίου Σταυροῦ, Πάνω Λεύκαρα[6] 8) Μηνᾶς, 1753, μονή Ἁγίου Βάβλα[7] 9) ΘΚ Ὁδηγήτρια, 1754, ν. Παναγίας Ὁδηγήτριας, Πέρα[8] 10) ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, 1754, ν. Ἁγίου Γεωργίου, Λύμπια[9] 11) Τέμπλο, 1755, ν. Ἁγίου Γεωργίου, Ἄρπερα, κοντά στή Δρομολαξιά[10] 12) Εἰκόνες, 1759, παρεκκλήσιο Ἁγίας Τριάδας, μονή Ἁγίου Ἡρακλειδίου, κοντά στό Πολιτικό[11] 13-14) Μαρίνα καί Βαρβάρα, 1759 καί ΘΚ «καθολική», 1775, καθολικό μονῆς Ἁγίου Ἡρακλειδίου, κοντά στό Πολιτικό[12] 15-19) ΘΚ Ὁδηγήτρια, βημόθυρα, 1778, Μιχαήλ, Ἠλίας καί Ἐπιτάφιος Θρῆνος, 1779, παλαιός ν. Ἁγίου Ἀναστασίου, Περιστερώνα, Ἀμμόχωστος[13] 20) ΘΚ, 1780, ν. Ἁγίου Γεωργίου, Ἑπτακώμη[14].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Κ ύ π ρ ο ς: 1) ν. Ἀρχαγγέλου (τοιχογραφία ἀρχαγγέλου καί προσωπογραφία ἀρχιεπισκόπου Κιτίου Μακαρίου στό τυφλό τόξο ἐπάνω ἀπό τήν εἴσοδο καί Ἀποκαθήλωση στήν κόγχη τῆς Προθέσεως), 1740, χ. Μονάγρι[15] 2) ν. Ἁγίου Γεωργίου Ἄρπερας (κοντά στή Λάρνακα), 1747[16] 3) μονή Ἁγίου Μηνᾶ, 1757, χ. Βάβλα[17] 4) Σκηνές ἀπό τή ζωή τοῦ ἁγίου Ἡρακλειδίου, μονή Ἁγίου Ἡρακλειδίου, 1759[18] 5) Μορφές ἁγίων στό νότιο τοῖχο τοῦ καθολικοῦ, 1759, μονή Ἁγίου Ἡρακλειδίου κοντά στό Πολιτικό[19].

1. Τσικνόπουλλος 1968, 236 **2.** Τσικνόπουλλος 1967β, 64 **3.** Παπαγεωργίου 1990, 238 **4.** Παπαγεωργίου 1990, 238-239 **5.** Τσικνόπουλλος 1967β, 65· Παπαγεωργίου 1990, 239 **6.** Παπαγεωργίου, *ὅ.π.* **7.** Τσικνόπουλλος 1967β, 64· Παπαγεωργίου, *ὅ.π.* **8.** Παπαγεωργίου, *ὅ.π.* **9.** Παπαγεωργίου, *ὅ.π.* **10.** Τσικνόπουλλος 1967β, 64· Stylianou, *Cyprus*, 443 **11.** Τσικνόπουλλος 1967β, 48· Παπαγεωργίου 1990, 239 **12.** Τσικνόπουλλος 1967β, 50, 65· Παπαγεωργίου, *ὅ.π.* **13.** Τσικνόπουλλος 1967β, 65· Παπαγεωργίου, *ὅ.π.* **14.** Πληροφορία Χρ. Μπαλτογιάννη **15.** Τσικνόπουλλος 1967β, 64· Παπαγεωργίου, *ὅ.π.* **16.** Τσικνόπουλλος, *ὅ.π.*· Στυλιανοῦ, *Cyprus*, 443· Παπαγεωργίου, *ὅ.π.* **17.** Τσικνόπουλλος, *ὅ.π.*· Παπαγεωργίου, *ὅ.π.* **18.** Τσικνόπουλλος 1967β, 41-42, 64· Παπαγεωργίου, *ὅ.π.* **19.** Τσικνόπουλλος 1967β, 64· Παπαγεωργίου, *ὅ.π.*

Φιλάρετος (2) 1761-1781

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος, πρωτοσύγκελλος μονῆς Ἁγίου Ἡρακλειδίου.

ΣΥΝΕΡΓ. Λεόντιος (6).

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἐπιγραφή σέ εἰκόνα τῆς Ἀποκαθηλώσεως στό εἰκονοστάσιο τοῦ ναοῦ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ στά Λεύκαρα τῆς Κύπρου, τό 1761 ἦταν μοναχός, μαθητής τοῦ Νεκταρίου (4)* μαζί μέ τόν Λεόντιο (6)* καί τόν Φιλόθεο (5)*. Τό 1773 ἦταν ἱερομόναχος καί ἀργότερα πρωτοσύγκελλος τῆς μονῆς Ἁγίου Ἡρακλειδίου, κοντά στό χωριό Πολιτικό τῆς ἐπαρχίας Λευκωσίας[1].

ΕΙΚΟΝΕΣ Κ ύ π ρ ο ς: 1) Ἀπόστολοι καί Δωδεκάορτο, 1766, παλαιός ν. Ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου, χ. Κόρνος 2) Εἰκόνες, 1773, ν. Παναγίας Ὁδηγήτριας, χ. Πέρα 3) Εἰκόνες, 1781, μονή Παναγίας Αὐγασίδας[2].

1. Παπαγεωργίου 1990, 239 **2.** Παπαγεωργίου, *ὅ.π.*

Φιλήμων Κωνσταντίνος 1677

ΙΔΙΟΤ. Χρυσωτής, ζωγράφος (;).

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ νοταριακά ἔγγραφα τῆς Ζακύνθου, στίς 19 Ἀπριλίου 1677 ὁ Κωνσταντίνος Φιλήμων συμφώνησε μέ τούς ἐπιτρόπους τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου στούς Κήπους νά χρυσώσει ὅλη τήν πρόσοψη τοῦ τέμπλου, δηλαδή *τή φατσάδα τῆς ἄνω ἐκκλησίας, ἤγουν κολόνες μικρές καί μεγάλες, κόρδες, πόρτες, θύραις, ποδίες, χρύσωμα καί ζωγραφίας, κατά πῶς εἶνε ἡ φατσάδα τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα εἰς τήν χώραν*. Ἡ ἀμοιβή ὁρίσθηκε σέ 70 ρεάλια, ἀπό τά ὁποῖα τά 40 δόθηκαν στό ζωγράφο σέ φύλλα χρυσάφι. Σύμφωνα μέ τό ἴδιο συμφωνητικό, ἡ ἐργασία ἔπρεπε νά τελειώσει σέ ἕξι μῆνες[1].

ΒΙΒΛ. Ζώης 1939, 61.

1. Κονόμος 1967, 10, 123, 125· ὁ ἴδιος (Κονόμος 1988, 90) σημειώνει ὅτι ἐργάσθηκε στό ναό τοῦ Ἁγίου Βασιλείου *τοῦ Ἀπάνου*, τό 1686, ἀλλά ὁ ζωγράφος δέν ἀναφέρεται στά σχετικά ἔγγραφα τοῦ ναοῦ.

Φιλιππάκης Ἀναγνώστης[1] 1785-1787

ΚΑΤΑΓ. Ἀνδρούβιστα Μάνης.

ΙΔΙΟΤ. Ἀναγνώστης (;).

ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Ἀναγνώστη Φιλιππάκη καί Ἀναγνώστη Καλλιεργάκη ἀπό Ἀνδρούβιστα καί Πραστίο καί Πούλου Δημαγγελέα Κουτούφαρι καί Ἀναγνώστη Πενταχωρέα* (τοιχ. 1), *διά χειρός ἐμοῦ Ἀναγνώστη Φιλιππάκη Ἀνδρούβιστας καί ἐμοῦ Ἀναγνώστη Καλειεργάκη ἐκ Πραστίου* (τοιχ. 2, 3).

ΣΥΝΕΡΓ. Π. Δημαγγελέας, Ἀν. Καλλιεργάκης, Ἀν. Πενταχωρέας.

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μ ά ν η: 1) ν. Ἁγίου Νικολάου, 1785, χ. Κάτω Δολοί[2] 2) ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1786, χ. Σταυροπήγιο (Βαρούσι)[3] 3) ν. Ζωοδόχου Πηγῆς, 1787, κάστρο Ζαρνάτας[4].

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 258 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 117.

1. Βλ. Δρανδάκης 1981, 472, σημ. 3 καί Ἀναγνώστης Σελεμπερδάκης* **2.** Κουγέας 1934, 108· Πετρονώτης 1982β, 132· Δρανδάκης 1983, 131 **3.** Ζίας-Κακούρης 1975, 123· Δρανδάκης 1983, 136 **4.** Κουγέας 1933, 288· Πετρονώτης, *ὅ.π.*· Δρανδάκης 1983, 131.

Φιλιππάκης Γρηγόριος

ΚΑΤΑΓ. Θήρα.

ΕΙΚΟΝΑ ν. Ἁγίας Εἰρήνης, Θήρα[1].

1. Δεναξᾶς 1927, 72.

Φίλιππος (1) ἀρχές 16ου αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Φιλίππου.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἄκρα Ταπείνωση, ἀρχές 16ου αἰ., ν. Παναγίας, Παλαιοχώρι, Κύπρος[1].

1. Παπαγεωργίου 1975, 174, πίν. XXVII.1 καί 1991, 115, εἰκ. 70.

Φίλιππος (2) 15ος αἰ.

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *Φίλιππος ἱερομόναχος.*
ΕΙΚΟΝΑ Κοίμηση ΘΚ, 15ος αἰ., Μουσεῖο Μπενάκη, ἀρ. 2981, Ἀθήνα[1].

1. Ξυγγόπουλος 1936, ἀρ. 10, πίν. 9β καί 1957, 161, 187· Δεληβορριᾶς 1980, 78. Ἡ εἰκόνα εἶχε χρονολογηθεῖ στόν 16ο αἰώνα.

Φίλιππος (3) 17ος αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Φιλίππου.*

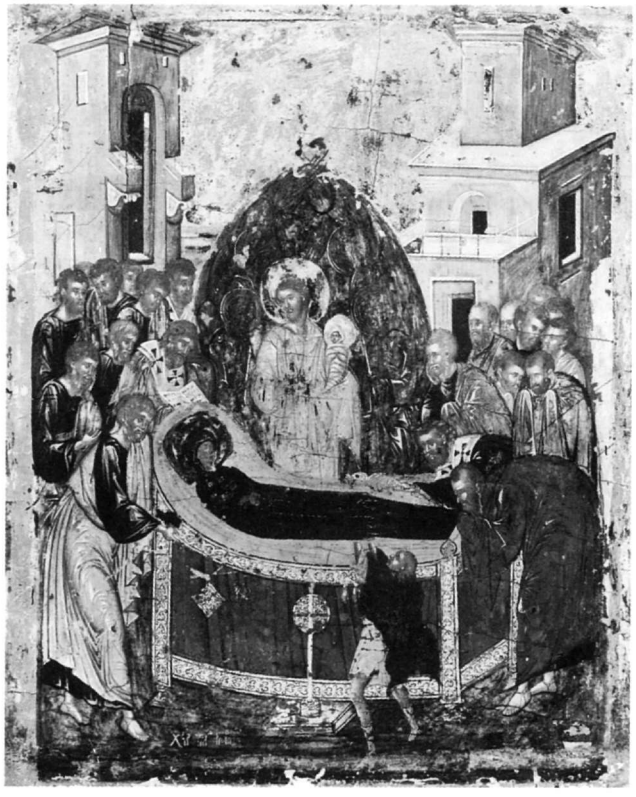

355. Φίλιππος (2), Κοίμηση Θεοτόκου, εἰκ.

ΕΙΚΟΝΑ Ἀνδρέας, 17ος αἰ., τ. συλλογή Παμπούκη, Ἀθήνα[1].

1. Σισιλιᾶνος 1935, 236.

Φιλόθεος (1) 1661

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Φιλοθέου ἱερομονάχου.*
ΒΙΟΓΡ. Ἴσως ταυτίζεται μέ τόν Φιλόθεο Σκοῦφο*.
ΕΙΚΟΝΑ Γοβδελαᾶς μέ σκηνές βίου, 1661, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ. 2126, Ἀθήνα[1].

1. Λαζαρίδης 1976, 13.

Φιλόθεος (2) 1662

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Φιλοθέου ἱερομονάχου.*
ΒΙΟΓΡ. Ἴσως ταυτίζεται μέ τόν Φιλόθεο Σκοῦφο*.
ΕΙΚΟΝΑ Ἀποκεφαλισμός Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, 1662, Musée d'Art et d'Histoire, Γενεύη[1].

1. *Genève 1985*, εἰκ. 12.

Φιλόθεος (3) β΄ μισό 17ου αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *Χείρ Φιλοθέου.*
ΕΙΚΟΝΑ Ἰω Πρόδρομος, β΄ μισό 17ου αἰ., συλλογή Ἑκατονταπυλιανῆς, Πάρος[1].

1. Μητσάνη 1996, 38, ἀρ. 13, εἰκ. 13.

Φιλόθεος (4) 1700

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Εὐαγγελιστρίας, 1700, Λεωνίδιο, Κυνουρία[1].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 258 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 116.

1. Καλογερόπουλος 1926, 113· Σισιλιᾶνος 1935, 236· Γριτσόπουλος 1948, 440-441· Γιαννακόπουλος-Παρασκευόπουλος 1959, 54· Ἀθανασίου 1974, 23.

Φιλόθεος (5) 1757-1773

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱεροδιάκονος.
ΒΙΟΓΡ. Μοναχός τῆς μονῆς Ἡρακλειδίου, κοντά στό

356. Φόσκαλης Δημήτριος, ΘΚ τοῦ Πάθους, εἰκ. ἀρ. 9.

χωριό Πολιτικό τῆς ἐπαρχίας Λευκωσίας. Μαθητής τοῦ Νεκταρίου (4)*. Τό 1757 ἐπισκεύασε εἰκόνα τῆς Θεοτόκου στό ναό τοῦ Τιμίου Σταυροῦ στά Λεύκαρα τῆς Κύπρου καί τό 1761 βοήθησε τόν Νεκτάριο στήν ὁλοκλήρωση τῆς εἰκόνας τῆς Ἀποκαθηλώσεως γιά τόν ἴδιο ναό[1].

ΕΙΚΟΝΕΣ Κύπρος: 1) ΧC καί ἄγγελοι, 1761, μονή Ἀχειροποιήτου[2] 2) Γεώργιος, 1772, ν. Ἁγίου Γεωργίου, χ. Καπούτι[3] 3) Εἰκόνα, 1773, μονή Χρυσορογιατίσσης, Πάφος[4].

1. Παπαγεωργίου 1990, 248 2. Gunnis 1936, 316 3. Παπαγεωργίου, *ὅ.π.* 4. Φιλίππου 1935, 50.

Σημείωση: Τίς ὑπογραφές *χείρ Φιλοθέου ἱερομονάχου* τῆς εἰκόνας τῶν ἁγίων Γρηγορίου καί Βασιλείου, καθώς καί τῆς εἰκόνας τοῦ ἁγίου Μιχαήλ Συννάδων τῆς συλλογῆς Γ. Τσακύρογλου (Καρακατσάνη 1980, 78, εἰκ. 110 καί εἰκ. 40) θεωροῦμε πλαστές.

Φ... λ... μέσα 16ου αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.
ΕΙΚΟΝΑ Μεγάλη Δέηση, μέσα 16ου αἰ., ν. Ἀντιφωνητῆ, Κύπρος[1].

1. Παπαγεωργίου 1975, 178-179, πίν. XXVI, εἰκ. 2.

Φλάσκος Ἰωάννης 1564

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *Φλάσκος κυρ Ἰωάννης* μνημονεύεται τό ἔτος 1564 σέ δικαιοπρακτικό ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας, πού συντάχθηκε στό Ἡράκλειο[1].

1. Μέρτζιος 1962, 257, ἀρ. 39· Παλιούρας 1973, 123, ἀρ. 59.

Φλορέντζος 1745

ΥΠΟΓΡ. *Φλορέντζ[ου] χειρ [Ι] του Δρυμαλίας.*
ΕΙΚΟΝΑ Ψηλάφηση Θωμᾶ, 1745, ἀπό τό δωδεκάορτο τοῦ τέμπλου, μονή Σαγκρίου, Νάξος[1].

1. Μαστορόπουλος 1984, 475.

Φλώρι(α)ος Ἰάκωβος 1675

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος (;).
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ἁγιογράφος.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ τά βιβλία τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς στό χωριό Κερί Ζακύνθου, στίς 5 Αὐγούστου 1675 συμφώνησε μέ τούς ἐπιτρόπους τοῦ ναοῦ νά ζωγραφίσει μία εἰκόνα τῆς ἁγίας Παρασκευῆς μέ ἀμοιβή 7 ρεάλια καί νά κατασκευάσει μερικές *στῆλες* τοῦ τέμπλου[1].

1. Ζώης 1923, 230 καί 1963, 685· Κονόμος 1967, 133 καί 1988, 90.

Φόσκαλης Ἀντώνιος 1712

ΕΙΚΟΝΑ Εὐλάμπιος καί Εὐλαμπία, 1712, τ. συλλογή Παμπούκη, Ἀθήνα[1].

1. Σισιλιᾶνος 1935, 236.

Φόσκα(ά)λης Δημήτριος 1702-1713

βλ. καί *Φώσκαρης*

ΚΑΤΑΓ. Ἑπτάνησα.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Δημητρίου Φοσκάλη* (εἰκ. 1), *χείρ Δημητρίου Φοσκάλι* (εἰκ. 2).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἀκάθιστος Ὕμνος, 1702, συλλογή Βαλλιάνου, Κεφαλονιά[1] 2) ΧC, 1705, ν. Ἁγίας Μαρίνας, χ. Σουλλάροι, Κεφαλονιά[2] 3) ΘΚ Λαμποβίτισσα (ἀντίγραφο εἰκόνας τοῦ Ἐμμ. Τζάνε*), 1707, ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος, πόλη, Κέρκυρα[3] 4) Ὁ Λουκᾶς ζωγραφίζει τήν Παναγία, 1710 (;), συλλογή C. F. Beddington (1946), Ἀγγλία[4] 5) ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, 1711 καί 6) ΘΚ Madre della Consolazione, 1771, μονή Ὑψηλῆς Θεοτόκου, χ. Μαγουλάδες, Κέρκυρα[5] 7) Γρηγόριος Παλαμᾶς, 1712, ν. Ἀντιβουνιώτισσας, πόλη, Κέρκυρα[6] 8) Σκηνές Γενέσεως, 1713, μονή Παλαιοκαστρίτσας, Κέρκυρα[7] 9) ΘΚ καί 10) Ἰω Πρόδρομος, ν. Ἁγίας Μαρίνας, χ. Σουλλάροι, Κεφαλονιά[8] 11) Αἰκατερίνη καί 12) Νικόλαος, Παλιά Ἐκκλησία, Σεράγεβο, Βοσνία[9] 13) ΘΚ καί Στέφανος (ἀπό Σεράγεβο), ἰδιωτική συλλογή, Παρίσι[10] 14) Εἰς Ἅδου Κάθοδος, Staatliches Museum, Βερολίνο[11].

ΒΙΒΛ. Ζώης 1939, 61.

1. Λυκούδη 1994, 241-248 2. Κονόμος 1966β, 20 3. Stamatopoulos 1978, 147-148 4. Chittanden-Seltmann 1946, 52, ἀρ. 368 5. Πληροφορία Π. Λ. Βοκοτόπουλου 1962· βλ. καί Βοκοτόπουλος 1990, 125, σημ. 4 (εἰκόνα Θεοτόκου) 6. Πληροφορία Π.Λ. Βοκοτόπουλου 1962 7. Πληροφορία Π.Λ. Βοκοτόπουλου 1962 8. Κονόμος 1966β, 20, πίν. 56· *Κεφαλονιά 1994*, ἀρ. 145 9. Mazalić 1967, 48 10. Mazalić, *ὅ.π.* 11. Wessel 1957, πίν. 39.

Φουκᾶς Ἀντώνιος 1506-1516
(Fuca Antonius)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος, ἱερέας.
ΙΔΙΟΤ. Pi(n)ctor, magister.
ΣΥΝΕΡΓ. Κωνσταντίνος Λουρέας.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *Antonius Fuca, pictor, magister* ἀπαντᾶ ὡς μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις τῶν Ἀρχείων Βενετίας, πού συντάχθηκαν στό Ἡράκλειο στίς 7 Μαρτίου καί στίς 30 Μαΐου τοῦ ἔτους 1506. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τοῦ 1509, εἶχε ἀγοράσει ἀπό τό ζωγράφο Μανοῦσο Λοῦσκο* ἕνα ἀμπέλι. Ἀπό ἔγγραφο τῆς 31ης Μαρτίου 1509, στό ὁποῖο ὁ Ἀντώνιος Φουκᾶς σημειώνεται ὡς κάτοικος τῆς συνοικίας Μαρουλᾶ τοῦ Ἡρακλείου, πληροφορούμεθα ὅτι ὁ ζωγράφος εἶχε λάβει ἕνα δουκάτο ἀπό τόν εὐγενή Ranier Zen γιά ποσότητα ἀχύρων. Φαίνεται ὅτι ὁ Λουρέας ἦταν καί προηγουμένως συνεργάτης τοῦ Φουκᾶ καί εἶχαν ἔλθει σέ πρόσκαιρη σύγκρουση. Μέ συμφωνητικό τῆς 9ης Ὀκτωβρίου 1509 μεταξύ τοῦ Φουκᾶ καί τοῦ Κωνσταντίνου Λουρέα*, οἱ δύο ζωγράφοι συμβιβάστηκαν καί ὁ Λουρέας ὑποσχέθηκε νά βοηθήσει τόν Φουκᾶ στή ζωγραφική γιά ἕξι μῆνες. Στίς 17 Ἰουλίου 1516 ὁ Φουκᾶς, ἀναφερόμενος ὡς υἱός τοῦ ἱερέα Γεωργίου καί κάτοικος Μαρουλᾶ Βούργου Χάνδακα, πούλησε στό ζωγράφο Ἰωάννη Σαλιβαρᾶ* ἕνα ἀμπέλι στό χωριό Ἀμπρούσια[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 321-322, ἀρ. 22.

Φουκᾶς (Τζώρτζης) Γεώργιος (1) 1536-1579
βλ. *Τζώρτζης** καί *Φουκᾶς Γεώργιος* (2)
(Fuca, Fucha Georgius, Zorzi)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Νικόλαος.
ΙΔΙΟΤ. Depentor, pictor, maistro, cantor.
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τοῦ Μιχαήλ Φουκᾶ*. Ἀναφέρεται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακά ἔγγραφα στό Ἡράκλειο ἀπό τήν 16η Ὀκτωβρίου 1536 ἕως τήν 26η Νοεμβρίου 1549[1]. Μνημονεύεται ἐπίσης σέ ἔγγραφα ἀπό τό 1551 ἕως τό 1564, σύμφωνα δέ μέ ἕνα ἀπό αὐτά –τῆς 24ης Ἰανουαρίου 1551– ὁ ζωγράφος πῆρε σημαντική προίκα σέ ἀκίνητα, μετρητά καί τιμαλφῆ[2]. Ἔγγραφο τῆς 23ης Μαρτίου 1553 ἀναφέρεται στό ἐργαστήριο πού ἐνοικίαζε ὁ Φουκᾶς στό Ἡράκλειο[3]. Σέ ἔγγραφο τοῦ 1572 ἀναφέρεται ὡς ζωγράφος καί ψάλτης (*cantor e dipintor*)[4]. Ὡς μάρτυρας ὑπέγραψε καί σέ νοταριακές πράξεις τῆς 4ης Ὀκτωβρίου 1571 καί τῆς 22ας Φεβρουαρίου 1575[5]. Μέ ἔγγραφο τῆς 21ης Ἰουλίου 1579 ὑποχρεώθηκε ὁ παπα-Στεφανῆς Θεριανός νά καταβάλει μέσα σέ τρεῖς μέρες στόν Τζώρτζη Φουκᾶ τό ὑπόλοιπο τῆς ὀφειλῆς γιά τήν ἀξία ἑνός ἀζωγράφιστου πίνακα ἀπό ξύλο κυπαρισσιοῦ, πού πουλήθηκε ἀπό τόν παπά στό ζωγράφο· διαφορετικά ὁ παπα-Θεριανός θά χρεωνόταν μέ 38 ὑπέρπυρα καί 16 σολδία. Σημείωση στό περιθώριο τοῦ ἴδιου ἐγγράφου, μέ ἡμερομηνία 24 Ἰουλίου 1579, ἀναφέρει ὅτι ἡ ἐκτέλεση τῆς ἀπόφασης αὐτῆς ἀναβλήθηκε γιά ὀκτώ ἡμέρες[6].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 353, ἀρ. 78 2. Μέρτζιος 1961-62, 257, ἀρ. 37 καί 266-267, ἔγγρ. XIII 3. Μέρτζιος 1961-62, 267-268, ἔγγρ. XIV 4. Παλιούρας 1973, 123, ἀρ. 60 5. Κωνσταντουδάκη 1977, 173-174, ἀρ. 23 6. Κωνσταντουδάκη, *ὅ.π.*

Φουκᾶς Γεώργιος (2) 1556
(Fuca Zorzi)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Ἐμμανουήλ.

ΙΔΙΟΤ. Depentor, maistro.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *maistro Fuca depentor q(uondam) Emmanuele* ἀναφέρεται σέ νοταριακή πράξη τῶν Ἀρχείων Βενετίας, πού συντάχθηκε στίς 27 Δεκεμβρίου 1566 στό Ἡράκλειο[1]. Πιθανῶς ταυτίζεται μέ τόν Φουκᾶ Τζώρτζη (1)*[2].

1. Cattapan 1972, 233, ἀρ. 6 **2.** Κωνσταντουδάκη 1977, 174, σημ. 79.

Φουκᾶς Ἰωάννης βλ. *Φωκᾶς Ἰωάννης*

Φουκᾶς Μανουήλ, βλ. *Φωκᾶς Μανουήλ*

Φουκᾶς Μανοῦσος 1503
(Manusso Fucha)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pentor, maistro.
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῆς 11ης Ὀκτωβρίου 1503, ὁ Νικόλαος Bianco δηλώνει ὅτι θά ὑπηρετήσει γιά ἕνα χρόνο στό ἐργαστήριό του ὁ *maistro Manusso Fucha, pentor* ὁ ὁποῖος ὑποχρεώνεται νά τοῦ παρέχει τά ἔξοδα διατροφῆς καί 10 δουκάτα. Ὁ Bianco δέν εἶχε δικαίωμα νά ἐργασθεῖ αὐτό τό διάστημα κοντά σέ ἄλλους ζωγράφους[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 311, ἀρ. 11 καί 360, ἔγγρ. Α΄.

Φουκᾶς Μιχαήλ τοῦ Γεωργίου βλ. *Φωκᾶς Μιχαήλ*

Φουκᾶς Μιχαήλ 1532
(Fuca Michael)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Νικόλαος.
ΙΔΙΟΤ. Pinctor.
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τοῦ Γεωργίου Φουκᾶ*. Ὁ *ser Michael Fuca, pinctor, ser Nicolai* ὑπογράφει ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη τῶν Ἀρχείων Βενετίας, πού συντάχθηκε στίς 10 Φεβρουαρίου 1532 στό Ἡράκλειο[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 350, ἀρ. 69.

Φουμελῆς (Φουμέλης) Δημήτριος 17ος αἰ. (;)

ΕΙΚΟΝΑ Εἰς Ἅιδου Κάθοδος, 17ος αἰ. (;), Staatliches Museum, Βερολίνο[1]. Πιθανότατα πρόκειται γιά λανθασμένη ἀνάγνωση τοῦ ὀνόματος Φόσκαρης*.

1. Rothemund 1966, πίν. ἔναντι σελ. 70.

Φουμελῆς Νικόλαος 17ος αἰ.

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Νικόλαος, ν. Παναγίας, Λίνδος, Ρόδος[1] 2) ΘΚ Ὁδηγήτρια, ν. Γκρεμνιώτισσας, Χώρα, Ἴος[2] 3) ΘΚ Ὁδηγήτρια, ἐμπόριο 1956, Ἀθήνα[3].

1. Ὀρλάνδος 1948, 211 **2.** Δρανδάκης 1964α, 422 **3.** Σημ. Μ.Χ. 1956.

Φουρναρόπουλος μέσα 18ου αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Φουρναρόπουλου.*
ΒΙΟΓΡ. Ἴσως ταυτίζεται μέ τόν Ἀθανάσιο Φουρναρόπουλο.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, μέσα 18ου αἰ., χ. Καρυούπολη, Μάνη[1].

1. Δρανδάκης 1993, 136, σημ. 243.

Φουρναρόπουλος Ἀθανάσιος 1756

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἀθανασίου Φουρναρόπουλου.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Μυρτιδιώτισσα, 1756, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, Μαυροβούνι, Γύθειο[1].

1. Δρανδάκης 1983, 345 καί 1993, 53, σημ. 113, πίν. 13α.

Φραγγόπουλος Ἰωάννης 1820-1837

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός δέ Ἰωάννου Φραγκοπούλου Ζακυνθίου* (εἰκ. 1), *ποίημα Ἰω(άννου) Φραγγοπούλου Ζακυνθίου* (εἰκ. 2), *διά χειρός ζωγράφου Φραγκοπούλου* (εἰκ. 4).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧΣ, 1820, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου ἤ Παναγίας τοῦ Παραμελετίου, Σκόπελος[1] 2) ΘΚ, 1836, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Ἀστυράκιο, Ρέθυμνο[2] 3) Τέσσερις νέοι μάρτυρες, 1837, καθεδρικός ναός, Ρέθυμνο[3] 4) Διονύσιος, ν. Ζωοδόχου Πηγῆς, Χώρα, Ἴος[4] 5) Προσωπογραφία τοῦ ἐπισκόπου Ρεθύμνης καί Αὐλοποτάμου Καλλινίκου, 1837, στό ἐπισκοπικό οἴκημα Ρεθύμνης[5].

1. Λαζαρίδης 1964, 275 **2.** Βενέρης 1938, 22, σημ. **3.** Βενέρης, *ὅ.π.* **4.** Δρανδάκης 1964α, 422 **5.** Δρανδάκης 1948, 206.

Φραγκίσκος 1522
[De Milo]

ΙΔΙΟΤ. Pictor.
ΥΠΟΓΡ. Ὁ *Franciscus Demilo, pictor* ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας στίς 16 Ὀκτωβρίου 1522 στό Ἡράκλειο Κρήτης[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 340, ἀρ. 54.

Φράγκος Ἀλέξανδρος 1639-1643
(Franco Alexandri)

ΚΑΤΑΓ. χ. Ἀρχάνες Πετρέα Ἡρακλείου.
ΠΑΤΡ. Σταμάτης.
ΙΔΙΟΤ. Pitor.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *signor Alexandri Franco pitor de mastro Stamati* ἀπαντᾶ ὡς μάρτυρας σέ νοταριακές πράξεις τῶν Ἀρχείων Βενετίας, πού ἔγιναν στό Ἡράκλειο, κατά τά ἔτη 1639, 1640, 1641, 1642 καί 1643. Ὅπως φαίνεται ἀπό μνεία τῆς 25ης Αὐγούστου 1642, ὁ ζωγράφος καταγόταν ἀπό τό χωριό Ἀρχάνες Πετρέα, ἀλλά δέν διευκρινίζεται, ἐάν ἦταν ἐγκατεστημένος ἐκεῖ ἤ στό Χάνδακα[1].

1. Καζανάκη 1981, 254, ἀρ. 91.

Φραγκούλης Ἰωάννης 1801

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Ἰω(άννου) Φραγκούλη τοῦ ἐκ Ζακύνθου.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ, 1801, ν. Εὐαγγελισμοῦ, χ. Κάμπος, Πάτμος[1].

1. Κρητικός 1956-57, 139· Παπαδόπουλος-Φατούρου 1966, 70, ἀρ. 153.

Φραντζεσκάκης 1805
βλ. καί *Φραντζέσκος* (3)

ΚΑΤΑΓ. Νάξος.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ ζωγράφος ἀναφέρεται μεταξύ τῶν γειτόνων πού μνημονεύονται σέ πώληση χωραφιοῦ, πού βρισκόταν στή Νάξο καί πουλήθηκε τό 1805 στή Σμύρνη[1].

1. Σφυρόερας 1963, 188-189.

Φραντζέσκος (1) 1594

ΒΙΟΓΡ. Ὁ *Francesco da Scipanto in Candia*, σύμφωνα μέ τόν Gerola, μνημονεύεται τό 1594 σέ ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Βενετίας[1].

1. Gerola 1903, 350.

Φραντζέσκος (2) 1725-1733

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Φραντζέσκου* (εἰκ. 1).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἁγία Τριάς, 1725 καί 2) Θεία Λειτουργία, ν. Ἁγίας Τριάδας, Ἐμπορειό, Θήρα[1] 3) ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, 1733, ν. Ἁγίας Παρασκευῆς, Ἐμπορειό, Θήρα[2].

1. Κουμανούδης 1960, 49, 109, ἀρ. 36 2. Πληροφορία 2ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Φραντζ(έσκ)ος (3) 1773
βλ. καί *Φραντζεσκάκης*

ΚΑΤΑΓ. Νάξος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Φραντζ(έσκ)ου.*
ΕΙΚΟΝΑ Εὐαγγελισμός ΘΚ, 1773, ν. Ἁγίου Νικολάου, Χώρα, Νάξος[1].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 262 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 124.

1. Σφυρόερας 1963, 188-189.

Φραντζῆς 1574

ΚΑΤΑΓ. Κῶς (;).
ΠΑΤΡ. Παπα-Γεώργιος.
ΙΔΙΟΤ. Μοναχός, γραφέας, διακοσμητής.
ΒΙΟΓΡ. Σέ χειρόγραφο τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης (ἀπό τήν Καστοριά), μέ Ὑπομνήματα στόν Διονύσιο τόν Περιηγητή, τοῦ Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης ὑπάρχουν παραστάσεις στό περιθώριο τῶν φύλλων σχετικές μέ τό κείμενο. Στό χειρόγραφο ὑπογράφει ὁ γραφέας: *ὑπό τοῦ μοναχοῦ Φραντζῆ τό 1574 ἐν τῇ νήσῳ Κῷ χώρας Νερατζίας*, τόν ὁποῖον ὁ Λ. Πολίτης θεωροῦσε καί διακοσμητή τοῦ χειρογράφου[1].

1. Πολίτης 1967, 28, 32-36, πίν. 1-5.

Φρασές Γιάκουμος 1558

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Παπα-Τζάνες.

ΙΔΙΟΤ. Μαΐστρος.
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται σέ νοταριακή πράξη πού ἔγινε τό 1558 στό Ἡράκλειο[1].

1. Μέρτζιος 1962, 257, ἀρ. 38 (τόν ἀναφέρει ὡς *Φασέ μαϊστρογιάκομο τοῦ Παπατζουάνε*)· Παλιούρας 1973, 123, ἀρ. 61.

Φρασές Κωνσταντίνος 1541
(Frase Constantin)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Depentor, maistro.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *maistro Constantin Frase, depentor* συναντᾶται ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη τῶν Ἀρχείων Βενετίας, πού ἔγινε στίς 12 Ἰουλίου 1541 στό Ἡράκλειο[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 354, ἀρ. 83.

357. Φυτιάνος Θεόφιλος, Γέννηση Θεοτόκου, εἰκ.

Φυτιάνος Θεόφιλος 1781

ΙΔΙΟΤ. Πρωτοσύγκελλος Χαλδίας (Πόντος).
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Θεοφίλου Φυτιάνου, Πρωτοσυγκέλου Χαλδίας.*
ΕΙΚΟΝΑ Μεσαῖο φύλλο τριπτύχου μέ Γενέσιο Θεοτόκου, 1781, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Β.Μ. 3155[1].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 262 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 124.

1. Χατζηδάκης 1960, 12.

Φωκᾶς Ἀληβήζιος 1613-1622
(Aloisios ἤ Alevisios)

ΚΑΤΑΓ. Κεφαλονιά.
ΥΠΟΓΡ. *ἠστορίθυ διά χιρός ἐμοῦ Ἀληβηζίου Φοκά ἐκ νήσου Κε(φαλληνίας)* (τοιχ. 2).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Θεοτόκου Σαρακινίστης, 1613, Ἀλβανία[1] 2) ν. Ἁγίου Μηνᾶ, Βίκτωρος καί Βικεντίου, 1617, χ. Τρανοσίστα (τμῆμα Λιούντζης), Ἀλβανία[2] 3) ν. Γεννήσεως Θεοτόκου, 1622, χ. Βλαχοραντζή, Ἀλβανία[3].
ΒΙΒΛ. Garidis 1989, 238, 263, 347.

1. Κώνστας 1958, 6 **2.** Πουλίτσας 1928, 80 **3.** Κώνστας 1958, 7.

358. Φυτιάνος Θεόφιλος, Γέννηση Θεοτόκου, ὑπογραφή.

Φωκᾶς

Ἡ οἰκογένεια τῶν ζωγράφων Φωκάδων, πού ξεχωρίζει ἀπό ἄποψη καλλιτεχνική στήν τοιχογραφία τῆς Κρήτης στά μέσα τοῦ 15ου αἰώνα, χαρακτηρίζει κατά κάποιο τρόπο τήν περίοδο τῆς μετάβασης ἀπό τή βυζαντινή στήν μετά τήν ἅλωση τέχνη, πού γίνεται χωρίς λύση τῆς συνέχειας. Ἄλλωστε στήν Κρήτη δέν ὑπῆρξε καμιά ἀλλαγή στό πολιτικό ἐπίπεδο, ἐνῶ οἱ καλλιτέχνες ἔχουν συνείδηση τῆς σημασίας τῆς τομῆς πού ἀποτελοῦσε ἡ ἅλωση τῆς Πόλης καί τή σημειώνουν σέ ἐπιγραφές τους. Τό ἐκτεταμένο ἔργο τῆς οἰκογένειας, σέ σχετικά μεγάλες ἐκκλησίες, ἔχει δημοσιευθεῖ ἀποσπασματικά καί γι' αὐτό δέν ἔχει ἀκόμη γίνει συνολική ἐκτίμηση τοῦ ἔργου καί τῶν ἰδιαίτερων χαρακτηριστικῶν τῆς καλλιτεχνικῆς ἰδιομορφίας καί ποιότητας τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας. Πάντως δέν ἀποκλείεται ἡ οἰκογένεια νά προέρχεται ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη, δηλαδή νά συνεχίζει κωνσταντινουπολίτικες εἰκονογραφικές καί τεχνοτροπικές παραδόσεις.

Φωκᾶς Γεώργιος 1467-1480
(Foca, Fuca, Focha Giorgio)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Μιχάλης, ἱερέας.
ΒΙΟΓΡ. Μνημονεύεται σέ νοταριακές πράξεις τῶν Ἀρχείων Βενετίας κατά τό διάστημα 1467-1480 στό Ἡράκλειο[1]. Ἐπίσης, σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῆς 9ης Ἀπριλίου 1470, ὁ *Georgius Fuca, filius papatis Michali habitator Burgi Candide* θά μαθήτευε γιά ἕνα χρόνο κοντά στόν Ἀνδρέα Παβία*[2]. Σύμφωνα μέ ἔγγραφο τοῦ ἔτους 1477, ἦταν μαθητής τοῦ Μιχαήλ Τζέν* στό Ἡράκλειο τῆς Κρήτης[3].

1. Cattapan 1968, ἀρ. 71 **2.** Cattapan 1972, 217, ἀρ. 16 καί 220, ἔγγρ. 16 **3.** Cattapan 1968, 38, ἀρ. 71 καί 39, ἀρ. 97.

Φωκᾶς Ἰωάννης 1442 †1454
(Foca, Fuca, Fucha Giovanni)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.
ΠΑΤΡ. Σταμάτης.
ΣΥΝΕΡΓ. Μανουήλ Φωκᾶς*.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός κἀμοῦ ἁ(μαρτ)ολοῦ καί ἀτέχνου Μανουήλ καί Ἰωάννου τῶν Φωκάδων. Εὔχεστε ὑπέρ ὑμῶν διά τόν Κύριον.*
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τοῦ Μανουήλ Φωκᾶ*. Μαρτυρεῖται σέ νοταριακά ἔγγραφα τοῦ Ἡρακλείου ἀπό τό 1442 ἕως τό 1454, ἔτος πού πεθαίνει στό Ἡράκλειο[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Κωνσταντίνου, 1445, χ. Ἀβδού Πεδιάδος Ἡρακλείου, Κρήτη[2].
ΒΙΒΛ. Ξυγγόπουλος 1957, 83-84, πίν. 19.3· Garidis 1989, 54, 55.

1. Cattapan 1972, 206, ἀρ. 71 **2.** Gerola 1905-32, II, 309 καί IV, 513, ἀρ. 14· Ξυγγόπουλος 1939, 274, σημ. 2· Χατζηδάκης 1952, 65 κ.ἑ., ἀρ. 12· Gerola-Λασσιθιωτάκης 1961, ἀρ. 530· Μπορμπουδάκης 1971α, 503 καί 1971β, 525.

Φωκᾶς Μανουήλ 1436-1454
(Foca, Fuca, Fucha Manuele)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Σταμάτης.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός ἐμοῦ ἁμαθῆ Μανουήλ Φωκᾶ* (τοιχ.

359. Φωκᾶς Μανουήλ, Ἅγιος Ἀντύπας, τοιχ. ἀρ. 3.

1), *διά χειρός κἀμοῦ ἁ(μαρτ)ολοῦ καί ἀτέχνου Μανουήλ καί Ἰωάννου τῶν Φωκάδων. Εὔχεστε ὑπέρ ὑμῶν διά τόν Κύριον* (τοιχ. 2), *μετά τήν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως διά χειρός Φωκᾶ Μανουήλ* (τοιχ. 3).

ΣΥΝΕΡΓ. Ἰωάννης Φωκᾶς, Μιχαήλ Φωκᾶς.

ΒΙΟΓΡ. Μαρτυρεῖται ὡς κάτοικος Ἡρακλείου σέ νοταριακά ἔγγραφα τῶν ἀρχείων Βενετίας, πού συντάχθηκαν στό Ἡράκλειο κατά τό διάστημα 1436-1454[1].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Κ ρ ή τ η : 1) ν. Ἁγίου Γεωργίου, 1436/7, χ. Ἔμπαρος Πεδιάδος, Ἡράκλειο[2] 2) ν. Ἁγίου Κωνσταντίνου, 1445/6, χ. Ἀβδού Πεδιάδος, Ἡράκλειο[3] 3) ν. Ἁγίου Γεωργίου, μετά τό 1453, Ἄνω Σύμη, Βιάννος, Ἡράκλειο[4].

ΒΙΒΛ. Ξυγγόπουλος 1957, 83-84, πίν. 193· Garidis 1989, 54, 55.

1. Cattapan 1972, 206, ἀρ. 69 **2.** Gerola 1905-32, II, 309 (κακή ἀνάγνωση τῆς ἐπιγραφῆς: Σταμάτης Φωκᾶς), καί IV, 516, ἀρ. 20· Gerola-Λασσιθιωτάκης 1961, ἀρ. 543 (διαβάζει ἐπίσης Σταμάτης Φωκᾶς)· Chatzidakis 1969-70, 336, εἰκ. 121· Μπορμπουδάκης 1971α, 504 καί 1971β, 526· Borboudakis 1983, 456-458, πίν. 430-432 **3.** Gerola 1905-32, II, 309 καί IV, 513, ἀρ. 14· Ξυγγόπουλος 1939, 274, σημ. 2· Χατζηδάκης 1952, 65-66, ἀρ. 12 καί 1977α, 118· Gerola-Λασσιθιωτάκης 1961, ἀρ. 530· Μπορμπουδάκης 1971α, 503 καί 1971β, 525 **4.** Gerola 1905-32, II, 309 καί IV, 578, ἀρ. 10· Gerola-Λασσιθιωτάκης 1961, ἀρ. 741· Chatzidakis 1969-70, 336, εἰκ. 119-120· Μπορμπουδάκης 1971α, 504, πίν. ΠΓ΄ καί 1971β, 526, πίν. 540α-β, 541α-β· Borboudakis 1983, 447-450, πίν. 421-425.

Φωκᾶς Μιχαήλ 1493-1500 (†πρίν ἀπό τό 1504)

(Foca, Fuca, Fucha Migiel, Michele)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.

ΠΑΤΡ. Γεώργιος Φωκᾶς*.

ΙΔΙΟΤ. Depentor, maistro.

ΣΥΝΕΡΓ. Νικόλαος Γριπιώτης, Ἀντώνιος Ταγιαπιέρας, Μανουήλ Φωκᾶς.

ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται σέ νοταριακά ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, πού συντάχθηκαν στό Ἡράκλειο, κατά τό διάστημα 1493-1500[1]. Διατηροῦσε σημαντικό ἐργαστήριο ζωγραφικῆς στήν ἴδια πόλη. Γιά τήν ἐκτέλεση μιᾶς μεγάλης παραγγελίας συνεργάσθηκαν μέ τό ζωγράφο, ἀπό τίς 18 Μαΐου 1499 καί γιά δύο μῆνες, ὁ Ἀντώνιος Ταγιαπιέρας*, ἀναλαμβάνοντας συγκεκριμένη ζωγραφική ἐργασία[2], καί ἀπό τίς 18 Ἰουνίου 1499 ὁ Μανουήλ Φωκᾶς*, ὁ ὁποῖος καί παράγγειλε σέ μαραγκό 1.000 κορνίζες[3]. Στίς 4 Ἰουλίου 1499 ὁ Μιχαήλ Φωκᾶς ἀνέλαβε νά ζωγραφίσει 100 εἰκόνες μέσα σέ ἑνάμιση περίπου μῆνα καί νά παραδώσει ἄλλες 100 εἰκόνες πού θά ζωγράφιζε ὁ Νικόλαος Γριπιώτης*[4]. Ἐξάλλου, στίς 15 Φεβρουαρίου 1500 συμφώνησε νά διδάξει γιά ἕνα χρόνο ζωγραφική στόν Γιάννη Κορωναῖο*[5]. Σέ πρῶτο γάμο ὁ Μιχαήλ Φωκᾶς εἶχε νυμφευθεῖ τή Μαρία Γαϊτανᾶ καί σέ δεύτερο τή Φραγκισκίνα, ἡ ὁποία, σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῆς 28ης Αὐγούστου 1504, ὅταν πλέον ἦταν χήρα, πούλησε δύο μεγάλα σπίτια καί τέσσερα μικρά, πού ἦταν μέρος τῆς περιουσίας τοῦ ζωγράφου[6].

1. Cattapan 1972, 206, ἀρ. 73 **2.** Cattapan 1972, 211, ἔγγρ. 4 **3.** Cattapan 1972, 211, ἔγγρ. 5 **4.** Cattapan 1972, 211-212, ἔγγρ. 6 **5.** Cattapan 1972, 223, ἔγγρ. 23 **6.** Κωνσταντουδάκη 1973, 317, ἀρ. 17.

Φωκᾶς Σταμάτης 1436-1454

(Fuca, Fucha)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.

ΠΑΤΡ. Μανουήλ.

ΒΙΟΓΡ. Κάτοικος Βούργου Χάνδακα, μνημονεύεται σέ νοταριακά ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων Βενετίας, πού συντάχθηκαν στό Ἡράκλειο κατά τό διάστημα 1436-1454[1].

1. Cattapan 1972, 206, ἀρ. 70.

Φώσκαρης Δημήτριος 1699

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Δημητρίου Φώσκαρι*

ΒΙΟΓΡ. Ἴσως ταυτίζεται μέ τόν Δημήτριο Φόσκαλη*.

ΕΙΚΟΝΑ Νικόλαος μέ σκηνές θαυμάτων, 1699, μονή Ἁγίου Νικολάου, Ἰρά, Λευκάδα (ἐκλάπη τό 1969)[1].

1. Ροντογιάννης 1974, 223-224.

Φωτεινός Κύριλλος 1718 †1753

ΚΑΤΑΓ. Χίος (;).

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.

ΣΥΝΕΡΓ. Διονύσιος ἐκ Φουρνᾶ, Ἄνθιμος Κορέσιος, Παρθένιος Μακρί(ύ)δικος.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Κυρίλλου ἱερομονάχου Φω[τει]νοῦ* (εἰκ. 1), *διά χειρός γέροντος Κυρίλλου ἱερομονάχου Φωτεινοῦ καί τῆς συνοδείας αὐτοῦ Ἀνθίμου ἱερομονάχου Κορεσίου καί Παρθενίου ἱερομονάχου Μακριδίκου γέγονεν ἡ παρούσα ζωγραφία τῆς Θεοτόκου* (τοιχ. 1).

ΒΙΟΓΡ. Κατά τό διάστημα 1718-1724 ἦταν μοναχός στή μονή Μουνδῶν Χίου. Τό διάστημα 1725-1732 ὑπῆρξε μαθητής καί συνεργάτης τοῦ Διονυσίου* τοῦ ἐκ Φουρ-

νᾶ, τόν ὁποῖο βοήθησε στή συγγραφή τῆς «Ἑρμηνείας τῆς ζωγραφικῆς τέχνης». Σύμφωνα μέ τόν κώδικα τῆς μονῆς Μουνδῶν, πού βρίσκεται στή βιβλιοθήκη Κοραῆ τῆς Χίου, τό 1738 συμφώνησε νά εἰκονογραφήσει τό ναό τῆς μονῆς Μουνδῶν. Ἀπό τό 1738 καί μετά εἶχε ἐγκατασταθεῖ στή Χίο. Τό 1752 πῆγε στή Σμύρνη μέ τό μαθητή του Ἄνθιμο Κορέσιο*. Τό 1753 ἐκλέχτηκε ἡγούμενος τῆς μονῆς Μουνδῶν καί πιθανότατα πέθανε τόν ἴδιο χρόνο[1].

ΕΙΚΟΝΑ 1)Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 1745, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ. 994, Ἀθήνα[2].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Παναγίας, 1743, μονή Ἁγίου Γάλακτος, Χίος[3].

ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 249 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 121.

1. Δημαρᾶς 1968, 295-300 καί 1992, 55-59 **2.** Σημ. Μ.Χ **3.** Παχνός 1926, 198-199· Δημαρᾶς 1968, 301.

Φώτιος (1) 1705

ΣΥΝΕΡΓ. Θεόδωρος (21), Κωνσταντίνος (6), Λάμπρος.

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Γεωργίου Mogoşoaia (παλάτι Brâncoveanu), 1705, Βουκουρέστι[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1975.

Φώτιος (2) 1777

ΥΠΟΓΡ. *χρωματούργημα παρά Φωτίου τοῦ ποιητοῦ τε ταύτης ὑμῶν εἰκόνος.*

ΕΙΚΟΝΑ Τρεῖς Παῖδες, 1777, κελλί Κυπριανῆς μοναχῆς, μονή Ζωοδόχου Πηγῆς, Πάτμος[1].

1. Πληροφορία διακόνου Χρυσοστόμου Φλωρεντῆ.

Φώτιος (3) 1788

ΚΑΤΑΓ. Τρίπολη Συρίας.

ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Βρεφοκρατούσα, 1788, Προσκύνημα Παναγίας τοῦ Κύκκου, χ. Περίστασις, (Γανόχωρα), Τουρκία (Ἀν. Θράκη)[1].

1. Γεδεών 1913, 122.

Φώτιος (4) 1778-1816

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Φωτίου* (εἰκ. 1, 5, 6, 9, 10), *διά χειρός Φωτίου* (εἰκ. 4, 7, 8), *διά χειρός Φωτίου ἱερέος* (εἰκ. 11).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1-3) Κοίμηση ΘΚ, Ἰω Πρόδρομος (ἀποδ.), 1778, καί Δέηση (ἀποδ.), ν. Ἁγίας Τριάδας, Μύρινα, Λῆμνος[1] 4-7) ΧC ἔνθρονος μέ 12 προφῆτες, 1800, Μέγας Βασίλειος μέ σκηνές βίου, 1800, Θεόδωρος Βυζάντιος μέ σκηνές βίου, 1800 καί ΧC, 1800, ν. Ἁγίων Θεοδώρων, πόλη, Μυτιλήνη[2] 8) ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, 1800, ν. Κοιμήσεως, χ. Παναγία, Ἴμβρος 9) Νικόλαος, 1816 καί 10) Κοίμηση ΘΚ, ν. Κοιμήσεως, χ. Γλυκύ, Ἴμβρος 11) Ἰω Πρόδρομος, ν. Ἁγίου Γεωργίου, χ. Ἅγιοι Θεόδωροι, Ἴμβρος[3].

1. Πληροφορία Λ. Κυπραίου 1991 **2.** Κλεόμβροτος 1976, 121, 123 **3.** Πληροφορία Π.Λ. Βοκοτόπουλου 1991.

Χαλκιᾶς Ἰωάννης 1665

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος(;).

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.

ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ νοταριακά ἔγγραφα, ὁ Ἰωάννης Χαλκιᾶς τό 1665 πῆρε ὡς ἀμοιβή μαζί μέ τόν Κ. Σκουλογένη* καί Ν. Ζαβραδινό* 2.000 χρυσάφι γιά νά ἁγιογραφήσουν στό ναό τῆς Εὐαγγελιστρίας στό χ. Μπόχαλη τῆς Ζακύνθου τίς τρεῖς πόρτες τοῦ Ἱεροῦ Βήματος μέ τούς Τρεῖς Ἱεράρχες *καί ὅσον μείνῃ*[1] *νά τό βάνουν εἰς τό διάστηλον καί διά κόπο των ρεάλια 26.*

1. Κονόμος 1967, 54 καί 1988, 88.

Χαλκιόπουλος 16ος αἰ.

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Χαλκηόπουλου.*

ΕΙΚΟΝΑ Ἀποτομή Ἰωάννου Προδρόμου, 16ος αἰ., ἰδιωτική συλλογή, Ἑλβετία[1].

1. *Collections Suisses 1968*, ἀρ. 23.

Χαλ(ρ)κιόπουλος Δημήτριος 1587-1591
(Carhiopullo Dimitri)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.

ΠΑΤΡ. Ἰωάννης.

ΙΔΙΟΤ. Pentor, maistro.

ΒΙΟΓΡ. Ὁ *maistro Dimitri Carhiopullo, pentor, de maistro Jani* ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ ἔγγραφο τῆς 25ης Ἰουνίου 1587. Ἐπίσης, σύμφωνα μέ ἔγγραφο τῆς 23ης Δεκεμβρίου 1590, ὁ μαΐστρος Δημήτρης Χαλκιόπουλος τοῦ ποτέ Γιάννη, ζωγράφος, κάτοικος τοῦ Χάνδα-

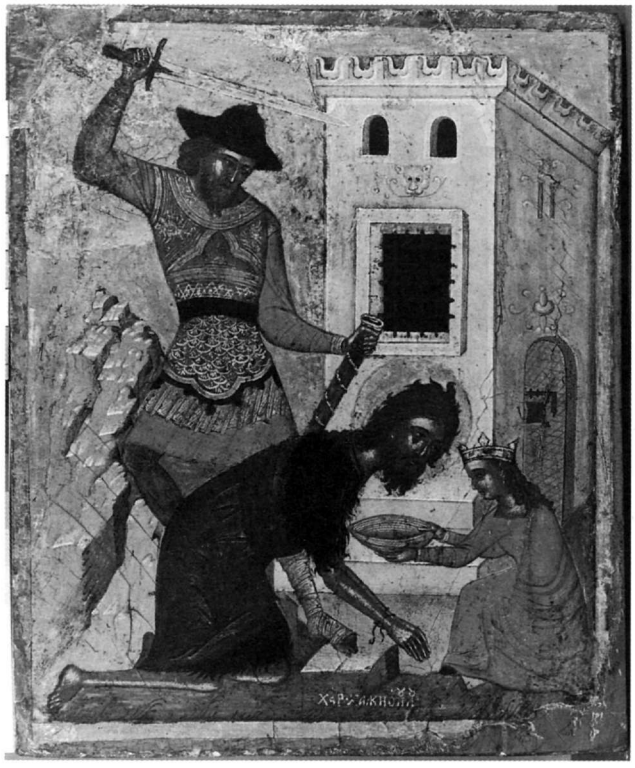

360. Χαλκιόπουλος, Ἀποτομή Ἰωάννου Προδρόμου, εἰκ.

κα, παραχώρησε γιά ἐμφύτευση ἕνα χωράφι, τό ὁποῖο εἶχε κληρονομήσει ἀπό τόν ἀδελφό του Στεφανή. Στίς 23 Νεομβρίου 1591 ὁ Μανοῦσος Πρέβελης ὅρισε ἐκπρόσωπό του τόν Δημήτρη Χαρκιόπουλο, ζωγράφο, κάτοικο Χάνδακα, γιά νά ὑπερασπίζει τά συμφέροντά του στήν Κρήτη[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1977, 181-182, ἀρ. 38.

Χαλκιόπουλος Κ(ωνσταντίνος) 16ος αἰ.(;)

(Calcopulo Costantino)

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη[1].

1. Bettini 1933, 47, σημ. 1 (κατά πληροφορία G. Gerola).

Χαλ(ρ)κιόπουλος Μανέας 1549-1560

(Carhiopullo Maneas)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος.
ΙΔΙΟΤ. Pictor, magister.
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τοῦ Μάρκου Χαλκιόπουλου* καί ἀνηψιός τοῦ Μάρκου Μπαθᾶ*[1]. Στίς 3 Σεπτεμβρίου 1549 πούλησε στό Ἡράκλειο δύο τεμάχια γῆς στήν περιοχή Κατσαμπᾶ. Στίς 18 Αὐγούστου 1554 ὁ *magister Maneas Carhiopullo, pictor* ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας στό Ἡράκλειο[2]. Ἀναφέρεται ἐπίσης σέ νοταριακά ἔγγραφα στήν ἴδια πόλη ἕως τό 1560[3]. Τό ἴδιο ἔτος ἐξόφλησε ἐνοίκιο πού χρωστοῦσε στόν Μάρκο Μπαθᾶ*, πού βρισκόταν στή Βενετία[4].

1. Μέρτζιος 1961-62, 278-279 2. Κωνσταντουδάκη 1973, 356, ἀρ. 88 3. Μέρτζιος 1961-62, 257, ἀρ. 41· Παλιούρας 1973, 123, ἀρ. 62 4. Παναγιωτάκης 1992, 44.

Χαλ(ρ)κιόπουλος Μάρκος 1571-1587

(Carchiopullo Marco)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pintor, maistro.
ΠΑΤΡ. Γεώργιος.
ΒΙΟΓΡ. Νεότερος ἀδελφός τοῦ Μανέα Χαλκιόπουλου* καί ἀνηψιός τοῦ Μάρκου Μπαθᾶ*. Ἀναφέρεται σέ νοταριακές πράξεις στό Ἡράκλειο ἀπό τό 1571 ἕως τό 1573[1]. Ἀναφέρεται ἐπίσης σέ ἔγγραφα τοῦ 1572 καί 1585, σύμφωνα μέ τά ὁποῖα εἶχε ἰδιόκτητο σπίτι στό Ἡράκλειο[2]. Στίς 4 Μαΐου 1573 ὁ λατίνος ἐπίσκοπος Σητείας καί Ἱεράπετρας Viviani συμβλήθηκε μέ τό ζωγράφο Μάρκο Χαλκιόπουλο τοῦ ποτέ Γιώργη, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε νά ζωγραφίσει δύο, μεγάλων διαστάσεων, παραστάσεις στό παρεκκλήσιο τῆς Παναγίας στόν καθεδρικό ναό τοῦ Ἁγίου Τίτου στό Ἡράκλειο, σέ διάστημα πέντε μηνῶν καί μέ ἀμοιβή 40 δουκάτα[3]. Ὁ ζωγράφος ἦταν δάσκαλος τοῦ Δημήτρη Χαλκιόπουλου*[4]. Στίς 10 Μαρτίου 1586 ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη στό Ἡράκλειο (*maistro Marco Gharciopulo, pintor*), καθώς καί στίς 12 Αὐγούστου 1587 (*maistro Marco Charchiopulo, pintor*)[5].

1. Μέρτζιος 1961-62, 257, ἀρ. 40· Παλιούρας 1973, ἀρ. 63 2. Κωνσταντουδάκη 1977, 175-176, ἀρ. 26 3. Παναγιωτάκης 1986, 24, σημ. 2 4. Παναγιωτάκης, *ὅ.π.* 5. Κωνσταντουδάκη 1977, 175-176, ἀρ. 26.

Χα[λκιώτης] Δημήτριος 16ος-17ος αἰ.(;)

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Δημητρίου ἱερέος Χα(λκιώτου;)* (εἰκ. 1).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Ἀποκάλυψη καί 2) ΘΚ μέ Ἄννα καί Ἐλισάβετ, ν. Ἁγίου Ἰωάννου, Κύθνος[1].

1. Βάλληνδας 1882, 33 καί 1896, 98 (τόν ἀναφέρει ὡς Χαλκιόπουλο)· Gerola 1923-24, 30· Bettini 1933, 47, σημ. 1: *Demetrio Chalkiote* (κατά πληροφορία G. Gerola)· Γούναρης 1938, 49, 52.

Χαλκοματᾶς Στυλιανός †1846

ΚΑΤΑΓ. Ζάκυνθος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΒΙΟΓΡ. Ἐκτός ἀπό ἱερέας καί ζωγράφος ἦταν ἐπίσης ἱεροκήρυκας καί συγγραφέας ἀσματικῶν ἀκολουθιῶν καί κανόνων. Πέθανε στήν Ζάκυνθο τό 1846[1].

1. Κονόμος 1970α, 79 καί 1971, 87.

Χαλκόπουλος Κωνστάντιος 1707

ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Ἀδελφός τοῦ ἀρχιεπισκόπου Τζίας καί Θερμίων Γερμανοῦ. Σέ σημείωμα βιβλίου ὑπάρχει: *Τό παρόν βιβλίον τό ἀγόρασα ἀπό τοῦ ἄνωθεν ἀρχιεπισκόπου* (Γερμανοῦ) *τῶν ἀδελφό, λεγόμενο παπά κίρ Κονστάντιο Χαλκόπουλο τό ζωγράφο...αψζ*[1].

1. Gerola 1923-24, 72· Βάλληνδας 1896, 98.

Χανδεμενάκης Παρθένιος 1752

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *ἀνιστορήθη ὑπό τοῦ ἐβρεθέντος Παρθενίου ἱερωμονάχου Χανδεμενάκοι* (τοιχ.).
ΣΥΝΕΡΓ. Χριστόπουλος Πεντηχοράκης.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Νικήτα, χ. Ἄνω Δολοί, Μάνη[1].

1. Δρανδάκης 1981, 505-506 καί 1983, 136.

Χάν(ν)α (1) 1785

ΠΑΤΡ. Παπα-Θεόδωρος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Χάνα του Παπαθεοδώρου.*
ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ Σχέδιο μέ μελάνι σέ λινό, 1785, μονή Σταυροῦ, Ἱεροσόλυμα[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

Χάννα (2) 1711-1745

ΚΑΤΑΓ. Ἱεροσόλυμα· Ἕλληνας(;).
ΠΑΤΡ. Ἀντώνιος Καντάρ.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.

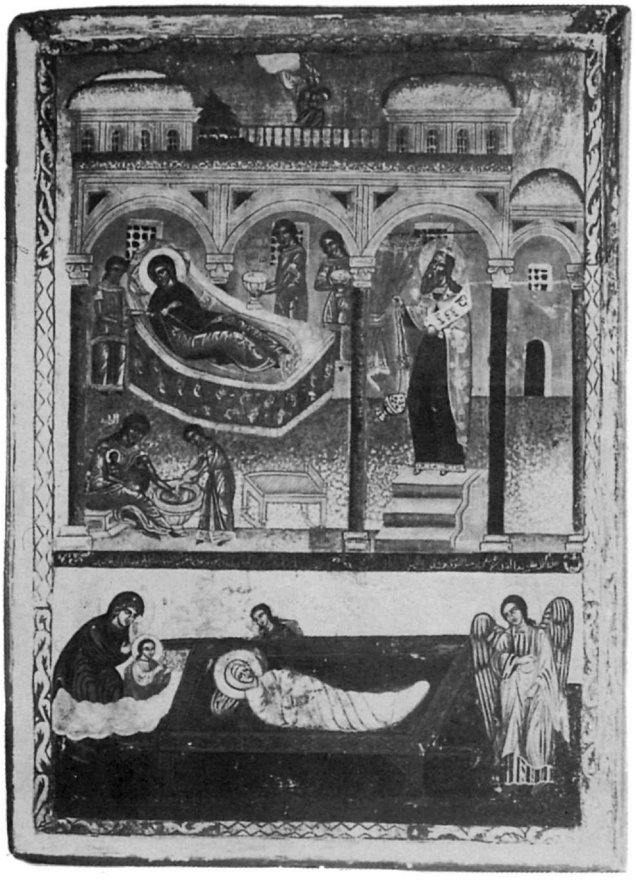

361. Χάννα (2), Γέννηση Ἰωάννου Προδρόμου, Κοίμηση Ἐλισάβετ, εἰκ. ἀρ. 6.

ΥΠΟΓΡ. *ἐνδεεῖς Χάννα ζωγράφος ἱεροσολιμῆτις* (εἰκ. 1), *χείρ Χάννα* (εἰκ. 2, 9).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Θυσία Ἀβραάμ, 1711 καί 2) Φιλοξενία Ἀβραάμ, 1714 (ἡ εἰκόνα ἐκτός ἀπό τήν ὑπογραφή στά ἑλληνικά φέρει καί ὑπογραφή στά ἀραβικά: *Χάννας υἱός τοῦ Ἀντωνίου Καντάρ*), μονή Ἀβραάμ, Ἱεροσόλυμα[1] 3) Γεώργιος, 1721 4) Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, 1726 5) Δημήτριος, 1727 καί 6) Γέννηση Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, Κοίμηση Ἐλισάβετ, ν. Ἁγίου Νικολάου, Τρίπολη, Λίβανος[2] 7) Μή μοῦ ἅπτου, ἀρ. Τ. 1620[3] καί 8) ΘΚ Ρόδον τό Ἀμάραντον, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[4] 9) Ἀρχάγγελοι Μιχαήλ καί Γαβριήλ, Sotheby's, Λονδίνο (1988)[5].
Σημείωση: Θεωροῦμε ὕποπτη τήν ὑπογραφή: *χείρ Χάννα* σέ εἰκόνα τοῦ ἁγίου Δημητρίου τῆς συλλογῆς

362. Χάννα (2), ΘΚ Ρόδον τό Ἀμάραντον, εἰκ. ἀρ. 8.

Γ. Τσακύρογλου, στήν Ἑστία Ν. Σμύρνης (Καρακατσάνη 1980, 123, 156, εἰκ. 172).

1. Ὀρλάνδος 1956, 341-344, εἰκόνες· Γαρίδης 1994, 365, 367, εἰκ. 3, 4 **2.** *Icones Melkites 1969*, 181, 182, 186, 188-189, ἀρ. 42, 44, 47, 49 **3.** Καλλιγᾶ-Γερουλάνου 1963, 226, σημ. 1, πίν. 62. II **4.** Σημ. Μ.Χ. **5.** Κατάλογος Christie's 1978, ἀρ. 129 καί Sotheby's, Νοέμβριος 1988, 500.

Χαράλαμπος (1) 1784

ΙΔΙΟΤ. Ἱεροδιάκονος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Χαραλάμπους ἱεροδιακόνου ἀμαθοῦς* (εἰκ. 2).
ΒΙΟΓΡ. Εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς μονῆς τοῦ Κύκκου, πού σχεδίασε ὁ Χαράλαμπος στήν Κύπρο, χαλκοχαράχθηκε στή Βενετία ἀπό τόν G.I. Giuliani καί τυπώθηκε τό 1798[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1-11) ΧC, ΘΚ, 1784, Ἰω Πρόδρομος, Ἰω Θεολόγος, Γεώργιος καί ἕξι εἰκόνες ἑορτῶν, ν. Παντάνασσας, Κύπρος[2].

1. Περδίκης 1989, 90 **2.** Τσικνόπουλλος 1964-65, 182 καί 1967, 105.

Χαράλαμπος (2) ἀρχές 19ου αἰ.

ΠΑΤΡ. Ἰωάννης.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός ἐμοῦ Χαραλάμπου Ἰωάννου.*
ΕΙΚΟΝΑ Γεώργιος δρακοντοκτόνος καί σκηνές βίου, ἀρχές 19ου αἰ., ἰδιωτική συλλογή, Köllingen, Ἑλβετία[1].

1. *Collections Suisses 1968*, ἀρ. 135.

Χαρίτων 1686-1692

ΚΑΤΑΓ. Χαλέπι Συρίας.
ΠΑΤΡ. Ἰωσήφ, ἱερέας Χαλεπίου.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Χαρίτων εἰός Ἰωσήφ ἱερέως Χαλεπείου* (εἰκ.), *χείρ Χαρήτου ἱερομονάχου* (μικρογραφίες).
ΕΙΚΟΝΑ Γεώργιος μέ σκηνές βίου, 1686, ν. Ἁγίου Δημητρίου, Ν. Ἑλβετία, Ἀθήνα[1].
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΕΣ Προσκυνητάριο Ἁγίων Τόπων, 1692, κώδικας Suppl. Gr. 1151, Bibliothèque Nationale, Παρίσι[2].

1. Λαζαρίδης 1969, 96 **2.** Astruc-Concasty 1960, 310-311.

Χαρκιόπουλος Δημήτριος 1602-1603

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη(;).
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος, δάσκαλος.
ΒΙΟΓΡ. Κάτοικος Σητείας. *Ὁ μισέρ Διμίτρις Χαρκιόπουλος, δάσκαλος καί σγουράφος*, συναντᾶται σέ νοταριακά ἔγγραφα τοῦ Ἡρακλείου τό διάστημα 1602-1603[1].

1. Καζανάκη 1981, 255.

Χαρκιόπουλος βλ. *Χαλκιόπουλος*

Χαρωνίτης Ἀλέξανδρος 17ος αἰ.

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΕΣ Κώδικας Morosini-Grimani, ἀρ. 145, Μουσεῖο Correr, Βενετία.

1. Παναγιωτάκης 1966, 51, σημ. 19.

Χατζηασλάνης βλ. *Βυζάντιος Δημήτριος*

363. Χαράλαμπος (2), Γεώργιος δρακοντοκτόνος καί σκηνές βίου, εἰκ.

Χατζη Δαφνῆς 1761

ΥΠΟΓΡ. *Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Χατζῆ Δαφνῆ.*
ΕΙΚΟΝΑ 1761, Βυζαντινό Μουσεῖο, ἀρ. Τ. 392, Ἀθήνα[1].

1. Σημ. Μ.Χ.

Χατζη-Ἰωάννης βλ. *Ἰωάννης* (38)

Χατζηκωνσταντίνου Μόσχος 1808

ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ τοῦ Κύκκου, 1808, ἐκκλησιαστικό μουσεῖο, Ἀλεξανδρούπολη[1].

1. Ρούσσας 1978, 4, ἀρ. 3.

Χατζη-Ἠλίας βλ. *Ἠλίας* (2)

Χατζη-Λαμπρυνός βλ. *Λαμπρυνός*

Χατζηπαντελῆς 1688

ΚΑΤΑΓ. Νεοχώρι Χίου.
ΙΔΙΟΤ. Ἀναγνώστης (ἴσως ὄνομα τοῦ ζωγράφου).
ΥΠΟΓΡ. *Χατζιπαντελί ἀναγνώστου ἐκ Χίου ἐκ κόμης Νεοχωρίου.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Καθολικό μονῆς Ὁσίας Θεοκτίστης τῆς Λεσβίας, 1688, Ἰκαρία[1].

1. Μελᾶς 1957, 263, σημ. 6· Μπαλτογιάννη 1965, 503-504, πίν. 636-637.

Χατζηχαρίτος Γεώργιος 1787

ΕΙΚΟΝΕΣ 1-5) ΧΣ Παντοκράτωρ, ΘΚ, Ἰω Πρόδρομος, Ἀθανάσιος Ἀλεξανδρείας καί ἀπόστολοι Πέτρος καί Παῦλος, 1787, ν. Ἁγίων Ἀποστόλων, χ. Σαρακήνα, Καλαμπάκα[1].

1. Ἰωαννιδάκη 1990β, 83.

Σημείωση: Ὁ ζωγράφος Χατζῆς Δαμασκηνός, πού ἀναφέρει ὁ Λυκίσσας (1960, 67-68) καί ὁ Πιομπῖνος (1984, 407), εἶναι ἀνύπαρκτο πρόσωπο. Ἡ εἰκόνα τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου στό μητροπολιτικό ναό τῆς Κέρκυρας πού τοῦ ἀποδίδουν ἔχει τήν ὑπογραφή τοῦ Χατζῆ Λαμπρυνοῦ* Σμυρναίου (βλ. Βοκοτόπουλος 1986γ, 311).
Ὁ Γρηγόριος Χατζῆς πού ἀναφέρεται σέ καραμανλίδικη ἐπιγραφή τοῦ 1818 παλαιότερης εἰκόνας τοῦ Κωνσταντίνου Σμυρναίου δέν εἶναι βέβαιο ὅτι εἶναι ζωγράφος (βλ. *Collections Suisses 1968*, ἀρ. 118).

Χατζόπουλος Εὐστάθιος 1707

ΚΑΤΑΓ. Ζάτουνα Ἀρκαδίας.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Μονή Αἰμυαλῶν, 1707, Ἀρκαδία[1].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 258 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 117.

1. Γιαννακόπουλος-Παρασκευόπουλος 1959, 57.

Χῖος ἤ Χιοπολίτης βλ. *Σταυριανός*

Χῖος Κωνσταντίνος 1811-1823

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Κωνσταντίνου Χίου* (εἰκ. 1, 2), *Κωνσταντῖνος Χῖος* (εἰκ. 19).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ Βρεφοκρατούσα, 1811, ν. Ἁγίου Ἀθανασίου, Καλαμάτα[1] 2-9) Ἰω Χρυσόστομος, 1812, ΘΚ, 1823 καί Ἀπόστολοι, μουσεῖο Ζακύνθου (ἀπό ν. Ἐπισκοπιανῆς)[2] 10) ΘΚ, 1813, ν. Ἁγίας Πελαγίας, χ. Κῆποι, Ζάκυνθος[3] 11-18) ΧΣ, 1815, Ἰω Πρόδρομος, 1817 καί Ἀπόστολοι, τέμπλο, ν. Ὑπαπαντῆς, χ. Μαχαιράδος, Ζάκυνθος[4] 19) ΘΚ, 1823, ν. Ὁδηγήτριας, πόλη, Ζάκυνθος[5] 20) Ἅγιο Μανδήλιο, 1823, Βυζαντινό Μουσεῖο (ἀπό συλλογή Σαρόγλου 76/36), Ἀθήνα[6].
ΒΙΒΛ. Ζώης 1940, 184· Κονόμος 1967, 114.

1. Βέης 1904, 378 **2.** Quinn 1901, 589· Κονόμος 1960, 28 καί 1967, 142 **3.** Quinn, *ὅ.π.*· Κονόμος, *ὅ.π.* **4.** Σημ. Μ.Χ. 1972 **5.** Κονόμος 1967, 114 **6.** Σημ. Μ.Χ.

Χούρης Ἰωσήφ 1544

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.
ΒΙΟΓΡ. Πιθανῶς Συρορθόδοξος.
ΥΠΟΓΡ. *Ἰωσίφ Χούρις* (τήν ὑπογραφή αὐτή φέρουν στήν πίσω ὄψη πέντε εἰκόνες τῆς Μεγάλης Δεήσεως).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1-16) Εἰκόνες Μεγάλης Δεήσεως, 1544 καί 17-39) Εἰκόνες μέ σκηνές βίου ΘΚ καί Δωδεκάορτο, μονή Ἁγίου Νεοφύτου, Πάφος, Κύπρος[1].
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Καθολικό μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου (ἀποδ.), Κύπρος[2].

1. Παπαγεωργίου 1975α, 170-174, εἰκ. 4, πίν. XXIV καί Παπαγεωργίου 1987 (χ. σελ.)· Papageorghiou 1989, 175, πίν. LIII-LIV, LV.2, LVI.2· Stylianou, *Cyprus* 381, εἰκ. 225· Παπαγεωργίου 1991, 112, 163, εἰκ. 112-121 **2.** Papageorghiou 1989, 175-176, πίν. LII.1-2, LVI.1, LI.1-2· Παπαγεωργίου 1991, 112.

Χρῆστος (1) 1710

ΚΑΤΑΓ. Ἕλληνας(;).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Γεωργίου, 1710, Arbanasi, Βουλγαρία[1].

1. Boschkov 1963, εἰκ. 2, 5, 23-25 καί 1969, 788.

Χρῆστος (2) 1714

ΚΑΤΑΓ. Περδικάκι (Σακαρέτσι) Αἰτωλοακαρνανίας.
ΠΑΤΡ. Ἀποστόλιος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός ἐμοῦ εὐτελοῦς Ἀποστολήου ἀναγνώστου ἐκ χώρας (Σακαρέτ)ζη κ(αί) παπα Χρ(ήστου) υἱοῦ αὐτοῦ καί Νικολάου ἱστοριογράφου ἀπό Καλαρῖτες.*
ΣΥΝΕΡΓ. Ἀποστόλιος, Νικόλαος (35).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Γεωργίου, 1714, μονή Βουλγαρελίου, Δροσοπηγή, Ἰωάννινα[1].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 256 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 113.

1. Ὀρλάνδος 1927, 154, σημ. 4· Βοκοτόπουλος 1967, 357, πίν. 269β, 270.

Χρῆστος (3) 1722/6

ΣΥΝΕΡΓ. Δαβίδ (2), Κωνσταντίνος (10).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Νικολάου, 1722/6, Μοσχόπολη, Ἀλβανία[1].

1. Μαμμόπουλος 1964, 206, 208· Popa 1966, 1969, 780, εἰκ. 4, 5 καί 1972, 148, 149, εἰκ. 15, 16· Γεωργιάδης 1975, εἰκ. 17, 18· Dhamo 1974, εἰκ. 50-62 καί 1984, 10.

Χρῆστος (4) α΄ μισό 18ου αἰ.

ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΣΥΝΕΡΓ. Πάνος.
ΒΙΟΓΡ. Σέ δίπτυχα Προθέσεως τῆς μονῆς Προφήτου Προδρόμου Βομβοκοῦς Ναυπάκτου μνημονεύεται: *Πάνου· Χρήστου τῶν ζωγράφων καί τῶν γονέων αὐτῶν*[1].

1. Χριστόπουλος 1968, 276.

Χρῆστος (5) 1828-1845

ΚΑΤΑΓ. Σαμαρίνα Γρεβενῶν.
ΠΑΤΡ. Παπα-Ἰωάννης.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, οἰκονόμος.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Χρήστου ἱερέως υἱοῦ τοῦ παπα-Ἰωάννου ἐκ τῆς ἰδίας χώρας* (τοιχ. 1), *ἠστορήθη διά χειρός Χρήστου ἱερέως καί Ἀντωνίου ἀδελφοῦ αὐτοῦ υἱοί παπα-Ἰωάννου ἐκ τῆς ἰδίας χώρας* (τοιχ. 2), *διά χειρός ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ Χρήστου ἱερέως καί οἰκονόμου ἡοῦ παπᾶ Ἰωάννου ἐκ κώμης Σαμαρίνη* (τοιχ. 3).
ΣΥΝΕΡΓ. Ἀντώνιος (14).
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Προφήτη Ἠλία, 1828 καί 2) ν. Μεγάλης Παναγίας, 1829, Σαμαρίνα, Γρεβενά[1] 3) ν. Α-

γίου Νικολάου, 1839, χ. Βασιλική, Καλαμπάκα[2] 4) Νάρθηκας, 1845, ν. Ἁγίου Νικολάου, χ. Βασιλική, Καλαμπάκα[3].

1. Wace-Thomson 1914, 275· Βαρσαμίδης 1990, 47-48 2. Μακρῆς 1979, 192· Καλούσιος 1989, 48 3. Βαρσαμίδης, *ὅ.π.*

Χριστιανός Ἰωάννης 1532
(Christiano Joannes)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΙΔΙΟΤ. Pictor.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *Joannes Christiano, pictor* συναντᾶται ὡς μάρτυρας τό 1532 σέ νοταριακή πράξη τῶν Ἀρχείων Βενετίας, πού ἔγινε στό Ἡράκλειο[1].

1. Κωνσταντουδάκη 1973, 352, ἀρ. 72.

Χριστόδουλος (1) 1721

ΙΔΙΟΤ. Μοναχός.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Χριστοδούλου μοναχοῦ.*
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Παναγίας, 1721, χ. Λεμύθου, Κύπρος[1].

1. Παπαγεωργίου 1975β, 372-373.

Χριστόδουλος (2) 1737

ΚΑΤΑΓ. Φορτόσι, Κατσανοχώρια Ἰωαννίνων.
ΒΙΟΓΡ. Πιθανότατα ταυτίζεται μέ τόν Χριστόδουλο Πλακίδα*.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ν. Ἁγίου Νικολάου, 1737, χ. Ἑλληνικό (Λοζέτζι), Κατσανοχώρια Ἰωαννίνων[1].

1. Σούλης 1934, 95, ἀρ. 44.

Χριστόδουλος (3) 1750

ΚΑΤΑΓ. Μύκονος.
ΙΔΙΟΤ. Ἀναγνώστης.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Χριστοδούλου [ἀναγνώ]στου Μικονιάτου.*
ΒΙΟΓΡ. Ἴσως ταυτίζεται μέ τόν Χριστόδουλο Καλλέργη*.
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Βρεφοκρατούσα, 1750, ν. Ἁγίας Παρασκευῆς, Χώρα, Μύκονος[1].

1. Πληροφορία Χρ. Μπαλτογιάννη.

Χριστόδουλος (4) 1778

ΚΑΤΑΓ. Κόνιτσα, Ἰωάννινα.
ΠΑΤΡ. Πανταζής.
ΥΠΟΓΡ. *διά χιρός ἐμοῦ Χριστόδουλος τοῦ ποτε Πανταζί κε η μιτερ αὐτοῦ Χρισανθι ἀπό Κόνιτζα.*
ΕΙΚΟΝΑ ΘΚ Ὁδηγήτρια, 1778, μονή Εὐαγγελιστρίας, Ἄνω Πεδινά (Σουδενά) Δωδώνης, Ἰωάννινα[1].

1. Βοκοτόπουλος 1966β, 306.

Χριστόδουλος βλ. *Χρίστος* (2)

Χρίστος (1) πρίν ἀπό τό 1653

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΒΙΟΓΡ. Τό ὄνομα τοῦ ζωγράφου ἀναφέρεται σέ ἐπιστολή τῆς 29ης Μαρτίου 1653 τοῦ παπα-Ἀντώνη Μπούμπουλη, πού βρισκόταν στή Βενετία καί ἦταν ἐφημέριος τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων, πρός τόν κουνιάδο του στό Ἡράκλειο, τόν ὁποῖον συμβούλευε: *πέψε ἐδο τα κονίσματα σου και κινα του Αγίου Νικολάου απού ιτανε καλές και άξιες δουλίες του Χρίστου*[1]. Προφανῶς ἡ προτροπή τοῦ παπα-Ἀντώνη Μπούμπουλη γιά τήν ἀποστολή τῶν εἰκόνων στή Βενετία γίνεται λόγω τῆς πολιορκίας τοῦ Χάνδακα ἀπό τούς Τούρκους, ἀλλά δέν φαίνεται νά πραγματοποιήθηκε[2].

1. Καζανάκη 1981, 255, ἀρ. 93 2. Καζανάκη 1981, 255, σημ. 353.

Χρίστος (2) 1787-1829

ΚΑΤΑΓ. Κορίτιανη Ἰωαννίνων.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρων ημων τοῦ Γεωργίου καί Χριστοδούλου καί Κωνσταντίνου* (εἰκ.), *καί διά χειρός οἱ κάτωθεν ἕξι κουμπέδες Κωνσταντίνου Ἱερέως ἐκ τῆς χώρας ταύτης καί Σέριου μαθητοῦ αὐτοῦ* (τοιχ. 1), *Ἱστορήθη διά χειρός ἐμοῦ ταπεινοῦ Κωνσταντίνου καί Στέριου τῶν Ἱερέων ἐκ κώμης Κορίτανης* (τοιχ. 3), *διά χειρός Κωνσταντίνου κέ Στέριου τῶν ἱερέων Χριστοδούλου καί Ἰωάννου* (τοιχ. 4), *δηά χηρός Κωνσταντίνου ἱερέος, Στερίου ἱερέος, Χρίστου κε Ἰωάννου ἐξ Ἰωαν(ν)ίνων ἐκ κόμης Κορήτανης* (τοιχ. 5), *διά χειρός Κωνσταντίνου καί Στεργίου τῶν ἱερέων Χριστοδούλου Ἰοάνου Κωνσταντίνου εκ κόμης Καρήτανης* (τοιχ. 6), *διά χειρός Κωνσταντίνου ἱερέος Στεργίου ἱερέος Χρίστου Ἰωάννου ἱερέος ἐκ κόμης Κορίτιανης* (τοιχ. 7), *διά χειρός Κωνσταντίνου ἱε-*

ρέως μετά τῶν δύο υἱῶν αὐτοῦ Ἰω(άννου) ἱερέως καί Χριστοδούλου ἐκ κόμης Καρίτιανης (τοιχ. 8), *διά χειρός ἡμῶν τῶν ταπινῶν Ἰωάννου ἱερέος καί Χριστοδούλου τῶν αὐταδέλφων ἐκ κόμης Καρίτιανης* (τοιχ. 10), *διά χειρός ἐμοῦ τοῦ ταπινοῦ Χριστοδούλου μετά τοῦ ἡου αὐτοῦ Ἀναστασίου* (τοιχ. 11).

ΣΥΝΕΡΓ. Γεώργιος (39), Ἰωάννης (77), ἀδελφός του, Κωνσταντίνος (26), Ἀθανάσιος καί Νικόλαος Πλακίδας, Ἀναστάσιος (16), γιός του, Στέρ(γ)ιος (3).

ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται καί ὡς Χριστόδουλος.

ΕΙΚΟΝΑ Ἀθανάσιος, 1809, μονή Ἁγίου Ἀθανασίου, Τσαρίτσανη, Λάρισα[1].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Ἤ π ε ι ρ ο ς: 1) ν. μονῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου Φανερωμένης, 1787, χ. Φορτόσι, Ἰωάννινα[2] 2) ν. Ἁγίου Βλασίου, 1788[3] καί 3) ν. Ἁγίου Μηνᾶ, 1788, χ. Ἀετορράχη, Ἰωάννινα[4] 4) ν. Γενεσίου Θεοτόκου, 1797, χ. Θεσπρωτικό, Πρέβεζα[5] 5) Μονή Βυλίζης, 1797, χ. Ματσούκι Δωδώνης[6] 6) ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, 1798, χ. Βαρλαάμ, Ἰωάννινα[7] 7) ν. Ἁγίου Σώζοντος, 1801, χ. Ἀνώγειο, Πρέβεζα[8] 8) ν. Φανερωμένης, 1807, χ. Παπαδάτες, Λάκκα Σουλίου[9] 9) ν. Ἁγίας Κυριακῆς, 1814, χ. Γυμνότοπος (Γκολιάδες) Φιλιππιάδας, Πρέβεζα[10] 10) ν. Ἁγίου Δημητρίου, 1816, χ. Ζάλογγο, Πρέβεζα[11] 11) ν. Ἁγίας Παρασκευῆς, 1829, χ. Παπαδάτες, Πρέβεζα[12].

---

1. Δαλαμπύρας 1987α, 109 **2.** Σούλης 1934, 99· Χατζηνικολάου 1966, 297· Βοκοτόπουλος 1966β, 297· Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου 1973-74α, 602, πίν. 420γ καί 421α-β **3.** Daux 1960, 746, εἰκ. 3 **4.** Χατζηνικολάου, *ὅ.π.* **5.** Τζάκου 1982β, 116, εἰκ. 16 **6.** Λάμπρος 1892, 354 (χρονολογεῖ στά 1793)· Βοκοτόπουλος 1972α, 469, πίν. 405-406α **7.** Τριανταφυλλόπουλος 1977α, 168, πίν. 105α **8.** Σούλης 1934, 106 **9.** Σούλης 1934, 108 **10.** Σούλης 1934, 109 **11.** *ΕΕΒΣ Β΄*, 1925, 329· Σούλης 1934, 110 **12.** Σούλης 1934, 116.

Χριστόφορος (1) 1505-1518
(Chrestofalo)

ΙΔΙΟΤ. Depentor, cantador (ψάλτης).

ΒΙΟΓΡ. Κατά τό διάστημα 1505-1518 πλήρωνε εἰσφορά ὡς μέλος τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητας Βενετίας[1]. Τό 1518 ἔπαιρνε ὡς ψάλτης δωρεάν ψωμί καί κερί ἀπό τήν παραπάνω Ἀδελφότητα[2].

---

1. Μανούσακας 1974, 214, ἀρ. 2 **2.** Πάρδος 1980, 340.

Χριστόφορος (2) 1655

ΚΑΤΑΓ. Κρήτη(;).

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Χριστοφόρου ἱερομονάχου* (εἰκ. 1).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ Ζωοδόχος Πηγή, Ρίζα Ἰεσσαί, Πέτρος-Παῦλος, 1655, Ἱστορικό Μουσεῖο, Ἡράκλειο (ἀπό τή μονή Σαββαθιανῶν)[1] 2) Ἀντώνιος, μονή Σαββαθιανῶν, Ἡράκλειο[2].

---

1. Ψιλάκης 1992, 168, 188, 189, εἰκ. 187, 206 **2.** Gerola 1905-32, II, 311· Bettini 1933, 17.

Χριστόφορος (3) 1756

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Χριστοφόρου* (εἰκ. 1).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Τρεῖς ἅγιοι, 1756, καθολικό μονῆς Μ. Λαύρας, Ἄθως[1] 2) Ἅγιοι Θεόδωροι, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[2].

---

1. Millet-Pargoire-Petit 1904, 120, ἀρ. 365 **2.** Σημ. Μ.Χ.

Χριστόφορος (4) 1730-1731

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.

ΙΔΙΟΤ. Μοναχός.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Χριστοφόρου μοναχοῦ κυπρίου* (εἰκ. 1), *χείρ Χριστοφόρου μοναχοῦ* (εἰκ. 2), *διά χειρός Χριστοφόρου μοναχοῦ κυπρίου* (εἰκ. 3).

ΕΙΚΟΝΕΣ 1-3) ΧΣ, 1730, ΘΚ, 1730 καί Κοίμηση ΘΚ, 1731, ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου, χ. Συκούντα, Μυτιλήνη[1].

---

1. Κλεόμβροτος 1981, 465-466.

Χριστόφορος (5) 1758

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.

ΥΠΟΓΡ. *μνήσθητι καμού Δέσποινα Θεοτόκε παναθλίου Χριστοφόρου Κυπρίου και καθιστορήσαντος τήν σήν εἰκόνα ὅπως λάβω ἄρσιν ἀμπλακημάτων* (εἰκ. 1), *χείρ Χριστοφόρου Κυπρίου* (εἰκ. 2), *χείρ Χριστοφόρου* (εἰκ. 3).

ΕΙΚΟΝΕΣ Ἱ ε ρ ο σ ό λ υ μ α: 1) ΘΚ Ρόδον τό Ἀμάραντον, 1758 καί 2) Τρεῖς Ἱεράρχες, 1758, ν. Ἁγίου Κωνσταντίνου 3) Ἅγιοι Πάντες, μονή Μεγάλης Παναγίας[1].

---

1. Ὀρλάνδος 1956, 345-348.

Χριστόφορος Μανολάκης 1603
(Christoforo Manolachi)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.

364. Χριστόφορος (3), Ἅγιοι Θεόδωροι, εἰκ. ἀρ. 2.

365. Χριστόφορος (5), ΘΚ Ρόδον τό Ἀμάραντον, εἰκ. ἀρ. 1.

ΠΑΤΡ. Ἀντώνης.
ΙΔΙΟΤ. Maistro.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *maistro Manolachi Christoforo quondam miser Antonio*, κάτοικος Ἡρακλείου, ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας σέ νοταριακή πράξη τῆς 5ης Νοεμβρίου 1603 στήν ἴδια πόλη[1].

1. Καζανάκη 1981, 255, ἀρ. 94.

Χριστόφορος Νικόλαος 1608
(Xristoforo Nicolo)

ΚΑΤΑΓ. Ἡράκλειο Κρήτης.
ΠΑΤΡ. Βασίλης.
ΙΔΙΟΤ. Pitor, διάκος.
ΒΙΟΓΡ. Ὁ *signor Nicolo Xristoforo diacona pitor quondam papa singor Vassili* ὑπέγραψε ὡς μάρτυρας στίς 14 Ἀπριλίου 1608 σέ νοταριακή πράξη, πού ἔγινε στό Ἡράκλειο καί ἀπόκειται στά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας[1].

1. Καζανάκη 1981, 255, ἀρ. 95.

Χρυσάκης 1738

ΚΑΤΑΓ. Πάρος.
ΠΑΤΡ. Δασκαλάκης.
ΙΔΙΟΤ. Ζωγράφος.
ΒΙΟΓΡ. Στό τέλος τῆς «Ἑρμηνείας τῶν Ζωγράφων» τοῦ "Διονυσίου τοῦ ἐξ Ἀγράφων" ὑπάρχει τό σημείωμα: *Τοῦτο τό βιβλιάριον ὑπάρχει τοῦ Χρυσάκη ἀπό τῆς Πάρος τό νησί, υἱοῦ τοῦ Δασκαλάκη· στήν Πάρον ἐγεννήθηκε, στήν Πόλιν ἐπαιδεύθη στῆς Μυτιλήνης τό νησί ἐπῆγεν καί πανδρεύθη* (κώδικας μονῆς Παντελεήμονος, ἀρ. 6339.832)[1].

1. Λάμπρος 1900, II, 442.

Χρύσανθος (1) 1673

ΙΔΙΟΤ. Ἀρχιμανδρίτης, χρυσωτής, ζωγράφος(;).
ΒΙΟΓΡ. Σύμφωνα μέ ἐπιγραφή τοῦ 1673 στή βόρεια θύρα τοῦ ἱεροῦ τοῦ ναοῦ τῆς Μεγάλης Παναγίας στή Θεσσαλονίκη, *ἐχρυσώθη τό τέμπλον τῆς Μεγάλης Παναγίας διά χειρός του τε πανοσιωτάτου ἁγίου ἀρχιμανδρίτου τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονικέων κυρίου Χρυσάνθου καί τοῦ ὁσιωτάτου ἐν ἱεροδιακόνοις Μακαρίου βερρηαίου*[1]. Δέν εἶναι βέβαιο ὅτι πρόκειται γιά ζωγράφους.

1. Κίσσας 1982, 3.

Χρύσανθος (2) 1772

ΚΑΤΑΓ. Πελοπόννησος.
ΕΙΚΟΝΑ Ὄρος Σινᾶ, 1772, ἰδιωτική συλλογή, Ἀθήνα[1].

1. Πληροφορία Ἐφορείας Ἀρχαιοπωλείων καί Ἰδιωτικῶν Συλλογῶν.

Χρύσανθος (3) 1790-1797

ΚΑΤΑΓ. Κύπρος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *χείρ Χρυσάνθου ἱερομονάχου κυπρίου* (εἰκ. 1), *Χρύσανθος ἱερομόναχος ο κύπριος* (εἰκ. 2), *χείρ Χρυσάνθου κυπρίου* (εἰκ. 3).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ τοῦ Κύκκου, 1790, ν. Ἁγίου Σάββα, Ἀλεξάνδρεια[1] 2) ΘΚ μέ ἁγίους, 1796, ἰδιωτική συλλογή, Ἀθήνα (ἀπό Ρόδο)[2] 3) Μελέτιος, 1797, ν. μονῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, Σινᾶ[3].

1. Σωτηρίου 1938, 399 2. Σημ. Μ.Χ. 1972 3. Gouma-Peterson 1971, 56, εἰκ. 15.

Χρύσανθος (4) 1813-1816

ΙΔΙΟΤ. Ἱερομόναχος.
ΥΠΟΓΡ. *Χρύσανθος* (εἰκ. 2).
ΒΙΟΓΡ. Στόν κώδικα 76 τῆς μονῆς Δουσίκου ἀναφέρεται ὅτι *εἰς τούς 1815 ἔτος ἱστορίθη ὁ σταυρός καί τά βημόθυρα ὑπό Χρυσάνθου ἱερομονάχου δουσικιώτου.* Πρόκειται γιά τό μεγάλο ξύλινο σταυρό μέ τά λυπηρά τοῦ τέμπλου[1].
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΘΚ Βρεφοκρατούσα μέ Βησσαρίωνα καί Ζωσιμᾶ, 1813, σκευοφυλάκιο καί 2) Βημόθυρα, 1816, καθολικό μονῆς Δουσίκου, Τρίκαλα[2].

1. Σοφιανός 1984, 30 2. Σοφιανός 1984, 29-30.

366. Χρύσανθος (3), Ἅγιος Μελέτιος, εἰκ. ἀρ. 3.

Χρυσάφης 1740

ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Χρυσάφη* (εἰκ. 1), *χείρ Χρυσάφη* (εἰκ. 2).
ΕΙΚΟΝΕΣ 1) Δημήτριος, 1738(;)[1] καί 2) ὁσία Ματρώνα Χιοπολίτις, 1740, ν. Ἁγίου Δημητρίου, Βέροια[2].

1. Πληροφορία Θ. Παπαζώτου 1988 2. Παπαζῶτος 1994, 154.

Χρυσολω(ου)ρᾶς Γεώργιος 1723-1761

ΚΑΤΑΓ. Κέρκυρα.
ΥΠΟΓΡ. *Γεώργιος Χρυσολωρᾶς ἐποίει* (εἰκ. 3), *Γεώργιος Χρυσολωρᾶς ἔγραψεν* (εἰκ. 4), *Γεώρ(γιος) Χρυσολωρᾶς γράφει* (εἰκ. 5), *Γεωργίου Χρισολουρᾶ χείρ* (εἰκ. 6), *χείρ Γεωργίου Χρυσολουρᾶ* (εἰκ. 7), *ἔγραψε Γεώργιος Χρυσολουρᾶς εὐτελῆς εἰκονογράφος* (εἰκ. 23), *χείρ Γεωργίου Χρυσολουρᾶ* (εἰκ. 24, 27).
ΒΙΟΓΡ. Ἀναφέρεται τό 1758 στά Ἀρχεῖα τῆς Κέρκυρας[1].

367. Χρυσολωρᾶς Γεώργιος, Ἅγιοι Θεόδωροι, εἰκ. ἀρ. 6.

368. Χρυσολωρᾶς Γεώργιος, Λείψανο ἁγίου Σπυρίδωνος, ἅγιος Μάρκος καί Θεοτόκος, εἰκ. ἀρ. 3.

ΕΙΚΟΝΕΣ 1) ΧC Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος, 1723, μονή Ὑψηλῆς Θεοτόκου, χ. Μαγουλάδες, Κέρκυρα[2] 2) ΘΚ Βρεφοκρατούσα, 1727, ν. Ἁγίου Ἰωάννου στίς Στέρνες, πόλη, Κέρκυρα[3] 3) Λείψανο ἁγίου Σπυρίδωνος, Μάρκος, ΘΚ, 1732, Βυζαντινό Μουσεῖο, Ἀθήνα[4] 4) Εἰσόδια ΘΚ, Σπυρίδων, Ἁγία Τριάς, Βασίλειος, 1735, τ. συλλογή Σισιλιάνου, Ἀθήνα[5] 5) ΧC Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος, 173[.], ν. Ἁγίας Αἰκατερίνης νήσου Περιθείας, Κέρκυρα[6] 6) Θεόδωροι, 1749[7] καί 7) Ἀθανάσιος, Διονύσιος, Δημήτριος, Εὐγενία, 1749, Συλλογή Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου, Βενετία[8] 8) Ἀθανάσιος ἔνθρονος, 1749, Ermitage, Ἁγία Πετρούπολη[9] 9) Ἅγιοι Πάντες, 1752, Παλαιοκαστρίτσα, Κέρκυρα 10-13) ΘΚ, 1754, ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, Νικόλαος, 1754 καί Ἰω Πρόδρομος, 1754, μέγαρο μητροπόλεως, πόλη, Κέρκυρα[10] 14) Εἰκόνες, 1754, ν. Παντοκράτορος, πόλη, Κέρκυρα[11] 15) ΘΚ Βρεφοκρατούσα, 1755-56 καί 16) ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς, ν. Ἁγίου Νικολάου, χ. Βιρός, Κέρκυρα[12] 17) Ἰω Ἐλεήμων, 1761, ν. Ὑψηλῆς Θεοτόκου, χ. Μαγουλάδες, Κέρκυρα[13] 18) ΧC Μέγας Ἀρχιερεύς καί 19) Παρασκευή, ν. Ἁγίου Ἰωάννου στίς Στέρνες, πόλη, Κέρκυρα[14] 20) Τιμόθεος καί Μαύρα, μονή Πλατυτέρας, Κέρκυρα[15] 21) Εἰκόνα μέ θέματα ἀπό τήν Καινή Διαθήκη, ν. Ἁγίου Ἐλευθερίου καί Ἄννας, πόλη, Κέρκυρα[16] 22) Λείψανο ἁγίου Σπυρίδωνος, τ. συλλογή Δ. Λοβέρδου, Ἀθήνα[17] 23) Λείψανο ἁγίου Σπυρίδωνος, μονή Ἁγίας Ἐλεούσης, Νησί, Ἰωάννινα[18] 24) Σπυρίδων ἔνθρονος μέ σκηνές βίου του, ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος, Λευκάδα[19] 25) Νικόλαος ἔνθρονος (ἀποδ.), ν. Ἁγίου Νικολάου, Λευκάδα[20] 26) Δημήτριος (ἀποδ.), ν. Ἁγίου Δημητρίου, Λευκάδα[21] 27) Εἰρήνη καί Λουκία, Ashmolean Museum, Ὀξφόρδη, Ἀγγλία[22].

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ Ἁγία Τριάδα, 1756, νότιο παρεκκλήσιο καθολικοῦ ναοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, πόλη, Κέρκυρα[23].

---

1. Πληροφορία Μ. Καζανάκη **2.** Πληροφορία Π.Λ. Βοκοτόπουλου 1962 **3.** Ἀγοροπούλου-Μπιρμπίλη 1979, 103 **4.** Σισιλιᾶνος 1935, 238· Σωτηρίου 1956α, ἀρ. 272 **5.** Σισιλιᾶνος 1935, 237-238 **6.** Παπαθεοφάνους-Τσουρῆ 1982, 189, πίν. 45 **7.** Chatzidakis 1962, 167, ἀρ. 163, πίν. 74 **8.** Marconi 1948, 132· Chatzidakis 1962, 168, ἀρ. 164 **9.** Πληροφορία Π.Λ. Βοκοτόπουλου 1991 **10.** *Βυζαντινή καί Μεταβυζαντινή Τέχνη στήν Κέρκυρα* 161-163 (ἀρχιμανδρίτης Σίλας Κουκιάρης). Ἀναφέρονται ἐπίσης ἀπό τόν ἴδιο (*ὅ.π.*, 165) δύο ἀκόμη εἰκόνες τοῦ ζωγράφου: Ἡ Ἀνάσταση καί ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ στό Α΄ δημοτικό νεκροταφεῖο τῆς Κέρκυρας) **11.** Stamatopoulos 1978, 54· Triantaphyllopulos 1985, 302 **12.** Καλλιγᾶς 1968, 111· Stamatopoulos, *ὅ.π.* **13.** Πληροφορία Π.Λ. Βοκοτόπουλου 1962 **14.** Ἀγοροπούλου-Μπιρμπίλη 1979, 103 **15.** Πληροφορία Π.Λ. Βοκοτόπουλου 1962 **16.** Γιοφύλλης 1958, 11· Stamatopoulos 1978, 54 **17.** Σισιλιᾶνος 1935, 238 **18.** Σισιλιᾶνος, *ὅ.π.*· Τριανταφυλλόπουλος 1978β, 204, πίν. 86α· *Μοναστήρια Νήσου Ἰωαννίνων*, εἰκ. 601 (Ἀθ. Παλιούρας) **19.** Ροντογιάννης 1974, 303-304, πίν. 81.1· Ρηγόπουλος 1996, 168-170, εἰκ. 6 **20.** Ροντογιάννης 1974, 305, πίν. 81.2 **21.** Ροντογιάννης 1974, 305, πίν. 82.1 **22.** Πληροφορία Ἰω. Μπίθα **23.** Triantaphyllopulos 1985, 358, σημ. 182.

Χρυσολωρᾶς Σπυρίδων τέλη 17ου αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Σπυρίδωνος Χρυσολωρᾶ.*

ΕΙΚΟΝΑ Βάπτιση, τέλη 17ου αἰ., The Toledo Museum of Art, Toledo Ochio, ΗΠΑ[1].

369. Χωματζᾶς Ἰωάννης, Ἅγιοι Ἀντώνιος, Ἀθανάσιος καί Νικόλαος, τοιχ. ἀρ. 1.

1. Σημ. Μ.Χ. 1975. Πληροφορία τῆς Μ. Βασιλάκη γιά τήν ὑπογραφή τῆς εἰκόνας: *χείρ Στεφάνου Χρυσολωρά.*

Χρυσοπολίτης Κωνσταντίνος 1801

ΕΙΚΟΝΑ Κωνσταντίνος καί Ἑλένη, 1801, ἰδιωτική συλλογή, Ἀθήνα (ἀπό Κωνσταντινούπολη)[1].

1. Σημ. Μ.Χ. 1975.

Χρυσόστομος 17ος-18ος αἰ.

ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Χρυσοστόμου.*
ΥΠΟΓΡ. Ἀθανάσιος καί Χρυσόστομος, 17ος-18ος αἰ., συλλογή Γ. Τσακύρογλου, Ἑστία Ν. Σμύρνης[1].

1. Καρακατσάνη 1980, 177, εἰκ. 233.

Χωματζᾶς Ἰωάννης 1702-1708

ΚΑΤΑΓ. Χίος.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Ἰωάννου ἱερέως Χωματζᾶς ἀπό Χίου καί υἱοῦ αὐτοῦ Μιχαήλ* (τοιχ. 2).
ΣΥΝΕΡΓ. Μιχαήλ Χωματζᾶς, γιός του.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν, Ἁγίου Γεωργίου, 1702, χ. Ἀνεμώτια, Μυτιλήνη[1] 2) ν. Ζωοδότου Χριστοῦ, 1708, χ. Στελί, Ἰκαρία[2].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης, 1975α, 260 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 121, 122.

1. Χατζηδάκης 1960α, 244 **2.** Λαζαρίδης 1968β, 397.

Χωματζᾶς Μιχαήλ 1708-1734

ΚΑΤΑΓ. Χίος.
ΠΑΤΡ. Ἰωάννης Χωματζᾶς*.
ΙΔΙΟΤ. Ἀναγνώστης.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Ἰωάννου ἱερέως Χωματζᾶς ἀπό Χίου καί υἱοῦ αὐτοῦ Μιχαήλ* (τοιχ. 1).
ΣΥΝΕΡΓ. Ἰωάννης Χωματζᾶς, πατέρας του.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Ζωοδότου Χριστοῦ, 1708, χ. Στελί, Ἰκαρία[1] 2) ν. Παναγίας Κρήνας, 1734, τώρα στό Μεσαιωνικό Μουσεῖο, Χίος[2].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 260 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 121, 122.

1. Λαζαρίδης 1968β, 397 **2.** Σωτηρίου 1916, 36, πίν. 6, 17· Μπούρας 1966, 26-28, σχ. 1, πίν. 14, 19β· Eller-Wolf 1967, εἰκ. 13· Κυριακοπούλου 1986, ἀρ. 70-73, εἰκ. ἔγχρωμη.

370. Χωματζᾶς Μιχαήλ, Θαῦμα ἁγίου Νικολάου, τοιχ. ἀρ. 2.

Χωραφᾶς Ἀλέξιος 1753-1756

ΚΑΤΑΓ. Ἑλληνικό (Λοζέτζι), Ἰωάννινα.
ΠΑΤΡ. Νικόλαος Χωραφᾶς*.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Νικολάου κ(αί) τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀλεξίου τῶν Ἰωαν(ν)ιτῶν κ(αί) Ἰωάννου τῆς κώμης αὐτῆς* (τοιχ. 1), *διά χειρός τοῦ ταπινοῦ Νικολάου μετά τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀλεξίου ἐκ πόλεως Ἰωαννίνων* (τοιχ. 2), *δηά χηρός καμοῦ τοῦ ταπηνοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Νηκολάου καί τόν υἱόν αὐτοῦ Θεοδοσήου ἱερέος καί Ἀλεξήου τουπίκλην αὐτοῦ Χοραφᾶς ἐκ πόλεως Ηοανήνον ἐκ κόμης Λοζέτζη* (τοιχ. 3).
ΣΥΝΕΡΓ. Νικόλαος Χωραφᾶς, πατέρας του, Ἰωάννης (59), Θεοδόσιος Χωραφᾶς, ἀδελφός του.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Ἁγίου Νικολάου, παρεκκλήσιο Ἁγίων Ἀποστόλων, 1753, Τσαρίτσανη, Λάρισα[1] 2) Παρεκκλήσιο Ἁγίου Χαραλάμπους, 1755(;), μονή Σπαρμοῦ, Λάρισα[2] 3) ναός (πυρπολημένος ἀπό τούς Γερμανούς τό 1943), 1756, μονή Ζιδανίου (Σπανοῦ), Σέρβια, Κοζάνη[3] 4) Νάρθηκας, ν. Ἁγίου Νικολάου (ἀποδ.), Τσαρίτσανη, Λάρισα[4].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 252, 255 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 110, 113.

---

1. Μακρῆς 1967, 29 καί 1979, 206· Δαλαμπύρας 1968β, 88 **2.** Κουρκουτίδου 1967, 309, πίν. 212α-β **3.** Δελιαλῆς 1957α, 7 **4.** Μακρῆς 1967, 19, εἰκ. 3-7.

Χωραφᾶς Θεοδόσιος 1756

ΚΑΤΑΓ. Ἑλληνικό (Λοζέτζι), Ἰωάννινα.
ΙΔΙΟΤ. Ἱερέας, ζωγράφος.
ΠΑΤΡ. Νικόλαος Χωραφᾶς*.
ΥΠΟΓΡ. *δηά χηρός καμοῦ τοῦ ταπηνοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Νηκολάου καί τόν υἱόν αὐτοῦ Θεοδοσήου ἱερέος καί Ἀλεξήου τουπίκλην αὐτοῦ Χοραφᾶς ἐκ πόλεως Ηοανήνον ἐκ κόμης Λοζέτζη.*
ΣΥΝΕΡΓ. Νικόλαος Χωραφᾶς, πατέρας του, Θεοδόσιος Χωραφᾶς, ἀδελφός του.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ναός (πυρπολημένος ἀπό τούς Γερμανούς τό 1943), 1756, μονή Ζιδανίου (Σπανοῦ), Σέρβια, Κοζάνη[1].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 252, 255 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 110, 113.

---

1. Δελιαλῆς 1957α, 7.

371. Χωματζᾶς Μιχαήλ, Πεντηκοστή, τοιχ. ἀρ. 2.

Χωραφᾶς Νικόλαος 1753-1756

ΚΑΤΑΓ. Ἑλληνικό (Λοζέτζι), Ἰωάννινα.
ΥΠΟΓΡ. *διά χειρός Νικολάου κ(αί) τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀλεξίου τῶν ἰωαν(ν)ιτῶν κ(αί) Ἰωάννου τῆς κώμης αὐτῆς (τοιχ. 1), διά χειρός τοῦ ταπινοῦ Νικολάου μετά τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀλεξίου ἐκ πόλεως Ἰωαννίνων* (τοιχ. 2), *δηά χηρός καμοῦ του ταπηνοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Νηκολάου καί τόν υόν αὐτοῦ Θεοδοσήου ἱερέος καί Ἀλεξήου τουπίκλην αὐτοῦ Χοραφᾶς ἐκ πόλεως Ηοανήνον ἐκ κόμης Λοζέτζη* (τοιχ. 3).
ΣΥΝΕΡΓ. Ἀλέξιος καί Θεοδόσιος Χωραφᾶς, γιοί του.
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ 1) ν. Ἁγίου Νικολάου, παρεκκλήσιο Ἁγίων Ἀποστόλων, 1753, Τσαρίτσανη, Λάρισα[1] 2) Παρεκκλήσιο Ἁγίου Χαραλάμπους, 1755(;), μονή Σπαρμοῦ, Λάρισα[2] 3) ναός (πυρπολημένος ἀπό τούς Γερμανούς τό 1943), 1756, μονή Ζιδανίου (Σπανοῦ), Σέρβια, Κοζάνη[3].
ΒΙΒΛ. Χατζηδάκης 1975α, 252, 255 καί *Ἕλληνες Ζωγράφοι* 1, 110, 113.

1. Μακρῆς 1967, 29 καί 1979, 206· Δαλαμπύρας 1986β, 88 **2.** Κουρκουτίδου 1967, 309, πίν. 212α-β· Δαλαμπύρας 1986β, 88 **3.** Δελιαλῆς 1957α, 7.

Ψαθόπουλος Σταῦρος 1820

ΥΠΟΓΡ. *χείρ Σταύρου Ψαθοπούλου.*
ΕΙΚΟΝΑ Βάπτιση, 1820, ν. Ἁγίου Σπυρίδωνος, Ἀργοστόλι, Κεφαλονιά[1].

1. Βοκοτόπουλος 1969β, 285.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΩΝ
ΜΑΝΟΛΗ ΧΑΤΖΗΔΑΚΗ
ΕΥΓΕΝΙΑΣ ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΛΛΗΝΕΣ ΖΩΓΡΑΦΟΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΟΜΟΣ 2 ΜΕ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓ. ΜΙΧΑΗΛΑΡΗ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΑΝΩΣ ΡΕΝΤΖΗ ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΘΗΚΕ ΣΤΗΝ "ΜΕΔΟΥΣΑ" Ο.Ε. ΚΑΙ ΕΚΤΥΠΩΘΗΚΕ ΤΟΝ ΜΑΪΟ ΤΟΥ 1998 ΣΕ ΧΑΡΤΙ ZANDERS 135 gr. ΣΤΟ ΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟ ΤΟΥ ΔΗΜ. ΕΠΑΜ. ΤΑΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΣΕ 1000 ΑΝΤΙΤΥΠΑ

ΑΠΟΤΕΛΕΙ ΤΟ 62ο ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΡΕΥΝΩΝ